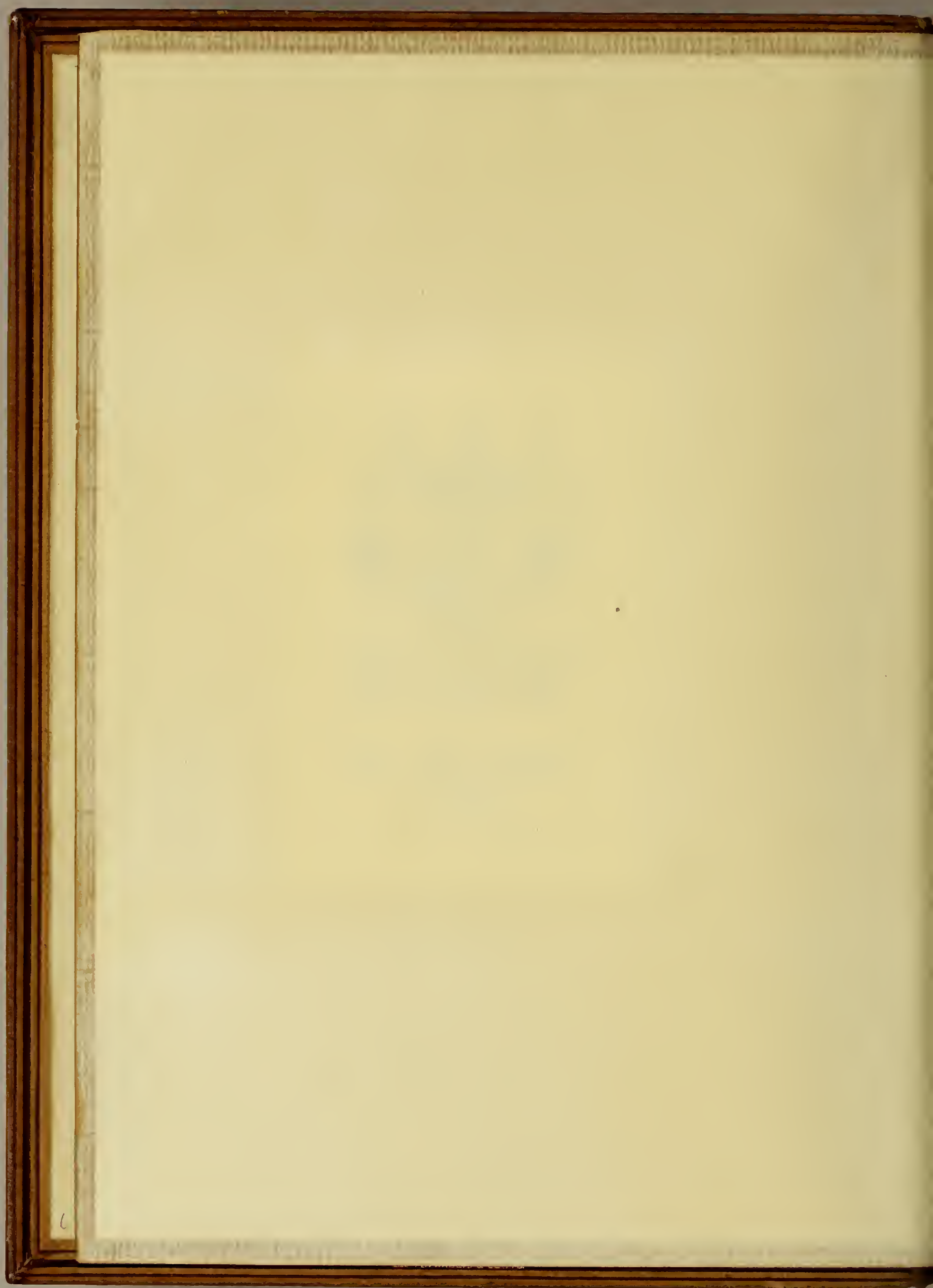

Autor huius operis dictus est frater Gregorius Reysch Carthusianus, pater domus Montis sancti Joannis Baptiste prope Friburgum, ut habeo ex relatu M. Joannis Eckii rectoris [illegible] viri doctissimi [illegible]

Margarita Philosophica noua cui insunt sequentia:

EPIGRAMMATA IN cōmendationem operis.

Institutio Grammaticę Latinę
Pręcepta Logices
Rhetoricę informatio
Ars Memorandi Rauennatis
Beroaldi modus cōponēdi Epi.
Arithmetica
Musica plana
Geometrie Principia:
Astronomia cum quibusdā de Astrologia
Philosophia Naturalis
Moralis Philosophia cū figuris
Argentine. 1512

1512.

Liber Bernardi Rottendorphij. emp: Col. 12 [illegible]

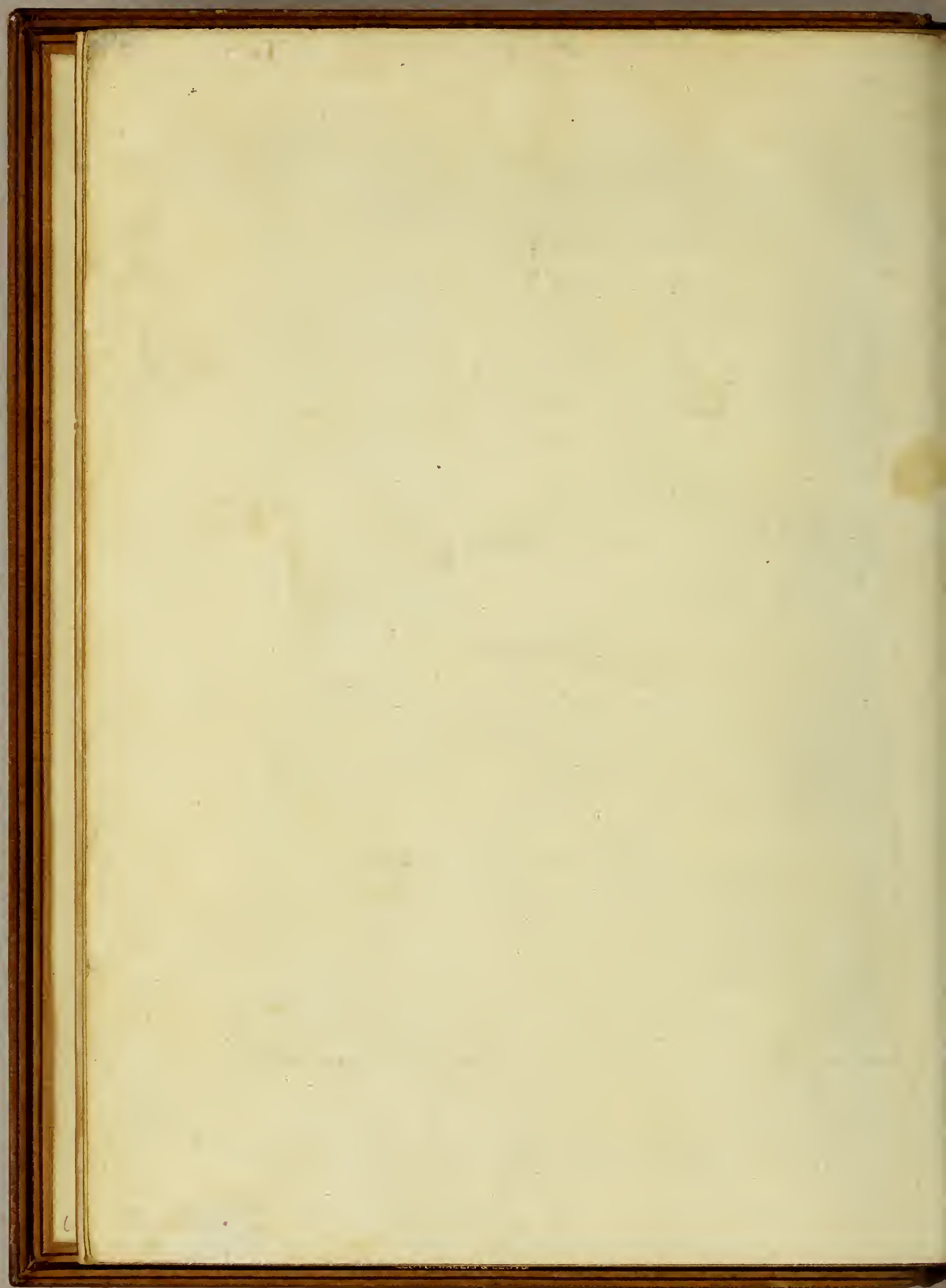

ELEGIACVM Petri Schotti Argentin. cuius argumētum est. vt more aliorū artificū scholares q̄rāt et p̄ceptores et doctrīas nobiliores

Quernis molitur quisquis compagibus ędes
Tentat dedaliis proximus esse viis.
Lisippum superare student: qui marmora cęlant
Pictor appelleum vincere gestit opus.
Quoslibet obserues: vilis sit cerdo coquus ve
Culmina quisq̄ sua certat in arte sequi.
Scilicet id laudem generat precium quoq̄ laudis
Scita dat artifici dulcia lucra manus.
Quid pudor o pueri lingue preclara latinę
Quam passim occurrant turgida scripta legi:
Atq̄ licet veneat magni iam musa Maronis
Et scombris Cicero det licet ipse togam.
Crassa tamen crassis blateronibus acta iuuentus
Pergit: & illepidos fundit ab ore sonos.
Quid iuuat innumeros totiens iterasse modistas
Si nequeas docte subdere verba decem
Expedit affatus citius quā regula linguam
Verba latina cupis: verba latina lege.
Ergo tibi vocem romana volumina fingant
Sic tamen vt vitam lex regat vsq̄ dei.
Nempe fugit sceleri vinctam sapientia mentem
A domini veniens incipienda metu.

PHILESIVS vogesigena de laudibus & fructu Margaritę philosophicę.

Si mea perpetuo perfunderet ora liquore
Dtro Gorgonei fons pede fossus equi:
Totus & intraret calefactum in pectus Apollo
Implerent Musę si mea corda nouem.

Digna tamen tanto præconia dicere libro
Nec possent reischo carmina nostra patri.
Nam sua comperit hic omni sine grammata gyro
Prima tener discit qui rudimenta puer
Hic quoqꝫ qui logicen vult litigiosior ipsam
Calle suum discit syncathegreuma leui.
Hic cernit prisco docti de more Platonis
Qui numerat numeris omnia pręhensa suis
Ipseqꝫ contemplans sensu Geometra profundo
Hic varios multa comperit arte modos.
Diligit argutæ qui grata volumina vocis
Musicus hic graciles conspicit ipse sonos;
Tollit in æthereos qui lincea lumina tractus
Ignea cum propriis hic videt astra polis.
Ipsaqꝫ naturæ speculans archana sagacis
Rem discit totam & partibus esse suis:
Cui medicina placet magno tractata Galeno
Illi est hic studii portio tacta sui.
Et quem iura tenent verbosis scripta tabellis
Comperit assumptæ prima elementa viæ.
Nos quoqꝫ quę faciat morum doctrina beatos
Ipsaqꝫ cum fructu theologia suo.
Hæc: & plura meis nunc non numeranda camenis
Hic mira retinet sub breuitate liber.
Vos quos vel sophiæ cōmertia grata latinæ
Verus amor Reischi vel tenet ipse mei:
Exiguum vigili voluatis mente libellum
Et saturate bonis languida corda cibis:
Atqꝫ vt & hāc proprio noscatis nomine natam
μαργαριτ huic nomen φιλοσ et est σοφικυ
O studiosa cohors natæqꝫ: patriqꝫ fauete
Non in digna dabit præmia talis amor.
Illos seruabo memori sub corde repostos
Hos artus donec spiritus ipse reget.

EX ARTE FIERI OMNIA MELIORA CARMEN.

Natura melius ve fiat arte
Quicq̄ sub Ioue:questio solebat
Setosam Cynici mouere barbam
In conuiuia ducta nunc ad aures
Nostras per calices meri disertos
Ergo iudice presidente Baccho
Dicam Socrates audiat licebit
Et doctus Plato sed nec arroganter
Dicam:nam vetat tacere liber
Primum nascimur omnium pusilli
Et molles lutei cereiq̄
Donec viuidus artifexq̄ sensus
Obiectum capit imprimitq̄ menti
Et rasa quasi pingit in tabella
Quas artes parit edocetq̄ & offert
Certis legibus vsui magistro
Hinc nostra omnia siue condiendis
Sacris viribus seu cibo parando
Seu certare mero velis bibendo
Seu luctando canendo siue amando
Quod Nasonis opus fiebat arte
Orabat Cicero peritus arte
Diuinus Plato disputabat arte
Mirum Pythagoras tacebat arte
Languentes medica iuuantur arte
Et ventrem Archigenes leuabat arte
Ad summam omnia vestra sunt ab arte
Quinquaginta hyemes licet peractas
Et dextra modo supputabis annos
Surdus perpetuo manebis infans,
Et nudus nisi vestiaris arte
I nunc Democritum iube valere

Philosophie Rationalis, Naturalis, ⁊ Moralis principia dialogice duodecim Libris complectens. Quorum

Primus Grammatice rudimenta per omnes eius partes et prosa et carmine continet.

Secundus dialectice principia exemplari demonstratiõe abunde satis commemorat.

Tertius Rhetorice partes cum arte memorandi et epistolandi succinctum edocet.

Quartus Arithmetice species: Theorice et practice cum diuersis algorithmis pertractat.

Quintus Musicas cõsonantias theorice et practice cõsiderat. Et Monochordũ in diaconico genere diuisũ ipsi manugãmauit coaptat.

Sextus Geometrice elementa primo quidẽ theorice: deinde practice cum diuersis instrumentis et dimetionibus exponit.

Septim Astronomie theoremata: totius mundialis machine dispositionem celestium ⁊ elementaliũ regiõum: situm orbis iuxta Cosmographoꝝ traditionem: cum generali mappa dilucidat. Astrologie preterea partes omnes percurrens: Genethliacos precipue ⁊ fatidicos: prophetarum oraculis ⁊ sanctorum patrum sententijs cõfutatione insimulat superstitionis sobolem: Nicromantiam: Pyromantiam: Geomantiam: artem Notoriam et imaginum rituum et execrationes pandit et reprobat.

Octauus Naturalis philosophie pricipia: a diuersis diuerse quidem enumerata concorditer declarat.

Nonus originem primordialem ⁊ productionem omnium rerum naturalium tam simplicium q̃ mixtarum explanat. Alchimie preterea principia ⁊ auctores cõmemorans leichimistas eliminat et retaxat.

Decimus Anime vegetatiue ⁊ sensitiue potentias organa: obiecta: operationes explicat: ⁊ circa sensum visus perspectiue theoremata commemorat

Undecimus Anime Rationalis originem: naturam: immortalitatem: futurũ statum tam in miserijs infernalibus q̃ gaudijs celestibus per nouem campos inuestigat. ⁊ ob id multorum ⁊ Philosophorum ⁊ Theologorum positiones de natura anime enumerat

Duodecimus Philosophie moralis partes pertractat. Passionum: virtutum moralium intellectualium: ⁊ theologicalium rationes cum oppositis vitijs explicat.

Superadditur Registrum seu inuentarium iuxta litterarũ ordinẽ queq3 notabiliora in toto opere contenta Lectoris oblectatiõi ostentans.

Figuris quoq3 artificiosissime effigiatis et pene innumeris totum opus illustratur

Philosophie partitio

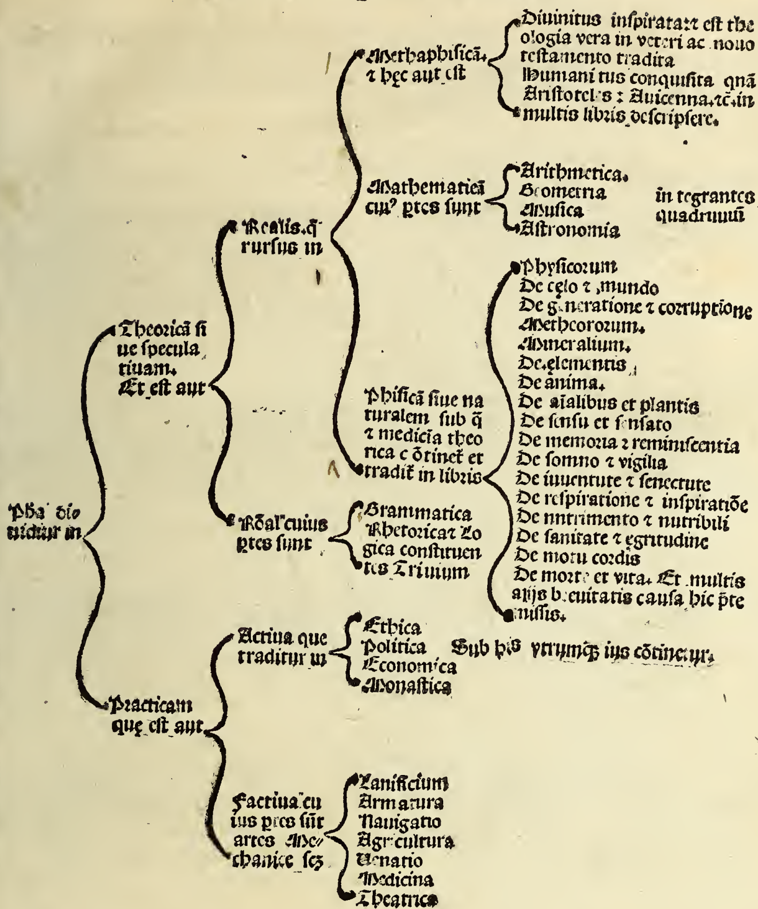

TYPVS GRĀMATIC
petrus Lombard9
Theologia seu Methaphi
phi9 phisica
Seneca
pitago musica
Euclides geometria
ptolome9 Astronomia
Aristote Logica
Tullius Rethorica. poesis
boetius Arith
abcd efgh iklmn opqrs tvxy
Prisciang
Donatus

Liber primus de rudimentis grãmatices: Tractatus Primus: De noticia Partiũ orõnis: Capitulũ primum. De definitione ꝛ diuisione. Philosophię

Discipulus.

Uid est qđ te iamdudũ
ęstuari animo: alacri studio: ꝛ indefesso labore in diuer
sis libris venari video. Mag. Phiam quero. Di. Et Phia.
quid sit Philosophia ignoro. Magi. Philosophia est
diuinarũ humanarũq; rerum cognitio: studio bene vi
uendi coniuncta. Uel est rerũ humanarũ diuinarumq;
scientia. In cuius amorem Sapiẽs inuitat dicens. Hęc Sapiens
speciosior est Sole: ꝛ sup oẽm dispositionẽ stellarũ: ꝛ luci
cõparata inuenit prior. Oĩe aurũ in cõparatione illi⁹ Phie laude
arena est exigua: ꝛ tanq̃ lumen ęstimabit argentũ in cõspectu illius. Nam
oĩm bonorũ mater est: ꝛ thesaurus infinitus hoibus: quo qui vsi sunt par
ticipes facti sunt amici dei. ꝛc. Uñ ꝛ Seneca Uirũ speculatiũ q̃si deũ in hu Seneca.
mano corpe hospicatũ astruebat. Di. Miras philosophie laudes p̃dicas:
sed vnde istoc insignita sit nomine edicito. Ma. phia nomen grecũ est nõ
latinũ: ortum a philos. i. amicus et sophia. i. sapientia: quasi amata sapien
tia. Si eñi sapientię forma vt aiebat Plato oculis videri posset maxime ad
amorem sui hoies concitaret. Di. Et hinc philosophi dicti qui amatores
sunt sapientię? Ma. Etiam fili: sic eñi p̃mus Pythagoras non sapientem
sed philosophũ potius se esse respondit (vt ais) oculis cernere nequeũt: ni Pythago.
hil aũt amatũ nisi cognitũ? Ma. Sapientia ꝛ si oculis corpis neutiq̃ vi Augusti. de
Jacobi. i. deatur: cum sit sole speciosior intellectualib; tamen facile videt ab his qui trini lib. ix.
Ad Rom. i. diligunt eam. Et partim quidem vt a patre luminũ (a quo oĩe datũ opti ca. iij. ꝛ li. x.
mum) imediatius inspirat. partim aũt vt humana industria per ea que cap. i. ꝛ. ij.
facta sunt sensibilia indagat. Hinc ꝛ in plures partes secernit. vt in preta Sap. vij.
cta descriptione liquet.

De ratione et ordine dicendorũ. Cap. ij. Discipulus

On me puto feliciorẽ diem hactenus hac ista vixis
se: quo hęc et iocunda ꝛ animo meo gratissima audiui: nec
inferiorem felicitatis partem me attigisse existimarem. si ho
rum saltem generalem cognitionẽ paucis consequi possem. Aristoteles
Magi. Optime sentis. Nam Aristot. mortaliũ felicitatẽ Ethicorũ
non in diuitijs nec etiam in honoribus: nec ceteris bonis exterior b; : sed
speculatione substantiarũ sepatarũ (de quibus Methaphisica) posse re
periri astruit. Et poeta felicem dic eum: qui rerum potuit cognoscere cau
sas (quę in ceteris phie ptibus inquirunt) hoꝝ tamẽ omniũ noticiã: etsi Uergilius
generalẽ paucis edocere labor est non modicus. Dum eñi iuxta sententiam Georgico. i.
Horatij breuis esse volo: obscurus fio. Et siqđ forte non tam scitu dignum
q̃ vulgatũ silentio p̃teritum iri contigerit: non deerunt qui subductis sup
cilijs: rugato naso: ꝛ toruis oculis in supficie palpitãtes: canino dente oia Hora. i arte

simul corrodent. Malens autem horũ subire calumnias: q̃ te optime indo lis adolescentem: claro satum sanguine ꝛ philosophie cupidissimũ: more pecudum sine litteris vitam agere: partiũ philosophie: eo ꝙ enumerate sunt ordine: pͥma rudimenta explanabo. A grãmatica igitur omniũ artiũ prima initium sumentes. in primis inextricabiles quosdam eius labyrinthos abscindendos reor: ne in his diutius immorari: tempus ꝑciosissimũ (quod natura mortalibus parce distribuit) sine fructu ꝑtereuntes vtiliora attingamus minime. Quid eñ proderit ingenia puerorꝫ tenerrima in fictis singulorum dicendorũ cõtinuationibꝫ: diuisionũ excogitatis reductionibꝫ ꝛ sufficientijs: perplexis regiminũ viribꝫ aniliũ fabularũ recitationibꝫ: de Quis ꝛ Qui: sũt inter pronomina censenda. De vocatiuo si verbo personali in ratione suppositi iungi possit. De quinqꝫ figuris: de impsonalibus. ꝛ an ne gerũdia inter participia collocanda veniant. Insuper et de varijs impedimẽtis in cõstructionis ordine: ꝛ constructionũ superuacuis nominibꝫ frustra occupari. Aut quid demũ pensi habebit modos significandi ꝛ omnimodã eorundem diuersitatem tenerrimis auribus inculcari: quos sine naturis rerꝫ et philosophia prima nesciri nemo doctus dubitat. Hec itaqꝫ et silia missa facientes quo tendimus pergamus. Di. Perge.

De Grãmatice diffinitione inuentore. et litterarũ numero et distinctione. Capitulum tertiũ. Magister.

Rãmatica igitur (a qua exordiri oportuit) est recte scribendi et loquendi scientia: fons et origo oĩm artium: De qua et Quintilia: nisi Grãmaticę fundamẽta fideliter ieceris quicq̃d supstruxeris corruit. Dicta aũt παρα τα γραμματα id est litteris: quasi litteraria scientia: eo ꝙ littera minima grãmatice pars sit. Di. Quis hanc primus homines edocuit? Ma. Grãmaticę prima elementa: que (vt diximus) sunt littere: scd̃m linguarũ diuersitatẽ diuersi tradidere. Hebraicas nanqꝫ litteras ab Adam prothoplasto nostro parente: posteris relictas facile accipimus: cum ꝛ oĩbus creatis nomina indiderit. Harum ꝛ nomina ꝛ figure charactarũ sunt. Quintili

Hebreum Albpabetum

Tes	Hes	Sain	Vau	He	Daletſ	Gimel	Betſ	Aleph
ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א

Samech	Nun	Nun	Mem	Mem	Lamech	Chauf	kauf	iotſ
ס	ן	נ	ם	מ	ל	ך	כ	י

Tauff	Schin	res	Quff	zadec		fe	pe	ayn
ת	ש	ר	ק	ץ	צ	ף	פ	ע

Grecum Alphabetum

Græcas vero Cadmum ex Phenici adduxisse perhibent: videlicet

Alpha	Vita	Gama	Delta	Episim	Sita	ita	Thita	Jota	Capa	Lafda	Mi
α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ

Ni	Xi	Omicron	Pi	Ro	Sigma	Tau	ypsilon	Phi	Chi
ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ

Psi	omega
ψ	ω

Sed latinarũ de q̃b9.nos agimus.Nicostratã Euandri matrẽ inuentricẽ
historie tradunt.Non tamẽ omniũ.sed illarũ tm̃. A B C D E F G I L M
N O P R S T V alie autẽ scʒ.H K Q X Y Z. longo post tempore his quas
Nicostrata inuenerat nõ sine causis adiecte sunt. Di.Quib9 de causis? Ma.
H addita est vt esset aspirationis nota.aspirant eñi vocales omnes.vt ha:he:
hi: ho:hu.Sed cõsonantes in latinis nunq̃ (dempto pulcher) aspirantur
In grecis aũt ꝛ que ab his c p t ꝛ aspiratas cõspicimus.vt philosophus: rhe
tor:theologus.Christus quod grecę per x quod valet ch.et p qð valet r et c
quod valet s adiecto titello scribit in hac forma xp̃c.Hinc quidã ex nostris
christus per x p c scribendũ insulse ignorãter q̃ tradidere.K.assumpta est.vt
litteræ iter c ꝛ q discrimẽ faceret.Nulla tamẽ dictio seu vox latina k.scribenda.est.
ales:con licet vsus in aliquib9 male habeat.Pro.q nõnunq̃ antiquiores c. scribebãt
ãtes:mu Sic pro x.c.et s.vel g et s.ponebãt.nunq̃ ergo post x.scribendũ est s.y vero
semiuo- et z a grecis mutuauit latinitas propter greca scribenda: quib9 nonnunq̃
s. vtitur y.pro i.et z.pro ss.duplici ponit.Sunt itaq̃ littere numero.xxiij.quarũ
quinq̃ vocales dicte:q2 sine alijs plenã vocẽ efficiũt.scʒ.a e i o u. Reliq̃ oẽs
consonãtes:quasi cũ vocalibus sonãtes.vt b cum e sonat be.Simil' v ꝛ i in
principio vel medio dictionis:si mox vocalis sequit̃ in vim consonantis mi-
grant. vt valor Jacob.maior audiui.U vo immediate seqnens g q.ꝛ s. vim
littere perdit:quia nec dipthongon:nec positionẽ efficit.vt lingua:aqua:sua
deo. Consonantes rursus bipartiunt̃ in mutas ꝛ semiuocales.Mute sunt
que vocali in qua desinunt dempta absq̃ voce sunt.vt b c d f g k p q t.Cete
re sunt semiuocales.quia vocali a qua incipiunt dempta semiuocẽ faciunt.
vt l m n r s x.E quibus duę liquide sunt.scʒ.l et r. quia alicui mute adiũcte
vocalẽ precedentẽ ancipitem.reddunt:vt tenebre.repleo.ꝛc.F autẽ ꝛ si more se
miuocalium a vocali incipiat:mutis tamen deputabit̃: cũ dictionẽ adinstar
semiuocalium finire non possit.Ex his quedam in gutture:alie labijs:non-
nulle vo appulsu linguæ circa dentes ꝛ palatũ formant̃ quod labia mea et
linguę deflectionem animaduertendo facile intelliges Di. Capio sed in quẽ
vsum asumptæ sint.edicito.

De syllabis. Capitulum.IIII. Ma.

thongi Ex connectione litterarũ diuerse emergunt syllabe.Cum eñi due
vocales iuncte fuerint:dipthongos quattuor efficiũt quarum
due pme au ꝛ eu.et scribi ꝛ legi possunt.vt audio euangelium.
postreme aũt due ae ꝛ oe scribi possunt: sed legi cõcessum non
est.vt æneas.foedus.Si aũt cõsonans vna vel plures vocali as
sociate fuerint:varias syllabas causant.vt ba:ca:da.ꝛc. Nõ aũt plures trib9
vocalem in eadem syllaba aut preire aut sequi possunt.Si aũt tres p̃cedant
duę sequunt̃.vt monstrans.Si tres sequunt̃:due precedunt.vt stirps. Semp
autẽ harũ triũ prima vel vltima est l vel r. Quotcunq̃ aũt sine vocali cõ
binate fuerint:Syllabam non constituũt Syllabam omnes litterę incipiũt.y
dempta:que semp in p̃ncipio h aspiratione ante se requirit.vt ab:bos:cos
laba ab dos.ex far glos.hic in kalẽde.laus mõs non os pes qui rus sus.tu xrbs xeno
inchō- dochiũ hydria zona. Uocalib9 oĩb9 syllabã terminata cõcessum est. vt mensa
potest. cubile.gumi.leo genu.Cõsonantib9 aũt hec potestas certa lege constricta.est.
Di Qua? Ma. B nullius syllabe finis est:nisi ꝛ seqntis initiũ.vt abbas.Ex
B cipiunt̃ dictiões cõposite ex p̃positiõe i b terminata.vt subdelgo.obtrecto.obdu
C. co.ꝛc C.syllabã terminat:si seqns a q vel c.icipiat. vt sicc9.ecq̃(qð ꝛ ecq̃ dr)

D D in simplicib9 syllabā nō terminat: in cōpositis aūt si sequens a d incipiat.
vt reddo: addo. Sed adquiro: idcirco: quicquid: in prima syllaba d retinēt. Si
F autē sequens syllaba ab s ꝛ alia consonante incipiat d subtrahit᷑. vt ascen-
G do. aspiro. asto. F tunc sillabā finit cū sequēs ab f incipit. vt afficio. Idem
H iudiciū g subit. vt suggero aggero. H in appocopatis sillabā terminat. vt
K ah vah. ab aha vaha. Proh sine c scribit᷑. K in latinis nō ponit᷑. vt supra
L visum est. L sillabā finire pōt quacunq̄ cōsonante sequēte. q r k h dem-
M ptis. vt albus. vlcus. valde. alfeus. algeo. illud. vlmus. vlna. culpa. fulsit. alt9
silua multi. M sillabā terminat. si sequēs ab m. b. vel p. incipiat. Vñ ꝛ si
has cōsonantes n p̄cesserit in m mutat᷑. vt ambulo. imperiū. immunis. M.
in sequētib9 c d f q t in n transit. vt q̄cunq̄. tandē. anfractus. nunq̄. iden-
tidem. Si aūt n cōtigerit seq̄ m. tūc in eadē syllaba erunt. vt damnū. scam
num. nunq̄ aūt p interponēda est. Si aūt m sequit᷑ s vel t. interponit᷑ p cā
melioris soni. vt compsi comptū. Inueniunt᷑ etiam b c d l r s t u cōsona in
terposita literis causa soni melioris. vt ambigo ex am et ago. sicubi ex si et
N vbi. Prodest ex pro et est. Dirimo ex di et emo. Obscurus ex ob ꝛ cura. Iden
O tidem ex idem ꝛ idem. Bouis a bos. N syllabā finit sequente c. vt trunc9.
P d vt mando. f vt cōfiteor. g vt angulus (Si aūt n sequit᷑ g ipm̄ p̄ire nō pōt
R vt agnosco) n vt ānus. solēnus. sine p q. vt inquiro. s vt cōsitus. t vt mantua
i consona. vt cōiunx. v cōsona vt cōuerto. x vt anxius. Sequente vero r. verti
tur in idem r. vt corrumpo. Vertit᷑ ꝛ in m. si sequat᷑ b m p. exēplo vbi supra
P syllabā non finit nisi ab ea sequens incipiat. vt lippus. Q nullius syl
labe finis est. R syllabā finit quacunq̄ consonante sequēte. h dempta vt
morbus: porcus: ordo p̄ficio: margo: perhibeo: piuro: perluceo: carmē: carnis
corpus: arqui: ten ens: currus: morsus: artus: xerxes: coruus: barzia.
S S sequente f in simplicib9 syllabā finit. vt assis. Et in cōpositis sequēte c.
T i p t s. vt obscurus: discretas: discutio: displicet: destinat: dissuo. In simplicib9
aūt sc sm sp st sunt eiusdē syllabe. vt pascua. cosmus. p̄sper. testis. T tūc
syllabe finis est cum sequens ab eadem initiū sumit. vt attinet. ti aūt sylla
Syllaba ti. fitt ci? ba vt ci profert᷑: si mox alia vocalis sequit᷑: nisi vel x ti p̄cedat. vt mixtio ge
stio. Dicimus tamen litium a lis. ꝛ vitiū a vitis. ad differentiā licium ꝛ vitiū
ꝛ si qua sunt similia. Genitiuus aūt singularis in nomine: vel secūda perso
na p̄sentis Indicatiui in verbo facile indicant: si hec ꝛ ab his deriuata p
ci vel ti scribenda sint. vt ab astuti astutia. amici amicitia. sitio sitis. facio
X facis. X syllabā finit in cōpositis ab ex: sequente c l p q t. vt excurro. exlex
Y expecto. exquiro. extendo Y syllabā terminat. vt zephyrus. Z quandoq̄ in
Z fine reperit᷑. vt Achaz. Dicta aūt de syllaba quā alia sequit᷑ intelligēda sunt
Cetera si que de litterarū naturis in mentem venerit in p̄cessu suis locis
interserēda veniunt. vt in cap. de verbor declinatione ꝛ p̄positionum com
positione. Di. Optime: Sed quid deniq̄ ex syllabis fit? Magi. Dictiones
ex quibus tandem orōnem cōstituimus: per quam orōnem mentis nostre
conceptum alteri indicare congrue possumus. Hinc ꝛ dictiones p̄ceoratio-
nis dicunt᷑. Differentia vero earundem octo generib9 deprehendit᷑: que sunt
Nomen Pronomen Verbum Aduerbiū Participiū Coniunctio Prepositio
Interiectio. De quibus eodem ordine dissertabimus. Et primo de Noīe.

De Nomine. Capitulū quintū.

Discipulus.

De Noticia partiū orationis.

Nomen quid est? Ma. Est ps orationis cum casu corpus: aut rem ppᵉie cōmuniterue ſcans. Oīe enim nomē aut ſcat rem grossam aliquo sensu exteriori pceptibilem: et hoc corpus dicit vt lapis. aut significat ens solo intellectu apphensibile. et hoc res appellat. vt anima. angelus. Dicitur aūt hec orōnis ps Nomen: quia res quibus nomen imponit nominat. Di. Quo pacto cognoscā facilius: que dictio nomen sit. Ma. primo per eius vulgare. cui si addi pōt ein vel ein ding: nomen est. vt homo ein mensch. albū ein weiß ding. Scdo per eius accidentia. Di. Quot accidunt nomini? Ma. Octo. scz qualitas: numerus: figura: psona: casus: declinatio genus: et species. Di. Qualitas nominū quottuplex est? Ma. duplex: ppria scz et appellatiua: a qua nomē pprium vel appellatiuū dicit. Di. Quod est nomē ppriuz. Ma. qd significat rem vnam alteri non cōmunicabilem. vt sunt oīa nomina quarumcunqꝫ rerum ppria. vt Christoferus. Di. Quod est nomen appellatiuum? Ma. Qd significat rem pluribꝫ cōmunicabilē. vt homo humanitatē que pluribus cōmunicat. Est et alia penes qualitatem nominis diuisio: in adiectiuum scz et substantiuū. Di. Quod nomen est substantiuū? Ma. qd significat rem per modū per se stantis: et cognoscit per suū vulgare: cui nō potest addi weib: man: vel ding. Non enim dicit homo mensch ding. Di. Quod nomen est adiectiuū? Ma. qd significat suum significatū per modum adiacentis alteri. Et cognoscit per suum vulgare weib: man: vel ding vt albus weiß man: alba weiß frow: albū weiß ding. Di. Numeri noim quot sunt. Ma. Duo: singularis et pluralis. Di. Quod nomen est singularis numeri? Magi. Cuius vulgari addit ein. vt homo ein mensch. Di. Quod nomen est pluralis numeri? Ma. cuius vulgari addit vil. vt hoīes vil menschen. Di. Figure noim quot sunt? Ma. Due. Simplex et cōposita. Di. Quod nomē est simplicis figure? Ma. Qd nō potest diuidi in plures ptes ſcatiuas prioris sensus capaces vt homo. Di. Quid est nomen compositū? Mag. qd pōt diuidi in plures partes ſcatiuas prioris sensus capaces. vt equiferus. Di. Persone noim quot sunt. Ma. Due. s. secunda et tertia. Di. Quod nomē est secunde psone? Ma. Oīe nomen vocatiui casus est secunde psone. Alia oīa sunt tertie persone. Di. Casus nominū quot sunt. Ma. Sex. scz. Ntūs: gtūs: dtūs: actūs: Vtūs: et Abltūs: quorū primus rectus dicitur: reliqui oēs obliqui. Per hos casus oīa noīa declinant et per terminationes suas variant. Di. Quot sunt terminationes nominū? Ma. Quinqꝫ. Di. Quō cognoscunt? Ma. Penes gtīm vel ablatiuū. Nomen enī qd habet in gtō ae: vel in ablatiuo a est prime declinationis. Quod aūt in gtō habet i. vel in ablatiuo o. est secūde decli. Et qd in gtō habet is est tertie. Qd vero in gtō habet us: vel in ablatiuo u. est quarte. Illud autē qd in genitiuo habet ei diuisim est quinte. Di. Unde cognoscere possum qualiter singula noīa suis aptent casibꝫ? Ma. Per regulas sequentibus metris comprehensas vt memorie firmius insideant.

Nomen
Corpus
Res

Acidentia nominis

Nomē substantiuum.
Adiectiuū.

De prima declinatione in singulari. Capi. VI.

Ant rectis prime: tres finales sociate.
Quattuor et voces a vel am. iunges simul as es

Omnia huius inflectionis nomina in genitiuo et datiuo singularibus per ę qd sit diphthongos scribunt. vt musæ vel musę. andrcę.

Ae genitiuus habet cum terno. quartus in am fit.
An dat a grecus et as es atqꝫ per n tibi mutes.

Attendas vltra quod rectum nomina neutra
Quartum cum quinto.similes dant hic et vbiqꝫ
A quintus.sextus post es e vela reperimus
Recto qui fit in am. quintum sextum quoqꝫ iungam

In plurali.

Luralis primus dabit e.quintusqꝫ secundus
p Arum dat ternus dabit is sextusqꝫ. sed abus
Dant equa mula dea.sic filia nata liberta
Cum domina pariter anima famula quibus abus
Aut is forte dabis:asina sociabis
As quartus finit.ex dictis prima patebit

Modus vulgarizādi nominū.per suos casus.

Aliquando concidit syllaba ar de genitiuo pl'i.vt celicolū pro celicolarum Et vt hec clarius intelligas tibi huiusce inflectiōis formā subiiciā:fm quā reliqua oīa articulariꝫ (ꝑut generꝫ exigit diuersitas) terminatiōibusue vt date admonent regule variatis declinabis facillime. Modū vero vulgarisandi omniū nominū singulos per casus ꝛ numeros cuiuscūqꝫ declinatiōnis fuerint facile deꝑhendes:si casuū officia cōsiderabis:eo ꝙ sequit modo vt nominatiuus oīa agere.Genitiui oīa esse.Datiuo omnia acquiri. Accusatiuū oīa pati.Vocat uo vocari.Ab abltō venire:aut eo mediante varia fieri intelligat.Ex eo nanqꝫ nomīatiuus per der die das.Genitiuus per des der von.Datiuus per dem der zu.Accūs per die den das im.Vocatiuus per du ir vel o.Abltūs per mit von vꝭ in fur durch vel vmb:fm rei ꝓprietatem in singulari.In pl'i vero genitiuus frequenter per deren: et accusatiuus per die:datiuus ꝛ abltūs exponit per denen. Signa aūt casuum sunt. Nominatiui q̇s wer.Genitiui cuius wes.Datiui cui wem.Accusatiui quē wem:quid was.Vocatiui o.Ablatiui quo mit was: vꝭ was: in was. In his te exercitatū iri volo:ꝛ nō i vana ꝛ curiosa casualiū ꝛ tpaliū recitatiōe.

Forma declinationis prime.

		In plurali	
	der tisch		die tisch
Nominatiuo	hec mensa	Nominatiuo	he mense
	des tisch		deren tischen.
Genitiuo	huius mense	Genitiuo	harū mensarū.
	dem tisch		denen tischen.
Datiuo	huic mense	Datiuo	his mensis
	den tisch		die tisch
Accusatiuo	hanc mensam	Accusatiuo	has mensas
	du tisch		ir tisch.
Vocatiuo	o mensa	Vocatiuo	o mense
	Von dem tisch		von denē tischē
Ablatiuo	ab hac mensa	Ablatiuo	ab his mensis

De secunda declinatione. Cap.VII.

In singulari

Unze secunde tres finales.sex quoqꝫ voces
I Er vel ir.vmqꝫ vel ur.hinc us.simul eus sociant

Fit genitiuus in i. formam vult er variari
Nam nisi muta preit er i. simpliciter sibi iungit]
Et si muta preit e. vocalem remouebit.
Celuber et liber iber excipias quoqꝫ dexter
Presbyter atqꝫ later. prosper. socer. asper. adulter
Armiger Dapifer. Mulciber his iungis cum. cum de gero vel fero natis
Et iungo gibber. dat tri vel eri tibi dexter.
I sumunt ir. er. ir. us. in i. simul vm variant.
Spõdeus Eus in eu muta. dat eos formatio greca.
Unus post ille solus totus quoqꝫ flecte
Ullus nullus vter iunges. alius simul alter
Quod dabit alterius: alius quoqꝫ format alius]
Tertius o posuit cum sexto. quartus in um fit
hideus. Grecus us on finit. a dat eus. hinc quintus in eu fit
hidea Rectus in r vel in um. similem faciet sibi quintum.
E facies ex us. fili dic abijciens us Vincenti
Sic proprium quod ius habuit. dic agne vel agnus Laurenti
Et populus popule deus. et fluuiusqꝫ chorusqꝫ

In plurali.

Plurali primo quinto simul i sociato.
p Attamen a neutris iunges: orum genitiuis.
Is ternus sextusqꝫ dabunt. dabit os tibi quartus]

Forma secunde declinationis.

	In singulari		In plurali
	Nominatiuo hic magister		Nominatiuo hi magistri
	Genitiuo huius magistri.		Genitiuo horũ magistrorũ.
	Datiuo huic magistro	in plurali	Datiuo his magistris
in singlari	Accusatiuo hunc magistrũ.		Accõ hos magistros
	Vocatiuo o magister		Vocatiuo o magistri]
	Ablatiuo ab hoc magistro		Ablatiuo ab his magistris

Alia.

	In singulari		In plurali
	Nominatiuo hoc pomũ		Nominatiuo hec poma.
	Genitiuo huius pomi		Genitiuo horũ pomorũ
in singlari	Datiuo huic pomo	in plurali	Datiuo his pomis
	Accusatiuo hoc pomum		Accusatiuo hæc poma
	Vocatiuo o pomũ		Vocatiuo o poma
	Ablatiuo ab hoc pomo.		Ablatiuo ab his pomis.

Adinstar horum reliqua eiusdem declinationis: prout rerum proprietas et genus exigunt et vulgarisabis et declinabis.

De tertia declinatione. Cap. VIII. In singulari.

e.o.c.l.n. Finales terne sunt bis quine sociate
s.t.x. f Et sexaginta voces. dempta tamen vna Vae. Allec
Sunt a vel e simul o testes. ac ce sociato
Vocali cuius l. n. r. simul. s. sociabis

Virgo
Mobile

V tamen n non das:aus:vls:ems:irps quoqꝫ ponas
Quamlibet s iunge b.vel n p.vel r precunte.
Ups:irs:non dices: u solam t superaddes.
Quelibet x prefit.anx:alx:aux:inx sibi iungit:
Unx:arx:erx:addo.dant omnes his genitiuo
Sed diuersimode:tamen infertus manifeste
Formas ponemus.a:primo tis sociemus.
E f.t is.o dabo nis.homo cardo:margoqꝫ demis
Ordo cum virgo.nemo:simul excipe do:go
Feminei generis ꝛ appollo teredoqꝫ iungis
Hec ex o faciunt i breuem.turboqꝫ sibi iungunt
Et caro carnis dat tibi nomen gentis a curiat
Lac lactis ponit.allec allecis habebit
Is post l pone.sed lis:mel:fel sociabo
Alis dic.elis:olis longas.genitiuis.
Hastrubal hinc demis:.Hannibal quoqꝫ sal sibi iungis
Curtas dicis ilis ꝛ ulis.saul hinc tibi demis.
Ex an fac anis vt titan.vel dabit anos
En fit inis.siren.lien enis dant quoqꝫ ren splen
Delphin delhpinis.et in in non plura videbis
On sibi copulat tis.quedam peregrina dabunt tis
R capit is.epatis dat epar.sed far dabo farris
Imber cum natis demis.nam mutat r in ris
Ter quoqꝫ mobi cer iungas.celeberqꝫ saluber
Utuntur lege luther:pantherqꝫ: laterqꝫ
Ether cum crather:stater his coniunge character
Cor cordis donat.in oris femur ut tibi format
Huic ebur atqꝫ iecur iunges.robur simul addes
Iupiter atqꝫ iouis dat.iter itneris facit ex ter
Producas aris.nectar:iubar hinc remouebis
Cum natis par.lar:hostar:cesar simul aspar
Corripiatur eris.iris ac uris associabis.
Crather dematur panther:quoqꝫ ver:mulier:fur
Oris dic longam.sed demas propria quedam
Et rhetor:cessor:arbor:marmor:simul equor
Ex as fac atis.elephas as mutat in antis
Et diamas:adamas:gigas ex propria iungas
Uas vadis ꝛ vasis.dic mas maris.as dabit assis
As in adis pallas vel ados mutat quoqꝫ lampas

Albedo
Rubigo
Monilis
Sermonis
Dogmatis.

Salis.
Solis

Nominis.

Demonis
Arboris
Martyris

Ciuitatis.
Bonitatis

Laus.pulx
Hyems
Stirps
Caput

Licophon
Elgoceron

Archas cum grecis.his patronymica iungis
Es fit is.attamen.es vertunt in itis comes:ales
Cespes:eques:palmes:gurges:fomes:pedes:hospes
Limes cum miles:trames:sospesq̃:satelles
Antistes:poples:diues:celesq̃:superstes
Cum stipes:veles:prestes:prostes simul obstes
Interstes:substes:et hames termes quoq̃ merges
Sed teres:interpres:hebes indiges addito perpes
Es formant in etis.impes prepes sociabis
His aries:paries:abies:seges:et teges addes
Sic etiam longam facit inquies et lebes addes
Magnes atq̃ quies locuplesq̃ tapes simul agnes
heres Heres cum natis.pres:merces:es dat in edis
Sic pes curtat ẹdis.sed apes apis associabis.
Datq̃ ceres cereris.es er:s associabis
esces.idis Et quod dat sedeo formabit idis genitiuo.
Is non mutabis genitiuo.sed lapis:aspis
iis Is mutant in idis:bolis ⁊ dyplois:chlamis egis
Et pixis:cuspis:iaspis:tapisq̃:parapsis
Piramis ⁊ phílis ⁊ talia plura videbis
iamidis. Cum grecis multis.his patronymica iungis
iamidos Que formant in idos quandoq̃ suos genitiuos
Ut genesis multa dant is vel eos quoq̃ greca.
Et quedam seruant normam.vel idis sibi formant.
Ut cassis:tigris iris:tibris: paris isis
Istis iunge thetis: vel dat thetios genitiuis.
Dant in eris cucumis:vomisq̃:cinis quoq̃ puluis
Lis litis:quiris quiritis:glis dabo glits
Et glissis gliris:dis ditis consociabis
Prebet inis sanguis.sardis pollis sociabis
Semis pars assis cum sit.semissis habebit
Sed pro dimidio nunq̃ variabile credo
Oris fac ex os longam.curtam dabit arbos.
Cos dos posq̃ nepos otis dant atq̃ sacerdos
Sed pos curtat otis.custodis dat tibi custos.
Heros formabit herois.bos bouis adde.
Deuorat os oris quicquid lucratur os ossis
Glos glossi s vetus lingnũ vetus est de nocte serenũ
Flos est glos gloris.glos glotis femina fratris

Ex us fiat oris, quod cōparat o tibi longat
Sed formant in eris venus et vetus ꝛ scelus addis
Vellus: viscus: olus: opus ꝛ fedus: latus: vlcus
Sidus: pondus: acus: glomus ꝛ genus: addito vulnus
Munus: funus: onus: udisq;: palus: dat ꝛ incus.
Intercus dat utis curtam. longamq; iuuentus (Ut Butus. Thus, ris)
Et quod dat seruus, virtus salusq; senectus
Uris dat tellus. monosyllaba consociamus
Sed sus iungo suis: et grus gruis annumerabis
Dat pecus hec. pecudis: pecus hoc pecoris sibi iungit
Laus laudis donat. et fraus fraudis sibi format (Celebs bis)
Bs s demit. et ps is sibi iungit (Priceps pis)
Ebs eps e mutant in i. si polisyllaba fiant (Plebs. Stirps)
Aucupis excipitur ex auceps quod reperitur
Formant a caput eps, ex eps ipitis velut anceps
Puls pulvis ponit. et hyems hyemis sibi iungit,
Rs s demit. et rs tis quoq; sumit (Mens tis. Ars tis)
Quod cor componit vel pendo s remouebit
Dis capit. et iungo frons: lens: glans tis ve teneto (Vecors dis. Libripens libri pendis.)
Atq; quod vncia dat. s demit cis quoq; sumit
Cum natis fit iens in euntis. iunge quiensq; (Rediens redeuntis.)
Ambio sub lege manet, atq; superbio iunge (Caput itis)
Ut mutas in itis. et x mutabitur in cis (Judex icis)
Si tamen e teneant super x polisyllaba mutant
Hanc in i. sed lodex i longat. et e tenet exlex
His iungas vervex. et lectilis atq; suppellex
X in gis dat rex. iungas lex: grex: quoq; remex
Sic grecum format vt spinx. vel gos sibi donat
Dic senis ꝛ noctis ꝛ coniugis ꝛ niuis addis
Hinc reliquos formo tibi casus a genitiuo
S remouet ternus. is in em mutat tibi quartus
Im dat maguderis: peluis: sitis: sic et eclipsis
Uis: buris: tussis: tybris: cum tigris: erinnis
Treueris ꝛ tongris: tripolis: sirtis: simul iris
Istis adiungo dans is vel eos genitiuo (Et sunt propria i, is habentia gti sicem 'nrō. Ut neapolis)
Ut genesis: frenesis. et in im bene plura videbis (et heresis ra)
Quedam latina mutant is in a quasi greca
Em dat ꝛ im. turris: restis: pupisq; securis

Par quintus recto. tamen s quedam remouento.
Ut pallas palla. tibris iris sint quasi greca
Formatur sextus in e. sed tamen excipiemus
Cum sit in e rectus. istis is et e sociemus
Acer is e iungis. et al alis et addis araris
Hec is in i vertunt. dans im quarto sibi iungunt.
Hausape presepe prenesteqꝫ cepe soracte
Hinc hannibal sotular sal demas hastrubal et far
Nectar epar cum lar bostar cesar iubar aspar.
Dant e vel i sextis fascis piscis simul ignis
Et postis fustis vectis lactisqꝫ securis
Cum turris restis puppis quoqꝫ mobile iungis
His reliquum demas. hospes sospes superaddes
Degener ast vber iungas. e vel i dabit imber
Attamen i naris tantum dat. iungis aprilis
ardinalis Quintilis iungas. et sextilis superaddas
Cardi cum nalis. iungas simul officialis

Habentia genitiuũ similẽ nominatiuo. vel solam in ablatiuo: et que terminant in us vel in ts. p is qñqꝫ terminant accusatiuos plurales. presertim que habent ium in genitiuo plurali.

In plurali

Luralis primus is in es format quoqꝫ quartus
Et quintum socia. sed dant is in a tibi neutra
p Preter que donant sextis. hec ia formant.
Et que dant e vel i. tamen hinc amplustra retracta.
Ludicra vel vetera. quod comparat inde retracta
Is in ium vertit genitiuus. et hinc tibi demis
lapidum. Quod fit in a vel in o que dant is in vm genitiuo
ricum Il simul ul iungas n et r. simul as superaddas.
apium. Cum crescunt dabimus istis is et es simul os us
ceresum Et panis soboles apes. et canis indole proles
atum Cum proceres fruges iuuenis volucrisqꝫ penates
His grecum iungo. dant is vel eos genitiuo
Laus fraus puls iungo. simul s b p preunte
Iungis hyemns. consorsqꝫ cohors. caput his superadde
Complex atqꝫ senex. x fixum iungito suppellex
Ex istis demas caro, quod fit in ar sibi iungo

Alacrum. Ac er is e preter celer. bis addas simul imber
Cor simul. as assis. mas vasqꝫ vadis quoqꝫ cum glis.
Lis dos ac ab os. puls: trabs: plebs scops sociabis
Anceps cum soci[illegible]s. vrbs: daps: seps: stirps sibi iungis
Et nix: no[illegible] addo calx: lanx: arx: atqꝫ suppellex
sapientū vl' sapientiū. Atqꝫ boum dicas quoqꝫ bobus. et u capit ales Alituum
Um prebet ans: ens: vel ium. sed ium dabo glans: dens
Et gens: mens: ternus in ibus dabit is: quoqꝫ sextus.

Forma declinationis tertie

	Nrō hic ꝛ hec ꝛ hoc felix.		hi ꝛ he: felices ꝛ hec felicia
	Genitiuo huius felicis		horum ꝛ harum ꝛ horū felicium
In singl'ari	Datiuo huic felici	in plī	his felicibus
	Accō hūc ꝛ hanc felicē ꝛ hoc felix		hos ꝛ has felices ꝛ hec felicia
	Uocatiuo o felix		o felices ꝛ o felicia
	Ablrō ab hoc ꝛ ab hac ꝛ ab hō felice vl' felici		ab his felicibus

Eiusdem declinationis alia forma.

	Nominatiuo hic lapis		Hi lapides
In singl'ari	Genitiuo huius lapidis		Horum lapidum
	Datiuo huic lapidi		His lapidibus
	Accusatiuo hunc lapidem	in plī	Hos lapides
	Uocatiuo o lapis		O lapides
	Ablatiuo ab hoc lapide		Ab his lapidibus]

Eiusdem declinationis alia forma.

	Nominatiuo hoc dogma		Hæc dogmata
	Genitiuo huius dogmatis		Horum dogmatum.
	Datiuo huic dogmati		his dogmatibus
In singl'ari	Accusatiuo hoc dogma	in plī	hæc dogmata
	Uocatiuo o dogma		o dogmata
	Ablatiuo ab hoc dogmate		ab his dogmatibus.

Eiusdem declinationis alia forma.

	Nominatiuo hoc cubile		Hæc cubilia
In singl'ari	Genitiuo huius cubilis		Horum cubilium
	Datiuo huic cubili		His cubilibus
	Accusatiuo hoc cubile	in plī	Hæc cubilia
	Uocatiuo o cubile		O cubilia
	Ablatiuo ab hoc cubile		Ab his cubilibus.

De quarta declinatione. Cap. IX.

In singulari

Quarta dat us rectis genitiuis us quoqȝ quintis
Prebet ꝛ u recto quem.noli flectere primo. Fructus. Genu.
Tertius ui finit .um quartus:sextus in u fit
In plurali
Pluralis primus dabit us:quartus quoqȝ quintus.
U dictis dabimus:us prebet uum genitiuis.
Tertius sextus ibus dant:sed ficus tribus arcus
Ante bus u seruant:portusqȝ veru specus addam
Et lacus ꝛ partus acus ꝛ quercus penus artus

Forma inflectionis quarte

In singlari	Nrõ hic fructus	in plr̃	Hi fructus	Hæc genua
	Grõ huius fructus		Hoꝝ fructuũ	Hoꝝ genuum
	Drõ huic fructui		His fructibus.	His genibus
	Accõ hunc fructũ		Hos fructus.	Hæc genua
	Vrõ o fructus		O fructus	O genua
	Ablarõ ab hoc fructu		Ab his fructibꝫ	Ab his genibus.

De quinta declinatione. Cap.X. In singulari.
Quinta dat es rectis:sed prebet ei genitiuus
Et ternis.
Em quartus:quintus dabit es:e sextus habebit
In plruali
Primus plurali dabit es:qui vult sibi subdi.
Quartum cum quinto:tribues erum genitiuo.
Tertius ꝛ sextus semper formantur in ebus.

Forma quinte declinationis.

In singlari	Nominatiuo hæc species	In plr̃	Hæ species
	Genitiuo huius speciei		Harum speciꝝ
	Datiuo huic speciei.		His speciebus
	Accusatiuo hanc speciem		has species
	Vocatiuo o species		O species
	Ablatiuo ab hac specie		Ab his speciebus

De declinatione compositorum. Cap.XI. Respublica

Constans ex rectis:penes hos ambos variabis
Non sic alterutrum declines nec leopardum
Constans ex recto simul obliquo variato.
Ex recta parte sed non variabile quodqȝ Legislator Tibisoli
Constans obliquis.

Di. Breues quas iam tradidisti declinationũ regl'as alta mẽte reposui. Nunc demũ de genere te absoluas. Ma. Genera nominũ sex sunt. scilicet Masculinũ Femininũ Neutrũ Cõmune Omne Promiscuũ qd̄ est Epichenum dicit̃ sub vno articulo vtrunq̃ sexũ importans.et dubium siue incertũ Di. Penes quid cognoscit̃ genus nominis. Ma. Penes significatũ ꝛ terminationes,vt regule sequentibus metris concluse indicant. Ea tamen lege:vt regule generales a specialibus sint exceptiones.

De nominũ generibus in generali. Cap. XII.

Rs maribus iungat quodcunq̃ virum tibi signat — Pater Petrus
Femineis iungas per que signas mulieres — Mater. Anna
Mancipium neutro dabis:ꝛ scortum sociabo
Cõmuni iunge sextum quod signat vtrunq̃. — Celicola
Que fiunt propria,flu.men.ven.pone marina. — Lira Rhenus Januarius Boreas
Hec dabit arboribus / sed fructibus hoc sociamus
Mas Oleaster erit/dumus ꝛ rubus associabis
Hoc siler est herba/siler hic donat tibi vina.
Hec sit auelana/nux/glans/castanea/ficus:
Triplex mobilibus genus vt vult ars sociamus — Pirus

(i. noia fluuiorum:mẽsiũ et ventorũ sunt m.ge.)

De genere nominũ prime declinationis. Ca.XIII.

manet in prima mulier:des mammona pasca
a Neutris.et manna neutrum mulierq̃ polenta
Adria planeta maribus dabis atq̃ cometa.

De genere noĩm secunde declinatiõis. Ca. XIIII.

Scamnum — M neutrum facies.mulierum nomina signes. — Gliceriũ Eustochiũ
R simul us/queq̃ maribus sociata secunde
Femina damascus/domus/acbumus atq̃ papyrus/
Egiptus/vannus/et diphtongus/colus/alnus.
Aluus cum byssus/heremus/paradisus/abyssus
Porticus ꝛ methodus/sinodus/nardus biacinctus
Arcus cum delus/et carbasus atq̃ phaselus
Costus/cristallus/et ciprus/iunge smaragdus
Hoc vulgus/pelagus.quandoq̃ fit hic paradisus
Methados Methados — Os grecum sepe mutatur in us muliebre.

De genere noĩm tertie declinatiõis. Ca. XV.

DICATE neutrum tertie.
A verbis cuncta per io.vel nomine sumpta

Lectio
Albedo

Siligo. Et nomen do go: prebens inis in genitiuo'
Dona femineis/ Mas ordo cardo teredo
Stellio gurgulio cum margo pugio iungo
Unio cum ſociis/ vt ternio conſociabis
In reliquis mas o, caro ſed mulieribus addo
L neutrum. pone, dic ſal hic ⁊ hoc retinere.
Et ſol mas dices. cui quod fit an bene iunges
Neutrum nomen in en. eſt o. ſed femina ſiren.
Mas eſt ren cum ſplen/ pectenqꝫ lien vel hymenqꝫ:
Demon. Babilon Delphin mas eſto. cui quod fit in on ſociato.
Hec ſindon dicas. iunges per que loca ſignes:
Dyapaſon. Que dya ſiue gera componit ſint tibi neutra.
Geralodion Tantundem neutrum, totidem plurale fit omne.
Calcar Ar neutrum ponas: ſed ſit lar cum ſotular mas.
Et ſimul or ſocia maribus/ tamen excipe multa.
Zinziber atqꝫ piper neutris dabis atqꝫ papauer
Sic dicas verber/ iter/ vber/ iunge cadauer
Veſper ver ruder/ his ſpinter iungito iuger
Et ſuber tuber: ſed femina ſit tibi linther.
Hecqꝫ dicas arbor/ hoc equor/ cor quoqꝫ marmor ardor
Ir pir ſunt neutra: vox gaddir conſocianda
Ur neutris iungas: maribus furfur lemur addas
Guttur. Raro mas murmur. hic ⁊ hec vultur quoqꝫ turtur.
Ciuitas. Hec dat nomen in as. tamen hic ſit vas vadis ⁊ mas
Neutrum vas vaſis. huic vas nefas ſociabis.
Ales alitis. Eſt creſcens mas es. ſed compos femina merces.
Magnes atqꝫ quies ſeges atqꝫ teges. dabit hoc es
Preter mas verres. tibi cetera ſint mulieres.
Ouis Auis Femineis dabis is. hic caulis iunge molaris
Faſcis cum piſcis poſtis fuſtis quoqꝫ vectis.
Ignis cum crinis paniscallis quoqꝫ funis
Unguis cum menſis amnis cum follis ⁊ enſis
Anguis cum collis orbis torquis quoqꝫ corbis
Et penis ſentis vermis torriſqꝫ ſementis
Glis gliris ſanguis puluis vomis lapis axis.
Atqꝫ cunis caſſis. canis hic ſimul hec aſſociabis
Funis cum clunis dubio genere ſociabis
Mos Flos Hic dat nomen in os. hec glos cos dos. hic et hec bos.
Os oris neutris dabis. os oſſis ſociabis.

Et chaos atqz melos argos logos annumerantur.
Tempus — Us iungas neutro quod oris vel eris genitiuo
Ulcus — Dat mas esto lepus. hec des reliquis. dabit hic mus
Hoc acus — Hic dat τ hec tibi sus. hoc virus pus. dat τ hic grus.
aceris. Virtus — Neutraqz sunt ius thus rus. his coniungito crus plus
Seruitus — Laus fraus pus pones τ hyems. inter mulieres
Solus — S sit femina b. vel n. p vel r. sibi iuncta:
Iūge chalybs serpens maribus: mons fons quoqz pons dens
Et partes assis: torrens seps annumerabis
Anceps prebebit dubium: sit adeps sociatum
Stirps bona plantauit stirpem qui vina creauit
Iudex — E super x tibi dant hic. si polisyllaba fiant
Hec forfex forpex vibex obexqz suppellex
Lex fax nox Nix nux. — Addis ibex carex. dat hic τ hec ve silex quoqz cortex
Hec iunges reliquis. grex masqz calix sociabis
Et phornix phenix mastixqz calix quoqz varix
Et ramix thorax predictis annumerabis.
Pars pedis hic calx. dat. hec sed latomus sibi iungat

De genere noīm quarte declinatōis Cap. XVI.

U dabitur neutris: esto cornu tibi testis.
Fructus — Quarte nomen in us dabit hic. dant hec manus idus.
Porticus atqz tribus arcus τ domus associamus
Hic tenet hecue specus. illi penus associemus.

De genere noīm quinte declinatiōis Cap. XVII.

Species. — Femineis socia quecunqz dabit tibi quinta
Facies. Meridies. — Hic dabit hec ve dies. dant hi tantumodo plures
Si componātur semper maribus sociatur

De Etheroclitis Capitulū. VII. Magi.

Ccc paucis admodū regulis nominū gña scdm declinationū ordinē tradidimus: preter hec tñ sunt alia noīa que ethe(r)oclita id est diuerse declinata dicunt. quoꝝ sc genus τ inflectio diuersa repiunt e quib; magis vsitata sequētib; reglīs enumerant.

Ista solent quarta variari siue secunda
Cum lauro: quercus. pinus cornus quoqz ficus
Hiis colus: atqz domus: penus: et lacus: atqz tumultus
Ornatus: passus: cātus: cetus: specus: ortus

cerus is.sub s r ys

Is vel us illa suis dices dare compositiuis
Cera iugum limus animus simul arma bacillus
Et colus ꝛ annus.
Cum norma neruum cum freno collige cliuum
Uas vasis ternam tibi dat.plurale secundam
Dat iesus um quarto.reliquis u semper habeto
Dat moyses moysi moysen moyseqꝫ sexto
Uis vires astu natu tantumodo sexto
Ambo duoqꝫ notes.flectasqꝫ domum sapienter
Tolle memu primo numero .mi misqꝫ secundo
Est iocus atqꝫ ioci.loca baltheus ꝛ locus adde
Dic rastrum rastros.sic celum sic quoqꝫ porrum
Os vel a dat frenum filum claustrumqꝫ capisturm
Topica bucolica simul intubus arbutus adde
Pascua carbasus altile pergamus atqꝫ supellex
Dic zizania dicqꝫ georgica rhetoricorum
Hec primo numero sunt femina.pluraqꝫ neutra
Dindima pilea supera trenera sibila iunges
Ismara gargara menala sic infernus auerna
Hec primo numero sunt mascula.pluraqꝫ neutra
Dic sponsalia millia menia dic simul extra
Ilia dicarma semper pluralia neutra
Primates proceres vepres manesqꝫ penates
Artus maiores treue lacesqꝫ meniecqꝫ
Plurali maria tantum tu flectere debes
Plurali numero tantum tuflectere debes
Inducias latebras thermas idusqꝫ kalendas
Exuuias nonas ferias nugas quoqꝫ scholas
Excubias ꝛ diuitias diras quoqꝫ cunas
Stare licet nequeant metro.tamen hic residebunt
Liberi quirites/facetie nuptie/nundine/
Inferi cum posteris.ꝛ blandicias sociabis
Inficias sic insidias sic inferiasqꝫ
Et tenebras opes furias quoqꝫ reliquiasqꝫ
Deliciasqꝫ minas sentesqꝫ chelas phalerasqꝫ
Parcas illecebras nares gratesqꝫ foresqꝫ
Uenetias thebas athenas:consimilesqꝫ
Que querunt que distribuunt referuntqꝫ negantqꝫ
Infinita quoqꝫ casu caruere vocante

Im bacilli. vel us:in cr mis vel u s

Di. Num et plura sunt huiusce ordinis nomina? Mag. sunt et quidē mul
Quis — ta. vt Quisquilie Exquilie Exequie Manubie Induuie Sed ea omnia pone
Omnis. — re superuacaneū visum est. cum ex his plurima apud antiquiores recētiores
Alter. — ue et in casibus et numeris repiantur: quibꝰ ab alijs carere tradita sunt. Ea
quoqꝫ que supra tradidimꝰ pluralia nōnunqꝫ in singulari sunt reperta. reli
ctis igitur his: speciem vltimū nominis accidens videamus

De specie Capitulum. XIX. Ma.

Species — Species nominū duplex est. scꝫ primitiua et deriuatiua. Di. Que no
mina dicūtur primitiue speciei Ma. Que a nullo deriuantur. vt pater ma
ter. Di. Que sunt deriuatiue speciei. Ma. Illa que ab alijs deriuantur.
Comparatio. — quod cum fiat multis modis: nō tam necessarijs qꝫ varijs ego tibi soluꝫ de
comparatiuis patronymicis et verbalibꝰ vlterioribus dicere ptendo. Et primo

De Comparatione. Capitulum. XX. Di.

Quid est cōparatio. Ma. Est rei ad rem assimilatio. Di Quibꝰ
nominibꝰ accidit cōparatio. Ma. Adiectiuis dumtaxat: quo
Comparationis gradus — rum beatū potest augeri vel minui: quorum. f. vulgari addit noch
vel aller. Na comparatiuus per noch: et suplatiuus per aller vulgarizandus ē
Nōnunqꝫ vero propria appellatiue capta cōparātur. ꝫet si improprie: vt ne
Positiuus. — ro neronior Salomō salomonior. Di. Quot sunt comparationis gradus.
Ma. Tres. Positiuꝰ comparatiuus et suplatiuus. Di. ad horum formationes
perge. Ma. Positiuus a nullo format sed alij formant ab eo. Di. Quo
Ma. Nā ois positiuus aut est secunde declinatiōis aut tertie. Si igit positi
uus fuerit secunde declinatōis comparatiuus format a gtō singlari addendo
or in feminino et masculino: vel us in neutro. Et suplatiuus addendo s et si
mus. vt docti doctior doctus doctissimus. Omnis itaqꝫ suplatiuus in simus
per duplex ss scribit. Si aūt positiuus terminatur in er. suplatiuus fit a no
minatiuo per additionē rimus. vt niger nigerrimꝰ. Omnis suplatiuus in ris
mus r geminat: dempto plurimꝰ. Excipiūtur bonus melior optimꝰ. Malus
peior pessimus. Paruus minor minimꝰ. Magnus maior maximꝰ. Mltū plus
qꝫ in neutro tantū plurimū: Celsus celsior summꝰ. Dexter dexterior dextimus
Sinister sinisterior sinistimꝰ. Beniuolus beniuolentior beniuolentissimꝰ. Ma
liuolus maliuolentior maliuolentissimꝰ. Simili mō cōposita a facio. vt mi
rificus magnificus. Sic cōposita a loquor. vt doctiloquus. breuiloquus. vani
loquus. Amicus amicitior amicissimꝰ. sic pudicus et impudicus. Omnis com
paratiuus in tior vel in tius t seruat: si positiuus t habeat: vt fortior fortius
aut c si positiuus habeat. vt felicior felicius. Si vero positiuus fuerit tertie
declinatiōis: tunc cōparatiuus format a datiuo. addendo or et us. vt forti for
tior fortius. Et suplatiuus a genitiuo addendo simus. vt fortis fortissimus.
Cum vero positiuus terminat in r. suplatiuus fit a nominatiuo per additio
nem rimus. vt saluber saluberrimꝰ. Excipiūtur iuuenis iunior. senex senior.
adolescens adolescentior. absqꝫ suplatiuo veterior veterrimꝰ. diues ditior a
dis ditis ꝫ ditissimꝰ. Facilis facilior facillimus. Sic agilis lior. limus. gracilis:
humilis: similis: et ab his composita. vt difficilis dissimilis. que oia habent
duplex ll in suplatiuo. Itē ea que in bris terminant. et in neutro in e. seruāt
reglam eorum que in r terminant vt celeber celebris celeberrimꝰ. Excipiunt in
vtraqꝫ declinatiōe noia in us vel is terminata habentia vocalē ante us vel
is. vt pius dubius egregius tenuis arduus. etc. que oia comparatiuū propter ni
miū vocaliū hiatum nō habent. Sed pro eo positiuū cum aduerbio magis
sumūt. vt magis dubius magis arduus. etc. Horum tn̄ comparatiui quandoqꝫ inue

niūtur. ocyor ocyßim⁹ sine positiuo. nequā nequior nequißim⁹. Nec lateat ab aduerbijs quibusdam ꝛ prepositiōibus pro aduerbijs positis comparatiuū ꝛ suplatiuū cadere. vt ab extra exterior extremus. Supra supior supremꝰ. Intra interior intimꝰ. Citra citerior citimus. Prope ꝓpior proximꝰ. Proximior vero a proximus est. qȝ cōiunctū significat. Ante anterior sine suplatiuo. Pridē prior primꝰ. Ultra vlterior vltimus. Infra inferior infimꝰ. Post posterior postremus. Et a verbo detero deterior deterrimꝰ. Irregularitatē cōparatiōis. quo ad significatum vulgarizando gradus facile dephendes.

De patronymicis. Capitulum. XXI. Di.

Aris iuciae de gradibꝰ comparatiōis disseruisti de patronymicis si quid habes in mediū deducas. Ma. Nomen patronymicū dicitꝰ qȝ a ꝓprijs nominibꝰ patrū auoꝝ fratrum locorūue deriuatum: ꝓficat cū genitiuo sui primitiui filiū vel nepotē: filiam vel neptim aut certi loci gentē. Di. Uarū queso formatiōes silētio haud ꝑtereas. Ma. Omē ꝑronymicū terminatꝰ aut in des. is. as. vel ne.

Patronymicum in des fit a noīe declinatiōis

Prime a genitiuo mutando e in a. et addendo des vt enee eneades. Anchise anchisides. Usu tamen dicitur Anchisiades.

Secunde a genitiuo qui terminatur in

i. et fit patronymicū corripiendo i. et addendo des. vt Priami Priamides.

ij. duplex. et fit patronymicum mutando vltimum a. et addendo des. vt Menetias Menetij Menetiades.

Ei. fit patronymicū mutando ei in i. lōgam ꝛ addendo des. vt pelei pelides Tidei euphonie causa titides facit.

Et hec omnia sunt generis masculini ꝛ prime declinationis. vt Anchises. Nōnulli tamē ipa in datiuo ꝛ in ablatiuo pluralibus in ibus finiūt. Patronymica in is vel in as finiūt a patronymicis in des. subtracte de. sillaba. vt priamides priamis. virgiliades virgilias. Dicitur tamē eneis pro eneas. et peleis ꝓ pelis. Sic poete nōnunqȝ patronymicis syllabas addunt: demūt ꝛ mutant. Hec oīa. sunt gn̄is feminini: et eoꝝ declinatio tradita est inter noīa tertie declinatiōis. Patronymica in ne. que rarꝰ repiuntur. fiunt a gtō per additionē ne. vt adrastus adrastine. nereus nerine. mutando e in i. et ab acrisius acrisione dicitꝰ vel atrisine. Oīa habent i vel o ante ne: et sunt gn̄is feminini Et declinantꝰ vt greca in e que in omnibꝰ casibꝰ habent e dēpto gtō qui habet es. Et accusatiuo qui habet em. vel en. Et tantum de patronymicis: siue greca quippe litteratura talium et formationes et inflectiones ꝓm precisionem intelligi nequeunt. verbalia videamus.

De verbalibus. Capitulum. XXII. Di.

Omen verbale qȝ dicis Ma. Quod descēdit a verbo cū quoꝝ ꝛ silitudinē ꝓcatōis retinet Di. Per quē modū fit talꝰ ꝟbaliū a ꝟbis descēsus Ma. Per modū mltiplicē: eo qȝ ꝟbalia sūt diuersa. Quedā enim terminantꝰ in or. ꝛ descēdūt ab vltio supino mutata u in or. vt doctu doctor. Et hec de se formant ꝟbalia in trix: per mutationē tor in trix. vt doctor doctrix. Excipitꝰ nutrix quod ꝓm hanc regulam ēēt nutritrix. Sed ꝟbalia in sor silr formantꝰ ab vltimo supīo mutādo o in or. vt lusu lusor. Nec de se formāt ꝟbalia in trix. ꝑter tonsor qȝ format tōstrix. ꝛ expulsor expultrix. Uerbale aūt qȝ i. us terminatꝰ q̄rte declinatōis: silr

ab vltimo supino descēdit addita .s. littera. vt visa visus. Sed verbale in io
finitū: dēscedit similiter ab vltimo supio mutata .u. in io. et scribit̄ per .t. vt
lectu lectio. Excipiūtur verbalia verboꝝ prime ꝯiugatōis que hñt in supino
itū vel ctū: nā talia nō terminātur in itio vel ctio: sed atio. vt vetacio p̄sta
tio cubatio domatio sonatio ꝺōatio crepatio fricatio sectio: tamē frequen
tius reperit̄ ꝙ secatio. Sed ꝟbale in tiuus mutat .u. vltimi supini in .i. et a
Tiuus. sumit uus vt amatiuus. ꝟbale in men fit a scd̄a ꝑsona presentꝭ indicatiui
Men mutando .s. in mē. vt reginē. a rego regis cui si additur tū fit regimētū. sic
Mentū documen documentū. ꝛc. Verbalia aūt in ax ab eadem scd̄a ꝑsona descen
Ax. dūt mutādo vltimā sylabā in ax. vt voro voras vorax. Silr̄ fit de verbalibus
Ex in ex. vt rex lex latex. Verbalia aūt in bilis mutāt scd̄e ꝑsone vltimā literam
Bilis in bilis. vt amabilis. Ea tamen que sunt secunde iflectionis mutāt .e. in
.i. vt docibilis pro docebilis. ꝛc.

De pronomine. Capitu. xxiiii. Discipu.

Pronomē Ronomē quid est? Ma. Pars orationis que ꝓprio noīe vniuscuiusꝙ rei ponit̄ ꝛ certā sīḡt personā. Di. Ob id ergo pro nomē dicitur eo qd̄ pro nomine ponit̄. Ma. Sane quidē infra. Di. Supeꝛflua est hec pars orationis: cū loco eius nomine pro q̄ ponit̄ vti possimus. Ma. Argumentū hoc tu ip̄e solues si causas inuentionis pronominis animaduert̄. Di. Quas igitur ob causas inuētū est pronomē? Ma. Duas propter causas: necessitatē videlicet ꝛ ꝯmodi-
quare pronomē inuen. tatē. Di. Necessitatē ostende. Ma. Nam cū oīa noīa ex supradictis sint tertie ꝑsone: exceptis vocatiuis qui sunt secūde ꝑsone cū ꝟbis prime aut scd̄e ꝑsone construi nō potuere: necesse ergo fuit reperire pronoīa prime ꝛ secunde ꝑsone que huiuscemodi defectum supleret. Di. In hoc argumentū meū solutū esse intelligo: cū loco pro noīs prime ꝑsone nomē pro quo ponitur poni possit nunime. Sed de comoditate quid sentias explana. Ma. Cū eiusdem rei in oratiōe sepi⁹ mētionē facere placuerit: loco noīs eius: comode ꝓnomie
Propter cōmodita. vtitur: ne eiusdem noīs repetitio crebra legētib⁹ aut fastidiū aut dubium ingerat dicēres. Aiax venit ad troiā ꝛ idē fortiter pugnauit: potius q̄z. Aiax venit ad troiā ꝛ Aiax fortiter pugnauit. Di. Possunt ne pronomia certo ꝯprehendi numero? Ma. Possunt. Di. Quod sunt? Ma. Quindecim. scꝫ
Quindecim pnomia Ego tu sue illi ipse iste hic is meus tuus suus noster vester nostras et vestras: cū suis composit̄ ꝛ condeclineis: quoꝝ duo vltima gentilia dicta sunt eo q̄ gentē ꝯcent vt nostras .i. de nostra gente. Di. Quomodo differūt ꝓnomina inter se? Ma. Quia quedam sunt relatiua quedā demonstratiua. Di. Que sunt relatiua? Ma. Que ad predicte rei memoriā nos remittunt
Pronomia relatiua demōstratiu. vt sunt is suus ipse ꝛ sui. Reliqua oīa demōstratiua sunt: quia per ip̄a aliquid demōstram⁹. Ille vero vtrūꝙ explet offitiū: pro quoꝝ faciliori memoria hosce accipe ꝟsus. Is suus ipse sui referūt: sed cetera monstrant. Ille refert monstrat non facit hoc aliud. Solet ꝛ ip̄e non nūꝙ discretiue rep̄eri atꝙ ius
Accidentia Pronōinis in ip̄o exordio cogitādus est. Di. Pronomī que accidunt? Ma. Septē scꝫ Species numerus figura ꝑsona genus casus ꝛ declinatio. Di. Species ꝓnominū quot sunt? Ma. Due: primitiua ꝛ deriuatiua. Di. Que ꝛ quot pronomina sunt ꝓmitiue speciei. Ma. Octo scꝫ. Ego tu sui ille ip̄e iste hic is.
Pronoīa ꝓmitiua d̄riua Reliq̄ septē sunt deriuatiue speciei: q̄ a tribus primis deriuātur. Di. Per quem modū. Ma. A genitiuo singulari mei. fit meus mea meū a gtō plurali nostrū vel nostri fit noster nostra nostrū ꝛ nostras. Et a gtō singulari tui. fit tuus tua tuū. ꝛ a gtō plurali vestrū vel vestri fit vester vestra vestrū et ve

strас. Et a gtõ vtriusꝫ numeri sui fit suus sua suũ. Et hec deriuatiua pso-
nas duplices possidentis scꝫ ⁊ possessi important. ratiõe cuius quedã a Dona
to dicunt̃ ex vtraꝫ parte. possidentis scꝫ ⁊ possessi: singularia. vt meus tuus
suus. Quedam vero pluralia ex vtraꝫ parte. vt noster ⁊ vester. quod quidem
de re signata intelligit̃ cum vtrobiꝫ vox sit singl'aris. Di. numeri prono- Numerus.
minũ quot sunt? Ma. Duo: queadmodũ in noĩe dictũ est. sui tñ vtriusꝫ
numeri est. Di. Persone ꝓnominũ quot sunt? Ma. Tres. scꝫ Prima se- Persona
cunda ⁊ tertia. Di. Quot ⁊ que ꝓnomina sunt prime ꝑsone. Ma. Unũ
scꝫ. Ego cum suis cõdeclinꝫis. Di. quot sunt ꝓnomina secunde ꝑsone. vnũ
scꝫ. tu cũ suis cõdeclineis: ⁊ omnib⁹ vocatiuis. Di. Que ⁊ quot sunt ter-
tie ꝑsone. Ma. Omnia alia. Di. Figure ꝓnominũ quot sunt. Ma. Figura
Due: queadmodum de nomine dictũ est. Sed hoc te scire volo: ꝓnominum
nõnunꝫ in recto cõponi. vt istic istec istoc ab iste ⁊ hic. ⁊c. Egoipe tuipe Idẽ Pronoĩa ce
ex his ⁊ demũ ta quo identidem: qd̃ aliqñdo aduerbiũ est. et freqñter signifi- ponũt in r.
cat. Aliqñ ṽo ꝓnoĩa in obliquo cõponunt̃. vt meme. tete. sese. que accusatiui ⁊ cto ⁊ obliq̃
ablati casus sunt. Sese ṽo vtriusꝫ nũeri est. Eccũ eccã eccos eccas: ab ecce
et eum eã eos eas. pro ecce eum eam. ecce eos eas. Ellũ ellã ellos ellas. ab ec
ce ⁊ illũ illã illos illas. Dicimus ⁊ meipsius tuipsius suipsius. meipm teipm
seipm. ⁊c. Sunt ꝑterea syllabe quedam que ꝓnoibus adijciunt̃. vt met. te. ce.
pte Di. quib⁹ ꝓnoib⁹ adijcit̃ met. Ma. Ego cum suis obliqs. vt ego- Met.
met memet. ⁊c. Silr obliquis tu demptis tm̃ gtis plibus. vt tuimet tibimet
addit̃ ⁊ sui. vt suimet sibimet semet. Et qñꝫ ꝓnoibus tertie ꝑsone. vt ipse
met Di. quib⁹ ꝓnoibus addit̃ te. Ma. huic ꝓnomini tu. vt tute. cui po- Te
stea addit̃ met. vt tutemet. in ntõ ⁊ vtõ solum. Di. quib⁹ aũt adijcit̃ ce. Ce
Ma. omnib⁹ casib⁹ ꝓnoĩs hic hec hoc in s desinentib⁹. vt huiusce hosce ha
sce. hisce dicim⁹ ⁊ illiusce istiusce. et Therẽ. allancine ꝓtulit. Di. quib⁹ pte
adijcit̃. Ma. his quinꝫ ablatiuis mea tua sua nostra vestra. dicendo me Pte
apte tuapte suapte nostrapte ⁊ vestrapte. inueniũt̃ ⁊ ne ꝓnominib⁹ interroga Ne
tiue addita. vt hoccine est humanum factum. i. hoc ne. Silr ⁊ istis dictio-
nib⁹ quis ⁊ qui (qs Donat⁹ inter ꝓnoĩa posuit) varie syllabe adijciunt̃ De
quib⁹ hec nota metra. Cum qs nanꝫ piã sine qui cõiunge putasquã. Dam
vis cum ꝑ libet: qui sine quis retinet. vt quisnã: quenã: quodnã vel quidnam:
quisꝫ: queꝫ: quodꝫ: quispiã: quepiã: quodpiã vel quidpiã. Quisputas quem
putas qdputas. Quisꝫ queꝫ qdꝫ vel quidꝫ. Quidã quedã quoddã vel qd-
dam in neutro ꝑ d duplicatũ. Quiuis queuis quodvis vel quiduis. Quicũꝫ
qcunꝫ qdcunꝫ. Quilibet qlibet qdlibet vel quidlibet. Cõponit̃ ⁊ vnus cum
quisꝫ dicendo vnusquisꝫ. et quis cum si. vt siquis. cũ ne. vt nequis. cum ali-
us. vt aliquis. cum re. vt reliquis. cum num. vt nunquid. cum quis. vt qsquis
queꝫ quodꝫ. cum en. vt enquis. enqua. enquod vel enquid. Di. Genera
pronominũ quot sunt? Ma. quinꝫ. scilicet. Masculinũ: femininũ: Neu-
trum: commune ⁊ omne. Di. Que pronomina sunt masculini generis.
Ma. Ille ipse iste hic is noster vester meus tuus ⁊ suus. Di. Que sunt fe-
minini generis. Ma. Illa ipsa ista hec ea nostra vestra mea tua sua.
Di. Que sunt neutri gñis. Ma. Illud ipsum (nec dicit̃ ipsud: antiquitus
enim dicebat̃ ipsus ipsa ipsum) istud hoc id nostrum vestrũ meum tuũ su-
um. Di. Que sũt cõmunis gñis. Ma. nostras ⁊ vestras. Di. Que sunt Casus
omnis generis? Ma. Ego tu sui. Di. Casus pronominũ quot sunt?
Ma. Sex: qui et nominũ vnde? Quattuor exceptis pronomina nulla voca- Declinatio
bis. Tu meus ⁊ noster nostras hec sola vocant̃. Di. Declinationes prono
minũ quot sunt? Ma. hæ que sequunt̃. Sciendũ tamẽ pronominibus in

declinando articularia non ꝓponi.

Ego mei vel mis mihi me a me
Tu tui vel tis tibi te o tu a te
Sui sibi se a se
Ille illius illi illum ab illo
Illa illius illi illam ab illa
Illud illius illi illud ab illo

in plurali

nos nr̄m vel nr̄i nobis nos a no.
Vos vr̄m vel vr̄i vobis vos o vos a vobis
Sui sibi se a se
Illi illoꝝ illis illos ab illis
Illæ illarum illis illas ab illis
Illa illoꝝ illis illa ab illis

Simili modo declinatur Ipse ipsa ipm. Iste ista istud

In singulari

Hic huius huic hunc ab hoc
Hec huius huic hanc ab hac
Hoc huius huic hoc ab hoc
Is eius ei eum ab eo
Ea eius ei eam ab ea
Id eius ei id ab eo.

in plurali

hi hoꝝ his hos ab his
he harū his has ab hac
hec hoꝝ his hec ab his
ei eorum eis eos ab eis
ee earum eis eas ab eis
ea eorum eis ea ab eis

Qd ij dici deberet: similiter τ in datiuis τ ablatiuis pluralibꝰ ijs. vñ. idem in nominatiuo plurali habet ijdem in datiuo τ ablatiuo eisdem vel ijsdem. Meus mea meū. Tuus tua tuū. Suus sua suum. declinantur sicut albꝰ alba album. Excepto ꝙ meus habet in vtō mi. Noster a um. Vester a um. declinantur sicut niger nigra nigrū. Nostras τ vestras declinantur sicut ciuitas Quis vel qui cuius cui quem a quo vel a qui. Que vel qua cuius cui quā a qua vel a qui Quod vel q̇d cuiuscui quod vel q̇d a quo vel a qui. Qui quoꝝ q̇s vel q̇bus quos a quis vel a quibus. Que quarū quis vel quibꝰ q̇s a quis vel a q̇bus. Que vel qua quoꝝ q̇s vel q̇bus que vel qua a q̇s vel a q̇bus. Sic τ eoꝝ composita preter quisquis τn ntō: quidquid in actō. τ quo quo in ablatiuo Siquis reliquis aliquis nunquis in feminino in ntō habet a. vt siqua reliqua nunqua. τc. Istic istec istoc declinantur solum in casibꝰ vbi c retinent. dempto dtō singulari. hic τ hec nostras vestras: et hoc nostrate vestrate. genitiuo huiꝰ nostratis vestratis: sicut noīa tertie declinationis in as.

In singulari: Eccum, Eccam — in plurali: Eccos, Eccas — in singulari: Ellum, Ellam — in plurali: Ellos, Ellas

Hec de pronomine consequens est vt verbum percurramus.

De verbo. Capitulum. XXiiii.

Di. [Q]id est verbū? Ma. Est pars orationis cum tpibꝰ τ modis sine casu agere aliq̇d aut pati aut neutrū signans. Dicta est aūt hec pars orationis verbū. eo ꝙ aere verberato lingua formetur. Di. Ea ratiōe omnis pars orationis verbum dici solet. Ma. Sane q̇dem: hec tñ pars orationis p excellentiā sibi hoc nomē vēdicabit: ꝙ eo frequentius vtimur. cū sine verbo pfecta cōstitui nō possit oratio. Eius aūt naturā nō tam diffinitione q̄ diuisione cognosceꝰ. Vñ omne verbum aut est substantiuū vocatiuū vel adiectiuū. Et rursus verba substantiua tria sunt. s. sum fio τ existo. Vocatiua quinq̄ sunt. s. nuncupor appellor nominor dicor τ vocor. Reliqua oīa adiectiua sunt. Ex quibꝫ tñ aliq̇ silem vim hñt cū substātiuis τ vocatiuis: de q̇bus infra. Et ampliꝰ adiectiua sunt duplicia. s. psonalia τ impsonalia. Di. Que sunt psonalia? Ma. Que in pñti indicatiui terminantur in o vel in or (defectiuis τ anormalis exceptis: de q̇bꝫ infra) vt amo loquor. et cōiugantur p tres psonas. Et hec rursus sunt duplicia. s. actiua τ neutra. Actiua quidē oīa sunt quibꝫ cōuenienter addi pōt ille accusatiuus Joannē. et possunt vulgarizari per wird. vt amo Joannē sequor Joannē. amor ich wird lieb gehabē. sequor ich wird nachgevolgt. Neutra vero sunt quibꝫ actiuo Joannē addi nō pōt: nec

Verba substantiua ter. Vocatiua.

Presonalia. Verba actiua

Neutra.

vulgare wird recipiũt.vt sto luctor.nõ em̃ dicim' sto Joannẽ.luctor Joannẽ
Di. Que sunt impsonalia? Ma. Que in pñti indicatiui terminant̃ in tur.
psonalia — vel in t.Et solũ in tertijs psonis cõiugant.vt stat̃.accidit.Hec aũt rursus di
uersa.qz oĩa impsonalia in tur sunt passiua.et vulgarizant̃ p mã.vt stat̃ mã
stot od es wirt gestandẽ. Sed impsonalia in t.sunt actiua.et vulgarizant p
es.vt licet es zympt.Excipiunt̃ impersonalia in t.que descendũt a facio: cũ
cõponit̃ cũ alijs dictionib⁹ q̃ ppone.vt bñ fit.satis fit.que passiua sunt. Di.
a quib⁹ v̾bis descendũt impsonalia? Mag. ab actiuis neutralib⁹ tm̃ dem
pto miseret.qd venit a deponẽtali misereor. Di. Verbo quot accidũt? Ma.
octo.s.genus numerus figura tẽpus psona modus cõiugatio ⁊ forma. Di.
n' actiu — Genera verbo⁊ quot sunt? Ma.Quinq̃.s.actiuũ passiuũ neutrũ cõe ⁊ depo
n' passiu — nens. Di. quod v̾bum est actiui gñis? Ma. qd terminat̃ in o.et accipiens
m — r facit ex se passiuũ.vt amo amor. Di. quod verbũ est passiuũ? Ma. quod
terminat̃ in or.et dempta littera r redit in suũ actiuum.vt amor amo. Di.
Quod v̾bum est neutrũ? Ma. Qd terminat̃ in o.nec potest accipe r ⁊ face
re ex se passiuũ: vt sto stor non dicit̃: ⁊ hec sunt aut neutra pu̾a vt sto: aut
substãtiua vt sũ (qd non solũ t̾iat̃ in o) Aut neutropassiua sic dicta: qz in
preterito ⁊ tpib⁹ inde formatis hñt vocẽ passiuã:in pñti ⁊ inde formatis neu
ssiuũ neu — tralẽ seruãt inflectionẽ.vt sunt audeo cũ soleo fio quoq̃ gaudeo fido.Prandeo
um — deo mereo pdictis simul anumerabis :aut passiua neutra sic dicta: qz sub
eutropas — voce neutrali passiuã habẽt s̾cationẽ.vt sunt vapulo veneo exulo fio. Di.
um — Qd verbũ est cõmune? Ma. Qd in or definit:nec r dimittit actionẽ ⁊ pas
õmune — sionem s̾cans.vt sunt largior expior veneror moror osculor hortor criminor
eponens. — ãplector interp̄tor hospitor adde. Di. Qd v̾bũ est deponẽs? Ma. qd in or
definit:nec r dimittit actionẽ vel passionẽ s̾cans.vt loquor ⁊ sil̾ia. Di. Nu
meri verbo⁊ q̃t sunt. Ma. De numero et figura verbo⁊ dicendũ est vt in
noie. Di. Tpa verbo⁊ quot sunt. Ma. quinq̃.s.Presens:Ptm̃ impfectũ
Ptm̃ perfectũ: Ptm̃ plusq̃perfectũ:⁊ Futu⁊. Di. Persone verbo⁊ q̃t sunt
Ma. tres.sz pma:scda:⁊ tertia. Di.modi.verbo⁊ quot sunt. Ma. q̃nq̃.
sz Indicatiuus:Impatiuus:Optatiuus:Coniũctiuus:⁊ Infinitiuus.q̃ lon
ge ab impsonali differt.Ille em̃ sine v̾bo adiũcto pfectũ sensuz nõ generat
sed verbũ impsonale.vt amare amat̃. Di. Cõiugationes verbo⁊ q̃t sunt
Ma. Cõiugatiões verbo⁊ regulares sunt q̃ttuor.s. pma scda tertia ⁊ q̃rta
Di. Qd verbũ est pme cõiugationis. Ma. qd hz a longã ante re in infini
tiuo.vel ri.vt amare amari. Di. Qd verbũ est scde cõiugationis. Ma. qd
habet e longã ante re vel ri in infinitiuo.vt docere doceri. Di. Qd v̾bum
est tertie cõiugationis. Ma. qd habet e breuẽ ante re in infinitiuo.vel i.
solã sine r.vt legere legi. Di. Qd verbũ est q̃rte ɔiugationis. Ma. qd hz
i longã ante re vl' ri in infinitiuo.vt audire audiri.Hoc aũt facilius d pre
hendes si vniuscuiusq̃ ɔiugationis formã cũ regulis mox subiũgendis me
morie reposueris. ptã ⁊ supina (q̃ magis variant̃) s̾m regulas formabis
Et quinq̃ tempa a tenore pti deriuabis. vñ Ram sem rim ro se formabit
preteritumq̃.

De preteritis

De prima cõiugatiõe regule. Cap .XXV.

Xas facaui.preter dedit ⁊ stetit a sto
Et cubui plicui micui fricui secuiq̃.
Et donui sonui tonui crepui vetuiq̃
Cum iuui laui necui dic atq̃ necaui.

Amavi — Dat xui nexo. cubui dic atq; cubavi.
Avi dimico dat vel ui. sic increpo format.
Iuvo — Avi preteritū plico dat cum nomine iunctum.
Lavo. — Hoc sine prebet ui. tamen et reperitur in avi.
Neco. — Confrico cum resero. formantur sepe per avi
Cubo. — Stoq; stitiq; stitum dat natie. excipe circum

Nota do cum compositis huius inflectionis corripit da. vt circūdare media correpta. pessundare. venundare.

De supinis

Avi preteritum semperq; supinat in atum
Sed lavo dat lotum/iuvo iutum/potoq; potum
Doq; datum dat: stoq; statum. nexo quoq; nexum
Quod dat ui dat itum. frictum secium quoq; nectum

De supinis deponentaliū.

Atum prima dabit per deponentia semper

Forma prime coniugationis in activo.

In Indicativo.

In singulari:
[P]resenti amo amas amat.
[P]tō imp̄fecto amabā bas. bat.
Ptō p̄fecto amavi uisti. uit
ptō plusq̄. amaverā ras. rat.
Futuro amabo amabis bit.

In plu.:
amamus amatis amant
Amabamus amabatis bant.
amavim⁹ uistis. uerūt vl' uere
amaveramus ueratis. uerāt.
amabimus amabitis. abunt.

In Imperativo.

Psēti ama. caret p̄ma psona — in plu. — amemus amate ament.
In singulari: Futuro amato tu amato ille — amemus atote anto vel antote.

In Optativo vtinam

In singulari:
psēti & ptō imp. amarem res ret
ptō pfe. & plus. amavissē sses sset
Futuro amem ames amet

in plu.:
amaremus amaretis amarent.
amavissemus amavissetis ssent.
amemus ametis ament.

In Coniunctivo cum

In singulari:
Presenti amem ames amet
ptō imp̄fecto amarem res ret.
ptō pfecto amaverim ris rit
ptō plusq̄. amavissem sses sset
Futuro amavero ris rit

in plu.:
amemus ametis ament.
amaremus amaretis amarent
amaverimus amaveritis rint.
amavissemus uissetis uissent
amaverimus amaveritis rint.

De Infinitino qui est sine numeris et personis.

In p̄senti & p̄terito imp̄fecto amare. Preterito p̄fecto & plusq̄ perfecto amavisse. Futuro amatum iri vl' amatū esse.

Verbum impersonale.

In Indicativo:
Presenti amatur
Preterito imp̄fecto amabatur
Ptō pfecto amatū est vel fuit
Ptō plusq̄. amatū erat vel fuerat.
Futuro amabitur.

	Imperatiuo in	Presenti ametur.
		Futuro amator
	Optatiuo vtinã in	pñti z ptõ impfecto ametur.
		ptõ pfecto z plusqꝫ.amatũ eẽt vl' fuiſſet
		Futuro amaretur
In	Coniunctiuo in	Preſenti ametur
		ptõ impfecto amaretur.
		ptõ pfecto amatũ ſit vel fuerit
		ptõ pluſqꝫ.amatũ eſſet vel fuiſſet.
		Futuro amatũ erit vel fuerit
	Infinitiuo in	Preſenti z ptõ impfecto amari
		ptõ pfecto z pluſqꝫ.amatũ eſſe vel fuiſſe
		Futuro amatũ iri

Gerundia amandi amando amandum. Supina amatum amatu. Participia Preſens vt amans. Futurum vt amaturus.

Forma prime coniugationis in actiuo.

In indicatiuo.

in ſingulari	Preſenti amor amaris vel amare amatur.
	ptõ impfecto amabar amabaris vel amabare amabatur.
	ptõ pfecto amatus ſum vl' fui es vel fuiſti eſt vel fuit
	ptõ pluſqꝫ.amat⁹ erã vel fuerã eras vel fueras erat vl' fuerat
	Futuro amabor amaberis vel amabere amabitur
in plurali	Preſenti amamur amamini amantur.
	ptõ impfecto amabamur amabamini amabantur.
	ptõ pfecto amati ſumus vel fuimus eſtis vl' fuiſtis ſunt.ꝛc.
	ptõ pluſqꝫ.amati eram⁹ vel fueram⁹ eratis vel fueratis. ꝛc.
	Futuro amabimur amabimini amabuntur.

In imperatiuo

in ſingulari	Preſenti amare ametur	in pl'i	amemur amemini amentur
	Futuro amator tu amator ille		amemur amamino amantor.

In optatiuo vtinam

in ſingulari	pñti z ptõ impfecto amarer eris.ꝛc.	in pl'i	amaremur amaremĩ amarent.
	ptõ pfecto z pluſ.amat⁹ eſſem.ꝛc.		amati eſſem⁹ vel fuiſſemus.ꝛc.
	Futuro amarer ameris vel ere etur.		amemur amemini amentur.

In coniunctiuo cum

in ſingulari	Pñti amer ameris vel ere etur	in pl'i	amemur amemini amentur
	ptõ impfecto amarer vl' eris ere etur		amaremur amaremini entur.
	ptõ pfecto amat⁹ ſim vl' fueri.ꝛc.		amati eſſemus vel fuiſſemus.ꝛc.
	ptõ pluſqꝫ.amat⁹ eſſem vel fuiſſem		amati eſſemus vel fuiſſemus.ꝛc.
	Futuro amat⁹ ero vel fuero eris.ꝛc.		amati erimus vel fuerimus.ꝛc.

In infinitiuo.

In	Preſenti z ptõ impfecto amari
	preterito pfecto z pluſ qꝫ.amatum eſſe vel fuiſſe
	Futuro amatum iri.

Participia.
Preteritum amatus
Futurum amandus.

Di. Quare impatiuus caret pma psona in singulari τ nō in plī? Ma. Quia nemo sibiipi soli imparat: ideo caret prima psona in singulari: sed pos sumus nobisipis cū alijs imparere: ideo habet pmā in plī. Capit tn̄ impatiu' frequēter deṗcatiue: cū inferiores supio ibus loquant. Impatiuus etiā preteritū non habet. qz ad ptm̄ non est consiliū: imperiū: aut deṗcatio. Preter hec operepreciū est. vt oēs psonas singulos per modos τ tpa vulgarizes: vt iam a me audisti. Et non modo per verbū huius inflectionis: verūetiā per omnia sequentia. Id em̄ quantū latinitati cōducat expientia docebit.

De secunda cōiugatione. Cap. XXVI.

De preteritis.

Ē veo forma vi: ferbere bui facit aut vi
D Conniri vel conniui conniueo format.
Illud format ui cuius non est veo finis.
Nil vieo cieo ciui quieo qz quieui
Sueui vel sueuus iussi sorpsiqz buiqz.
Luxi vel mulsi risi suasi simul arsi
Stridi sedi vidi: dicqz pependi spopondi
Atqz toton/momor. et gauisus iungitur ausus
Prandi pransus dic. auxi luxi simul alsi
Fulsi cum mulsi. dic vrsi tungito tursi
Cum tersi fleui leui pleui. sep oleui
Aut olui cleui solitus mansi neo neui
Dans a per i. maneo dat ui. careatqz supino.
Nil liqueo torsi dic hesi. messus ui dat.

Moueo.
Feruco.
Ferueo
Doceo

Pendeo.
Tendeo.
Sicut τ indulsum ab indulgeo
Cōpositum ab algeo

nroui tum.

De supinis.

At veo vi per tum. cautum fautum vel a dultū
Que dant pterita per ui caruere supinis
Ni faciant in itum. teneo tentum quoqz doctum
Censeo dat censum. sed itum sua compositiua
Misceo dat mixtum. frictum vel frigeo nulum.
Pauca supinantur preter sex neutra secunde
Dat pateo passum. careo caritum quoqz cassum.
Pareo prebet itum. licet ac doleo raceoqz
Format itum doleo noceo placeo soleoqz
Et valeo valitum. sic format torreo tostum
Di si sum. xi ctum. sed tum dat sorbeo vel ptum

…ctũ. …sus. Dic tamen indultum vel sum. mulsum quoq; mulctũ
Dic sedeo sessum. tortum torsum quoq; gausum. — p gauisum ppt carmẽ

De supinis Deponentaliũ

Altera curtat itum. tueor tutum. misereri
Dat sertum reriq; ratum. fateor quoq; fassum
Nil medeor format. mereor merui meritum dat

Sequit forma secũde cõiugationis in actiuo. In Indicatiuo

	Doceo doces docet		docemus docetis. docent
	docebam bas bat		docebamus docebatis bant
In singulari.	docui isti docuit	in plr	docuimus istis erunt vl' ere
	docueram ras rat.		docueramus ratis rant.
	docebo docebis bit		docebimus docebitis ebunt.

In imperatiuo.

	doce doceat	i plu	doceamus docete doceant.
In singulari	doceto tu doceto ille	rali	doceam9 tote ento vl' entote

Optatiuo vtinã docerem res ret. docuissem sses sset. Doceam eas eat. Doceremus ceretis cerent. Docuissemus ssetis ssent. Doceamus eatis eant

In Coniunctiuo cum

In singulari Doceã eas eat. Docerem ceres ceret. Docuerim ris rit. Docuissem sses sset Docuero ris rit. In plr. Doceamus eatis eant. Doceremus ceretis ceret Docuerimus eritis uerint. Docuissemus ssetis ssent. Docuerimus ritis rint

In Infinitiuo.

In psenti et pterito imperfecto docere. Preterito perfecto et plusq̃pfecto docuisse. Futuro doctum iri vel docturum esse.

Verbum impersonale In Indicatiuo

In singulari.	Presenti docetur Pto impfecto docebat pto pfecto doctũ est. sc. pto plus. doctũ erat vl' fuit.	Impatiuo	Presenti doceat Futuro docet

In Optatiuo vtinã in
Presenti & pto impfecto doceret.
pto pfecto & plusq̃. doctũ esset vl fuisset
Futuro doceatur

In coniũctiuo cum in
Presenti doceat.
Preterito imperfecto doceretur.
Pto pfecto doctum sit vel fuerit.
Pto plusq̃. doctum esset vel fuisset
Futuro doctum erit vel fuerit.

In Infinitiuo.
Psnti & pto imperfecto doceri.
Pto pfecto & plusq̃. doctũ esse vl' fuisse.
Futuro docturũ iri.

Duo Participia. Presens vt docens. Futurum vt docturus. Gerundia. Docendi. docendo. docendum. Supina doctum doctu.

Forma secunde cõiugationis in passiuo.

In Indicatiuo.

	doceor doceris vel docere docetur		docemur docemini docentur
	docebar baris vel bare batur		docebamur bamini bantur
	doctus sum vel fui es. ⁊c.	in pl'i	docti sumus vel fuimus ⁊c.
In singl'ari	doctus eram vel fuerã eras. ⁊c.		docti eramus vel fueramus. ⁊c.
	docebor beris vel bere docebitur		docebimur bimini buntur.

In imperatiuo.

In sri pñti docere doceatur. Futuro docetor tu docetor ille.
In pl'i pñti doceamur doceamini doceantur. Futuro doceamur doceminor docentor.

In optatiuo vtinam.

	docerer. doceris vel ere etur.		doceremur emini entur.
In singl'ari	doctus essem vel fuissem esses. ⁊c.	in pl'i	docti essemus vel fuissemus
	docear docearis vel are atur		doceamur doceamini doceant᷑.

In coniunctiuo cum.

	doceamur aris vel are atur		doceamur doceamini doceant᷑.
	docerer eris vel ere doceretur		doceremur doceremini docerent᷑.
In singl'ari	doctus sum vel fuerim sis. ⁊c.	in pl'i	docti sumus vel fuerimus. ⁊c.
	doctus essem vel fuissem. ⁊c.		docti essemus vel fuissemus. ⁊c.
	doctus ero vel fuero eris. ⁊c.		docti erimus vel fuerimus. ⁊c.

In infinitiuo

In pñti ⁊ prõ imperfecto doceri. prõ pfecto ⁊ plusq̃pfecto doct⁹ esse vel fuisse.
Futuro doctum iri.
Participia. Preteritum vt doctus. Futurum vt docendus.

De tertia coniugatione. Capitulum. XXVII.

De preteritis

Ic feci/ieci/lexi/spexi/quoqꝫ fodi
Vicio — Fugi cum cepi/rapui/sapuiqꝫ cupiui
Allicio. — Et quassi/cussi/peperi/simul eliciuiqꝫ
Semper uo dat ui. preter struxi quoqꝫ fluxi
Acuo — Pluui siue plui
Arguo. — Bic scripsi/nupsi/lambi/scabiqꝫ/bibiqꝫ. — Atqꝫ scobi
Dic dixi/duxi/vici/paui quoqꝫ creui
Noui/pesco cui/didici/nu glisco poposci
Ici conquexi/parsi dic atqꝫ peperci.
Ico. — Do dat di preter rasi vasi quoqꝫ lesi
Pando/ di. — Rosi cum: lusi: trusi: clausi quoqꝫ pausi
Cedo cecidi: cedoqꝫ cessi: iunge pepedi.
Findo fidi dat: scindo scidi: quoqꝫ fudi
Prendo didi: cecidi: tutudi: fidoqꝫ fisus
Tendo tetendi: pendo pependi: fideqꝫ nil dat
A do composita terne dant di geminatum
Sic dabit abscondo vel di. si diuido format

Bo dat xi per x. preter sparsi quoq; versi
Versi cum tersi legi fregi/simul egi
A lego xi tria dant. intelligo diligo negligo
Dant tango tetigi/pepepi/dat pango pacisci
Jungere dat pegi/canto panxi stimulare
Dat pungo pupugi. punxi punctos numerando
Formabit traxi traho. formabit veho vexi
Lo dat ui preter pepuli/ceculive fefelli
Salli cum psalli/vulsi vellive tuliq;

apello cello
fallo vello
fallo psallo
et tollo.

Mo dat ui preter emi. pressi quoq; dempsi
Compsi cum prompsi sumpsi
Dic posui/genui/cecini/tempsi quoq; straui
A cano composita per ui formantur z entuni
Spreui cum creui/siui leui quoq; liui

pono gin.
cano teno
sterno.

Dic strepui/scopui/rupi/repsi quoq; clepsi
Scalpsi cum/sculpsi/carpsi tu iungito serpsi
Formabit liqui linquo. format coquo coxi
Gessi dicussi/verri versive cucurri.
Triui quesiui. seui sero dat seruiq;
Atq; tuli fero dat. nil vel furui furo format
So format siui. si viso. capesso facesso.
Pinso sui format. dat necto pecto xui. x.
Dic flexi plexi. dic stertuit addito verti
Datq; sui meto. dat tiui peto mittoq; misi
Sisto steti neutrum. statui dat transierit dum
Solui cum volui. dic caluiq; viuoq; vixi
Nexo xui per x formabit. iungito texo

De supinis

Bi vel ui dat itum. dat vi tum. demitur inde
Raptum/consultum/cultum/textum quoq; sertum.
Et pistum/messum/pexum necto quoq; nexum
Occultum questum. tibi sincopa format z altum
Dicq; satum pastum. soluo vel voluo dat utum
Ag vel cognosco dat itum. sic insero conser
Uo per ui dabit utum. dat ruitumq; rutumq;
Ci vel gi. cum qui vel xiq; supina dat in ctum
Dic factum/iactum/victum/tactum/simul actum
Discoq; posco citum. fugitum fictum quoq; fractum
Victum cum pictum. rictum coniungito strictum

Et flexum fluxum frixum: seu dicito fluxum
Cum flexum pexum vel plexum. iungito nexum
Dant pepegi pegi pactum. panxi quoque nullum
Di. cū li. ri. si. cū ti. dat, sumque supino
Dic scissum fissum passum seu dicito pansum.
Cum cussum cessum fossum. tu tudi quoque tusum
Perdo. Stum dat edo vel sum. sed itum dant a dare nata.
Reddo. Abscondoque simul dat itum vel sumque supino.
Tentum vel tensum. peperi partū paritūque
Dic falsum: pulsum: cussum: latū: quoque salsum
Excelsum: vulsum: cursum: cauo iungito cautum.
Dic tortū torsum: gestū: missum: simul vstū
Mi: pi: psi: dabo ptū. tamen dicito captū

De supinis deponentaliū

Disce supina dare per deponentia terne.
Actiui finge vocē. formaque per ipsam.
Mortuus et gressus passus. fretus quoque fructus
Et fruitus: tuitus: lapsus: nascor quoque natus.
Iratus iungo. pactus simul atque profectus
Vltus cū nactus. experrectus vel adeptus
Addito cōmentus. simul oblitus quoque fassus.
Fungor habet functus. formant loquor et sequor vtū
Questus cū nisus seu nixus iungitur vsus.
Nil format vescor. nil formabit reminiscor

Sequitur forma tertie coniugationis.

In indicatiuo

Presenti lego legis legit legimus legitis legunt
ptō imperfecto legebam bas bat legebamus legebatis legebant.
ptō perfecto legi legisti legit in plr̄ legim⁹ legistis legerūt vel legere
In sngri ptō plusq̄ pfecto legerā eras erat legeramus legeratis legerant
futuro legam leges leget legemus legetis legent

In imperatiuo

In singlari in p̄nti. lege legat. In futuro legito tu legito ille. In plr̄ legamus legite legant. legamus legitote legunto vel leguntote

In sngri In optatiuo vtinam

p̄nti et ptō impfecto legerē es et legeremus legeretis legerent
ptō pfecto et plusq̄ legissem es et in plr̄ legissemus legissetis legissent
futuro legam leges leget legamus legatis legant

In coniunctiuo cum

p̄nti legam legas legat legamus legatis legant
In sngri in ptō imperfecto legissem es et in plr̄ legeremus legeretis legerent

ptō plusq̄.legissem legisses legisset legissemus legissetis legissent
futuro legero legeris legerit legerimus legeritis legerent

In infinitiuo

In p̄nti ꝛ ptō imꝑfecto legere. Preterito perfecto ꝛ plusq̄ꝑfecto legisse.
Futuro lectum ire vel lectum esse.

Uerbum impersonale indicatiuo

In presenti legitur. Ptō imꝑfecto legebat. Ptō ꝑfecto lectū est vel fuit.
Ptō plusq̄ ꝑfecto lectū erat vel fuerat. futuro leget. Optatiō p̄nti ꝛ pre
terito ꝑfecto legeret. Ptō ꝑfecto ꝛ plusq̄.lectū eēt vel fuisset. Futuro legat
Presenti legat

Presenti legatur. p̄terito imꝑfecto legeretur
Coniunctiuo cum ptō ꝑfecto lectum sit vel fuerit
impaciuo futuro legitor ptō plusq̄.lectū esset vel fuisset,
p̄nti ꝛ ptō imꝑfecto legi futuro lectum erit vel fuerit.
In infinitiuo ptō ꝑfecto ꝛ plusq̄.lectū esse vel fuisse. Futuro lectū iri
Gerundia legendi do.dum. Supina lectū lectu. Participia p̄ns vt legēs
Futurū vt lectur'. In gerundijs nōnunq̄ e in u vertit.vt finiū regundoꝝ
pro regendoꝝ.Familie hercisundē.p hercisende.ab hercisco quod est diuido

Forma tertie coniugationis in passiuo

n'fsi.in p̄nti legoꝛ legeris vel re itur legimur legimini leguntur
icatiuo. ptō imꝑfecto legebar aris vel re at legebamur legebamini bantur.
ptō ꝑfecto lectus sum vel fui in pl'i lecti sumus vel fuerimus estis.
ptō plusq̄.lectus eram vel fuerā lecti eramus vel fueramus
Futuro legar legeris vel ere etur legemur legimini legentur.

In imperatiuo

In singulari in p̄senti legere legat.legitoꝛ tu legitoꝛ ille. In plurali lega
mur legimini legantur. Futuro legamur legiminoꝛ leguntoꝛ.

In optatiuo vtinam

p̄nti ꝛ ptō imꝑfecto legerer legereris legeremur emini.entur
ptō ꝑfecto ꝛ plusq̄.lect' essem in pl'i lecti essemus vel fuissemus.
futuro legar aris vel are atur legamur legamini legantur

In Coniunctiuo cum

n singl'ri p̄nsenti legar aris vel are legatur legamur legamini legantur
ptō imꝑfecto legereris vl' ere etur legeremur legeremini legerentur
ptō ꝑfecto lectus sim vl' fuerim in pl'i lecti sim' vl' fuerim' sitis vl' fue.
n singl'ri. ptō plusq̄.lectus essem vel fuissem lecti essemus vel fuissemus
futuro lectus ero vel fuero eris. lecti erimus vel fuerimus

In infinitiuo.

presenti ꝛ ptō imꝑfecto legi preterito lectus
ptō ꝑfecto ꝛ plusq̄ ꝑfecto lectū esse vel fuisse Participia
In singula futuro lectum iri futuro legēdus

De quarta coniugatione. Capitulū XXVIII

Regule de preteritis

Ui quarta dabit, formabit cambio campsi
Datq; bui, dat vinxi, vincio, iungito lanxi
Sancio vel ciui, formabit raucio rausi
Fulsi vel ciui, farsio farsi salui dic
Vel liui veni cum sepsi dic si mul hausi
Aperio — Sentio dat sensi
A pario dant nata rui, sed comperit atq;
Repperit excipias, ertum sibi iuncta supinat

De supinis

Iui preteritum sepe transfertur in itum
Excipias saltumq; sepultum sic ⁊ amictum
Veneo dat vendi venum venioq; dat entum
Exilio Resilio — Dat si sum, vi ctum quarte, sed retrahis haustum
Fultum cum fartum, sartum camptum quoq; septum
Quod salio sibi componit formabit in vltum
A queo composita vel eo breuiare supina
Constat, et ambitum non corripit ambio solum

De supinis deponentalium

Producens quarta. et tibi cuncta supinat in itum
Trina sed excipies, ortus cum mensus ⁊ orsus
Deponens assentior assensum tibi prebet

Regule generales omniū coniugationum

Simplicium norma formabis compositiua
Si componantur geminantia non geminantur
Do sto composita geminabunt, poscoq; disco
Precurroq; notes, quoniam geminatq; repugno
A si compositum dat in i, dabit eq; supino
Ut probat inficio, sed debes demere do go

Forma Quarte coniugatiōis in actiuo

In indicatiuo

In singulari	Presenti audio audis audit		audimus auditis audiūt
	ptō impfecto audiebam as at		audiebamus batis bant
	ptō pfecto audiui isti iuit	in plī	audiuimus istis erūt vel ere
	ptō plusq̄. audiueram as at		audiueramus atis erant
	Futuro audiam audies et		audiemus audietis audient

In imperatiuo

Presenti audi audiat	in plī	audiamus audiatis audiāt
Futuro audito tu audito ille	in plī	audiam⁹ tote unte vł iuntote

In optatiuo vtinam:

Hui⁹ ord
ins verba
iui in ptō
hñt sepe
reijciūt.
nuq; en
vi depon
vt petij
petiui. p
ꝑ petiuū

p̄nti ⁊ ptõ impfecto audirẽ res ret audiremus, audiretis audirent.
ingl'ari ptõ ꝑfecto ⁊ plusq̃.audiuiſſẽ es et in pl'i audiuiſſemus etis uiſſent.
Futuro audiã audias audiat audiamus adiatis audiant.

In coniunctiuo cum

audiam audias audiat audiamus audiatis audiant
ptõ impfecto audirem res ret audiremus audiretis audirent.
ingl'ari ptõ pfecto audiuerim ris rit in pl'i audiuerimus audiueritis rint.
ptõ plusq̃.audiuiſſem ſſes ſſet audiuiſſemus ſſetis ſſent
Futuro audiuero ris rit. audiuerimus audiueritis rint.

In infinitiuo.

In Preſenti ⁊ preterito impfecto audirẽ
ptõ pfecto ⁊ plusq̃pfecto.audiuiſſe
Futuro auditũ iri vel auditurum eſſe.

Verbum perſonale in indicatiuo.

In Preſenti auditur
ptõ impfecto audiebatur In impatiuo in p̄nti audiatꝛ
ptõ pfecto auditũ eſt vl' fuit In futuro auditoꝛ.
ptõ plusq̃.auditũ erat vl' fuerat
Futuro audietur

In Optatiuo

In p̄nti ⁊ ptõ impfecto.audiretur ptõ pfecto ⁊ plusq̃pfecto auditum eſſe vel fuiſſe. Futuro audiatur

In Coniunctiuo in

Preſenti audiatur.
ptõ impfecto audiretur
ptõ pfecto.auditũ ſit vel fuerit in pl'i
ptõ plusq̃.auditũ eſſet vel fuiſſet
Futuro auditũ erit vel fuerit.

In Infinitiuo

p̄nti ⁊ ptõ impfecto audiri.
ptõ pfecto ⁊ plusq̃.auditũ eſſe vel (fuiſſe.
Futuro auditũ iri

Foꝛma quarte coniugationis in paſſiuo.

In Indicatiuo.

P̄nti audioꝛ audiris vel audire auditꝛ audimur audimini audiuntur
ptõ impfecto audiebar baris vel are batꝛ audiebamur audiebamini bantꝛ.
ptõ pfe.auditus ſũ vl' fui es vl'.⁊c. in pl'i auditi ſumus vel fuimus.⁊c.
ſingl'ari ptõ plusq̃.auditus erã vel fuerã eras.⁊c. auditi eramus nel fueramus.⁊c.
Futuro audiar audieris vel audiere.⁊c. audiremur emini entur

In Imperatiuo.

Preſenti audire audiatur in pl'i audiamur audiamini antur.
Futuro auditoꝛ tu auditoꝛ ille audiamur aminoꝛ audiuntoꝛ

In Optatiuo vtinam.

In ſingulari
p̄nti ⁊ ptõ impfecto audirer audireris vel rere audiretꝛ
ptõ pfecto ⁊ plusq̃.auditus eſſem vel fuiſſem eſſes.⁊c.
Futuro audiar audiaris vel audiare audiatur

In plurali.
audiremur audiremini audirentur
auditi eſſemus vel fuiſſem⁹ ⁊eſſetis vl' fuiſſetꝛ. eſſent.
audiamur audiamini audiantꝛ

In coniunctiuo Cum

In singulari:
Pñti audiar audiaris vel are atur. — audiamur audiamini antur.
Ptõ imperfecto audirer eris vł ere etur — audiremur emini entur
Ptõ pfecto audit⁹ sim vel fuerim.ꝛc. in plˡi auditi simus vel fuerimus
Ptõ plusq̃p.auditus eem vł fuissem.ꝛc. — auditi essemus vel fuissemus
Futuro auditus ero vel fuero eris.ꝛc. — auditi erimus vel fuerimus.

In Infinitiuo

In
Presenti ꝛ ptõ imperfecto audiri
Ptõ pfecto ꝛ plusq̃pfecto auditus essem vł fuissem
Futuro auditum iri

Participia
Preteritum auditus
Futurum audiendus

De irregularibus et defectiuis. Cap.XXIX. Magi.

Hec de inflectione verboꝝ regulariũ dicta intelligas: nam sunt verba irregularia q̃ ꝛ anormala dicunt: que in quibusdã tempibus ꝛ modis aliam a dictis habẽt inflectionẽ: nõnunq̃ etiam in quibusdã modis ꝛ tempibus deficiunt. vt sunt hec que sequunt. Sum: volo: malo: nolo: fero: forem: edo: queso: explicit: infit: inq̃t: inquã: inq̃o: ausim: vale: salue: aue: odi: noui: cepi: memini: aio: fixo: cedo: ꝛ fio. Hoꝝ irregularitatẽ et defectũ versus sequentes indicant. Attamẽ huius verbi sum: cũ eo frequẽtius vtamur integrã inflectionem subijciam.

Inflectio huius verbi Sum — In Indicatiuo.

In singulari:
Presenti sum, es est — sumus estis sunt
Ptõ imperfecto eram eras erat — eramus eratis erant
Ptõ pfecto fui fuisti fuit in plˡi fuimus fuistis erũt vł fuere.
Ptõ plusq̃p.fueram fueras fuerat — fueramus fueratis fuerant.
Futuro ero eris erit — erimus eritis erunt

In Imperatiuo.

Presenti sis sit — in plurali — simus sitis vł este sint.
Futuro esto tu esto ille — simus estote sunto vel tote.

In optatiuo vtinam.

In singulari:
Pñti ꝛ ptõ imperfecto eem es(s)es esset — essemus essetis essent.
Ptõ plusq̃p.pfecto fuissem sses sset in plˡi fuissemus fuissetis fuissent
Futuro sim sis sit — simus sitis sint

In coniunctiuo cum

In singulari:
Presenti sim sis sit — simus sitis sint
Ptõ imperfecto essem esses esset — essemus essetis essent
Ptõ pfecto fuerim ris rit. in plˡi fuerimus fueritis fuerint.
Ptõ plusq̃p.fuissem sses sset — fuissemus fuissetis fuissent.
Futuro fuero fueris fuerit — fuerimus fueritis fuerint.

In infinitiuo

In
Pñti et pterito imperfecto esse
Ptõ pfecto ꝛ plusq̃pfecto fuisse
Futuro caret

Gerundia
Essendi
Essendo
Essendũ

Supinis caret. Habet vnum participiū pꝛſentis tempis. ſ. ens. Hac form inflectunt et eius cōpoſita: ipſa tamen gerūdia non habent nec participia tribus demptis. ſcꝫ preſum: poſſum ꝛ abſum. vñ. Dic abſens preſens: dic potuiſſe potens. Aſſum vero in imꝑatiuo habet ades vel aſſis. Di. Ad alia perge. Magiſter.

Dat volo vis vult: et volumus vultis ſine norma
Juſſio deficiens. capit ex optante futurum
Dat primo vellem: dat ſine velim modus optans
Hec ſocijs repete: ſupremus dat tibi velle
Hinc finem demas: per ternam cetera formas
Dic malo primum raro formare futurum
Jure tenere patris per cetera tempora dicis.
Nolo patrem ſequitur: tamen imperialis habetur
Noli nolite nolito. totecꝫ lunto
Dat preſens primi fers fert. fertiſqꝫ ſecundi
Preſens fer ferte. ferto fertote futurum.
Dat terni preſens ferrem. ſocium ſibi iunges
Dat quinti ferre. preſens eademqꝫ notate
Tempora paſſiuo ferris ferturqꝫ notentur
Ferreqꝫ dehinc fertor. ferrer ferriqꝫ ſequuntur
Ad morem terne fero cetera debet habere
Tempora terna forem dabit. et fore cetera ſperne
Rem dat res ret rent. remus caret atqꝫ foretis
Es eſt ac eſſe dat edo tibi cetera terne
Ad plures edite dic. plures dant tamen eſte
Ac eſtur format paſſiuo. ſic editur dat.
Queſumus ex queſo retinens. nil plus dare quero.
Explicit expliciunt preſentis infit et inquit
Jnquam preſentis eſt et quandoqꝫ futuri
Jnquio quis inquit. pluralis imus dabit untqꝫ
Am tantum dicunt es. et donare futurum
Et preſens inque ſemper dabit imperiali
Js it declines auſim. pluraliter auſint.
Neqꝫ vale quidam dixere valete valeto
Atqꝫ valetote. quinto dixere valere
Proceſſu ſimili ſalue formatur aueqꝫ
Bis duo ſunt odi: noui: cepi: meminiqꝫ

Que retinent ſenſum preſentis preteritiq;
Que formantur ab his pariter ſenſum duplicabunt
Dantq; mementote memini, dabit ante memento
Aio dic is it, unt plurali ſociamus
Dic ſimul aiebam bas, bat, pluraliter atq;
Inuenit[illegible] presentis imperatiui
Et faxo faxis faxit, ſic et cedo pro dic
Dat fio fierem fieri, dat cetera terne.
Optans futurum preſens dabit imperialis
Dic duc fac et fer: et que componis ab illis
Cum facit a verti e in i, verbi regula ſeruit
In ui preteritum de ſe data tempora quedam
Syncopat, hinc demas diſſillaba quodq; fit inde
Inuenies noſti fleſti flaſti quoq; ſciſti

De quibuſdam alijs defectiuis. Magiſter.

Sūt nōnulla alia v̄ba ptis: et aliq̄ ſupīs carētia. Di. Et hec enūera. Ma.
Reſpuo, cerno, luo, proprijs caruere ſupinis
Et linquo, ſatago. compeſco, lamboq; lingo
Ambigo cum metuo, timeo ſimul vrgeo gliſco
Caluoq; cū renuo; diſcoq; tremo quoq; poſco
Ingo cum viſo, ſugo contingere debes
Aſtuo, ſterto, mico, rudo, ſtrido, ſtrideo, pſallo.
Et conquiniſco parco, quibus addito dego
Horreo, ſcando, pauet, mando. ſcabo, quoq; ſcalpo
Preteritis refert miſeret tedetq; carebit.
Atq; carent imperſonalia cuncta ſupinis.
Sed placitum, licitum, delectatum, libitum q;
Atq; miſertum perteſum ſolūmodo formas
Atq; carent hec preteritis proprijſq; ſupinis
Polleo cum fido, furio, ferio, ſimul addo.
Gliſco, ferio, timeo, metuor, tollor quoq; linquor
Cerno ſic ſiſto veſcor medeor reminiſcor
Dic inceptiuam meditatiuamq; carere
Eſurijt tamen inuenies et parturierunt.
Et tantū de verbor coniugatione ad formam ſtilum vertamus.

De forma verborū. Cap. XXX. Di.

Forme ſiue ſpecies primitiua: De riuatiua Inchoatiũ.

Forma verbor que eſt? Ma. Forma ſiue ſpecies verbor duplex eſt ſcʒ primitiua et deriuatiua. Di. Primitiue ſpēs que ſunt. Ma. Que ab alijs nō deſcendūt, vt lego ferueo, et hec oīa dicunt̄ forme pfecte v̄ba. Di. Deriuatiue ſpeciei verba q̄ ſunt. Ma. Que ab alijs deſcendūt aut a v̄bis aut a nominibus. Et hec ſunt ſeptuplicia, ſ. inchoatiua meditatiua

desideratiua: frequẽtatiua: diminutiua ⁊ imitatiua. Di. Inchoatiua que sunt? Ma. Que initiũ actus aut passionis suoꝝ p̄mitiuoꝝ ſcant. aut fo te verius ſcant idē qð primitiua sua cōposita cũ fio. vt calesco. i. calefio. vl' incipio calere. liquesco. i. liquefio: aut incipio liquere. Et hec formant a secũda ꝑsona p̄ntis indicatiui singl'aris nũeri ꝑ additionē co. vt cales. addēdo co fit calesco. Hoc tñ nō facit hiasco sed hisco. sic ⁊ eius compositũ. vt dehisco. Miserior facit miseresco. Sunt aũt oīa inchoatiua tertie cōiugationis ⁊ neutra p̄teritis ⁊ supinis carentia. Verũ ista ỽba caneo: senco: innocco: dulceo: euaneo: matureo: ⁊ sil'ia ab vsu recedentia: sua ptā deriuatiuis coꝝ reliquerunt vt senui senesco: quieui requiesco. D. Meditatiua que sunt? Magi. Que meditationes actus suoꝝ primitiuoꝝ ſcant. vt esurio. i. meditor edere. Quidã tamē grãmaticoꝝ (⁊ fortasse nō ab re) hec eadē verba desideratiua dixer: vt ñ Esurio. i. cupio siue. desidero edere: nō cogito edere. Formant aũt omnia talia ab vltimo supino verbi ꝑfecti ꝑ additionē rio. vt lecturio: esurio: parturio (⁊ sunt cōiugationis quarte) ptis ⁊ supinis carentia p̄ter esurio ⁊ parturio. Di. Desideratiua que sunt. Ma. Quoꝝ ſcatio ꝑ infinitiuũ sui p̄mitiui ⁊ verbũ cupio exprimi potest. vt facesso. i. cupio facere ⁊ hec oīa in se terminant. ⁊ geminant s. demptis accerso ⁊ que ab vltimo supino descendunt qð simplici inscribit. vt viso visis visere ⁊ sunt tertie cōiugationis. vt viso facesso: capesso: ⁊ capio. lacesso a lacero. acerso ab accio: arcersso ab arceo. Di. Frequentatiua que sunt? Ma. Que actus sui primitiui frequentia ſcant. vt agito. i. frequent lego: legito. i. frequẽter lego. Et oīa hec sunt cōiugationis prime: ⁊ formant ab vltimo supino mutando u in o. vt curso a cursu. Si aũt penultima. supini nō dissyllabi habet a longã. a. in i correptã vertit̃ vt volatu volito. clamatu clamito. ⁊ si verbũ perfectũ habuerit gi in p̄terito frequentatiuũ nō a supino sed a secunda ꝑsona p̄ntis indicatiui singularis numeri descendit. abiecto s. ⁊ addita illa syllaba to. vt agito legito: dicimus ⁊ lectito: visito a video venit. qð format viso as: a quo visito: a quero querito scribo scriptio: fluctuo flucto. sequor sector. egreo egroto. o scito scitor scisitor. queso quesito descendit. Disci. Diminutiua q̃ sunt. Ma. Que in o desinunt: ⁊ suoꝝ p̄mitiuoꝝ diminutionē ſcant. vt a sorbeo sorbillo. i. parũ sorbeo. a garro garrulo. a caluo cauillo ꝓ caluillo: a catulo catillo. ⁊c̃. Di. Imitatiua que sunt? Ma. Que imitationē alicuius in moribꝫ aut officio important. vt a patre pariso. a poeta poetor. Sunt ⁊ alie verboꝝ deriuationes vt a ỽbo albo venit albico. a vello vellico. ab aduerbio pendic pendino as. a cras ꝑcrastinor. ab intra venit intro. a sup supero: ⁊ sic de alijs. Sed hec omnia accuratiuus ꝑquirere. maioris fortasse laboris q̃ȝ vtilitatis est. Relicto itaq; verbo participium transcurramus.

De participio. Capitulum. XXI. Di.

Participiũ qd est? Ma. Pars orōnis ꝑtem capiens a noīe. ꝑtē a ỽbo. ⁊ ꝑtem ab vtroq;. Accipit enĩ a noīe genera ⁊ casus. a ỽbo tp̄a ⁊ ſcatiōes. ab vtroq; numerũ ⁊ figurã. Hinc ꝑticipiũ nō absurde dicit̃. nō tñ intelligas ꝑticipiũ a noīe ⁊ a ỽbo dicta accñtia sic recipere vt nomē ⁊ ỽbum ea amittãt. sed q2 ꝑticipiũ habet accñtia q̇busdã accidētibꝫ noīs ⁊ ỽbi in speciei sil'ia. Di. Quare hec ꝑs orōis a grãmaticis assumpta est? Ma. Hoc duplici d' causa factũ arbitrare. s. causa breuitatis. ⁊ necessitatis. breuius enĩ dicit̃ legens disce q̃ȝ lege ⁊ disce. sic currens mouet̃. succinctus dicit̃ q̃ȝ ille qui currit mouet̃. ⁊ hãc quoq; ⁊ similē sine ꝑticipio haud ꝓprie exp̄mere possumꝰ orōnem. mulieres se ornãt ne hoīes vidētes eas deridcãt. nō aũt dicere cōuenit ne hoīes eas vidcant et

ridcant:nã q̃ cas deridẽt necessario videt. Di. Unde facile cognosci põt que
vox ꝑticipiũ sit. Ma. Ex terminatõne ⁊ vulgari. Di. Quõ terminatione:
Ma. Quia om̃e ꝑticipiũ terminat̃ aut in ans ens rus tus sus dus vł xus.
participij cognitio. Di. Quõ vulgari: Ma. Quia om̃e ꝑticipiũ vulgarizat̃ ꝑ ende:vt ea q̃ ter-
minat̃ in ans vł in ens:dicit̃ eñ legens lesende:amãs liebhabende: aut vu-
garizat̃ ꝑ ist.vt ea q̃ in tus sus vł xus terminat̃.vt visus est/ist geschẽ:lectus
est.ist gelesen:flectus ẽ:ist gebogen. Aut vulgarizat̃ ꝑ wurt:si in rus termi-
nat̃.vt lecturꝰ wurt gelesen/aut ꝑ werden. si in dus terminat̃. vt legendus
werden gelesen. cognoscit̃ ⁊ ꝑ accñtia sua. Di. Participio quot accidunt:
Ma. Octo.s.figura nũerus ꝑsona genus casus declinatio tẽpus ⁊ significa- accñtia participij.
tio. De nũero aũt figura genere ⁊ casu,⁊ declinatiõe ꝑticipioꝝ dicendũ quẽ-
admodũ in noĩe dictũ est.ꝑ casdẽ eñ regulas generat declinatiões ꝑticipioꝝ
habent̃ ꝑ quas ⁊ nominũ. Di. Tempa ꝑticipioꝝ quot sunt: Ma. Tria.s. Tempus
Pñs ptm̃ ⁊ futurũ. Di. Quod ꝑticipiũ est pñtis tempis: Ma. Qd̃ termi-
nat̃ in ans vł in ens. Di. Quod ẽ futuri tempis. Ma. Quod terminat̃
in rus vł in dus. Di. Qd̃ est pti: Ma. Quod terminat̃ in tus sus vł xus:
⁊ in uus vnũ vt mortuus.Exẽpla patent supra:non tñ ꝑticipiũ alicuiꝰ tẽpis
indicat̃:q2 tẽpus ꝓcat:sed q2 actionẽ vł passionẽ in certo tẽpore factã aut fu-
turã demonstrat:hẽ vero voces quẽ tps ꝑ se ꝓcant nõ ꝑticipia sed noĩa sũt.
vt annus dies mẽsis hora. Di. Significatiões participioꝝ quot sunt. Ma
Quinq̃.adinstar generũ verboꝝ.s.actiualis passiualis neutralis deponẽtalis
⁊ cõis.ꝑticipiũ eñ eiusdẽ est ꝓcationis cuiꝰ generis est suũ verbũ a quo descẽ-
dit.A ṽbo eñ actiuo ꝑticipiũ descendit qd̃ in ans ens vł rus terminat̃. Di.
Per quẽ modũ: Ma. Participiũ in ans vel in ens terminatũ:venit a pma ꝑ-
sona pti impfecti modi indicatiui mutãdo bã vł bat in ns.vt amabã amãs
legebã legẽs:loquebar loqẽs.excipiunt̃ iens ⁊ q̃ens ꝑticipia ab eo ⁊ queo. nã
hẽ: mutant bam in ens ꝑticipiũ ṽo in rus terminatũ format̃ ab vltimo su-
pino addendo rus.vt lectu lecturꝰ.A neutro descendunt hẽc eadẽ in specie q̃
ab actiuo.vt a sto venit stans ⁊ staturꝰ: neutra tamẽ q̃ transitiua sũt q̃tuor
ꝑticipia de se formãt.vt aro habet arans aratꝰ rus ⁊ dus:⁊ ab orior oriturus
⁊ a morior moriturꝰ. Sed neutra passiua tria habẽt ꝑticipia.vt gaudeo ha-
bet gaudẽs gauisus gauisurꝰ.fio fiens factꝰ ⁊ facturꝰ.sic ⁊ quedã pure neutra
tria habẽt ꝑticipia.vt carẽs cassus cariturꝰ.⁊c̃. Di. Quẽ ⁊ quot ꝑticipia ve-
niũt a ṽbo passiuo: Ma. Ea q̃ in tus sus xus et dus terminant̃ h̃ modo.
Participia in tus sus ⁊ in xus formant̃ ab vltimo supino addẽdo s.vt ama-
tu amatꝰ.visu visus.nexu nexus.⁊ morior mortuus.Sed ꝑticipiũ in dus fu-
turi tpis format̃ a genitiuo singłari ꝑticipij pñtis tpis mutãdo tis in dus.vt
legentis legendꝰ. Di. A verbo deponenti q̃ veniũt: Ma. Pñs ptm̃ ⁊ futurũ
in rus.vt loquor loquẽs locutus locuturꝰ.A ṽbo vero cõi quattuor.s. p̃sens
ptm̃ ⁊ duo futura.vt a criminor venit criminãs criminatꝰ criminaturꝰ ⁊ cri-
minãdus.Hec tamẽ in ꝓcatione differunt vt hẽc carmina hñt.Uerbũ cõe q̃s
uis agat ⁊ patiat̃.Ast ꝑ ans ens rus sola actio ꝓcatur.Dus solũ patit̃:ꝑ tus
vtrũq̃ notat̃.Silr ⁊a verbis passiuis qñq̃ descendũt ꝑticipia actiue ꝓcantia
vt falsus discretꝰ iuratꝰ circũspectus cõsideratꝰ disertus cautus argutꝰ con-
tentꝰ tacitus ꝓfulsus ⁊ adultus.Rursus sunt q̃ in vocatiua passiuã habẽt
ꝓcationẽ.vt euidens vapulans.silr ⁊ quedã noĩa ꝑticipijs silia sunt.vt braca-
tus caligatꝰ togatus hirsutꝰ.cornutus lr̃atus astutus politꝰ stellatus coma-
tus ocreatus galeatꝰ tunicatus manicatus.A verbis impꝑsonalib9 nõ veniũt
ꝑticipia dempto presus a tedet(quod tamẽ nomẽ esse videt̃)penitẽs a peni-
tet.Alia aũt.vt pudendus pigendꝰ dolendus.⁊c̃.potius noĩa q̃ꝫ ꝑticipia cen-

senda sunt.Sic ꝛ plura alia ꝗuis pticipialem habẽt vocẽ tamen noĩa sunt.
q: sine tpe sunt.Unde quinquies participiũ in noĩs naturã transire grãma
tici voluere.Primo tẽporis amissione.vt:amans vini.ibi amans valet q̃ amo
re captus est.Similter ꝛ sequẽtia noĩa sunt.vt accidens antecedens ꝯsequẽs
cõtingens.decens cõueniens ꝑsens ꝯtinens oriens occidens ꝛ ꝓfluens pro flu
mine vel aliqua pluuiali. Et hec oĩa neutra sunt ꝛ substantiua tribus vlti
mis demptis:que sunt masculina. Secundo modo fit participiũ nomẽ cõ
paratione sc; vt amans amantior amantissim⁹. Tertio modo compositione
si sc; cũ dictione componit̃ cũ qua ꝟbum suũ componi nõ potest.vt indecẽs
indoctus. Quarto mutatione cõstructionis quãdo sc; ꝯstruitur cũ alio casu
ꝗ̃ ꝟbum a quo descendit.vt amans virtutis amans laudis. Quinto fit p
ticipiũ nomẽ mutatione significati.vt amandus.quãdo ꝑcat nõ cũ qui ama
bitur.sed cum q̃ dignus est amari.Sic laudandus.i.dignus laudari. Et si
bene iudicaueris oĩes hi modi sub vno modo possunt cõpꝑhendi. sc; sub
tpis amissione. Qualitercunq̧ eñ ex voce pticipiali nomẽ fiet tps amittit.
Nam tpis noĩ nõ accidit. Pregnans aũt participiũ esse videt̃. Sic decursus
erratus laboratus.ꝛc.que verba in vsu non habent. Sed de his finẽ faciens
ad partes orationis indeclinabiles ꝓpero:quarũ primã aduerbiũ diximus.

De aduerbio quinta parte orationis. Cap:XXXII.Di.

i

Aduerbiũ quid est. Ma. Est ps orationis que adiecta ꝟbo ꝑcep
duerbium tionẽ eius explanat atq̧ implet. Dicit̃ aũt aduerbiũ ꝑ aduerbĩ
q: iuxta verbũ suũ ponit̃. Di. Aduerbiũ ꝑ quid facil⁹ cogno
ccidentia. scit̃:. Ma. Per accñtia ꝓpria. Di. Que ꝛ quot sũt ista: Ma.
Tria.s.Significatio cõparatio ꝛ figura. Di. Significatiões aduer
bior quot sunt: Ma. Multe sunt eni q̃dam aduerbia loci.vt hic ibi illic in
gnificatio. de quo qua vñ ꝛ vbi:foras intus foris istic sic ibi necubi alicubi vbiq̧ vbicũ
q̧ ibidẽ alibi inibi huc illuc istuc.nequo siquo quoquo qm̃.aliquo alio quo
cunq̧.eo intro hinc illinc istinc alicũde vndiq̧ vndicũq̧.hac illac istac quor
sũ istorsum retrorsũ antrorsũ sursum deorsum dextrorsũ sinistrorsũ illorsũ
nequorsũ siquorsum aliquorsũ.quousq̧ hucusq̧ illucusq̧ istucusq̧ supra ꝛ in
fra.supius inferius.eminus cõminus.Quidã etiã noĩa locor sine ꝑpositiõi
bus posita aduerbia esse volũt. vt sum rome. pergo vlmam.ꝛc.Alia sunt ad
uerbia tpis. vt hodie heri nũc nuper cras aliqñ olim mox iam cũ dũ semp
mane cõdũ mõ tunc sero semp nudiustertius(vorgestern)nudi⁹ quartus(ee
vorgestern)nudius quintus vel sextus non dicit̃ perendie(vber morn)pridie
(des tags daruor)postridie(des tags darnach)quottidie ꝓtinus tpis(schnell
ꝯtetuus loci ẽ)von verren(Aut numeri.vt semel bis ter quater sepe frequẽ
ter binies trinies quinqes sexies millesies.ꝛc.Aut negandi vt haud nõ neq̧
neq̃q̧ neutiq̧ minime nulloties. Aut affirmãdi vt etiã quidni certe certo
ꝑfecto nimirũ sane quippe quin q̃nimo.Aut demonstrandi.vt en ecce.Et se
cundũ quosdã eccum eccam ellum ellam.Sed hec in supioribus inter prono
mina locari placuit:quoniã declinabilia sunt vt patuit.Aut optãdi.vt vtinã
osi odas. Aut hortandi. vt eya age agedũ sodes mi amabo media correpta.
Aut ordinis.vt deinde deinceps ꝓinutus decetero postq̧ tum item.Aut inter
rogãdi.vt cur quare ꝗ̃obrẽ an me vtrũ nonne qd affirmat:nunquid aũt ne
gat. Aut silitudinis. vt quasi ceu ferme tanq̧ velut veluti.sicut sicuti vt vti.

quēadmodū instar. Aut qlitas vt docte: pulchre: bene male perperā.i. praue vl' peruerse. Aut quātitatis: vt multū paruū modicū minimū minime valde. Aut dubitandi. vt forsan forsitan fortassis vel fortasse. Aut psonalia. vt mecū tecū secū nobiscū vobiscum. Aut vocandi: vt heus. hebo ehodū. Aut respondendi. vt heu. Aut sepandi. vt seorsū trifariā multifariā vtrinq; singillatim separatim nominatim distinctim. Aut iurandi. vt pol edepol castor: hercle medius fidius. Aut eligendi. vt sil' vna pariter adiunicē mutuo. Aut prohibendi. vt ne. Aut euentus. vt forte fortuitu. Aut compandi. vt magis minus tanq̄ maximū minimū minime tam. Aut intendēdi. vt penit⁹ prorsus omnino subito illico adeo ↄtinuo admodū valde apprimi repente forme. Aut remittendi. vt paulatim sensim tractim vix vere pene ferme pederētim paulisp ppe ppemodū. Aut excludendi. vt tm̄ tm̄modo solū solūmodo duntaxat. Aut reduplicādi. vt inquātū ea ratione. Aut cōcedendi. vt esto sane. Aut estimandi. vt caro vili. Aut diminuēdi. vt clanculū paululū. Aut modificādi. vt possibilit' inpossibilit' ↄtingenter necessario vero ꝛ falso. Itē ꝛ ppositiones sine casuali aduerbia sunt. vt: fun subt⁹. Silr cōiunctiōes qdam p aduerbijs ponunt'. Di. Compatio aduerbioꝝ quō fit? Ma. Per tres gradus compationis fere ad instar noīm. vt male peius pessime. forte fortius fortissime. ꝛ cetera silr. Di. Figura aduerbioꝝ quottuplex est? Ma. Duplex. s. simplex vt docte: cōposita vt indocte: quēadmodū dictū est de noie. Sciaq; aūt p positionē aduerbijs addi nō posse nisi in cōpositione. vt proinde de hinc. vñ inepte dicitur de mane. ⁊c. Di. Species aduerbiorū quottuplex est. Ma. Duplex. s. primitiua vt clam. deriuatiua vt clanculū. Et deriuant' aduerbia a nomine vt docte. a pnomine vt illic: a verbo vt a sto statim. a prepositione vt extra ab ex: intra vel in. De his satis: ad ppositiōnes transeamus.

compatio.

Figura.

Species.

De prepositione sexta parte orationis. Cap. XXXIII. Di.

Propositio.

Repositio quid est? Ma. Est ps oroīs que pposita alijs partibus in oratione ↄ̄cationem eaꝝ aut complex (per pulchre) aut mutat (vt indoctus iniustus) aut minuit (vt subtristis) Di. prepōi quot accidūt. Ma. Duo. s. deseruire casui ꝛ ordo. Di. Cui casui seruiunt prepositiones? Ma. actō aut ablatio. Di. Que prepōnes deseruiunt actō casui. Ma. Sequentes. ad apud añ aduersus aduersum cis circa circū circa contra erga extra iter intra infra iuxta ob pone p ppe ppt' post secundū trans vltra retro pter sup sup circiter vsq; ↄsus sec⁹ penes. Ex istis alique cōueniunt in ↄ̄catione. vt aduersus ꝛ aduersum. Attamen aduersus qñq; p apud reperitur. vt Terēn. Aduersus te gratias habeo. i. apud te. Cis pponit' noibus ppijs fluuioꝝ. Citra vero alijs. Cōtra inimicitiā Erga vero amicitiā denotat. Circa scdm secus: pone p iuxta poni solent. Pone p retro aduerbiū est. Vergilius. pone subdit coniunx. Circiter dicit tircūstantiā tēporis ꝛ nūeri. vt annos natus sum circiter triginta. Extra p pter poni solet. vt extra vnā aniculā. id est pter vnam. Trans valet vltra. Supra p vltra ponitur: vt supra annos tres. Sic penes valet apud. Di. Que prepositiones deseruiunt ablatiuo casui? Magi. Sequentes: a ab abs absq; cum coram clam de e ex pre procul sub sine tenus id est iuxta vl' vsq;. Sunt ꝛ pter has que quādoq; accusatiuo: quandoq; ablatiuo deseruiunt. Disci. Que? Ma. in sub sup ꝛ subter vel subtus. Di. Quandoq; deseruiūt accusatiuo casui? Ma. quādo iungunt' verbo importante motū ad locū: vt vado in ecclesiā. Di. Quādo deseruiunt ablatiuo casui Ma. Quando iunguntur verbo signanti vel quietē: vel motū in loco: vt sum in ecclesia spacior in foro: ambulo in platea. ꝛ lata est harū ↄ̄catio. Nam in quādoq; valet ad: vt cadit in terrā: vl' erga.

accñtia prepositionis

ppōnes deseruientes accusatio ca.

cis. citra. cōtra. erga. extra.

pone circi trans sup.

ppositiones ablatiuo deseruientes

Vtriq; deseruientes.

De notitia partiū orōnis

vt indoctus ſum beniuolus.vel contra vt in hoſtes.vel inter. vt benedicta
tu in mulieribus.in primis.i.inter primos.vel ſuper.vt Augu. In Joānem In
id eſt ſup Joānem. Similiter ſub ponit̄ pro ad locum.vt poſtes ſub ipſos Sub
nitunt̄ gradib⁹.vel pro per.vt ſub nocte.i.per noctē.vel pro in.vt arma ſub
aduerſa poſuit radiantia quercu.Super pro ſupra. vt pugno ſup montem
id eſt ſupra.⁊ pro contra.vt monitus ſum ſuper hoſtem.Item pro iuxta.vt Super
ſedentes ſup flumine.Item pro de.vt multa ſup priamo.⁊c.Subtus q̇dam Subtus
non p̄poſitionem ſed aduerbiū eſſe dicunt. Di. Ordo p̄poſitionū quottu-
plex eſt? Ma. Triplex.ſcʒ p̄poſitiuus:ſubiunctiuus et cōmunis. Di. Que
ſunt ordinis p̄poſitiui? Ma. Que caſuali ſuo preponunt̄:⁊ poſtponi non
poſſunt.vt ad apud.Subiunctiui vero ordinis ſunt que caſuali poſtponunt̄
vt tenus.Poſſunt tamē poſitiones p̄poni.vnde et p̄poſitiones nomē habēt.
Dicimus nanq̄ tenus pube:aut pubetenus.Cōmunes ſunt que indifferen-
ter ⁊ p̄ponunt̄ ⁊ poſtponunt̄ ſuo caſuali.vt per tranſtra ⁊ remos. aut tran-
ſtra per ⁊ remos. Id quoq̄ notandū p̄poſitiones.ſ.noībus alijſue dictioni-
bus iungi q̄n̄q̄ per compoſitionē.quando ſcʒ cum ipſis vnam p̄tem oratio
nis conſtituūt.vt iniuſtus.abſcondo:hoc tamen non oībus cōmune eſt.
Penes nanq̄ ⁊ apud nunq̄ componunt̄.Et ediuerſo di:dis:re:ſe:an:con: Prepoſitio-
nunq̄ ſeparantur.Reliq̄ vero pene oēs ⁊ componunt̄ ⁊ ſeparant̄:ſed diuerſe. num cōpoſi
Nam ad cōpoſita cum dictione cuius initiū eſt c.f.g.l.n.p.r.ſ.t.mutat diſſi- tio cū cete-
milem.vt accurro.affero.aggero.alludo.annuncio.appono.arrideo.aſſurgo ris partib⁹
attollo.In pario aūt d abijcit̄.vt aperio.Siīr ſi dictas ꝯſonātes mox alia orōnis
ſequit̄.vt aſpiro pro adſpiro.aſcendo.⁊c.Sic ⁊ in noīe agnatus. dicimus tm̄
adſum vel aſſum.Geminari non debet cōſonans eadem ſequēte tertia:niſi
que ſequit̄ ſit l.vel.r.vt acclamo.abbreuio.Circum compoſita dictioni cui⁹
initiū vocalis eſt:integra ſcribit̄:et ſine m p̄fertur.vt circūeo profert̄ circueo
Cōpoſita vero cum incipientib⁹ ab c.d.f.mutant m in n.vt circūcingo:cir-
cundo.circūfluo.Ob:ſimiliter ab ⁊ ſub cōpoſite dictioni:cuius initiū eſt r.
p.c.g.m.mutant b.in conſimilē:niſi p̄pter coincidentiā euphoniā aut car-
men aliter fiat. Trans compoſita cuius initiū i cōſonans d vel n abijciens
vt traijcio.traduco.trano.Abs aūt in cōpoſitione iungit̄ tm̄ dictionib⁹ inci
pientibus.a.p.c.t.vt aſporto abſcondo abſtineo.Extra compōem vero iun
gitur incipientib⁹ a t ⁊ q.vt abs te abs quolibet.E p̄ponit̄ dictionib⁹ incipi
entibus a cōſonante.Ex vero his que a vocali inchoant̄. Verūtamē e ⁊ ex.
differenter componunt̄.Unde e componit̄ cum dictionib⁹ quarū initiū eſt
v conſonans.i.cōſonans d.b.g.l.m n.r.cum his aūt ex componi nō poteſt.
vt eueho.eijcio.educo.ebibo.egero.eludo.enitor.emineo.eruo. in his cōſonā
tes geminande nō ſunt.Inuenit̄ tm̄ ex cū l.vt exlex. Et rurſus ex componit̄
cū alijs cū q̄bus e nō reperit̄.Atm̄ et ex ſi cōbinat̄ dictioni cuius caput eſt
s.abijcit̄ s.vt exurgo.exanguis.qm̄ x includit s.Si aūt aſſociata fuerit in cō
poſitione dictioni cuius caput eſt f.mutat x in f.vt effero. Ab iungit̄ incipi
entibus a vocali.A vero incipientib⁹ a cōſonante. In cōpoſita dictioni cui⁹
caput eſt l.vel r.cōuertit n in ſilēm.vt illudo.irruo. Si aūt caput dictionis
fuerit b.p.m.trāſibit in m.vt imbibo.impotēs.immunis:has eīm cōſonātes
n p̄cedere non poteſt.Dis tm̄ cōponit̄ cum incipientib⁹ a.c.p.ſ.t.q.f.⁊ i con-
ſonante.Si aūt in dictione cui diſ.componit̄ mox alia cōſona ſequat̄:vnū
ſ.abijciendū eſt.vt ſcindo.diſcindo.⁊ in his que ab f.inchoant̄ ſ.tranſit in
f.vt differo.Si aūt iungit̄ dictionib⁹ a reliq̄s cōſonantib⁹ ſua habentib⁹ ini
tia.v i.dicendū eſt dirūpo nō diſrūpo.Am ſequēte f.c.q. mutant m in n.vt
anfractus.anceps.⁊c.ſed ſeq̄nte vocali imponit̄ b.vt ambeſus. Re cōpoſita

cum dictionib9 a vocalib9 incipientib9 assumit d.vt redundo. Con cõposit
dictioni cuius caput vocalis n perdit.vt cocrceo.Excipe cõmedo. Si aũt di-
ctionis initiũ sit r.mutat n in r. vt corrũpo. Et si pncipiũ est l.mutatur in
eandem.vt colligo.

De cõbinatione septima orõnis pte. Cap.XXXIIII. Disci.

Accñtia cõ-iunctionis. Nter ptes orõnis iam ordine septimo Coniũctio est quã dcñ
nias. Ma. Coniũctio est p̃s orationis que ceteras cõiungit 7
Potestas ordinat. Di. Coniũctioni q̃t accidũt? Ma. Tria hec. Pote
stas:figura:7 ordo. Di. Potestates cõiunctiõis q̃t 7 que sũt.
Ma. Multe:q̃dam em̃ dicunt coniũctiones copulatiue.vt et
etq3:at atq3:ac ast.Quedã sunt disiunctiue.vt ve vel nec neq3
Disiũctiua. quoq3. Di. Quõ vocas coniunctionẽ disiunctiuã cũ cõiungere et disiunge
re opponant. Ma. He voces cõiunctionis dicte sunt eo q dictiones con-
iungant inter se.Disiũctiue aũt vocant:q2 dictiones q̃s inter se coniungũt
Expletiua: respectu tertij seperant.vt petrus vel paulus legit.Quedã sunt coniũctiões
expletiue aut cõpletiue:que.s.in orõne nulla necessitate sed ornatus grã po
nunt.vt q̃dem eq̃dem nam nãq3 vero vi3 sc3 aut porro licet sinautẽ sinali
Causales ter.Quedã causales sunt.vt si siq̃dem:qñ qñquidẽ:quin quinetiã : q̃tenus:
sin seu siue nam nãq3 ni nisi nisisi sed interea q̃obrem p̃sertim alioq̃n p̃te
Rationales rea.Quedã sunt rationales.que sc3 dicti rationẽ adiũgunt.vt ergo ideo igit
itaq3 em̃ etem̃ enimuero q̃a quapropter qm̃ qm̃q̃dem q̃ppe nempe sc3 videli
Illatiue cet ppterea idcirco.Quarũ plures etiã illatiue dici possent. que sc3 p̃posito
Aduersatiue antecedente cõsequẽs inferũt.Quedã aduersatiue sunt.vt q̃q̃: q̃uis:etsi:
Interroga-tiue. etiãsi:tametsi:alioq̃n:verũ:modo:licet:sed.7c.Quedã sunt interrogatiue vel
dubitatiue.vt vtrũ an ne neue.Quedã diminutiue.vt saltem.Quedam ordi
Diminutiue natiue vt itẽ itẽq3 tum ceterũ p̃terea.Nec absurdũ videat quasdã in diuer
Ordinatiue sis enumeratas potestatib9:nam si argue despiciant 7 alie plures enumera
ri possent p̃tãtes:q̃s breuitat causa transeo:cũ parũ aut nihil ad rem faci-
ant. Di. Quottuplex est coniunctionũ figura? Ma. Duplex.s.simplex. vt
Figura nam.cõposita nãq3. Di. Ordo cõiunctionũ q̃ttuplex est? Ma. Triplex.sc3
Ordo p̃positiuus:subiũctiuus:7 cõmunis. Di. Que sunt cõiunctiones p̃positiue?
Magi. At ast aut ac:vel nec neq3 si q2 q̃tenus sin seu siue ni.7c. Di. Que
sunt que subiungũt? Ma. q̃dem q3 aũt et q̃ ne ve.7 he tres vltime Encle
tice vocant:q2 accentũ syllabe immediate p̃cedenti sup se inclinant.Relique
pene oẽs cõmunes sunt in ordine:nam 7 p̃ponunt et postponunt freq̃nter.

De interiectione octaua oratiõis parte. Cap.XXXV.Di.

Estat vt nũc demũ de octaua 7 vltima orõnis pte (quã interiectio
Interiectio R. nẽm noiabas) disseras. Ma. Interiectio (que tñ ps orõnis distin
cta ab aduerbio apud grecos non tradit) est que interiacet ceteris
ptibus in orõne:7 mentis affectũ significat.Est em̃ signũ affectionis erum-
pentis animi in vocẽ.vñ q̃t sunt pturbati aut moti animi affectiones: tot
sũt 7 sũt interiectiões:Ob id q̃plures interiectiões om̃ib9 populis sũt cões.
nam quicq̃d animus motus interserit:quo detracto pfecta 7 integra manet
Accẽtio inter-iectionis orõ interiectio est. Di. Interiectionis q̃ sunt accidẽtia? Ma. Unũ tm̃ vi
delicet significatio:7 hec q̃dem multiplex est.Sunt em̃ interiectiones q̃dam
lugentis.vt heu mihi.q̃dam cõmiserantis.vt ah silice in nuda.q̃dam excla-
mantis.vt o curas hoĩm.q̃dam exetrantis.vt vah q̃ destruis templũ.q̃dam
gaudentis.vt euax.ho.q̃dam timẽtis.vt heu attat.q̃dam indignãtis.vt ph

De notitia partiũ orõnis

Jupiter.q̃dam admirantis.vt heu pape.q̃dam ridentis.vt hahahe. q̃dã de
ridentis.vt hui.tamcito.q̃dam obiurgãtis.vt ha ꝟgo infelix.quedã laudan
tis.vt euge fuc bone ꝛ fidelis.ꝛc.quedã vitantis.vt page id est a me. Et sic
de reliq̃s.Nam tot sunt (vt supius dixi) animi affectiones.

Tract'II.de mõ debito cõbinandi ptes orõnis. Cap.I. Magi·

Ognitis itaq; singulis ptibus orõnis:earũdemq; accñtib; ad
finem grãmatice (q̇ est mentis cõceptũ debite exprimere) eas
applicarciopepreciũ est. Di. Cedo:quonã modo id fieri possit
facilius? Ma. Eoipõ.vt eas in debita accidentiũ ꝯformitate
coniũgas.Sic eñi ex lignis dolatis debiteq; iũctis: non modo
mensa aut capsa:sed mense capseue pulchra forma resultant ita ex ptibus
dictis debite iunctis:nõ modo oratio:veriietiã orõnis forma (quã congrui
tatem dicũt)pullulat.Qð vt facilius deꝑhendas:nõnullas subijcere placu
it regulas:quaꝝ Prima erit de cõbinatione adiectiui cũ substãtiuo. Scda Cõbinatõs
relatiui ꝛ sui añcedentis.Tertia interrogatiui ꝛ respõsiui.Quarta nominis ptiũ orõnis
pnois et pticipij cũ verbo.Quinta verbi cũ ꝟbo. Sexta verbi cũ aduerbio.
Septima cõiunctionis cũ ceteris. Octaua erit de gtõ.Nona de datiuo. De
cima de actõ.Undecima de vtõ.Duodecima de abltõ.Ultima de ordinatio
ne oĩm dictoꝝ in expositione siue interptatione totius orõnis.

De combinatione adiectiui cum substantiuo. Cap.ij. Di.

Uc igit̃ est regula de cõbinatione adiectiui cũ subuo? Magi Combinatõ
hec.Adiectiuũ ꝛ substãtiuũ debẽt coniũgi simili in genere:nu adiectiui cũ
mero:ꝛ in casu.vt alb; vir.ille vir.legens.Adiectiuũ iñ suplati substãtiuo.
ui gradus indifferẽter ꝯformat̃ subuo ꝑcedenti: aut gtõ sequẽti
in genere.vt rosa ẽ pulcherrim' vl' ma.florũ. Siliter in q̇busdã
pticipijs.vt coluber ẽ factus vl' facta mystica ꝟga. Sed in his nõ manet ea
dem sentẽtia.vt facile videt̃ in ista.Uerbũ ẽ factũ vl' facta caro. Di. Quid
si duo fuerĩt subua diuersoꝝ generũ ambo adiectiuũ ꝑcedẽtia. Ma. Tũc
adiectiuũ ꝯformabit se cũ substãtiuo dignioris generis. Unde si vnũ sit ma
sculini:reliquũ feminini aut neutri generis:adiectiuũ ꝯformabit se substã
tiuo m.ge.vt Petrus ꝛ Barbara ꝛ mancipiũ sunt albi. Et si vnũ fuerit fe-
mini:alterũ ꝟo neutri generis: adiectiuũ ꝯformabit se feminino. vt Barba
ra ꝛ mancipiũ sunt docte.Et hec ꝯstructio a grãmaticis Conceptio appel- Conceptio
lata est. Di. Sane intelligo:attamẽ adhuc in numero vident̃ discrepare?
Ma. Hec discrepantia per hoc tollit̃:q; geminatũ singulare cq̇pollet nu-
mero plurali. Di. Quid si duo substantiua diuersoꝝ numeroꝝ iuncta fue
rint vni adiectiuo? Ma. Tunc adiectiuũ ꝯformabit̃ viciniori.vt aper tibi
saluus ꝛ hedi.Similiter ꝛ etiam in genere fit.vt Turbatus est rex ꝛ oĩs hie- zeuma.
rosolima cum eo.Et hec ꝯstructio zeuma dicit̃.Animaduertẽdũ quoq; ad-
iectiuũ partitiuũ (quod scz ptem alicuius multitudinis denotat) cũ sub
stãtiuo multitudinẽ ꝑcante sub diuersitate ꝛ numeri ꝛ casus posse ꝯiungi.
vt vna soroꝝ.vnus fratrũ.Distributiuũ quoq; masculinũ etiã femininas cõ
ꝑhendit.vt Pronus vterq; iacet.De Petro dic atq; Helena.Similiter.Qui-
cunq; vult saluus esse:non tm̃ de viris:sed etiam de mulieribus dictũ est.
Hec autem duodecim nulla signati:ꝛ similes per Anthitesim exeusantur.
Sed de his ad presens sufficiat.

De combinatione Relatiui et sui antecedentis Capitulum tertium.

Magister.

Pro intellectu regule secunde (quã relatiui ⁊ antecedentis esse volui) intelligendũ. Relatiuũ id esse: qđ ante late .i. prius dicte rei recordatiuũ est. Et est duplex. scz. substantie ⁊ accñtis. Di. Quod est relatiuũ substantie. Ma. Quod refert rem habentem se per modũ substantie. Vel qđ refert rem ꝑcatam per nomen substantiuũ. vt qui que quod. suus ipe sui. hic alter is idem. ille alius reliquus ambo vterq₃. ⁊c. Di. Quod est relatiuũ accidentis? Ma. Qđ refert rem ꝑcatam per nomen adiectiuũ. vt talis qualis tantus quantus. ⁊c. Et quolibet horũ duplex est. vicz identitatis ⁊ diuersitatis. Di. Que dicũtur relatiua identitatis? Ma. Que accipiunt pro eadem re cum antecedẽte. ad quod referunt. vt ille iste talis qualis. ⁊c. Et inter relatiua identitatis substãtie vnũ est reciprocũ: qđ ꝑcat subam agentẽ per modũ patiẽtis. vt sui sibi se. vt Petrus percutit se. Di. Que sunt relatiua diuersitatis? Magi. Que accipiunt pro alia re q₃ antecedẽs ad qđ referunt. vt Petrus est albus: et alterius modi est Plato. His intellectis est regula talis. Relatiuũ substãtie et suũ antecedens debent cõuenire in genere et in numero. vt petrus currit et ille mouet. Etsi conueniũt qñq₃ in casu: aut etiam in psona hoc ideo est. quia talia sortita sunt ṽba. Plerũq₃ tamen nõ añcedenti sed sequenti substantiuo in numero et genere correspondet: cum scz sequens substantiuum se habuerit ad antecedens. vt maius cõmune. vt ipm est flumen quã ꝑximam ciuitati nostre dicimus esse aquã. Est locus in carcere quod Tullianũ appellat. Di. Quid si duo sint antecedẽtia ⁊ genere diuersa. Ma. Si significant res sexu differentes: relatiuũ conformabit se antecedenti generis principalioris: queadmodũ dictum est de adiectiuo et substantiuo. vt petrus ⁊ Katherina legunt qui me diligunt. In rebus aũt sexu nõ differentibus relatiuum refertur ad ꝑximius. vt lapides et ligna que emi. Inuenies tamen quandoq₃ relatiuum neutro antecedenti conformari. vt in Ps. Virga tua et baculus tuus ipa me cõsolata sunt. Et similiter accidit cum antecedens collectiuum fuerit (quod scz in voce singulari multitudinem denotat) tunc enim relatiuũ ad rem signatam potius q₃ ad vocem nominis respicit. vt est bona gens: deus est ꝑtector eorum. Hoc idem inter adiectiuum et substantiuũ contingit. vt pars hominũ validi. Aduertendum quoq₃ in omi possessiuo genitiuũ sui primitiui includi: cum quo relatiuũ in genere et numero conformat. vt meam miserã defles: qui varijs circũdor periculis. Idem est de adiectiuo et substantiuo. vt mea solius opera. solius .i. mei solius. Tuamipius animã pertransibit gladius. id est tui ipius. Ponit enĩ ipius ibi discretiue et non relatiue. Di. Que est regula de relatiuo accidentis? Magi. Relatiuũ accidentis quia scz p̄ter antecedens propriũ exigit substantiuũ: cum eodẽ potius q₃ cum añcedente cõformabit se in genere et numero. vt tales sunt aq̃ qualia vina. Idem est iudicuũ de hoc relatiuo suus.

Relatiuum substantie.
Accidetis.

Identitatis

Reciprocũ.
Diuersitatis.

Cõbinatio scđa relatiui ⁊ sui antecedentis.

De combinatione Interrogatiui et sui responsiui. Cap. IIII. Disci.

(Q)Ue est regula tertia? Ma. Est hæc. Interrogatiuũ et responsiuum si casualia fuerint conformari debent in casu. vt q̃renti. Quis scribit? Respondendũ est petrus. Qđ si interrogatiuũ et responsiuũ cum diuersis iungant dictionibus: aut etiã cum eadẽ: non tamẽ eadem ha

bitudine in casu quãdoq͞ʒ diuersa erunt.vt quo liquore vas est plenũ:respõ
detur vino vel vini.Et querenti quem vides:respondere potes:Petrus a me
videt. Aduertendũ quoq͞ʒ responsiuũq͞ʒ interrogatiuo nõ modo in casu:verũ Qualis
etiã in re debere correspondere.Unde ad qualis respondendũ est per nomina Quantus.
qualitatẽ significantia.vt talis:albus:doctus.&c. Ad quantus respondendũ p no-
mina quantitatem significantia.vt tãtus magnus bicubitus.&c. Ad quod respõdet
per nomẽ numerũ importãs.vt:tot duo.tres:quattuor &c. Ad quotus respõ Quod quotus
detur per totus aut p nomẽ importans ordinẽ.vt primus:secundus:tertius.
Ad quotuplus respondet totuplus:aut duplus:triplus.&c. Ad quotuplex re Quotuplex
spondet totuplex.aut duplex:triplex. &c. Ad quotennis respondet totennis. Quotennis
biennis:triennis.&c.aut decem annorum:viginti annorum. Debent aũt hec oĩa
scribi p simplex t.sicut primitiuũ eorundẽ quot. Ad cuius (qd nõ tantũ pri
am aut nationẽ querit:sed etiam sectã) respondendũ est.Romanus Italus
Galicus. Et similiter querenti Cuias pbus es tu:respondendũ est:Stoicus:Pla-
tonicus.&c. Ad cuius:cuia:cuium rñdent possessiua.vt cuius est ensis:rñdet E- Cuias
uandri aut euãdrius. Ad quanti rñdet tãti:aut magni:parui:aut p ablatiuũ Cuius
preciũ significantẽ.vt trib⁹ denariis. Ad dictorum clariorẽ intellectũ sciendũ.casuũ
diuersorum diuersa esse signa questiua.vñ:Quis que quot & quid: Et in lingua questiua nti.
vernacula:wer:welche:was.sunt questiua noĩatiui. Ad que respondendũ est Genitiui
nomẽ qd per ein:der:die:das vulgarizat. Questiua aũt gti sunt.cuius quorum Datiui
et quarũ.et in lingua vernacula.wes vel welches:et welcher.Cui rñdendũ
est nomẽ qd per des vel deren vulgarizat. Cui:quib⁹ & wem oder welchem.
sunt signa datiui.quib⁹ respondendũ est qd vulgarizat per dem:der:denẽ zu
Signa accusatiui sunt que:quam:qd:quos:quas:que.et in lingua vernacu Accusatiui
la wem:welche:was. Ad que respõdendũ est qd vulgarizat p die:dem:das Vocatiui.
O signũ est vocatiui:sed per vocatiuũ nõ fit questio verũ ad ipsum potius
oĩs dirigit sermo. Signa aũt ablatiui sunt:a quo:cũ quo:in quo:ex quo: Ablatiui
a quibus:cum quib⁹ in quibus:ex quibus.et in lingua vernacula.in:was:
mit was:vß was.von wen:von welchen:mit welchẽ:in welchẽ:vß welchẽ
Ad que respondet qd vulgarizat per von dem vel denen:in dem vel denẽ.vt
vß den vel denen:mit den vel denẽ. O das vel die. Casuum aũt vulgaria in
superioribus tradidimus. Ad interrogatiua vero aduerbialia speciali modo
rñdendũ est. Di. Quõ: Ma. Per aduerbia aut noĩa. Di. Da exẽpla.Ma. Quo
Ad quo rñdet aduerbialiter.vt eo:illo:foras.intro:huc:illuc:istuc. Noĩaliter p
propria noĩa ciuitatũ aut prouinciarũ in accusatiuo sine prepositiõe.vt Ulmam
wiennã:p appellatiua vero rñdet in accõ mediante prepositiõe ad.vt ad ecclesi
am.demptis quattuor.vicem rus:domus humus:militia que vbiq͞ʒ in rñsiõe
naturã propriorum seruãt. Ad qua rñdet p aduerbia.hac:illac:istac:foras.Noĩa Qua
liter per propria noĩa ciuitatũ:&c in ablatiuo sine prepositione.Per appellatiua
vero in accusatiuo mediante prepositione per.Ad vbi respondet ibi:hic:illic Ubi
istic.&c.Noĩalter per propria noĩa in genitiuo.vt vlme.per appellatiua in ab- Unde
latiuo mediante prepositione in.vt in eccl'ia.Ad vnde respondet illinc:istinc:
inde.Noĩaliter per propria in ablatiuo sine prepositione. vt vlma.Per appella Quorsum
tiua in ablatiuo mediãte prepositione de.vt de foro. Ad quorsum respondet
aduerbialiter:sursum:deorsum:illorsum.&c.Noĩaliter vero per accusatiuũ medi
ante prepositiõe versus:que tñ quandoq͞ʒ ornatus causa accusatiuo postponunt
vt quorsum vadis:Respondet versus vlmã:aut Bauariã versus. Ad quousq͞ʒ Quousq͞ʒ
respondet:hucusq͞ʒ:illucusq͞ʒ.Ita de similib⁹ pariformiter iudicabis.

De combinatione Nominis:Pronominis:& Participij cum Uerbo in ntõ. Capi.V. Discipulus.

supposi[t]ium appositum. Ue est quarta regula? Ma. hec. Nomē: pnomen aut participiū iunctū v̄bo psonali finiti modi a pte anteriori debet poni in nominatiuo: et cū v̄bo in numero et in psona cōformari. et vocatur hec cōstructio suppositi ꝛ appositi. Est enī ntīis. suppositū ꝛ v̄bū appositū. vt homo currit. Aduertendū tn̄ ꝙ pnomina pme aut secunde psone plerunqꝫ discretiōis causa trahūt secū tertiam psonā ad supponendū v̄bo prime vel secunde psone. Et vocat̄ hec attractio euocatio vt

Euocatio ego Gregorius scribo. tu Franciscus legis. et fit illud nō solū per pnomia: sed etiam p pnoia vocatiui casus. vt Pater noster qui es in celis. ibi qui tertię persone trahit̄ p vocatiuū pater. ad v̄bum es. Idē qnqꝫ fit in alijs casib9. vt pares eos fecisti nobis: qui portauimus pōdus ꝛ estū dici. ibi qui trahit̄ p datiuū nobis. Simlr fit p. pmitiuū inclusum in possessiuo. vt tuā doleo miseriā qui nouo merore opp̄meris. sibi enim qui euocatur p tui inclusum in tuam ad supponendū verbo secunde psone opprimeris. Di: Quid si duo nomina diuersoꝝ numeroꝝ idem v̄bum p̄cesserint: aut alterū precedat ꝛ alterū seq̄tur cui verbū se cōformabit? Ma. Viciniori. vt hic illi9 anna hic currus fuit

zeuma Ego lego ꝛ tu. isti legūt ꝛ petrus. Similit̄ in diuersis psonis. vt: hebrei sunt ꝛ ego. Et vocat̄ hec constructio zeuma. Idem erit si illud quod toti attributū est in partes diuidit̄. vt pueri legūt alter grāmaticam ꝛ alter logicam. Et hanc constructionē plepsim vocant. Di. Quid si duo fuerint supposita in p

Prolepsis. sonis diuersa? Ma. Tunc v̄bum debet cōformari psone digniori vicē prime (si ad est) aut secūde. vt ego ꝛ tu scribimus. Ego ꝛ petrus legimus. tu ꝛ pau

Conceptio lus bibitis. Idem fieri potest p prepōnem cum. vt ego cū petro oramus. Et vocatur hæc constructio Conceptio. Collectiua quoqꝫ v̄ba pluralis numeri recipiunt. vt turba ruunt. Pars in gramineis exercent in membra palestris Sunt etiā quedā v̄ba que eundē casum post se recipiūt q̄ precessit. Di. Que sunt hæc? Ma. Verba substantiua vt ego sum homo. Et verba vacatiuo. vt ego nominor Laurentius. Et v̄ba dictoꝝ vim habentia. ut ego baptizor petrus. ego incedo superb9. Et h̄ intelligit̄ etiā de infinitiuo ꝛ gerundijs coꝝ.

De combinatione verbi cum verbo. Capi. VI. Di.

combinatio v̄bi cū v̄bo Quinta regula quę est? Ma. hec est. Quotienscunqꝫ in vna ꝛ eadē oratione duo verba iuncta fuerint sine cōiunctiōe media: vltimū habet poni i infinitiuo. vt volo legere. Pro primo tamē verbo nō nunqꝫ pticipia aut adiectiua ponunt̄: disponent subiectū ad ager vel ad pati. vt dignus audiri abilis legere. doctus psallere. Attamē si primū verbū aut participiū importauerit motū ad locū. reliquū stabit in primo supino vt vado lectū. cur te is pditum? Secunda vero supina cū adiectiuis q̄bnsdam poni habent. vt facile dictu. id est ad dicendū. mirabile dictu. id est ad dicendū. gratissimū auditu. id est ad audiendū. tunc enī valent gerundiū in dum cum p̄positione ad. ꝛ non cum verbis importantibus motū de loco. Et si primū sit imperatiui modi. secundū similiter infinitiuus erit. vt si vis esse perfectus: vade vende oia quę habes: ꝛ veni sequere me. Silr ꝛ infinitiuus aliqn̄ p supino nōnunqꝫ vero ppreterito impfecto degenerat. Exempla sunt eamus visere. Dedit eis potestatē filios dei fieri. Omnes me mordere clanculū. ego floccipendere. ꝛc. Gerundia vero in di construuntur cum nomine causa vel gratia. vt videndi causa gratia legendi. ita ꝛ cum alijs substantiuis. vt spes videndi. Sed gerundio in do plerunqꝫ additur p̄positio. vt venio de celebrando. In denegando modo quis pudor. Et

gerundijs in dum similiter.vt ad loquendũ aptus.Q̃n̄q̃ tamen ponunt̄ sine ꝑpositione tam actiue(vt an mihi cantando victus nõ redderet ille) q̃ etiã passiue.vt frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

De tombinatione verbi cum aduerbio.Cap.VII.Ma.

nbinatio bi cum erbio

Extam regulã diximus esse de verbo ꝛ aduerbio.ꝛ est talis.Quē admodũ adiectiuum additur substãtiuo: ipm̄q̃ determinat:ita verbum iungitur verbo:ꝛ actum verbi specificat.vt curro bene. stabo male. Fit a item hec specificatio pluribus modis. vicem aut gratia loci:temporis:numeri:gratia compositionis aut diuisionis. ꝛ sic de alijs s̄m q̄ varie sunt aduerbiorũ significationes de quibus supra diximus.

De cõiunctione cũ alijs partibus orõis.Cap.VIII.Ma.

nbinatio iunctiõis m ceteris ib orõis.

Egulam septimã coniunctioni attribuimus.hec em̄ aliaꝝ partium vinculum ꝛ ligamen est.Unde talis est regula.Omnis coniunctio copulatiua aut disiunctiua in casualibus casus: in verbis modos similes coniungit.vt Petrus ꝛ Paulus bibunt.volo scribere ꝛ legere.ꝛc.

De cõbinatione gti cũ diuersis ptibus orõis.Cap.IX.Di.

mbinatio i cũ par- b orõnis.

Ctaua regula quã genitiuo ascribebas que est: Ma.Genitiuus cũ varijs iungit̄ ptibus orationis.Di.Cum quibus: Ma. Primo iungitur cum nominibus.substantiuis.Unde quotienscũq̃ ponunt̄ duo substantiua diuersa significantia sine medio: tunc vltimũ ponendũ est in genitiuo.vt equus regis.Et hoꝝ habitudines varie sunt.s.partis ad totũ vt pes porci.Cause ad effectum.vt liber platonis.ꝛ sic de alijs. quas omnes cũ phie naturalis principia degustaueris clarius intelliges .nunc transeam. Dixi aũt substantiua diuersa significantia. Nam si ad idem ptineat vt superius ꝛ inferius loco adiectiui ipm superius determinat: cum quo ꝛ in casu concordabit. vt animal hõ.vrbs roma.ꝛc.Et hanc constructionē grãmatici appositionē dicunt.Di.

ppositio.

Potest ne genitiuus adiectiuis adiungi: Ma. Potest.Et his quidē que significationē habent similem verbalibus que actũ transeuntē s̄cant. vt cupidus ludi.pdigus auri.dubius rei.nescia viri.peritus iuris. Memor nr̄i.ꝛ sic de alijs. Quedã tamen ex his adiectiuis etiã accusatiuo iungunt̄. vt exosus belloꝝ vel bella.prescius futuroꝝ vl' futura. Adiungit̄ etiã genitiuus s̄cans multitudinē.his adiectiuis que aliquid excipiunt ex illa multitudine vt vnus istoꝝ.quilibet fratrũ.vna soroꝝ.medius istorũ.ꝛc.Jungitur etiã his adiectiuis que indigentiam aut abundantiam signant. vt diues auri. plenus vini. inops mentis.ꝛc. Jungitur etiam superlatiuo.vt doctissimus poetarum fuit virgilius vel optimus plebis. Similiter ꝛ comparatiuo posito pro superlatiuo.vt melior istorum.maior horum charitas.ꝛc. Disci. Potest ne genitiuus pronominibus adiungi. Ma. Potest.vt hec volucrum.illa mulierũ. Nam et hec pronomina exceptionem faciunt a multitudine significata per gtm̄. Di. Potest ne genitiuus verbis combinari: Ma. Potest.Primo quidē verbis defectum aut abundantiã s̄cantibus.vt abundo panis.egeo pecunie.indigeo gratie.Careo aũt soli ablatiuo iungit̄. Secundo iungit̄ genitiu' causa dãnationis vel accusationis s̄cans: vbis accusationē aut dãnationē importã

tibus. vt damno te furti. accuso te sceleris. Quãq; tamẽ gtĩs nomini iũctus penã sĩcat. vt reus mortis. ꝛc. Tertio iungit gtĩs verbis ad preciũ ptinentib9 vt emi tanti pluris minoris. Estimat tanti pluris vel minoris. Quarto iungitur gtĩs verbis actũ memorandi aut obliuiscendi sĩcantib9. vt memento mei. obliuiscar iohãnis. Quinto iungit gtĩs verbo substãtiuo capto p pertinet. vt liber est iohãnis. i. ptinet iohãni. Est mr̃is succurrere nato. Sic etiã addit his impsonalibus interest et refert. sex demptis genitiuis. scʒ mei tui sui nostri vestri. ꝛ cuius a quis. Nam dicta vba p his genitiuis vtunt ablatiuo possessiuo. vt interest mea. refert tua. ꝛ sic de alijs. Gtĩs etiã ptis aut pprietatis verbo substantiuo iungit. vt petrus est duri capitis. bone fame. ꝛc. Silr gtĩs mensure. vt petrus est centũ annoꝝ: ꝛ nõ modo verbis substantiuis: sed alijs habentib9 affinitatẽ in significato cum ipis. vt petrus habetur magne reputatiõis. equus reputat petri. Ille apparet viginti annoꝝ. in quibus tñ subintelligi potest esse. vt ille apparet esse viginti annoꝝ. Sexto iungitur gtĩs sĩcans possessionẽ: aut rem a qua fit possessio cum verbis impsonalib9 actiue vocis. q̃ sunt penitet: tedet: miseret: piget ꝛ pudet. vt tedet me vite mee: pudet me probri. Loco tñ genitiui qñq; ponit infinitiuus. vt pudet me dixisse. Di. Jungit ne gtĩs aduerbijs? Ma. Jungit: ꝛ hoc vtute noim in ipis inclusoꝝ. vt vbicũq; locoꝝ. i. in omĩ pte locoꝝ. tunc tempis. ꝛc. Si in simili diximus Instar montis. i. ad quantitatẽ vel similitudinẽ mõtis. Di. Jungit ne gtĩs participijs? Ma. Jungit his. s. quorũ verbis iunctus est. vt recordor tui. recordatus tui. ꝛc. Alijs aũt non: nisi noĩa fiant. vt amãs vini. Cum ppositione aut interiectione non ponit. Coniunctionẽ vero mediã recipere possunt duo genitiui. vt petri ꝛ pauli discipulus.

De Datiuo iuncto diuersis partibus orõnis. Cap. X. Di.

Bona regula quã Datiui esse voluisti: que est? Ma. Hec est. Dtĩs sĩcans rem cui aliqd cõmodi: lucri: aut damni sit iungitur noĩbus: silr verbis tale cõmodũ aut damnũ fieri signantibus. vt puideo tibi. sum tibi vtilitati. molestus tibi. gratus tibi. vtilis mihi. vicinus tibi. hostis mihi. ꝛc. Et nõ modo his verbis dtĩs iungit. verũ etiam fere omĩbus vbis (etsi impropRie) addit. vt canto tibi. scribo tibi. ꝛc. Juuo dempto: qd tm̃ accõ iungit. vt iuuo te. Jũgũt qñq; etiam duo datiui vni vbo acqsitiuo: quoꝝ vnus rem acqsitam: alter vero rem cui adquirit importat. et pmus. s. significans rem adquisitã. p zu vulgarizandus est. vt illi mea carmina cure sunt. do tibi pignori tunicã. ꝛc. Jungit etiã dtĩs huic verbo sum sumpto pro habeo. vt est mihi crater. id ẽ habeo craterẽ. sum tibi filius. id est habes me filiũ. ꝛc. Jungit etiam impsonalib9 quibusdã actiue vocis. vt cõuenit: euenit: accidit: cõtigit: placet mihi tibi vel petro. Jungit etiam dtĩs his vbis misereor: auxilior: ꝛ dominor: que tñ etiam recipiũt gtm̃. vt misereor tui vel tibi. Jungit insup dtĩs verbalib9 in bilis aut in dus terminatis. vt amabilis mihi. metuendus tibi. Et in his dtĩs in ablatm̃ mediante ppositione resoluit. vt metuendus tibi. i. a te. ꝛ talis etiam fere omĩb9 verbis passiuis addit. vt condit mihi. i. a me. Di. Potest ne datiuus pnomini adiungi? Ma. Non: nisi in ratione substãtiui. vt illi filio. Di. Potest ne aduerbijs addi? Ma. Potest. vt venit obuiã mihi. Di. Potest ne pticipijs combinari? Ma. Potest: et omĩbus qdem quorũ verbis addit. vt placens mihi. ꝛc. Di. Potest ne addi ppositioni? Ma. nõ nec etiam cõiunctioni: nisi dtĩs pcesserit. vt mihi et tibi. Di. Potest ne datiuus addi interiectioni. Ma. potest. vt heu mihi. ve tibi. ꝛc.

De combinatione accusatiui cum diuersis partibus orationis. Cap. XI. Disci.

Decima regula quā actō approbasti que est. Ma. hec. Actūs omī v̄bo psonali infiniti modi a pte anteriori p supposito additur. vt me scribere. petrū legere. Et rursus. Omīa v̄ba transitiua (quorū scz actus in aliud recipit) post se actm̄ accipiunt ſcantem rem actū verbi recipientē. vt percutio petrū. comedo panē. Similiter neutra. vt bibo vinū. bibo laticē. Silr deponētia. vt sequor te. Silr ꝛ cōmunia. vt criminor te. Silr ter et passiua vt doceor gramaticā. Et quedā ex dictis duos regunt actōs ad eandem rem ptinentes. vt faciam te clericū. Aut ad diuersa ptinentes. vt doceo te grāmaticā. Et hec his cōtinent metris. Postulo posco peto doceo rogo flagito zelo. Exuo cum vestit monet induo calceo cingo. Actōs geminos hec v̄ba requirunt. Silr hoc verbū instruo. vt in Ps. Uiam iustificationū tuarū instrue me. Coniungit etiam actūs verbis passiuis aut absolutis per synodochen. Cū. s. id qd̄ pti cōuenit toti attribuit. vt doleo pedem. Petrus trūcat manus vl' manibus. Johānes extendit brachia vel brachijs. Item actūs ſcans tps iūgit verbis etiam intrāsitiuis. licet improprie. vt bissenos: cui nostra dies altaria fumant. Modicū tps vobiscū sum. ꝛc. Item actūs: ſcans locū iungit verbo ſcanti motū ad locū. vt ambulo viam. ambulo iter. vado Rhomam. pergo decem miliaria. ꝛc. Item iungit etiā actūs absolutis ꝛ passiuis ratione trāsitiui subintellecti. vt Cordon ardebat alexim. i. ardēter amabat. Et in Ps. Exultabit lingua mea iusticiā tuā. i. exultando annūtiabit. ꝛ. Et Uerg. Pascunt syluas. ꝛc. Item iungit etiā accusatiuus v̄bis impsonalibꝫ actiue vocis. vt decet: oportet: iuuat: delectat me. Et hæc recipiūt etiam accusatiuū ante se. vt me decet. Impsonalia aūt passiue vocis tm̄ recipiunt actm̄ post se. vt mactat bouem. pulsat campanā. legitur lectionem. ꝛc. Insup accusatiuus iungit verbis actū memorandi aut obliuiscēdi ſcantibus. vt grex obliuiscit esum: memēto domine dauid. Di. Potest ne actūs iungi nominibꝫ. Ma. Potest in ratione adiectiui aut substantiui. alias non nisi per sinodochen. vt albus faciem. nigra dentes. redimita capillos. ꝛc. Nec addit pnoībus nisi in ratione adiectiui aut substantiui. vt illū hoiem. Di. Addit ne aduerbio. Ma. Non: sed ppositionibꝫ de quibꝫ supra. Jungit etiā interiectōni. vt o fortunatum virum. Heu me miserū. ꝛc.

De vocatiuo. Capitulū. XII. Magister.

Undecima regula vocatiui est. qui aduerbijs vocandi tm̄ iungit. vt O formose puer.

De ablatiuo adiuncto ceteris partibus orationis. Capitulum. XIII. Di.

Uodecima regula quā ablatiui esse dixeras q̄ est? Ma. Hec. Omīe nomē adiectiuū vl' verbū iungit ablatiuo ſcanti causam ppter quā aliqd fit. s. effectus. Est aūt causa q̄drupler. vt in naturalibus videbimus. s. Efficiens: Materialis: Formalis: ꝛ Finalis. Exēpla sunt de causa efficiente. vt similis albedine. horreo frigore. taceo pudore. fessus cursu. gaudeo ludo. dānatus crimine. lesus lapide. ꝛ sic de alijs. Uerba etiam passiua eundem recipiunt ablatiuū medi

ante ꝑpositione a vel ab.vt diligor a petro.verberor ab andrea. accusor a Ni
colao.&c. De causa finali.vt Petrus studet gra lucri.Paulus scribit causa
studij.Johãnes ieiunat causa castitatis.&c. De causa formali. vt paries est
albus albedine.similis similitudine.Fac bono animo. studeas bona inten-
tione.&c. De causa materiali.si ablatiuus significat materiã ex qua.addẽ-
da est ꝑpositio ex.vt edificat ex lignis.Si aũt ꝑcat materiã circa quã. tũc po
nitur sine ꝑpositione.vt dignus laude.vacuus lumine.fruor gaudio potior
regno.careo pane.vtor tunica.Prudentẽ me fecisti in mandato tuo. vescor
pane.Inueniunt tñ hec ꝟba genitiuus adiuncta.vtꝫ diximus.Etiam accu-
satiuis.vt in Leuitico.Offert pro se duos pisces:quos vesci licitũ est.Et apd
Terẽt.Tute illoꝝ officia fungere. Jungit etiam frequẽter verbis ablatiuus
cause instrumentalis sine ꝑpositione.vt video te oculis.loquit ore.pcutit ba-
culo.mordet dentib.furit insania.Ista aũt causa non distinguit ab efficiẽ
te.quia efficiens est ꝑncipalis aut instrumentalis. Di. Unde possumus fa
cile cognoscere quã causam ablĩus importet? Ma. Inde.Nam si ablatĩus
cõmode recipit a vel ab signat cãm efficientẽ.Si per signat causam formalẽ
Si ꝑpter signat causam finalẽ. Si ex signat causã materialẽ. Si in signat
causam instrumentalẽ.Ut aũt dicta facilius cognoscas: Sciendũ omne ad-
iectiuũ post qđ in vulgari potest addi mit.von.vß.im.fur.durch.vmb.recipit
ablatiuũ ꝑcantem causam.&c.Item ablatiuus ꝑcans tempus:põt addi ver-
bo aut ꝑticipio.vt vigilaui tota nocte.studeo tribus horis. media nocte cla-
mor factus est.perrexi septem miliaria. Item ꝟba importantia motũ de lo
co vel per locum:recipiunt ablatiuos ꝑpriũ nominũ ciuitatũ aut villarũ.vt
venio Maguntia.transeo Roma:Athenis:Aquisgrani.&c.Uerba aũt q̃ im-
portant motũ in loco aut q̃etem: recipiũt hæc ꝑpria nõia in gtõ. vt studeo
Rhome.&c.Nisi sint tantũ pluralis numeri:aut tertie declinatiõis.tunc eñi
recipiunt in ablatiuo.vt fui Athenis. studui Carthagine.&c. Nomina autẽ
ꝑuinciarũ:montiũ:ꝛ regionũ.Et nõia cõposite figure indeclinabilia. ꝛ nomi
na sanctoꝝ locis data cum dictis verbis iũgunt in ablatiuo mediante pre-
positione.vt venio de Francia:de sancto Jacobo.&c.Idem est iudiciũ de alijs
appellatis:dẽptis q̃tuor.s.rus:domꝰ:militia:humꝰ:que cõstruunt sine ꝑpõe
moꝛ ꝑprioꝝ.vt venio rure.Item cũ ꝟbis dãnationẽ aut punitionẽ ꝑcantib
iungunt ablatiui penã ꝑcantes.vt damno te morte. punior capite. Petrus
mulctat auro.Preterea cum ꝟbis aut nõibus ad ꝑcium aut mensurã perti
nentib:iungunt ablatiui q̃titatem ꝑcij aut mensure ꝑcantes.vt vendit tri
bus aureis.altus trib vlnis.latus mille passibus. tñ hoc ꝟbũ valeo req̃rit
actĩn.vt equus valet decẽ aureos.Itẽ cũ verbis distantiã importantib iun
gitur ablĩus q̃titatem distantie indicans.vt distat trib passib.&c. Prete-
rea ꝟba aut nomina excessium vnius super aliud ĩportantia requirũt abla
tiuum q̃titatem istius excessus ꝑcantem.vt Petrus excidit Paulũ trib di-
gitis.Johãnes est tãto lõgior:q̃nto Petrus est breuior.&c.Ablatiui aũt ꝑcan
tes rem excessam iungunt compatiuis.vt Petrus est fortior Paulo. ꝛ is vul
garizat per dan.Potest ꝛ addi Ablĩus ꝑcans q̃titatem excessus. vt lignum
illud Petro longius est tribus digitis. Iũgitur quoq; ablĩus verbo substã-
tiuo.vt sis bono animo.Id etiã te non lateat ablĩos duos aut plures abso-
lute poni loco orõnis ex nomine ꝛ verbo cõpositi.Et dicunt poni in designa
tione cõsequentie.quia scꝫ ad ipos aliquid intelligit. vt sole oriente dies fit.
Et resoluunt isti ablatiui per dum:si:aut quia.vt dum sol oritur. aut si:vt
quia sol oritur dies fit. Loco etiam ablatiui quandoq; ponit aliquod com
plexuꝫ.vt dato q̃ sis probus te diligo.viso q̃ sis honestus te recipio. Et quẽ

admodũ impsonale sine supposito: ita τ participiũ in ablatiuo sine substantiuo positũ inuenit. vt dicto de nomine dicendũ est de verbo. Di. Jungit ne ablatiuus ceteris ptibus orõnis? Ma. Pronomini non: nisi in ratione substantiui aut adiectiui: nec aduerbio aut interiectioni: sed participio. Et quidem omni cuius verbo addi potest. Similiter additur pposit õibus quibusdam: de quibus supra dictũ est.

Regule generales. Cap. XIIII. Ma.

Reter has autem generales qdam non negligende sunt regule. vnde. Quicunq casus iungunt nominatiuo: iidem iungunt τ omnibus obliquis eiusdem. Et quicunq casus iungunt positiuo: iidem iungunt quoq compatiuo τ superlatiuo. Et quicunq casus iungunt verbo: iidem iungunt eius participijs τ reliquis modis et tempibus a verbo illo descendentib. Hec oĩa tamen q de combinatione partiũ orationis iam disseruimus: facilius τ mira quadã breuitate deprehendes: si casuum officia que in supioribus tradidimus: viuaci semp tenebis memoria.

De ordinatione partiũ in orone. Cap. XV. Ma.

b Actenus de his quib nõ barbaro: sed latino potius sermone que cõcepimus τ exprimimus. Restat vt ordinẽ dictorum in interptando doceamus. Si itaq oratio interptanda sit: Primo loco vocatiuus (si adest) accipiendus est: cũ eo qd cum ipo combinat. Post hunc ntĩus cum suo vbo: aut accusatiuus cum infinitiuo. deinde aduerbiũ. dehinc ceteri casus Similiter cõiunctiones: ppositiones: τ interiectiones cum his que ipis iũcta sunt. Dictiones tamen interrogatiue aut relatiue pcedere debent. Similiter cõiunctiones ppositiui ordinis: τ ablatiui positi absolute. Item obliquus negatiuus exponendus est per non. et suũ affirmatiuũ. vt nullũ hoiem id ẽ non vllum. Item quãdo obliquus pponit verbo psonali: vt relatiuũ habeat antecedens. vt dicendo prẽm sequit sua proles. Trahit sua quenq voluptas. τ sic de alijs. De quibus tamen per frequentẽ expositionẽ in talem deuenies vsum: qui oĩbus regulis prestantior est.

De subauditione quarundam partium orationis. Cap. XVI. Ma.

a Onnunq autem contingit partes aliquas in oratione subijceri. Et quidẽ primo. Cum verbum prime aut secunde persone fuerit: intelligit nominatiuus certus. s. ego: tu: nos: et vos: quem non oportet exprimere: nisi ad declarationẽ: aut significantiam denotandã. Est autem declaratio siue discretio: cum actus verbi attribuit alicui cum exclusione alioꝝ. vt ego lego quasi dicerem: et nullus alius. Significantia vero est: cum actus verbi attribuit alicui cum excellẽtia. vt ego lego. quasi dicerem: τ nullus ita bene sicut ego et est talis ntĩus cum arrogantia pferendus. In Euocatione tamen hi nti exprimunt. τ nõ pter iam dictas causas: nisi fiat Euocatio per iste aut nomen distributiuũ. Aut in pprijs nominibus cum verbis substantiuis: aut

ꝑticipijs.ꝛc. Exempla sunt vt quacunq̧ ipe vidi:non omnia possumus oēs. sum pius æneas.vocoꝛ petrus.doctus sum:afflictus sum. Item v̄ba excepte actionis quoꝝ scȝ actus vni soli cōpetit:etiam in tertia ꝑsone sine nominatiuo ꝓferunt.vt fulminat.choruscat.pluit.ningit.ꝛc. In his enim intelligitur deus vel natura. Excipit creare. Non enim dicimus creat: licet creare solius dei sit actus. Incipit quoq̧ ꝛ desinit cum infinitiuis dictoꝝ verboꝝ sine nrō ponunt.vt incipit ningere. desinit pluere. Verba quoq̧ quoꝝ actus solis hoībus ꝓprius est:sine nrō exprimunt.vt aiunt.dicunt.ꝛc. intelligunt homines. Et rursus ipa verba q̄nq̧ tacent.vt dicēdo.vnde Boetius. de quo Vergilius.ꝛc.intelligit loquit vel scribit aut dicit.ꝛc. Verbū etiā substantiuū sum sepissime intelligit.vt glīa tibi domine.beati immaculati in via.ꝛc. Similiter in titulationibus.vt opera Platonis.Bucolica Vergilij.ꝛc. Item subaudiunt q̄nq̧ etiam alia verba de quibꝫ in eadem orōne prius mētio facta est.vt cum dicimus.Benedicite:respondendo dn̄s:subintelligit bndicat. Inuocaui dn̄m ꝛ exaudiuit me:intelligit dn̄s.ꝛc. Subaudit etiam q̄nq̧ antecedens relatiui.vt Si sustulisti illū dicito mihi.intelligit iesum.ꝛc. Itē fiunt ꝛ alie subauditiones varie:de quibus sepius apud Therentiū.vt que illū.que me.intelligit amat.exclusit.vel similia. Hec sunt fili que in p̄mis necessaria visa sunt ad partiū orōnis ꝛ cognitionē ꝛ cōcinnā combinationē. Syllabarum vero q̄titates: q̄ in ꝓferendis orōnibꝫ non sine aperto vitio cōfundant. nunc demū in calce grāmatices annectende veniunt. Di. Breues igit si q̄ de his regule dari possunt in mediū proferas. Ma. Breuitatis te percupidum sciens:nonnullorū traditiones cōsului:ꝓsa an metro cōmodius id fieret aliquantisꝑ herebam:sed cū planū sermonē in his magis necessariū cōperissem in ꝓsam stilum verti:nihil tamē qđ non ab alijs dictū sit tractatu sequenti enumerare statui. Di. Placet:sed quātotius rem ipam aggredere.

Tracta.III. De quātitate syllabaꝝ in gn̄ali. Cap.I. Ma.

Syllaba in generali (sic inq̄t q̄dam) vbicūq̧ posita fuerit sex modis cognosci pōt:positione scȝ vocali ante vocalē:deriuatione:diphtōgo: exēplo ꝛ regula. Di. Positione quō? Ma. Cū post vocalem due sequunt cōsonantes.vt pars.vel vna duplex vt nix. vel i duplex inter duas vocales.vt Troya. tunc illa vocalis producit:adiecto q̄ altera saltem in eadem vocalis syllaba collocet.at vero si in eadem dictione post vocalem naturā breuē sequat muta cum liq̄da:vocalis p̄cedens anceps et bitꝑalis reddit.vt aratrū. Vocalis aūt per se longa per nullam mute ꝛ liq̄de seq̄lam poterit breuiari. vt febris.salubris.podagra.amatrix.octobris. Di. Vocalis ante vocalē quanta est? Ma. In latinis breuiat.vt tuo. Excipiunt primo genitiui ꝛ datiui q̄nte declinationis:in quibꝫ e vocalis producit:si saltem alia vocalis p̄cesserit. vt diei.sin aūt cōsonans p̄cesserit breuiat.vt fidei. Scđo greca nomina externaq̧ vt plurimū producunt.vt diuus Helyas:aer chorea:platea. Tertio gti in ius sunt cōmunes.vt vnius.p̄ter alius longū et alterius correptū. Quarto possessiua in ius vocalem p̄cedentem ꝓducunt.vt troius patulcius. Quinto fio nisi post e sequat r.vt fierem ꝓducit. Di. Deriuatione syllabe quātitas quō deprehendit. Ma. Quanta fuerit syllabe p̄mitiui:tanta erit ꝛ deriuatiui.vt lego legens. Excipiunt primo humanus leges vires sedes voces iucundus statutus pedor vomer seculū laterna nequā regula Italia fecius limus denus nonus cesus monachus humo vituꝑo similis ferialis fabella ꝛ mobilis.que cōtra sui p̄mitiui positionem ꝓducunt. Scđo excipiunt dux

ducis sopor acerbus dicax aruspex arista vadũ stabulũ stabilis omasus a/
rena lucerna noto nato fides titulus sodalis bubulcus varicosus vitiũ; duo
decimus τ manus:que cõtra sui primitiui positionẽ corripiunt. Di. Diphtõ/ Dyphthõg'
gus syllabã quãtã reddit? Ma. Ubiq; pducit. vt sphera:pena:aula:curus:
nisi vocalis sequat. vt preuro. Di. Exemplũ aũt quomodo ad hoc cõducit? Exemplũ.
Ma. Poetarũ exẽpla ad syllabas pcipiendas te plurimũ iuuabunt; nam
in hac dictione musa:si pme quantitatẽ scire volueris: Maronis illud mu/
sa mihi causas memora longam esse indicabit. Dis. Regula vero generał
que est? Ma. In vndecim ptes diuisa est. Prima ptã bissyllaba primã pro/
ducunt. vt emi. pter bibi:scidi:fidi:dedi:steti:τ tuli. que primã corripiunt. Se Preterita.
cunda ptã geminata primã τ scdam corripiũt. vt peperi. pter cecidi:qd secũ/ Supina.
dam pducit. Tertia supina bissyllaba primã pducunt. vt natum. pter litũ:
itum:citũ:quitũ:sitũ:satũ:rutũ:ratũ:datũ:τ statum. que primã pducunt.
Quarta qñta fuerit syllaba psentis:tãta erit τ ceterorum tẽporum. vt amo. ama/
bam. amaui. amauerã. amabo. pter genui τ posui que primam corripiunt.
Quinta in cõpositionis iunctura syllabe breuiant. vt omps. armiger. in q Propria.
qdem iunctura solent dictiones per Hyphen copulari. vt ante malorum. pter
ibidem:vbiq;:tibicen. Sexta ppriorum noim pme vel medie syllabe ad placi/
tum ponunt. nisi regulas habuerint speciales:qs breuitatis grã pternitto
In vltimis aũt syllabis subiacebũt regulis appellatiuorum. Septima bis:bi:
tri:tri:in cõpsitione breuiant. vt bistortus. biuiũ. triuiũ. nicenus. Octaua se
minaria τ semiseptenaria breuis in metro pduci põt:etiã si in nullam de
sinit consonantẽ. Nona:incremẽta noim in plurali:si a e vel o vocales ha/ Incremẽta
buerint pducunt. vt que quarũ res rerũ qui quorum. Si vero i vł u corripiunt
vt qui. quibus. veru verubus dicta in singulari ex declinationibus nota sunt. De
cima cremẽta verborum. si a habuerint pducunt. vt amo amare. pter do τ sua
composita circũdo. pessundo. venũdo. Si e. pducunt vt lego legemus. nisi cũ
subit r. tunc qñq; pducunt. qñq; breuiant qd accentu cognoscit. Si i. breui
antur. vt lego legimus. pter verba qrte cõiugationis. et volo τ sum. τ cũ su/
bit i. tunc cũ pducunt. Si u corripiunt. vt volo volumus. Undecima dicti
ones sincopate et per Sineresim vel Crasim pnunciate producunt. vt norã
pro nouerã. pataui pro patauij. Et cotes pro cautes. His prelibatis ad pri/
mas syllabas specialius descendamus.

De prima syllaba. Cap. II. Di.

Rimarũ syllabarũ qñtitatem vnde specialius agnoscere valeo? Ma.
p Cõpositione. ppositione:τ regula. Di. Cõpositione qualiter? Mag.
Si ei aliqua pticula addat que illã penultimã reddat:tũc accẽtu co
gnoscet. vt amo. peramo. a breuis qz grauis. duco diduco. u longa qz acuta.
Excipiunt pmo innuba. pnuba. deiero. peiero. cognitus. agnitus. infio. suffio
q cõtra suũ simplex corripiunt. Secũda ambitus τ conuitiũ q pducunt Di.
Prepositione quõ? Ma. Quãta fuerit pposition in appositiõe:tanta erit τ in
compositione. vt in domo inhabito. Excipiunt primo ad:ab. ob. in. re. sub. et
con. cum iacio cõposite pducunt. nisi ex se trissyllabũ reddant. qz tunc ppositi
tio est cõmunis vt adijcit. Scdo e. de. pre. se. in cõpositione pducunt. Di autẽ
vbiq; pducit. pter in dirimo τ discretus vbi corripit. re corripit vt reduco. p/
ter in refero. qñ pcat distantiã vel iuuamen vbi pducit. Pro pducit. vt prolo
quor. pter in pteruus. pcella. pnepos. pfugus. pfanus. pfundus. ppero. profi
teor. profatum. ppheta. pfusus. pficiscor. pfecto τ pcuro vbi corripit. Disci.
Regula primarum syllabarũ que est? Ma. Scdm vocaliũ numerũ et ordi
nem in quinq; partes diuisa est.

De A in pꝛimis syllabis. Cap.III. Discip.

In pꝛimis syllabis quãta? Ma. A ante b coꝛripit̃ vt habeo preter laboꝛ beris.tabes scabies pabulũ labes strabo ⁊ raboꝛ fabula stabam nabam faboꝛ flabam stabilis stabulum labor et labo que pꝛimam producunt.

A ante c coꝛripitur vt acer pꝛo arboꝛe. Excipiunt̃ si p̃cedit b. vt bacca.vl' p.vt paciscꝛin quib3 a ꝑducit̃.dempto paciscoꝛ baculus ⁊ spaciũ placet;que iuxta regulam pꝛimã coꝛripiunt. Acer pꝛo foꝛti;thraces facundus machina dacus ⁊ graculus pꝛimam producunt.Hiacinthus cõe est.

A ante d coꝛripit̃ vt vadum.Preter radix clades spadix trado traduco; gradiuus ⁊ gades suadeo rado ⁊ vado.

A ante f coꝛripit̃ vt rafanum vafer.

A ante g coꝛripit̃ vt sagax.Excipiunt̃ strages vago vagina magalia stragulum saga ⁊ lagana indago que pꝛimã ꝑducunt.Similiter ea que habẽt p vel f ante a.vt fagina fagus.Preter flagellum fragoꝛ.oris.fragilis ⁊ plaga pꝛo rheti vel oꝛa;que pꝛimã coꝛripiunt.

A ante l in dissillabis producit̃ vt halo as. Excipiunt̃ calo as.alo is.malus a.um.palã sale pales ⁊ salũ que pꝛimã coꝛripiũt.Excipiunt̃ ⁊ tertie declinationis perittosyllabica. vt salus salutis.q̃ pꝛimã coꝛripiũt.Preter calo onis ⁊ ales q̃ ꝑducunt̃.Silr̃ et polisyllaba pꝛimã coꝛripiũt vt caleo. Preter alea balista caligo balena salebꝛa et squaleo.que pꝛimã ꝑducunt.

A ante m in dissillabis producit̃ vt dama. Excipiũt̃ fames damus amo chlamys tamen thamos que pꝛimã coꝛripiunt. Similiter ⁊ polisyllaba. vt amicus.Preter lamina amitto lamentoꝛ ⁊ amentũ.que producunt̃.

A ante n in dissillabis producit̃ vt sanus. Excipiunt̃ nanus anus anas ana cano canis ⁊ fanũ. Silr̃ ⁊ polisyllaba q̃ pri.breuiãt.vt alus p̃ter ganeo.

A ante p coꝛripit̃ vt dapes.Excipit̃ papilio vapulo papo papa saphyrus. crapula lapa apulus rapa papyrus ⁊ mapa

A ante q coꝛripit̃ vt aqua.Demunt̃ compositiua vt nequaq̃.

A ante r coꝛripit̃ vt arista. Excipit̃ carex varix areo varica arca naritia glarea naris carica starem flarem pareo que p̃mã producũt.Nomina similiter in rus ra rum longant p̃mam vt charus ra.rum. Preter hara pꝛo stabulo.para ⁊ parum que breuiant p̃mam.

A ante s.in dissillabis ꝑducit̃ vt casus.Excipiunt̃ quasi casa basis.⁊ p̃olisyllaba.vt asinus que breuiant p̃mam.p̃ter caseus basium

A ante t coꝛripit̃ latus lateris. Excipit̃ saturnus latus a. um.vates clatros catholicus q̃tenus ater atria laterna.Silr̃ si m p̃cedit vt mater aut r p̃cunte muta vt pratum ⁊ quatuoꝛ ratũ que p̃mam ꝑducunt.p̃ter mathesis qd̃ coꝛripit̃.Platos ⁊statim pꝛimã cõmunem habent.sic ⁊ platea

A ante u coꝛripit̃ vt auarus.Preter nauis gauisus mauoꝛs pauo mauis suauis p̃uus gnauus auia.Silr̃ si l p̃cedat cum muta. vt flauus.

De E in pꝛimis syllabis. Cap.IIII. Disci.

E in p̃mis syllabis quanta est? Ma. E ante b coꝛripit̃ vt hebeta.Excipiuntur si ante e duo consona p̃unt.vt gleba. Excipiunt̃ ⁊ debeo thebe de

bilis flebam nebrida nebula febris nebam nebo phebus phebe

E ante c corripitur vt secus. ꝑter fex cis. cecus preco theca vecors grecia: secundus securus secula mechus echo mecũ tecum secum ꝛ secus.

E ante d in dissyllabis ꝓducitur vt sedes. Preter cedo ꝟbum defectiuũ. Edo es. pes dis. pedum cedrus. Similiter polisyllaba breuiant: vt medicus. ꝑter sedulius seditio ꝛ seditiosus dedalus ꝑdium.

E ante f corripitur vt nefas.

E ante g corripitur vt lego. ꝑter regina dego regula reges legem eger egi ptus regula lego as. egoceros egis.

E ante l in dissyllabis ꝓducitur vt chele. ꝑter chelis velut velim gelu meלos scelus celer melus melo. Similiter polisyllaba vt elemosyna. ꝑter spelunca belua electrũ spelea delitiũ elisius delibutus delubra q̃ breuiant pͥmaꝫ.

E añ m corripit̃ vt emonia. pter femina femuta. demo is. semino themis quæ pͥmam longant. Similiter habẽtia e purũ ante m. vt eminus. ꝑter emo ꝛ emio. Nomina dissyllaba cum cremento longant primam vt demon, semẽ ꝑter memor nemus ꝛ femur.

E ante n ꝓducitur vt rhenus. Excipitur eñi fenestra penitus penetro penes penates pene penus. Similiter cum e ꝑcedit b. vt bene. vel g. vt genus. vel s. vt senex. vel t. vt tenuis. vł u. vt venus. in quibꝫ e corripitur. ꝑter venũ thenia veno venar tenarus tenax seuus q̃ lõgant. frenetis variat̃.

E ante p corripit̃ vt epos. ꝑter sepes cepe scepa repor epacta repo ꝑputiũ præpes. ꝑeunte s. vt sepe quæ pͥmam ꝓducunt. demitur sepelio.

E ante q corripit̃ vt neq;. Demitur nequã nequaq; nequaq; equus. id est iustus et æquor. que longant.

E ante r corripitur vt serics. ꝑter erumna cerulus heros feralis eruca ceronia seria ceres cleros erigone serus chere e is nomen seres hereo mereo queras cera sero era heres. Similiter si ꝑcedit u. vt verus. vel p. vt pera. quæ pͥmam ꝓducunt. Preter veru ꝛ vereor veretrum.

E ante s. ꝓducitur vt lesus. Excipitur iesus thesis.

E ante t ꝓducitur vt cete. ꝑter metalluꝫ metuo gethes metho metra fretum retro thetis etiam meta. Similiter si p ꝑit. vt peto. vel u. vt vetus: quæ breuiant pͥmam. ꝑter ꝛ pretor longant.

E ante u ꝓducitur vt leuus. ꝑter leuis breuis leuo seuerus beuer q̃ corripiunt primam.

De J in primis syllabis. Cap. V. Di.

J in pͥmis syllabis q̃rta: Ma. J ante b corripit̃ vt hiberia. ꝑter bibem fibula liburnũ pro naui tibia liber adiectiuũ. libo tribulũ vibex fibilo qbo: scribo sibila ibo vibra. ꝛ ibis nomen.

J ante c corripitur vt dicax. ꝑter vicus mica niciteria cõuitia trica picus licium spica ficus vicinus ficedula spicula vicenus sica dico tricenus sicut q̃ longant. ico variatur.

J ante d producit̃ vt idem in masculino. Excipitur idem in neutro ideo fides cydon idoneus qidam. Similiter cum ꝑit b vt bidens. vel t: vt tideus vel u vt video quæ breuiant. ꝑter strideo strido rideo.

J ante f ꝓducitur vt riseus. Excipiunt̃ cõpositiua vt cifus.

J ante g corripitur vt rigo. ꝑter viginti bige triginta frigus pigardus pige. sligo figo frigro frigo migro. Similiter si presit s. vel t. Demitur sliga cum strigibus. strigilis cõmune est.

I ante l pducit vt filius. Excipiunt chilyndrus hilaris pilus. s.capitis. cilix philos pila bilibris philomena ciliū miliū. Similiter si preit s. vt sileo. aut t. vt stilus que breuiant. preter thile.
I ante m in dissyllabis producit vt limus. Excipiunt timus nimis simus hymē simul. Similiter & polisyllaba corripiunt vt ciminū. pter simea
I ante n pducitur. vt linea. pter tinea linio lino. Silr si preit c. vt cinis. vel s. vt sinus. vel m vt minus q̄ breuiant. pter sinus p vase. & viniūq̄ longant
I ante p corripit vt bipes. pter stipharium vipera ripa stipes stipo siphos.
I ante q corripit vt liqueo. pter liquor liquoris.
I ante r in dissyllabis producit vt dirus. pter vir viri pira pirus lira. Silr & polisyllaba vt biria que breuiant. pter stiria pirula pirata tiria piramus.
I ante s pducitur vt risus. pter nisi ptisana miser misenus.
I ante t corripit vt item. pter dis ditis litis clitella glitis phiton ptisana titan titillo psitacus brito sitis a sum. nitor itur italus que longant. Silr si m p̄cedit vt mitis. vel r vt rite. vel u vt vitis. pter vitulus & vitellus q̄ breuiāt.
I añ u pducitur vt cliuus. pter niuis. & bis tris: & ꝯposita vt biuiū triuiū

De O in primis syllabis. Cap. VI. Disci.

O in p̄mis syllabis quāta? Ma. O añ b pducit vt sobrius. Excipit soboles obulus obesus ebes verbū: & q̄ habent cōsona duo añ o vt. pbus
O ante c corripitur vt iocus. pter foca pcerus ocior oculus poculum ocium iocundus vocis vocalis cocytus: que longant.
O ante d in dissyllabis producit vt rodo. pter odor modus modo. Similiter & polisyllaba. nam illa corripiūt vt fodio. pderit tñ longat: pderis variat
O añ f corripit vt pfugus. pter pfugio pfero pfuit offa q̄ longant
O ante g producit vt cogo. pter rogo toga rogus logos.
O ante l corripit vt color. pter nolo molior solis doliū ples boletus olim solus colyphiū stola plixus colo as. moles solor polipus.
O ante m producit vt omen. pter stomachus hō dñs comedo domus como glomero comos gamor omitto vomo domo as. omasū glomos thomos
O ante n corripit vt bonus. pter zona none. Silr si precedit c. vt conus. vel d vt donū. vel p vt pono monos cōmune est.
O ante p corripit vt sopor. pter pplus arbor opilio topos popisma ppago sopo is. Silr si p̄cedat c vt copula. in q̄b o pducit. pter cophinus scopulus copos
O ante q corripitur vt coquus.
O ante r corripitur vt morior. preter os oris. chorus p vento. oro as. corā torax hora mores corallus. ora pro extremitate. morus doricus forex quorū horum noram. Similiter si preit l vt lorū. vel r. vt prora que longant
O ante s. producit vt osyris. preter rosa proseuca dosis posui.
O ante t corripit vt notus. preter dos dotis totus quotus votū quotidie cotis noto poto notus pro cognito. Similiter si presunt duo cōsona vt doto. nam pducunt preter protos pternus protos.
O ante u corripit vt nouus. pter ouū puidus puincia puideo puenit.

De U in primis syllabis. Cap. VII. Disci.

U quanta est in p̄mis syllabis? Ma. U ante b corripit vt rubeus. preter tuber rubigo suber pubes vber puber. Similiter si preit b vt bubus. vel n. vt nubo que longant. preter bubulcus quod corripitur.
U ante c pducit vt duco: preter ducentus lucerna lucror ducis. Similiter si precedat n. vt nucis. c vt cuculus. r vt ruca.

U ante d producitur vt trudo. preter rudens pudor sudes rudis studeo cu do trudes pudet ruder. rudo cõmune est.
U ante f producitur vt bufo.
U ante g pducitur vt rugio. preter tugurium. et si precedat f. vt fugio. i vt iugum. p vt pugio. preter fruges iugera iugi frugi.
U ante l corripitur vt culex. preter vligo. Siliter si precedit g vt gulio. vel f vt fuligo. vel m. vt mulio tunc producit. preter fulica mulier, gula.
U ante m producit vt numen. Preter hum rus humilis humus fumus. Et que habent c ante m vt cumulus. vel n vt nũerus. vel t vt tumulus. Inde excipiuntur numen struma.
U ante n producitur vt luna. preter cuneus et tunica.
U ante p corripit vt cupio. preter stupa cupa iupiter vpupa. Siliter si n precedit vt nuper. vel p vt pupis. vel r vt rupes. pupilla variatur.
U ante r producit vt fures. preter furere nurus muria murus curules.]
U ante s producit vt vsus. preter pusillus susurro.
U ante t in dissyllabis producit vt tutus. pter cutis putris frutex vter puto vtor lutum vti. Siliter et polisyllaba quandoque corripiũt vt futilis preter nutuus mutit puteo futio vterus vtilis futile glutio.
U ante v producit in dissyllabis vt vuam. cetera curtant vt pluuia fluui? et tñ de primis syllabis eundem quoque ordinẽ in medijs seruabimus.

De A in medijs syllabis. Capitulũ. VIII. Di.

A in medijs syllabis quanta? Ma. A ante b corripit vt syllaba. Excipiũt que finiunt in vium bundus bilis. vt venabulũ letabundus amabilis.
A ante c corriptur vt psitacus. sed noĩa in ceus et cius longant vt ordeaceus gallinacius. Similiter opaca cloaca et que terminant in vlum. vt cenaculum. Similiter obliqui vt audacis.
A ante d corripitur vt arcades. preter cicada.
A ante f corripitur vt girafa.
A ante g producitur vt propago: preter pelagus abdenago et nomina secunde inflectionis vt onager.
A ante l corripitur vt italus. Preter ea que tertie inflectionis quorum in alis sunt obliqui vt moralis australis animalis.
A ante m corripit vt talam? pter ea q terminant in amen vt thimiamen
A ante n corripitur vt clibanus. pter vulcanus aranea machiana balanus. et que tertie inflectiõis sunt vt manis titanis. Similiter deriuata gentis vt Romanus. vel loci vt montanus.
A ante p corripitur vt gausape. preter priap? sinapis.
A ante r corripit vt barbarus. preter noĩa in rius rium. que nisi sunt a nominib numerorum deriuata vt denarius producunt. Sic et alia deriuata. vt auarus scholaris. sic et obliqui vt calcaris. pter iubaris cesaris nectaris aspa ris bostaris casparis. composita breuiant vt comparis disparis.
A ante s corripitur vt carbasus. preter parnasum omasum.
A ante t corripit vt cyatus. Preter deriuata vt barbatus armat?. obliqui in atis ab as. vt ciuitatis. nomina in ates vt achates. et nomina in tium producunt vt palatium.
A ante v producitur vt cadauer.

De E in medijs syllabis. Capitulũ. IX: Di.

E in medijs syllabis quanta? Ma. E ante b producit vt coreb?. Preter terebintus elebonis elebon herebus celebis.

E ante c ꝓducitur vt chyroteca. preter seneca.
E ante d producit vt putredo. ꝑter cseda melchisedech. noīa in da. vt andromeda. ⁊ obliqui compositoꝝ a pes vt quadrupes.
E ante f corripitur vt veneficus. preter elephas.
E ante g corripitur vt sacrilegus. ꝑter tristega cethegus.
E ante l ꝓducitur vt camelus angelus abimelech.
E ante m ꝓducit vt racemus. ꝑter eremus vehemens hyemis alemania gethsemani.
E ante n ꝓducitur vt catena. ꝑter helena helen⁹ iuuenis heben⁹ osenes.
E ante p corripit vt edepol. demitur presepe.
E ante r corripit vt cineres. ꝑter statera. ⁊ propria in erus vt Vemberus. ⁊ deriuata in rus vł rum vt sincerus misteriū. preter austerus ⁊ galerus. Silr megera chymera que longant. inferi superi cerberus iterū vterus potero pateris a patior patera breuiant. liberi cratera panthera longāt. De obliq̄s in tertia declinatione nominis dictū est.
E ante s corripitur vt heresis. ꝑter mathesis scientia diuinandi ⁊ poesis.
E ante t ꝓducitur vt boletus. ꝑter ametistus tinietū ⁊ que tertie inflectionis sunt vt pietas. de obliquis nominis in es vt dictū est.
E ante u producitur vt longeuus.

De I in medijs syllabis. Capitulū. X. Di.

In medijs syllabis quanta? Mā. I ante b corripit vt celtiber. ꝑter nomina in bilis vt sensibilis.

I ante c corripit vt clericus. ꝑter apricus amicus vmbilicus formica pudicus lorica lectica mirica caicus mendic⁹ ⁊ vesica. ⁊ noīa in culus la lum vt igniculus auicula reticulū vrtica postica antica. Propria in icus vt Fridericus. obliqui in tertia declinatione patent.

I ante d corripit vt cupidus. ꝑter desidero cōsidero ⁊ que terminantur in idiū vt presidiū. ⁊ trisyllaba in ides vt atrides. Silr coronides ⁊ que terminantur in do vt formido. Dauidis ad placitum.

I ante f corripitur vt munificus.

I ante g corripit vt ꝓdigus. ꝑter que terminant in ga vt auriga. vł go vt caligo. ꝑter caliga ⁊ quedam compositiua.

I ante l corripit vt agilis. Excipiūt neutra in ile vt cubile. ⁊ in ilis a noīe vt sextilis. ꝑter humilis parilis dapsilis pestilis nubilis. Asilum est longum ⁊ exilis subtilis aprilis.

I ante m corripit vt animus. ꝑter sublimis opimus. ⁊ noīa in imen a verbis quarte inflectionis vt munimē. Asinus breuis. ⁊ zima longum.

I ante n corripit vt dn̄s. preter caminus festinus catinum ciminū salinū. lupinus ꝓpino supina. Propria vt Martinus ⁊ deriuata vt quirinus cedrin⁹ ꝑter crastinus hæccine nundine ꝓtinus. ⁊ que ex oleo vt oleaginus ⁊ bisso vt bissinus. clam vt clandestinus. sero vt serotinus. fago vt faginus. bombix vt bombicinus ametistinus hiacinctinus ⁊ que oīa corripiunt. i. Que vero in na finiūtur longant vt calina. ꝑter pagina femina machina patina. obliqui in inis. patent in tertia nominū inflectione.

I ante p corripit vt antipos. preter obstipo constipo.
I ante q ꝓducitur vt iniquus. ꝑter siliquus reliquus. cōposita vt aliq̄s.
I ante r corripitur vt satirus. ꝑter delirus butirū saphirus papirus.
I ante s corripit vt cytisus. preter paradisus gauisus anchises.
I ante t corripit vt leuitas. preter ꝓpria. vt margarita. ⁊ deriuata vt leuita heremita aurit⁹ marit⁹. ꝑter seruilr penit⁹ q̄ breuiant. sed te:bitus cocit⁹ her-

mofrodirus aconita longant. De obliquis insuper ꝛ de supinis verboꝝ locis suis dictum est.
I ante u ꝑducitur vt saliua. preter niniue.

De O in medijs syllabis. Capitulū. XI. Di.

O in medijs syllabis quanta? Ma. O ante b corripitur vt orobus. ꝑter october ꝛ duobus ambobꝰ.
O ante c corripitur vt suffoco. obliqui longant, vt velocis.
O ante d corripitur vt exodus. ꝑter herodis custodis.
O ante f corripitur vt sarcofagus.
O ante g corripitur vt egloga. ꝑter ea que hn̄t g ante o. vt pedagogus.
O ante l corripitur vt sobol[illegible]s.
O ante m corripitur vt atomus. ꝑter neutra vt amomum.
O ante n ꝑducit̄ vt adonis. ꝑter sindonis sardinis diaconis calcedonis redonis vasconis turonis ligonis britonis armonicꝰ mām̄onicꝰ: obliq̄ patēt
O ante p corripit̄ vt isopus. deme europam asopū piropum: ca- (supra. nopus id est egiptus ad placitum
O ante r corripitur vt amfora. preter deriuata vt sonorus. deme ꝛ poloꝝ obliqui in oris ex dictis patent.
O ante s producitur vt saxosus
O ante t producitur vt meotis.
O ante u ꝑducitur vt Ludouicus.

De U in medijs syllabis. Capitulū. XII. Di.

U in medijs syllabis quanta? Ma. U ante b corripit̄ vt coluber. demitur saluber.
U ante c ꝑducitur quādo sequit̄ a vt lactuca. us vt eunuchus. vel um vt caducum. sic manduco fiducia pollucem. alia corripiunt vt volucer.
U ante d ꝑducitur vt fortitudo. preter pecudis.
U ante g ꝑducitur vt lanugo. ꝑter coniugis sanguisuga.
U ante l corripiū vt catulus. ꝑter getulus adulor. Silr ꝛ noīa terne longāt vt torcular curulis. ꝑter sotular specular zabulon hercules.
U ante m ꝑducit̄ vt alumen. ꝑter cōtumax incolumis autumo q̄ curtāt.
U ante n producitur vt lacuna.
U ante p corripit̄ vt upupa.
U ante r ꝑducitur vt lectura. ꝑter mercurius cēturio lemures purpura. et verba in rio vt esurio. obliqui sunt breues vt murmuris. ꝑter telluris
U ante s producitur vt cerusa
U ante t ꝑducitur vt versutus. preter arbutus.
U ante u corripitur vt diluuium
Hactenus de medijs: tunc vltimas syllabas ꝑcurramus.

De vltimis syllabis. Capitulū: XIII. Di.

Ultime syllabe quātitas q̄ via inuestigat̄? Ma. Declinatiōe ꝛ regla. Di. Declinatione q̄liter? Ma. Ultima syllaba si ꝑ inflectionē penult. fiat cani accentꝰ manifestabitur. vt carmē carminis. men breuis est. q̄ penult. facta corripitur. ꝛ salus salutis. lus longa est ex eadē causa. Di. Regula aūt que est? Ma. Regula vltimarū syllabarū ꝑ̄ sua terminales in plures parit̄. vnde.
In a finita ꝑducunt̄ vt ama. demunt̄ nt̄ acti ꝛ voc. ꝑter greca vt palla a pallas. nūeralia in ginta sūt ad placitū vt triginta. vt puta ita q: breuia sūt.
In b finita corripiunt vt ab.
In c ꝑducunt vt dic. ꝑter nec fac donec. hic cōmune est.

In d corripitur, vt aliud.

In e corripiūt vt mille. Excipiunt greca vt phebe. Siłr casus prime et quinte declinationis in e siłr secunda psona imparatiui secunde vt doce. siłr aduerbia regulariter a noībȝ formata vt docte. sic oēs suplatiui aduerbioꝝ vt doctissime. siłr monasyllaba in e longant vt te. pter ne p an. que nomen longū. ꝙ pro et breue. ve p vel breue. ve interiectio longū. Ferme fere producunt.

In i finita longant vt dixi. pter greca vt alexi et sinapi: sed versa in i. p sine resim pducūt vt: orphei orphei. ꝫ mihi tibi sibi nisi quasi vbi ibi ad placitū sūt

In l finita corripiunt vt mel. pter nil. et noīa in ol vt sol. et barbara in el vt (daniel.

In m finita corripiunt vt templum.

In n finita pducunt vt titan. Preter forsan forsitan. In tamen an et greca in accusatiuo vt, eginan. sed io'on variant vt menelaon. Nomina, in n crescētia breuiant vt carmen carminis.

In o finita ad placitū sunt vt amo. preter datiui et ablatiui. in o monosyllaba vt dido. Et greca in O vt calipso.

In r corripiūt vt miser: Preter monosyllaba vt ver. attamē per fer ter cor vir correpta inueniunt. Itē greca in r longant vt ether aer. sic imber crater.

In s finita sm vocalem pcedentem cognoscuntur vnde.

In as producunt vt maiestas. Excipiunt greca vt pallas. que habent os in genitiuo. veruntamē greca in as in plurali cōmunia sunt.

In es finita longa sunt vt patres. preter es et penes. Siłr corripiencia penultimā genitiui crescētis vt milites. pter que in ries, vt aries. Siłr res ceres spes fides. Greca in nominatiuo plurali breuiant vt troies

In is finita correpta sunt vt ignis. Preter datiui acti et ablatiui plurales: Siłr et monosyllaba vt sis. pter is pnomen. quis mis tis bis et quiuis longū. ntūs in is producit: habens gtm̄ in is itis productā vt samnis samnitis.

In os finita longa sunt vt mos. pter os ossis impos cōpos. Et greca in os breuiāt ntm̄ nō gtm̄ vt pallas pallados delos. alij ntm̄ cōem volunt.

In us finita breuiant vt deus. pter monosyllaba vt pus. Siłr gtūs singularis ntūs actūs et vtūs plurales quarte. siłr ntūs tertie habens us in gtō, vt salus salutis. Item greca in longant vt melampus ous.

Finita in t breuiant vt legat.

Finita in u longant vt cornu.

Finita in x positiōe longa sunt vt lex. Cetera que vł regulis vł exceptionibꝰ in primis medijs aut finalibȝ syllabis cōprehensa nō sunt in regulis generalibus exquirenda veniūt. multoꝝ tamen enumeratione consulto preterire libuit: quoꝝ vel in nominū verborūꝙ inflectionibȝ quantitas haberi potest: vł auctoribus diuersa enunciata sunt. In his insuper que commemorata sunt: alioꝝ potiꝰ traditionē insequi placuit: ꝙ noua cudere. Festinat eīm calamꝰ ad eas disciplinas q ingenue philosophari anhelanti dulciora ministrāt pabula. Di. In plurimū exopto: Ma. In his igit̃ grāmatices finē statuētes quod reliquū est: alio libro cōmodius exordiamur.

Sequitur additio preter autorem. De vicijs metrorū.

On est aliud metri vitiū ꝙ si breuis pducat̃ syllaba: et longa corripiatur. Est etiā nimias velut vitiū fugiendū sniaꝝ obscuritates: nā qđ in prosa voluūt veteres obseruari claritatem sermonis: in hac quoꝙ pte metrici stili nō decet preter misisse ptes etiā inutiles abijciende sunt psertim cum nil addiderīt sensu. Unde fac metrū sine ꝙ sine nūc sine tūc sine quoꝙ.

Que sit optima carminis forma.

De accentibũs.

Cũ vero in hexametro carmine catenatio plurimoꝝ versuũ solet esse q̃ gratissima. Quod in aratore ⁊ sedulio frequenter inuenies mõ duobꝰ mõ tribꝰ: mõ q̃tuor aut q̃nq̃ versibꝰ: nõnunq̃ sex vel septẽ vel etiã plꝰibꝰ ad inuicẽ cõnexis. Quale est illud: Loth sodome fugiente chaos dñi cer neret vxor. In statuã mutata salis stupefacta remãsit. Ad penã cõ uersa suã q: nemo retrorsũ. Noxia cõtẽpti vitans discrimina mũdi. Aspiciens saluan dus erit: nec debet arator. Dignũ opus exercens vultũ in sua terga referre. Uerũ huiusmõi connexio si vltra modũ pcedat fastidiũ gignit aut tedium.

De accentibus pauca subiunguntur.

Accentꝰ est ꝑ certas r̃las eleuãdo vł deprimendo syllabã vniuscuiusq̃ pticule orõis pnũciatio. Pronũciatio est triplex. s. mellica. metrica: psaica. Mellica est q̃ attendit in cantu ⁊ illi adiacet neuma. Metri ca q̃ adiacet in scansiõe metroꝝ: ⁊ illi adiacet tps. Prosaica q̃ attendit in cõi smone ⁊ illi adiacet accentus. Accentꝰ vero est triplex: acutus: grauis: circum flexus. Acutus est q̃ fit ꝑ eleuationẽ vocis: vt in pma huiꝰ nois dñs. Grauis ẽ q̃ fit ꝑ inclinationẽ vocis ⁊ depssionẽ: vt in media ⁊ vltima dictionis dñs. Circũflexus q̃ fit ptim ꝑ eleuationẽ ptim ꝑ inclinationẽ vocis. vt penultima illiꝰ infinitiui amare: qui tamẽ nõ est in vsu nostro. sed p eo vtimur acuto.

Sequuntur regule accentuum.

Nulla dictio acuit vltimã ex natura nisi greca vt libie. ⁊ hebraica vt da uid Jacob. Dictio monosyllaba q̃uis acutũ hꝫ accentũ vt fex lex cus ros mos dos spes res: pter cõiunctiones encleticas q̃ ve ne. Oĩs dcõ dissyllaba acuit primã. i. eleuat: ⁊ in ea pdominantẽ statuit accentũ siue lon ga sit siue breuis. vt ds hõ apta creta roma vergo. Excipiunt ergo p causa. pu ta p sic. pone: prepõ p retro. vna aduerbiũ. i. pariter. circũ pposito vł aduer biũ. aduerbia a pnoibꝰ venientia. vt eo illo isto: illic istic: illinc istinc: illac. sic et alia vba silr sincopata. vt fumat p fumauit. Syllaba dictõis itegre in q̃ fuit accentꝰ manet incõcisa. vt nr̃as vr̃as cuias alpinas. Silr in apocopat. vt mer curi gregori virgili egidi. nisi mutato tpe aut vocali. vt petijt p petiuit. petiuit pducebat mediã. sed q: ꝑ cõcursũ vocaliũ tps mutatũ est: accentꝰ rema net sup añpenultimã. Deciñ sincopata dcõ hꝫ accentũ in syllaba pma nõ in vl tima. q: media vocalis o sup quã erit accentꝰ itegre amota ẽ. Apocopata nõ nũq̃ hñt in vltima accentũ. vt viden. satin. cxin. dein. pin. Silr ⁊ hec aduer bia falso ⁊ intro. Uocabulũ polisyllabũ accentũ hꝫ pdñantem in peñ. si saltẽ longa fuerit natura aut positione. vt fortuna natura hr̃e porta catellꝰ metel lus ribaldꝰ. Si penult. est breuis: tunc in añpenultimã cadit accentꝰ. siue illa lõga sit siue breuis. vt dñs iusticia tulliꝰ legere dignitas felicitas. Si vero peñ. ex muta ⁊ liq̃da fuerit longa. longũ q̃ in versu esse cõstat. in orõne q̃ accentũ mutat ⁊ latebre tenebre. Cõposita a vbo facio cũ his pticulis male bñ cale frige tepe acuũt peñ. q̃uis sit breuis vt calefacit malefacit. Hoc verbũ fit cũ suis cõpositis hꝫ in vltima accentũ. Jtidẽ cõposita in c desinentia vt introduc benefac. Quedã etiã in vsu nr̃o polisyllaba acuũt penult. breuẽ: vt fideiubeo vsucapio in scd̃a psona ⁊ tertijs psonis satisdare viccecomes viginti duo. A re gula ista excipiunt cõpsita lõgas hñtia penultimas: in quibꝰ tñ nõ residet accentꝰ. sed i añ penult. transfert vicẽ cõposita a q̃n: inde: itus: orsũ: inceps: lõ geꝰ verũ in campo libero. sed in ligato metricoq̃ stilo. accentꝰ pse debitꝰ nũ q̃ adimit longitudinẽ positionis. Dictiones barbare q̃ latinis carẽt inflecti onibꝰ vltimã acuũt vt israel. q̃re nr̃is subdunt inclinationibꝰ: nr̃as q̃ regu las obseruãt. vt Salomon gabriel. Enclitica cõiunctio ad se vltime syllabe pce dẽtis trahit accentũ: ⁊ in ea ponit accẽtũ: vt tu ne vides. dominusve dicit. ⁊c.

Typus logice.

Libri secundi de principijs Logi-ces Tractatus primus de Predicabilibus. Descriptio Logi-ce, et partitio eiusdem. Capitulum primū. Discipulus.

Quanti ꝯ volēti nihil esse
difficile: certissimū affirmat labor quē in elementa grā-
matices diligentius impenderā. mihi ipi nāq; videre vi-
deor in hisce nō mō agrestes rudesq; ꝯpositos posse fieri
verū etiā balbos aut eligues eloquētissimos reddi. Ma.
Ita posse fieri vt ais haud dubium est: si elementis grā-
matices rudimenta ꝛ logices ꝛ Rhethorices adiūcta fu-
erint. Sicut eñ p elemēta grāmatices linguā compone-
re: labia comprimere: voces formare: formatas deniq; cō
grue eloqui datur: ita ꝛ p fundamenta logices orationū veritates a falsitati
bus discernere: ꝛ argumentationū nodos dissoluere: p rudimenta vero rheto
rices que discreuim⁹ atq; dissoluimus: possumus exornare. Di. Eya fac er
go ꝙ primū hec intelligā. Ma. Faciā ac lubens ꝛ in primis q̇dem Logicā:
de hinc Rhetoricam pcurremus. Est aūt logica ars artiū scientia scientiaꝝ
ad omniū Methodoꝝ principia viā habens. logos eñ grecū voca-
bulū rationē significat. que eñ de principijs omniū ratiocinat: nō ab re logi-
ca id est rationalis scientia dicta est. Hinc ꝛ dicimus hui⁹ discipline
gnarum. quoꝝ prim⁹ (vt quibusdā placet) Parmenides phs in rupe Caucasi — Logica
exitit: ipam tamē Aristoteles pre ceteris ampliauit ꝛ in sex libris tradidit. s. — parmeni-
Predicamentoꝝ. Perihermenias. Prioꝝ. Posterioꝝ. Topicoꝝ. Elenchoꝝ. Liber — des li. logi.
autē Predicamentoꝝ Porphirij de quinq; vniuersalib⁹ ꝓponit introductori⁹ — Aristoteles
ꝛ vt ordinatim te introducam: a sono inchoandū puto: q2 disputatio qua ve-
rum a falso secernit quā logica docet nō nisi mediante sermone fieri potest.
sermo vero mediante voce: omnis autem vox sonus est. ab hoc quid sonus sit
haud pretereundū erit silentio.

De sono. Capitulum. II. Di.

Quid igit est sonus? Ma. Sonus est illud qđ ꝓprie ꝛ p se ab audi-
tu percipitur. Et hoꝝ quidā vox est: q̇dam vero nō. Sonus aūt vox — Sonus.
est sonus ab ore animalis ꝓlatus: naturalib⁹ instrumentis forma-
tus. Instrumēta vero naturalia imediata quib⁹ vox format sunt:
guttur. lingua palatū. duo labia. ꝛ q̄tuor dentes anteriores. Sonus aūt q̄ ge- — Instrumenta natalia
nerat ex collisione duoꝝ corpoꝝ inanimatoꝝ: sonus q̇dem est: sed vox nō est:
Rursus vox duplex est. s. sḡcatiua ꝛ nō sḡcatiua. Significatiuā aūt dicim⁹ vocē
si auditui aliq̄d p̄ter seipam sḡcat. vt hō hoīem. sin aūt sḡcatiua nō est. vt bu.
Hac p̄termissa logic⁹ rursus sḡcatiuā bifarie diuidit. Quedā eñ nata est apđ
oēs hoīes idē sḡcare. vt vox infirmi gementis dolorē et verbū mentis quod est — naturaliter
rei ideale exemplar. Quedā vero nō naturaliter sed ex institutiōe ꝛ ad placi- — ad placitū
tū p̄mi instituentis aliquid representat. vt hō hoīem. Hoc aūt dupliciter con-
tingit. cōplexe. s. ꝛ incōplexe. Complexe q̇dem sḡcat oratio. Incōplexe vo queciī
q; inter orationis ptes in grāmatica enūerata sunt. Veruntamē logico longe
alia de ipsis est cōsideratio: ea ꝓpter ꝛ alias earundē assignat definitiones.

De nomine ꝛ Verbo Capitulum. III. Di.

Nomen

Pronomen et participiū.

Quid est nomē? Ma. Est vox ſcatiua ad placitū sine tempe cui⁹ nulla ps separata aliquid ſcat finita et recta. vt homo. Di. Quid est pronomen apud logicū? Ma. Logicus nō distinguit pronomen ꝛ participiū a noīe: cū oīa cathegorematice secundū officia sumpta possint esse subiecta ꝛ pdicata ppositionū.

Verbum

Verbum aūt a ceteris speciali diffinitione separat dicens. Verbum est vox ſcatiua ad placitū cū tempe cuius nulla pars separata aliquid significat finita ꝛ recta vt lego. Di. Quid est Aduerbiū apud logicū? Ma. Logicus alias ptes orōnis. s. aduerbiū et cōiunctionē ꝛ ceteras sincathegorematicas. i. cōsignificatiuas vocat: sine quibus oratio pfecta cōstitui pōt: qua ppter nō curauit eas specialiter diffinire.

Aduerbiū Coniunctio Prepositio. Interiectio.

De Uniuersali et Particulari Predicabili. Cap. IIII. Ma.

Predicabile indiuiduū

Considerat aūt logic⁹ orationis partes: nō qꝛ adiectiua substātiue: aut his similia: sed qꝛ per eas significant vniuersalia aut particularia in ppositione pdicabilia. Predicabile aūt dicimus quod natū est de altero predicari. vt hō de petro. dicendo Petrus est hō. Particulare aūt (quod ꝛ indiuiduū dicit) est quod de vno solo predicat vniuoce vere ꝛ affirmatiue: diuisim mediante copula non ampliata. vt Petrus de se ipso. vt petrus est petrus. Vel indiuiduū est quod ex pprietatib⁹ consistit: quarū collectio in indiuiduo corpali vno (ppter duas intellectiones) nunq̄ erit eadem. vt sunt forma: figura: locus: nomen: stirps: patria: tēpus. Intrinsice aūt cognoscit indiuiduū ex natura sua que in vno solo est: nec potest eē in plib⁹ vt Petrus. Di. Quid est vniuersale? Ma. Uniuersale pro fundamento est quod aptum est esse in plurib⁹. vt animal in homine ꝛ asino. Intrinsice aūt cognoscit ex sui natura: que quantū est ex se potest esse in pluribus. vt humanitas que quantum est ex se potest esse in petro ꝛ iohanne. Sunt autē vniuersalia quinq̄. s. Genus Species Differentia Propriū et Accidens: que singillatim ꝛ eodem conspiciamus ordine.

vniuersale.

De Genere Capitulum quintum. Ma.

Generis Acceptio

Quoniā multiplex indiuisum confusionē parit: dicturi de gīe: primū acceptiones eius enarrabimus. Di. Quot igit sunt generis acceptiones? Ma. Tres. Prima. Genus est collectio multoꝝ quodammō se habentiū adinuicē ꝛ ad vnū principiū. s. in consanguinitate sicut Romani a Romulo. Secūda. Genus est vniuscuiusq̄ generationis principiū. sicut pater vel patria. Tertia acceptio est qua logicus vtit dicens. Genus est quod predicat de pluribus differentib⁹ specie in eo q̄ qd. vt animal pdicat de homine ꝛ asino. dicendo hō est aīal: asinus est animal. Vel. Genus ē cui supponit species. vt aīali logicaliter supponit homo. Specie aūt differūt quecunq̄ habent naturas specificas diuersas sicut hō: cuius natura est rationalis: ꝛ asinus cuius natura est irrōnalis. Rursus aūt. Genus logicū in duo partitur. s. in genus generalissimū ꝛ genus subalternū quasi sub altero natū. Genus generalissimū est supra qd non est aliud genus nec potest esse species. vt substantia quātitas. Genus aūt subalternū est supra qd est aliud genus ꝛ ipm potest esse species. vt animal genus quidem est respectu hominis ꝛ asini. species vero respectu corporis animati.

primo et mundi.

Genus.

dria spec

Genus generalissi.

Genus su alternum

De Specie Cap. VI. Magister.

Ecundam inter p̄dicabilia Species est: non aūt vt accipit̄ ciuiliter p forma rei: sicut dicimus species pāni. Sȝ logicaliter. Et est qđ predicat̄ de pluribȝ differentibȝ numero in eo ꝙ qđ: vt homo p̄dicatur de petro ⁊ paulo, dicendo Petrus est homo, Paulus est homo. Di. Que differunt numero? Ma. Que licet sint eiusdem nature: faciūt tamē diuersum numerū, vt Petrus et Paulus faciunt binariū: quia sunt duo, ⁊ q̄libet indiuidua numero differunt. vel. Species est que sub assignato genere ponit̄, vt homo ponit̄ sub animali. Est autem species duplex, scȝ species specialissima: et species subalterna. Species specialissima quidem est sub qua non est inferior species, ⁊ nunq̄ potest esse genus, vt hō. Species vero subalterna est sub qua ⁊ si inferior species sit, potest tamen esse genus, vt aīal dicit̄ species respectu corporis animati, ⁊ genus respectu hoīs, vt patȝ in hac sequēti substantiarū coordinatione hic adnexa: quā arborem porphirianā nominānt logici. Arborem quidem non rectam: sed euersam. nam sicut ex vna radice stipes ⁊ rami diuersi pullulant: ita ex genere generalissimo differentiarū rami et generum subalternoꝝ stipes oriunt̄. Specierū vero indiuidua innumera in culmine arboris per ramusculos collocant̄. Porphiriana autem dicta a Porphirio Predicabilium p̄mo auctore. Porphirius

	Substantia	
Corporea		Incorporea
	Corpus	
Aniatum		Inanimatū
	Corpus animatū.	
Sensibile		Insensibile
	Animal	
Rationale.		Irrationale
Homo		Equus
Johānes Petrus		Brunellus grisellus.
Nicolaus		Spadicuus.

De Differentia. Cap. VII. Magister.

Quod sequit̄ in ordine p̄dicabiliū Differentia est: que si pprie accipitur. Est qua differūt a se singula singulaq; species, vt homo per rationale (qđ est sua differentia) differt ab equo, asino, ⁊ sic de alijs. Uel differentia est vniuersale qđ p̄dicatur de pluribȝ speciebus in q̄le essentiale, vt ratōnale de homīe. ⁊ sic de alijs. Sumus enī (vt ait Porphirius) ratōnales vt dij: sed mortale nobis additū separat nos ab his. Sciendū vero q̄libet dr̄iam que genus diuidit vna cū tali gn̄ spēm cōstituere, vt rōnale cū aīali ɔstituit hoīem. Hinc est ꝙ definitio q̄ solius spēi est dat̄ p̄ genus ⁊ dr̄iam, vt definitio hoīs. est aīal rationale Homo.

De Proprio. Cap. VIII. Magister.

Propriū qđ ⁊ quartū inter Predicabilia locū tenere diximus: q̄drifarie accipi solet. primo. Propriū est qđ inest soli speciei: sed non omni indiuiduo illius speciei, vt esse grāmaticū inest soli hoī: sed nō omni. Scđo ppriū est qđ inest omī indiuiduo alicuius speciei: sed nō soli huic spe

cici.vt esse bipedē:qd̄ inest oīm hoī:sed non soli hoī:q: etiā auib9. Tertio ꝓ
priū est qd̄ inest oīm indiuiduo alicuius speciei:ꝛ soli huic speciei:sed nō sp
vt canescere:grisescere hoī:qd̄ tm̄ fit in senectute. Quarto ꝓpriū dicit qd̄
inest oīm soli ꝛ semp.vt risibile inest oīm hoī:ꝛ soli hoī:ꝛ semp. Di. Hoīez
tamē non sp ridere oībus manifestū est? Ma. Uerū:ipē tm̄ semp aptus est
ad ridendū. ꝛ hoc est ꝓpriū: ꝛ illud ꝓpriū q̄rto modo ꝓprie est p̄dicabile:et
Propriū. potest sic definiri.Propriū est qd̄ p̄dicat̄ de pluribus nūero differentibus in qua
le accidentale intransmutabiliter.vt risibile predicat̄ de petro ꝛ paulo.dicen
do.petrus est risibilis.paulus est risibilis.

De Accidente. Cap.IX. Di.

E vltimo p̄dicabili qd̄ est accidens:cōsequenter te absoluas.
Ma. Accñs est qd̄ p̄dicat̄ de pluribus in q̄le accñtale trāsmu
Accidens. tabiliter.Rursumq̄.Accidens est qd̄ pōt adesse ꝛ abesse sub
iecto p̄ter corruptionē subiecti.vt albedo adest nūc : ꝛ postea
abest homini p̄ter corruptionē hoīs.Mors aūt et combustio
licet non possint adesse p̄ter subiecti corruptionē : possunt ta
Sepabile. abesse p̄ter subiecti corruptionē.Est aūt accidēs duplex.sc3 sepabile. vt albe
Insepabile do parietis.ꝛ insepabile.vt nigredo corui.Nec sic dicit̄ insepabile ꝙ nō pos
sit separi:sed q: difficillimū sit ipm̄ separi.Inueniunt̄ eñ ꝛ sunt albi corui.
Conuenientias ꝛ differentias p̄dicabiliū facile ex dictis potes colligere.

Tractatus secundus De Predicamentis. Cap.primum: De numero Predicamentoꝝ et antepredicamentoꝝ. Discip.

categorie arist.

P Aucis admodū ostendisti vniuersitatē entiū: miro q̄dam ordine cō
nexam:ita vt q̄dam genera sint q̄ alijs cōmuniora sunt.q̄dam speci
es:quæ minus cōmunia:q̄dam differentie:quibus res a se differunt
essentialiter.quedā ꝓpria q̄bus res differūt:non tm̄ essentialiter. q̄dam acci
dentia que rebus inesse cōpleto cōstitutis adueniūt:ꝛ eas accidentaliter dif
ferre faciūt.Nunc vero ad q̄d hæc p̄miseris edicito. Mag. Ut ordinē oīm
creaturarū in mundo sensibili intelligas. Oīa q̄dem creata decem distin
cta sunt ordinibus:quos logicus generalissima:Cathegorias siue p̄dicamenta
nominat.Quoꝝ sobria discretio q̄ necessaria sit his:q ad q̄stiones sacre pagi
ne accedunt.Btūs Anshelmus in li.de incarnatione.vbi c.ij. ondit dicens.
Anshelm9. Cōmonendi sunt illi vtiq̄ nostri tpis dialectici:imo dialectici heretici. qui
q̄dem non nisi flatū vocis putāt esse vniuersales substātias: ꝛ ꝙ colorē non
aliud queūt intelligere nisi corpus:nec sapiam hoīs aliud q̄ aīam : prorsus
a spūaliū q̄stionū disputatiōe sunt exufflandi. In coꝝ q̄ppe aīabus ratio que
princeps est ꝛ iudex oīm:debet esse que sunt in hoīe:sic est imaginationibus
corpalibus inuoluta:vt ex eis nō possit euolueī:nec ab ipis ea q̄ sola ꝛ pura
ipa cōtemplari debet:valeat discernere.Qui eñ nundū intelligit quō plures
hoīes in specie sint vn9 hō:q̄liter in illa secretissima ꝛ altissima natura (di
uina sc3) cōprehendet quō plēs psone:quaꝝ singula queq̄ est pfectus deus
sint vnus deus.Et cuius mens obscurata est ad discernendū inter equum
suū ꝛ colorē eius.q̄liter discernit inter vnū deū ꝛ plures relationes eius.De
niq̄ q̄ non pōt intelligere aliq̄d esse hoīem nisi indiuiduū:nullatenus intel
liget hominē nisi humanā personā.Oīs eñ indiuiduus homo psona est.
Quō ergo intelliget iste hominē assumptū esse a verbo non personā.i.aliam
naturā:non aliam psonam esse assumptā.Hec Anshel. Di. Operepreciuꝫ

igit̃ est rerum veram habere discretionē: quam decem p̃dicamentis venan
dam asseris. Sed enumerāda sunt hec. Ma. Predicamēta sunt Substan- Predicamē
tia: Quātitas: Qualitas: Relatio: Actio: Passio: Quando: Ubi: Positio: ⁊ Ha- toꝝ numerus
bitus. Ad quoꝝ cognitionē necessaria est cognitio quarundā definitionū: di- Antep̃dica-
uisionum: ⁊ regularū: que antepredicamenta appellari solent. ea ꝓpter: q̇a menta.
eorum cognitionē Predicamenta prerequirant.

De Definitione primo antepredicamento. Cap. II. Di.

q Uae sunt definitiones? Ma. Equiuocoꝝ: Uniuocoꝝ: ⁊ Denominati-
uorum. Di. Que sunt equoca? Mag. Equiuoca sunt quoꝝ solū
nomē cōe est: ⁊ definitio eentie ꝑm illd nomē est diuersa. vt homo vi
uus ⁊ pictus. Ualet aūt hec definitō ad cognoscendū ꝙ Equoca nō ponunt̃ Equoca.
eq̄liter in p̃dicamento sine ordine rerū. Nam canis celestis ponit̃ sub corpe
inaniato: canis aūt terrestris sub corpe aiato. ⁊c. Di. Que sunt Uniuoca?
Ma. Uniuoca sunt quoꝝ nomē cōmune est: ⁊ definitio ꝑm illud nomē est Uniuoca.
eadem. vt hō ⁊ asinus habent hoc nomē animal cōe. ⁊ definitionē ꝑm hoc
nomē. s. suba animata sensibilis. Et ꝓderit hæc definitio vt cognoscamus:
q: vniuoca eq̄liter ⁊ sub eodē genere ponunt̃ in p̃dicamento. sicut homo et Denolatiua
equus sub aiali. Di. Que sunt denolatiua? Ma. Denolatiua dicunt̃ cō-
creta quæ ab abstractis differunt solo casu (id est finali terminatione: vel
id est cadentia ad subiectū: vel forme ad suppositū) ⁊ ꝑm illud nomen hn̄t
appellationē. vt grāmaticus a grāmatica. fortis a fortitudine. Et valet hæc
definitio ad cognoscendum modum predicandi accidentium de substantia
quia denominatiue prædicant̃ de ea. vt homo est albus.

De Diuisione scđo antep̃dicamento. Cap. III. Di.

q Ue aut q̄t sunt diuisiones? Ma. Due. Prima. Eorū que dicunt̃
q̄dam sunt cōplexa. vt homo currit. q̄dam incōplexa. vt hō aial. Diuisio
Ordinat̃ aūt hec diuisio ad sciendū: q: sola incōplexa ponunt̃ in
p̃dicamento. Secūda diuisio est. Eorū que sunt: q̄dam dicunt̃ de
inferiori ⁊ non sunt (sicut accn̄s in subiecto) quēadmodū sunt genera et
species de p̃dicamēto substantie. Quedā non dicunt̃ de inferiori: nec sunt in
subiecto. vt indiuidua de p̃dicamēto substātie. Quedā predicant̃ de inferio-
ri: et sunt in subiecto. vt genera ⁊ species de p̃dicamentis accidentiū. Quedā
non dicunt̃ de inferiori: sed sunt in subiecto. vt indiuidua de p̃dicamētis ac
cidentiū. Ualet aūt hec diuisio ad cognoscendū naturas eoꝝ q̄ in p̃dicamen
tis sunt.

De Regula tertio antepredicamento. Cap. IIII. Di.

q Uot sunt regule? Ma. Due. Prima: qn̄ alterū de altero p̃dicat̃. vt
de subiecto vel inferiori: q̄cunq̄ de eo qđ predicat̃ dicunt̃: oīa de
subiecto dicunt̃. vt Si petrus est homo. ⁊ homo est animal: ergo Regula.
petrus est animal. Et hæc regula vera est in p̃dicatione essentiali
tm̄. Ualet aūt ad cognoscendū modū p̃dicandi eorū que in eodem p̃dicamē
to sunt. Secunda regula est. Diuersoꝝ generū ⁊ non subalternatim positoꝝ
diuerse sunt species ⁊ dr̄ntie. Nam species aialis sunt hō ⁊ asinus. ⁊ dr̄ntie
sunt rōnale ⁊ irrōnale: sed species scie sunt grāmatica ⁊ logica. dr̄ntie vero
reale et rōnale. Et ꝓmittit hec regula vt cognoscam⁹ essentias p̃dicamētoꝝ
esse impermixtas. Prelibat̃ naturis anp̃dicamētoꝝ: aggrediamur p̃dicamta.

De Subſtantia. Cap.V. Magiſter.

Subā non p̄t definiri.

Subā p̄ma ꝓprie p̄ncipal maxīe

Scd̄e ſubē

Prop̄etates ſubſtantiæ.

In ordine p̄dicamentoꝝ Subſtantiā primā eſſe neceſſe eſt: eo ꝙ ſit ſubiectū oīm alioꝝ. Di. Quid eſt ſubſtātia? Ma. Subſtantia cū ſit genus generaliſſimū ꝓprie definiri nō poteſt. Definitio eñ cōſtituit̃ per genus ⁊ differentiā. Genus aūt generaliſſimū ſupra ſe non habet aliud genus: igit̃ nec differentiam. Ne tñ eius cognitō oīno te lateat: eam ſaltem diuidendo notificabo. Vñ ſubſtantia bifarie diuidit̃ in primā ⁊ ſecundā. Prima aūt ſubſtantia eſt que ꝓprie p̄ncipaliter ⁊ maxime ſubſtare dicit̃. vt ſunt indiuidua de p̄dicamento ſubſtantie. Dicimus in definitione ꝓprie. ꝓpter q̄dam accñtia que alijs ſubſtāt. vt ſupficies albedini: ſed non ꝓprie. Et dicimus principaliter ꝓpter ſcd̄as ſubſtātias: que licet ſubſtent ꝓprie: non tñ principaliter: qꝛ mediantibus p̄mis ſubſtantijs. Maxime vero dicimus. i. pluribꝫ modis: nam prime ſubſtantie ſubſtant ꝓprie ⁊ principaliter. ſecūde vero tm̃ ꝓprie ſubſtāt. Aut prima ſuſtantia eſt que nec eſt in ſubiecto (quia non eſt accidens) Nec de ſubiecto (id eſt inferiori) dicit̃. Secunde vero ſubſtantiæ ſunt genera ⁊ ſpēs in quibꝫ ſunt p̄me ſuſtantie. vt ſunt genera ⁊ ſpecies de p̄dicamēto ſubſtantie. vt homo animal. Et dicunt̃ ſecūde ſubſtantie: eo ꝙ ex cōſequēti vl' ſecūdario ſubſtant. Ut aūt ſuſtantiarū naturas facilius agnoſcas: earundē proprietates cōſiderande ſunt. Di. Quot ſunt ꝓprietates ſubſtantie? Magi. Sex. Quarū prima eſt non eſſe in ſubiecto. Nec te cōturbent ſubſtantiarū ptes: licet eñ ſint in ſubiecto. vt pars in toto. ſicut digitus in manu: non tñ vt accidens eſt in ſubiecto. Secūda ꝓprietas eſt q̄ omībꝫ ſecūdis ſubſtanijs ⁊ earū differētijs cōuenit vniuoce p̄dicare de primis. vt homo ⁊ rōnale p̄dicantur de petro ⁊ Nicolao vniuoce. qꝛ vno nomine ⁊ vna rōne. vt petrus eſt homo. petrus eſt rōnalis. ⁊c. Tertia ꝓprietas eſt. Omīs prima ſubſtātia ſ̄cat hoc aliq̄d. i. indiuiduū de gñe ſubſtantie. Sed ſcd̄a ſubſtātia videt̃ ſ̄care hoc aliq̄d ſub appellationis figura (quia nomine ſcd̄e ſubſtantie q̄nq; primas ſ̄camus. vt dicimus Petrū hoīem) ſed non ſ̄cat hoc aliq̄d: ſed potius quale quid. i. ſubſtantiā cōmunicabilē ⁊ vniuerſalem. vt animal. Quarta ꝓprietas eſt. Subſtantie nihil eſt contrariū. vt lapis non cōtrariat̃ ligno. Etſi q̄dam ſubſtantie repugnare videant̃. vt aqua cōtrariat̃ igni. ⁊c. hoc eſt rōne accidentiū ⁊ nō ſubſtantie. Aqua eñ rōne humiditatis ⁊ frigiditatis cōtrariatur caliditati ⁊ ſiccitati ignis. Quinta ꝓprietas eſt. Subſtantia non ſuſcipit magis aut minus. vnus eñ homo non dicit̃ magis homo q̄ alter. Eſſe eñ vniuſcuiuſq; eſt idem ⁊ vnū: nec intenſionē nec remiſſionē accipiēs. Sexta ꝓprietas eſt. Proprie ꝓpriū eſt ſubſtantie: cū ſit vna ⁊ eadē numero eſſe ſuſceptibilē contrariorū. vt homo cui nunc ineſt caliditas. poſthac frigiditas inerit. Quantitatem videamus.

De Quantitate. Cap.VI. Magiſter.

Quantitas eſt ſ̄m quam quanti vel quoti dicimur. Unde ⁊ ip̄a bifarie ſcindit̃. Alia eñ cōtinua eſt: alia vero diſcreta. Continuā aūt quantitatem dicimus. cuius ptes copulant̃ ad aliquē terminū cōmunem. vt ptes linee copulant̃ ad punctū. Quantitas aūt diſcreta eſt: cuius ptes nō copulant̃ ad aliquem terminū cōmunem. vt ptes ternarij. Rurſus quātitatis ꝯtinue q̄nq; ſunt ſpecies. ſcȝ Linea: Supficies: Corpus: Locus: ⁊ Tp̄s. Locus tamen forte a Supficie non vſq;quaq; diſtinguit̃. Harum deſcriptio

nes patebūt:cū de Geometrie rudimētis agemus. Locum vero ⁊ tempus in naturalib⁹ notificabimus. Species aūt discrete due. s3 numerus ⁊ oratio. Accipiat aūt hic oratio nō p illo quod pfertur: sed pro mensura syllabas mensurante. Nam syllaba longa alia mensurat quātitate: ⁊ alia breuis. Numerus ergo ⁊ orō eadem quātitas sunt: nisi q differūt penes connotata ⁊ subiecta. Numerus reperit in reb⁹ cōtinuis ⁊ discretis: siue pmanentib⁹ siue successiuis. Orō tamen in rebus discretis ⁊ successiuis. Est ⁊ alia q̄titatis diuisio. Nam qdam sunt pmanentes. vt linea superficies. ⁊c. Quedā vero nō sunt pmanentes. vt orō. id eñ quod semel dictū est amplius repeti nō potest. Ob id etiam positionē partiū simul habere nō potest. Di. Quot sunt quātitatis ppŕietates? Ma. Tres. Quarū pma est. Quantitas non habet cōtrarium. vna eñ linea alteri cōtraria non est. Secunda: Quātitas nō suscipit magis aut minus. vna eñ linea non est magis linea q̄3 alia. Tertia ppriū est quātitati p̄m eam equale vl'inequale dici. vt Johānes ⁊ Petrus dicunt equales si eandem habuerint q̄titatem in longo: lato. ⁊ pfundo. Hec de quantitate consequens est vt Qualitatem percurramus.

nota

conotata

De Qualitate. Capitulū. VII. Di.

Quid est qualitas? Ma. Qualitas est p̄m quā in specie quales esse dicimur: vt p̄m albedinē dicimur albi. Qualia aūt sunt que p̄m has. s. qualitates denolatiue dicunt. id est denominant. vel que modolibet aliter ab his (cum s3 abstractū nomen nō habet) vt cur sor dicit a q̄litate in abstracto nondū denominata. Species q̄litatis q̄ttuor sunt. Di. Que est pma? Magi. Habitus ⁊ dispositio. In hoc differentes primo: quia habitus est q̄litas bene radicata in subiecto: a quo nō nisi difficulter remoueri poterit. vt sciētia que nō remouet a subiecto: nisi circa ip̄s grandis fiat pmutatio. vel ab egritudine: vel ab alio huiusmodi. Sed dispositio est qualitas facile a subiecto mobilis. vt caliditas: sanitas. ⁊c. Secundo differūt: nam om̄is habitus est dispositio: cum om̄is habens habitū dispositus sit ad ea quo⁊ habet habitū: sed non econuerso. q: non om̄s dispositi habitum habent. In hac igitur specie sunt oēs v̄tutes: vicia: ⁊ scientie: et sp̄es intelligibiles scientiarū. Di. Que est secūda species? Ma. Naturalis potentia vel impotentia: aliq̄d facile agendi aut patiendi. vt durū dicit quod habet naturalē impotentiā resistendi sectioni. Et egrotatiuū qd̄ habet naturalem impotentiā resistendi cōtrarijs. Et in hac specie ponunt om̄es virtutes herbarū ⁊ lapidum. ⁊c. Di. Que est tertia species? Mag. Passio et passibilis qualitas. vt albedo: rubedo: frigus: calor. ⁊c. Hec eñ singula passiones passibiles ve q̄litates dicunt. Non eo tantū: q: subiecta earundē ab his afficiunt passione. verū etiā quia sensibus inferunt immutationē ⁊ passionem: pfectiuam q̄dem si debite. destructiuā vero si excessiue fuerint applicate. Sensibile eñ (vt ait Aristo. in .ij. de aia) corrumpit sensum si sit excellens. Nec om̄ino idem sunt passio ⁊ passibilis qualitas. Differūt eñ penes pfectū ⁊ impfectum. Illa eñ minus radicata: ⁊ a subiecto remouet facilius: hec vero inheret firmius. Exemplū primi est: rubedo causata ex verecūdia: q̄ nec subiectū suū nolat quale simpliciter: sed cum addito. Unde si quis ex verecūdia rubescat: rubeus factus dicit. Si quis vero a natura rubore perfundit: no rubeus factus: sed simpliciter rubeus nominat a passibili q̄litate. Et in illa specie ponunt om̄ia obiecta quinq3 sensuū: que inferūt passionē ip̄is sensibus. Di. Que est quarta species? Ma. Est forma ⁊ circa hoc aliq̄d con

Qualitatis species

Passio et passibil' q̄litas

stans figura.vt triangulatio.curuitas.Om̄ia eñ talia circa hoc aliquid.id ē p̄mam substantiā cōstantes ꝛ apparentes:sunt forme ꝛ figure.Quantitates vero quarū hæ dicunt̄ clausiones ad p̄cedens ptinent p̄dicamentū. Nec aliud realiter figura est:q̄ꝫ quātitas termino vel terminis clausa. vt circulus est supficies linea circulari clausa.Et triangulus ē supficies trib⁹ lineis terminata.vt in Geometricis dicemus.Non aūt om̄is q̄ꝫtitas necessario figura

Propetates q̄litatis. est:cum deus q̄ꝫtitatē interminatā facere possit. Di. Proprietates qualitatis quot sunt? Ma. Tres.Harū prima. Qualitati inest cōtrarietas.calori eñ frigus contrariū est.Ex quo claret.si vnū contrarioꝝ fuerit quale.et reliquum quale est.Secunda.Qualitas suscipit magis et minus. Est eñ vna caliditas alteri in gradib⁹ pfectior.Et hæ due ppꝛietates non om̄ino qualitati conueniūt.Colores eñ medij contrariū nō habēt:nec triangulatio magis aut minus suscipit.Tertia.Propꝛię ppꝛiū est qualitati s̄m eam simile ꝛ dissimile dici.vt duo parietes albedine pfusi similes nominant̄. Et hæc de absolutis: Respectiua discutiamus.

De Ralatione. Cap.VIII. Disci.

Relatiua. Relatiua que sunt? Ma. Quecūq̄ꝫ hocipm qđ sunt alioꝝ dicunt̄. vel quolibet aliter ad aliud.vt pater dicit̄ filij pater. duplū dimidij duplum.maius aūt dicit̄ minore maius.ꝛ similis simili similis. ꝛ dominus serui dn̄s.Et hęc desinitio relatiuis s̄m esse et dici cōuenit. Di. Quæ

Relatiua secundū esse. sunt relatiua s̄m esse? Ma. Quibus totū esse est ad aliud. vel quę de p̄ncipali s̄cato importāt relationē.vt pater filius.Relatiua vero s̄m dici sunt sub

Relatiua secundū dici. iecta a dictis relationib⁹ denoīata.vt pater a paternitate.Uel sunt q̄ de s̄cato minus p̄ncipali important relationē annexā.vt scientia ꝛ virtus.ꝛc.Ex q̄ sequit̄.Si quis desinite nouerit vnū relatiuoꝝ:desinite noscat ꝛ reliquū. Sicut eñ esse vnius est ad aliud:ita ꝛ cognosci vnius dependet a cognitiōe alterius.De his aūt om̄ino determinare est difficile:dubitare aūt ꝛ q̄rere non inutile.Sunt aūt relationes huius p̄dicamenti respectus nō ratiōis.vt spe

Relatiua equipantię cies vel genus:per opus relatiuū intellectus fabricate.sed reales.vt similitudo.paternitas.nō aptitudinales:sed actuales ꝛ intrinsecus aduenientes.Et harū q̄dam sunt equipantię.quę scꝫ s̄m eandē rōnem sunt in eo qđ refert̄ ꝛ ad qđ fit relatio.vt similitudo rōne albedinis est in vtroq̄ꝫ termino. Quę sunt disquipārię per oppositū.vt paternitas in patre est.rōne potentie actiue que genuit.Filiatio aūt in altero extremo est ratione alia. scꝫ potētie passiue filij geniti. Di. Proprietates relatiuoꝝ quot sunt? Magi. Quattuor quarū prima hęc est.Relatiua contrariant̄.vt virtus vitio cōtrariat̄. ꝛ ignorantia disciplinę. Secunda. Relatiua suscipiunt magis ꝛ minus.vt simile dicit̄ aliq̄d magis vel minus.Hę tamen ppꝛietates non om̄ib⁹ relatiuis:nec etiam aliquib⁹ conueniūt.quia relationes:sed ratione fundamentoꝝ. Tertia.Omnia relatiua dicunt̄ ad cōuertentiā.vt duplū dimidij duplū.et pater filij pater.Et rursus:dimidiū dupli dimidiū est.ꝛ filius patris filius est.Hoc

Augusti. tamen fallit:si correlatiui nō fuerit cōueniens assiguatio. In multis eñ relatiuis hoc cōtingit.vt non inueniat̄ vocabulū quo sibi vicissim responde ant que ad se referunt̄.August.in.v.de trinita.inq̄t.ca .xij. Ut ala auis ala est.Non aūt ecōtra auis ale auis dicit̄.Similiter remus nauis remus est.sꝫ nō ōis nauis remi nauis est:cum sint naues remos nō habentes. Oportet igit̄ correlatiua cōuenienter assignare:ꝛ pro aue alatū:p naue remitū dicere

Dicitur enim ala alari, ala. et econuerso. alatum ale alatum. ⁊ remus remi-
re mus. Similiter remiũ remo remitum appellatur. Sic et caput capitati
caput est. ⁊ relatiue ad se dicunt: quamuis etiam substãtie sint. Di. Quomo
do autem cognoscimus si correlatiui fit cõueniens assignatio? Ma. Cu
seclusis omnibus ab ipo que accidentaliter de eo dicuntur: ipm adhuc ad re
latiuum refertur. vt seclusa risibilitate: animalitate: ⁊ ceteris a domino ni-
hilominus ad seruum refertur. Seclusa vero ala ab aue ad alatum ampli-
us non dicit. Quarta proprietas. Relatiua sunt simul natura ortu ⁊ occasu.
posita cũ se ponunt: perempta se perimunt. vt si pater est filius est. ⁊ econ-
uerso. Nec valet instantia scientia ⁊ scibili. sensu ⁊ sensato. nam scientia nõ
refertur ad scibile: sed scitum. sic sensus non refertur ad sensibile sed sensatũ
Hæc de relationibus intrinsecus aduenientibus: quæ scz positis extremis
necessario sunt. Restat vt de relationibus extrinsecus aduenient bus: Ali
quid despiciamus.

De Actione. Capitulum. IX. Di.

Elationes extrinsecus aduenientes quas dicis? Ma. Eas
que positis extremis non necessario sunt. Si enim sit ignis — Relatio ex-
⁊ lignum actionem esse necessariũ non est: donec fuerint ap — trisecus ad
plicata. Di. Actio igitur est relatio extrinsecus aduenien s? — ueniens.
Magi. Est: ⁊ non sola: sed et passio: ⁊ alia que supsunt pdi-
camenta. Di. Actio quid est? Mag. Est forma respectiua — Actio
scdm quã in id qd subijcit agere dicimur. vt secamus formaliter ipa sectione
⁊ ignis calefacit formaliter calefactione. effectiue vero calefacit calore. Di.
Quot sunt pprietates huius predicamenti? Magi. Tres. Prima. Actio ha- — Properates
bet contrariũ. vt calefactioni contrariat frigefactio. Suscipit etiam magis ⁊ — Actionis.
minus. vt magis ⁊ minus calefacere dicimur. Sciendũ autem has proprie- — Nota
tates non respectibus illis que actiones: sed eorum connotatis potius con-
uenire. Tertia est proprie proprium est actionem ex se inferre passionem. id est
actio est forma respectiua: qua agens formaliter in patiens producit formã
absolutã: que dicitur passio. vt ignis mediante calefactiõe inducit in aquã
passionem. scz caliditatem: a qua effectiue aqua patitur. formaliter aũt a re
specto actioni opposito: quã similiter passionem appellamus.

De Passione. Cap. X. Di.

Assio quid est? Magi. Est effectus illationis actionis. vt cale- — Passio.
factio passiua pducta in aquam effectus est: ⁊ illatio calefa-
ctionis actiue: qua scz ignis formaliter calefacere dicitur. Pas-
sio igitur actionis effectus est: non vt cause efficientis: sed for-
malis: mediante qua agens passionem passo infert. Posset in-
super alia definitio passionis dari. Di. Que? Mag. Passio est scdm quam
id qd subijcit pati dicitur. vt aqua calefieri dicitur formaliter: calefactione — Properates
passiua. Di. Huius pprietates que sunt? Ma. Passio duas primas pprie- — passionis
tates habet cum actione cõmunes. ⁊ tertiam ppriam. scz pprium est passio-
ni inferri ex actione. Di. Actio ⁊ passio qm correlatiua sunt: sil' natura sũt.
quõ igit passio ex actione põt inferri: cũ inferens illato naturaliter prius sit.

Ma. Si ꝓprietatē de absolutis accipimus: dubitationē non habet. Passio enī vti est caliditas ꝓducta in aq̄ ab igne infert. sed cum he qualitates sint ad hoc genus minime ꝑtinent. Necesse est ergo vt intelligamus passionē formam respectiuā inferri ex actione tanq̄ ꝑncipio formali. ab agente ꝟo tanq̄ a ꝑncipio effectiuo. Significat aūt cām formalē mediante qua simul esse cō effectu. Di. Admittis igit̄ actionem ⁊ passionē esse correlatiua? Ma. Admitto. Di. Ergo diuersa ꝑdimenta efficere non possunt: sed in eadem continent̄ coordinatione. sicut paternitas ⁊ filiatio. Mag. Optime inferes: nec ego actionem ⁊ passionē diuersa ꝑdicamenta: sed vnius ꝑdicamēti diuersos modos esse intelligo. vnde Augu. in logica sua. Actio ⁊ passio genere conueniunt: ⁊ qualitate differunt. Di. Cuius generis modi sunt? Ma. Transmutationis: que dicit respectū mutuū agentis ad patiens et econuerso.

Actio ⁊ passio sunt vnius generis impedimentalis

Augu.

De Quando. Cap.XI. Magi.

Quod sequit̄ in ordine predicamentoꝝ est Quando. Et est qđ ex adiacentia tempis in re tempali derelinquit̄. vt hodie. In re enī hodierno mensurata tempe respectus tempis mēsurantis causatur. Est aūt respectus extrinsecus adueniens. nam positis extremis sine earundē applicatione non cōsurgit. vt posito hoie extra celum: fundamentū ⁊ terminus ipius Quādo sunt. scȝ homo extra celum: ⁊ tempus sub celo: sed nondū Quando est. Di. Quot sunt ꝓprietates huius ꝑdicamenti? Ma. Tres. Prima. Quando non habet contrariū. Secunda. Quando non suscipit magis nec minus. Tertia. Quando inest omni illo qđ incipit esse in tempe. Et est intelligendū de Quando passiuo. Qñ enī actiuū est in tpe rem tempalem mensurante. Et sicut actio et passio vnius ꝑdicamenti diuersi sunt modi: ita quando actiuum ⁊ passiuū: pergamus ad vbi. Di. Perge.

Quando.

ꝓprietates Quando

De Ubi Capitulum.XII. Magi.

Ubi.

Ubi est circūscriptio corpis locati a loci circūscriptione ꝓcedens. vt esse in aqua. in aere. ⁊c. Ex hoc enī q̄ locus locatum circūscribit duplex ꝯsurgit respectus. vnus in corpe locato: ⁊ est Ubi passiuū hic de finitum: oppositus in loco circūscribente: ⁊ dicit̄ Ubi actiuū: ⁊ est locus ꝓ formali. Di. Ostendas ⁊ hunc respectū extrinsecus aduenientē. Ma. Quia positis extremis non applicatis nō ꝯsurgit. Posito enī homine extra celum esset in mundo locus: ⁊ locabile extra celum sine Ubi actiuo ⁊ passiuo. Dis. Proprietates huius quot sunt? Ma. Due. Prima. Ubi non habet contrarium. Secūda. Ubi non suscipit magis ⁊ minus. Oppositū tñ verius est: q2 Ubi est ꝑ se terminus motus. Sȝ de hoc in naturalib⁹ positionē ꝑcurram⁹.

Ubi passiuū Actiuum

ꝓprietat Ubi.

De Positione. Capitulum.XIII. Disci.

Positio.

Positio q̄d est? Mag. Positio est q̄dam partiū situs: ⁊ generationis ordinatio. vt esse sursum. sessio. statio. ⁊c. Pro cuius intellectu sciendū q̄ Positio ꝑmo dicit extensionē quātitatis extra ꝑtem quātitatiuā ⁊ sic est ꝑdicamenti quātitatis. Sunt enī q̄titates habentes positionē partium in cōtinuo. vt linea supficies. Secundo Positio dicit respectū partium positarū ꝑm Positiōis dr̄ias ad locū. ⁊ sic est ꝑdicamentū ab alijs distinctū. Respectus aūt partiū inter se ⁊ in toto sunt huius ꝑdicamenti modi speciales. Uel dicat̄. vt Augusti. dicit q̄ sint in Aliquid: q2 sunt respectus intrinsecus aduenientes. Ex q̄ sequit̄ q̄ aliqđ corpus poneret̄ extra celū: adhuc

Augusti.

haberet illā positionē. In definitione capiat̄ ꝛ pro vel. Di. Quot sunt positionis ꝓprietates? Ma. Tres. Prima/positio nō habet cōtrariū. Scđa positio nō suscipit magis ꝛ minus. Tertia ꝓpriū est positione substantie prime assistere. i. nullū primus substantie adest. Licet aliquid. eque prope. s. vbi sit cū res in loco est ꝛ in eo situata est. Definita est aūt hic positio passiua fundata in re posita. Positio aūt actiua est respect⁹ oppositus in loco fundat⁹.

positionis ꝓprietatis

De Habitu. Capitulū. XIIII. Ma.

Postremū in nūero p̄dicamentoꝝ. Habitū cōspicimus. Est aūt habitus corpoꝝ ꝛ eoꝝ qui circa corp⁹ sunt adiacentia. Id est habitus est respect⁹ in corpore habituato ex adiacentia habit⁹ causatus. Et est habit⁹ passiuus. Nam in re adiacente causat̄ respect⁹ alius qui habit⁹ actiuus dicit. vt esse tunicatū: esse loricatū. Di. Quot sunt habit⁹ ꝓprietates? Ma. Tres. Prima habitus suscipit magis ꝛ minus. vt eques est armatior pedite. Hec ꝓprietas attribuit̄ habitui nō vt respect⁹ est: sed rōne fundamenti: qđ ꝛ si intensiue magis ꝛ min⁹ nō suscipiat (q2 substantie sūt arma) tn̄ extensiue: q2 in equite sūt magis plurificata q̄ʒ in pedite. Scđa habitus nō habet ꝯtrariū. Tertia habit⁹ semp est in plurib⁹. si intelligat̄. s. in habito ꝛ habituato sic cōuenit vbi ꝛ quādo ꝛ alijs. q2 in visum est. vbi ē duplex. s. actiuū ꝛ passiuū. sic qn̄. sic ꝛ positio. sic silr̄. ꝛ habit⁹. Aliter ergo intelligenda ē ꝓprietas. habit⁹ semp est in pluribus. i. potest in plurib⁹ fundari simul et semel. vt vestitū esse simul ꝛ semel potest esse ex adiacentia tunice ꝛ pallij. sic ꝛ tuniacus quis dicit̄ etiā si decem tunicas induisset. De his satis dictū sit: postp̄dicamenta plustrabim⁹. Eorum namq̄ʒ noticia necessaria est. vt que p̄dicamenta ꝯsequuntur cognoscamus proprietates.

De postpredicamentis. Cap̄. XV. Di.

Quod sunt postp̄dicamenta? Ma. Quinq̄ʒ. s. Oppositio: sil: p̄us motus ꝛ habere. Di. De his itaq̄ʒ si q̄ habes in mediū ferre ne graueris. Et primū de oppositione. Ma. Oppositionis q̄tuor. sūt spēs. Nā oppositoꝝ q̄dam sunt ꝯria: quedā ꝯradictoria: q̄dā relatiue: et q̄dam p̄uatiue opposita. Cōtraria aūt sunt q̄cunq̄ʒ sub eodem genere posita maxime a se inuicē distant eidē suscꝑtibili vicissim insunt: a quo ꝛ mutuo se expellūt: nisi alteꝝ insit a natura (vt nigredo corui) Exempla sunt caliditas ꝛ frigiditas. albedo ꝛ nigredo. Sed regula hec in his cōtrarijs que bona ꝛ mala sūt deficit inquit Augustinus in Enchyridion capitulo. xiij. Hec eū duo ꝯtraria ita sibi sunt. vt si bonū nō esset. in quo malū esset: prorsus nec malū esse potuisset. quāuis bona sine malis esse possint. Sed hic p̄uatiue opposita ꝯria extento noīe dicere videt̄. nam exemplificando ait. potest eū hō vel angelus nō esse iniustus. iniustus aūt nō potest esse nisi hō vel angelus. Hoc qui voluerit. ca. antecedenti ꝛ sequēti ibidē diligentius ingrat: ad ꝓpositū redeamus. Sunt aūt ꝯria duplicia. viꝫ mediata ꝛ imediata. Di. Que sūt cōtraria imediata? Ma. Quoꝝ. subiecto susceptibili existente necesse est ad alterū eoꝝ inesse. vt paritas ꝛ imparitas respectu nūeri. Contraria ṽo mediata sunt. quoꝝ subiecto susceptibili existēte nō est necesse alterū inesse. Potest eū mediū inesse. vt albedo ꝛ nigredo. inter que mediat rubedo. ꝛc. Quibusdam tamē medijs noīa nō sunt imposita. tūc sumēda sunt p abnegationē vtriusq̄ʒ extremi. vt mediū inter prauū ꝛ studiosū ē. quod nec prauū nec studiosū est.

Cõtradicto-
ric oposita.
Relatie op
posita. Pri-
uatiue op-
posita.

Di. Que sunt ɔtradictorie opposita? Ma. Quoꝝ si alteꝝ est necesse est alte
terũ nõ esse. vt sedere ꝛ nõ sedere. Di. Que sunt relatiue opposita? Magi.
Quib9 hoc ipm est ad aliud quodãmodo se habere. vt duplũ ꝛ dimidiũ. Di.
Que sunt priuatiue opposita? Ma. Que habent fieri circa idem subiectum
ordine irregressibili. ꝛ tpe determinato a natura. vt visus ꝛ cecitas circa ocu-
lum (cecus aũt nõ dicitur qui nõ habet visum: sed qui visum non habet. tẽ
pore determinato quo deberet habere. vt catellus ante nouũ diem nec vidẽs
nec cecus est) dicit aũt ordine irregressibili. de visu enĩ ad cecitatem cõtingit
progredi ꝛ non econuerso. Impossibile est enim naturaliter a priuatione p
fecta in habitum fieri pgressum existente principio in trinseco. nã a tenebris
aeris regressio. fit in lucem. eo quod principiũ lucis sit extra aerem.

De Prioritate. Capitulum. XVI. Magi.

Prioris modi

Secundũ postpredicamentũ est Prius. Cuius qdem quatuor sunt
modi. Di. Qui? Ma. Primus est: quo alterũ est prius altero sm
tẽpus quod enĩ antiquius ꝛ senius est: prius est. Secundus est. quo
alterũ prius est altero qꝛ ab eo non ɔuertit subsistendi ɔsequentia.
vt vnũ prius est duob9. sequit enĩ bene. duo sunt igitur vnũ est: sed nõ ɔuerti
tit. vnũ est igitur duo sunt. Tertius est quo aliud dicit prius alio ordine. vt
littere prius sunt syllabis. Quartus est quo aliud dicit prius altero qꝛ meli9
ꝛ honorabili9 est. Hunc tamen modũ Augustinus inutilem dicit: in duode
cimo libro cõfessionũ Prioris modos ponit quatuor dicens. Deũ pcedente
Augustin.
oĩa eternitate: florem fructum tempe. ꝛ rursus fructum florem electione: et
sonũ pcedere cantũ origine: quomodo ꝛ informis materia pcedit alia origine
. et nõ tempe. Et pter hos est alius mod9 prioris. quo. s. alterũ alio prius est
natura. ꝛ ab ipso cõuertit subsistendi ɔsequentia. vt res est prior veritate p-
positionis. Ab eo enĩ qꝫ res est vel nõ est: oratio vera vel falsa dicit. vnde hoiem
esse prius est: qꝫ hec vera sit. hõ est. Et ab eo cõuertit subsistendi ɔsequentia.
sequit enĩ bene. verum est hoiem esse. igitur homo est.

De Simultate. Capitulum. XVII. Ma.

Simulta-
tis modi

Ertiũ in ordine postpdicamentũ est simultas: cui9 tres sunt modi
Di. Qui? Ma. Primus. quo aliqua sil' sunt tpe. vt ignis ꝛ splen-
dor eius. Secundus est quo sil' dicunt a quib9 conuertit subsisten-
di ɔsequentia ꝛ neutrũ est causa alteri9. vt relatiue opposita sequit
enĩ duplum est. igit dimidiũ est. ꝛ tamẽ neutrũ est alterius causa. Terti9 est
quo sil' sunt ea q ex opposito aliqd gen9 diuidũt. vt rõnale ꝛ irrationale. que
diuidũt aial. i. demõstrãt cõicabilitatẽ ipius aialis ea qꝫ potẽtiã ei9 declarãt.

De Motu. Capitulum. XVIII. Magi.

Mot9 spẽs
Generatio
Corruptio
Augmen-
tatio. Dimi
nutio. Alte-
ratio. Loci
mutatio

Uartum postpdicamentũ est motus. Et hui9 sex sunt spẽs. Accipit
aũt hic motus cõmuniter p transmutatione quacunqꝫ. Di. Que
sunt hee motus species? Ma. Generatio Corruptio Augmẽtatio
Diminutio Alteratio ꝛ Loci mutatio. Est aũt generatio pgressio a
non esse ad esse. Corruptio pgressio est ab esse ad nõ esse. Augmentatio est p
existentis quantitatis maioramentũ. Diminutio aũt pexistentis quantitatis
minoramentũ. Alteratio aũt est mutatio a qualitate contraria in cõtrariã.
vt de albo in nigrum. Loci vero mutatio motus est de vno loco in aliũ. vt de
sursum ad deorsũ. De his aũt latius videbimus in naturalibus.

De Habere. Capitulum. XIX. Ma.

q Uintum et vltimū postp̄dicamentū est habere. qđ quidem dicit multis modis. Primo enim dicimur habere qualitatē vt virtutem. Secūdo dicimur habere quātitatē vt magnitudinē. Tertio dicimur habere ea que circa corp' sunt. vt habere annulū in digito. Quarto habere dicimur membrū. vt pedem aut manū. Quinto dicimur habere possessionē. vt domū vel agrum. Sexto continens contentū habere dicitur. vt vas hʒ vinū. Septimus habendi modus est quo vir habet vxorem. Et hic modus habendi est alienissimus: vir enim non habet vxorem nisi quia cum ea sociatur: et cū eam habet habetur ab eadē. Preter hos autē et si alij sint habendi modi: ad p̄dictos tamen reduci possunt. Hec sunt filí que de p̄dicamentorum rationibus ignorare turpe: scire autē operepreciū est. Videamus et reliqua. Di. Ecce indefessum me semp habes auditorem.

Tractatus Tertius de Propositione. Cap. I. Ma.

Ognitis itaq; p̄dicabilibus et p̄dicamentis: ↄsequēs est vt discutiam' ad quē finē logic' harū ordinauerit noticiā. Di. Estimabā ex his q̄ ab initio p̄miseras hec oīa ad discretionē veri falsiq; deseruire. Ma. Et recte opinat' es. Talis autē discretio sine argumentatione et argumētatio absq; ꝓpositione haberi nō pōt. quaꝓpter ea q̄ dicta sūt immediate ad ꝓpositiones: et ꝓpositiones ad argumētatiōes: que rursus ad cōmunē logice finem applicāde sunt. et quoniam res nō semp ad disputationē ferre possum': ꝓ rebus vtimur vocibus. Sicut enim scripture vocū: ita voces rerū: et cōceptuū. i. passionū anime note sunt. Et sicut in itellectu quidam cōceptus sunt simplices nec veri nec falsi: quidam vero cōplexe veri et falsi: sic silr quidam voces sunt simplices, nec verū nec falsū significantes: quidam vero cōposite vere et false (circa cōpositionē nāq; veritas et falsitas sūt) Et he ex noīe et verbo res p̄dicabiles et subijcibiles signātes (. i. ↄceptibiles vni' ad alterā) ↄstituunt et vocāt orōnes. Aristoteles. i. periherm.

De Oratione. Capitulum. II. Di.

q Uid est oratio? Ma. Est vox significatiua ad placitū cui' partes separate aliquid significant. vt dictio non vt oratio. vt homo currit. hō significat hoīem et currit actū currendi. ptes tamen remote. s. dictionū syllabe nihil significant. vt hō cur. Orō bifaria est. s. pfecta et impfecta. Perfectā orōnem dicimus que pfectū in aīo auditoris sensū generat. vt hō currit. Per oppositū oratio impfecta est que nō sensum pfectū in aīo audiētis causat. vt hō albus. Et a logico abijcitur. pfecta vero rursus multifarie partitur. Quedā enim indicatiua: alia impatiua: alia dep̄dicatiua: alia optatiua: alia cōiunctiua. et cetera. scḋm quod verba in orōne posita in modis variant. Sed inter has logic' solā indicatiuā de verbo p̄sentis tempis accipit. Hec enim sola verū aut falsū significat: et inde enūciatio siue ꝓpositio dici meretur. Patet igitur talē cōponi ex noīe. vt definitū est in prioribus. Obliq enim noīa si iūgantur verbis indicatiui modi orōnem incōgruā ↄstituunt vt. cathonis currit. et sic nec verā nec falsā (verū enim et falsū p̄supponunt ↄgruū) Silr ex verbo prius definito. verba enim scḋm se sumpta nec verū nec falsum significant: sed noībus silia sunt. vt est si purū dixeris: nihil significat (scʒ veri vel falsi) denotat tamē quādā cōpositionē quā sine extremis nō est itelligere. ob hoc in definitione verbi dicitur: et est sp eorum q̄ de altero dicūtur nota. Ad incepta redeam'.

Perfecta
Impfecta.

Prō indicatiua ē enūciatio.

De Propositione. Capitulum.III. Di.

Propositio.

Q[uid] est ꝑpositio? Ma. Est oratio verũ vel falsũ ſcans. vel est ord nõ oĩs: sed in qua verũ vel falsũ est. vt hõ est aĩal. Et hec q̄dem est duplex. s. vna ⁊ plures Di. Quid est ꝑpositio vna? Ma. Que vnũ de vno ſcat. vel est cõiunctione vna. Sed ꝑpositio plures est q̄ nõ sed plr̃a ſcat incõiuncte. vt canis est alb⁹. Reiecta secũda logic⁹ primã amplectitur. Que bipartita est: vt ei⁹ manifestat definitio. Est em̃ quedã vna simpliciter qua cathegoricam. i. p̄dicatiuã dicimus. vt hõ currit. Quedã vero est vna cõiunctione: quã hypoteticã. i. suppositiuã noĩamus. vt hõ currit ⁊ asin⁹ mouet. Propositio vna siliter rursus duplex est. s. de in esse ⁊ modali.

Una plures

De propositione vna simpliciter siue cathegorica. Ca.IIII. Di.

cathegorica ꝑpõis diuisio ſm quãtitatem.

Q[uid] est ꝑpositio cathegorica de inesse? Ma. Est que h3 subiectũ ⁊ p̄dicatũ vel aliqđ ꝑportionabile illis: mediante copula diuncta vt hõ est aĩal. Subiectũ aũt dicim⁹ de quo aliq̄d enunciat. Predicatũ aũt qđ de altero dicit. Copula est que subiectũ p̄dicato cõiungit. vt h⁹ verbũ sum cũ suis cõdeclineis. Propositio cathegorica rursus diuidit nõ q̄dem ſm substantiuã: sed quãtitatẽ in vlem ꝑticularẽ indefinitã ⁊ singularẽ Di. Uniuersalis q̄ est? Ma. in qua subiectũ est vl'e signo vl'i determinatũ vt oĩs hõ est aĩal. Sunt aũt signa vniuersalia hec oĩs nullus q̄libet neuter vterq ⁊ silia. Uel est q̄ oĩ aut nulli (.s. subiecto) inesse ſcat (ip̄m p̄dicatũ) Particularis est in qua subiectũ est vl'e signo ꝑticulari determinatũ. vt quidã hõ est aĩal. Sunt aũt signa ꝑticularia hæc. Quidã aliquis alter ⁊ silia. Uel est que alicui: aut alicui non. aut non omni inesse ſcat. Indefinita est in qua subiectũ est vl'e sine signo distributiuo positũ. vt hõ est aĩal. addit autẽ distributiuo ꝑpter illã. Oẽs apostoli dei sunt duodecim vbi signũ oẽs non distributiuũ sed collectiuũ. est vl'ẽ que inesse aut nõ inesse ſcat sine signo vl'i vel ꝑticulari. Singularis vero est in qua subiectũ est indiuiduũ discrete tentũ ꝑpter illã. iohãnes est termin⁹ discret⁹. vt iohãnes est hõ. ille hõ est aĩal. Amplius q̄libet hax duplex ẽ. affirmatiua. s. ⁊ negatiua. Affirmatiuã dicim⁹ in q̄ p̄dicatũ affirmat de subiecto. vt hõ est aĩal. Negatiuã vero in qua p̄dicatũ de subiecto negat. vt hõ non est aĩal. Et hec diuisio ꝑpositionis ſm qualitatem est. Animaduertendũ non eodẽ modo de hac triplici diuisione interrogationes formari. De substãtia em̃ ĩquirim⁹ ꝑ que est: ⁊ respondem⁹. cathegorica vel hypotetica. D[e] quantitate per quãta est? Et respondem⁹. vniuersalis ꝑticularis. indefinita vel singularis. Et de qualitate per qualis est? Et respondemus affirmatiua vel negatiua.

Uniuersal' Signa vniuersalia ꝑticularia. Signa ꝑticularia indefinita.

Singul[aris]

Affirmatia ⁊ negatiua.

Interrogatiua ꝑpositionis.

De Oppositione Propositionũ. Cap.V. Magi.

P[reter] aũt hæc necessaria est ad ꝑpositionis noticiã passionũ eiusdẽ cognitio. Que sunt oppositio ꝯuersio ⁊ eq̄pollentia. De quib⁹ videndũ erit ꝑ ordinẽ p̄missis nõnullis diuisionib⁹. Quax prima. Propositionũ cathegoricax q̄dam tam in subiecto q̄ in p̄dicato ꝑticipant. vt homo est aĩal. hõ non est animal. Quedã altero tantũ. vt homo est animal. asinus est aĩal. Quedã nullo. vt hõ currit. asin⁹ mouet. Secũda. Propositionũ in subiecto ⁊ p̄dicato ꝑticipantiũ: quedã participant ordine cõuerso. vt hõ est animal: aĩal est homo. Quedã vero participant ordine eodem. vt homo est animal. oĩs homo est aĩal. Et his vltimo ordine enumeratis accidit oppositio partita quadrifarie. Sunt enim quedã ꝑpositiones opposite

Quib⁹ propositionib⁹ ꝯueniat oppositio.

cōtrarie, quedā ɔdictorie, quedā subcōtrarie, quedā vero subalterne. Opposi-tiones intelligunt͂ de ppositionib₃ simplicis q̄litatis. Di. Contrarie q̄ sunt? Ma. Uniuersalis affirmatiua ⁊ vl'is negatiua eiusdē subiecti ⁊ predicati, vt omnis hō est animal, nullus hō est aīal. Contradictorie sunt vniuersalis affirmatiua ⁊ pticularis negatiua, vt oīs hō est aīal, quidā hō non est aīal. Et vl'is negatiua ⁊ pticularis affirmatiua eiusdē subiecti ⁊ pdicati, vt nullus hō est anīal, q̄dam hō est aīal. Subalterne sunt vl'is affirmatiua ⁊ pticularis affirmatiua eiusdē subiecti ⁊ pdicati, vt oīs hō est anīal, q̄dam hō est animal. Et vl'is negatiua ⁊ pticularis negatiua eiusdē subiecti ⁊ pdi., vt nullus hō est aīal, q̄dam hō nō est aīal. Subcōtrarie sunt pticularis affirmatiua ⁊ pticularis negatiua eiusdē sub-iecti ⁊ pdicati, vt q̄dam hō est anīal q̄dam hō nō est aīal. Cōprehenduntur aūt in pposito indefinita ⁊ singl'aris sub pticulari. Nā quicq̄d de vna dicit͂ idē de alia intelligendū est. Oportet aūt ppositionū oppositar₃ subiecta ⁊ pdi-cata teneri ꝑcatiue, eque ample, eque stricte ⁊ eodem genere suppositionis. Oīm dictor₃ exempla patent in figura hic inserta. Nec ꝰ silentio preterundū ppōes. s. oppositas certis cōstringi le-gib₃: ꝑm quas veritas vl' falsitas earundē simul pōt esse vel nō esse. quas ta-men facile nō cognoscimus, nisi ⁊ materiā ppositionis intelligamus.

subalterne.

subcōtrarie

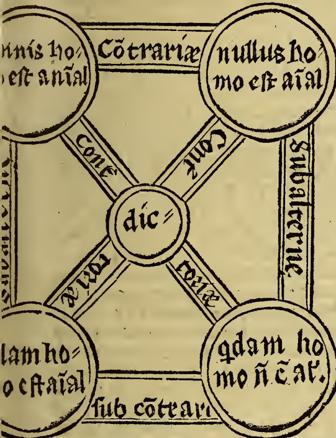

De materia propositionū. Capitulū. VI. Di.

Materia ppositionū quid est? Ma. Est subiectū ⁊ pdicatum ppositionis p materiali. In hac. i. de hac materia dicit͂ esse propositio. Formalis materia est habitudo et respect⁹ pdicati ad subiectū ne-cessaria ɔtingens, aut remota ꝑm pdicati ⁊ subiecti exigentiā. Unde materia triplex est. s. Necessaria: Contingens ⁊ Remota. Materiā autē necessariā siue naturalē dicimus: cū pdicatū est de essentia subiecti vl' ppriū eius, vt hō est aīal, hō est risibilis. Contingentē vero: cum pdicatum potest adesse vl' abesse subiecto pter subiecti corruptionē, vt hō est alb₃. Et remotā materiā accipi-mus si pdicatum nō potest cōuenire subiecto vt hō est asinus.

materia ppositionis

De Legibus Propositionū. Capitulū. VII. Di.

Que ē lex ɔtrariar₃? Ma. Hec est. Cōtrarie nūq̄₃ possunt sil' esse v͂e aut false de materia naturali vl' remota, de materia aūt ɔtingenti possunt sil' esse false, vt oīs hō est alb₃, null⁹ hō ē alb₃. Di. Nunq̄d he propositiōes, oīe aīal est hō, nullū anīal est hō ɔtrarie sunt de materia naturali ⁊ sil' false sunt? Ma. Cōtrarie q̄dem sunt ⁊ sil' false: de materia aūt naturali nō sunt: sed cōtingenti. Nam inferiora nō sunt de essentia supior₃: cū ipsis accidant. i. extranea sunt. Di. Que est lex subcōtrariar₃? Ma. Hec est. Si vna est falsa reliqua erit vera, et non ecōuerso. possunt cū ambe esse

Lex ɔtriar₃.

vere de materia cõtingenti.vt q̃dam hõ est albꝰ:quidã hõ non est albꝰ. Di. Que est lex subalternarũ? Ma. Hec est. Si vniuersalis est vera ꝑticularis est vera, ⁊ nõ econuerso. ⁊ si ꝑticularis est falsa: vl'is est falsa: ⁊ nõ ecõuerso. Di. Lex ꝯtradictoriarũ q̃lis est? Ma. Talis. Si vna est vera reliqua erit falsa et ecõuerso: quacũq; materia. Di. Haud assentior: sequeretur enĩ contingens esse necessariũ. ⁊ de necessitate euenire: ⁊ similr contingẽs esse impossibile ⁊ non posse fieri. Nam si quis dicat: nauale bellũ erit cras: ⁊ nauale bellũ non erit cras ꝯdictorias dicit: ergo vna esset vera: ⁊ reliq̃ falsa. Id autẽ qđ verũ est necessario eueniet: ⁊ ꝑ cõsequens ꝯtingens nõ est. Et qđ falsum est impossibile est fieri: nec cõtingens est. Ex quo rursus cõcluditur oĩa de necessitate euenire: ⁊ nos frustra de futuris cõsiliari aut deliberari. Ma. Itec tua argumẽtatio qđ infers cõcluderet: si in cõtradictorijs de futuro cõtingenti vna determinate: determinatiõe de necessario vera esset: ⁊ reliq̃ eadẽ determinatõe falsa: sed huiꝰ oppositũ sit. nulla ipsarũ determinate necessario vera ⁊ falsa est. licet necessariũ sit hanc vel illã verã aut falsam esse. Nec q: ita vel aliter eas enunciamꝰ magis vere aut false sunt. Propter enĩ nostrũ affirmare aut negare nihil sequit̃ in re. Tantũ de oppositione. Ad cõuersionẽ pergamus.

Lex subalternarum

Lex contradictoriarũ.

obiecto.

Solũ de veritate futurorũ cõtingentium.

De Conuersione. Capitulũ.VIII.

Di. Quid est conuersio? Ma. Est mutatio ꝑdicati in subiectũ ⁊ econuerso. vel est duarũ ꝑpositionũ cathegoricarũ vtroq; termino ꝑ̃cipaliũ ordine cõuerso: vniꝰ ad alterã ꝯsequẽtia formalis. Et ẽ duplex. s. simplex ⁊ ꝑ accidens. Conuersionẽ simplicẽ dicimꝰ mutationẽ ꝑdicati in subiectũ ⁊ ecõuerso manente eadẽ quãtitate ⁊ qualitate: vt nullus hõ est lapis. igit̃ nullꝰ lapis est hõ. homo est aĩal. igitur aĩal est hõ. Conuertũtur aũt hac cõuersione vl'is negatiua in se: ⁊ ꝑticularis affirmatiua in se. Cõuersionẽ vero ꝑ accidens appellamus: cũ fit mutatio ꝑdicati in subiectũ ⁊ ecõuerso: manente eadẽ q̃litate: quãtitate tñ variata. vt oĩs hõ est aĩal. igitur quoddã aĩal est hõ. Conuertit̃ itaq; hac cõuersione vl'is affirmatiua in ꝑticularẽ affirmatiuã. Silr vl'is negatiua in ꝑticularẽ negatiuã. vt nullꝰ hõ est asinus. igit̃ quidã asinus nõ est hõ. Attamen ad vl'em negatiuã potius ꝑticularis negatiua infert: q̃ vl'is negatiua in ꝑticularẽ negatiuã conuertat̃ ꝑ accidẽs. Dicit̃ enĩ conuersio ꝑ accidens: q: vl'is ꝑ aliud (videlicet per ꝑticularem) conuertat̃. vt vniuersalis affirmatiua infert ꝑticularẽ affirmatiuã: ⁊ hec rursum in se conuertit̃. Ideo vl'is affirmatiua in ipsam ꝑ accidens conuertit̃. Particularis aũt negatiua simpliciter cõuerti non potest: ideo ⁊ vl'is negatiua in ipsam ꝑ accidens non ꝯuertit̃. Preter has aũt ⁊ alia ꝯuersionis est spẽs quã nominant. Discipulus. Quid est conuersio per contrapositionem? Magister. Est mutatio predicati in subiectum ⁊ econuerso manente eadem qualitate et quantitate: mutatis tñ terminis finitis in terminos infinitos. Et hac conuersione cõuertitur vl'is affirmatiua in se. similiter ⁊ ꝑticularis negatiua in se. Exemplũ primi. oĩs hõ est aĩal. igit̃ omne non aĩal est nõ hõ. Exemplũ secũdi. quidã hõ non est asinus. igit̃ q̃dam non asinus non ẽ non hõ: hanc tñ ꝯuersionẽ Aristoteles nõ posuit. eo q ad syllogismorũ reductionẽ minime valet: nec ꝯñtia formalis fit. Ob id s̃m ipm ꝑticularis negatiua nõ cõuertit̃. Est aũt idẽ iudiciũ de infinitis singularibꝫ ⁊ ꝑticularibꝫ: quo ad conuersionẽ ⁊ syllogisationẽ. Et illud animaduertas: si quando signũ aliqđ ad subiectũ positũ fuerit q hoc totũ in cõuersione ponat̃ ad ꝑdicatũ: sed tamẽ hoc nõ cõtingit: nisi in ꝑpositionibꝫ vbi subiectũ vl'e est: ⁊ in cõuersione quãtitas ⁊ q̃litas nõ mutant̃. Verũ tamen exclusiua conuertit̃ in vl'em de terminis transpositis. vt tm̃ hõ est risibilis. igit̃ omne risibile est hõ. Exceptiua aũt vt ista. oĩs hõ ꝑter socratem currit. conuertit̃ in hanc. quoddã currens

Conuersio.

aliud a socrate est homo. Sed reduplicativa vt ista. omne animal in quantum rationale est risibile. conuertitur in istam. igitur quoddā qđ in quātum rationale est risibile: est animal. Pariformiter alie cōuertende sunt.

De Equipollentijs. Capitulū. IX. Ma.

Tertia ꝓpositionū passio est equipollentia. Et est duaꝝ ꝓpositionū cathegoricaꝝ in q̄titate ꝛ qualitate: veritate ꝛ falsitate equalentia ꝑ aduentū negationis facta. vt nō om̄is hō est aīal. ꝛ quidā hō nō est aīal. equipollent. Di. Per quid eq̄pollentias ꝓpositionū possumus cognoscere? Ma. Per regulas q̄ sequunt. Prima: si alicui signo vli vel ꝑticulari p̄ponat negatio: equipollet suo ꝯdictorio. vt in exemplo priori. Secūda: si alicui signo vli postponat negatio: equipollet suo ꝯtrario. vt om̄is homo nō est asinus. ꝛ nullus hō est asin⁹. Tertia: si alicui signo vli vel ꝑticulari p̄ponat ꝛ postponat negatio: equipollet suo subalterno. vt nō oīs hō nō est alb⁹. ꝛ quidā homo est albus. Fit aūt hoc ex natura negationis q̄ malignans est. quicq̄d em̄ inuenit destruit: ꝛ oppositū eius inducit. Subcontrarie aūt non possunt equipollere: nā si negatio p̄ponat equipollebit ꝯtradictorio ꝑ primā regulā. Si postponat non erit equipollentia sed eadē ꝓpositio. vt quidā homo nō currit. ꝛ quidā hō non currit. Patet itaq₃ ex dictis. cum duo signa vlia negatiua in eadē ꝓpōne fuerint: pmū equipollet suo ꝯtrario. scđm aūt suo contradictorio. vt nihil nihil est. eq̄pollet huic q̄dlibet est aliq̄d. Preter has aūt alie sunt equipollentie. quibus .s. ꝓpositiones obscure: suis equipollent exponentibus. de quibus in sequentib⁹. Transeamus nunc ad modificationem ꝓpositionum.

De Modalibus. Capitulum. X. Di.

Unde ꝓpositio dicit modalis? Ma. A modo syncathegoricematice capto modificante ꝛ determināte copulā. Modus aūt est adiacens rei determinatio. i. modus est determinatio que fit ꝑ adiectiuum. Om̄is em̄ mod⁹ adiectiuū est vel noīale. vt alb⁹ niger. vel aduerbiale. vt sūt aduerbia. ꝛ hec faciūt ꝓpōem modalē. Non tā oīa: sed ea q̄ copulā determināt vt sūt ist. possibilr impossibiliter cōtingēter necessario ꝟo ꝛ falso scitū opinatū creditum imaginatū. ꝛc. Hec tā q̄nq₃ sumunt nominaliter. vt possibile ipossibile cōtingens necesse verū ꝛ falsū. ꝛc. Propositio itaq₃ modalis dicit: cui⁹ copula aliquo dictoꝝ modoꝝ determinat. vt hō necessario est aīal. hoīem currere ē contingēs. Est aūt in his aliqđ quod verbū siue dictū noīatur. s. actūs cū infinitiuo: aut nūs cū indicatiuo. vt hoīem currere. hō currit. Ratione cui⁹ modalib⁹ conuerti congruit: ꝛ neutiq₃ rōne modi: q̄ se semꝑ ex parte copule tenet.

De conuersione modalium. Capitulū. XI. Di.

Quomodo conuertēde sūt modales? Ma. Ad cognitionē hui⁹ oportet p̄scire acceptiones possibilis: qđ accipit primo cōiter. ꝛ dicit possibile altū. ꝛ duplex ē. s. necessariū ꝛ nō necessariū. i. contingēs. Ideo quicq̄d de vno dicit silr de altero intelligendū est. Et tale rursus trifariū est. s. possibile siue ꝯtingens raritimatū: ꝛ ad vtrūlibet. Illo cognito regulis q̄busdam paucis modaliū habebis conuersiones. Prima. Oēs de possibili ꝛ cōtingenti alto cōuertunt eodē modo sicut ille de inesse. Scđa. Omnes de possibili ꝛ contingenti ad vtrūlibet cōuertende sunt in oppositā q̄litatē. Tertia. Oēs de necessario cōuertunt eodē modo sicut ille de inesse. Quarta. om̄es de impossibili cōuertunt eodē mō sic ille de necessario q̄b⁹ equipollēt. de quo infra. Regule conuersionis modalium.

Unde si eq̄pollent p̄ticulari negatiue d necessario. nō cōuertunt. q2 nec ipse p̄ticulares negatiue de necessario cōuerti possunt. cuius ratio est. q2 oēs de necessario cōuertunt sicut ille de in esse; sed p̄ticularis negatiua de inesse nō cōuerti: nisi cōuersione p̄ ɔtrapositionē; quā p̄hs ponere nō curauit; cū non deseruiat ad syllogismoꝝ reductionē: nec sit cōsequentia formalis.

De Equipollentia modaliū. Capitulū. XII. Di.

Uo ingenio equipollentie modaliū sunt indagande? Ma. Illo. Nā oēs eē de possibili z impossibili eq̄pollent ꝑbo mir se habente; z modo dissimiliter. Et oēs de possibili z necessario eq̄pollent ꝑbo z mō dissimiliter se habente. Oēs aūt de impossibili z necessario eq̄pollent ꝑbo dissimiliter se habente; z mō sir. Modus aūt vel verbū tunc sir se habet; quādo in vtroq̄ affirmat aut negat. Tunc ꝑo dissimiliter se habet; cū in vna negat z in alia affirmat. Negatio eīm posita ad dictū habet se ac si modo postponeretur. Hoꝝ exempla in suo scripta patent figura.

Pur	Petrū nō esse nō est possibile		I	Petrū esse nō est possibile.
pu	petrū nō esse nō ē ɔtingēs	ɔtra	li	petrū esse non est ɔtingens
re	petrū nō esse ē īpossibile	rie	a	petrū esse est impossibile
a	petrum esse est necesse		ce	petru non esse est necesse.

Contra torie

Subalterne dic Subalterne

Contra torie

A	Petrū esse est possibile		E	Petrū nō esse est possibile
ma	petrū esse est ɔtingens	subcō	den	petrū non esse est ɔtingens.
bi	petrū esse nō est īpossibile	trarie	tu	petrū nō esse nō ē īpossibile
mus	petrū nō esse nō est necesse.		li	petrum esse non est necesse.

In ha... gura ... liū q̄t... sunt a... z ppo... q;libi... in vn... q̄ an... mutu... pollet...

De oppositione modalium. Capitulū. XIII. Di.

Ppositio in modalibꝫ quō est sumēda? Ma. Penes dictū oppositio eodē mō sumit sic in illis de inesse. Sed penes modū oēs de necessario sunt vl'es affirmatiue. z oēs de īpossibili vl'es negatiue. oēs aūt de possibili z ɔtingenti sūt p̄ticulares affirmatiue; z oēs de possibili nō; z ɔtingenti nō; sūt p̄ticulares negatiue. vn̄ in figura p̄dicta oēs de quarto ordine sunt vl'es affirmatiue. oēs de tertio ordine. sūt vl'es negatiue. oēs de scḋo ordine sunt p̄ticulares negatiue. oēs ꝑo de p̄mo ordine sūt p̄ticulares affirmatiue. Ex his facile colligit oēs de quarto ordine his de ordine tertio ɔtrarias: illis aūt de ordine scḋo ɔdictorias esse. his ꝑo de ordine p̄mo subalternas censeri. silr ille de p̄mo ordine illis de scḋo sunt subcōtrarie; z his de tertio ordine ɔdictorie: illis aūt de q̄rto ordine sunt subalterne. Ut aūt singulos dictos modos faciliori possis ɔstituere: q̄ttuor dictiones ordinate sunt: angulis q̄ttuor deseruientes. Quaꝝ prima est Amabimꝰ. Scḋa Edentuli. Tertia Iliace. Quarta Purpurea. In q̄bꝫ singulis q̄ttuor sūt syllabe mōis q̄ttuor scḋm ordinē deseruientes; z vocales I his posite dicti z modi affirmationē z negationē indicant. Hoc mō vbi eīm ponit a: s̄cat nec dictum nec modū negari. E vero dictū negat. I negat modum. Et U negat z dictū z modū. Id aūt facile h̄ metro cōmendabis memorie. E dictū negat. I q̄ modū. A nil: sed U totū. Hactenꝰ de ppōne vna simplr. Nūc de ppōne vna cōiunctione (que et hypotetica) videamus.

De Propositione Hypotetica. Cap.XIIII. Di.

Quid est ppositio hypotetica? Ma. Que habet expresse vel implicite:
tio formaliter vel equaliter duas cathegoricas ppones: vel aliqd ppor
ica. tionabile illis tanq̄ partes pncipales sui: aliqua coniūctione coniun
ctas. vt si homo currit homo mouet. Et hec triptita reperit. s. copulatiua:
iua disiunctiua: et cōditionalis. Di. Que est copulatiua? Ma. In qua due p
positiones cathegorice ꝯiungunt per coniunctionē copulatiuā. vt homo cur
rit et asinus clamat. Ad hāc reducit tempalis. vt dum hō currit homo mo
is.t uetur. Resoluit em̄ hec in vnā copulatiuā. vt homo currit in aliquo tēpore:
et in eodē mouet. Similiter rōne localis ad copulatiuā reduci dinoscit. quia
in eam resoluit. vt vbi homo currit ibi mouet. i. homo currit in aliquo loco
et in eodem mouet. Requirit aūt ad veritatē copulatiue vtrāq ptem esse ve
ram. et ad falsitatē sufficit alterā ptem esse falsam. Ob id valet cōsequentia
a tota copulatiua ad quālibet eius ptem. et non ecōuerso. Sequit em̄ homo
currit et homo disputat. igitur hō currit. Di. Disiunctiua que est? Magi.
iua. In qua ppōes due cathegorice ꝯiūgunt per ꝯiūctionē disiūctiuā. vt hō cur
rit. vel petrus scribit. Et ad veritatē illius sufficit alteram ptem esse veram.
Et ad falsitatē requirit vtrāq ptem esse falsam. Et ob hoc valet cōsequen
tia ab vna eius pte ad totā disiunctiuā: et non ecōtra. vt sequit bene homo
currit. igitur hō currit. vel petrus scribit. Di. Cōditionalis que est? Magi.
nal In qua due ppōnes cathegorice cōiungunt per cōiunctionē ꝯditionalē. vt si
s homo currit homo mouet. Et ad eam reducit causalis: in qua s. ppositiō
nes ꝯiunctione causali cōiungunt. vt qr homo currit. hō mouet. Requiritur
autē ad veritatem eius q añs non possit esse verū sine cōsequente. vt si hō
est. aīl est. Et ad falsitatē eius sufficit q antecedens possit esse verū conseqn
te existente falso. vt si animal est. hō est. Qua ppe valet ꝯñtia a positione añ
cedentis ad positōem cōsequentis. vt hō est. igit aīal est. Similiter a destru
ctione cōsequētis ad destructōem antecedentis. vt hō non currit: igit hō non
mouet. Cognita ppositione: ordo pmissarū expostulat: vt argumentatiōes
percurramus Finis tractatus Tertij.

Tractactus Quartus de Argumentatione et Syllogismo simpliciter dicto. Cap. primū. quid Argumentatio / quid Argumentū / et Argumentationis que species. Discipulus.

icta Quid est argumentatio? Ma. Est argumenti per orōnem expli
catio: hoc est. Argumētatio est orō in qua virtus argumēti siue
medij ostendit et explicat. cum s. ex vnione extremitatū in pre
missis cum medio infert vnio eoꝝ inter se in cōclusione. Argu
mentū aūt est ratio siue mediū rei dubie faciens fidem. Vel est
nēta mediū probans conclusionē. Quid aūt per cōclusionē pcetur in
spēs ferius manifestū erit. Iam ad argumentationis diuisionē pgrediamur. Di.
Quot igit sunt argumētationis species? Ma. Quattuor: s. Syllogismus:
Enthymema: Inductio: et Exemplū. De his eo quo enumerate sunt ordine
dicemus. Et pmū de syllogismo: Nam oēs alie ad ipm tanq̄ ad pfectiorē
habent reduci.

Liber prior anst

De syllogismo et eius principijs. Cap.II. Ma.

Syllogism⁹

Est aūt syllogismus oratio in qua positis quibusdā ꝓpositionibus siue ꝑmissis: aliud qdem ab his que posita sunt (scȝ cōclusio) de necessitate accidit: eo ꝙ hec sunt. i. ꝓpter ꝑmissas positas. In hac aūt definitione syllogismi innuunť ṗncipia materialia ⁊ formalia. Materialia qdem cum dicit (qbusdā) Formalia aūt cum dicit (positis) quod valet in modo et figura dispositis. De quibus ⁊ alijs duob⁹ ṗncipijs vicȝ regularitiuis ⁊ pfectiuis in sequentib⁹ differendū est: ni tu habeas qd ante hec inquirere volueris. Di. Omnino nihil: sed iam dictum teneamus ordinem. Mag. Exordiamur itaq̄ a principijs syllogismi materialibus: que sunt Propositio et Terminus.

De ꝓpōne et ꝓ principijs syllogismi materialib⁹. Cap.III. Di.

Propositio. Quid est ꝓpositio? Ma. Est orō affirmatiua vł negatia alicuius de aliquo. Di. Cur hec definitio cum ea quā in superiorib⁹ tradidisti: non ꝯcordat: an qꝛ aliā hic definire voluisti ꝓpositionem quā in superiorib⁹? Ma. Non aliam sed aliter cōsideratā. In superiorib⁹ em̄ ꝓpositionem cōsiderauimus. vt per eam verū ⁊ falsum enunciamus. vn̄ ⁊ eam enunciationem vocare haud ꝑtermisimus. Hic vero eam cōsiderabimus ea rōne qua ex ipa syllogismū simpliciter fabricamus: ex quo diuersa sortiť nomina. Nam dicit ꝓpositio quasi ꝓ alia. scȝ cōsequente vel concłone positio. Dicit ⁊

Premissa. ꝑmissa. qꝛ cōclusioni ꝑmittiť. Dicitur item ⁊ cōclusio: cum iam argumento

Cōclusio ꝓbata fuerit. Anteq̄ aūt ꝓbata sit questio est. Questio em̄ dubitabilis pro-

Questio. positio est. Partes ꝓpositionis termini sunt subiectū ⁊ ṗdicatū. Terminū em̄

Terminus. dicimus in quem resoluiť ꝓpositio. vt in ṗdicatum. et in id de quo predicať (id est in subiectum) apposito vel diuiso: esse vel non esse. i. apposita copula affirmata vel negata. Nullus aūt syllogismus ex plib⁹ q̄ tribus terminis integrať: quorū primus maior extremitas: secūdus minor extremitas: terti⁹ vero mediū dicit: quod his sumptū cum extremitatib⁹ duas integrat ꝓpositiones: que sunt partes materiales syllogismi ꝓpinque: ⁊ sunt ꝑmisse quarum ea in qua ṗmus terminus poniť cum medio maior: illa vero in qua secundus terminus poniť cum medio minor dicit. Duo vero termini: primus scȝ et secundus sine medio cōiuncti tertiā syllogismi integrāt ꝓpositionem que dicitur conclusio illata ex ꝑmissis necessitate cōsequentie. Mediū autē in eam nō ingrediť. Di. Quo autem ordine ꝑmisse sunt ponende. vt conclusionē inferant? Ma. Eo: quem syllogismi ṗncipia formalia indicāt.

De principijs syllogismi formalibus. Cap.IIII. Di.

Que sunt ṗncipia syllogismi formalia? Ma. Sūt figura ⁊ modus Figura qdem est ordinatio triū terminoꝝ ꝫm debitā subiectionē ⁊ ṗdicationē. Huius aūt variatio qꝛ trifaria est: triplicē figurā ostendit. Quarū ṗma est. in qua mediū subijciť in vna ⁊ ṗdicať in alia. ⁊ sic q̄rta non distinguiť a ṗma. vt om̄is homo est aľ. petrus est homo. igiť petrus est animal. Scd̄a est in qua mediū ṗdicať in ambab⁹. vt om̄is homo est aľ. nullus lapis est aľ. igitur nullus lapis est homo. Tertia est in qua mediū subijcitur in vtraq̄. vt om̄is hō est aľ. om̄is homo est suba. igiť qdam substātia est animal. Di. Quid est modus? Ma. Est ordinatio ꝑmissarū in debita q̄ntitate ⁊ qualitate. Est aūt debita q̄litas vt ad minus vna sit affirmatiua

ṗma fi[gura]
Secun[da]
Tertia.
Modu[s]
Qualit[as]
Quant[itas]

Nam ex puris negatiuis nihil sequit᷑. Et cũ vna p̄missarũ negatiua fuerit: conclusio negatiua erit. Sic debita q̄titas est q̄ ad minus vna premissarũ sit vniuersalis: Nam ex puris p̄ticularibꝫ nihil sequit᷑. Et cum vna p̄missarũ p̄ticularis fuerit concl'o p̄ticularis est. Erit aũt in his om̄ibus de p̄ticularibus indefinitis ꝛ singularibꝫ idem iudicium. Di. Quot sunt modi? Mag. Quelibet figurarũ suos habet modos.

De modis prime figure. Cap. V. Discip.

q Quot sunt modi prime figure? Ma. Quattuor directe concludentes: ꝛ quinq̄ indirecte. Est aũt directe cõcludere maiorẽ extremitatẽ de minori in cõclusione p̄dicari. Indirecte vero cõcludere est minorẽ de maiore extremitate in conclusione p̄dicari. Di. Qui sunt modi directe concludentes huiusce figure? Ma. Qui per sequẽtes designant᷑ dictiones: que sunt Barbara: Celarent: Darij: ꝛ Ferio. Pro cuius intellectu memorię reponendũ: nõ om̄ibus his dictionibꝫ et sequentibꝫ tres syllabas reperiri tribus p̄positionibus syllogismi per ordinem deseruientes. Prima em̄ syllaba deseruit maiori p̄positioni, secũda minori, ꝛ tertia conclusioni. Vocales autem in his posite talium p̄positionũ: ꝛ q̄titatem ꝛ q̄litatem ostendunt hoc modo. Nam a p̄cat vniuersalem affirmatiuã. E vniuersalem negatiuã. I particularem affirmatiuã. et O p̄ticularem negatiuã. Di. Hęc per exempla in iam dictis modis explana. Ma. Exemplũ in Barbara. Om̄is hõ est aĩal. om̄e rõnale est homo. igit᷑ om̄e rõnale est aĩal. In Celarent. Nullũ aĩal est lapis. om̄is homo est aĩal. igitur nullus hõ est lapis. In Darij. Om̄is homo est aĩal. petrus est homo. igitur petrus est aĩal. In Ferio. Nullũ aĩal est lapis. homo ē aĩal. igitur homo nõ est lapis. Di. Qui sunt modi indirecte cõcludentes huius figure? Ma. Qui per sequẽtes designant᷑ dictiones. s. Baralipton: Celantes: Dabitis: Fapesmo: Frisesmoꝝ. Exẽm p̄mi. Om̄is hõ est sub̃a. om̄is hõ est aĩal. igit᷑ q̄dam substãtia est homo. Secũdi. Nullũ aĩal est lapis. om̄is homo est animal. igitur nullus lapis est homo. Tertij. Om̄is homo est animal. petrus est homo. igitur quoddam animal est petrus. Quarti. Om̄e animal est substantia. nullus lapis est animal. igitur q̄dam substantia non est lapis. Quinti. Quoddã animal est substantia. nullus lapis est animal. Igitur quedam substantia non est lapis. Ex dictis patet in hac figura om̄ia p̄positionum genera posse concludi. Patet rursus maiorem nõ esse p̄ticularem quãdo directe concluditur. Pꝫ similiter minorẽ nunq̄ esse negatiuã.

Directe concludere.
Indirecte concludere.
Modi directe concludentes prime figure.
Modi indirecte cõcludentes p̄me figure

De modis secunde figure. Cap. VI. Di.

q Qui sunt modi secunde figure? Ma. Qui in sequentibꝫ designant᷑ dictionibꝫ. s. Cesare: Camestres: Festino: Baroco. Di. Horum exempla addas. Ma. Exẽm p̄mi. Nullus lapis est aĩal. om̄is homo est animal. igitur nullus homo est lapis. Secundi. Om̄is homo est aĩal. nullus lapis est animal. igitur nullus lapis est homo. Tertij. nullus lapis est animal. q̄dam homo est animal. igitur q̄dam homo non est lapis. Quarti. Om̄is homo est animal. q̄dam lapis non est animal. igitur quidam lapis non est homo. In hac etiam figura sunt duo modi cõcludentes indirecte. s. Fapesmo ꝛ Frisesmoꝝ. Exẽm p̄mi. Om̄is homo est animal. nullus lapis est animal. igitur quidam homo non est lapis. Secũdi. Quidã homo est animal. nullus lapis est animal. igitur q̄dam homo non est lapis. Patet ex dictis sc̃dam figuram sp̄ negatiue concludere: quia in hac figura ex puris affirmatiuis nihil sequit᷑. Patet rursus maiorem nunq̄ esse p̄ticularem directe concludendo.

Modi sc̃de figure

De modis tertię figurę. Cap.VII. Di.

Ui sunt modi tertię figure? Ma. Qui in his designant vocib9. Da
q rapti: Felapton: Disamis: Datisi: Bocardo: Ferison. Horū exēpla sūt
Primi. Oīs homo est substantia. oīs homo est animal. igit̃ quodam aial est substantia. Exm̄ scđi. Nullus hō est lapis. oīs homo est aial. igitur quoddā aial nō est lapis. Exm̄ tertij. Quidā homo est suba. oīs hō est aial. igit̃ quoddā animal est substantia. Quarti. Oīs homo est substātia. qdam hō est al'. igit̃ quoddā al' est suba. Quinti. Quidā homo nō est lapis. oīs hō est al'. igit̃ quoddā al' non est lapis. Sexti. Nullus hō est lapis: qdam homo est al'. igit̃ quoddā aial nō est lapis. Et pter hos duo modi sūt indirecte ꝯcludentes. scꝫ Fapesmo: ꝛ Frisesmoꝝ. Exm̄ pmi. Oīs hō est al': nullus hō est lapis. igit̃ quoddā al' non est lapis. Scđi. Quidā hō est al': nullus hō est lapis. igit̃ quoddā al' non est lapis. Ex dictis claret hanc figurā solā pticularē ꝯcludere: ꝛ minorē negatiuā non admittere. Liquet ergo vniuersalē affirmatiuā difficulter posse ꝯcludi. qꝛ tm̄ in pma figura ꝛ vno mō quare ipa difficilis est ad ꝯstruendū: ꝛ facilis ad destruendū. Facilius em̄ est destruere qꝫ ꝯstruere. Particularis aūt negatiua facilioꝛ est ad ꝯcludēdum: quia in oī figura concludit̃: ꝛ ita facilis est ad construendū.

De syllogisatione modaliū in prima figura. Cap.VIII. Magi.

Modo syllogisandi iam finē imponerē: si te ex modaliū mixtione decipi nō formidarē. Nam in his nōnunqꝫ alię sumēde sunt regule qꝫ in ꝓpositionib9 de inesse de qbus iam dissertū est. Di. Quō igit̃ modales sunt syllogisabiles in pma figura? Ma. Hoc modo. Ex maiore de necessario et minore de inesse sequit̃ ꝯclusio de necessario: ꝛ non ecōuerso. Silr̃ si ambe pmisse fuerint de ꝯtingenti (capto ꝓ nō necessario) sequit̃ ꝯclusio de ꝯtingenti in Barbara: Celarent: Darij: ꝛ Ferio. Et si maioꝛ de ꝯtingēti: sit ꝛ minoꝛ de inesse: sequit̃ semp ꝯclo de ꝯtingenti. Si aūt maioꝛ sit de inesse simpliciter: et minoꝛ de ꝯtingenti: sequit̃ ꝯclo de ꝯtingēti (capto ꝓ possibili) ꝛ cum maioꝛ fuerit de ꝯtingenti: ꝛ minoꝛ de necessario in oī mō huius figure: sequit̃ ꝯclusio de ꝯtingenti specialiter capto. In Barbara aūt ꝛ Darij maiore de necessario ꝛ minore de ꝯtingenti: sequit̃ ꝯclusio de ꝯtingenti (capto ꝓ possibili) In Celarent vero ꝛ Ferio: si maioꝛ sit de necessario: ꝛ minoꝛ de ꝯtingenti: sequit̃ concusio de possibili et de inesse.

De syllogisatione modaliū in secunda figura. Cap.IX. Di.

N scđa figura quō modales syllogisant? Mag. Eo quo sequit̃. Ex
i affirmatiua de ꝯtingenti ꝛ negatiua de inesse: sequit̃ ꝯclusio de contingenti. Ex ambab9 vero de ꝯtingenti nō sequit̃ ꝯclo. Ex negatiua autē de necessario: ꝛ affirmatiua vl' ꝯtingenti: sequit̃ conclusio de ꝯtingenti. Si aūt affirmatiua fuerit de ꝯtingenti ꝛ negatiua (nō qdem pticularis sꝫ vlis) de inesse simpliter: sequit̃ conclo de ꝯtingenti. Si aūt negatiua fuerit de necessario: ꝛ affirmatiua de ꝯtingenti in oī modo huius figure: sequit̃ conclo de ꝯtingenti et de inesse.

De syllogisatione modaliū in tertia figura. Cap.X. Ma.

In tertia figura syllogisant̃ modales hoc modo. Ex ambab9 de contingenti in oī mō huius figure sequit̃ conclo de ꝯtingenti. Silr̃ ex vna de inesse et alia de ꝯtingenti: fit ꝯclusio de ꝯtingenti: ꝛ si affirmatiua fuerit de necessario: ꝛ negatiua de ꝯtingenti specialiter capto. sequit̃ ꝯclusio de ꝯtingenti ꝛ de inesse. Exempla sumant̃ adinstar prioꝝ de inesse.

De modo syllogisandi ex obliquis. Cap.XI. Ma.

n Ec credas, ex rectis tm̄ syllogismos posse cōstitui: nam ex obliq̄s fiūt. Uñ in p̄ma figura maiore de recto: ⁊ minore de obliq̄. sequit̄ concl'o de obliq̄. vt om̄is sophia est disciplina: ⁊ boni est sophia. ergo boni est disciplina. Sil'r maiore de obliq̄. ⁊ minore de recto. sequit̄ concl'o de obliquo Consil'r ex ambab⁹ de obliq̄ sequit̄ concl'o de obliq̄. Sed in secunda figura ex obliq̄s sequit̄ concl'o de recto. vt nullius signi est signū. sed ipius risus est signū. igit̄ ipe risus nō est signū. In tertia figura. Ex obliq̄s similiter sequit̄ conclusio ex obliquo.

Syllogisa. iquisl:obz

De modo syllogisandi ex terminis infinitis. Cap. XII. Magi.

Possunt etiā syllogismi ex p̄pōnib⁹ de terminis infinitis formari. Sed cū p̄dicatū fuerit īfinitū: diuersitatē in syllogisando a dictis causat. Licet eñi ad affirmatiuā de p̄to finito sequat̄ negatiua de p̄to infinito. vt hoc est albū. igit̄ non est nō albū. Et rursus ad negatiuā de p̄dicato infinito sequat̄ affirmatiua de p̄to finito in t'is simplicib⁹. vt hoc nō est nō albū. ergo hoc est album. nō tñ in cōpositis. vt non sequit̄ hoc nō est lignū non albū: igit̄ est lignū albū: demōstrato petro. Et sil'r ad affirmatiuā de p̄to īfinito: sequit̄ negatiua de p̄to infinito. vt hoc est non albū. igit̄ hoc non est albū. Non tamē sunt eedem. q2 affirmatiua de p̄to infinito aliq̄d ponit: negatiua aūt de predicato finito nihil ponit. sequit̄ eñi hoc est nō albū. igit̄ est. sed nō sequit̄. h̄ non est albū. igit̄ est. Sic sil'r nō differūt in syllogisando. nam affirmatiua de p̄dicato infinito cōcludit̄ eodē modo sicut affirmatiua de p̄dicato finito sed negatiua de p̄to infinito nō ꝯcludit̄ eodē mō sic negatiua de p̄to finito.

Syllogi. ex t'is infinit̄.

De modo syllogisandi ex reduplicatiuis. Cap. XIII. Mag.

Num restat: q̄ silentio transire haud potui. Di. Quod? Mag. Ut v. si qñq3 in syllogisando p̄pō reduplicatiua occurrat: tūc reduplicatio addenda est maiori extremitati in cōclusione ⁊ nō minori extremitati. Exm̄ in prima figura. Om̄e ens est disciplinatū inq̄tum honestū: ⁊ bonū est ens: igitur bonū est disciplinatū inq̄tum honestū. Patet ergo si alicui termino addit̄ signū reduplicatiuū ipi semp est addendū.

Syllogi. ex reduplicatiuis.

De arte īueniēdi mediū ad cōcludēdā oēm cōcl'oz. Cap. XIIII.

Uoniā (vt ex p̄dictis claret) ad cōcludendā concl'onē de ncc̄itate req̄ q ritur mediū: p q̄ vna cū maiore ⁊ minore s̄m diuersas habitudines modoz ⁊ figurarū ipa infert̄. vt aūt tale facili⁹ possis rep̄ire aliq̄s regulas adijciendas: vtilissimū visum est. vt nō modo syllogismos possis formare: verūetiam in eorundē formatione p̄mptus fieri. Sit igit̄ p̄ma regula hec. Om̄e mediū aut est cōsequens: añcedens: aut extraneū extremitatibus. Dicit̄ aūt ꝯñs si sit sup̄ius: ⁊ añcedens si sit inferius ad vnam extremitatū. Extraneū vero est vni extremitati: si sit cū altera cōuertibile. Secūda regl'a. Habitudo medij ad extremitates ad cōcludendā quācunq3 cōclusionē datā sex cognoscit̄ dictionib⁹: q̄ sunt Fecana: Cageti: Dafenes: Hebare: Gedaco: ⁊ Gebali: in q̄bus vltima syllaba signat concl'onē ꝯcludendā iuxta vocalis exigentiā. vt his p̄z v'sibus. Asserit a: negat e: sunt vniuersales ambe. Asserit i: negat o: sunt p̄ticulares ambe. In p̄mis aūt duab⁹ syllabis harū dictionū ponunt̄ tm̄ hæ vocales a, ⁊ e. A s̄cat p̄dicatū. ⁊ E subiectū. Ponunt̄ similiter in his p̄mis syllabis hec ꝯsonātes b c d. cū quib⁹ semp ponit̄ a. f g h. cū q̄b⁹ sp̄ ponit̄ e. S̄cat aūt b ꝯñs. c añs. ⁊ d extraneū. Cum igit̄ a ponit̄ cū b. s̄cat q᷑ mediū debet esse ꝯñs ad p̄dicatū. Sil'r f s̄cat ꝯñs. g añs. ⁊ h extraneū. vñ si e ponit̄ cum f. s̄cat q᷑ mediū debet esse cōsequēs ad subiectū. ⁊c. v'sus. E subit f sequit̄ g p̄cedit h sit extra. Predicata b sequēs c p̄cedit: d sit extra. Uñ si cōcludere volueris vl'em affirmatiuā designatā per vltimā syllabā Fecana: su

Ars inueniendi mediū

Prima r'la.

Secūda r'la

mendū est mediū iuxta huius dictionis ſcationē.ſ.ꝙ ſit consequēs ad ſub
iectum.ꝛ ãtecedens ad p̄dicatū.vt concludendo istam.Oīs homo est ſub
stantia.erit mediū animal.ſic arguendo. Oīe animal est ſubstantia.oīs
homo est aīal.igitur oīs hō est ſubstantia.Sic faciendū est ꝛ in alijs. Me
dium aūt ꝙ ſe habuerit iuxta exigentiā harū dictionū Hedas:Febas:ꝛ He
cas inutile erit.qꝛ aut argueret ex puris affirmatiuis in ſcd̄a figura p Fe
bas:aut minore negatiua in p̄ma figura per Hedas:aut ex puris negatiuis
in qualibet figura per hecas.Hec de principijs ſyllogiſmi ꝛ materialibus et
formalibus perfectiua diſquiramus.

De principijs ſyllogiſmi perfectiuis. Cap.XV. Di.

Q Ue ſunt p̄ncipia ſyllogiſmi pfectiua? Ma. Que ſyllogiſmos imper
fectos perficiunt:ꝛ euidentiā cōcludendi in ipis ostendunt. Di. Ex
his intelligo ſyllogiſmos quoſdam pfectos:alios vero impfectos eſſe.
Syllogiſmꝰ pfectus. Ma. Bene intelligis.Perfectus enī est q̄ nullius alterius indiget preter ea
que ſumpta ſunt.vt apparet neceſſarius.vt ſunt ſyllogiſmi q̄tuor p̄me figu
Syllogiſmꝰ impfectus. re directe ꝯcludentes:ꝛ solū isti.Sed ſyllogiſmus impfectus est:qui indiget
vnius aut pluriū:que q̄dem ſunt neceſſaria per ſumptos terminos : ꝛ non
per ſumptas ꝓpoſitiones. Perficit enī ſi ad ſyllogiſmū perfectū reducatur.
Reductio oſtenſiua Quod q̄dem dupliciter fit.oſtenſiue.ſ.et per impoſſibile. Di. Quō fit redu
ctio oſtenſiua? Ma. Per cōuerſionē aliquarū ꝓpoſitionū ſyllogiſmi imp
fecti:et quādoq; per tranſpoſitionē p̄miſſaꝝ. Di. Per quod autē cognoſce
re poſſum que ꝓpoſitio ſyllogiſmi impfecti debeat cōuerti: ꝛ qua cōuerſio
nis ſpecie:aut quādo p̄miſſe debeant tranſponi? Mag. Hoc facile dep̄hen
des per conſonātes poſitas in dictionib⁹ modos ſcantes. Nam vbicūq; po
nitur.s.ſcat ꝙ ꝓpoſitio deſignata per vocalē immediate p̄cedentē:debet cō
uerti ſimpliciter.Ubi autē ponit̄ p.ſcat ꝙ ꝓpoſitio per vocalem immediate
p̄cedentem deſignata:debet cōuerti per accn̄s:Ubi vero ponit̄ m. ſcat ꝙ pre
miſſe debent trāſponi.maior.ſcʒ in locū minoris ꝛ econuerſo. Ubi aūt ponit̄ c
ſignificat talis ſyllogiſmus oſtenſiue nō poteſt reduci:ſed potius per impoſ
ſibile.Quod facile his metris memorabens.Simpliciter verti vult s. p vero
per acci.M vult tranſponi:c per impoſſibile duci. Non autē solū hi modi
in quibus c ponitur reduci poſſunt per impoſſibile:ſed oēs impfecti.vt in
fra patebit.Lr̄e vero initiales ſignāt ad quos modos p̄me figure ſyllogiſmi
imperfecti oſtenſiue ſunt reducendi. Debent enī ſyllogiſmi impfecti ad eos
pfectos reduci:cum quib⁹ in initialibus dictionis cōcordant.vt Celantes ad
Reductio p impoſſibile Celarent.ꝛc. Di. Quō fit reductio per impoſſibile? Ma. Hoc modo.vt ſu
matur.oppoſitū ꝯtradictoriū cōcluſionis cū altera p̄miſſaꝝ ſyllogiſmi imp
fecti:ꝛ inferat̄ oppoſitum alterius p̄miſſe in modo perfecto. Unde in modis
p̄me figure indirecte concludentib⁹:maior debet ſumi pro minore: p̄terq; in
Celantes.vbi minor debet ſumi pro maiore. In ſcd̄a aūt figura ſp ſeruat̄
maior.In tertia aūt ſemp retinet̄ minor. Di. Per quid autem agnoſco ad
quē modū p̄me figure pfectum q̄uis ſyllogiſmus impfectus reducendus ſit
p impoſſibile? Ma. Per vocales ſequentiū dictionū ſcʒ neſciebatis odiebā
Leuare romanis.Unde p̄ma harū dictionū.ſ.neſciebatis habet quinq; ſylla
bas quinq; modis impfectis prime figure per ordinem ſuientes. Quarū pri
ma ſignat:primū inter hos modos reducendū eſſe per impoſſibile ad modū
pfectum prime figure concludentē ꝓpoſitionem per vocalem e deſignatā: ꝛ
eſt Celarent.Simili modo eſt in ſequentib⁹.Ita pariformiter ſecunda dictio

ſcꝫ odiebam;quatuoꝛ habet ſyllabas ;modis ſecūde figure per oꝛdinem de‑ ſeruientes.Tertia aūt et quarta dictiones ſex habent ſyllabas modis tertię figure deſeruientes.ſcꝫ leuare romanis.ꝛc.Dicitur aūt talis reductio per im‑ poſſibile;quia fit ꝑ cōtradictorias quas impoſſibile eſt ſimul eſſe veras aut falſas.Et fundatur ſuꝑ illam maximā. Quando ex oppoſito conſequentis infertur oppoſitū antecedentis in formali conſequētia;prioꝛ cōſequentia foꝛ malis fuit (Eſt enī quādoqꝫ cōſequentia bona ſed non formalis; ſed poti‑ us materialis;cum cōſequens ſequiẗ ex antecedente rōne materie ꝛ nō foꝛ me ſyllogiſtice) Reductio vero oſtenſiua fundaẗ in hac maxima.Quicquid ſequiẗ ad cōſequens bonę cōſequentię;ſequiẗ ad antecedens euſdē.Et vir‑ tute harū maximarū tenent ꝑdicte reductiones. vnde licet ꝑticularis affir‑ matiua non couertaẗ per accidens in cōſequentia formali; tenet tamen ta lis reductio non q̄dem virtute cōuerſionis;ſed maxime ſuper qua fundatur ſicut patet reducendo oſtenſiue Baralipton ad Barbara. Sed de his ſatis ad preſens.Ad principia regulatiua tranſeamus.

De principijs regulatiuis ſyllogiſmi. Cap.XVI. Di.

Que ſunt ſyllogiſmi regulatiua principia? Mag. Hęc.Per que regulanẗ et probantur vtrum ſint cōſequentie formales ꝛ eui dentes.Et ſunt duo.ſcꝫ Dici de om̄i;ꝛ dici de nullo ; quoꝝ pri‑ mum cōuenit ſyllogiſmus affirmatiuis.Secundū vero negati‑ uis. Di. Quid eſt dici de om̄i? Magi. Dici de om̄i eſt cum nihil eſt ſumere ſub ſubiecto de quo non ꝑdicetur predicatū in concluſione vt in hoc ſyllogiſmo.Om̄e animal eſt ſubſtantia.om̄is homo eſt animal.igi tur om̄is homo eſt ſubſtantia.Subſtantia enī diciẗ in cōcluſione de quoli‑ bet ſubſumpto ſub animali.Per oppoſitum dici de nullo eſt;cum nihil eſt ſumere ſub ſubiecto;a quo non remouetur aut negetur predicatū.vt in illo ſyllogiſmo.nullus lapis eſt animal.om̄is petra eſt lapis.igitur nulla petra eſt animal.Ibi nanqꝫ animal predicatū negatur in concluſione de om̄i ſub ſumpto ſub lapide. Sed eſſe in toto potius reſpicit ſubiectum in oꝛdine ad ꝑdicatum.ſicut dici de om̄i ꝑdicatum. Et non eſſe in toto reſpicit ſubiectū in oꝛdine ad ꝑdicatum;ſicut econuerſo dici de nullo ꝑdicatum in oꝛdine ad ſubiectum. Quicunqꝫ igitur ſyllogiſmi his non regulanẗ ꝑncipijs immedi‑ ate; vt primi quatuoꝛ prime figurę;aut mediate (ſcꝫ reductione) vt om̄es alij;etiam aliarū figurarū ſyllogiſmi boni non ſunt.Et in ipis dari poſſunt termini in quibꝫ om̄i;ꝛ termini in quibus nulli. Dare autem terminos in quibus om̄i;eſt dare tres terminos;ex quibꝫ ſm̄ aliquā diſpoſitōnem alicu ius figure conſtituūẗ due ꝓpoſitiones vere;ex quibus infertur concluſio;in qua predicatū cōuenit om̄i ſuppoſito ſubiecti. Dare aūt t̄mos in quibꝫ nul‑ li;eſt dare tres terminos ex q̄bꝫ ſm̄ eandē diſpoſitionē ꝛ figurā formanẗ due ꝓpoſitiones vere;ex quibus infertur concluſio;in qua predicatū nulli ſup‑ poſito ſubiecti ineſt.vt ſi quis dicat.Ex puris negatiuis bonum fieri ſyllo‑ giſmum ſic arguendo. Nullus homo eſt aſinus.nullus lapis eſt homo.igiẗ nullus lapis eſt aſinus.Tu dabis terminos in quibus non.ſ.homo. riſibile. aſinus.ſic arguendo.nullus aſinus eſt homo.nullum riſibile eſt aſinus.igiẗ nullū riſibile eſt homo.Ibi premiſſe ſunt vere.et cōcluſio eſt falſa. Ex q̄ ptꝫ ſyllogiſmū ex puris negatiuis nō eſſe ꝯñtiā formalē ; qꝛ non valet in om̄ibꝫ vt alter de altero ꝑdiceẗ ꝯuertibiliter.vel nō cū extraneo vtriuſqꝫ. vt hō.riſi

Dici de om‑

Dici de nul lo.

Eſſe ī toto.

Non eſſe in toto

Termini in q̄bꝫ omni.

bile lapis.vel cum superiore ad utrumque.ut homo rationale substantia.etc. Syllogismus autem expositorius qui proprie fit in tertia figura: cuius scilicet medium est terminus singularis; singulariter et univoce tentus: regulatur per hoc principium. Quecumque duo in aliquo uno singulari singulariter et univoce tento conveniunt: inter se conveniunt.ut petrus est homo.petrus est risibilis. igitur risibile est homo.

Syllogismus expositorius.

De potestatibus syllogismi. Cap.XVII. Ma.

Ut autem syllogistice argumentationis completiorem adipisci possis cognitionem: post tradita principia: de eius potestate differendum esse arbitror. Est autem potestas syllogismi quedam syllogismo ad veritatis ostensionem et falsitatis evidentiam proprietas attributa. Ex in sex reperitur partita species. Quarum prima est. Posse plura concludere. Di. Quibus syllogismus competit? Ma. Primo competit syllogismis universalem concludentibus. Hi enim possunt concludere omnes singulares illius universalis. Secundo competit syllogismus conclusionem convertibilem concludentibus. Tales enim et convertibile et convertentem concludunt. Tertio convenit syllogismis universalibus per subsumptionem in latus.subsumendo scilicet sub medio distributo plures minores extremitates. Et in post subsumendo.scilicet sub minore extremitate distributa: plures alias extremitates minores. Quod facile est videre in modis universalibus.

Potestas syllogismi posse plura concludere. *Potest, et convertibilibus.*

De secunda potestate syllogismi. Cap.XVIII. Di.

Secunda syllogismi potestas que est? Mag. Posse est ex falsis verum syllogisare.quia est vicesversa non propter quid. Ex veris autem nil nisi verum sequitur. Est autem hec potestas latissima: in quolibet enim modo cuiuslibet figure ex ambabus falsis.aut ex una vera: et altera falsa sequitur verum.dempta prima figura.cum maior fuerit in toto falsa.minor vera. tunc enim maior extremitas diceretur false de medio pro quolibet supposito.et vere pro aliquo supposito.quod est impossibile.

Ex falsis verum syllogisare. *in 2a et 3a fig.*

De tertia potestate syllogismi. Cap.XIX. Di.

Tertia potestas syllogismi que est? Ma. Posse circulariter syllogisare. Et ob id syllogismus per quem hoc fit circularis dicitur. Et est qui ex conclusione prioris syllogismi cum convertente unius premisse ad inferendam alteram premissam procedit. Di. Quibus competit? Ma. Syllogismus in omnibus modis prime et secunde figurarum. Similiter modis particularibus tertie figure In omnibus enim his saltem una premissarum circulariter potest concludi. Non tamen semper in forma propria: sed quandoque ipsa conversa. Et invenies quod in modis negativis affirmativam: et in modis particularibus universalem circulariter syllogisare non potes. Nunquam etiam ex veris circulariter syllogisare contingit: nisi premisse fuerint convertibiles. Accidit tamen circa hunc syllogisandi modum quandoque peccare et principium petere: quod fit quotiens vel nihil ostendit: vel aliquid per ignotius.aut prius ostenditur per posterius Et dicitur tunc petere principium statim quando idem per seipsum ostenditur.ut a est: igitur a est. Et non statim cum aliquod per aliud ostenditur quod natum esset ostendi per primum ut linee non concurrunt.igitur sunt paralelle.

Circulariter syllogisare. *in 1a et 2a fig.*

De quarta potestate syllogismi. Cap.XX. Di.

Que est quarta syllogismi potestas? Mag. Posse conversive syllogisare. Unde et talis syllogismus conversivus dicitur. Et est qui ex contrario vel contradictorio conclusionis cum altera premissarum procedit ad illatorum oppositi contrarii

Syllogisare conversive *in omnibus, ...*

aut cōtradictorij alteri⁹ ꝑmisse. Di. Quibꝫ competit? Ma. Omībꝫ ꝑticularibꝫ syllogismis: si oppositū ꝯdictoriū ꝯclonis accipim⁹. Uliibꝫ aūt ꝑme figure silr scđe figure. ꝺēpta maiore ꝑpōne cōpetere pōt si ꝯclonis sumat ꝯrium.

De Quinta potestate syllogismi. Cap. XXI. Di.

q Ue est quinta potestas syllogismi? Ma. Syllogisare ad īpossibile. Hoc aūt fit accipiēdo ꝯdictoriū ꝑpositionis negate a rñdente: cum vna manifeste vera: inferendo vnā manifeste falsā ex cui⁹ falsitate vna ꝑmissaꝝ interimit. ex cui⁹ interēptione infert ꝟitas ꝯclonis ꝑbāde: prius a rñdente negate. Est aūt hæc potestas multū lata. Ois em̄ ꝑpositio pōt ꝑ impossibile syllogisari in aliquo mō ꝛ figura cui⁹ ꝯdictoria pōt cē ꝑmissa in tali mō ꝛ figura. Et ꝑpter hoc vlis affirmatia nō syllogisat ꝑ impossibile in ꝑma figura. Cōtingit etiā ꝛ circa hanc potestatē peccare ꝛ vocat ꝺ pctm̄ a logicis: nō ꝑpter hoc accidere falsū. Di. Qn̄ fit hoc? Ma. Cum in syllogismo ad īpossibile ponit vna ꝑmissa supflua: nihil faciēs ad ꝯclonis illationē. cui⁹ tn̄ falsitas ex ꝯclonis falsitate infert. ac si ipa cēt causa falsita. ꝯclonis. Et hec ꝯcordat qn̄q cū ꝑmissis in vno extremo qn̄q ꝟo in nullo.

Ad impossibile syllogisare.

ponit oēs propōnes.

Peccatum Logicum

De Sexta potestate syllogismi. Cap. XXII. Di.

Sexta potestas syllogismi que est? Ma. Posse syllogisare ex oppositis. Di. Quibꝫ hoc competit? Ma. Nulli syllogismo ꝑme figure: sed omībꝫ syllogismis scđe figure. Et silr negatiuis tertie figure. Fit aūt in vlibus ex cōtrarijs: in ꝑticularibꝫ ꝟo ex ꝯdictorijs. Et differt hic syllogismus a syllogismo q̄ ꝑcedit ex falsis: nam in tali ꝯclo pōt esse vera: hic aūt ꝯclusio semꝑ est falsa. Et circa hāc qdem potestatē cōtingit peccare pctō qđ logici fallaciā ꝯrie opinionis noiant. cum. s. quis ad ꝺ ducit. vt cōtrarias imaginet sil' veras. Quod qdē fit dupliciter. Primo ꝑ media nō subalternata. vt si qs sciat subam inesse aiali ꝛ nō sensibili. taliter decipit. Oīe aial est suba omīs hō est aial. igit ois hō est suba. Nullū sensibile est substātia. hō est sensibilis. igit null⁹ hō est suba. Scđo fit ꝑ media subalternata. vt si quis sciat subam inesse animali ꝛ nō corpi. sciat tn̄ ꝙ corp⁹ ꝛ aīal insunt hoi. hac argumentatione decipit. Oīe aial est substantia. ois hō est aial. igit ois hō est suba. Et rursus. nullū corp⁹ est substātia. ois hō est corp⁹. ergo null⁹ hō ē suba. Possumus tn̄ qn̄q extra syllogismū ꝯria opinari: sed nō eodem mō. sed vnū in vli: aliud vero in ꝑticulari. vt si quis sciat omnē mulā esse sterilē scit vtiq in vli hanc mulā esse sterilē. Si aūt nesciat hāc mulā esse mulā. aut qꝛ videt eā cū ventre tumescente opinabit in ꝑticulari hanc mulā nō esse sterilem.

Opinare cōtraria.

De Inductione. Capitulum. XXIII. Ma.

b Abes ita ꝫ primā argumētationis spēm ꝺm se ꝛ simpliciter ꝯsideratā: ꝑ sua declaratā principia. Restat vt de alijs disseram⁹. Et primū de inductione. Di. Quid est inductio? Ma. Est argumētatio ꝑcedens a singularibꝫ sufficiēter enumeratis ad suā vlem. vt Johannes est risibilis. ꝛ petrus est risibilis. ꝛ sic de alijs hoibꝫ: igitur ois hō est risibilis. Intelligit aūt hec diffinitio nō mō de singulari ꝑprie dicto: sed etiā de singulari in respectu. vt spēs respectu generis singularia sunt: ꝛ in illis est cōsequentia formalis: non aūt in singularibꝫ simpliciter. Uel inductio est syllogismus (scꝫ imꝑfectus) ostendens maiorē extremitatē de medio ꝑ minorē. vt hic equus est longeuus hic asin⁹ est longeuus. ꝛ sic de alijs aialibus non habentibꝫ colerā. igit oīe aīal habens colerā est longeuū. Di. Cū inductio (vt dicis) sit syllogismus imꝑfectus quō ꝑficitur? Ma. Per reductionē ad

Inductio.

spēs dē singularis ī respectu.

syllogismũ pfectũ hoc modo. Accipiat disiunctũ vel copulatũ ex singularib℞ p medio. vt om̃e qđ est hic asinus vel hic equus: ꝛ sic de alijs nõ habentib℞ colerã est longeuũ: sed omne qđ est hic asin⁹ vel equus. ꝛ sic de alijs nõ habentib℞ colerã est aĩal nõ habens colerã. igitur omne aĩal non habens coleram est longeuũ. Descendamus ad exemplum.

De Exemplo. Capitulum. XXIIII. Di.

Exemplũ.

Exemplum quid est: Ma. Est argumẽtatio qua pbat vnũ pticulare p aliud: pꝑter aliqđ sĩle repertũ in ĩpis. vt Ulmẽses pugnare cõtra Augustenses malũ est. igit Friburgẽses ꝯtra Basilienses malũ est. q₂ vtrobiqꝫ est pugnare affines ꝯtra affines. Reducit aũt ad syllogismũ: si tale sĩle accipiat p medio sic arguendo. Quoscũqꝫ affines pugnare contra affines malũ est. Basilienses ꝛ Friburgenses sunt affines. igitur Basilienses pugnare contra Friburgenses malum est.

De Enthymemate. Capitulum. XXV. Di.

Enthymema.

Enthymema quid est: Ma. Est syllogismus impfectus in quo sc₃ nõ omnib℞ pmissis positis infert cõclusio. vt oẽ aĩal currit. igit oĩs hõ currit. Et reducit ad syllogismũ addendo pmissam omissã. Per ꝯclusionẽ aũt videbit que pmissa debeat addi: mediũ eñ nõ intrat ꝯclusionẽ: sed tantũ maior ꝛ minor extremitates. vt om̃e aĩal currit. om̃is hõ est aĩal. igitur oĩs hõ currit. Posset tamẽ aliter definiri. ꝛ taliter Enthymema syllogismus est ex icotib℞ c signis. Est aũt icos ꝓpositio pbabilis. Signũ aũt est ꝓpositio necessaria: nõ qđem se. sed ratione illatiõis. Eadẽ igit ꝓpositio erit icos: q₂ pbabilis: ꝛ signũ: q₂ necessario infert ꝯclusionẽ. Inueniuntur aũt hec signa naturas rerũ inqrendo. vt mulier h₃ lac in mamillis: igit peperit. h aĩal habet latũ pect⁹ ꝛ scapulas. igit forte. ꝛc. Sunt ꝛ alie quedã argumẽtatiões impfecte. Di. Que: Ma. Cũ maior fuerit manifesta: ꝛ minor eque aut mabia ꝯclusione. Deductio dicit. vt om̃e equale linee recte põt qdrari: Circul⁹ est eq̃lis linee recte igit circulus põt quadrari. Cũ vero infert ꝓpositio ꝯtraria ꝓpositioni respondẽtis dicit instãtia. vt si dicas Omniũ ꝯtrarioꝝ eadẽ est disciplina: dico nulloꝝ oppositoꝝ est eadẽ disciplina. igit ꝯtrarioꝝ nõ est eadẽ disciplina. i. instantiã facio. Finis Tractatus quarti.

Icos. Signum

Deductio

Instantia

Tractatus quintus. De syllogismo dialectico. Capitulum. I. Oja.

Liber topicoꝝ

Quemadmodũ in supiorib℞ accepisti: ꝛ syllogisandi ꝛ argumentandi modũ ex ꝓpositionib℞ nõ veris nec falsis: sed simpliciter ꝯsideratis. vñ ꝛ syllogism⁹ ex his simpliciter dict⁹ est: ita pariformiter in eisdẽ figuris ꝛ modis: ꝛ sm dicta pncipia ex ꝓpositionibus pbabilibus ꝛ dialecticis argumẽtari ꝛ syllogisare potes: ꝛ syllogismus ex his format⁹ dialecticus dicit. Et est syllogismus qui ex pbabilibus est syllogisat⁹. Probabilia aũt dicunt ꝓpositiones dialectice. Propositio vero dialectica est questio pbabilis om̃ibus: aut pluribus: aut sapientibus aut his: aut oĩbus: aut plurib℞: aut maxime notis nõ extranea. Questio qđẽ est anteq̃ fuerit pbata. Tunc eñ cũ signo questiuo sumit ꝛ vnã ꝯdictionis ptem querit. vt vtrũ om̃is mater diligat filiũ suũ. Questionẽ aũt que vtrãqꝫ ꝯtradictionis ptem inquirit problema dialecticũ appellam⁹. Et est speculatio cõtendens ad electionẽ vł fugã: vel ad veritatẽ ꝛ scientiã: aut ipm: aut vt

Syllogismus

Probabilia Propositio Dialectica.

Questio.

adminiculās:aut ad aliq̄d huiusmodi. Uñquedā sunt ꝓblemata naturalia q̄dam moralia:quedā dialectica. ꝛc. Et rursus q̄dam sunt de q̄bus neutro mō opinamur.vt vtrū astra sint paria vel imparia:Quedā de quibꝫ sapiētes ꝯ̄riantur vulgaribꝫ.vt vtrū stella fixa sit maior terra./Quedā sunt de quibus etiā vulgares inter se dissentiūt.vt vtrū hō sit aīal vel huiusmodi. Et ex his q̄dam sunt que positiones dicunt̄. Est aūt positio opinio alicuꝰ notoꝝ ſm ꝓ̄hiam nō extranea.vt motū distingui a mobili. Problemata aūt que sunt ꝑ defectū rōnis:dialectica nō sunt.Et ad assentiendū ipis:hoīes nō rationibus sed verberibꝫ arcendi sunt.vt si quis querat aut dubitat.Utrum oporteat deos vereri ꝛ parentes honorare.Habent autē ꝓpositiones dialectice specialia predicata que similiter dialectica appellamus. Positio

De predicatis dialecticis. Cap. II. Di.

q Uid est p̄dicatū dialecticū? Ma. Quod natū est p̄dicari in ꝓpositiōe:arte dialectica terminabili. Di. Quotruplex? Ma. Quadruplex.s.Definitio:Propriū:Genus:ꝛ Accidens.Compꝛehendēdo sub genere spēm ꝛ differentiā genericam. Di. Quid est definitio? Ma. Est oratio indicans quid est esse rei. Di. Quid est ꝓpriū? Ma. Quod non indicat quid est esse rei:soli aūt inest: ꝛ conuersim p̄dicatur de re. Di. Quid est genus? Ma. Quod p̄dicat̄ de pluribꝫ specie differētibus in eo qđ quid. Di. Quid est accidens? Ma. Est quod nec est definitio nec ꝓpriū: nec genus:inest aūt rei.vel est quod cōtingit eidē inesse ꝛ nō inesse.Possunt tamen oīa p̄dicata ad vnū reduci. Di. Ad quod? Ma. Ad definitionē.Sicut eñ ꝓbatur.hoc non est ꝓpriū alicui:q2 no inest ei soli:ita etiā probat̄ eadē via: igit̄ nō est definitio eius.Et sicut ꝓbatur.hoc nō est genus huic:q2 nō inest essentialiter:ita ꝓbatur:igitur nō est definitio eius.Silr sicut ꝓbatur.h' non esse accidens alicuiꝰ:q2 nō inest.ita ꝓbatur aliquod non esse definitionē eiusdem.Habent aūt hec p̄dicata annexa:queſꝫ eodem mō terminant̄ ꝛ ꝓbantur vt p̄dicata. Di. Que sunt ista? Ma. Annexa definitionis proprij ꝛ generis sunt idem ꝛ diuersum.Si eñ ꝓbabitur quia aīal est genus hominis ꝛ bouis:probatū est:quia hō ꝛ bos sunt idem genere.Et si ꝓbatur quantitas esse genus linee ꝛ nō hominis: probatū est lineam ꝛ hoīeꝫ esse diuersa genere.Ita pariformiter de definitione ꝛ proprio exemplificandū erit.Sed accidentis annexa sunt comparatio ſm magis ꝛ minus.vt si probat̄ hoc nō est eligendum ꝓbatum est:q2 nō est magis eligendū. ꝛc. Ex dictis habes ex quibꝫ ꝛ qualibus dialectice argumentationes possint fieri. Di. Sane intellexi h'. si quid aliud sit ad horum noticiam necessarium silentio haud preterecas. Magi. Immo aliud est. Di. Quod est tale? Magi. Argumentationis:ꝛ ꝯfirmatiuū ꝛ cōfortatiuū principiū. Di. Quod ē tale? Ma. Locꝰ dialecticꝰ.

Definitio. Proprium. Genus. Accidens. Annexa.

De Loco ꝛ eius diuisione. Capitulum. III. Di.

q Uid est locus dialecticus? Mag. Est sedes argumenti.Nam in eo quiescit argumentū.vt homo in sede. Et quemadmodum res in loco suo naturali nō modo conseruat̄: sed etiam fit ꝛ generat̄ ita argumentatio nō modo in loco dialectico cōfirmat̄:verū etiā generatur. Ob id locus in duo diuiditur. scilicet in locum maximam.et locum differentia maxime. Est autem locus maxima idem quod maxima. Maxima vero est propositio per se nota.qua scꝫ nō est alia prior aut notior in suo Maxima

genere:aut ex eisdem constituta terminis.vt omne totū est maius sua parte.
dr̄a maxie. Locus differentia maxime est:quo vna maxima differt ab alia.Et ē materia
liter gen⁹ species.definitio.&c. Sed formaliter est dictoꝝ ad inuicē habitudo.
Et is rursus triplex est. sc3 intrinsecus: extrinsecus:& medius. Intrinsecum
q̄dem locū dicimus cū argumentū sumit̄ ex his que sunt de substantia rei:
Locus intrinsecus. quādo videlicet p̄catū termini inferentis includit̄ in significato termini illa
ti aliquo essendi mō.vt aīal rationale currit igit̄ hō currit.Locus aūt extrin
secus est.in quo argumentū sumit̄ ab his.que separata sunt a rei substātia
Loc⁹ extrin. &c.vt petrus est sanus.igitur nō est eger.Locus vero medius est in quo argu
loc⁹ medi⁹. mentū sumit̄ ab his que partim cōueniunt.& ptim differūt a rei substantia
&c.vt iusticia est bona.igitur iustum est bonū. De his videndum per ordinē.
Et primo de locis intrinsecis.

De Locis intrinsecis. Capitulum.IIII. Ma.

Est aūt locus intrinsecus duplex. Quidā em̄ sumitur a substantia.
Quidā vero a cōcomitantib⁹ substantiā. Di. Quādo locus sumit̄
a substantia? Mag. Quando argumentū sumit̄ ab his que sunt loc⁹ a su[bstantia]
de substantia coꝝ que ponunt̄ in questione:& est cū inferens & illa
tum. includunt se cōuertibiliter.vt aīal rationale currit.igitur hō currit.Et
est triplex.s.a definitione ad definitū & econuerso.A descriptione ad descrip
tum & econuerso.Et a nois interpretatione ad interpretatū & econtrario.Est
aūt definitio(vt hic sumitur)oratio indicans quid est esse rei p essentia'ia.
Di. Quot modis sumit̄ locus a definitione ad definitū? Ma. Quattuor
Primo subijciendo definitionē affirmatiue vt aīal rationale currit.igitur hō Definit[io.]
currit. Secūdo p̄dicando definitionē affirmatie.vt petr⁹ est aīal rōnale. igit̄
petr⁹ est hō. Tertio subijciēdo definitionē negatiue.vt aīal rationale nō cur
rit.igit̄ hō nō currit.Quarto p̄dicando definitionē negatiue. vt asin⁹ non est
anial rationale.igitur asinus nō est hō.Simili modo a definito ad definiti
onē:quattuor sunt argumētandi modi.Et tenent oēs hi modi virtute hui⁹
maxime.Quicq̄d dicit̄ vel negat̄ de definitiōe.dicit̄ aut negat̄ d definito.& ecō
trario.Et quicquid affirmat̄ vel negat̄ de definito.idem dicitur aut negatur
de definitione & ecōuerso.Sed hæc plana sunt:descriptionē pcurramus.Est
aūt descp̄tio oratio p̄cans q̄d ē esse rei p accn̄talia. Et sumit̄ accn̄tale pro eo
q̄ð nō est de essentia rei. Et sic ꝑꝓriū in ꝑposito accidens dicit̄. Di. Quomō
Descp̄tio. aut quot modis sumit̄ locus a descriptione? Ma. Eodē modo quo sumit̄
locus a definitione ad definitū & ecōuerso.Exempla sunt hec.aīal risibile cur
rit igit̄ hō currit.petrus est aīal risibile. igitur petrus est hō.aīal risiblie nō
currit.igit̄ hō nō currit.Asinus nō est anial risibile.igitur asinus nō est hō.
Di. Hæc silr̄ plana sunt: Nois interp̄tationē notifices. Ma. Nois interp̄
tatio est dictionis minus note p notiorem expositio.vt phs.i.amator sapiētie
interp̄tatio. Et est duplex.Quedā em̄ cōuertitur cū interp̄tato.vt amator sapiētie & phs.
Quedā vero nō.vt lapis & ledens pedem. De prima est ad ꝑpositum:& ab ea
sumit̄ modus arguendi eodem modo sicut a definitione ad definitū.Exem
pla etiā s̄m dictorū formā sumenda sunt. Et hec de locis q̄ sumunt̄ a sub
stātia.Cōsequenter videndū de locis q̄ sumunt̄ a cōcomitantib⁹ subām.

De locis dialecticis sumptis a concomitantibus substantiam. Capitulum. V. Discipulus.

Quando locus sumit a cōcomitantibus substantiā? Ma. Quando argumentū sumit ab his que ꝯsequuntur essentias rerum in questione positarum. Et est sextuplex.s. a toto ad partem ⁊ econuerso. A causa ad effectū ⁊ econtrario. A generatione. A corruptione. Ab vsibus. A cōmuniter accidentib⁊. Hos dicto prosequamur ordine.

De Loco a toto. Capitulum. VI. Di.

Quot modis sumit locus a toto ad suā ptem? Ma. Multis modis modis ſm q̄ totū varie diuidit. Est em̄ quoddā totū vle: totum integrale: totū in quātitate: totū in modo: totū in loco: ⁊ totū in tpe. Di. Quod dicit totū vle? Ma. Quodlibet supius: respectu sui inferioris: quod pars totius vlis dicit. Et sumit argumentū ab illo toto negatiue p̄dicando totū vle. vt lapis non est anial. igitur lapis nō est hō. Et tenet virtute illi⁹ maxime. A quocunq̄ negat genus: ab eodē negat ⁊ spēs. Sed argumentū a parte ad totū vle tenet affirmatie subiciendo ⁊ p̄dicando ptem. vt hō currit. igitur anial currit. Petrus est homo. igitur petrus est aial. Quidquid em̄ dicit de inferiore: hoc idem dicit de suo superiori. Di. Quod dicitur totū integrale? Ma. Qd̄ habet partes quātitatē habentes. vt domus habet parietes: tectū ⁊ fundamentū. Et ab illo sumitur argumentū affirmatiue. vt domus est. igitur paries. Sed a parte ad totū n̄ valet argumentum negatiue. vt paries nō est. igitur domus non est. Nam posito toto ponūtur ⁊ omēs ptes ipm̄ integrantes. Et vna pte nō existente totū existere nō potest. A ptibus aūt sil' sumptis ad totū valet argumētum affirmatiue. vt paries est. tectū est. ⁊ sic de alijs ptib⁊ domus igit̄ domus est. Di. Qd̄ est totū in quātitate? Ma. Est vle sumptū vl' quod sit si vli addatur signū distributiuū. ⁊ ab isto sumit argumentū affirmatiue ⁊ negatiue. vt oīs hō est anial. igitur petr⁹ est anial. Nullus hō est asinus. igit̄ petrus non est asinus. Si em̄ vlis sit vera: quelibet particularium est vera. Silr̄ si vlis fuerit falsa: q̄libet p̄ticulariū est falsa: sed nō ecōuerso. Ideo ab vna harum partiū ad totū argumentū non valet: sed ab om̄ib⁊ sil' sumptis. vt petrus est anial. Johānes est anial. ⁊ sic de alijs. igitur om̄is hō est anīl. Et petrus non est asinus. Johānes nō est asinus. ⁊ sic de alijs. igitur nullus hō est asinus. Di. Quod est totū in modo? Ma. Est vniuersale sumptū sine determinatione. vt hō. Uniuersale aūt sumptū cū determinatiōe nō diminuēte sed restringente dicit pars in mō. vt hō albus. Et ab his sumit argumentū: eodē mō sicut a toto vli. vt asin⁹ non est hō: igitur asinus nō est hō albus. Et petrus est hō albus: igitur petrus est hō. Si autē determinatio fuerit diminuens: non sequit. vt petrus est homo mortuus: igitur petrus est hō. hic est leo pictus. igitur hic est leo. Di. Totū in loco quid est? Ma. Quod ꝑcat omnē locū. vt vbiq̄ nusq̄. ⁊c. Sed id quod vnū locū ꝑcat pars in loco dicatur. vt hic. Ab his argumentandū est sicut a toto in quantitate. vt deus est vbiq̄. igitur deus est hic. Chymera nusq̄ est. igitur chymera non est hic. Et rursus petrus non est hic: igitur petrus non est vbiq̄. ⁊c. Di. Quod est totū in tēpore? Ma. Quod ꝑcat omne tempus. vt semꝑ nunq̄. Id vero qd̄ vnū solū tempus significat est pars in tempe. Et ab his sumit argumentū sicut a toto in modo. vt deus est semꝑ: igitur deus est nunc. Et rursus chymera nunq̄ est. igitur chymera non est nunc.

De loco a causa ad effectū et econuerso. Cap. VII. Ma.

q Ui sequit̃ est locus a causa ad effectũ ⁊ ecõtrario. Causã aũt dicim⁹
Causa ad cui⁹ esse sequit̃ aliud. Et est q̃druplex.s. materialis: formalis: fi-
nalis: ⁊ efficiens. Di. Que causa est materialis? Ma. Ex qua cũ
forma totũ constituit̃. Quod ⁊ effectus cause materialis dicit̃. vt ex
materialis. ferro cũ forma debita fit cultell⁹. Et ab his sumit̃ argumentũ negatiue tm̃:
vt ferrũ non est. igit̃ arma ferrea non sunt. Et rursus ab effectu ad causam
materialẽ fit argumentũ affirmatiue. vt arma ferrea sunt: igitur ferrũ est.
Posita em̃ materia nõ est necesse materiatũ esse: sed econtrario. Quod q̃dem
intelligendũ est de materia pmanente. Nam in materia transeunte ita ar-
guendũ est. Vitrũ est. igit̃ arena: aut cinis fuerunt. Panis est: igit̃ farina aut
Formalis. aqua fuerũt. Di. Causa formal' que est? Ma. Que dat esse rei (.s. effectui)
vt albedo dat esse albo. Et in his arguendũ est negatiue. vt albedo non est:
igit̃ albũ nõ est: aĩa nõ est. igitur animatũ nõ est. Ab effectu vero ad causam
formalẽ argumẽtandum est affirmatiue. vt aĩatum est: igitur anima est: al-
bum est: igitur albedo est. Nam posita forma non ponit̃ necessario formatũ
vt patet de formis essentialib⁹ in aĩabus exutis corpe. In accidentalib⁹ in al
Finalis. bedine circa altaris Sacramentũ. Di. Causa finalis que est? Ma. Gratia
cuius aliq̃d fit (.s. effectus) In his sumit̃ argumentũ affirmatiue ⁊ negatiue
vt beatitudo est bona. igitur virtus est bona. Pena nõ est bona. igit̃ peccatũ
nõ est bonũ. Cuius em̃ finis bonus aut malus: ipm̃ quoq̃ bonũ aut malũ
Efficiens. esse necesse est. Di. Causa efficiens que est? Ma. A qua prima fit motus.
vt domificator est causa efficiens domus. Et in his quoq̃ sumit̃ argumen-
tũ affirmatiue ⁊ negatiue. vt domificator est bonus. igitur domus facta ab
eo est bona. Et rursus domus est bona. igitur domificator est vel fuit bon⁹.
⁊c. Nam cuius causa efficiens bona. ipm̃ quoq̃ bonũ est. Sed non sequitur
domus est. igitur domificator est. aut econtrario. Quia in his omnibus iam
dictis causa ⁊ effectus non sumuntur formaliter. sed fundamentaliter. ⁊c.
His relictis ad reliqua transeamus.

De locis a generatione ⁊ corruptione abusibus ⁊ cõ-munitcr accidentibus. Capitulum. VIII. Di.

Ertio ordine sequit̃ locus a generatiõe ⁊ corruptione quaꝝ descrip
t tiones in pdicamentoꝝ tractatu accepisse me memini: reliquũ est:
vt arguendi modũ in his patefacias. Ma. A generatiõe ad gene-
ratũ: ⁊ econtrario: argumentũ sumit̃ affirmatiue ⁊ negatiue. vt ge-
A genera-tione. neratio martyris ẽ bona: igitur martyr est bonus. ⁊ econuerso. Et generatio
antichristi est mala. igit̃ antichristus est malus ⁊ ecõuerso. Sed a corruptiõe
ad corruptũ oppositũ sequit̃. vt corruptio antichristi est bona: igit̃ antichri-
A corrup-tione. stus est malus: ⁊ ecõtrario. Corruptio virtutis est mala: igit̃ virtus est bona.
Cuius em̃ generatio bona. ipm̃ quoq̃ bonũ est. Cuius vero corruptio bona:
ipm̃ malũ est. Et cuius corruptio mala. ipm̃ quoq̃ bonũ est. Hos locos seq̃-
Usus. tur qui ab vsu est. post quẽ qui a cõiter accidentib⁹ sumit̃. Di. Usus q̃d est?
Ma. Est opatio siue exercitatũ rei (scꝫ vsitate) Et ab his sumit̃ argumentũ
affirmatiue ⁊ negatiue. vt equitare est bonũ: igitur equus ẽ bonus: ⁊ ecõtra-
rio. Et similiter occidere est malũ. igitur occisor est malus. ⁊ econtrario. Cui⁹
em̃ vsus bonus aut malus ipm̃ quoq̃ bonũ aut malũ est. Di. Cõmuniter
accidentia que sunt? Ma. Duplicia sunt. Quedã em̃ ꝯsequunt̃ se nõ semp
vt cõptus ⁊ adulter. Non em̃ oĩs cõptus adulter est. aut ecõuerso. Et de his
nihil ad phs. Alia sunt que ꝯsequũtur se semp vt penitere: sequit̃ em̃ semp

ad peccare. Unde aliter in his argumētandū est affirmatiue. Ille penitet. igit̄
deliquit. ⁊ rursus Ille nō deliq̄t igit̄ nō penitet. Nam in cōiter accidentibus.
si posterius inest primū infuit. Et si prius nō inest posteri⁹ inerit. Hactenus
de intrinsecis. Consequens est. vt de locis extrinsecis despiciamus.

De Locis extrinsecis. Capitulū. IX. Ma.

Est aūt locus extrinsec⁹ multiplex. Quidā em̄ est ab oppositis. Qui-
dā a disparatis; quidā a maiore. quidā a minore; quidā a silī; quidā
a ꝓportione; quidā a transumptione; ꝗdam ab auctoritate. Rursus
locus ab oppositis quadruplex est. Nam alius est a relatiue oppo-
sitis. Alius a cōtrarijs. alius a cōtradictorijs. ⁊ alius a ꝑuatiue oppositis. In
quibus argumentandū eo quo sequit̄ modo. A relatiue oppositis argumē-
tū valet affirmatiue ⁊ negatiue. vt pater ē. ergo filius est. ⁊ econuerso. Relati- Relatiua.
ua em̄ sunt simul ortu ⁊ occasu. Et rursus. Petrus est pater Joannis. igitur
Petrus non ē filius eius. Et rursus Joannes ē filius petri. igit̄ Joannes nō
est pater petri. Opposita nāq̄ relatiua eidem inesse nō pn̄t. Sed argumentū
a contrarijs sumit̄ affirmatiue. vt hoc aīal est sanū. igit̄ nō est egrum; hic hō Cōtraria
est albus. igitur nō ē niger ⁊c̄. Negatiue aūt tantū tenet in cōtrarijs imedia-
tis. vt hoc anīal nō est sanū. igitur hoc anīal est egrū. Sed nō sequit̄. Hic hō
non ē albus; igitur est niger; q2 potest esse rubeus. A priuatiue oppositis ar- Priuatiua
guit̄ affirmatiue. vt petrus est cecus. igitur petrus non est videns. Negatiue
aūt nō tenet. nisi tempe determinato a natura. vt nō sequit̄; hic cecus nō est
vidēs. igitur est cecus. q2 ante diem nouū nō vidit. Sed sequit̄ hic canis post
nouū diem nō est videns; igitur hic canis est cecus. Argumentū vero a con- Contradi-
tradictorie oppositis est; vt si vnū sit verū. reliquū est falsum. ⁊ econuerso. vt ctoria:
petrū sedere ē verū. igitur petrum non sedere est falsum ⁊c̄. Di. Disparata
que sunt? Ma. Que natura diuersa sunt; vt hō ⁊ asinus. Et in his sumit̄ Disparata
argumentū affirmatiue. vt petrus est hō igitur petrus nō est asinus. Oportet
aūt hoc fieri in accidentalib⁹ ⁊ abstractis. vt sequit̄ hoc ē albedo; igitur hoc
nō est quātitas. Sed nō sequit̄. hoc est album; igitur non est quantū. Di.
Quid est maius? Ma. Quod alicui supra ponitur in potētia ⁊ virtute. Id
aūt quod supponit̄; minus dicit̄. Et ab his sumit̄ argumentū mō opposito Maius
Nā a maiore tenet argumentū negatiue. A minore ꝟo tenet semp affirmati- Minus.
ue. Exempla sunt hec. Rex nō potest expugnare hoc castrum; igit̄ nec miles.
Et rursus. Miles potest expugnare hoc castrū. igitur rex potest. Nā si id qδ
magis videt̄ inesse non inerit. nec id quod minus videt̄ inesse inerit. Et si id
quod minus videtur inesse inest. igitur id qδ magis videtur inesse. Di. Si-
militudo quid est? Ma. Est rerū differentiū eadē qualitas. Et ab hac si- Silitudo
mitur argumentum affirmatiue ⁊ negatiue. vt sicut risibile inest homini ita
hinnibile equo. Sed risibile inest homini vt proprium. igitur hinnibile inest
equo. vt ꝓprium. Et rursus. Risibile non inest homini vt genus. igitur hin-
nibile nō inest equo. vt genus. Quia de silībus idē est iudiciū. Di. Propor-
tio q̄d est? Ma. Est rerū differentiū eadem habitudo. nō aūt inherentie. sic Proportio
similitudo. Et ab hac taliter arguit̄. Sicut se habet rector nauis ad nauē. ita
rector ecclesie ad ecclesiā. Sed rector nauis nō est eligendus sorte. sed arte igi-
tur nec rector ecclesie eligendus est sorte sed arte. Quia de ꝓportionabilibus Transūptio
idem est iudicium. Di. Transumptio quid est? Ma. Est acceptio nōis Auctoritas
magis noti pro nomine minus noto. vt sapiens accipitur ꝓ philosopho.

Et tenet argumentũ q: quicq̃d dicit̃ de aliquo sub noie minus noto: dicitur de codẽ sub noie magis noto. vt p̃hs nõ est auarus: igit̃ sapiens nõ est auarus ⁊ econtrario. ⁊c. Transumptio aũt est: qua nomẽ vel oratio transumitur ad significandũ aliud ꝓpter aliquod silẽ. vt ridere florere. ⁊c. ptinet ad sophisti. Di. Quid est auctoritas? Ma. Est iudiciũ sapientis in sua scia. Et ab ea sumit̃ argumentũ tantũ affirmatiue. vt astronomus dicit celum moueri: igitur mouet̃. Quia vnicuiq̃ experto in sua scientia credendũ est. Et tantũ de locis extrinsecis. Restat vt videamus de medijs.

De Locis medijs. Capitulũ. X. Ma.

Locus medius trifarie partit̃. Est em̃ alius a cõiugatis. Alius a casibus: ⁊ alius a diuisione. Di. Coniugata que sunt? Ma. Abstractũ cũ suo cõcreto. Et in his hoc mõ arguit̃. Justicia est bona: igit̃ iustum est bonũ ⁊ conuerso. Nam quicq̃d conuenit vni ꝯiugatorũ: hoc cõuenit ⁊ reliquo. Di. Casus qui sunt? Ma. Ea que ab abstracto cadũt: vt iustũ ⁊ iuste a iusticia. Et in his ita arguit̃. Justũ est bonũ: igit̃ quod iuste fit bene fit. Di. Diuisio q̃ duplex est? Ma. Duplex. Quedã em̃ fit per negationẽ. vt petrus est hõ aut nõ hõ. Quedã fit sine negatione. Et hec rursus duplex est scʒ essentialis siue ꝑ se ⁊ accidentalis. Essentialis siue ꝑ se est aut generis in spẽs. vt animaliũ aliud equus: aliud hõ. Aut est totius integralis in suas ꝑtes: vt partiũ domus alia est paries alia tectũ. ⁊c. Aut est vocis in significata vt canum alius est latrabilis: alius marinus: alius celestis. Sed diuisio accidentalis fit: aut cũ subiectũ in accidentia partitur vt animaliũ aliud sanũ: aliud egrum: ⁊ ecõuerso: cũ accidens in subiecta diuidit̃: vt sanoꝝ aliud hõ aliud asin⁹. Aut cũ accñs I accidẽtia scindit̃. vt sanoꝝ aliud calidũ aliud frigidũ. ⁊c. Ab his omnib⁹ sumit̃ argumentũ a positione vni⁹ membroꝝ diuidentiũ ad remotionẽ alteri⁹ ⁊ econuerso. vt Johãnes est anĩal ⁊ nõ est aĩal sanũ: igitur est anĩal egrum. Et petrus est animal: ⁊ est aĩal rationale: igitur nõ est aĩal irrationale. Hec de locis dialecticis dissertasse satis sit. In quib⁹ tamẽ si abundare volueris: quadruplici instrumẽto vtẽdũ est. De quibus fortasse nõ erit inutile iam in calce hui⁹ tractatus pauca in mediũ ferre.

Cõiugata. Casus Diuisio Essentialis Accidẽtalis

De instrumentis abundandi. Cap. XI. Di.

Que igitur sunt abundandi instrumenta? Ma. Sunt ꝓpositionũ sumptio. Multiplicis distinctio: Differentiaꝝ inuentio ⁊ similitudinis cõsideratio. Unde optʒ sumere varias ꝓpositiones scʒ ꝓbabiles: morales: logicas: phisicas ⁊c. Oportet etiã distinguere multiplex vt ostendamus ꝓpositum: ⁊ nõ paralogisemur. vt acutũ est multiplex: q: in voce cultro ⁊ magnitudine. Et ex eo rursus multiplicant̃ ꝓpositiones. Oportet insuper eoꝝ que ꝓposita sunt inuenire ⁊ cõsiderare differentias: ꝑ hoc em̃ propositiones multiplicam⁹: diffinitiones facilius cõstituimus. Demum similitudinẽ eoꝝ que dicta sunt cõsiderabim⁹. Nam ⁊ per hoc ꝓpositiones plurificare possumus. Om̃ia em̃ dicta ad multiplicationẽ ꝓpositionũ tendunt. In quib⁹ siliter ⁊ in dictis locis: si intellectũ exercitaueris: potes non modo opponenti obuiare. verumetiã quãcunq̃ cõclusionẽ ꝓbabiliter syllogisare. Aut saltem (quod satis est logico) de requisitis nihil obmittere. Unde ⁊ medicũ bonũ dicimus si de requisitis circa egrum nõ negligit. etiã si nõ semꝑ sanet.

Abũdandi instrumẽta.

Sillogiſmo demõſtratiuo

Tractatus VI. de Sillogiſmo demonſtratiuo. De demrationis definitione. Cap.I.

Di. Ex pbabilib9 ita clare iamiam argumẽtandi modũ accepi: vt de hoc plura ṽba fundere (in pncipijs ſcientiarũ laboram9) nõ ſit neceſſe. Sed quo ingenio ex ppoſitionib9 p ſe 7 neceſſarijs. ſyllogiſandũ ſit cõſequenter oſtendas. Ma. Sicut ex pbabilib9 7 cõtingentib9 ſyllogiſmũ dyalecticũ: ita 7 p ſe 7 neceſſarijs demõſtratiuũ efficies. Potius tñ in pma figura q̃ȝ in alia: eo q̃ ceteris ſit pfectior. Et qm̃ cõcludit vniuerſaliter affirmatiue: qd in alijs nõ cõtingit. Unde ſi ſyllogiſmus demõſtratiuus: ſiue demõſtratio eſt que pcedit ex primis: veris: imediatis: priorib9: notiorib9: cauſiſq̃ȝ cõcluſionis. Dicũtur aũt prima vera: que p ſeipã 7 non p alia fidem habent. Uel que cũ ſint vera nõ cõtingit ea demõſtrare. Sed imediata ſunt ppoſitiones p ſe notę: quib9 non eſt alia prior ſiue notior: ſed cognitis terminis cognoſcunt: vt q̃9libet eſt vel nõ eſt. Innata enĩ eſt nobis potẽtia per quã determinamur ad aſſentiendũ primis principijs debite p̃ſentatis: 7 ſunt duplicia. Quędã enĩ ſunt dignitates: quę. ſ. non poſſunt demõſtrari: 7 neceſſe eſt quẽlibet docendum eas habere: vt quodlibet eſt vel nõ eſt. Alię ſunt poſitiones ſiue ſuppoſitiones quę non demõſtrant: non tñ neceſſe eſt quẽlibet docendũ eas habere. vt oẽ aĩal rõnale eſt riſibile. Definitio aũt cũ nec p̃cet eſſe: nec nõ eſſe: poſitio nõ eſt. Di. Priorib9 cur addis? Ma. Quia optet demõſtrationis p̃miſſas eſſe ppoſitiones primas: aut in primas reſolubiles p aſcenſum 7 in aſceuſu ſtali nõ cõtingit in infinitũ pcedere: licet per pl'a finita. Finita aũt finities ſumpta ſemp ſunt finita. Uerũtamẽ pmũ principiũ in ppria forma nõ ingredit demõſtratõem: ſed vt cõtractũ eſt. *Syllogiſm9 demõſtratiuus.* Di. Quid p reſiduas definitiõis pticulas deſignare p̃tendis? Ma. Alias p̃miſſaꝝ conditões. Cum enĩ ſolius cõcluſionis ſit ſciẽtia: doctrina: ſiue diſciplina. oĩs aũt tal' ex pure exiſtenti ſit cognitione: optet p̃miſſas ante cõcl'onem eſſe cognitas: non tñ eodẽ modo: maior enĩ prius tpe cognoſcit cõcl'one: minor aũt ſimul tempe cũ cõcluſione cognoſcit. Cõcluſio aũt 7 ſi poſſit fieri in vniuerſali ante demõſtratõem: nõ tñ in pticulari. *premiſſe cognoſcunt.* Di. Unde aũt ſciunt p̃miſſe? Mag. Ex cognitone ſuaꝝ partiũ que ſunt paſſio 7 ſubiectũ: de q̃b9 ante oẽm demonſtratõem neceſſario p̃cognoſcimus q̃d eſt: 7 q2 eſt: q̃d. ſ. p̃cent: 7 q2 eſt: ſcȝ ens poſſibile in natura: 7 q2 paſſio ineſt ſubiecto: ſed ppter q̃d hoc ſit p demõſtratõem concludit. Concl'onem igit ppter p̃miſſas aſſentimus: igitur p̃miſſis magis credimus. Nam ppter qd vnũ qđq̃ȝ tale 7 ipm magis. et ſit talis cognitio in nobis per viam ſenſus. memorię. 7 expimenti. Expimento aũt ſit vl'e qd eſt principiũ artis 2 ſcie. Scientia enĩ eſt vniuerſaliũ: intellectus vero eſt primoꝝ pncipioꝝ. *Precognitõ q̃d eſt 7 q̃a eſt.* Patet ex his: ſi nob alicui9 ſenſibilis ſenſus defecerit: eiuſdẽ 7 deficere ſciam neceſſe ẽ. vt cecus a natiuitate: coloris oĩno nullã habet noticiã: ſed potius ignorantiã pure negatiõis. *Ignantia pure negationis* Qui aũt decept9 fuerit ſyllogiſmo ignorantię: 7 ſi ſciam nõ acq̃rat: nõ tñ ignorans eſt ignorantia pure negationis: ſed praue diſpoſitionis. vt ſi q̃s credat his p̃miſſis Oĩs ſubſtãtia eſt qualitas: oĩs q̃ȝtitas eſt ſubſtantia. igit oĩs q̃ȝtitas eſt qualitas: praue diſpoſitus cenſet. *Ignantia pue diſpoſitionis* Di. Quã p̃gnans eſt hec demõſtrationis definitio. Ma. Pregnans eſt et multa cõprehendens.

Quid ſcire: quid ppoſitio vniuerſalis de omni: per ſe et ſecundũ qd ipſum. Cap.II.

Magiſter.

Demõstratio.
Scire

Tiam demõstrationis inuenies definitõem[?] vbis qdem breui orõni:sensu tamẽ non minus p̃gnantem. Di. Quã? Ma. Demõstratio est syllogismus faciens scire. Scire aũt per demonstratõem intelligere est. Uel scire est rem ꝑ causam cognoscere ꝓpter quã res est:ꝛ qm̃ illius est causa:ꝛ non est cõtingere hoc aliter se habere. Ex ista: ꝛ p̃cedente definitõib;

ꝓpõ vel a

clare patet cõclusionẽ quã cõtingit scire ꝛ demõstrare.esse verã ꝛ perpetuã per se ꝛ vlem. Ueram qdem dico:nam falsum ꝛ qd nõ est: non cõtingit scire. Perpetuã aũt dico:qm̃ corruptibiliũ nõ est scientia:ideo nec definitio:qꝛ definitio est demõstrationis principiũ : aut tota demõstratio tm̃ positione differens. Per se dico.qm̃ ea q̃ ꝑ accñs sunt corruptibilia sunt: ꝛ non ꝑpe-

ꝓpõ de om̃i
ꝓpõ per se

tua nec necessaria. Licet eñi necessariũ ex non necessarijs possit syllogisari: nõ tamẽ potest sciri nisi ex necessarijs. Silr ea que non sunt vniuersalia: ꝑpetua non sunt. Ulem aũt ꝓpositõem hic dicimus.nõ vt tractatu tertio definita est:sed eam ipam q̃ est de om̃i:de ꝑ se:ꝛ ƀm qd ipm. Di. Que aũt ꝓpositio dicit de om̃i? Mag. Illa in qua p̃dicatũ non est in quodã suppo

Modi perseitatis

sito subiecti:in quodã vero non:nec aliqñ:aliquãdo vero non. sed om̃i ꝑ se ꝛ semp.vt om̃is homo est risibilis. Di. Propositionẽ ꝑ se quã dicis? Ma. eam que est in aliq̃ modo dicendi per se. Sunt aũt huiuscemõi q̃tuor. Primus est.cum p̃dicatũ est definitio vel ps definitionis subiecti. vt om̃is hõ est aĩal rõnale. Secũdus est cũ subiectũ est definitio vel ps definitionis p̃dicati.vt hõ est risibilis. Tertius est eoꝝ que non sunt in subiecto.vt dicibilia de genere subẽ. Quartus est modus causandi. vt cũ aliqd fit ꝓpter alterũ: tunc id ꝓpter qd aliud fit est causa per se effectus causati.vt interfectio est causa per se interitus. De p̃mis duob; est ad ꝓpositũ:nam in his sunt propositiones ꝑ se necessarie ꝛ vniuersales. Et ne in harũ assignatione te errare cõtingat:cauere necesse est.ne passio supioris inferiori assignet Etiam si tale supius vnicũ habuerit inferi⁹. Silr ne passio cõmunis specie.distinctis: per aliqd innoĩatũ cõuenicus. vni vt ꝓprio attribuat. vt ꝓportionabiliter cõmutari cõuenit linee:tempi:ꝛ numero. Male igitur assignat vni ex his tanq̃ ꝓprio subiecto. Aduertendũ est demũ: ne passio ꝑtis assignetur toti. vt nõ currere est passio lineaꝝ paralellarũ:ideo male attribuit toti: vl om̃i linee. Ad cognoscendũ aũt ꝙ sit passionis primũ ꝛ adequatũ subiectũ videndum est:quo posito ponat:ꝛ quo remoto remoueat. Id eñi verũ subiectũ talis passionis censetur. Di. Que aũt ꝓpositiones dñr ƀm qd ipm? Mag.

Propõpes ƀm q̃ ipm

Iste que cõuertunt. Ex qua patet ꝙ demõstratio ꝓcedit ex p̃ncipijs ꝓprijs ꝛ non cõmunib;:qꝛ talia non cõuertuntur. Seq̃tur rursus ꝙ demõstrator nõ põt descendere de genere in genus.hoc est vna scientia nihil demõstrat de subiecto alterius scientie:dẽpta scia subalternãte:q̃ põt demõstrare aliqd de subiecto subalternate:nõ tñ demõstratione ꝓpter qd:sed qꝛ est. Habet igitur q̃libet scia ꝓpria p̃ncipia q̃ non demõstrat:qꝛ non hꝫ aliqd notius ipis:hꝫ insuꝑ ꝓprias interrogationes ꝛ cõclões: q̃propter disputans cũ geometro.faciat hoc per p̃ncipia geometrie:aut nõ disputabit ꝓprie:sed per accñs:vel q̃ntum naturalis aut methaphisicus. Quãuis aũt (vt visum est) scia vna plura habeat p̃ncipia:vnitatẽ tamẽ accipit non a principijs:sed a subiecto:ad quod habent hec principia resolui. Subiectũ eñi virtualiter cõtinet om̃es ṽitates scientie cuius subiectum est.

De diuiſione demonſtrationis. Cap. III. Di.

q Uoniā mentionē facis de duplici demōſtratōne q2 eſt. & ppter qd
harū differētias haud ſilentio ptereas. Magi. Demōſtratio q2 Demonſtratio quia eſt
eſt pcedit aut per cauſam remotā: aut ab effectu ad cām. Exēplū
primi. lapis non reſpirat: q2 non eſt animal. cum potius pbari de
beret per hoc: quia non habet pulmonē. Habere eñ pulmonē eſt cauſa pro
pinq̄ reſpirationis. eſſe autē aīal eſt cauſa remota & non ppria. cū q̄dam ſint
aīalia non reſpirantia. vtputa conche. Exemplū ſecūdi. Planete non ſcin
tillant: igitur ſunt ppe nos: nam nō ſcintillare effectus eius eſt: quia ppe
nos ſunt. Intelligimus aūt illud de oñi cauſa. ſiue ſit materialis: formalis
finalis: aut efficiens: per has oñes eñ poſſunt fieri demonſtrationes. Imo
vna cōcluſio quādoq3 demonſtratur per diuerſas cauſas. vt tonitruū fit: q2
extincio in nubib9 fit. vel quia vt terreantur anime infernales. vt q̄dam di
xere. Demōſtratio ppter q̄d eſt hec que in ſuperiorib9 definita eſt: que. ſ. pce
dit ſp a cauſa ppinqua & ppria ad effectū. vt oñe animal rōnale eſt riſi Demōſtratio ppter q̄d
bile. oñis homo eſt aīal rōnale. igitur oñis homo eſt riſibilis. Patet igit̄
qm̄ ſcientia ſubalternās demōſtrans ſubiectū ſcientie ſubalternate (id eſt
ſcientie cuius ſubiectū cōtinetur ſub ſubiecto ſcientie ſubalternātis) facit
hoc per cauſas remotas: & non adeq̄tas. & per cōſequēs non demonſtratōe
ppter quid: ſed q̄a eſt. vt in ſuperiorib9 dictum eſt. Similiter cōtingit diuer
ſas ſcientias non ſubalternatas eandem demōſtrare concluſionē: non ta
men vno genere demōſtrationis: ſed vna demōſtrat demōſtratione q̄a eſt:
alia ppter quid. Patz: nam vulnera rotunda tardius eſſe ſanabilia: demō
ſtratur in Chirurgia demōſtratione quia eſt. In Geometria vero demōſtra
tione ppter q̄d: quia. ſ. in vulnere rotundo latera magis diſtant q̄3 in oblon
go. Di. Sunt ne alie demōſtrationis diuiſiones? Mag. Sunt. Quedam
eñ eſt demōſtratio vniuerſalis. q̄dam particularis: q̄dam eſt affirmatiua: q̄
dam negatiua: & quedā oſtenſiua: q̄dam vero ad impoſſibile. Et inter has
demonſtratio vniuerſalis potior eſt particulari. affirmatiua potior negati
ua. oſtenſiua potior illa que eſt ad impoſſibile. Similiter demonſtratio pro
pter quid: potior eſt demonſtratione quia eſt: nam medium eius dicit cau
ſam pciſam quare pdicatum inſit ſubiecto.

De medio demr̄ationis & q̄ſtionib9 vere ſcibilib9. Ca. IIII. Di.

q Uod eſt mediū demōſtrationis? Ma. Definitio nō q̄dem q̄d nois
ſed q̄d rei. Nec illa que dicit quid eſt tm̄: ſed que dicit ppter quid.
Hec eñ tota demōſtratio eſt: ab ea tantū poſitione differens. Nō ta
men oīm quoꝝ eſt definitio eſt demonſtratio: aut econuerſo. Definitio eñ
ſolius eſt ſubſtantie et incomplexorū. Demonſtratio autem eſt complexoꝝ:
quia concluſionū. Di. Qua via definitio rei (ſi ignoratur) inueſtigan
da erit? Magi. Uia diuiſionis: videlicet generis per differentias eſſentia Difinitō inueſtigatur
les. Conſtituitur namq3 definitio ex genere & differentia eſſentiali: ita tamē
q nihil ſupflui: nihilue diminuti contineat: ſed cum definito cōuertatur:
nec detur per equiuoca: ſed vniuoca. Di. Poſſet ne definitio de definito de
monſtrari? Magi. Poſſet. vt Materialis per Formalem. Sed non in eo
q quid: quia hæc demonſtratio fieret cum reduplicatiōe: quæ ſi poneretur Definitō demōſtratur de definito.
ad minorem: fieret petitio principij. Exemplum. Oñis numerus ſeipm̄ mo
uens eſt cauſa mouendi in eo q quid: anima eſt numerus ſeipm̄ mouens
in eo q quid eſt. igitur anima eſt cauſa mouendi. Ibi nanq3 aſſumitur in
minore quod debuit pbari. Habes itaq3 breuib9 quid demōſtrationis me

Liber 2s. post.

Questiones de scibiles.

diu:m:z qua via inq̄rendū sit. Sed q̄o:s de ip̄o q̄rentes nondū accepisti. Di. Que z q̄t sunt h:ōi q̄stiones? Ma. Quatuor vicz. Si est q: est: quid est:z ppter quid est. Et dicunt̄ vere scibiles:nam q̄runt de his que vere sci mus. Vn̄ si est q̄rit de possibilitate in natura. vt si luna est deficiens. Quia est q̄rit:si sit huius defectus mediū. Quid est q̄rit q̄d sit tale mediū. Sz p pter q̄d inq̄rit cām p̄ci̇am qua passio insit subiecto:z p demr̄ationem cō cluditur. Di. A medio igit̄ q̄si totius demōstrationis dependet virtus et

Solertia

cognitio? Ma. Ita est:nec tale nisi a solertia defacili reperit̄. vn̄ Solertia est subtilitas inueniendi mediū in non p̄specto tempe. vt si quis vidēs lu nam splendere versus solem dicat:igitur luna accipit lumē a sole. Hec sūt q̄dam perpauca z generalia principia que de syllogismo demonstratiuo in p̄sentium in medium ferre placuit. Cum enim hec degustaueris:secretiora pandam. Nunc syllogismū sophisticum videamus.

Tracta.VII. De sillogismo sophistico quid syllogismus Sophisticus:ars Sophistica:Sophista. Insuper et de Metis. Capitulū primū. Magister.

Liber elenchorum

Syllogism.⁹ apparens. Ars sophista.

Quoniā opposita iuxta se posita magis elucescunt: q̄propter postq̄ ser monē finiuimus de syllogismo demōstratiuo generāte sciam: de syllo gismo sophistico generante deceptionē disserendū esse: haud inutile visum est. Di. Quid est syllogismus sophisticus? Ma. Est is q̄ ex his q̄ vident̄ pbabilia et non sunt syllogisat. Aut est syllogismus apparens z nō existens. Vn̄ z ars sophista apparēs sapia est: z nō existens. Et sophista est vir copiosus ab apparēte scia:z nō existēte:z sapiēs nō est: licet videat̄ opa sa pientis facere. s. nō mentiri de his q̄ nouit:z mentionē manifestare. Habz aūt oīs syllogismus sophisticus duplicē cām. s. apparētie z defectus. Causa apparentie est qua estimamus per vnū nomē tm̄ vnū s̄cari. Causa autē defectus est qm̄ non est in reb⁹ sicut in noib⁹. Noīa eciā finita sunt: res au tem infinite:ob id necesse est vnū nomē plura s̄care. Ignorantes ergo vir tutes vocabulor: defacili paralogisant̄. Queādmodū in numeris imperiti a peritis expellun̄t. Di. Quis tn̄ finis est artis sophistice? Mag. Finis claret ex dictis. Nitit̄ eīm sophista respōdentē decipe:z ad aliq̄d incōueniēs (q̄d metā dicimus) v̄tute alicui⁹ fallacie ducere. Di. Quot sunt huius

Mete

cemodi mete? Ma. Quinq̄. vicz Meta redargutionis: Falsi: Inopinabil: Solecismi:z Nugationis. Unde r̄ndens ad metā redargutionis ducit̄:si in vna z eadem disputatōne vi argumēti idem negare z cōcedere compellitur Ad metā falsi:cum falsum cōcedere cogit̄. Inopinabilis: cū aliq̄d q̄d est cō tra opinionē pluriū:aut eor quorū secta respōdens est admittit. Solecismi cum vi argumētationis aliquā orōnem cōtra regulas artis grāmatice loq̄ tur. Ad metam aūt nugationis ducit̄:si idem bis inutiliter repetere cōpel litur. Hec aūt non vnica:sed plurib⁹ fallacijs consequit̄.

De fallacijs z earundem diuisione. Cap.II. Di.

Quid igit̄ est fallacia? Ma. Est idoneitas decipiendi faciens crede re de ente q̄ sit non ens:z de ente q̄ sit ens: mediante fantastica vi sione. Sunt aūt huiusce species tredecim; quar sex sunt in dictione: z septē extra dictionē. In dictione sunt q̄ s̄m multiplicitatē dictionis aut orōnis sumunt̄. vt Equiuocatio et Amphibologia: in quib⁹ est multiplicitas

actualis. Cõpositio: diuisio: et accentus: in quibus est multiplicitas potentialis. Et fallacia figure dictionis: in qua ẽ multiplicitas fantastica. Multiplicitatem vero dicimus actualẽ: cum dictio vel oro eadem ſm ſubam et modũ pferendi diuersa ſcat. vt canis. liber Platonis. Multiplicitas potẽtialis aũt est. cũ dictio vel oro eadẽ ſm ſubam: diuersa tñ ſm modũ pferendi diuersa ſcat. vt populus. quicq̇d viuit semp est. Sed multiplex fantasticũ est: cum dictio aliqua vnũ ſcat: et aliud ſcare videt: pꝑter similitudinẽ aliquã: quaz cũ alia dictione habet. vt musa ſcat rem feminini generis. igitur et poeta. etc. Primũ itaq̃ fallacias sex quæ sunt in dictione lustrabimus.

De Fallatia Equiuocationis. Cap. III. Ma.

Inter fallacias in dictione pma est. Equiuocatio. et est multiplicitas dictionis eiusdem: scdm substantiã et modũ pferendi. vt canis. Deceptio aũt per hanc facta: fallacia equiuocationis dicit. Di. Quot modis fit? Magi. Tribus. Primo cũ dictio diuersa ſcat: aut consignificat principaliter. vt oĩs canis currit. sid' celeste est canis. igit sidus celeste currit. Quicunq̃ sanabat sanus est. laborans (id est infirmus) sanabat. igitur laborans sanus est. Iste pãnus est de Anglia: Anglia est terra: igit iste pãnus est de terra. Deus est vbiq̃. vbiq̃ est aduerbiũ. igitur deus est aduerbiũ. etc. Unde in pmo paralogismo canis multiplex est. s. ad canẽ latrabilẽ: ad canẽ marinũ: et ad canẽ celestẽ. In secundo laborans dicit laborantẽ in pñti vel pterito. In tertio pposito de. dicit circũstantiã cause materialis vel loci. In q̃rto vbiq̃ tenet ſcatiue vł aduerbialiter. q̇bꝫ cõsideratis hi et siles paralogismi possunt solui facillime. Scdo Secundo. cõmittit fallacia equocationis: ex eo q dictio ſcat vnum pncipaliter: et aliud trãsumptiue. vt q̇cquid currit habet pedes: Danubius currit: igit Danubius habet pedes. Quicq̇d ridet habet os. pratũ ridet. igit pratũ habet os In pmo nanq̃ currit põt ſcare cursum q̇ fit p pedes: vel motũ: vel lapsum q̃litercũq̃. In scdo ridere actũ hoïs pprie ſcat: silitudinarie aũt ſcat florere nam vtrũq̃ gaudiũ denotat. Tertio fit ex eo q dictio cum alia cõposita pla ſcat. et per se vnũ tñ. vt in: vel non: in dictione ĩmortale. que ſcat vel id qd Tertio non potest mori: vł id qd est potens non mori. vñ sic arguit. Oẽ immortale est perpetuũ. potens nõ mori est ĩmortale. igitur potens nõ mori est perpetuum. Secunda que sequitur est fallacia Amphibologie.

De fallacia Amphibologie. Cap. IIII. Di.

Amphibologia quid est? Ma. Idem est qd dubia sententia: cum. s. orõ vna scdum substantiã et modũ pferendi potest ſcare diuersa. Et Deceptio pꝑter hanc facta dicit fallacia amphibologiæ. Di. Quot modis fit? Ma. Tribus. Primo cum oratio principaliter plura significat. vt liber Platonis: significat librũ a Platone possessum: vel a Platone editũ: sic arguẽdo. Quicq̇d est Platonis possidet a Platone. hic liber est Platonis. igit hic liber possidet a platone. posito q ab alio possideat. Scdo fit: cũ oro vnũ ſcat principaliter: et transumit ad significandũ aliud. vt littus arat: transsumitur ad significandũ opam perdere. vt quicq̇d arat aratro scindit. littus aratur. ergo littus aratro scindit. Tertio fit ex eo q dictio cum diuersis põt construi. vt quoscunq̃ vellem me vincere vellem q vincerent me. Romanos vellem me vincere. igitur vellem q Romani vincerẽt me. Ibi enĩ me potest construi cũ vincere a pte anteriori aut posteriori. silr Romanos. Sic q̇cũq̃

sunt epi sunt sacerdotes.asini sunt epi.igitur asini sunt sacerdotes Ibi eñi epi est nti aut gti casus:ꝛ p ƀ diuerse ꝯstruit.Tertia fallaciaꝝ cōpositōis ē:

De Fallacia Compositionis. Cap.V. Di.

Cōpositio.

C Ompositio q̄d est? Ma. Est coꝝ que deberent diuidi falsa vnio: et deceptio ꝓpter hanc facta compositionis dicit̄ fallacia. Di. Quot modis fit? Ma. Duobꝫ.Primo ex eo ꝙ aliquod dictū pōt stare pro se toto:aut pro parte sui.vt quecunqꝫ possibile est ambulare:possibile est ꝙ ambulet.sedentē possibile est ambulare.igit̄ possibile est ꝙ sedens ambulet: nam in minore hoc dictū:sedentē ambulare:potest stare ꝓ se toto.vt sedēs sedendo potest ambulare.ꝛ est cōposita falsa.aut pōt stare pro pte sui.id est sedens nūc habet potentiā ambulandi sꝫ pē stca:ꝛ est diuisa vera. Secūdo fit ex eo ꝙ aliq̄ determinatō pōt referri ad diuersa.vt quicūqꝫ lr̄as scit nūc didicit illas:ille antiquus grāmaticus scit lr̄as.igitur nunc didicit illas. Ibi eñi nunc pōt determinare hoc verbū didicit: ꝛ tunc est cōposita falsa: aut hoc verbū scit:ꝛ tūc est diuisa vera.Unde quādo dictiones ordinant̄ secundū situm magis debitū:oratio cōposita est.quādo ordinant̄ scđm situm minus debitū:diuisa est.Ordinant̄ aūt tūc ƀm situm magis debitū.qñ determinatio determinat principale.vt q̄cq̄d viuit semꝑ est: si sꝑ determinat est. q̄ꝺ in illa orōne est verbū ꝑncipale. Sequit̄ fallacia Diuisionis.

Modi compositionis.

Orō cōposita ꝛ Diuisa

De Fallacia Diuisionis. Cap.VI. Di.

Diuisio.

Iuisio quid est? Ma. Est corū que deberent cōponi falsa separatio.Et deceptio penes hanc facta: diuisionis dicit̄ fallacia. Di. Quot modis fit? Ma. Duobꝫ.Primo ex eo ꝙ aliq̄ cōiunctio pōt cōiungere inter terminos vl' ꝓpōnes.vt q̄cunqꝫ sunt duo ꝛ tria. sunt duo ꝛ sunt tria. sed quinqꝫ sunt duo et tria.igitur q̄nqꝫ sunt duo ꝛ sunt tria.Nam si et. cōiungit inter terminos.oratio est cōposita ꝛ vera.Si vero cōiungit inter ꝓpōnes:ipsa est diuisa ꝛ falsa.Secūdo fit.cum aliq̄ determinatio potest referri ad diuersa vt quo vidisti hunc ꝑcussum:illo ꝑcussus est;sed oculo vidisti hunc ꝑcussū igit̄ oculo ꝑcussus est.Oculo eñi pōt determinare hoc participiū ꝑcussus:ꝛ sic est diuisa ꝛ falsa.aut hoc verbū vidisti:ꝛ tūc est cōposita ꝛ vera. Quinto loco subit fallacia Accentus.

Modi diuisionis.

De Fallacia Accentus. Cap.VII. Di.

Accentus.

Ccentus q̄d est? Ma. Est certa lex ꝛ regula ad eleuandū aut deprimendū cuiuscūqꝫ dictionis syllabā.Et est triplex.s.Grauis:qui syllabā deprimit.Acutus:qui syllabā eleuat. Circūflexus:qui ꝑtim eleuat:ꝛ ꝑtim deꝑmit. Deceptio aūt penes eos facta:accentus fallacia dicit̄. Di. Quot modis fit? Magi. ¶ Duobus.Primo ex eo ꝙ aliq̄ dictio pōt ꝓferri ꝛ regi diuersis accentibꝫ.vt ppl's habens ꝑmā longā ƀcat arborē. habens aūt ꝑmā breuem ƀcat gentē.ꝛ arguit̄ sic.Oīs populus est arbor.gens est ppl's. igit̄ gens est arbor.Scđo fit ex eo ꝙ aliq̄ vox potest esse dictio vel orō.vt q̄es. sic arguēdo Tu es q̄ es.q̄es est req̄es.igit̄ tu es requies.Silr̄ quicūqꝫ habet dilectionem supernā:habet dilectionē dei.vsurarius habet dilectionē suꝑnā.igit̄ vsurarius habet dilectionē dei.Si eñi suꝑnam sit vna dictio:maior vera est. si

Modi tus.

auẽt sint due dictiones.s.sup et mnam (p pecunia) falsa est. Silr metu pōt esse dictio vl' orõ dicendo. Metuo longas pcunte noctes Lydia dormis.

De Fallacia figure dictionis. Cap. VIII. Ma.

Ultima in dictione fallacia est figure dictionis. Et est figura dictiōis vocis cum voce silitudo. Et deceptio penes hanc causata: fallacia figure dictionis est appellata. Di. Quot modis fit? Mag. Tribus. Primo ex sili terminatione dictonis cum dictione. vt oms aq̄ est humida. fluuius est aqua. igitur fluuius est humida. Scdo fit si pdicamētū vnū mutetur in aliud. aut species vna vnius pdicamenti mutet in aliā speciē eiusdem pdicamenti. Exemplū pmi. vt Quicqd heri emisti hodie comedisti. heri carnes crudas emisti. igitur hodie carnes crudas comedisti. Quicqd eñ dicit rem de pdicamēto subē: et crudas de pdicamento qlitatis. Exm scdi. Quātoscunq; digitos heri habuisti: hodie habes. decem digitos heri habuisti. igit decem digitos hodie habes. posito q vnū amiseris. Quantoscunq; eñ dicit qtitatem continuā: decem aūt dicit qtitatē discretā. Tertio fit ex diuersa suppositione. vt hō est species. igit aliqs homo est species. In pma eñ hō supponit simplr in scda vero psonaliter. Et hec de fallacijs in dictōe. Modi figure. dictōnis.

De Fallacijs extra dictionem. Cap. IX. Di.

Que sunt fallacie extra dictionē? Ma. He. Fallacia acc̄ntis Sm qd ad simpliciter. Ignorantie Elenchi. Petitionis pncipij. Consequētis Non cause vt cause. Scdm plures interrogatiōes vt vnam. Dicunt aūt he fallacie extra dictionē: qm hnt cām apparētie et defectus. nō ex parte vocis (vt pdicte) sed ex pte rei Scate. vt patebit in descriptione earundē.

De Fallacia Accidentis. Cap. X. Ma.

Accidens (vt hic accipimus) Est quoddā extraneū in pte idem: et in pte diuersum. qd si aliqd pdicatum fuerit assignatū rei subiecte et accidenti: causat deceptio: que fallacia accidentis dicit. Di. Quot modis fit? Ma. Tribus. Primo ex eo q aliqd dicit de aliqua re. et pter hoc credit etiā cōuenire accidenti illius rei. vt sic arguendo. Homo est species. Petrus est homo. igitur Petrus est species. Ibi species cōuenit homini et pter id etiam videt cōuenire Petro. Scdo fit pter hoc q aliqua duo in aliquo tertio cōueniunt: et ob id inter se cōuenire iudicantur. vt homo est animal. equus est animal. igitur homo est equus. Tertio fit. cum ex duobus diuisim sumptis infertur alqd coniunctū scdm accidens. vt sic arguendo. Iste canis est tuus. et iste canis est pater. igitur est pater tuus. Unde ad hoc q ex diuisis ad coniuncta argumentū possit inferri: requirit primo q predicata predicentur de se inuicem: aut de aliquo tertio per se. Secundo requirit q pmū non includat vltimū. Tertio requirit q non sit repugnantia in adiecto: pter primū non sequit. Petrus est bonus. Petrus est cythareda. igitur Petrus est bonus cythareda. Propter secundū non sequitur. Petrus est homo: Petrus est animal: igit Petrus est homo animal. Et pter tertiū non sequitur. Petrus est homo: et est mortuus. igitur Petrus est homo mortuus.]

De fallacia scôm quid ad simpliciter Cap̃.XI. Ma.

Ecundũ inter fallacias extra dictionẽ eam diximus: que fit si arguitur a dicto ẽm quid ad dictum simpliciter. Est aũt dictũ scôm q̃d determinatio diminuens de rõne ei⁹ cui addit. Di. Quot modis fit hec deceptio? Mag. Multis modis: scôm ꝙ determinatio diminuens varijs potest attribui. vt Petrus est homo mortuus. igitur est homo. Ethiops est albus ẽm dẽtes. igitur Ethiops est albus. Diuitie non sunt bone male vtenti: igitur diuitie non sunt bone.

Scôm q̃ ad simpli ter dictu

De Fallacia petitionis principij. Cap̃.XII. Ma.

Petitio p̃n cipij

I contingat in syllogismo principiũ petere fallacia fit: quã tertio loco inter fallacias extra dictionẽ enumerauimus. Hoc aũt contingit quinq̃s. Primo cum petit̃ dẽfinitũ in definitione. vt aĩal rationale currit. igitur homo currit. Secundo cum petit̃ particulare in vniuersali. vt nullus homo currit. igitur Petrus non currit. Tertio cũ petit̃ vniuersale in p̃ticularib⁹. vt Petrus currit. Plato currit. ⁊ sic de alijs. igit̃ oĩs hõ currit Quarto cũ petit̃ coniunctũ in diuisis: aut econuerso. vt medicina est disciplina sani. medicina est disciplina egri. igit̃ medicina est disciplina sani et egri. Quinto cum vnũ relatiuũ petit̃ in alio. vt Petrus est pater Platonis: quia Plato est filius Petri. Si igitur in dictis argumentationib⁹ añcedẽs sit eque ignotum vt consequens: fit fallacia petitiõis principij. Postq̃ enumerauimus fallaciam consequentis.

De Fallacia consequentis. Cap̃.XIII. Magi.

Prim⁹ modus.

It aũt fallacia cõsequentis cũ credimus ꝯsequentiã cõuerti que nõ ꝯuertit̃. Et h̃ q̃dem trifarie accidit. Primo cũ arguit̃ a destructione antecedentis ad destructionẽ ꝯsequentis. vt si hõ est: aĩal est. sed hõ non est igit̃ aĩ non est. Similiter cũ ꝯguit̃ ab inferiori ad sup̃ius cum distributione sup̃ioris. vt oĩs homo currit. igit̃ oĩe aĩal currit. Oĩs homo est rõnalis. igitur oĩe aĩal est rationale. Secũdo fit ab insufficiente inductione singulariũ. vt Petrus est aĩal: ⁊ ecõuerso. Plato est aĩal ⁊ ecõuerso. et sic de alijs. igitur oĩs hõ est aĩ. ⁊ ecõuerso. Ibi eñ singularia huius q̃ sequit̃ oĩe animal est homo: nõ sunt sufficienter inducta. Tertio fit cum arguitur a cõiter accidentibus: que se aliquando consequunt̃. ⁊ aliquãdo nõ. vt hic est comptus. igitur hic est adulter ⁊ econuerso.

Secũdus.

Tertius.

De Fallacia scôm non causam vt causam. Cap̃.XIIII. Magi.

De fallacia scôm non causam vt causam diximus de potestate syllogismorum. Transeamus igitur ad sequentem.

De Fallatia scôm pl'es interrogationes ⁊ vnã. Cap̃.XV. Ma.

Interrogatio plures.

Allacia q̃ sequit̃. est que fit scôm plures interrogationes vt vnã. Est aũt interrogatio pl'es in qua plura p̃dicant̃ de pluribus. aut plura de vno. aut vnũ de pluribus. Ad quã si dat̃ vna respõsio. causat̃ deceptio vt si querit̃. est ne hic ⁊ hic hõ. demõstrando Petrũ ⁊ asinum. Si dicas est: igitur asinus est homo. Si dicis non. igitur Petrus nõ est homo. Respondendũ est ergo. vnus est homo. ⁊ alter non. Silr̃ põt hoc fieri in plurali numero. vt sunt ne hęc bona. demõstrando vnũ bonũ: ⁊ aliud malũ.

De Syllogismo Sophistico

De fallacia ignorantie Elenchi. Cap. XVI. Di.

Lenchus quid est? Ma. Est syllogismus ɔdictionis (id est cōcludens ɔtradictoriā ꝑpositionis negate a respōdente) vni⁹ ⁊ eiusdē: nō nois tm̄, nec rei tm̄; sed nois ⁊ rei sil̄: nō synonimi, sed eiusdē: ⁊ ex his q̄ data sunt de necessitate non cōnumerato eo qđ erat in principio: ad idē scđm idem: silr̄ ⁊ in eodē tpe. In hac definitione quedā ponunt ratione syllogismi. vt ꝑticule oēs ꝑter q̄ttuor vltime q̄ ponūtur rōe ɔdictionis: ɔtra quas si peccauerit argumentū: fit fallacia ignorātie elenchi Unde primo fit ɔtra hanc ꝑticulā ad idem. vt duo sunt duplū ad vnū: ⁊ non sunt duplū ad tria. igit̄ duo sūt duplū ⁊ nō duplū. Scđo fit ɔtra hanc ꝑticulā scȝ idē. vt hoc est duplū illi ſm altitudinē: ⁊ nō est duplū illi ſm longitudinē. igit̄ hoc est duplū ⁊ nō duplū. Tertio fit ɔtra illā ꝑticulā silr̄. vt hō ē spēs null⁹ hō est spēs: igit̄ idē est spēs ⁊ nō spēs. Hō eñ nō sumit̄ silr̄ vbiq̄. q2 in prima sumit̄ simplr̄: in scđa ꝑsonaliter. Quarto fit ɔtra hanc ꝑticulā in eodē tpe. vt man⁹ mea est clausa in illo instanti: ⁊ nō est clausa in alio instanti igit̄ man⁹ mea est clausa: ⁊ nō est clausa. Di. Videt̄ q̄ hec fallacia sit eadē cū fallacia ſm q̄d ad simplr̄? Ma. Non est eadē. Nā hic arguit̄ a duobus ſm q̄d ad vnū simplr̄. Veruntñ oēs fallacie ad ignorantiā Elenchi possunt reduci. Nam fallacia equocationis ⁊ in fallacia ſm q̄d ad simplr̄: ⁊ amphibologie. silr̄ ⁊ in alijs fallacijs in dictione: nō sunt dictiōes aut orōnes eedē ſm nomē ⁊ rem. In fallacia aūt accñtis nō de necessitate sequit̄ aliud. Silr̄ in fallacijs petitionis ꝑncipij: nō cause vt causa ⁊ ɔñtis. In fallacia aūt ſm plřes interrogatiōes: nō est vnitas ꝑpōnis: que tñ requirit̄ ad verū elenchū.

De solutione paralogismorū. Cap. XVII. Ma.

Ed quia par esset paralogismos posse cōstruere: nisi ⁊ ɔstructos ⁊ ꝑpositos possemus enodere. Ob id iamiā in fine huius de hoc pauca placuit adijcere In primis aūt sciendū, paralogismos siue fallacias duplices esse. Quidā eñ peccant in materia q2. s. assumūt falsū ⁊ nō ꝑbant: ⁊ nō sunt ꝑprie fallacie: ⁊ soluunt̄ ꝑ interemptionē vni⁹: aut ambaꝝ ꝑmissaꝝ. Alij aūt sunt qui peccāt in forma: q2 scȝ nō debite disponunt̄ in mō ⁊ figura: ⁊ hi si sint false in dictione soluunt̄ ꝑ distinctionē vni⁹ aūt ambaꝝ ꝑmissarū. Si vero sint fallacie extra dictionē: potest respondens negare ɔsequentiā: ⁊ causam defect⁹ ostendere. Et possunt hec oīa fieri dupliciter. vicȝ solutione recta. ⁊ solutione ad hominē. Di. Que dicit̄ recta? Ma. Ea que manifestat syllogismū falsū ſm oēm modū: scđm quē falsus est. Que aūt hoc nō facit: dicit̄ solutio ad hoīeȝ. Inter syllogismos aūt faciliores solutionis sunt q̄ peccant in forma Et dicūtur orationes acres. Peccātes aūt in materia sunt acriores. Et si ꝑmisse sint valde ꝑbabiles ad inferendū falsum dicunt̄ orationes acerrime: ⁊ ad soluendū difficiles. Di. Potest ne dari modus quo quis cauere posit, vt de facili nō paralogiset̄? Ma. Potest. Di. Quis? Ma. Cauendū est ne respōdere ꝑsumas anteq̄ argumentū ꝑfecte fuerit ꝑpositū: ⁊ si cogaris citius respondere dicas. admitto hanc ꝑpositionē causa argumenti: aut dicas transeat. Et cū te deceptū videris: dicas te nō in eo: sed alio accepisse sensu. Si vo tu aliū decipere volueris: cela quantū potes ꝑpositū tuū. Multa queras a respondēte. ⁊ si qñādo male dixerit lauda. quandoq̄ ad iram ꝑuocabis: fingas te velle ab eo discere. Et nōnunq̄ argumentationē ad aliā materiā in qua

Syllogism⁹ tentatiuus.

plus abundaueris transferre studeas. Has decipiendi cautelas accipias: nõ vt aliquem decipias sed intelligas quo ab alio te decipere conante cauendum sit. Sunt et alij syllogismi videlicet. Tentatiuus quo experimur de scientia respondentis. Item et syllogismus Falsigraphus. qui pcedit ex principijs alicuius scientie male intellectis. vt si quis arguat. lineam rectã curue equalem. Hoc medio. Omnes linee ducte a centro ad circumferentiã sunt equales. Hoc cũ principium nõ intelligitur nisi de lineis rectis, sed q̃ pauca vis in his constituit: silentio transimus.

Tractatus Octauus de passionibus terminorũ quas parua logicalia dicũt. Cap. I. Ma.

P Artibus aũt ppositiõis que sunt subiectũ et pdicatũ varie accidũt passiones. varietatẽ et falsitatẽ earundẽ: silr et argumentationũ ɔsequẽtias variantes. Quã ob causã nõ ab re visum est de his pauca iamiã in calce logices adiũgere. Di. Optime facis: sed dic queso q̃ sint he passiones? Ma. Sunt Suppositio: Ampliatio: Restrictio: Appellatio: Distributio: et Expositio. de quib⁹ logici multi diuersa scripserũt: e quibus p epitomatis cõplemento ppauca enumerabo ordine iam pmisso.

De Suppositione. Capitulum. II. Di.

Suppositio

Q Uid est suppositio? Ma. Est acceptio termini p aliquo. nõ tamẽ vt significatio. Suppositio cũ est passio termini iã ad significãdũ Impositi. Significatio aũt ẽ passio vocis p se ɔsiderate. Di. Qui termini supponũt? Ma. Omẽs termini cathegorematici (id est p se pcatiui) vt hõ asinus. albũ nigrũ. etc. Adiectiua tamẽ ad hoc dicunt copulare: qm̃ accipiũtur p significato suo nõ simplr: sed copulando ipm alteri. s. huic cui inheret. Suppositionẽ pma diuisione trifarie partimur. viz in Synodochicam vt fer fontẽ (id est partẽ fontis) Antonomasicã. vt pphcta dicit (id est Dauid) et Metaphoricã. vt Hierlm que occidis pphetas etc. Et rursus q̃libet harũ duplex est. s. discreta et cõmunis. Di. Discreta que ẽ? Ma. Est acceptio termini singularis p aliquo vt petrus scribit. Di. Cõmunis que est? Ma. Est acceptio termini vlis p aliquo. vt hõ. Et hec rursus duplex est. s. naturalis et accidentalis. Di. Naturalis que est? Ma. Est acceptio termini p om̃ib⁹ his a q̃bus nat⁹ est participari. vt cũ dico. hõ est aĩal. hõ accipit p hominib⁹ psentib⁹ pteritis et futuris. Di. Accidentalis que est? Ma. Est acceptio termini p his pro quib⁹ exigit adiunctũ. vt hõ albus. ibi accipit hõ tantũ p hominib⁹ albis. Et rursus duplex est. sc simplex et psonalis. Di. Suppositio simplex que est? Ma. Est acceptio termini vl's p natura vli. vt hõ est species. ibi hõ accipit p natura humana in cõmuni. Om̃is hõ est aĩal. ibi animal supponit simplr. silr hoĩem. dicendo Om̃e aĩal pter hominẽ est irrationale. Di. Personalis que est? Ma. Est acceptio termini cõmunis p suis inferiorib⁹. Et hec rursus duplex est. sc determinata, et cõfusa. Di. Determinata que est? Ma. Est acceptio termini cõmunis p aliquo supposito. et tali suppositione supponit subiectũ ppositiõis indefinite et pticularis. vt hõ est aĩal. quidã asin⁹ currit. Di. Confusa que est? Ma. Est acceptio termini cõmunis p om̃ib⁹ suis inferiorib⁹. Et hec rursus duplex est. cõfusa sc distributiua: et confusa tantũ. Di. Confusa di-

Suppositio Discreta Cõmunis

Accĩta[...]

Simpl[...]

Person[...]

Determi nata. Conf[...]

stributiua que est? Ma. Est acceptio termini cōis p oibꝫ suis inferioribꝫ. & sub eo valet descensus copulatiuꝰ. vt ois hō currit. ibi hō supponit confuse distributiue. & taliter descendit. igitē petrus currit & plato currit. & sic de alijs Di. Cōfusa tantū que est? Ma. Est acceptio termini cōis p natura vt hꝫ esse in suis supioribus: nō tamē valet descensus copulatiuus. vt piper. dicendo hic & Rome venditē piper. & anial. dicendo omnis hō est animal.

De suppositione Relatiuorū. Cap. III. Ma.

Habent tamē termini relatiui specialē supponendi modū ſm diuersitatē earundem. nam quedā sunt relatiua substantie: & quedā relatiua accidentis. Di. Relatiue substātie quę sunt? Ma. Que referunt rem p modū substantie(Est eñ relatiuū ante late rei recordatiuū) & hec sunt duplicia. Quedā eñ sunt relatiua identitatis: quędam diuersitatis. Di. Relatiua substantie identitatis que sunt? Ma. Que referunt eandē rem in nūero. vt petrus scribit: & idem disputat. Et hec rursus sunt duplicia. vicꝫ. reciproca & nō reciproca. Reciproca sunt: que referūt rem agentem p modū patientis. vt petrus percutit se. Et hec relatiua supponūt pro eadem re in numero cum suis añcedentibus. & loco eorum licet ponere antecedentia. Non reciproca autem dicimus que referunt eandē rem in numero. & p eadem supponūt. vt Petrus legit & idem loquitē. petrus currit & ille mouetē. Patet igitē oīa relatiua subē identitatis supponere p eadem re in nūero cū suis antecedentibus. Relatiuū vero substantie diuersitatis est qđ refert eandē rē in nūero cū suo antecedente: & supponit p alia. vt petrꝰ scribit & aliꝰ loquitē. Di. Relatiuū accidentis quod est? Ma. Quod refert rem p modū denoiationis. vt qualis est petrus talis est & plato. Et est duplex. s. identitatis & diuersitatis. Relatiuū accidentis identitatis dicimꝰ qđ refert eandē q̄litatem vel quātitatem in specie p qua supponit. vt petrus est albus & talis est plato. Petrus est bipedalis & tantus est plato. Relatiuū aut accidentis diuersitatis: & si refert eandem q̄litatem vel quātitatē in specie: p alia tamen in specie supponit. vt petrus est albus & alterius modi est plato. Petrus est q̄titatis tripedalis. & alterius est plato. Hactenꝰ de suppositionibus terminorū. Nunc de ampliatione tractandum est.

Relatiua substantie
Identitatis
Reciproca
Non reciproca.

De Ampliationibus. Capitulum. IIII. Di.

Quid est ampliatio? Ma. Est extensio termini a minore suppositione ad maiorē. vt hō est. ibi hō stat tantū p p̄sentibus. Sed dicē homo fuit. hō stat p presentibus & p̄teritis. Non tamen intelligendū est q terminus possit ampliari. vt stet p pluribus q̄ꝫ in suppositione naturali: quia (vt dictum est) in tali stat p omnibus a q̄bus natus est participari. Unde patet ampliationē esse minorem restrictionē: minus eñ restringitur terminus p se positus. vl' naturali suppositione q̄ꝫ restringatur in ppositione qua ampliari dicitur. Amplius sciendū: terminos sequentes. s. posterius prius possibile: impossibile: cōtingens: necessariū. Similiter et verbalia in bilis. vel bile aut iuus terminata: terminū non ampliare sed pmittere ipsum naturaliter stare. Qđ quidem pluribus firmari posset rationibus: quas breuitatis causa libuit silentio transire.

De Restrictione. Capitulum. V. Di.

Restrictio multiplex

Quid est restrictio? Ma. Est coartatio termini a suppositiõe maiore ad minorē. vt dicendo hō. homo supponit ꝛ stat ꝑ oibꝫ hoibꝫ. sed dicendo hō est. hō stat tm̄ ꝑ ꝑsentibꝫ. Silr hō albus stat tm̄ ꝑ albis. Unde qñcunq; terminus stat ꝑ paucioribꝫ q̄ȝ si staret naturaliter: dicit̄ restringi. Et fit hoc ꝑ noīa: ꝛ (vt in plurimū) adiectiua. Adiectiuū em̄ restringit substantiuū ad standū. scdʒ̄ in eodē genere: ꝛ ꝑ his q̄bꝫ ꝑcatū adiectiui inheret. Et h̄ quidē verū est: si adiectiuū ponat̄ cū suo substantiuo ex eadē parte subiecti aut ꝑdicati. Nihil em̄ positū a pte predicati restringere pōt subiectū quo ad pncipale ꝑcatū. vt dicendo. hō est albꝫ. hō restringit̄ ꝑ albꝫ nō ꝑ albis sed ꝑ masculis. Fit silr restrictio ꝑ verba ꝛ pticipia: q̄m verbū aut pticipiū ꝑsentis tpis restringit ꝑ ꝑsentibꝫ. Sed pticipiū vel verbū futuri tpis restringit terminū imediate ꝑcedentē ꝛ sequentē ꝑ presentibus ꝛ ꝑteritis. Participiū aūt vl' verbū futuri tpis restringit terminū imediate ꝑcedentē ꝛ sequentē ꝑ ꝑsentibꝫ vl' futuris. Exēpla sunt hō est asinus. hō fuit asin⁹. hō erit asin⁹. Itē fit silr qñq; restrictio ab vsu. vt nihil est in cantro. intelligit̄ nihil solidū. licet ibi sit aer. ꝛc. Sequit̄ de appellatione.

De Appellatione. Capitulum. VI. Di.

Appellat

Quid est appellatio? Ma. Est acceptio termini ꝑ re existēte. vt hō currit. ibi hō appellat hoiem existem. Uerba aūt que ꝑcant actus animi interiores termino sequēti dant appellare formā ꝛ rōnem. vt cognosco venientē. i. cognosco qui venit: sub ea ratione q: venit. verūtamē scripture sacre hunc abhorrent rigorē. vñ Augu. Indignū vehemēter existimo vt vba celestis oraculi restringā sub regulis Donati. a fortiore ꝑ reglas inanes logice que silr a beato Hieronymo reijciunt̄. xxxvij. di. c. nō vobis. Et c. omne: dicit̄. nō in dialectica placuit deo patri filio ꝛ sp. s. regnū em̄ dei in simplicitate fidei est: nō in cōtentione ꝑmonis. de his dicit̄. qui oēm vim disputationū suaꝝ in dialectica ponūt. Ea ꝑpter malui ad ꝑsens alioꝝ dicta de passionibꝫ huiusmodi dialecticis succinctim ꝑcurrere q̄ȝ vel de ꝑprio aliq̄d noui cudere: vel neotericoꝝ ꝑfusa cōmentaria imitari. beatus etiā Gregori⁹ libro. xxvi. moraliū ait. Non debet intentio verbis deseruire sed vba intentioni. xxij. q. v. c. humane. Et idē doctor in sermone quodā dicit. Plerūq; dum ꝑprietas vborum attendit̄: sensus veritat̄ amittit̄. Diuus quoq; Hierony. sup epi. ad Gal. Euangeliū inquit non est in verbis scripturaꝝ sed in sensu: nō in supficie sed in medulla: non in sermonū folijs sed in radice rationis. Sanctus quoq; Hilarius. li. iiij. de trinitate. Intelligentia ait dictoꝝ ex causis est assumenda dicendi. q: nō sermoni res. sed rei est sermo subiectus. Talibus fili charissime sanctoꝝ sententijs obuiare poteris istis neotericis logicis: qui phiam oēm naturalē ꝛ moralē post ponentes: priscoꝝ patrū ꝛ ecclesiasticoꝝ doctoꝝ grauissimas sententias aut insulse inuertere: aut penit⁹ non verent̄ negare: si ipas regulis suis dialecticis nequiuerint coaptare: de quibꝫ canonice sanctio ait. Nōne vobis videt̄ in vanitate sensus ꝛ obscuritate mētis ingredi: qui diebꝫ ac noctibꝫ in dialectica arte torquet̄. xxxvij. di. c. nōne. ꝛ eadē di. ꝑ Urbanū papā dicit̄. Oēm vim inuētoꝝ suoꝝ in dialectica disputātes ponunt heretici: q̄ phoꝝ sentētia definit̄ nō astruendi vim habere sed studium destruendi: sed non in dialectica placuit deo patri. ꝛc. vt sup: a. Reliqua transimus.

Augusti.
Hierony.
Gregorius
Hilarius

De Distributione Capitulum VII. Di.

p Uid est distributio? Ma. Est multiplicatio acceptiōis termini cōis p suis inferiorib⁹ per signū distributiuū facta. Signa aūt distributiua sunt duplicia vicȝ subē ⁊ accn̄tis. Subē sunt q̄ distribuūt p reb⁹ habērib⁹ se p modū substātie. ⁊ hec sunt rursus multiplicia. Quedā eñ distribuūt p oīb⁹ ptib⁹ subiectiuis. q̄dam p duob⁹ tm̄. q̄dam vero p partibus integralib⁹. Di. Que sunt q̄ distribuūt pro ptib⁹ subiectiuis oīb⁹? Ma. Sunt oīs. nullus. q̄libet. q̄olibet. q̄libet. nihil. nemo. ⁊ silia. Similr differt aliud ab nō idem. ⁊c. Et dicunt hec signa vlia: non q̄ fcent vle: sed qm̄ vlr fcant: q̄ distribuūt terminū p oīb⁹ suis inferiorib⁹. ⁊ tm̄ differenter: q̄ signa negatiua distribuūt terminū mediate vel imediate sequentē. vt nullus hō est asinus. ibi distribuit hō ⁊ asinus. Sȝ affirmatiua tm̄ distribuūt terminū imediate sequentē. vt oīs hō est al. ibi tm̄ distribuit homo. Aduertendū tñ de hoc signo oīs: nam qn̄qȝ accipit ⁊ collectiue ⁊ distributiue in numero. s. pli. Exempla sunt oēs apl'i dei sunt duodecim. ibi accipitur collectiue. valet eñ. oēs apl'i simul collecti sunt duodecim. Sed dicēdo oēs hoīes currūt. ibi accipit distributiue. Di. Quid si tm̄ duo hoīes current: dicere ne liceret oēs hoīes currūt? Mag. Si nō essent plēs hoīes dicere q̄dem liceret oēs. sicut dicimus oīs fenix. oīs sol. Si autē plēs sunt etiā nō currentes: oēs nō dicimus: sed ambo vel vterqȝ. Nec hoc te lateat. Nihil ⁊ nemo includere terminos sui distributiōis. vt nihil. i. nulla res. nemo. i. nullus hō: vel nullū ens qd̄ est hō. ⁊c. Di. Que sunt signa distributiua duoꝝ? Ma. Uter ⁊ neuter vterȝ neuterqȝ neutraqȝ vestraqȝ vtrūqȝ. Hec eñ distribuūt p duob⁹ demōstratis. vt neuter hoꝝ currit. Di. Quid de negatione? Ma. Negatio principaliter negat: ⁊ ex cōsequenti distribuit q̄ sēs negat oīa facit stare p oīb⁹ negatiue. Di. Que sunt distributiua p ptib⁹ integralib⁹? Ma. Hoc signū totus qd̄ q̄dem dupliciter accipit. s. cathegorematice. tūc valet totus. i. habens ptes. vt totū qd̄ est in mundo est in oculo meo. i. ens hn̄s ptes qd̄ est in mūdo. ⁊c. Alio modo accipit sincathegorematice. ⁊ tūc valet totus. i. q̄libet ps. Includit eñ terminū sue distributionis. s. ps. vnde dicēdo totus petrus. ibi petrus non distribuit: sed ps. Di. Que sunt distributiua accn̄tis? Mag. Que distribuūt p re habente se p modū accn̄tis. Et sunt duplicia. Quedā eñ distribuūt p qualitatib⁹: q̄dam vero p quātitatib⁹. Di. Que distribuūt p qualitatib⁹? Ma. Hoc signū q̄lelibet. cuius pticulare est alq̄libet. valet eñ q̄lelibet. i. ens habēs oēm speciem qualitatis. Di. Que sunt distributiua q̄ntitatis? Ma. Hec. quantuscūqȝ qd̄ distribuit p q̄ntitate cōtinua. et q̄tuscūqȝ qd̄ distribuit p q̄ntitate discreta. Preter hec est hoc signū infinitū. Qd̄ q̄dem accipit multipliciter. Primo negatiue p ente qd̄ finiri nō potest: q̄ nō habet aptitudinē finiendi. vt vox est infinitū inuisibilis: q̄ videri non pōt. Scd̄o accipit p eo qd̄ nondū est ptransitū: pōt tm̄ ptransiri. vt ager nondū dimensus. Tertio accipit p illo cuius q̄ntitas semp crescit p appositionē. vt nūerus. Quarto p eo cui⁹ q̄ntitas nunqȝ desinit diuisione. vt linea supficies. Quinto accipit p eo cuius q̄ntitas sp crescit appositione: ⁊ nunqȝ desinit diuisione. vt tps. Ex his trib⁹ vltimis modis potest accipi; aut simpliciter: aut quo ad nos. Et valet infinitū. id est quolibet plura. Hec de distributiōib⁹. Iam vltima pcurramus ppositiones exponibiles.

Distributiua substantie.

Ois qn̄ exigat tria appellata.

Distributiua accn̄tis.

De exponibilib⁹. Capitulū. VIII. Discipulus.

q Uam ppōnem exponibilē censes? Ma. Eam que habet sensū obscurū pprer aliqd̄ sincathegorema in ea positū. Sincathegorematū vero huiuscemōi q̄dam sunt exclusiua. vt tm̄. solū. dūtaxat. ⁊c. Quedā

Propositio exponibilis

exceptiua vt preter:preterq̃:nisi.&c.Quedã reduplicatiua.vt inq̃tum.coq̃.se cundũq̃.&c.Item sunt incipit ꝛ desinit infini ũ.comparatiui ꝛ suplatiui.differt aliud ab totus.ꝛ q̃lcliber.&c. De quibꝫ codez obfuscato ordine pauca in calce logices adijciemus.

De exclusiuis. Cap.IX. Ma.

Exclusiua affirmatiua.

Exclusiua in qua nulla ponit̃ negatio: exponit̃ p duas exponentes coniunctas per coniunctionẽ copulatiuã: quaꝝ pma est piacens ppositionis exponibilis (id est ppositio q̃ remanet deposito signo exclusiuo) Secũda est negatiua in q̃ negat p̃dicatũ ab omibꝫ alijs a subiecto.vt tm̃ hõ currit.exponit sic homo currit.ꝛ nil aliud ab hoie currit.

Exclusiua negatiua

Exclusiua aũt in qua ponit̃ negatio.Siq̃dem negatio ponit̃ ante signũ exclusiuũ:exponit̃ per vnã disiunctiuã de ptibus cõtradicentibꝫ p̃orib. vt dicendo.non tm̃ hõ currit.Qñ aũt negatio ponat̃ post signũ:exponit̃ p duas ppõnes cõiunctas per ↄiunctionẽ copulatiuã:quaꝝ pma est piacens negatiua.Secunda est affirmatiua:in qua p̃dicatũ affirmat̃ de quolibet alio a subiecto.vt.tm̃ accñs nõ est suba.exponit̃ accñs nõ est substãtia: ꝛ omne aliud ab accidente est substantia.Et hec vera sunt:cũ ppositio exclusiua exponitur gratia alietatis. Nam si in ea ponat̃ dictio importãs numerũ:exponenda erit gratia pluralitatis:per oia dictũ est. dempto q̃ in secũdo exponẽte ponit̃ plures.vl' eius cõdeclineũ.vt ista.Tantũ duodecim sunt apl'i dei exponit̃.duodecim sunt apl'i:ꝛ nõ plẽs q̃ꝫ duodecim sunt apl'i dei.

De exceptiuis. Capitulũ.X. Discipulus.

Quomodo exponunt̃ exceptiue? Mag. Exceptiua affirmatiua exponit̃ copulatiue per tres exponẽtes:quaꝝ pma affirmat p̃dicatũ de subiecto sumptũ cũ aliud ab.Secũda affirmat p̃dicatũ de termino excepto.Tertia negat p̃dicatũ de termio excepto. vt hec Oẽ aĩal p̃ter hoiem est irrõnale sic exponit̃.Oẽ aĩal aliud ab hoie est irrõnale ꝛ homo est aĩal:ꝛ hõ nõ est irrõnalis.Negatiua vero exponit̃ copulatiue p tres exponẽtes:quaꝝ pma negat p̃dicatũ de subiecto sũpto cũ aliud ab. Scd̃a affirmat subiectũ de termino excepto.Tertia affirmat p̃dicatũ vl'r de termino excepto.vt hec.Nullũ aĩal p̃ter hoiem est risibile sic exponit̃.Nullũ aĩal aliud ab hoie est risibile.ꝛ hõ est aĩal:ꝛ oĩs hõ est risibilis.Contradictorie harũ exponunt̃ p exponẽtes cõtradictorias.Hec tñ aĩaduertendũ signa exceptiua non posse poni in ppositiõe vniuersali in qua terminũ coẽm sup quẽ immediate cadũt.si impedita non fuerint faciũt supponere simpliciter.vt in dictis ppositionibꝫ:hoiem supponit simpliciter.

Reduplicatiua

De reduplicatiuis. Capitulũ.XI. Disci.

Quomodo exponunt̃ reduplicatiue? Ma. Reduplicatiua affirmatiua exponit̃ per quatuor exponẽtes copulatiue:quaꝝ pma affirmat p̃dicatũ pncipale de subiecto. Secũda affirmat reduplicatũ de subiecto.Tertia affirmat p̃dicatum principale de reduplicato. Quarta est vna causalis:in cuius antecedẽte ponit̃ dictio:sup quã cadit reduplicatio cũ aliquo trãscendẽte:ꝛ in cõsequẽte p̃dicatũ principale affirmatur de relatiuo illius transcẽdentis.vt hec. hõ inq̃tum rõnalis est risibilis sic exponit̃.hõ est risibilis.ꝛ hõ est rõnalis.ꝛ oẽ rõnale est risibile.et si ali-

quid est rōnal: ipm est risibile. Negatiua aūt exponit per qtuor exponētes copulatiue: quarū prima negat pdicatū de subiecto. Secūda affirmat redu plicatum de subiecto. Tertia negat vniuersaliter pdicatum de reduplicato. Quarto est vna causalis: in cuius ante ponit reduplicatio cū aliquo tran scendente, et in cōsequente negat predicatū de relatiuo illius transcendētis vt ista. Nullus hō inqtū rationalis est rudibilis. sic exponit. nullus homo est rudibilis. et omis homo est rōnalis. et nullū rōnale est rudibile: et si aliqd rationale ipm non est rudibile. Contradictorie harū exponunt per exponen tes cōtradicentes: verūtamen hec signa non semp accipiunt reduplicatiue: sed qnq specificatiue. Accipiunt qdem reduplicatiue: quādo denotant illud super qd cadunt esse pcisam causam quare pdicatū insit subiecto. vt in exē plis dictis. Specificatiue vero accipiunt quādo denotāt id sup qd cadūt nō repugnare quin et sub ea rōne pdicatū insit subiecto. vt hō inqtum albus currit. Modus aūt exponēdi datus intelligit cū signū accipit reduplicatiue

De Incipit et Desinit. Cap. XII. Di.

q Uomodo exponunt ppositiones de desinit et incipit? Ma. Si in cipit ponat cum dictione sicante rem cuius esse simul acquirit: ex ponit copulatiue per duas exponētes: quarū pma est affirmatiua de psenti. Secūda negatiua de pterito. vt homo incipit esse. exponi tur homo nunc est. et homo immediate ante hoc nō fuit. Si aūt ponat cū dictione sicante rem cuius esse successiue acquirit: exponit copulatiue p du as exponētes: quarū prima est negatiua de psenti. scda affirmatiua de fu turo. vt homo incipit esse albus. exponit homo nunc nō est albus: et hō im mediate post hoc erit albus. Similiter si desinit ponat cum dictione sican te rem cuius esse simul acquirit. exponit copulatiue. cuius pma pars est af firmatiua de psenti. secunda negatiua de futuro. vt homo desinit esse. expo nitur. homo nunc est. et homo imediate post hoc non erit. Si aūt ponat cuz dictione sicante rem cuius esse successiue acquirit: exponit copulatiue p du as exponentes. quarū pma est negatiua de psenti. secunda affirmatiua de preterito. vt homo desinit esse albus. exponitur homo nunc non est albus. et homo immediate ante hoc fuit albus. Contradictorie exponunt per exponē tes contradicentes prioribus.

De infinito. Capitulū. XIII. Discipulus.

q Uomodo exponunt ppositiones de infinito? Ma. Infiniti acce ptiones in supioribus audisti. Si igitur infinitū sincathegorematice captū ponat in ppōne. tunc exponēda est copulatiue per duas ex ponētes: quarū pma affirmat pdicatū de subiecto sumpto sub ali qua qtitate: et secūda negat tale pdicatū inesse tali subiecto sub determi nata qtitate. vt ista. infiniti hoīes currūt. exponitur aliqui hoīes currūt. et non tot quin plēs duobus vel tribus. et sic de alijs. Uel sic. aliq hoīes currūt. et non qbuslibet plures currūt. Si aūt infinitū accipit cathegorematice: tunc prima ppositio affirmat qtitatē de subiecto. Secūda negat terminū illius qtitatis. vt hec linea est infinita. exponitur linea est quāta: et linea nō ha bet terminū sue qtitatis. Et hoc corpus infinitū est albū. exponit. aliquod corpus quantū est albū. et id corpus non habz terminū sue quātitatis. Nec te lateat infinitū sincathegorematice sumptū cōfundere terminū immedi te sequentem immobiliter: quia facit ipm stare cōfuse tm

De compatiuis ꝛ suplatiuis. Cap̃.XIIII. Di.

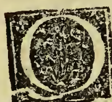

Quomodo exponit̃ ꝓpositio in qua ponit̃ compatiuus? Mag. Si capiat̃ ꝓprie ꝛ compatiue: tunc exponit̃ copulatiue p tres exponentes: quarũ prima affirmat positiuum de re excedente: secũda affirmat eundem de re excessa. tertia affirmat excessuꝫ de excedente cũ aduerbio magis. vt petrus est fortior ioãne. exponitur. petrus est fortis. ꝛ ioãnes est fortis. ꝛ petrus est magis fortis q̃ ioãnes. vel ioannes non est adeo fortis vt petrus. Si autẽ compatiuus accipit̃ improprie. vt deus est sanctior diabolo. sic exponit̃. deus est sanctus: ꝛ diabolus non est sanctus. Di. Quomodo exponit̃ ꝓpositio in qua ponit̃ suplatiuus? Mag. Suplatiuus quãdoq; accipit̃ compatiue. vt sanctissimus. id est valde sanctus. Quãdoq; suplatiue ꝛ improprie. cum. s. res compate sunt diuersarũ naturarũ. vt leo est fortissimus lincũ. Quandoq; vero accipit̃ proprie: cum res compate sunt eiusdem nature: ꝛ tũc si accipit̃ affirmatiue: exponitur ꝓpositio per tres exponentes copulatiue. quarũ prima affirmat positiuum de re excedente. Secunda affirmat eundem de re excessa. Tertia affirmat excessum de re excedente per respectum ad rem excessam vniuersalr captam. Si aũt suplatiuus tenet̃ negatiue: tunc tertia exponens est negatiua. Exemplũ pmi. Rosa est pulcherrimus flos. exponit̃. Rosa est pulchra. ꝛ omnis flos est pulcher. ꝛ rosa omni flore est pulchrior: vel magis pulchra. Exm̃ secũdi. Substantia est genus generalissimũ. exponit̃. substantia est generale: ꝛ alia genera sunt generalia: ꝛ nullũ est generalius substantia: possunt tamen esse eque generalia. ꝛc̃. Contradictorie exponunt̃ disiunctiue per exponentes cõtradicẽtes. Habet aũt suplatiuus ꝓprie acceptus vim distribuendi terminũ vniuersalẽ significantẽ rem excessam.

De Differt aliud ab. Cap̃.XV. Di.

Quomdo exponit̃ ꝓpositio de differt aliud ab: nõ idem. Mg. Affirmatiua exponit̃ copulatiue per tres exponẽtes: quarum prima affirmat: est de eo q differt. Secũda affirmat est de eo a quo differt. Tertia negat illa de seinuicem. vt asinus differt ab homine. exponit̃ asinus est. ꝛ homo est. ꝛ asinus non est hõ Negatiua exponit̃ disiunctiue per exponẽtes cõtradicentes. vt asinus non differt ab homine exponit̃. asinus non est: vel homo non est: vel asinus est homo. Et sciendũ terminũ cõmunem imediate sequentẽ ꝑdicta signa cõfundi distributiue. Nec signa pticularia hanc distributionẽ impediunt. vt asinus differt ab aliquo homine. valet ab omni homie differt asinus De toto q̃lelibet alijs dictum est in supioribꝫ. Jam logices finem attigimꝰ. Nunc pro cõplemento triuij Rhetoricam lustrabimus.

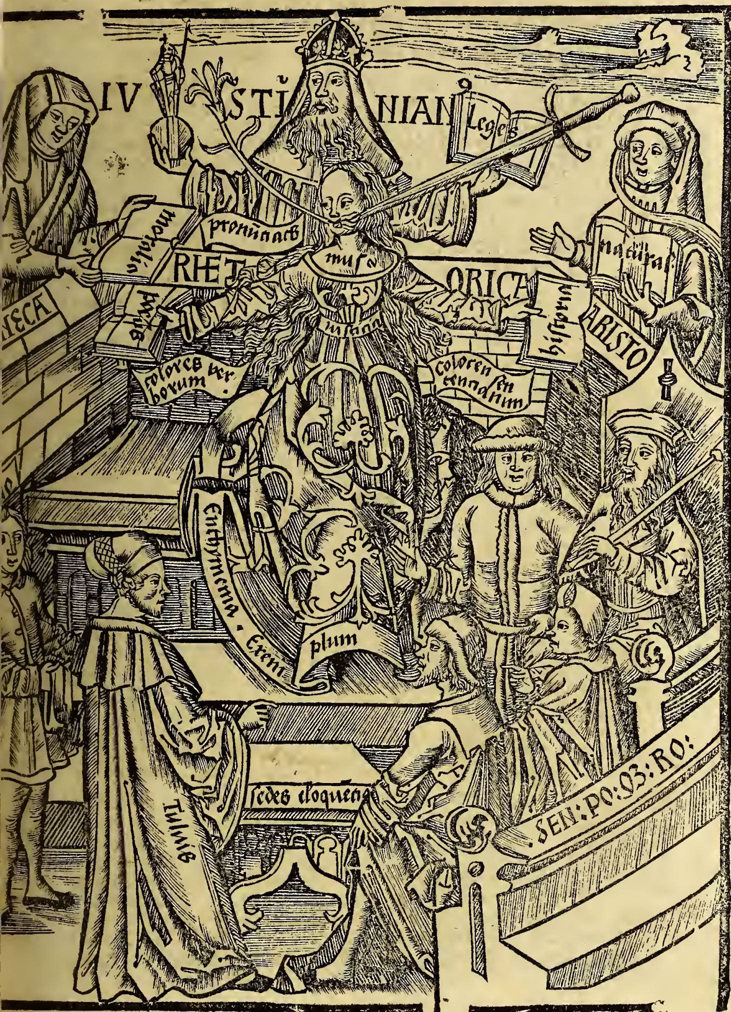

IV STI NIAN
Leges
RHET ORICA
ARISTO
colores verborum
Euthymema · Exemplum
sedes eloquen
Tulius
SEN:PO:Q:RO:

Libri tertij Tractatus Primus

De partibus orationis. Discipulus.

Iam deo auspice τ grāmatices τ logices pricipia, non modo succinctim: verum etiā miro fecūditatis ordine explanasti: qbꝰ animi cōceptus: nō Barbaris sed Latinis potius orōnibꝰ exp̄mere: earūdē ꝗ veritates ac falsitates multifarijs rōcinationibꝰ dilucidare possim argutissime. Attū in hocipso deficere mihi videre vt horum nondū eas eo ingenio exornidas profeco: quo rerū de qbꝰ fit no exordio expostulat. Ma. Sane diciendū ꝗ alterius negocij: et ad eā liberalē sciaꝫ attinet: quā Rhetoricā in pricipio nr̄e disceptatōis dixim⁹.

Quid Rhetorica, a quo primo tradita, qd Rhetor, quid Rhetoris officium τ quot genera causaꝝ. Cap. I. Di.

Rhetorica. Quid est Rhetorica? Ma. Est bñdicendi scia in ciuilibꝰ qstionibus ad persuadendū iusta τ bona: in rerū pōnarūꝗ negocij cā. Rhesis enī grece, latine locutionē sonat. Rhe: aūt scia τ ornare per expedire loqui dat, aūt τ a grecis. a nostris aūt Rhetorica dicta est. hic id est Rhetor huius scie gnarus. Di. Quis igiť Rhetor primus aut huius artis inuentor fuit? Ma. Huius certitudinē nondū accepi: sed hoc manifestū: ipam a Demosthene Grecoꝝ oratore: τ a Marco Tullio Cicerone latine eloquētie pricipe miro ingenio excultā: tunc ab aliq vnꝗ viro docto neglectā ob innumeros ex ea pullulantes fructus: de cuius laude verba fundere altius ingenium tractarū requirere τ maiorem. Di. Pretermissis igitur his, quid Rhetor, et quod officiū eius elucida. Ma. Rhetor quem τ oratorē dicere possumus, est vir bonus dicendi arte peritus. Officiū eius est de his rebꝰ posse apposite dicere, q in ciuilibꝰ qstionibꝰ fm mores et instituta patrie comprobant. Hec aūt sunt an turpe aliqd: an laudabile: vtile: vel honestū: equū vel iniquū sit. Ex qbꝰ rebꝰ tria causarū genera nascūť.

Cicero | Demosthenes. | Rhe:

Genera cāꝝ. Di. Que? Ma. Primū demōstratiuū: per qd orator audienti delectationē pponit. Scdm est iudiciale: in q orator sententiā aut clementiā iudicis pquirit. Tertiū est deliberatiuū: in q orator spem aut reformidationē liberantis prendit. In qbus et circa q maxime oratorē obseruare oportebit, vt proemietur apte: narret aperte: pugnet acriter: colligat fortiter: ornet excelse: pnūciet lucide teneat firme. Postremo doceat: delectet atꝗ afficiat. In his enī oratoriū mun⁹ expletur. pmissa igiť caꝝ rerū distributione: ad pcepta causaꝝ cōia pgamus.

De Oratione demōstratiua, et a quibus locis constituenda sit. Capitulum. II. Discipulus.

Oratio igiť Demonstratiua quibꝰ constituiť? Ma. Demōstrationis genus: qd ad laudādos claros viros: τ improbos vituperandos suscipiť: τ in quo magis ꝗ ceteris in virtutū vitiorūꝗ cognitione orō versať: consumiť in narrandis exponendisꝗ facetis: τ rebus gestis: bonis aut malis. Ea aūt tribus versanť generibꝰ: hoc est externis: animi et corpis. Di. Bona externa q sunt? Ma. Sunt genus: gl'ia: τ amicitie. quibus fortune τ facultates annumeranť. Di. Bona corpis q sunt? Ma. Sūt vires: agilitas: valitudo: pulchritudo. τc. Nō enī omnino felix est: q specie turpissimus est: et sine ple.

Genus demōstratiuum.

Bona externa.

His in orõne ↄstitutis: veniendũ est ad bona animi. Di. Que sunt? Ma. Sunt ↄtutes morales. vt prudentia: fortitudo: iusticia: temperantia: liberalitas. &c. Item bone artes cũ ↄ̃bus ptibus. Maxime ope aut aduertendũ circa hec. qm̃ teste btõ Grego. Sepe vitia pro ↄtutib⁹ se ingerũt: & virtutes se esse mentiunt. vt audatia ꝑ fortitudine. pdigalitas ꝑ liberalitate. & supstitio ꝑ religione. De his aũt in moralib⁹ latius differendũ. Nec omnino negligendũ queadmodũ quisq; generatus: queadmodũ educatus: queadmodũ institutus moratusq; fuerit: qbus vsus amicis: & si qd magnũ: cui & incredibile acciderit: maxime si illud diuinitus accidere potuerit videri. Tum qd̃ quisq; senserit: dixerit: gesserit: hec em̃ ad ea que virtutũ ↄposita sunt genera: accõmodabũt. Nec vero mors eoꝝ: quoꝝ vita laudabit silentio preteriri debebit. Si modo qd erit animaduertendũ: aut in ipo genere mort: aut in ipis rebus que post mortem consequunt. Et hec iam exposita bona cõfirmari & cõfutari poterunt: si fortune quoq; cõmoda pro affectu mentis in laudem vel ignominiam trahentur.

Animi

Gregor. xli. dist. c. sepe.

De orõne deliberatiua: & a qb⁹ locis cõstituenda. Ca. III. Di.

…us deli …tiuum.

Ratio deliberatiua quibus absumit? Ma. Genus deliberationis aut cõsultationis ad vtilitatẽ tendit: ad quã oĩa referri debent in cõsilio dando. Illa autẽ pmo sunt suasori & dissuasori notanda quid fieri possit: & qd necesse sit aut nõ necesse. Nã si quid effici non potest: deliberatio tollit. Quia vtile sit. Cum autẽ querit qd fieri possit: videndũ est etiã ꝙ facile possit. Nam ꝑ difficilia perinde sepe habẽda sunt: ac si effici nõ possint. Et cum de necessitate attendemus. etiã si quid necessariũ nõ videbit: videndum: tñ erit ꝙ sit illud magnum. Quod em̃ permagnum est pro necessario sepe habet. Atendũ rursus in cõsultatiõe an tuto etiam sit illud aggredi. Uis em̃ dolusq; cõsultationis nobis aĩaduertenda sunt: qbus aduersus cõsilia nostra facile aliqñ obuiari potest. Et rursus: q2 hoc genus ad vtilitatẽ tendit: que in discernendis bonis malisq; versant ea discernẽda sunt. Di. Quo modo? Ma. Nam bonoꝝ qdam necessaria sũt. vt vita. libertas. cõiuges. germani. parentes. Quedam non necessaria tamẽ: cõmoditati cõiuncta sunt. vt opes. copie. clientele. Quedã honestati cõiuncta sunt: pro quib⁹ optimus quisq; ee tendit. vt gl̃ia. honor. nobilitas. &c. In his igitur reb⁹ cũ bona sint: facile intellectu est que coꝝ cõtraria. Et ab his ꝑsuasionis loca et argumenta formanda sunt. Et dissuasionis ab eorum maxime ↄtrarijs eliciendo. Et cũ non ad veritatẽ: sed etiam ad opiniones eorũ qui audiũt accõmodanda est oratio. hoc primũ intelligamus hoĩm esse duo genera. Alterum indoctũ & agreste: qd ante fert vtilitatem honestati. Alterũ expolitũ qd reb⁹ omnibus dignitatẽ anteponit & honestatẽ vtilitati. Itaq; huic laus honor. gl̃ia. fides. iusticia. omnisq; virtus. Alteri questus. emolimentũ. fructus voluptas laudanda est. Et post hac de efficiendi rõne dicamus: quib⁹ & cõtra quos: aut quo loco: aut qbus facultatib⁹ armoꝝ. socioꝝ. pecunie. ceterũq; rerũ que ad rem pficiendam ptinent vti possumus: perquirendũ est. Uterq; aũt suasor & dissuasor ad augendã exempla habeant aut recentiora: que notiora sunt: aut vetera: que plus auctoritat habent. Maximeq; in hoc genere pdest: vt possit vtilia & necessario honestis: vl̃ hec illis anteferre ad commouẽdos aĩos. Principia aũt in his dicendis generib⁹ breuia esse debebũt. Et in hoc gñe a natura rei auditorisq; ꝑsona: & a re ip̃a narratõs trahent.

…na neces…ia.
…necessa…

…oĩm gen⁹ …plex.

De orõne Judiciali: ꝛ a q̃bus locis cõst ituẽda. Ca.IIII. Di.

Genus iudi ciale

Actor

Reus.

o Ratio iudicialis q̃bus integrat̃? Ma. Hoc genus inter om̃ia diffi cilimũ est: q̃m iuris sciam: ꝛ humanarũ rerũ experientiã magnitudi ne sua cõplectit̃: cõtractusq̧ quos accusator ꝛ reus late diffuseq̧ nar rant: cõfirmant: cõfutant: atq̧ cõcludũt continet. Accusator aũt cum serua bit ordinem. vt singula argumenta q̃si hasta collata in manu vehementer ꝓponat: cõcludat acriter: cõfirmet tabulis decretis ꝛ testimonijs: ꝛ iratum efficiat iudicem. Reo aũt om̃ia secus facienda. Sumẽda em̃ sunt principia ad beniuolentiã concilandã: narrationes aũt amputande que ledunt. Fir mamenta ad fidem posita: aut per se diluenda aut obscuranda: aut digres sionibus obruenda: per orones aũt ad misc̃diam cõferenda. De his aũt cir ca cõfirmationẽ ꝛ conclusionem diffusius tractabimus. Nunc ad orõnis partes pergamus.

De partibus orationis in genere. Cap. V. Di.

Orõnis par tes quinq̧.

o Rationis ptes que ꝛ quot sunt? Ma. Orationis ptes quibꝫ supra dicte res complectunt̃ quinq̧ sunt. sꝫ Inuentio: Dispositio: Elocu tio: Pronunciatio. ꝛ Memoria: quarũ prime tres arte et preceptione percipiunt̃. Postreme due ptim a natura cõtribute: partim exercitatione et assiduo vsu comparari possunt.

De Inuentione ꝛ eiusdem ptibus. Cap. VI. Di.

Inuentiõis partes.

q Uid est inuẽtio? Magr. Est verboꝝ ꝛ rerũ apta negotijs excogitatio Et habet has partes. Exordiũ: Narrationẽ: Diuisionem: Cõforma tionem: Confutationẽ: ꝛ Conclusionẽ. De quibus per ordinem disse rendum. Et primo de Exordio.

De Exordio. Cap. VII. Di.

Exordiũ

Exordiũ q̃d dicis? Ma. Quo clara vel subrepens beniuolẽtie captatio sumit̃. Primũ ꝑncipio: scd̃m aũt insinuatione perfi cimus. Hoꝝ aũt diuersitas scd̃m q̃tuor genera sumit̃. aut em̃ in dubio causa nostra posita est: turpi honestoq̧ mixta exor diamur ab ea pte que honestatẽ continet. Et in ea ꝑncipio vtemurq̧ beniuolẽtia animus auditoris ꝑparandus est: ne turpitudinis ps obesse possit. Aut in honesta. vt si de funere religione: pietate: ꝛ filijs dicen dũ sit: ꝛ in ea laude ꝑncipiũ extollendũ apte ꝓcedendũ est. In turpi. vt cum res honesta oppugnat̃: aut turpis defendit̃: in ea insinuatione vtemur. Aut in humili. vt si de aliq̃ vili causa agit̃; et in ea q̃m res praua agit̃ attentũ auditorẽ inq̃rimus; amplificando exordiũ exemplis similiũ causarũ. Di.

Beniuolen tia captat̃.

Uñ aũt beniuolẽtia captanda est? Ma. A ꝑsona nostra. auditoris: vel ad uersarij. ꝛ a re ip̃a. vt si rem digna laude ꝓseq̃mur ꝛ merita dignitates. aut virtutis genera ꝑsone iudicis: aut nostre cõmemoramus. Hoꝝ aũt cõtraria in aduersariũ retorq̃mus. Ut aũt attente audiamur: a rebꝫ ip̃is ordiendũ est. vt q̃les ꝛ quante sint de quibꝫ nobis sermo est: ostendamus. In hoc etiam auditores dociles reddimus. Hec aũt moderanda sunt. vt nec assentatores: nec iactatores videamur. Assentatores q̃dem: si sup̃ modũ auditorũ laudes seq̃mur. Jactatores aũt: si minus modeste. vt nos. vel rem dicendã laudabi mus. Om̃ino etiã cauendũ est ne verbis ꝓlixioribꝫ: aut maxime sinlarũ ap

Exordiũ debet esse breue non mixtum multis sententijs. et in ipso proponere quod in orõne debet tractari et hoc modo ...

paratu in exordio vtamur. Hec eñi oratorem callidū ostentant: ꝛ fidem mi nuunt. attamē nōnunq̄ exordijs abstinemus. vt cum adeo honesta est cau sa vt exordio non sit opus. vt cum de religione dicendū est: aut cum agitur apud aliquos in causa: in qua sepius dictum est. Attentio tamen ꝛ beniuo lentia auditoris comparanda est.

De Narratione ꝛ Diuisione. Cap. VIII. Ma.

Exordio narrationē subijcimus: qua breuiter: apte: ꝛ verisimiliter causa exponit. Breuiter qdem: ne frustra tempus terat. Aperte: ne auditoris animus incertus ab audiendo distrahat. Verisimili autē vt fidem faciat. Primū tunc ꝓuabimus: si a necessarijs incipimus summatim dicimus: ꝛ transitionib⁊ supsedemus. Scdm si gestum vt gestū exponimus: ordinē ꝓuamus: ꝛ breuitatē sequimur. Tertiū aūt: si narrādo opi nionem mores ꝛ naturā aduertimus. Et hec qdem per ꝟba ꝓpria: nō sor dida: nec nimis exq̄sita: sed pura ꝛ familiaria nō sepius repetita aut diffu se narranda sunt. Narratione ꝑmissa statim sequit particio siue diuisio: q̄ cōuenientius trib⁊ dūtaxat ꝑtibus absumitur: ne si in plures: auditores te dio afficiat: aut si pauciores eorū mentes cōfundat.

De Cōfirmatione: Cōfutatione: ꝛ Cōstitutiōe. Cap. IX. Ma.

Hic cōfirmationē ꝛ ꝯfutationē subiūgere necesse est: vt singule ꝑti tionis nostre ꝑtes ꝓpria roborent confirmatione: ꝛ aduersarioꝝ in firmentur cōfutatione. Cōfirmabimus aūt narrationes nr̄as: ꝛ ad uersarioꝝ cōfutabimus: ꝓut cōstitutio cause exposcit. Aut eñi cōie cturā: aut iure: aut legib⁊ causam ꝓbamus vel defendimus: aut confutabi mus. Vñ cōstitutionū qdam cōiecturalis: qdam iuridicialis: qdam ꝟo lega lis dicit. Di. Cōiecturalis quib⁊ ꝑtibus absumit? Magi. Signo: Argu mēto: Probabili: Cōsecutione: Collatione: ꝛ Approbatiōe. Signo qdem ꝓba mus qd a loco: tempe: spacio: spe ꝑficiendi: ꝛ spe celandi accipimus. Argu mento: cū tpa cōsideramus. ꝑtitū. ꝑsens et futuꝝ. Probabili qd a causa: vi a natione: ꝑria: etate: educatione ꝛ studio sumit. Cōsecutione que in signis nocentis. ꝛ innocētis inquirit. hec sunt pallor. rubor. tremor. ꝛ inconstātia. Collatione: cum soli potuisse facere ꝓbabimus: ꝛ rōnes alias fugisse. Appro batione aūt in testiū. questionū. rumoꝝ. ꝛ argumentoꝝ adductione. Hec oīa infirmant: si demōstrabimus nullā rem esse que suspitionib⁊ criminari nō possit: ꝛ rumores facile vulgus cōfringere ꝛ cōminisci solitū. Testib⁊ autem turpitudinē. questū. metū. fauorē. spem. simultatēq̄ obijciem⁹. Questionib⁊ aūt nullā fidem debere dicemus. q̄ credibilia nō dixerit: ꝛ ingenij cōmenti cia cōstanter nō ꝓnunciauerit: neq̄ tormentis fidem adhibendū dicemus. Et q̄ ideo tortus dixerit: q̄ finē dolorib⁊ faceret. Di. Iuridicialis cōstitu tio q̄bus ꝑtibus absoluit? Ma. Duob⁊: absoluta ꝛ assumptiua. vt iuridi cialiter et absolute defendimus vel accusamus. tum cām nr̄am ꝓbamus a natura. lege. cōsuetudine. pacto. equo. ꝛ bono. Sed iuridicialiter ꝛ assūpti ue cām nr̄am tutabimur: cū per externū aliqd. ꝛ qd cause nostre alienū est nos defendimus. Et fit aut per translationē: cōparationē: cōcessionem: aut remotionē criminis. Per cōcessionē qdem cū purgatione vel deꝑcatione no bis ignosci postulamus. Unde purgatio necessitate: fortuna: vel imprudētia haud cōsulto factū esse arguit. Deꝑcatio vero licet cōsulto factū cōstat: pro ꝑstinis tñ bñficijs ꝟtute aut nobilitate sibi ignosci postulat. Di. Quemō

comparione? Ma. Querendo vtrū satius fuerit agere id qđ reus fecisse dicetur: facilius aut cōducibilius: an sibi illius rei vindicandi potestas fuerit
Remotio. τ an iudicare debuerint. Di. Quō remotiōe? Ma. Querēdo: is ne in quē causa cōfert: quantū ipe reus demōstrari potuerit. Hoc aūt fit in cōsideratione hois τ rerū. Di. Quō translatione? Mag. In aduersariū crimē ob
Translatio iectum transferendo. Cōfutabimus aūt dicta: cum nec fortuna: nec necessita
Cōfutatio te factū aliqđ demōstramus. Qui aūt animi motu se fugisse dicēt: τ animi
Constitutio legalis. vitio no imprudentia deliquisse dicent. Di. Cōstitutio legalis qbus partibus absumit? Ma. Cōstitutio legalis q ex legum interpratione defendimus τ accusamus: sex partibꝫ complet. Aut eñ cōtrarijs legibꝫ cōtendimꝰ dum nostra extollimus: τ aduersa reprobamus. Hec fit cum vna lex vetat: τ altera iubet. Aut scripto τ voce dū scriptoris mens cum scripto dissidet. Ambiguo: cū nostra iusta τ aduersa iniusta ostendemus. Rōcinatione: cū ppria lex non reperit τ simili vtemur. Cum eñ de eadem re nihil scriptū est rōne pnunciandū ducimus. Definitione aūt. vt si factū. furtū an sacrilegium. τc. appellandū sit. τ ita p nobis. τ cōtra aduersarios definitiones demōstramꝰ.

De Argumentatione. Cap. X. Ma.

Argumētū a signo probabili Et circa cōfirmationes nr̄as argumentis vtimur. Di. Unde sumitur argumentū? Ma. A signo pbabili τ necessario. Di. Probabile qđ dicis? Ma. Qđ fere fieri solet. aut in opinione multorum est. aut qđ habet similitudinē quandā veri τ falsi. Silitudo aūt cōtra
Silitudo a cōtrarijs rijs et a paribꝫ maxime spectat. Cōtrarijs vt non cōuenit ignosci his q prudenter nos ledunt: sicut non habere grām his qui necessario nobis psunt. Ex paribus. vt ita hō est indoctus. vt equus indomitus. Nam hic non habe
Signū credibile nis: nec ille rationi obtemparc vult. Omne aūt signū pbabile. credibile. aut compabile. Credibile est qđ sola opinione auditoris comprobat. vt nemo est qui nō liberos suos incolumes esse velit. Et fit triplici iudicato. s. religioso: communi: τ approbato. Religiosum aūt dico qđ iurati legibus iudicarūt Cōmune qđ oes sequūt τ pbant. vt maioribꝫ assurgēdū esse. Approbatū: qđ cum dubiū esset. et qle habere opteret hoies sua constituerunt auctoritate. Di. Comprobabile qđ est? Magi. Qđ rebus diuersis silem aliquā rōnem imagine: collatione: vel exemplo cōtinet. Imago aūt corpoꝝ. aut naturarū similitudinē demōstrat. Collatio rem cum rei silitudine confert. Exemplum vero rem auctoritate. aut casu alicuius hoīs vl negocij firmat vel infirmat
Argumētū a neccario. Di. Argumentū a necessario quō sumit? Ma. Per cōplexionē: enumerationem: τ cōclusionē. Est aūt cōplexio in q vtrū cōcesseris sp aliud rephendit. vt si improbus est cur vteris: si pbꝫ: cur accusas? Enumeratio est in q pluribus expositis: τ ceteris infirmatis. vna relinquit: que necessario cōfirmatur. Cōclusio aūt ex necessaria cōsecutione cōficit. vt vos hoc me fecisse dicitis. ego tūc trans mare fui. relinquit ergo vt nō modo non fecerim: sed nec idem facere potuerim. Ex his itaqꝫ locis τ similibꝫ oīs argumētatio
Rōcinatio. per rōcinationem elicienda est. Di. Quid est rōcinatio? Ma. Est oratō ex ipa re aliquid pbababile eliciens. Eam qntupartitā inuenies. s. expositione: expositionis cōclusione: ratione rōnis cōfirmatōne: exornatione: τ cōplexione. Di. Expositio (id est ppositio quā maiorē dicimus) quid est?
Expositio Ma. Est orō qua sūmatim ondimus: qđ summatim pbare voluerimus.
Exornatio. Di. Exornatio qđ est? Ma. Est orō q vtimur rei honestande vel locupletande causa. In ea summope cauendū est: ne qđ ab aliq fit: ab oībus fieri
Ratio ri dicamus. aut qđ raro fit nunqꝫ fieri ostendamus. Di. Ratio (que mi

hor dicit) quid est? Ma. Est causa que demõstrat verũ esse qd intendimus. Rõnis aũt cõfirmatio est q̃ multis argumẽtis corroborat breuiter expositam rõnem. verũ si expositio pspicua est. rõne ꝛ rõnis cõprobatione supsedemus. vt si summope sapientia appetenda est: maxime stulticia vitanda est. Di. Cõplexio (que cõclusio dicit) quid est? Ma. Que breuiter concludit ex dictis ita sentiẽdũ vt ppositũ est. Sũt aũt he cõclusiones non totius orõnis: sed partium eius. s. aut exordij: narrationis. argumentationis: cõclusionis: ꝛ epilogi.

De Conclusione. Cap. XI. Ma.

Singulis itaq; ad orõnẽ requisitis: cõclusione terminanda est orõ. Conclusio em̃ exitus ꝛ determinatio totius orõnis est: ꝛ cõplectit breuiter rõnes per totã orõnem tractatas. Illa qd ab oratore q° situr: ꝛ ex p̃missis rationib; infert. Hec aũt aut amplificatiõe. aut enumeratione: aut conquestione pficit. Di. Qñ amplificatione cõcludimus? Mag. Cũ per cohortatõem auditoris aĩm ad indignatione cõcitamus: qd quidem tredecim locis cõplecti poterit. maxime aũt in gñe iudiciali. Primus ab auctoritate sumit: cum ostẽdimus q̃te cure ea res dijs immortalib; fuerit. aut ex sortibus: oraculis: vaticinijs: re. põlo: ostentis: pdigijs. ꝛc. Aut maiorib; nr̃is sapiẽtissimis senatui. ꝛ maxime quõ de his rebus in lege sancitum est. Scđs ad qs prineat. que bona attingit: cõmemorat. Tertius: si oib; licẽtiam pcedat: multos eiusdẽ audacie futuros exẽplo aperiat. Quartus demonstrat si huic remissum sit: multos alaciores ad maleficia futuros: qs expectatio iudicij remorat. Quintus ceteras res pssilio etiam vbi accidet iñt corrigi posse: hoc nisi puideat ne accidat: si ultra auxilia implorari ostendit. Sextus voluntario facinori haud veniã cõtribuendã: imprudentie põo nõ nunq̃ cõcedendã cõmemorat. Septimus maleficiũ rem̃ crudele tyrannicum vi ꝛ manu gestũ ab equo ꝛ iure alienũ ostendit. Octauus non vulgare esse maleficiũ: sed singulare: īmanissimũ a Barbaris ꝛ beltijs remotissimũ perpetratũ in amicos. maiores natu. mortuos. Itẽ in eos qui neq; alienũ ledere: neq; se defendere potuerũt manifestat. Nonus compatione: hoc atroci' demõstrat. Decimus: q̃ ante rem ꝛ in negocio acta sunt. que psequi soleãt: acriter ꝛ criminose exponit. Undecimus: iniurie cõtumeliã iunctã ostẽdit. Duodecimus est quo auditores vt iniurias suas ad res nr̃as referant oramus. Tredecimus est q̃ ea que nob accideriit etiã inimicis nr̃is indigna videri. Di. Hec ppulchra simul atq; lucida vident. Sed qñ enumeratõe cõcludemus dicas? Ma. Cum in ordine colligimus q̃bus de reb; verba fecerimus a pfirmatione initiũ sumentes. Fit aũt vt artificij suspitõem: tediũ ꝛ satietatẽ effugere: ꝛ memoriã referre videamur. Di. Conq̃stione autẽ qñ in cõclone vtemur? Ma. Cum auditoris aĩm ad misc̃diam mouem'. Hoc aũt multipliciter fieri põt. Primo. si q̃bus in bonis fuerimus: ꝛ quibus in malis nũc simus: ostẽdimus. Scđo q̃ nob incõmoda futura sunt: nisi causam obtinuerimus enumeramus. Tertio carptim vnũqđq; deploramus incõmodum. Quarto pter spem in miserijs nos demõstrabimus esse. Quinto pter merita nos in luctus positos aperimus. Sexto nos sub cor̃ ptãte quor̃ misc̃diã captabim' subijciemus. Septio inopia. infirmitas: ꝛ solitudo demõstrat. Octauo nos parentũ solitudine: aut reipublice cã: nõ nr̃a calamitate dolere dicimus. Nono liberor̃ aut parentũ: aut sepeliẽdi corpis sui sit cõmẽdatio. Decio: disiũctio ci' cũ q̃ libẽtissime vixerim' deplorat. Undecio q; ab his

ribus minime conuenit male tractamur:edocemus. Duodecimo misericordiam nostram quam in alios vsi sumus ostendemus. Tredecimo contra fatum et nos diu in malis fuisse conquerimur. Decimoquarto animum nostrum fortem et patientem incommodorum futurum ostendemus: commiseratio autem breuem esse necesse est. Nihil enim lachryma citius arescit.

De dispositione. Cap. XII. Magister.

Rebus itaque ad orationem pertinentibus vt premittitur inuentis: eas rite collocare operepretium est. Hoc autem secunda parte orationis quam dispositionem diximus complectitur. Di. Dispositio igitur est pars orationis que inuenta incerta loca digerit atque locat. Magi. Sane definis. ea autem duplex est. altera enim ab arte proficiscitur. altera autem ad tempus accommodatur. Ea que ab arte profecta est: partium orationis et argumentationis ordinem seruat lege exordij: et singula queque membra ex preceptione collocat. Que vero ad tempus accommodata est. a narratione vel firma aliqua argumentatione principium orationis constituit. Unde si causa nostra magnam videtur habere difficultatem. vt nemo equo animo principium audire possit: a narratione incipiendum est. Si vero narratio parum probabilis est ab aliqua firma argumentatione exordiamur. nonnunque vero a litterarum aliquarum recitatione incipiemus. His autem commutationibus vti non oportet: nisi causa aut res postulet.

Dispositio secunda pars orationis Rhetoricalis

De Elocutione. Cap. XIII. Ma.

Actenus inuentionis et dispositionis partes tractauimus. nunc ordo premissorum expostulat. vt reliquas orationis partes percurramus. quarum prima Elocutio est. Di. Quid est Elocutio? Ma. Que inuenta atque disposita venuste exornat. Huius triplex est forma. s. Grauis: que pro materie et personarum qualitate complectitur verba rara. et sententias auctoritatibus innixas. Grauem etiam et magna constructione vtitur. Mediocris autem humiliora: non tamen infima inserit. Attenuata vero vsque ad purum atque quottidianum sermonem descendit: ornatum tamen. non autem exquisitum. habet et sententias eruditas: non tamen raras. vitia his proxima vitanda sunt. Hec autem fugere poterimus: si ad orationis elegantiam: compositionem: atque dignitatem respexerimus.

Elocutio tertia orationis pars

Grauis
Mediocris
Attenuata.

De Elegantia. Cap. XIIII. Di.

Legantiam quam dicis? Ma. Eam que vnumquodque pure et latine effert. Hec in latinitatem et explanationem distributa est. Latinitas autem sermone: pronunciatione et scriptura puram et congruam seruat structuram. Barbarismum et Solecismum vitat. Est autem Solecismus: cum verbum sequens superiori non accommodatur. Barbarismus vero cum verba viciose proferuntur. Di. Explanationem quam intelligis? Ma. Que verbis vsitatis et proprijs apertam et dilucidam reddit orationem. Sunt autem verba vsitata (ne erres) ea que quotidiana et trita doctoris consuetudine noscuntur. Propria vero ea sunt que illius rei verba sunt: aut esse possunt de qua loquimur.

Elegantia.
Latinitas.
Solecismus
Barbarismus.
Explanatio

De Compositione litterarum: syllabarum: et dictionum. Cap. XV. Di.

Quid est orationis compositio? Mag. Est lepida dictionum complexio: que hiatus traiectione partes elocutionis equaliter distinctas ordine et iunctura perpolitas facit. Hanc seruamus: si in cunctis seueritatem concinnitatemque tenemus. Quod quidem facile fieri potest: si litteras: syllabas: dictiones et orationes considerabimus. Litteras inquam. si dictionem alteram a vocali incipientem. in quam precedens terminata est: euitabimus. Etiam et sonoras: si multe

Compositio orationis.

totiens repetita: dissona est. Syllabas: si litibus cocurrentibus a se incipientio
bus aut terminat. aut altera ab ea in q prior terminata fuerit originē tra
hente: nō vtimur. siliter vitio dat breues syllabas cōtinuare quā plures siliter et
longas. dictiones autem cum siliter cōcurrentes: z sibi obuiantes euitamus: z
suauibus: sonoris. electis. aptis. cōmodis. proprijs. cōcinnis. nō nimis plixis
suspensis. sed splendentibus z significatiuis. que legentiū. audientiumue au
res atq animos mulcere possunt: vtimur.

De compositione partiū oratiōis. Cap. XVI. Ora.

In orationū vero cōpositione plura cōsideranda erunt pcepta: q
ab oratoribus sumo studio obseruata dinoscunt. E quibus (qm
multa sunt) ppauca hic pandā. Et sit hoc primū. Appositū in
pncipio suppositū in medio. z verbū in fine ornatissime ponit.
vt carthaginē Scipio Aphricanus deleuit. Scōm. Prepositiōes
perpulchre inter adiectiuū z substantantiuū interijciunt. Siliter relatiuum
cū suo verbo p modū parenthesis. vt ornatissimo in loco laudanda est (que
a paucis colitur) parsimonia. Tertiū siliter gtiūs ornate interponit. vt pstantes
militū animi. Quartū. Adiectiuū venuste p cedit substantiuū. vt optima vir
tus. z obliquus suū rectorē. vt locoz longinquitas. Attamē adiectiuū a sub
stantiuo nō nimiū elongetur. Quintū. Negatiua dictio apte in calce oratio
nis ponit. vt Prestantiorē te vidi neminē. Sextum. Ornatissime p gerundijs
gerundiuis vtimur noibus. vt gerendoz belloz gratia veni: z nō gra geren
di bella veni. Septimū. Prepositio perlepide positiuo addit: si exaugere veli
mus noia. vt perbeati: perpulchra. Sic suplatiuis multo: facile: longe: z quā
aduerbia pponimus vt longe doctissimus. egit q maximas gratias. q etiā
positiuis. vt q docti. siliter perq. vt perq doctus es. Sic z cōparatiuis multo
z longe ornate pponunt. vt longe doctior: multo sapientior. Multū paucum
modicū paululū tantū quātū positiuo adiungenda sunt. multū doctus. nō
aūt multo doctus. Octauū. Cum duo pariter se habuerint. vtriq tum dicti
onē: aut z cōiunctionē preponimus. vt petrus tum doctrina tum virtute cla
rus est. vel petrus z doctrina z virtute clarus est. Si vero duo se nō equali
ter: sed vnū minus aliud maius sit. minus in primo loco ponimus z ei cū pre
ponimus: maius vero posterius locandū z ei tum dictio pponenda est. vt amo
petrū cū ob doctrinā eius tum ob virtutē. Nonū. Ornate adiectiuū in sub
stantiuū neutri generis: z substantiuū in gtm mutat. vt multū laudis id ē
multa laus. sic z hec aduerbia locamus vt parum laudis id est parua laus
satis viriū id est sufficiētes vires. Decimū. Ultima supina ornate p gerūdijs
acti casus ponunt. vt difficile creditu id est ad credendū. Undecimū. Lepide
aduerbiū suplatiui gradus positiuo addit atq eundē suplatiue teneri facit
vt maxime memorabile facinus. i. memoratissimū facinus. Sic admodū z
in primis positiuis adiuncta vim ferme eandē retinent. vt admodū memo
rabile facinus. in primis rarū genus hominū. zc. Duodecimū. Comparatiuus
pulchre p positiuo ponit. vt Johannes in me inuehit vehemētius. i. vehe
menter. Multi etiā comparatiui aut suplatiui orationi splendorē afferunt
vt nec studiosiore operam: nec vigilantiorē curam in alio facile inuenies. zc
Tredecimū. Subiunctiuus pro indicatiuo nō inornate ponitur. vt velim p
volo. Decimumquartū. Hec dictio perq splendide positiuis additur. vt per
q doctus phus. Decimūquintum. Frequentatiua verba p primitiuis nō
inconuenienter poni solent. vt coniecto p conijcio. Sedecimū. Dictio ad
uersatiua quāq indicatiuo iuncta orationē: multū exornat vt q q te ante

hac diligebam. nunc tamen ob singularē virtutem vehementer admiror. Decimumseptimum. Non solū: non modo: apte locantur: si verū etiam sequentia verum: quoq; sequantur. vt non modo doctus es verū etiam honestus. Sic tam et q̄ sibi respondent. vt tam chara mihi patria est. q̄ nil i vita iocunda. Decimumoctauum. Oratio infinita perornate p indicatiua vel etiā subiunctiua ponit. vt volo te ad me scribere. id est volo ut ad me scribas. scio te legere. et nō: scio q tu leges. Nam q et vt orationē incultam reddunt. Futurū infinitiui verbi passiui ornate ponit p p̄senti eiusdē. vt lectū iri p legi. Decimumnonū. Prepositio que nomini adiungit pulchrius verbo addit. vt adeo te ornatius dici q̄ eo ad te. Uigesimū. Perinde: ornatissime postulat post se. ac vel atq; vel ac si: et valet totum idem qd tanq̄. vt cp ci ca perinde ac fore eunuchus. Camillus perinde atq; olim sapientissimus. Sic et tantisper: ornate dum post se recipit. vt tantisper meū dici te volo dum quod te dignū est facias. Similiter atq; pro q̄ lepide ponit. vt aliter feci atq; tu intelligis. Uigesimūprimū. Peruenusta orōnem reddit. si inter: gerundijs acti casus p̄ponatur: et v̄bum indicatiui impfecti temporis sequatur. vt inter cenandū loquebar hec. Et gerundia in do: cum vel sine p̄positione ornate poni possunt. vt in audiendo: promptus consulendo peritus. Uigesimūsecundū. Non illepide negatio positiuo adiungit ad contrarij positiui significationē designandā. vt haud improbus. id est probus. Uigesimūtertium. Ablatiui absoluti peruenustā reddunt orōnem maxime dum tēpus significare voluerimus. vt Octauiano regnante pax fuit. Scipione cōsule Poeni deuicti sunt. ꝛc. Uigesimūquartū. Pronomina possessiua ornate sequūt gti. vt mea causa fr et aliorum. Uigesimūquintū. Ornatissime imperatiuis subiunctiua v̄ba iungūtur. vt Cura vt vir sis. labora vt excellas. Uigesimūsextum. Dum patriā aut gentem alicuius designare placuerit nomen gentile: aut patriū exigimus. vt Atheniensis sum: et nō de Athenis. Grecus sum: nō de grecia. Uigesimūseptimū. Peruenuste dictio eadem repetitur. vt etiam atq; etiā. iterum atq; iterū. ꝛc. Uigesimūoctauū. Dictio negatiua ornatissime in fine ponit similiter superlatiuus. vt doctiorem te vidi neminē. De superlatiuo. vt ceterorum te iudicio prudentissimū. Uigesimūnonum. Peruenuste participia acti et ablatiui casus loco infinitiuorum suorum ponunt. vt inuentū tibi curabo: et adductum pamphilum. Prius q̄ incipias consulto. ꝛc. Item infinitiuus p p̄terito imperfecto poni reperit. vt mordere p mordebā. Trigesimū. Prepositio postponit suo casui. vt viro ab ouili. Preponit etiā genitiuo. vt de Ciceronis eloquentia. Item is ea id semp antecedere debent. vt is quē admiror doctus est. ꝛc. Hec et plura alia sunt cōpositionis p̄cepta: que singula p̄sequi: longiorē requirerent tractatum. Hec in p̄senti sufficiant. Ad dignitatē stilum vertamus.

De dignitate orationis et verborum exornationibus. Capitulū. XVII. Di.

Dignitas orationis.

QUid dicis orationis dignitatē? Ma. Illud qd orōnem ornatā: et verborum sententiā decore distinctā reddit. Primū itaq; libeat de verborum exornationibus disserere. quarum p̄ma est: que in verbi iteratione cōsistit: ea in octo partes distributa est. Prima ē Repetitio: q verbū in principio positū iterat. vt qs helenā rapuit: qs igne ferroq; Troiam deleuit: Alexander p̄fecto qui paris dicit. Secunda Conuersio: que verbū in fine locatum repetit. vt Italiam Hanibal armis vicit: ingenio vicit: dolo vicit. Tertia Complexio: que principio et fine verbū iterat

Verbū iterat octupliciter

vt quis Carthaginem deleuit: populus Romanus? Quis numantiã euertit? populus Romanus. &c. Quarta Traductio: que eandẽ dictionẽ vage collocat. vt qui nihil habet in vita iucundius vita: is cũ virtute vitam nõ potest ducere. Quinta Conduplicatio: que est vnius aut pluriũ iteratio: cũ ratione amplificationis. vt virtutẽ Scipionis: virtutẽ & huius vrbis gl'iaz cõmemorat. Sexta Cõmutatio: vt cum due diuerse sententie ita efferunt. vt a priori posterior cõtraria priori pficiscat. vt esse oportet vt viuas: nõ viuere vt edas. Septima: que non ante ad cõsequens verbum descendit: q̃ ad superius reuersum est: vt Si hostib9 quodlibet licet: & quod licet possunt & q̃ possunt audent: & quod audent faciunt: nihil laudis aut glorie nostris ciuibus relictũ est. Octaua Subiectio: vt cũ quid aduersum nos: aduersariosq; nostros dici potest querim9: & quod dici oportet sic subijcim9. vt cũ ne tu hoĩem esse putas: qui si hõ esset: nunq̃ sic hoĩs vitã insectaret.

De alijs verboꝝ exornationibus quibus nõ eadem verba sed verboꝝ vis effertur. Cap. XVIII. Ma.

PReter dictas alie sunt verboꝝ exornationes: quib9 nõ ṽba sed verboꝝ vis effert: & verbũ p ṽbo ponit. Di. Que sunt? Mag. Septem sunt. Quaꝝ prima agnolatio dicit. q̃ dissĩlibus ṽbis sĩlia ṽba accõmodat. vt diligere optet quẽ velis diligere. Secũda Interptatio: que iterat sed nõ verbũ reintegrat. vt Menia radicitus deiecit: muros solo equauit: pietes huius vrbis funditus euertit. Tertia Nominatio. Que minus idoneo verbo nominat: id cui9 noĩs non recordat: mugere. hinnire. vagire. Quarto Pronominatio: q̃ cognoĩe quodã extraneo dicit: qd̃ suo noĩe appellare licet. vt si quis graccos aphricani nepotes noiet. Quinta denoĩatio que a reb9 ppinquis & finitimis trahit orõnis originem: que potest intelligi res nõ suo nomine appellata. vt p libero vinũ: p cerere frugem. Sexta abusio: que p certo & ppinquo simili vtitur. vt p orare obsecrare supplicare. Septima Translatio: cum verbũ transfertur ad rem ex alia re. quod sĩlitudine recte videbitur posse fieri. vt vrbẽ subito extinxit. quottidianis nuptijs delectatur.

De exornationib9 verboꝝ simplicioꝝb9. Cap. XIX. Ma.

SUnt preterea alie verborum exornationes magis simplices & sine sñiaꝝ admixtione. Di. Et has enumera. Ma. Prima Articulus est: qui singula verba cesa oratione distinguit. vt armis: cruore: cadaverib9. & luctu oĩa cõplentur. Scd̃a. Sĩliter cadens q̃ sĩlibus casib9 orõnem dissimiliũ interpositione exornat. vt virtutem iugiter explorantẽ: & assiduis curis extollendã laudas. Tertia Sĩliter desinens que verboꝝ exitus sĩles dissimili medio habet. viuis gloriose. delinquis ambitiose. Quarta Correctio. que tollit qd̃ dictũ est: & p eo qd̃ magis idoneũ videt reponit. vt nisi hec fecisset: imo excogitasset: nullã suspitionẽ incidisset. Quĩta Distinctio: q̃ diuersa diuerso ṽbo cõcludit. vt pplus Roman9 Numantiã deleuit. Carthaginẽ euertit: Corinthũ disiecit. Sexta Cõiũctio: q̃ Iterpositiõe ṽbi supiores ptes cõplectit & iferiores. vt forme dignitas & morbo deflorescit & vetustate. Septĩa Adiũctio: q̃ aut pncipio. aut fine ṽbũ collocat vt deflorescit forme dignitas: aut morbo: aut vetustate. Octaua. Dissolutio: q̃

cōiunctionibꝫ verboꝝ e medio sublatio:seꝑatis ꝑtibus effert. vt clamoribꝫ.
vlulatibus ędes resonabāt. Nona Circūitio. que rē simplicē assumptā circū
scribit circuitiōe. vt Scipionis ꝟtus: carthaginis opes ꝑfregit. Decima trāſ
gressio q̄ verboꝝ ordinē ꝑturbat. vt instabilis in istis plurimū fortuna va-
luit: ꝛ fecisse tuū m'o ꝓ animo. Undecima Suꝑlatio. q̄ augēdi minuēdiue
causa suꝑat veritatē. vt ſmo melle dulcior. Duodecima Intellectio. cum res
tota de ꝑua ꝑcipitur de toto pars cognoscit. vt Nū ille te tibiæ nuptiales a
scelere arcebant: ꝛ ostentas mihi diuitias tuas: cum anulum tantum osten
tas. Tredecima Permutatio. quę aliud verbis: aliud sententia demonstrat.
vt lupus est in fabula.

De reliqs verboꝝ exornatiōibꝫ sentētijs admixtis. ca. XX. Di.

Sunt ne alie verboꝝ exornationes? Ma. Sunt. Di. Que? Ma.
Prima est Rōcinatio: cū ipi a nob rōnem exposcim⁹. vt in remi
litari ꝛ medica itidē res se hꝫ. Quo eñ dux ꝛ medic⁹ antiqor: eo
melior credit. vsu eñ ꝛ ꝯsuetudine q̄ victoriā ꝛ salutē parere cō-
sueuerūt: optime nouit. Scda Snia. que q̄d sit vel esse oporteat in
vita expositione sola: vel ratiōe ꝛ ꝓbatione ostēdit. vt domat oīa
ꝟtus. Tertio ꝯtrariū. q̄ alterū ex ꝯtrarijs facile cōfirmat. vt q̄ nō suis hosti-
bus quō alienis cōsuler? Quarta Membꝝ. q̄ res breuit absoluit: sine snie ꝑ
fectione: dū alio mēbro orōnis excipiat. vt tuis dolor. alienis ludibrio: tibi-
ipi dedecori eras. Quinta Cōplexio. q̄ ꝑiodus ꝛ ꝯtinuatio appellat. ꝛ hec sen
tentie cōtraria: Cōclusioni tm̄ cōuenit. Sexta Cōpar. q̄ mēbra hꝫ pari sal-
tē q̄titate syllabaꝝ. vt audacia Alexandro gliam ꝯparauit. Sapia Platoni
laudē vendicauit. Septia Exclamatio. q̄ reꝝ atq̄ ꝑsonaꝝ cōmemoratione
faciēs i ꝑcatōꝫ doloris ꝓrumpit. vt si pieres nr̄e loqui possent: vl' reddere vi
uas voces: patres nr̄os intueremur dicerēt: vrbē ꝑclarā: nos oppssam ꝛ sub-
iectā reddidisse. Octaua Cōtentio. q̄ cōtrarijs sentētijs orōnem cōficit. vt vir
tus ꝛ lr̄aꝝ studia difficiles aditus: exitus ꝟo facillios afferūt. Nona Occu-
patio: cū dicimus nos p̄terire aut nō scire id qd̄ maxime dicim⁹. Et hac q̄
dē vtemur: cū res plana fieri nō pōt vl' ad nos nō ꝑtinet: vel dum longā rē
effugere volum⁹. vt Nō dicā te vrbis nostre hostē: oēs bonos insectari: ꝛ qd̄
ad te nō attinet p̄teribo. templū te religionis ꝛ vrbis hui⁹ caput scuerisse.
Decima Permissio. que est cū dicendo aliquā rē toti alicui⁹ voluntati cōdo
nare videmur. vt cū p̄ter aiam nihil mihi relictū sit: vos ea vti libet vtami
ni. Undecima Dubitatio. cū querere videt orator q̄d potius aut potissimū
dicat. vt Quē te moribꝫ tuis appellem: nescio. Duodecima Definitio. q̄ pro-
prias alicui⁹ complectit potestates. vt ita est mot⁹ animi ad exercēda pctā.
Tredecima Transitio. quę cū breuiter ostendit q̄d dictū sit: paucis etiā qd̄
sequit demonstrat. vt Meā in Cęsarē fidē cognoscitis: nūc ei⁹ in me ꝑfidiā
accipite. Decimaquarta Expeditio. quę rationibꝫ plr̄ibus enūeratis: quibꝫ
aliqua res fieri vel nō fieri potuerit: cetere tollunt ꝛ vna relinquit. vt cum
dicimus. Sic nec ab vxore. que amore ꝛ pietate ꝑpedita erat. nec a nepote q̄
in bello interfect⁹: domi a crudelissimo liberto mors illata est. Decimaqn-
ta: cū. s. dictis aliquibꝫ. quod conceptū est in aīo audientiū relinquit vt tu
hec audes dicere: que nuper aliene domui nō ausim dicere. Et tantū de ver
boꝝ exornationibꝫ. Ad sententiaꝝ colores nos cōuertamus.

De Sententiaꝝ coloribꝫ. Cap. XXI. Di.

Ui aut quot sunt sentētiaꝝ colores? Ma. Multi. Primus est Di⸗
q strib[u]tio: cū res ⁊ persone ⁊ negotia certa dispartiunt̄. vt q̄bus rei⸗
publice honor cure est: premia ꝟtuti. penas sceleribꝫ rependite. Se⸗
cundus Licentia: cum apud eos quos vereri debemus aliquid au⸗
dacius ꝓferimus. vt Quod om̄ibus ludibrio estis: nō ab re censeo equissi⸗
mi patres. ceterū ne quem tum offendamus statim subiungimꝰ. Hic sapien
tiā vestrā inquiro. Tertius Diminutio. cū aliquid inesse nobis nature for⸗
tune vel industrie ratione leuamus. vt cum summa vigilantia fortune com
moda: animiq̄ꝫ bona a parentibꝫ mihi ⁊ natura condonata: ꝯsequi ⁊ tueri
studuerim mediocriter. ex his ne nimiū dixerim cōsecutus sum. Quartus.
Descriptio que rerū cōsequentiū perspicua ⁊ lucida cū grauitate ꝯtinet ex⸗
positionē. vt istum iudices capitis rerum dānabitis. vt fera truculenta vos
ciues vt timeo deuastabit. quare iudices saluti oīm ⁊ honori nostro ꝯsulite.
Quintus est Diuisio. que rem semouens ab re vtraq̄ꝫ absoluit subiecta ra⸗
tione. vt Due sunt res que possunt hoīes ad turpe compendiū cōmouere:
inopia. aut auaritia. Te auarū in fraterna diuisione cognouimꝰ inopem at⸗
q̄ꝫ egentē tunc videmus. Sextus Frequentatio. cū res in tota causa disper⸗
se in vnū locū cogunt̄: quo grauior acrior ⁊ criminosior oratio sit. vt Hunc
iudices liberare cupitis. improbus em̄ petulans. impius. sup̄bus ⁊ intolera⸗
bilis est. Septimus Expositio. cū in eodem loco manemus: ⁊ aliud ⁊ aliud
dicere videmur: eandem tamē rem aut de eadē re cōmemorando ꝓnuncian
do vel tractando dicimꝰ: ꝑ eadem re ꝓpōnem. rationē. compꝓbationē. ꝯfirm.
sil'e ac ꝯclusionē afferentes. Octauus Cōmoratio. cū in eodem loco firmissi⸗
mo quo tota res continet̄ immoramur diutius: ⁊ in eundē locū redimus se⸗
pius. ⁊ eo vti maxime cōuenit: quoniā boni oratoris ꝓpriū est. Nonus Si⸗
militudo. q̄ traducit ad rē quempiā aliquid ex re dispari sil'e. vt hirūdines
estiuo tpe presto sunt frigore pulse redeunt. ita falsi amici sereno tpe fortu⸗
ne adueniūt: ⁊ cū hyemē infortunij viderint om̄es recedūt. Decimus Exem
plū: ⁊ est alicuiꝰ facti vl' dicti cū certi auditoris noīe ꝓpositio. ⁊ eisdē modis
q̄bus silitudo sumit̄. Undecimus Imago: ⁊ est forme cū forma quadā sili⸗
tudine collatio laudis vel vituperationis causa facta. vt ibat in ꝑliū cor⸗
pore tauri validissimi ⁊ impetu leonis. Item tanq̄ꝫ fera vrsa ⁊ imanis dra⸗
co serpit ꝑ forū. Duodecimus Effictio: cū facies corꝑis verbis describit̄. vt
erecta fronte. ludibūdis oculis. aduncis naribꝫ. sparso ore gestit. Tredecimꝰ
Notatio: cū alicuiꝰ natura certis describit̄ signis. vt cū gl'iosi cuiusdā milit̄
iactantia cōmemorat̄. Decimus quartus Sermocinatio: cū alicuiꝰ ꝑsone
sermo cū ratione dignitatis attribuit̄: quo senes parci ⁊ grauitate: ioco et
ludo iuuenes cōmemorant̄ Decimusquintus: cū aliqua q̄ nō adest ꝑsona vl'
res muta ⁊ informis vel eloques ⁊ habens formā introducit̄. vt si Scipio re
uiuiscat diceret: ego vrbi pacem peperi: vos bella cōcitastis. Decimussextus
Demonstratio: cum res ita verbꝫ exprimit̄. vt geri negociū ⁊ res ante oculos
efferri videat̄. vt tela emittunt: gladijs cominus certant. Decimusseptimꝰ
Breuitas: cū res necessarijs tantū verbis expedite dicit̄: ⁊ adhibenda est sepe
cū tēpus nō sinit cōmorari. Decimusoctauus Significatio. que plus in su⸗
spitione relinquit q̄ꝫ positū est in oratione. vt quiesce tu cuius pater cubito se
emungere solebat. Item. multi iacent Gracci. Decimus nonus Contentio.
qua cōtraria referūtur in genere. vt vos huiꝰ incōmodis lugetis: ille reipubli
ce calamitate letat̄. Hi sunt colores quibus (⁊ si nō om̄ibus saltē aliquibꝫ)
vti debet orator ꝓ necessitate cause. In his em̄ tanq̄ꝫ in ornamētis elocutio⸗
nis nostre suauitas ⁊ grauitas plurimū cōsistit: nunc autē ad externas ora⸗

nis partes sermo noster accomodabit: que non orationē ipsam: sed aliquod ei extrinsecū.i. enunciationem et ordinem respiciunt. Et primū de pronunciatione: postremo de memoria dicemus.

De Pronunciatione penultima parte orationis Rhetoricalis. Cap.XXII.

Di. [q] Uid est Pronūciatio? Ma. Est verbor digna platio rebus et sensibus: moderatione vocis vultus et corporis accommodata: nihil turbide barbareq̄ pferens. syllabar mēsura et cor legitimo accentu seruato. Di. Possunt ne huius dari pcepta quib vitia ɔtraria euitantur? Ma. Possunt. Unde in primis maxime oris nostri vitia emendenda sunt. Di. Quo pacto? Ma. Ut lingua et ore magis q̄ labijs et dentib loquamur. apta et leui labiorū motu: nō pressis: distentis: pectrisq̄ rictibus vel inflatis et frendentib faucibus. Neq̄ hiante vel anhelante spiritu: nec inaniter vocis aut tortura labior cū sibilo et stridore dentium. Labia etiā lambere aut mordere pueriles ineptie sunt. Supino nimis aut eleuato vultu vel defixis in terrā oculis: nec inclinata ceruice et dimissis superciliys pronunciandū est. Eradenda aūt prout sermo deposcit verecundia et emasculanda frons est. Sic em̄ vox et gestus sue semp cause cōuenire videbunt. Ipsa quoq̄ oratio a pnunciante sanguinē et vitā accipe comprobat. Cum itaq̄ orōnem inuentā atq̄ (vt pmisimus) ornatā pnunciare voluerimus: pncipia depssa voce: que tñ possit audiri: dicemus: ne ledant arterie si anteq̄ vox bene pmulsa ē acri clamore compleant. Cōueniet aūt in pgressu longis iternalis vtribis cum spiritus et vox recreat. Paulatim aūt et sensim spiritū animumq̄ intendere debemus. Deinde in narratione vocē eleuabim mediocriter. In diuisione augemus. continuū clamorē obmittentes. Aliqñ tamē cōmutationes grate auditori sunt: et vocē ɔseruant. Uitare etiā oportet voces acutas: et exclamationes nimis attenuatas. In clamore etiā ea vox vitanda est que illiberale q̄ddam habeat: et ad mulicbris poti vocis orōnem q̄ ad virilē dignitatē dicēdo accōmodata sit. Cū vero sermo in dignitate est: plenis faucibus: sedatissima et depssissima voce vti cōueniet. Si aūt in demōstratione sermo est: voce paululū attenuata: crebris interuallis et diuisionib vti oportebit: ut ipsa pnunciatione eas quas demōstramus res inserere aīo auditoris videamur. Cum aūt in narratione fuerit sermo: vocū varietate opus est: in quo quodq̄ gestum sit: ita narrari videat: factū celeriuscule dicem. Deinde mō acriter: nūc celeriter: meste: hilariter in oēs ptes nos cōmutabim: si qua inciderint in narratione dicta rogata vel responsa diligēter animaduertam: vt oīm psonarū sensus atq̄ animos exprimamus. Sin erit sermo in iocatione: leuiter tremebunda voce cū parua significatiōe risus: sine vlla suspitione nimie cachinnationis nobis agendū est. Cū aūt ɔtendere optebit: vocē iungere: et torquere sonū: et celeriter clamore vba cōficere nos decebit: vt vim quandā orōnis vociferatio habere possit. In clamationib aūt clarissima voce et longo spacio vtemur. In cohortatione voce attenuatissima: leui sono et equabili: et cōmutationib crebris vtendū est. In cōquestione voce depssa iclinata: sono crebro spacio: longo interuallo: magnis pnunciationib oratio pnunciandā est. Non aūt tantū oris vitia sed et corporis quoq̄ euitanda sunt. Di. Et que sunt istec? Ma. Seruādus est in vultu pudor et acrimonia: et in gestu venustas ne aut histriones aut viles operarij esse videamur. Cū igit sermo in dignitate est: stantes in vestigio leui dextre motu loqui oportebit hilaritate: tristicia: mediocritate: et grauitate vultus ad sermonis sententias accō

Corpis gestus expssio

modata. Si aūt in demōstratione sermo erit: paululū corpus a ceruice demittamus. Si in narratione vult⁹ quandā significare decebit hilaritatem. Si ꝟo cōtentione brachio celeri: mobili vultu: acri aspectu, vtemur. Item appassione pedis dextri: piectione brachij: acri ꝛ defixo aspectu vti oportebit. In questione femineo plangore ꝛ cōturbato vultu. In cohortatione: tardiori oratiōe ꝛ miserabili ꝛ humili gestu vtendū est. Hec autē quantū in animo auditorū efficiant: luce clarius patet: nec ab euangelizantibꝫ neglectui danda sunt: sū diui Augustini institutiones: quas in quarto de doctrina christiana tradidit libro: sequi fas est, que illic clarius inspiciant. Di. Et ego quidem facile dictis tuis assentio: sed ne in his diutius immoratus: reliqua silentio transeas: ad memorie precepta sermonē vertas.

De Memoria. Capitulum. XXIII. Ma.

m

Emorie nūc ordo precepta ministrat. Quā quidem ꝯstat esse naturalē sed arte adiuuari posse nō dubiū est. Hec autē ars breuibꝫ preceptis sed magna exercitatione formatur. Di. Precepta tradas: exercitationē ego adijciā. Ma. Memorare volens, locos, imagines, earundē ordinē dispositionē atq; collationē habeat necesse est. Loca quidē quibꝫ id cui⁹ reminisci voluerit veluti charte inscribat. Imagines ꝛ earundē dispositionē ꝛ collationē quibus cen litteris iscribat. Ordinē ꝟo vt qđ primū posterius ue pnunciare voluerit: distinctim inueniat. Di. Unde aūt ꝛ q̄les assumēdi sunt loci ꝛ imagines? Ma. Omni cōfusione hui⁹ rei postergata locū: imagines: atq; earundē ordinē incōfusum litteris viginti cōplectamur: seruato earundē ordine naturali, vt a b c d e f g h ꝛc. Harū quelibet quinq; cōtineat dictiones scđm numerū ꝛ ordinē vocaliū, que sunt a e i o u. In prima syllaba si dictio a ꝯsonante incipiat, aut in scđa syllaba: si a vocali initiū sumat. in his tanq; in locis singule imagines a singulis syllabis incipiētes ꝯquiescūt. Imagines aūt sunt que p has dictiones ꝑcant. In quibusdā vero litteris assumunt nōnulla noīa vulgaria: co q̄ latine ab his lr̄is incipiētia (ꝛ insignes) aliquas imagines ꝑcantia facile reperiri nō possent. Accipit sibi quilibet ꝑ curios. Quas oēs cū ordine quo posite sunt: memorie cōmendauerimus: ea quorū reminisci placuerit hoc pacto inscribam⁹: vt earū cōparatiōes cum ꝑpacitate imaginis cui inscribenda sunt ꝯsideremus. Ueluti si regulas Iuris in sexto decretaliū ordine quo posite sunt recitare quis voluerit: imaginibus eas inscribat eo mō. Primā que est beneficiū ecclesiasticū sine institutione canonica nō potest obtineri, prime imagini assignabim⁹. ꝯsiderantes aliquē abbatem nobis notū nō canonice institutū, ꝛc. Secundam que est. Possessor male fidei vllo tpe nō ꝑscribit, secunde imagini inseremus, imaginando aprum: quē cum lupus de spelunca sua exire iuberet: obiecit possessionem respondit aper possessorē male fidei, ꝛc. Pari mō sequentes sequentibꝫ inscribamus imaginibus. Multo aūt ꝑ hac re ꝯsequenda adiumento nobis erit: si humanarū rerū experientiā ꝛ naturas nouerimus. Sic eīm facile nobis comparationes occurrere possunt: que ꝑ ꝯtrarium sumende sunt. Oportet eīm nō tantū firma: verū etiā: celeri cōprehensione res naturasq; ꝑcipere. ꝛ vt eorū que a nobis inuēta sunt: ꝛ q̄ ab aduersario in agendo cōtrectata sunt reminisci possim⁹. Alia de ꝯfortatione memorie naturalis in tractato nostro speciali latius videri possunt. Te autem assiduo exercitio: iugi labore ꝛ vigilanti studio his intentum esse oportet: si fructum consequi volueris. Uale. Atque alia ex me volueris: pete.

Exemplum memorie localis

	1		2	3		4	5	
	A	Abbas	Aper	Apis		Astrologus	Agnus	
	Abbaz			Guggengauch			Officialis	70
	Aper			Hartmanus.			Ortographus.	
A	Apiz	5		Helias			Ortulanus	
	Astrologns		H	Hypocrita	40		Papa	
	Agnus			Hostiarius			Pedagogus	
	Balneator			Hussis		P	Pictor	75
	Begutta			Janitor			Poeta.	
B	Binder	10		Jesus			Pugillator	
	Bombardus		I	Institor	45		Quadriga	
	Buccinator			Job			Questor	
	Cardinalis			Judas		Q	Quisqularius	80
	Cesar			Kantengiesser			Qsliberarius	
C	Chirurgicus	15		Kegler			Quustos	
	Cocus			Kursner	50		Raptor	
	Cursor		K	Koler			Regina	
	Dapifer			Kupfferschmid		R	Ribaldus	85
	Demon			Lapicida			Rotarius	
D	Dimicator	20		Legatus			Rusticus	
	Doctor		L	Lictor	55		Sacerdos	
	Dux			Lotrix			Serpens	
	Edax			Lusor		S	Simeon	90
	Elephas			Macellarius			Socrates	
E	Episcopus	25		Medicus			Sutor	
	Exorcista		M	Miles	60		Tabernarius	
	Equus			Molendinarius			Testator	
	Faber			Musicus		T	[Tyrannus]	95
	Fenisecа ein meder			Nauta			Tornator	
F	Figulus	30		Necromanticus			Tutor	
	Fossator		N	Nisifer	65		Vates	
	Furnarius			Notarius			Venator	
	Gardianus			Nummularius		V	Vigil	100
G	Geometer		O	Orator			Vogler	
	Gigas	35		Obstetrix			Vulpes	
	Gouckler.							

Artificiosa Memoria clarissimi iuris vtriusque Doctoris et militis domini Petri Reuennatis: per quã facillime multa memoriter teneri et dici possunt. Et cum vna sit Fenix: et vnus sit iste libellus. Libello si placet Fenicis nomen inponatis.

Incipiunt Conclusiones artis Memoratiue.

Prima erit conclusio. Ars ista ꝯstat ex locis et imaginibus. Loca sunt tanquam charta seu alia materia in qua scribimus. Imagines sunt similitudines rerũ quas memorie volumus cõmendare. Chartã ergo primũ parabo ĩ qua imagines collocare possumus. Et pro fundamẽto huius prime conclusionis quattuor regulas pono. Prima est

De memorie cōclusionibus.

hec. Loca sunt fenestre in parietib⁹ posite colūne anguli: ꝛ q̄ his similia sunt
Secūda sit regula. Loca nō debent esse nimiū vicina: aut nimiū distantia.
Uicinitas em̄ vt exptus sum in appositōne reꝝ memoriā naturalē ꝯturbat
Si aūt nimiū distarēt loca cum mora q̄ locis tradita sunt recitamus. Me-
diocriter ergo distabūt: si vnus ab altero q̄nq̄ vł sex pedib⁹ distabit. Tertia
sit regula vana (vt mihi videt̄) est opinio dicentiū loca fieri non debere:
vbi sit hoīm frequētia. vt in eccl'ijs aut in plateis. nam eccl'iam q̄nq̄ vacuā
vidisse sufficit. non em̄ semꝑ ibi hoīm deambulatio visa fuit. ꝛ in hoc expe-
rientia que est reꝝ magistra ꝯtrariū docuit. Quarta sit regl'a. Loca nō sint
alta: q: voūi ꝙ hoīes ꝑ imaginib⁹ positi loca tangere possunt: qđ vtile sꝑ
iudicaui. Accipio ergo eccl'iam mihi multū notā: cuius ꝑtes diligenter cō-
sidero in ea ter q̄terq̄ deambulans discedo: deniq̄ redeo. ꝛ ibi per me visa
mente reuoluo: ꝛ hoc pacto principiū locis do. In parte dextra porte ex qua
recto tramite ad altare maius itur mihi p̄mū locū ꝯstituo. Deinde in pari
ete post quinq̄ aut sex pedes scđm. ꝛ si ibi aliq̄d reale sit positū. vt est colū-
na. fenestra. aut his simile. ibi locū pono. Si aūt reale deficiat ad arbitrium
meū imaginariū fingo. si tamē hec loca fabricans omittere vellet timens:
ne rei opposite obliuiscat̄: cōcedat: dūmodo sit memor ibi locū cōstituisse. et
sic de loco in locū ꝓcedat̄: donec ad eādem portam loca fabricans reuertat̄.
Et ista fiant in parietib⁹ p̄mis eccl'ie omissis om̄ib⁹ q̄ in medio ip̄ius sunt.
Et si q̄s locoꝝ copiā habere cupiat hoc ordine monasteriū intret: ꝛ illđ to-
tum locis impleat. aut in parietib⁹ extra eccl'iam sibi loca cōparet. ꝛ q̄ mul
ta voluerit meminisse: multa sibi loca compare debet. Ego aūt q: om̄es ho
mines Italie copia reꝝ absq̄ chartarū reuolutione supare volui: in sacris
scripturis: iure Canonico Ciuiliq̄. et alijs multarū rerū autoritatib⁹: dum
essem adolescens mihi centū milia locoꝝ paraui: ꝛ nunc ip̄is decem milia
addidi: in quibus per me dicēda posui. vt in ꝓmptu sint. quādo memorie
vires experire cupio: ꝛ cum p̄triam relinq̄. vt ꝑegrinus vrbes Italie videam
dicere possum: om̄ia mea mecū porto. nec cesso tamē loca fabricare: hoc sua
deo. vt in aliq̄ eccl'ia ꝛ monasterio habeant̄ loca solū ꝓ reponendis rebus:
quas q̄tidie cōuenit recitare. vt sunt argumēta. rōnes. historie. fabule. ꝛ pre
dicationes q̄ in q̄dragesima fiūt. ꝛ hoc officiū illis locis tm̄ deputet̄. et vnū
qđ vtile iudicabit̄ pro istis locis in fine scribere disposui. Uolo eq̄dem iuue
nes hui⁹ artis cupidos ꝑfectissime docere. Loca aūt sic ꝯstituta ter aut q̄ter
in mense memoria repetant̄. Repetitio em̄ locoꝝ nullo p̄cio emi potest.

Secunda erit conclusio. vt charta habita modum scriben
di in ip̄a doceam: in magna nobiliū corona dum essem adolescens mihi se
mel fuit ꝓpositū. vt aliq̄ noīa hominū per vnū ex astantib⁹ dicenda recita
rem nō negaui dicta. ego ꝑ nomina in p̄mo loco posui amicū illud nomen
habentē. in scđo similiter. ꝛ sic q̄t dicta fuerit tot collocaui. ꝛ collocata reci
taui. ꝛ aduertat collocans vt sꝑ amicū ponat agentē illud qđ cōiter ab eo
fieri solet: ꝛ ista cōclusio clare ꝓcedit in noībus cognitis. Si aūt non cogno
scitur amicus illud nomen habens veluti Bozrab zorobabel tūc collocabis
qđ loco suo dicet̄. Et idē dico in noībus animaliū. vt est equus. bos. asin⁹.
vt in p̄mo loco ponat̄ equus. in scđo bos. in tertio asinus: ꝛ idem in rebus
aīa carentib⁹. vt est liber. cappa. vestis. Sed aduerte ne decipiaris si in p̄mo
loco poneret̄ liber. in scđo cappa. sic simpliciter posses dum recitares defice
re. excitare em̄ memoriā naturalem est artis huius officiū. sed hæ res com
moueri non possunt. quia gestus imaginis posite excitat: qui in talibus na

turaliter non reperit.imago igitur in loco talis poni debet q̄ se moueat:si non põt ab alio moueat rem talē cum manu alicu⁹ motoris ponas. vt ex motu illo mēoria naturalis cōmoueat.sed acutissimi ingenij iuuenis dicet q̄ hec p̄cepta non sunt om̄i ex pte pfecta:formica in loco posita se mouet: nō tn̄ pp̄ter sui paruitatē cōmouebit:granū piperis in manu motoris positum etiā nō excitabit.fateor hoc si formica sola collocet. sed multitudinē formicarū ascendentiū ꝛ descendentiū arborem in loco ponā. Qd̄ ergo formica sola facere nō põt:faciet multitudo: ꝛ amicus etiā in loco multa grana mouebit.Instabit etiam ingeniosus iuuenis.pulex saltat nec cōmouet. multitudo aūt bene collocari nō põt:sed pro pulice amicū pulicē capientē collocabo.ꝛ ego sepissime p pulice excellentissimū olim etatis nostre medicum magistrū Gherardū Veronensem posui:quē sep̄ capientē pulicē aspexi.

Tertia est aurea conclusio.quia pro litteris alphabeti homines habeo.ꝛ sic imagines viuas.Pro litera em̄ a: Anthoniū habeo.p litera b.benedictū.ꝛ sic psonas in quarū noībus p̄ma lr̄a est in illa quā collocare volo:ꝛ ego cōiter pro lr̄is formosissimas puellas pono.ille em̄ multū memoriam meā excitant:ꝛ frequētissime in locis Iuniperā Pistoriēsem mihi charissimā, dū essem iuuenis collocaui.ꝛ mihi crede si p imaginib⁹ pulcherrimas puellas posuero facilius ꝛ pulchrius recito que locis mandaui.Secretum ergo habe vtilissimū in artificiosa memoria : qd̄ diu ex pudore tacui. si cito meminisse cupis v̄gines pulcherrimas colloca.mēoria em̄ collocatōe puellarū mirabiliter cōmouet.ꝛ qui vidit testimoniū phibuit.Hoc aūt vtile p̄ceptum pdesse non poterit illis q̄ mulieres odiūt ꝛ cōtemnūt : sed isti artis huius fructū difficilius consequent:veniā tn̄ mihi dabūt viri religiosissimi ꝛ castissimi:p̄ceptum em̄ q̄ in hac arte mihi honorē ꝛ laudem attulit:tacere nō debui:cū successores excelletissimos relinq̄re tot̄ virib⁹ nitar

Quarta est conclusio.Vt imagines alphabeti seu nomina demōstrantia lr̄as bene memoria teneant ꝛ sepe repetant. Incipio ergo sic Si mihi cōtingat in loco ponere istam copulā ꝛ.in loco pono Eusebium ꝛ Thomā.hoc tn̄ ordine:q2 Eusebius locū tangit:ꝛ Thomas astat coram eo. Si aūt Thomas locū Eusebij tenuerit:ꝛ Eusebius Thome non copulā ꝛ. sed hoc p nomen te in loco videbimus appositū.Est em̄ in arte hac hec regula.vt p̄us in ordine loco sit ppinquius.sicut em̄ in charta primū e.scribimus in ista copula et.ita ꝛ in loco.ꝛ idem obseruandū est generaliter in om̄ibus dictionibus:ꝛ alijs collocandis.

Quinta est conclusio. In syllabis triū lr̄arum in quib⁹ sic pcedit. Si ei vocal est in medio.vt i hac syllaba bar:tūc imaginē vltime litere accipio:ꝛ rem aliquā addo.cuius p̄ncipiū duab⁹ p̄cedentib⁹ lr̄is simile sit. Si ergo in loco Raymundū cū baculo locū pcutientē posuero : leget in loco syllaba bar.ꝛ si Simon locū pcusserit:habebit syllaba bas. Ista ergo sit regula q̄ sic repetit:vbi vocalis est in medio in syllaba triū lr̄arū : accipit imago vltime lr̄e:aliq̄ apposita:mobili aut se mouēte:cui⁹ p̄ncipiū sile sit duab⁹ lr̄is p̄cedentib⁹. Si aūt vocalis sit in fine.vt in syllaba bra. tunc imaginē p̄me lr̄e in loco colloco:ꝛ rem mobilem seu se mouentē: cui⁹ p̄ncipiū sit simile duab⁹ sequentib⁹.Si ergo bn̄dictum cū rapis vel ranis in loco posuirro dabit syllabā bra.si autē Thomā syllabā tra. Copia ergo rerum incipientiū vt syllabe:si in pmptu habeat magnā afferet vtilitatē. Sed si vocalis est in p̄ncipio v̄bā facies vt in hoc v̄bo amo. tunc semp imago p̄me

tre collocanda est in loco: et res principiū habens simile sequenti syllabe. Si ergo anthonius voluat molā hoc verbū amo positū legem⁹. si Eusebius verbū emo. Est tñ sciendū q non possumus cōmode dictionē triū aut quatuor syllabarum collocare: sed nec opus est: quia frustra fit per plura: qd pōt fieri per pauciora. Sufficit eñ primā et scdam syllabā posuisse: dictionē tñ duarū syllabarū possumus totā collocare veluti pater. ponā in loco rem vel hoīem pro imagine syllabe pa. vt paulū. et syllaba ter. Cum vocalis sit in medio Raymundū accipiā tiarā in manu habentē: cōcludo ergo sic. pulchre imagines alphabeti simul iuncte. et copia rerū incipientiū vt syllabe semp nobis seruient: si alie imagines defecerint. Si enim alias habere possum istas omitto: de quibus in alijs conclusionibus dicetur.

Sexta est conclusio. In istis dictionibꝫ panis: vinū: lignū vestis: et similibꝫ. et in noībus dignitatū. vt est papa. imperator. abbas. canonicus: q oīa etiā rustici intelligūt qd demōstrent. vel vt clarius loquar vniformes sunt in lingua vernacula: et latina in talibꝫ dictonibꝫ alias imagines non quero: sed pono illud qd dictio ipa sonat: et syllabe omēs taliū dictionū pār pulchro inuēto facile collocari. in corpe nāq humano casuū imagines inueni. Nam caput est casus ntīus. manus dextra gtīus. manus sinistra dtīus pes dexter actīus. pes sinister vtīus. et venter seu pectus casus abltīus. et pro numero singulari pono aut pulchrā puellā nudā. et pro numero plī ipsam egregie ornatā. aut illū quē meminisse volo. aut ergo volo collocare rem aut hominē. si rem vt panē. puellā nudā in loco sibi pedem dextrū cum pane tangentē collocabo. Si aūt dictionē collocare volo hoīem in aliq officio vel dignitate constitutū demōstrantē. vt abbatē. abbatē vnū in loco nudū: q cuꝫ pede dextro locū percutiat pono: et si diligenter o lector dulcissime cōsideraberis hoc inuentū tibi videbit. et sic has dictiones totas soleo collocare.

Septima est conclusio. Quia possumus etiā collocare dictiones sono vocis. gestu corpis et similitudine. Ex istis imaginibꝫ frequentissime vtor. pono eñ amicū pro dictione. doctorē vnū cognoui: q semp in ore habebat legē per hanc. C. de tpibꝫ appellatioñ. illā eñ tm legē legū doctor memoriter dicebat. Volens ergo illā collocare illū dolorē pono qui semp risum excutit. et sic sono vocis collocatōnem facio. Gestu corpis ponunt imagines qñ fit gestus in dictione cōprehensus. pro vbo eñ spolio: amicū pono qui aliū spoliet. pro vbo rapio amicū per vim aliqd rapiētem similitudine colloco imagines: quando rem dictioni silem in lrīs: licꝫ in sicatione dissimilem inuenio. vt quando pro verbo cano canem colloco.

Octaua est conclusio. Pro dñis iurecōsultis: et de voluminibus iuris ciuilis dicere incipiā: et qñ illa locis tradere volo colores quibꝫ teguntur accipio pro ff. veteri pellē albam. pro ff. nouo pellē rubeā: pro inforciato pellem nigrā. pro codice pellem viridē. pro volumine varij coloris pellē. pro institutionibꝫ librū paruū: et pro autentico tabellionem instrumentū magnū habentē colloco. pro autētica puellā priuilegiū hñtem: pro libro feudorū comitē alicui⁹ castri: pro decreto aūt cū in eo sint scōꝝ patrū autoritates. et senē aliquē in loco scribentē pono. pro decretalibꝫ papā in throno sedentē colloco. pro clemētinis puellā cui nomē est Clemēs pro. vi. li. instrumētū illd ita in Italia dictū. de q Oui. Altera pars staret. pars altera duceret orbē pro cōmentato. iuris. epos q idē nomē hñt. imaginē aūt gliose accipio ex doctrina pro me pmo loco.

data in collatione dictionū.p.ff.Iuniperā habeo Florentino cytharā dan-
tem.vt Orlandi gesta cātare possit.Allegatiōes aūt decreti sic collocant. nā
pro alligatiōe que fit per distinctiones ponit puella que pannū vel chartā
laceret.Pro q̄stione aūt colloco Iuniperā ꝑcutientē famulā.p cōsecratione
est sacdos hostiā ꝯsecrans.p pnīa est Iunipera q̄ mihi sua pcā leuia ꝯfitet.

Nona est conclusio. Ut ostendam quomō rubricas vtriusq̄ Iuris locis tradere debeamus: ⁊ duas imagines cōiter p illis ponere soleo Si enī meminisse voluero rubricam de transactionib Thomā ranas habē tem colloco: vel gestū corpis pono. Duos enī q̄ diu litigarūt a lite recessisse fingo. ⁊ alterū alteri signū pacis p̄bere: hæc est pulcherrima imago rubrice de trāsactionib. Principia aūt legū vl' capitulorum in locis ponunt alphabe- to vel sono vocis vl' silitudine. vel gestu corpis. de q̄b iam plene dictum est.

Decima est conclusio. In argumentis collocandis pro qui bus imagines duas ponere soleo. Prima est gestus corpis. vt si dicatur sic te stamentū sine septē testib factū non valet. testatorē coram duob testibus: testamentū fecisse fingo: ⁊ ꝟginem vnam illud lacerare. Secunda est imago quia duas aut tres dictiones argumēti p̄ncipaliores colloco. Exm̄. Habeto Iurisconsulte: ⁊ me intelligent philosophi quādo in actu reqrit iussus ali- cuius ille debet p̄cedere. hic sunt multa ꝟba. sed sufficit iussum ⁊ p̄cedere col- locare: ⁊ reliq̄s argumēti partes memoriter dicere poterimus. ex collocatio ne ergo duarum aut trium dictionū. Cætera eleganter recitabimus: et hoc experto crede magistro.

Undecima est conclusio. Cum quereret q̄dam: vtrū in eo- dem loco plura collocare deberet. respondi si in locis ponere volo q̄ ab alio mihi pponunt. vt illa pposita statim recitare debeam imagines vnius rei tm̄ in loco colloco: sed si q̄ in libris lego in locis ponere dispono. vt illa me moriter pnūciare possim: tunc imagines plurium rerum in loco vno sepissi- me ponere non dubitaui.

Duodecima erit pulcherrima conclusio inter p̄dictas. Ut aperiā quo pacto numerorum imagines fieri debeant: ⁊ pro omnibus nume ris quos possumus excogitare viginti tm̄ imagines inueni. Illas ergo spe- cialiter describā. Pro numero decem est mihi crux magna aurea vel argen tea. pro viginti similitudo lr̄e. x. ferrea vl' lignea rei alicui rotunde cōiuncta q: numerū viginti hoc modo in charta scribimus. 20. Pro triginta similitu do illius figure eodē modo rei rotunde cōiuncta. ⁊ sic vsq̄ ad numerū centū imagines habeo q̄ decem sunt. Nouem etiā imagines numerorum habeo: in- cipiendo ab vno vsq̄ ad numerū nouē: quas in digitis manuū hominis fa bricaui. Est igit digitus p̄mus manus dextre mihi pro p̄mo numero: seu pro vno: secūdus p secūdo seu pro duob. ⁊ sic vsq̄ ad quartū digitū manus sinistre pcedo. Ut aūt facilius ista memoria teneant primū digitū manus dextre dico esse ghelforum. scdm ghelbinorum. tertiū iudeorum. q̄rtū annulorum. q̄ntū aurium. ⁊ sic de digitis manus sinistre sit dictū. Primū ghelforum appello: quia ghelfi illū in magno p̄cio habere dicunt. ghelbini scdm. tertiū iudeorum ap- pello. q: si digitū illū iudeis ostēdimus toruo visu respiciūt. q̄ aūt cām scire cupiet q̄rat ⁊ inueniet. Cur aūt q̄rtū ⁊ q̄ntū sic noīem notissimū est. pro nu mero aūt mille Michaelē habeo. Si ergo mihi nūerus aliq̄s pponat ima- ginē: eius facillime inueniā. aliq̄ exēpla ponā: q̄bus positis lector etiā rudis ingenij conclusionē istam optime intelliget. Si. xi. q. iij. dicere voluero in lo-

cum ghelfum fingam crucē in manu dextra tenentē. & iudeū q̄ totis virib⁹ per vim illā manu dextra rape tentat. Si. ij. ad Chor. iiij. ponere voluero in loco ghebiliuū fingam: qui manu dextra cortinā teneat quā pulchre puelle ostendat: illāq; manu dextra recipiat. puellā cū desp̄osatā p̄ quarto digito & sic pro q̄rto & nono numero colloco. Si de peni. dis. iiij. meminisse voluero sacerdotē senem nō iuuenē: cui pctā confiteat Iuniperā collocabo: & ipa mirabile faciet: sacerdotē nanq; absoluet capiti suo manū dextrā imponens. & sic ne in infinitū fit p̄cessus: sit finis huic pulcherrime artificiose memorie: in cuius p̄ceptis oīa si non explicite saltem implicite cōprehendunt. Unū tñ non omittā qd̄ hoc in loco scribere p̄misi vtile in locis esse iudico que pro rebus auditis reponendis fabricauimus. Si in quinto loco man⁹ aurea ponat. in decimo crux aurea. in q̄ntodecimo manus argentea. in vigesimo imago ipius numeri: & sic in ceteris facere monet mea doctrina.

Libri Tertij Tracta. Secūdus

De Eplis condendis: Cap. I. De Eplarū diuisione. Di.

Estat vt de cōdendis scribendisue Eplis formā tradas. Magi. Faciam ac lubens. Sed p̄monuisse optet eplaꝝ quasdā esse diuinas: quasdā vero hūanas. Diuinas q̄dem voco: in quib⁹ fidei mysteria: religionū ceremonias: dei cultū: morū atq; virtutū seminaria exp̄munt. et vicioꝝ radices auellunt. vti est videre in eplis sanctoꝝ Pauli: Hieronymi: Augustini: Cipriani: Bernardi: & Senece philosophi moralis simi: atq; alioꝝ pluriū huius ordinis hoīm. Humanarū vero q̄dam grauis cōsolatoria: amatoria: cōmendatoria aut hortatoria est. Di. Graue quam dicis? Ma. Eamipam q̄ ardua difficilia atq; noua q̄tidie accūtia p̄tinet vtputa q̄ belli aut pacis tempe e castris dat ad vrbem aut ecōuerso. Consolatoria: q̄ amicoꝝ mortē: calamitatē: aduersamue fortunā v̄bis cōsolatorijs demulcemus. Cōmendatoria: qua amicū aut familarē: notū vel ignotum: alteri cōmendamus. Amatoria: qua verbis petulantib⁹ amorē alterius in nos cōcitamus. Hortatoria: q̄ de reb⁹ nostris. vtputa agris: pecoribus: aut frumētis scribimus: aut filios nr̄os: sodales: discipulos: ac ceteros ad mores: studia: ad laudē cohortamur. Preter hec autē multa alia sunt Eplarū gn̄a Mario Philelpho eloq̄ntia p̄clara: ad octogenariū vsq; nūeꝝ digesta.

Grauis. Cōsulatoria. Cōmendatoria.

De partibus Epistole. Cap. II. Di.

Ex quot aut quibus ptibus epla conficit? Ma. Ex quinq; q̄ sunt Salutatio: Exordiū: Narratio: Cōclusio: & Subscriptio. Salutatione q̄dem epla constat. vt animus eius ad quē scribimus preparet ad p̄cipienda ea q̄ desideramus. Exordio sit & vt eam ad scribendū mouentē explicemus. Hoc aūt: q̄ etiā in narratione fieri pōt non in oīb⁹ eplis exordia ponimus: nisi magna q̄dam negotia tractare aut tractanda velimus. Narratōnem vero epla oīs cōtinet: qua ostēdimus quid ab alijs fieri volumus: aut qd̄ factū sit demōstramus. Conclōnem aūt vt de loco & tempe date eple certior fiat recipiens. Subscriptionem vero: vt & is qui defert cui p̄sentare debeat: & is ad quē defertur: an ne aperire liceat cognoscat.

Partes eple

De Salutatione. Cap. III. Discipulus.

Forma Salutationis.

[D]E Salutatione cõficienda primũ dicas. Ma. Salutationes varie a varijs ponunt. Sz si eam ex arte struere libeat:primũ nomẽ tuum:deinde nomẽ dignitatꝭ aut officij tui in nrõ casu.tertio nomẽ eius ad quẽ:⁊ demũ nomẽ officij aut dignitatis eiusdem in datiuo casu ponas:cum additione clausule. Salutem plurimã dicit Gregorius Reisch artiũ Magister Friderico Epõ Augustensi.S.P.D. Assentationis ꝓ causa aliud inoleuit.vt.s.inferiores scribentes superioribus.noĩa sua postponãt:nec salute:sed subiectionẽ:aut famulandi ꝓmptitudinẽ loco salutis ponant.vt reuerẽdissimo in chro patri:ac domino:dño Friderico Augusteñ.presuli Gregorius Reisch artiũ Magister:ad quevis mãdata se sponder' ꝓmptissimũ.Id autẽ doctoꝝ aures nedũ fastidiũt:sed etiam abhorrent vehementer.

De Exordio. Capitulũ.IIII. Magi.

Exordiũ

[E]Xordio aũt (si res expostulat) ꝓmissa salutatione vtimur:in quo cum ad quẽ scribimus attentũ:docilẽ:⁊ beniuolũ facere curam'. vt q̃ scribim' legat ⁊ admittat. Quib; aũt ptib;:⁊ vnde efficiatꝭ in superioribus digestũ est. Di. Verũ q̇dem;sed de narratione q̇d dicis?

De Narratione. Cap.V. Magi.

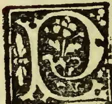

Reparato ei's ad quẽ scribimus aĩo:si quid ab eo fieri volumus:aut nos aliosue fecisse dicere libeat;ꝭm eple genus ⁊ naturã subiĩsigemus.vt si sit epl'a grauis de bello:pace:aut reipublice.⁊c.facimus mentione. Ita ⁊ in alijs ꝭm ea que in ꝓmo capite huius dicta sunt:faciẽdũ pariformiter. Oim aũt dictarum exempla ꝓbatissima sunt apud Gasparinũ Pergamẽsem Mariũ Philelphũ:⁊ eloquentie patrem Marcũ Tulliũ Ciceronẽ:quos te daturũ operã velim q̃zmaximã. Nihil eñ in scribendo tam clarũ aut promptum facit:q̃z diligenter legisse eos qui bene:limate:tersecꝫ scripserunt:ab alijs vero vt a labe atcꝫ ꝑnicie ingenij fugiendũ est.

De Conclusione. Cap.VI. Ma.

Conclusio

[N]Arrationẽ (que vt diximus petitione cõplectiꝭ) sequiꝭ termin' ⁊ cõclusio eple.que trib; cõstare debet:ꝑsona:loco:⁊ tempe. Disc. Quõ ꝑsona? Ma. Ut si vni scribimus:dicamus vale. si plurib;: valete.⁊ me cõmendatũ suscipe vel suscipite. Sis felix nostricꝫ memor. Vale diucꝫ viuas. Da operam vt valeas. Vale ⁊ me ama. Vale militie decus. litterarum ornamentũ.⁊ sic de simulib;. Di. Qualiter epl'a loco concludiꝭ? Ma. Hoc modo.vt dicas datũ vel date.raptum:vel rapte:vel rapti:Rhome:aut Friburgi:vel Argentine.⁊c. Di. Tempe aũt quõ cõcludis? Ma. Ut diem mensis:anni:in quo scribimus ponamus.vt vicesima Nouembris: Anni Millesimi q̃ngentesimi secũdi.aut decimo q̃rto Kaleñ. Marcias. Quarto idus Aplis.Pridie noñ Septẽbris Di. Vñ ista assumis vocabula? Ma. Ab antiq̃ Romanoꝝ obꝭuatione. Latini nãcꝫ quẽlibet mensem in kalendas.nonas.⁊ idus diuidũt. Prima eñ die cuiuslibet mẽsis põtifex minor cõuocata plebe:q̃t dies a kalendis ad nonas sup̃ essent ꝓnũciabat. Vñ hec dies hoc nomẽ kalẽde.a καλεω græco vocab'lo accepit.valet eñ idẽ qð voco. Die aũt vltima mẽsis ꝓcedentis ꝑdie kalendas q̃si ꝑmo die añ kalendas:tertio vero añ hũc. Tertio kalẽdas dr̃ q̃ sit tertius a Kalẽdis.⁊ sic de alijs diebus

Mensis.diuisio.

kalend[...]
Pridie[...]
kalendas[...]

ordine retrogrado ascedendo: donec ad idus deuentū fuerit. Dicit aūt idus ab iduo q̄ est diuido: q2 is dies mēsem diuidat. Dies aūt hūc seqns in ascē su: nō scdo idus: sed p̄dic idus dr. Seqns tertio idus. z sic de alijs donec ad nonas ꝑgressum sit. None aūt dicte sūt: q2 ab eo die ad idus sp. ix. dies sūt. Alias rones illoꝝ nolm cōsulto libuit p̄terire. Di. Quot aūt nonas: idus: aut Kalendas singuli mēses hn̄t? Ma. Januarius: Februarius: Aprilis: Junius: Augustus: Septēber: Nouēber: z Decēber q̄tuor hn̄t nonas. Marcius Maius Julius: z October sex hn̄t nonas. Singuli aūt octo idus tenēt Januarius. xiiij. die Decēbris Kalendas suas finit. Februarius. xiiij. Januarij. Marcius. xiiij. Februarij. Aprilis. xvi. Marcij. Maius. xiiij. Aprilis. Junius xvi. Maij. Julius. xiiij. Junij. Augustus. xvi. Julij. Septēber. xiiij. Augusti. October. xiiij. Septēbris. Nouēber. xvi. Octobris. December. xiiij. Nouēbris. Sic p̄tz q̄ in Februario post idus dicimus xvi. kalen. Marcij. qđ q̄dem verum est in anno cōmuni. in anno vero bisextili: q2 tunc Februarius habet xxix. dies. Post idus dicimus xvij kalendas Martias. Vt aūt ea q̄ diximus dilucide intelligas: sit Martius nobis exemplo: in cuius si p̄ma die literas dederis: scribas kalendas Marcij. Si secundo sexto nonas. si tertio: quinto nonas. Si quarto: quarto nonas. si quinto: tertio nonas. si sexta p̄die Nonas. si septima: Nonas Marcij scribas. Si octauo: octauo idus Marcij. si nona: septimo idus Marcij. si decima: sexto idus. zc. si vndecima: q̄nto idus. si duodecima: q̄rto idus. si tredecīa: tertio idus. si decimaq̄rta: pridie idus. si decimaq̄nta: idib) Marcij scribas. si decimasexta xvij. kalen. Aplis. si decimaseptima xvi. kalen. Aplis. z sic de alijs in numero kalendaꝝ descēdendo: donec ad vltimū eius diem ꝑueneris: in quo p̄dic kalendas Aprilis scribas. Ita pariformiter z in reliq̄s mensib) faciendū. Eo tm̄ admonito: vt nonas z idus a mense in q̄ sunt: kalendas vero oīmes p̄mis dēptis a mēse sequēti denoīabis. Nec scdo nonas. idus aut kalēdas: sed p̄dic nonas: id⁹ z kalendas dicendū est. Di. Quid aūt hoc est qđ in supiorib) q̄rto Kalendas Marcias: z nō marcij dicebas? Magi. Quia ꝑ gtīs mensiū ꝑuenisse possessiua ponunt. vt dicamus p̄dic kalēdas Marcias. Apriles. Maias. Junias. Julias. Augustas. Septēbrias. Octobrias. Nouēbrias. Decēbrias. Januarias. Februarias. Noīa aūt kalende: none: idus: non modo in ablatō: verū etiam in actō ponere cōuenit. p̄ponendo p̄pōnem ad. vt ad octauū idus Januarias ad me dedisti lr̄as. aut in gtō. vt p̄die kalendaꝝ Martias.

De Suprascriptione. Cap. VII. Di.

Quibus complect suꝑscriptio? Ma. Noīe z titulo dignitatis ꝓprio eius ad quē scribimus. Debent aūt oīa in dtō z actō poni. Di. Titulos statib) attribuendos subiūge. Ma. Romanum pōtificē: sanctissimū: beatissimū dn̄m nr̄m Pontificē maximū summū sacerdotē z p̄rem clementissimū dicim⁹. Cardinales. Patriarchas: Archiepiscopos: ceterosq̄ Ep̄os maiores reuerēdissimos dicimus. vt reuerēdissimo in chr̄o patri: z dn̄o dn̄o. N. sacrosctē Romane ecclesie Ep̄ō: Presbytero: aut Dyacono Cardinali. zc. Ep̄os minores: Abbates: et ap̄lice sedis Prothonotarios reuerēdos dicimus. vt reuerendo in Chr̄o patri z dn̄o. N. ap̄lice sedis Prothonotario dn̄o suo colēdissimo z obseruandissimo. zc. Attamē nomini ꝓprio dn̄o p̄poni nō deberet. abusus tamē ꝯtrariū vbiq̄ habet. Alios inferiores: venerabiles z honorandos dicimus. vt venerabili vel honorādo. N. Canonico eccl̄ie. N. Imperatorem et Regem inuic-

Suꝑscriptionis forma

Tituli statuum.

tissimū:gl'iosissimū:serenissimū:⁊ impatorem semp Augustū dicimus. Duces: Principes: Marchiones: Illustrissimos: potentissimos. Comites vero Barones: generosos: illustres: inclytes ⁊ p̄stātissimos dicimus. Eq̄tes auratos magnanimos ac strenuos dicimus. Ceteros validos: fortes: nobiles appellamus. Ciues prudentes: sagaces: industrios ⁊ integerrimos dicim᷒. Theologos diuinarū lr̄aꝝ interp̄tes. Sacrarū literaꝝ sacrę paginę: sacrę theologię mḡros: doctores: pfessores. eximios: celeberrimos. Iuriscōsultos eximios: spectatissimos: meritissimos: cōsultissimos: egregios iuris pōtificij: sacrarū legum: aut iuris vtriusq̄ doctores appellamus. Medicos prudentes phicę: et medicinę interp̄tes: doctores: ⁊ pbos peritissimos dicim᷒. Poetas uates: musarū alūnos: lauro insignes: hędera decoratos. Appollinis interp̄tes: ornatissimos: eloquētissimos: facūdissimos nōiamus. Oratores disertissimos: facundissimos nōiamus. Artiū mḡros acutissimos: disertissimos: bonaꝝ artium studiosissimos interp̄tes appellamus. Feminas aūt decus pudicitię: castitatis exēp̄lū: pudicissimas: castissimas: honestissimas matronas ⁊ dominas dicem᷒. Hęc sūmarie dicta sufficiant. Nam assentandi accusandiue causa hęc oīa ita variata cernes. vt ꝑpaucos repire possis: qui nō titulos superioꝝ inferioribꝫ attribuāt. Vale. Et in his finē triuij statuēdū agnosce.

Philippi Beroaldi Bononień. viri clarissimi epl'andi modus

Epistolarū multa sunt genera: sed vnū illud p̄ncipale est qđ certissimū appellat: cuius gr̄a res ipsa inuēta est. vt certiores faceremus absentes: si quid esset qđ eos scire expediret: vel sua vl nostra causa. Aliud genus est qđ iocosū dicit atq̄ facetū: qñ scribimus res facetosas ⁊ plenas iocūditatis: q̄les sunt eple Cicerōis ad Trebatiū ad Papiriū Petū: ⁊ q̄dam ad Atticū. Aliud genus est q̄ seuerū ⁊ graue noiamus: quo res graues ⁊ serie scribunt: q̄les sunt eple Ciceronis ad Senatū: ad Catonē: ⁊ aliquot ad Atticū. Quedā eple dicunt didascalice. hoc est preceptiue: q̄ p̄cepta tradūt. vt est epl'a luculenta Cicero ad Q. Frem. et altera Ciceronis ad M. Tulliū. Alię sunt consolatorie. vt Seruij Sulpitij ad Ciceronem. Cōmendaticię sunt multe Ciceronis ad multos. Quedā tote morales. vt Senecę ad Lucillū. Quedā phūosophice. vt Platonis ad Dionē Siracusanū. Antiqui in scribendis epl'is hunc morē frequēter custodierūt. vt ita inchoarent. Si vales bene est: ego bene valeo. Et in calce epl'aꝝ dicebant Vale: ⁊ aliqñ Salue. vt Cicero sępe vsurpat in epl'is ad Tironē. Epistolas texere debemus q̄tidianis ꝟbis: qualibꝫ inter nos familiariter ꝓmocionamur. Oīo epl'arū soluta est: nō cōtorta: nisi cum aliq̄d sup̄ suam naturam tractat. vt de phia. de re p. similibꝫq̄. Et laxiora sunt in epl'is vincula q̄ in orōnibus. Tot capita habere p̄nt quot sunt sniē q̄ enarrant: tot clausulis: q̄t sunt sniē. Hoc in p̄mis obꝯuandū est: ne ad vnū scribentes: cum appellemus numero pluratiuo. vt dicam᷒ vos. Nam sp̄ dicendū est tu: nūero singulari. Etiā si ad regem vel ad pōtificem scriberem᷒. Nam nō ita micū honoramus: sed epl'am dehonestamus. Honeste. verecunde. ⁊ elegāter de nobis ip̄is loquētes: dicim᷒ nos in nūero pluratiuo. vt Ci. ad Brutū. Populo inquit imposuim᷒ vel decepimus: ⁊ in orōne vsi sumus: qm̄ de se tm̄ loqueret. Hoc aūt genus ⁊ orōnes ⁊ epl'as ornat: etiā in tertia ꝑsona elegāter vti poterim᷒ nūero ꝯri p pl'i. vt Li. sępe dt Roman᷒ ꝓlio victor: quū Romanos vicisse ꝯcaret. Et Virgi. Hostis habet muros: quū hostes intelligat. Hoc aūt poeticū et historicū: clausulę frequēter cū elegātia ꝟbo finiunt: qđ in calce

ponit̃ p̄sepe facit elocutionē venustiorē; sed hoc nō semp̄ factitandū est; ne affectatū esse videat̃ nec̄ eñ semp̄ cadit nūerose. Unde etiā in ep̄lis sicuti orōnibus poterim⁹ aurē cōsulere ⁊ interrogare; q̄ si nō fuerit agrestis ⁊ hispida; apte nos docebit an verbū an vocabulū in fine clausule ponendū sit. Preterea hoc aliq̄n obs̄uandū est. nō sp̄ vt inter adiectiuū ⁊ subm̄ aliquid interponat̃. vt Cicero in p̄mo Ep̄laꝝ. Magnitudo est tuoꝝ erga me meritoꝝ ⁊ in h̄ auris quoq̄ interroganda ē; que nob̄ demonstrabit qd̄ sit venusti⁹. Exordiū in ep̄lis nō tale querit̃ q̄le in orōnib⁹ adhibem⁹; sepenūero ep̄lam inchoamus ab ea clausula q̄ primo in buccā venerit idq̄ fit cū decore copulationis at. ast. atq̄. ⁊ id genus s̄nīas faciūt aptiores. Sed interdū tersior nitidiorq̄ est elocutio sine cōiunctionib⁹. vt illud genus. cunt inueniūt. que rūt afferūt. Et illud Uirgilianū. Ferte citi flāmas; date tela; īpellite remos q̄ figura a grāmaticis dicit̃ Asintherhon. Quū v̄o verba cōnexa sunt plib⁹ cōiunctionib⁹ noiatur Polisinteron. vtī illud Uirgil. Athanasq̄ thoasq̄ pelidesq̄ neoptolem primusq̄ machaon. Aliq̄n poterim⁹ vti infinitiuo p̄ p̄teri to ip̄fecto. vt illud Salustianū. Festinare trepidare nec̄ loco nec̄ hoi; cuiq̄ satis credere nec bellū gerere nec pacē habere. Sed hoc p̄ priū est historicū; ornat etiā elocutionē stilūq̄ ep̄licū; color rhetoric⁹ q̄ dicit̃ desinens. Sitr h̄ pacto turpit̃ audes facere ne qd̄ studes dicere. Et illud ē pulci. Collicul⁹ sepimine oscceratus vel truncus dolamie effigiat⁹; vl̄ cespes ligamie humigatus. Sc̄dm h̄ vt in alijs vituperanda est nimietas; ne orōnis affectata videat̃ ⁊ ne dum v̄tutem q̄rimus in vitiū dilabamur. in ep̄lis cōmendaticijs; hic v̄o semp̄ ordo seruat̃. vt amicū quē volum⁹ alteri cōmendare prius laudemus ⁊ virtute ⁊ morib⁹ ⁊ amicicia cū illo cōmemorem⁹. Deinde cōmendatione vtemur validissima; ⁊ id nob̄ futurū q̄ gratissimū ostendemus. Possumus in ep̄lis vsurpare p̄uerbia; inserere carmina poetaꝝ; allegare dicteria; interponere v̄ba grecanica; eandē rem aliq̄n repetere. Principiū ep̄le pōt eē v̄sus poetic⁹. vt apud Pliniū. in. vi. Ep̄laꝝ. Tollite cūcta inquit ceptosq̄ auferte labores. Tradit̃ eñ a carmine Uirgiliano. Scribim⁹ nōnunq̄; sine verbo qd̄ subintelligendū relinq̄mus. vt Cicero in ep̄lis ad. Q. Fratrem. O l̄ras tuas mihi iucūdissimas expectatas; subintelligim⁹ eñ dico vel aliqd̄ sile. Aliq̄n loquimur simbolice ⁊ per enigmata. vt Cicero piscinarios appellat. Hortensiū atq̄ philippū q̄ piscinas refertas habebāt piscib⁹ p̄ciosissimis. In ep̄lis in oñi orōne laborandū; vt sint apte pure atq̄ latine; ⁊ sermonis ꝯsuetudinē in primis sequi debem⁹. Consuetudinē s̄monis voco cōsensum eruditoꝝ. Nam q̄ viciose ⁊ indocte dicunt a plurimis nō sunt accipiēda p̄ regula s̄monis. Uulgo eñ quotidie multa vocabula vsurpant̃; q̄ doct̃ sunt repudianda. vt verbi causa colendissim⁹ s̄uitor reuerendissim⁹ treuga ambasiatores ⁊ id genus innūerabilia. Cōsuetudo v̄o de qua loq̄mur. i. consensus eruditoꝝ certissima est loquendi mḡra. Utendūq̄ s̄mone vt nūmo cui forma sit publica. vt docet Quintilia. Eccl̄iastici v̄o sc̄ptores supradicta vocabula vt alia. pl̄ima vsurpant q̄ a veteribus sc̄ptorib⁹ nō vsurpant̃; licꝫ interdū interponere. in ep̄lis v̄ba vetusta; q̄m afferūt orōni aliquā maiestatē. Sed opus est mediocritate; nec̄ illa vsurpanda sunt q̄ ab vltimis repetita sunt tempibus; qualia sunt topor qd̄ s̄cat cito ⁊ antigerio. qd̄ s̄cat valde. et apluda qd̄ furfur s̄cat. ⁊ bouinator; qui accipit̃ p̄ tergiuersatore. talia eñ faciūt obscurā elocutionē ⁊ risu dignā. Enīuero quū p̄spicuitas sit sūma virt⁹ in orōne. Hoc in primis curare debem⁹; vt ep̄le n̄re sint faciles atq̄ p̄spicue nec̄ egeant interp̄te dam⁹ l̄ras tabellario deferēdas; dam⁹ l̄ras ad amicū sibi legēdas. qui defert l̄ras i dtō ponit̃; q̄ relegit in actō; hoc pacto l̄ras ta

bellario ad te dedimꝰ.dicit̃ etiã hic tibi meas lr̃as dedit tibi legendas.Preterea h̃ diligẽter obseruandũ est vt quũ scribimꝰ nos lr̃as daturos tabullario nõ loqimur in tp̃e futuro.sed ptõ hoc pacto.Anthoniꝰ tabellariꝰ q̃ tibi has lr̃as dedit est mihi familiaris.meliꝰ em̃ dicit̃ dedit:q̃ꝫ dabit qm̃ ꝯsiderat̃ nõ tp̃s quo lr̃e scribunt̃ sed quo leguntur.Jam ergo date sunt qñ legunt̃ necꝫ dande.Hoc ꝓbat Ciceronis exemplũ ita scribẽtis Publius Corneliꝰ q̃ tibi has lr̃as dedit ẽ mihi a Cuspio cõmendatꝰ. Plautꝰ tñ dixit afferet in futuro nõ attulit in ptõ. ita scribit in Curculiõe q̃ has tabellas afferet tibi. Ubi ep̃le scribũtur hic dicit̃:vbi legunt̃ istic.Hoc pacto cupio ex te scire q̃ ibi istic agãtur. ego ꝟo te certiorẽ faciã q̃d hic agat̃. Illud istic refert̃ ad locũ vbi ep̃la legit̃.istud ꝟo hic ad locũ vbi scribit̃:illic aũt dicit̃ ꝺ loco remoto.Preterea in ep̃lis ita ornate loq̃mur:cras aut perendie ad te veniã.Illud em̃ perendie post cras ꝑcat vt dici solet:⁊ ita dicemꝰ: nudiusquartꝰ vl' tertiꝰ anthonius ad te venit.i.nũc dies q̃rtus vel tertius ex quo ad me venit anthoniꝰ. rarenter vel potius nũq̃ꝫ dicimꝰ:nudius q̃ntus vl' nudius sextꝰ ⁊ apud Ciceronẽ nudius tercius dicimꝰ.Uerꝫ id qđ frequẽs est ⁊ lõga ꝯsuetudie roboratũ obꝑuari debet:qđ ꝟo rarꝫ est ⁊ insolens relinqui debet.Due sunt ꝑticule ep̃las exornãtes ⁊ oẽ genus orõnis si mõ his bñ vtemur pridie ⁊ postridie. Nã hec duo aduerbia tũc elegãter vsurpant̃ quũ de tp̃e remotiori loquendũ est ꝟoi

Pridie
Postridie

cã ita docte scribemꝰ kl' martij ad nos accessit Dauꝰ Uerdarꝰ et postridie discessit.Pridie ꝟo locutus erã cũ dictatore sup negotio tuo.Nã inepte ⁊ indocte diceremꝰ cras ad te veniã ⁊ vt postridie.Uel heri apđ Hanibalẽ cenaui.ꝑdie ꝟo apđ anthoniũ. Iste em̃ due ꝑticule postridie ⁊ ꝑdie nõ spectant ad p̃ns tp̃s.Sed ad longinquũ referunt̃ siue id futurꝫ sit siue ptm̃. Interdũ elegãter dicimus ꝑdie eius diei vl' postridie eius diei qđ frequẽter vsurpat Cesar in cõmentarijs. Cauendũ in ep̃lis est vt in oĩ elocutione ne decrescat orõ:⁊ fortiori aliq̃d iungat̃ infirmius. vt sacrilego fur: vt latroni petulans. Augeri em̃ dꝫ orõ sinẽ ⁊ in surgere vt optime Cicero in Anthoniũ.Tu inq̃t istis faucibꝫ istis lateribꝫ ista totiꝰ corpis gladiatoria firmitate .Nec aliud magis alio supuenit. Est ⁊ alius modꝰ naturalis vt viros priusq̃ꝫ feminas dicamus.diẽ anteq̃ꝫ noctẽ:ortũ solis añ occasum.Quedã vt inq̃t Quintilianus ordine ꝑmutato fiũt supuacua vt fr̃es gemini:nã si ꝑcesserit gemini: fr̃es addere nõ est necesse. Nõ erit indecorũ interdũ noĩatio q̃ fit cõmutatiõe lr̃arꝫ:aut translatiõe aut adiectione aut eiusdẽ lr̃e ꝓductione h̃ pacto amari iucundũ est:si curet̃ ne q̃d sit amarũ:⁊ videte: vtrꝫ hoĩ nouo an vano credere malit̃.Et hic ex oratore ꝑ te factus est arator. Et te diligere opter q̃ꝫ velis deligere.Et auiũ dulcedo ducit te auiũ.Illud em̃ ꝑus auiũ ꝓ volucribus accipit̃.Istud posteriꝰ ꝓ incerto ⁊ errabũdo ⁊ extra viã collocato.Multa sunt alia q̃ sup cõpositionẽ ep̃larũ a nob ꝑcipi possent.Sed mihi ꝓpositũ ẽ nõ facere ꝟbosos ꝯmentarios sed strictim breuiterq̃ꝫ necessaria demõstrasse sufficiat.Reliquũ vt exercitationẽ iugiter incũbatis q̃ cũcta cõualescunt. Stilus em̃ optimꝰ est dicẽdi opifex:⁊ exercitio facilitatẽ scribendi parit ⁊ copiã suggerit ex q̃ efficit̃ vt etiã ad extẽporalitatẽ vsq̃ꝫ simꝰ accõmodati.Sũt etiãꝫ ediscende integre clausule ex ep̃lis Ciceronis ⁊ sententiose elegantesq̃ꝫ impmis excellẽtes:q̃s licet nr̃is deinde ep̃lis inserere.Ita memoria vegetabit̃ ⁊ aliena dicta afferẽt scriptis nr̃is insertã maiestatẽ.Estote ergo assidui diligentesq̃ꝫ in scribendo:diligenterq̃ꝫ legite multa:⁊ multam lectionẽ.Deinde stilus ipe succedat.Et ita vicissim scribẽdo ac legendo ⁊ quottidiana exercitatione laborando cõseq̃mini id qđ cõcupiscitis: ⁊ nõ solũ optimas epistolas sed etiam orationes luculentas facillime componetis. Finis

Typus Arithmetice

Liber quartus de quadruuij rudimentis Tractatus Primus de Quadruuij laudibus et diuisione. Capitulum. I. Magister.

Quid habes fili: et cur ab imo pectore alta trahis suspiria: num te grauant que nuper accepisti Triuij principia: et cepti te penituit studij? Di. Nihilo minus: tanta aũt dulcedine sil' et iucunditate ex his animũ meũ delibutũ sentio: vt nec vigilie oculos opprimant: nec sermonis assiduitas aures obtundat: nec omnino vel lasciuientiũ societas: aut queuis alia iuuentutẽ emollientia obsistere possint: quo minus et quadruuij elementis auidissimũ me auditorẽ exhibeã: si tu hũc laborẽ assumere dignaberis. sed ocius vt hẽ subeas te etiã atqꝫ etiam rogo et hortor plurimũ. Mag. Rem cupis fili (et si difficilem) scitu tamẽ dignissimã. nã teste Boetio verũ eruditissimo: nemo vnqꝫ in phie disciplinis ad pfectionis cumulũ sine quadruuio euadere potuit: nulli sine illo recto sapiendũ: nulli deniqꝫ recte est philosophandũ. ob id qsquis hoc ptermiserit oẽm phie iam pdit doctrinã. qd et demonstrationib' lucidissimis Nicolaus de cusa cardinalis in primo quẽ de docta ignorantia ptitulauit libro cõfirmat. Nam et ipe mathematicis adiutus disciplinis: quedã arcana sacroꝝ eloquioꝝ multis ante hac abscondita penetrauit. Sed his (cũ et longiorẽ tractatũ et ingeniũ exercitatum requirant) in aliud tẽpus dilatis qd petis exordiamur. Tota vero ista disciplina quã Quadruuiũ Boetius nominat qntitates speculat: quãtitas vero in magnitudine ac multitudinẽ partitur. Rursus alie quidẽ per se: vt tria, aut quattuor: alie vero ad alias referũtur. vt duplũ, et dimidiũ. Magnitudines aũt alie manentes sunt motuqꝫ carentes: vt triangulus linea. Alie vero sp mote. vt octaua sphera. Harum illã multitudinẽ que p se est Arithmetica speculatur. Illam vero que ad aliã refertur. Musica cõtemplatur. Immobilis vero magnitudinis noticiã: geometria: mobilis aũt astronomia pollicet. vnde et ab his quattuor: hec doctrina quadruuiũ appellata est. Sunt enim vie quattuor ad vnũ finem quantitatis (scꝫ noticiã) perducentis. Di. De prima igitur hoc vesperi paucis te absoluas.

Marginalia: Boetius.i. Arith. — Laude qdruu — Nicolaus de cusa — Boetius. — Diuisio qdruuij — Boetius — Unde dictũ sit qdruuiũ

De Arithmetice definitione noĩe inuentore fine ac diuisione Capitulum secundum. Mag.

Primã Quadriuarij ptem arithmeticã appellam'. Est aũt arithmetica nũeroꝝ doctrina. tractat eñ de nũero quẽ greci ἀριθμὸν arithmon dicũt. vnde et huic scie nomẽ a pmis ei' inuentorib' inditũ est. Arithmetica. i. scientia de vtute numeri ἀρετή eñ grece idem qd vtus et ἀριθμός idem qd nũerus latine sẽcat. Di. Qui nã huiusce desciplinę extitere primi inuentores? Ma. Apud grecos eam pmus (vt aiunt) Pythagoras reperit: et in latinũ, eam pmus quidẽ: Apuleius: deinde Boetius transtulerũt: sed ptermissis istis rem ipaꝫ aggrediamur: eo quo sequitur ordine. Primũ quidẽ numeꝝ in se suisqꝫ partibus et passionibus absolute et theorice post hac ipsum contractius ac magis practice considerabimus. Demũ nõnullas artis calculatorie ppulchras regulas adijciem'.

Marginalia: Arithmeti. — Pythagoras — Apuleius — Boetius

De Numeri definitione et in numeꝝ parem diuisione ac earundem partiũ descriptione. Ca. III. Ma.

De Numero Arith. speculat.

Numerus ē vnitatū collectio vel q̄titatis aceruus ex vnitatib⁹ pfusus. Est aūt vnitas qua vnaqueq̄ res vna dicit. vnitas aūt nō est numerus: sed principiū numeri. sicut magnitudinis punctū. Di. In quot aut quas nūerus sui prima diuisione scindit ptes? Ma. In geminas: in parem videlicet numerū ⁊ imparem. Di. Numer⁹ par q̄s est? Ma. Est numerus in duo diuisibilis equalia: vnitate non media. vt .4. diuidit in .2. ⁊ .2. nulla vnitate media. Di. Quid est qḋ dicunt Pythagorici numerū parem in maxima paruissimaq̄ posse diuidi: maxima quidē spacio minima quantitate? Ma. Per spaciū partiū numeri magnitudinem: p quantitatē vero: earundē volebant significare multitudinem. Et vt hec clarius intelligas: exemplū hoc animaduerte. 8. in .4. ⁊ .4. diuidit: nec in partes maiores ab aliquo unq̄ partitit: nec scd̄m minorem numerū q̄ binariū duarū sc̄ partiū naturali diuisione secatur. ⁊ ita quo ad primū in spacio maxima ⁊ quo ad secundū in quantitate diuidit minima.

Numerus | vnitas.

De Numeri diuisione. ⁊ eius parte. numeri sc̄ paris pariter paris descriptione. Capitulū. IIII. Di.

Ac numer⁹ in quot spēs partitur? Ma. In tres. Nam quidā est numer⁹ pariter par: quidā pariter impar: q̄dam vero impariter par. Di. Numerus pariter par quis est? Ma. Est nūerus qui in duo paria diuidi. ⁊ rursus hoꝝ quodlibet i alia duo paria potest secari vsq̄ dum diuisio. partiū ad indiuisibilē naturaliter perueniat vnitatē. vt est numer⁹ .16. q̄ in .8. ⁊ .8. rursus .8. in .4. ⁊ .4. q̄ rursus in .2. ⁊ .2. ⁊ duo in .1. ⁊ .1. que est in diuisibilis vnitas ptiuntur. Di. Et quā ob causā is nūerus tali insignitus est vocabulo? Ma. Quia eius ptes noīe ⁊ quantitate inueniunt pares. ipis eñ naturali ordine dispositis ita sibiipis respondent vt quota vna sit noīe tanta reliqua sit quātitate: vt ecce .1. 2. 4. 8. 16. 32. 64. 128. in hoc ordine. 8. decimasexta pars est, totius sūme sc̄. 128. ⁊ tantā sedecimā ptinet quantitatē. Et rursus .16. sūme totius pars est. 8. ⁊ hanc ipam 8. cōtinet quantitatē. Et sic idem eueniet de q̄buslibet reliquis eque a medio. distantib⁹ ptibus. Sed hoc aduertendū: si pares sunt ptium dispositiones: nō vnū sed duo sunt media inuenienda. in quib⁹ hoc idē quod in partib⁹ eque a medio distantib⁹ cōtingit reperiri. vt in exemplo priori. Si vo partiū impares fuerint dispositiones: vnū repitur mediū qḋ sibiipi noīe respondebit ⁊ quantitate. vt. 1. 2. 4. 8. 16. 32. 64. In h̄ ordine. 8. est mediū: octaua sc̄ toti⁹ sūme pars quā q̄titatē in se ipo cōtinet. Di. Clarissime hec intelligo. nec in ei⁹ declaratione te morari ampli⁹ necesse ē: ob id ad reliqua stilū vertas. ⁊ quis sit nūerus pariter impar describas.

Numerus pariter par

De Numeri pariter imparis definitione. Ca. V. Ma.

Numerus pariter impar est qui in ptes equales diuidit. Et rursus he ptes cū sint numeri imparis: inequalia nō partiūtur. vt. 10. in 5. ⁊ 5. sed. 5. in duo paria nō diuidunt. patet igit numerū cui⁹ medietas est impar: esse pariter imparē. Di. Ne pigriteris. ⁊ vnde is nūerus hoc sortiatur nomē demonstrare? Ma. A suis partibus: que cum noīe sint pares. quantitate tñ sunt impares: aut si noīe sint impares: q̄titate erūt pes qḋ in subiectō facile erit videre exēplo. nā nūeri pariter iparis. 18.

[Left margin, partly cut off:] ...us ... im-

partes sunt.9.⁊.9.quarū quelibet a pari denominatꝰ nūero q: a dualitate. cū.9.⁊ decemocto fit dualitas siue medietas. quātitas vero eius impar est. quia nouenaria. ⁊ rursus.6.decemocto tertia pars est. ecce impar denominatio:q: fit a ternario ⁊ quantitas quidem par est:q: senaria.sic ⁊ in alijs pariter imparum numeroꝝ partibus est facillimū videre.

De Numero impariter pari. Cap.VI. Di.

Numerus impariter Par

Numerus impariter par quis est? Ma. Est nūerus qui cū in equales ptes diuidiꝰ. rursus he partes in alias ptes secantur. Sed in istacꝰ parium diuisione nō vsqꝫ ad vnitatē in equa ptitio pgreditur vt. 24.in.12.⁊.12.partiꝰ.⁊ rursus.12.in.6.⁊.6.⁊ amplius.6.in.3.⁊.3.diuiditur:sed amplius.3.in equa nō secantur.Et ob hoc recte tale sortitus est vocabulū.Est em̄ par:q: in equa diuidiꝰ:sed impariter quidē.quia non in omnibꝰ suis partibꝰ par reperitur.Sunt aūt hi om̄es impariter pares.12.20 24.28.40.56. Di. Habes ne alia de natura nūeri paris cognitu necessaria? Ma. Habeo equidem ⁊ multa.vt scꝫ de pprietatibus eius: de eius quoqꝫ quoꝰad singulas species generationibꝰ: que quoniā prima huiusce disciplinę videnꝰ transcendere elementa: in pn̄tiarū placuit silentio transire: ⁊ ad alias eiusdem numeri partes sermonem vertere.

De Numero supfluo diminuto ⁊ pfecto. Ca.VII. Di.

Numerus supfluus

Et que aut quot sunt he nūeri paris ptes alie? Ma. Sunt numerus supfluus: numerꝰ diminutus: ⁊ numerus pfectus. Di. Numerus supfluus quis est? Ma. Est ille cuiꝰ partiū summa summā totiꝰ excedit.vt.12.cuiꝰ medietas est.6.pars tertia.4.ps quarta.3.pars sexta.2.pars vo duodecima.1.que om̄es siꝰ iuncte. 16.constituūt:que totiꝰ.12.scꝫ summā in.4.quattuor excedunt. Di. Numerꝰ diminutus quis est? Ma. Est numerus cuiꝰ partiū summa:summā totius non attingit.vt.8.cuius medietas est. 4.quarta pars.2.octaua.1.que simul iuncte.7.efficiunt:que totius scꝫ.8. summā nō attingunt sed in vnitate deficiunt. Di. Numerus pfectus quis est? Ma. Est numerꝰ cuius partiū summa:sufficit totius nec maior:nec minor:sed equalis reperiꝰ.vt.6.cuiꝰ medietas est.3.pars tertia.2.pars sexta.1.quas si simul iungas.6.toti summam equalem pcreabis.Et horum numeroꝝ paucos reperies scꝫ.6.28.496.8128 ⁊ semper in sex aut octo terminatos.

Diminutꝰ

Perfectus

De Numeri imparis definitiōe ⁊ diuisiōe. Ca.VIII. Di.

Numerus impar

Impar numerꝰ quis est? Ma. Est numerꝰ q̄ in duo eq̄lia diuidi nō pōt quin interueniat vnitas.vt.5. diuidiꝰ in.2.⁊.2. vnitate interueniente.addit em̄ nūerus impar sup parē sp vnitatē Di. Numeri imparis (si que sint) enumera species? Ma. Numeri imparis species sunt numerus primus ⁊ incōpositus: numerꝰ secundus ⁊ cōpositus: nūerus p se secundus ⁊ cōpositus ad aliū cōparatus primus ⁊ incōpositus. Di. Numerus primus ⁊ incōpositus quis est? Ma. Est numerus qui nullam aliam habet partem q̄ꝫ eam ipsam que a totiꝰ quātitate accipit denominationē ⁊ hec pars semp est vnitas vt.3.habꝫ pter vnitatē nullam aliam partē que totius est vna.3.Et ob id hic numerꝰ primus ⁊ incōpositus dicitur: quia a nullo numero priori cōponiꝰ aut metitur. Numerus autē numeꝝ cōponere aut metiri dicitur a quo ipo multo-

Numerum componere quid sit.

tiens sumpto: pcise nullo deficiente aut superfluo totus cõstituit. Et ita numeri quorum preter vnitatem nulla pars est eos metiens: contra se primi dicunt. vt. 3. et. 4. per oppositum numeri cõicantes sunt: quorũ alia ab vnitate pars ambos metit. vt. 9. et. 12. quos nõ modo vnitas: sed ternarius metit. Numeri cõicantes.

De Numero secundo et cõposito. Cap. IX. Di.

Secundus et cõpositus quis dicit nũerus? Ma. Is qui pter vnitatem in se aliũ habet numerũ a quo cõpositus est. vt. 9. vnitatẽ habet a quo nouies replicata cõponit: habet et insuper ternarium, a quo tersumpto constituitur. Et ideo is numerus secundus dicit nam habet numerum priorem a quo cõiungitur: et compositus quidem est: quoniam in ipsum a quo cõiunctus est resoluitur. Numerus secũdus cõpositus

De numero per se secundo et composito. et ad alium comparato primo et incõposito. Cap. X. Di.

Da numerũ p se quidẽ secundũ et cõpositum: ad aliũ vero cõparatum primũ et incõpositũ? Ma. 9. et. 25. hor quilibet: vt ex priorib liquet secũdus et cõpositus reperitur: sed ad seinuicẽ cõpari: primi et incõpositi recte iudicant: nã nullũ cõem habent numerũ a quo metiant ambo. 9. cũ tribus ter sumptis metitur: quib. 25. minime cõstituũtur: sic ecõuerso. 25. per. 5. quinies sumpta metiũtur: quib. 9. nequaq cõstituunt. Et hos facile q sint deprehendes: si duobus tibi ppositis numeris: minorẽ de maiore subtrahas: nam quit relinquit aut est vnitas aut ali nũerus huic qui subtrahit minor aut equalis: si qui relinquit vnitas est: nũeros cõtra se ppositos primos esse necesse est si equalis est: eos ambos illo cõi termino intelligas metiendos et ita nõ esse cõtra se primos: sed cõicantes. Si vero prima subtractiõe facta: relictos minor fuerit illũ a priori subtrahendo demas: et ita vsq dum potes pcedas: et ex derelicto ex dictis numeri naturã iudicabis. Que vt clarius intelligas: subiectũ animaduertas: exemplũ sint. 9. et. 29. numeri ppositi: aufero. 9. a. 29. et remanent. 20. a quibus si rursus. 9. tollantur manent. 11. a quib si demũ. 9. subtrahunt: relinquũtur duo: que (qr nouenariã quãtitatem nõ attingunt) totiens quotiens possum a. 9. demo: quod cũ quater factum fuerit vnitas relinquit. Ex quo patet numeros ppositos esse contra se primos: et hec de numero ad se cõsiderato dicta in presenti sufficiant: at si aures patulas prebere volueris nonnulla et quidem vtilia de numero vt ad alium refertur subiungam. Di. Auscultabo et q diligenter. Numerus per se secundus.

De Maioris inequalitatis speciebus in genere. Ca. XI. Ma.

In primis itaq te scire necesse est: omne qd ad aliud refert: aut ẽe equale aut inequale. Et primũ quidẽ prorsus nullã accipit diuisionem nã quod equale est aliter se habere nõ põt: vt duo equãtur duob Inequale vero dupliciter esse cõtingit. Est eñ quoddã magis inequale quoddã vero minus De his harũq speciebus magis necessaria in mediũ afferã: et primũ de speciebus maioris inequalitatis. Di. Que et quot maiores inequalitatis species sunt? Ma. Quinq scz Multiplex Superparticularis: Superpartiens: Multiplex superparticularis: multiplex superpartiens.

De numero multiplici. Cap. XII. Di.

n Umerus multiplex quis est? Ma. Est numerus qui ad aliũ cõparatus ipsum plus q̃ semel continet: quem si bis contineat duplus est si tertriplus: et sic procedendo in infinitum. vt.2.ad.1.est duplus.3.ad.1.est triplus.

De numero superparticulari. Cap.XIII. Di.

Uperpticularis numerus quis est? Ma. Est numerus qui ad alium relatus ipsum quidẽ totũ continet: et insuperalterã eius partem que pars si medietas fuerit sesquialter vocat vt.3.ad.2. Si vero tertia sit sesquitertius dicitur vt.4.ad.3. valet autem sesqui idem quod totum qd ꝑprie ser qui dici deberet.

De numero superpartiente. Cap.XIIII. Di.

Uis est numerus superpartiens? Ma. Est nũerus qui ad aliũ cõparatus ipm totũ et insuper nõ vnã solã sed plures eius ptes ꝯtinet Si igit nũerus aliũ et duas eius ptes cõtineat Supbipartiens Si ṽo tres eius ptes vltra totũ in se habeat: suptripartiens dicit et sic de reliquis in infinitũ ꝓcedendo. Exemplũ pmi vt.5.ad.3. Exemplũ secũdi vt.7.ad.4. In his aũt locutionibꝫ necessariũ erit subm subintelligere: illud scz quod ptem sequentẽ ptes reliquas vltra totũ in suppartiẽte inclausas: denoiant. vt in exẽplo si nũerus suppartiens vltra totũ duas eius ptes ꝯtineat: subintelligendũ est supbipartiens tertias: nã in numero naturali ordine.2. sequunt.3. Et sit tres partes ꝯtineat: subintelligendũ est suptripartiens quartas: sic et in ceteris est facile videre.

De nũero multiplici superparticulari. Cap.XV. Di.

triplex sesq altero.

Umerus multiplex supparticularis quis est? Ma. Est nũer⁹ qui ad aliũ relatus: cõtinet eundẽ plus q̃ semel et insup alterã aliquã eius partẽ. Et ob id hoc geminũ accipit vocabulum Eo cũ ipo q maior minorẽ plus q̃ semel ꝯtinet: multiplex: q vero rursus aliquã minoris ptem continet pticularis esse non ambigit. Si igit maior minorẽ bis: et eius medietatẽ ꝯtineat: duplex sesqualter. si vero tertiã eius partẽ ꝯprehendat: duplex sesquitertius: aut si maior minorẽ ter: et insuper eius medietatẽ contineat: triplex sesquialter noiatur et sic ꝯsequenter reliquos noiabis: si in infinitũ ꝓgressionẽ feceris Exempla patebũt.5.ad duo duplex sesquialter est.7.ad.3. duplex sesquitertius est.7.ad.2. triplex sesquialter.10.ad.3. triplex sesquitertius inuenitur.

De numero multiplici superpartiente. Ca.XVI Di.

Numerus suppartiẽs.

Umerus multiplex suppartiens quis est? Ma. Est numer⁹ qui ad aliũ relatus ipm quidẽ plus q̃ semel cõtinet: et insup nõ vnã solã sed duas tres aut q̃ttuor vel plures ei⁹ partes. Et sic scdm q maior minoris plures ptes cõtinebit semp aliud et aliud nomen hereditabit. Dicit enim duplex supbipartiens si minorẽ bis et duas ei⁹ ptes in se habeat. vt.8.ad.3. uel duplex suptripartiens si minorẽ bis et tres ei⁹ ptes ꝯphendat. vt.11.ad.4. Triplex ṽo supbipartiens noiat: si minor ter et insup due minoris ptes in maiore ꝯtineant. vt.11.ad.3. et p silia in reliquis facile ẽ videre. Et hec de maioris inequalitat speciebꝫ hacten⁹ dixisse satis sit: nũc si de minoris inequalitate speciebus aliqua inquirere libuerit: calam⁹ cum in motu est respondebit.

De Speciebus minoris inequalitatis. Cap. XVII.

Di. Minoris ineq̄litatis spēs q̄ et q̄t sunt? Ma. Tot et eędem fere quæ maioris ineq̄litatis. Dico aūt fere: q2 solū noīa per additionē prepositionis sub. sunt varianda. vt scʒ dicat̄ submultiplex. vt 1 ad 2. subdupla est. vt 1. ad 3. sub tripla. Sub subparticularis. vt 4 ad 6 Subsesq̄alter. vt 3. ad 4. subsesq̄ternus est: sub suppartiens. vt 3. ad 5. Subsupbipartiēs. vt 4. ad 7. subsuptripticns reperit̄. Multiplex subsupparticłaris. vt 2. ad 5. subdupl⁹ sesq̄alter ē. 3. vero ad 7. subtriplus sesq̄tertius est. Et mł'tiplex sub suppartiens. vt 3. ad 8. sub duplus supbipartiēs et 4 ad 11. sub duplex suptripartiēs nominat̄. Et vt oīa simul cōplectar: oīa exempla de maioris ineq̄litatis specieb⁹ p̄dicta: etiā de specieb⁹ minoris ineq̄litatis exempla erūt: si numeri minoris maiorib⁹ cōparati fuerint. Oīm aūt dictoꝝ numeroꝝ adinuicē habitudines ꝓportiones vocant̄. et eisdē quib⁹ et p̄dicte species noīate sunt: vocabulis nominant̄. Nam q̄dam dicit̄ ꝓportio dupla q̄dam supbipartiens. q̄dam supparticularis. quędam vero tripla. &c. Et de istis eadē quę sup̄dicta sunt dant̄ exēpla. Di. Ipaꝫ igit̄ ꝓportōeꝫ definias.

De Proportione et Proportionalitate. Cap. XVIII.

Ma. Proportio (vt ex p̄dictis liq̄t) est duarū quātecunq̧ sint eiusdem generis q̄ntitatū certa vnius ad alterā habitudo. vt 4. ad 2. est proportio dupla. Proportionū ꝟo adinuicē h̄itudies a mathematicis ꝓportionalitates dn̄r. Di. q̄d ē ꝓportionalitas? Ma. Est duaꝝ aut pluriū ꝓportionū s̄ilitudo. vt sicut se habēt 4. ad 2. ita 8. ad 4. q̄a vbiq̧ est ꝓportio dupla. Illarū igit̄ duarū ꝓportionū similitudo ꝓportionalitas est: nec in paucioribus q̄ȝ trib⁹ terminis ꝓportionabiliter q̄renda est. Qui si ita dipositi sint: vt mediū vtrisq̧ comparet̄ extremis: ꝓportionalitas continua dicit̄. vt 1. 2. 4. Sic eñ se h̄et 2. ad 1. ita 4. ad 2. q2. vbiq̧ ē ꝓportio dupla. Si vero numeri intermedij ita locati fuerint. vt alius ad vnū. alius vero referat̄ ad reliquū: talem ꝓportionalitatē disiunctā dicimus. vt 1. 2. 4. 8. sicut se habet 2. ad. 1. ita 8. ad 4. vbiq̧ eñ est ꝓportio dupla. Si vero dico sicut se habet 1. ad 2. ita 4. ad 8. eadē q̄dem ꝓportionalitas ꝑmanet. Sed tunc conuersa est cum dixero: quēadmodū se habʒ 4. ad 1. ita se habebūt 8. ad 2. eadem iterum manet ꝓportionalitas: sed tunc ꝑmutata est.

De Specieb⁹ ꝓportionalitatis in gn̄e. Cap. XIX.

Di. Proportionalitatis si quę sunt spēs enūera. Mag. Si iam dicta intelligis q̄tuor ꝓportionalitat̄ species inuenies: q̄ sunt ꝓportionalitas: cōtinua. disiuncta: ꝑmutata: et cōuersa. Di. Num et alie sunt: sane q̄dem intelligo. Ma. Alie sunt quaꝝ tres vtiliores in in seq̄ntib⁹ enodabimus. viʒ Proportionalitatē Arithmeticā: Geometricā et Harmoniacam: quę et medietates appellant̄. Proportionalitas.

De Proportionalitate Arithmetica. Cap. XX.

Ma. Est aūt ꝓportionalitas Arithmetica quotiēs trib⁹ aut pluribus terminis positis neglecta eq̄litate ꝓportionū: sola custodit̄ paritas differentiarū. vt 1. 2. 3. In hac numeroꝝ dispositione differentia 1. ad 2. et rursus 2. ad 3. eq̄lis reperit̄. quia vbiq̧ vnitas. Nam sicut vnum a

duob᷒.ita.2.a trib᷒ vnitate differũt:sed ꝓportionũ equalitas non obseruať: nam duoꝝ ad vnũ est ꝓportio dupla.sed triũ ad 2.est ꝓportio sesquialtera Diciť aũt hęc medietas Arithmetica:q꞉ in solius numeri ꝓportione custodita est.

De Proportione Geometrica. Cap.XXI. Di.

Ec pro modulo capacitatis accipio:ad alia pgas. Ma. Proportionalitas Geometrica est:cum trib᷒ aut plurib᷒ dispositꝭ terminis numeroꝝ differentia negligiť:soluꝫ ꝓportionũ eq̃litas custodiť.vt.1.2.4.8.sicut eñ se habent 2.ad.1.sic se habent 8.ad.4.q꞉ vbiq꜄ est ꝓportio dupla.nec numeroꝝ differẽtia ibi aduertiť.nam inter.1.⁊.2.vnitas.inter.2.⁊.4.dualitas.inter.4 vero.⁊.8.q̃ternitas reperiť.sed tamẽ numeroꝝ differentię semꝑ in eadẽ cũ terminis ꝓportione sunt cõstitute:nam si termini sunt in dupla ꝓportiõe in eadem sunt ⁊ earundem differẽtię constitute.vt hic

1 2 4 Diff.
1 2 4 8 Term.

Et si termini in ꝓportione tripla reperianť:earundẽ differentię in eadem inueniuntur.vt taliter

2 6 18 54 Differentię
1 3 9 27 81 Termini

De Proportionalitate Harmoniaca Cap.XXII Di.

Armoniaca ꝓportionalitas q̃ est? Ma. Quę nec eisdẽ differẽtijs: nec ęquis ꝓportionib᷒ constituiť:sed illa in q̃ queãdmodũ maximus terminus ad minimũ poniť.sic differentia maximi ⁊ medij cõtra differentiã medij ⁊ minimi comparať.vt sint termini dispositi.3.4.6.ibi naꝫ maior terminus vigꝫ.6.ad minimũ.s.3.duplus est.sic differentia maximi termini.s.6.⁊ medij.s.4.quę est duo.dupla est ad differentiam termini medij.⁊ minimi q̃ est.1.nec tñ in p̃fato numeroꝝ ordine terminoꝝ adinuicẽ ęqua reperiť ꝓportio aut differentia.nam ꝓportio.4.ad.3.est sesq̃tertia.6.vero ad.4.est ꝓportio sesq̃altera.⁊ inter.4.⁊.3.differentia est vnitas.inter.4.vero ⁊.6.dualitas.Hęc aũt ꝓportionalitas siue medietas Harmoniaca noiatur:nã in hac sola Harmonia aut symphonia vel cõsonãtia Musica reperiť.vt q꞉ nec terminoꝝ ꝓportionẽ aut eoꝝ differentiã absolu-
3 4 6. te cõsiderat:sed vt hęc ambo adinuicẽ relata inuestiget.Est aũt ꝓpriũ harmonię ad aliud q̃dammodo se habere.De q̃bus in Musicis latius videbimus.Consequẽter vt numeroꝝ vim ⁊ naturã quo ad p̃ma rudimẽta plenius capias:de numeris tractabimus:queãdmodũ referunť ad Geometricas dimẽsiones ⁊ figuras Di. Placet sũme.nã sp fidelissimi ꝓceptoris officiũ obs̃uans: nec q̃cq̃ꝫ de necarijs ad p̃ma sciaꝝ itelligẽda p̃ncipia obmitť.

De numero scd̃m Geometricas dimẽsiones disposito Et primo de numero Lineali. Cap.XXIII. Ma.

T in primis te scire volo omnẽ Geometricã dimensionẽ aut esse linealem:aut supficialem :aut solidã.vt parebit infra.Et ob id in p̃sentiarũ numerũ in linealẽ:supficialem:⁊ solidũ distinguimus. Di. Numerus linealis q̃s est? Ma. Est a duob᷒ inchoans adiecta semꝑ vnitate:in vnũ eundẽq꜄ ductũ q̃titatis explicata cogeries.vt.ij.iij.iiij.v. Di. Cur dicis a duob᷒ inchoans? Magi. Nã sicut pũctus actu nõ est linea:sed potẽtia:sic vnitas actu nõ est nũerus sed potẽtia.paucioib᷒ igiť q̃ duab᷒ lineaľ nũerus ꝯstare nõ põt vnitatib᷒

De numero superficiali et eius speciebus. Cap. XXIIII. Di.

Numerus superficialis quis est? Ma. Est numerus duobus lateribus contentus longitudinis vicz et latitudinis. Vel est numerus a tribus inchoans addita descriptionis latitudine: et ex numerorum naturalium se sequentium angulorum dilatatione. Dictum est autem et superficialem numerum a tribus inchoandum: quoniam sicut in Geometricis paucioribus tribus lineis nulla angularis superficies clauditur. ita et in numeris minimis superficialis non nisi tribus vnitatibus constituitur. vt. ∴. Et ideo in Geometricis superficies conica diuisionem in triangulam: quadrangulam: penthagonam: et sic de alijs accipit: sic pari modo et numerum superficialem contingit partiri.

De numero triangulari. Cap. XXV. Di.

Triangularis numerus quis est? Ma. Est numerus qui in latitudinem secundum vnitates descriptus tribus angulis continetur: lateribus equaliter dispositis. vt sunt. 3. 6. 10. 15. 21. 28. in talem figuram dispositi.

De numero quadrangulari. Cap. XXVI. Di.

Numerus quadratus quis est? Ma. Est numerus qui in latitudinem secundum vnitates descriptus angulis quatuor lateribus equali dimensione dispositis continetur. vt sunt: 4. 9. 16. 25. 36. 49. taliter ordinati et vbi numeris ab vnitate in continua proportionalitate dispositis. Tertius ab vnitate erit quadratus: ac deinceps semper vno intermisso. At cum quadrati in natura diuersi sunt: quidam enim equam latitudinem habent et longitudinem. vt bis duo. et ter tria. quidam vero parte longiores sunt. vt quorum latera non vnitatis: sed aliorum quorumcunque numerorum differentia separantur. vt ter quinque ita formata. k Reliqui vero altera parte longiores existunt. quorum scilicet latera vnitatis tantum differentia sunt diuersa. vt sunt bis tria in ista forma disposita.

De numero Penthagono/Hexagono/Heptagono/ et sequentibus multiangulis. Cap. XXVII. Di.

Penthagonum quem dicis numerum? Ma. Eum ipsum qui in latitudinem secundum vnitates desceptus quinque angulis: lateribus equali diuisione dispositis continetur: et simili definitione hexagoni: heptagoni: et reliqui describunt numeri: que tibi vt facilius pateant pauca exempla subiungam.

12	22	35	51	71	Oes Penthagoni.
15	28	45	66	91	Oes Hexagoni
18	34	55	81	112	Oes Heptagoni

Unitas tamen et si non actu: tamen potentia est omnis numeralis figura et ideo singulis preposita

De numero solido siue corporali. Cap. XXVIII. Di.

Quis est numerus corporalis siue solidus? Ma. Est qui tribus lateribus continetur. scilicet longitudinis: latitudinis: et profunditatis. Vel est qui secundum vnitates suas in longum: latum: et profundum dispositus fuerit: corporis alicuius figuram representabit. Et ob id ipsum ad modum corporis diuidere conuenit hoc modo. Nam numerorum quidam pyramides: laterculi: asseres: cuneoli: aut magis latine gradati: paralellipedos: cubici: ciclici: vel sperici nolantur: quorum desceptiones in sequentibus patebunt.

De numero Pyramidali. Cap. XXIX. Ma.

Pyramidalis itaque est numerus in suis vnitatibus per modum pyramidis corporalis constitutus. vt. scilicet a basi lata incipiat: et in ascendendo semper decrescat: donec ad vnitatem que huiusce pyramidis conus est perueniat. Et sic in corporibus pyramis

q̄dam est trilatera.vt a.⁊ quedā quadrangula vt b.⁊ sic de alijs scd̄m modū superficierum multiangularīū variatis.Sic et in numeris pyramis trilatera quadrangula aliaue reperitur.

De numero Pyramidali trilatero Cap.XXX. Di.

Vide numerus pyramidalis trilaterus est is:cui⁹ basis est triangulus vt a.cuius conus est vnitas in medio locata.⁊ si basi b.porem pyramidē supposueris:pyramidē scd̄am ⁊ denariā cōstitues:q̄ si p basi hoc modo locabit o ⁊ eidem pyramis b.superponit:pyramis tertia.et.20.vnitatū pducit.Silr modo videndū erit in cæteris.nam in numero pyramidali tot vnitates latera cōtinent:quot ad eius cōstitutionem numeri trianguli:aut q̄drangulí:penthagoni:aut hos sequētes concurrūt vnitate etiam pro tali numero computata. Ex quo liq̄t ꝙ p̄me de p̄dictis pyramidib latera duas:secunde tres:tertie vero q̄tuor vnitates habent.

De numero pyramidali quadrangulo. Cap.XXXI. Di.

Uadrangulū pyramidē quē dicis numerū? Ma. Cuius basis numerus q̄dratus.conus vero vnitas est.vt f .Si pyramidi iam fabricatę basim nouenariā hanc.f. h supposueris scd̄am in q̄drāt pyramidem q̄tuordecim.f.vnitatū efficies:quā si huic m basi sup addes:tertiā pyramidē ⁊.30.vnitatū pducis:⁊ sic in cęteris:nō modo q̄drāt verūetiam penthagonis ⁊ alijs multiangulis videre est.Hoc tamē vnū non est silentio ptereundū:si vnitatē q̄ conus dicit obmiseris: pyramidem curtā vbiq̄ efficies.Similiter si alios quosq̄ numeros basib iuxta p̄missas regulas supadditos detraxeris:pyramides facies bis curtas: vel ter curtas.

De Laterculis. Cap.XXXII. Di.

Umeri laterculi qui sunt? Ma. Qui ex ductu equaliū equaliter in minus fiunt.vt tria ter bis.18.constituūt: quasi p̄m tres dimensiones disponant longitudo latitudini equabit: quia vbiq̄ tria.Altitudo vero minor:quia duorū tantū reperitur.vt y quib alia nouē in simili mō disposita supaddas.

De Asseribus. Cap.XXXIII. Di.

Umeri asseres q̄ sunt? Ma. Qui ex ductu equaliū eq̄liter in maius fiunt.vt q̄ter q̄tuor nonies.144.faciunt.que si ad figuram corpalem ordinaueris:latitudo longitudini erit eq̄lis.q: vbiq̄ q̄tuor. Altitudo vero cū nouē habeat erit dissilis.vt s q̄b alia.16.ita disposita decies supponas

De Cuneolis. Capitulū.XXXIIII. Disci.

Umeri Cuneoli qui sunt? Ma. Qui ex ineq̄lib ineq̄liter p ineq̄lia fiunt.vt ter q̄ter nonies.108.efficiūt:q̄s si in corpis formā disponas latitudinē tria:loogitudinē q̄tuor:⁊ altitudinē habentē.9.repies: ⁊ sic oēs dimēsiones ineq̄les.vt r q̄b alia duodecim sic formata decies supaddas.

De Paralellipedib. Cap.XXXV. Di.

Aralellipedes q̄s dicis numeros? Ma. Eos q̄ ex ductu equaliū in eq̄liter per eq̄lia fiunt.vt bis tria bis.12.faciūt: q̄ si in corpis figurā redacti fuerint:latitudinē altitudini equā (q: vbiq̄ duoꝝ) longitudinē vero repies ineq̄lem:q: triū.vt ⁝⁝⁝ quib alia.6.ita formata supaddas.

De Cubis. Capitulum.XXXVI. Di.

Qui sunt numeri cubi? Ma. Qui ex eq̃lib⁹.per eq̃lia pducti sunt vt ter.3.ter.27.cōstituunt:que si in formā corporis redigant: latitudo longitudo: et pfunditas eq̃les reperiunt:qr vbiq̃ tria.vt. o quib⁹ alia.9.taliter ordinata bis supponas. Unde si numeri ab vnitate cōtinue pportionales fuerint: q̃rtus ab vnitate cubus est: ac deinceps duobus semp intermissis:semp q̃dratus cubitus sequitur.

De Ciclicis vel Sphericis. Cap.XXXVII. Di.

Qui numeri sunt Ciclici vel Spherici? Ma. Qui ex ductu cubo4 ita pcreant.vt a q̃ numero cubice q̃titatis latus incepit:in eundē altitudinis extremitas terminet.vt q̃nq̃es.5.faciūt.25.q̃ si rursus quinq̃es accepero:numerū.125.pduco:cuius altitudo in eundē numerū finiat: a q̃ latus ci⁹ pmo inchoat.qr in.5. Sic sili modo cū dico sexies.6.36 facio.q̄ q̃ si rursus per.6.multiplicent.216.pducunt:q̃ in sex iterū terminant. a quo et latus eius inchoat.et ob id ij numeri dicūt Ciclici vel sphericí.qr ad principiū prium reuertunt.Et sicut ex vnica reuersione de puncto in punctū circulus perficit.sic et vna multiplicatione numeri in se.Cicli numeri q̃ plani sunt pcreant.vt q̃nquies.5.sunt.25.Et sicut ex scda.s.semicicli circūductiōe circa dyametrū fixam:sphera describit:ita ex cicli numeri p suū pncipium multiplicatione numerus sphericus pcreat. vt.25.q̃nquies.125. Hec sunt que de rōne numeri theorice cōsiderato coiora et magis vtilia occurrūt altiore vero de his speculatōnem in diui Boetij Arithmetica si quando libuerit inuenies:ex qua et hec que iam tradidi p maiori pte expiscata sunt. Iamiam ad praxim smonē ṽtamus. Boetius.

Libri quarti de principijs Arithmetice practice. Tracta.II. De diuisione nūeri cōtracti. Cap.I. Magi.

Arithmetica practica quā Algorithmū dicimus numerū practice cōsiderat:et de ipius diuisione et passionib⁹ disputat Di. Rem igit ipam aggredere:et diuisionē numeri ccpti pandas. Ma. Numero4 q̃dam Digitus: q̃das Articulus:quidā vero ex his Compositus. Di. Horum descriptiones si quas habes per ordinem edicas.

De numero Digito: Articulo: et Cōposito. Cap.II. Ma.

Numerus digitus est ois denario minor nūerus.vt i vel 2 vel 3.et sic de alijs. Di. Quis est nūerus Articulus? Mag. Est nūerus in decē eq̃lia diuisibilis tali lege.vt istac facta diuisione nihil fit supfluum: nihil dimintuum.vt.20.diuidit in.10.vnitates.et.30.in.10.ternarios.et. Di. Quis nūerus dicit cōpositus? Ma. Nūerus ex digito et articlo cōstitutus vt.12.ex.2.(digito) et.10.(articlo) est aggregatus.Et vt singula vnico complectar cōtextu.Omis nūerus inter duos articlos primus cōpositus est.

Numerus digitus. Articulus. Cōpositus.

De Numeri iam diuisi passionibus. Cap.III. Di.

Numeri a te iam diuisi quot:que sunt passiones? Ma. Septē.s.Numeratio:Additio:Subtractio:Multiplicatio:Diuisio:Progressio:et Radicū extractio.Mediatio aūt a diuisione nō distinguit:nec Duplatio a multiplicatione separat.Est eni Mediatio per duo diuisio:et Duplatio p duo:multiplicatio.Coueniūt aūt he passiones nō modo numero integro:sed etiā in partes quas minutias dicunt diuisio. De quib⁹ eo q̃ iam numerate sunt ordine tractabimus.Et pmū q̃dem in integris. Mediatio Duplatio.

De Numeratione. Cap.IIII. Di.

Numeratio

Uid est Numeratio? Ma. Est cuiuslibet nũeri per figuras cõpe-
tentes artificiosa rep̃ntatio. Di. Que sũt iste cõpetentes figure?
Ma. Sũt hec.1 sc͞at vnũ.2.sc͞at duo.3.tria.4 q̃tuor.5.q̃nq̃.6.sex.7
septē.8 octo.9.nouē.et.o.q̃ figura nihili vel cifra dicit.nam p ip̃am solam
nihil rep̃sentat:ip̃a tñ loci occupante magis p cæteras sc͞abit.vt.20.ibi.2.
viginti sc͞at; et tamē per se positũ tñ duo rep̃sentat. Operepreciũ est ergo in
Nũeratiōe ordinē ꝛ locũ maxie ꝯsiderare.Ordinē q̃dē:q: retrograde numeꝝ

Ordo ꝛ loc⁹ in numeris

scribim⁹.Locũ vero:q: oīs figura in p̃mo loco posita seip̃am solũ rep̃ntat.vt 1.
sic posita ꝛ rep̃ntat.Sꝫ in scd͞o loco posita:seip̃am decies sc͞at.q: viginti.vt.20
In tertio loco quelibet figura se significat centies. In quarto vero millesi-
es.In quinto decies millesies.In septimo vero loco millesies millies. et sic
in infinitũ.Ex quo claret vnica sola figura oēm digitum scribendũ: ꝛ oēm
articulũ a.10.vsq̃ ad centũ exclusiue:ꝛ inter hos oēm numerũ compositũ in
clusiue duabus tñ figuris rep̃sentandũ.vt.10.20.25.ꝛc. A centũ vero vsq̃ ad
mille oīs numerus tripla figura designat.vt.100.121.ꝛc. A mille vero vsq̃
ad decem milia oēm numerũ q̃tuor figuris scribimus. vt.1000.1121. At vero
in exprimendo magnũ numerũ hac cautela vtendũ est.vt sup primã figurã

Cautela ex-p̃mendi numerũ

a.ponat̃ supra scd͞a n.b.supra tertiã.c.super quartã.rursus a.ꝛ super seque-
tem.b.ꝛc.donec oēs figure harũ trium literarũ eo ordine ꝛ charactere sint
insignite.s.a.b.c.ita cũ primo dempto omne a.milenariũ signat.b.numerũ
infra centũ.ꝛ c.centum rep̃sentat.Et vbi a ꝛ b.simul ponunt̃: simul debent
exprimi.nisi vbi b.supra cifram contingat locari.vt in numero hic subiecto

a c b a c b a c b a
4 5 9 3 6 2 9 0 2 2

quē tali s͞mone exprimere possumus:
q̃tuor mille mille milia : q̃ngenta mil
le milia.nonagintatria mille milia.sexaginta milia.vigintinouem milia.et
viginti duo.Tot enĩ in vnoquoq̃ numeroꝝ ordine sunt milia:quot a p̃mo
dempto.Possumus ꝛ aliter numerũ prepositũ q̃ntus sit ꝑquirere. vt vicꝫ in
p̃ma figura incipientes dicamus ordine retrogrado.p̃ma p se.scd͞a decē.ter-
tia centũ.q̃rta millesies.sic de alijs sp̃ loca millenarioꝝ signando punctis.
vt.

4 5̇ 9 3 6̇ 2 9̇ 0 2 2

De Additione. Capitulũ.V. Di.

Additio

Dditio q̃d est? Ma. Est duoꝝ aut pluriũ numeroꝝ in vnã summã
reductio.vt 6.ad 7.faciũt.13. Di. Additionis (vt in alijs intelligã)
modũ ostende. Ma. In additione ad minus duo ordines nũeroꝝ sunt
necessarij supior.s.cui altera addit̃.ꝛ inferior que supori adiungit̃.Si igitur
numerũ numero volueris adiungere:numerũ cui debet fieri additio per su
as figuras in loco supiori scribe:cui numerũ addendũ per figuras suas sup
pone:ita vt p̃ma sub p̃ma:ꝛ scd͞a sub scd͞a ponat̃.ꝛc.His ita dispositis sub-
ijciat̃ linea sub q̃ summa ex additione ꝓueniens scribenda est. vti subiecta
admonet descriptio.

4	6	7	9	Numerus cui debet fieri additio
3	2	3	2	Numerus addendus.
				Linea interiecta.

Quo facto p̃mas figuras ad se addas:ex quib⁹ excrescet nũerus vna aut
duab⁹ scribendus figuris:si vna hec scribat̃ inferius: si duab⁹ p̃ma scribat̃
ꝛ secũda mente teneat̃:quã cum sequente figura addas:pari mō cũ secũda
ꝛ tertia; ꝛ sequētib⁹ opab͞eris figuris:quousq̃ totũ additũ sit. Exemplũ su

mas in numero prius posito.et dic 2.ad 9.faciũt.11.pmã vnitatẽ sub linea scribe:et scdam cũ figura sequẽte sc.3.adde.dicendo.3.ad.7.erũt.10.et vnitas prius reseruata facit.11.scribe iterũ vnam vnitatẽ in scdo loco sub linea: et aliam serua. Dic vltra.2.ad.6.faciũt.8.et vnitas suata cum his octo cõstituit.9.quę loco tertio scribe sub linea. Rursus dic.3.ad.4.efficiunt.7.quę si in loco quarto scribant sub linea figure oẽs hoc ordine stabunt.

4	6	7	9	Numerus cui debet fieri additio.
3	2	3	2	Numerus addendus.
				Linea interiecta
7	9	1	1	Numerus pductus

Aduertendũ vero in hoc calculandi modo figuras nõ delendas:sed virgulis paruis signãdas esse. Et vt singula in oĩ additione occurrentia vnico complectar contextu. Exemplum subijcere placuit generale:in quo singula ad additionem requisita mox apparebunt.

ionis
iale

9	8	7	4	6	Numerus cui debet fieri additio.
2	0	3	4	5	Numerus addendus
					Linea interiecta.
1 1	9	0	9	1	Numerus pductus

De Subtractione. Cap.VI. Di.

Quid est Subtractio? Ma. Est numeri a numero sublatio.vt videat summa relicta.vt.5.a 9.relinquunt 4. Di. Modum subtractionis subiũgas. Ma. In subtractione duo numeri sunt necessarij.s.nũerus pmo loco positus a q̃ alter subtrahit: et numerus huic suppositus q̃ a supiori remouet. Põt aũt minor de maiore:aut equalis de equali:sed maior de minori nunq̃ subtrahi. Si igitur subtrahere volueris numerũ a quo debet fieri subtractio p suas differentias in supiori loco.numerũ vero subtrahendũ in inferiori ponas: ita vt prima sub prima:secunda sub secũda.et sic de alijs ponant linea supposit. Dehinc primã inferioris a pma supioris auferas:et qđ residuũ est sub linea ponas. Si vero inferiorẽ a supiore subtrahere nõ posis:distantiã eius a denario cõsidera:et eandem numero supiori adde:pductũq̃ ex vtroq̃ sub linea in loco suo ponas:et quotienscũq̃ hoc factũ fuerit:figurę primę in inferiori ordine sequenti addenda est vnitas:et tũc tertũ a sibi supposita tollas Et h vsq̃ in finẽ suato mõ pcedẽdũ ẽ. Exẽm accipe in h nũero | 5 4 6 8
Et dic 2.ab 8.remanẽt 6.quę scribe sub linea. dic rursus 7.a 6 | 2 3 7 2
non valeo:ideo 7.a 10.distantiã quę tria est:inueniẽs eam numero superiori.s.6.addo:et 9.emergunt:quę sub linea ponenda sunt. Et numero sequẽti in ordine suptrahendorũ.s.3.adde vnitatẽ et erunt.4. Et rursus dic 4.a 4.et surgit:vel nihil remanebit.illud nihil qđ per cifrã ſcatur ponat sub linea. et dic vltra 2 a 5. et manẽt 3.quę iterũ ponant sub linea.et si h sic acte fuerit figure stabũt hoc ordine. Et ne qđ de necessarijs ptermittã: tibi exẽm

ḡnale
ctõis

generale totius subtractionis subijciam tale.

9 0 0 1 3 8 6	Numerus a quo debet fieri subtractio
7 5 3 2 4 3 6	Numerus subtrahendus.
	Linea superposita
1 4 6 8 9 5 0	Numerus relictus.

Probaẗ aũt per additionẽ subtractio.et ecõuerso.vt si numerũ relictũ numero subtrahẽdo addas:numerũ a q̃ facta est subtractio inuenies.Et rursus si in additiõis exemplo numerũ subtrahendũ a pducto subtraxeris:numerũ subtrahendũ p relicto cõspicies.Pari modo si numerũ cui debet fieri additio a pducto deposueris:p relicto numerũ subtrahendũ videbis.

De Multiplicatione: Cap.VII. Disci.

Quid est multiplicatio? Ma. Est numeri pcreatio pportionabiliter se hñtis ad multiplicandũ:sicut multiplicãs ad vnitatẽ. Vbi gratia.3. per.4.multiplicare:est numerũ i2.pcreare.q̃ se in eadem pportione ad.4.hab3.sicut.3.ad vnitatẽ:q2 vtrobiq3 est pportio tripla. Di. Multiplicationis formã adijcias. Ma. In multiplicatõe duo nũeri sunt necessarij .s.nũerus multiplicãdus in supiore ordine:et nũerus multiplicãs in inferiori ordine scribẽdus.Nec erit cura an prima multiplicãtis ponaẗ sub multiplicandi pma aut alia.vt 7 9 5 4 Est etiã ambob3 ita dispositis linea subijcienda sub qua 6 4 2 Sũma ex multiplicatiõe puenies ponẽda est.Primũ itaq3 primã numeri multiplicãtis in oẽs multiplicandi ducas:et qd ex hoc puenit sub pfata linea ponaẗ. Silr scdam multiplicantis in oẽs multiplicandi ducas: et pductũ ea lege sub linea locab.vt locus pducti loco corrẽspõdeat multiplicãtis.nam si multiplicans scda fuerit.pductũ sub scdo numero pus sub linea posito locare cõuenit. Et sic faciendũ est de singulis:donec oẽs figuras multiplicãtis in oẽs multiplicãdi ducte fuerint. Di. Exemplũ huius subiũgas:vt que dicis clarius intelligam. Ma. Exemplũ sumas in numero priori.Et pmũ qdem dicas:bis 4.sunt.8.scribenda sub linea.dic rursus bis.5.sunt.i0.scribe o.cifram.et serua vnitatẽ.et vltra bis.9.sunt.i8.qbus vnitas pus reseruata:si addaẗ:decẽ et nouẽ cõstituit.e quib3.9.scribe sub linea:vnitatẽ serua.Et amplius: bis 7.sunt.i4.et vnitas pus suata facit.i5.q̃ tota sub linea scribenda sunt.cum nõ sit numerus sequens cui digitus addi possit. Et si (vt diximus)opatus fueris post opatõem figuras eo ordine dispositas videbis hic in margine signato.Dehinc scdm multiplicantis in oẽs multiplicandi ducas.Et pmũ dic qter.4.sunt.i6.e quib3 sub o.scribas.6.et vnitatẽ serues. Et rursus dic qter.5.sunt.20.et vnitas pus seruata his addita facit.2i.scribe i.sub.9.et binariũ serua.Et amplius qter.9.sunt.36.et binarius pus suatus illis additus 38 cõstituit.e qbus.8.sub.5.scribenda.et.3.seruãda sunt. Et rursus qter.7.sunt.28.et.3.prius seruata his addita cõstituũt.3i.q̃ iterũ totaliter scribẽda sũt vt pus.Et si bñ opatus fueris:dispositõem figurar3 videbis talem.Demũ dic sexies.4.sunt.24.e quibus.4.sub i.porisnumeri ponas:et duo serues. Et rursus sexies 5.sunt.30. et duo prius seruata faciunt.32.e quibus.2.sub.8 scribas et.3 serues.Amplius sexies.9.sunt.54.quibus si.3.prius seruata addas.57.emergunt.e quibus.7.sub.i.scribaẗ.et.5.mente cõserues. Et rursus sexies.7.sunt.42.et.5.prius seruata faciunt.47.que totaliter sub linea ponas.Qd si bene opatum fuerit dispositio numeror3 erit talis.

7 9 5 4.
6 4 2
i
i 5 9 08

7 9 5 4
i 6 4 2
i 5 9 0 8
3 i 8 i 6

7954 Numerus multiplicandus
642 Numerus multiplicans
Linea interiecta
i 5 9 0 8
3 i 8 i 6 Numerus pductus
4 7 7 2 4

Que si oīa p modū in.v.cap.traditū:addideris numerū. 5 1 0 6 4 6 8 pcreabis. Et q: in oīibus antedictis digitoꝝ inter se p̄supponit̄ multiplicatio:ideo de his ⁊ regulā ⁊ tabulā subiicio talem. Regula. Scribant̄ figure in se multiplicande subalterne:⁊ cuiuslibet distantia a decē a dextris ponat̄:⁊ vna distantiaꝝ p alterā multiplicet̄ pductumq; seruetur. Deinde distantiā vni⁹ digiti a digito alio subtrahas:residuū priori pducto exdistātiarū multiplicatione postponas. Di. Huius exemplū subiūgas. Ma. Si scire volueris quot sunt septies.8.ea h̄ ordine cū distātiis suis a dextris statuas. f Dic ter.2.sunt.6.⁊.rursus.2.a.7.remanent.5. que predictis.6. postponas.⁊ numerū talē inuenies.56. quē faciūt sp̄es.8 Tabula.

2 2 4	3 3 9	4 4 16	5 5 25	6 6 36	7 7 49
2 3 6	3 4 12	4 5 20	5 6 30	6 7 42	7 8 56
2 4 8	3 5 15	4 6 24	5 7 35	6 8 48	7 9 63
2 5 10	3 6 18	4 7 28	5 8 40	6 9 54	
2 6 12	3 7 21	4 8 32	5 9 45		8 8 64
2 7 14	3 8 14	4 9 36			8 9 71
2 8 15	3 9 27				
2 9 18					9 9 81

Et ne alia ī multiplicatiōe tibi occurētia p̄tereā exemplū sit hoc generale.

4 5 0 6 0	Numerus multiplicandus.
2 0 5 0	Numerus multiplicans
———————	Linea interiecta
91 4 7 1 8 0 0	Numerus pductus.

De Diuisione. Capitulum.VIII. Di.

Quid est diuisio? Ma. Est numeri pcreatio pportionabiliter se habētis ad vnitatē.vt diuidendus ad diuisorē .vt.20.p.4.diuidere est numerū.5. pcreareq; que vnitati in idē pportionet̄ pportione q̄ q̄ttuor pportionant̄ vigintināvbiq; est pportio quintupla. Di. Diuisionis formā haud p̄tereas. Mag. In diuisione duo nūeri erūnt necessarij.s. superior qui diuidendus ⁊ inferior qui diuisor appellandus est:⁊ sub supiore ita locandus:vt vltima sua ponat̄ sub supioris vltima:⁊ penultima sub penultima.⁊c. Et hoc q̄dem verū est si vltima diuisoris nō fuerit maior vltima diuidendi:nam si maior fuerit: nō sub vltima diuidendi sed sub penultima locanda est:⁊ relique subsequentibꝰ ordine directo. vt patet in exēplo a. Istis ita vt dictū est format̄ virgula cōcaua ad lat⁹ dextꝝ post nūeros ponat̄:cui nūerus ex diuisione inuentus (qui quotiens appellat̄) inscribi possit.vt.11. Quo facto videndū est quotiēs vltimā diuisoris in nūero sibi suprapposito possis reperire:ita tū q tottiens etiā oēs sequētes in suis suprapposit̄ possint haberi:⁊ quotientē inuentū ⁊ v̄sus dextrā in virgulā cōcauā locatū:in oēs figuras diuisoris multiplica. primo.s.in vltimā: deinde in sequentes. ⁊ qđ ex hac multiplicatione pducit̄ a nūero sibi suprapposito subtrahat̄ figuris a quibꝰ facta est subtractio paruis lineis cancellat̄:⁊ resi duo cuiuslibet figure nūeri diuidendi sup ipsam eandē figurā:cuius residuum est posito, vt in priori exemplo. Illo faco secundet̄ diuisor per vnā figurā ⁊ iterū quotiens queratur: ⁊ ad quotientē prius repertum sub virgula po

a
3 6 2
2 1

3 6 2
4 3

situm ꝛ in oēs figuras diuisoris vt prius multiplicet: ꝓductumq̃ a supi-
ori subtrahat: ꝛ rursus diuisor ꝑ vnā figurā secundet: qđ totiens fiat donec
prima diuisoris sub p̄ma diuidendi constiterit. Si aūt in opatione media
aut in fine quotiens repiri nō possit: ꝓ eo ponat .0. ad virgulā cōcauā figu
ris diuisoris cācellatis. Diuisor ꝟo rursus ꝑ vnā figurā secundet. qđ autē
in fine diuisionis relictū fuerit de nūero diuidendo: in quo diuisor nō pos-
sit amplius reperiri. erit residuū diuisionis. Di. Nisi exemplari opatione
dicta explicaueris intelligā minime. Ma. Exemplū positū supra accipe: et
primū dicas: quotiēs reperio .4. in .6. ita ꝙ etiā totiens .6. in .5. ꝛ videbis ꝙ
tantū semel: ob id vnitatē in virgulā concauam ponas: ꝛ eā vnitatē in oēs
diuisoris multiplicādo dicas: semel .4. sunt .4. quę ab vltima diuidēdi sub-
trahas: dicendo .4. a .6. manent duo: q̄ supra .6. ponas. ꝛ ipa .6. ꝟgula signes
Dic rursus semel sex sunt sex. sex a .5. nō possum: distantia est .4. 4. ad quē
sunt nouē: que ponas supra .5. quinq̃ prius virgula cācellatis: ꝛ vnitatē quā
ex lege subtractiōis sequenti dabis figure a sibi suprapositā scʒ .2. subtrahas
dicēdo .1. a .2. ꝛ manet vnū ꝛ signes ꝟgula: ꝛ .1. sup ea ponas. Post hoc diuisor
per vnam figuram secundetur. ꝛ stabunt figure ordi-
ne tali. Illo facto rursus dicas .4. in .19. quotiens pos
sum reperire. ita tamen ꝙ etiā totiens .6. in .4. ꝛ alijs
ex .19. cum .4. subtraxero relictis inueniam: ꝛ videbis
ꝙ quater. Hec igit .4. sub virgula concaua ponas: ꝛ
ea in oēs diuisoris multiplicādo: dicas quater. 4.
sunt sedecim: quę a .19. subtrahe: dicēdo .1. ab .1. ꝛ sur-
git .6. a nouē ꝛ manent tria que ponas supra .9. ꝛ .9. cācella. Dic rursus: qua-
ter. sex sunt .24. quę subtrahe a .34. sibi suprapositis dicēdo .2. a .3. manet vnū
quę sup .3. cancellata ponas ꝛ iterū dicas .4. a .4. ꝛ surgit ab hoc .4. cum vir
gula signes ꝛ ei .0 sup ponas iterumq̃ diuisorē ꝑ vnā figurā secundes et fi-
gurarū talem dispositionē reperies.

1
29
88
464
1469 (1

1
13
290
Diuidendus] 6549 (14 Quotiens
4666
144
164
2

Ita pariformiter in sequentibꝫ faciendum est: quod si bene operatus fueris
dispositionē figurarū talem videbis. Et .17. residua sunt in quibꝫ .46. am-
plius reperiri non possunt.

1 1
132
2987
6549
4666 (143 Quotiens
1442
164
28
1

Exem
diuisio

Probatur aūt diuisio ꝑ multiplicationē ⁊ ecōuerso. Per multiplicationē quo-
dem ꝓbatur diuisio: si quotientē ꝑ diuisorē multiplicaueris. nā qđ ex illa
multiplicatione excreuerit vna cū residuo (si quod fuerit) numerū diuiden-
dum representabit. Rursus multiplicatio per diuisionē ꝓbabit̄. nam si ꝓ-
ductum in multiplicatione per multiplicandū diuidas in quotiente multi-
plicantem inuenies. Et vt omnia simul cōplectar. Exemplum generale:
Diuisionis subijciam tale.

Diuidendus	9 4 5 0 6 7 8 9 (2 1 0 0 1 5 0		Quotiens
Diuisor	4 5	Residuum	39

De Progressione. Capitulum. IX. Di.

Quid est ꝓgressio? Ma. Est pluriū numerorꝫ scđm equales ex-
cessus sumptorꝫ in vnam summā reductio. vt. 1. 2. 3. 4. faciunt. 10. Progressio
Di. Huius formā ⁊ modum subiūgas? Ma. Modus ⁊ forma Arithmeti.
ꝓgressionis subiectā prerequirunt diuisionem. Progressio quidē
est duplex: quedā arithmetica: quedā Geometrica. Arithmetica est in qua
numeri sese sequentes equali excedunt excessu. Et hec duplex est. Est enī ꝓ
gressio Arithmetica naturalis ⁊ cōtinua vbi videlicet post principiū nullus
nūerus obmittit̄. vt. 1. 2. 3. 4. 5. 6. vel. 2. 3. 4. 5. 6. Alia arithmetica discontinua Geometri-
siue intercisa: in qua post principiū semꝑ equaliter vna due tres quattuor ca.
aut plures obmittunt̄ figure. vt. 1. 3. 5. 7. vel. 2. 4. 6. Geometrica est in qua nu-
meri se sequentes nō equaliter excedunt: attamen in equali ꝓportione ad-
inuicem erunt aut dupla. vt. 1. 2. 4. 8. aut tripla. vt. 1. 3. 9. 27. aut quadrupla. Prima re-
vt. 1. 2. 8. 32. ⁊ sic de alijs. Hac diuisione intellecta sit hec de modo ꝓgressiōis. gula.
Prima regula. In omni ꝓgressione arithmetica addatur numerus primus
ad vltimū. ⁊ excrescit numerus aut par aut impar. si par per eius medietatē
totus numerus locorū multiplicet̄ ⁊ numerus summe totius cōtinuo emer
git. Si impar excreuerit ꝑ ipm totū medietatē locorꝫ multiplicabis ⁊ que-
situ inuenies. Di. Da exemplū primi. Ma. Sint numeri in ꝓgressione
taliter dispositi. vt. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. quorꝫ omniū summā si scire volueris. 1. ad
7. adde ⁊ qđ excreuerit diuide ⁊ ꝑ eius medietatē que est. 4. multiplica nu-
merorꝫ in ꝓgressione positorū loca que sunt. 7. dicendo quater. 7. sunt. 28. et
hec sunt toti9 sum̄a. Di. Da exemplū scđi. Ma. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. hui9 sum Secunda
mā si scire volueris. 1. ad. 8. addas ꝑ ꝓductū qđ est. 9. medietatē locorꝫ scꝫ. 4
multiplica ⁊ ꝓductū erit toti9 sum̄a scꝫ. 36. Scđa regula. In ꝓgressione Geo
metrica vbi fit excessus in ꝓportione dupla vltimus nūerus est duplādus et
a duplato primus subtrahēdus. ⁊ apparebit nūerus quesitus. Di. Da exem
plū. Ma. 1. 2. 4. 8. 16. si huius summā totalē habere volueris: vltimū nume
rū scꝫ. 16. duplabis. i. ꝑ duo multiplicabis ⁊. 32. ꝓueniunt: e quib9 si numerū
primū huius ꝓgressionis scꝫ. 1. subtraxeris. 31. manebunt q̄ totius summā in
dicabūt. Si aūt geometrica ꝓgressio in tripla fuerit ꝓportione: ⁊ toti9 sum-
mā volueris scire: vltimū tripla ⁊ a producto primum subtrahas ⁊ residui
medietas ostendit quod querebas. Di. da exemplum. Ma. sit exemplū
3. 9. 27. 81. numerum vltimum tripla. ⁊. 243. prouenient a quib9 si primū scꝫ.
3. subtraxeris. remanentis medietas summā totius ostendit scꝫ. 120. Si autē
ꝓgressio geometrica secundum quadruplā ꝓportionem constituta sit vlti-
mū quadrupla a producto primū subtrahe: ⁊ remanentis tertiam partem
pro summa totius retinebis. Di. Da exemplum. Magi. 2. 8. 32. si vltī-

nū quādruplicaueris. 128.efficies a quib᷑ si primū sc3.2.tollas. 126.manebunt:quoꝝ tertia pars est.42.que summā totius ostendunt. Et ita cōsimiliter in oībus alijs ꝓportionibus facias: multiplicando sc3 semꝑ vltimū numerū ꝑ numerū denoīationis ꝓportionis:⁊ primā a ꝓducto subtrahēdo ⁊ relictum ꝑ numerū vnitate minorē numero ꝓportionis diuidendo.⁊ hui⁹ diuisionis numerus quotiens quod querebas ostendit.

De Radicū extractione ⁊ primo in quadratis. ca.X. Di.

Radicum extractio.

Uid est radicū extractio? Ma. Est numeri inuentio:qui cū in se ductus fuerit totum numerū aut saltem maiorē eius partē quadratā sc3 vl' cubicam ꝓducit. Di. Radix igitur numeri est nūerus qui in se ductus ipm totū constituit. Ma. Optime infers.vt radix.16.est.4.nam quater quattuor.16.constituunt.Pro intellectu aūt forme ⁊ opationis radicum extractionis:necesse est mente tenere ea que supra diximus de numero solido ⁊ super ficiali solus enim talis ⁊ nullus alius innenitur radicem habere. Unde si numerus semel in se ductus fuerit:superficialem ⁊ quadratū constituit:cuius ⁊ radix extat.vt q̄ter quattuor sunt sedecim.Si vero numerus bis in se aut semel in suū quadratum ducitur numerū solidum siue cubitū generat:⁊ eius qui generat⁹ est radix dicit̄.vt bis.2.bis:sunt octo.His ita precognitis formā extractionis radicum in quadratis primū dehinc in cubicis tradam. Di. probe. Ma. Si igit̄ ꝓponatur tibi nūerus cuius radicem quadratā scire volueris:ipm in locis imparib᷑ punctis in hunc modū signabis . . . quot eīm pūcta nūerus ꝓpositus taliter signatus habuerit:tot 54221 digitos i radice sua habebit.Illo facto sub vltima eius figura inueniēdus est digitus: qui in se ductus deleat totū suprapositum respectu sui:vel quantū vicinius potest:⁊ ille digitus inuentus ponendus est sub concaua virgula ad dexterā quemadmodū in diuisione traditū est. Quo facto inuentus digitus duplādus est ⁊ duplatus sub figura ꝓxima versus dexterā ponatur. Deinde rursus inueniendus digitus sub ꝓxima figura puncto signata:qui in duplatū ductus:totum deleat suprapositum respectu duplati:⁊ in se ductus:totū deleat suprapositū respectu sui:aut quantū vicinius potest:qd̄ semꝑ subintelligendū est. Et talis digitus etiā ad priorem digitum inuentum sub virgula collocetur. Depost rursus sub proxima figura puncto signata consimilis inueniatur digitus ⁊c. quod quidē continuabis donec ad finē totius ventum fuerit. Si autē in media operatione cōtingat digitum talem inueniri nō posse ponenda est 0:ad priores digitos sub virgula cōcaua:⁊ oībus dimissis intactis ad ꝓximi ꝓcedatur inuentionem digiti:nisi hoc eueniat in fine:tunc eīm figure relicte computantur ꝓ residuo. Di. Nec hoc quidem sine exemplo intelligendum existimo. Magi. Sit igitur pro clariore intellectu exemplū tale. 1491. cuius si radicē queris ipm vt dictum est signabis.Deinde sub vltimo puncto sc3.4. queras digitum scilicet.3. qui in se ductus ⁊ si nō totum deleat suprapositū tamen viciniori nūero.oīni alio dato ⁊ illum inuentū sub virgula ponas:vt sic ipm quoq̄ i se ducas . . dicēdo ter tria sūt nouē:⁊ hec a.14.subtrahas:⁊ 1491 (3 mācbūt.5.que.4. delet̄ supponas vt sic deinde priorem inuentum dupla digitum dicendo bis tria sunt sex ⁊ hec scilicet.6.proxima versus dexteram figuram ponas . vt B et rursus sub pun- B

5
1491 (3
9

cto sequēti digitum inuenias qui in duplatū ductꝰ totū suprapositū respectu duplati scz.59.(aut quantū viciniꝰ potest) deleat.deinde ductus in seipm̄ respectu totius sibi supra positi itidem faciet ⁊ sunt.8.q̄ cū ad virgulā in hunc modū posueris:ipa in duplatū scz.6.multiplica ⁊ ꝓductū scz.48.a numero duplato suprapositio scz.59.subtrahe ⁊ remanent vndecim vt sic a Deinde hunc digitum scilicet octo in se multiplica ⁊ ꝓductum scz sexaginta q̄ttuor si a sibi suprapositio scz. i i i. subtractū fuerit ꝓ residuo nūerus talis scz quadraginta septē remanebit.⁊ dispositio figuratū talis restabit. Ex quo manifestū est ꝓpositum numeroꝝ nō esse quadratum sed tm̄.3.8.radicē esse maximi quadrati in ipo contenti scz.i444.Cuius experientiā si habere cupias: radicem inuentā in se multiplica et residuum si quod fuerit adde ⁊ redibūt figure nūeri ꝓpositi.sinaūt errorē corrige.Ad cubicā radicem ligonem nostrū vertamus.

De Radicum extractione in cubicis Capitulum vndecimum.

Mar.

SI alicuiꝰ numeri tibi ꝓpositi radicē queras cubicā:ipm̄ in loco p̄mo:⁊ deinde in singulis millenarioꝝ locis signes pūcto vt .i49i. Illo facto sub vltimo puncto inueniēdus est digitꝰ: qui in seipm̄ ductus cubice totū deleat suprapositū respectu sui aut quantū pōt viciniꝰ ⁊ illo digito ad virgulā concauā (quēadmodū in priorib9)posito ipm̄ tripla ⁊ triplatū ponas sub prima ꝟsus dexterā tertia figura.Deinde sub sequenti figura alius querat digitus ad priorē sub virgula ponēdus q̄ p̄mo cū digito priore secū sub virgula posito ductꝰ in triplatū deinde solus ductꝰ in ꝓductū:deleat respectu triplati totū suprapositū.Secūdo in se ductus cubice deleat totū supra positū respectu sui:vel quantū viciniꝰ pōt. His ita pactis triplandū est totū qđ ponit sub virgula: ⁊ triplatū ponendū subsequenti.prima tertia figura. Deinde sub puncto primo rursus inueniēdus est digitus qui cū iu alijs in virgula secū positis: in triplatū ductus deinde solꝰ ductus in ꝓductum deleat totū suprapositū respectu triplati: ⁊ demū in se ductus cubice deleat totū supra positū respectu sui. ⁊ sic operandū est vsq; dū ventum sit ad finē. Di. Inter oīa p̄cedentia a te dicta nullū minus illo potui intelligere:ob hoc exemplū ponere ⁊ id declarare operepreciū erit? Ma. Exemplū accipias.in nūero priori scz.i49i.Illo taliter ordinato.sub vltimo puncto scz.i.in loco millenarij posito inueniendus est digitus scz.i.q̄ in se cubice ductus facit.i. delet totū suprapositū respectu sui.illū digitum iam inuentū pone sub virgulā.vt sic. Deinde ipa tripla ⁊ facit .3. ⁊ illa sub prima tertia ponas figura scz.9. vt sic b Illo facto sub primo puncto. scz.i.primo loco posito alter inueniēdus est digitꝰ etiā ad virgulam ponendus vt sic c qui primū cū digito secum posito ductus in triplatum scz.3. facit.33. deinde solus ductus in ꝓductum scz.33.facit.33. deleat totū suprapositum aut quantū vicinius potest respectu triplati.nam si.33. a.49.subtrahas.i8.relinques.

a

b

i 4 9 i (i
i 5

c

i 4 9 i (i i
i 5

Deinde ille digitus in se cubice ductus deleat totū vel quantū vicinius pōt respectu sui suprapositū.i.161.duc igit ipm in se cubice dicendo semel.i.est .i.ꝛ illud a.161. subtrahat ꝛ manent.160.p residuo.ex quo claret numeꝝ ppositū nō fuisse cubicū,sed .i i. radicem esse maioris numeri cubici in pdicto numero pposito cōtenti.s.121 .Qd si pbare volueris radicē in se cubice multiplica:ꝛ pducto si quid fuerit residuū adde:ꝛ numerū ppositū inuenies. Di. Quid est numerū in se cubice multiplicare? Ma. Est ipm bis in se aut semel in suū quadratū ducere. vt bis duo bis: aut bis.4.sunt.8. Et vt habeas in sūma quātum quisq digitus in se cubice multiplicat⁹ pducat:tabulā illi⁹ satis breuē hic positā inspicias. Sequit Tabulla.

multiplicatio cubica.

1	vnum semel	1	6	sex sexies	216
2	duo bis	8	7	septem septies	343
3	tria ter	27	8	octo octies	512
4	q̄ttuoꝛ quater	64	9	nouē nouies	729
5	quinq quinq̄es	125			

Hec sunt fili dilectissime que tibi in pmis de passionib⁹ numeri integri tradere volui:nunc vero ne huius artis(quā calculariā dicūt)principia necessaria otractius tradā: pauca ꝛ q̄dem necessaria de minutijs subiūgenda sunt.

Libri Quarti Algorithmus de minutijs vulgaribus:

Tractatus.III.quid sit minutia ꝛ quottuplex.Ca.I.Di.

Minutia.

Quid est minutia? Ma. Est integri pars aliquota. vt minutū est sexagesima ps hore aut gradus. Di. Sunt ne minutie oēs eedem aut natura diuerse? Ma. Sunt diuerse:nam quedam sunt minutie vulgares quibus.s. vulgus frequenter vtit.vt vna tertia.vna quarta.due quinte.ꝛc. ꝛ sunt minutie phisice: quib⁹ s.naturales ꝛ phisici vtuntur sepius.vt minutū tertiū quartū.ꝛc.vsq i infinitū pcedendo.ꝛ de his quidē posterius:de alijs vero prius disserendū est.

De numeratione siue representatione minutiarū. vulgarium. Capitulum secundum. Di.

Modum igit nūerationis aut repn̄tatiōis minutiaꝝ vulgariū pande? Ma. Minutie vulgares eisdem quib⁹ ꝛ integri numeri figuris scribēdi sunt:sed aliter ꝛ aliter locādis atq noiandis.Nā in nūeratiōe earundē duo requirūt numeri:nūeratoꝛ.s. ꝛ denoiatoꝛ ponēdi subalterne virgula intericcta.vt sic 4 Di. Numeratoꝛ quis est? Ma. Est numerus in quotiēs,vnitas est quot integri ptes volum⁹ repn̄tare ꝛ hunc semp solem⁹ superius 9 scribere. Di. Denoiatoꝛ q̄s est? Ma: Est nūerus in quo tociēs vnitas repitur quotiēs ps denoiata in suo toto i uenit.ꝛ is semp inferius scribitur.vt 4 numeratoꝛ Intellectus vero repn̄tationis minutiaꝝ vulgariū facile 9 denoiatoꝛ in sequētib⁹ regulis deprehendit.Prima regula.Quotienscunq numeratoꝛ equalis est denoiatori minutie pcise integrū valebūt.vt hic. 3 4 5 6
3 4 5 6
Secunda regula est ista.Si numeratoꝛ maioꝛ fuerit denominatore minutie plusq̄ integrum constituunt.vt sic. 4
1 1 37 Tertia regula.Si nūeratoꝛ minoꝛ fuerit denoiatore minutie nō totū integrū pficiunt.vt hic. 1 2 3 5
2 3 4 6

De Minutijs vulgaribus

De reductione minutiarũ diuersaꝝ denominationũ ad eandem. ⁊ additione earundẽ. insuper de reductione minutiaꝝ ad integra. ⁊ integroꝝ ad minutias. Ca. III. Ma.

Uia ꝓ minutie vulgares: alijs diuersaꝝ denominationũ addi nõ
q possũt: nisi ad eandẽ denoĩationẽ reducte fuerit: ob id quo pacto
hoc fiat primo pandã. Di. Sane q̃dem facis: ⁊ mlto sanius si id
exemplis manifestaueris. Ma. Faciã vt petis. Si igit minutias diuersarum denominationũ: vt puta. 2 3 ad eandẽ denoĩatiõe reducer̃ voluer
ris denoĩatorem vnius p de nomitatorẽ alteri' multiplica: ⁊ qd
ex hac multiplicatiõe ꝓcreatũ 3 4 fuerit erit denoĩator cõis. vt ter q̃
ter sunt. 12. denoĩator cõmunis. Hoc facto nũeratores q̃rendi sunt. mltiplica nũera. cões
igit nũeratorẽ p̃me p denumeratorẽ scdẽ. vt bis. q̃ttuor sunt. 8. ⁊ rursus nũe a
ratorẽ scde p denoĩatorem prime. vt ter tria sunt. 9. eruntq. 8. ⁊. 9. numeratores 8 9
res cõmunes. ad. 12. denominatorem communem. Ex hoc enim patet in 2 3
2 8 3 9 Et facta opatione stabũt figure taliter ordinate. a 3 4
esse ⁊ in esse Ipsis itaq ad eandẽ denoĩationem reductis: nũera. 12
3 12 4 12 tores eaꝝ: vt in itegris addas. s. 8. ad. 9. et 17 repies deno. cõis.
Si vero minutie ples fuerint: p̃mũ de duab' p̃mis te absoluas: 12 dehinc
cũ ꝓducto ⁊ tertia idem vt dictũ est attentabis. hinc cum ꝓducto ex oibus
p̃cedentib' ⁊ quarta idẽ donec ad finem ꝑuentum sit actitandũ est. vt si sint k
2 3 4 primis duabus vt p̃missum est adinuicem reductis: et k pro 17
3 4 5 producto inuentis hec ad eandẽ denominationẽ reducas ⁊ 12
17 4 addas. Et facta opatione ex omnibus inuenies 133 q si sci
et re volueris quot sexagesime alie minutie in f 60 aliјsq
12 5 minutijs sint. 60. aut alias p̃positas ptes p noĩatorem minutie in qua queris multiplica: ⁊ ꝓductum p dominatorem eiusdem diuide.
3 ⁊ parebit i quotiẽte: qd querabat vt in a Minutijs a 2 40 3 45
t aũt minutiaꝝ diuersarũ denominationũ p̃positis: duc deno sũt ⁊ isũt
4 minatorẽ p̃me in denoĩatorẽ secunde: ⁊ in ꝓductũ denoĩa 3 60 4 60
tores tertie. ⁊ sic de alijs. ⁊ illud qd vltimo ꝑuenit: denoĩatorem cõmuem indicabit. vt si tres q̃rtas duaꝝ tertiaꝝ vni' medietatis ad minutiã simplicẽ p
reducere placuerit: ipsis h' ordine positis. p 4. in. 3. multiplica: ⁊ in ꝓducũ. s. 12. duo mltiplica. ⁊. 24. p denoĩatore cõi habebis. ⁊ si numeratorẽ cõem 3
habere volueris: numeratorẽ p̃me in numeratorẽ secunde ducas: ⁊ rursus 4 2
nũeratorẽ tertie p ꝓductũ multiplica. ⁊ parebit quesitũ. vt ter. 2. sunt. 6. ⁊ semel sex manant sex: ⁊ inuenies intrib' quartis duaꝝ tertiaꝝ vni' medietat 3 2
6 Di. Aptissime qd q̃rebam demonstrasti: restat autẽ vt minutias ad
4 integra reducere edoceas. Ma. Si minutias ad integra reducere
placuerit: multiplica numeratorẽ p denoĩatorem: ⁊ nũerus quotiens quesitum dabit: ⁊ si quid residuũ fuerit: ptes integrũ nõ faciẽtes indicabit. vt si 58
ad integra reducas. 8. integra et 2 p residuo habeb. at si ecõuer 7
so integra ad minutias reducere 7 volueris. nũerum integrorũ
p denoĩatorẽ minutie fiende multiplica: ⁊ in ꝓducto quesitũ inuenies. vt si
4. integra ad quintas taliter reduxeris 20 procreabis.
6

De Subtractione minutiarũ. Cap. IIII. Di.

Subtractionẽ minutiarũ subiungas. Mag. Minutias si quas a minutijs subtrahere placuerit: ipsis (si nõ fuerint) ad eandẽ deno

minationē reductis:numeratorē vni⁹a numeratore alterius subtrahas.vt
8 9 i Si vero plures mi.
si a subtraxeris manet nutias a pluribꝰ sub
12 12 12 trahende sint:oēs
subtrahendas ſm dicta in.c.pcedenti simul addas.siliter ꝛ eas a quibꝰ de.
bet fieri subtractio.Dehinc vt iam dictum est:numeratorē vnius a numera
tore alterius demas.vt 2 1 1 6 quaꝝ si due tertie et vna quarta ad
iūcte fuerit. 11 Si ꝛ a et autem vnam scđam ꝛ 20
sex octauas con 3 4 2 8 iunxeris: tūc ex hoc 16
efficies:que 12 rursus ad cōmunē denoiationē reducte ꝛ addite pueniunt
11 176 20 240
pueniūt ꝛ pro surgunt
12 192 16 162
A quibus si primas subtraxeris videlicet 176 manebunt 74
quas inquirebamus
192 192

De multiplicatione minutiarum. Cap.V. Ma.

b Ic facile ex his que de integris dicta sunt:minutiarū multiplica
tionem habebis.Nam si minutias per minutias multiplicare vo
lueris:numeratorem vnius per numeratorem alterius multipli.
ca ꝛ pductū p numeratore inuento reserua.Sic denominatorem
vnius per denominatorem alterius multiplicabis:ꝛ in pducto denomina.
torem quesitum inuenies.vt cum multiplicabis.
2 3 6
per pereabis
3 4 12

De minutiarum diuisione. Cap.VI. Ma.

Imiliter minutiarum diuisionem facile deprehendes si diuisorē
a dextris posueris:tunc eni nominatorem diuidendi per denomi.
natorem diuisoris multiplicabis:ꝛ numeratorem quesitum inue.
nies:sic eni si denominator diuidendi p numeratorē diuisoris mul
tiplicatus fuerit denominatorem quesitum indicabit.ut si diuiseris.
2 3 8
per reperies
3 4 9

De Extractione radicis quadrate in mi.
nutijs. Capitulum.VII. Mag.

Inutiaꝝ aūt ppositaꝝ si radicem quadratā extrahere volueris
eas(si eiusdē nō fuerint)ad eundē denoiatorem reducas: ꝛ ad.
das:ꝛ eius qđ puenerit tam nūeratoris q̄ꝫ denoiatoris:vt in
integris radicem queras quadratam: ita vt radix numerato.
ris inuenta sit numerans : et radix denominatoris si deno.
minans.vt si radicem 2 3 1 6 quadratam queras omnia ad eau. numer
dē denoiationē ꝛ sum et et et mam (vt dictum est) addas: et in
uenies d et p radice 3 4 2 8 numeratoris.18. d 3 4 0 Denoi
ꝛ pro residuo.16.pro radice autē denominatoris.13.ꝛ pro residuo .23.
reperies. sic ꝛ in alijs similiter faciendum est. 1 9 2

De Extractione radicis cubice in minutijs. Cap. VIII. Ma.

I vero radicem cubicã minutiarũ q̃rere libet ipas (si eiusdẽ non fuerint) ad eandẽ denoĩationem reducas: illo facto denoĩatorem cõmunẽ q̃drate in seipm ducas: ꝛ productũ rursus per numeratorem multiplica: ꝛ pducti radicẽ cubicã in integris q̃ras: nã radix inuẽta erit radix cubica numeratoris: denoĩatõe pore nõ variata. vt sic.

2 5 1 6 et 5 4 2 8 Radicem cubicam queras: eas ſm dicta in vnam summam reducas: ꝛ peuniunt 2 4 0 Deinde 1 9 2 Denoĩatorem in se q̃drate multiplica: et hoc 3.6.8.6.4 peuniẽt: q̃ rursus p numeratorẽ. s. 1 9 2 3.4.0. multiplica: efficiũt 1 2 5 1 3 7 6 0. huius radicẽ cubicã: vt ĩ integris dictũ est: si q̃siueris 2 3 2. p radice cubica. et 2 6 5 9 2. p residuo inuenies. Di. Hactenus singlas numeri passiones: queãdmodũ in integris: ita ꝛ in minutijs vulgaribus satis lucide explanasti: nunc demũ q̃so pauca de his in minutijs q̃s supius phisicas appellasti in mediũ feras. Ma. Quis tuis non facile acq̃esceret petitionib: q̃ te (vt ego) feruẽtissimo vigilantiq; animo cuncta accipientẽ videret: Ad minutias igitur phisicas aures arrige. Di. Faciam: ꝛ q̃ diligentissime.

Libri quarti Algorithmus de minutijs phisicalib. Tract. IIII. De numeratione minutiaꝝ phisicaliũ. Cap. I. Ma.

Inutie Phisice vti insupioribus diximus: sunt q̃bus phisici et naturales sepius vtunt. ꝛ p̃cipue astronomi cursus siderum ꝛ corporũ superioꝝ inuestigantes. Ad huiuscemõi eñ certitudinem necessariũ fuerat integra. s. signa ꝛ gradus zodiaci: annum: menses: dies: ꝛ horas in ptes secare. Nam signũ in gradus. 30. ꝛ gradus in minuta. 60. minutũ in secũda 60. secundũ in tertia. 60. tertiũ in q̃rta 60. diuidit. et sic in infinitũ per sexagenariã pcedendo diuisionem calculationi tali valde cõmodam. Locoꝝ vero distinctio earundẽ partium dabit discretionẽ: nam locus p̃mus est signoꝝ: secũdus graduũ. tertius minutoꝝ: quartus secundarũ: q̃ntus tertiarũ. ꝛc. vt patet in sequenti.

sig. gra. m̃. 2a. 3a. 4ta. 5ta
1 2 3 4 5 6 7

Sic annus in menses 12. mensis in dies. 30. vel. 31. dies in. 24. horas partit: ꝛ rursus hora per sexagenariã ptitionem in ptes suas: ꝛ rursus ille in alias pgrediunt. vt hora in 60. m̃. minutũ in 60. 2a. scdm in 60. 3a. vt sup dictũ est diuidit. ꝛ in his q̃q; locoꝝ distinctio partiũ dabit denoĩationem. Est eñ locus primus horarũ secũdus minutoꝝ: tertius secũdaꝝ. ꝛc. vt hic.

ho. m̃. 2a. 3a. 4ta. 5ta. 6ta.
1 2 3 4 5 6 7

De additione minutiarũ phisicaliũ. Cap. II. Di.

Acile q̃dem hec intelligo: sed de additione earundẽ q̃d speciale habes: Mag. Nihil: nam in ipsis additio fit vt in integris: illo tñ suato: vt minutie eiusdẽ denoĩationis addant. vt minuta minutis: secũda secundis: ꝛ non secunda minutis. Incipiendũ est a subtilioribus. vtputa a quartis pcedendo ad tertias. depost ad 2as. ꝛc. Et q̃ties ex huiusmodi additione. 60. excreuerint: pro his vnũ minutie prime gressiõi addas. vt si 60. excreuerint. tertie pro

q̃ris pones secundũ.vt

m̃.	scd̃a.	tertia.	4ta.	5ta.
i	6	8	9	30
		q̃rta	ii	io
		20	40	20

Si cum in dato exẽplo q̃ntas addideris: 60 excrescũt: p q̃bus q̃rtis vnũ addas: q̃s si addideris.6i.inuenies. Pro.60.igit̃ q̃rtis tertijs vnũ adde: ⁊ aliã vnitatẽ in loco quartaꝝ retine. Sic sr̃ tertias si addideris.69. reperies p tertijs.69.igit̃ secũdis i.adde.⁊ 9.in loco tertiaꝝ relinq̃s. ⁊ si bene opatus fueris: figure hoc ordine stabunt.vt sequitur.

m̃.	scd̃a.	tertia.	4ta.	5ta.
i	7	9	i	o

De Subtractione minutiaꝝ phisicaliũ: Cap.III. Ma

Subtractio in minutijs phisicis adinstar subtractiõis in integris pcedit: si hoc vnũ animaduertas.vt scꝫ a subtilioribꝫ incipias: et minuta a minutis: scd̃a a secũdis: tertia a tertijs: ⁊ sic de alijs demas. Qd̃ si numerus a quo debet fieri subtractio: subtrahẽdo minor fuerit: a fractione immediate grossiori vnũ mutuo accipias: ⁊ id in 60. ptes fractiõis minoris: a q̃ scꝫ debet fieri subtractio diuidas. Nec hoc te fallat: cũ in pceptis astronomicis signa aut gradus.⁊c. subtrahere ab aliq̃ numero minori monitus fueris: siq̃dem si in signis oparis: vna tota reuolutõ (scꝫ.i2.signa) mutuanda est. Si vero in gradibꝫ signũ vnũ in triginta gradus resoluendũ est: hoc idem te facere necesse est: si qd̃ simile in fractionibꝫ tempoꝝ.s.annoꝝ: mensiũ: dieꝝ.minutoꝝ cõtingat. Sed de his plura verba fundere supuacuũ videt̃: cũ ⁊ canones tabularũ astronomicaꝝ hoc idem et clarius quãdoqꝫ admoneant. Ad multiplicationem pperemus.

De Multiplicatõe minutiarũ phisicaliũ. Cap.IIII. Di

Qualiter minutie phisice sunt multiplicande? Ma. Numeratorem in numeratorẽ ducas: ⁊ qd̃ puenit sunt minutie a numero: quẽ denoĩatores simul iuncti faciũt denoĩande.vt si multiplicaueris minuta per minuta pueniunt duo: qm̃ numeratores: scꝫ minutum ⁊ minutũ q̃si due vnitates simul cõiuncte duo faciũt: a quo minutie secũda denoĩant̃. Sic si minuta p secũda multiplicaueris pueniũt.3.⁊ si secũda per tertia multiplicaueris: pducunt̃ q̃nta ⁊ sic de alijs. Si vero fractiones phisicas per eoꝝ integra multiplicaueris: nõ integra sed minutias pcreab.vt si minuta per gradꝰ multiplicab: nõ gradus sed minuta pcreab.

De Diuisione minutiarũ phisicaliũ. Cap.V. Di.

Diuisionis minutiaꝝ phisicaliũ si q̃d speciale fuerit: silentio non pretereas. Ma. In diuisione ista hoc tm̃ speciale iuenio: q.s.numerus q̃tiens: minutie noĩandus est a numero q̃ puenit post subtractõem denoĩationis diuidentis: a denoĩatione diuidẽdi.vt si.40.q̃rtas p.io. scd̃as diuiseris in q̃tiente.4.secũdas habebis.nam si numerũ denoĩationis diuidentis (.s.io.q̃ noĩant̃ secũde a.2.numero denoĩationis diuidendi.s.40.que noĩant̃ q̃rte) a 4.subtraxeris.2.reperies: a quibꝫ minutie in q̃tiente.s. 4.secunde sunt noĩare. Si vero eq̃lia in denoĩatiõe per equalia diuiseris: in q̃tiente nõ minutie sed integra.vtputa hore vel gradus pueniũt.vt cum minuta per minuta aut secũda per scd̃a diuiseris: hore (si horarũ fuerint: aut gradus: si graduũ fuerint) in q̃tiente pueniẽt. Hoc tm̃ ne negligas: sed mi

nutias tā subtrahēdi:ꝛ cu͛a q̄ deb3 fieri subtractio:ꝗ multiplicādi ꝛ multiplicantis:ꝗ etiā diuidendi,ꝗ diuisoꝝ (si diuersaꝝ fuerint) ad eandē denoiatōem ante opatōnem reducas:nam sic facilius id qđ q̄ris inuenies.

De extractōe radicis q̄drate in minutijs phisicis.Ca.VI.Ma

Ec radicū extractio in talib⁹ minutijs:ab ea q̄ dicta est de integris multū differre dinoscit.nam si radicē de his minutijs extrahere volueris:eas ad eandē denoiatōem:aut si eiusdē fuerint:sed ab impari denoiate nūero ad eandē denoiatōem a numero pari denoiatas reducas At illo facto queadmodū in integris ꝓcedas.Et radix inuēta sūt minutie a minutia media ꝟsus integra denoiande a minutia a q̄ radix extracta est supputatiōe facta.vt si a .1.6.3.q̄rtis radicē extraxeris.16.ꝑ radice.ꝛ 7.ꝑ residuo inuenies:ista aūt 16. a minutia media ꝟsus integra sūt denoiande.s.a secūda scđe.vt gra.m.1a.3a.4a. Sic pariformiter si a sextis radicem extrahas:eam a trib⁹ vel tertijs denominabis: nam he a sextis vsq̄ ad integra reperiuntur medie.

De extractiōe radicis cubice in minu.phisica.Ca.VII.Magi.

Ec aliter radix cubica in minutijs phisicalib⁹ q̄ in integris extrahenda est:sed inuentā a tertia pte minutie ꝓposite denomiabis: qđ vt ꝑcisius fiat minutias:quaꝝ radicē cubicam q̄ris:ad eandē denoiatōnem que in tres posset equales partes diuidi reducas.vt radix.27.minutoꝝ est.3.nonoꝝ:nam.9.de.27.tertia pars : pari modo in ceteris faciendū est.Hec sunt que de numero in praxi reducto ꝛ eius passionib⁹ (non vt cōplementū totius habeas:sed ne ꝑncipia magis: ccia ignores) tibi fili in mediū statuerā ferre:q̄tenus his cōtentus ad altiores secretissimasq̄ numeroꝝ post hac speculatōnes transcendas Di. Fideliter fecisti ꝑceptor colēdissime:sed tū adhuc vnū ex ꝓmissis restat declarandum: qđ forsitan tibi abduxit obliuio Ma. Qđ est tale? Di. In c.ij.Rhetorice spopōderas: ꝑter hec q̄ dicta sunt q̄da alia:ꝛ ꝑpulchras artis calculatorie tradere regulas:qđ (nisi tibi molestū foret) te opere adimplere:ꝛ his finē Arithmetice tue imponere velim. Ma. Faciam vt petis : scio eādem q nihil ex pollicitis obliuione aut negligentia trāsis. Primo aūt Algorithmū vulgi ꝑ lineas:ꝛ denarios ꝓiectiles pādam:vt non modo per figuras numeroꝝ (quas cifras vocāt) veꝝetiam ꝑ denarios ꝓiectiles quēcunq̄ numeꝝ repñtare:addere:subtrahere:m͛tiplicare:aut diuidere.Insuꝑ ꝛ numerū aliquē ignotū ꝑ notas repire possis.Qđ q̄tū ꝛ vtilitatis ꝛ iocūditatis tibi allaturū sit:in sequētib⁹ patebit. Di. Eia ergo ꝟmonē ad hec q̄totius ꝟtas.

Libri.IIII. Algorithmus cum denarijs proiectilibus seu calcularis Tract.V. Cap.I. Ma. De Numeratione.

D representationem numeri enim denarijs proiectilib⁹ (q̄bus pro cifris vtimur) necessarie sunt linee cifrarum repꝛesentantes loca eandemq̄ cum ipsis significationem habentia.vt infra.

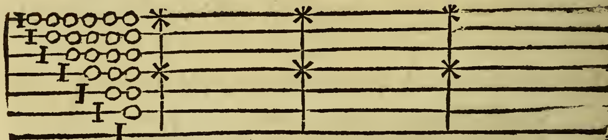

a

Spacia vero sub lineis contenta respectu linee prime supposite medietatē representant vt a In linea ista denarius positus decē significat; sed is q̄ in spacio consistit tm̄ quinq̄ representat. Si igit̄ numerū aliquē p denarios proiectiles repn̄sentare volueris: tot denarios scd̄m linearū & spaciorū exigētiā ad numerū ppositū representandū ponas: & cum quinq̄ denarios in linea aliqua habueris: p ipsis leuatis si placet in spacio prime superiori vnū ponas. Si vero in spacio aliquo duos denarios reperies ipsis leuatis vnū ad lineam immediate superiorē ponas. vt hic b Nec te fugiat p digiti applicationem linearū significatōes & augeri & minui posse. Ad quācūq̄ eīm lineam digitus applicat: eadē vnū tantā significabit: nec tunc aliq̄ inferioꝝ donec digitū deposueris aliqd repn̄tat. vt hic. c repn̄sentant: q̄ deposito digito triginta important. Qd̄ vt singula facilius ac mō breuiori fiant in multiplicatione & diuisione huiuscemōi digiti applicatione psepe vtendū est.

De Additione. Capitulū. II. Di.

Dditionē (ni fallar ex dictis) eo mō fieri arbitror. vt sc; numerus cui debet fieri additio per denarios ad lineas cōpetentes ponat̄. & simili modo numerus addēdus ei applicet̄. Ma. Optime sentis si itidem exemplo pbare potueris. Di. Sit causa exempli numerus cui debet fieri additio. 259. ita locat̄ & numerus addendus 126 in hunc modū additus.

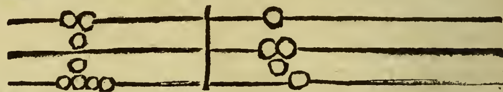

De Subtractione. Cap. III. Ma.

Ec aliter subtractionē facies: q̄ vt eum a quo deb; fieri subtractio per lineas cōpetentes ponas: et ab eodem numerum subtrahendū subleuādo tollas: in inferiori inchoando. Si vero numerū aliquē a supiori primo subleuare nō possis: a linea prime sibi supposita vnū auferas: & illud in linea in qua subtractionē pficere non potuisti in decem resoluēs subtractionē ppositam pficies. Exemplū: si a b 41 auferre voluero: vnū q̄dem a linea inferiori accipio: & q̄tuor in linea secunda quero: nec inuenio. ob hoc vnū de linea tertia accipiens ip̄m in linea inferiore in decem resoluo: q̄nq̄ sc; ponendo ad eandem lineam: vnū vero ad spaciū sursum. vt sic Illo facto. 40. de linea secunda tollant̄. Similiter in similibus faciendū est.

b

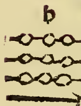

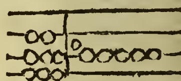

De Multiplicatione. Cap. IIII. Ma.

I vero aliquē numerū multiplicare placuerit: ipm ad lineas cō petentes ponas. numerū aūt multiplicantē mente retineas: et p quolibet de numero multiplicādo sublato multiplicantē integrū respectu lineę in q̄ oparis in loco dextro aut sinistro deponas; et idipm vsq3 offices multiplicādi multiplicati fuerint: iterandū est in supiore initiū sumendo. vt si causa exempli. a 26. p q̄tuor multiplare volueris. 26. vt pmissum est ad lineas ponant: atq3 in linea scd̃a inchoātes: vnū demat & pro codē in ptem dextrā ad lineā candē. 4. apponant. vt sic b Et simi mō de scd̃o faciendū est. vt hic c Et in eadem linea digito retento cū q̄ in spacio inferiori pximo reperitur accipientes: ac p codē (q2 non integer: sed dimidius est) non integra q̄tuor: sed medietatē eius. 2. in lineā candē ponamus. vt d Deinde digitū deponam⁹ & denariū in linea infima positū accipientes pro eo ad lineam candem. 4. addamus. vt hic. e

De Diuisione Cap. V. Ma.

Diuidere aūt numerū si volueris: ipm ad lineas cōpetentes locabis: numerū diuidentē mente retinendo. Quo facto: in supiore incipito q̄ad possis diuisorē subleuare: q̄tiens aūt leuatus fuerit: totiens vnū v̄sus dextrā aut sinistrā ad candē lineā deponendū est: & in ipm semp descē dendo repetendo: donec diuidentē amplius diuidēdo repire non valebis. vt si f 868. per octo diuidere placuerit: digitū ad lineā supiorem ponamus: & respectu digiti octo scl' leuemus: ob id vnū (ipis sublatis) v̄sus dextrā in candē lineā ponamus in hūc modū. g Dehinc digitū lineę secūdę applicātes & 8. respectu digiti nō inueniētes: eorūdē medietatē. s. q̄tuor subleuemus et vnū ponamus in spaciū pximū infra digitū. vt sic. h His ita factis. digitus lineę inferiori applicet: & quotiēs. 8. repiri possint inq̄rat: eadēq3 ter & earundē medietatē repientes: ipis sublatis in lineā candē tres denarios & vnū inferius in spacio ponamus. vt sic i Cōcludit: si octo diuideret. 868. q̄libet. 108. & medietatē accipet: qd̄ facile pbare est: si ptem vnius p. 8. multiplicauerimus. De pgressione aūt (quia in pportione q̄dam cōsistit) in minutijs aut lineis facile videre nō est: q̄uis et illa practicari possit ab exercitatis cū tū silentio trāseuntes. Ad regulas pperemus artis calculatorię.

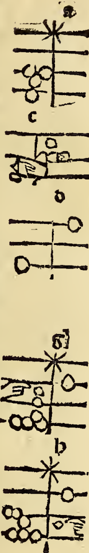

De Regula artis calculatorię generalissima. Cap. VI. Magi.

Arithmetici regulaʒ quandā inuenere generalissimā ad quęcunq3 ignotū per aliquos notos inueniendū numerū: quā nōnulli ob id regulam auream dixere: alij vero (vt Itali) eam de tri per apocopam noiare solent. de tri. q̄si de tribus numeris in ea necessarijs: vt est numerus emptionis: aut rei alterius. & numerus pcij aut q̄ntitatis discretę: & tertius nūerus per quē pponit q̄stio. vt. 5. oua emi. 3. denarijs: q̄nti emi. 206. oua. Di. Potest ne id qd̄ iam q̄ris per hanc a te tradendā regulam inueniri? Ma. Potest vtiq3. Sed vt eam pfectius intelligere valeas: & q̄ dicenda sunt: cōditiones nōnullas memorię reponas. quaꝝ pma. Questio semp debet poni v̄sus dextrā. Scd̃a. Numerus pmus & scd̃s debent correspōdere re & nomine. Tertia. Numerus q̄rtus per regulā inuentus debet correspondere scd̃o noie & re. Isti autē q̄tuor numeri vltra hęc sibi mutua correspondent pportione. vt q̄lis est pportio pmi ad scd̃m. talis & tertij ad q̄rtū & sic insuper qualis est pportio primi ad tertium: talis est scd̃i ad quartū: Qd̄ facile ex his numeris est videre. 26. 12. 36. ob id & hęc regl'a a philosophis pportionū est vocata. Quarta. Cum numerus diuidens maior fuerit diuidendo: frangat diuidendus in partes minores. vt si diuidendus fuerit flore

norum:frangatur in denarios.Quinta.Si secundo numero addant minu-tie:frangant integra eius in minutias eiusdē denoīationis.Si vero primo aut tertio minutie adiuncte fuerint:cuiuslibet integra in minutias secum positas frangat.et hoc facto si miutie p̄me ⁊ tertie diuersarū denoīationū fuerint:ad candē reducant.His cōditionib⁊ intellectis ⁊ obseruatis:varias ac infinitas soluere potes per regulam sequentem questiones.

Regula de tri cum varijs exemplis.

Numeris vt dictū est dispositis:multiplicet secūdus per tertiū:⁊ productus diuidat per primū:⁊ pueniet in quotiente q̄rtus quesitus Exemplū.Si quesitū sit.Quanti emo duodecim oua? si duo pro sex denarijs vendant. Iuxta ꝯditionē p̄mam numerū questionis de loco p̄mo ad tertiū v̄sus dextrū ponas.vt 2.6.12.et tunc scd̄m regulā operari incipias.dicēdo.6.in.12.et pueniēt.72.que si per duo diuiseris.38. numerū quartū ⁊ quesitū procreabis:qui scd̄o.s.6.den. re ⁊ noīe correspondet. Exemplū scd̄m.Si querat:septem poma emi trib⁊ den.quanti emo.32.pira per regulam istam opari non valebis ob defectum secūde cōditionis.nam primus ⁊ tertius nec nomine nec re conueniūt. poma enim non sunt pira. Exemplū tertiū.Si quesitū fuerit:duo lotones croci emunt nouem dena. quanti due libre croci venderent?Quia p̄mus ⁊ si re(quia vbiq̄ crocus) non tamen corrn̄det nomine secūdo:quia in primo lotones:in secūdo libre ideo s̄m regulam non poteris opari:nisi et libras duas in lotones scz.64. resoluas.vt.2.lot.9.den.64.lot.multiplica.9.per.64.et.576.pducunt : quæ si per duo diuiseris.288.numerū quesitū pcreabis. Exemplū quartū.Trigintadue vncie croci trib⁊ florē.emunt:quanti vna vnica emit?Multiplico tria per vnū ⁊ sunt tria:quia vnū nec multiplicat nec diuidit.et pductū scz tria:per.32.diuidere non valeo:cum diuisor diuidendo maior sit:ideo iuxta quartā conditionē diuidendus.s.tres florē.in.540.den.resoluo: et istos per diuisorem scz.32.diuido.⁊ si bene operatū fuerit in quotiente.16. dena.⁊ 28.minus dena.pro numero quesito sunt.

32 2

Exemplū quintū.Emi tria oua.i.dena. q̄nti emunt 6.oua ? qr iā

2 5

nūero scd̄o.s.i.den.addunt minutie.scz vni⁹ den.id integrū.s.i.dena.

2

in siles minutias resoluo:ip̄m.s.p denoīatorē minutie.s.z.multiplicādo : et

5

minu.pductas.s.z.alijs duob⁊ addo:⁊ pueniūt p nu.scd̄o den.Illo fa

3

cto s̄m regulā.5.per 6.multiplico.⁊ pueniūt.30.hec per tria diuido:et sic in

10

quotiente inuenio numerū quesitū:preciū.s.sex ouoꝝ. Exēplū sextū.

5 5

Emi tres vlnas pāni p.4.flo.quāti emo sex vlnas:et vni⁹ vlne:qr iā

4

tertio nūero minutia addit:ob id tam p̄mū q̄z tertiū in minutias ad can

12

dem denoīationis reduco: scz tres vlnas in similiter sex vlnas tertij

24 4

numeri in frango:quibus addo:⁊ tria fierteil in eodem tertio nume

4

to posita:et erunt $\frac{2}{4}$

Illis itaq ad regulam ordinatis.scdm.s.q̄tuor per tertiū.s. viginti septē multiplico.et erunt.108.que si per pmū.s.12.diuisero:in quotiente.9.florē. pcium scz sex vlnarū:ꝛ.3.fierteil inuenio.Et ita similiter faciendū est: si pri mo addite fuerint minutie. Exemplū septimū:si querat.hodie ad cenā ci bādi sunt.730.equi.ꝛ.16.equis modius vnus dabit: quot modij requirunt Ad regulam taliter ponas.Sedecim equi vnū modiū:quot modios.730.eq Si iuxta regulam opatus fueris:in quotiente.45.modios:ꝛ 10. vnius mo dij reperies. Exemplū octauū.Si quesitū fit:cibandi sunt.807.homines. ꝛ pro 4.hoībus 5.mensure dabunt:quot in toto mēsure requirunt:ponas ad regulam taliter.4.hoībus necessarie sunt.5.mensure: quot mensure ne cessarie erunt.807.ꝛ puenient in quotiente.1008.mensure.et.3.fierteil vni us mensure.Ita similiter.si querat.cibandi sunt.677.homines: ꝛ cuilibet dabitur panis vnus:quoꝝ.24.ex vno modio fiunt: quot requirunt modij: pone ad regulam sic.24.hoīes habuerūt vnū modiū:quot modios. 477.ho mines:Et reperies in quotiēte.28.modios.ꝛ $\frac{5}{24}$ vnius modij. Di. Per varia exempla regule practicā accepisse mi hi ipsi videre videor:sed qn̄ bene opatus sum:necne nondū intelligo. Ma. Probatio opera tionis regule facile pspicit:si numerū tertiū in locū primi:ꝛ rursus primum in locū tertij:ꝛ quartū inuentū in loco secundi ponens.rursus per regulam opatus fueris.Nam si pmo bene fecisti:iam vltimo in quotiente inuenies secundū prius in regula positum.Exm̄.2.oua trib emunt dena. quot dena. 12.comparant:Si vt dictū est in exemplo pmo fm regulaꝫ pcesseris. in quo tiente.36.repies.Cuius si pbam haberi cupis: numeros istos taliter ordi nabis.12.36.2.Et cū rursus scdm regulā operatū fuerit:in quotiente.6. repe riunt. Di. Sunt ne alie ad huiuscemodi inuestiganda regule necessarie: Mag. Sunt:ꝛ qdem q̄plures:sed si fm cōditiones prius dictas q̄stiones ppositas ad regulā locare scieueris:paucoꝝ solutionē silentio pteribis.Ne tn̄ hisce verbis te submoueā:duas alias subijciā. Prima regula. Si fuerint tres mercatores:quoꝝ pmus ad summā capitalē.36.florē.scds.48. florē. tertius vero.75.florē.posuerit:ꝛ sup totū capitale lucrū.100.florē.excreue rit:scireq voluerís quantū vnicuiq fm capitalis sui portionē cōtingat:to tum capitale in summā vnā redigas.et erunt.159.quē numerū p diuisore cōmuni reserues.Dehinc pecuniā primi per lucrū multiplicabis: ꝛ produ ctum per diuisorem cōem diuidens in quotiente ptem que primū cōtingit cōspicies.Sic similiter de pecunia scd̄i ꝛ tertij faciendū est. Scda regu la.Si tres fuerint mercatores:quoꝝ pmus.18.florē.5.mensib.secūdus.30. florē.tribus mensibus.tertius.40.flo.2.mensibus posuerit.ꝛ lucrū sit .76. florē.Si scire placuerit quantū vnicuiq ptingat de lucro fm pecunie sue ꝛ tempis quantitatē cuiuslibet pecuniā per menses multiplica:ꝛ summam totalē ex trib collectā pro diuisione serua.Dehinc summā pecunie pmi per menses suos multiplicatā:per lucrū multiplica:ꝛ productū per diuisorem seruatū diuide:ꝛ in quotiente quesitū continuo emerget.Sic consil'r de secū do et tertio:aut quarto vel quinto:si tot fuerint opare. Ma. Vale. Di. Et tu pceptor mi in euum bene valeas.

Finis Arithmetice.

Typus Musices.

Musicae speculatiuae
Liber quintus de principijs Musice. Tractatus.i. De Musice laudibꝫ ꝛ vtilitate. Cap.I. Di.

Iter ceteras quibꝫ humanus torq̄tur animus nō inferiorē existimo passionē: q̄ mēs desiderio flagrans ab optato diuti' ꝓmisso suspendit. ab heri equidē ꝛ nudiustertius (vt sponsa a te musice audirē p̄cepta) cū reditum tuū p̄stolarer ardentius: totus tabefactus pene lecto decubui: at vbi te pūtem certo cognouissē: p̄stino redeūte vigore: edes tuas p̄ter solitū etiā post solis occubitum petere p̄sumpsi: sperans audire qđ delectet sil' ꝛ instruat. Ma. Nec omimoda fortasse spe frustraberc. Musica nēpe inter alias matheseos disciplinas dicente Boetio in p̄mo musice: nō mō speculationi: verūetiā moralitati coniuncta est. Nihil eñi tam ꝓpriū hūanitatis est q̄ꝫ remitti dulcibus modis astringiq̄ꝫ ꝯtrarijs. idq̄ꝫ in singulis vel studijs vl' etatibus luce clari' cōspicitur. Infantes equidē iuuenes ac senes ita inhianter affectu quodā spōtaneo modis musicis delectant: vt omnino nulla sit etas: que non dulcis harmonie sono afficiat gaudio: ꝛ a tristi ꝯsurgat cogitatu. Quā ob cām cū similitudo amica: dissimilitudo ꝟo cunctis sit odiosa) Plato aīam nostrā musicis ꝓportionibꝫ cōpactā affirmabat. Et Marsilius in eundē. Concētus inquit ꝑ aereā naturā in motu positā mouet corpus: ꝑ purificatū aerē concitat spm̄ aereū: aīe corpisq̄ꝫ nodū: ꝑ affectū afficit sensum sil' et animū: ꝑ significationem agit in mentē. Deniq̄ꝫ ꝑ ip̄m subtilis aeris motū penetrat vehemēter: ꝑ cōtemperationē lambit suauiter. Per cōformē q̄litatē mira quadā voluptate ꝑfundit naturā tam spiritualē q̄ꝫ materialem totūq̄ꝫ sil' rapit: ꝛ sibi vendicat hoīem. Et ꝑfecto si q̄s tanta musaꝝ arte atq̄ꝫ diligentia cōcentus offerret auditui: quāta nature artifices cura vel sapores gustui vel mollia tactui offerunt ꝓculdubio cognosceremꝰ Appollinē multo magis animū rapere melodia: q̄ꝫ vel Bacchus vino gustū: vel Venus prurutu tactum soleat occupare. Vnde infantes dulcis cantilena ita oblectat vt ip̄os vagientes ꝯpescat. Pugnantiū item aīos in bello: tubaꝝ carmine excitari ꝯspicimus. Nautas q̄ꝫ atq̄ꝫ remiges: insup ꝛ pene oēs artifices manu opantes: vocis modulatiōe labores facilius posse tolerare: expientia docuit. Et sicut corpa fessa laboribus, ita aīos occupatos tēptationibus: freneticos q̄ꝫ ac seditiosos Asclepiade auctore: symphonia resonabit. vñ ꝛ de rege Saule legit: cū a spiritu vexaretur maligno: reqēscere nō potuit donec Dauid cithara ludente dulcisona eiꝰ releuaret harmonia. Cygnos etiā hyperboreos citharc cātus adducit. Elephantes Indicos organica ꝑmulsos detineri voce comptū: fistulis aues allici ꝯprobatū est. Fides delphinis amicitiā hoīm ꝑsuaserūt: deniq̄ꝫ Alfarabio auct. ꝑ harmonias grā cōtemplationis ꝛ diuinaꝝ sciaꝝ studia nō mediocriter tutant. hinc vt sacra Regū habꝫ historia: cū corā ꝓpheta Heliseo caneret Psaltes: facta est super eū manus dñi. ꝛ ait ꝓphetisando. s. ea que in .iiij. Regū volumine capite tertio legunt. Sed quid musicis insisto laudibus: cuiꝰ testimonia in scripturis reperiunt multiplicia. Nec in patria deerit: sed longe alia a nr̄a ibi resonabit. Di. Num presago mens mea agitabat spiritu cū secretiora quedā audire nō dubitabat? Ma. Adhuc latent alia ꝛ q̄dem speculationi iocundissima: sed nūc quo tendimus ꝑgamus.

Boetius. Plato. Marsilius Ficinus. Asclepiades. 2. Regū. 16. Alfarabius

De Definitione Musice. Cap.II. Ma

Musicam Augustin⁹ p̃mo musicę scientiã bene modulandi asse rit Bene q̃dem id est artificiose:aut bene.i. honeste.nã modu lari ad lasciuiã ⁊ turpitudinẽ:q̃dem est:sed nõ bene aut hone ste.Boetius ṽo quinto musicę dicit. Harmonica(id est musi ca)est facultas differẽtias acutoꝝ ⁊ grauiũ sonoꝝ sensu ac ra tione ꝑpendens. In definitione aũt addit̃ rõne q: in musicis nõ oĩe iudi ciũ sensui(cũ varie possit impediri)sed partim intellectui est attribuendũ: qui a sensu receptis specieb⁹: etiã aliqualiter impeditis ex ipsis conclusionẽ necessariã syllogisat.Ita eñ cõstat fecisse Pythagorã vt infra patebit.Si ta men nullus esset auditus de sono nulla vnq̃ fuisset disceptatio.

Musica — Aug — Boe — Pyt

De origine nominis.⁊ quid sit musicus. Ca.III. Di.

Unde hec scia hoc sortita est vocabulũ? Ma. Sunt nõnulli qui musicã a mois q̃d egyptij aquã dicunt arbitrant̃ deuolatã: q: circa aquas inuenta sit: vel a musa q̃d instrumentũ dicunt ex cellentissimũ in musica. Alijs autẽ musicam a greco vocabulo μουσα appellatã visum est hinc μουσικος atine musicus: qui rõne per pensa canendi scientiã nõ seruitio opis sed imperio ratiõis assumit. Sunt ṽo musici triplices.Primi qui tantũ circa instrumenta versant̃ musica:qui bene quidẽ modulant̃ ⁊ neruos tangunt:sed quare hi nerui moti ⁊ nõ alij cõsonantiã ꝑstent nõ intelligũt.nec huiusce artis speculationẽ capiũt qua les cytharedas pene oẽs cõspicimus. Secundi sunt qui carmina fingunt ad quę naturali potius instinctu q̃ speculatione ac rõne ferunt̃ ⁊ hos poe tas nominãt:quoꝝ multi carmina fingũt: sed harmonicas caꝝ ꝑportiões demõstrare minime possunt.Tertij sunt q̃ ⁊ si nec instrumẽta ⁊ neruos tã gere nec carmina fingere nouerũt e his tamẽ iudicandi peritiã habent.

Musici triplices. — Musici proprie dicti. — Mu — Po

De musice primo inuentore. Cap. IIII. Di.

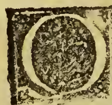

Quem arbitrant̃ primũ musicũ ⁊ musicę inuentorẽ? Ma. Tu balem filiũ Lamech.scđm q̃d dicit̃ de ipo Geneseos.4.cap. Ipse fuit pater canentiũ cithara ⁊ organo:eo q̃ primus musicã inue nit:⁊ eam in duab⁹ columnis:latericia scʒ ⁊ lapidea posteris reli quit Latericia q̃dem:ne igne.lapidea ṽo ne aqua periret. Adã nanq̃ mundũ igne ⁊ aqua periturũ ꝑdixerat. Pythagoras ṽo pbs sonorũ ꝑportiones experimẽto didicit:nã cũ diutius animo estuaret qua nã rõne firmiter cõsonantiaꝝ momenta ꝑdisceret: demũ nutu fatali fabroꝝ offici nas ꝑteriens: ex varijs malleoꝝ sonis vnã cõcinentiam animaduertit:acce dit ꝑpius:malleoꝝ pondus examinat: ⁊ cũ quinq̃ essent mallei: primũ ad quartũ duplũ repit pondere q̃ diapason cõsonantiã resonabat: cũ ipm vero ad secundũ sesquitertiũ inuenit:ad quẽ diatesseron tonabat. Rursusq̃ idẽ ipe ad tertiũ cũ esset sesquialter diapente cõsonabat.scđm vero ⁊ tertiũ ses quioctauã retinere ꝑportionẽ ⁊ tonũ repit sonantes.Quintũ ṽo q: cunctis dissonabat reiecit.Hoc clari⁹ patet in monochordo. vt sit A graue primus malleus.D graue scđs.E graue tertius ⁊ A acuta quart⁹.Attamẽ Petr⁹ cõ mestor in hystoria scholastica id a ꝑdicto Tubale factitatũ: ⁊ a grecis Py thagore fabulose attributũ autumat.habuit eñ tubal frẽm qui artẽ ferra riã inuenit:quo fabricãte tubal ex malleoꝝ ꝑportione dicto mõ cõsonanti as reperit.Sed cũ h̃ pauci videat̃ esse momẽti relinquendũ esse censeo. Di.

Tubal. — Petrus comestor. — Ge — Py

Probe facis cũ has disceptatiões ad ꝓpositũ parũ aut nihil facientes nõ ẽ soluis. Sed quid dicis de Boetio: quẽ frequẽtius in testẽ euocas? Ma. Is musicam e greco in latinũ transtulit: ampliauit atq̃ harmonicas ꝓporti- ones in numeris acuratissime demonstrauit.

De Diuisione musice in Mundanam Humanã ⁊ instrumentalem. Capitulum. V. Magister.

Usica aũt vt idem ipse tradidit Boetius triplex esse dinoscit̃ scʒ mundana humana ⁊ instrumẽtalis. Di. Mundana que est?
Ma. que de harmonia totius et partiũ mũdi supcelestis ⁊ ele- Boetius
mentaris cõsiderat. Nõ eñ sine maxima ꝓportiõe ⁊ harmonia
orbes celestes adinuicẽ locati sunt: ob id ⁊ dulcissimã motu suo cõcinentiã
faciunt. Sic ⁊ elemẽta suis in locis ꝓportionata: nec sine ꝓportione harmo
nica ad cõpositionẽ mixtoꝝ cõcurrunt. Sic ⁊ anni tẽpora cunctecq̃ res eta-
te debite cõcinunt. Deus eñ gloriosus omĩa in nũero pondere ⁊ mẽsura cre
auit. Di. Humana que est? Ma. Que de ꝓportionib⁹ corpis ⁊ aīe ⁊ haꝝ Humana
inter se partiũ cõsiderat: ob id anima ipm̃ corpus ⁊ cuncte se ptes diligunt
ac res ceteras cũ ipsis in harmonia magis ꝯuenientes eligunt. Quod si ꝓ
fundius rimatũ fuerit cũ his que de latitudinib⁹ formarũ insup de vnifor
mitate ⁊ difformitate q̃litatũ tradunt̃ difficillimaꝝ in reb⁹ naturalib⁹ que
stionũ solutionẽ in ꝓmpto habit. Est eñ phie pars secretissima: cui⁹ diluci
dationẽ in aliud tps seruam⁹. Redeamus nũc ad residuã musice partẽ. Di. Musica
Quã? Ma. Ad musicã instrumentalẽ q̃ supiorib⁹ definita est. Hec rursus instrũalis
in rithmicam metricã ⁊ harmonicã diuidit̃. Harũ prima intentionẽ ꝟboꝝ rithmica
⁊ an ne sonus ꝟbis syllabis bene aut male cohereat inquirit. Metrica aũt Metrica
diuersoꝝ generũ metroꝝ: mensuram rõne subtili ac ꝓbabili inuestigat. De
his duab⁹ sctĩs Augustin⁹ in musicã sua satis lucide ꝑ sex libros disseruit.
Harmonicã vero in priorib⁹ definitã Boetius vir doctissim⁹ in latinũ e gre
co vertens in quinq̃ libris ꝓfunde ꝓsecutus est. Cuius tibi generaliora in harmonica
sequẽtibus tradã principia. Et a sono tanq̃ oĩm fundamẽto exordiar.

De Sono ⁊ voce vocisq̃ diuisione. Cap. VI. Di.

Uid est sonus? Ma. Est ꝑcussio aeris indissoluta vsq̃ ad au- ditũ. Et hec descriptio omĩ sono cõuenit. Aliter aũt definit̃ so nus cũ dicit̃ son⁹: est vocis casus εμμελης emmeles (id est apt⁹ melo) in vnã intentõem. Et hic sonus magis specialiter descri bit̃ is scʒ quẽ greci φθογγος vocant. Nos ꝟo sonũ voci ꝯuenie-
rẽ dicer possum⁹. Sũt aũt duplices voces. Unisone scʒ ⁊ nõ vnisone. Di. Uni
sone q̃ sũt? Ma Quaꝝ vn⁹ ẽ son⁹ vl' in graui vl' in acuto: ⁊ de his nihil ad Sonus
ꝓsens. Di. Nõ vnisone q̃ sũt? Ma. Quaꝝ nõ est vn⁹ sonus: sed alia gra Unisone
uior: alia ꝟo ẽ acutior. Et he rursus sũt duplices. Quedã eñ sunt continue. vocis
Quedã ꝟo discrete. Di. Que sũt cõtinue? Ma. Quaꝝ differẽtia cõi fine Nõ vnisone
iungit̃: nec hñt loca discreta q̃ teneant: quẽadmodũ colores ĩ iride. Fit aũt Continue
hcũ ĩ fine voces attenuant̃. Et he q̃ a musica abijciunt̃: eo q̃ sibijpis dissi-
miles nec vnũ aliqd ꝯsonant. Di. Discrete q̃ sunt? Ma. Quaꝝ differen
tia videt̃ suo quodã loco cõstituta: interuallisq̃ distincta. Et he rursus re Interuallũ
periũt̃ duplices. Cõsone scʒ ⁊ Dissione. Di. Cõsone q̃ sunt? Ma. Que co Sonus
pulate mixtos suauesq̃ sonos efficiũt que ꝟo nõ: dissone sũt. Interuallũ aũt Grauis
est soni acuti grauisq̃ distantia. Di. Duplex igit̃ son⁹ est: grauis scʒ ⁊ acu acutus
tus. Ma. Probe infers. Et ex hoꝝ ꝯmixtiõe ꝯsonãtia aut dissonãtia gñat̃.

De cõsonantie dissonãtie q̃ definitionib9.Ca.VII. Ma.

cõsonan[tia]

Onsonantia vero est dissimiliũ inter se vocũ aut sonoꝝ in vnũ redacta ꝓportio vel cõcordia:vł est soni acuti grauis q̃ mixtura suauiter:vni formiter q̃ auribus accidẽs. Dissonãtia aũt est sonoꝝ acuti grauis q̃ mixtoꝝ ad aurem veniens aspera atq̃ iniocunda ꝑcussio: Di. Vñ causat̃ soni grauitas vel acuties? Ma. Audisti q: sonus est aeris ꝑcussio:ꝑcussio nõ est sine motu.motuũ vero alij velociores:alij tardiores sunt.Et rursus quidã eoꝝ rariores. quidã vero spissiores.Et si mot9 tardus rarior q̃ fuerit.graues sonos effici necesse est.Motus vero celeres ac spissi acutos sonos causant. Hinc est q̃ idem neruus si amplius intendit̃ acutũ sonat:si remittit̃ graue.Quãto eñi magis tensus fuerit pulsum velociorẽ reddit celerius q̃ reuertit̃:ꝛ frequẽtius ac spissius acrẽ ferit.Quanto ṽo laxior remissior q̃ fuerit.tanto pulsus efficit rariores inbecillitate feriendi:nec diutius tremit. Di. Capio hec.sed intelligere vellem cũ chorda pellitur:idem ne sonus sit qui causat̃? Ma. Non est idẽ:sed totiens nouus sonus generat̃ quotiens tremebunda chorda ferit aera vnus tñ iudicatur ꝓpter motus celeritatẽ veluti baculus in extremitate ignitus si velocius circũducit̃ rubeum circulum describere videtur.

dissona[ntia]

Grauitas ꝛ acuties soni vñ fiat

Unitas sonus.

De Consonantiaꝝ numero. Ca.octauũ. Di.

Ec auido a te accepi animo q̃ñ sit̃ ꝛ iocundo ꝛ naturalib9 rationibus plena sunt.Sed dic queso.si que cõsonantię sint partes? Ma. Cõsonantie simplices ꝛ ꝑfecte tres sunt scꝫ.Diapason Diapente Diatesseron. Ex his alie miscent̃.vtputa Diapẽte cũ Diapason.bis diapason Sic diapente ꝛ diatessaron vnũ constituũt diapason. Et oẽs quoniã cõsonantię sunt in concordia quadã:siue sonoꝝ ꝓportione consistant necesse est. Di. Hoc ex definitione cõsonantię prius data claret. Sed in qua queq̃ consonantiaꝝ consistat ꝓportione:nõ dum intelligo. Ma. Diapason in dupla consistit ꝓportione vt.1.ꝛ.2.diapente in sesquialtera est. vt.2.3.diatesseron in sesquitertia ꝑmanet. vt.3.ꝛ.4. diapason cũ diapente in tripla.vt 2.4.6. Inter duo.eñi ꝛ sex ꝓportio tripla est aggregata ex dupla.scꝫ.2.ꝛ.4.ꝛ sesquialtera scꝫ.4.ꝛ.6.sed bis diapason repit̃ in q̃drupla.vt.2.4.6.diatesserõ aũt cũ diapente vnũ integrãt diapason.vt.2.3.4.

cõsonantię perfecte.

Cur in exemplis musicis vtimur numeris ꝛ numeroꝝ ad sonos applicatio. Capitulum.IX. Di.

Uam ob causã (cũ iamiã nostra in musicis disputatio ṽsetur) tu in nũeris adducis exempla? Ma. Quoniã oẽs pluralitas ĩ nũerositate quadã est cõsonantię aũt in pluralitate sunt qđ ex eo claret. Nam oẽs cõsonantia in ꝓportione est:ꝓportio vero (vt ĩ Arithmeticis diximus) duaꝝ adinuicem habitudo est q̃titatũ. Duo aũt plra sunt.cõsonantię igit̃ in pluralitate:quare ꝛ in nũerositate cõsistunt. Di. Possunt ne h̃ ĩ nũeri ad sonos aliquo saltẽ ingenio applicari? Ma. Possunt:ꝛ (vt arbitror) tali quo Tubal siue Pythagoras ꝯsonãtias inuenit ĩ q̃ttuor malleis.Sint itaq̃ ĩ ꝓposito hi malleci cert̃ signati ponderib9.ita vt p̃mus duodecim ꝯtineat vncias:scđs nouẽ:terti9 octo:q̃rtus sex.ꝛ experiẽtia patebit malleũ q̃rtũ ad p̃mũ diapason sonare:q: ad eũ dupl9 ẽ:ꝛ rursus malle9 p̃m9 ad malleũ scđm.Silr malle9 terti9 ad malleũ q̃rtũ diatesserõ resona

Applic[atio] numer[orum] ad mal[leos]

bit:q2 vtrinq3 est ꝓportio sesquitertia. Unde ꝛ epitritus dicit̃ q2 sup totum
tertiã continet partẽ eiusdem. Malleus ṽo secundus ad quartũ:ꝛ item mal
leus primus ad malleũ tertiũ diapente tonabit:q2 vtrinq3 ꝓportio sesqui-
altera:ꝛ emioli possidet rationẽ.continet tm̃ totũ ꝛ insuper eius medietatẽ
Malleus vero secundus ad malleum tertiũ tonum in sesquioctaua resona
bit ꝓportione.hic tamen consonantia non est sed consonantiarũ pars. Ex
his clare patet ꝛ rerum ꝛ numeroꝝ ꝓportiones:sonoꝝ ꝓportiones generare
quod ergo in vno demõstratur in alio similiter posse reperiri certum est.
Di. Hec(vt arbitror)haud clarius possent demonstrari. Ma. Uerum:at-
tamen pluribus alijs experimentis contingit predicta reperiri: vt in cala-
moꝝ latitudine ꝛ longitudine vitroꝝ: ollarum aliarũq3 reꝝ ꝓportione.
Sic ꝛ in monochordi diuisione: vt in sequentib9 patebit.

De Cõsonantiarũ ordine ꝛ ꝑfectione. Ca.X. Ma.

Est aũt inter ꝯsonantias idem ordo qui in ꝓportionib9 ꝯso-
nantijs appropriat̃. Sicut em̃ in gñe:multiplici(nam in illo
solo musice cõsonantie sunt inquirende)prima simplicissima
maxima ꝛ equalissima: ꝛ ad vtendũ facilima est ꝓportio du-
pla. Sic ꝛ diapason omniũ ꝯsonantiaꝝ est iocundissima ꝑfe-
ctissima ꝛ iudicio auris facillima:nobis insita naturalr̃ ab eo qui nos crea
uit:inquit Augustin9 de trinitate libro.4.c.2.vt nec imperiti possint eã non
sentire siue ipsi cantantes siue alios audientes:ꝑ hanc quippe voces acutio Augustin9
res grauioresq3 nõ scientiã (cuius expertes sunt plurimi)sed ipm sensum au
ditus nostri vehementer offendat:vt facile videre est in regulari monochor
do. Dehinc ꝓportio sesquialtera vltra totũ medietatẽ ꝯsiderans in ꝑfecti-
one sequit̃. Ita ꝛ diapente inter ꝯsonantias post diapason locat̃:ꝛ auris iu
dicio cõsonantie diatesseron ꝓponitur. Sic diapente cũ diapason que cũ in
triplici sit ꝓportione:inter diapente ꝛ diatesseron locat̃. Itaq3 diatesseron vl
timo loco ponit̃. Sicut em̃ rei tertiã partẽ accipere magis difficile videt̃ ꝙ
duplam aut dimidiã designare:sic ꝛ hec ꝯsonantia in sesquitertia existens
ꝓportione iudicio auris nõ est multũ grata:accipitur tamen libenter quo-
niã addito toto fit diapente. Et si rursus diapente adiũgit̃:diapason om-
niũ gratissimũ efficit symphoniam:

De Diuisione toni in semitonia. Cap.XI. Di.

Ex supioribus liquet(si sane intelligo)oẽm cõsonantiã ex sonis
sex vocib9 diuersis:interuallisq3 distinctis ac ad se ꝓportionatis
aggregatam esse. Ma. Sane intelligis. Di. Ex quot igitur
quibusue singule consonantie vocib9 ꝛ interuallis ꝯsistant:subo-
iungito. Ma. Faciam. attamen cũ ea res toni diuisionẽ ꝓrequirat:de ea
prius differendũ censeo. Di. Quõ diuidit̃ tonus? Ma. In duo semito-
nia. Di. Hec facillimum iudico. Nam per semitonium:toni medium in Semitoniũ
telligo:sed q̇d facilius ꝙ rei medietatẽ accipere? Ma. Deficis i vi nois.nõ
em̃ dicit̃ semitoniũ a semi qđ est dimidiũ:quasi toni dimidiũ:sed a semi id
est impfectũ:quasi tonus nõ integer siue impfectus queadmodũ semiuoca
lẽ nõ q̃si dimidiũ vocalis habentẽ:sed quasi impfectũ vocalẽ. Tũ tonus di-
uidit̃ in semitonia duo inequalia. Maius sc3 ꝛ Minus. Maius quidẽ plus
ꝙ toni dimidium cõtinet. Minus vero nõ totam toni medietatẽ cõplectit̃
Excessus autẽ maioris supra minus: Coma nuncupatur. Di. Cur autem
tonus non in duo equalia partitur? Ma. Quoniam hoc fieri est impossi-
bile. Di. Si potes hanc impossibilitatem demonstra. Magi. Audisti

tonũ in sesquioctaua pportione cõsistere q̃ sit grã exempli. 9.⁊.8.hoꝝ nul lus naturalr̃ nũerus medius est.eos igĩ binario multiplicem⁹. fiuntq̃ bis octo.16.⁊ bis nouẽ.18.Inter sedecim aũt ⁊ decemocto vn⁹ mediat nũerus.s. 17.qui om̃es disponant in ordine tali.16.17.18.Sedecim igĩ ad.18.collati: sesquioctauã retinẽt pportionẽ:atq̃ idcirco tonũ.Sed hanc pportionẽ nũe rus medi⁹.s.17.nõ inequalia partiĩ. Compatus em̃ ad.16. habet eũ totũ et ei⁹ sextãdecimã ptem.s.vnitatẽ.Si vo.18.ad numerũ mediũ.s.17.comparẽĩ

Semitoniũ maius et minus.

habẽt ipm totũ.⁊ insup eius.17.ptem.s.vnitatẽ: pꝫ igĩ ꝙ nũerus iste quẽ mediũ dicimus:nõ equalib) ptib) minorẽ superat:⁊ a maiore superaĩ.Est em̃ pars.17.minor.16.vero maior.⁊ he sunt ptes toni:quas semitonia dici mus:quoꝝ vnũ maius: aliud vero minus dicto modo reperitur.

De inuentione semitonij minoris. Cap.XII. Ma.

Uoniã vero semitoniũ minus iudicio auris facile nõ deprehen diĩ:qua pp̃ter quo medio accipiendũ demonstrandũq̃ sit pquẽ rẽdũ ẽ est.Sumaĩ igitur diatesseron .a.b. circa quã semitoniũ minus ad grauiorẽ acutiorẽq̃ ptem taliter cõtingit sumere:in tendaĩ diatesseron.b.c.remittatur rursus.Diapente c.d.b.d.totus relinquĩ tur Nam diatesserõ a Diapente tono superaĩ.sic c b spaciũ. a b c d. spacio b d.spacio transcendiĩ.Amplius intendaĩ diatesseron d e.⁊ remittaĩ diapẽ te e f.igĩ tonus d f.inuenitĩ:sed d b tonus erat igitur semitoniũ minus est a f.qd̃ subtractis duob) tonis.s.f d.⁊ d b.ab a b.diatesseron relinquiĩ.nam diatesseron vt infra patebit duob) tonis ⁊ vno semitonio minori cõstabit. Rursus remittaĩ diatesseron a g.⁊ intendaĩ diapente g h.⁊ erit a.h.tonus: sed a f.erat semitoniũ minus igĩ f.h.erit apotome.i.semitoniũ mai⁹.Am

Apotome.

plius remittaĩ diatesseron h k. intendaturq̃ diapente k l. ⁊ erit h l.tonus. Sed b d.tonus erat.igĩ l d.apotome manebit. Et rursus intendaĩ diates seron f m.relinquiĩ b m.semitoniũ.Remittaĩq̃ diatesseron l n.iterũ n a.se mitoniũ separaĩ.Sumpta sunt igĩ duo semitonia minora circa a.b.vtpu ta b m.ad acutam a n. vo ad ptem grauiorẽ totũq̃ n m.minus est q̃ꝫ dia pente.Constat em̃ ex quinq̃ semitonijs ⁊ apotome geminata.hd̃ est ex duob) tonis ⁊ trib) semitonijs minorib).Et quoniã duo semitonia vnũ tonũ im plere nequeunt:sed relinquiĩ coma.totũ igĩ m n.spaciũ minus est spacio diapente cõsonantie vno comate.vt subiecta manifestat descriptio: in qua tñ pp̃ter spacij paruitatẽ quãtitas distantie seu differentie semitonij mino ris a maiore vix dephendiĩ.Et facile q̃dem reperiĩ coma in ptem grauẽ et acutam.Nam si a tono dato intendaĩ semitoniũ maius:⁊ remittaĩ semito nium minus qd̃ diesis diciĩ:habetur coma in parte acuta. Rursus a tono dato semitoniũ minus intende ⁊ maius remitte: ⁊ habebis coma in parte grauiore.cuius dimidiũ schisma nominatur.

De consonantiaꝝ partibus. Cap.XIII. Ma.

Remissa itaq̃ toni diuisiõe:ac semitonij ⁊ maioris ⁊ minoris inuẽtione:petitioni tue supra facte respõdens.dico Diatesserõ vocũ esse q̃tuor:interualloꝝ triũ. Constat q̃ ex tonis duob) ⁊ vno semitonio minori.Diapente est quinq̃ vocũ:interuallorũ q̃tuor.cõstat ex tonis trib) ⁊ semitonio minori. Diapason vo ex diatesseron ⁊ diapente integraĩ. Di. Igĩ voces nouẽ cõtinet.quattuor s.a diatesseron: ⁊ quinq̃ a diapente. Ma. Non probe pfecteq̃ supputas: qm̃ cũ he due cõsonantie ad ꝯstitutionẽ diapason iungunĩ:eadem vox erit

Dia
Dia
Dia

suprema diatesseron: et infima diapente aut ecõuerso. Itaq diapason voces octo et interualla septẽ hz: et ex tonis q̃nq et duobus semitonijs minoribus integrat: sex quoq tonos vno comate minus cõtinet. Di. Dicta demonstratione firmes. Ma. Si primũ demõstrauero: vicz diatesseron ex duobus tonis et semitonio minore cõstare totũ demonstratũ erit. Nã diapente diatesseron tono supat. et diapason (vt dictũ est) ex ambobus cõstat. Primũ igit demõstrabo in numeris. sit nũerus pmus. 192. ad hunc sesquitertiã pportionem tenent. 256. et ad primũ numerũ qui est. 192. constituunt tonũ. 216. ad 216. vero rursus. 243. tonũ obtinent. Sublatis igitur duobus tonis a diatesseron: relinquit habitudo que ẽ inter. 243. et. 256: Sed hec nõ est habitudo dimidij toni: scz que est inter sesquisextamdecimã et sesquiseptimãdecimã. Quod patet. sumo enim. ex. 243. decimamoctauam partem: ea fit. 13. et i
hanc si eisdem apposuero: fiunt. 256. et i Sed proportio. 256.
et. 243. minor ẽ sesquioctauadecima habitudine. q si. dimi 2
dius ton9 maior est in sesquisextadecia: 2 minor vo in sesquidecia
septima: sesquidecimaoctaua vo minor ẽ sesquidecimaseptima: nũerus autẽ. 256. ad numerũ. 243. minor est sesquidecimaoctaua. igit dimidiũ tonũ nõ complet: sed semitoniũ min9 pficit quod est in proportione f hec autẽ du- r
plata scz k tonũ integrũ nõ facit. vicz addẽdo octauã ptem inferioris inferio 2 5 6
ri: subtracto aũt semitonio minori a tono relinquit 2 1 8 7 pportio in q̃ cõsi 2 4 3
stit semitoniũ maius. a qua si semitoniũ min9 2 0 4 8 subtrahat pportio
5 3 1 4 4 1 relinquit: qua scz semitoniũ min9 et maius differũt: et coma
5 2 4 2 8 8 dicit: ei9 quoq medietas schisma appellat. Subtrahere aũt in pportionib9 est diuidere. addere vero multiplicare. et duplare in se multiplicare: mediare aũt radicem extrahere in minutijs vulgaribus. Multiplicatio vo et diuisio in pportionibus locũ non habent: qz pportiones vnitatẽ nõ recipiũt. qz vltra duplam nõ descendit. Predicte vero demonstrationes quasi oculis conspici possunt in diuisione monochordi.

De Monochordi definitione et noie. Ca. XIIII. Di.

Quid est monochordũ? Ma. Est instrumentũ musicũ oblongũ vnã habẽs chordã p longũ extensã sm cõsonantiaz pportiones in ptes q̃ndecim q̃ chorde siue voces dicunt: diuisũ. Di. Ergo q̃ndeachordũ poti9 eẽt ab his. 15. ptib9 denoĩandũ. Ma. Hae ptes nõ sp sũt chorde realiter. sed sectiões sup q̃bus si chorda in longũ extensa premitur et mouet: omniũ dictarum sectionũ voces siue sonos reddit. Huius autem et si varie diuisiones a diuersis recepte sint: ex his tñ vnam dilucidasse sat erit.

De diuisione monochordi in genere diatonico. Ca. XV. Ma.

Boetius Monochordi diuisionẽ in triplici gñe Diatonico. s. Cromatico et Enarmonico pmixtim tradidit. Sed qm ois cantus noster in diatonico tm̃ gñe versat: in eo monochordũ p omnia eius tetrachorda diuidamus h̃ mõ. Primo diuidat totum spacium. x. t. in duo equalia in puncto. o. que erit mese. et. x. erit proslambonomenos. Secũdo diuidat. o. t. in duo equalia in. p. que erit nete hyperboleon. cuius scz netehyperboleon partẽ octauam accipe: hãc eidẽ adde: et fit paranetehyperboleon. Huius rursus octauã accipe ptem: hãc eidẽ adde et fit tritehyperboleon. Amplius accipe partẽ tertiã de netehyperboleon:

quã eidem adde ⁊ fit netediezeugmenon: critq̃ tetrachordũ hyperboleon siue excellẽtiũ partitũ. Quo facto ad diuisionẽ tetrachordi diezeugmenõ id est disiunctarũ hoc pacto ꝓcedas. Primo accipe ꝑtem tertiã netediezeugmenon: hanc eidem adde: ⁊ fit paramese. Secundo accipe ꝑtem octauã de nete diezeugmenon: ⁊ eidem adde: ⁊ fit paranetediezeugmenon. Huius accipe ꝑtem octauã ⁊ hanc eidem adiũgas: ⁊ fit tritediezeugmenon: eritq̃ hui⁹ tetrachordi diuisio ꝑfecta. Diuisionẽ vero tetrachordi meson: siue mediarũ hõ mõ absumes. Primo accipe tertiã ꝑtem de mese. hanc eidem adde: ⁊ fit hypatemeson. Secundo accipe octauã de mese ⁊ eã eidem adde: ⁊ habebis lichanos meson: Huius accipe ꝑtem octauã: hanc eidem adde: ⁊ fit parhypatemeson: ⁊ completa est hui⁹ tetrachordi partitio. Quoniã vero tetrachorda hyperboleon ⁊ diezeugmenon inter se cõiuncta sunt: tetrachordo aũt meson disiuncta ipa eidẽ coniungenda sunt ꝑ diuisionẽ tetrachordi sinemenõ siue cõiunctarũ hoc mõ. Accipiamus paranetediezeugmenon ꝓ netesinemenon: ⁊ tritediezeugmenon ꝓ paranetesinemenon. ⁊ huius octaua pars sumpta atq̃ eidẽ adiecta: facit tritesinemenon. ⁊ iunctũ est hõ tetrachordũ meson ꝑ reiectionẽ toni qui est inter netediezeugmenon ⁊ paranetediezeugmenon. Diuisionẽ aũt tetrachordi hypaton siue principaliũ ꝑficies eo quo sequit̃ ordine Primo accipe tertiã ꝑtem de hypatemeson: hanc eidem adde: ⁊ fit hypatehypaton. Secũdo accipe octauã de hypatemeson: ⁊ hanc eidem adiunge: et fit lichanos hypaton. Huius octauã accipe: ⁊ eidem adde: ⁊ fit parhypatehypaton. ⁊ diuisum est hoc tetrachordũ. ⁊ ꝑ ꝯsequens totũ monochordũ. Cui ma nugammaut adiunxi suo mõ. vt in adscripta descriptione cernis diuisum Gãmaut aũt taliter reperies. accipe octauã de proslambanomenos. ⁊ hanc eidẽ adde: ⁊ fit gãmaut. In omnibꝫ aũt dictis additio fieri debet ad ꝑtẽ grauiorẽ: ⁊ partitio ad ꝑtem acutam: vicȝ ꝟsus. t. Locus aũt bb. patet. si. b. acutam ꝟsus. t. in duo equalia diuiseris. ⁊ c. graue in quattuor equalia diuisum in tertio diuisionis puncto. cc. locũ dabit. Siliter d graue in q̃ttuor eq̃lia partitũ: in tertio pũcto diuisionis. dd. locũ cõcedit. Et rursus e graue in q̃ttuor diuisum: ee la in tertio puncto diuisionis accipit. Harũ officia in seq̃ntibꝫ manifesta erũt. Prius aũt earũdẽ ⁊ origines ⁊ inuẽtores narrãdi sunt.

De chordarũ inuentoribꝫ ⁊ tetrachordis. Ca. XVI. Di

Quis igitur partiũ monochordi primus inuentor fuit? Magi. In toto monochordo quattuor reperiũtur tetrachorda. quarũ primũ videlicet hypaton siue principaliũ Mercurius inuenisse traditur. Dictũ aũt est tetrachordũ a chordis quattuor quarũ prima ad quartam Diapason: mediẽ inter se ⁊ extremas Diapente Diatesseron ⁊ tonũ sonabant. Posthoc Chorebus rex Lidorũ quintam addidit Hiagnis sextam. Terpander ꝟo septimã ad planetarũ silitudinem adiecit. ⁊ factũ est heptachordũ sinemenon. i. cõiunctarũ. Nam in eo duo tetrachorda ꝑ mese bis numeratũ diunguntur. Et has quidem chordas planetis septem attribuebant hypate. s. grauissimã Saturno: ob tarditatẽ sui mot⁹ Parhypate Joui. Lichanos marti. Meße soli. Paramese veneri Paranete Mercurio. Nete Lune. Non nulli ꝟo ordine ꝯtrario eas locabant. vt. s. grauissima lune: ⁊ nete saturno cõueniret: sm planetarũ ordinẽ in ascensu. Samius Lichaon octauã adiunxit. s. Trite: ⁊ factũ est octochordũ diezeugmenon. i. disiunctũ. Continet enĩ duo tetrachorda tono distantia. Theophrastus

Lichaon
Theophrastus

nonā adiunxit:q̄ Lichanos hypaton noīata est.vt esset enneachordū.Estra Lichanos
cus Colophonius decimā in grauiorē ptem coaptauit chordā.s. parhypate Estracus.
hypaton.Thimoteus Millesius vndecimā inuenit.vt vndechordū fieret:in Thimoteꝰ.
quo tria tetrachorda existunt.Mese aūt vt sic mediū non obtinet locum:
quod tamē vocabulū sonat.Ob id additū est tetrachordū quartū hyperbo
leon.Sed vt sic Mese plus hypatis accedebat:nec media erat.Ideo in ptem
grauiorem adiecta est Proslambonomenos:q̄ ad Mese octauā sonat.

Tetrachordum Mercurij

lichanos meson Diatesseron
parhypate meson Tonus
parhypate hypaton Diatesse.
diapente diapente

De interptatione noīm chordaꝝ monochordi. Ca.XVII. Di.

NOnnulla vocabula inter hec q̄ iam de monochordi rōne dis
serueras:penitus mihi incognita sunt. Mag. Hec q̄ tibi
incognita asseris greca sunt: ⁊ eo quo sequit̄ mō latine exp-
munt̄.Proslambonomenos.i.assumpta:addita:vl' acq̄sita di
cit:q: post oēs vt Mese mediū teneret locum adiecta est.vti
in prioribꝫ ptē.Hypatehypaton.i.pncipalis principaliū. Di. Haud assen-
tio huic dicto:nam Proslambonomenos:cū por sit ordine pncipalior:⁊ pri
ma principaliū videt̄ esse. Ma. Verū argumentaris: attn̄ q: ipa post hy-
patehypaton adiecta est ipi hypatehypaton nomē reliq̄t qđ pus possederat
Vel quia hypatehypaton est pma principaliū:q̄ diuersuz gignit sonū.Nam
Proslambonomenos nullā soni facit diuersitatē. Sequit̄ tertia parhypate
hypaton.i.iuxta pncipalē pncipaliū.Lichanos hypaton.i.pncipaliū digital'
siue discretiue: q̄a sepat pncipales a medijs.dicta a Lichanos.i.digitus.is
s.quē nos indicem dicimus.Hypatemeson.i.pncipalis mediarū.Parhypate
meson.i.pncipalis mediarū:vel iuxta pncipalē mediarū. Lichanosmeson.i.
digital' siue discretiua mediaꝝ.discernit eīm ⁊ sepat medias a minutis.Me
se.i.media.Paramese.i.iuxta mediā.Tritediezeugmenō.i.tertia disiunctaꝝ:
q: disiunctarū tertia est ꝑpostere numerādo:aut q: vna de tribꝫ disiunctis
est.Paranetediezeugmenon.i.iuxta vltimā disiunctarū.s.netediezeugmenō.
Tritehypboleon.i.tertia excellentiū ꝑpostere numerādo.Paranetehypbo-
leon.i.iuxta vltimā excellentiū.s.netehypboleon. Sil'r interptat̄ nete para-
nete:et tritesinemenon.i.cōiunctaꝝ.Et hæ chorde in diuersis canendi gene
ribꝫ diuersas accipiūt noīm additōnes:nā a gn̄e in q̄ ponunt̄ denoīant̄.

De tribus generibus modulandi. Cap.XVIII. Ma.

SUnt aūt hec gn̄a tria.vic3.Cromaticū:Enarmonicū:⁊ Diatonicū.
Di. Diatonicū qđ est? Ma. Id cuius oīa tetrachorda per tonū Diatonicū.
⁊ tonū ac semitoniū ꝓgrediunt̄. Hinc ⁊ diatonicū a duobꝫ tonis
noīaturi. Di. Cromaticū qđ est? Ma. Qđ canēdi modū a dia Cromaticū.
tonico mutat:cuius.s.tetrachorda nō ꝑ tonū ⁊ tonū:atq3 semitoniū: sed ꝑ
semitoniū ac semitoniū:insuꝑ ⁊ per tria semitonia cantat̄.Dicit̄ autē Cro-

matieū.i.colorabile. Sic em̄ color in alia ꝛ alia ſupficie mutaṫ: ꝛ ǭcquid inter albū nigrūue cōtinetꝰ colorabile dici ſolet: ſic ꝛ tetrachorda huius generis a tetrachordis generis Diatonici ꝛ Enarmonici variant. Di. Enarmonicū qd̄ dicis? Ma. Qd̄ in oībꝫ tetrachordis p dieſim ꝛ dieſim: ꝛ Diatonū cantaṫ. Eſt aūt Dieſis dimidiū ſemitonij. Philaus vo ſemitoniū minus dieſim: ꝛ Diaſchiſma ciꝰ dimidiū: ꝛ ſemitoniū maius apotome nolat. Enarmonicū aūt dr̄ qd̄ pluribꝫ ſpacijs ꝛ anguſtioribꝫ ſeparaṫ. Ex his autē ſolo Diatonico vtimur. Cromaticū vero ꝛ Enarmonicū a cātu nr̄o om̄ino abijcimus: eo ꝙ Cromaticū per ſemitonia pcedens mollius. Enarmonicū vero per Ditonū pgrediens: durius atꝗ difficilius ſit. Et Cromaticū a ſolis eruditis. Enarmonicū vero a ſolis eruditiſſimis cātari poteſt: nec facile in vſum pduci poſſet. Diatonicū vo naturalius ꝛ auribꝫ magis gratū reperiṫ ꝛ a cunctis etiā rudibꝫ modulaṫ. Di. Quō nunc demū p̄dicte chorde in his diuerſis generibꝫ alias ꝛ alias ſumūt additiones? Ma. Nam parhypatehypaton: Lichanos meſon: Paranetediezeugmenon: Paranetehyperboleon. ꝛ ſic de alijs in genere Diatonico: diatonos in Cromatico Cromatice: in Enarmonico vo Enarmonios nolanṫ. Et vt dicta a ſeinuicē ſecernere poſſis gn̄a. vnū ſubijciamus tetrachordū diuerſe diuiſum: ꝛ queadmodum hoc tetrachordū in tribꝫ generibꝫ diuerſum vides: ita ꝛ reliq̄ videre potes. ſi monochordū totū in tribꝫ gn̄ibꝫ diuidas. Hec tn̄ gr̄a exempli ſufficiant.

Dieſis

	nete hyperboleō		nete hyperboleō		nete hyperboleō
tonus	parauete hyperboleon	tria Semitonia		Ditonus	
tonus	trite hyperbol.		Paraneete hyperboleon		
		ſemi	trite hyperboleō		paranete hyper.
Semito.	Nete diezeumenon	ſemitoni	Nete diezeumenon	dieſis	trite hyperbol.
				dieſis	nete diezeume.
	Genus Diatonicū		Genus Cromaticum		Genꝰ Enarmonicū.

De Modis ſiue Tropis. Cap. XIX. Mag.

[illegible] in diuerſis modulandi generibꝫ diuerſe [illegible] ꝛ in varijs modis ſiue tropis variaṫ. Di. De his itaqꝫ (ſi [illegible]) in medium ferre ne graueris. Ma. Modi ſiue tropi quos

nos tonos appellamus: sunt cõstitutiones in totis vocũ ordinib9: vel grauitate vel acumine differẽtes. Est aũt cõstitutio (quã et ΣΥΣΤΗΜΑ dicũt) plenũ veluti modulatiõis corpus: ex cõsonantiarũ cõiunctione cõsistens. vt est cõstitutio a Proslambonomenon ad mesen medijs cõnumeratis vocib9 vel a Meson rursus ad Netehyperboleon inter medijs cõnumeratis. Erant aũt apud antiqssimos tm̃ qtuor modi: vicz Prothus: Deuterus: Tritus: Tetradus. Moderniores vero quẽlibet horũ in duos diuisere. vt essent octo. Di. Qui? Ma. Dorius et Hypodorius ptes Prothi: Phrigius: et Hypophrigius ptes Deuteri. Lidius: et Hypolidius partes Triti. Mixolidius: et Hypomixolidius partes Tetradi. Hoꝝ autẽ cõstitutio talis est. vt si in modo Hypodorio quãlibet notã tono eleuaueris: Hypophrigiũ cõstitues. In quo si rursus quãlibet notã tono eleuaueris: Hypolidij nascet modulatio. In quo si notas quaslibet semitonio leuabis: Doriũ facies. Et in alijs qdem similis est in acumẽ intensionemq; pcessus. Si a Proslambonomenos in Meson intelligat modus Hypodorius: ab Hypatehypaton ad Paramese Hypophrigius. a Peripatehypaton ad Tritediezeugmenon Hypolidius. a Lichanos hypaton ad Paranetediezeugmenon hypomixolidius. ab hypatemeson ad Netediezeugmenon Dorius. a Peripatemeson ad Tritehyperbolcon. Frigi9 a Lichanos meson ad Paranetehyperboleon. Lidius a Mese ad Netehyperboleon Mixolidius. Di. Unde modi hæc sortiunt vocabula? Ma. A gentibus que diuersæ diuersis delectant modis: sicut et cibis. Nam moꝝ similitudine molliores in molliori gaudent modo. et in alio lasciuiores in lasciuiori delectant modo: qđ ppter consilem partiũ animi et cõsonantiarũ euenit pportionem. vt sup tactũ est. Unde modus pmus morose et curialiter vagatur. Secũdus per raucam pcedit grauitatẽ. Tertius per indignantis seueram insultationẽ. Quartus adulationis habet formã. Quintus modestã cõtinet petulantiã. Sextus lachrymosam sonat cõcinnentiã. Septimus p saltus progredit inimicos. Octauus tenorem decentem. et quasi cõtinet matronalem. Patet igitur causa ppter quã p diuersitate materię et populi Musici peritissimi diuersis vtunt modis. Debet aũt fieri numeratio modoꝝ ordine tali. vt Dorius pmus sit. Hypodorius secũdus. Frigius tertius. Hypofrigius quartus. Lidius quintus. Hypolidius sextus. Mixolidius septimus Hypomixolidius octauus. Et hęc pro psenti sufficiant speculatione.

Libri. V. Trac. II. de praxi musice.

De principijs Musicę practicę in genere. Cap. I. Di.

Iam tradita a te Musicæ speculatiões (ni me fallat opinio) intellexi attamen q maxime volebam: ex his nondũ canendi artem accepi. Ma. Tradere artem canendi: non ad musicæ theoriam (quam in superiorib9 exposuimus) sed ad praxim potius attinet: cuius in sequentibus principia vniuersaliora atq; magis necessaria videbimus: q sunt claues: voces: cãtus: modi: et toni.

De Clauibus Musicę. Cap. II. Di.

Que sunt claues Musicæ? Magister. Sunt quędam ex literis

grāmatice.s.a.b.c.d.e.f.g.quarū q̄libet in monochordo bis terne reperit.Eo tamē pacto discernunt.nam hæ q̄ in parte inferiore locant graues sunt:q2 voces q̄s designant grauius sonant.⁊ ob id a q̄busdā in forma grossiore depingunt.vt sic A.B.C.D.E.F.G.Sequētes has acute dicunt rōne vocū cū quib9 ponunt:que p̄dictis acutiores sūt.Et ob id minorib9 figuris depingunt.ita.s.a.b.c.d.e.f.g.Reliquę supacute siue excellentes noiant:nam voces earundē voces p̄dictarū in acumine longe antecellūt.⁊ hæ q̄n̄q3 geminatis signant lr̄is.vt sic aa.bb.cc.dd.ee.p̄ter has in p̄te inferiore alia adiecta ē clauis g.vic3.grecū:qd̄ gāma dicūt in hac forma.Γ ad hoc vt p̄mus cantus bduralis haberet.sicut patebit infra. Di. Quare hæ lr̄e claues nominant? Ma. Quia occulta et incognita monochordi nobis ⁊ reserāt ⁊ manifestant.vic3 voces:cantus:⁊ tonos:quorū claues sunt. Di. Hęc eo q̄ iam enumerata sunt:ordine latius discutias velim. Ma. Faciā vt lubet

Graue | Acute | Excell | Diffr cl

De vocibus ⁊ clauibus signandis. Cap.III. Di.

Voces

Vot igit et que sunt voces Musice? Mag. Sex. Et isto quo sequunt ordine locande.vt.re.mi.fa.sol.la.p quas sepius repitas ois cantus progredit:nec tn̄ eas canendo exp̄mimus:sed sonus poti9 per illas p̄ceationes.vnde vocū signa sunt note quedam in vel extra lineas in hunc modū posite. o Et hæ note rursus sonis denotant:q̄s canendo exprimimus. Di. Sed quō dicte claues has voces reserādo manifestant? Ma. Eo:nam cum singulis clauib9 singule ponunt voces:vna vł plures.vti patuit sup̄ in monochordi descp̄tione.vnde posita claui cū nota in linea vel spacio:ipam nō vocem q̄libet:sed eam tn̄ que cum tali claui iungit p̄care necesse est. Di. Huius exemplū adijcias. Mag. k Hæc nota in linea posita:non vocem re mi.vel sol.sed fa.vł vt.designat. que cum F graui hic signato iuncte sunt:non tn̄ necesse est oēs claues signare ad denotandas singulas voces:sed sufficit ponere aliquas:per quas ascendendo et descendendo patefiunt proximiores.

Ne

De Cantu et clauibus eiusdem. Cap.IIII. Di.

Claues cantuū que sunt? Ma. Cantuū claues q̄ris: et nondum quot cātus sint intelligis. Di. Verū.Tu igitur q̄t sint cantus edissere. Ma. Cantus sunt tres:naturalis:bmollis:bduralis. Di. Cantus naturalis q̄s est? Ma. Is q̄ mollicie aut duricia nō excedit:sed naturali p̄greditur sonoritate: et est duplex:vic3 p̄mus: et secundus. Di. Cantū bmollem quē dicis? Ma. Eum ip̄m qui aliquāto mollius q̄3 naturalis progredit ⁊ ob id nōnunq̄3 per b rotundū qd̄ de facili mobile ⁊ molle est designat.Et est duplex.s.primus:⁊ secūdus. Di. Cātus bduralis quis est? Ma. Qui aliquanto durius q̄3 naturalis p̄gredit.et ob hoc per ♮.quadratū qd̄ angulis suis motui resistit:atq3 dure mouet denotat.Et est triplex.sc3 p̄mus:secundus:⁊ tertius. Di. Nunc que aut quot sint cantuū claues ostendas? Ma. Cantuū claues sunt hæ.g.c.f.b.et ♮.vnde vbi g.in monochordo cum voce.vt ponit.ibi cantus bduralis initiu3 sumit.itaq3 primus bduralis in g.graui siue gāma incipit.⁊ in e. finali finitur.Secūdus.in g. finali incipit et in e.acuto terminat.Tertius in g.acuto incipit:⁊ in e.supacuto terminatur.Vbi vero f.cum vt in monochordo ponit: ibi cantus bmolllis p̄ncipiū

Cātus | Natur | Bmol | bdur | Claue | tuum

BIS DIAPASON
Diapason
Diapason cum diapen.
Diapenthe
Diatesseron
Tonus
Proslambomenos
Mese
Tonus
Graues & capitales
finales
A re
B mi
C fa ut
D sol re
G sol re ut
Claues
PRIMVS ♮ DVRALIS
Primus naturalis
Primus bmollis
SECVNDVS ♮ DVRALIS
Secundus naturalis
Secundus bmollis
TERTIVS ♮ DVRALIS

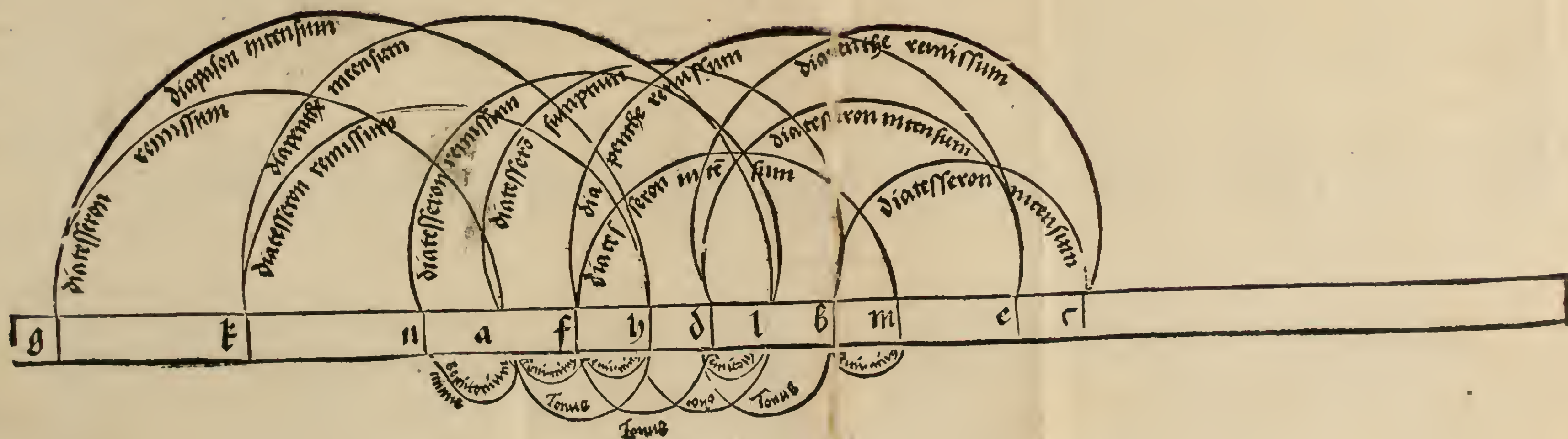
diapason intensum
diatesseron remissum
diatesseron remissum
diatesseron remissum
diatessero sumptum
diatesseron intensum
diatesseron intensum
diatesseron intensum
remissum
Tonus
Tonus
Tonus
g
k
n
a
f
h
d
l
b
m
e
c

accipit. Idcirco primus bmollis in f. finali incipit: et in d. acuto finitur. Secũdus in f. acuto incipit. ꝛ in d. superacuto terminat. Posset ꝛ tertius bmollis addi inter Γ grecum. et C capitale: ſm quem nõnulla gradualia a quibusdam decantant. Ebi autem Γ. cum vt in monochordo locatur. ibi cantus naturalis initium est. vñ primus naturalis in Γ. graui incipit. ꝛ in a acuto finitur. Secundus in c. acuto incipit: atq; in a supacuto terminat. C aũt supracutũ: quia vt non habet: nullum cantũ designat. b vero rotundum: ꝛ ♮ quadratũ: cantus bmollis ꝛ bduralis discrimen faciunt. tunc scꝫ cũ in b. acuto et superacuto aliqua nota ponit. nam si ibidem b. rotundũ signat hec nota pro fa. ꝛ molliter. Si vero ♮ durũ ponit: ipsa pro mi dauriter cantat nam tali ꝛ consimili vocũ vnius in aliã mutatione. vnus cantus in alium mutatur.

De mutatione vocum vnius in aliam. Cap. V. Di.

Quid est mutatio vocũ? Magi. Est vnius in aliam sub eodẽ sono variatio: non tamen omnibus: nec his quibus conuenit inest equaliter. Di. Hoc clarius ostendas. Mag. Nam in clauibus vnam tñ vocem habentibꝫ nulla fit mutatio. vt sũt Γ ut. are. bmi. Similiter bfa. ꝛ bmi. acutum ꝛ supacutũ. nec more imperitoꝝ bfa. et bmi inter claues duas voces habentes enumeras. Di. Quam ob causam? Ma. Quia fa. qđ cum rotundo ponit. a mi. qđ b. quadro locat semitonio distat. ꝛ ideo nec fa in mi. nec mi in fa mutat. cum mutatio fiat eodem retento sono. In clauibꝫ aũt duas voces habentibꝫ: voces nullo interuallo distant. ꝛ ideo vna in aliam mutari potest. Di. Quot in talibus fiũt mutationes? Ma. Due. Nam primo mutat vox superior in inferiorem ascendẽdo. Secũdo variat inferior in supiorem descendendo. Sũt autem hę claues Cfaut: Dsolre: Elami: Ffaut in grauibꝫ: elami: ffaut in acutis: ꝛ cesolfa et ddlasol in supacutis. Sed in his duobꝫ vltimis ambę mutationes fiũt descendendo. Di. Quot sunt mutationes in clauibꝫ tres habentibꝫ voces? Ma. Sex. Primo enĩ mutat vox prima in secundã. Secũdo mutat vox prima in tertiam. et Tertio mutat secunda in tertiam ascendendo. Quarto mutat vox tertia in secundã. Quinto variat vox tertia in pmã. et Sexto mutat secunda in primã descendendo. Et sunt hę claues Gsolreut in grauibꝫ. alamire: csolfaut: dlasolre: gsolreut in acutis. ꝛ aalamire in superacutis. Di. Variũ mutationũ in notis exempla subiungere haud pigriteris. Ma. Exempla patebunt. Cauendũ tamen est ne fiat mutatio: nisi nececessitas ascensus aut descensus requirat. Di. Intelligo sane. Sed vnđ hęc accipienda est certitudo: cum plures fuerint voces: in quãuis harũ aliã mutare necesse sit. Ma. Cum plures fuerint voces in istam mutatio fienda est: qua habita non sit necesse citius aliam fieri mutationẽ. Hoc tamen animaduertendũ ꝙ non semper possumus mutare vocem in vocem: sed fit saltus sine mutatione de nota ad notam. vt contingit in Diapente ab elami ad bfabmi. Simile contingit etiam in alijs modis.

Elami

fa ut ut fa

sol re ut sol

Csaut

Dsolre

Ffaut

la mi

mi la

ut fa

Gsolreut

re sol

sol re

sol ut

ut sol

re ut

ala

ut re

mi la

la mi

la re

re la

mi

re

csolfaut

mi re

re mi

sol

fa

fa sol

sol ut

ut sol

faut

ut fa

re sol

dlasolre

eelami

ffaut

aalamire

ccsolfa

ddlasol

De Coniunctis et locis earundem. Cap. VI.

Est ꝛ aliud nõnullis plurimũ impedimenti in mutationibus
afferens:qđ silentio p̃terire nequaq̃ꝫ oportebat. Di. Studio
se quid sit te edocente auscultabo. Ma. Est natura coniun
ctarũ:cũ vicꝫ necessitate coacti loco semitonij tonũ cantamus
ꝛ e regione semitoniũ pro tono cõtra regulas mutationũ pre
scriptas. Quãdo aũt cantandũ sit ꝑ tono semitoniũ:signatura bmollis in
dicabit. Et si pro semitonio tonus cãtandus sit ♮durũ manifestabit. Di.
Quotiens hec euenire solent? Ma. Octies. Di. Non pigriteris queso ꝑ
exempla oĩa per ordinem dilucidare. Ma. Prima cõiuncta inter a et b.
graues.id est are ꝛ bmi reperit̃. ꝛ in b mi signat̃ ꝑ b molle. qꝛ ibi loco mi.
cantat̃ fa.ob id descendentes in ffaut.vt non in fa. iuxta traditas regulas:
sed vt in sol mutamus.sic eñi in b mi.fa.in a.re mi.in Γut re contra natu
ram clauiũ ꝛ vocum efficiemus. Exempla sunt in responsorio. Sancta et
immaculata ꝟginitas:in verbo non poterant. Item in respõsorio Fuerũt si
ne querela.in ꝟbo dñi. Item in responsorio Emendemus in melius.in ver
bo miserere. Fit idem in responsorijs Christi virgo: ꝛ Circũdederũt me. si in
cipiunt̃ in Dsolre.per aliam nancꝫ signaturã ꝛ inceptionẽ cõiuncte euitari
possunt.vnde incipiendo responsoriũ. Sancta.in alamire. et responsoriũ Fu
erunt.ꝛc.in elami.silr̃ et responsoriũ Emendemus. cõiuncta nulla eueniet.
Scđa cõiuncta reperit̃ inter Dsolre ꝛ Elami.ꝛ signat̃ in Elami ꝑ bmolle
qꝛ ibi loco mi cantat̃ fa. vnde in descẽsu in Ffaut:vt in sol mutamus:cum
iuxta regulas p̃habitas vt in fa mutandũ esset. Exempla sunt in antipho
na de sancto Gregorio que incipit Gloriosa:in verbo.precibus ꝛ responsorio
Gaude maria:in verbo interemisti. Item in antiphona O crux gloriosa: cũ
canitur admirabile signũ.ꝛ pluribꝫ alijs. Si responsoriũ. Gaude:ꝛ antipho
nꝫ O crux.in Elami siue in Alamire inceperis coniunctas euitabis. Tertia
est inter Gsolreut et Ffaut.et signat̃ in Ffaut per ♮ durum:quia ibi pro fa
cantatur mi in descensu:mutando re in sol in alamire contra naturam:q̃a
ibi sol non est: sed re in la mutari deberet. Exempla sunt in cõmunione.
Beatus seruus.cum cantatur.inuenerit vigilantem. Et in Responsorio.
Que est ista:quod cantatur de assumptione beate Marie virginis. in ver
bo per desertum:vitabis tamen coniunctas incipiendo Beatus seruus in
alamire. Similiter respõsoriũ Que est ista. Quarta accipit̃ inter Gsolreut.
et alamire:ꝛ signatur in alamire per b molle: quia ibi cantatur fa pro mi.
mutando re in fa per ascensum. Exempla sunt in cõmunione Fidelis ser
uus.vbi canitur.in tempore. Et in Responsorio Formauit igitur deus.vbi
canitur.et.factus est homo. Quinta accipitur inter csolfaut:ꝛ dlasolre: si
gnaturq̃ꝫ per ♮ durum in csolfaut.eo ꝙ ibi pro fa cantatur mi: accipiendo
do in mutatione in elami sol loco mi. Exempla sunt in Alleluia de assum
ptione Marie:si incipit̃ in alamire:quia incipiendo in Ffaut euitatur cõ
iuncta. Similiter incipiendo cõmunionem Beatus seruus.in bfabmi: cõ
iuncta hec euenit in dictione.vigilantem. Si autem incipitur in alamire
euitatur. Sexta reperitur inter dlasolre et elami: signat̃ quocꝫ per b mol
le in elami:quia ibi pro mi cantatur fa.mutando in dsolre re in mi : que
deberet regulariter mutari in sol. Exempla sunt in Introitu : Adorate do
minũ:et in antiphona Immutetur habitu. vbi canitur.ieiunemus. Et in
respõsorio:Gaude Maria:de purificatione.vbi canitur. erubescat iudeus.
Et in responsorio:Ite in orbem.ꝛ cetera. Septima coniuncta eueniet in
ter gsolreut et ffaut excellentibꝫ.ꝛ signat̃ in ffaut per ♮ q̃drarũ: qꝛ erit ibi
mi.pro fa:mutãdo la in re in elami cõtra naturã clauis. Exẽpla sũt in añs.

Hodie maria virgo. & in responsorio. Ingressus pilatus. vbi canitur iudeorum & in. Cum appropinquaret. qd in die palmarū canit. ibi. si quis vos. si incipitur in gsolreut. Octaua contingit inter gsolreut & aalamire: & signatur in aalamire p b molle qr erit ibi fa. Verūtamen si quis in omnibus dictis con iunctas euitare voluerit: aut saltem p maiore parte a finalibus cantuū ad affinales suas confugiat: altius inchoando & signando quam prima cōpositio habet. Ad modos stilum vertamus.

De Modis. Capitulum septimum. Di.

Quid dicis Modū in musica: an ne idem qd in logica de ppositionib modalibus & syllogismorū principijs mod' dicit. Ma. Non idem: sed id qd iam supra internallū diximus hic modū appellamus. Di. Est igit modus soni acuti grauisq; distantia? Ma. Optime. nā ita interuallū definitū est. Di. Quot sunt modi? Ma. Tredecim. videlicet Semitoniū. tonus semiditonus. Ditonus. Diatesseron. Diapente. Semitoniū cum diapente. Tonus cū diapente Semiditonus cū diapente. Ditonus cū diapente: et diapason. penultimus aūt & antepenultimus inusitati sunt. insup Semidiapēte & tritonus modi sunt phibiti. Unisonus vero cuius voces nullatenus distant modus non est. Sunt nōnulli q nouē modos in psa quadā & neumate decantādos pueris pponunt: quaten' saltus hmōi memorie infixi: pmptū cantorē reddāt. Et qr hec ita esse experiētia plurimos docuit notulas eorundē subiungā.

Ter terni sunt modi quibus omnis cantile na contexi tur. Scili cet. Unisonus. Semitonium. Tonus.

Semiditonus. Ditonus. Diatesseron. Dia pente. Semitoni um cū dia pente. Tonus cum dia

pen te Ad hec sonus di a pason si quem de lec

tat eius hunc modum es se cognoscat. Cum tam pau

cis clau su lis to ta harmonia forme tur v ti lis

si mum est e as scire: et memori e

commen da re: nec pri us ab huiusmodi studi o

quies ce re: do nec vocum interual lis agni tis

harmo ni e totius fa cil li me quant com

prehende re no ti ci am Euouae

Semiditonus cum diapente inusitatus Ditonus cum diapente inusitatus

Mod
bibit

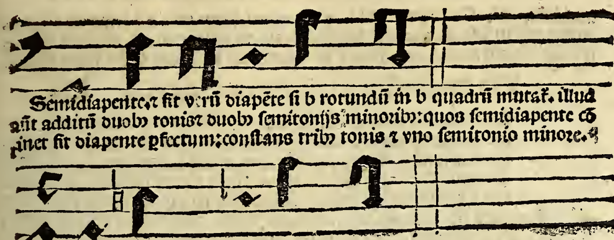

Semidiapente.⁊ fit verū diapēte si b rotundū in b quadrū mutať. illud aūt additū duob⁊ tonis⁊ duob⁊ semitonijs minorib⁊: quos semidiapente cō tinet fit diapente ꝑfectum: constans trib⁊ tonis ⁊ vno semitonio minore.

Tritonus

De Tonis. Capitulum.VIII. Di.

Ere necessaria videť mutationū atq̃ modoꝝ noticia: quā tū pau cis ad modū tradidisti regulis: nunc queso ad instituta redeas ⁊ de clauibus tonoꝝ si quid habes in mediū feras. Ma. Tonorū claues imperite queris qui nondū q̃d aut quot sint toni intelligis. Di. Quid igiť est tonus? Ma. Est regula cant⁹ regularis cursum naturalē in fine determinās. alius est igiť is tonus ab eo quē supra inter modos nominauim⁹. Di. Quot sunt toni? Ma. Octo vicȝ dorius. hypodorius. Frigi⁹ hypofrigius: lidius hypolidius. mixolidius: ⁊ hypomixolidius. Di. Et hos quidē in supiorib⁊ noīasti? Ma. Etiā ⁊ vn̄ hec sortiti sint vocabula explanauitatq̃ q̃bus nos⁊ latinis ex̄erantur expressi. nā dorium primū: hypodorium secundū: ⁊ sic de alijs. nominant. Vnū tū in p̄ntiaꝝ superaddendū puto. Qm̄ ex his quattuor autenti ⁊ quattuor plagales dicūtur. Di. Autenti qui sunt? Ma. Primus. Tertius Quintus ⁊ Septim⁹ sic dicti: q: auctoritatē ascendēdi maiorē habent ceteris. Ascendūt enī a finalib⁊ ꝓprijs vsq̃ ad octauā regulariter. Ad nonā licētialiter. vltra ꝟo non nisi irregulariter. A finali aūt nō nisi ad vnā vocē regulariter descendūt. hi dio siue quinto dempto: q̄ ꝓpter euitare semi diapente in finali manebit. differt aūt semi diapēte a ꝑfecto diapēte in semitonio maiore. Di. Plagales q̄ sunt? Ma. Secūdus plagalis p̄mi. quart⁹ plagalis tertij. Sext⁹ plagalis quinti. ⁊ octauus plagalis septimi. Sic dicti. qm̄ magis q̄ȝ pores descēdunt ⁊ minus ascendūt. Vn̄ plagales a finali ad quartā tm̄ vel quintā ⁊ raro ad sextā scandūt. sed vsq̃ ad quartā vel quintā descendūt. dempto sexto q̄ ꝓpter euitare semidiapēte nō descendit. Habent aūt autent⁹ ⁊ sui plagales candē finalē. Ex dictis quoq̃ tonoꝝ extremitates facile dep̄hendes.

De clauib⁊ tonoꝝ finalib⁊. Cap.IX. Di.

Quid p finales tonoꝝ intelligis? Ma. Tonoꝝ claues. Di. Que sunt tonoꝝ claues? Ma. D E F G. graues. In his enī tonorū finis reglariter cōstituť⁹ est tali differētia. vt D sit finalis ꝓthi (q̄ p̄mū ⁊ scōm cōtinet) E finalis deutri (q̄ tertiū ⁊ quartū cōtinet) F finalis triti (q̄ quintū ⁊ sextū h̄ȝ) ⁊ G finalis tetrardi (q̄ septimū ⁊ octauū cōp̄hendit). Et preter finales sunt quedā claues quas tonorū q̄fines

les dicūt. Di. Que sunt? Ma. a b c acute. Nam toni nō semp in finalib₉ ꝓprijs sed in his quoq₃ finē suū statuunt: vt ꝓthus in a: deutrus in b et tritus in c. tetrardus ṽo affinalē nō habet: sed in ꝓpria finali semp stabit.

De clauib₉ tonoꝝ initialibus. Cap. X. Di.

Am satis luculenter tonoꝝ fines mōstrasti de initijs eorundem idē te factuꝝ velim. Ma. Initia toni pmi sunt. C D E. graues et a acuta silr et E grauis: sed raro. initia secūdi toni sunt. a. c d f. graues. silr et c grauis: sed raro. initia Tertij toni sūt. E G. graues et c acuta: silr f grauis: sed raro. initia quarti toni sunt. C D E F G. graues silr a acuta sed rarissime. Initia quinti toni sunt. F grauis a et c acute et g grauis sed raro. Initia sexti toni sunt: c d f. graues silr g grauis sed raro. Initia septimi toni sunt. g grauis et a b c d acute. initia octaui toni sunt. c d e. f g. graues et a c acute et si pter hec alia reperiunt initia tolleranda potiusq̄₃ imitanda sunt. Ex his facile cui⁹ toni cantus seu tropus sit iudicandū censeo: si ad hec ea que de ascensu et descensu autentoꝝ atq₃ plagaliū dicta sunt tenaci cōmendaueris memorie. Nam p claues tonorū initia et fines: et p naturā ascensus et descensus earundē media et ex cōsequenti totus cursus dephendit. Sed h' quoq₃ animaduertendū tropos nōnunq̄₃ per mixtos habere tonos: et isti toni principalis sc₃ autēti iudicant si equaliter mixti sint. nā cū inequaliter duob₉ tonis miscent; illius sunt cui⁹ naturā magis participāt. Omniū dictoꝝ annotatio expressa ē in figura diuisionis monochordi cui et manu gāmaut adiūctū ē: qre supra pte pma hui⁹ libri. c. xv.

De initijs tenoꝝ cuiusuis toni Cap. XI Ma.

Ost tropos aūt quos antiphonas dicunt in diuinis laudibus solent psalmi decantari in tenore toni cuius antiphona fuerit ꝓportionato. qd vt facilius intelligas tenoꝝ quorumuis tonoꝝ initia. fines atq₃ cursus enodabo. Di. Que igitur sunt tenoꝝ initia? Ma. Tenores sua initia non in eadem: sed diuersa habent claue. Nam tenor primi quarti atq₃ sexti tonoꝝ in a acuto incipit. tenor ṽo secundi toni in f finali initiū sumit. Sed tenores tertij quinti et octaui tonoꝝ in c acuto incipiunt. tenor aūt septimi toni in d acuto incipit. Et hec ṽa sūt cum toni in ꝓprijs finalib₉ finem suū ponunt: nam si in affinalib₉ finiunt tenores initia sua scdm ꝓportionem dictarū distantiarū eleuant. Initium em̄ tenoris primi toni a finali eiusdem p diapente distat. Secundi p semitoniū tertij p semitoniū et diapente. Quarti per diatesseron. Quinti p diapente. Sexti p ditonū. Septimi per diapente Octaui p diatesseron a sua finali aberit qd facile is metris dephendes Pri. re la. se re fa. ter mi fa quart quoq₃ mi la Quint fa fa. sext fa la. sept. vt. sol. oct tenet vt fa. Di. Quid p tenorē intelligis? Ma. Seculorum amen. qd in libris p vocales haꝝ dictionū in hunc modū designat. Euouae. nam hoc vltimū est in gloria patri. quod post cuiuslibet psalmi finem decantatur.

De cursu et fine tenoris. Capitulum. XII. Ma.

Ognitis itaq₃ vt premissum est tenorum initijs: eorundē cursus atq₃ fines principales sequenti neumate intelligas.

Adam primus homo. Noe se cun dus. Tertius

Abraam. Quattuor euangeliste. Quinque libri Moisi. Sex

Hydrie posite. Septē schole sunt artes. Sed octo sunt partes.

Fines autem principales dixi, nam tenores alios fines habēt minus principales, quos differentias nominamus. Di. Quot differentias habet quilibet tonorum? Ma. Primus habet quinque. Secundus nullam. Tertius quattuor. Quartus quattuor. Quintus vnā. Sextus vnā. Septimus quattuor. Et octauus quattuor, vt patet hic infra.

Primi toni differentia prima. Secunda differentia. Tertia

differentia. Quarta differentia. Quinta differentia.

Tertij toni differentia prima. Secunda differentia

Tertia differentia Quarta differentia

Quarti toni differentia prima. Secunda differentia.

Tertia differentia | Quarta differentia

Quinti toni differentia | Sexti toni differentia

Septimi toni differentia p̄ma | Secunda differentia

Tertia differentia | Quarta differentia

Octaui toni differentia prima | Secunda differentia

Tertia differentia | Quarta differentia que peregrina dicit̃: q: raro aut q: nō participat cū suo p̄ncipali queādmodū cetere.

Applicatio tenoꝝ ad psalmos. Cap. XIII. Di.

[V]ersus tenores cū differentijs eorundē: iamiā satis clare intelligo: sed eas applicare ad psalmos (vti insuperioribꝫ p̄cepisti) nondū noui. Ma. Tenores nō equaliter omībꝫ psalmis: sed aliter minoribꝫ atq3 aliter maioribꝫ applicant̃. Psalmos aūt minores dico .150. quoꝝ Dauid saltē p maiore pte auctor fuit. ⁊ cantica ex pphetis assūpta. Maiores vo Magnificat: qđ vgo gl'iosa in visitatiōe Elizabeth cecinit. ⁊ Bn̄dictus qđ zacharias pater Johānis baptiste pphetico spū afflatus decātauit. Nūc dimittis q3 qđ Simeon senex Jesū puerū in vlnis tenens cātauit. Ad hos singulos si placet tenores ī notaꝝ descriptiōe applicabo. Di. Placet. Ma. Sequit̃ descriptio in q̄ musice finē statuim⁹. verūtamen in psalmis in quibꝫ mediū: siue dictio in qua fit pausa est monosyllaba vł hebraica: aut apud nos indeclinabilis: ip̄a cōtra toni naturā debet eleuari.

In tonationes tonoꝝ per octo tonos. Primus tonus

Dixit dñs dño meo: sede a dextris meis Credidi ꝑpter qd locut⁹ sum.

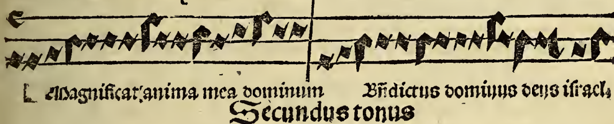

Magnificat anima mea dominum Bñdictus dominus deus israel.

Secundus tonus

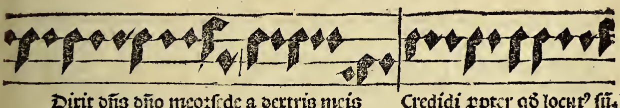

Dixit dñs dño meo: sede a dextris meis Credidi ꝑpter qd locut⁹ sũ.

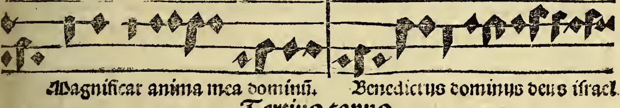

Magnificat anima mea dominũ. Benedictus dominus deus israel.

Tertius tonus

Dixit dñs dño meo: sede a dextris meis Credidi ꝑpter qd locut⁹ sum.

Magnificat anima mea dominũ. Benedictus dominus deus israel.

Quartus tonus

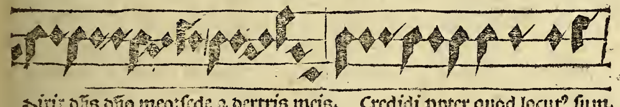

Dixit dñs dño meo: sede a dextris meis. Credidi ꝑpter quod locut⁹ sum.

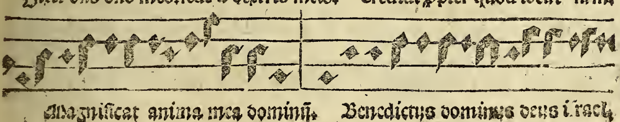

Magnificat anima mea dominũ. Benedictus dominus deus israel.

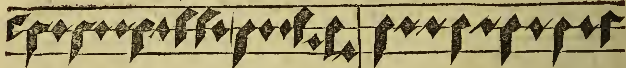

Dixit dñs domino meo:sede a dextris meis. Credidi ꝑpter qđ locut⁹sum

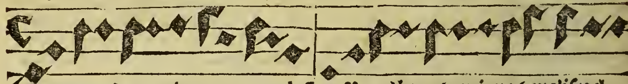

Magnificat anima mea dominũ. Benedictus dominus deus israel.

Dixit dominus dño meo:sede a dextris. Credidi ꝑpter qđ locut⁹sum.

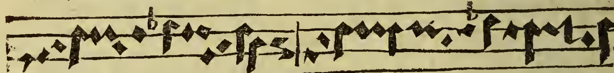

Magnificat anima mea dominũ. Benedictus dominus deus israel

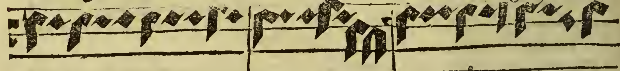

Dixit dñs dño meo:sede a dextris meis. Credidi ꝑpter qđ locut⁹ sum.

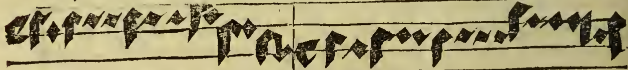

Magnificat anima mea dominũ. Benedictus dominus deus israel.

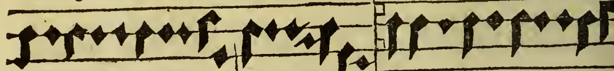

Dixit dominus dño meo:sede a dextris meis Credidi ꝑpter qđ locut⁹sũ.

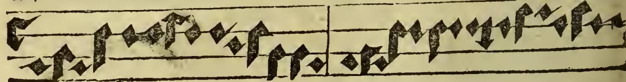

Magnificat anima mea dominum. Benedictus domin⁹ deus israel.

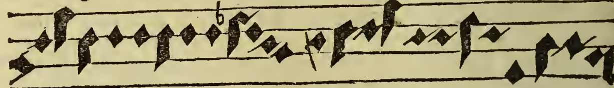

In exitu israel de egypto domus iacob de populo barbaro.

Typus Geometrie.

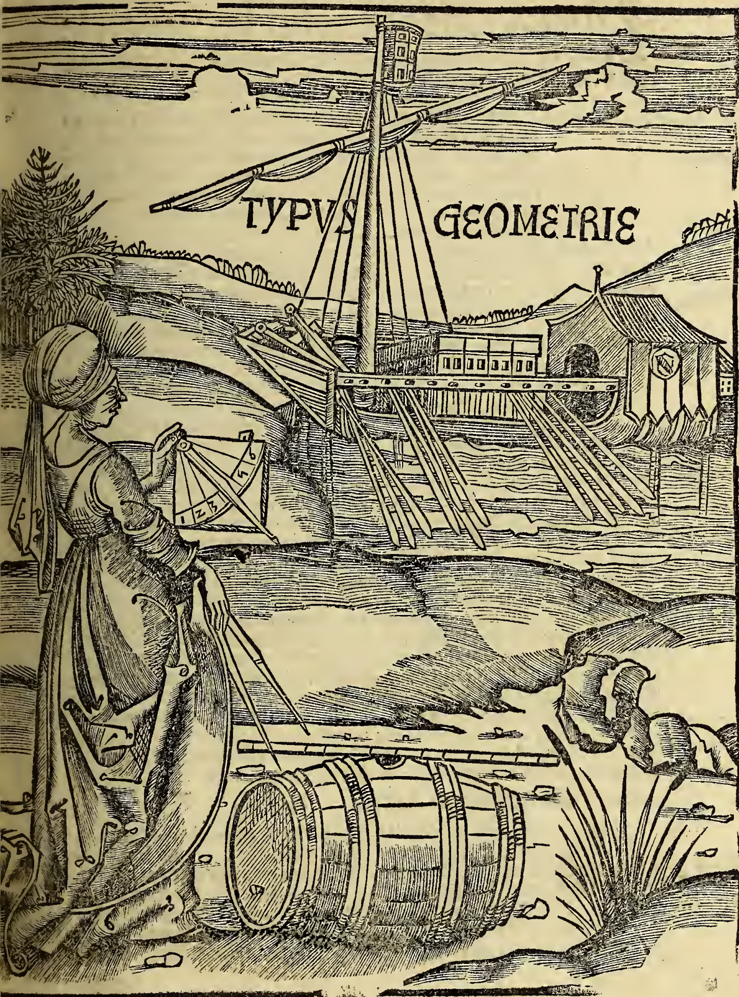

Liber.VI.de elemẽtis Geometrie

Tracta.I.De definitione:nomine:ꝛ inuentoribꝰ Geometrie:et eius quoq; vtilitate ꝛ laudibus. Cap.primum. Di.

Uas hesterno vesperi canẽdi exposuisti regulas:totã hanc no
ctem insomnem agens in antiphonario clare inueni:pbaui:
Euclides nec necesse est te in illarũ dilucidatione diutius imorari: Ge
ometriã potiꝰ aggredere:ꝛ sub breuitate pncipia illiꝰ edissere
Ma. Geometrie elementa ꝛ pncipia abũde tradidit ꝛ cõscri-
psit Euclides pater.vt aiũt Hipocratis:at vero qm̃ multa sũt
ꝛ sine interp̃te:ab incipientibꝰ minus intelligibilia:tibi ex his
necessariora elicere ac dilucidare conabor:qbus intellectus cetera q; faciliꝰ le
ges .Di. Placet qd conaris:sed primũ qd sit Geometria edicito.Ma. Geo
metria est disciplina magnitudis imobilis formarũq; descp̃tio cõtẽplatiua
Geometria per quã vniuscuiusq; termini declarari solent.Uel est disciplina magnitudi
nis ꝛ figure que ꝑm magnitudinẽ contemplat᷑. Di. Unde hæc disciplina
Geometria dicit᷑? Ma. A terra ꝛ mensura.γη.eñ grece:latine terrã dicũt
et μετρον græce:latine mensura exprimit᷑.Hinc dicta Geometria (mutan
do ita sine η grecũ in e latinũ) quasi terre mensura. Di. Nullius igitur
nisi terre per ipam mensura habet᷑? Ma. Nequaq;: sed cuiusuis p ipam
magnitudinis reperit᷑ mensura:attñ a terra nomẽ obtinuit.Nam pmo cir
ca terre diuisionẽ inuenta tradit᷑. Di. Quõ igitur:ꝛ a quibꝰ inuenta est?
Alforabius Ma. Ab ægiptijs.vt ait Alforabius ꝓ necessitate diuisionis terminoꝝ ter
re:quos tum Nilus inundationis tempe limo obducens cõfundebat: eos
ipsos Aegiptij Geometricis pncipijs rursus distinguebãt:vnicuiq; qd suum
est reddentes. Di. Utilis igitur ꝛ necessaria huius discipline cognitio est.
Geometriæ inuentio. Ma. Utilitatẽ eius in sequentibꝰ experientia cognosces: cum mensurandi
modũ instrumento dep̃henderis.Singulas tñ Geometrie vtilitates enume
rare haud possibile existimo:per ipam namq; totius terre ambitus ꝛ ꝓfun
ditas indagat᷑:supficies quoq; ꝛ terre ꝛ maris miro modo distinguit᷑.vt in
Ptolomei Cosmographia videre est oim̃ corpoꝝ celestiũ orbiũ.s. ꝛ stellarum
Ptholomeꝰ magnitudines per Geometriã demonstrant᷑.vt claret in Almagesti Ptholo
mei.Et quod oĩbus longe ꝓpono per ipam Geometricã disciplinã theolo
gie ac pme philosophie ꝓfundiora rimant᷑ secretius:atq; contẽplant᷑ altiꝰ:
sicuti luce clarius pz in li.quẽ (vir appme doctus Nicolaus de Cusa Car
dinalis) de docta ignorantia scp̃sit.Et colũne ecclie ꝓfunda qdam sacro-
Nicolaus de Cusa. sancti euangelij mysteria:ꝛ numeris ꝛ mathematicis figuris pãdere negle-
xere:minime pleni sunt illis quos conscripserunt cõmentarij et Homelie.
Sed his finem imponens:principia eius nunc aggrediar.

De Puncto et Linea. Cap.II. Di.

Ue sunt Geometrie pncipia? Mag. Sunt pũctus:linea:supficies:
corpus:cões animi cõceptiones ꝛ ꝯclusiones. Di. Quid est pũctus?
Linea Ma. Est magnitudinis principiũ:cuius ps nulla est (qꝛ indiuisi-
bilis est) q̃ cũ in longũ fluere intelligit᷑ lineã causat. Di. Quid est linea?
Ma. Est lõgitudo sine latitudine.Fines aũt siue termini linee sunt pun-
cta. Di. Linea igit᷑ ex pũctis est? Ma. Minime.si eñ infinita addideris
pũcta:nullã lineã aut aliã magnitudinẽ efficies.Nam indiuisibile additũ

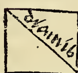

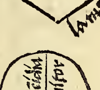
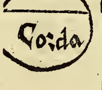
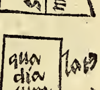
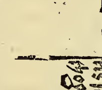
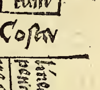
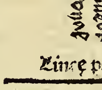
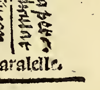
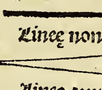
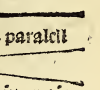
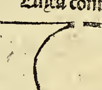
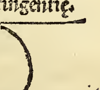

indiuisibili nõ facit maius: sed hoc in naturalib9 latius discutiendũ venit. Di. Linea q̃tuplex? Mag. Duplex: recta ⁊ curua. Di. Linea recta q̃ est? Ma. Est que equaliter in suis ꝓtendit punctis. vel q̃ ex eq̃ pũcta sua interiacet: vel vt ꝑncipi huius discipline Euclidi placuit. Linea recta est ab vno pũcto ad aliũ breuissima extẽsio in extremitates suas vtrũq3 eoꝝ recipiens. vt linea ducta ab a. pũcto in punctũ b. breuissima est: nõ q̃dem simpliciter: sed inter hec duo duo pũcta: nam q̃cunq3 alia inter eadẽ pũcta ducit: ñ a rectitudine deuiat: lõgior fiat necesse est. Et curua linea dicit q̃ per oppositũ definiri ⁊ cognosci hebz. Di. Linea recta q̃tuplex est? Ma. Multiplex: q̃dam enĩ diameter est: q̃dam axis: q̃dam. chorda: q̃daz costa: alia latus: alia basis: alia cathecus: alia corauscus: alia hypotenusa: alia diagõalis: alia ꝑpendicularis: alia orthogonalis. Hec et alia pl'a in Geometricis ⁊ Astronomicis demr̃ationib9 linea rcã accipit noĩa.

De speciebꝫ linee recte. Cap. III.

Di. Diameter q̃d est? Ma. Est linea figurã cuius extremitatib9 pũcta sua applicat in duo eq̃lia diuidẽs. dicit enĩ a dia q̃d est duo. ⁊ metron mẽsura. ⁊ hec linea in q̃drato ⁊ circulo ꝓprie diameter dicit in sphera axis noĩatur: sed in poligonijs diagonalis q̃si duos angulos tangens appellat. Di. Chorda q̃d est? Mag. Est linea recta circulum nõ diuidẽs in duo eq̃lia. Linea vero semicirculũ in eq̃ diuidẽs: semidiameter dicit. Di. Costa q̃d est? Mag. Est latus q̃drati. Di. Basis q̃d est? Ma. Est linea figure plane: q̃ tota iacet in fundamento siue plano. Linea vero huic equaliter suppõsita dicit corauscus. Linea vero in figura plana perpendiculariter eleuata dr̃ cathecus. Linea aũt nõ ꝑpendiculariter eleuata hypotenusa appellat. Di. Linea ꝑpendicularis q̃ est? Ma. Est linea alteri suppõsita: rectos et eq̃les causans angulos. hinc ⁊ orthogonalis dicta est. ab orthos rectum: ⁊ gonos angulus. Linee equaliter vbiq3 distantes paraleli noĩant: q̃ si in infinitũ ꝓtrahunt non ꝯcurrũt. Linea aũt q̃ circulũ tangit in pũcto: linea cõtingentie dicit.

De Speciebꝫ Linee curue: et Lineis irrationalibus. Cap. IIII.

Disci. Linea curua q̃tuplex est? Ma. Multiplex. q̃dam enĩ circũferens siue perimeter dicit: q̃dam flexuosa. q̃dam spiralis. ⁊c. Di. Linea circũferẽs q̃ est? Ma. Est linea cui9 signa ex vtraq3 parte curuata: ⁊ a se inuicẽ distantia sunt: q̃ si cõcurrũt: lineã circularẽ efficiũt: cuius medietas semicirculus inepte non dicit. Di. Linea flexuosa quæ est? Ma. Est [linea cu]rua ĩ suis ptib9 a medio ineq̃liter eleuata. vt pꝫ in figuris. Di. Li[nea spir]al' q̃ e? Ma. ẽ linca circũferẽs q̃ si circũducit ĩ eũdẽ pũctũ nõ redit

a q̄busdā elica dr̄:a grecis aūt ελικοειλησ.i.circūuoluta:vl circa centrū in plano:vl circa colūnā.vt in figuris.Sūt ⁊ p̄ter has lineę pl'es:q̄s irrōnales dicūt ca.pter:q̄m q̄drata ea rundē nulla cōmunis metit̄ aut numerat sup̄ficies. Et sūt tredecim in specie.s.medialis binomiū.bimediale primū.bimediale scōm.linea maior.potens in ratōnale ⁊ mediale.potens in duo medialia.residuū.residuū mediale primū.residuum mediale scōm.linea minor.linea quę iuncta cum rōnali cōponit mediale.linea iuncta cū mediali cōstituit totū mediale.Et rursus binomiū est sextuplex.similiter ⁊ residuum: Sed quoniā harū speculatio in geometricis exercitatū ingenium requirit:silentio libuit pertransire.

Linea semicircularis.

De angulo et eius speciebꝰ. Cap.V. Di.

Uia in descriptione lineę ꝑpendicularis angulū posuisti:ne huiꝰ me fallat ignorātia:ipm describas. Ma. Angulus est duarū linearū sese tangentiū:⁊ nō in directo iacentiū ad alterutrā ꝯclusio. Di. Angulus q̄ttuplex est? Ma. Duplex.s.rectus:⁊ nō rectus .Di. Quis est angulus rectus? Ma. Est angulus ex incidentia lineę rectę sup̄ rectā ꝑpendiculariter causatꝰ. Sꝫ angulus nō rectus duplex est.s.obtusus ⁊ acutus.vñ obtusus recto maior est. acutꝰ vero minor est. Di. Angulꝰ rectus obtusus:itē acutus q̄ttuplex est? Ma. Quilibet duplex est.s.planꝰ:⁊ spheralis. Di. Angulus planus q̄d est? Ma. Est duaꝝ linearū in plano sese tangentiū:⁊ nō in directo iacentiū cōclusio. Di. Angulus spheralis q̄d est? Ma. Est angulus ex duobꝰ circulis sese secātibꝰ causatus.Cū ꝟo duo circli aut linea recta circulū in puncto tetigerit:vtrinq̄ angulus cōtingentię causat̄. Di. Angulꝰ planus q̄ttuplex ē? Ma. Duplex.s.sup̄ficialis:⁊ solidus. Di. Angulus sup̄ficialis q̄s est? Ma. Qui ex lineis in plano iacentibꝰ in vnaq̄ sup̄ficie cōcurrentibꝰ causat̄.Et horū q̄dem coalterni dicunt̄.qui.s.sitū q̄ ad supius ⁊ inferiꝰ alternant. Di. Angulus solidus q̄s est? Ma. Angulus solidus siue corporeus est angulus quē cōtinent anguli plani pl'es q̄ꝫ duo: in diuersis sitę sup̄ficiebꝰ: in vnū cōuenientes punctū angularē.⁊ nullus taliū.4. rectos ⁊ planos pōt valere.Quilibet aūt dictoꝝ anguloꝝ duplex est.s.intrinsecus: q̄ in figura.et extrinsecus:q̄ extra figure clausionem continet̄. Est p̄ter hos angulus q̄ circuli dicit̄.is.s.q̄ sub duobꝰ a centro ductis lineis ad circūferentiā.cuiꝰ aliquā comp̄hendunt ꝑticulam continet̄.vt hic. k

angulus

angulus planus

Angulus solidus

k

De sup̄ficie et eius speciebꝰ. Cap.VI. Ma.

Uemadmodū aūt ex fluxu pūcti in longā lineā causari:ita ex fluxu lineę in latū sup̄ficiem fieri imaginant̄ mathematici. Di. Quid est superficies? Ma. Est longitudo ⁊ latitudo sine ꝓfunditate.⁊ est duplex.s. recta et curua. Di. Sup̄ficies recta q̄ est? Ma. Sup̄ficies recta:quam et planā dicimus.est q̄ in suis lineis equaliter continet̄.vt a.Per opposi tum.Sup̄ficies curua dicit̄:quę in suis lineis nō equaliter cōtinet̄.vt b.

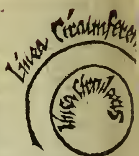

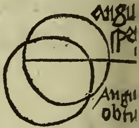

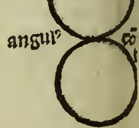

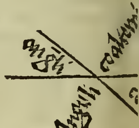

Et hec ſi corpus in exteriore terminauerit pte cõuexa dicit̃.vt exterior vaſis ſupficies.Si vero corpus in interiore fuerit parte concaua appellat̃.vt vaſis cnterior ſuperficies. Eſt item ⁊ alia ſupficiei partitio.nam q̃dam vnica.q̃dam vero pluribꝫ cõtinetur lineis. Di. Que ſupficies vnica linea continet̃? Magi. Circularis:que eſt ſine angulis: hæc enim vnica (vicȝ circulari) continetur linea:⁊ eſt circulus.

De Circulo ⁊ eius ſpeciebꝫ. Cap.V.II. Di.

Quid eſt circulus? Mag. Eſt ſupficies plana vnica linea (que circũferentia ſiue perimeter dicit̃) cõtenta: in cuiꝰ medio pũctus eſt q̃ centrũ circuli appellat̃: a q̃ omnes linee recte ad circũferentiã ducte ſunt eq̃les.vt c. Sũt aũt circulorꝫ q̃dam cõcentrici:quorꝫ.ſ.centrꝫ vnũ eſt.vt d. Quidam vero eccentrici;quorꝫ.ſ.centrũ vnius eſt extra centrũ alterius.vt e. Et rurſus ſi circulũ lineis diuidas: partiũ diuiſiones q̃dam ſemicirculi:q̃dam vero portiones circuli ſolẽt appellari. Di. Semicirculus q̃d eſt? Ma. Eſt ſupficies plana diametro ⁊ medietate circũferentie cõtenta.vt f. Si em̃ lineã per circuli centrũ circũferentiã ex vtraq̃ pte tangentẽ duxeris duos ſemicirculos efficies. Di. Quid eſt portio circuli? Ma. Eſt ſupficies plana:recta linea extra circuli cẽtrũ cadente:et pte circũferentie contenta.⁊ hec linea recta chorda dicit̃.pars vero circũferentie arcus appellat̃.vt g.Vñ cum circulus ita in portiones fuerit diuiſus:ea in qua centrũ circuli eſt maior:reliqua vero minor portio appellat̃. Figura vero q̃ ſub duabus a centro ductis lineis ⁊ arcu circũferentie continet̃:ſector:ſiue ſegmentũ circuli dicit̃.vt in exemplo dicto. Et tantũ de ſuperficiebus vnicis contentis lineis

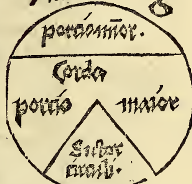

De triangulo et eius ſpeciebꝫ. Cap.VIII. Di.

Que ſunt ſupficies pluribꝫ cõtente lineis? Ma. Sunt ſupficies angulares ſiue poligonie:⁊ appellant̃ trianguli:q̃drangulí:penthagoni:hexagoni:heptagoni: octagoni:nonagoni:decagoni.⁊ ſic de alijs in infinitũ ꝓcedẽdo. Di. De his per ordinem dicas: ⁊ p̃mo q̃d ſit triangulus explanes. Ma. Triangulus eſt ſupficies plana tribꝫ lineis cõtenta:hñs tres angulos duobꝫ rectis eq̃les. ⁊ hec ſupficies ab angl'is triangula:a lineis ṽo trilatera appellat̃: ſm̃ horꝫ variatiõem in plures ſpẽs partit̃. Di. Quõ? Ma. Nam ſi oẽs linee eq̃les fuerint:triangulũ q̃ Iſopleurus dr̃ cõſtituũt.vt h. Si ṽo due tm̃ eq̃les fuerint:cũ ineq̃li triangulũ q̃ Iſocheles appellatꝰ eſt efficiũt.vt i. Si aũt tres linee ineq̃les fuerint : triãgulũ q̃ Scalenos dictus ẽ concludunt.vt k. Nec poſſunt trianguli ſm̃ lineas ampilus multiplicari.ſm̃ vero angulos alia ſortiunt̃ nomina. Di. Queꝰ Ma. Nam triangulus vnũ rectũ habens angulũ:orthogonius dicit̃.ab orthos rectum: ⁊ gonos angulus. Triangulus aũt obtuſum habens angulũ ampligonius nominat̃.Is vero qui omnes acu

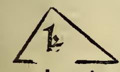

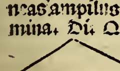

tos habet angulos oxigonius appellat (ὀξὺς enim acutus dicit:) Et iste potest esse Isopleurus vel Scalenos: quorum exempla hic vides depicta.

De Quadrangulis. Cap.IX. Di.

Quadrangulus q̄d est? Ma. Est superficies.4.cōtenta lineis.4.angulos cōstituentibus.vn̄ ab angulis q̄drangula: a linea vero siue lateribus quadrilatera est appellata. Di. Quottuplex est q̄drangula: aut superficies quadrilatera? Ma. Quintuplex. Si em̄ lineę q̄tuor ęquę fuerint quadratū: equilaterū atq̄ rectangulū constituūt. Et h̄ q̄dratū paralellogramū a mathematicis est apellatū. Si aūt due opposite tm̄ ęquales fuerint quadratū altera pte longius constituūt: quod q̄dem rectangulū: sed non ęquilaterū est: qđ nōnunq̄ supplementū dicit si quadrato p̄mo fuerit adiectū. Si aūt lineę q̄tuor ęquales nō orthogonaliter se tetigerint: quadratū ęquilaterū: sed non rectangulū qđ Rhombus dicit constituūt. Sic & q̄tuor lineę quarū opposite tm̄ ęquales fuerint: Rhomboidē faciūt: q̄dratū.s.nec ęquilaterū: nec rectangulū: qđ q̄dam helmuaim (sed male) appellant. Et p̄ter has oēs superficies q̄drilaterę trapezia.i.mēsule appellant.

Eq̄laterū rectangulū

Rhombus

Rhomboides.

De Penthagonis et reliq̄s Ca.X. Ma.

Ex dictis facile dep̄hendes q̄d penthagonus: q̄d hexagonus.& cętera. Nam sicut triangulus tribus: q̄drangulus q̄tuor continet lineis: sic penthagonus q̄nq̄: hexagonus sex.& sic de aliis sequentibus. Et noīant hę superficies ab angulis γωνία enim angulū s̄cat.a lineis vero penthilater: hexalater.&c.possunt nominari. Di. Harū aliq̄s descriptiones subiūgas. Ma. Faciam.& ecce qđ petis iam depictum conspicis. Et tantū de superficiebus. Consequenter videndum erit de corporibus.

heptagonus

octagonus.

nonagonus.

decagonus

vndecagonus

De corpore et eius speciebus. Cap.XI. Di.

Quid est corpus? Magister. Est longitudo cū latitudine & p̄funditate. Si em̄ superficies in p̄fundū fluere intelligat corpus causabit: qđ lineis tribus sese orthogonaliter in vno puncto secantibus dimensionat in longū.vic3 latū: & p̄fundum. Et harū linearū extremi ates differentię positionis nolant: his designare vocabulis.sursum.deorsum.ante.retro.dextrorsum.& sinistrorsum. Ut si lancea vna per verticē capitis humani intraret: & per anū exiret: metiret in lōgitudinē: & alia intrans per pectus exiens in dorso: metiret p̄funditatē: & tertia intrans per latus vnū: & exiens p aliud metiret latitudinē. Di. Quot-

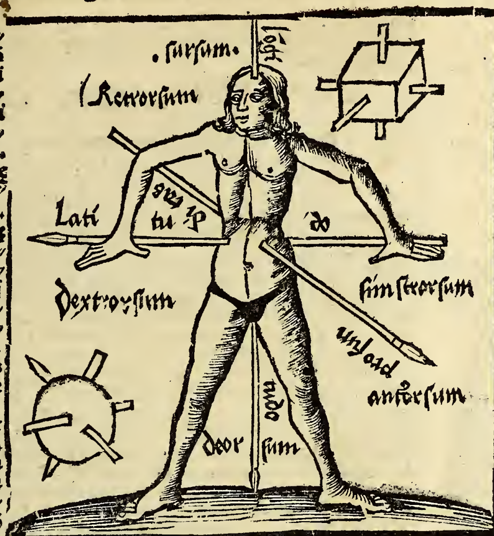

tuplex est corpus? Ma. Duplex. Regulare: et irregulare Di. Regulare qđ est? Ma. Qđ habet vniformitatē in angulis ⁊ lateribꝫ. Per oppositū diffinitur irregulare. Di. Regulare qtruplex est. Ma. Duplex. vic ʒ agō siue sphe-
4 rica: ⁊ conicū. Di. Corpꝰ sphericū quod est? Ma. Corpus sphericū siue sphera: est corpus rotūdū vnica supficie cōtentū: in cuius medio pūctus est: a q̄ oēs lineę ducte ad supficiem cōtinentē sunt eq̄les. ⁊ de hoc latius videndū erit in astronomicis speculationibꝫ. Di. Corpus conicū quod dicis? Mag. Corpus qđ habet angulos. ⁊ est q̄ntuplex. s. tetrahedron. hexahedron octohedron. duodechedron ⁊ icohedron. Di. Tetrahedron qđ dicis? Ma. Qđ ex .4. triangulis isopleuris. est constitutū. ⁊ habet angulos planos. 12. qui quatuor solidos efficiunt. in eo eñi tres plani vnum constituunt solidum. ⁊ huic sapientes ignem assimilabant: eo q̄ ignis sub pyramide sc ʒ laterata sursum videt̄ ferri. Octohedrō vero est qđ ex octo Isopleuris integrat̄. ⁊ habet angulos planos. 24. ⁊ 6. solidos: in eo nanq̄ quattuor plani vnum solidū faciunt. ⁊ huic sapientes aerem assimilabant: eo q̄ in motu sursum ignem subsequat̄. Hexahedron est quod ex sex superficiebus quadratis eque lateribus: ⁊ eque triangulis integrat̄: quorū quilibet in q̄tuor Isosceles resoluitur. ⁊ continet angulos planos viginti q̄tuor ⁊ octo solidos. Et alio nomine dicit̄ corpus cubum: tessere habens similitudinem. ⁊ huic terrā propter eius immobilitatē assīlabant. Di. Duodechedron quod dicis? Mag. Quod ex 12 supficiebus penthagonis integrat̄. ⁊ habet angulos planos. 60. ⁊ solidos. 20. In ipso enim semper tres plani vnum solidū faciunt. Et huic assimilatur totum vniuersum: in quo sunt. 12. signa. ⁊ gradus. 360. Sic ⁊ in illo corpe sunt penthagoni duodecim: quorū quilibet in quinq̄ Isopleures: ⁊ horū quilibet in sex Scalenos partitus. 360. Scalenos efficiūt: aut quia cetera oīa instar vniuersi cōtinet. Di. Icohedron qđ dicis? Ma. Est qđ ex. 20. Isopleuris componitur. ⁊ continet angulos planos. 60. et. 12. solidos. in eo eñi semp q̄nq̄ plani vnū solidū faciūt. ⁊ h̄ corpus aq̄ attribuit̄ in eo q̄ aq̄ sue

Corpus spericum. 4

fluxibilitate valde mobilis sit. Et hec duo vltima in plano haud facile Geometrice depingi possunt; sed sunt vt sepe apud me vidisti fili mi inter regularia corpa.

De corporibus irregularibus. Cap.XII. Di.

Que sunt corpa irregularia? Ma. Que in suis angulis et laterib9 informitatē non habēt. et sunt ouale: lenticulare: colūnare: pyramidale: seratile. et sic de alijs. Di. Qd corpus dicit ouale? Ma. Corpus ouale est transitus portionis semicirculo minoris chorda fixa manente: et habet silitudinē oui: in quo. s. axis longior est cæteris diametris Di. Quod est lenticulare? Ma. Est trāsitus portionis semicirculo maioris sup chordā fixam: diametro circulo eqlem. et habet lentis silitudinē: in q̄ s. axis. brevior est ceteris diametris. Di. Qd est colūnare? Ma. Est trāsitus paralellogrami rectanguli latere rectū angulū cōtinente fixo ipa supficie: donec ad locū redeat circūducta. Sunt aūt colūne q̄dam rotunde: quedam vero laterate. s. aut q̄drilaterate pus colūnam rotundā descpsimus: ex q̄ alie patere possunt. Et hec colūna etiā cylindrus noiat. Di. Corpus pyramidale quottuplex est? Mag. Duplex. s. rotundū et laterale. Di. Corpus pyramidale rotundū qd est? Ma. Est trāsitus trianguli rectanguli altero suor laterorū rectum angulū cōtinentiū fixo: et donec vsq ad locū vnū moueri cepit: redeat triāgulo ipo circūducto: huius basis erit circul9. Di. Pyramis laterata que est? Ma. Est figura corpea quā cōtinent supficies ab vna: quarū reliquę sunt ad vnū oppositū punctū sursum erectę. In corpore eni pyramidali laterato cuncte supficies ipm ambiētes ab ipa basi ad vnū punctū eleuant: qui conus pyramidis dicit. Sunt aūt oēs dicte definitiones causales. vt scz non ipe trāsitus: sed quod per transitū causat corpus intelligat. Di. Qd corpus dicis seratile? Ma. Corpus quinq cōtentum superficieb9. quarū tres sunt quadrangule: due vero triangule. Est eni oē tale colūna trilatera. sicut est vlna trilatera sartoris. vnd corpus tale si erigat sup supficiem trilaterā colūnę scz silitudinem. Si vero erigat sup supficiem quadrangulā tecti aut domus habet figuram. Oīs aūt supficies sup quā corpus erigit basis dicit. reliqua vero supficies latera nominant. Vn cū in regularib9 q̄libet supficies possit esse basis: hec corpa multarū basium nominant: et in pyramide punctus basi directe oppositus conus appellatur. Hec et cetera irregularia corpa patent ex his que de numeris Arithmethicis disseruimus. Jamiā his finem imponeremus: nisi eorundē theoremata q̄dam tibi et iucūda et pernecessaria existimarē: in q̄bus alijs de cōmunib9 animi cōceptionib9 edicam. Di. Ea igit subiungas velim. Ma. Faciā: ea tn lege. vt eraundē demōstrationes pter exemplares nullas: aut saltē paucas ponam. Di. Quapropter? Ma. Quia singula ad intellectū demonstrare altioris speculationis est: et longe maiorem tractatum reqreret q̄ epitomatis nostri breuitas admittit. Di. Fac igitur vt lubet.

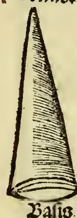

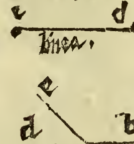

Theoremata de puncto. Cap.XIII. Magi.

Primū igitur de puncto exordiar: de quo quatuor theoremata ponantur: quorū primū. Ab omi puncto ad punctū contingit rectam lineam ducere. patet de linea ducta a puncto c ad pūctū d. Scdm

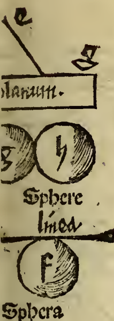

Cōtactus linee sup lineā aut planū erecte. Itē linee ꝛ sphere: sili' ꝛ contactus spherarū fit in puncto. Di. Qua de causa? Mag. Quia linea latitudinē: ꝛ sphera partē rectā non habet. Exempla sunt de linea ꝛ linea a e b. de linea ꝛ plano f e g. de spheris g h. de linea ꝛ sphera e f. Tertiū. Per duo aut tria in eadē recta linea pūcta īpossibile est circūferentiā circuli transire. ptz qꝛ alīs in circulo esset aliqua pars plana. Quartū p quelibet tria pūcta nō in eadē linea posita contingit circūferentiā circuli ducere. Di. Quo ingenio? Ma. Illo. sint puncta a b c. posito pede circini imobili a puncto a. ꝛ alio vltra medietatē extenso ꝟsus b. describe semicirculū. rursus posito pede circini imobili in b. versus a. scdm. describe semicirculū intersecantē priorē in punctis c. d. pariformiter; alios duos semicirculos describas inter b ꝛ c. intersecantes sese in punctis f g. duc lineā rectā per sectiones c d. Et item aliā p sectiones f g. intersecantem priorem in puncto h. qui est centrū. in quo pede circini imobili posito ꝛ alio ad queuis ductoꝝ punctoꝝ extenso describes circūferentiā puncta data transeuntem.

Theoremata de linea. Cap. XIIII. Ma.

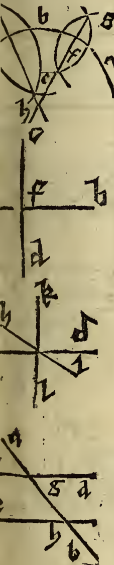

E linea ponant theoremata nouē. Primū lineę recte partē esse in plano ꝛ ptem in sublimi est impossibile ptz ex theoremate scdo de puncto. Scdm. Oēs lineę due quaꝝ altera alterā secat in vna supficie sunt. vt linee a b c d. intersecantes se in puncto f. sunt ambe in supficie a b c d. Tertiū. Unā ꝛ eandē lineā esse in diuersis supficiebus ē possibile. vt ptz de linea in qua due supficies se intersecāt vt sint supficies se intersecātes f g. ꝛ h i. sectio cōis erit linea k l. quę intelligat ppendiculariter ꝛ erecte trāsire p punctū e. hęc em̄ sectio (qꝛ cōis est) erit in supficie f g. ꝛ h i. Quartū diameter quadrati est icōmensurabilis siue assimiter coste. pbatur qꝛ si sic. numer' par esset equalis numero impari qd̄ est impossibile. patet. Sit q̄dratum cuius diameter sit a b. vt. 5. ꝛ costa vna a c. vt. 3. si igitur diameter esset cōmensurabilis costę. tūc a b. diameter haberet se ad costam a c. vt quadratū a b. numeri ad quadratū numeri a c. ex septima propositione decimi Euclidis. Sed quadratū a b est. 25. ꝛ quadratū a c. est 9. ꝛ rursus quadratū diametri a b. duplū est ad quadratū a c. costę. vt patebit de triangulis. Igitur numerus 25. quadratus diametri numeri. 5. duplus erit ad. 9. qui est nūerus quadratus coste a c. Et rursus. 18. numerus duplus est ad. 9. q̄dratū coste a c. igit numerus. 18. est equalis numero. 25. p primā animi cōceptionē Euclidis. q̄ vni ꝛ eidē sunt equalia ꝛ sibi inuicem sunt eq̄lia. Quintū. Data linea recta sup punctū in ea signatū: lineā ppendicularē ptingit erigere. Di' Huius exm̄ ꝛ modū supponas. Ma. Sit linea data a b. ꝛ pūctus signatus in ea c. posito pede circini imobili in a. alio extēso vltra medietate lineę date: describe portionē circuli. dehinc posito pede circini imobili in b. describe aliam portionē circuli versus a priorem intersecantē in puncto e. ad quem si ptrahatur linea a puncto c. erit ppendicularis. s. c e. ex definitione linee ppendicularis. Sextū. Si recta linea p duas rectas ceciderit: duosq angulos coalternos sibi inuicē

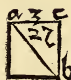

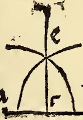

eq̄les fecerit ille due linee erūt eque distātes.vt sit linea a b hec cadat sup duas lineas c d.⁊ e f.⁊ secet lineā c d.in pūcto g.⁊ lineā e f.in puncto h.sitq̄ angulus d g h.eq̄lis angulo e h g.dico q̄ linee c d.⁊ e f.sūt eque distātes ⁊ paralellice. pꝫ ex diffinitione. Septimū. Si fuerint due linee vni eque distātes: sibi inuicē eque distātes erūt. vt sint due linee a b.⁊ c d.quaꝝ vtraq̄ eque distet linee e f.dico illas duas videlicꝫ a b.⁊ c d. esse eque distantes: pbatur p p̄cedentē: si sup has ceciderit linea g k. Octauū. Duab⁹ lineis ppositis: tertiā inter eas sub pportionabilitate continua collocare possumus. Di. Quo pacto? Magi. Sint linee date a b.⁊ b d.quas coniungā. ⁊ fit linea a d. super quā cōstituo semicirculū: ⁊ a pūcto b.ad circūferentiā duco lineam b c.hec erit linea q̄sita.⁊ p hūc modū inuenit linea media inter costā ⁊ diametrū. Nonū. Lineā ppositā s̄m pportionē habentē mediū in duo extrema cōtingit secare. cū.s. sic tota linea habebit se ad ptem maiorē sic maior ad minorem. Di. Quo pacto? Ma. Eo.sit linea diuidēda a b.ex ipa describat q̄dratū a b c d.cui⁹ latus d b.diuido in duo equalia in puncto e. a quo duco lineā in a.ad hui⁹ longitudinē pduco e b. vsq̄ ad f. ita vt e f.sit eq̄lis e a. Et rursus ex portione b f. cōstituo quadratū: qd̄ ex ea latere a b resecat portionē equalē b f.que sit b h.⁊ q̄dratū descriptū sit b f h g.erit a b.in puncto h.diuisa s̄m pportionē hñtē mediū ⁊ duo extrema. Itaq̄ q̄dratū qd̄ puenit ex ducto ptis minoris.s.a h.in totā lineā vicꝫ a b.tantū est q̄tum q̄dratū qd̄ puenit ex ductu ptis maioris in se. H̄ autē in nūeris est impossibile. Di. Quid est lineā in se ducere? Ma. Est q̄dratū eius describere: ad qd̄ in potentia est. Et linea sic in se ducta est lat⁹ quadrati ⁊ radix illius quadrati dicit: quēadmodū de radice numeri diximus.vt in priore exemplo: lineā b h.in se ducere est additis alijs trib⁹ lineis equalib⁹ quadratū ipsius cōstituere quod est b h f g.

Theoremata de angulo. Cap. XV. Ma.

Anguli theoremata ponūt q̄nq̄ quoꝝ p̄mū Omnis recte linee sup rectā lineā stātis duo vtrobiq̄ anguli sunt recti aut duob⁹ rectis eq̄les. Di. Q̄ñ sunt recti? Ma. Cū linea recta sup rectā ppendiculariter steterit. Cū vero ppendiculariter nō steterit anguli duob⁹ rectis eq̄les sūt: vn⁹.s.acutus: ⁊ alter obtusus. Exēpla sūt linea a b.sup quā stetit linea c d.ppendiculariter.⁊ e f oblique. Scd̄m. Oim duaꝝ lineaꝝ se secantiū anguli oppositi sunt eq̄les.vt sint linee a b.⁊ c d.intersecātes se in pūcto e.erūt anguli k l.equales sic h e. Ex hac ⁊ p̄cedenti concludit q̄ oēs anguli aliquod spaciū circūstantes valent q̄ttuor rectos. Si etiā spaciū in plures diuisū fuerit angulos. Tertiū. Theorema qd̄ silr̄ ex p̄cedentib⁹ concludit tale est. Si duob⁹ lineis eque distantib⁹ linea superuenerit duo anguli coalterni equales erunt. Et angulus extrinsecus angulo intrinseco sibi opposito equalis erit: ⁊ duo anguli intrinseci ex alterutra parte cōstituti duob⁹ rectis equales erūt. vt sint due

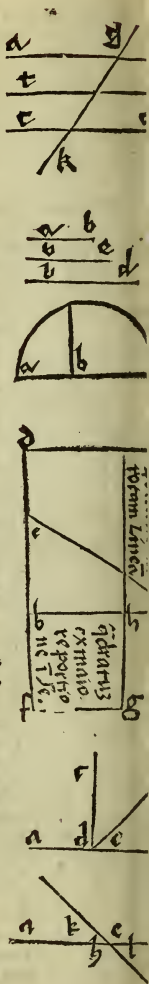

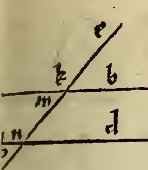

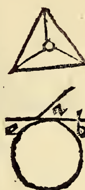

line a b. ꝛ c d. eque distantes: sup quas cadat linea e f. secās eas in punctis g. ꝛ h. anguli. g ꝛ h sunt coalterni ꝛ equales. ꝛ angulus extrinsecus k. est equalis angulo intrinseco sibi opposito. ꝛ anguli intrinseci m ꝛ n. duobus rectis sunt equales Quartū. Omnis angulus solidus quattuor rectis ꝛ planis minor est. vt patet in angulo o. Quintū. Omnis angulus rectilineus infinitis angulis ↄtingentie maior est. vt angulus rectilineus a maior est angulis ↄtingentie e b. nec crescere poterit angulus contingentie donec ad equalitatē recti perueniat. licet semper propius accederet: si enim rectitudinē attingeret: iam non angulus contingentie sed rectus esset.

Theoremata de superficie. Cap. XVI. Ma.

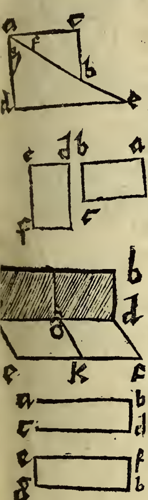

E superficieb' in gñe theoremata. 5. sūt. Quoꝝ pmū Supficies siles sunt: quaꝝ anguli vni' angulis alterius sunt eq̄les: lateraq̄ angulos equos ↄtinentia sunt ꝓportionabilia. vt triāgulus a b c. silis ē triāgulo a d c. q2 angulus. c. eq̄lis est angulo d. q2 ambo recti. ꝛ angul' f. eq̄lis angulo c. qm̄ coalterni. ꝛ silr angul' h angulo b. latera q̄ hos angulos ↄtinentia sūt ꝓportionabilia. Nā sic se habet latus b c. ad lat' c a. ita se hꝫ latus a d. ad latus d c. amplior huius theorematis deductio patebit infra in praxi. Scdm. Supficies mutekesia. i. mutuoꝝ lateꝝ sunt: inter quoꝝ latera incōtinuata ꝓportionalitas retrāsitiue habet. vt sunt. supficies. e d f. ꝛ b a c. In his em̄ ꝓportio lateris a b. se hꝫ ad ꝓportionē lateris d c. sic ꝓportio lateris e f. ad ꝓportionē lateris b c. Tertiū. supficies erecta est sup supficiē: cū ab eodē puncto linee que ē termin' cōis illaꝝ supficierū due linee pendiculares supstant rectū ↄtinentes angulū: ꝛ in eisdē supficiebus site sūt. Di. Exemplū addas. Ma. Sit supficies iacēs c d e f. ꝛ supficies erecta sup hāc. a b c d. Est itaq̄ linea cōis terminus haꝝ c d. in q̄ signato pūcto g: ptrahant due linee ppendiculares. s. g h. in supficie erecta. ꝛ g k in iacēte. Si he linee angulū rectū cōtinēt. s. g supficies a b c d. orthogonalter erecta ē sup supficiē c d e f. vt ꝓponit theorema. Quartū. Supficies eque distāt. que si in īfinitū ptrahant nō cōcurrūt vt sūt a b c d. ꝛ e f g h. Quintū. Quelibꝫ supficies rectilinea aut ē trigona aut in trigonos resoluēda. Ex q̄ ptꝫ trigonū eē pmā supficieꝝ angularium. vt supficies quadrangula in duos resoluit trigonos. s. a b c d. resoluitur in trigonum a b c. ꝛ c d a.

De triangulo. Capitulū. XVII. Di.

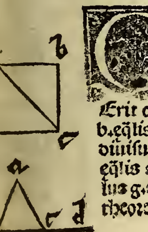

Qoniā trigonū supficierū angularium pmā dicis: de eo si q̄ habes theoremata edicito. Ma. Horem q̄plura: s3 ne epitomatis excedā modū ex his tm̄. xi. ponā: quoꝝ pmū. Ois triāguli angulus extrinsec' duob' ītrinsecis sibi opposit' ē eq̄lis: vt sit triangulus a b c. cui' latus b c ptrahat vsq̄ ad d Erit c angulus extrinsec' duob' angulis intrinsecis sibi opposit. s. a ꝛ b. eq̄lis. Et pbat sic. a pūcto c. ptrahat linea c f. eque distās linee a b. ꝛ diuisus ē angulus c. extrinsec' in duos angulos. s. e ꝛ g. eritq̄ angul' e. eq̄lis angulo a. p tertiū theorema d' angulis: q2 sūt coalterni. Et angulus g. extrinsec' eq̄lis āgulo b. ītrinseco sibi opposito: p scdaꝫ ptē eiusdē theorematis. q̄re tot' angul' extrīsec' c. eq̄lis ē duob' ītrīsecis sibi opposi

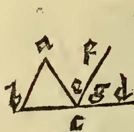

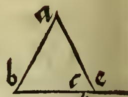

tis.q̄ sunt a ⁊ b.qđ fuit ꝓbandū.Scđm.Om̄is triangulus hab; tres angulos equales duob; rectis. vt sit triangulus a b c. ꝓduco lineā b c.vsq̄ ad d. causat angulus extrinsec⁹ c.⁊ q: anguli c ⁊ c.duob; rectis sūt equales ꝑ theorema pri mū de angulis. ⁊ angul⁹ extrinsec⁹ c.equalis ē angulis in- trinsecis sibi.sc;. a ⁊ b.ꝑ p̄cedens theorema.erūt itaq̄ tres anguli.s.a b c.eq̄les duob; rectis:qđ fuit ꝓbandū. Tertiū. om̄is trianguli duo q̄libet anguli duob; rectis sūt minores . ꝓbat̄ q: tres duobus rectis sunt equales.igit̄ si vnū demas:remanētes: erūt minores. vl' sic.sit triāgulus a b c.cui⁹ latus b c ꝓtrahat̄ in d.fit angulus extrinsec⁹ c.q̄ maior est angulo a vel b. ex theore- mate p̄ore p̄cedenti: ⁊ angulus extrinsec⁹ c.cū angulo intrinseco c.est equalis duobus rectis ex primo theoremate de angulo.igit̄ anguli intrinseci b ⁊ c sūt duobus rectis.minores.silr' anguli in trinseci a ⁊ c.Idem ꝓbat̄ codē mō de angul' a ⁊ b.si ꝓtrahat̄ li- nea b a.in f.Quartū equales sunt sibi cuncti trianguli q̄ super candē basim atq̄ inter duas lineas eque distantes sunt ꝯstituti vt triangulus a b c.⁊ d b c ꝯstituti sūt sup basim b c.inter duas lineas eque distātes sunt ꝯstituti vt triangulus.a b c.⁊d b c.cō- stituti sūt sup basim b c.inter lineas eque distātes:q̄ sunt a c.⁊ b f.pt; q: tales trianguli dimidia sunt q̄drati sup candē basim ꝯstituti.Quintū.In om̄i triangulo duū equaliū late⁊ vtrūq̄ an gulo⁊ q̄ sūt ad basim:ē minor recto:⁊ vn⁹ alteri est eq̄lis .vt sit triāgul⁹ a b c cui⁹latera.a b.⁊ a c.sūt eq̄lia:erit b c basis.⁊ angu lus b minor recto:⁊ angul⁹ c minor recto . ⁊ angu lus b equalis angulo c.Ex quo sequit̄ q̄ si alicui⁹ trianguli duo anguli equales fuerint : duo latera equos angulos respicientia erūt equalia. vt in di- cto triangulo latera a b.⁊ a c.respiciētia equos an gulos b ⁊ c.sunt equalia. Sextū.om̄is triāguli duo q̄libet latera sil' iuncta reliquo sunt longiora .vt sit triangulus a b c.erunt latera a b.⁊ a c. simul iun- cta longiora latere b c.Septimū.om̄is trianguli lō gius latus angulo maiori oppositū est . vt in dato triangulo: angulus maior est a.cui opponit̄ latus b c.qđ maius est lateri a b.vl' a c. Octauū. In om̄i triangulo rectangulo quadratū : quod a latere re- ctangulo opposito in semetipso ducto describitur: equum est duobus quadratis que ex duobus reli quis lateribus describuntur . vt sit triangulus re- ctangulus a b c.cui⁹ angulus a sit rectus:erit qua dratum lateris b c equale duobus quadratis laterum a b. et a c.et quod dictum est de quadratis habet etiam veritatem de alijs sup- ficiebus ex trianguli lateribus descriptis in lineatione et creatione similibus. vt triangulus oxigonius constitutus ex latere b c. equa- lis est duobus triangulis exigonijs constitutis ex lateribus a b . ⁊ a c. Discipulus. Quantum autem potest latus ampligonij quod obtuso angulo subtenditur respectu alio⁊ laterū? Ma. tanto am plius potest quātū est qđ continetur bis sub vno co⁊ atq̄ ea linea que sibi directe iuncta ad obtusum angulū a ꝑpendiculari extra de

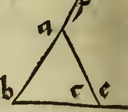

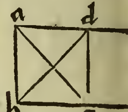

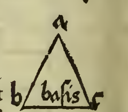

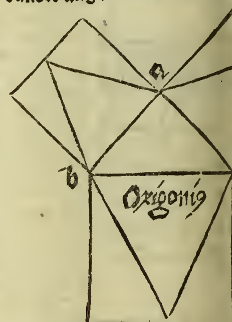

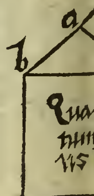

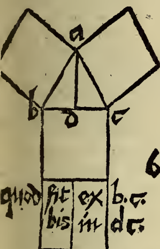

ꝑpendicꝯ.vt sit triãgulus ampligonius a b c.cuius angulus a.ē obtusus.ducat̄ itaq̃ a.pũcto c.linea ꝑpendicularis ad lineã a b.q̄ necessario cadet extra triãgulũ.ptrahãt igit̄ lineã a b.⁊ tanget hanc ꝑpendicularē in pũcto d.erit itaq̃ q̄dratũ lateris b c. tãto maius duob; q̄drat̄ laterũ a b.⁊ a c.q̄ztũ est id qd̄ fit ex b a.in a d.bis. Di. Quãtũ ṽo potest latus exigonij angulo acuto subtenso respectu alioꝝ duoꝝ laterũ: Ma. Tanto minus potest ipis quantũ est qd̄ bis cõtinet̄ sub vno eoꝝ laterũ:cui.s.ꝑpendicularis substat:⁊ ea ꝑte sui que ꝑpendicl'aris ⁊ angulo acuto interiacet.vt sit triãgulus exigoniꝰ a b c.cuiꝰ angulus c.sit acutus:duco ꝑpendicularē ab angulo a.ad lineã b c in puncto d. erit itaq̃ q̄dratũ lateris a b. tanto minꝰ q̄dratis laterũ a c.⁊ b c. q̄ztũ est id qd̄ fit ex b c. in d c.bis. Et qd̄ iã dictũ est de latere subtenso angulo acuto exigonio.habet etiã veritatē de latere subtenso angulo acuto ĩ ãpligonio vł orthogonio. Nonũ. Si aliq̃ ab anguloꝝ triãguli linea recta ad basim ducta:illũ angulũ ꝑ eq̄lia secet due ꝑtes basis reliquis eiusdē triãguli ꝓportionales sunt vt sit triãgulus a b c.⁊ angulũ a.diuidat̄ ꝑ eq̄lia linea ꝑpēdicularis a d.ducta ad basim b c.erũt ꝑtes basis .s.b d ⁊ d c. ꝓportionales laterib; a b.⁊ a c.qd̄ facile pz in nũeris:patebitq̃ ĩfra in praxi. Decimũ. Si ab orthogonij angulo recto ad basim linea ꝑpendicl'aris ducat̄:erit ipa ꝑpendicularis ĩter duas sectiones ipius basis ꝓportioalis: ⁊ vtrũq̃ latꝰ inter totã basim atq̃ sibi cõterminalē basis portionē. vt sit triãgulus a b c.a cuiꝰ angulo recto a. ducat̄ linea a d.ꝑpendicularis ad basim b c.erit linea a d.ꝓportionalis parti basis b d. ⁊ d c. Et sicut tota basis ad latus a c.vel a b. sic latꝰ a c.ad partē basis d c. ⁊ latus a b.ad partē basis b d.⁊ hec quoq̃ ĩfra manifesta erit. Undecimũ. Oim duoꝝ trianguloꝝ quoꝝ anguli vniꝰ angulis alteriꝰ sunt eq̄les:latera equos angulos respiciētia sũt ꝓportionabilia.vt sint trianguli a d e.⁊ a b c.quoꝝ angulus d.est eq̄lis angulo b.⁊ angulus a.angulo e.⁊ angulus f.angulo c. Ob id latera a d.⁊ d e.sunt ꝓportionabilia laterib; a b.⁊ b c. Nã sic se habet latꝰ d e.ad latꝰ a d sic se habet latus a b.ad latꝰ b c. Ex h̄ theoremate mira cõcludi possunt. ꝓbatũ est ꝑtim supra theoremate ṗmo de supficie. Latius aũt infra in praxi deducetur.

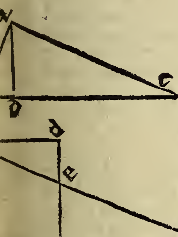

De quadrangulo. Cap. XVIII. Ma.

E q̄drãgulo hec ponãt̄ theoremata. Primũ. ois palellogrami ĩpacij ea q̄dē q̄ diameter secat: ꝑ mediũ palellograma circa eãdē diametꝝ ꝯsistere dñr.vt sit spaciũ palellogrami a b c d.cuiꝰ diameter sit a d quē diuidãt due linee c f. ⁊ g h. ducte eque distãter lateribus oppositi dicti palellogrami secãtes se sup diametꝝ ĩ pũcto k.⁊ erit totũ h̄ spaciũ diuisũ ĩ q̄ttuor rectãgula q̄ꝝ duo que diameter secat.ꝑ mediũ vicz.a h c k.⁊ k f g d.circa diametrum consistunt:reliqua duo.scilicet h b k f.⁊ e

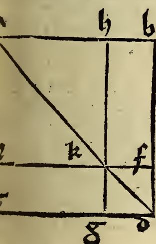

k c g supplementa dicunt:ꝛ sunt semꝑ sibiinuicē ęq
lia:quę ambo sumpta cū vno parallelogramoꝝ cir-
ca diametrū cōsistentiū:constituūt gnomonē:cui si
addat alíud parallelogramū circa candē consistens
diametrū:totū pallelogramū integratū est.Unde pa
tet dictū Aristotelis in p̄dicamētis.vbi dicit.Paral-
lelogramū addito gnomone ip̄m crescit:sed nō alte
rat.Secundū duobꝫ quadratis assignatis tertiū da
tū ęq̄le cōstituere facile est ꝓbabile:sint em̄ quadra
ta duo data.a b c d ꝛ e f g h.ꝓtrahat lat᷒ ac in di-
rectū ꝓsus l.donec c l ęq̄le sit vni laterū q̄drati e f g
h ꝛ a pūcto l ducat linea recta ad pūctū d.Et sit tri
angulus rectangulus c d l.cui᷒latus d l oppositū an
gulo recto c. ꝗ quadratū descriptū a latere d l equū
erit duobꝫ q̄dratis descriptis a lateribꝫ c d ꝛ c l ꝑ no
nū theorema d̄ triangulo.ꝛ rursus ex linea d l circa
q̄dratū a b c d describat gnomo:ꝗ erit q̄drato e f g
h ęq̄lis:qđ sic ptꝫ. Nā totū q̄dratū d l icludit duo q̄
dratoꝝ a b c d ꝛ f g h.vt ꝓbatū est.igit̄ dēpto ab eo q̄
drato a b c d ꝗ remanet gnomo equ᷒ est reliquo q̄-
drato e f g h.Tertiū oēs supꝼicies equedistātiū lateꝝ
suꝑ vnā basim:atq̄ in eisdē alterius lineis cōstitu-
te sūt equales. vt sint linee alterne equedistātes a b

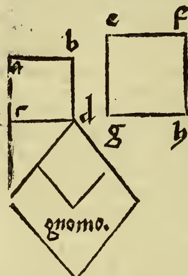

ꝛ c d.Inter quas cōstitua duas supꝼicies
equedistātiū laterū scꝫ a f c e ꝛ g c h e su-
per candē basim c e ꝛ erūt ęq̄les.Quartū
si paralellogramū ꝛ triangulus in eadem
basi ꝛ in eisdē alternis lineis fuerint con
stituta: paralellogramū triangulo duplū
est.vt sint alterne lineę equedistātes a b
ꝛ c d inter quas constituat̄ parallelogra-
mū a e c f suꝑ basim c f qđ diuidat̄ in duo
ꝑ diametrū a f.fit triangulus a c f.suꝑ cadē
basi c f ad quē parallelogramū a e c f. du-
plū est:qꝛ cōtinet ip̄m ꝛ ei equalē scꝫ a c f et
dictū parallelogramū erit silr duplū ad tri-
angulū c b f in cadē basi cōstituto: qꝛ trian
gulus c b f equalis est triāgulo a c f. ex the
oremate quinto de triangulo.Quintū.si fue

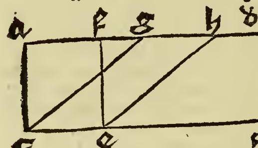

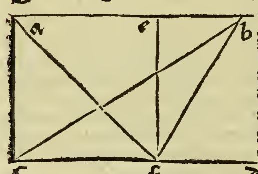

rit linea in duas quātascūq̄ ptes diuisa:q̄-
dratū qđ fit ex ductu toti᷒ lineę in alterā ei᷒ partē:ęq̄
le est q̄dratis ꝗ ex ductu eiusdē ptis in se ip̄am. ꝛ alteri᷒
in alterā fit.vt sit linea a b diuisa in a c ꝛ c b.erit q̄dra
tū d a e b ꝯstitutū ex linea a b ꝛ a c ęq̄le q̄drato ꝯstitu
to ex a c qđ ē d f a c ꝛ q̄drato f c e b qđ fit ex ductu li-
neę a c in c b. Qđ facile claret in nūeris. vt sit tota li-
nea a b vt.7.pars a c.3.ꝛ ps c b.4.erit q̄dratū ex b c ꝛa
c.21:qꝛ ter septē sunt.21.ꝛ q̄dratū a c.9.nā ter tria sunt
nouē.ꝛ q̄dratū ex a c ꝛ c b.duodecī eo ꝙ ter q̄ttuor faciūt duodecī. Hec aūt
duo q̄drata sil̄ iuncta.9.scꝫ ꝛ 12.faciūt.21.equale quadrato p̄ori. Et nō solū

f
9 12
3 4
a e b
21

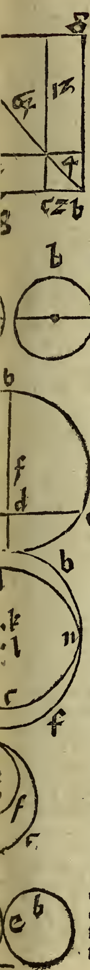

hoc theorema in nũeris: ſed ⁊ plura alia demõſtrari poſſunt que breuitatis cauſa ſilentio trãſire libuit. Sextũ. Si fuerit linea in duas ptes diuiſa: quadratũ qđ ex ductu totius in ſe ipm fit: equũ ẽ his que ex ductu vtriuſqȝ partis in ſeipam ⁊ alteriꝰ in alterã bis fiunt vt ſit linea a b. 8. diuiſa in c ⁊ habeat linea a. c. 6. ⁊ linea. c b 2. erit quadratũ ex tota linea a b. 64. ⁊ q̃dratũ linee a c. 36. ⁊ q̃dratũ c b. 4. ⁊ quadratũ a c in c b. 12. ⁊ rurſus quadratũ a c in c b. 12. q̃ vltima quattuor ſil' iuncta: faciũt. 64. quibꝫ equatur quadratũ primũ qđ ſit f g a b. ex quo cõcludit̃ ꝙ parallelograma duo totiꝰ per que tranſit diameter ſunt ambo quadrata. Valet hoc theorema ꝓ intellectu theorematis ſeptimi de triangulo.

De circulo theoremata. Cap. XIX. Ma.

De circulo hec ponunt̃ theoremata. Primũ. Circulus quoꝝ diametri eq̃les fuerint equales eſſe neceſſe eſt. vt ſũt circuli a ⁊ b. Secũdũ. Circuli ꝓpoſiti facile eſt centrũ reperire. Di. Quo ingenio? Ma. Iſto. Sit circulus datꝰ a b c. cuiꝰ centrũ querit̃: duc in circulo vbi placuerit lineã a c. applicãtẽ extremitates ſuas circũferẽtie ex vtraqȝ pte: quã diuide ꝑ duo equalia in puncto d. a quo duc lineam ꝑpendicularẽ ad lineã a c. cuiꝰ extremitates applicent̃ circũferentie ex vtraqȝ parte: quã rurſus diuide per equalia in puncto f qui ⁊ centrũ circuli eſt queſitũ. Vel aliter ſic. In circũferentia circuli dati ſigna tria pũcta: cũ quibꝫ opare: vt in quarto theoremate de puncto dictũ eſt. Tertiũ. Circuloꝝ ſe ſecantiũ centra ſunt diuerſa: nec alter alterũ plus q̃ȝ in duobꝫ locis ſecare poteſt. vt patet in circulis a b c ⁊ d e f quoꝝ primi centrũ eſt k. ſecundi eſt l. ⁊ interſecant ſe in punctis m n. Quartũ. Circulus intrinſecus circulum cõtingens: nõ idem centrũ cũ eo quẽ contingit neceſſario habebit. vt patet in circulis a b c ⁊ d e f quoꝝ primi centꝝ eſt o: ſecũdi e. Quintũ. Si circulus circulum contingat: ſiue intrinſecus: ſiue extrinſecus in vno tm̃ loco contingere neceſſe eſt. patet primũ in circulis iam proxime datis. ſecundum videbis in circulis a ⁊ b: qui ſe contingunt in puncto c. Circulus aũt circulũ contingit quẽ tangendo non interſecat. Vnũ vero circulum ſex equales poſſunt contingere. et ſphere duodecim vnã equalẽ cõtingere poſſunt Sextum. Angulus a linea recta ⁊ circulo quẽ contingit cõtentus oĩm acutorum eſt acutiſſimus. Is vero qui continet̃ a diametro ⁊ circumferentia oĩm acutoꝝ eſt ampliſſimꝰ. patet in circulo dicto. a. quẽ cõtingit linea e f. erit angulus o acutiſſimꝰ: ⁊ angulus p. oĩm acutoꝝ maximꝰ. ⁊ quãto circulus maior fuerit: tanto angulus cõtingentie minor. ⁊ quãto circulus minor fuerit: tanto angulus cõtingentie eſt maior. ſupplementum huius eſt ſupra in vltimo theoremate de angulo. Di. Quã lineã circulum contingere dicis? Ma. Que cum circulum contingit in vtrãqȝ partẽ erecta circulũ nõ ſecat. Septimũ. Si intra circulũ angulus ſupra centrũ cõſiſtat. aliꝰ ꝟo ſupra circũferentiã cõſiſtẽs eãdẽ baſim habeat: q̃ ſupra centrũ ẽ ad reliquum duplus eſt. vt patet in angulis a b

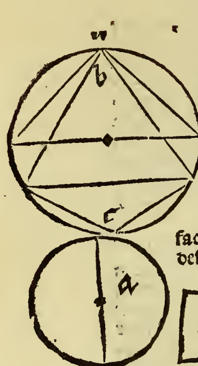

quorū angulus a duplus est ad angulū b ⁊ habēt basim cōmunē.d c. Octauū.Angulus rectiline⁹ semicirculi sup arcū ꝯsistens rectus est:in portione ꝟo semicirculo minore:maior:in portiōe aūt maiore recto minor ē. vt ptȝ de angulis a b c quoꝝ angul⁹ a:est rect⁹.angulus b recto minor ⁊ angul⁹ c recto maior. Nonū Omniū duoꝝ circuloꝝ est ꝓportio vni⁹ ad alterū sic quadrati diametri vni⁹ ad q̄dratū diametri alteri⁹ vt patet in circulis a ⁊ b qui sunt in ꝓportione dupla.Decimū. Arcū datū hoc pacto ꝯtingit:ꝑ equalia diuidere.sit arcus diuidēdus a b c cui⁹ chorda est b c pone pedē circini imobilē in pūcto b. extēde aliū vsq̄ ad arcū sup quē portionē describas:arcū datū intersecantē quo facto:pone pedē circini imobilē in c ⁊ aliā portionē dictā itersecātē describas:⁊ pūctus intersectionis erit: in quo arcus dat⁹ est ꝑ eq̄lia diuisus.Undecimū.Omnis trianguli equilateri.quod a latere vno quadratū describit: triplū est q̄drato dimidij diametri circuli:a quo triangulus ip̄e circūscribit.vt sit circulus a b c ⁊ triangulus inscriptus sib a b c. Dico q̄ q̄dratū lateris b c triplū est ad quadratū d e.

De figurarum inscriptione theoremata. Cap.XX. Di.

Cum plura de āgulis lineis aut supficieb⁹ dare posses theoremata? Ma. Possem:sed ea oīa ponere nō tā necessariū esset ad intentionē nostrā q̄ laboriosū. Nā ea tm̄ tradere placuit q̄bus ad praxim immediatius vti cōueniet: ad quā etiā figuraꝝ inscriptio deseruiet.Ob id de ea q̄ theoremata quedā ponēda sūt.Di. Attamē primū edicito:q̄ supficies alteri inscribit? Ma. Que latera ei⁹ cui inscribit vnoquoq̄ anguloꝝ suoꝝ intrinsece ꝯtingit Circūscribit ꝟo figura figure cuius latera:eius cui circumscribitur oēs angulos ꝯtingit.vt patet in triangulis a b c ⁊ d e f quorum primus circūscribit scđo ⁊ secundus inscribit primo. Di. Nūc si q̄ habes theoremata dicas? Ma. Primū est tale. Intra datū triangulū potest circulus inscribi. Di. Quō? Ma. Illo sit triangulus a b c cui⁹ latus a,b diuidas ī duo equalia in pūcto e.a quo ducas lineā rectā in angulū c. rursus diuidas latus a c in duo eq̄lia in pūcto f.a quo linea recta ducta in angulū b secabit lineā e c in puncto d q̄ erit centrū circuli inscribēdi.Secundū dato trigono orthogonio: h̄ pacto ꝯtingit circulū circūscribere.Sit trigon⁹ a b c:cui⁹ angulus rectus a erit b c latius lōgius qđ diuidas in duo equalia in pūcto d q̄ erit centrū circuli circūscribēdi.Tertiū dato trigono oxigonio circulū circūscribere possumus h̄ mō. sit triangulus a b c. cui⁹ latus a b diuidat in puncto e. a quo ducat linea recta in angulū c. Et rursus diuidat lat⁹ a c ī pūcto f.a quo ducta linea recta in angulū b secabit lineā e c.in pūcto d q̄ est centrū circuli circūscribēdi:⁊ erit q̄dratū cuiuslibȝ lateris trigōi īscp̄ti triplū ad q̄dratū dia

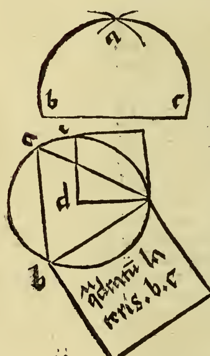

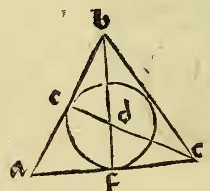

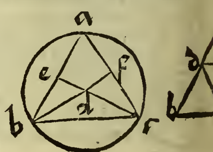

metri dimidie circuli circũſcripti: quod facile probat̃ ex theorema
tibus de trigono. Quartũ dato trigono ampligonio circulũ circũ
ſcribere poſſumꝰ: hoc pacto ſit trigonus a b c. cuius angulus a ob
tuſus erit latus b c lõgius: qḋ diuidat̃ in duo ęq̃lia in pũcto h.
per quẽ et angulũ a. ducat̃ linea a h f. dupla aut̃ maior line ę a h.
Rurſus diuidat̃ latus a c. i duo eq̃lia in pũcto e a. q̃ quo ducat̃ p
pendicularis: donec interſecet lineã a h f. in pũcto g. q̃ erit centrũ
circuli circũſcribendũ. Quintũ dato circulo trigonũ orthogoniũ
inſcribere: erit diameter circuli dati latus lõgius ãgulo recto op/
poſitũ: ⁊ medietas ſemicirculiꝰ angulus rectus. Dato vero circlo ſi
trigonũ ampligoniũ inſcribere placuerit: erit corda portionis mi
noris latus angulo obtuſo oppoſitũ: ⁊ medietas arcus angulus ob
tuſus. Si aũt dato circulo trigonus exigonius inſcribẽdus fuerit
diuidat̃ circũferẽtia in tria ęq̃lia: ⁊ puncta diuiſionis erũt angu/
li trigoni exigonij: a quibꝫ latera ſunt ducẽda exẽpla patent in. ij.
iij. ⁊. iiij. theorematibꝫ p̄dictis. Sextũ non modo circulũ trigonus:
ſed q̃dratus põt inſcribi Di. Quo ingenio? Ma. Sit circulus
a b c d. et centꝝ e. p qḋ ducã duos diametros ſe orthogonaliter in
terſecantes: quaꝝ extremitates erunt anguli q̃drati: a q̇bus ꝓtra/
ctis lateribꝫ emerget quadratũ quęſitũ. Septimũ. Intra datũ
quadratũ contingit circulũ inſcribere. Di. Quo pacto? Magi.
Sit q̃dratũ a b c d. diuidat̃ vnũquodq̧ latus in duo ęq̃lia in pũ
ctis e f g h. a quibꝫ ducant̃ due linee interſecantes ſe orthogonali
ter in k. qui eſt centrũ circuli quęſiti. Octauo. Circa ꝓpoſitũ circu/
lum quadratũ deſcribere. vt ſit circulus datus a b c d. cuius cẽtꝝ
e. per qḋ duco duos diametros interſecantes ſe orthogonaliter: a
quarũ extremitatibꝫ duco lineas orthogonales ſeſe tangentes in
punctis f g h k. quadratũ circa datum circulũ cõſtituentes. Nonũ
Circa datũ quadratũ circulũ deſcribere: ſit quadratũ a b c d. ꝑdu
cam in eo duos diametros interſecãtes ſe in puncto e. qui erit cẽ/
trum circuli circũſcripti. Decimũ. Intra datũ circulũ penthagonũ
equiangulũ deſcribere. ſic circulus cuius centrũ f. diuidat̃ eius cir
cumferẽtia. in. 5. equalia: in punctis a b c d e. que lineis cõiuncta
penthagonũ quęſitũ conſtituũt. Et ſi ab angulo a. in angulum c.
Et rurſus ab angulo b in e. rectã lineã duxeris: quęlibet harũ al
terã diuidet ſ̄m ꝓportionem habentẽ me
dium: ⁊ duo extrema: ⁊ maior ꝓportio la/
teri penthagoni ęqualis erit. Undecimũ
Circa circulũ datũ penthagonũ equian/
gulũ deſcribere: ſit circulus cuius centrũ
f. cuius circũferẽtia diuidat̃ in. 5. ęqualia
in punctis. a b c d e. tractis totidẽ a cen
tro ad hęc puncta lineis: ſup q̃s ſingulas
ꝑduco orthogonales ſeſe in pũctis g h k l
m. cõtingentes: atq̧ penthagonũ quęſitũ
cõtinentes. Duodecimũ. Intra penthago

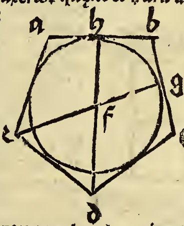

num datum circulũ deſcribere. ſit penthagonus a b c d e. cuius la
tus a b. diuidat̃ in duo ęq̃ in pũcto h. a quo ducat̃ linea recta in
angulũ d. Rurſus diuidat̃ latus b c. in puncto g. a quo ducat̃ li/
nea recta in punctũ e. hęc interſecabit lineã h d. in puncto f. qui

p

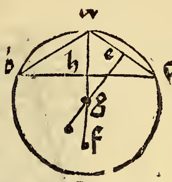

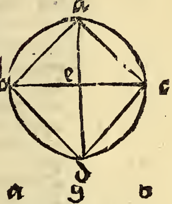

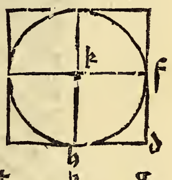

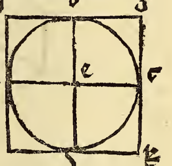

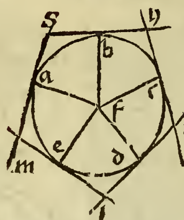

est centr̄ circuli inscribendi. Et eo ingenio alias q̄scunq̄ multiangulor̄ figuras circulo: ⁊ rursus circulum ipsis: ⁊ insup figuras angulares angularib⁹ inscribere aut circūscribere liq̄de dinosces.

Theoremata de corpe. Cap. XXI.

Di. Anc q̄dē vt ais figuras planas planis inscribere ⁊ circumscribere ex dictis intelligo: figurar̄ adiutus descriptione: de corporibus vero an idem sit iudiciū: necne nondum accepi: quapropter ⁊ corporū si que habes theoremata subiungas. Ma. Corporū theoremata varia ⁊ q̄dem perpulchra sunt: at vero in plano (quemadmodū supficies) describi non possunt: difficillimū est intellectum in mathematicis minus bene visitatum eiusdē speculationes posse prima fronte apphendere. Tuis tamen semp acq̄escens peritionibus: de regularib⁹ saltem aliqua ponam theoremata. Primū. tm̄ regularia ⁊ non oīa loci sunt repletiua. Di. Assentio minime. Magi. Quapropter? Di. Qr omne corpus in loco est. ⁊ eū in q̄ est replet. ⁊ ab eodē circumscribit. Ma. Uerū q̄d argumentaris de repletione phisica (de qua in naturalib⁹) non autē de repletione mathematica: circa quā hec nostra versat disceptatio. Di. Quid est replere locum mathematice? Ma. Replere locū mathematice dupliciter ɔtingit. s. ꝑm supficiē: ⁊ ꝑm corpus. Replere aūt locum ꝑm supficiem: est totum spacium circūstans aliquē punctum in supficie plana supficiebus occupare. tale aūt spaciū cum q̄tuor rectos valeat angulos (vti visum est in secūdo theoremate de angulo) ab his tm̄

Sex ysopleuri

supficiebus repletur: quarū aliqui anguli iūcti quatuor rectos valent. vt sunt Trigonus: Tetragonus: ⁊ Hexagonus. vnde sex triāguli Isopleuri: quatuor Tetragoni: ⁊ tres Hexagoni locum replent. vt p̄z in figuris. Di. Quid est replere locū ꝑm corpus? Ma. Est circa punctū in corpe constitutū totum spaciū vndequaq̄ adimplere: ex quo claret hoc corpus solum locum replere: q̄d scd̄m angulū suū solidum aliquotiens sumptū circa punctū vnum: totū spacium vndequaq̄ occupabit. vt est videre in cubis: quorum octo angulariter iuncti locū replent corpaliter. Di. Quid de alijs regularibus corporibus? Ma. Cetera corpa regularia locū non replent: pyramide dempto. de quo non parua inter mathematice pfessores disceptatio fuit: ⁊ adhuc sub iudice lis est. Nam q̄dam pyramides duodecim. alij viginti. nonnulli autem vigintiq̄tuor locū replere demōstrare conati sūt. At vero qui mathematice dogmata rimant subtili⁹ astruere nitunt pyramidē regularem: quotiēscunq̄ multiplicatā loci continentiā localem non posse replere. De his tamen ad p̄sens me (quia p̄ma traditurus sum rudimenta) admonuisse magis q̄ demōstrasse sufficiat. Ad reliqua transeamus.

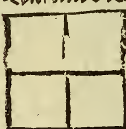
Quatuor Tetgon

Tres Exagoni

De inscriptione mutua regulariū corpor̄: Et de inscriptione omniū regularium vni ⁊ eidem sphere. Cap. vltimū.

Ma.

Ecundū de corporibus theorema est tale. Corpora regularia a se invicem ⁊ a sphera sunt circumscriptibilia. Di. Que possunt inscribi pyramidi? Magi. Tantū octohedron. Et rursus ipi octohedrō pyramis ⁊ cubus possunt inscribi. Cubo vero inscribit̄ octohedron. ipi autem icohedron omnia preter octohedron inscribunt̄. Quod quidem facilius deprehendes: si latera corporum ex arte poteris fabricare hoc pacto. Sit diameter sphere: cui inscribenda sunt corpora regularia a b. que dividant̄ in duo equalia in d. ⁊ rursus a b. in tria equalia in c. itaq̄ a c sit dupla ad c b. ⁊ opposito pede circini in d. linee̅t semicirculus. cuius a b. sit diameter sive chorda. Et ducant̄ linee perpendiculares a punctis d. et c. ad circumferentiam que sunt d f. et c e. ꝯm doctrinam quarti theorematis de linea. pducatur linea recta ab a ad e. que erit latus pyramidis. Similiter ducat̄ linea recta ab f. ad b. que erit latus octohedron. Sic q̄q̄ linea recta ducta ab e. ad b. erit latus cubi. q̄ si dividat̄ ſm ꝓpositionē habentē mediū: et duo extrema: ſm theorema octavū de linea in puncto p. maior portio. f. p b. erit latus duodechedrō. Rursus dividat̄ d b. in duo equalia in m. a quo pducat̄ linea ꝑpendicularis que sit m n. ⁊ a puncto n. ducat̄ linea recta ad b. que erit latus icohedron. vt patet in descriptione hic depicta. Horū vero corporū fabricatio exemplari potius que oculis subest: q̄ intellectuali libuit demōstratione demōstrare. quēadmodū iā vidisti. eadē ex papyro piuncta. Tertium. Omniū duarū spherarū est ꝓportio vni⁹ ad alterā tanq̄ sue diametri ad diametrū alterius ꝓportio triplicata. Hoc claret in spheris a b. ⁊ c d. Spherarū igitur quorū diametrorū ꝓportio est dupla: erit ꝓportio octupla. Quartū. Omnis columna: sive sit laterata: sive rotunda tripla est ad suā pyramidē. Unde si colūna habet eris libras. 30. pyramis sua habebit tm̄ libras decem. Quintū. Aequa corpora sunt atq̄ similia: quorū terminales superficies numero ac q̄titate aequales sunt: atq̄ similes. vt sunt duo cubi bipedales. Sextum. Corpora similia sunt que similibus superficiebus et numero equalibus continent̄. Unde quorūcunq̄ corporū rotundorū quorū axes suarū basium diametris sunt ꝓportionales: sunt similia. vt axes pyramidis a. dupla est ad diametrū sue basis e. Similiter axis pyramidis b. dupla est ad diametrum sue basis f. igit̄ pyramis a. sil'is est pyramidi b.

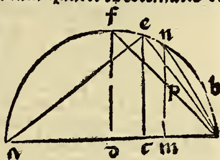

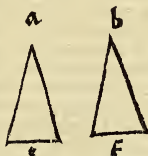

Libri. VI. in praxim Geometrie. Tract. II. Cap. Di.

Ex dictis nōdū intelligo q̄nā pacto aut ingenio terrā spaciūue terrae metiri possim: qḋ tm̄ Geometrie nomen visum est insinuare. Magi. Uerū dicis: nam tibi in prioribꝰ Geometrie gñaliora pncipia paucasq̄ eiusdē theorias ꝓposui. Iā vo q̄ te vi..latissimū eiusq̄ peculiarē dū scio de metiēdi mō pauca sub vulgari levitate. In pmis āt q̄d mēsura. ⁊ q̄. ei⁹ ptes pmittā.

De mensura et partibus eius. Cap.II. Disci.

Uid est mensura? Ma. Est cōplurium: inter se equaliū intervalloꝝ lōgitudo finita. Di. Partes mēsure q̄ sunt? Magi. Hę: miliariū: stadiū: actus; pes: semipes: palmus seu palesta: spithame: dichas: digitus: vncia. Antiquiores nanq̄ orbē in ptes ptes in puincias: puincias in regiones: regiones in loca: ⁊ loca in territoria: territoria in agros: agros in centurias: cēturias in iugera iugera in climata: climata in actus: actus in perticas. ⁊c. diuiserūt. Uias vo Latini per miliaria: Greci p stadia: Galli per leucas: Aegyptij per signes: Persi per asangas metiebant. Di. Miliariū qd est? Ma. Spaciū cōtinens in longū qnq̄ milia pedū: q̄ faciūt mille passus: a q̄bus miliariū dicit. Di. Stadiū quantū cōtinet? Mag. Octauā ptem milarij. s. pedes. 625. q̄ faciūt passus. 125. Leuca vero finit passib⁹ mille qngentis. Di. Actus q̄ntū habet? Ma. Actus triplex est. s. minimus: ⁊ continet in latitudine pedes. 4. in lōgitudine vo. 120. Actus duplicatus: et cōtinet in lōgitudine. 40. in latitudine vo. 8. Nōnulli vero actū duplicatum iugerū fecere: qd in lōgitudine. 240. in latitudine vero. 120. dicūt cōtinere. Hec iugeri in climata reqrit diuisio. cōtinet enī clima (vt aiūt) ex omī pte pedes. 60. itaq̄ ex vno iugero. 8. sunt climata. Di. Pertica q̄ntū cōtinet? Ma. Pertica. i. radius: vga est oblonga. 10. cōtinens pedes. a q̄bus decēpeda dicta est. Pertica vero dicit q̄si portica a portando. Di. Passus q̄ntum habet? Ma. Passus simplex habet pedes duos: ⁊ dimidiū. Sed passus duplex habet pedes. 5. Gradus pedes. 2. Cubitus pedē vnū: ⁊ dimidiū. Uel habet pedes. 2. Cubitus vero magnus habet pedes. 9. Talibus cubitis intelligunt nōnulli mensuratā archam Noe. Pes vero q̄tuor habet palmos. Semipes duos cōtinet palmos. Est aūt pes triplex. s. porrectus: contractus. ⁊ q̄dratus. Porrectus est pedalis mensura in longū ptensa. Contractus est pedalis mensura in longum ⁊ latū cōsiderata. Quadratus vero est mensura pedalis in longū: latum: ⁊ pfundum extēsa. Spithame aūt habz palmos tres. Dichas vero habet palmos duos. Di. Palmus quantū habet? Ma. Digitos q̄tuor. Palmus aūt maior: quē pprie Geometricū vocant: cōtinet lōgitudinē que est a radice indicis vsq̄ ad medium vnguis eiusdē digiti. Uncia aūt digitos tres habet Di. Digitus autem q̄tum cōtinet? Ma. Quatuor hordei grana per lata disposita Posuerūt aūt antiquiores non modo hec que dixi integra verū: ⁊ harum minutias. vt post digitū staterē. quadrantē. dragmā. scrupulum obulū. semiobulū. siliquā. punctū. minutū. ⁊ momomentū. Et has minutias varijs cōsignabant characterib⁹. His breuitatis causa (quoniā parū: aut nihil ad rem faciūt) obmissis mensuras dictas ad praxim applicabimus.

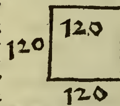

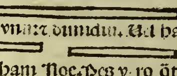

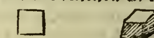

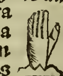

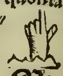

De trib⁹ modis mensurandi in genere. Cap.III. Ma.

Mensuris Geometrię cōsideratōnis q̄titas est linea. superficies. aut corpus. ob id q̄tum cunq̄ rerū metiendarū q̄titatis mensurā in rōne lineę: superficiei: aut corporis indagabimus. Mensurā aūt q̄ per lineā fit: eam ipsam voco: quę in longū: latū: ꝯ pfundū metit: de qua ea Geometrię ps est: quā altimetrā vocant: q̄ in sursū ꝛ deorsum: ꝛ illa quā planimetrā dicunt: q̄ in ante ꝛ retro: dextrorsum ꝛ sinistrorsum mensurat. quę aūt per superficiem fit mensura illa est: quę non superficierū longitudo ꝛ latitudo (qm̄ hęc per precedentem dephendit) sed q̄ta totius superficiei sit area lineis suis clausa inquirit. Mensuram vero quā per corpus fieri diximus hanc intelligas: q̄ cuiusq̄ corpis soliditas siue crassitudo dephenditur. De his p ordinē dictur⁹: de mēsura lineali exordiar

De mensuratōe lineaꝝ. Ca. IIII. Di.

Linearū mēsuratio q̄ fit ingenio: Mag. Et si lineaꝝ q̄titates p dictas in. ij. cap. mensuras dephendere possis: eas tn̄ non ad q̄scunq̄ res applicare facile est: ob id instrumētū aliud multo certius ex ea Euclidis ꝑpōne fabricabimus. Oim̄ duoꝝ trianguloꝝ quoꝝ anguli vnius: angulis alterius sūt ęq̄les: latera ęq̄s angulos respiciētia sunt ꝓportionabilia. Fiat igit̄ q̄dratū rectangulū. s. a b c d. sup angulos a b. duas pone pinnulas pforatas. vt p ipsas terminū rei mensurandę possis cōspicere. Fac ꝛ regulā in q̄titate diametri pdicti q̄drati: aut longiorē q̄ vocet̄ d c. ipamq̄ in puncto d. clauo subtili q̄drato infigas. Sup hanc etiā pinnulas duas pforatas pone. q̄ sint f e. Stabūt aūt dicte pinnule in eadē linea: silr ꝛ pinnulę q̄drati. ꝛ paratū est instrumentū in forma ista: cui si limbum q̄drantis in 90. gradus diuisum inscpseris: generale erit instrumentū: fere ad oīa ea q̄ vel per q̄drantē: vel astrolabiū inuestigari possunt vtilissimū ꝛ cōmodissimū rōne trianguloꝝ q̄s regula facit cū lateribꝫ q̄drati. latera q̄drati in gradus vel alias ptes ad placitū vtentis diuidi possūt. Si p hoc instrumentū lineę cuiuscūq̄ q̄titatem inq̄rere volueris: angulū a. ad lineę pncipiū ponas: per cui⁹ foramē ꝛ b lineę terminū cōspicias. ꝛ in h° situ instrumentū tuū figas: dehinc per pinnulas regule. s. f e. eundem lineę terminū pspicias: ipam regulā sursum aut deorsum voluēdo: donec terminū lineę porem videre possis

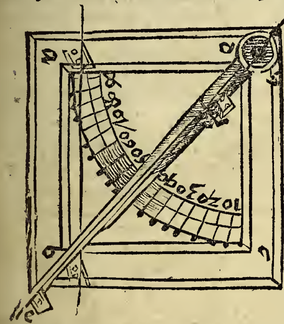

ꝛ punctū intersectionis lineę regulę: ꝛ lateris c b. aīaduertas: q̄ vocet̄ g. tūc enī hēbis triangulos duos. s. d a b. (ꝛ intelligo hic b in fīo lineę ꝯspiciēdę) et d c g. quoꝝ anguli vnius: angulis alteri⁹ sunt ęq̄les. vt oculis licꝫ videre. Erunt igit̄ latera ęq̄s angulos respicientia. vicꝫ c g. et a b. ꝓportionabilia.

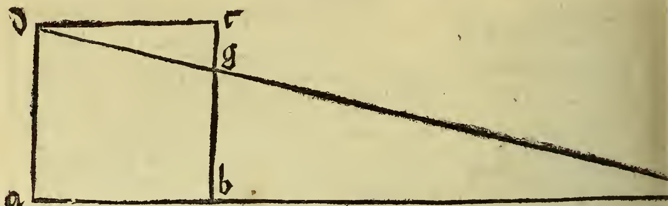

Sicut eñ se habet c g.ad totũ a b.siue c d.ita se hꝫ a b.(vt stat in termino rei visę) ad a d.Quotiens igit̃ tota c b.vł c d.cõtinet c g.totiẽs a b.continet d.ex pͥmo theoremate de supficieb9.ꝛ vltimo de triangulis.Per hoc igit̃ instrumentũ altitudinẽ turris: pfunditatẽ putei aut vallis. longitudinẽ aut latitudinẽ campi.ꝛ insup oẽm lineã rectã potes metiri. Insup altitudinẽ ꝛ latitudinẽ turris valuę aut fenestre:alteriusue rei alio inuestigare si placet valeƀ ingenio. Di. Quali? Ma. Baculo: quẽ Jacob dicũt. Di. q̃lis is est bacul9? Ma. Accipiat̃ baculus cuiusuis lõgitudinis:quem in ptes eq̃les diuidas circa sectiones rimas aut foramina fabrices.dehinc baculũ paruũ mẽsure vnius ptis diuisionis p̃dictę facias: ꝛ patus est bacul9. Per quẽ si altitudinẽ rei cõsiderare placuerit:pone baculum paruũ in foramen vnius diuisionis vt placuerit.ꝛ baculũ verte.vt.s.extremitates baculi parui impositi sursum ꝛ deorsuꝫ tendãt.q̃ facto accedas aut recedas:donec p has extremitates rei cõspiciendę supiorem ꝛ inferiorem terminũ videas.ꝛ signa locũ stationis tuę.Dehinc baculũ paruũ de foramine p̃ore extrahas:ꝛ in p̃ximũ retro (si accedere volueris) aut ante (si retrocedere intendas) pone.ꝛ iterum accedẽdo ꝛ retrocedẽdo per extremitates baculi pui terminos rei visę cõspicias:locũq̃ȝ stationis illius signes.q̃ȝtum eñ est inter istam et p̃orem stationẽ:tanta est altitudo rei visę.Sic sił'i modo latitudinẽ inuestigabis:si baculũ ita vertas.vt extremitates baculi pui dextrorsũ ꝛ sinistrorsũ ptendant̃.Sunt et pl'a alia ingenia ꝛ instrumẽta: per q̃ ea quę dicta sunt inuestigant̃:de q̇b9 breuitat̃ tñ causa supsedendũ est.stilũ ad alia v̾tamus.

De mensuratione circũferentię circuli. Insuper et eiusdem diametri. Capitulũ.V. Discipulus.

Ossũ ne p instrumẽta dicta circl'i periferiã metiri? Ma. Nõ.sed tñ lineã rectã. Di. Quo igit̃ ingenio ip̃a venit metiẽda? Ma. Tali.Diameter circuli:cuius periferie q̃ȝtitatẽ si scire placuerit triplet̃.ꝛ triplato addat̃ septima ps diametri:ꝛcircũferẽtię emerget longitudo.Cõtinet eñ circũferentia diametrũ ter. ꝛ septimam eius partẽ.hinc est ꝙ si circũferentię vicesimãsecũdam ptem abstuleris:remanẽtis tertia pars diametrũ indicabit. Exm̃.Si diameter pedũ.14.triplet̃. ꝛ erunt.42. his addat̃ ps septima diametri.s.2.et erunt.44.circũferentię q̃ȝtitas. a q̃ si rursus ſ vicesimãsecundã ptem.s.2.abstuleris: relinquunt̃.42. quarũ pars tertia.s.14.diameter erit. Et hæc de pͥmo.scꝫ lineariũ mensuratione sufficiant.

nsuratione supficierũ: et primo cir
et semicircularis. Cap. VI. Di.

Ensuram linearũ intellexi sane: ad su
perficies nunc stilũ verte queso. Ma.
Faciam ac lubens: et de circulo oim su
perficierũ prima et regularissima exordi
um sumamus. Cuius si aream Emba
e podismum: quae omnia in proposito idem
nt. scz continentiã scire volueris: multiplica
tem circumferentie in medietatem diametri
um dabit aream. vt gratia exempli sit circu-
s circumferẽtia. 44. et diameter. 14. erit area
ducat diameter in sepductũ multiplicet pe

.ii.pducti decimaq̄rta pars erit area.Patet igitur si diameter
culi ad diametrū alterius dupla fuerit:erit area quadrupla.v
Di. Sed semicirculi area qualiter depchendit? Mag. Talit
tipliciter basis per semidiametrū pductū .rursus per.ii.ducat
decimaq̄rta pars aream dabit.vt sit semicirculus : cuius basi
midiameter.14.erit area.308.quod facile pbabitur:si area to
culi per modum dictum queratur.De hoc satis: ad reliqua p

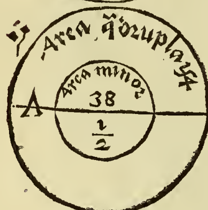

De inuentione aree triangulo℞: primo de Jsopleuro. Capitulū.VII. Disci[.]

E triangulo igit nunc dicas:quē in supioribꝫ inter
es scd̄m locū obtinere volebas. Ma. Ita factitare i
et tamē oīa simul dicere non licet.In pmis de Jsopleuro:se
Jsochele:z demū ordine tertio de Scaleno dicere ppono. Di.
ri igitur quo pacto inueniēda est area? Ma. Illo:qm̄ eq̄ ba
ra:multiplicet latus vnū per aliud.et pducto tertiū latus add
qd̄ puenit medietas aream ondit. vt sit Jsopleurus cuius qd̄l
tus.28.habeat.erit area.406.per quam si latera cognoscere pl
ipam per octo multiplica.pducto vnitatē adde.totius latus ac
quo.i.deme:remanentis medietas quesitum ostendit.

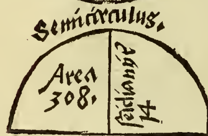

De Jsochele et eius area. Cap.VIII.

J vo Jsochelis areā inq̄rere volueris: pmo cathecū
li ingenio queras.multiplica basis medietatē in se:
rursus multiplica vnum latus in se:siue in aliud (q
lia sunt) et a pducto id qd̄ prius seruandū tradidi
has remanētis latus quadratū cathecū dat:quasi per bases m
tem multiplicatus fuerit:aream Jsochelis ostendit.vt sit Jsoc
ius basis sit.14.qd̄libet latus.25.erit cathecus.24.z area.168.

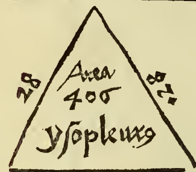

De Scaleno z eius speciebus. Cap.IX.

Caleni area qua via dephendit? Ma. Scalenus tres
spēs.vt ex dictis liquet.Sed harū aree non vna via su
uestigande.aliter enī ampligonij z exigonij:q̄ꝫ orthog
rea querit. Di.q̄liter inq̄renda est area ampligonij.
Taliter.multiplicet basis medietas per cathecū : z pductū dab
Ad inueniendū aūt cathecū:optet pus pcisurā vel eiecturā mi
quo sequit modo inuenire.multiplicet minus latus in se : z fi
in se ducat:z summe pducte addant simul. Rursus multiplice
mediū inter maius z minus in se:z pductū a sūma dicta abst
remanētis medietas accipiat:a q̄ ps vna sm basis denoīatōen
ta eiecturā siue pcisurā ondet.hoc est inuēta medietas per ba
uidat:z numerus q̄tiens eiecturā ondet.Qua habita cathecū
ras.multiplicet minus p se vt pus:z a pducto id qd̄ ex ductu
in se euenit auferat remanētis latus q̄drati cathecus est. E
de ampligonio.sit ampligonius cuius min⁹ latus sit.15.mediū
sit.20.basis sit.25.erit pcisura.9.z cathec⁹.12.z area.150.In oxigon
plicet minus latus in se z basis in se et a sūma ambo℞ subtra

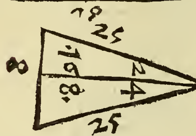

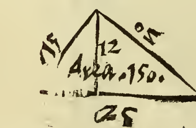

ductum ex multiplicatione maioris lateris in se reliqua. vt in ampligonio. Exemplū sumas de oxigonio tale sit oxigonius cui⁹ latus minus sit. 13. mediū lat⁹. 15. basis xo. 14. erit p̄cisura. 5. cathecus. 12. area vero. 84.

De orthogonio & eius area. Cap. X. Ma.

Orthogonij vero aream si inuestigare libuerit: videat cathec⁹: qui si fuerit par: medietas ei⁹ in se ducat & pducto si vnū addas: habebis hipotenusam. si xo. vnū a pducto auferas basim cōstitues: medietas vero basis p cathecum ducta: areā pandit. Exemplū sit orthogoni⁹ cuius cathecus sit. 8. erit hipotenusa. 17. basis. 15. area vero. 64. Si aūt cathecus impar fuerit totus in se ducat: a pducto si vnū auferas residui medietas fit basis. Si vnū pducto addas ex residui medietate hipotenusa prodiet: idem fit si basi vnitatē addes: rursusq̧ basis medietas p cathecū ducta areā ostendet. Exemplū huius est tale: sit orthogonius cuius cathecus sit. 5. hipotenusa erit. 5. basis. & area. 6. Di. Si sane intelligo basis hipotenusa: & area per cathecum inueniunt. Pono q̧ cathecus ignotus sit p quod medium reperitur? Ma. Per tale multiplicet hipotenusa in se: & a pducto id quod ex ductu basis in se prouenit subtrahe: & remanentis latus quadratū cathecus erit.

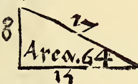

De podismo diametri circuli orthogonio inscripti. ca. XI. M.

Contingit nōnunq̧ orthogonio circulū oīa eius latera tangentē inscribi: cui⁹ si diametrū: p̄ter ea q̄ in supioribus de circulo dicta sunt: podismare volueris: cathecū basi adiungas: a pducto hipotenusā subtrahas: & qd remanet diametrū circuli manifestat. Di. Exemplū huius subijcias Ma. Sit orthogonius cuius cathecus sit. 8. basis. 15. hipotenusa. 17. diameter erit. 6.

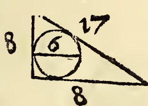

De quadrangulis superficiebus & primo de tetragono equilatero. Capitulū. XII. Di.

Trigonoꝝ podismalē speculationē (ni fallar) sane intellexi nūc de tetragonis metiendis si qd habes in mediū feras? Ma. Tetragonoꝝ p̄mus est equilaterus: cui⁹ si areā h̄re volueris latitudinē p longitudinē ducas: & pductū areā dat. 8. Di. Exēm da. Ma. Sit tetragonus cui⁹ quodlibet latus pedes habeat area. 64. cōtinebit. Diametrū aūt ei⁹ si h̄re volueris: multiplica vnū lat⁹ in se & pductū dupla: duplati radix q̄drata erit diameter. Erit itaq̧ diameter dicti quadrati pedū. 11. minutoꝝ. 20. fere. In om̄i nāq̧ operatione cum radix surda sit: ita q̧ in integris precise haberi non possit: residuū in minutijs phisicalib⁹ querendū est. In sensibil' aūt diffe excessus tādē negligi possunt.

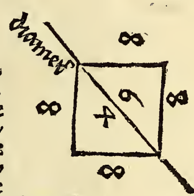

De quadrato circulo equali. Ca. XIII. Ma.

Sicut aūt circuli q̄dratura in supioribꝫ demōstratiōe intellectuali ex phōꝝ dictis ostendit: sic & ipā in praxi p̄senti manifestare eēt possibile. Di. Quō? Ma. Si aree circuli dati radicē accipias: lat⁹ q̄drati circuli eq̄le repies qd facile pbabit. nā area q̄drati illi⁹ aree circuli eq̄le erit. vt sit circulus cui⁹ diameter. 7. erit. radix aree. 6. pedū minuta. 12. secūda. 17. tertia. 25. &c. Sic p̄silr circulū q̄drato eq̄lem poteris fabricare. Multiplicet lat⁹ q̄drati p se pductū

rursus multiplicet p.14. pductū illi⁹ dimidiatū p.11. denoīationis: radix erit diameter circuli equalis q̄drato p̄dicto. Sic mō cōsimili excessum q̄drati supra circulū sibi inscriptū si scire placuerit: areā circuli ab area quadrati inscribentis subtrahe: quod relinquit excessus erit. Sic ꝛ excessum circuli quadratū inscribētis reperies si ab area circuli q̄ttuor quattuordecime subtrahant̄ residuū erit area q̄drati circulo inscripti.

De tetragono altera parte longiore. Cap. XIIII. Ma.

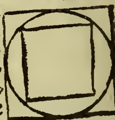

Tetragoni altera pte longioris ꝛ rectanguli qd̄ etiā parallelogramū rectangulū dicit̄ embadū habere si placuerit: latitudinē in longitudinē ducas ꝛ productū embadū ostendet. Di. Exemplū hu⁹ apponas. Ma. Sit tetragonus cuius latitudo sit .4. Longitudo vo .8. embadū erit .32. Di. Diameter illi⁹ quali rōne deprehendit̄. Ma. tali. Multiplica longitudinē p se ꝛ sil'r longitudinē in se ducas: sūmas ambas addas. ꝛ totius pducti latus quadratū aream dabit. vt sit tetragonus cui⁹ latitudo .60. longitudo .80. erit diameter .100.

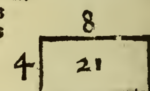

De Rombo. Capitulū. XV. Di.

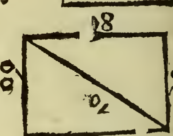

Rombi vo area quali mō dep̄hendit̄. Ma. tali. quo sequit̄ medietatē diametri vnius p totā aliā diametrū multiplica: ꝛ qd̄ puenit area est. vt sit Rombus cuius quodlibet latus habeat pedes .10. diameter longior .16. diameter breuior .12. eritq̄ area 96.

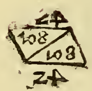

De Romboide. Cap. XVI. Ma.

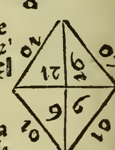

Odismū vo Romboidis si placz iuestigare diuide romboidē in duos triāgulos p lineā diagonalē hoꝝ areas quære p supradicta de triangulis: que iūcte ostendunt areā Romboidis. vt in exemplo hic adscripto.

De Trapezijs. Capitulū. XVII. Ma.

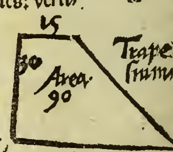

Reliquoꝝ quadranguloꝝ quos in supioribꝫ trapezia id est mensulas noīauimus areā ita reperies: verticē basi iungas pducti medietatē sumas: hāc p cathecū multiplica: ꝛ pductū dabit aream. Di. Exemplū addas. Ma. Sit tripeziū cui⁹ vertex .15. basis .45. cathecus .30. erit area .900. Et hec de q̄drangulis dicta sint. restat vt de pentagonijs ceterisq̄ poligonijs disseramus.

De pentagoni area. Cap. XVIII. Di.

Pentagonus qua rōne metit̄? Ma. Pentagoni equilateri areā si hr̄e cupis: multiplica vnū latus in se ꝛ pductū triplica triplato vnū latus detrahe remanentis medietas pandit areā quesitā. Di. Hoc p exemplū pba. Ma. Sit pentagonus cui⁹ qd̄libet sit latus .7. (erit area .70.

De Hexagono. cap. XIX. Di.

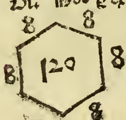

Hexagoni aūt areā tali inuestigabis via. Nā si Hexagonus equilaterus sit. vnū latus in se multiplica pductū q̄druplica: a q̄druplicato vnū latus hexagoni

bis subtrahe remanentis medietas ostendit quesitũ. Di. Huius exemplũ adde. Ma. Sit hexagonus cuius om̃e latus sit octo. erit area.120.

De Heptagono. Capitulũ.XX. Ma.

Eptagoni vero summã aree si inquiris: latus vnum in se multiplica: productũ quintupla: a producto vnũ latus ter subtrahe: remanẽtis medietas dabit areã. Di. Exemplũ adijcias. Ma. Sit heptagonus cui⁹ quodlibet latus sit.6. erit area.81.

De octogono. Capitulũ.XXI. Ma.

Octogoni aũt areã facile deprehendes: si latus vnũ in se duxeris: productũq; per.6.multiplicaueris: et ab illo producto vnũ latus quater abstuleris. nã in remanentis medietate areã videbis. Cuius exemplũ sumas tale sit octogonus cui⁹ quodlibet latus sit octo erit area.176.

De nonagono. Cap.XXII. Ma.

Consimiliter quoq; et nonagoni areã reperies: si latus vnũ in se produxeris productumq; per.7. multiplicaueris: a producto hui⁹ latus vnũ quinquies subtraxeris: tunc enĩ remanentis medietas areã pandit quesitam. Di. Huius exemplũ subijcias. Ma. Sit nonagonus cuius quodlibet latus sit.6.erit area.111.

De Decagono. Ca.vicesimũtertiũ. Ma

Hic et decagoni pariformi via areã reperies: si latus: vnũ per se multiplicabis: productũ per.8. duxeris: a producto illo lat⁹ vnũ sexies subtraxeris: remanentis medietas quesitũ pandit. Di. et hui⁹ exemplũ ponas. Ma. Sit decagon⁹ cui⁹ latera singula.10. sint insignita erit area.370.

De reliquis poligonijs. ca.XXIIII. Ma.

Idem de ceteris poligonijs si feceris: absq; errore singulorũ areas inuestigabis: hac seruata lege: vt numerorũ ordinẽ naturalẽ custodias in multiplicãda vni⁹ lateris sũma et in hac q̃ excrescit augmentãda laterali q; subducẽda: cũ enĩ hec feceris: semp remanẽtis medietas areã dabit. Di. Quis est et ordo natural⁹? Ma. vt si in pẽtagono sũma vni⁹ lateris in se ducti per ternariũ aucta est sic in hexagono per q̃ternariũ: in heptogono per q̃narium etc. Sic seq̃ns per senariũ reliq̃ per septenariũ augẽda est pariformit et seq̃ntiũ poligoniorũ per seq̃ntes augẽde sũt nũeros. Sic et in lateris subtractiõe si in pẽtagono lat⁹ semel subducit in hexagono bis ita in sequentibus in nũero ascendendũ est ordine naturali. Di. Capio sane.

300

De podismo spherice supficiei.c.XXV. Ma.

De supficierũ planarũ ac rectarũ podismis sat dictũ sit ad curuas trãscam⁹. Et primũ de area spherice supficiei: quam quidã circuli mauriturã noiãt: exordiamur. Di. Qua via dephendi pot. Ma. Tali: accipias circulũ equalis diametri cũ sphera cui⁹ supficiem podismare volumus.

hui⁹ circuli diametrū in eiusdē periferiā ducas: ꝛ qđ ꝓducit erit area sup
ficiei sphere quesite siue circuli mauritura q̄ semꝑ q̄druplex est ad areā cir
culi vt sit circulus cuius diameter sit.14.erit eius periferia.44.eritq̧ area
superficiei sphere ęqualis diametri.616.

De podismo superficiei montuose. Cap.XXVI. Ma.

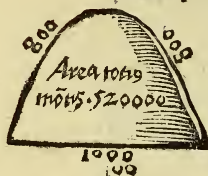

Si aūt montuose superficiei areā habere placuerit
verticis circuitū cōsidera.ꝛ silr pedis ꝛ ascensus q̄
facto iungant circuitus pedis ꝛ verticis ꝓducti
medietatē accipe: quā ꝑ ascensum multiplica ꝛ ꝓ
ductū ostendit quesitū. Di. Exemplū subiūgas? Ma. Sit
mons cui⁹ verticis circuitus sit.800.pedū.circuitus pedis sit
.1000.pedū.ascensus vero sit.800.pedū.erit area toto.520000.
pedū. Di. Quid aūt si mons in circuitu verticis medie
taris ꝛ pedis multū discrepauerit:ita vt quasi pyramida
liter ascēdat? Ma. Hoc pacto areā eius accipias. Colli
ge numerū circuitus pedis medij ꝛ verticis in sūmā vnā:
cuius tertiā partē per ascensum multiplica:ꝛ patebit q̄si
ta area.vt sit circuitus pedis sit pedū.2500.circuitus medi
us.1600. circuit⁹ verticis.100. ascensus ꝟo.2000.erit area.
2800000.pedū.Si aūt mons in ascensu silr ꝛ in circuitib⁹
inequalis fuerit alia via ei⁹ indaganda est area. Di.
Qua? Ma. Illa:iunge circuitū pedis circuitui verti
cis ꝓducti:accipias medietatem:sic ascensus colligas
collecti medietatem sumas: hanc per priorem medie
tatem multiplica ꝛ productū aream dabit. Di. Ex
emplū addas? Ma. Sit mons cuius verticis circui
tus sit.200.circuitus pedis.1400.ascensus longior.850
ascensus breuior.750.erit area.640000.

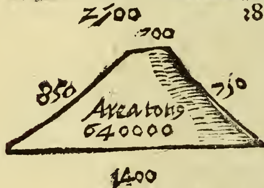

De diuisione superficierum quarūcunq̧ in actus vel iugera. Cap. vicesimumseptimum. Ma.

Superficies itaq̧ notas:si per actus aut iugera alias sue mēsuras
partiri volueris longitudinē ꝛ latitudinē mēsure tue in se mul
tiplica: ꝛ habebis mensure cui⁹ latera multiplicasti:pedes siue
aream:per hanc pedes superficiei diuidende diuide ꝛ numerus
quotiēs dabit quesitū.erunt itaq̧ iugera primi montis.18. ꝛ restant pedes
mille ꝛ sexcenti.secundi montis iugera erunt.24.restantib⁹ pedibus.88000
pedibus.Jugera montis tertij erunt.22. restantibus.6400.pedibus. Hęc de
mensura superficierū:ad corpora transeamus.

De crassitudine siue soliditate sphere. Ca.XXIX. M.

Mensura quā secūdū corp⁹ fieri diximus: corporꝫ soliditates ꝛ cras
situdines inq̄rit: vt quot scꝫ pedes q̄dratos corpis magnitudo
ꝯtineat. Hui⁹ vt aliqualē cognitionē accipias:d q̄busdā corpib⁹
praxim subijciā ꝛ ꝑmo de sphera.Sphere igit soliditatē si inq̄rere volueris
diametrū ei⁹ cubes(idest semel in se ducas q̄drate:ꝛ ꝓductū rursus ꝑ dia
metrū multiplica)hoc vero cubū sphere crassitudinē excedit: quē excessū si
abieceris:sphere soliditas relinq̄t.Excessus aūt tali patebit via.diuide cubū

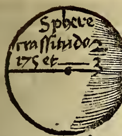

per.21.pductũ in.10.ducas. et habebis excessum quesitũ vel diametrũ cubes:pductũ p.11.ducas:totiusq; sũme.21. pars dat sphere soliditatẽ.sic etiã excessus p.11.duct⁹ dabit idẽ. Di. Exemplũ addas. Ma. Sit sphera cuius diameter sit.7.erit cubus.343.excessus.163.2 i
crassitudo vero sphere.179.2 2. 5
3

De soliditate cubi Cap. XXIX. Di.

Ubici autem corporis quo ingenio soliditatem inquiris? Ma. Tali cubetur latus unum:et habetur ppositum. Di. Exemplum adiungas. Magister. Si cubus cuius omne latus sit. 7.erit crassitudo.343.Est aũt omnis cubus tetragona columna.

De columnarũ spissitudine. Cap.XXX. Di.

Corporis colũnaris qua via grossicies inqrenda est Ma. Tali Inquiras areã latitudinis hanc in longitudinẽ ducas 2 habebis quesitũ.vt sit corp⁹ qdrangulũ latitudinis.4.2 lõgitudinis 12.erit ei⁹ crassitudo.192.Et h̃ pacto qntitatis putei vel etiã vasis pleni repe ritur. Ex quo etiã facile cõcludit:si dolij aut columne diameter fuerit duplex ad diametrũ alteri⁹: eiusdẽ lõgitudinis area corpis diametri maioris erit qdruplex ad areã corporis diametri minoris. Si vero corp⁹ min⁹ in duplo sit lõgius:erit mai⁹.ad min⁹ duplũ.Si aũt min⁹ in qdruplo lõgius fuerit erũt illa duo corpa aree eqlis. Di. Si aũt supficies latitudinis in vna corpis extremitate maior fuerit q̃ı aliã:quã recipiã supficiẽ? Ma. Nullã.sed oprtet ex ambab⁹ inuestigare.tertiã h̃ pacto.Subtrahe minorẽ a maiore habebis earundẽ differẽtiã cui⁹ medietate a supficie maiore subtrahe residuũ adde supficiei minori:2 pducti toti⁹ medietas dabit latitudinis supficiẽ:quã in lõgitudinẽ ducas 2 apparebit corpis soliditas. Di. Exẽplũ adducas? Ma. Sit supficies latitudis maior.36.2 minor.16.erit differẽtia.20. huiꝰ medietas scз.10. subtracta a.36.relinquũt.26.hec supficie minori scз. 16.addita.42.reddũt.Huiꝰ medietas scз.21. quesitũ corpis scз supficiẽ latitudinis q̃ si ducas.21.in.72.tũc.1512.emergũt. Per h̃ ingeniũ cuiusuis columne:siue rotunde aut angularis grossiciẽ inqras silr 2 vasoꝝ cõtinentiã repies. si ex supficie vni⁹ extremitates et pcise ex media supficiẽ cõem qsiueris: si saltẽ vas in medio maius q̃ in extremitatib⁹ fuerit. Et habita area dolij si eidẽ qdratũ in capacitate equale fabricare libuerit:latera qdrati secundũ quãtitatẽ radicis aree dolij in longũ 2 latum accipiant.

De mensuratione corpoꝝ pyramidaliũ .Cap.XXXI. Di.

Crassitudo pyramidal' corpis quo ingenio inqrit? Ma. Si crassitudinẽ pyramidis cuiuscũq; a supficie mltiangula eqliũ lateꝝ inqris Signatur area supficiei a q̃ surgit pyramis:h̃ inuenta duplet:pducto addat lat⁹ vnũ eiusdẽ supficiei:sũma mltiplicet p nueꝝ vnitate tm̃ vnũ latus supficiei trãscẽdẽte:pductũ diuidat p senariũ:2 nũer⁹ qtiẽs pyramidis dabit crassitudinẽ. Di. Exẽplũ adijcias. Ma. Sit pyramis ɔsurgẽs a supficie isopleuri cui⁹ quodlibet lat⁹ est.28.erit area ei⁹.406. erit crassitudo pyramidis.2660.ita pariformit opãdũ erit in pyramidib⁹ qdrilateris pẽtagonijs 2 alijs. Finis Geometrie practice.

Typus Astronomie

Liber Septimus de principiis

Astronomię. De enumeratione ꝛ ordine dicendorum. Tractatus primus. Capitulum Primum. Discipulus.

On ꝑfunctorie (quę accipi) Arithmetice Musicę ꝛ Geometrię ꝓncipia his dieb⁹ reuolui: ꝑlurimūq̄ harum theorematib⁹ delectat⁹ sum. Cōsiderans aūt Astronomiā de esse: quā in q̄druuij ꝑtitione q̄rto loco cōmemorabas: necessariū, duxi te ꝓcib⁹ pulsatū iri: ne alijs q̄ mox instabūt ꝓoccupat⁹ negocijs incōpletū q̄druuiū derelinq̄rem. Ubi eīm vis numerorum: vbi musicę mūdane (vt aiebas) cōcent⁹: vbi deniq̄ Geometricę demōstratiōes q̄ nō mō terrenorum: verū etiā cęlestiū corpm magnitudines demetiunt: si Astronomiā ꝑtermittas: Plurimū itaq̄ te obsecro: vt in enarrādis hui⁹ tā necessarie disciplinę ꝓncipijs hodiernū saltē diem absumas: Ma. Nec oīa istoc die in mediū ferrē: si vl' sol staret. vt quondā bellante indyto Judeorum duce Josue. aut decē gradib⁹ retrocederet. vt Ezechia de letali ęgritudine cōualescēte. Quis eīm toti⁹ mūdialis machinę vnitatē ꝑfectionē, figurā, ꝛ ꝑtiū eiusdē tā cęlestiū q̄ elementaliū naturas paucis ꝑstringeret: Quis orbiū mot⁹ aut syderū ortus ꝛ occasus, tempm discretiōes dierū ꝛ noctiū inęq̄litates facile sil' cōmemoraret: Di. Qd ergo nō vna decē aut tot quot sufficerit lucubrationib⁹ tradas. Indefessū eīm ego me auditorē exhibeo: rē ocius aggredere. Et in ꝓmis de rōne nois te absoluas.

Josue
Isaie.

De definitiōe, nois origie ac Astronomie ꝑmo inuētore. c. II. M

Stronomia ē recta lex ꝛ regl'a supiorum corporum magnitudies et motus ꝑ̄siderās. Corpa aūt supiora cęlos ꝛ astra intelligam⁹. Di. Cur igit poti⁹ astronomia ab astris ꝛ nō cęlis nomē accepit: Ma. Hoc ideo factitatū arbitrare: qm̄ astra sūt nob' celis notiora (q2 visibilia) nosq̄ in noticiā celorum facile ducētia a notiorib⁹ aūt de noia. ionē fieri cōmunissimū est. Aut etiā q2 doctissimi om̄s spheras mūdi astra nōnunq̄ solent apellare, vti videre est li. 2. de docta ignorantia Cardinalis Cusę. Di. De nois origine hac tua rōne ꝑsuasus tecū sentio. Sed quisnā mortaliū ꝓmus hāc cognouerit edicito. Ma. Nōnulli Grecorum Athlantem quendā ꝓmū Astronomie fuisse inuentorē voluūt: ea d' causa poete istā opinionē insinuare volētes: Athlantē gigantē esse maximū: q̄ capite in vno polorum: ꝛ pedib⁹ in reliquo: manu dextra in oriente ac sinistra in occidente cęlū sustineat. De h' diuus Augu. de ciui. dei li. 18. sic ait. Athlas frater Ptholomici magn⁹ fuisse astrolog⁹ dicit. vn̄ occasionē fabula inuenit vt cęlū portare cōfingeret. Cuius mons ei⁹ noie nūcupet: cui⁹ altitudine poti⁹ cęli portatio in opinionē vulgi venisse videat. Alij ꝑthoplastū Adam. alij Abraam. ceteri aūt alios hui⁹ scientie inuentores cōiecturārt. eā tn̄ a Ptholemeo nō mediocriter illustratā ꝛ in eo libro cui Almagesti nomē est: cōscriptā manifestū ē. Moderno aūt tpe a doctissimis mathematice disciplinę ꝓfessorib⁹ Georgio purbacho ꝛ Johāne de mōte regio egregie excultā cognouim⁹. De motib⁹ v̄o corporum supiorum Alfonsus rex castelle. tabulas edidit. ꝛ in his nobis ꝑpetuam sui memoriā reliquit. Horū nos dogmata sequi fas ē. Eū aūt quē ꝓmisim⁹ ordinē ꝓuare nō erit inutile Primū itaq̄ toti⁹ vniuersi (qd spherā dicere possum⁹) ꝯtinētiā, vnitatē, ꝛ figurā demōstrauim⁹. Dehinc ipm ꝑ ꝑtes diuisum in singulis explicabimus.

Astronoia
Nicolaus de Cusa
Athlas rector ꝓmus astronomie
Augustin⁹.

De definitiõe ſphere ꝛ mũdi cõtinentia ꝛ vnitate.Ca.III.Di.

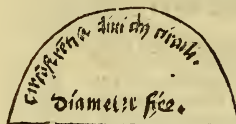

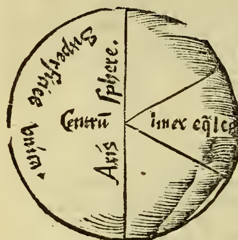

Uoniã mundialẽ machinã ſphęrã dicis doctrine ratio expoſtulat vt ſpheram deſinias. Ma. Sphęra eſt tranſit⁹ circũferẽtię dimidij circuli: qtiens fixa diametro quouſq̄ ad locũ ſuũ redeat vñ circũducit̃. Id eſt. Sphera eſt tale rotundũ ꝛ ſolidũ quod ab arcu ſemicirculi circũducto deſcribit̃. Uel Sphera eſt corpus ſolidũ vnica ſupficie cõtentũ: in cuius medio pũctus eſt: a quo oñes lineę ducte ad circũferentiã equales ſunt. Punctus aũt ille centrũ ſphere: ꝛ linea p ipm tranſiens atq̄ extremitates circũferentie ſiue periferie applicans axis ſphere ꝛ puncta huiuſce lineę terminãtia poli mundi dicunt̃: quẽadmodum in Geometricis dictũ eſt. Prima aũt omniũ ſpherarũ maxima mundi machina tota dicit̃. Ipſa eñ in ſe oñia cõtinet: nec quicq̄ extra ipam eſt qd forme mundi ſit ſuſceptibile: ſed omne tale tum ſimplex: tum etiã compoſitũ in ſe complectit̃. ideo pfecta eſt ꝛ vnica: extra quã nulla alia reperit̃. Qd facile qdem pbabitur ſi rerũ tam ſimpliciũ q̄ elemẽtorꝫ naturas animaduertas. Oñia eñ talia in locis ſuis naturalibus in ſphera cõtentis ſunt locata. vt leuia ſurſum. grauia vero deorſum: ꝛ ſi extra ea fuerint ad ipſa naturaliter mouent̃. Quod de lapide ſurſum piecto ꝛ candela incenſa ac deorſum v̉ſa claret. nam lapis in aere nõ qeſcit: ſed ad terrã verſus centrũ tendit. Sic ꝛ ignis candele deorſum verſe ſurſum tendit. Qua pp̄ter ſi aliqd horũ extra ſupremã ſpherã fuerit: h̉ cõtra eius naturã ꝛ violenter erit: ꝛ per cõſequens ibi perpetuo nõ manebit. nullũ eñ violentũ durabit in pp̄etuum. Unde et Ariſtoteles aſſeruit. Si extra hunc modũ alius eſſet: terra ipſius ad terraꝫ huiꝰ moueret̃. qd nõ poſſet fieri niſi a centro v̉ſus circũferentiã aſcenderet qd tñ eſt ꝯ terre ꝛ cuiuſcũq̄ grauis naturã. Sunt tamen (vt ſcripſit idẽ) extra cęlũ entia inalterabilia. inſeneſcibilia. impaſſibilia: optimã vitã ducentia: per ſe ſufficientiſſima: quam ꝛ toto ęuo pficiunt: a qbus oñibus alijs datũ eſt eſſe ꝛ viuere: his qdem clarius: his vero obſcuriꝰ. Sed hęc dicens non de conuexa ſupficie ſupremę ſphere: ſed de concauo orbis lune intellexit. Unde totũ quod ambitu huius premitur ſpheram generabiliũ ꝛ corruptibiliũ dixit. totũ v̉o ſuperiꝰ cõtinens ꝛ contentũ ingenerabile ꝛ incorruptibile credidit. Di. Uis ne aliud noĩe orbis: aliud ue noĩe ſphere ſignificare? Ma. Uolo equidẽ ſpherã vnica ſuperficie dexterã cõtineri. conuexa. ſ. orbis vero duabus. conuexa ꝛ concaua concludit̃: quemadmodũ annulus.

Eu libr

Sp prin xim

Ari Idc celi

De figura sphere siue machine mundi. Cap. IIII. Di.

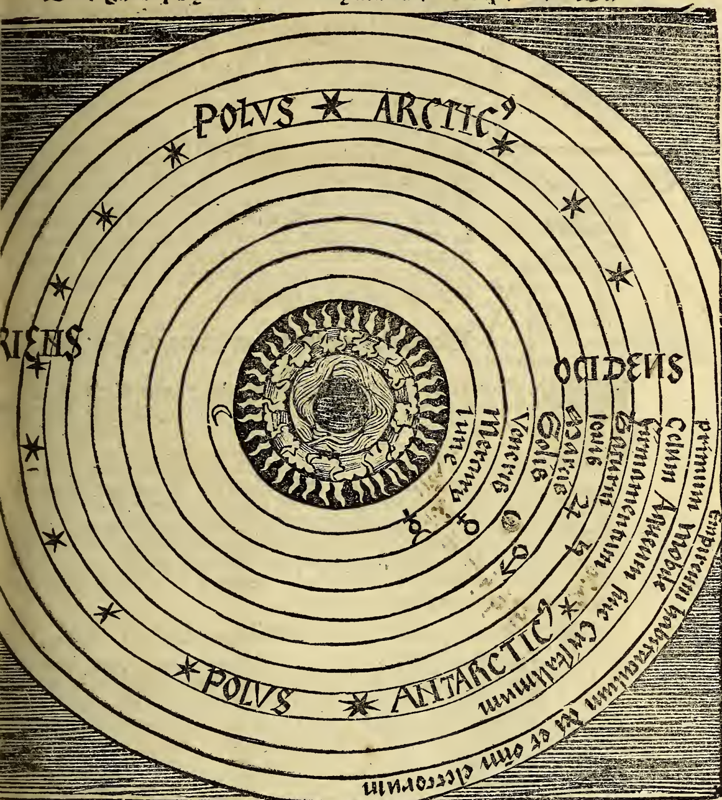

ũhis te mundū vnum ex omni materia forme mundi susceptiua compositū: atq; figura esse sphericū aut rotundū affirmare intelligo. Ma. Sane intelligis. vnitatē q̄dē pbauim' cōsequēs est vt ꝛ figurā ondam'. Di. Optime. Ma. Mōi figurā esse sphericā: silitudo cōmoditas ꝛ necessitas ↄcludūt. Silitudo q̄dē. Fact' est em̄ mūds sensibilis ad silitudinē ꝛ exēplar mōi intellectualis archetypi ꝛ idee mētis diuine: in quo nec est pricipiū nec finis sicut ꝛ in figura spherica. Un̄ Boetius. Tu cuncta supno ducis ab exēplo pulchrū pul-

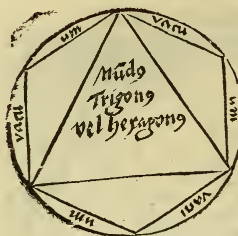

cherrimus ipe mundū mente gerens: similiq̄ imagine formās. Consentiūt Plato ⁊ Mercurius trismegistus. Cōmodū etiā fuerat vt corpꝰ qḋ in se cōtinet om̄ia: olm figurā hr̄et capacissimā. hec aūt est figura sphęrica. vt in mathematicis dictū est. Necessitas aūt mox apparebit: nam si mūdus esset figure plane: aut angularis: sequerē tur impossibilia: ⁊ sensui ꝯtraria. impossibilia q̄dez. nam cū mūdus ꝯtinue moueat: aliq̄ loca relinquerent vacua ⁊ aliq̄ sine locis corpa. qḋ facile ptz in figura ꝑeffigiata. Sensui etiā sequerent cōtraria. vicȝ ꝙ Sol aut alia que uis stella in vna cęli pte nobis esset ꝓpinq̄or q̄ȝ in alia: ⁊ in parte ꝓpinq̄ori maior: in remotiore ṽo appareret minor. cuius contrariū visus indicat: nec valet: si de Sole in ortu existe obijcias. nam is tūc q̄nq̄ȝ maior apparet: ꝓpter vapoꝝ grossioꝝ interpositionē: queadmodū denarius pictus in aquā. vt demōstratione sensibili patebit in perspectiua. vbi id deducetur.

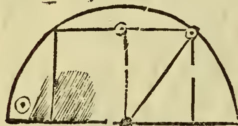

De machinę mundi partitione. Cap̄. V. Ma.

Et q̄dem hæc de mūdi vnitate: cōtinentia ⁊ figura sufficiant. Cōsequenter ne tibi fastidiū longis ſmonibꝫ ingerā: stilū ad eius partitionē verto. Di. Quḋ igit̄ mundū diuidis? Magi. In ętherū ⁊ elementarē. Rursus æthereus in cęlos vndecim partitur: qui sunt Cęlū empyreū. Decimū: qḋ primū mobile dicit̄. Nonū qḋ scḋm mobile. ⁊ Octauū qḋ cęlū stellatū siue firmamentū appellant. Sub quo cęli planetarū septē. ponunt̄ Saturni. s. Iouis: Martis: Solis: Veneris: Mercurij: ⁊ Lunę. quāq̄ȝ Aegiptij: Plato q̄ȝ ⁊ Aristoteles Solem Lunę primū collocent. nōnulli vero sitū planetarū incertū esse fatent̄ Et antiquiores fere oēs sup̄ octauā sphęram nullā aliā esse arbitrati sunt. Mūdus vero elemētaris in q̄tuor sphęras. vicȝ ignis. aeris. aquę. et terræ scindit̄. vt pretacta admonet descriptio.

De numeri cęlorum demonstratione. Cap̄. VI Di.

Ex quibꝫ vndenariū celoꝝ numerū cōcludere potes? Ma. Pluralitatem sphęrarū (vt aiunt) generationū atq̄ȝ corruptionū diuersitas arguit. nam idem inq̄ātum idem nō est natū nisi facere idē. Ideo pleriq̄ȝ naturales septem cęlos planetaꝝ firmamentū: atq̄ȝ nonū cęlū ponunt: qḋ et ipi primū mobile appellant. De decimo vero cęlo mobili a modernioribꝫ discrepant: q̄ altius speculantes ipm ponendū: et primū mobile dicendū esse rōnibꝫ affirmant. Nam experientia cognitum est aiunt firmamentū: seu octauā sphęrā tribꝫ circūuolui motibꝫ. quoꝝ pmus est ab oriente occidentē ṽsus: ad motū pmi mobilis sup polis mūdi. et cōplet̄ in spacio naturalis diei. Secūdus est huic ꝯtrius: ab occidente. s. in ortum ſm successionē signoꝝ ad motū nonę sphęrę in. cc. annis. gradu vno. ⁊ 28. minutis fere. ⁊ sic in. 49000. annis totus perficit̄. ⁊ motus Augiū ⁊ stellarū fixaꝝ dicit̄: quo. s. motu stellę quę sunt in firmamēto variant̄ de sig̃ in signū respectu zodiaci pmi mobilis. Vn̄ Pleiades stellę fixe quę iuxta figuratōem sūt in capite Tauri: in firmamento respectu zodiaci supioris sunt in. 12. gradu Tauri. et sic de alijs. Tertius motus trepedationis. quo. s. octa

ctaua sphera mouet sup duob circulis puis: quoꝝ poli sunt capita Libre et Arietis none sphere: ꝛ semidiameter illoꝝ circuloꝝ est gradus.4. minuta.18. ꝛ secūda.43. ꝛ ille motus accessus ꝛ recessus notatur in.7. milib qꝫ annis cōplet: ꝛ solus octaue sphere ꝓprius est. qꝛ vni corporis naturalis tm vnus est motus ſm natura: rōne illius motus stelle fixe nō sp eque distantia polis imobilib pme sphere. Sic nec ecliptica firmameti sp est sub ecliptica imobili: imo frequēter est extra eam: nec stelle fixe sp in tempib equalibus eque distāt a capitib Arietis ꝛ Libre eiusdē pmi mobilis: sed videnī moueri nunc ꝟsus oriente: nūc ꝟsus occidentē: nūc tardius: nūc velocius. Ptholemeus nāqꝫ moras reppeit in centū annis vno gradu: alij seqūtes et posteriores inuenerūt moras.66. ānis vno gradu. Sensibili demōstratione patent hec in corpe spherico ꝓ motu octaue sphere ordinato. Omīs autē motus conueniens alicui pter naturā (vt motus pmus ꝛ scōs octaue sphere) cōuenit alteri ſm naturā: ꝛ nō inferiori: qꝛ in illa supiora nō mouent: igit supiori. Sic fit vt motus scōs: q octaue sphere est pter naturā: sit none ſm naturā. ꝛ motus pmus q octaue ꝛ none spheris est pter naturā: decime siue pmo mobili sit ſm naturā. Hi igit motus oēs cū nondū a veterioribꝫ essent cogniti ad noticiā alij: nec qdem none: alij vero decime sphe aiū nō deuenere: cū hi celi (qꝛ stellis carēt) visu non possunt cōprehendi: nec rōnes pmisse concludūt demōstratiue: fieri eñ pōt vt motus diurnus toti celesti machine sit cōis: motus vero reuisionis octaue sphere sit ꝓprius: ab alio tamen causatus motore. Pariformiter opponi posset de motu trepidationis. Di. Relictis igit istis: naturas celorū explana. Ptholeme.

De naturis ꝛ influentijs omniū celoꝝ. Cap. VII. Ma.

Voniā vti naturales tradunt esse in mūdo inferiori receptū: trib determinatū est. vicꝫ materia. qntitate. ꝛ primaꝝ qlitatū. agentiū: s. ꝛ patientiū pmixtione. Cū vero hec inferiora a lationib supioꝝ regi necesse sit (ob id eñ mūdus inferior supiori contiguus est) opepreciū fuit creatorē oīm in supiorib ordinare: causas mouētes effectib inferioꝝ ꝓportionatas. Et he sunt celoꝝ influētie et motus. Mobilis aūt pmi motus est vnus simplex: ꝛ semp eqlis. Causat igit in inferiorib vnum qd est equale in oīb (nam idem inqntum idē non est: nisi natū facere idem) ꝛ hoc est esse primū oīm rerū generabiliū ꝛ corruptibiliū. Receptio aūt huius esse in materia non fit. nisi vnū principioꝝ cōponentiū ad alteꝝ moueat. Necesse est igit esse motū aliū a primo q huius sit causa efficiens. ꝛ hic est motus scōs secūdi mobilis. Et hi duo celi vniformitatis causatiui sunt: stellas non habent. Rursus hoc esse quod compositū est consequit determinatio per qntitatem ꝛ figuram: cuius causa mouens est latio celi stellati: ꝛ ꝓpter hoc cōditor rerū huic celo diuersas cōstellationū imagines indidit. Esse vero qd determinat primarū qualitatū cōmixtione: ꝓpter sui diuersitatē: planetarū spheris attributū est. Unde in cōmixtione qualitatū miscet aut frigidū cū sicco. aut frigidū cū humido. ꝛ calidū cum sicco. ꝛ calidū cū humido. In mixtione aūt frigidi cum sicco neutra qlitatū est vite sed vtraqꝫ est mortificatiua: ꝛ causa male recipiendi: ꝛ in hoc mixturā impedit. Oportuit igit spheram per motū suū hoc opantem longissime poni a loco mixtionis: et silr tardissimi esse motus: aliter mixtura oīs solueret ꝛ talis est sphera Saturni. Eam tñ necesse est esse: nam opatur rōne pmixtionis frigidi ꝛ sicci potentiā bene retinendi. Frigidum aūt cum humido

Primū mobile.

Aristote. i. Metheo.

duplex est.Simplex.qđ est elementale:⁊ humidũ qđ est subiectũ vitę.Et id
q̇dem qđ simplex est.vt miscibilibꝫ tenacit᷑ imprimat᷑:a motu magis vici
Luna — no loco mixtionis:atq̧ velocissimo influxũ recipit:q̄ est motus lune.Humi
Uenus — dum aũt cõplexionale eḡns subiectũ vitę a sphęra Ueneris mouet᷑:q̄ cõiun
cta est sphęre Solis:q̄ dator vitę perhibet᷑.Calidũ aũt cum humido esse nõ
põt nisi sit humidũ spũale:ex quo ꝓcreãt᷑ spũs vectores virtutũ vitę:⁊ iđ
Jupiter — calidũ cum quo iungit᷑ excellens esse nõ põt (q: tale nõ est nisi cum sicco)
est ergo calidũ cõplexionale.⁊ illud mouet sphęra Jouis.Calidũ cum sicco:
rursus duplex est.aut enĩ est motiuũ totius materię.aut est digestiuũ ⁊ ma
turatiuũ materię iam motę.Primũ est calidũ feruens ⁊ vincẽs motũ a sphę
Mars — ra Martis:q̄ ob id moderate remota est:vt possit locũ mixtionis attingere
Sol — ⁊ nõ destruere.Scđm aũt calidũ seminũ cõceptiuũ et maturatiuũ a Solis
sphęra mouet᷑:⁊ ab eadẽ vitę ꝑmordialia semina recipit. Ultra dictas autẽ
Mercurius — planetarũ sphęras:quaꝝ sex sunt ponit᷑ septimus.s.Mercurius:qui ob va-
rietatem sui motus mixtionẽ:atq̧ virtutũ dictaꝝ applicationẽ habet.vnde
ab Astrologis dictũ est.Cause agentes sequunt᷑ Solem:materię Lunã fecũ-
ditas causarũ agentiũ Jouem:fęcunditas materierũ Venerem:velox expe-
ditio ad effectũ (ꝓpter vehementẽ calorẽ) Martem: ꝓpter multiplicẽ vir
tutem Mercuriũ:⁊ cunctaꝝ cõtinuatio ꝑmanens sequit᷑ Saturnũ.Et rur
sus calor viuificus Soli:calor adurens Marti: sup̄ficies varia Mercurio:
humor aereus Joui:humor aqueus Lunę:humor mixtus veneri:et moles
tota Saturno attributa est.Et hęc q̇dem ꝺm Astrologos dicta sunt.Celũ
vero vndecimũ (qđ locus est btõꝝ) theologoꝝ autoritas annumerat. Di.
Diuisionẽ ptis ethereę in cęlos vndecim:⁊ ptis elemẽtaris ĩ ptes.4.Insup
⁊ de cęloꝝ numero demõstratõem cupide accepi:singuloꝝ tñ velle audire di-
spositiones atq̧ formas. Ma. Vereor ne dum dispositiones oĩm mundi
sphęraꝝ ĩ mediũ ferre tẽtauero:epitomatis leges infringã.Attñ ne tuis vi
dear cõtraire petitionibꝫ:de singulis saltem pauca adducam. De sup̄ioribꝫ
aũt ad inferiora ꝓmisso ordine descẽdens:ab empyreo cęlo exordiar.

De Celo Empyreo. Cap.VIII. Ma.

CElum vndecimũ imobile ꝑmo die creatũ:⁊ mox angelis sctis repletũ:est corpus subtilissimũ:primũ mundi fundamentũ:⁊ q̄ntitate maximũ:q̄litate lucidũ:figuratione sphericũ:locali situ supremũ:amplitudine spirituũ ⁊ corpoꝝ visibiliũ et inuisibiliũ contentiuũ:dei summũ habitaculũ. Est itaq̧ diuersas ob causas varie denoĩatum.Dicit᷑ enĩ Empyreũ q̄si ardens et ignitũ:non q̇dem realiter:sed q: lumine corpali ꝑfusum:aut q: a sup̄ benedicta trinitate in eodẽ residẽte illuminatũ.Dicit᷑ etiã olimpũ a limpitudine:et cristallinũ.eo ꝙ sit corpus solidũ non concauũ transparẽs ⁊ lucidũ In quo tamẽ corpa beatoꝝ subtilia sine resistẽtia.aut dimẽsionũ penetratione ambulabũt.Q: aũt hoc celũ a q̇busdam intellectuale dicit᷑: accipiendum est:q: a nobis nõ visibile:sed intelligibile tñ est. Aut quia locus sit deũ intellectualiter cõtemplantiũ. Nõnulli etiam vltra celum empyreũ celum trinitatis annumerant:qđ dicunt esse deum ꝺm rem.⁊ differre ratiõe: nihil tamẽ aliud est (vt inq̇t Albertus) q̄ȝ virtutis eius excellentia:q̄ cõtinet:⁊ amabit oĩa creata.Et esse in tali celo:est esse in eq̄litate ꝟtutis dei oĩa cõtinentis atq̧ saluantis:qđ solũ cõuenit pr̄i:filio:⁊ spirituisancto.

De celo decimo siue primo mobili. Cap.IX. Di.

De celo decimo quid dicis? Ma. Celũ decimũ oim corpoꝝ primum est mobile: motu scz diurno ab oriente occidentẽ versus: iterũ redeundo in orientẽ in.24.horis: sine fatigatione et pena regulariter.id est nõ velocius vno tempore q̃ alio. Et illo motu secum rapit oẽs sphęras inferiores.Fitq̃ talis motus sup polis mũdi. Di. Quę aut quot in hoc celo sunt stellæ? Ma. Nullę.attamen in ipo sicut ꝛ in nono characteres.ꝛ lineationes: nõ nisi a visu acutissimo ceteris locis ꝛ tempib᷒ pceptibiles esse supsticiosi quidam cõtendunt.Quibus nõnulli nomie sapientes:ꝛ mente capti imagines quasdã sub certis cõstellationib᷒ signant ; q̃s etiã affectus mirabiles sequi affirmant: quos diabolica machinatione nõnunq̃ secuta experientia docuit:quoꝝ fraudẽ:dum nõ aduertũt seipos:ꝛ alios misere fallũt.(qꝛ falluntur) ꝛ tandem ad caliginosi ignis incendiũ ꝛ perniciẽ ętemã ducunt. Ex predictis characterib᷒ qdam signa duodecim in zodiaco constituũt:quę eisdem nominib᷒ ; quibus et ea quę in octaua scz sphęra sunt nominant.vt infra patebit.Nunc ad cęlum nonũ descendamus.

De Celo nono. Capitulũ.X. Magister:

Celum igitur nonũ similibus (vt dicunt) characterib᷒:quibus ꝛ decimũ est insignitũ stellis caret:duplici motu reuoluit.Primo quidem ad motũ primi mobilis.Secũdo motu pprio ab occidẽte versus orientẽ sup polis pprijs in.200.annis gradu vno.ꝛ minutis.28. fere sm successionẽ signoꝝ respectu zodiaci primi mobilis.Semp enĩ intersectio eclipticę nonę sphęre est in supficie eclipticę pmi mobilis.Arcus aut siue distantia intra capita Arietis pmi mobilis.ꝛ Arietis huius sphęre dicit motus stellarũ fixarũ.Totãq̃ reuolutionẽ in.49000.annis cõplet:quę reuolutio a qbusdam magnus annus Platonis dicit;aiunt enĩ Platonẽ scripsisse.In tegra reuolutione ista cõpleta:oĩa in eodem statu ꝛ dispositione cõsistere quo in initio reuolutionis fuerant.Hanc positionẽ diuus Augu.de ciui.dei li.xij.cap.xiij.in fine explodendã:ꝛ religioni nostrę contrariã ondit dicens. Absit inq̃t vt nos ista credamus:semel enĩ Chrs mortuus est pro peccatis nostris:resurgens aũt a mortuis iam non moritur:ꝛ mors illi vltra non dominabit:ꝛ nos post resurrectionẽ semp cum dño erimus.Ad Roma.6. Et hoc cęlum a quibusdã aqueũ:ab alijs cristallinũ appellat.Supra firmamentũ enĩ (quod octauũ cęlũ dicimus)scriptura aquas esse multipliciter astruit Unde in Geñ.legit. Fiat firmamentũ:ꝛ diuidat aq̃s ab aquis. ꝛc. Dauid. Qui tegis aquis supiora eius.Et iterũ.Aquę quę sup cęlos sunt ;laudent nomen dñi.Et in Daniele.Bñdicite aquę omes q̃ sup cęlos sunt domino. Has nõnulli in forma nebule tenuissime cõsistere aiunt.Augusti. ad Orosium q.xxvij.Alij congelatas cõiecturant.vnde ꝛ hoc celũ Cristallinũ nominant.Cæteri hoc cęlum:quia ex materia (de qua dictũ est: Et spiritus domini ferebat sup aq̃s) constitutũ sit:eodem nomine posse appellari argumentant.Augu.aũt concludendo dicit.Quõ ibi sint:tamen eas ibi esse minime dubitamus.Maior enĩ est huius scripture auctoritas:q̃ oĩs humani ingenij pspicacitas.Causas aũt q̃re ibi sint aquę constitute:quia varie a multis assignant:silentio libuit pterire. Di. Num Cęlũ empyreũ cristallinum nõnunq̃ appellari supius cõmemoratũ est? Mag. Etiam fili. Sed rõnem huius adiunximus.Nec te mouebit:nõ oĩno cõcors cęloꝝ distinctio et appellatio:si in re ipa concordiã ex dictis amplexus fueris. Uerũtamen ꝛ te vno admonendũ existimo:nõnullos.s.supmam ignis partem cęlũ

Motus stellarũ fixaꝝ.
Augusti.
Paulus.
Geñ.i.
Psalmista.
Daniel.
Augusti.

igneum:ptem vero inferiorẽ olimpeũ:sic aeris supremã ptem celũ æthereũ: inferiorẽ aũt celũ aereũ noiasse. Di. Quod subest octauũ celũ pcurramus.

De octauo celo. Cap.XI. Discipulus.

Firmamentum. Motus ei⁹

Subest celum octauum:quod et firmamentũ dicit:z stellis numerabilib⁹ ornatum est: que fixe appellant:quoniã omni tempore equaliter a seipsis distant:nec ,ppriũ motũ a motu sui celi habent.Sunt etiam in eodem celo decem circuli imaginarij sese intersecantes:ac imaginũ in celo situm:motũ:z diuersitatem notificantes. Mouet autẽ hoc celum triplici motu. vt dictũ est supra in cap.sexto.Et vt ea q̃ dicta sunt clarius intelligas : de circulis primũ : dehinc de stellis z imaginib⁹ octaue sphere tractabimus.

De circulis decem in firmamento imaginatis. Et primo de maioribus. Cap.XII. Disci.

Ui z quales sunt hi circuli? Ma. Circulox in firmamento imaginatox q̃dam maiores sunt:q̃dam vero minores. Di. Quot et qui sunt maiores? Ma. Sex sunt:hi.s.qui per firmamenti conuexam superficiem z eius centrũ transeunt:eꝗ ipm in duo equalia diuidunt.Horũ nomina sunt zodiacus:equinoctialis:colurus solsticiox:colurus equinoctiox:circulus meridianus:et horizon.

De circulo Equinoctiali. Cap.XIII. Ma.

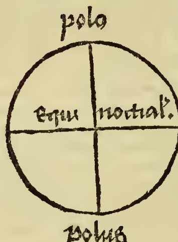

St aũt equinoctialis circulus quidem diuidens spheram in duo equalia: ẽm quãlibet sui ptem equaliter a polis distans. Dictus equinoctialis:quia cum sol per ipsum transit: (qd bis fit in anno:sc.s.est in pncipio Arietis circa festum Gregorij : z in pncipio Libre circa festũ Exalta ionis crucis) fit equinoctiũ in vniuersa terra.hinc z eq̃tor diei z noctis dicit. Est enĩ tũc dies.12.horax:similiter z nox.Nominat etiã cingulus primi mobilis : quia ipsum in medio per duo equalia per modũ cinguli diuidit.

De circulo Zodiaco. Cap.XIIII. Di.

Zodiacus quis est circulus? Mag. Is qui per sphere mediũ transiens eq̃noctialẽ intersecat z intersecat ab eodẽ in duas ptes eq̃les:q̃x vna v̉sus Austrũ:reliq̃ vo v̉sus Septentrionẽ declinat:ob id z circulus obliquus dicit.Et signa v̉sus Austrũ declinãtia Australia vocant.s.Libra:Scorpio:Sagittarius Capricornus:Aquarius:piscis. Ea vo q̃ versus Septentrionẽ se vertũt:Borealia a vento vel Septentrionalia dicunt.sc3 Aries:Taurus:Gemini:Cancer:Leo:Virgo. Est aũt hec declinatõ 23.graduũ z dimidij.aut fere.24.de gradib⁹:qui ex diuisione totius in.360. pueniunt:zodiacus noiatus aũt est ζωον zoe quod est vita:Solem sub illo circulo motus cieris vitam pstat inferiorib⁹:aut ἀπὸ τῶν ζωδίων.

a zodion qđ alal dicit. Sunt eni in eo.xii.imagines per stellaꝝ positiões formate: ꝛ noibus animaliũ insignite: ꝛ solus is circulus in firmamẽto latitudinẽ habere describit. Di. Quanta est latitudo eius: Mag. xii.graduum ex pfata diuisione in.360.sumptoꝝ: ꝛ per mediũ horũ linea imaginat: diuidens zodiacũ circulũ in duo equalia: a qlibet pte sex gradus relinquẽdo: huic linee ecliptica nomen est: quod tunc solũ cum Sol et Luna sub ea fuerint: Eclipsis fieri possit. Ex hac zodiaci partitione patet signũ quodlibet in longitudine habere gradus.30.in latitudine vero.xii.Quãdoq tamẽ totũ firmamentũ in.xii.equalia diuidit per sex circulos: per polos zodiaci: et initia signoꝝ in zodiaco distinctoꝝ transeuntes: et tunc stelle extra zodiacum existentes dicunt esse in signis.

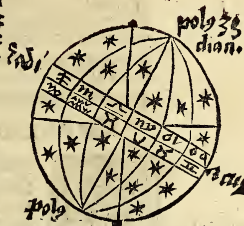

De circulis Coluris. Cap.XV. Di.

Escribe coluros. Ma. Colurus solstitioꝝ est circulus per polos mundi: ꝛ principia Cancri ꝛ Capricorni transiẽs: sphẽram in duo equalia diuidens Di. Et vnde hoc sortitus est vocabulũ: Ma. Quia incõpletus apparet: aut vt cõiter dicit a colon qđ membrum. ꝛ vros quod bos siluester interptat. apparet eni huius circuli sola vna medietas: in modũ caude bouis siluestris erecta. Sed solsticiorũ dicit: qm̃ sol ipm attingens: amplius non ascendit. vt cum circa festũ Viti Cancrũ intrat: nec descendit. vt cum Capricornũ circa Lucie festũ lustrat. Et horũ primũ solsticium estiuale (quia in æstate) alterũ vero solsticiũ hiemale (quia in hyeme fit) appellat. Colurus vero æqnoctioꝝ est circulus per polos mundi: et initia Arietis et Libre transiens: sphẽrãq in duo eqlia diuidens. Dictus autem est equinoctiorũ: quia Sol ipm attingens equinoctia facit: vnũ scz Vernale circa festũ Gregorij: alterũ vero Autũnale: circa festũ Exaltatiõis crucis. Et hi duo circuli sese in polis mundi intersecant ad angulos rectos et sphẽrales.

De circulo meridiano. Cap.XVI. Di.

Meridianũ in sphera quẽ dicis circulũ: Ma. Eum ipm q trãsit per polos mũdi: et p cenith capitis nostri. Est aute cenith capitis nostri pũctus firmamenti directe capitibꝰ nr̃is suppositus. Appellatus est aũt is circulꝰ meridianus: quia cum sol ab ortu ascendens ad ipm puenerit illi: per cuius cenith talis circulus trãsit meridies est. Ex q patet ciuitates eqliter ab oriente ꝛ occidente distantes: diuersarũ. s. latitudinũ eundẽ habere meridianũ. Illas aũt q inequaliter ab ortu ꝛ occasu distãt: diuersos meridianos habere necesse est. ꝛ differentia earundem abinuicem: longitudo ciuitatũ in tabulis Astronomicis appellari solet.

Circulꝰ Meridianus

Cenith.

De circulo horizonte. Cap.XVII. Di.

Orizon qs circulus est: Ma. Qui supius hemisperiũ ab inferiore diuidens visum nr̃m terminat. vnde ꝛ hoc accepit nomen: horizon nanq terminator visus interptatur: ꝛ ille qdem duplex est: rectus ꝛ obliquus. Rectũ autẽ horizonta habere perhibent: qui sub equinoctiali habitãt: nam horũ horizon per polos mũdi transit: ꝛ equinoctialem

ad angulos sphęrales & rectos diuidit. Sed horizonta obliquū siue decliuē habent: quibus vnus polorum super horizonta eleuatur. horum ēīm horizontem equinoctialis ad angulos sphęrales: obliquos intersecat. Est autē cenith capitis semper polus horizontis: ex quo facile claret tantā esse distātiam cenith capitis nostri ab ęquinoctiali; quanta fuit super horizontem ęleuatio poli mundi.

De circulis sphęre minoribus. Cap.XVIII. Di.

Irculos maiores sex ex pręmissa descriptione in sphęra imaginari facillimū videtur: nunc minorū descriptiones subiūgito. Ma. Circuli minores in sphęra imaginādi sunt quatuor: quorū duo: ex motu polorꝫ zodiaci circa polos mundi causanť. Poli nanq̄ zodiaci a polis mundi per vigintitres gradus & fere dimidiū distantes: circa eosdem voluunť: quorum vnus Arcticus: reliquus vero Antarcticus appellatur. Arcticus q̄dem ab arctos cōstellatione: quam ex vrsam maiorem dicunt: quę circa hūc circulū (vt in sequentibꝫ patebit) inuenitur. Et idem circulus nōnunq̄ Borealis aut Septentrionalis dicif. Borealis q̄dem. nam in ea mūdi parte est vnde Boreas ventus oritur. Et Septentrionalis a septentrione: id est minore vrsa: quę septem stellis circa hunc circulū existentibꝫ figuraf: quę & triones id est boues appellanf: eo q̄ tarde vt boues moueanf. Eisdem nominibus polus mundi nobis semper apparens (qui ex circuli Arctici centrū est) nominatur. Oppositus vero & polus & circulus Antarcticus quasi contra Arcticū dicif. Idem Australis a vento. & meridionalis a tali mūdi plaga. Di. Qualiter aūt alij duo minores circli in sphęrā imaginanf. Ma. Taliter: nam sol existens in primo puncto cancri: circulū quendā describit quem tropicū cancri dicimus: tropicum q̄dem a tropos quod est cōuersio. nam tunc sol altius non ascendens: a nobis se cōuertit. Sic similiter cum in primo puncto capricorni fuerit: circulum quendā describit: qui tropicus Capricorni ex eadem causa appellaf. Hi sunt circuli non modo in firmamēto: verūetiam in nona & decima sphęris imaginandi. vt sequens admonet descriptio. Di. Facile ex dictis tale corpus quoddam ex circulis realibus vel ligneis aut eneis componendū esse abitror: quoniā omniū quantitatē atq̄ distantiarū: et in sphęra situs aperto sermone dilucidasti. Mag. Si hanc tuā imaginationē ope cōpleueris: singula q̄ diximus clarius atq̄ planius in tali corpe cōspicies. Solida nanq̄ in planis figurari laboriosū est.

Circuli minores.

Arcticus

Antarctic⁹

Tropicus cancri.

Tropicus Capricorn⁹

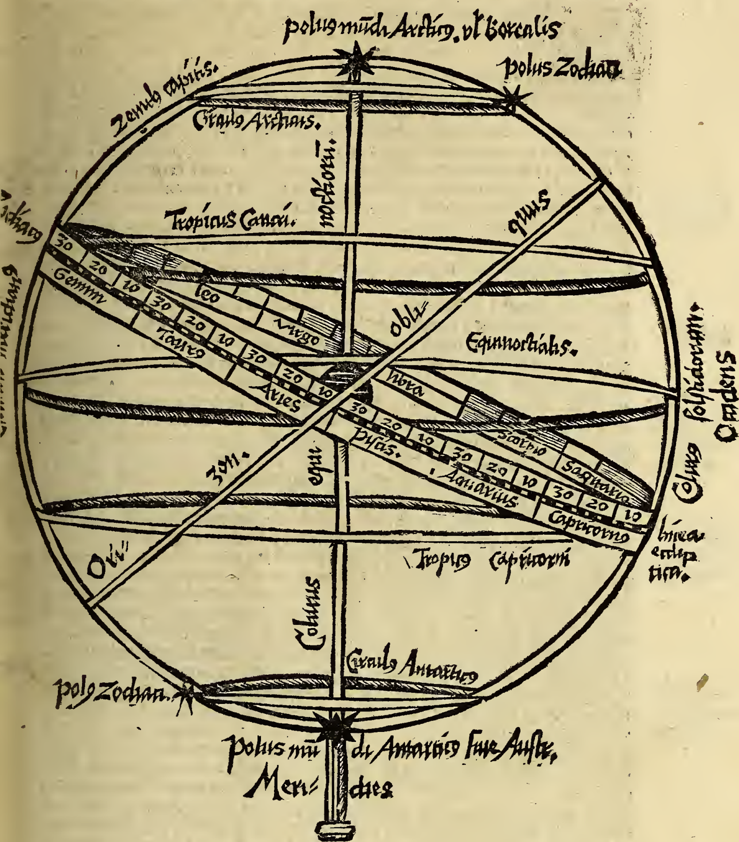

De natura motu z figura stellarū z si animate sint z de galaxia. Capitulum. XIX. Di

Unc pmissorum ordo expostulat vt stellarũ ꝛ naturas et mot⁹
describas. Ma. Stelle omnes tam fixe (que in firmamento
sunt) ꝙ erratice siue planetae (que in septẽ orbibus planetaꝝ
psi stunt) eiusdẽ nature: motus ꝛ figure cũ suo celo sunt. Unde
sicut celũ nõ est elementũ nec elementatũ sed ex materia pma
ꝛ ppria forma substantiali cõponitur: ꝛ quantũ de sua natura est: simplicit
corruptibile. qꝛ pͦo forma celi cõtrariã nõ habet se potentiorẽ: ideo ab agen
te naturali nõ corrumpit: Ipsum nec graue nec leue: nõ calidũ nec frigidũ
ꝫ omnibus peregrinis vacuũ impssionibus a naturalibꝫ phibetur. Ita ꝛ stel Alg
le que celoꝝ partes sunt: necessario cũ celis eiusdẽ nature existũt: ꝛ ab ipis nati
tñ densitate ꝛ raritate differunt. Est enĩ stella densior orbis sui pars lumi culi.
nis solis receptiua ꝛ retentiua ꝛ ppterea potentie visiue obiecta. Orbis. pͦo
in alijs partibꝫ (qꝛ rarior) lumen versus ipm pieceũ nõ incorporans: lumi- Ste
nosus aut lucid⁹ nõ fit nec cui vis colori subijcit: ideo visibilis nõ est. Di.
Et forsitan eadẽ ex causa via quedã in celo lata ꝛ alba apparet. Ma. Sa-
ne opinaris. nam is circulus albꝫ quẽ greci galaxiã: latini vero circulũ la-
Galaxia. cteũ appellant γάλα quippe lac ꝑcat nõ de natura elementari vel vaporo-
sa (vt quidã volebant) sed de natura celesti existit: ꝛ qꝛ ceteris celi partibus
densior: ideo fit luminosior. Di. Cur aũt hec pars similiter ꝛ stelle in die nõ
possint videri? Ma. Quia lumen maius (Solis scꝫ) obfuscat ꝛ minus ob-
umbrat: ꝛ ob id etiã carbo ignitus in die precipue circa solis radios min⁹
aut quasi nihil lucet. Ex his substantiã stellarũ manifestã relinquim⁹: su-
perest vt motũ earundẽ breuiter pcurram⁹. Di. Unde mouent stelle? Ma. Mo
Stelle omnes mouent ad motum sui orbis circulariter sicut pars ad motũ stell.
totius. Orbes aũt (vt multis placet) a suis formis substantialibꝫ mouent.
Sed vt alijs videtur ab intelligentijs ppriis rotant. Ita vt etiã primũ mo
bile ab omniũ creatore inexhausti vigoris motore voluatur. vnde Boetius
O qui perpetua mundũ ratione gubernas. Terrarũ celiꝙ sator: qui tẽpus
ab euo ire iubes: stabilisꝙ manens das cuncta moueri. Et aristotiles. xi. Boe
metha. Numerũ intelligentiarũ secundũ numerũ motuũ variari attenta- de
uit. Hinc plures moti vt celos animalia dicerent vt Aristo. secundo de ce li.
lo ꝛ mũdo. Auerrois primo celi ꝛ libro de substantia orbis. Auicenna quin Ari
to naturaliũ. Idem sensit Plato antiquoꝝ multi. Hec quoꝙ questio sum-
mos theologos nõ mediocriter exercere solebat. Unde Augustinus in En- Au
chiridion ca. 57. cũ de discretione angelice nature nõnulla disseruisset: sub-
iungit. Sed nec illud quidẽ certum habeo: vtrũ ad eadẽ societatẽ ptineant
Sol ꝛ Luna: ꝛ cuncta sydera ꝙuis nõnullis lucida corpora esse nõ cũ sensu
vel intelligentia videant. Et de Ciui: dei li. 13. Platonis de hac re sententiã
discutiens subiungit. Et hoc quidẽ vtrũ Plato verũ de syderibꝫ dicat: alia
questio est Neꙗ enĩ cõtinuo cõcedendum est globos istos luminũ siue orbi
culos luce corporea sup terras seu die seu nocte fulgentes suis quibusdaꝫ
ppriis animis viuere: eisꝙ intellectualibus ꝛ beatis. verũtamen cũ sanctus
Hieronim⁹ libros Periarchion Origenis cribraret inter ceteros errores dã-
nabiles: hunc quoꝙ in pmo libro Periarchion Originẽ scripsisse testatur.
Uñ quod sup Ecclesiastici primo capi. recitat nõ secundũ ppriã opinionẽ:
sed alioꝝ scꝫ Platoni coꝝ ꝛ poetarũ ponit: quoꝝ testimonia adducit. In li-
bro etiã de cognitione vere vite (ꝙ a nõnullis sancto Augustino ascribitur)
de astris dictũ est. Qui ea rationabilia vel saltẽ sensibilia corpora arbitrãt
iure sensu carẽtes inter irrationabilia cõputant. Et Damascenus libro se
cũdo. Nullus animatos celos existimet. inanimati enĩ sunt ꝛ insensibiles.
Ceteri itaꝙ quoꝝ etiã autoritas spernenda nõ est corpora celestia animata

appellantes: aut pbor opiniones recitabāt: aut qđ veritati ɔ̄triū nō ē illud nō p informationē. sed assistentiā intelligūt. Astat em̄ intelligētia orbi quē mouet: sed nō informat: nec sensibilē intellectualem ve reddit. Di. Si igit̄ stelle p se nō mouent̄. vnde est q̄ quandoq̄ ꝓpinquiores: quandoq̄ vero remotiores alijs fiunt? Ma. Omnes stelle firmamenti semꝑ in eadē sunt distantia inter se: ideo fixe dicunt̄. verūtamen ꝓpter motū reuisionis firmamēti in quo sunt oēs stelle fixe: etiā quantū ad zodiacū none sphere loca mutant de gradu in gradū p signa ab occidente in orientē ꝓpter motū aūt repedationis firmamēti nō semꝑ eque ab equinoctiali ⁊ polis mūdi distant. Septē ꝟo planete quādoq̄ sibijpsis: interdū ꝟo stellis fixis ɔiungunt̄. Jdeo erratice noiātur: q2 de stella ad stellā ꝓgredi quasi errantes cernunt̄: quod motu ꝓprio nō cōtingit: sed ad motū suor orbiū accidit. Si em̄ stella per se moueret̄ natura defecisset: q2 stelle ad motū talē nō organa nec figurā conuenientē dedisset (cū figura spherica cuiusmode stelle sūt motui ꝓgressiuo sit inepta) qđ nullus vnq̄ naturaliū admisit. imo oēs vna voce clamitāt naturā i necessarijs nō deficere: i supfluis nō abūdare: nec q̄cq̄ frustra agere. Stella p se nō mouet̄

De nūero differentia ⁊ quātitate stellar. Ca. XX. Di.

Ex dictis numerū stellar erraticar ad septē redactū intelligo: sz an ne idem de stellis fixis a pbis attentatū sit dubito? Ma. Attentatū quidē est a q̄ pluribꝰ: sed a nullo vnq̄ inuentū. q2 nec oēs eas videri posse: credendū est. inquit diuus Augusti. 16. de ciuitate dei. Nā quāto quis acutius intuet̄: tanto plures videt. vn̄ ⁊ acerrime cernentibꝰ aliquas occultas esse merito estimat̄. Except̄ cis syderibꝰ que in alia pte orbis a nobis remotissima oriri ⁊ occidere phibent̄. Postremo quicūq̄ vniuersū stellar numerū cōprehendisse ⁊ cōscripsisse iactant̄ (sicut Aratus vel Eudoxius vł si qui alij sunt) eos libri huiꝰ (scz Gen. 15) cōtemnit auctoritas. Vn̄ ⁊ ꝓpheta regius Dauid id soliꝰ dei esse. fide hī carmine cecinit dicēs. Qui nūerat multitudinē stellar ⁊ omnibꝰ eis noia vocat. Uerūtamen inter oēs magno conamine astronomi mille ⁊ vigintiduas notauere: atq̄ in naturas descripsere. ⁊ easdē (q2 quātitate ineq̄les sunt) sex differentijs separarūt. in pmo itaq̄ differētia quindecim ponūt ceteris maiores: quarū q̄libet ɔ̄tinet terrā. 107. in ordine secūdo. 45. ponūt quarū q̄libet terrā. 90. ɔ̄tinere dicunt. Jn magnitudine tertia. 208. sunt. ⁊ quelibet ear terrā. 72. cōtinet. Jn quarto ordine. 479. existūt: ⁊ har quis scz terrā. 54 cōphendit. Jn quinta differētia. 217. repериunt̄. ⁊ vnaqueq̄ har. 37. terrā cōtinet. Jn sexta ⁊ vltima differētia sūt. stelle parue nūero. 49. terrā. 18. magnitudine sua excedētes. Et ṗter has sunt q̄nq̄ que (q2 obscure sunt) nebule dicunt̄. post has sūt alie nouē obscuriores q̄ tenebre appellant̄. quar vna ē oblōga tanq̄ cauda. Ex his claret q̄libet stellar fixar visu notabiliū terra mlto maiorē. Has ꝟo q̄titates a Geome. demōstratiōe certa asserūt̄ inuenire.

Augustinꝰ de ci. di. li. 16. ca. 23.

Nūerus stellarū differētie earūdē.

Stelle nebule item tenebre.

De celi imaginibus seu cōstellationibꝰ. Ca. XXI. Ma.

Ex his firmamenti stellis astrologor nōnulli imaginū quarūdā lineamenta imaginati sunt: nō tamen credendū eas in celo realiter actu existere aut coloribus tincta qualibus depingunt̄. sed ab effectibus ⁊ situ ear ⁊ colores ⁊ noia ipsis indidere sunt. Et nominatiores. 48. ponunt quarū. 12. in zodiaco circulo: reliquas vero versus septentrionem ⁊ austrum describunt.

De imaginibus siue signis zodiaci.⁊ de situ ortu ⁊ occasu eorundem. Capitulū.XXII.

Di. Aries

Quot sunt imagines zodiaci? Ma. xii.ex stellis prefatis.ior.Firmamenti.46.ptinentes.harum noīa sunt. Aries:qui incē iunctione zodiaci ⁊ equinoctialis positus dorsum habet ad Boreā caput eius cōuertit ad ortū.oritur a capite ⁊ occidit pedibus. Taurus econtra caput habet occidentale depssum quasi ad terram deflectere videatur.Hic auersus oritur ⁊ occidit.Gemini capita habēt ad Boreā iunctisq₃ dorsis hincinde membra distendunt ipsi inuicem:vt cōplexi se mutuo teneāt oriunt iacentes ⁊ occidunt a pedibus. Cancer pedes ꝟsus vtrūq₃ polum porrigit.Leonē respicit venter eius terrā ꝟsus porrigit.oritur aūt ⁊ occidit a posteriore corporis parte.Leo respicit cancrū: dorsum ad Boreā habet.a capite oritur ⁊ occidit.Uirgo caput habet post leonē.dextra manu tangit circulū equinoctialē qua ⁊ spicas tenet.orit ⁊ occidit a capite.Chele siue libra(que prima pars scorpionis est.nā chaldei vndecim tm̄ zodiaci ponunt imagines) lances duas habet quarū vna Borealis : altera australis dicit. Scorpio virginē respiciens pedes versus vtrūq₃ polum porrigit: caudā reflectit versus Boream ventre ei⁹ respicit terrā:orit rectus ⁊ occidit curuato corpore.Sagittarius caput habet ꝟsus Boreā respicit scorpionē sagittā ⁊ arcū tenet:arcus tangit manū sinistrā ⁊ pedē sinistrū:rectus orit:⁊ preceps occidit.Capricornus dorsum habet ꝟsus Boreā: caput versus sagittariū sed cōuersum ꝟsus Aquariū.oritur directus ⁊ occidit preceps. Aquari⁹ caput habet ꝟsus Boreā: manū sinistrā extendit supra dorsū capricorni: et dextera effundit aquā vrna:que vsq₃ ad pisces decurrit.⁊ ad ortū tendit.oritur ⁊ occidit caput prius ceteris mēbris. Pisces duo sunt dorsum pmi Boreale.dorsum secundi ꝟsus brachiū Andromede occidentale.vnus aquarium alter boreā respicit.Et inter ipos lineola quedā est qua quasi vinculo alligant inter caudas amborum.Inferior pars orit ⁊ occidit.⁊ si zodiaci signa equalia sint.30.sc₃ graduū in lōgitudine ⁊.12.in latitudine(vt dictū est)tm̄ imagines iste nō omnes equales sunt.Quedā eñ extra zodiacū ptendunt.⁊ quedā lōgitudinē.30.graduū excedūt. vti in Alfonsij tabulis lucidi⁹ dephendes.

De imaginibus septentrionalibus. Ca.XXIII. Di.

Septentrionē ꝟsus quot describunt. Ma. 21.depfatis .ior.stellis fixis.360.cōtinentes:harum noīa sunt.vrsa minor:vrsa maior siue arctos:draco medius inter ambas vrsas.Cepheus.Cassiopeia.Corona Hercules.Uultur cadens.Pleiades siue gallina. arctophylax siue Bootes ⁊ quandoq₃ Arcturus dicit.Perseus cū capite Gorgonis . Auriga siue agitator:Anguitenens.Anguis.Sagitta siue iaculum. Aquila siue vult volans. Delphin:Equus primus.Equus secundus.Andromeda.Triangulus.

De imaginibus australibus. Ca.XXIIII. Ma:

Preter has sunt alie extra zodiacū Austrū ꝟsus porrecte. Di. Et quot sunt? Ma. Sunt quindecim de stellis fixis pdictis 36:ptinentes.videlicet.magn⁹ Cetus.Orion gladio succinct⁹ Eridani fluuius . Lepus. Canis minor siue canicula. Canis maior. Argos nauis.Ara. Crater. Coruus.Chiron siue Centaurus. Hydra. turribulum. Australe sertum. Piscis australis. Harū omniū dispositiones

ac sitū enūcerare epitomatis lege phibemur. Sed de his si lubet in Arato Higinio de syderib9 ac tabulis Alfonsij ceterisq3 legere potes. Nā idē carū dispositiões: sitū et numez stellaz ex quib9 sunt: et haz stellaz magnitudines et noīa clarius repies. cū auctores in noībus et figurationib9 imaginū diuersas repies: memēto qd a principio monui nō eas esse in cęlo naturali ꝯditione: s3 ꝑlibitu vniuscuiusq3 effigiate. Di. Missa igit hęc faciam9 et de signoz ortu et occasu: qm̄ pauca sup tetigisti: si q alia habes in mediū feras.

De signoz ortu et occasu vt est apud poetas. Ca. XXV. Ma.

Signoz ortus et occasus: legenti scripta sapientiū mltiplex occurrit aliter cū loquūt poete. et aliter astronomi de signoz ascensu et descensu. apud poetas nāq3 ortus signoz sil'r et occasus reperit tripartitus. Cosmicus sc3 chronicus et Eliacus. Di. Cosmicus ortus quis dicitur? Ma. Ortus Cosmicus quē latine mundanū dicere possumus. est ascēsus signi vel stellę in oriente de die. attamen signū in quo sol est anthonomatice: cosmice dicit oriri. De hac Virgili9 in georgi. ostendēs tēpus sationis fabaz. dicit Candidus auratis aperit cū cornib9 annū Taurus: et aduerso cedēs Canis occidit astro. loquit aūt hic de cane i scorpione et nō in leone constituto. Occasus aūt Cosmicus: est occasus signi oppositi signo in quo sol cosmice oritur: hui9 exemplū est apud Vergil. vbi supra: docentē tēpus semianādi frumentū. Aū tibi eoę athlantides abscondant. Debita q3 sulcis cōmittas semina Sunt aūt athlātides siue pleiades stellę in tauro: q̄ scorpione in autūno oriente occidūt. Di. Ortus chronicus quis est? Ma. Ortus chronicus quē latine tēporalem dicim9: est ortus signi vel stelle in oriente post sol' occasum. de isto loquit Ouidius d' Ponto: ꝯquerēs morā exilij sui dicens. Quattuor autūnos pleias orta fecit. Di. Si dicta dicā ꝯparere: pria videnk nā antea apud Verg. pleiades in autūno occidere: et ꝓ eas (Ouidio teste) in autūno reperio oriri. Ma. Hec sane pēsata possunt sil' esse ꝟa. vt sc3 occidāt cosmice. vt apd Vergil. est. et oriank chronice. vt Ouidius voluit. Qd quidē vno die euenire pōt: vt sc3 in sol' occasu pleiades in oriēte chronice ascendāt: et rursus circa sol' ortū in occidēte cosmice descendāt. Di. Hūc nodulū solutū fateor: Chronicū occasum ondē. Ma. Chronicus est signi vel stellę opposite. signo vl stellę chronice orienti. vt apud Lucanū. Tunc nox thessalicas vrgebat parua sagittas. Di. Eliacus ortus quis est? Ma. Ortus Eliacus siue solaris ē exitus signi vel stellę de subradijs solarib9: sub quib9 ante videri nō poterat. vt apud Ouidiū de Fastis. Jam leuis obliqua subsedit aquarius vrna et Virgil. in georgi. Gnosiaq3 ardentis descendit stella coronę. que cu3 iuxta scorpionem sit. Sole ibidem existente videri non poterat. Occasus autem

Virgilius.

Taur9 sine apparatiōe Vergilius

Ouidius.

Lucanus.

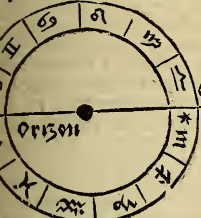

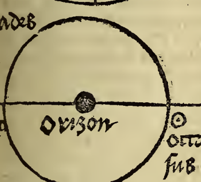

Eliacus est ingressus signi vel stellę ad solis radios. vt in exemplo pmisso. Taurus z aduerso cedēs canis occidit astro. z plura his similia. de hoc triplici ortu z occasu apud Poetas sunt quib9 breuitatis causa pretermissis de ortu et occasu signorū ad mentem astronomorū loquamur.

De ortu z occasu signoꝝ secundū astronomos. C. XXVI. Di.

Respectu cuius Astronomi signoꝝ ortū z occasum ppendunt? Ma. Respectu ęqnoctialis z rectitudinis z obliquitatꝭ sphęre. Di. Id manifestius eloquere. Ma. Equinoctialis tam in sphera recta q̄ȝ in obliqua semp vniformiter ascendit: id est temporib9 ęq̄libus semp ęquales arcus de ęq̄noctiali ascendūt. zodiacus vo in vtraq; sphera difformiter oritur. Nam in tēporibus equalib9 nō sp ęquales arcus de ipo ascendūt: nec ascensiones partiū zodiaci equantꝛ ascēsionib9 partiū ęq̄noctialis: sed aut minores aut maiores sunt z ob id astronomi signa quędā recte: quędā vo obliquę oriri z occidere dicunt. Recte q̄dem signū oritꝛ vel occidit cū quo maior pars equinoctialis oritꝛ vel occidit vn̄ Cancer Leo Uirgo Libra Scorpio Sagittarius recte oriuntꝛ: et Capricornus Aquarius pisces Aries Taurus Gemini recte occidunt. Obliquę autē signū oriri vel occidere aiunt: cū quo minor pars ęquinoctialis oritꝛ vel occidit. vnde pdicta sex recte orientia: obliquę occidunt: z illa tardius oriuntꝛ q̄ȝ occidant: z sex recte occidentia obliquę oriuntꝛ: z hęc ocyus oriuntꝛ q̄ȝ occidāt. Quod quidē facillime dephēdes: z oculoꝝ iudicio compbabis: si spheram ex pmemoratis circulis compactā inter fixa horizonta circūduxeris. Certius aūt quantū ad gradū supputationē hęc in reuolutione retis Astrolabij demōstrātur: nam z p hanc pportiones ascensionū quartarū zodiaci: z equinoctialis in vtraq; sphera facile cognosces. sic z nōnunq̄ȝ maiorē partem ęq̄noctialis q̄ȝ zodiaci semp oriri inuenies: vel econuerso. z tamen has quartas sil'r oriri cōperies. vti in quarta q̄ est a principio cancri vsq; in finē vginis videre licet. Sil'r signa opposita in ascensionib9 ęq̄lia inuenies. nunc dieꝝ z noctiū diuersitatē edicere hominib9 secundū variū sphere sitū cōtingentē: conabor. Di. Optime. necessaria enī videntꝛ hęc z scitu digna.

De diuersitate dierum z noctium Capitulum. vicesimumseptimum. Magister.

D hoꝝ vero intelligentiā scire operepcium est astronomos duplicē distinguere diē: artificialē scȝ z naturalē. Id tēpus quod ab ortu solis vsq; ad occasum est: diē artificialē. z id temp9 qd̄ a solis occasu vsq; ad ortū eiusdē est: noctē artificialē appellant. Et vtrūlibet in partes. xii. eq̄les diuidūt: quas horas planetaꝝ vocāt. quaꝝ diurne a solis ortu: nocturne vo a solis occasu initiū sumūt. z quotidie in quātitate. longitudine. vis z breuitate variantꝛ: p̄n q2 tēpus inter ortū z occasum solis nūc multū nūc parū reperitur

ꝓpter signoꝝ tarditatē ꝛ velocitatem in ascensu: in quib⁹ sydus oritur ꝛ occidit. Dies aūt naturalis est reuolutio equinoctialis circa terrā semel, cū tāta parte zodiaci: q̄ta interim sol ptrāsit motu ꝓprio ↄtra firmamentū. Di. Quāto tempe aūt equinoctialis reuoluit̄ semel circa terrā? Ma. in .24. horis fere. hoc est in die ꝛ nocte artificiali. Di. Et ita omnes naturales sunt eq̄les. Ma. Probe. si tū eq̄noctialis motū attendis si aūt motū solis cōtra firmamentū animaduertas: cuius tēpus tempi reuolutionis equinoctialis addendū est: dies naturales inequales erunt. Di. Ob quā causam? Ma. Quia (vt dictū est) partes zodiaci nō equaliter ascendūt: quedam cū tardius: q̄dam vero citius emergunt ꝓpter obliquitatē. Cum igit sol motu ꝓprio omes has ptes cōtra firmamentū pagret: q̄n℞ in parte zodiaci velocius: q̄n℞ ꝟo in parte zodiaci tardius ascendenti repitur. ꝛ ita cū temp⁹ haꝝ ascensionū inequale sit: dies naturales quaꝝ hec tpa partes sunt inequales esse necesse est. Hanc inequalitatē non vulgus ꝑcipit: sed astronomi in suis calculationib⁹ attendūt. Di. sane intelligo. Sed vn̄ fit ꝙ tps inter solis ortū ꝛ occasum (qđ diē artificialē nolasti) ineq̄le sit: latius ondas. Ma: Hoc ex vario sol' ꝑ signoꝝ grad⁹ motu ꝓuenire intelligas. Sol nā℞ a. ꝓ̄ncipio capricorni vs℞ ad cancri initiū 82. paralellos siue spiras describit: inter quos medi⁹ eq̄noctial' est: vltim⁹ ꝟo tropicus cancri. ꝛ prim⁹ tropicus capricorni a q̄ descendēs vs℞ ad finē sagittarij alios. 82. paralellos describit: q̄ dierū naturaliū circuli appellant̄. Ceteri planete huiuscemodi paralellos. m̄ltiplicāt ꝫm numeꝝ dierū quib⁹ zodiacū pagrant. Ptꝫ igit̄ ꝙ planeta nū℞ ex eo loco vn̄ ꝑdie ort⁹ est eleuat̄. Descripti paralelli ab horizonte diuidunt̄. Arcus supra horizonte relicti dieꝝ artificialiū: arcus aūt sub horizonte noctiū artificialiū appellātur. Hi aūt habitantib⁹ sub eq̄noctiali in sphera recta sp eq̄les sunt. nam horizon coꝝ ꝑ polos mundi transit. His aūt quoꝝ poli supra horizontē eleuant̄ ineq̄les fiunt: eq̄noctiali dempto qui vbi℞ in duo eq̄lia ꝑ horizonta diuidit̄. Ob id cū sol ipm describit in omi terra eq̄noctiū est. q̄ oīa luce clarius oculis sphericū corp⁹ inspicientib⁹ appareāt missa facio. Unū tamen adijciendū apprime necessariū duxi: ꝙ in omi die artificiali siue longa siue breui sena signa supstant: totidē℞ delitescūt. Silr' i q̄libet nocte. Di. Quō h' fieri possit lucidi⁹ demōstra. Nā cū omia signa in lōgitudine ꝛ latitudine sint eq̄lia: pl'a in multo tpe: pauciora vero in pauco tpe oriri existimo: aut dies noctes℞ omes pares esse debere. Ma. Bene quidē. qm̄ nec signoꝝ eq̄tas nec mot⁹ irregularitas: sed difformitas siue ascensus siue descensus inēq̄litas diuersitatē hāc causat. Un̄ in supiorib⁹ dictū est q̄dam directe: q̄dā ꝟo ascendere oblique. Ea aūt q̄ directe ascendūt in ortu suo min⁹ tpis habebūt. Cancer q̄ppe vbi orit̄ horis .2. ꝛ q̄rta pte occidit hora .1. ꝛ deunce. Leo ꝟo orit̄ horis .2. ꝛ tertia pte. ꝛ occidit hora .1. ꝛ semis ꝛ sexta. Uirgo orit̄ horis .2. semis ꝛ sexta pte. occidit hora .1. ꝛ tertia pte. Libra orit̄ horis .2. ꝛ semis et sexta pte: occidit hora .1. ꝛ tertia parte. Scorpio orit̄ horis .2. ꝛ tertia pte. occidit hora .1. ꝛ semis ꝛ sexta parte. Sagittarius vero oritur horis .2. ꝛ .1111. parte occidit hora .1. et deunce. Signa opposita oppsito modo oriuntur ꝛ occidūt. vn̄ q̄ntum tps est ortus cancri: tantum est occasus capricorni signi oppositi.

Dies naturalis.

Inēq̄litas diei naturalis.

Inēq̄litas diei artifi.

Signorum ortus ꝛ occasus.

⁊ occasus cancri ostēdit ortum capricorni. ita in reliquis pariformiter. Ex quo facile concludit in maxima die omnia signa directe ascendentia. et in nocte eiusdem (que necessario est minima) oīa oblique ascendentia oriri. Per oppositū de die minima ⁊ eius nocte (que maxima est) oportet intelligere. In vtroq̄ aũt equinoctio tria directe ⁊ tria oblique ascendentia oriuntur tam in die q̄ in nocte. Sed hec lucidi⁹ demōstratione oculari in sphe rico corpore aut astrolabio possunt videri: diuerse in diuersis climatibus. Nunc calamus ad celum septimum festinat.

De celo septimo quod Saturni est. Cap. XXVIII. Di

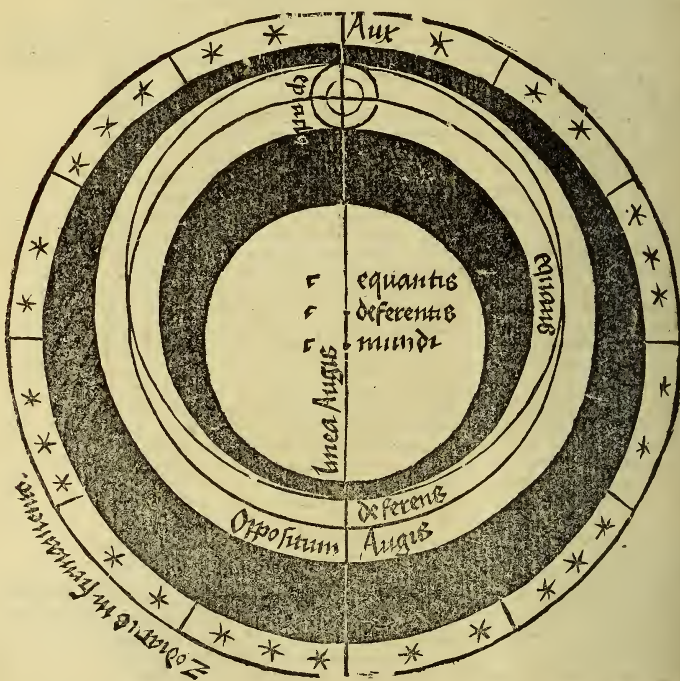

superficiem conuexam mūdo concentricus est: ꝓm cōcauam autē eccentricus est. Inferior autem conuerso ꝓm superficiem cōcauam concentricus est ꝓm conuexā vero ecentricus conspicitur. Et hi duo orbes augem Saturni deferētes nominātur: eo ꝙ ad motū eorū Aux saturni variet. Inter hos tertius orbis includit: qui ꝓm vtrāq; supficiem ecētric⁹ est: ⁊ deferens Saturnum appellari solet: quia in ipso orbis paruus (cui Saturni corp⁹ īfixū est) defert. Horum orbium figuratione in hac subiecta poteris videre descriptione

Septentrio vel Aquilo

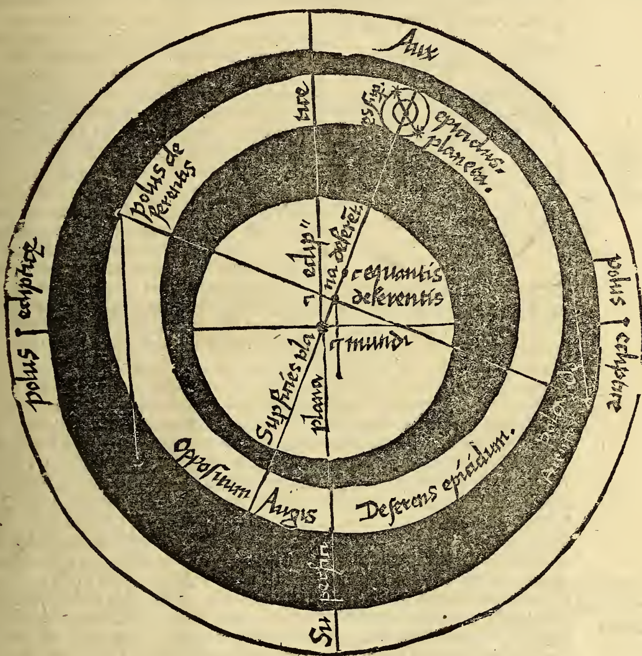

Meridies vel auster

Hunc motus eorundem describam⁹. Hoc celū totū in die naturali ab oriente p occidētē: rursusq; ad orientem raptu primi mobilis fert. sed quo ad orbes pticulares quos ptinet non equaliter mouetur. Orbes eñi superior ⁊ inferior (quos augē Saturni deferentes appellauim⁹) super axe ⁊ polis ecliptice octaue sphere ad motū eiusdē pportionabiliter mouent in ducent. l. annis

vno gradu et 28. minutis fere. Ita vt semper ps strictior superioris sit supra latiorē inferioris ne corporū penetratio aut vacui admittat positio. Orbis vero medius (q̄ deferens Saturni est) sup axe ꝓprio axē zodiaci siue ecliptice secante ſm successionē signorū mouet duob⁹ minut fere quotidie. Et poli eius a polis zodiaci distant: distantia tamen inequali axis eīm hui⁹ orbis axem zodiaci non in medio seu centro secat ꝓpter eccentricitatē. vn̄ etiā superficies deferentis a superficie ecliptice inequaliter diuidit. ita vt portio maior in qua semp est aux versus aq̄lonem: minor aūt in qua semp est oppositum augis versus austrū relinquat. Sīle fit in Ioue et Marte. Ex quo claret axem polos et centrū hui⁹ orbis circa axem polos et centrū orbiū augē deferentiū siue ecliptice circūferentias paruulorꝫ circulorum superficiei ecliptice eque distantes describere. et hoc ꝓpter motum orbiū deferentiū. quē virtute octaue sphere hūc. vt hec p̄effigiata admonet descriptio. Epiciclus vero duplici mouet motu in longitudinē. s. et latitudinem. Di. Qualr in longitudinē? Ma. Super centrum suū corp⁹ Planete sibi infixū in pte superiori ſm successionē: in pte vero inferiore ꝯtra successionē signorꝫ portans. Ob id Planeta in pte superiori directus: in pte vero inferiori retrogradus dicit. In ascensu vero vel descensu stationarius appellat. non qr stet: sed nobis stare videtur. cum tunc non antrorsum vel retrorsum: sed vel deorsum aut sursum ꝓcedat: quēadmodū sagittā sursum emissam q̄si stantē in aere dicim⁹: cum directe ascendit aut descendit. Et hoc in om̄ib⁹ epiciclum hn̄tib⁹ consideratur. In Luna vero ꝓpter velocē motū non aduertitur: illa tamen in superiore pte epicicli tarda cursu: in inferiore vero velox cursu dicit. Centrū vero epicicli non sup centro deferentis mouet: sed sup quodam puncto in linea augis tm̄ a centro deferentis distante: quantū hoc centrū a centro mundi elongat. Et hic pūct⁹ centrū equantis est. Et circulus sup eo ad q̄titatem deferentis in eadem superficie descriptus siue imaginatus equans noiat: eo q̄ motū cētri epicicli regulare et equare habeat. Ipm quoqꝫ in p̄cedenti reperies descriptione. Di. Ne nominū me fallat obscuritas: q̄d sit Aux et linea augis ostende. Mag. Aux siue apogiū planete pūctus est deferentis maxime a centro terre distans: pūctus vero maxime centro terre ꝓpinquus oppositū Augis siue perigiū. Linea vero p hos punctos et centrū terre trāsiens linea Augis a nostris astrologis appellat. Horum autem singulorū descriptiones post celorū explanationem subiungem⁹. Nunc quod cepim⁹ ꝓsequamur. Di. Qualiter mouetur epiciclus in latitudinē? Mag. Epiciclus in latitudinē mouetur respectu Augis vere: sup axe suo centrū eius et lōgitudines medias trāseūte. Eritqꝫ hic axis dum centrū extra nodos capitis et caude: id est intersectionis superficierum deferentis et ecliptice fuerit: superficiei ecliptice eque distabit. Saturnus (qui et phenon) in triginta annis totum percurrit zodiacū. et ꝯtinet terrā. 91. vicibus

motus orbis deferentis Saturni

motus epicicli in longitudinem

motus epicicli in latitudinem

De celo sexto quod est Iouis Cap. XXIX. Ma.

Sextum quod sequitur celum Iouis est: eo q̄ preter Iouis stellam nullā aliā in se habeat. Est autē celo saturni cōtiguū. ita scilicet vt superficies eius cōuexa concauā celi Saturni contingat. Di. Est ne etiam in plures orbes distinctum? Ma. Est

et quemadmodū celū Saturni quo ad figurationem et eccentricitatem. Totū autē quotidie motu primi mobilis ab oriente per occidentē rursusq; in orientem rapit. Orbes vero Augem deferentes (vt orbes Saturni) in ducentis annis vno gradu et 28. minutis fere ad motū octaue sphere mouentur: nec in figuratione aut motu epicicli in hoc et precedenti celi diuersitas notat. Deferens vero Iouis sub axe et polis proprijs (sicut dictū est de Saturno) circūducitur. Est tamen motus huius motu Saturni velocior. Mouet nanq; Iupiter (qui et pheton) quotidie 5. minutis fere. et sic zodiacū in ānis ferme duodecim percurrit: Continet autem Iupiter terram 95. vicibus.

De celo quinto quod est Martis. Cap. XXX. Ma.

Celum quintū in descensu Martis est (nā in ipso solus Mars rotatur) celo sexto contiguū) et sub eo locat quemadmodum sextū sub septimo: in totidemq; orbes diuidit et mouet: et eisdē motibꝫ quibꝫ celum Saturni aut Iouis. Simuliter et orbes eius: deferēte dempto: qui simuliter super axe ꝓprio et polis ꝓprijs (vt deferens Saturni aut Iouis) reuoluit velocius tamen. Mouet enī quotidie 30. minutis fere totumq; zodiacū in duobꝫ ferme annis percurrit Mars (qui et ΑΤΗΣ quem et pyroin nominant) continet terram semel et dimidiā et octauā eius partem.

De celo quarto quod Solis est. Cap. XXXI. Di.

Celum quartū qualiter est dispositum: Mag. Celum quartum qđ Solis est (quoniam in eo sol mouet) in superficie concaua celi Martis continetur: et in tres orbes particulares diuiditur: duos scꝫ Augem deferentes: et ipm deferentem solare corpus: equantē aut epiciclum non habet. Di. Quo modo hoc celum mouetur? Mag. Quemadmodū superiores motu raptus ab oriente per occidētē redeundo in orientem in 24. horis ad motū primi mobilis. Orbes vero Augem deferentes eisdem mouentur motibꝫ quibꝫ et orbes Augis Saturni Iouis et Martis deferentes. Deferens autem Solis sup polis et axe ꝓprijs ſm successionē signorum ab occidente scꝫ versus orientem quotidie quinquaginta noue fere minutis et octo secūdis circumfertur. Et ita Sol totum zodiacum in 365. diebꝫ 6. horis ferme peragrat: nobisq; annum complet. Sex autē hore quater collecte diē integrū constituunt: qui cum sua nocte 24. horis cōstat quem necesse est intercalari ex cursu quadriennij: quod bisextū vocāt ne tēporū ordo turbet. vt ait diuus Augu. de trinitate libro quarto. cap. 4. verū de quantitate anni solaris precisa nōdū omnes cōcordāt: sed de hoc alias. huius autē motus axis per centrū deferētis trāsit: et axi ecliptice que est axis Augē deferentiū equaliter distat. hinc poli eius a polis ecliptice tantū distāt quantū centrū deferētis deest a cētro mūdi siue ecliptice: necesse ē igit vt poli axis et centrū deferētis circa axē polos et centrum ecliptice circūferentias paruorum circulorū describant: quorum semidiameter est ad centricitatis quantitatē. huius theoricam mox subiungamus. Aux vero Solis a superficie ecliptice nunq; declinat: sed semper directe in ea voluit. In alijs autē omnibus Aux nunq; a superficie versus austrū aut septentrionem declinando mouetur

Ob quod ceteri Planete om̄s quãdoq̄ meridionales aut septentrionales di cuntur. Continet autem Sol terram centies sexies et sexagies. huic similiter et Lune. Tanq̄ syderibꝫ notioribꝫ diuersas gẽtiũ inumera vocabula sociauit

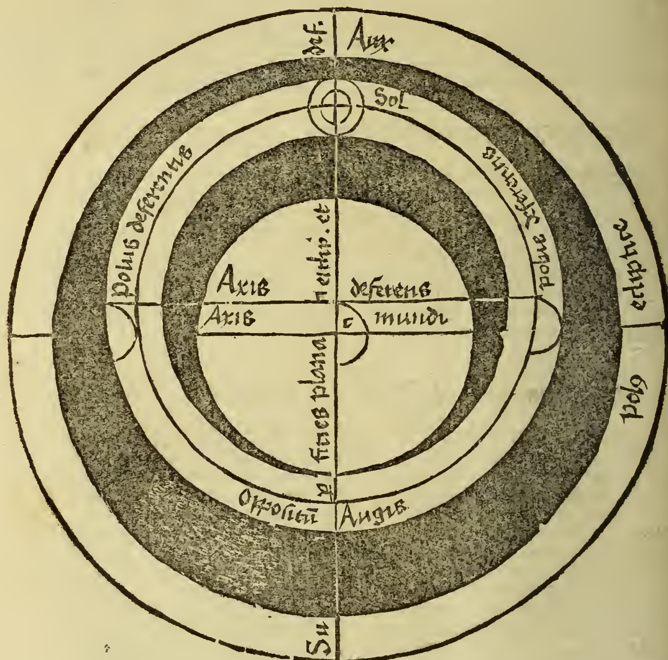

De celo tertio quod est Veneris. Cap. XXXII. Di.

Tertij celi dispositionem in medium feras. Mag. Tertium celum quod Veneris est (nam in ea sola Venus rotatur) in superficie concaua celi solaris continetur. Insuper et in orbes particulares (quemadmodum Saturni Jouis aut Martis celum) parit. Circumfertur autem hoc celum totum (vt predicti) in. 24. horis semel ab oriente per occidentem in orientem redeũdo per primi mobilis motum. Sed orbes eius Augem deferentes super axe et polis zodiaci ad motũ octaue sphere circumducunt. vti in alijs supra visum est. Orbis vero Epicicli huius deferens duplici mouet motu. vno quidem ab occidẽte versus ori

centem: qui est in lõgitudinem super centro equant. Eodem autem tempore vnam cõplent reuolutionem centrum Epicicli Veneris et solis deferens. Alio ꝟo motu mouetur in latitudinem declinando scilicet ab ecliptica. et medietas in qua epiciclus est semper versus Aquilonem: reliq̃ autẽ ꝟsus Austrum relinquitur. Aux tamẽ deferent quãdoq ad Austrum: quãdoq ad Aquilonem declinat. Hic mot' fit super polis ꝓprijs qui sunt in intersectionibus deferentis et equantis. Hic motus deuiationis dici solet. et est minutoꝝ decem. in Mercurio autem minutorum .45. cum cẽtrum epicicli est in Auge vel opposito deferentis. Nam in intersectionibus dict est nulla: in locis autem intermedijs crescit et decrescit. Veruntamen nec hic motus nec is quem inclinationis vel declinationis dicũt sensibilem motui longitudinis errorem faciunt. vt colligitur libro tredecimo Almagesti. Quapropter polus super quib' primus deferentis motus fit a polis zodiaci recedere rursusq ad eosdem accedere necesse est. Ob id nõnullis visum est: vnum alium orbem predictos omnes includentẽ: et mundo concentricum ponere: ad cuius trepidationis motum hae deuiationes deferentis fierẽt. Di. Epicicli vero qualis est motus? Ma. Epiciclus Veneris (sicut et dictoꝝ) in longitudinem mouetur ſm successionem signorum: et in decem et nouẽ mensibus solarib' fere semel reuoluitur. In latitudinẽ vero mouetur motu duplici. vno q̃dem: vt Epicicli dictorum que vna epicicli medietas versus Austrum: reliqua vero versus Aquilonem a deferente declinet. Ideoq ꝯ mot' inclinationis siue declinationis dicitur: quia diameter Augis vere et oppositi Epicicli a superficie deferentis declinat: et eam secat. Hec declinatio maxima est circa nodos: vbi deferens et equans se intersecant: et nulla i Auge vel opposito equantis. Unde centro Epicicli ab Auge equãtis recedente vsque ad oppositũ eius: Aux epicicli versus Aquilonem declinare incipit: et oppositũ Augis Epicicli versus meridiẽ. Rursum centro Epicicli ab opposito Augis equantis recedente. Aux Epicicli versus meridiem: et oppositũ eius versus austrũ declinare incipit: donec centrum epicicli ad augem equantis venerit oppositum fit in Mercurio. Ex his patet cũ deuiatio deferẽtis est maxima: epicicli declinatio fit nulla: et econtrario. Reliquo vero motu (qui reflectionis dicitur) super axe per Epicicli augẽ: et oppositũ transeunte reflectitur: ita vt pars Epicicli dextra versus Austrũ: sinistra autem vesus Aquilonẽ a supficie deferent moueatur. Dexterã dico: que post Augem Epicicli est ſcdm signorũ successionem. Reflectio hec nulla est centro epicicli existẽte circa dictos intersectionis nodos deferentis et equant. ipso vero recedente ab ea intersectione que caput dicit versus augem pars sinistra siue orientalis in Venere ad Aq̃lonem: in Mercurio ad Austrũ reflectitur: recedente autẽ centro epicicli a cauda ꝟsus oppositum augis equãtis: dicta medietas in Venere ad austrũ: et in mercurio ad Aq̃lonem reflectitur. Di. Ex dict colligo quadruplicẽ epicicli motũ. Primus quo mouetur in longitudinẽ ab occidente versus orientẽ portans in parte superiori Planetã directe ab occidente vsque ad orientẽ secundũ signorum successionẽ. s. de Ariete in Thaurum: de Thauro in Gemini. et sic de alijs. In inferiore autẽ parte retrogradei ipm planetã ab oriente versus occidẽtem contra successionẽ signorum deferens. Secund' quo ad deuiationẽ deferent in latitudinẽ nunc ab ecliptica nunc ad eam declinat. Tertius quo per se a superficie plana deferẽtis planetã versus eclipticã aut ad eandem inclinat. Quart' quo pars orientalis nunc ad Austrum. nunc ad aquilonẽ reflectitur. Mag. Hic epilog' te et diligenter auscultasse: et non parũ

Marginal notes: motus deuiationis. — almagest'. — motus epicicli. — motus inclinationis — motus reflectionis — Motus Epicicli q implani — Axes motuũ epicicli

in theorematib9 astronomie profecisse indicat. Lucide equidem epicicli mo-tum non omnibus intelligibilem explanasti. Axes dictorū motuum enumera. Di. Axis primi motus polos suos versus austrum et aquilone protēpit: et axi ecliptice quandoque eque distabit: tunc scʒ cū declinatio est nulla cum vero declinat epiciclus ab ecliptica: hic axis in vna parte ab axi ecliptice eleuatur: et in altera ad eam descēdit. Motus deuiationis propriū axē non habet: quia fit ad deuiationē deferentis. Axis autem inclinationis siue declinationis axim motus longitudinis orthogonaliter secat: et lōgitudines medias epicicli transit. Ideo poli eius orientē et occidentē versus protēdū tur. et semp dum centrū epicicli extra intersectiones equantis et deferentis fuerit hic axis superficiei ecliptice eque distabit. Axis vero reflectionis orthogonaliter per intersectionem duorū dictorū axium transit. et polos suos versus Augem et oppositum Augis epicicli protendit. Patet itaque quomodo hi tres axes in centro se intersecant: quēadmodū tres linee per longū latum: et profundū corporis transeuntes: per quas differentias positiōis designamus. Apparet etiam axem reflectionis sup axi declinationis inclinati: et axem declinationis super axi reflectionis reflecti. Insup et hos ambos si in epiciclo fixe essent: super axe lōgitudinis circulariter rotari. Veruntamen quadriptitus hic epicicli motus: tamen in Venere et Mercurio reperitur: nam in Saturno Ioue et Marte: epiciclus duas tantummodo habet latitudinē vnam que per eccentricū ab ecliptica distat: alteram qua superficies plana epicicli a superficie plana deferentis quandoque declinat. In Luna autem dumtaxat latitudo prima que est per deferentem inuenitur. nam superficies plana Epicicli ipsius a deferente nusquam declinat. et ad saluandos huiusmodi motus: quidam paruos circulos epiciclum includentes imaginantur: ad quorum motus he varietates contingunt. Venus (que et (φ ωσφορος) omnia zodiaci signa fere ad motū Solis percurrit. Et est vna de. 37. partibus terre.

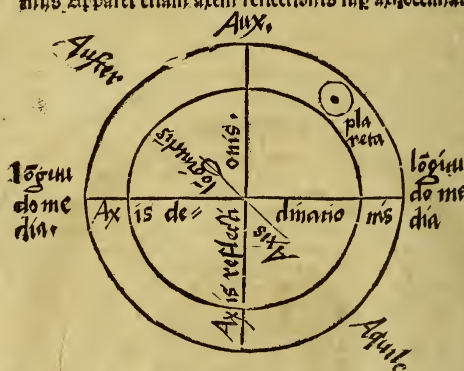

De celo scdo quod est Mercurij. Cap. XXXIII. Mal.

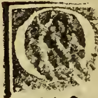
Quod subest celum secundū Mercurij est: in superficie cōcaua celi tertij cōtinetur: et in orbes quinque et epiciclum partitur. habet enim duos orbes inequalis spissitudinis: quorū superficies conuexa supremi: et cōcaua infimi mundo concētrice sunt: superficies vero cōcaua supremi: et cōuexa infime mūdo sunt eccentrice: sibi ipsis tamen cōcentrice et habēt cētrū (quod etiā cētrū parui circuli noīamus) a cētro equātis tantū quātū centrū equātis a cētro mūdi distat. Et vocantur hi

duo orbes augẽ equãtis deferẽtes. Mouent̃ aũt sup polis zodiaci ad motũ octaue sphe re. Inter hos extremos sunt alij duo orbes. siłr ineq̃lis spissitudinis: quoꝝ supficies cõuexa supioris et cõcaua iferioris idẽ centrũ. cũ cẽtro ꝓprio p̃dictoꝝ orbiũ hñt: hoc est cẽtrũ parui circuli. Sed supficies cõcaua supioris et cõuexã iferioris idẽ cẽtrũ hñt cũ orbe quito inter ipsos incluso: q̃ deferẽs Mercurij dicitur. hi duo orbes (q̃s ad differẽ tiã dictoꝝ nigros fieri volum⁹) vocant̃ augẽ cẽtrici deferẽtes. et mouent̃ sup cẽtro pui circuli ꝯ̃ successionẽ signoꝝ sup axẽ: q̃ndoqꝫ axe zodiaci eq̃distãti: et cẽtrũ parui circuli trãseũte eadẽ velocitate q̃ linea medij mot⁹ solis scd̃m successionẽ signorũ voluitur. hoꝝ orbiũ motu fit vt cẽtrũ ecẽtrici siue deferent̃ epiciclũ circũferẽtiã q̃ndã pui circuli describat: τ hec circũferẽtia p cẽtrũ eq̃nt̃ ibit. τ cẽtrũ ꝓpriũ extremoꝝ orbiũ includit. q̃ τ ꝑ suo vtit̃. Orb aũt epiciclũ deferẽs mouet̃ sup cẽtrũ eq̃nt̃ in lõgitudinem scd̃m successionẽ signoꝝ eadẽ velocitate cũ linea medij mot⁹ solis. vt de venere dictũ ẽ. In latitudine ṽo mouet̃ queadmodũ veneris deferẽs. hoc dẽpto ꝙ medietas ei⁹ in q̃ epicicl⁹ est semꝑ v̾sus austrũ ab ecliptica declinat: cui⁹ oppositũ i venere repit̃. Di. Epicicl⁹ eiu⁹ q̃mõ mouet̃? Ma. Ut epicicl⁹ veneris: In. 4. tñ mẽsib⁹ solarib⁹ fere vnã ṙuolutionẽ ĩ lõgitudinẽ sup cẽtro suo pficit. Quedã alia latẽt i motib⁹ mercurij: q̃ hic relatũ irĩ locus non est. Planeta vero mercurius omnia signa zodiaci fere ad motum solis peragrat. Est autem mercurius (qui et Stilbon) vna pars de 32 mille partibus terre.

De celo primo quod est Lunę, capitulum. Tricesimumquartum

Disc.

Estat vt celi primi quēadmodū ceterorum configuratione et motum ostendas. Mag. Celum primū quod lunę est (eo q̧ preter lunam in ipso nulla stella sit) totū in superficie celi secundi concaua continetur, et in orbis quatuor et epiciclum diuiditur. habet nanq̧ in primis tres orbes sicut sol in figuratione dispositos. vltra hos habet vnum orbem mundo concentricum: predictos tres ambientem qui deferens caput draconis dicit. insuper et epiciclum habet profunditati mediij primorū trium orbium immersum: in quo corpus lunę figitur et mouetur vt hec subiecta manifestat descriptio. Dis. Perspicua atq̧ clara est hec orbium lune distinctio. nunc mot⁹ ipsorū pendas. Ma. Orbes duo augem eccentrici deferentes mouētur sup centro mundi et axē ꝑprio axem zodiaci in centro mūdi intersecante. cuius poli a polis zodiaci quinq̧ gradibus inuariabiliter declināt. Est autem his motus contra successionē signorum: vltra motū diurnū in die naturali gradibus .xi. ꝛ minutis .xij. fere.

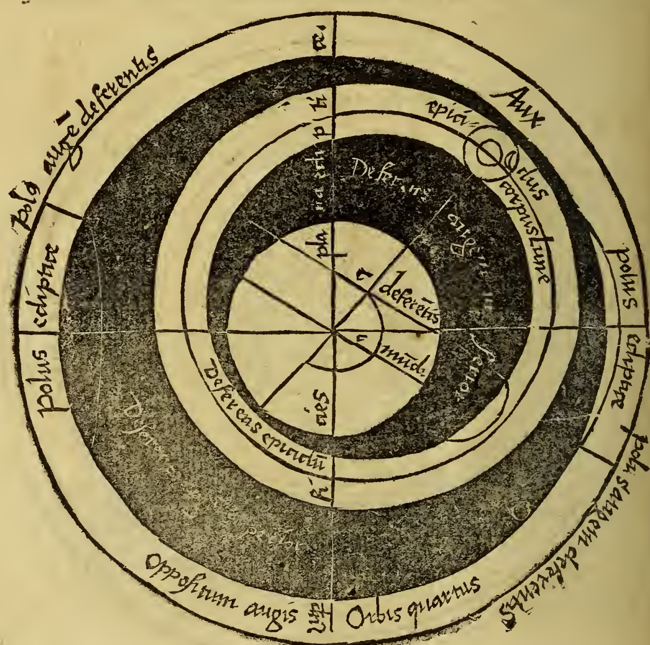

Orbis vero epiciclū deferēs mouetur scdm successionē signorum singulariter super centro mūdi: ita vt tali motu centrū epicicli gradibus.xiii.z.xi.minutis fere quotidie moueatur. Axis autē huius mot⁹ per suū ꝓpriū centrū scilicet differentē transiens: axi augē deferentiū equedistanter mouet. sic centrū et poli eius circa centrū et polos augē deferentiū circūferentias describūt contra successionem signorum. et poli eius a polis augem deferentiū distabunt scdm eccentricitatis q̄ntitatem. Aux vero huius orbis non semper est sub ecliptica: sed aut versus austrum aut aq̄lonem declinat: quemadmodum in alijs dictum est. Nec superficies deferentis ab ecliptica super diametro mundi semp equaliter secat. Orbis vero quartus hos tres ambiēs mouetur sup axe zodiaci circa centrū mundi contra successionem signorū omni die naturali trib⁹ minutis fere: secum tali motu totū celū lune ex dictis trib⁹ orbib⁹ constitutū quos ambit: circumducens. Illo motu fit vt poli augē deferentiū circa polos ecliptice circūferentias describāt. Epiciclus vero lune mouet circa centrū suū corpus: lunare sibi infixū in supiori parte contra successionē: in inferori vero scdm successionē signorū deferens non nulli vero sapientum vltra hoc corpus lunare circa centrū ꝓpriū moueri dixerūt. Et ex eo motu maculā in luna apparentē nunc sursum: nūc deorsum apparere arbitrant. Di. Lucide quod volebā dissertasti. omnia eq̄dem in premissa orbium descriptione oculis subijciunt. Restat tn̄ vt q̄d ꝑ caput caudāue draconis accipiendū sit edicas. Ma. Deferens epiciclū lune: ab ecliptica declinans ipsam eclipticā in duas intersecat partes. Due itaq̄ fiunt intersectiones: quarum vna caput: altera vero cauda draconis appellatur. eo quod istac intersectione quasi draconis figura eleuatis scilicet cauda et capite venere depresso videatur. vt hec ostendit configuratio

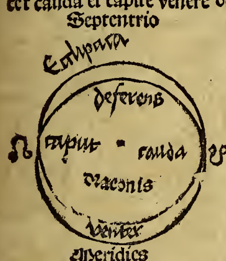

Dis. Plane sed cū similes sunt intersectiones vtraq̄ q̄ caput potius q̄ cauda appellanda sit perspicuū non est. Ma. Intersectionū ista in qua scdm centrū epicicli fuerit versus aq̄lonem ire incipit caput: opposita vero cauda appellanda est. Mouent aūt virtute orbis exterioris in celo lunae. vltra motum diurnū versus occidentē trib⁹ minutis fere vt dictum est. et ita totum zodiacum in.xi.annis fere ꝑambulāt. Luna vero zodiacum in.28.dieb⁹ pene totū percurrit. Et continet luna vnā de trib⁹ partibus terre. Quidā tn̄ planetas nō aduersus mundū moueri: sed celeritate mundi quā seq̄ non potetrūt preteriri inaniter contēdunt. Dictos orbes omnes motib⁹ suis symphonias causare dulcissimus. Ambrosius in hexameron. li.ij. ca.ij. z Aristotiles in li. de celo z mundo negant. q: nō audim⁹. Alioꝝ aūt plurimi nō mō concentū orbiū astruūt: sed ex ꝓportionib⁹ ipsoꝝ omnē musice vim venantur. Vn̄ inter firmamētū z Saturnū tria semitonia: inter saturnū z Iouē semitoniū: inter Iouē et Martē semitoniū: inter Martē z solē tonū: inter solē et venerē. tria semitonia: inter venerē et mercuriū semitonium: inter mercurium et lunā semitonium. z a luna ad orbem terre tonum constituunt sic a terra ad firmamētū septē tonos colligunt: qui est vniuersitatis numer⁹. Sic et hominē q̄ est microcosm⁹ q̄ttuor elementa cū trib⁹ anime virib⁹ ꝑficiūt. Et ꝑ cōfirmatione sue positionis q̄ntum ad concentum dominum in testē adducunt dicentē ad Iob. Cōcētum celi dormire quis faciet? Nō

motus lune quantitas eiusdē

Opinio de contentu mundi.

aūt a nobis nō audit̄ eo esse aiunt: q: extra aerē nostrū fiat: sed fortasse so-
nus p̄ter aerē non fit: aerē āt elemētarē aut aliū īter orbes celestes esse phi
sica ratio nō admittit: nisi de eo dicat̄ sicut de aquis supcelestib₉. vt s̄ visū.

De macula lune et eius illuminatiōe. Ca. XXXV. Dis.

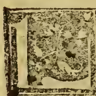

Lunari corpori inesse maculā paulo āte commemorabas: hāc vnd̄ cōtraxerit: aut q̄re nūc lumie augeat: nūc deficiat edicito. Ma.
Quod in supiorib₉ de stellarū natura disseruim₉ non mō de stellis fixis: verūetiā de oībus plane tis (sole dēpto: q̄ per se est lucidus) intelligēdū est. Corpus ita q̄ lunare cū ineqūs sit densitat̄ ⁊ raritat̄: solares radij in ipso ineq̄liter incorporant̄. Ea ppter ptes densiores lucidiores: clariores v̄o obscuriores fieri necesse est. Dis. Obscuriores itaq̄ ptes p maculā lunę intelligis: Mag. Scite. Q̄d aūt de augmēto ⁊ defectu luminis lunę querebas p accessu et recessu a sole accidit. vnde cū codē gradu soli cōiūcta fuerit, medietas ei₉ supior v̄sus solē respiciēs illuminatur: nob̄ v̄o minime apparet. cū āt a sole recedere incipit: sp magis ac magis in ptib₉ a nob̄ visibilib₉ illūiat̄: donec ad gradū sol̄ oppositū pueniat: tūc eīn plena lumine ⁊ tota a nobis illūiata videt̄ (nisi eclipsetur) a q̄ rursus recedēs. in lūine quo ad aspectū nostꝝ minuit̄ donec eidē rursus piūgat̄. scd̄m hoc diuersa sortit̄ noīa. Dicitur eīn conoides: id est cornicularis. Dicotomos: id est dimidia. Amphikirtos id est gibberosa. verū tā cū corp₉ sol̄ mlto maī₉ sit corpore lunę: sol lunā plus q̄ p medietate illumiat. vt patet ex. 22. p̄me p̄spectiue. Lūiosum aūt eq̄le vmbroso: pcise medietatē vmbrosi illūiat: sicut lūinosum minus vmbrosi ptē minorē irradiat: Rursum fit vt lūa q̄nto soli ppinq̄or: tāto mai₉ illumiat̄. Umbra q̄ causat̄ luminoso maiore opacū min₉ illustrāte dicit̄ Conoides. q̄ aūt ab opaco maiore ip̄m irradiante dicit̄ Calathoides. Eq̄le āt luminosum sup equū opacū cū īciderit fit vmbra chilyntroides. Di. Hui₉ etiā si in prompto est causam addas: q̄re lūa a sol̄ piūctiōe recedēs q̄ndoq̄ citi₉ nōnū q̄ vero tardius nob̄ appareat. Mag. Hui₉ astroꝝ piti triplicē volūt esse causam. Primā dicūt esse obliq̄tatē zodiaci ⁊ horizōtis. Nā si sit cōiūctio sub ecliptica ī medietate: q̄ est a fine sagittarij ad finē geminoꝝ: tūc cū sol occidēdo in horizōte fuerit: plures gradus erūt ī circulo reuolutiōis lūe. a lūa ad horizōtē q̄ de zodiaco a lūa ad solē. Ideo in climatib₉ septētrionalib₉ citi₉ videri poterit q̄ si in medietate esset. Scd̄a causa est latitudo lūę ab ecliptica. si enī post cōiūctionē in latitudinē septentrionalē mouebit̄: iterū citi₉ a nob̄ videri poterit q̄ si ī latitudinē meridionalē moueret̄. Tertia est velocitas mot₉ lūę cū. s. in supiore epicicli pte fuerit. Cū igit̄ oēs dicte cause cōcurrerit lūa vet₉ et noua ī eodē die apparebit. Si v̄o duę tm̄ īueniant̄: ī scd̄a die post cōiūctionē videbit̄. Si vna tātū ī tertia die apparebit. et si omniū oppositū eueniat: ī q̄rta die videbit̄. Dis. Obsecro ne graueris lūe eclipsationē: cuius pauloante memineras paucis dilucidare.

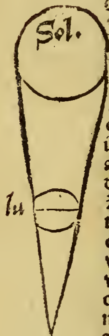

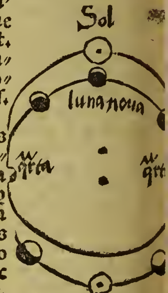

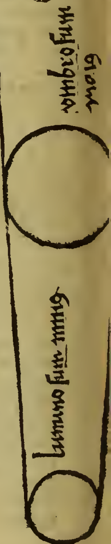

De eclipsib₉ luminariū. Cap. XXXVI. Ma.

Eclipsis(vti in pposito sermo:de ea est)priuationem luminis astri
significat:que in diuersis diuerse cōtingit.Unde eclipsis in stellis
fixis(vt supra diximꝰ)ppter pñsentiam maioris luminis scꝫ sola-
ris accidit.Nōnunꝗ̃ vero ppter diametralē corpis solaris aut̄ lu-
naris interpositionē inter visum nostꝝ et astꝝ fixū siue etiā errati
cū euenit:pter hoc ꝙ terra nobis semp celi medietatē occultat.In luna ve
ro(de q̄ ad p̄sens)eclipsis ppter diametralem terre interpositiōem inter so-
lem et lunā cōtingit tūc eñ vmbra terre pyramidalis:lune spherā transi-
ens vsqꝫ ad celū mercurij(vt aiunt)ptigit: et corpꝰ lūare in se totū aut pti-
culariter claudens lumine solis priuat et obfuscat.Accidit aūt hoc cū luna
in opposito solis est:et.nec tunc semp:qm̄.sole sp sub ecliptica ambulāte lu
na nōnūꝗ̃ versus aqlonem aut austꝝ declinat.et deferens lune deferentem
solis in duabꝫ ptibꝫ oppositꝭ(vt s̄ visum est)intersecat:ob id nisi ambo hec
luiaria in his intersectionibꝫ aut ppe fuerint terra nō dyametraliter inter
ponitꝛ:ꝛ sic vmbra eius corpꝰ lunare nō includit:nec lumen solis ꝑsus ipm
pijci phibet. Dis. Quid cause est cū omi nocte terra diametraliter inter Orbium
solem et q̄sdā ex stellis fixis iterponatꝛ.ob id tñ huiuscemodi stelle minime a terra di-
eclipsantꝛ. Mag. Causa ex dictꝭ patet:qꝛ vmbra terre ad stellas fixas nō stantia.
ptingit:et vt multꝭ placet spherā mercurij non trāsit:illō aūt propter solis
magnitudinem orbiū spissitudinē eorūdemqꝫ longū a terra distātiā ꝛ terre
puitatē cōtingit. Disci. Hāc orbiū a seinuicē et a terra distātiā silētio
haud trāseas. Mag. Distātia a supficie terre:ad supficiē cōcauā orbis lūe
(vt q̄dam scripserūt)est miliariū.107412.Distātia vero a terra ad superficiē
cōuexā orbis lune et cōcauū mercurij est miliarioꝝ.208542.Ad cōuexā mer
curij et cōcauā veneris.542750.Ad cōuexā veneris et concauā solis.36400
00.Ad cōuexā solis et cōcauā martꝭ.5965000.Ad cōuexā martꝭ et cōcauā io
uis.28847000.Ad cōuexā iouis ꝛ concauā saturni.46818250.Ad conuexā
saturni et cōcauā firmamēti.65357500.Et est q̄ntitas dimidij diametri cir
culi singuloꝝ.Diamter tota est.130715000.Circūferētia est.410818571.Cōtiet Magnitudines?
aūt miliare cubitos.3000.Ex his orbiū spissitudo facile colligitꝛ.ꝛ.qd̄ de q̄nti-
tate stellaꝝ i superioribꝫ dictū ē credibilius redditꝛ.Cōtinet eñ sol terrā cēti
es sexagies sexies et tres eiꝰ octauas.Terra aūt cōtiet lunā trigesies nōies
et īsuper fere q̄rtā eiꝰ.Sol aūt maior est lūa sexies millies:sexcenties q̄dra
gies q̄ter.et insuper eiꝰ cōtiet medietatē.vti videre est in quito Almagesti
Ptolomei.Distātia aūt plāctaꝝ a terra nō semp ē eadē:ppter ecētricitatē
deferentꝭ ꝛ epicicloꝝ q̄ntitates.Propior ē igitꝛ plāeta terre i īferiori pte epici
cli circa oppositū augis ꝛ remotior i supiore pte epicicli ꝛ augē deferētis.
Sꝫ hec ad p̄sēs sufficiāt:nec ego iā dicta ꝟificaui:sꝫ ab alijs posita recitaui
ceteris de eadē re opiniōibꝫ p̄termissis. Di. Hec sūt iocūda sūtꝫ mirāda:ex
qbꝫ creatoris mira ꝛ iexhausta relucetꝛ sapiētia ꝛ potētia.Sꝫ ne his diuti
us immorati negligāꝰ alia ad reliq̄ tuū ꝟtas s̄monē ꝛ eclipsis solaris possi
bilitatē ostēdas. Ma. Solaris eclipsis cātur ppter diametralē lūe inter Eclipsis
Solē et visū nostꝝ iterpositionē.Qd̄ nō nisi i nouilūio potest cōtigere:nec solis.
tñ i omi.Sꝫ cū i vł circa caudā aut caput fuerit piūcta.ꝛ cū p̄cise i cauda
vł capite cōiūgūtꝛ.pōt cōtingere eclipsis solis vniuersal:sꝫ nō i omi terra:pro
pter aspectꝰ diuersitatē.Uñ.Aug.li.iij.ca.v.de ciui.d.de eclipsi sol facta. dū
dñs *crucifixus* est ait:Quā solis obscuritatē nō ex cāonico siderū cursu ac
cidisse:sa tōndit:ꝙ tūc erat pascha iudeoꝝ nā plēa luna pasche solēnitas
igitꝛ.Regularis aūt sol defectio:nō nisi i lūe fine cōtingit.Aliud ꝟo qd̄ cā-
dem eclipsim ꝯ naturā accidisse arguit est:quia fuit vniuersal i tota terra.

De significatione terminorum tabularum Astronomicarum. Capitulum.XXXVII. Mag.

peculationib9 Astronomie quorundã terminorum in tabulis motuum occurrentiũ rationes annectere opereprecciũ est:ne in his demum te erroris caligo inuoluat. Sũt aũt hi termini (vt rem breuius dicas) aux .oppositũ augis.equatio.et sic de alijs. Hi aũt aliter in sole: aliter in luna: et aliter in reliquis accipiunt planetis. Di. In pmis igit ipsos vt in sole accipiunt edicas. Mag. Aux in sole dupliciter accipi solet. In pria scz significatione & scda. Aux solis in pria significatione est punctus circũferentie ecentrici:maxime a cẽtro mũdi remotus qui etiam longitudo longior dicit. Punctus vero oppositus: oppositum augis siue longitudo propior nominatur. Linea autem per haec duo pũcta et centrum mundi et centrum deferentis extensa:linea augis vocatur. Ex his lõgitudinẽ mediã facile intelliges. Est enim pũctus inter augẽ et oppositũ augis in deferente determinatus: per lineã a cẽtro mũdi exiẽtem que

cũ augis linea rectos angulos facit. Sed aux solis in secunda significatiõe est arcus zodiaci ab ariete secundũ successionẽ signorũ vsq ad lineam augis cõputat᷒. Linea aũt medij motus est linea a centro mundi ad zodiacũ extensa: lineę a centro ecentrici ad cẽtrũ solare pertracte ęque distans. Medius aũt motus solis est arcus zodiaci ab ariete secundũ successionẽ signoꝝ vsq ad hanc lineã cõputatus. Sed linea veri motus solis est linea a centro mũdi ꝑ centrũ corporis solaris ad zodiacũ extẽsa: et ver᷒ solis motus: est arcus zodiaci ab ariete ⁊c. vsq ad hãc lineã supputat᷒. Arc᷒ vero zodiaci ĩter has duas lineas veri scilicet et medij mot᷒ solis equatio dicit᷒. Arc᷒ aũt inter lineã augis ⁊ lineã medij mot᷒ solis argumẽtũ noiat᷒. et hęc singula ĩ subiecta oculis videre poteris desc̃ptiõe. Transeam᷒ ad termios lunares. Di. Trãsi.

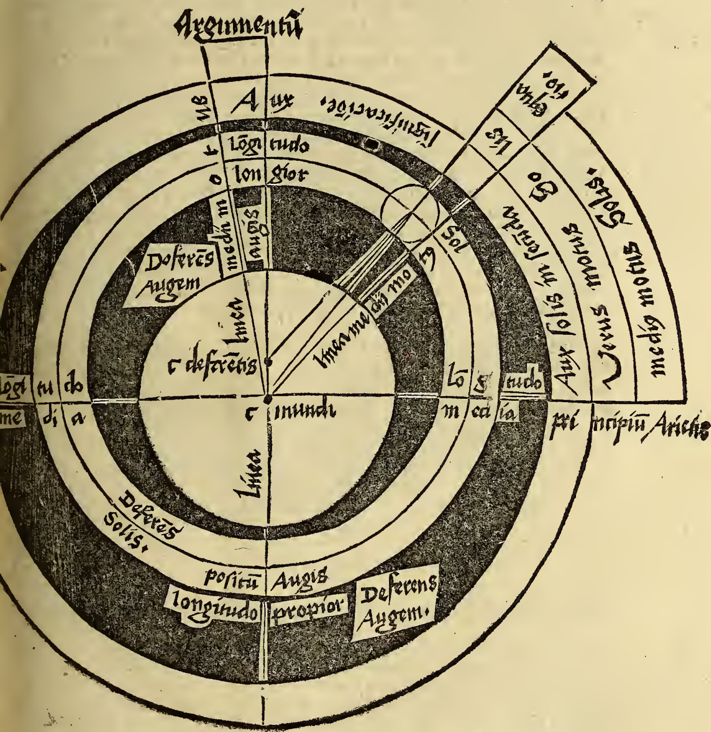

De terminis tabularibus Lune. Cap.XXXVIII.

Mag.

Ux in Luna tam in prima q̄ secunda significatione: similiter linea augis: longitudines medie accipiuntur quemadmodū in Solis. Epiciclus tamen Lune speciales habet auges. Di. Que sunt iste. Mag. Aux media epicicli est punctus circūferentie epicicli quem ostendit Linea puncto diametraliter opposito centro ecentrici in circulo paruo per cētrum epicicli ducta. Sed aux epicicli vera est punct⁹ eiusdem circūferentie: quem linea a centro mundi per centrum epicicli ducta indicat. Linea autem medij motus Lune est linea a cētro mundi per centrum epicicli ad zodiacū protracta. Sed linea veri mot⁹ Lune est que a centro mundi per centrum corporis Lune ad zodiacū extenditur. Medius et verus motus eius sumuntur sicut in Sole. Arcus autem inter lineas medij et veri mot⁹ interiacēs equatio argumēti Lūe est. Argumentū vero Lune duplex est. mediū. s. et verū. Argumentū Lune mediū est arc⁹ epicicli ab auge epicicli media ꝑm motum centri corporis lunaris vsq ad idem centrum lunare. Sed argumentum Lune verum ab auge epicicli vera vsq ad centrum lunaris corporis calculatur. Centrum autem Lune est distantia linee medij motus Lune ab auge ecentrici scd̄m successionem computata. Et hec distantia longitudo duplex: sive duplex intersticiū quandoq appellatur. Arcus autem epicicli inter argumentū medium et verum interiacens equatio centri dicitur. Distantia vero linee medij motus lune a linea medij motus Solis scd̄m successionem signorum media vocatur eorum elongatio. Predicta omnia hec subiecta ostendit configuratio. Medius autem motus capitis draconis est arcus zodiaci ab initio arietis contra successionem signorū ad lineam egredientem de centro mundi per caput. Arcus autem ab ariete ad hāc lineam scd̄m successionem: est motus verus. similiter dicendum est de cauda: videamus reliq. Di. Dn̄. in motu est calamus auscultare magis q̄ inquirere, licet.

Aux media epicicli est pūctus a. Aux vero epicicli est pūctus b. Argumentum mediū Lune est arcus a d. in epiciclo. Successio signorū est ab ariete versus augem Lune iterum rediens in arietem. Argumentum vero Lune est arcus b d. in epiciclo. Equatio centri est arcus c. inter a. et b.

De terminis tabularibꝫ in reliquis planetis. Ca. XXXIX. M.a.

Ax eccetrici: oppositū augis: linea augis: ⁊ lōgitudines medie in reliquis planetis eodē mō sumunt. Epiciclus vero augē habet specialē Di. Que ē ista? Ma. Aux epicicli media ē pūct⁹ epicicli p lineā a centro equātis p cētrū epicicli ducta designatus. Sed aux epicicli vera est pūct⁹ epicicli q p lineā a centro mūdi p centrū epicicli ductā ostēdit. Linea aūt medij mot⁹ epicicli ē linea q a cētro mūdi ad zodiacū ptrahit

linee a centro equantis per cētrum epicicli ducte eque distans. Sed linea veri motus epicicli.est linea que a centro mundi per centrum epicicli ad zodiacū ducit. Linea autem veri loci siue veri motus plāete. est que a centro mundi per centrum corporis planete ducitur. Medius itaq ⁊ verus mot' in his ab ariete vsq ad dictas lineas eodem modo computant sicut in Sole. Sed centrū medium planete est arcus zodiaci a linea augis ad lineā medij motus computatus Centrum aūt verum a linea augis ad lineā veri motus attenditur. Arcus vero inter lineā medij ⁊ veri motus epicicli interiacēs equatio centri dicit. sic similiter equatio in epiciclo est arcus epicicli augē mediam ⁊ verā eiusdē interiacens. Argumentū autem planete mediū. est arcus epicicli ab auge eius media fm motum eius ad centrū corpis planete numeratus. Sed argumentū verū ab auge vera ad planetā computatur Arcus vero inter lineas veri loci planete: ⁊ veri loci epicicli interiacēs equatio argumenti dicit. Excessus quo linea a centro mūdi in augem lōgior est linee a centro mundi in oppositū augis diuisus in.60. partes minuta pportionalia dat ppiora. sic excessus dicte linee a centro mundi in augem sup lineam a centro mūdi in longitudinē mediā dat minuta pportionalia longiora. Horū exempla oīm in subiecta descriptione apparebūt Di. Sane cōspicio. sed vn̄ moti fuere sapientes tantā orbium ponere diuersitatē? Ma. Ex eo nam viderunt planetas diuersis rotari motib. Cum autē vnius corporis simplicis sit tm̄ vnus motus illā diuersitatē non nisi per diuersos orbes possibilē esse argumentati sunt. Et rursus. qr signa sunt eiusdē longitudinis: ⁊ planeta vno temp: non moueat velocius q̄ alio (qr motus celi ⁊ oīm partiū eius regularis est) citius tm̄ ptransit qñq vnū signum q̄ aliud hoc autē saluari non potuit sine orbiū eccentricitate. Cum em̄ planeta in auge vel circa augem fuerit sub vno signo necessario longiorē arcū q̄ in opposito augis ptransibit. vn̄ ⁊ sol non equis temporibus equales zodiaci quartas pagrat quod patet dies q̄bus pcurrit quartas: vernalē: estiualē: autumnalem: ⁊ hiemalē numerando. minus q̄ppe temporis absumit dum est in signis australib ⁊ circa oppositū augis q̄ in alijs: pptr deferentis eccentricitatem. Et amplius. videtur nonnunq̄ planete stare aliquando versus orientem: ⁊ quandoq versus occidente n mouen: quod sine epiciclo haud facile saluatur. Ob has igitur cās ecētricos ⁊ epiciclos ⁊ ex consequenti orbes ad horū mot' necessarios posuere. Sūt tm̄ q̄ hec oīa alia nitunt saluare via.

De partibus regionis elementaris ⁊ primo de igne. Capitulum quadragesimum Di.

Iam credo te omnes Astronimę theorias mihi in primis necessarias complesse. Ma. Ita est. sufficiunt em̄ hec p introductione incipientis Cum vero has plene intellexeris: altiores latiores q̄ i libris Ptolomei Almagesti theoricis Joannis Purbachij Thebit Albategni Seberi: ⁊ alijs sue de his scribētib inuenies nunc ordo exigit vt de celestib ad partes mūdi elemētaris descendam': in quo regio ignis supior occurrit. ignis nanq in motū orbis celestis sub concauo orbis Lunę continetur ⁊ ad motū eius circumducitur ⁊ rapitur. Ex q̄ causa etiā caliditas eius augmentat. est autem talis ignis sustantia pura ex materia ⁊ forma sua ppria substantiali composita. calida ⁊ sicca. clara ac subtilis. vt nec visum nostrū versus astra respitientem prohibeat.

De aere ⁊ eius interstitijs Cap. XLI Magister.

Jcut aũt ignis in modũ orb sub celo lunę cõtinet. ita aer sub con
cauo orb ignis locat: q̃ de sui natura suba pura est ⁊ clara. cali-
da ⁊ hũida. calida q̃dẽ. vt cũ igne sub q̃ locatur cõcordet. humida Aer
vero. vt siccitati ignis resistat. hę tñ q̃litates in om̃ib aeris pri-
 nõ sunt equales. Dis. Et vñ hec puẽit diuersitas? Mag. Ex accñti
iuidit eñi aer (q̃ntum ad p̃ntem attinet speculationẽ) ĩ tria ĩterstitia. Quo
ũ supmũ ab igne circũrotat: ⁊ plus solito calefit ⁊ incendit. ⁊ in illo imp̃s Supmus
iones ignitę (de q̃b in naturalib) generant. Mediũ plus frigidũ est: quo-
iã a sphera ignis remotũ: nec radiox sol' reflexox receptiuũ turbidũ atq̃ Medius.
pirituũ imundox habitaculũ. vt hz Augu. li. 8. de ciui. dei. ca. xx. ⁊ li. de ago
e Christiano. ⁊ in solũone tertie q. ad. deo grãs p̃sbiterũ. in quo pp̃ter sui Infimus.
rigiditatẽ impressiones aquose (vt grãdo nix ⁊c.) generant. Sed interstitiũ
nfimũ humidũ est ⁊ calidũ ⁊ caliditas ei' p accñs augmentatur ex reflexio
e scz radiox in terre superficie. In illo generantur ros ⁊ pruina: ⁊ quędam
mpressiones ignitę. Hec autem p nũc sufficiãt de aeris dispositione. In a
uam descendamus.
S

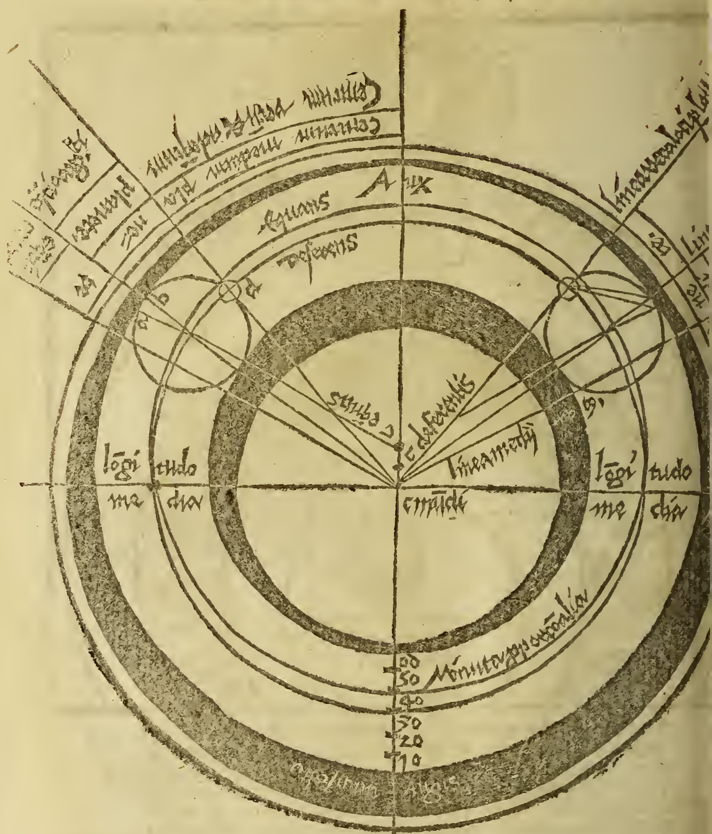

Aux media epicicli est punctus a.
Aux vera est punctus b.
Equatio epicicli est arcus c.
Argumentũ med[illegible] est arcus a d.
Argumentum verũ est arcus b d.

De dispositione aque Ca. XLII. Mag.

Qua in pmordiali rerum creatione a i modũ nebule tenuissime to- Aqua
tã terre circũdedit supficiem: τ vsq; ad supiora pgrediebatᷣ. Sz iuf
su creatoris firmamẽtũ aquas ab aquis diuisit: τ que sub firma-
mento relicte sunt in locum vnum scz terre cõcauitates congregã
tur. vt terre aĩantia in eiusdem supficie possent habitare. Ex tota itaque
terre τ aque substantia vnũ corpus sphericũ est cõstitutũ: cuius Philoso-
phi duplex centrũ grauitatis scz τ magnitudinis assignabant. Magnitudĩs
idem centrũ axem totius sphere et aqua τ terra diuidit: τ est mediũ mũdi
Centrũ vo grauitatis extra illud cõsistit: vicz in diametro terre. qui neces-
sario maior est q̃ semidiameter sphere ex aq̃ τ terra composite: qa si non
terra fm nihil sui esset in medio mũdi: quo i naturali sciẽtia τ astronomia Centrorũ
absurdius dici vix poterit. Necessitas aũt ponẽdi cẽtrorũ diuersitatẽ ex eo su diuersitas.
mit: q terra aquis discoopta leuior est quã
ps terre aq̃s circundata. Et terra discoopta
madefacta: mox rursus exiccatᷣ τ leuior fit:
ideo cẽtrũ grauitatᷣ ipi᷒ nõ idẽ esse põt cũ
cẽtro magnitudinis eiusdẽ. Sz in diametro
terre magis vsus circũferentiã et ptẽ hanc
tendit q̃ aquis tegitᷣ. Aque etiã magis ad
hanc ptem tanq̃ centro mũdi magis pxi-
mã cõgregantᷣ. ex illo concluditᷣ terrã esse in
cõtinuo motu locali: q̃ ptes remotiores cen-
tro grauitatᷣ eius se alijs equare nituntur.
Totius tñ est vna supficies cõuexa: nec aq̃
terre supficiem supgreditᷣ: sed in cõcauitate cam p mediũ q̃si diuiit τ circũ-
dat sacra attestante scriptura: Abyssus sicut vestimẽtũ amict᷒ eius. Et rur-
sus. Terminũ eis posuisti quẽ nõ transgredientᷣ: neq; cõuertentᷣ opire terrã Psalmi.
Hec ex naturali sui dispositiõe humida τ frigida limpida: τ clara: sed ex va-
porib᷒ varijsq; terrestreitatib᷒ (sicut τ aer) redditᷣ turbida. In ea sunt diuer-
sa aĩantiũ genera: τ his q̃ in terra repiuntᷣ mirabiliora τ maiora. vituli. s. ca
nes. serpentes. pisces. τ similia. Diuiditᷣ aũt tota (nobis saltẽ cognita) in ma
ria plima. s. in Abissum siue mare indicũ. mare Mediterraneũ. mare Arabi
cũ. τ mare Hircanũ. insup τ Pontũ. τc. que oĩa (cũ vnius eiusdẽq; sint ptes
elemẽti) a diuersis terris in quarũ pstitute sunt terminis: alia τ alia sortiun-
tur noĩa: que in cosmographia latius cõspici possunt: ei᷒ tñ dispositionem
infra in descriptione terre nõ omnino silentio trãsibim᷒. Dis. Rotũdita
tẽ aque q̃so manifestius ostẽdas. videtᷣ enĩ hec et sensui τ rationi multũ ex-
tranea. Ma. Quibusdã de ei᷒ rotunditate dubitãtib᷒ tale a doctᷣ obij
citᷣ argumẽtũ. Si in littore maris signũ aliquod põitᷣ: nauisq; i aqua ab eo
dẽ in tãtũ elongatᷣ: donec oculus circa. malũ nauis signũ in littore videre
nõ possit: adhuc ocul᷒ in sũitate eiusdẽ mali existẽs videbit: cui᷒ tñ opposi-
tũ de necessitate cõtingeret: si tumor aque nõ resisteret. Nã linea a summi
tate mali ad signum in littore positum protracta longior est quam linea
a pede mali ad idem signum ducta: τ ita res (ceteris paribus) per eam
minus visibilis est. Facili᷒ tñ. rotũditas aque a figura suarũ ptiũ sumitur
Aq̃ nãq; corpus eiusdẽ nature i se tota τ suis ptib᷒ repitᷣ. Partes vo vtpo
te guttale oẽs ad sphericitatẽ tẽdũt: τ sic totũ eiusdẽ figure eẽ manifeste ocu
dũt. Terrã plustrabim᷒.

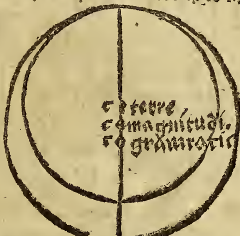

De figuratione et natura terre. Cap. XLII. Magi.

Erra vnam cum aq̃ (vt dictũ est) constituens spheram in sup
ficie concaua aeris continetur: et tanq̃ cẽtrũ in medio mũ
cõsistit frigida est et sicca de sui pmordiali natura. Ea tamẽ qu
Terra nobis apparet humiditatibꝫ exteriorib pmixta et impura est
Hec magnam cum animali habet cõuenientiam. Habet enim
in se lapides et saxa magna et pua. queadmodum animal
Pro visceribꝫ et intestinis habet concauitates et cauernas mltas. in quib
ex vaporibꝫ ibidem inclusis. diuersa generantur metalla: mineralia et flu
mia que sunt vt sanguis in animali. et q̃dem necessaria. ne sua siccitate
digatur i puluerẽ: vbiq̃ igit aq̃s est cõspersa. In eius supficie arbores
gramina nascãtur: sicut in animalibꝫ vngues: crines. ceteraq̃ supfluitate
expellunt. Est et i terra vt aiunt i fern⁹ q̃druplex: in quorũ pmo est car
tia diuine visiõis et pẽa sensibilis. et h̃ est loc⁹ dãnatorũ. et est corporal. siln ig
nis: in eo ideficiens. Sup hũc alius ifern⁹ est. in q̃ et si sit carẽtia. diuin
Inferius visionis et gratie: non tñ est ibi pena sensibilis. et est loc⁹ puerorum sin
baptismatis lauacro decedentiũ. Sup hunc Item tertius est: quẽ. Purgat
rium dicunt. in quo est pena sensibilis: sed non carentia gratie dei. Sup
quẽ quartus infernus est. in quo quidẽ carentia est diuine visionis sꝫ n
gratie: nec est ibi pena sensibilis. Et in isto fuere sancti patres ante chris
passionem. Sunt tamẽ q̃ hec quattuor penarũ loca aliter distinguũt. Al

gustinus aūt li.xx.c.xvi.de ciui.dei sic ait. Ignis eternus cuiusmodi ⁊ in q̄
mundi vel rerū pte futurus sit: hoīem scire arbitror neminē: nisi forte cui
diuinus reuelauerit spūs. Hec itaq̄ theologie relinquētes vn̄ digressi sumꝰ
reuertamur. Di. Quō terra, vt dicis in medio mūdi pōt cōsistere: nec ca
dit: cum ipam nullū aliud elementoꝝ ꝓpter sui grauitatē possit sustinere.
Ma. Terram in medio mundi subsistere equnoctia manifestant. Possibili
tas aūt ex eo patet ꝙ in medio eius pūctus est q̄ centrū terre dicit: ad quē Terra me
oīa grauia naturaliter tendūt ⁊ mouenť. sursum vero cōtra naturā ⁊ vi dium mundi
olenter deferunť. vt facile potes cernere in lapide sursum ꝓiecto. Ob id oēs
ptes terre circulariter ad centrū eius tendūt: ⁊ ab eo nō nisi per violentiā
recedunt. a q̄cunq̄ eñ parte celi mouerenť semꝑ tenderēt ad centrū. Unde
si terra totaliter esset ꝑforata: lapis in foramen hoc ꝓiectus: terrā nō totā
trāsiret: sed in medio circa centrū q̄escere. si eñ vltra centrū moueret sur
sum tenderet. Et rursus nisi terra in medio cōsisteret: stellæ eidem q̄n̄q̄
ꝓpinquiores essent: ⁊ sic maiores apparerent: qō est ꝯtra oēm sapientū expe
rientiā. Ipa igiť sup centro suo in medio mūdi immobiliter cōsistit. Quod
Dauid spiritu ꝓphetico cognoscens exclamauit. Qui fundasti terram sup
stabilitatē suam: non inclinabiť in seculū seculi. Eadem rōne intelligiť Psalmista.
id quo diciť sup nihilū fundata. Di. Si dicta tua Dauidicis cāticis pro
bare volueris: repugnantiā vt videť repies. Nam alibi diciť de orbe terræ.
Sup maria fundauit eū: ⁊ sup flumina p̄parauit eū. Ma. Hoc non quo
ad totā terre molē accipiendū: sed q̄ ad q̄sdam ptes intelligendū est. Mul
ti eñ montes maribꝰ: ac fluminibꝰ reperiunť eminentiores. aut sicut vil
las ac ciuitates dicimus sup Rhenū: Danubiū: aliudue flumē cōstitutas:
nō ꝙ in flumine: sed circa flumen sint locate. Oēs nanq̄ (vt supra dixi
mus) aque in terminis terre sunt inclusue. eodē testante Psalmista. Con
gregans sicut in vtre aq̄s maris: ponens in thesauris abissos. ⁊c.

De terre rotunditate. Cap. XLIIII. Di.

Et quō terre rotunditatē accipe possumus: cū innūeri mōtes
cōuallesq̄ in ipa reperianť: Ma. Terre rotunditatē varie
ꝓbare possumus. Primo q̄dem phisice sic. Oē ꝓductiuū ro
tundoꝝ est rotundū. cū generatio naturalis assimilet effectū Probať ter
cause q̄ntum potest: oīa aūt terre nascentia ad rotunditatē ra rotunda
tendūt. ꝑfecte aūt rotūda non sunt. q̄r nō a sola terra: sed alijs causis fiūt phisice.
Secundo mathematice. Oē corpus vna supficie contentū est rotundū. ter
ra est hmōi. igitur terra est rotunda. minor huius syllogismi Astronomice Mathema
inuestigari poterit ⁊ ꝓbari. Tertio rotūditas terre satis clare ex stellarū si tice.
tu patet. Nobis nanq̄ stelle vise circa polū arcticū existentes semꝑ apparēt
hæ vero que circa polū Australē sunt: a nob nunq̄ videnť: nisi ꝓsus austꝝ
ꝓgrediemur. in tantū vt mediū attingamus. Silr existētibꝰ in oriente: Sol
citius occidit ⁊ oriť: q̄ existentibꝰ in occasu. qō eclipsibꝰ depheñsū est. Una
eñ ⁊ eadem eclipsis numero: q̄ nobis in p̄ma noctis hora apparuit: orien
talibꝰ in tertia hora noctis visa est. Si terre rotunditas a Septentrione in
Austrum. ⁊ rursus ab ortu in occasum ꝓbať. Qō vero de mōtibꝰ ⁊ cōualli
bus obijcis: facillime ꝓpulsabiť: si terre magnitudinē aiaduertas. Habent
eñ se montes magni: ⁊ valles ꝓfundi ad terrā totā. quēadmodū rime pue
in globo magno. Cuius certissimū argumentū sumiť in eclipsi Lunari. nisi
eñ sphera ex aq̄ ⁊ terra aggregata tota esset rotunda: vmbra eius neq̄q̄
Lunā ad ptes arcuales obfuscaret: sed iuxta terre cōfigurationē: ⁊ montiū

gibbositas vallium vel declivitates cernerent. Di. Experimentali huic argu
mentationi non possum non assentire. videris aut̄ de terre q̄ntitate cōtra
ria dicere. In superioribus nempe terram quasi punctū esse medio mundi:
hic ob mirā ipsius molem montes maximos non reputari affirmas. Ma.
Terrā respectu totius mundi: aut firmamenti punctū reputandā: ad mon
tes aūt et valles comparatam: spaciosam et amplā existimandā dixi: nō in se
consideratā paruā et magnā astruxi. Di. Potest ne q̄ntitas terre humano
Terre q̄ntitas investigat̄ humano ingenio
ingenio investigari? Ma. Etiā. Di. Quomodo? Ma. Sūpto Astro
labio: aut q̄drante per ambo foramina stellae alicuius tibi note altitudi
nem perpendiculū in limbo considera: et ad quāuis mundi plagā perge: do
nec eadem stella vno gradu altior aut depressior videat. habebis itaq̄ quā
tum spacium in superficie terre vni gradui in celo correspondeat: q̄d in mi
liaria siue stadia p̄titum: et in gradus celi qui sunt. 360. multiplicatū terre
ambitum dabit. Unde cum iuxta Ptholomei traditionē in Cosmographie
gradui vni in celo in sup̄ficie terre correspondeant stadia. 500. manifestum
est. quia totus terre ambitus habet stadia. 180000. hec faciūt miliari Itali
ca. 21600. vni miliari in diuisione stadijs octo cedentibus cum vna tertia. q̄d
Ambitus terre.
si miliaria gradibus celi diuiseris: gradui vno miliaria sexaginta p̄uenient.
Haec rursus per quatuor diuisa: fiunt miliaria Alemanica quindecim: que
in superficie terre gradui vno in octo correspondere cōprehensa sunt. Qua
re ambitus terre habet miliaria Alemanica. 5400. diameter. 1718. etc.)
Unius miliaris semidiameter miliaria. 858. et duas partes: quarū viginti
due vnum miliare constituunt. Si autem (vt in quibusdā codicibus) repe
ritur gradui vno. 700. stadia corresponderent: et esset ambitus terre stadiorum
ducentorum quinquagintaduorum miliū: quod voluit Erathosthenes: et dyame
ter stadiorū octoginta milium: et centum octoginta vnius et semissis: et ter
tie vnius stadiorum

De partibus terre habitabilibus iuxta diuisionem eius in zonas quinq̄. Et si sub equinoctiali sit cōueniens habitatio. Et Paradisus q̄lis aut in qua p̄te terre sit. Cap. XLV.

Di.
Ex latitudine terre prescripta multitudinē inhabitantiū innume
rabilem coniecto: quādoq̄dem qui in vno regno sunt: vix numera
ri: aut numerati distincte concipi possunt. Ma. Attende spaciū
quod mari et fluminibus alluit: quod paludibus nemoribus et inuijs
montibus occupat̄: quod aut bestiarū imanitate non habitatur: Solis ni
mia vel vicinitate exuritur: vel distantia perpetuis algoribus constringitur
et maxima pars multitudinis parte imaginate auferetur. Unde cum tota
terra in quinq̄ partes (quas zonas vocant) partiat̄: due tm̄ ex his habi
tabiles perhibentur. Di. Que? Ma. Una que a tropico Cancri versus
Septentrionem vsq̄ ad circulū arcticum p̄tenditur. altera que a tropico
Capricorni versus meridiem vsq̄ ad circulum antarcticū porrigit. Q̄d autē
inter tropicos sub equinoctiali terre est: torridam zonam vocant: ob vicini
tatem Solis nimio calore non habitabilem. q̄d aūt terre inter circulos ar
cticum et antarcticū comp̄hendit: zonas frigidas nolant: nimio frigore non
habitabiles: nō quia nullius hois in his terre partibus habitatio esse pos
sit: sed si qua admodū parua est ob caloris modicitatē: quo tamen huma
num genus precipue indiget. Di. Optima igitur in zona torrida habita
tio est vbi calor abundat. Ma. Non caloris abundantia sed temperantia

hoim habitationē laudabilē reddit: q̄ sub equinoctiali esse hoc medio ar-gumentāt. Nam cū ibi sp tātus sit dies q̄ꝫta est nox. ⁊ ecōuerso: noct̄ frigiditatē dici calor tēperat: ⁊ calorē dici noctis succedētis frigiditas mitigat.

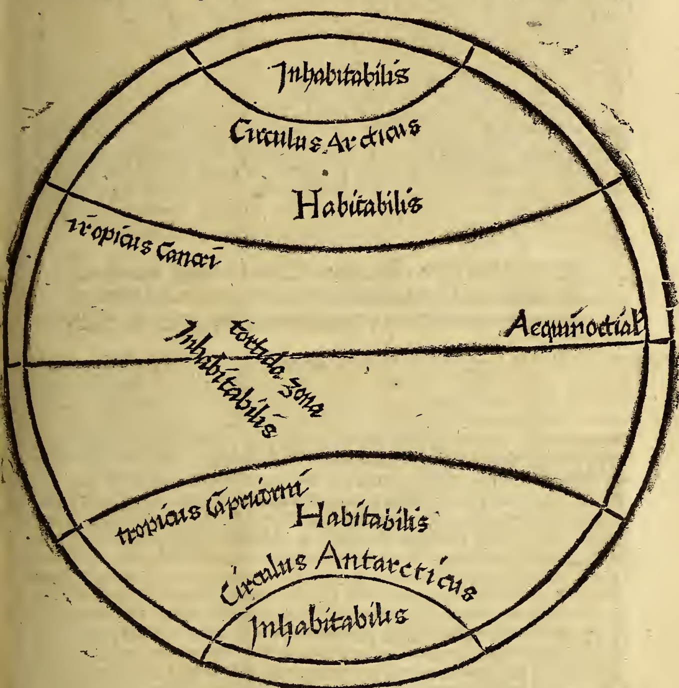

Unde et Paradisus terrestris ad orientem plantatam scriptura cōmemo-rat. Oriens aūt verus ab equinoctiali computat. Paradisum autē nō mo-do esse hominū habitationē cōuenientē: sed locum amenissimū Magister sententī. li. ij. distin. xvij. testatur. Et diuus Augusti. li. ix. de ciuita. dei. cap. xi. idem affirmat. Di. Habitationē esse hoībus cōuenientē sub equinoctia-li dierū ⁊ noctiū equalitas satis ꝓbabiliter arguit. Paradisi aūt amenitas ⁊ omnimoda aeris tranqllitas ex eo potius esse conuincit: quia supra regio-nem aeris turbulentā ad globū Lunæ vsq; porrigit. Mag. Si Lune glo-bum contingit non in aere: sed in sphera ignis accolar Paradisi est habi-tatio. Et rursus si Paradisus tm̄ a terra cōsurgit. vt lunarē circulū cōtin-gat: notabiliter sphericā excedit terre figurā. vnde in vmbra terre ⁊ lunari eclipsi eius vestigium notari posset: quod nondū comprobatū est. Magis

rus lon rdus.

Augustin9.

itaq; visum est Guilhel. Parisien. li. de vniuerso. q Paradisus terrestris in terre superficie aliq̃ sita sit. ⁊ Damascen. li. ij. dicit q Paradisus sit locus in oriente positus om̄i terra altior. Quantū vero absit ab agro Damasceno vnde pmus homo formatus: et in paradisum trāslatus fuit. aut demū q̄t longitudinis latitudinisue gradus in descriptiōe orb cōtingat: ⁊ per quos anfractus ⁊ subterraneos meatus: q̄tuor inde pfluant pcipua flumina. Gāges scz Tigris: Eufrates: ⁊ Nilus multū exercere solet eos q Cosmographiā sacris literis coaptant. Di. Fortasse sicut dus aditū eius romphea ignea ⁊ angelica custodia mortalib pohibuit: ita ⁊ localē situm incognitū esse voluit. Legit tn̄ in histo. de Machario Romano: quē in eremo ad distantiā viginti miliariū tm̄ a Paradiso habitauit ad orientē: quem tres monachi longa pegrinatione diuino nutu repererunt. ex quoꝝ dictis ibidē descptis aucupari ppemodū posset locus Paradisi. Ma. Ceterū hac supputatiōe dimissa: maior nob cura sit ita viuere. vt illuc angelico conductu tandē perduci mereamur. vel potius illo transcenso ad celestem puenamus.

De distinctione climatum: Et de his que accidunt habitātib in q̄nq; primis climatib: q̄tum ad estates et hyemes / ⁊ vmbraꝝ variationes. Cap. XLVI. Di.

pmū clima

Uid p clima terre in supiorib argumentationib designare volebas? Ma. Terre ptes ſm latitudinē ab Austro Septentrionē vsus per sensibilē dierū maximoꝝ variationē differentes. Nā primi climatis initiū statuerūt Cosmographi. vbi dies maximus est horaꝝ. xiij. ⁊ semis. et q̄rte vnius. ⁊ eleuatio poli arctici sup horizontē graduū sil̄r xij. ⁊ semis. ⁊ q̄rte vnius. Mediū vero vbi dies maximus est horaꝝ xiij. ⁊ eleuatio poli graduū xvi. ⁊ noiant hoc dyameroes: q paralell ipm designans p meroen ducit. Finis huius climatis est. vbi dies maximus horarum. xiij. ⁊ q̄rte vnius. ⁊ eleuatio poli graduū. xx. ⁊ semis. Habitantes in hoc climate in tempoꝝ ⁊ vmbrarū variatione cū habitatorib equinoctialis non nihil pticipāt. Hi nanq; duo hn̄t solsticia alta: cū Sol Arietē vel Librā subintrat: sic hn̄t estates duas: vnam circa festū Gregorij: alterā circa Lampti Habent ⁊ duo Solsticia ima: Sole initia Cancri ⁊ Capricorni lustrante: q̄bus tempib etiā duas hn̄t hyemes: sed haud dubiū nostra estate calidiores ppter Solis vicinitatē. In estate vmbra coꝝ mane iacit ad occidentē: vespere ad orientē: in meridie vero nulla est Sole sup capita coꝝ currēte. Cū aūt Sol in Cancro est. vmbra coꝝ vsus Austrū iacit. In Capricorno ad Septentrionē ptendit. Idem suo modo cōtingit habitatorib dicti climatis cū Sol circulū paralellū inter equinoctialē et tropicū Cancri p cenith ipoꝝ describit. In fine illius climatis scd̄m initiū sumit. Mediū vero habet vbi dies maximus est horaꝝ. xiij. ⁊ dimidie. et eleuatio poli graduū. xxiiij. ⁊ q̄rte vnius. Finis aūt. vbi dies horaꝝ xiij: ⁊ semis. ⁊ q̄rte vnius. ⁊ eleuatio poli graduū xxvij. ⁊ semis. Hoc dyasienes vocant. q paralellus ipius per sienen protendit sicut et tropicus Cancri. Hi estatem ⁊ hyemē nobiscū habēt: sed calidores om̄i tempe vmbra eorū sicut et nostra ad Septentrionē iacit: preterq; eo die quo sol tropicū Cācri describit. tunc em̄ in meridie vmbra coꝝ nulla est. In ortu solis vmbra ad occasum vergit. occidente Sole vmbra in orientē proijcit. In fine huius climatis tertiū exorit. ad mediū puenit. vbi dies horarū. xiiij. ⁊ eleuatio poli graduū. xxx. semis ⁊ q̄rte vnius. Finit autē vbi dies est horarū. xiiij. ⁊ q̄rte vnius. ⁊ polus eleuat gradib. xxxiij. ⁊ duab

Cl

Cl
tin

tertijs. Nominant aūt Alexandrios ab Alexandria ciuitate egypti ꝑ quā parallelus climatis istius describitur: habitores in illo tempora ⁊ vmbras nobiscum habēt. nunꝙ sol a cenith capitis eoꝝ pertingit minus his qui hierosolymā incolunt. Fabula est ergo ꝙ a nō nullis dicitur in terra sācta aliquādo solē ꝑpendiculares radios in cauatā rupē dimittere. In fine tertij climatis quartū initiatur. Et mediū hꝫ vbi dies est horaꝝ. xiiij. ⁊ semis: ⁊ polus eleuatur gradib⁹. xxxvi. ⁊ duab⁹ quintis. Finitur aūt vbi dies est horarū. xiiij. semis ⁊ quarte vnius. Et polus attollitur gradib⁹. xxxix. Nomē illi dyarhodes: qꝛ per rhodū insulā parallelus illi⁹ ducitur. In fine quarti principium quinti est. Mediū ꝟo vbi dies horarū. xv. ⁊ altitudo poli graduū. xli. et tertij vnius. Terminatur aūt vbi dies maior est horaꝝ quindecim ⁊ q̄rte vni⁹ ⁊ polus sustollitur gradib⁹. 45. ⁊ semis nomē illi dyaromes: qꝛ parallelus ipsius rhomā ciuitatē summi sacerdotis sedem metitur.

Aliorum climatū distinctio insuper qualiter dies continue augmentetur habitantib⁹ versus polum arcticū donec sub ipso polo vnus dies anni medietatē habere conuincitur. Capitulum. XXXXVII. Magi.

Sextū clima exoritur vbi quintū finitur. ad medium aūt ꝑuenit vbi dies horarū. xv. ⁊ semis. ⁊ altitudo poli graduū. 45. et duaꝝ quintarū. terminatur autē vbi dies est horarū quindecim. et semis et vni⁹ q̄rte ⁊ polus extollitur gradib⁹. xlvii. et q̄rta vnius Nomē illi dyaboristhenes. eo ꝙ parallelus ipsius boristhenē seu boriscū insignē Scithie amnē cōtingat: aut potius insulā huius nominis paruā in ponto. transit enī parallelus iste ꝑ mare ponticum: vn̄ nominari posset. Septimū clima exoritur in fine sexti: et ad mediū peruenit vbi dies maxim⁹ est horarū. xvi. ⁊ eleuatio poli. 48. graduū et duarū tertiaꝝ. Et illud dyaripheos nominant qꝛ parallelus Ripheos montes cōtingat. Exquisitius tn̄ intuentes orbis ꝑtitionē: clima sextū a ponto: septimū a Boristhene nominant: ⁊ ripheos montes octaui climati deputant. Finē huic climati antiquiores nō statuerūt nec residuā terrā ꝟsus septentrionē in climata alia diuiserūt. Di: Posset ne vltra ꝑtiri: Ma. Etiā. latitudo tamen semꝑ magis magisꝙ decresceret. ad modicā quippe distantiā versus polū dies sensibiliter augetur. quāto enī polus mūdi ampli⁹ attollitur: tanto zodiacus horizonta obliqui⁹ intersecat: maioresꝙ arcus dierū supra hemisperiū nostrū relinquūtur: quā sint arcus noctiū sub hemisperio dimissi: sole signa septētrionalia ꝑcurrente. Cōtrariū aūt euenire solet: sole in opposita medietate vagāte. Vn̄ habitātes sub parallelo trāseunte ꝑ gradū quinquagesimū secundū ab eq̄noctiali diē hn̄t maiorē horarū. xvi. ⁊ semis. Sub parallelo aūt trāseunte ꝑ gradū. 54. dies horaꝝ est. xvij. Sub parallelo autē trāseunte ꝑ gradū. 54. dies horarū est. xvii. Sub parallelo ducto ꝑ gradum. 56. dies est horarū. xvii. ⁊ semis. Sub parallelo ducto ꝑ gradū. 58. dies maior hꝫ horas. xviij. Sub parallelo aūt cōtingēte gradū. 61. dies est horaꝝ. xix Sub parallelo ꝟo ducto ꝑ Tilen insulā ⁊ gradū. 63. dies est horarū. xxii. Sub parallelo ducto ꝑ gradū sexagesimūquartū. dies est horarū. xxi. Et nondū cōpleto gradu. 65. dies efficietur horarū. xxij. In gradu. 66. dies est horarū. xxiii. Sub arctico aūt circulo dies vna cū sol a fine geminoꝝ initiū cancri aggreditur est horarū. xxiiii. et in opposita ꝑte zodiaci dū sol fuerit. nox est eiusdem

Antitatis: tūc eſt tropic⁹ horizontē vbiq͡ʒ ſine interſectione cōtingit:ꝛ quaſi circulariter ſupra horizontē ſol vertit:in ꝑte oppoſita tot⁹ ſub horizonte circūrotatur. In parallelo aūt tranſeūte gradū.68.vni⁹ menſis dies:cum ſol a medio geminorū ad cancri medium mouet. Et vnius menſis eſt nox dū ſol in oppoſitis ſignis moratur. In parallelo vero qui gradū.ſeptmageſimū.attingit duoꝝ menſiū dies eſt ſole currente a principio geminoꝝ vſq͡ʒ ad finem cancri.ꝛ nox duoꝝ menſiū erit ſole oppoſita ſigna luſtrante. In parallelo q̄ gradū.72.tranſit dies vna erit triū menſiū ſole a medio tauri ad mediū leonis vagante:nox tanta erit ſole exiſtente in parte oppoſita. Creſcent dies paulatim donec ad polū ꝑuenias:ſub ipſo quippe medietas ſphere mundi ſemꝑ ſupra horizontē relinquit.altera iugiter occultat:ꝛ equinoctialis cū horizonte cōcordat. Cū igit ſol eſt i medietate ſupra horizontē ꝯtinuuat dies eſt dimidij anni.cū aūt in medietate mouet:que ſub horizonte relinquit nox cōtinua eſt anni dimidij.verūtamen cū ibi ſol vltra ſignū vnū ſub horizonte nūq͡ʒ demergit radijs ſuis ſuꝑiora ſemꝑ aliq̄liter illuſtrat.ꝛ ſic quaſi ſemꝑ dies ibi eſt:niſi quantū aeris groſſicies ꝛ nebuloſitas interturbat.variā vmbraꝝ variationē ſub dictis parallelis tu faciliime cōiectabis:ꝛ q̄ dicta ſunt oculis in ſpherici corporis reuolutione videbis.reſpice. Di. Plane videbo.

Climatū latitudo ꝛ lōgitudo deſcribit:ꝛ Antipodes eſſe in oriente illis qui occidentē inhabitāt ꝓbat. Ca.XLVIII. Ma

Climatū latitudo

Nunc ſi libet ſūmatim climatū latitudinē ex graduū rōne ſubiungā. Di. Libet maxime: Ma. Primi climat latitudo ab auſtro v̄ſus ſeptentrionē eſt milariū.465.Secūdi.420.Tertij.370.Quarti.320.Quinti.270.Sexti.225.Septimi.185.ſi terminatū accipimus. Sūt aūt hec milaria itala:ſic p̄miſſum eſt:vbi d̄ terre magnitudine diſſeruim⁹: ſi gradui vni:iuxta Ptholomei deſcriptionē ſtadia.500.deputamus nā aliud fiet ſi gradui vni.700.ſtadia aſſignēt:nec tn̄ is nūerus eueniet quē in pleriſq͡ʒ codicib⁹ īuenies: nec mirū cū in ſupputatione nūeroꝝ errorē facillime ſcriptores cōmittere poſſint. Di. Longitudo aūt climatū:nū ꝛ ipa per graduū rationē inueſtigari poſſet? Ma. Poſſet plane.verūtamē nō vniformiter in omnib⁹ parallelis climatū gradui vni equa miliariū q̄titas deputatur: nā ꝛ gradus in parallelis magis ſeptentrionalib⁹ paulatim minores fiunt.cū etiā oēs circuli lōgitudinis minores ſint eq̄noctiali qui ſolus terrā medio cingit. Vn̄ in equinoctiali grad⁹ lōgitudinis valet miliaria.60.ſicut ꝛ de gradib⁹ latitudinis dictū ꝛc. In primo aūt climate gradus longitudinis valet milaria.58.In ſecūdo climate.56.In tertio.53.In quarto.49.In quinto.56.In ſexto.44.In ſeptimo.41.In parallelo aūt ꝑ tilen ducto gradus vni⁹ milaria ꝯtinet.28.ꝛ ſemis. Attendendū inſuꝑ eſt q2 vltra deſcriptionē Ptholomei terra tam ad ortū q͡ʒ ad auſtrū ampli⁹ ꝓtendit. Vn̄ qui in extrema orientali plaga degūt pedes aduerſos habent q̄ in vltima occidentis regione viuūt:taleſq͡ʒ Antipodes dici poſſunt. Hos tn̄ diuus Augu.negat li.xvi.de ci.dei ca.ix.q2 fortaſſe nondū tanta lōgitudo habitabil' in oīm noticiā venerat. Ad auſtrū vero nō tantū porrigit terra habitabil'(ſaltē cognita) que antipodes habere poſſet illos qui magis ſeptētrionales ſunt. Omnia hec aperta demonſtratione videri poſſunt in ſphera ſolida. Nos interim alia percurramus.

Climatū longitudo

De diuiſione terre habitabilis in Europam Aſiam et Aphricam. Capitulum.XLIX. Di.

SEPTENTRIO
Aparctias
Circulus Arcticus
Subsolanus
ORIENS
Zephyrus vel fauonius
Nothus vel Auster
MERIDIES
EVROPA
APHRICA
ASIA
Anglia
Mare mediterraneum
Mare hircanum
Media
Persis
Gedrosia
Sarmatia asiatica
Tartaria magna
Imaus mons
Serica
Sinarum regio
India extra gangem fl.
India intra gangem
Tropicus Cancri
Sinus persicus
Arabia felix
Sinus Arabicus
Sinus gangeticus
Antropophagi
Libya interior
Getulia
Atlas mons
hesperi Aethiopes
Ethiopia sub Aegypto
hic reperiuntur Elephantes albi. Rhinocerontes & Tigrides.
Ethiopia interior
MARE INDICVM
Mare Indicum
Equinodialis
Taprobana
Palu des
Mons Lune
Tropicus Capricorni
hic Aphrice terra longius protenditur ad quadragesimum ferme gradum
hic non terra sed mare est: in quo mire magnitudinis Insule, sed Ptolemeo fuerunt incognite.

NE pigeat queso ad maiorē dictoꝝ intelligentiā terre habita-
bilis mariſq; ꝯfigurationē in plano deſcribere. Ma. Pars
terrene molisque ad dñi imperiū aquis cōgregatis in locū vnū
apparuit arida a coſmographis ꝑter diuiſiōes in zonas τ cli
mata ſupra memorata trifariā partiť. In europā ſcȝ Aphricā
τ Aſiam. quas ꝑtes aqua circūfluēs τ interlabēs gñali noīe Mare
mare appellať Ab oris añt τ terre ꝓuincijs alijs ve cauſis diuerſa noīa ac- Ambroſius
cipitꝫ ſinus ipſius diuerſa maria dicunť. vt diuus Ambroſius teſtať libro
tertio heramerō ca. tertio. Europam ab Aphrica diuidit mare mediter-
raneū qđ ab occidentali Oceano circa Gades inſulā τ columnas herculeas
nō amplius decē millib͛ paſſuū patens: terras aperit atq; intrat. ait Pom Pōponius.
ponius Mella Aphricā ab Aſia diſterminat Nilus qui a meridie in Ethi Mella.
opiam diffundiť. τ Egyptū ꝑlabens atq; mirabili fecunditate irrigans oris
nō minus ſeptē mari infundiť. Aſiam ab Europa diuidit Tanais fluuius
a ſeptentrione in mediā fere paludē Meotidē defluens cū ponto reliquū
Aſie ab Europa ſeparat. patent hec in hic affixa mappule mundi deſcripti
one. Di. Perlucide. ſed quid interpoſitis nominib͛ alijs deſignare ꝑtendis
Ma. Principaliores vniuſcuiuſq; terre regiones ſeu ꝓuincias. Di. Com
modiſſima ad hiſtoriarū intellectū ſaniorē haꝝ videtur eſſe cognitio. Ma.
Has enumerando magis quā deſcribendo ꝑ currere libet breuitatis gra-
tia. Nomina quoq; τ regionum limites non intendo hic limare et ſecun-
dum preciſionem diſcurrere: nam in talibus inuenies etiam claros Geo-
graphos digladiari. Di. At primum deſcribas Europam: in qua nos cō-
ſtitutos iamdudum relatione multorum didici.

Satrape Europe nominatim enumerantur Capitulum quinquageſimum. Magi

EUropa ab occidente clauditur mari Athlantico: a ſeptētrione O-
ceano Britānico: ab oriente Tanai Meotide Palude τ ponto a
meridie mari mediterraneo. In ea ſunt regiones τ populi pluri
mi ob aeris tēperiem. Ab occaſu verſus ortū ꝓuincie magis no-
minate ſunt Hiſpania: que Hiberia τ Heſperia nōnunq; nomi
nať. Cuius ꝑtes ſunt Betica ſiue regnū Granatę qđ noſtro euo rex Hiſpa- portugal.
nie Ferdinādus Sarracenis decēnali obſidione τ bello abſtulit: chriſtiani- Cateloni.
tatiq; adiecit Luſitania ſeu portugalia. Tarraconenſis ſeu Catilonia he ꝑ- Gallicia
tes principales hiſpanię: in qua τ alia regna ſunt. Inter que regnū Galatię Caſtella.
lōge lateq; vulgať ꝓpter vlem ꝑegrinationē ad ſctūȝ apoſtolū Jacobū Cō
poſtellanū. Regnū inſuꝑ caſtellę τ legiōis aſtronomis memorabile reddidit
Alfonſus rex prudentiſſim͛: q̇ tabulas motuū corpoꝝ celeſtiū miro ingenio
cōpilauit. Hic iuri ſuo qđ ex electione habuit ad imperiū intuitū pacis vo Gallia
lūtarie ceſſit. Hiſpaniā ſequiť Gallia medio monte Pyrreneo. Partes Gal-
lię ſūt aq̄tania Lugdunenſis Narbonenſis ſeu Delphinat͛ ſiue ꝓuincia τ
Belgica fere ad Rheni fluenta vſq; ꝓtenſa. Partiales ꝓuincias Gallię ſi di-
ſtinguere volueris: occurrūt ecce Francia Normādia Britannia Turonia Germania
Picardia Flandria Brabantia Gelria Holandia Selandia Burgūdia Lo- magna.
thoringia Lucelburgia Heluecia ſiue Alſatia: que tamē germanie poti͛ eſt
cōiungenda. Galliā autē ſequitur Germania magna ad Sarmatiam vſq;
extenſa inter Rhenum fluuium ab occidente mare a ſeptentrione τ Danu
biū a ꝑte meridionali. Partiales regiones germanie ſunt Franconia ſiue
Frācia orientalis. Weſtualia Friſia Saxonia Thuringia Haſſia Marchia

Brandenburgeñ Misia Slesia. Bohemia Morauia Cimbrica Chersonesus q̄ nunc Dacia vulgo Denmarck ad septentrionē. Nam alia est Datia: quaꝫ Ualachiam nūc noīant. de qua paulo infra. Post Cimbricā Chersonesus Noriuegia Suetia in mari. Inter Danubiū ⁊ Alpes reticas: primā Reticā ponūt: que ⁊ Sueuia ꝙuis vltra Danubiū ꝑtensa sit. Post hanc vindelicia seu Bauaria. cuiꝰ silr pars nō modica vltra Danubiū extendiť. Noricia cui nōnulli Stiriam ⁊ Charintiā ascribūt. Pannonia superior nunc Austria. Pannonia inferior que ⁊ Ungaria a mari Hadriatico Histria Illyris. Liburnia quā dicunt Croatiam. Dalmatia. que ⁊ Sclauonia Italia est ab al pibꝫ ad mare mediterraneū. In ea regiones nō pauce Lombardia Tuscia Ethruria Campania Marchia Aprucia Calabria Apulia. ⁊ sic de alijs Ungariam sequiť Misia: aut verius Mesia superior: que Seruia siue Roscia. na: ⁊ partim Bosna dicitur: Mesia inferior que cōtinet Bosinenses ⁊ Ualaccos. Bassos ⁊ nūc Bulgaria Datia que ⁊ Ualachia Thracia in qua Cōstantinopolis quondā ciuitas imperialis grecie: Chersonesus Epirus seu Romania Dedania Molossa Chaonia. Peloponessus seu Morea Achaia. ibi Corinthus. Arcadia ipsa est Sicionia a Sicione rege: a quo regnū Sicionoꝝ qđ inter quattuor computatur ab Augustino libro de ciuitate dei Macedonia Thessalonica Ellados seu Attica: vbi athenis Boecia: vbi Thebe ciuitates nomiatissime. Grecia ecce ꝙ lata: hodie heu heu a spurcissimo inimico crucis Christi Turco ferme tota deuastata A Germania vsq̄ ad Scithiam Sarmatia est regio latissimꝰ: cuiꝰ partes vt aiunt Polonia: Massouia prussia Lithuania. Samethia. Liuonia Russia ⁊c̄. Scithia. ⁊ que noīate sunt Sarmacie regiones: Barbaria dicebať a feritate gentiū. Dimissa particulari haꝝ descriptione ad Asie ꝑuincias transeundū est.

Asie regiones nominatim ponūtur. Ca. XXXXI. Di.

Sie regiones que sunt: Ma. Enumeranda Asie ꝑuincias non omnes: sed magis apud nostros nominatas: ipam ad latitudinē in duas ptes diuisam intelligamꝰ: septētrionalem scꝫ ⁊ meridionalem. Primo septentrionalē: dehinc meridionalē describamus.

Declaratio mappule Asie minoris.

Di. Ocyus: ne occiduus sol lucem ante cōplementū auferat. Ma. Tertia orbis pars ꝙuis Asia appellatur generali nomine: pars tamen eius minor asia nominatur. habens ꝑuincias ⁊ regiones multas precipuis ecclesijs ornatas: quibus quondā ꝑerat sanctus Joannes euangelista. nunc autem nostris exigentibꝫ demeritis: ab inimicis crucis Christi dirutas ac fedatas cognouimus. Hic ob spacij angustiā pro nominibꝫ regionum litteras posui. vbi est pontus. hic est et Bithinia littera. f. signata. Galatia. g. Paphlagonia: Pisidia. h. Capadocia. i. Caria. a. Liria. b. Pamphilia. c. Lidia. d. Circa hanc in mari est insula Melcta. in actibus Apostolorum Mitilene nominata (ꝙuis erronee) in qua mira operatus est Paulus apostolus. Phrigia ꝑuincia asie minoris signatur p. e. Circa hāc inuenies insulam Tenedos. Cicilia. Armenia minor. Armenia maior. Colchis: vnde Jason medee magis instructus aureum vellus abstulisse fabulatur: quia torrentes illius auruꝫ deferunt: quod lanosis pellibus accole excipiunt. Taurus mons a Pamphilia exoritur ⁊ ad Indos vsq̄ ꝓtenditur. A Tanai amne Scithia seu Sarmatia asiatica longo tractu ꝟsus ortū ꝓgreditur. Altera extra Imaum mōtem: altera intra Imaum cōtinetur. Mare quod ibidem conspicis: Caspiū Hircauū ⁊ Scithiū ab omībꝫ nominari solet: ⁊ a septētrionali oceano la-

tenter quasi fluuiꝰ intrat. In hoc insula est Talge sine cultu semp fertilis: regiones hic multe sunt: videlicet hircania: Hiberia: Albania: Bactria: Margiana: Aria: Sogdiana: Sacharū regio: Serica in qua vt aiunt sericū arboribꝫ in modū lanuginis adheret. gens illa plena scribit iusticię et commercij. Alteriꝰ medietatis asię regiones sunt a mari rubro arabia triplex: videlicet arabia deserta: arabia petrea vbi metropolis Petra. de qua Isaias Emitte agnū dn̄e dn̄atorē terrę de Petra deserti ad mōtē filie Sion. et arabia felix. vñ. thus venit et. ob id. thurifera dicit. Syria silr triplex ē: Palestina Phoenitia et Syria curua. Omnē aūt terrā a Damasco vsqꝫ Gazaꝫ terrā Canaan et terrā pmissiōis sacre historie vocitant (In qua puincie singulares sūt Damascena. Galilea. Samaria. Judea. Palestina et Idumea) Mesopotania. Caldea. vbi Babilon. Assyria. Susiāa. Media. Persidis. Parthia. Carmania deserta. Carmania altera. Drāgiana: Gedrosia. Arachosia Paraponisus. India intra Gangem: India extra Gangē. Sinarū regio. ⁊ i pelago indico Tapbana insignis insula regiones sitę vltra meridianū vltimū a Ptolomeo descriptū ferme ad. 40. gradꝰ. Silr ⁊ particularē earū q̄ nōiatim cōmemorate sunt: descriptionē q̄ntū ad situ: fertilitatē: cōtinētiā: accolarū pprietates et mores ex. Plinio Strabōe Ptolomeo pquirere poteris. Dis. De Aphrica aūt quid fiet: nūquid indiuisam eā ⁊ silentio trāsib:

Aphrice regiōes enūerant. Ca. q̄nq̄gētesimū secūdū: Mag.

Aphrica ab occidēte mari athlantico: a meridie oceano Aethyopico: a septētriōe mari mediterraneo: et ab ortu Nilo finit. eisdē tñ q̄ vltra Nilū sunt ad mare Rubeū regiōes hic addite sunt. Ab occasu mōtē hꝫ Athalantē. quē ob altidudinē celū sustētare dixere. Regio prima Mauritania tingitana: scd̄a Mauritāia cesariēsis. tertia Libia iterior. quarta est Nūida q̄ꝫ ⁊ Mappaliā nōnulli dixerūt. q̄nta Aphrica minor: i q̄ illa magna Carthago stadiorū: 360. olim Romāi iperij pmulax gmula. sexta est Cirencica: q̄ꝫ et Penthapoli vocāt a nūero ciuitatū: q̄rum Cyrene vna est regiōi nomē accomodās. septima Marmarica est. octaua Libia. q̄ noīe etiā tota Aphrica appellat. nona Aetyopia iterior. decima. Aegiptꝰ iferior. in q̄ olim. filij Israel sub Pharaōe post durā suiturē mirabilia viderūt: q̄ dn̄s opabat p Mosen in cāpo Thaneos. Est aūt Thanis ciuitas Aegypti isignis tūc regali psidētia decorata. In Aegipto sunt Alexādria: Damiata: ⁊ Soldani sedes amplissima ciuitas Chayrꝰ: q̄ꝫ ⁊ Alkyr nomināt. Supra hāc Aegiptū alia Aegiptꝰ est Thebais. s. mōachorꝫ ⁊ anachoritarū: olim celibi conuersatione decora. In hac Thebais ciuitas q̄ꝫ cētū portas totidēq̄ꝫ aulas ⁊ pncipes habuisse astruūt: e quibꝫ sanctus Mauritiꝰ cū gl'iosa legiōe vēisse tradit. Sup̄ hāc Aethyopia est mediterranea gētes mlte ac mirabiles: Troglodite q̄ vescunt spētibꝫ stridēt magis q̄ꝫ loq̄nt. Garamātes: q̄rū vxores cōmunes sūt. Augiles: Blēmes siue Blēmij capitibꝫ carēt: vultꝰ hn̄t in pectore. Satyri: q̄lē scūs Anthoniꝰ vidit. vt legēda edocꝫ. Athalātes: Getuli: ⁊ alie mlte q̄rū desptiōes pmēorati cosmographi psequūt. Insulas paucas i desptiōe hac inuenies. q̄rū noīa Gades: q̄ Betice adiacꝫ. Corsica. Sardinia. ⁊ Sicilia circa Italiā. Corcyra in Hadriatico mari. Euboea: q̄ ⁊ Nigropōt Boetię opposita ē Creta siue Cādia. Rhodꝰ ⁊ Ciprꝰ. In septētrōali pelago sunt. Hibernia Anglia: q̄ Albiō ⁊ oli Britania dicta ē cuiꝰ ps Schotia Thile Irlādia in vltimo mari. Orchades. 30. nūero ⁊ Scādia memorabilis. Hęc circa terrę infime ptis elemētalis mūdi de

mirabilia Aphrice.

scriptionē cōmonuisse magis ꝙ̄ tractasse me cognoueris: ne aliq̄n̄do ꝑutilē. cosmographie sciā abhorrescas: sine qua nec gentiliū nec sacrarū lr̄aꝝ histo rias plene intelliges Di. Introductiōe ista edoctus, cum vacauerit alioꝝ scrip ta diligentius lustrabo. interim que supsunt de Astronomia ꝓsequamur. Ma. Singulas ꝛ celestis ꝛ elementalis regionis ptes: sicq̄ totius mūdi ha bitudines ea q̄ potuimus breuitate descripsimus: nec relictū videt̄ qd̄ neces sario explicari tu exposcas. Di. Satis abunde de his tractatū est: nihil aūt de Astroꝝ iudicijs quibꝰ nōnulli quotānis de tēpoꝝ varietate annone, ꝑenu rie ꝛ abundātia, bellis ꝛ egritudinibꝰ diuersis futura ꝓnostiscant. Ma. Hec ē Astrologia non Astronomia edocet: que ex motibꝰ: cōiunctiōibꝰ: aspectibꝰ et influentijs celestiū corpoꝝ inferiorū mutatiōes considerat. Di. Ne graueris obsecro huius principia breui sermone explicare. Magi. Commodius hoc ab alio tractatu exordiemur. Di. Ut libet.

Libri Septimi Tractatus secundus De Astrologia. Capitu lum primum De partibus Astrologie. Magi.

Strologie ptes quinq̄ numerant̄ Prima q̄ introductoria est circa ꝓncipia versat. Altera de magnis annuis reuolutiōibꝰ tractat. Tertia genituras singuloꝝ dijudicat. Quarta interro gatiōes considerat. Quinta electiōes explanat. Additur a qui busdam pars sexta que imaginū fabricā ꝛ operatiōem edocet Dis. Hoc seruato ordine singulas ꝑcurramus. Ma. Pla ne ꝑcurremꝰ. nam pauca ad modū de his dicere statui. Dis. Quā ob cau sam? Mag. Ne ꝓcellens ingeniū tuū altioribꝰ imbuēdū disciplinis: ꝓter necessarijs ac minꝰ cert̄ institut̄ prepediā. Dis. Fac qd̄ noueris vtiliꝰ.

De principijs Astrologie. Capitulum. II Mag.

Rincipiorū que introductoria pertractat: q̄dam sunt circa zodiaci partes ꝛ earūdem naturas. quedam cū ea planetaꝝ q̄litates: non nulla vero circa domorū diuisiones ꝛ earūdem ꝓcationes. Di. Zo diacum in duodecim ptes siue signa ꝛ vnūquodq̄ ex his in trigin ta gradus lōgitudinis: ꝛ duodecim latitudinis diuisum ex ꝓcedētibus liquet Mag. Sicut circulorū in sphera descriptorū diuersitas tm̄ est imaginaria: ita et diuisio zodiaci non est ex natura aut primordiali creatione: sed pro ar bitrio ꝛ Astrologoꝝ fictione: vt initia ꝛ terminos calculandi motus habeant

zodi. diuisio imaginaria nō natura lis est.

Ma. Quare igit̄ zodiacū non in plura, aut pauciora ꝙ̄ duodecim diuiserūt signa: aut quare signū vnum in gradus triginta: ꝛ rursus gradū in sexagin ta tantū partiūtur minuta? Ma. Quia numerus iste diuisionibꝰ ꝛ calcula tiōibꝰ accomodatior est, vt testātur ipi Astrologi Hali: Auenrodan: in exposi tiōe Ptolomei, ꝛ Abraā Auenozra in libro rationū Astrologicaꝝ. Di. Potu issent igit̄ si voluissent in plures paucioresue ptes zodiacum diuidere. Ma. Etiā. Nā ꝛ Chaldei non signis ſ imaginibꝰ vndecim tm̄ vtunt̄. Librā ꝛ Scor pionē simul copulātes. Di. Memini hoc vltimū dū celestes imagines enu merares cōmemoratū: ſ earūdē naturas edito. Ma. De signorū naturis Astrologi ꝛ si multa nimis differāt: nobis tm̄ satis erit pauca admodū cōme morasse magis ꝙ̄ tractasse. Aries signū ꝓmum calidū est: siccū igneū ꝛ cole ricū ex corporis compage caput sibi vendicans. Taurus vero secundum sig num frigidum ꝛ siccum terreum et melancolicum: colla respicit. Gemini ter tiū in ordine calidū ꝛ humidū: aereū sāguineū: ꝛ brachia itueť. Cācer quartū

Aries
Taurus
Gemini.
Cancer.

signum frigidum ⁊ humidum: aqueum et flegmaticū. obtinet pect⁹: pulmonem: et stomachū: Leo quintum in qualitatib⁹ cū ariete cōuenit. cor ⁊ epar regit. Uirgo cum tauro concordat: sed intestina ⁊ fundum stomachi vendicat. Libra vero cum gemini cōgruit: sed renes et nates respicit. Scorpio cum cancro in q̄litatib⁹ congreditur: sed pudenda intuetur. Sagittarius rursum cū Ariete ⁊ Leone coincidit. ⁊ coxas intēdit. Capricornus cū Tauro item et cum Uirgine concordat. sed genua gubernat. Aquarius cum Gemini ⁊ Libra conuenit. sed cruribus ⁊ tibijs preest. Pisces vero in q̄litatib⁹ a Cancro non deuiant: sed pedes vendicant. Et cū semꝑ tria conueniant: quattuor triplicitates ex his fabricant. Primā videlicet Arietis Leōis. ⁊ Sagittarij dicūt orientalē masculinā: diurnam ⁊ sapore amaram. Alteram Tauri. s. Uirginis et Capricorni meridionalem: femineam: nocturnā sapore acrem nomināt. Tertiam que est Geminoꝝ Libre ⁊ Aquarij occidentalem masculinam ⁊ diurnam et sapore dulcem appellant. Quartam vero quam Cancer Scorpio ⁊ Pisces integrant: septentrionalem femineam, nocturnā ⁊ sapore salsam vocant. Illis quoq; trigonis dominatores ex planet. distribuentes tm̄ inter se pugnant. vt. cuius magis credendū sit facile non appareat. Amplius autē ⁊ signorum alia dicunt mobilia. que sunt aries. Cancer Libra Capricornus. alia fixa: que sunt Taur⁹ Leo Scorpio Aquarius. Reliqua vero cōmunia sunt. Quedam insuꝑ rationalia. vt Uirgo Gemini Libra Aquarius: ⁊ prima, medietas Sagittarij. Quedam preterea sterilia. q̄dam fecunda. ⁊ cetera multa id genus figmēta; ad gradus vsq; deducta cū alios dicant gradus masculinos alios femininos. lucidos quosdā ⁊ alios tenebrosos: fumosos vacuos puteales ⁊ azemēa siue valitudinarios. Preterea, ⁊ singula signa in ternas facies diuidunt: in terminos aūt inequales distinguūt: quorum dominia planetis distribuūt ⁊ multiplices fortitudines ipsis ratiōe taliū aduenire credūt: nam a triplicitate planetā fortitudines tres accipere autumant a termino duas, a facie vnā, a domo ꝑo quinq;: et ab exaltatiōe quattuor. Verū in ista graduum facierum ac terminoꝝ assignatione inextricabilis apd̄ astrologos nō infimos inuenit̄ diuersitas.

Leo. Uirgo Libra Scorpio Sagitta. Capcornus Aquarius Pisces.

Signa mobilia fixa comunia rationalia.

De domibus exaltationib⁹ naturis ⁊ qualitatib⁹ atq; aspectibus planetarum. Capitulum. III. Disc.

Domus planetarum que sunt? Mag. Signa zodiaci. Nam Saturno pro domicilijs assignant Capricornum ⁊ Aquariū Ioui Sagittariū ⁊ Pisces. Marti Arietem ⁊ Scorpionē. Soli Leonem tantū. Veneri Taurum ⁊ Libram. Mercurio Gemini ⁊ Uirginem. Lune solum Cancrum. Disci. Exaltationes vero que sunt? Magi. Saturnus exaltatur in gradu vicesimo Libre. Jupiter in quindecimo Cancri. Mars in vicesimooctauo Capricorni. Sol in decimonono Arietis. Uenus in sexagesimosecundo Piscium. Mercurius in quindecimo Uirginis. Luna in quarto Tauri. Casus omnium sunt in locis oppositis. Disci. Plane. sed quid tradunt de planetarum qualitate? Mag. Saturnum frigidum ⁊ siccum colore nigrū et sapore stipticum dicūt. Jouem vero humidum ⁊ calidum: colore cinericium aut viridem: sapore dulcem. Martem siccū ⁊ calidum: rubeū ⁊ amarū

Exaltationes Planetarum

Nate Planetarum.

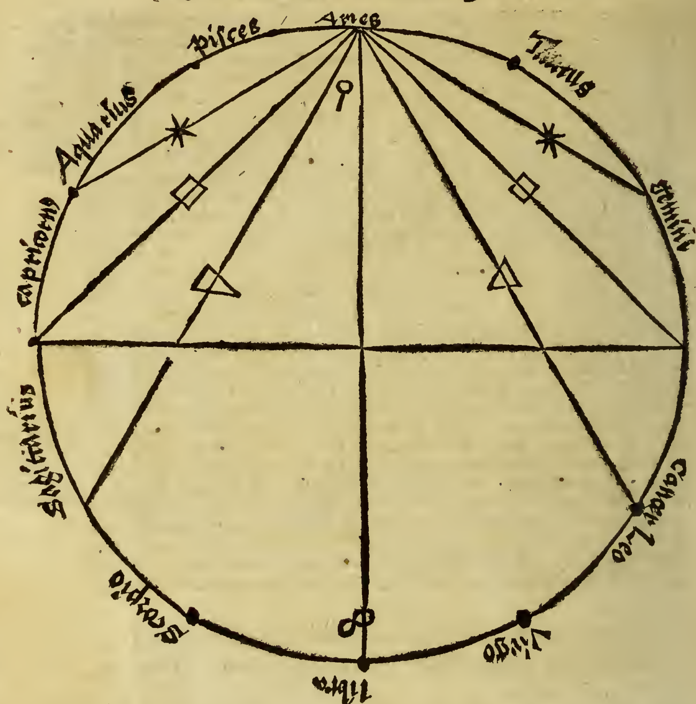

Solem calidum ⁊ siccum: in colore peregrinum: ⁊ sapore acutū. Venerē humidam ⁊ frigidam: albam et vnctuosam. Mercurium variū: ⁊ planete cui iungitur in qualitatibus primis se cōformantem: in colore mixtum: ⁊ sapore acetosum dicunt. Lunam frigidam ⁊ humidam croceam ⁊ salsam ꝑhibēt. Rursum ex his q̇dam graues ⁊ pondorosi nominant. vt Saturnus Jupiter Mars. Alij leues. vt. Venus Mercurius Luna. Sol autē nec ponderosus nec leuis est. Quidā etiam fortune sunt. vt. Jupiter fortuna maior. Venus fortuna maior. Alij infortūe sunt. vt. Saturnus infortuna maior. Mars infortuna minor. Mercurius aūt cum bonis bonus: cū malis malus. Sol bonus ꝑ aspectū: malus ꝑ coniunctionē. Luna quasi nūcia ꝑ oēs currit: ⁊ ab ipsis fortunata ⁊ infortunata reddit. Venus ⁊ Luna feminini sunt: reliqui oēs masculini. Nocturni sunt Mars Venus ⁊ Luna. Diurni sunt alij oēs. Nō nulli amici dicunt: q̇dam inimici nominant. Nam amici Saturni sunt Jupiter Sol Luna. Inimici sunt Mars ⁊ Venus. Jouis amici sunt omnes: excepto Marte. Martis amica sola Venus est: ceteri inimici. Solis amici sunt

Jupiter: Venus: Inimici Mars: Mercurius: et Luna. Mercurij amici sunt Saturnus: Jupiter: Venus. ceteri inimici. Lune amici sunt Saturnus: Jupiter: Venus. alij inimici. Amici capiti draconis dicunt esse Jupiter et Venus: de quorum natura est. et ideo fortuna. Amici caude sunt Saturnus et Mars: quorum naturam participat. et ideo infortuna est. Augent aũt et minuunt ista per aspectus. Di. Quõ se aspicere dicunt? Mag. Cum in eodem signo et gradu sunt: coniũcti dicunt. per contrariũ separati nominant. Si autem per sextam partem zodiaci. hoc est per duo signa distant: aspiciunt se aspectu sextili: qui est amicitie imꝑfecte. Si autẽ per teriam zodiaci ꝑtem distant. i. per quatuor signa: trino aspectu se respiciunt: qui est amicitie ꝑfecte. Si vero per quartã ꝑtem zodiaci. i. per tria signa opponunt: q̃rto se aspectu intuent: qui est inimicitie imperfecte. Si autem per sex signa distant: oppositi dicunt. qui aspectus est ꝑfecte contrarietatis. Di. Quatuor igitur aspectus sunt. sc3 sextilis. trinus. quartus. et oppositio. Magi. Sane. nam cõiunctio ꝓprie aspectus dici nequit: et vim sortit. vt q̇dam tradunt per gradus. ix. ante et post. Figura aspectuũ est quã hic sup̃ cernis.

De quibusdam alijs accidentib⁹ planetarũ que et astronomũ ignorare non oportet. Ca. IIII. Mag.

Preter hec aũt et planet̃ alia multa noĩa attribuuntur et accidẽtia: quorum cognitio etiã. Astronomis vtilis est. Di. Eo magis explicãda sunt. Ma. Planete q̃ndoq3 dicunt directi: quãdoq3 retrogradi: nũc etiã stationarij. Di. De his ĩ ꝑcedẽti tractatu disserttũ esse memini. alia si q̃ sunt enũcra. Ma. Planete dnr etiã q̃ndoq3 tardi cursu et minuti: cũ. s. linea veri mot⁹ eorum tardi⁹ movet q3 linea medij mot⁹: aut ꝯ successionẽ signorum incedit. veloces aũt et aucti cursu dicunt quãdo secundũ successionẽ mouentur. Aucti vero numero sunt: quãdo equatio addit sup mediũ motũ: cũ aũt minuit: minuti numero vocãtur. Aucti vero lumine sunt: quãdo a sole recedũt: vl' sol ab eis. et minuti lumine vocãtur: quando ad solẽ appropinquant. et cum ad gradum decimũquintũ aut duodecimũ veniũt: sub radijs sunt: et combusti nominãt. Orientales sunt: qñ oriuntur ante solem. Occidentales vero: cum occidunt post solem. Unde et Venus solem ꝑcedens in aurora Lucifer: sequens autem Solem post occasum: hesperus dicit. De qua Boetius li. pmo de consolatu philosophico metro quinto ait. Et qui pme tp̃e noctis agit algentes hesperus ortus: solitas iterũ mutet habenas phebi pallens lucifer ortu. Dicunt et orientes ortu matutino: cum de sub radijs exeunt: et ꝓpter remotionẽ eorum a Sole: mane ante ortũ Solis apparere incipiunt. Orientes vero ortu vispertino dicunt: cum de sub radijs exeunt: et ꝓpter remotionem eorum a Sole vespere post occasum solis apparent. Occidentes aũt occasu matutino sunt: cũ radios solis ingredientes mane occultari incipiũt. Et occidẽtes occasu vespertino: cũ radios solis intrãtes: et post solis occasu3 occultari incipiunt. Tres tñ supiores occasu matutino nõ occidũt: nec ortu vespertino oriunt. Meridionales etiã planete appellant: cũ in suo ecentrico ab ecliptica v̓sus meridiem declinant. Septentrionales aũt: cum v̓sus Septentrionem tendũt: Respectus aũt planetarũ: quos in diuersis signis ad diuersas corpis partes habere dicunt: in sequenti patent descriptione.

Quas corpis ptes planete in diuersis signis respiciãt. Cap. V.

	♄ Saturn'	♃ Jupiter	♂ Mars	☉ Sol	♀ Venus	☿ Mercuri'	☾ L
Aries ♈	Pectus	Ventrem	Caput	Femora	Pedes	Crura.	Gen
Taurus ♉	Ventrem.	Dorsum.	Collum	Genua	Caput.	Ped s	Cr
Gemini ♊	Ventrem	Verenda	Pectus	Crura Talos	Collum	Caput	Fem
Cancer ♋	Virilia	Femora.	Pectus	Pedes	Brachia Humeros	Oculos	Ca
Leo. ♌	Verenda.	Femora Genua	Ventrem.	Caput	Cor	Gutur	Col
Virgo ♍	Pedes.	Genua	Ventrem.	Collum	Ventrem	Cor	H
Libra. ♎	Genua.	Oculos	Verenda.	Humeros	Caput	Ventrem	Co
Scor. ♏	Talos	Pedes	Caput Brachia.	Cor	Verenda	Dorsum	Ve
Sagitta ♐	Pedes	Crura.	Manus.	Ventrem.	Femora	Verenda	Do
Capri. ♑	Caput. Oculos	Crura.	Dorsum.	Cor	Verenda	Femora	Fe
Aquari ♒	Collum	Pectus.	Cor	Verenda	Genua.	Femora.	V
Pisces ♓	Humeros	Cor	Ventrem	Femora	Dorsum	Crura.	H

De diuisione celi in domos.xij.& noib9 earundē. Ca.VI.O Ja.

Otum iudicandi negotiū : maxime ex zodiaci in duodecim domicilia ptitione depēdere existimant. verūtamen nec in hac cōcordant. Sꝫ p̄termissis duob9 partiendi modis: tertiū exēpli causa pandā: qui talis est. vt intelligant̄ sex circuli magni in sphera sup polis mūdi vtrinq̨ sese intersecantes: atq̨ per puncta eq̄noctialis diuisi in duodecim eq̄lia trāscuntes. Per hos em̄ sex circulos zodiacus in duodecim: sed nō eq̄les partit̄ domos : quarū vna medietas sub horizonte: altera supra horizonta apparet: & opposite eq̄les reperiunt̄. Quatuor ex his anguli vocant̄. scꝫ Prima que est angulus orientis. Septima: opposita angulus occidentis. Decima est angul9 diei seu medij celi. Quarta est angulus noctis sub horizonte. In his (vt aiunt) planete sunt fortiores. Post has q̄tuor domos succedentes nominant: in quib9 planete sunt debiliores q̄ in angulis. & sunt domus. ij. viij. xi. & v. Reliq̄ q̄tuor cadentes noiant̄: ceteris debiliores. Ex his & constellationib9 in illis repertis per ceteras Astrologie partes varia ac mira p̄dicere conant̄.

Domus]
Cadentes
Anguli]
Succedētes

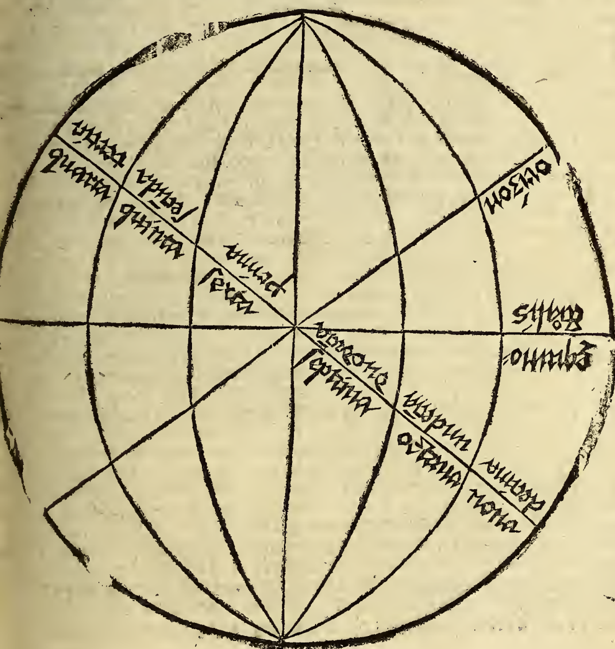

Si demonstratione experientia: aut alia quauis via Astrologie principia cognita sint. Cap.VII.

Di. Riusq͂ has ptes aggrediamur: edicito quonā mō Astrologi tā tam partiū eiusdē celi diuersitatē inuestigare potuerunt: aut qd firmitatis habēt: q etiā in gradibus q͂trum ad q̄litates facies: terminos: exaltationes: et casus ponūt: et planetis attribuunt? **Ma.** Astronomie pncipia: de q̄bus in p̄cedenti tractatū est: ex Geometria numeroꝝ cōcurrente rōne indagari potuere. **Di.** Non de illis (qm̄ q͂titatem concernūt) q̄stionē moueo: sed de diuersitate q̄litatū: et influentiarū celi et partiū eius: et planetarū dn̄ioꝝ et fortitudinis incremēto in illis. **Ma.** Ab

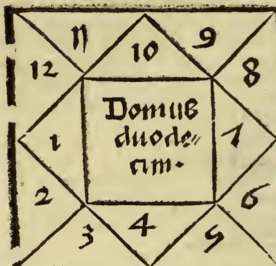

effectibꝫ (vt aiūt) in multoꝝ cognitionē deuenere p crebras et diutinas obseruationes. Vn̄ et nōnulli ab exordio mundi p̄mis hoībus intm̄ vitā prolongatā a deo celi autumāt. vt Astronomiā: Astrologiā: et ceteras artes que longa expientia acq̄runt inuestigare possent. alij p̄mo parenti Adam et patriarchis nōnullaꝝ Astrologie ptem reuelatā aiūt. Vn̄ et Magister in histo. Abraam Egyptios Astrologiā docuisse testat. qd haud obuio q͂tuꝫ ad tēporū varietates sicut scriptū est. vt sint illis in signa et tempa: non aūt quātum ad diuinationē: quā deus semini Abrae specialiter interdixit. vt patebit infra. **Di.** Interim dictis assentior: sed cur longa obſuātia et experimētis plurimis Astrologie pncipia haurire nequeriut: nō apparet qd posset cōuenienter opponi. **Ma.** Si expimentis q̄ tradunt pncipia didicissent: vtiq͂ non semel sed frequenter easdē cōstellationes integre obſuassent: sed obstat qd et ipi vere affirmāt eandē cōstellationē totalē nunq͂ vel saltem post annoꝝ multa milia rediturā: nec sufficit pticulares cōstellationes sepius obſuasse: q̄ppe cū nulla stellarū seorsum influat: sed simul cum omibus etiam Astrologis nunq͂ visis vel cognitis certo dicere nequeāt. cur magis vni q͂ alteri expimentalis effectus veniat ascribēdus: nisi forte Soli et Lune: sydera etiā omi videnti notis: quibꝫ tn̄ in efficiētia frequēter p̄ponūt sydera innumera: aut nob̄ remotissima. Multum p̄terea opationē celestiū variat: impedit aut minuit in supioꝛibꝫ alia cōstellatio et inferioꝛibꝫ materie indispositio. Sed esto hauriri possit constellationū quas in iudicijs attendunt efficientia. sed nondū est inuenta: sufficienterq͂ obſuata. patet legenti Astronomoꝝ de motu stellaꝝ firmamenti: et etiam erraticarū dubia. Antiq̄ores quippe sup̄ firmamentū nullū aliud celū cognouerūt. q̄ tn̄ iunioꝛes Astrologi etiā in prati vtunt. Chaldei et Aegyptij non infimi in Astrologia stellis fixis: vnū tm̄ motū attribuūt. s. diurnū. Ptholemeus addidit scdm: qui est ab occidente in orientē. Thebit tertiū inuenisse dicit: q̄ est v̄sus meridiem et aq̄lonem. In tempe vero multū discordant: vt prim dictū est in superioꝛibꝫ. nec mirū si de fixis trepidant: qui etiā in motu Solis et Lune inter se pugnant: vt et q͂titas anni solaris adhuc apud Astronomos quo ad p̄cisionem sit incerta: et in maxima Solis declinatione q͂tum differant superfluū est hic recensere. Constat aūt si Astrologus in gradu vno tm̄ fefelle

rit in captanda hora: in diuisione domoꝝ duodecim similiter deficiet. mu-
tabit eñ gradus signū: ⁊ in directionib⁹ etiam variat annū. mutabuntur
etiam aspectus ⁊ situs stellarū. Di. Fallax igitur sequat̄ Astrologorū ex-
perimētū necesse est. Sed et planete qua cōuentione inter se regendi ac do
minandi tempa. horas atq̄ momenta in diuersis ꝑtibus celi. etiam vt ais
climatū terre partiti sint vehementer hesito: ⁊ te sup hæc audire cupio: in
terim alia que q̄stionē augēt sileo. Ma. Hec ⁊ pene innumera alia sunt
que fidem Astrologie minuunt his que omniu causas (vt equū est) pro-
fundius rimant̄. ⁊ in Astrologie libris non nisi ꝑsuasiones quasdā legunt.
Nos autem qui ipam defendendam non suscepimus: reliquas eius partes
velocius percurrere debemus. Di. Ut lubet.

De secunda parte Astrologie: Et q̄lem influentiam celestium corporū in interiora Theologi cū Philosophis concedunt: voluntatem omino excipientes. Cap. VIII. Ma.

Ecunda (vt p̄missum est) Astrologie pars de reuolutionib⁹
est. hec coniunctiones ⁊ eclipses cōtẽplat: ⁊ ex his alijs insuper
constellationib⁹ de dispositione annone bellorū egritudinū: ⁊
mutatione temporꝫ: atq̄ innouatione legum futura p̄nunciat.
Di. Tu ne huiuscemodi futura contingentia celestiū cōside-
ratione p̄uidenda credis? Ma. Multiplicem ꝑtatem ⁊ ope
rationem celestib⁹ a conditore oim concreatā nemo sapiens dubitat: per-
paucas vero ex his omnibus in hominū noticiā deuenisse. ⁊ eas deo soli no
tas esse regius ꝓpheta indicat dicens. Qui numerat multitudinē stellarū Psalm. 146
⁊ omnib⁹ eis nomina vocat. Nomina vero a ꝓprietatib⁹ reb⁹ imponi constat:
quas solus nouit ꝑfecte qui eas cōdidit. vnde cōsequenter exclamat. Ma-
gnus dñs noster ⁊ magna virtus eius: ⁊ sapientie eius non est numerus.
Hec de ꝑticulari noticia intelligenda sunt: quoniā generalē influxum cele
stium qui fit per motū: lumen: ⁊ calorē in terrena: etiā philosophi (dono Primo me-
dei) cognouerūt. Unde Aristo. dicebat hunc mundū elemētarem lationib⁹ su theoroꝝ.
perioꝝ contiguū esse. vt inde virtus eius gubernet̄. Et alio loco. Latio inq̄t
Solis sub obliquo circulo (zodiacū denotans) generationes adducit. Nec Augu.
diuus Augustinus pbs acutissimus: ⁊ theologoꝝ p̄cipuus: ab Aristotel' sen
tentia in hac re dissentit: li. iij. de trinitate ca. iiij. Asserens corpa crassiora:
⁊ inferiora per subtiliora: ⁊ potētiora ordine quodā regi. Et li. v. de ciui. dei.
cap. 6. inter disputandū cum mathematicis ait. Non vsq̄quaq̄ absurde di
ci potest ad solas corporū differentias afflatus quosdā valere sidereos: sic
in solarib⁹ accessib⁹ ⁊ decessibus videmus: etiā ipsius anni tempora variari.
⁊ lunarib⁹ incrementis atq̄ decrementis augeri ⁊ minui q̄dam genera re-
rum: sicut echinos ⁊ conchas: ⁊ mirabiles estus oceani. nō aūt ⁊ animi vo
luntates positionib⁹ syderū subdi. Di. Aperte Augustinus inferiora su-
periorū influentijs subijcit. Cur ergo a nōnullis Astrologis aduersari dicit̄
Ma. Hic diuus pater (quemadmodū ⁊ ceteri viri philosophie: ⁊ verita-
tis cultores) Astrologie non ademit: quod ratio naturalis admittit. ⁊ sa-
crarū lrarum tenor incōmutabilis non reprobat. Nec tñ dicit corpoꝝ diffe
rentias necessario esse a celesti influxu: sed hoc posse cōcedit in q̄busdā. Nā
in eodē loco ait. sexus diuersitas nō ab influxu celesti est. cū sl' ꝯcipi possint
Gemini diuersi sexus: quid aūt tam ad corpus ꝑtinens: q̄ corpis sexus. Ce-

quunt᷑ enim: Bonauētura: Alexander de ales: Scotus: et theologorum numerosa turba omnes generalē celestiū: in inferiora influxū cōfirmantes. Inferiora in corpa nō humanas mentes seu volūtates: queadmodū in sententia Augustini hec excipiunt᷑. non enim possunt. vt idem sctūs pater testat᷑ li. xij. sup Gen. corpalia in spm agere. limitāt ceteri de per se et imediate. Nam cum intellectus (inquit) mediātibus speciebus a sensibus receptis in op' suū pcedat. et sensitiua potētia corporeis organis vtat᷑. de per accidēs et a remoto cōcedi possit: immutatis corpibus intellectū in sua opatione impediri. vt videre est in lunaticis: et freneticis. Ubi et scriptura dicit. Corpus qd corrumpit᷑ aggrauat aīam. et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Uoluntas aūt existens dn̄a oīm actuū suorū organo corporeo nō alligat᷑: sic nec intellectus: magis tn̄ libera est: nullus improbitatem patit᷑: nec celestium influxu subdit᷑. Et ideo actus a voluntate pcedentes: ab Astrologis preuideri aut diiudicari minime possunt.

Theologi qd tribuāt Astronōie.

Ex quinqꝫ causis Astrologi frequenter errant in iudicijs suis. Et quō in vlī de fertilitate et sterilitate terre de pestilētia, bellis et mutatione regnorum aliqd prenosticare possunt. Cap. IX. Di.

Um iuxta pmissam Augustini sententiā in elemēta et elementata afflatus syderū agat. vnde fit q Astrologi nōnunqꝫ de illis qꝫ in iudicijs suis et fallūt et falluntur? Mō. Quanqꝫ huius rei causa multiplex assignari possit: hec tamen inter pcipuas cōnumerāda est. q raro huius artis scioli iudicia sua inter pscriptos limites coartant: sed inanis glie cupidi: philateria sua dilatāt nimiū: et ex stellis augurari gestiunt: qd efficere nō possunt. Frequēter etiā ad pticulares localesqꝫ mutationes descendūt: singularū frugū species denotant: terrarū et incolarū euētus prosequunt᷑ seiūctim non attendentes: nō obstante generali influxu superiorū. et (vt Augusti. habet li. v. de ciui. dei. cap. vij.) electo ad seminandū agrū die: tam multa grana in terrā simul veniūt: sil' germināt: et exorta segete sil' herbescūt: pubescūt: flauescūt. et tn̄ inde spicas ceteras coeuas. atqꝫ vt ita dixerim congerminales: alias rubigo interimit: alias aues depopulant᷑: alias hoīes euellunt: pari iudicio de reliqs rebus iudicādū est. Sunt enim cause celestes fere innumere: ex quibus vt pmissum est tractatu pcedenti ex stellis fixis pauciores cognite sunt: quorum tamen actio qꝫtum possit Astrologorū traditiones carunt. Adde q de pncipijs et modo iudicandi pcipui auctores artis huius diuersa senserūt. Accedit plurimi nostro euo in praxi illa magistri nominari delectant᷑: qui nondū loqui ceperunt: ne dixerim didicerūt. Uiri aūt Philosophie gnari facile non enunciant: qd ex certis causis et demonstrationibus pitatis euidentiā non habet. Uerūtamē si anni qtuor partes a qualitatibus suis multū exorbitare cōtigerit: facillime sequet᷑ aeris intemperies: sicqꝫ frugū detrimentū aut excessiuo frigore vel calore vrenti: humore suffocante: aut siccitate consumente humidū radicale. Amplius turbaris elementis īmaturis frigoribus et aere infecto aut putrefacto: quo ad respirandū sedulo vtimur: egritudines euenturas temere nemo iudicabit. Denicqꝫ ex aere infecto: et alimentis incōuenientibus spm̄ aīalem turbulentū gñari phisica ratō suadet. Hinc egritudīes acute et cerebro multe obueniūt turbationes: quibus in vulgo dn̄antibus ad vnius filij Belial dolosam psuasionem insultus fieri haud erit difficile. Si enim princeps vi legis occurrere nitit᷑: mox a supba ceruice onus pitur: et sceptrū exactoris excutere molit᷑

Auicenna.

Hinc secte cõtentiões: ꝑtialitates: seditiões: bella: ⁊ cetera h̃moi oriũt mala.
Et q̃uis (vt Ptolemeus ait) vir sapiens dominet astris. sensualitati.s.et
letne. ⁊ inclinationibus obuiando: stultoꝝ tamen (vt Salomon non minus do
cte descripsit) infinitus est numerus. Unde mirum non est: si his ⁊ sim. illib
solerter penitus latis: non tam Astrologi, q̃ philosophi: medici: ⁊ longa ex Salomon.
perientia edocti agricole et naute: quoniã de futuris multa vera prędicũt
Etiam sine Astrologis regulis de morbis. de annona. deq̃ temꝑ estatibus.
Sed de illis hactenus. Terciã Astrologię ꝑtem aggrediamur: laboriosum
quippe hoc erit. quoniã fere innũeri codices sunt de hac parte. et e regione
viri eruditissimi ⁊ scitatis titulo ꝑfulgidi parũ illi tribuendũ astruunt.

De tertia parte Astrologię de natiuitatibus/ quid ex domibus quatuor primis Astrologię pronosticent. Capitulũ. X. Di.

Uid hęc pars futuri pręsagit? Ma. Mortem ⁊ vitam: ⁊ fer
me oẽs nascentiũ euentus q̃ales futuri sunt. vt patet legen
ti ꝑcationes. xij. domoꝝ in quas celũ in hora natiuitatis diui
dunt. Ut aũt breuiter me de hac parte absoluã: ex multis pau Fcationes
ca ſm domoꝝ ordinẽ in libris Astrologoꝝ expsa annotabo. domoꝝ celi
Di. Probe. Mag. Ex habitudine p̃me domus planetarũ ⁊ stellarũ in
ea existentiũ: ⁊ partiũ natura ac varijs affectib; mira de anima nati pręg
dicũt: vicꝫ si liberalis. si legum amator. si mitis aut bellicosus. si diuinaꝝ sci
entiarũ indagator: alteriusue studij aut operationis amator: ⁊ quantus qua
lisue in corpis habitudine futurus sit natus. Ex secunda domo de ꝓsperita
te ⁊ infortunio diuitiaꝝ nati futura vident: si eas vel ex hereditate. merca
tura. aut q̃uis alio ingenio aut labore habiturus sit. ⁊ amplius si sua spõ
te acq̃sitas dilapidabit: aut violẽtia q̃libet siue infortunio amittat. Ex ter
tia domo de fratrib; nati: de peritia legũ ⁊ obseruantia earundẽ: ⁊ ibi p par
tem quã absconditã noĩant Astrologi: de arcanis cõscientię nascẽtis erga
nam deũ ⁊ erga hoĩes iudicant. Nam vt ait Albiaan. Bumnezra in expositiõe hu
nozra. ius domus. Si Jupiter fortis in natiuitate ꝑtem illã q̃cunq; modo respe
xerit: ⁊ deũ diliget (scꝫ natus) ⁊ a deo diligetur. ⁊c. Di. Hoc ne verũ credis
Ma. Minime. nam dicit scriptura. Nescit hõ an odio vel amore dignus sit
⁊ cõscię archana soli deo patent. Di. Insania ergo ista nõstam cõfutãda
q̃ vt heretica execranda est. Ma. Duas fortunas inter planetas noĩant
Venerẽ. s. ⁊ Jouem. Uenus (vt aiũt) dat felicitatẽ vitę p̃sentis. Jupiter aũt
largit felicitatẽ vitę futurę. Di. Et q̃d de Chrõ sentiũt. q ait in Euange
ternus lio. Ego vitã eternã do eis: sed perge in narratiõe. Ma. Maternus quo
logus. dem nõ infime auctoritatis apud Astrologos scribit. q Saturnus in Leo
ne cõstitutus facit longeuos: quoꝝ aĩa post mortẽ ad celos transibit. Disc.
Cur ergo Chrs dicit. Si vis ingredi ad vitã eternã serua mandata: ⁊ nõ po
tius attende si habueris Saturnũ in Leone? Ma. Albumasar impieta
tem impietati accumulans ait. Qui deo supplicauerit hora qua Luna cum
capite Draconis Joui cõiungit: impetrat quicq̃d petierit. Di. Hahahe
stulticiã sacrilegam. Cur igitur astrologi nõ obseruant talem horã. vt seme
impetrarent de cetero in iudicijs suis neminẽ fallere. ⁊ vt tantas diuitias
reciperent: ne amplius pre inopia alijs sua mẽdacia venalia facerent. Sed
perge ad domoꝝ explanatiõnẽ. Ma. Ex domo q̃rta de esse prĩs nati diffi
nit: q̃lis aut q̃nta ei vita sit. ⁊ de alijs q̃ breuitatis cã transeo tanq̃ fabulosa.

Que astrologi ꝓnosticēt ex aliis domib⁹ ntitatū. Ca.XI. Di.

X q̄nta aūt domo q̄d? Ma. Si nascens filios generabit.ꝛ qua-
liter ad eos afficiet.Et hoc q̄dem Arabes. Ptholemeus aūt a de-
cima filios diiudicat Mallius ab ascendēte. Ex sexta de infirmi-
tatib⁹ nati in toto corꝑe ꝛ singulis ꝑtibus:ꝛ qn̄ et q̄ȝtum egrota-
bit futura annūciat.Ex septima:si amator erit feminarū ꝛ innolate libi-
dinis sectator.Si vxorem habebit vnā:aut plures vetulas aut iuuēculas:
ꝛ quādo eas ducet:ac si pacifice cū illis habitabit.Ex octaua aūt domo sci
etur (aiunt) qua morte an aq̄.igne.gladio.suspendio.aut quis alio modo
interiturus sit natus. Ex nona:si natus ꝑegrinabit. ꝛ q̄ȝtum in terra vel
aqua.ꝛ quā fortunā in his sentiet:silr si firmiter aut negligēter fidem suā
tenebit. Ex decima de statu m̄ris:queādmodū ex q̄rta de statu p̄ris nati
iudiciū fit.plurimi tn̄ statū p̄ris a decima inuestigandū putant. Insuꝑ si
natus honorē:ꝑtātem:aut famā bonā habiturus sit venant.Ex vndecima
de amicitia nati:ꝛ ad quas ꝑsonas erit.silr ꝛ de vestimētis futura dicunt.
Ex duodecima domo figure celi:in natiuitatib⁹ alicuius calculate.inimici
tie.captiuitatis:si q̄s forte aut vnde habiturus sit natus:ꝓnosci habēt.Ser
uos similiter Aegyptii ab ista domo diiudicant. Arabes autē illud a sexta
faciundū existimant:ꝛ alia ferme innumera.Minima etiā ꝛ vilia hominū
accītia hec pars Astrologie de nascente futura iudicat :ex dn̄o natiuitat̄
hore almutes.alchocboden.hylech.ꝛ variū partiū ꝓiectione ex habitudine
planetarū ꝛ stellarū fixarū ꝛ earundē.ꝛ similiter domoꝝ variis aspectib⁹ et
directione que latius ꝓsequi non est nostrū : sed alia celerius ꝑcurrere.

De laude quatuor doctoꝝ eccl'ie:et quid de hac parte Astrologie senserint. Cap.XII. Di.

Rius q̄ sint viri eruditissimi:ꝛ sanctitate ꝓfulgidi huic ꝑti Astro
logie parū tribuentes.vt ꝓmiseras pauloante edicito:simulq̄ȝ co-
rundem sn̄ias de hac re ꝓstringito paucis. Ma. Hi sunt docto
Doct.eccl. res ꝑcipui catholici:q̄tuor colūne eccl'ie sctūs Gregorius papa:san
Gregorius. ctus Hieronymus presbyter Cardinalis:sctūs Ambro. archieps Mediola-
Hieronym. nensis.sctūs Augu.ante cōuersionem suā rhetor maximus : ꝛ philosophoꝝ
Ambro. acutissimus:post susceptū vero baptisma eps Hypponeñ. per totū mundū
Augusti. celebris doctor:ꝛ falsitatis inimicus.Hi sunt (vt testat̄ pontifex Rhoma
nus in cap.vnico de reli.ꝛ vene.sanct.li.sexto) quorū perlucida ac saluta-
ria documēta Romanā illustrarūt eccl'iam:decorarunt virtutib⁹ et morib⁹
Bonifaci⁹ informarūt.Per ip̄os ꝓterea q̄si luminosas ardentes lucernas suꝑ candela
octauus. brum in domo domini positas errorē tenebris ꝓfugatis toti⁹ corpus eccl'ie
tanq̄ȝ sydus irradiat matutinū Di. Eia ꝓpera:quid de Astrologia hac
Gregorius. tenendū scripserint:q sancti patres quos eccl'ia tam studiose cōmendat:
in mediū ferre graueris minime. Ma. Diuus papa Gregorius in Home-
lia Epiphanie:accepta occasione ab apparitione stelle quā Magi viderūt
in oriente nato domino:contra mathematicos ōronem texens:opponit de
duobus Geminis Jacob ꝛ Esau simul natis dicēs. Certe cum Jacob de vte
ro egrediens:prioris fratris plantam manu teneret:prior perfecte nequaq̄ȝ
egredi potuit:nisi ꝛ subsequens inchoasset:ꝛ tamen cum vno tempore : co-
demq̄ȝ momento vtrūq̄ȝ mater fuerit:non vna vtriusq̄ȝ vite equalitas fuit
Sed ad hec solent mathematici respondere (inquit) quia virtus cōstella

tionis in ictu pungentis est. Quibus ędiuerso nos dicim⁹ quia magna est
mora natiuitatꝭ.si igitur in ictu puncti constellatio ꝑmutatur:necesse iam
erit vt tot dicant fata quot sunt membra nascentiū.hęc Gregorius.Qui et
post multa alia quę Astrologis obijcit(ad quę ꝓfecto rationabiliter respō
dere nequeunt)concludit dicens. Hęc de stella breuiter diximꝰ:ne mathe-
maticoꝝ stulticiā indiscussam ꝑterijsse videamur. Qđ si nec ista p mouent:
attende quod eodem loco Priscillianistarū heresim dicit esse de genituris
opinionē astrologorū. Di. Sūmum pontificē audiuimus:audiam⁹ et car-
dinalem: Ma. Diuus Hieronymus presbyter cardinalis:sacrę scripturę
interpretes ꝑcipuus in cōmentarijs sup ꝓpheram Sophoniam cap.ꝑmo
de Astrologis:dum exortus esset sermo ait. Hi sunt qui ęleuant aduersus
scientiā dei:ꝛ omne qđ geritur in seculo(fictam sibi scientiā pollicentes)refe
runt ad ortus stellarū ꝛ occubitus ꝛ mathematicoꝝ sequunꝭ errores.Idem
sup Isaia ca.xlvij.de astrologis loquens dicit.Hi sunt:qui vulgo appellanꝭ
mathematici: ꝛ ex astrorum cursu lapsuq̄ȝ syderum res humanas regi ar-
bitranꝭ.et cum salutē alijs ꝓmittebant sua ignorabant supplicia.Idem in
capitulo.Sed et illud. 26.q.2. Requirere stellarū cursus et euentus ex his
futuroꝝ rimari obprobrium ęgypti vocat et idolatrię comparat. Di. Suf
ficiunt ad ꝑsens diui cardinalis dicta:archiepiscopū accedamus Mediola
nensem. Ma. Hic est sanctus pater Ambrosius grandiloquus qui in.iiij
libro hexameron.ca.4. de Astrologis longū ꝫmonem contexens inter alia.
Nōnulli(inquit)natiuitatū ten tarunt exprimere q̄litates:qualis sit vnus-
quisq̄ȝ qui natus sit:cū hoc nō solū vanū:sed etiā inutile sit quęrētibꝫ:im-
possibile pollicentibus.Et post ꝓbationē suę scientię ait. Redempti sunt
apostoli ꝛ cōgregati ex peccatoribꝫ: nō vtiq̄ȝ natiuitatꝭ sue hora sed Christi
eos sanctificauit aduentus:ꝛ hora dominice passionis redemit a morte.La
tro damnatus capite ille cū dn̄o crucifixus: nō beneficio natiuitatꝭ sue: sed
fidei ꝓfessione ad padisū eterna transiuit.Ionā in mare nō vis natiuitatis:
sed dissimulatio diuine ꝓceptionis ꝑcipitauit ꝛ offensa.Petrū de carcere im
minente morte perimendū angelus christi:nō stellarū series liberauit.Pau
lū cecitas ꝯuertit ad gratiā:ꝛ percussum a vipera turbatūq̄ȝ naufragio:nō
remedia natiuitatꝭ:sed deuotionis merita seruauerunt. Quid de illis dici-
mus qui eoꝝ precibus cū fuissent mortui resurrexerunt:vtrū illos sua na-
tiuitas an apostolica gratia suscitauit:Et idem totū negociū hoc(scꝫ iudi
candi)plenum ait esse vanitate:ꝛ telę aranee cōparat. Di. Durus est hic
diuum Augu.quem ꝓbin fuisse acutissimū dicis auscultemus.

De opinionibꝫ Philosophoꝝ de fato ꝛ constellatione natiuitatum quas Augustinus in libro quinto de ciui tate dei recitat ꝛ improbat. Cap.XIII. Ma.

Sanctus Augu.disputator copiosus oēm quęstionem quā tra-
ctat radicitus medullitusq̄ȝ perquirit: vt latentē vel veritatē
vel falsitatē fideliter detegat.Unde cū libro quinto de ciuita-
te dei contra astrologos disputationis recte tendere institu-
isset prius fatidicoꝝ ꝛ astrologoꝝ varias opiniones distinxit:et breuius pri-
oribus explosis cū Genethliacis varijs medijs congrediꝭ p capitula ferme
decem prima.longū esset oīa hęc epitomati nostro integra inserere. Di.
Longum etiā ꝛ minus necessariū: cum paucis planisq̄ȝ verbis intentionē
tanti doctoris edicere possis. Ma. Si possim incertum habeo: obsequi

tamen tibi in hoc quoq; non abnuo. Distinguens itaq; Augustinus fati-
dicorum et astrologorum sectas in capitulo primo libri prefati. Primos po
nit qui dicunt oĩa euenire fato: id est voluntate et potestate dei. Disci.
Illos ne male sentire arguit? Ma. Minime: sed vt sententiā teneāt ꝛ lin
guā corrigant admonet. Di. Quapropter? Ma. Quia fatū homies quā
do audiunt: vsitata loquende consuetudine nō intelligunt: nisi vim positi
onis siderum qualis est quando quis nascitur siue concipitur. Di. Secun
da igitur opinio est illorum qui oĩa fato id est vi sydERUM inuitalū eue-
nire arbitrantur? Ma. Scite intulisti: sed inter hos rursum Augustinus
discernit. Quidā eĩ sine volūtate dei decernere opināt sydera quid agam⁹
vel quid bonoꝝ habeamus malorumue patiamur. Di. Tales haud dubi
um explodit. Ma. Quinimo ꝛ ab auribus omniū repellendos ait: non so
lum illoꝝ qui veram religionē tenent: sed qui deorū qualiūcunq; licet falso
rum volūt esse cultores. Di. Qua de re? Ma. Quia (inquit) hec opinio
aliud non agit nisi vt nullus omnino colatur deus. Di. De hac secta nō
nullos nostre fidei homines esse arbitror: q̇ rogationes letanias ꝛ processiões
cōmunes pro pace: aut salubri aura a populo factas subsannantes: frustra
fieri calūniantur. sed quid mihi de his: aliud dicte diuisionis membrū ꝓse
quere. Ma. Eorum qui oĩa vi sydERUM euenire credunt nonnulli sydera
quidem: que nobis futura sunt pro arbitrio decernere opinant: sed accepta
potestate a deo. Di. Quid isti? Magister. Magnam inquit celo faciunt
iniuriam. Discipulus. Quam? Magi. Quia in eius velut clarissimo se-
natu: ac splendidissima curia opinant scelera facienda decerni. qualia si ali
qua terrena ciuitas decreuisset genere humano decernente: fuerat euerten
da. Disci. Quid si dicerent sydera non ꝑ arbitrio illa decernere: sed in tali-
bus ingerendis dei omnino iussa complere? Ma. Quarta hec positio est
p̄cedenti crudelior. Di. Quapropter? Ma. Quia de deo sentiendū tradit
quod indignissimū visum est de stellarum voluntate sentire. Omnes iam
dicti philosophi quia ex stellarum influxu necessario euenire existimant
que fiunt: hodie quoq; a sapientoribus astrologis tanq̄ falsarij reprobant.
Di. Hec forte Ptolomei sentētia potissimū paulo ante posita: qua ait. Vir
sapiens dominabit astris. Magi. Ea ipsa: et alijs multis. Quinta igitur
positio est generalis: q̄ stelle nec pro libito futura decernunt (quia vt dictū
est supra: animate non sunt) nec decreta dei necessario ventura in nobis ex
plent: quoniā deus hominē in manu consilij reliquit. ait Sapiens. Sed ex
natura sua et influentia a conditore accepta: homines resq; terrenas alte-
rant: ꝛ ad ea de quibus supra pauca cōmemorauim⁹ inclinant: cui inclina-
tioni hō si vult contraire poterit. Di. De hac opinione Augustinus quid
sentit? Ma. Non mediocriter doctorum hominū fuisse ait istam senten-
tiam: vt dicantur stelle significare potius ista q̄ facere: vt quasi locutio q̄
dam sit illa positio sydERUM predicens futura: non agens. Disci. Aliorum
istam fuisse sententiam: nec ego dubitaueram sed eam Augustinus appro-
baret nec ne audire volui. Magi. Quantum ad ea que ex libero arbitrio
dependent: positionem istam nequaq̄ approbat: sed in sequētibus fortiter
expugnat: ꝛ propria astrologorum principia in tela cōmutans eos confodit
vndiq;. ꝛ quantū ad cetera ab astrologis ex natiuitatibus vaticinata: similr in
certā hanc positionē ostēdit: Tu si quādo vacabit ibidē lege ꝛ relege. nō eĩ
prima fronte oĩ legenti doctoris mens ꝛ argumentoꝝ vis patet.

De Astrologia.

In quibus libris Augustinus astrologiam de natiuitatibus improbet ꝛ similiter ceteri theologi Canoniste et sancti prophete. Capitulum decimūquartum. Di.

Apparet ex premissa opinionū dilucidatione insipiēter nimis a nōnullis respōsum esse. Augustinū ceterosq̄ scōs doctores nō nisi hos astrologos rep̄hendisse qui necessitate astra nos docent. Ma. Ceteri in cōi oēs indistincte sil' rep̄hendunt ꝛ haud dubiū positionē imponentē necessitatē tanq̄ blasphemā in primis rejiciendā volunt. Augu. vero p̄ticularius predictas positiones segregans vltimā que veritati minus videt contrariā: ꝛ ido forte tanto p̄iculosior quanto apparet p̄babilior: diligentius eliminat. ꝛ in capitulo quinto astrologiā nō artem sed vanitatē vocat: ꝛ in fine ca. septimi nullam hanc artem esse astruit. Omitto que libro secundo sup Genesim ad litterā. ꝛ libro octogintariū questionū questione q̄dragesima quīta de Astrologis ponit. Idem libro secūdo questionū veteris ꝛ noui testamenti questione sedecima in fine ait. Astrologi eñi inimici sunt veritatis. Et libro tertio de questionib' noui ꝛ veteris testamenti. ca. decimooctauo diffusissime ɔtra fatū ꝛ mathematicos multis ac varijs argumentis differēs. In p̄ncipio ait nihil tam cōtra christianos q̄ si arti matheseos adhibeant curā. hec eñi inimica dinoscit legi dei. Et paulo infra dicit. Hanc eñi astutia et subtilitas inuenit diaboli. Et circa finem. fugiendū oīibus modis ab hac arte monem': curiosi eñi ei' inimici dei sunt: ꝛ sine sollicitudine nunq̄ sūt: semp eñi suspensi expectant qd minime certum sciunt. Ipse etiā s̄mone tertio de Epiphania vocat hāc artē stulticiā sacrilegam ꝛ indoctā doctrinā. Et ibidem ait de geniturīs hominū. Vani homines loquūtur quod insipienter opinātur. In s̄mone quoq̄ de verbis domini: quib' dicitur Ego sum vitis vera. ꝛ cetera ait. Conuerso tibi indulgentiam deus p̄misit: sed crastinū diem tibi nemo p̄misit. aut si forte promisit Mathematicus longe aliud est. O deus (exclamat) q̄ multos Mathematici fefellerunt. quia sibi plerūq̄ lucra p̄miserunt: ꝛ damna inuenerūt. Et Homelia tredecima ait. Promisit diem crastinū Mathematicus vt damnet te ꝛ illum. Et ad Januarium scribens dicit. Mathematicoꝝ deliramenta cum detestatione irridenda sunt. In secundo libro de doctrina christiana: dicit eos nimis errare: et genus fornicationis anime Astrologiā vocat. 26. q. 2. ca. illud. Reliqua tantorū viroꝝ testimonia: silr ꝛ theologoꝝ posterioꝝ: videlicet Alexandri de Ales Bonauenture Scoti ꝛ alioꝝ breuitatis causa libet pertransire. nec eñi isti a prioribꝰ dissentiūt: sed ꝛ ipsi influxū celestiū in elementa ꝛ elementata agere cōcedunt. rationem q̄ sensibilib' ꝛ potentijs organicis species haurit per accidens ꝛ multū a remotis: ꝛ in generali a celestibus moueri nō omnino adimunt: sed nō ab ea que astrologoꝝ traditiones p̄tinēt. voluntatē vero omnino esse liberā ꝛ isti et catholici oēs dicūt. Di. Sancti patres ꝛ theologi nominati fortasse astrologiā dissuaserūt: de ipsius p̄ncipijs ꝛ experimētis minus edocti. Ma. Si diuos patres astrologie ignaros fuisse credis: lege Ambrosiū loco preallegato: ꝛ Augustinū libro quarto confessionū: ꝛ inuenies quo suspitionē hāc a mente tua repellas facillime: multū eñi tpis in hac attriuisse ꝛ vix tandē falsitate cōperta desijsse ab hac vanitate deo

cõfitet.8.Augu.Sic quoq; in aliorũ codicibus hesitatiõis tue medelã pote
ris inuenire:oẽs enim nõ alienis armis cũ astrologis cõfligunt:sed (qđ Do
ctorũ est) ꝓprijs ꝑncipijs vaniloquos redarguũt. Sacri insuꝑ Canones il
lorũ dicta approbantes:astrologiã ꝓhibent:26.q.2.c.Illos planetarios. sũt
ỽba sancti Augu.li.20 quarto cõfessionũ:ⱻ c.sed et illud.que sũt ỽba bea
ti Hiero. Et de sortilegijs.c.ex tuarũ.Papa Alexander tertius: Clericũ qui
bono zelo et ex simplicitate ꝑ astrolabij inspectionẽ furtũ cuiusdã ecclesie i
quisiuit:ꝑ annũ a celebratione suspendit:dicens id grauissimũ esse: et non
modicã inde maculã pcti contraxisse. Di. Talis papa si hodie viueret:sacer
dotes nostros quos notare possẽ:forte in ꝑpetuũ inabilitaret. Ma. Quid
faceret nescio:verũtamen ipis inmune cõpatior.Sed si forte illos nõ mouet
que ꝑlibata sunt nõ operosum erit Domini sententiaȝ de hac re in mediũ
ꝓferre. Di. Proferas queso. Ma. Nõ ego:sed Isaias ꝓpheta nobis hãc
edicat. Di. Magis gratũ accipio:quid ait? Ma. c.47.ex ꝑsona dñi dicit Is
Babilonijs.Stent et salutent te augures celi qui contẽplabant̃ sydera:sup
putabant menses vt ex eis annũciarent ventura tibi: ecce facti sunt quasi
stipula ignis cõbussit eos:nõ liberãt animaȝ suaȝ de manu flãme.Et qđ in
nostris libris dicit̃ augures celi septuaginta interpretes transtulerũt astro
logi dicit sanctus Hieronymus ibidem.vbi etiã ponit testimoniũ secundũ Hi
pauloante expressum. Di. Quãuis ꝓphetarũ testimonia sine aliq̃ hesita
tione recipi debeant:ꝑ ipos enim locut⁹ est spiritussctũs:sicut in symbolo ca
nit ecclesia:tñ aliud si habes ꝓpheticũ testimoniũ ꝓferas: vt quasi in ore
duoꝝ firmi⁹ appareat testimoniũ. Ma. Per Jeremiaȝ Dominus populo Je
suo astrologiaȝ interdixit capitulo decimo sic dicens.Juxta vias gentiũ no
lite discere ⱻ a signis celi nolite metuere que timet gentes:q: leges populo
rũ vane sũt.suꝑ quo loco diuus Hieronim⁹ ait.De his loquit̃ qui a celesti Hi
bus existimant regi humanũ genus:et ex causis celestiũ terrena moderari.

Cur multi adhuc Astrologie fidẽ habent propter paucas experientias ⱻ non potius respuũt eam propter innumeras fallacias etiam iuxta sancti Augustini sententiam instinctu demonũ inductas. Et qualiter sanctus Sebastianus astrologiã cõfutandam.docuit. Ca.XV. Ma.

Erũtamen qui astrologie calicem epotauere:vsq; ad feces etiam
ad hec respondent: non esse intelligenda nisi de his que astra co
lebant:et ex his omnia necessitate quadam fieri credebant. Di.
Non mouebit me hec callida glosula:cum apertissima sint docto
rum et etiam domini verba.Quinimo si quid ꝓbabilitatis habe
re videretur astrologia hec de qua loquimur:abijcienda tñ esset cum san
ctis patribus sacris canonibus ⱻ diuinis scripturis visa est adminus vehe
menter suspecta.Non mediocriter etiã (vt ego quoq; aliud addã) suspectã
reddiderũt astrologiã:que contra mathematicos sanctus Sebastia⁹ miles
Christi integerrima fide coram Cromatio rhomane vrbis prefecto disseruit
sicut in integra ipsius legenda continetur.Cum enim (quãuis omnibus simula
chris in domo dicti prefecti ꝑ sanctũ Sebastianũ et sanctũ Policarpũ de
stinctis) Cromatius iuxta cõdictũ sanctorũ sanari a podagra nõ potuisset
donec ⱻ opus astronomicũ (in quo eis disciplina stellarũ arte mechanica
cõstructa erat) frangeret:patenter ostensum est artẽ istam deo esse odibilẽ.
Vñ ⱻ sctũs Policarpus ꝑsbyter Cromatio querenti:quid mali illi inesset cũ

nullo ritu sacrificioꝝ hoc opus colereẗ:respōdit.Artem hāc esse deo inimicā ꝛ que in opere erāt fabricata oīa ministeria esse false deceptionis.Seba
stianus quoq̄ intulit oīa ista vanissima esse ꝛ falsa Christo reuelante cog
nouim⁹ que tibi nūc manifesti⁹ aperim⁹.Precipue(inquit)hodie ad te ma
thesis doctorē venire:cui dicas illo tēpore asperis te casib⁹ laborasse:ꝛ inq̄
re p quas stellas h̄ tibi euenerit mala respōsa eius erūt pculdubio:qd tē
pus tuū a malicioso marte susceptū est: aut Saturnus apostatic⁹ siue re
trograd⁹ fuerit ꝛ cetera:que ibi legunẗ. Age nūc(inquit rursum Sebastia
nus pfecto)interroga alterū mathematicū cui ipas horas in bonis tibi ex
uberasse casib⁹ dicas.illico videbis tibi cū rōnabilia scemata infinita.offer
re q̄bus approbat:q: in ipis tēporib⁹ tibi euenire debuerint bona.que ante
ille dixerat mala:circulū etenim tenet ex oīm pte collectū: in quo diuersas
ꝛ varias causas accipit:ex quib⁹ occasionē accipiet dicēdi qd velit.Hec san
ctus Sebastian⁹. Pretermitto qd opponit ibidē q̄liter vno naufragio duo
diuersis tēporib⁹ nati perire possunt. Silr̄ et in vno p̄lio innumerabilis
multitudo prosterni.qui vtiq̄ eandē cōstellationē non habuerūt.Et quidē Quinti.
hoīm christiano sola istec sufficere possunt ad cōfutandū vanoꝝ astrologo Augusti.
rū insaniā. Ma. Nimirū:sed nequeūt febre concepti de potus differētia sa
ne iudicare:nec(vt Quintilian⁹ ait)facile quid psuadetur inuitis:ꝛ vt san
ctus Augu.habet libro sexto de ciuitate dei.ca.i.Nimie stulticie vel ptina
cie nulli q̄nticūq̄ nūeri libri satis esse possunt.Et,vt preuidet regius pphe Psal.106.
ta. Turbati sunt ꝛ moti sunt sic̄ ebrius oīs sapientia coꝝ deuorata est. et ad Ro.i.
aptus.Euanuerūt in cogitationib⁹ suis ꝛ obscuratū est insipiēs cor coꝝ:di
centes eīn se esse sapiētes stulti facti sunt. Di. Quō aūt non facile multā
fidē astrologie h̄z qui iā dictas scripturas ignorat: ꝛ crebras experiētia per
hāc videt.Cū experiētia sit efficax rerū magistra? Ma. Experiētias nul de elec.c.q̄
las apparuisse in astrologoꝝ iudicijs inficiari arbitror neminē:sed iste cō f.li.6.
parate erroꝛib⁹ q̄bus decipiunẗ ꝛ alios fallūt quasi nulle videnẗ.Tāta aūt
(vt ita dicā)hereditaria quadā successione ab Eua olim matre:que p̄ma p
curiositatẗ viciū decepta est: ad nos descendit leuitas:mira credendi facili
tas:aut verius dixerim fatuitas:ꝛ p̄noscēdi futura cupiditas:vt mlto ma
gis mathematicis imperitẗ credam⁹ q̄z scripturis.ꝛ doctorib⁹ sanctis opposi
tū psuadentibus:si vel inter centū errores vnū verū ab his cōiecturatum
magis q̄z ex ꝯstellatione pracuisum euenire ꝯtingat. Unde accidit qd ait Franciscus
Petrarcha vt sine vlla suspitione libere mentiri possint : p eo q: semel po
tuere nō mentiri.De istis aūt loquor q̄ quot ānis vaticināẗur de illis euen Petrarcha
tibus q̄ ex causalitate celestiū expectari(cōtradicente naturali rōne)mini
me possunt.Silr̄ ꝛ de his q̄ ex natiuitatū ꝯsideratione ea que in domoꝝ ex
planatione nūerata sūt:ꝛ alia fere infinita de nascentib⁹ augurari frustra
conantur.de quibus ꝛ diuus Augustin⁹: vt supra tactū est in fine capituli
septimi libro quinto de ciuitate contra astrologos disputationē suā con
cludendo ait.His oīibus ꝯsideratis non immerito crediẗ:cū astrologi mi
rabiliter multa vera respondeāt: occulto instinctu fieri spiritū nō bonoꝝ
quoꝝ cura est has falsas ꝛ noxias opiniōes de astralibus fatis inserere hu
manis mentibus atq̄ firmare ꝛ nō horoscopi notati ꝛ inspecti aliqua ar
te q̄ nulla est.Idem dicit libro secundo sup Genesim ad lrām.vbi conclude
do subiūxit.quapprer bono christiano siue mathematici siue quilibet im
pie diuinantiū maxime dicentes vera cauendi sunt:ne consortio demoni
orū animā deceptam pacto quodā societatis inretiant.Hec ibi.

Excusatio auctoris qȏ non magis particulariter principia astronomię discussit. Et quanta inter astrologos diuersitas; ꝛ contradictio sit. Capitulū.XVI. Di.

Nisi epitomatꝭ angustia vrgeret ſmonē ab his ad alia que supersunt cōuertere: ꝑcibus repetitis pulsarem donec principia astrologie rationibꝫ ꝛ argumētis philosophicis cribrares: vt sub paleis si que solida latitāt grana apparerēt? Ma. Non deessem tibi, nec quidē in hȏ nisi veridica relatione ante hos dies didicissem quēdā comitē Mirandulanū in pħia eruditissimū duodecim (vt aiunt) libris disertissimo stilo, et efficacissimus medijs id ꝑfecisse. Venient haud dubiū successu tēporis lucubrationes iam studiose cōscripte ad manus tuas quibꝫ animū tuū oblectare sit ꝛ veritatꝭ agnitione firmare poteris: mihi satis erit de hac re quēadmodū ꝛ de alijs maiorū nostroꝝ ꝛ patrū recte philosophantiū sententias cōmemorasse quibus tū astrologi irasci nulla recta rōne possunt. Ipsi eñi priores astrologiā suspectā reddiderūt; dū alter alteriꝰ dicta reꝑhendit ꝛ experiētia aliud inuenisse restatꝭ. Nam in diuisione zodiaci insigna; Chaldei noīatissimi astrologi ab alijs dissentiūt: nō signa duodecim: sed imagines vndecim ponentes: nec eiusdē latitudinis nec lōgitudinis. Sed nec planetꝭ domos assignāt altitudines seu exaltationes tū ꝯsiderantes. Alij autē etsi in signis gradumue diuisione cōueniant: in partitione tñ domoꝝ duodecim tñ pugnant vt cui opinioni cōsentias nulla argumēti vis ostendat: nā plures gradꝰ alij in illa: in altera pauciores collocandos statuūt. Ita fit vt planeta qui ab alijs in ꝑimo domo collocatꝭ ab alio in secunda vł duodecima positus inueniatꝭ Inde ꝛ aspectus domoꝝ dominatiōes ac cetere vires multipliciter variantꝭ Planetā quippe quē in prima ꝛ angulari domo fortē credūt: in duodecima viribꝫ destitui volunt. Et reuera mirū et pħię ꝯtrariū: stellā in quarta sub terra plus efficacie ꝛ influxus habere in nascentē ꝙ supra finitorꝭ collocata in vndecima aut duodecima domo celi: qȏ nōnulli attēdentes: cōi traditioni ꝯtradicūt: ꝛ stellas in domibꝫ supra horizonta fortiores credūt ꝙ infra ipm. Dicant si possunt: ꝛ rōnabiliter dicant: cur planeta circa finē noni domicilij nō tñ aut plus possit ꝙ circa terminū decimi vel in medio quarti. Ea ꝓpter ꝛ ipsi fluctuāt: nūc illā nunc aliā fortiorē ꝑdicant. Vñ Ptholomeus aliquādo vndecimā domū orienti in fortitudine ꝑponit: aliquādo cōtrariū sentit. Mediū celi oībꝫ prefert Messahala ꝛ Aboasar orientē ꝑlocant. sed de his satis: quantū in significationibꝫ domoꝝ dissentiant partim actū est cū easdē recitaremꝰ. In distributione aūt facierū et terminoꝝ mirū mō discordāt. nec mirū: quādo ꝛ in naturis planetaꝝ diuersa enūciant. Nōne venerē Abenragel ꝛ Alchibicius frigidā estimant. e regione Abeasar et Ptholomeꝰ calidā ipam affirmāt. In mercurio nō minus dissentiūt: et nec in luna quidē nobis prima cōueniunt. Et si in q̄litatibꝫ huiuscemodi aberrent: danda est venia cū de bonitate aut malitia planetaꝝ nō ꝑ oīa ꝯcordant. Supꝑ oēs aūt ridendi sunt: q̄ capiti ꝛ caude draconis pūctis pure imaginarijs efficaciā aliquā inesse credūt: ita vt etiā annis nati aliq̄d addant Quis ꝑterea vnꝙ̄ cōcordabit litem q̄ adhuc sub iudice est: de radiationibꝫ directionibꝫ ꝛ eq̄tionibus dicꝫ? De annis aūt Fridarijs ob nimiā dissonātiā piget vł medicū q̄d dicere. attende queso in duobꝫ pluribusne ꝑnosticis ānuis quot errata: quot ꝯtria ꝛ pene nulla sine formidine de opposito enūciata. nōne frequēter circa idē vacillāt: cū dicūt mortalitatē vł bella ex malicia saturni vel martꝭ in aliq̄ domicilio significari; sed benignꝰ Jupiter foꝛ

Pici
ran[...]
Pth[...]
Me[...]
Abe[...]
Abe[...]
Alch[...]

te maliciā coꝝ mitigabit: vt quodcūqꝫ euenerit id astrologū pdixisse iucti-
as. Ita pariformiter cū pluuiā venturā aliquo tpe pnunciant: frequēter ad
dūt alioꝝ planetarū radiationes: ppter quas serenitas saltē in aliquibꝫ lo-
cis eueniat. Raro pterea de dño anni cōcordant. Di. Omne aūt regnū in se
diuisum desolabit: ꝛ domꝰ supra domū cadet. vt Dominꝰ in euāgelio testa
tur: sed forte ɔtrarietatē in coꝝ libris esse negabūt. Ma. Qua fronte: cū
nulla tergiuersatione id celare possunt: quin omī legenti appareat: addu
cere aūt latius has ɔtradictiōes apertissimas vetat breuitas. sed lege dū
vacat librū Hali Abenragel de iudicijs. qui multoꝝ sententias in vnū colli-
git. Abraam de natiuitatibꝫ ꝛ ceteros q̄ in maximis pncipijs huiꝰ artꝭ pci-
puus auctores sepiꝰ falsa dixisse libera voce pdicant. Ptholomeū scꝫ Messa
halā Albumasarꝫ ꝛ plures alios. Figuras etiā quas Albumasar in Isa-
gogis suis maioribꝫ in singulis faciebus signoꝝ ascendere astruit: magis
ridiculo q̄ꝫ veritate accedere idem Abraam dicit: sed q̄d dixi lege: ꝛ non
potiꝰ luridā hanc pestē omī tpe fuge: iuxta ea que supra patrū auctorita-
te pbata sunt. Di. Miror ego vehemēter si ipi inter se diuersi sūt: ꝛ sctis
doctoribus canonibus ꝛ diuinis litteris cōtrarij (vt dictū est) quō Camera
censis eos cū theologia ꝛ historijs cōcordare potuit in libello quē de tali cō
cordantia ptitulauit. Ma. Titulus quidē libelli cōcordantiam sonat: ca
pīo que ab auctore ꝛ in illo hac superaddito Elucidario adducunt: sum-
mā discordantiā astrologoꝝ inter se ꝛ a veritate historie ostendunt. Disci.
Missa igit hec facientes: reliquas astrologie partes videamus.

Quarta astrologie pars de interrogationibꝫ. Ca. XVII. Ma.

Strologoꝝ opinio est: cū animꝰ hoīs ad desideriū sciende ali
cuiꝰ rei impellit: subito nō electione ꝛ ɔsulatione id fieri: sed
influxu cōstellationis ea hora in celo consistent. vñ si astrolo-
gū consulat: ex figura celi hora interrogatiōis reperta eundē
astrologū de re quesita ṽa posse rñdere: videlicꝫ si mortuꝰ vi-
uus ne sit amicꝰ absens: si missus legatꝰ saluus rediturꝰ sit:
ꝛ inuenturꝰ aut expediturꝰ psþere rem p qua missus est: ꝛ innūera alia d̄
q̄bus dubitare poterit hūāna curiositas. Di. Aliquādo ne ṽa interrogā
tibus respōdent? Ma. Etiā q̄uis sepius mentiant ꝛ quidē inculpabilit
nam hic inuenerūt quo errores suos apud imperitos excusent. Di. Quo
medio? Ma. Quia dicunt: si motu quodā naturali firmaqꝫ ꝛ radicali in
tentione astrologū dubius quis interrogat ex natalicia cōstellatione iā p-
uenisse ad id q̄d ipa significabat. vnde constellationē interrogationis ppor
tionabilem fieri natalicie cōstellationi affirmant. et nisi h̄ eueniat intētio
nem interrogatiōis nō radicalē neqꝫ firmā fuisse clamitant: ea ppter si in
responsis fallant atqꝫ fallant nō ex defectu artꝭ: sed interrogant leuitate p
uenire excusant. Di. Callida nimis sed inefficax mendacioꝝ excusatio. Nā
quid Chaldeos astrologos morabat qui regis Nabuchodonosor somniū q̄si
tū nedū nō dicere potuere: verū nec cupiā moraliū possibile esse dixerunt?
Et quis diceret q̄ ex tam nūerosa turba astrologoꝝ pnosticationibus assi
due vacantiū regis natiuitatē nullus sciret: aut questionē tam studiose p
positā animū regis tam ɔturbantē nō fuisse firmā ꝛ radicatā? Idem oppo-
nere possem de ægyptiacis diuinatoribꝫ: q̄ de somnio Pharaonis sibi respō
dere nō potuerunt. Daniel aūt regi Babilonie: ꝛ Joseph regi Aegypti non
iā ad somniū: sed ꝛ interp̄tationē liquido responderūt: nō ex cōstellationū

aliqua inspectione: sed dei omnipotentis reuelatione. vt textus sacre historię
habet quē nup te iubente legi atq͡ relegi. Preterea si aīm ad desideriū scie
di p stellares influxus.p motū credūt: cur nō magis obſnant cōstellationē
& tēpus quo quęsitor desideriū tale cōcepit: q̄ & constellationē et horā qua
ꝓposita est q̄stio: nā si forte astrologū quesitur⁹ tardius inueniat: cōstellati
onē & horoscopū vtrꝗ variari necesse est. Vn̄ hāc astrologie ꝑtem cū ea que
de natiuitatib⁹ diuinat cōfutandā execrandāq͡ existimo: a cętu aūt fideliū
exufflandos q̄ sibiipsis vsurpant qd̄ solius dei eē diuine littere sonāt. vt est
istud. Tu solus nosti corda filioꝝ hoīm. Ma. Nec preter illū nouit quisq͡ .i.Co
quid sit in hoīe: non angelus bonus vł malus nisi solus spūs hois qui est
in ipo. Di. Relegata hac igiť ipa stulticia ad reliqua pergamus.

Electio temporum ad initianda diuersa opera sub certis constellationib⁹ in parte cōceditur ab Augustino & medicinę diuersis auctoribus. Cap.XVIII. Ma.

Q Ue sequiť astrologie pars eligere docet. diem & horā omi operi
quod facere libet cōuenientē. quādo scʒ fit bonū seminare: plā
tare: ligna ꝑ fabrica excidere ne teredine ꝑforentur & cari e tabe
scant. sanguinē minuere. mēbra sanandi grā incidere. medicinā
ab intra recipere. castra ciuitatis & domos fundare. exercitum
educere. hostibus occurrere. vxorē ducere. Emere. vēdere. nouas vestes indue
re. vindemiare vt vinū in pace bibať. Opus alchimie inchoare ad studiū
pueros applicare. locū mutare. iter arripe ꝑ terrā & aquā. societatē inire. cū
cuiusuis status & dignitať hominib⁹ loqui & negocia tractere: balneū intra
re. nūcios mittere. seruos conducere. ad venandū in silua aut fluminibus
exire. & his silia que nūc memorie minime occurrūt: sed in libro Hali de iu
dicijs videri possunt. vbi singulis cōstellationes suas assignat. Di. Preter
missum est vnū iudicio meo plus ceteris necessariū si non datur regula eli
gendi horā & cōstellationē fortunatā: sub qua bonū & feliciter cōtingat mo
ri. penas infernales euadere. & cęlos sydereos omes transcendere: Ma. Tu
eos irrides q̄ tanto studio quę cōmemorata sunt inuestigāt: Di. Et Au
gustinū Januario scripsisse pauloante dicebas esse mathematicoꝝ delira li.5.
mēta cū detestatione irridenda: Magi. Non inficior: si recordaris: etiā di tate
ctū est ab eodē scō Presule. nō vsq͡ quaq͡ absurde dici pōt ad solos corpo
rū differētias afflatus quosdā valere sydereos. q̄d aūt magis corꝑale in acti
Augusti. onib⁹ q̄ʒ agriculturā exercere: ligna q̄ nondū supfluo humore abundāt in
ędificia ꝑscindere: sanādis corporib⁹ corꝑalib⁹ rebus mederi: Alludit istis
qd̄ idem ad Januariū scribēs. Non aūt dicit quisq͡ sapiēs arbitreť obſua
tores temporꝝ reprehendēdos. q̄ dicūt nō ꝑficiscar hodie: q̄a tempestas exorta
est. &c. vel si q̄ forte alij naturales effect⁹ circa motū aeris & humoris: ad va
riādas temporꝝ q̄litates ex syderū ordinatissima cōuersione notare: sūt d̄ q̄
bus dictū est. cū cōderenť vt sint in signa & tēpa: dies & ānos. Di. Plane ita
littera sacra hʒ. Vn̄ aūt demōstrabis q̄ signa alia alias corꝑis ꝑtes sibi ven
dicāt. Planetę quoq͡ (vt paulo an̄ dictū est) in diuersis signis nō eadē mē
bra respectāt: Ma. Demōstrent si possunt quoꝝ hęc dogmata sūt: ego
nihil naturale: nihil philosophicū. nihil deniq͡ rōni ꝯsentaneū: & in his di
stributionib⁹ & astrologoꝝ argumētis cōperi. Quinimo & ipos auctores. ꝑci
puos i assignatiōe huiuscemodi: queadmodū & ferme i oibus nō mediocri
Alchibiti⁹. ter digladiari inueni. Nā vt exēpli causa vnū cōmemorē: q̄d pugnati⁹ dici
posset: q̄ testes seu pudenda Virgini assignari. vt Alchibitius. aut Sagitta

rio.vt Auenozra.aut Scorpioni.vt Aboasar : piget plura talia enumerare
Di. Pigebit ꝛ me in p̄scriptis ōronib⁹ agriculture: medicine ꝛ similib⁹ si-
gna aliqua etiam ascendētia seu orientia.aut planetarū dominia:p̄ter So
lis ꝛ Lune lumina ꝛ afflatus obſuare.Cū aūt lunarib⁹ incremētis humo-
res augeant̄:minutiones seu fleubothomiā Luna plena fieri: videt̄ forte ra
tioni naturali magis accedere:nisi obstet ꝙ vulnerato mēbro abundantia
humoris crudi solet dolorem vel tumorem:vl' causare vel augmentare.Sed
hactenus de illis:videamus ꝛ reliqua.

Eligere diem ad initianda coniugia:cōmertia : et his silia impiū est:ꝛ a fide.apostatare:probat autoritate scti Augustini ꝛ iuris canonici.Et irrident curiosi Astrologi.Ca.XIX.Ma.

In alijs que in sortem electionū receptant.Astrologi vicȝ du-
cere vxorem.emere.vendere.cuiuscūq̄ generis cōmertia facere Augusti.
ꝛ cetera.cōstellationes aliquas obſuare : ratio naturalis non
admittit.Et diuus Augu.li.v.de ciui.dei.ca.vij. irridet dicēs.
O stulticiam singularē:eligit̄ dies vt ducat̄ vxor.ꝛc.Et ſmone
triij.Omniū inquit corda fideliū non dubitant̄:nulis mundi ptibus: nul-
lisq̄ tempibus prouidentiā abesse diuinam:nec de stellarū potestate q̄ nul
la est secularium negotioꝝ pendere p̄fectus:sed eq̄ssimo ꝛ clementissimo sū
mi regis arbitrio cuncta disponi.Concordat q̄d idem dicit li.iij.de trinita
te cap.iiij.Et ad Januariū ait.Non itaq̄ dies obſuemus ꝛ annos:ꝛ men- Paulus.
ses:ꝛ tempa:ne audiamus ab aplo.Timeo ne forte sine causa laborauera-
uerim in vobis.Eos eñi inculpat qui dicūt.nō p̄ficiscar. q2 posterus dies:
aut q2 Luna sic fert̄.vel p̄ficiscar vt p̄spera cedant:quia ita se habet positō
syderū.non agam hoc mēse cōmertiū:quia illa stella mihi agit mensem:
vel.agam.q2 suscepit mensem.ꝛc.Sacri insup Canones tempoꝝ obſuanti-
as p his effectib⁹ inhibent.26.q.7.cap.nō licet.cap.non obseruetis.inquit
Augusti.Dies qui dicunt̄ Egipciaci.aut kalendas Januarij.aut aliq̄t mē
ses.aut tpa.aut dies.aut annos.aut lune Solisq̄ cursum p domo facien-
da.aut p̄pter cōiugia copulanda.Qui aūt talib⁹ credūt ad eoꝝ domū cur-
tes.aut suis domib⁹ introducunt ꝛ interrogant.sciant se fidem christianā
ꝛ baptismū p̄uaricasse:ꝛ paganū ꝛ apostatā:hoc est retro abeuntē : et dei
inimicū iram dei grauiter in eternū incurrisse : nisi ecclīastica penitentia
emēdatus deo recōciliet̄.Hec ibi.Pretermissis illis que ad sequētia deserui
unt.ꝛ cap.sequenti quod sumptū est ex Enchiridion sancti Augusti.c.78.
ꝛ ex cōmentarijs eiusdem sup epl'a ad Galath.graue pctm̄ ostendit obſua-
re tpa in finem supra expositū.Qd aūt cap.nō liceat.26.q.v.p̄hibet obſua
re cursum Lune et stellaꝝ etiā p̄pter segetes:vel arbores plantandas:intel- ad Gal.4.
ligendū existimant de illis q̄ hec colunt:credētes aliq̄d diuini numinis in
esse talibus.Preter hos diuus Augu.li.v.de ciui.dei cap.vij.etiam illos irri
det:qui eligunt̄ dies accōmodatos ponendis vitib⁹ vel arborib⁹: vel segeti
bus credentes p̄ticulatim positiones syderū illis influere:iuxta oīa q̄ de
natiuitatib⁹ hoīm obseruant.Hoc eñi inquit:q̄s falsum sit ex eo p̄z:ꝙ tam
multa grana in terrā simul veniūt:simul germināt: et exorta segete simul
herbescūt.pubescunt.flauescunt:ꝛ tñ inde spicas ceteris coeuas.atq̄ vt ita
dixerim congerminales:alias rubigo interimit.alias aues depopulant̄. ali
as hoīes auellunt.Hoc aūt nequaq̄ fieret si eadem cōstellatio sub qua se-
minant̄:etiā q̄ꝝtum ad euentus saluationis aut cōsumptionis influeret:

queadmodũ de hoibus iudicant coꝝ inspectis natiuitatibꝫ. Nec enim initia
les cõstellationes nascentibꝫ hoibus tm̃ esse signa: ꝛ causas futuroꝝ credũt
sed etiã plantis brutis ꝛ rebꝫ inaĩatis. vtputa fundãdis castris. ciuitatibꝫ.
ꝛ domibꝫ. ꝛc. Di. Si ita sentiunt: dicãt qd causeꝛ: ꝙ de eodẽ boue hoies. ca
nes. aues. reges ꝛ paupes. nobiles ꝛ populares comedũt. De eodẽ qꝫ vino
similiter diuersi hoies bibũt: ꝛ de eodẽ frumento pascunť. ꝛc. Si hec ex initi
ali sydere habẽt: ꝙ aut a bestijs deuorenť: aut igne: vl aq̃ intereant: aut in
regios tm̃ cibos veniũt. iuxta ea q̃ de natiuitatibꝫ hoim ventura autumãt.
Mi. Respondebãt pculdubio aliqd ne victi videanť ab adolescẽte: si hec
ꝛ silia ipis obieceris: nos interim que restant pcurramus. Di. Probe.

De fabrica imaginũ Astronomicaꝝ ꝛ Necromanticaꝝ qualiter aut qd valeãt: ꝛ qꝫ nullã vim a constellatione hñt: sed circa eos demon operať: fuit aũt sub cõstellatione. vt impietas idolatrie magis occulteť: defleanť ꝛ Astrologi miseri qui nesciunt sui misereri. Capitulum. XX. Magister.

Strologie vltima pars (iuxta pꝛelibatam diuisionẽ) de imagi
num Astronomicarũ fabrica est: in ꝙtum sub certis cõstellati
onibꝫ sculpunť aut fundunť. vel ad fugandũ nociua: vel allici
endũ: ꝛ pmouendũ vtilia ꝛ cõcupita: nam in varios vsus ordi
nant. Aliq̃ in quarundã rerũ destructionẽ. vt si Scorpiones a
loco amouere cupiant: figurã Scorpionis certe materie scul
ptura aut fusione imprimunt sub cõstellatione cõueniẽti. ꝛ nomen effectũ
sbcans nomẽ rei fugande. et nomẽ signi ascendẽtis: ꝛ eiusdẽ diuersis ptibus
imaginis inscribũt: cũ quibusdã alijs obſuantijs: q̃s cũ modo totius opa
tionis silentio libet transire. Pro effectu cõtrario ꝯriam cõstellationem et
opationes obſuãdã tradũt. Silr in imaginibꝫ q̃ ad amorẽ ꝛ inimicitiã: ad
sanitatẽ aut infirmitatẽ inducendas fiũt: aut ad alios effectus cõsequen
dos ordinanť. Di. Aliqñ ne per hmõi imagines cõcupiti effectus causanť
Mi. Effectus intentos multotiens ad taliũ imaginũ multiplicationẽ se
cutos fuisse expientia multos edocuit. ꝛ heu miserabiliter decepit. Non enim
hi fiũt ꝟtute imaginis a cõstellationibꝫ recepta: sed opatione demonũ. vt
manifeste testať sctũs Tho. ij. ij. q. 97. arti. ij. in solutione scdi argumẽti. ꝛ in
li. de occultis opibus nature. Et cõtra gentiles li. iij. c. ciij. ꝛ venerabil' Ari
tistes Guilhelmus li. de fide ꝛ legibꝫ. Auerrois qꝫ aduersus Algazelẽ scri
bens huiuscemõi imagines pꝛsus in efficaces asserit. Nã artificialia inꝙtũ
huiuscemõi nec celestem influxũ recipiũt. nec alicuius opationis naturalis
per se causa sunt. sicut patꝫ ex naturalibꝫ: ꝛ q̃titas de genere actiuoꝝ non
est imago: igiť ex q̃cumqꝫ materia fabrefacta sub qbusuis cõstellationibus
nihil amplius de ꝟtute celesti accipit: q̃ꝫ massa non effigiata: ex q̃ imago
fit: ꝛ oĩa que inscribunť ꝟtutem aliquã habent. vt in sequentibꝫ pate
bit. Similiter ꝙ imagines sepeliunť in medio loci: in quo opatio eoꝝ exp
ctať actioni naturali ꝯtrariať: qua actiua ꝛ passiua applicata fortius agũt
ꝛ patiunť. Vanitatẽ maiorem indicant obſuantie cetere que in illis obser
uanť: vt cũ sinistra manu qdam noĩa inscribunť: imaginũ qdam supine se
peliunť. alie sursũ erectis pedibꝫ capite deflectunť: que oĩa (vti ex docto
ribus ante cõmemoratis patet) signa magis sunt occulti pacti initi cum
demonibꝫ: ab ijs qui talibꝫ vtunť: q̃ꝫ cause ad effectum naturaliter cõcur

rentes. Sicut in imaginib⁹ Necromanticis angelorum: aut potius demoniorum
inscriptio: et aliorum nominum et characterum ignotorum. Insuper diuersarum suffu-
migationum: inuocantium quoq; voces signa sunt manifesti pacti cum demoni-
bus. In hoc enim differre dicit textus 26. q. 5. c. nec mirum imagines Astro-
nomicas a Necromanticis. In vtrisq; autem tempora obseruant et constellatio-
nes certe. Di. Sed frustra: si imaginib⁹ expectatam virtutem non influunt.
Ma. Sed vt tali fuco demonis consortium et idolatrie impietas magis oc-
cultet. vnde propter manifestas impietates: que in creatione imaginum Ne-
cromanticarum fiunt propemodum omnes: non solum Christiani: sed aliarum na-
tionum prudentiores abhominant easdem. Astrologicas vero: cum nec inco-
gnita noia habeant: suffumigationes non requirant: sed a solo celestium influ-
xu efficatiam sortiri videant: scienciis etiam heu Christiani amplectuntur: et eo in-
felicius errant: quanto minus diabolicas versutias nephando operi adesse su-
spicant. dimisit enim eos deus (vt Dauid cecinit) secundum desideria cordis eorum:
ibunt in adinuentionib⁹ suis. Di. Heu quanta impietas sub vmbra Astro-
logie latitat: misereor certe huic miserrime: que sui nescit misereri. et dum
alijs salutem et bona euentura predicere frustra laborat: ipsa elephantino mor-
bo tabescens: cancrum quoq; vsq; ad interiora anime sue serpere sinit. Ma. Psalmi. 80.
Non modo imaginum impietas Astrologie vim faciens: sub vmbra eius se
occultat: sed omnis pene superstitionis infelix soboles sub alas ipsius confugit:
dum superuacua tempora impie obseruat. Di. Obsecro: ne graueris minime in-
felicem superstitionis genealogiam nominatim texere. vt compleris: videam mala
quibus curiosi Astrologi participant. Curiosos illos aio: qui ex astrorum influxu
effectus expectant: quos ratio naturalis ex illis prouenire non posse conuin-
cit: et scriptura sacra detestatur.

De triplici superstitionis filia: et qualiter diabolus inuentor illius: diuersis temporibus genus humanum per illas decepit. Cap. XXI. Magister.

Superstitio vitium est religioni oppositum per excessum. cuius (vt ex
diuo Augustino li. ij. de doctrina Christiana patet) triplex est filia
Idolatria. scilicet Diuinatio. et superuacua obseruantia. Ait enim. Supersti-
tiosum est quicquid institutum est ab hominibus ad facienda vel colen-
da idola (ecce idolatria) vel ad consolationes et pacta quedam significationum cum
demonib⁹ placita atq; federata: qualia sunt molimina magicarum artium:
(ecce diuinatio) et infra. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligature atq;
remedia: que medicorum quoq; disciplina condemnat: siue in precantationib⁹: si-
ue in quibusdam notis quas characteres vocant: siue in quibusdam reb⁹ suspen-
dendis atq; ligandis: vel etiam saltandis. 26. q. 2. c. Illud (ecce vana obser-
uantia) Diabolus quippe: cuius superbiam celum ferre non potuit: diuini
honoris percupidus: et homini qui in locum vnde ipse cum angelis suis a-
postaticis ceciderat sublimandus erat: inuidens multiplex superstitionis
genus: mortales docuit: sicut scriptum est. inuidia diaboli mors intrauit
in orbem terrarum. Primos eosdem parentes per diuinationem aggressus est: dum
ipsis scientiam boni et mali esu pomi vetiti promisit. Post lapsum humani
generis ferme totum orbem idolatria deprauauit: demptis paucis ad ciuitatem

dei ptinentib9 ciuib9:in statu q̄ppe innocentię pthoplasti iusti idolatrię fa
cile non consensissent:sed dolū statim not assent.Post lapsum vero eoꝝ filij
peccatis obcęcati:hanc mira facilitate amplexi sunt:⁊ firmissime tenuerūt
Sed cum hanc multiplex ꝓpheтarū scriptura:⁊ euangelica doctrina tan-
dem a cordib9 credentiū hoim eradicauerūt:docuit eos vanas ⁊ supstitio-
sas obſuantias:tanq̄ de falsitate minus suspectas.Et istis heu delectabi
liter assensi sūt:⁊ ita firmiter tenēt.vt q̄tidianis sacerdotū clamorib9 ⁊ ad-
monitionib9 radicitus extingui in Chrianis non possint.Ut aūt tibi morē
geram:viperinā earundem sobolem breui ac plano ſmone explicabo. Pri-
mum vero non de diuinatione que origine videtur prior:sed de idolatria
quę est in viciositate crudelior:exordiar. Di. Perpulchre.

De Idolatria ⁊ triplici secta gentiliū de adoratione creaturaꝝ et qualiter Christiani imagines adorant Christi: ⁊ sanctoꝝ cū distinctione triplicis adorationis. Cap.XXII. Ma.

Idolatria dicta est q̄si latria.i.diuinus cult9 idolis exhibitus.Ido
Idola la aūt sunt statue ⁊ imagines:quas tali honore gentilitas vene-
rabat:credens aliq̄d diuinitat̄ inesse illis.ppter responsa ⁊ mira
biles ac vitales opatiōes:q̄s demon inhabitans siue assistēs opa
batur.sicut fuere statue Hermetis trismægisti:qui Mercurius dictus est:
in quibus credebant arte quadā sub certis cōstellationib9 animas demo-
num vel angeloꝝ includi.De quib9 diuus August.li.viij.de ciui.c.xxiij.⁊ se.
mentionē facit:easq̄ reprobat.Nec eīn naturalis phus concederet q̄scunq̄
spūs artificialia corpa posse vegetare: ⁊ substantialiter informare. Anima
eīn (vt Aristo.tradidit) actus est corpis phisici.i.naturalis nō artificialis
q̄ si non de informatione:sed inhabitatione senserūt:q̄si spūs reb9 quibus
dam:⁊ arte alligati statuis assisterent eque errauerūt.Non eīn possunt ho
mines per q̄scunq̄ res lapides.herbas.verba.aut cōstellationes spm̄ cōpel-
lere bonū vel malū.vt vocatus veniat:⁊ idolū inhabitet.vt patebit in seq̄n
tibus.qm̄ corpalia incorporea agere naturali ordine non possunt.Fuere pre
ter hos ex gentib9:q̄ non statuis ⁊ imaginib9 latriam exhibebant q̄si dijs:
sed reb9 creatis q̄s deificatas credebāt ppter aliquā virtutē: aut facinorū
magnitudinē:q̄s statuę repſentabant.vtputa Joui:Herculi:Ueneri:et reli
quis huius generis portentis.Multiplicitatē ac vanitatē oīm taliū deorū
scūs Augu.fere per decē pmos libros de ciui.dei eliminat. De q̄bus ⁊ Ps
Ps.46. dicit.Oēs dij gentiū demonia.Et iterū.Simulacra gentiū argentū ⁊ au
Ps.i14. rum:opa manuū hoim.Os habent ⁊ nō loquent:oculos habent ⁊ nō vide
Ps.113. bunt:aures hn̄t ⁊ nō audiēt:manus habēt ⁊ palpabunt: pedes habent et
non ambulabūt:nares hn̄t ⁊ nō odorabūt: non clamabūt in gutture suo.
Rn̄sa aūt ⁊ cetera q̄ circa illa fiebāt:demōes opabant. Nō deerāt preterea q̄
oēs mūdi ptes diuino honore dignos existimabāt: ppter aīam mūdi per
oēs ptes eius diffusam:quā deū credebāt. Sic a diuersis mūdi ptib9 ⁊ p
prietatib9 deoꝝ noīa multiplicabant.de q̄b9 diffuse Augu.tractat in de ci.
Platonici dei.li.vij.Ceteri vt Platonici vnū summū deū cōfitentes ac honorātes.intel
ligētias tn̄ siue angelos celestiū corpoꝝ aīas ac demones: q̄s aerea dicebāt
esse aīalia:⁊ aīus hoim ad ordinē dictoꝝ relatas a diuino cultu non segre-
gabant.Illoꝝ errores scūs Augu.li.8.de ciui.dei abūde.extirpauit. Nā q̄
Math.4. inane sit hoc vitiū ex hoc maxime ppendi pōt.q̄ d̄s verus q̄ per ꝓpheтā di
Exodi.20. cit.Gliam meā alteri non dabo:multipliciter id inhibuit.ait eīn.Dn̄m de-
um tuū adorabis:⁊ illi soli ſuies.Et in Exod.Sculptilia ⁊ alienos deos po

pulo fideli inhibens ait. Non adorabis ea neq; coles. Reliq̃s scripturas in q̃
bus idolatriā deus inhibuit: idolatrasq; q̃ multipliciter punierit: angustia
tempis cogit pterire. Di. Cur igit̃ Chr̄iani imagines Chr̄i ⁊ sanctoꝝ non
modo faciunt: sed adorant ⁊ colunt? Ma. Venerabiles imagines Chr̄iani
non deos appellant: neq; fuiunt eis vt dijs: neq; spem salutis ponūt in eis
neq; ab eis expectant futurū iudiciū: sed ad memoriā ⁊ recordationē vene
rant̃ eas et adorant: non aūt seruiūt eis cultu diuino: nec alicui creature
vt dicit Canon Venerabiles. de cõse. dist. iij. Fiunt etiā vt in ipis ignorātes
videāt q̃d sequi debeant: ⁊ in ipis legant q̃ l̃ras nesciūt. Nam q̃d legentib;
scriptura: hoc ⁊ ideotis pstat pictura cernentib;. dicit Canon: Perlatum de
cõse. distin. iij. Di. Quō eas adorant: si eis cultu diuino (vt dictum est)
non seruiūt? Ma. Adorationū alia simplex est. et Dulia dicit̃. qua sctis
dei eorundē reliquijs ac imaginib; honorē impendimus. Alia excellentior
est. ⁊ Hiperdulia nominat̃: qua Virginē Mariā m̃rem Chr̄i reliq̃as ⁊ ima
gines eiusdem veneramur. Tertia est excellentissima: que Latria appellat̃
qua solū deum colimus ⁊ adoramus ⁊ Chr̄m Jesum: cū sit verus d̄s eodē
cultu colimus. Humanitati vero Chr̄i per se sumpte solum debet̃ Hiperdu
lia. Imagines vero Chr̄i, ⁊ crucē in q̃licunq; materia fuerit effigiata eadē
adoratione cū Chr̄o veneramur per accidens: q2 motus adorationis ima
ginis (vt dicit Damasce. li. iij.) ad prhotypū. i. imaginatū vsq; refert̃. non
eñ illas ratione materie colimus: sed q2 Chr̄m repn̄tant: eas rememora
tiue veneramur. Crucem vero in qua pepēdit: ⁊ cetera gl̃iose redemptionis
nostre arma: que tactu sui corpis ⁊ sanguinis sacrauit: s̃m cõmuniter do
ctores Hiperdulia honoramus. Videri possunt hec latius li. iij. sententiarū — Magister
distin. ix. in textu et doctoribus. Cæteras supstitionis partes simili compen — sententiaꝝ.
dio nunc percurrere frugi erit.

De diuinatione et eius speciebus. Insuper ex quibus causis futura predici possint. Cap. XXIII.

Di.

Altera supstitionis filia (iuxta p̃fatam partitonē) Diuinatio
dicta est. Ma. Hec ipa est: q̃ futura p̄noscere miseri labo
rant: per ea que p̄nosci non possunt. vt fortuita ⁊ casualia: q̃
per se causas nō h̄nt. sil'r ea q̃ dependent a potētijs rōnalib;
que se habent ad opposita s̃m phos. vt cenare aut ieiunare ⁊
similia. talia eñ solus deus nouit anteq̃ fiant: q̃ vocat ea q̃ nō sunt: tanq̃
ea que sunt: apud quē nō est transmutatio: neq; vicissitudinis obumbra
tio. Qui igit̃ talia sibijpis quocūq; ingenio vsurpant: diuini dicunt̃ q̃si deo
pleni. vt ait Isido. li. viij. Ethimol. Diuinitate eñ se plenos assilant: ⁊ astu
tia q̃dam frauduléta hoibus futura cõiectant. Effectus aūt q̃ ex suis cau — Isidorus.
sis ex necessitate pueniūt (nisi specialiter a deo suspendant̃) certitudinal'r
iuxta naturalē cursum p̄dici possunt. sicut eclipses Solis ⁊ Lune. ⁊ effectus
qui ex suis causis. vt in plurib; pueniūt: p̄dici possunt q̃dam pbabili cõie
ctura. sic pluuie ⁊ tēpestates p Astrologos ⁊ nautas. sanitas aut mors per
medicos. nec hoc ad diuinatiōis impietatē ptinet. vt declarat sctūs Tho.
2a. 2e. q. 95. ar. p̄mo. Sil'r pphete p̄dicentes futura cõtingentia deo reuelāte — Thomas.
non diuinant: sed pphetant q̃d malū non est. Diuinatio aūt vt Hieroñ. te
statur sup Micheam. ⁊ cap. Judices. p̄ma q̃stione p̄ma. sp in malam ptem — Hieronym⁹
sumit̃: q2 in ea sp interuenit opatio demonū. Querere aūt consiliū vel auxi
lium a diabolo: malū magnū esse declarat sctūs Bonauentura li. ij. dist. 7. — Bonauē. ij.
q. vltima. Di. Sobolē itaq; quā hec supstitionis filia ex diabolo cõcipit

c generat ænumera q̄ſo. Ma. Diuinatio ſupſtitionis filia demoni copu-
latur:aut per ſe inuocationē ipſius expſſam:aut occultā. Di. Quō per ex
pſſam? Ma. Nouerūt hoc Necromantici: q̄ execrabilib9 ſuis exorciſmis
ꝛ piurationib9.characterib9.ꝛ figuris.ꝛ diuerſis ceremonijs:aut veri9 ſacrifi
cijs:demones certis tpibus ad danda rñſa aduocāt: qui ꝛ varijs modis cō
parent:aut diuerſis formis pſtigioſis oculoꝝ ſenſus pſtringentes: ꝛ dicitur
Preſtigiū Preſtigium.aut in ſomnijs apparentes.ꝛ Diuinatio dicit̄ per ſomnia. Re-
Somnium ſpondent etiam per arrepticios ꝛ Phytonas: ꝛ dicitur Phytonia. Nōnūq̄ꝫ
Phytonia. ad quod vocant̄ prenunciant diuerſis figuris:quas miſeri homines videre
ſolent vel in polito lapide.ferro.calibe.ſpeculo.aut vngue hominis.ꝛ frequē
Geomātia. ter ad vidēdū talia eligunt virgines ꝛ pueros.ꝛ dicit̄ generali nomīe Geo
mantia:qꝺ eſt diuinatio.quaſi diuinatio in terreno corpe. Si aūt appari-
Hydromañ tiones he ſunt in aqua:dicit̄ Hydromantia.hydor eñi grece latine aquam
Aeromañ. ſignificat.Si appariciones huiuſmodi fiunt:aere:dicit̄ Aeromantia.Si in
Pyromañ. igne:nominat̄ Pyromantia.a pyr quod ignem latine ſonat. Si in viſceri
Aruſpiciū. bus animaliū in aris demonū imolatoꝝ apparent pdicta: dicitur Aruſpi-
Necromañ cium.Si aūt incantationib9 vident̄ mortui ſuſcitari ꝛ reſpondere ad inter
rogata:dicit̄ Necromantia.necros eñi mortuus ſonat latine. In hac pſſi-
Iſidorus. ma ſupſtitione etiam ſanguis adhibet̄.inqt Iſidorus. nam demones ama
re ꝛ diligere ſanguinē aiunt.nimirum quia diuinū appetūt honorem. In
lege aūt ſanguis deo frequenter offerebatur. Ab hac ſpecie totum illud di-
uinatiōis genus:qꝺ expſſa inuocatione demonū fit:generali nomine Ne-
cromantia dicit̄. In oībus his ſolennis proceſſus conſtellationū obſuan
tias non negligit:quāuis interdum ſine tali fiant.

De augurio ꝛ ſacrilegio:ꝛ ſpecieb9 earūdē. Cap.XXIIII. Ma.

Thomas.
Iuinatio aūt que fit abſq; expreſſa inuocatione demonum:
ſm ſanctū Thomam: ſecūda ſecunde qſtione nonageſima
quinta.articulo.iij.in duo genera diuidit̄. Primū eſt:cum ad precog-
noſcendū futura aliquid conſiderat̄ in diſpoſitionib9 aliqua
rum aliarū rerum. Alterū eſt qꝺ pcedit ex cōſideratione eo
Augurium rum que eueniunt ex quibuſdā que ſerio fiunt ad aliqꝺ oc-
Sortilegiū cultum inquirendū. Primū generali nomine Auguriū dicit̄. Secundū Sor
tilegium appellat̄.vtriuſq; ſunt ſpecies ſeu filie multe. Di. Augurij filiæ
que ſunt? Ma. Prima eſt Aſtrologia.que ex diſpoſitione ſyderū in hora
Auſpitiū. natiuitatis futuros nati euentus dijudicat. Secunda eſt Auguriū ſpeciali-
ter acceptum: qꝺ ex garritu auiū ꝛ vocib9 quoꝛūcunq; animaliū: ſiue per
ſternutationes hoīm futura pronoſticat. Tertia eſt Auſpiciū ex motu aut
volatu auiū:aut quoꝛumlibet animaliū:vel ſaltu membroꝝ coniectans per
Omen. viſum hoc quod Auguriū per auditum. Quarta Omen dicit̄:quod fit cum
Chyroman verba hominū abſq; intentiōe dicta quis retorquet ad futurū quod vult
tia. pronoſcere. Quinta eſt Chyromantia:ex lineis manuum futura predicens
Spatulmā chyr eñi græce latine manus dicitur. Sexta eſt Spatulmantia ex ſignis ꝛ
tia. figuris in ſpatulis animaliū conſiderantis contingentia augurans. Ope-
roſum eſſet ſingularum exempla ꝛ modos deſcribere. Di. Pretermiſſis ta
libus:Sortilegij filias ediſſere. Ma. Sors fit aut ptrahendo incerti nu-
meri puncta verſa facie ad Lunam cū ceteris obſuantijs:ꝛ quorū puncto-
rum collectione ſtatuunt̄ quatuor figure:quas matres vocant:e quib9 ali-

as non paucas eliciunt: ꝛ noībus planetarū: signoꝝ: ꝛ domoꝝ. ꝛc. nominādo aspectus earundem: ꝛ ceteras habitudines: queadmodū in figura celi considerant. Aiunt eñ: cum homo ex desiderio inq̄rendi futura pūcta signat: iam ex constellatione natiuitatis sue ad hoc peruenit: vt vis celi manū suā dirigat: quo nec plura: nec pauciora puncta faciat: q̄ ad iudiciū intētum sufficiant. diuinatio hec Geomantia dicit: differens ab ea quā pauloante inter Necromantie species cōmemorauimus. Illa eñ appariciones factas in corporib⁹ politis ꝛ terrenis considerat: hec pūcta signata in terra ꝛ lapide vel tabula pensat: ꝛ ꝓpter nimiā ꝓpinquitatem ad Astrologiā multos decipit. imo nōnullos sacdotali corona isignitos obcecauit. Fit ꝛ sors ex cōsideratione figurarū que ꝓueniūt si liq̄factū plumbū in aquā funditr: si festuce inequales a sortilegijs tollunt. si charte scripte ꝛ vacue fortuitu ex olla leuant. si in ꝓiectis taxillis puncta cōsiderant. si in apertione libelli alicuius: quod primū occurrerit ꝓ re dubia attendit. si attactu ferri candentis: aut duello innocentia alicuius probat. Ampliorem deductionē illarū diuinationū in aliud tempus reseruo. De obseruātijs nunc loquamur. Geomātia Alie sortilegij species.

Q̄d demones rebus aut verbis a Necromanticis cogi nequeunt: sed a solo deo angelis sanctis et hominibus iustis virtute diuina: sed vocati a Necromanticis veniunt propter initum pactum. Capitulum. XXV. Discipulus.

Ontine paulisper calamū ab exaratione obseruātiarū: donec que dubia videnť circa diuinationē, ꝛ eius prolem paulo latius resoluas. Ma. Triduum totum non sufficiet: si omībus que circa dicta queri possunt respondere tentauero. Di. Non omia: sed pauciora de his mouebo: tu fac ne copiosior sis in respondendo. Primū qd animū meū innodauit est. Si demōes Necromāticis exorcismis: aut ceteris rebus quibus vtunť coartari possint vt etiam inuiti cōpareant: Ma. Huius dubij obscuritas quanq̄ explanatione multa egeat: sufficere poterit ad presens respōsio negatiua: quam sanctus Thomas dat in q. disputatis de po. dei. q. 6. arti. 10. Cum enim incorporee substantie sint: corporeis rebus subdunť minime. vt deduci posset ex naturali philosophia: nec (vt diuus Aug. dicit li. xij. sup Geñ. ad litterā) corpora in spūs agunt. Et de demone ad Job dñs dixit. Non est potestas super terram que ei compareť: qui factus est vt nullum timeat Di. Vocati igitur sponte sua veniūt: Ma. Non oportet. nam et si terrena potestas dñari illis neq̄at: virtute tñ diuina cogunť. vt ait sctūs Tho. vbi sup. Qñq̄ q̄dem ab ip̄o deo: quādoq̄ vero a sanctis ꝛ angelis: ꝛ hominib⁹ virtute diuina. Et Augu. libro. iij. de trinita. cap. 4. ait. Spiritus vite rationalis desertor atq̄ peccator. per spm̄ vite rōnalem pium ꝛ iustū regitur. Pij aūt et iusti sunt sancti ꝛ angeli: ꝛ hoīes. Scriptū est aūt: Quia voluntatē timentium se faciet deus. Cogunť deniq̄ demones inferiores per sup̄iores. ait sanctus Thomas: ꝛ hoc arte magica. Di. Quō autē sup̄iores inducunť: aut cogunť: vt inferiorib⁹ ꝓcipiāt: aut ip̄i compareāt. cum res Necromantice in ip̄os actionē ꝛ virtutē non habeāt: Mag. Meminisse opꝫ ꝙ in diuinatiōe, pactū interuenit inter diuinos ꝛ ip̄os demōes: manifestū aut occultū vt ꝓmissum est. Vñ ꝛ Necromātici libros sue sacrilege artis demonib⁹ cōsecrā- In diuinādo pac. ū interuenit manifestū.

dos tradunt:maxime aūt ṗncipibꝫ: quoꝝ noīa etiam frequenter ponunt.
Hoc aūt q̄d aliud est q̄ manifestū inire pactū cū demonibꝫ. vt appobaris
exorcismis:characteribꝫ:ꝛ alijs:quoties inuocant̄ p huiuscemōi initi pacti si
gna recognoscāt ꝛ mittant aut veniāt.Vn̄ vt vim illis inesse maiorē osten-
dant:fingunt se nōnunq̄ inuitissime aduentare. Di. Cur itaq̄ nō semp
vocati veniūt? Ma. Aut quia a deo non pmittunt̄.Illi enī (vt Augu.di-
cit in li.ij.de ciui.dei.cap.xxij.) non oīa que volūt facere possunt:nisi quā-
tum illius ordinatione sinunt̄:cuius plene iudicia nemo cōprehendit: ne-
mo reprehendit iuste.Ad idem loquit̄ de trini.li.iij.cap.vij.ꝛ ix.et li.octogin-
tatriū q̄stionū.q.lxxix.Vel magis attentū in ceremonijs reddant incantan
tem:quasi in aliq̄ defecerit.Vel etiam vt miseris turpiter illudant. Est enī
diabolus mendax ꝛ pater eius.Nec minus periculū est: si occultū demonis
pactū interueniat:sicut in illis qui talibꝫ vtunt̄ trāscribunt.aut quopiam
alio tradente discunt.Immiscet se nihilominus demon astutus alijs rebꝫ ꝛ
curiosis obseruantijs:sup q̄bꝫ nulli vnq̄ pepigit: de q̄bꝫ mox tractabimus.

Res corpales quibꝫ Necromantici vtunt̄: quāuis demones non cogant:alliciunt tamen vt signa federate societatis. Redditur etiam causa cur sub certis constellationibꝫ:nocturnis horis:locis horribilibꝫ:pueris:virginibꝫ magis ille apparitiones fiunt. Capitulum.XXVI. Discipulus.

Quod demones alliciant rebꝫ corporalibus

Es itaq̄ quibus Necromātici vtunt̄: nulla vi cogunt demones:
sed magis vt signa federis alliciant? Ma. Ita diuus pater Au-
gustinus lib.xxi.de ciui.cap.vi.sentit dicens.Alliciunt̄ aūt demo-
nes ad inhabitandū per creaturas:quas non ipi:sed deus condi-

Idem

dit:delectabilius pro sua diuersitate diuersis:nō vt animalia cibis: sed vt
spūs signis:que cuiusq̄ delectationi congruūt: per varia genera lapidū
herbarū:lignorū:animaliū:carminū ꝛ rituū. Di. Sed quis nouit quibꝫ
delectent̄? Ma. Audi Augustinū in eodem loco.Vt aūt alliciant̄ (ait) ab
hominibꝫ:ṗus eos ipi astutissima calliditate seducūt: vel inspirando eorū
cordibꝫ virus occultū:vel etiam fallacibꝫ amicitijs apparendo. eorūq̄ pau
cos discipl'os suos faciūt.plurimorūq̄ doctores. neq̄ enī potuit nisi pmū
ipis docentibꝫ disci quid quisq̄ illoꝝ appetat.q̄d exhorreat.quo inuitet̄ nu
mine vel cogatur:vnde magice artes:earūq̄ artifices extiterūt.Addere po-
tes quam sctūs Thomas ponit rōnem.quia per hmōi res corporales sciūt
facilius posse complere effectū ad quem inuocant̄: ꝛ hoc ipi appetūt. vt scꝫ
eorū virtus admirabilis habeat̄. Et propter hoc sub certa constellatione
aduocati magis adueniunt. Di. Virgines aūt et innocentes pueros:cur
magis ad visiones eligunt. Mag. Vt ex hoc in sue diuinitatis opinionē
homines adducant:quasi mundiciā ament.ait sctūs Thomas. Accedit q̄
prestigia et fascinationes illusionesq̄ ppter organoꝝ ac spirituū teneritu-
dinem facilius fieri possunt:timent magis: et a iudicio rectitudinis citius
abstrahunt̄.Unde ad alienationes huiuscemodi inducendas:nocturno tpe
in biuijs:specubus subterraneis:ꝛ similibꝫ:ꝛ tempibus ꝛ locis magis cōpa
rent:in quibꝫ horror ꝛ aura corrūpens:ac spūs pestilens sensus immutant
crebrius.Quibꝫ aūt modis sensus ludificari possint:Auicēna.6.natu.abun
de psequit̄.Generales aūt mōi duo sunt:Aut enī opantur spūs nequā ali-
quid extra nos.aut in nob:q̄d diuus Augu.lib.iiij.de trinitate cap.ij.clare

insinuat.dicens.Facile est spiritibus nequissimis per aerea corpora facere
multa:que mirētur anime terrenis corporibꝫ aggrauate.etiā melioris affe-
ctus.Si enī corpora ipsa terrena nōnullis artibus ⁊ exercitationibꝫ modifi
cata in spectaculis theatricis tanta miracula hōibus exhibent.vt hi q̄ nū
q̄ꝫ viderunt talia:narrata vix credāt. quid magnū est diabolo ⁊ angelis ei⁹
de corporeis elemētis p̱ aerea corpora facere que caro mireṫ Aut etiā occul
tis inspirationibꝫ ad illudendos humanos sensus fantasmata imaginum
machinari:q̄bus dormientes vigilantesue decipiat vel furentes exagitet.
In libro quoqꝫ de ciuitate.li.18.ca.18.quod narraṫ de cōuersione sociorū.
Diomedis in aues:qui videnṫ in insula Diomedea nō longe a monte Gar
gano qui est in Apulia.Item de socijs Ulyxis quos Circes maga famosis-
sima in bestias mutasse Varro cōmemorat. Et de Arcadibꝫ qui transna
to stagno quodā in lupos verti p̱hibentur:⁊ in decennio si interim hūana
carne nō vescuntur:in hoīes redire. Has similesqꝫ transformationes:quas
ibidem recitat Augu.superficietenus factas ait:vt videanṫ esse res q̄ᵒ non
unt fantasia hominis īmutata: sicut ⁊ in somnijs fieri solet.Assumit hoc
dictū canon.26.q.5.nec mirum. Et simile fieri sceleratis mulieribus retro
post sathanan cōuersis:qui se nocturnis horis sup̱ bestias cum alijs equi-
tare ⁊ cōuenire credunt.dicit.ca.episcopi ea.q.Qualiter aūt permissione di-
uina nō p̱pria virtute:sed ex elementis in q̄bus rationes seminales sunt:
demones veras res efficere possint nec tamē inde creatores dicunṫ: forte in
sequentibꝫ dum de causis naturaliū entium tractandum erit aperiemus.
interim que restant breuius percurramus.

Soluūtur que obijci possunt contra dicta.Et spēaliter verbis virtutē nullā inesse p̱batur. Ca.XXVII.Di.

Non possum que adhuc restant dubia ⁊ dictis videnṫ contraria
nō mouere. Legi nuperrime angelū Raphaelem Tobiā iunio-
rem instruxisse q̄liter fumus cordis cuiusdā piscis supra carbo
nes positi:extricaret oē gen⁹ demonioꝝ siue a viro siue a mu-
liere:ita vt vltro nō accedat ad eos:quod Tobias experimento verū didicit.
Ma. Non fumus ille:sed p̱ Tobie meritū. q̄ᵒ significat fumus cordis: de-
moniū extricauit angelus.vnde ibidem scribitur . Tunc Raphael angelus
apprehendit demonium ⁊ relegauit:illud in deserto superioris Aegypti. Ad
idem facit q̄ᵒ dñs in euangelio dixit.hoc genus demonij non ejiciṫ nisi in
ieiunio ⁊ oratione. Di. Ieiuniū ⁊ orationis v̄ba in demones coactionis
operationē habent? Ma. Minime.sed illis actibus mereṅt viri sancti ex
audiri:vt deus ipe demones eijciat. Di. Quid de exorcismis quos Salo-
mon ad demones includendos vel expellendos confecisse legiṫ. Ma. Re-
spondet sanctus Thomas vbi supra . Si Salomon exorcismos fecit quādo
erat in statu salutis potuit esse in illis vis cogendi demones ex virtute di-
uina si aūt tēpore illo quo idola adorauit:vt intelligaṫ illos p̱ artem magi-
cam fecisse:nō fuit in illis vis nisi mō dicto.scꝫ p̱ modū signoꝝ allicientiū
⁊c. Di. Ita pari ratione nulla inest virus exorcismis q̄bus sacerdotes ra-
mos palmaꝝ.cineres.cereos:aquā.sal.vinū ⁊c.⁊ infantes baptisandos exor-
cisant? Ma. Nulla.sed ad p̱lationē taliū exorcismoꝝ nō dubitam⁹ diui
nā virtutē que poscunṫ efficere. Di. Fortasse ex inito cū ecclesia pacto?
Ma. Quid ni:sed illud p̱ scripturas deducere theologie reseruem⁹. Di.

Saltem verbis cōsecrationis in canone misse virtutē transsubstantiādi panem in corp⁹ Christi: et vinū in sanguinē dicere haud effugies? Ma. Non vim verboꝝ sed diuinā virtutē ad ꝓlationē efficere qđ intendit minister ecclesie: circa debitā materiā in Sacramentꝭ ꝓcedit Schottus sup Magistrū libro quarto: vbi ad ea que ꝯtraria videntꝭ: respondetur. Sed ne ṽba exorcismoꝝ hesitationis venenū in corde tuo nutriant: attende si vel vn̄ virtus ipis possit inesse: nō ratione materie: que aer est vel attramentū aut q̄uis alia substātia. sic em̄ oīs materia eius generis virutē haberet similē nec ratione forme: accidentalꝭ: que est diuersa characterū cōfiguratio in scribendo ꝛ pferendo. Formis em̄ accidentalibꝫ nullā inesse actionē de p se pħia docet ꝛ cōuincit ratio naturalis. nec rōne significati. qđ est forma magis ṗncipalꝭ verbi. Alias cōcedere habes ꝯtra sensum. hoc nomē ignis hanc carthā incēdere. hͦ nomē mors ꝯtra te ꝓlatum mox te interficere. hoc nomē deus omne cadauer suscitare: vel aliud secretius: quod tetragrāmaton dicunt: ab elemētis quattuor q̄bus apud hebreos nō dico scribitur sed notatur: nam ipsum inominabile ꝓhibent. Di. Sed fortasse ex impositione habent vim aliquā? Ma. ab homie ne an a deo? Di. Ab homīe ne dixerim: qui nec ipē potest quod p exorcismos fit. Ma. A deo igitꝭ necesse est vt virt⁹ sit: si que adesse putatur. Doceant igitꝭ vbi dn̄s p se vel discipulos suos tam execrabiles exorcismos: ignotoꝝ ꝛ demonioꝝ nominū istituerit: cū in ꝯtrariū scriptura clamitet. Di. Nōne in euangelio dixit. In noīe meo eijcient demonia: ꝛ cetera ad idem sonantia? Ma. Ad inuocationē nominis dn̄i in fide ꝛ charitate vera: deus spopondit se virtute diuina impleturū quod petitꝭ. Sic sanctos patres adiurasse demones non inuocatos sed occurrentes historie tradunt. Aliter aūt vn̄ noīe Jesu exorciste q̄dam: vt in actibꝫ apostoloꝝ legitur. non demonē expulerūt: sed ab ipō grauiter verberati sunt. Exorcismi aūt maleficioꝝ ꝛ si dei noīa cōtineant alia tamen multa habent que diuinā virtutē nō aduocant: sed magis abigunt: ꝛ tanto grauius peccant quanto nomen dei ꝯtra preceptū decalogi in vanū ꝛ ad demonis cultum assumunt.

Quod vti non liceat diuinationibꝫ: cum responsione ad quedam que videntur dictis esse contraria. Insup ꝙ verbis ꝛ exorcismis nulla inesse possit cogendi demones potestas seu virtus. Cap. XXVIII. Di.

Liud quod insidebat menti mee dubiū ex iam dictis resolutū cerno. hesitabam quippe antea si diuinatione vti liceret? Ma. Minime nam lege diuina: imperiali et canonica grauissimis penis est interdicta. Lex diuina dicit Exodi.22. Maleficos non patiaris viuere. ꝛ Leui.20. vir siue mulier in quibus phitonicus vel diuinationis fuerit spiritus: morte moriatꝭ. lapidibus obruent eos. sanguis eoꝝ sit super illos. ꝛ ibidem ait dn̄s. Animaꝫ que declinauerit ad magos ꝛ ariolos: interficiendam esse de medio populi sui. Lex imperialis capite plecti iubet aut cremari. C. de male: et Mathe. l. nullus. l. nemo. ꝛ. l. culpa. ꝛc. Lex vero canonica sub quibus qualibusue penis dicta prohibeat: ꝛ contra venientes puniat: patet. 26. q. 5. p totum. Tales etiam vt ait Augustinus si se non correxerint: ad eternaꝫ perditionem tendunt. 26. q. 2. ca. qui sine. ꝛ idem sanctus Antistes libro septimo de ciuita

Can
tra
legi
tot

te. ca.15. tales artes ante aduentum christi in ciuitatibus gentiũ seuerissi-
ma pena & legibus prohibitas, et vindicatas restatur. Singularia scriptua
rum testimonia contra singulas supra memoratas diuinationis filias ad
ducere non tam operosum q̃ superuacaneũ esset in huius epitomatis an-
gustia. Di. Miror si tanta districtione animaduerti iubentur qui dictis
diuinationibus operam dant: cur nonnullos sanctos. talibus vsos fuisse
scriptura cõmemorans: minime reprehendit: Joseph patriarcha per som-
niorum interpretationem ad principatũ egypti peruenit. Daniel propheta Daniel.2.
constituitur princeps super omnes puincias regni Babylonici. Rursus san-
ctus Joseph gubernator Aegypti fratribus suis dixit. An ignoratis q̃ non
sit simil' mei in augurandi scientia? Quinimo p'auspicia & auguria bone Gen.44.
fidei homines: futurã vel tempestatẽ vel serenitatẽ pdicere nouerũt. Pro-
inde seruus Abrahe verba Rebecce accepit pro omine: ex illis arguens do Gene.24.
minũ misericordiã fecisse cum abraam. Sortes insuper omnino iniuste in- Actuũ.
terdicere videntur: cum his beatus apostolorũ chorus Mathiam elegerit. De
adiuratorijs demonũ quibus sancti vsi leguntur: supra mihi satis factum
memini. Sed ad hec si que habes responde: nam tantos viros male egisse
in huiuscemodi diuinationibꝫ sentire nequeo: scripturis phibentibus illa
contradicere non audeo? Magister. Probe. iusta enim & rationabilis est di-
uinationũ inhibitio: et pie excusabilis sanctorꝫ in his operatio. Ad primũ
quod de somnijs opposuisti: dicendũ q̃ somniorꝫ causa est vel intrinseca vl' Somniorꝫ
extrinseca. Intrinseca vt per species a sensibilibus receptas: aut a complexi causa du-
one hominis causatas. Extrinseca vero somniorũ causa est vel corporalis: plex.
vt influxus in corporeos sensus vel spiritualis: vt deus per se: vl' per bonos
angelos aut diabolus per fantasticas & fallaces illusiones. Per hec vltima
somnia diuinare: species est superstitionis phibita: non per alia: de quibꝫ
latius disserendum erit co'loco quo de potentijs anime interioribꝫ tracta-
bimus. Discipulus. Somnia autem regis Aegypti et Babylonis a qua
causa fuere? Magister. Ab extrinseca spirituali: deo scilicet vel bonis an
gelis. Similiter et interpretatio eorundem facta per Joseph & Danielẽ. Ad
alterum respondet sanctus Augustinus. hec verba Joseph dixisse vel ioco-
se vel secundum vulgi opinionem. 26. q. 2. Quod ait. Ad tertium conceden
dum non ambigo quedam animalia in aere: terra et aquis celesti moueri
influentia et elementorum mutationem presentire: vocibusq̃ & motu indi-
care. Unde & in Hieremia propheta legitur Miluus in celo cognouit tem- Hieremie
pus suum: turtur & hyrundo et ciconia custodierunt tempus aduentus sui octauo.
Diuinare autem ex motu et voce animaliũ: fortunam aut diffortuniũ effe-
ctus etiam quia libero arbitrio pendet: et a celestibus non causantur eque
prohibetur: sicut talia per astrologiam practicare. Ad quartum. lege que ser
uus Abrahe egit ante et post Rebecce responsionem: et inuenies omen nõ
interuenisse. Discipulus. De sortibus autem quid dicendum est?
Magister. Sors vt habet sanctus Thomas libro de sortibus et secunda
secunde. q. 95. articulo octauo triplex est. Diuisoria: qua inquiritur ad quẽ
pertineat res diuidenda: de hac prouerbiorum decimooctauo. Contradicti
ones comprimit sors: vl' dignitas. de qua actuũ pmo in electione Mathie
dicitur. & cecidit sors super Mathiam. vl' pena. hac deppenditur achon qui pUerbio
de anathemate aliquid surripuerat. Josue septimo & Jonas a facie domi- Actuũ.i.
ni fugiẽs sorte dephensus est & missus in mare. Jone pmo. Alia est sors cõ
sultoria: qua inquirit quid agere oporteat aut quando. sic fuit sors missa Hester.
in vrnã. vt sciretur qua die & mense occideret gens iudeorum Hester tertio.

Tertia est diuinatoria qua inuestigatur quid futurum sit. Hac vsus est rex Baby-
lonis stans in biuio &c. Ezechielis.21. In omni pro sorte expectatur euent⁹ vel Ezech
a celesti influxu: vel a fortuna: vel a Deo: aut a demone. Cum autem celum nul-
lam operationem habeat in ea que sorte inquiruntur: vanum et supsticiosum est
vti sortibus ea intentione: quia sic non carent demonum ingestione: multo minus
cum expectatur euentus a demone. Si autem expectatur euentus a fortuna: vt
communiter in sorte diuisoria super re diuidenda cum non potest concorditer diuidi: non
videtur habere (vt ait sanctus Thomas) nisi forte vicium vanitatis. Si autem S.T
in sorte diuisoria aut consultoria expectatur euentus a deo. iuxta illud Prouer- puer
biorum.16. Sortes mittuntur in sinum: sed a domino temperantur. Locum habet quod
Augu. dicit super Psalterio. Sors non est aliquid mali: sed in re dubia diuinam
indicans voluntatem.26.q.1. Sors. Tali sorte vsi fuerunt Patres sancti de quibus Psal.
supra. Sed in his quoque quadrifarie vicium potest accidere (ait sanctus Thomas)
primo si absque vlla necessitate fiant. videtur enim illud ad dei temptationem per-
tinere. Secundo si fiant in necessitate: sed absque condigna dei reuerentia et
premissa oratione. Tertio si diuina oracula in sortibus expectata: ad terrena ne-
gocia et ad vite huius vanitates conuertantur. Quarto si in electionibus ecclesia-
sticis que fieri debent inspiratione spiritussancti: aliqui sortibus vtantur.
Di. Nunquid tali sorte vsi sunt Apostoli in electione Mathie? Ma. Etiam. Beda
sed vt Beda dicit super hunc scripture locum. nondum erat plenitudo spiritussan-
cti in ecclesia effusa. Unde post spiritus sancti missionem septem Dyacones
non sorte sed electione constituerunt. Sors diuinatoria semper est suspecta et ma-
la. Ex his sanctarum scripturarum. Doctorum catholicorum et canonum diuersas sen-
tentias facile est concordare. quod alijs relinquam⁹. Di. Probe. nam extra
limites epitomatis me de illis inquisiuisse fateor. De⁹ duello tamen et iudicio
ferri candentis: que inter sacrilegia notata sunt: et ad que nonnulli milita-
ris ordinis ac vetule quedam sepius se offerunt: quid dicendum? Ma. Illicita
sunt. patet de primo.2.q.5.c. Monomachiam: et de secundo ca. si. de pur. vul.

De tertia specie superstitionis que est vana obseruantia Et specialiter de arte notoria quod illicita sit et vana. Capitulum vltimum. Discipulus.

Restat tertia supstitionis filia nunc describenda? Ma. Hec est. va- Obse
na obseruantia. vel ad scientiam acquirendam. vt in arte notoria. vel tia v.
ad immutanda corpora per extranea remedia vel ad precognoscendum fu-
tura fortunia aut disfortunia: vel ad preseruandum a malis per suspensa
ad collum aut qualitercunque portata diuina verba. Di. Quid per artem notoriam in-
telligis? Ma. Vanam quandam supstitionem que habet quasdam pro quolibet scientia
figuras characteribus et nominibus ignotis insignitas: ac etiam certas orationes nomina
multa ignota continentes: quas dum continenter ieiunijs viuens et se macerans
cum certis ceremonijs dixerit: et figuras summa attentione aspexerit: scientiam de-
sideratam sine labore vel studio acquirere dicitur. Di. Si illicita non est hec ars
eam mihi tradas queso: vt preter te reliquas philosophie scientias addiscam. quid la-
boramus supuacue: ego discendo et tu docendo: si breui tempore omnes discipli-
nas arte notoria acquirere possumus? Ma. Illicitam esse hanc artem et inefficacem
sanctus Thomas secunda secunde.q.96. arti. primo concludit. quia vtitur his
que scientiam causare nequeunt: etiam demon per eam inuocatus nec intellectum

illuminare nec scientiã infũdere potest. Quis possit nõnulla scientiarũ do-
cumenta tradere. Accedit q̃ nõ inueniunt qui ex arte ista in scientijs p̄ ce
teris fuerit illuminati. sed potius infatuati. Unde venit ad me dũ studio
insisterem in Uniuersitate Friburgensi Magister quidã parhisiñ. cũ arte
ista: ostendebatq; figuras: orationes & cetera hui⁹ generis portenta. Persua
debat deniq; vt hac via quas nõ habere scientias acquirerẽ. Ab horum fi-
guras characteres & ignota noĩa: & nullã illis inesse efficaciã demonstrabã:
Ipsi aũt dũ in falsa credulitate remanent: obieci. quare non ipse scientias
plurimas quas nõ habuit tali arte acquisiuisset. Confusus ille ad excusan-
das excusationes in peccatis cõfugit. Nec valẽt q̃d adducũt de Daniele & so
cijs suis abstinentib⁹ a cibis regijs quib⁹ deus p̄ceteris scientiã dedit. nõ
eñ abstinebãt p vnã obseruantiã artis notorie: sed ne cõtaminarent cibis
gentiliũ cõtra phibitionem legis diuine ideo merito obedientie a Deo pre
ceteris sunt scientijs p̄diti. Et Salomon petens scientiã gubernãdi popu- Daniel.i.
lũ meruit eã accipere nõ a demone sed spiritu sancto. qui diuidit singulis
p vt vult. i. ad Corinth. xij. Ceteras vane obseruãtię partes diuus Augu. eli- i. Cor. xii.
minauit sufficienter libro secũdo de doctrina Christiana cui⁹ nõnulla v̄ba Augustin⁹;
a principio adducta sunt. Obseruãtias aũt tempoꝝ plurimas esse supstitio
sas & vanas: manifestũ ex his que supra delectionib⁹ disserta sunt. Incan-
tationes vero: carminationes & obseruãtias aniles pene innũeras cribrare:
nõ est p̄sentis negocij. In p̄dictis etiã q̃d sufficienter pbatũ nõ est: vt deter
minatione ecclesie vel sacrę scripture contrariat: p non dicto habere volo.
Di. Ego vero ab omnib⁹ illis etiã que excusationis quandã vmbrã habẽt
sed suspecta vident: sedulo abstinebo. Ma. Prudẽter. nam & Apostulus
monuit dicens. Ab omni specie mala abstinete vos. Uale & crebra repetio- Apostolus
ne que de septem artibus liberalibus tradidi rudimenta: memorie com-
menda: in his intellectũ & ingeniũ exerceto: vt ceteras phie partes celeri⁹
apprehendas et sanius intelligas.

Finis septem artium liberalium.

Sequitur liber octauus de principijs rerum naturalium.

De principiis rerum naturalium

De laudibus Philosophię naturalis et ordine tradendi eandem Capitulum Primum.

Liber octauus De principiis re/rum naturalium. De laudibus Philosophie naturalis ⁊ ordine tradendi eandem. Capitulum primū. Discipulus.

A Liquot iā lucubrationib;que tradidisti artiū rudimenta indefesso labore apud me reuolui: ⁊ in quē finē ipaꝝ tenderet cognitio anxius ꝑquirēs:tandē in eā quā toti ope ꝓmisisti phie partitionē diligenti⁹ oclis cōieci. Et ꝓter has triuiales ⁊ q̄druuiales disciplinas:ꝑtem phie que ꝺ toti⁹ singularūq; partiū mūdi naturis ⁊ origine disserit ꝯspiciens memini qꝺ dudū a te audiuerā:artes liberales nō ꝓpter se: ꝫ vt adminiculatiuas in hāc q̄ de naturis reꝝ ceterasq; phie altiores disciplinas addiscendas esse. Haꝝ itaq; ꝑ̄ncipia iam iā in mediū ferri ꝓmissoꝝ ordo expostulat. Primū aūt de naturis rerū:postea⁹ ꝟo de moralib ⁊ theologicis tractandū censeo:⁊ id quātenus succincto familiariq; ſmone fieri vehemēter exopto. Ma. Partē phie que rerū naturaliū principia ꝑtractat a nullo vnq̄ꝫ docto viro neglectā:verūetiam ab Indis Arabib Aegiptijs Grecis ⁊ Latinis:diuersarūq; religionū ꝓfessoribus sūmis laborib ꝯquisitā manifestū est:a paucis ꝟo aut (vt verius loquar) a nullis ſm ꝑcisionē inuentā facile crediderim. Totius equidē vniuersitatis entiū singuloꝝq; naturas ꝑ̄ncipia ⁊ causas inuenisse q̄s se iactabit? Qm̄ ꝟo nec tu hanc ꝑcisionē:sed breuē aptumq; ſmonē expostulas:tuū ꝑcupidum sciendi animū si nō cibo solido:lacte tamē vt tantille etati ꝯgruit pascā:et de thesauris phoꝝ que visa fuerint magis necessaria in mediū ꝓferā. Di. Et ego q difficillima sunt hec cognitu: aures diligentissimas accōmodabo;vt ne verbū q̄dem dicas qꝺ nō alta mente recondā. Ma. Nec te diligētius auscultasse aliquādo penitebit:nam cognitio ꝑ̄ncipijs rerū nō obstabit q̄ minus res ipsas suo mō cognoscas. Tunc em̄ (inquit Aristotiles ꝑ̄mo phisicoꝝ)arbitramur vnū quodq; scire cū causas eius cognoscim⁹ ꝑ̄mas: et ꝑ̄ncipia prima vsq; ad elemēta. Plerūq; tamē ꝑ effectus ad causaꝝ noticiā deuenimus. Innata q̄dem est nobis via ꝓcedendi a nob notiorib (que sūt effectus ad notiora nature)que sunt cause ⁊ ꝑ̄ncipia. Hūc igit ordinē alternatim cōmutabim⁹:⁊ nūc ꝑ ꝑ̄ncipia causas ⁊ effect⁹ nūc aūt ꝑ effect⁹ sensibiles principia ⁊ causas manifestare cōtendem⁹:ab vniuersaliorib ad ꝑticularis descendētes. Nam ⁊ illa quoq; nobis prius inotescunt:qꝺ in pueris liquet:qui primū oēs viros patres:⁊ mulieres matres appellāt:postea ꝟo vnūqꝺq; speciali⁹ determinātes: hūc patrē ⁊ hanc matrē dicunt. Di. Pretermissis itaq; longioribus ambagibus:hac via rem ip̄m aggredere.

De opinionibus Philosophorum circa rerum prima principia. Capitulum secundum. Magister.

N Unc quē inhabitam⁹ visibilē mundū:q̄dam phoꝝ sp̄ fuisse et fore astruūt. vt sūt peripatetici. q̄rū ꝑ̄nceps Aristotiles fuisse legit. Quidā ip̄m nō semp fuisse sed genitū. ⁊ nūq̄ꝫ desinere affirmāt. vt Academici:q̄b Plato ꝓerat. Sequētiū aūt multi ip̄m ⁊ incepisse ⁊ interiturū scripserunt vt Stoici Trismegistus ⁊ Sybille. Rursus q̄dam vnū tm̄. vt Pythagoras:q̄dam inumerabiles mūdos ⁊ gigni ⁊ dissolui ꝓdicabant. vt Democritus:⁊ Anaximāder. Nec so-

lũ de mũdi duratione ⁊ vnitate: verũetiam de ipius et singulaꝝ rerũ in co
ꝯtentarũ principijs diuersa sensere. Nã vt refert Aug. viij. li. de ciuitate dei. Augustin⁹.
c. ij. Thales Milesius vir⁹ illoꝝ septẽ qui sapiẽtes appellati sunt. Aquã pu-
tauit rerũ esse principiũ: ⁊ hinc oia elementa mũdi: ipmq; mundũ ⁊ q̃ in eo
gignunt exist'e. Anaximãder ei⁹ auditor singularũ rerũ pncipia credidit ĩ
finita. Anaximenes vo quẽ discipulũ reliquit: oim rerũ causas ĩfinito aeri
dedit. Cui succedẽs Anaxagoras dixit ex infinita materia: q̃ ꝯstaret dissil'bꝫ
inter' se pticulis rerũ oim gñа p modulis ⁊ speciebus' ppijs singula fieri.
Diogenes q̃ꝫ alter Anaximenis auditor: aerẽ diuine tamẽ rõnis cõpotem
rerũ esse materiã opinat⁹ est. Archilaus q̃ Anaxagore successit in materia
rerũ a mgr̃o suo nõ discessit. Archelañ Socrates audiuit Hic pmus vniuer
sam pbiam ad corrigẽdos cõponendosq; mores inflexisse memorat Sed di
scipulã reliquit Platonẽ: q̃ oim materiã spẽm ĩuisibilẽ: sinũ informẽ: potẽ
tiã: naturã: mr̃em mũdi. nutricẽ formarũ: subiectũ: receptaculũ. infinitudi
nẽ. syluã: hylen: ⁊ originẽ noiabat. Huic succedens Aristotiles. q̃ nõ mõ me-
moratos sed etiã Pythagorã materiã: nũeris maxime aũt dualitati assimi
lantẽ: ⁊ Empedoclem q̃ oia ex q̃ttuor elemẽtis: ⁊ zenonẽ stoicũ: q̃ ignis substã
tiaꝫ p aera in quã ꝯuersam: ⁊ in eo queãd nodũ semen in fetu contentã. a
q̃ cetera post hac gignerent asserebat. silr ⁊ Epicureos singula ex athomis
asseuerãtes. refellit sed forte (vt mult' visum est) nõ tam scire q̃ꝫ arroganter
nõ in re ipa. sed verborũ cortice q̃uosdã ex iam dictis pbis carpit. Heraclyt⁹
aũt materiale principiũ: qđ Thales aquã dixit mare noiauit. Di. Nũ aũt
q̃ in materiali principio dissentiũt in effectiuo cõcordant? Ma. Fortasse
re ipa ⁊ si nõ noie: nam Thales mundũ dei facturã: ⁊ deũ antiquissimũ di- Opiniones
cebat. Hunc stoici verbũ: mentẽ sine iouem noiant. Pythagoras monaden. de pncipio
Anaxagoras diuinũ animuꝫ. Diogenes diuinã rõnem. Archilaus mentem. effectiuo.
Plato cõditorũ intellectuꝫ ⁊ ei⁹ p̃rem deum. Alij primã cãm. Aliqui primaꝫ
intelligentiam. Aristoteles aũt pncipem primuꝫ motorẽ ⁊ gubernatorẽ oim
appellat: sed nusq̃ꝫ ab eo munduꝫ factũ concedit. quoniaꝫ cũ primo motori
coeternum credidit. Preter hos aũt fuere alij q̃ꝫ plēs quoꝝ positiones tan-
q̃ꝫ obscuriores silentio transim⁹. Di. Sed quinaꝫ illoꝝ veritati magis ap
propinq̃uerunt? Ma. Id facile videbimus si prius Mosen pphetam theo-
loguꝫ sil' ⁊ pbm de hac re audierimus. Di. Quid hic ait?

Positio Mosi de rerũ principijs ⁊ origine. Ca. III. Ma

Oses erudit⁹ in omĩ sapia Aegiptoꝝ. vt ait Amb. Non tamẽ in p- Moses.
suasione hũane sapiẽtie: nec in phie sillatorijs disputationibꝫ: sed
in ostensione spũs ⁊ veritat' tanq̃ꝫ testis diuini opis: ausus est di-
cere. In pncipio creauit deus celũ ⁊ terrã: terra aũt erat inanis ⁊
vacua: ⁊ tenebre erant sup faciẽ abyssi: ⁊ spũs dei ferebat' sup aquas. Quid
hac assertione verius quã spũs veritat' edocuit? In principio inquit deus
oim cõditor creauit. i. de vl' post nihil in esse pdire iussit (nam dixit ⁊ facta
sunt) celũ. s. empyreũ: qđ mox creatũ: angelis est repletũ. ⁊ terrã h' est mate-
riã oim. Sed q̃lis hec fuerit ondit. Terra aũt erat: inanis ⁊ vacua vl' vt alia
habet translatio: inuisibilis ⁊ incomposita. Non erat em̃ hec prima omniũ
materies. formis saltem co npletis ⁊ specificis distincta. sed confusa ⁊ ta-
libus priuata vnde subdit. et. tenebre. i. formarũ priuationes erant sup faciẽ
abyssi. i. hoc est materie confuse. nam vt testatur. s. Hieroñ. super Epistolam
ad Heb. Informem ⁊ preiacentem materiam. quam Greci hylen chaosq;
vocauerunt. Moses abyssum dicit. Super faciem aũt dixit ⁊ nõ in abysso

priuatis equidē nō est de materie substantia vel eidē intima: cū nihil sit. Materia vero illa ꝛ si ꝓpe nihil: nō tñ vt Aug. ait libro confessionū.xij. omi no nihil erat. ideo ꝛ de ea dictū est: deus creauit terrā. De priuationib' aūt quas ꝑ tenebras intelligim⁹: nō dicit create sunt sed erāt (sequitur) ꝛ spūs dñi ferebat sup aquas: quod sup terrā inanem ꝛ vacuā sili ꝛ abyssum dixit hic aquā appellat. Insup ꝛ in eodē verboꝝ contextu Moses tot⁹ vniuersi vnitriuū effectiuū principiū insinuat. Patrem: cū ait deus. Filiū: cū dicit in principio (Christus eñ in euangelio se principiū noïauit dicens. Ego sū principiū qui ꝛ loquor vobis) Spiritūsanctū: cū subiūgit. et spiritus dñi ferebat sup aquas. Idem etiā Regius ꝓpheta his verbis enunciat. Uerbo dñi celi firmati sunt: ꝛ spiritu oris eius oēs virtus eoꝝ. Audiamus qd sequit. Dixit quoq deus fiat lux. id est forma que tenebras: h' est priuationes expellat. ꝛ facta est lux: qꝛ dictū impleuit effectus. Et vidit deus lucē ꝙ esset bona: nō essentialiter sed participatiue. oīa eñ bonitatē creatoris participant: cui⁹ vt exemplata exemplaris imaginē gerunt. Et diuisit lucē a tenebris: nō eñ simul esse possunt forma, ꝛ eius priuatio. Appellauitq lucem diem. i. ꝯpositū qd a forma denoïationem accipit. ꝛ tenebras noctem. i. materiā priuationib' formaꝝ obfuscatā. Factūq est vespere ꝛ mane. i. ex potētia ꝛ actu materia. s. ꝛ forma. Dies nō primus. qꝛ ibi ordo nō attendit sed unus id est ꝯpositū qd ꝑ se vnitas necessario comitat. Ex his aūt que sequūt in libro Geneseos elementoꝝ distinctio natura ꝛ ordo colligit: ꝛ ex his mixtoꝝ origines (quas sextuplici differentia post hec enodabimus) nō sine velamine insinuant: de quib' ad p̄sens (ꝓ epitomatis nostri lege) silendū existimo: ne i igne rephensiōis incalescant fortius: qui etiā dicta calumniari haud desinent. Tum qꝛ expositio nō singulis eo locutionis gñe quo nutriti sūt: videatur appropriatare cōuenire. tñ etiā qꝛ sacroꝝ eloquioꝝ sentētias mystico sensu p̄gnātes: ꝑbicis narrationib' imiscuerim: quib' nō ego: sed diuus Aug. in.xij. confessionū libro deinceps satisfaciet. ad reliqua pergamus.

De concordia dictaꝝ opinionū. Cap.IIII.

Dic quo pergis? Ma. Ad cōcordandas p̄memoratas pħoꝝ d' rerum principijs sententias: nō eñ ideo existimādi sunt inter se philosophi cōtrarij in materiali rerū principio: qꝛ legim⁹ materiā omniū ab alijs ignem: aerem: aquam: chaos: infinitudinē: sinū informē: ꝛ ceteris que cōmemorata sunt nominib' appellatā: cū ꝛ ipsam a diuino pħo nunc terrā inanem: nunc abyssum: nunc vero aquā constet esse nuncupatā: que eñ in potentia erat ad omniū formas: nimirū singuloꝝ nominib' potuit nominari. Cōuenientius aūt his quib' informitatem cōfusionē aut fluxibilitatē. ipius intelligim⁹: vt sūt terra inanis: abyssus ꝛ aqua que Moses cōmemorat. Quid eñ terra inani (que in elementorū infimū ꝛ fex censetur) difformius? Quid abysso infinita cōfusius? Quid deniq aquis oculo corporali videt fluxibilius? Et rursus terra dicit: quia materia dat forme fixionem. Abyssus: quia recipit a forma distinctionem. Aqua vero: qꝛ ad formā appetitum habet: ꝛ cōtinuā fluxibilēq tendentiaꝫ Nec in effectiuo principio diuersitas nominū opinionū arguit diuersitatēq sed hoc alius diuinū intellectū: alius diuinā mentem: alius conditorē intellectū: alius primā causam: ꝛ si que sunt talia noïant. Moses aūt ꝛ Iohānes euangelista principiū Deū: spiritū: verbū: alpha ꝛ o: ꝛ innūeris alijs nominib' appellant: vt insinuarent ipm innoïabilem: ꝛ nō modo noïa que ab intellectu imponunt: verūetiam intellectū ꝛ oīe quod nominari potest

longe supergredi: de quibus hic nō est differendi locus: ad ppositum redeamus. At vero formale rerū principiū qđ Moses lucem appellare voluit. Plato. et Aristo. actū formā et speciem noīabant: nec alij tale principiū negauerūt: qui ex vna materia singula cōstitui asserebant. Non em̄ sunt singula: nisi qr singulis formis actuata sunt et discreta: que in materia erant ꝯfusa. Illud aūt qđ Moses tenebras: Aristoteles vero priuationē dixit: alij expresso vocabulo designare nō curauerūt. eo qr essentialem rei cōpōem minime ingrediatur. necessariū tn̄ est: nisi em̄ materia careret forma ipam non appeteret nec p eisdē introductione agens motū cōcitaret. non em̄ q̄ habemus: sed q̄bus caremus appetimus. et vt ea habeamus diuersis motibꝫ vtimur.

Epilogus dictoꝝ numeroꝝ et conditiones principiorum enumerans. Capitulum. V. Discipulus.

Duo itaqꝫ principia rerū astruis: materiā et formā: e quibus tota earundem substantia intrinseca cōpositione cōstituit: quoꝝ primū non pagens creatū: sed verbo creatoris exordium sumpsisse testaris: alterū vero dicis motu interueniente per actionem nature de potentia materia educi. Priuationem aūt vt motus fiat ais necessario cōcurrere. subam tamē cōpositi minime ingredi: cum nihil sit. Ma. Scite ex dictis tria rerum pncipia concludis: Materiā. formam et priuationē. Hec cū prima sint ex alijs non fiunt: nec ex alterutris constituunt: sed oīa alia ex ipis. Formam aūt de potentia materie educi dicimus: non quia aliqđ ipius in sinu materie lateat: sed qr sine materia tali vt subiecto agens naturale eam nō pduceret. Rursum ex his q̄dam sunt cōtraria: qr in eodē se cōpati nō possunt: et sunt forma et priuatio. Forma vero et materia ex quibꝫ est totū cōtrariari nō possunt. Di. Verissima q̄dem hec sunt: si em̄ pncipioꝝ essent: pncipia iam ipa non prima pncipia: sed essent pncipiata. Et nisi q̄dam essent cōtraria: inter ea motus non fieret: si vero oīa essent opposita compositi substantiam non integrarēt. Sed de his sigillatim differere nō erit inutile.

Tria rerū naturaliū pncipia.

Principia cōtraria

De pricipio effectiuo nō facto: et mūdi eternitate. Ca. VI. Ma.

Mones q̄ suo tempe irrefragabilis auctoritatis fuere pbi: principiū effectiuū primū: vnū atqꝫ ingenitū credidere. si em̄ factū genitūue esset: ab alio vtiqꝫ priore esset: q̄propter iam primū non esset: sed pcederet illud a quo esse suū haberet. Ab illo igitur pmo et ingenito pncipio. Plato mundū et q̄ in mūdo sunt visibilia et inuisibilia facta meminit. Idem testat Moses. vt pauloante dictū est: et euangelista Johannes. Oīa inqt per ipm facta sunt: facta q̄dem nō necessitate nature (vt habet pbica traditio) sed libera et incōmutabili voluntate. vt pbat catholica sanctoꝝ patrū assertio: dicente psalmista. Oīa q̄cunqꝫ voluit dn̄s fecit in celo et in terra. Qđ aūt Aristo. mundū ingenitū et incorruptibilem esse dixit: huic potissimū innixus argumento: qr motus et tēpus sine q̄bus generatio et corruptio mūdi nō fieret: eterna fuere. etc. nihil euidenter cōcludit. Successio eadem q̄ in motu est quē tps mensurat: aperte arguit motū et tempus et que mouent eterna nō esse. cū eternitas sit actu simul id qđ esse pōt. Facit ad idem qđ btūs Augusti. de ciui. dei lib. 4. cap. scribit his verbis. Exceptis inqt pphéticis vocibꝫ mūdus ipe ordinatissima sua mutabilitate et mobilitate: et visibiliū oīm pulcherrima specie q̄dam: modo tacitus: et factū se

Plato

Positō Aristotelica

Augusti.

esset: ꝛ nō nisi a deo ineffabiliter ac inuisibiliter magno ꝛ pulchro fieri se potuisse p̄clamat. ꝛ infra cap̄.vi. Proculdubio in q̄t non est mūdus factus in tempore: sed cum tp̄e. Multa etiā de hac re idem sctūs pr̄ li.xij. cōfessionū disseruit. Restaurationē vero mūdi p circuitus (q̄dam voluere) ipe idem doctissimus vir li.xij. de ciui. diuerso medio refellit. Sed hec interim. Ad materiale principiū s̄monem vertamus. Et q̄ inanes atq̄ pueriles sint aliæ Aristo. rōnes de eternitate mūdi. vt manifestū breuitatis gr̄a trāseamus.

Declaratio definitiōis materie prime: ꝛ quō intelligit̄ esse ingñabilis ꝛ incorruptibil. creabil̄ aūt ꝛ annihilabil. Ca. VII. Di.

Ateria q̄d est? Magi. Primū subiectū vniuscuiusq̄ ex quo fit aliq̄d: cū insit per se ꝛ nō s̄m accn̄s: ꝛ si aliq̄d corrumpit̄: in hoc abibit vltimū. Di. Partes dilucidatione egent. Ma. Materia est primū subiectū: quia nullū ea prius. vt visū est vel primū hoc est principale. vniuscuiusq̄. s. rei generabili ꝛ corruptibili. subiectū dico. non in quo totū cōpositū subiectat̄: sed ex quo fit aliquid. i. compositū: cū insit. s. cōposito per se. ꝛ id est non s̄m accn̄s: quēmadmodū priuatio. que ꝛ si sit p se terminus motus: per quē cōpositū generat̄: compositi tn̄ substantiā non ingredit̄. Et si aliq̄d. s. compositū vt generatū corrumpit̄. i. in sua principia resoluit̄. id abibit vltimū. i. finaliter in vltima resolutione in hoc. s. subiectū. Eadem enī sunt p̄ncipia resolutionis que et cōpositionis. Unde omī ꝛ substantiali ꝛ accn̄tali forma sublata: vltimo remanere materiā primā necesse est. quā ꝛ intellectus taliter negatiue videt dum corpus aliq̄d incorpeū ꝛ sine forma intelligit. Hanc peripatetici: ꝛ qui mundū ingenitū volunt: similiter ꝛ ingenitā ꝛ incorruptibilē astruūt. Si enī (aiunt) materia p̄ma fieret. vel ex se vtiq̄ vel ex alia esset. cum ex nihilo nihil fieri possit: nō aūt ex se fit. q: esset anteq̄ fieret. nec ex alia. cū iam prima non esset. idem argumentū ad p̄bandā eius incorruptibilitatē assumūt. Sed Moses: ꝛ qui eū sequunt̄ doctores catholici. materiā nō ex se: nec ex alia. sed ex nihilo. i. post nihil: vel non ex aliq̄ a deo creatam in principio constanter affirmant: q̄ et eandē si vellet nō quidē corrūperet (quia cōposita non est) sed penitus annihilaret. Qd̄ vero vulgatū gentiliū principiū assumit̄. Ex nihilo nihil fit. locū habet in potentia creata: nō in creatore: q̄ solus potest res creare. vt testat̄ Augu. li. iij. de trini. Ignorauit hoc vas eloq̄ntie. Ci. de natu. deoꝝ disputās: q̄ materiā p̄fuisse opatiōi diuine attestat᷒ ē.

Si materia prima sit ingenerabilis ꝛ incorruptibilis

Primi ... iectū ... inest

Augu ... cōfessi ... Anbh ... mone ... cap.vi

Ex n ... nihil ... Augu ... Cicer

Si materia prima fuerit aut possit aliquādo esse sine forma. ꝛ si omīa creata ex materia sint cōposita: ꝛ si celi et terre eadem sit materia. Cap̄. VIII. Magis.

Ed plurimā difficultatē apd̄ nōnullos ex nostris habere videt̄: si materia formis possit esse priuata? Cum enī actu: sine actu qui forma est: nihil omnino esse possit materia priuata formis: quō actu erit? Huius argumētatiōis modul᷒ facile q̄dem dissoluet̄: si actū duplicem discernere nouerimus: quoꝝ p̄mus est entitatiuus: quo scȝ vnū q̄dq̄ (q: ens est) in vniuersitate existentiū subsistit. Tali actu materia prima informis de q̄ et mundū factum cōstat: anteq̄ formaret̄ ꝛ distingueret̄ (facta vtiq̄ erat) subsistebat. q̄ etsi p̄pe nihil erat. vt ait Aug. li. cōfes. q̄m adhuc omīo informis erat. nō tn̄ omīno nihil erat. cū eēt qd̄ formari poterat.

Actus entitatiuus. Materia ē informis

Aug

formari aūt qđ non est: non pōt. Scđs actus est formalis, cōpletus et specificus a forma specifica. q̄le est esse rōnale hoīs ab aīa intellectiua. Jllo materia prima actuata nō erat. q: manis: vacua: ⁊ informis erat. Di. Non erit itaq̧ impossibile aliqđ sine forma esse. Mag. Augustinus hoc videt affirmare: dicens esse vtriq̧ aliqđ nō formatū potest. Hoc aūt de forma absoluta accipiendū est. nam ⁊ in materia nuda adhuc eēt forma respectiua: relatio. s. qua vt creatura ad deū refert: sed hęc ꝙ materię est eadē. Silr et aptitudinalis extēsibilitas: quā commentator Auerrois dimensione intermi natā vocat. Actualē aūt extentionem dimensione terminata dicit: sed hęc cum sit trina dimensio: quātitas est. ⁊ realiter a materia diuersa. dimensio aūt interminata est materię coeua. Disci. Materia igit prior forma erat. Ma. Prior erat ait idem: nō tpe: sed origine. sicut sonus cātu. Jpam aūt ⁊ tpe a formis denudari: ⁊ in actu primo (quē entitatiuū dicimus) posse subsistere per diuinā potentiā ex dictis mani estū est: ⁊ demōstrari posset amplius. Sed hęc relinquētes: alia trāscurramus. magnor̄ eqdem opiniones de his vident diuerse. Sunt em̄ q̄ materiā hanc in pricipio sub q̄dam forma generali ṗstetisse volunt. Di. Omnia ne creata hac pricipiata? Mag. Minime: sube nanq̧ incorporę (q̄s intelligentias: angelos: demones: animasq̧ rōnales dicimus) ex materia non sunt: nec tn̄ omnino simplices sūt (qđ soli deo cōpetit) sed ex realitatib⁹ duab⁹ cōstant: q̄rū vna est vt potētia. altera vt forma. hęc aūt cōpositio nō ṗsentis sed methaphisice ꝯsideratiōis est. Accntia ꝙ eodē genere simplicitatis cōtinent. Sola aūt substantia corporea ex materia est cōposita: nec ex alia celū: ⁊ ex alia terra: sed eadē informitas per inuisibilē terrā insinuat: vnde fieret celū. vt ait Augustinus ⁊c. terra visibilis atq̧ cōposita ⁊ aq̄ speciosa. Et quicqd deinceps in cōstitutione huius mundi non sine dieb⁹ factum commemoratur.

Materia ē informis. — Auerrois — Materia p̄ or forma — Sube īmateriales. — Bonauen. — Augu.

De Forma. Capitulum. IX. Di.

Formę aūt quā affers definitionem? Ma. Formā quā exemplum: speciem: rōnem: ⁊ actum dicūt: varie definitā inuenio Vnū ait q̄ sex pricipia describit. Forma est cōpositioni contingens: simplici ac inuariabili essentia cōsistens. Contingens quidem est cōpositioni: nō q̄ ex alijs integrat: sed quia materię in cōpositione totius vnit. Simplex aūt dicit. q: ex alijs non componit: nec in alia resoluit. nec addita subiecto maius facit. Jnuariabilis aūt est in latitudine sua quā non transit: sed intra terminos illius p gradus indiuiduales variat: intendit: ⁊ remittit. Habet. em̄ forma graduū latitudinē. ex quorum vniformi et difformi cōfiguratione nonnulla quędā secretiora naturę inuestigant. pręcipue vero in accidentalib⁹. vt partim videre est in libro de vniformitate ⁊ difformitate formarū. Di. Hęc alio loco et tempe expetā: nunc reliquas formę descriptiones adducas Ma. Forma est quoddā diuinum optimū ⁊ appetibile. Diuinū quoddam dicit forma: cum sit pricipata similitudo vel imago dei: dans esse composito. per qđ seipm vt potest deo assimilat: clarius q̄dem in homine: obscurius in lapide: ⁊ mediocriter autē in animalib⁹ ⁊ plantis. Optimū vero est non simpliciter: sed inter rerū principia. Priuatio em̄ nihil est omnino: ⁊ materia ꝓpe nihil: quę per appetitū formę habende in continuū compositi machinat maleficiū. Unde ⁊ forma est ens a materia appetibile. nam ipa materia vt femina virum: turpe bo-

Simplex inuariabilis. — Optimum. — Appetibile.

nunt: ⁊ q̃cun⁊ imperfectū sui perfectionē appetit: appetitu non q̃dem rationali: aut aīali: sed naturali. Alia subiūgenda est descriptio formā ⁊ substantialem ⁊ accidentalē cōplicans. Di. Que? Ma. Forma est q̃ dat esse rei: esse q̃dem subalē: si forma fuerit subalis. vt aīa hoīs. aut accntalē. si forma sit accntalis. vt albedo albo. Verūtamē forma que inter pncipia rerū naturaliū cōnumerata est: accntalem non cōprehendit. Materia em̄ ⁊ forma ex q̄bus naturales res fiunt substantie sunt: non accidentia. nec tū per se ⁊ directe: sed reductiue in genere substantie ordinabiles. De formis aliqua in sequentibus tractabimus: Nunc Priuationē discutiamus.

De Priuatione. Capitulum.X. Discipulus.

Priuationē desinias. Ma. Priuatio cū nihil sit. nec genus. nec dn̄tiam habet. ⁊ ideo desiniri neq̄t. Priuationē vero nullam rem esse Augu. cōtra Manicheos affirmat dicens. Non em̄ tenebre aliq̃d sunt: sed ipa lucis absentia. sic silentiū non aliq̃ res est: sed vbi sonus nō est silentiū dicit. Couenienter ergo priuatio describit. Priuatio est carentia forme alicui⁹ cū aptitudine materie ad ipaz. Primū pz de silētio qd absentia seu carētia soni est. Ultimū vero necessario addit: nisi em̄ materia nata esset recipe formā: cuius carentiā habet: ea nullatenus careret. non em̄ asinus carere dicit rōne: quam ex primordiali sui cōditione aptus nō est recipe. sic nec lapidē cecū audemus affirmare. Di. Priuatio itaq̃ nō est materia? Ma. Non vtiq̃. hec em̄ nō aliq̃ res est. materia aūt non omnino nihil est. vñ ⁊ in aduentu forme priuatio eiusdē amplius nō est: sed materia recipiens formā: est de q̃ priuatio iam negat: q̃ rursus forma sepata de eadē affirmat. Cū em̄ nihil sit ad introductionē forme non corrumpit: nec ad sepationē eius pducit. Di. Sz quō fieri pōt: vt materia q̃ actu cōtrarijs priuata est formis earundē in se habeat puationes: ni fortasse formarū cōtrariaz puationes ɔtrarie nō sint. Ma. Quinimo puationes eodē modo opponunt puatiue q̃ ⁊ forme (q̃z puationes sunt) opponunt positiue. Sicut aūt sole forme immediate contrarie simul in eodē subiecto se non ɔpatiunt: sed eidē vicissim insunt: nec his ambab⁹ sit caret: sic nec ambarū puationes (que eodē genere priuatiue opponunt) simul recipit. Hec aūt de priuatione formaliter dicta accipienda sunt. fundamentaliter em̄ priuatio a materia priuata non distinguit. Nōnulla etiam libro secūdo sup̄ tracta. de Cathegorijs de priuatione disseruimus. Superest vt in sequentib⁹ res naturales quarū principia vidimus pro modo epitomatis nostri transcurramus.

De Re naturali et natura. Cap.XI. Di.

Res naturales intelligo: q̃ ex principijs naturalib⁹: materia. s. ⁊ forma naturali existunt. vt lapis. arbor. ⁊ his sīlia. Magi. Optime. Materia nanq̃ ⁊ forme nature sunt. ex his igit cōposita non ab re naturalia dici possunt. Di. Natura q̃d est? Ma. Naturā esse manifestū est. nec demonstrat: sed aliter desinit. Natura est principiū ⁊ causa motus ⁊ q̃etis eius: in quo est primū p se: ⁊ non sm accñs. Di. Desinitiones pres facias clariores. Ma. Natura principiū est primū. i. pncipale ⁊ immediatū. Nam ⁊ si q̄litates ad motū et q̃etem cōcurrant. non tamē immediate ⁊ principaliter: sed vt instrumenta. ideo non entia naturalia; aut naturā habentia. sed entia sm naturā sunt.

q̃ accidũt enti habenti naturã. Sequit (ꝛ) ꝑ id est cã (vt idem noĩe p̃n-cipij ꝛ cause intelligas) motus ꝛ q̃etis; que eadem insunt (eius) sc3 corpo-sitis in quo natura est per se. Accidit enĩ artificialib9 inq̃ʒtum talia, vt mo-ueant ab ea q̃ est in ipis natura, vt cũ statua cadit, accidit ei q̃ sit lignea; aut lapidea. Excludunt etiã hic cause per accñs; quib9 etiam connumeran-tur casus ꝛ fortuna. Q̃ vero addit (ꝛ non ẽm accidẽs) artes excludit, q̃ e q̃nq̃ pncipia sunt motus subiecti in quo sunt, non aũt per se; sed acciden-taliter. Accidit enĩ sananti seipm̃ vt sit medicus; cum ab alio sanari possit. Natura igit principiũ est et causa motus ꝛ q̃etis, ꝛc. i. natura est, id p̃r q̃ʒ res in qua est inclinat ad receptionẽ motus vel quietis, aut forme alicuius. Res enĩ naturalis eadẽ natura per quã est, nata est recipe omnes passiones hm̃oi naturã cõsequẽtes. Forma aũt q̃ non tm̃ inclinat ad hec; sed etiam actiue cõcurrit; ideo a phisicis dicit magis natura esse, eo q̃ rõ principian-di forme pfectior sit q̃ʒ ratio pncipiandi materie, vtraq̃ tñ in genere princi-pij passiui cõcurrunt. Principiũ vero actiuum motus et quietis entibus nõ semper est intrinsecum, vt infra patebit.

De generibus causarum. Cap. XII. Disci.

In explanatione definitionis causarum diuersitatẽ insinuare vide-ris; cũ aliam per se, aliã vero per accidens distinguis. ne igit grauer is de his latius tractare. Ma. Principiũ in definiti-one nature pro passiuo: non actiuo accipiendũ esse ostensum est; ne naturã non causam per se; sed per accidens dicamus: Mobili nanq̃ in eo q̃ mouet accidit habere in se principiũ sui motus, sicut medico sanãti seipm̃, accidit habere in se sue sanationis principiũ, inclina-ri aũt ad motũ ꝛ ad formã inducendã per se inest mobili. Causa aũt gene-rale nomen est intrinsecũ et extrinsecũ principiũ cõplectens. Est enĩ causa ad cuius esse sequit aliud, vt ad esse solis sequit lumen. Di. Causa intrin-seca que est? Ma. Illa ex q̃ cõpositi substãtia integrat, vt sunt materia ꝛ forma, de quib9 supra. Di. Extrinseca q̃ est? Ma. Que ad rei cõstitutio-nem cõducit; sed substantie eius pars non est, vt sunt efficiẽs ꝛ finis. Di. Efficientem quã dicis? Mag. Eam a qua primo fit motus, ꝛ hec quidem principalis est, vt domificator. Que vero mota mouet instrumentalis dicit vt securis mota a domificatore. Rursus aũt efficientiũ quoddã intra sub-stantiã eius qd̃ efficiat continet, ꝛ ratio seminalis nõnunq̃ appellari solet. Et est vis insita reb9 ex similib9 similia procãns, vt vis grani reducẽs ipm̃ in arborem. De hac aũt eo loco quo de plantis agemus: enucleatius disse-rendũ erit. Hanc nõnulli inchoationem forme pducende asserunt, vt ex ea operatione nature forma pficiat, sed an forma vniuersalis aut particularis cẽ-senda sit; nec ne disputant. Qui vero inchoationẽ formarũ in materia non admittunt; rõnem seminalem q̃litatem formã seminis cõcomitãtem, ꝛ ad formã generandã dispositiue agentem esse dicunt; nec illã nec seminis for-mam actione nature in formã generandã conuerti asserũt; sed potius ab-iiciendã esse affirmãt. Aliud efficiens extra subam eius quod operat existit, vt celoꝝ influxus; ꝛ rerũ artifices; qui cum ẽm intellectũ ꝛ voluntatẽ agãt cause exemplares ꝓrit appellari. In mente enĩ artificis sunt exemplaria eo-rum; que pducit in exteriori materia. Cum vero semp materia vna aptior sit alia; in nulla exemplaris forma fingi potest, sicuti est in artificis anima: sed manet similitudo ꝛ imago eius; que est veritas in mẽte. Est igit forma

ſci in anima artificis archetypa ⁊ ꝟitas:⁊ dũ in potentia ad actũ deducit motus eſt.in materia aũt iam ꝑducta eſt ſimilitudo ⁊ imago. Has rerum formas in mente diuina ideas dicunt. Sunt aũt ideȩ (vt ait diuus Augu-
August. li.octogintatriũ qſtionum.q.49.) formȩ ȩterne ⁊ incõmutabiles in mente diuina. Et vt aſſerit Schotus li.p̃mo.diſt.3. Sunt res obiectiue cognitȩ ab
Schotus intellectu diuino. Di. Ideȩ cum ſint eterne:nõ niſi deus eſſe poſſunt: q̃a
Ideȩ. plura ȩterna nõ ſunt:⁊ oĩm rerũ ſunt.q: oĩa a deo obiectiue cognita ſũt.
Joãnis.i. Ma. Sane:hoc eñ teſtaṫ euangeliſta Joãnes dicens. Oĩa per ip̃m facta ſunt:⁊ ſine ip̃o factũ eſt nihil:qd̃ eſt in ip̃o vita erat.qd̃ aũt in deo vita eſt vtiq̃ deus eſt. Ideȩ ita ꝙ in deoꝛ etsĩ plures ſint (alia eñ rõne.vt ait Augu. cõditus eſt homo:alia equus) oẽs tamẽ vnus deus ſunt. Hoc expꝛeſſius li bro vi.de trini.cap̃.vlti.docuit dicens. Primus ⁊ ſũmus intellectus eſt ars q̃dam oĩpotentis atq̃ ſapientis dei plena oĩm rationũ viuentiũ incom-mutabiliũ.et oẽs vnũ in ea.ſicut ip̃a vnũ de vno:cum quo vnũ. Et li.ſoli loquioꝝ.ca.4. Tu es dñs meus ⁊ dñs omniũ q̃ creaſti.⁊ apud te oĩm ſtabi-liũ ſũt cauſȩ:⁊ oĩm mutabiliũ apud te imutabiles manent origines.⁊ oĩm rationabiliũ ⁊ irrationabiliũ atq̃ tempaliũ ſempiterne viuunt rõnes. Vñ ⁊ diuus Boetius li.iij.de cõſolatione metro nono.tu cuncta ſuperno Du-cis ab exemplo:pulchꝛũ pulcherrim⁹ ip̃e Mundũ: mente gerens ſimiliq̃ imagine formans. Sed quorſum ſermo noſter defluxit:p̃ma rudimẽta phi loſophiȩ pertranſeuntes:ad archana quȩdam theologiȩ aſcendimus. Di. Ad inſtituta ergo regrediamur.

De cauſa finali:et cauſarũ coincidẽtia Cap.XIII. Ma.

Ccaſione efficientis extrinſeci nõnulla de forma exemplari tractauimus. Reſtat vt ſm̃ p̃miſſa extrinſecȩ cauſȩ partitio-nem de fine diſſeramus. Di. Finis q̃d eſt? Magi. Duplex
Finis gra-tia cuius. eſt:ſcʒ finis grã cuius:⁊ finis quo primus eſt: grã cuius alia fiunt:ideo etiam cauſa cauſarũ dicit. ⁊ ab ip̃a primo efficiẽs ad operandũ mouetur:motu q̃dem methaphorico ⁊ intentio-nali:quia ſcʒ ab efficiente deſideraṫ. reali aũt motu mouere non põt. quia frequẽter in re realiter nondũ eſt:ſed ſolum in intellectu et volũtate. Diciṫ tñ cauſa realis denoĩatione extrinſeca.quia effectus realis eſt ad quem ap petendũ mouet appetitũ:⁊ ſp̃aliter inclinat. Et hic eſt finis generationis. Secũdus finis eſt quo ad primũ peruenit. vt virtutib⁹ beatitudo attingit: ⁊ euacuatiõe nociui humoris ſanitas reparaṫ. In naturalib⁹ etiã ſepius cõ tingit finem primũ cũ forma ⁊ efficiẽte coincidere. In numero q̃dem.vt aĩa petri.finis eſt gñationis petri:⁊ forma eiuſdẽ. In ſpecie aũt.vt forma ignis a.efficiens eſt formȩ ignis b.⁊ hȩc finis eſt generationis ignis b. Formȩ au tem ignis a.⁊ ignis b.eiuſdem ſpeciei ſunt. Et ſi dictarũ cauſarũ cauſali-tate ɔplicaṫ.eſt eñ tricauſalis. Efficiens.oĩa ex nihilo ꝑducens. Forma lis:q: exemplar eſt oĩm formas in ſe continens. Et finalis: in quem oĩa tendũt. Materiȩ aũt cauſalitatẽ quȩ eſt pati nõ ſupplet:nec actione phi-ſica efficiens:cuius cauſalitas eſt agere cum materia coincidit: imo mate-ria:nec in ſpecie:nec in numero cum alijs cauſis coincidere poteſt.

De cauſa vniuerſali et particulari complexa et incomplexa per ſe ⁊ per accidens in actu et in potentia. Capitulum.XIIII. Ma.

Preter has aũt q̃s diximus alię sunt causarũ diuisiones. Di. Que? Ma. Causarũ q̃daz est vniuersalis. vt sol homo. q̃dam pticularis. vt hic homo. Et rursus causarũ q̃dam est cõplexa. vt Petrus scptor. q̃dam incõplexa. vt scriptor. Et amplius causarũ quedã est per se causa. que scʒ ẜm ꝓpriam naturã: et non per aliud nõ accñs causat. cũ quo vnũ per accñs ꝯstituat. vt ignis generãs calorem in aqua. Di. Num ignis calorem in aqua per sibi accidentẽ caliditatẽ ꝑducit? Mag. Producit. Sed caliditas ignis cũ igne nõ vnũ per accñs cõstituit. non eñi se habent vt determinatio et determinabile: quẽad modũ paries alb⁹. Causa per accidens per oppositũ manifesta est. vt musicus scriptor. Accidit eñi scribenti librũ vt sit musicus. Inter has etiam casum et fortunã: infinitasq̃ alias notare possumus. Infinita eñi sunt q̃ vnicuiq̃ accidũt: nõ simpliciter et in eodẽ genere. In q̃libet eñi causarũ genere statꝰ est. vt dicit. ij. Methaphi. Rursum aũt q̃liber harũ siue vl'ium: particularũ: cõplexarũ: incõplexarũ: per se vel ꝑ accñs duplex est. scʒ in actu et in potentia. Di. Causam in actu quã dicis? Ma. Que actu effectũ causat vt scriptor actu scribens. Et hec simul est et nõ est cũ suo effectu: nõ q̃dem iam cõpleto: sed in fieri actuali cõstituto. Idem tñ de fundamẽtis et relationib⁹ verificari põt. Di. Causa in potentia que est? Ma. Que cũ actu sit: nihil causat: causandi tñ potentiã habet. vt scriptor dormiens. Vel que actu esse non habet: possibilis tñ est ad esse et causare. vt Antichristus causa est in potentia future ꝑsecutionis ecclie.

accñs.

ctu.

potẽtia

Aristoteles

Si vnius effectus pl'es per se causę aut vnius causę pl'es effectus possint esse. de causarũ cõnexione et cãndi neccitate. Et quõ causę sibi inuicem sunt causę. Capi. XV. Disci.

Preter ea vero q̃ dicta sunt de causis aliud me mouet: fortasse scitu nõ indignũ. Est aũt: vt breuib⁹ edicaz: si vnius effectus plures per se causę esse possint. Ma. Recte arbitraris hoc scitu non indignũ. eo nanq̃ cognito noie in pbra q̃stiones patebunt. Di. Tu ergo q̃d sentiendũ sit edicito. Ma. Uniuscuiusq̃ qđ creature noie censet pl'es esse per se causas generũ diuersorũ facile declarabit. nulla eñi creatura seipsa est nulla eñi om̃ino res est (vt ait diuus Aug. li. i. de tri.) q̃ seipsam gignat vt sit: ois igitur causam efficientẽ habet. Rursus autẽ teste Boetio in omni eo qđ est citra primũ est hoc et hec. id est qđ est: et quo est potentia et actus. primũ rõnem materię: alterũ vero rõnem forme habet. Eius aũt qđ factum est vtriq̃ alicꝰ finis est. Sumus eñi et nos quodãmodo finis oĩm dicit philosophus. Cuiuslibet igitur effectus q̃tuor causas esse alio loco affirmat Di. Intelligo. Sed cur dicis generũ diuersorum? Mag. Nam q̃nto Methaphisice concludit vnius effectus plures causę vnius generis esse nõ possunt: nisi sint essentialiter subordinate aut partiales. Exẽplũ primi est. Sol et hõ generãt hoiem. Sol q̃dem vt causa vniuersalis. hõ vero vt pticularis: vniuersali subordinato: ambe tñ in genere efficientis. Exemplũ secũdi. motus ipsius nauis: partiales cause possunt esse decem homines: aut equi trahentes. Sic visionis videns et visibile. Intellectionis intellectus: et intelligibile. Sed in his fortasse potentia animę est causa principalior: de quib⁹ in sequentib⁹. Disci. Cause essentialiter subordinatę que sunt. Magister.

Causę ꝑ se generũ diuersorũ

Quarum secūda in causando dependet a pͥma in cuius ꝟtute agit. Prima aūt vt dicit pͥma ꝓpositio libro causarū plus in effectū influit ꝙ̄ secunda. vt Sol ⁊ homo. In his eñ q̄m create sunt: prima ꝙ̄tum ad intimitatē plꝰ influit. ad formā aūt effectus nō pōt deuenire: nisi per formā agentis proximi: ⁊ ꝙ̄tum ad hoc minus influit. Cum vero secūda nō dependet a pͥma in causando (etsi in essendo) cause accñtaliter subordinanť. vt auus ⁊ pr̄ petri. nam etsi pater petri esse habeat ab auo petri in generādo: tñ esse petri ab auo non dependet: cum ipm̄ generare possit auo premortuo. In essentialib⁹ aūt pħi causandi necessitatē ex earundē cōnexione posuerunt. ita vt in secūda agente prima necessario agat. Ex quo sequiť effectū cause naturalis simpliciter esse necessariū. tali aūt destructo causa eius destrueret: ita causa prima non esset omnino indepēdens: ⁊ destrui posset: qđ dicere qs audebit: dicendū igiť primā cām causare contingenter. Causa igitur secunda a prima contingenter est: necc̄aria aūtē causa si sit naturalis: non aūt si voluntaria. Volūtas eñ in actione sua est libera: sed hec alterius sunt speculationis. Que ad p̄sens attinent terminemus. Sicut eñ vnus effectus plures causas esse ex dictis manifestū est. sic vnius cause plures ⁊ diuersi effectꝰ: in diuersa tñ rōne reperiunť. Nauta eñ qui sua p̄ntia causa est saluť nauis: absentia sui causa est periclitationis nauis. Similiter ⁊ Sol lutum indurat: ⁊ ceram dissoluit. Sed hec diuersitas rōnis in materia. nō in Sole est requirenda. Nōnunꝗ̄ etiā cause sibiinuicē cause sunt. vt laboris. q̇ causa effectiua est sanitatis: ipa quoq̄ sanitas est causa finalis. Omniū aūtē effectuum causas in vnius summi dei voluntatē vt causam primā reducere. Augusti. de trinita li. iij. non obscuro exemplo declarat. Oīm eñ deus cā est īmediata q̄dā tñ causat cū alia ꝑticulari causa: nō est indigentia: sed liberalitate summa: que reb⁹ non modo esse dedit: sed oꝑationem indidit.

Unū est eā diuersoꝝ.

Cause sunt sibiinuicē cause.

Augusti. capi. 3. ⁊. 4.

De casu ⁊ fortuna ſm opinionē gentilitatis. Cap. XVI. Di.

Inter causas per accidens casum et fortunā dum numerares: patula aure auscultabā: multā nanꝗ̄ vulgus his tribuit causalitatem: verebar aūt: quia ad alia festinas: ne harum tractatum preterires. Mag. Plurima p̄terire necesse est. non enim p̄sentis disceptationis est omīa limare extorquere. Has autē causas casum dico ⁊ fortunam non oꝑtet silentio transire: circa quas contingit damnabiliter errare. Unde quondā Romani fortunā diuinam quoddā numen existimabāt: quod pro libitu suo hoīm meritis nō cōsideratis. alijs bona. alijs vero mala largireť. Ad qđ designandū. simulachrum eius in specie muliebri in medio rote: q̄si eam verteret cōtinue cōstituebant: cuius facies dexter lucida sinistra obscura: vtraꝗ̄ vero ceca apparebat: quia splendidi sunt quos fouet. obscuri autem quos persequitur. Cecitas vero indifferentiā eius designabat ad bonos ⁊ malos. Similiter q̄ eos quos fouet excecat. Huius aūt ꝓdigij mutabilitatē rota volubili ostentabant: cuius q̇ summā tenet arcē: ꝓsperisq̄ fruiť successib⁹: mox inopinato casu ad ima deijciť. Rursus aūt q̇ in imo cōsistebat ex opposita rote ꝑte locū celsitudinis cōscendit. Que ⁊ si eo ordine in mortaliū actib⁹ eueniant: impiū tñ ⁊ fidei nr̄e inimicū: principijs etiam philosophicis omnino contrarium est ea alicui: p̄terꝗ̄ prouidentie diuine ascribere. que iustis occultisq̄ iudicijs secūda ⁊ aduersa cōmunicat ꝓut voluerit. quod Augustinus in de ciuitate per multos libros: ⁊ Boetius in de conso. phico latissime ostendit.

De cultura ꝓo fortune a Romanis. Augu. de ciui. dei li. iiij. ca. xviij. ⁊ nono disserit. Colebant eñi fortunã publicã: que r. m publicã defenderet. Fortunã virilem ⁊ muliebrẽ. vt est apud Ouid. de fastis li. 4. ⁊ li. 5. de tristibus: Nempe dat et quocunqꝫ libet fortuna rapitqꝫ Cyrus et est subito qui mõ Cresus erat. et li. v. Passibus ambiguis fortuna volubilis errat Et manet in nullo certa tenaxqꝫ loco Sed mõ leta venit: vult⁹ mõ sumit acerbos Et tantũ cõstans in leuitate sua est. et Boetius de cõsolatione li. ij. psa secũda. Hic Boe. li. ij. Ouidius

continuũ ludum agimus:rotam volubili orbe versamus.Infima summis: summa infimis immutare gaudemus.

De casu ꝛ fortuna ſm opinionẽ phõꝝ. Ca.XVII. Di.

Quã ingrata fuit hec narratio vanitatꝭ gentiliũ.Sed qd ꝑhi de his senserint queso edicito. Ma. Phs li.ij.natural' phie Casum ꝛ fortunã volens definire:pter eas q in supioribus di gessimus:causaꝝ ꝑtitiones alias ꝛ agentiũ et effectuũ adducit.Quaꝝ partitionũ prima hec est Agentiũ quedã agũt ſm ppositũ ꝛ deliberationẽ.vt hoies rõnis cõpotes.quedã vero nõ agunt a pposito.vt infantes bruta inanimata.Effectuũ aũt quidã fiũt semp:vt solis ortus ꝛ occasus.qdam frequẽter.vt calor in estate:ꝛ frigus in hyeme.qdam extra semp et frequẽter siue raro ꝯtingunt.vt inuentio thesauri.Amplꝰ coꝝ que fiunt qdam fiunt ꝓpter finem determinatũ.vt fossio sepulchri ꝓpter sepelire mortuũ:ꝛ quedã alia nõ intenta annectunt illis:ꝛ accidunt.Ex his definitio fortune manifesta erit:qua dicit.Fortuna est causa ꝑ accidens coꝝ q fiunt ꝓpter hoc in his que agunt ſm ppositũ extra semp ꝛ frequẽter.Silr et descriptio casus patebit qua dicit.Casus est causa ꝑ accidens coꝝ que fiunt ꝓpter hoc in nõ habentibꝫ ppositũ extra semp ꝛ frequenter. Di. Exempla hoꝝ adiungas. Ma. Exemplũ fortune est in eo qui ad sepeliendũ mortuũ sepulchrũ fodit:ꝛ fodiendo inopinatũ thesaurũ reperit.Exemplũ casus est.Si equus stabulũ repetens saluat a lupo:ꝛ tripoda deorsum cadens apta sedes efficit. Verũtamen nõnunq̃ effectus fortuitus casualis appellat: ex tento noie casus ad fortunã et casum ꝓprie dictũ. Sic ꝛ imꝓprie Plutarchus lapides pauimẽto substratos infortunatos dicebat quos aũt ad cõstituendas aras deoꝝ applicant fortunatos dicere solebat.His enĩ reuerentiã:alijs aũt cõtumeliã attritione pedum fieri cõtingit. Di. Proprie itaq; fortuna respectu illoꝝ est:que nobis a pposito agẽtibus accidunt.Casus aũt respectu illoꝝ que nõ vtentibꝫ rõne:aut vtentibꝫ sed pposito nõ agentibꝫ eueniunt. Ma. Optime. Di. Sed nondũ q̃ res sit fortuna aut casus accepi. Ma. Fortuna (vt aiunt nõnulli philosophantiũ) est voluntas agentis a pposito. Casus aũt est natura eius qd agit non a pposito. Di. Nam voluntas ꝛ natura sunt cause ꝑ se? Ma. Voluntas causa ꝑ se est effectus intenti:qui euenit a pposito. Et causa ꝑ accñs (quã fortunã dicimus) effectus nõ intenti qui euenit ꝑter ppositũ. Unde in dato exemplo sepulchrũ est effectus intentus:ꝛ inuentio thesauri est effectus fortuitus.Sic et in casu.Casus tripode deorsũ:effectus est natural' a natura et grauitate eius:sed q facta est apta sedes effectus est casualis. Verũtamen nihil sic euenit fortuite aut casualiter:quin etiã eueniat a causa ꝑ se intendente id fieri. Nam vt Plato asseruit:nihil est cuiꝰ ortũ nõ ꝑcesserit legitima causa. Di. Que sunt cause tales? Ma. Augustinus de ciui.li.5.ca.ix.aperuit dicens. Nos eas esse causas:que dicunt fortuitate:vnde etiã fortuna nomẽ accepit:nõ dicimus nullas sed latentes:easq; tribuimus vl' veri dei vel quorũlibet spirituũ voluntati:ipsas q; naturales nequaq; ab illius voluntate seiungimus:qui est auctor omnis conditorq; nature. Nihil enĩ fit visibiliter ꝛ sensibiliter (inquit libro tertio de trinitate) qd nõ de interiore inuisibili atq; intelligibili aula sũmi imperatoris aut iubeat:aut ꝑmittatur ſm ineffabilẽ iusticiã premioꝝ atq; penaꝝ gratiarũ ꝛ retributionũ:in ista totius creature amplissima quadã imensaq; republica. Di. Nunc igitur effectũ fortuitũ aut casualẽ dicere possumus:cuiꝰ per se causam ꝛ ꝓpinquã

non videmus. Ma. Ita Augustinū de achademicis questionibus: dixisse
pateticū ait. Nihil aliud in rebus casum vocamus: nisi cuius ratio secreta
est. nomine aūt casus fortunam comprehendit. Idem Aristoteles de fortu-
na bona scribens affirmat.

De duplici fortuna bona et mala. ꝛ vnde vnus alteri fortunatior sit. Capitulum. XVIII. Di.

Quid Aristotelē de bona fortuna scribentē cōmemoras? an q̄
nō oīs fortuna bona est? Ma. Etiā fili. Nam si pter inten-
tionē agens a pposito bonū ꝯsequat: aut malū fugiat: eufortu-
niū seu bonā fortunā dicimus. Si aūt tali agenti malū eueni-
at pter intentionē: aut bonū effugiat: disfortuniū seu malam
fortunā dicimus. Idem est si quid talium accidere potuit: qd
enī parum deest nihil distare videt bonū aūt tale aut malum nō modicū
sed notabile esse debet: ita vt si agens ipm cognosceret ad fugam: aut cōse-
cutionē eius ageret. Hinc etiā de numero coꝝ que ppter hoc fiunt effectus
fortuit esse dicitur: nō q: ab agente intendit (quia latet) sed q: intenderet
si cognosceret. Requirit amplius: vt talis effectus nō semel tantū nec semp
sed in pluribꝫ acciderit. Di. Sed dic queso vnde huiuscemodi effect ma-
gis vni q̄ alteri eueniāt? Ma. Huius questionis nodulū si phice soluere
tēptabimus: a positione Aristotelis nō discendendū arbitror: qua dicit im-
petū quendā inesse quibusdā: quo mouent ad aliquid quo cōsequnt bonū
nō intentū. Di. Huius impetus causa que est? Ma. Si de intrinseca q̄-
ris: natura est nō q̄dem specifica (q: non oībꝫ inest) sed indiuidua. Unde
dictū est bene fortunat bene natus. Est enī in his dispositio quedā nō in
aīa (q: vt ait vbi maxim intellectus ibi minima fortuna) sed in corpore:
ꝯsequēs ipius complexionē naturalē. Causa aūt extrinseca cōcursus est cau-
sa ꝛ extrinsecarū: talem ppter huiuscemodi dispositionē magis q̄ aliū non
ita dispositū mouentiū: ad aliquid opandum: qd bonū non intentū ꝯsequi
tur. vtputa eo loco vel temp fodere sepulchrum. tale aūt mouens celum et
motricem eiusdem intelligentiā dicunt. Hec aūt originem habere videntur
ex radice constellationū in natiuitate: quā libro septimo dictis doctoꝝ ca-
tholicoꝝ suspectā ostendimus Siir ꝛ de fato ꝛ fatibus quid veritas ab hor
reat tetigimus. Magis igit huiusmodi causalitatē voluntati diuine ꝛ iusti-
cie eiusdem attribuamus fm ea que Augustinū paulante in libro de trini
tate et ciuitate dei cōmemorasse notauimus.

De Monstruosis et miraculosis effectibus a quibus fieri possint. Capitulum. XIX. Discipulus.

Omniū itaq̄ causalitatē in deū si referimus fm Augu. pfatam
sententiā: nihil est qd vel fortuitū: casuale: mōstruosum: aut mi Augu.
raculosū dici possit. Ma. Prorsus nihil. Nā ꝛ cū multa talia cō
memorasset Augu. de tri. li. iij. ca. iy. Nihil inquit hoꝝ fit nisi vo
lūtate dei: ꝫ plerisq̄ nō apparet. Ita ꝫ licuit vanitati phoꝝ etiā
casius aliis ea tribuere vl veris vl primis: cū oīno videre nō possent supiorē
ceteris oībꝫ causam. id est voluntatē dei vel falsis: et ne ab ipa q̄dem pue-
stigatione corporaliū rerum atq̄ motionū: sed a supstitione ꝛ errore platis.

Di. De fortuitis ꝛ fatalibus satis luculenter: quãtum epitomatis ratio admittit dissertũ censeo. Sed de reliquis pauca saltẽ aperiri exopto. Ma. Monstra dici cõsueuerũt ea que pter solitũ nature cursum euenire solent. Agentia eñi c. si semp sibi silia pducere conentur: nõ nunq̃ tamẽ vel pter materie supabundantiã: defectũ: corruptionẽ: q̃litatuꝫ discõuenientiã: aut aliqđ aliud impedimentũ dissimile generãt et h̃ naturales monstrũ dicunt ipm deffinientes taliter. Monstrũ est pctm̃ illius qđ fit pter aliquid aut clari⁹ Monstrum est difformitas quedã in paucioribus cõueniens entibus naturalibꝫ: eueniens pter solitũ cursum nature: discõueniens illis ex quibꝫ traxit originẽ. vt cũ hermofrodit⁹: aut duobꝫ capitibus hõ nascitur ita pariformiter ꝛ in alijs rebus exempla afferri possunt. Di. Monstrũ igit̃ pter intẽtionẽ nature agentis generat̃. Ma. Probe si de natura pticulari intelligis: nam oĩa talia queadmodũ ꝛ fortuita et causalia. a deo qui est natura vlis omniũ intendunt̃: nec cõtra naturã fiunt. Quõ est eñi cõtra naturã (ait Augu. de ciui. dei lib. xxi. ca. viij) quod dei fit volũtate: cũ voluntas tanti vtiq̃ conditoris conditę rei cuiusq̃ natura sit: et seipm clariorem faciens subiũgit. Portentũ igitur fit nõ cõtra naturã: sed ɔtra quã est nota natura. Di. Fiunt itaq̃ portenta ex causis naturalibꝫ sed nobis incognitis. Ma. Optime. vnde ꝛ li. x. ca. xvi. ait. Interuallis tempoꝝ occultis ipsius causis mũdi: verũtamen sub diuina puidentia cõstitutis ꝛ ordinatis monstruosa cõtingunt. q̃les sunt inusitati partus animaliũ: sit̃ itaq̃ et cause p quas ꝛ propter quas fiunt nos latent: non eñi frustra fiunt. vnde ait. Monstra dicta sunt: q2 aliquid significando demõstrant. Ostenta q2 ostendunt. Portenta q2 pŏstendunt. Prodigia q2 porro dicunt. id est futura dicunt. Unde et ex his humana ingenia nõnunq̃ futura pdicũt. Di. Quid aũt de varijs monstris quę historie in diuersis mundi partibus: maxime autẽ in India esse cõmemorant: quoꝝ quidã vnũ oculum habere in fronte media: quibusdã plantas versas esse post crura: quosdã sine ceruice oculos habere in humeris: quosdã cynocephalos: id est canina capita habentes ꝛ similia innumera describunt. homines ne sunt et ab Adam originem traxerunt? Magi. Hęc ꝛ alia mõstruosa hominũ genera. Augu. de ciui. dei lib. xvi. ca. viij. enumerat. et creatorem omniũ talia effecisse pter decorem vniuersi: nec errasse dici posse ostendit. et in fine concludendo ait. Aut illa aut alia que de quibusdam gentibus scripta sunt: omnino nulla sunt aut si sunt: homies nõ sunt. aut ex Adam sunt si homines sunt.

De miraculis. Capitulum. XX. Magister.

Miraculũ.

Hec eadẽ que monstri noĩe censent̃ miracula dici solent: qm̃ que raro sunt ita sunt mira. inquit Augu. li. xxi. de ciui. ca. 4. ꝛ. 8. et de tri. lib. 3. ca. 2. 8. et. 10. Sed assiduitas experiendi paulatim subtrahit admiratiõis incitamentũ. ꝛ ibidem. c. 8. dicit. Unde et ipsa que in rerũ natura oĩbus nota sunt nõ min⁹ mira sunt: essentq̃ stupenda cõsiderantibus cunctis si solerent homines mirari nisi rara. Proprie aũt miracula sunt queꝝ silia a natura pduci possunt mõ tamẽ oĩno alio: vt natura in gñatione vitã tribuit ꝛ est naturale. dõs iã emortuo corpe subito vitã refundit. ꝛ est miraculũ. ꝛ quidem magis pprie miracula sunt hęc et signa: si ad aliquid diuini⁹ annũciandũ nostris sensibus admouent. Si vero aliquid fit cui⁹ simile natura facere nõ potest: nec ordinẽ ad hoc habet: mirabile dici debet. vt est humanũ

naturā diuine in vnitate suppositi vniri: corpus animale putrefactū in ter-
ra gl'iosum resurgere. Di. Num miracula a prima causa fiunt? Ma. A
sola dicente ppheta. Qui facis mirabilia magna solus. s. potestat iue & prīn
cipaliter nā p ministeriū: etiā magicis artib9 fiunt. Nā & Exod. vij. Magi Pha-
raonis ranas serpētesq fecerūt. Di. Sed vn̄ hec possūt? Ma. Per aereas
potestates inquit Augu. magice artes possunt quicqd possūt: nec ille valēt
nisi data desup potestate: vñ d scyniphes facere nō potuerūt Pharaōis magi
Nō aūt solis mal' de9 hec pmittit: sed & bonis angelis & hoībus frequēter
talia agere cōcedit: sed differēter. vti est videre p Augu. li. 83. q. 80. Di. Cur
aūt deus peccatorib9 angelis seu demonib9 hanc potestatē dat? Ma. Re-
spōdet Augu. li. 3. de tri ad fallendos fallaces: & ad mouendū fideles ne tale
aliqd facere p magno desiderēt vel ad exercendā: pbandā: manifestandāq
iustoꝝ patientiā. vt pꝫ in Job. psiles rōnes assignat de ci. dei li. ij. ca. xxiij. et
alias addit. li. vij. c. vlti. Di. Creatores sunt itaq maligni spūs talia opan
tes? Ma. Nequaq̄. nā hmōi nō de nihilo: sed p̄iacenti materia corpis. s.
mūdi elemētis: in quib9 occulta qdam rerū semina latēt pducunt: q̄ & na-
tura interuallis tempoꝝ pducere posset. Ipi aūt celerrime nouerūt debitas
materias & causas applicare. vt idem in tertio de tri. c. ix. & li. iiij. et. xi. lucu-
lenter declarat. Nedū aūt malis sed & bonis angelis huiuscemodi potesta-
tē creator cōicat. vt iam dictū est. Sed queadmodū (inquit Augu. li. iij. de
trini. c. x.) hec faciūt angeli vel potius deus queadmodū hec faciat p ange
los suos: & quantū fieri velit etiā p angelos: siue sinendo siue iubendo siue
cogendo ex occulta sede altissimi sui: nec oculoꝝ acie penetrare nec fiducia
rōnis enucleare: nec pfectu mentis cōprehendere valeo. Di. Satis sit ergo
nosse omnipotentiā creatoris nō ita causis naturalib9 alligatā. vt pter psuetū
earundē cursum nāt ordinē ex eadē corporali materia p se vel ministros suos
diuersos effectus cū voluerit nō possit efficere. Sed diutius expositioni haꝝ
partiū definitionis nature immorati: cū dicit principiū et causa p se et non
s̄m accidens: totū ferme diem transegimus: breuius igit hoc qd in definiti-
one addit (motus & quietis) transcurramus.

De motu qualis res sit. et si distinguat termino ad quē. & declaratione definitionū motus. Cap. XXI. Ma.

Omnibus itaq ambagib9 posthabitis: motus naturā p definiti-
ones venari tentabimus. Di. Probe. Definitio nanq vt in dya-
lecticis audiui oratio est indicās qd est esse rei. Ma. Motus igit Motus.
(vt Aristoteli visū est) actus est entis in potētia s̄m q huiusmōi
. s. scdm q est in potētia. Pro vberiore aūt hui9 intelligentia aīaduertendū.
mobile anteq moueat esse ens in actu existendi (nisi eīn esset: moueri non
posset) & in potētia subiectiua & receptiua ad actū quē motū dicim9: silr et
ad formā p motū acquisibilē. Di. Mobile itaq anteq moueat in duplici
potentia esse videt. s. in potentia ad actū qui est mot9: et ad formā p motū
introducendā. Ma. Optime infers. Di. Sed q̄lis entitas sit ille actus
quē motū dicis nondū accipio. Ma. Si motū materialiter siue funda- Motus p
mētaliter psiderabim9 forma est fluens de esse imperfecto ad esse pfectū: cui9 fundamēto
gradus post gradū successiue in eo qd mouet acquirunt. Di. Eadē ergo
res est actus quē motū dicis & forma motū terminās? Ma. Eadē. Mot9
tamen dicit dū actu fluit & gradualiter acquirit: termin9 vero motus est dū Motus for
actu tota in eo q mouebat subsistit: psentibus eīn habitib9 in materia ces maliter
sat motus. Formaliter aūt si motū accipim9: ipm passionē successiuā esse de

gñere transmutationis: ex cōmentatore sup tertio phisicoꝝ ⁊ Aristotele li. v. cog nouim. Ab hac forma que absoluta nō est sed respectiua (vti i cathegorijs o terminatū est) mobile formaliter moueri dicit. Uñ in motu alterationis: qui exempli grā pre ceteris declarādus est: que diximꝰ luce clariꝰ patebit. Pariter aūt i ea quā aq̄ frigida p ignē cale fit. aq̄ nāq frigida actu q̄dē existit: sed in potētia est ad calefactionē: quā hic motū dicimꝰ: ⁊ ab eadē formaliter calefieri denolat: ⁊ p hāc ad caliditatē tendit: cuꝰ gradū post gradū ɔtinue acq̄rit donec in ea cōpleat tūc eñi motꝰ q̄ ē calefactio definit nec aq̄ iā calefieri: ſʒ calefacta siue calida forma acq̄sita denolat. Ex his secunda motus definitio intelligitur facillime qua dicitur. Motus est actꝰ mobilis inq̄ꝫtum mobile.

Qd motus non est mobile sed est accidens in mobili subiectiue. Et de his que ad motum necessario cōcurrunt. Capitulum.XXII. Discipulus.

Lana quidē hec videntur: sed ⁊ motū quoq (siue materialē siue formalē) nō ipm mobile: sed rem aliā ab eo realiter distinctā ⁊ in eadē subiectā intelligo. Ma. Sane. Motus eñi formaliter respectꝰ est extrinsecus adueniēs mobilis ad mouens: quē passiones formales in cathegorijs diximꝰ. Huius aūt correlationē respectu agētis siue mouent ad mobile seu passum: actionē formalem docuimꝰ ⁊ hanc in potentia actiua imediate: ⁊ mediate in agente. illā ꝟo in potentia passiua imediate: ⁊ mediate in mobili subiectari intelligimꝰ. Formā ꝟo fluentē ⁊ gradualiter acquisibilē actionē passionē ⁊ motū materialē dicimꝰ. Actionem quidē dū est ab agente: passionē dū recepta est in passū et motū dū in fluxu est noiamus: ⁊ hanc nō in agente: sed passo siue mobili q̄ p eodē sumimꝰ: subiectari dicimꝰ. Di. Motū formalem rem respectiuā de genere passionis apte asseris: sed cuiꝰ generis res sit motuo material nondū expressis? Ma. Id eo loco q̄ de termino ad quē motꝰ disserere cepimus: notū faciemus. Di. Ad motū igit q̄ aut quot cōcurrūt. Ma. Sex vicꝫ. Mouēs mobile: terminꝰ a quo: terminus ad quē: tēpus: ⁊ locus. Hec in dato calefactionis motu discerni possunt. Est eñi ignis mouens aqua mobile: frigiditas aq̄ seu carentia caloris est terminꝰ a quo: calor in aqua pductus est terminus ad quē: mora aūt calefactionē hanc mensurās tps est: mobile autē q2 ens est naturale sine loco nō est. Di. Apertissima est hec demōstratio: veruntamen de oībꝰ singullatim disserere operepreciū esse existimo. Magi. Bene existimasti: sed paucis vt expostulas oim hoꝝ intricatos nodos dissoluere facile q̄s poterit. Di. Saltē cōmuniora i mediū ferre haud graueris.

Ad motum requisita.

De mouente inmobili. Capitulū.XXIII. Ma.

Ferā que memoria ex lectis ⁊ audit reseruās exhibere dignabitur. Primū aūt naturā mouent ⁊ mobilis: dehinc alioꝝ pdictiōes eo ordine q̄ enūerata sunt pcurremus. Sūt aūt (vt rem ipam aggrediamur) mouentiū duo gña. Quoddā nāq cūcta mouens omnino īmobile pmanet. Di. Fortasse ipm est qd in supioribꝰ principiū effectiuū dicebas. Ma. Idipm est de q̄ ⁊ Boetius li. iij. metro nono phice ɔsolationis exclamat. O qui ppetua mundū rōne gubernas. Terraꝝ celiq sator qui tē pus ab euo Ire iubes: stabilisq manēs das cūcta moueri. Et ppheta regius. Mutabis ea ⁊ mutabūtur: tu aūt idem ipe es. Jacobus quoq in canonica sua ait. Apud quē nō est trāsmutatio nec vicissitudinis obūbratio. Si

Boetius.

Ps. x.

Jacobi .i.

quid alioꝝ eget testimonijs:q̄ de seipo dicit. Ego dn̄s ꝛ nō mutor. Malach ie.3. Di. Nun id rōne cōuinci pōt? Ma. Utiqꝫ nō vna sed pluribꝫ.vt est videre.li.5.de tri. Augu.sil'r ꝛ Aristo.8.p̄hicoꝝ īmutabilitatez p̄mi motoris inuestigare conat' est. Primū equidē rerū principiū si moueret.vtiqꝫ ab alio aut seipo.nō ab alio:qꝛ iā primū nō esset:cū id a q̄ moueret ipm p̄cederet: qđ rursus (qꝛ imobile nō esset) ab alio moueret fieretqꝫ ī mouentibꝫ ꝛ motibꝫ pcessus in infinitū:quē p̄hia respuit. A seipo aūt si moueri dicat in pꝰ tem p se mouentez:ꝛ partez per se motā diuidi necesse hꝫ: et forma p motū acquirenda carebit:qđ de sūma simplicitate ꝛ pfectione sentire quid turpi' Diuo igit īmutabil' est.qui etern':imensus : simplicissim' ꝛ pfectissim' esse nō dubitat. Uñ in eo motū in tpe aufert eternitas q̄ tota sil' est: motū in loco imensitas:qꝛ vbiqꝫ est.motū ad formā sūma pfectio ꝛ simplicitas:qꝛ nullius eget. Uerūtm̄ subam dei (vt inq̄t Aug.li.i.de tri.c.i.) Sine vlla cōmutatiōe mutabilia facientez:ꝛ sine vllo tpali motu tpalia creantez tueri ꝛ plene nosse difficile est. Ideo et nos qꝛ in p̄mis p̄hie elemēt v̄samur:id theologie reseruabim'. Di. Optime.aliud igit mouentiū genus percurramus.

De mouentibus mobilibus. Et quod mouens per se quod per accidens. Capitulum.XXIIII. Ma.

Terra quecūqꝫ sunt:qꝛ nō de illo sed de nihilo facta sūt mutabilia sūt:īquit Aug.li.xij.de ciui.dei.c.i.vñ simpliciores in rebus creatis sub̄stās p̄hi itelligentias: theologi aūt spūs angelos ꝛ aīas dicūt (p̄ter eā mutatiōez q̄ ex bonis mali facti sūt:quā ibidez latius pꝰ sequit) mouēt ꝛ mouent alia. Oēs eñ si de angel' loq̄mur administratorij spūs sunt missi pp̄ter eos qui hereditatez capiūt salut.ait Aug.ad Hebreos. Missi aūt vtiqꝫ mouent cū nō sint sil' in celo ꝛ in terra cū mittuntur:vt vult Damasce. Mouentqꝫ eos ad q̄s mittunt. Sed hec q̄ enucleatius exquirere theologie est:nō nr̄i epitomat. Preterea igit nōnulli celoꝝ orbes quibꝫ p̄sunt sine pena ꝛ fatigatiōe reuoluūt.vt visum est li.7.sup. Silr ꝛ aīe corpa quoꝝ forme sūt mouent. Rursus aūt celestia corpa ab itelligentijs mota:h̄ inferiora mouent. Uñ ꝛ hunc mundū.s.elementarez necesse est esse cōtiguū latiōibꝫ superioribꝫ.vt tota v̄tus eius inde gubernet.ait p̄hūs Metheoroꝝ li.i. Inter partes autz mundi iferioris cōtinuā ꝛ mutuā mutationem esse: quis est q̄ nō facile assentiat? Di. Nullus qui sensuz nō negat? Ma. Que rere rōnem et dimittere sensuz debilitatis est intellect'. Amplius mouentiuz q̄dā mouent per se:q̄dā per accn̄s. Per se mouent:q̄ nō rōne cuiuscunqꝫ alterius extrinseci mouent.vt aīa corpus:ꝛ manus lapidez. Hec rursus bipertita sunt. Quoddā eñ mouet per se primo.i.ſm se totuz et quālibꝫ sui ptez et dicit mouens p̄ncipale.vt aīa mouet corpus. Aliud mouet nō per se p̄mo ad sensū datū:sed ſm aliquā sui ptem.vt hō mouet lapidē pede:ꝛ baculuz manu. Di. Mouēs p accn̄s qđ dicis? Ma. Quod mouet p aliqđ sibi extrinsecū siue per instrumētū.vt cause supiores p inferiores: ꝛ forme subales p dispositiōes q̄litatiuas.ꝛ vir artifex p sua instrumēta. Di. Ad mobilia pgamus.

De Mobilibus ꝛ motu naturali animali ꝛ violento: ꝛ huius speciebus. Capitulum.XXV. Ma.

Ex ea q̄ dicta sunt de mouentibꝫ:facile patebit natura mobiliū. Mobiliū eñ quoddā mouetur per se.quoddā p accn̄s. Per se moueri dicit mobile qđ nō rōne extrinseci alicui'.mouetur.vt corpus ab aīa p̄pria. et rursus hoꝝ quoddā mouetur p se primo.i.ſm se totū et quālibet sui ptem.vt lapis motus deorsum et ignis sursuz.quoddā ſm ptem: vt hō sanari dicit cui' pectus sanatur. Di. Per accn̄s qđ mouetur? Ma.

Qd ratione alicui⁹ extrinseci⁹ mutat.vt hō ad motū nauis in qua stat trāsfert.Cor aūt que p se mouent: qdam a se mouent:quedā ab alio.A se qdē
mouētur qcunq; a pncipio siue mouente intrinseco mouētur.Hec em diui
dūtur in ptem p se motā:z in ptem p se mouentē.nihil aūt se mouet per se
pmo primitate totalitatis z adeqtionis.pz qr moueri p se pmo pmitate tota
litatis cuenit toti et cuilibz pti.z sic ad quietē cuiuslibz ptis necesse est totū
qescere:pmitas vo adeqtionis denotat cālitatē motus inesse pmo toti pci
se:z sic ad quietē vni⁹ partis nō necessario totū quiescit.cū aūt qescere z nō
qescere ptradicāt sil' vni inesse nō pnt. et per ons nihil idē se primo mouet
pmitate totalitatis z adeqtionis.sed rōne vni⁹ partis.vt aial in quo aia est ps
per se mouēs:corpus pars p se mota.Aia est mouēs quo: corpus est mobile
quo:et totū aial est mouēs et mobile qd. Et hic motus in pncipio z fine
est remissus:et in medio intensus z aialis dicit.Quecūq; aūt sunt hui⁹ ge
neris mobilia sicut seipsis sunt causa mouendi ita et qescendi.vn̄ et nullo
extrinseco cōcurrente motū iniciare z ante terminū totalē sistere pnt:z se p
cognitionē mouēt motibz diuersis. Saluatur etiā p iam dictas distinctio
nes vitas illius vulgate ppōnis.Omne qd mouetur ab alio mouetur. Di.
Probe. Sed de motu grauiū et leuiū qd dicis? Ma. Grauia et leuia silr
in ptem p se mouentē.i.formā substantialē partē per se motā diuiduntur.
Forma aūt p accñtia mouent. vn̄ Augu.li.xi.de ciui.dei cap.xxviij.Ita em
corp⁹ pondere sicut anim⁹ amore fertur quocūq; fert siue deorsum grauita
Augustinus te:siue sursum leuitate. Hor motus in pncipio remissior est z in fine inten
sus:et naturalis dici solet.qr in ipis passium vim cōfert. Habēt em natura
lē inclinationē ad loca sua naturalia.vt est mot⁹ lapidis vsus centrū.Ue
rūtamen hec qr cognitione carēt:diuersis motibz seipa mouere aut añ ter
minū totalē seipa sistere nequeūt.et vt qbusdā visuz est:motū initiare sine
extrinseco mouente phibens nō possunt.sed h forte nō est nisi p accidens.
vn̄ grauia et leuia actu grauitatē z leuitatē hntia et inchoatiue et cōtinua
tiue moueri possunt. De ptinuatione dubiū nō est.de inceptione vo patet
si tante fuerint vtutis vt phibens remouere possint. vt si lapis grauis qes
cat sup ligno fragili:ipm tandē frangit et descendit.Si vo tante vtutis nō
sint:vtiq; motū inchoare nō pōt sine adiutorio extrinseci remouētis phibēs
sicut nec aial fortissimis vinculis pstrictū. Di. Ab alio vo que p se mouē
tur? Ma. Que a pncipio extrinseco mouētur nō pferente vim passo. vt la
pis piectus sursum:et hic motus violentus est:qr ptra naturalē inclinatio
nē mobilis.ideo est in pncipio intensius ab impetu impsso a mouēte:z in
fine remissior impetu iā deficiente. Et hor ali⁹ est pulsio:alius tractio:ali⁹
Impulsio vertigo. Di. Pulsio quis mot⁹ est? Ma. Is in q mouēs nō deficit ab eo
Expulsio. qd mouetur:sed toto tpe ipm comitat.et est impulsio. Motus vo in quo
Expiratio mouens deficit ab eo qd mouetur expulsio est:sub q et expiratio cōtinetur.
Di. Tractio aūt qs motus est? Ma. Is cū ad seipm vl ad alteru velocior
fit motus trahentis:nec separatur ab eo qd trahitur.z ptinet spatisme:q
est mot⁹ ensis velocis moti:et radationē siue kerkisme:q est mot⁹ radij tex
toris.ptinet et inspirationē. Di. Uertigo quis mot⁹ est? Ma. Cōpositus
Inspiratio. ex pulsu et tractu.Uectione vo mobile nō per se sed p accidens (qr in alio)
mouetur. Sane ne oīa intelligis? Di. Sane equidē vt mihi videre videor.sed est qd dubitationis scrupulū iniecit. Ma. Quod est hoc? Di. Quo
nā mō in expulsionis motu mouēs ab eo qd mouetur deficere possit.remo
to etenim mouente:mobile qescere necesse est: cū nō sit a q moueatur.

Quō mouens est simul cū moto que simul separata/conti gua/cōsequenter entia/z que cōtinua. Ca.XXVI. O. a.

FOrtiter instas: nam mouens simul esse cum moto ab Aristo tele. 7. phisicoꝝ concludit. sed huiꝰ intellectus manifestus erit si ad hec q̄ de natura mouentiū disserta sunt: etiā que simul aut separata dici possunt: digesta fuerint. Di. Simul igit̄ que dicis? Mag. Quecunq; sunt in vno loco ꝓprio ⁊ adeq̄to. vt lac ⁊ albedo. ⁊ dulcedo eiusdem. ⁊ hec simultas adeq̄tionis di ci solet. Di. Separata que sunt? Ma. Que in alio ⁊ alio loco sunt ꝓprio Et hec rursus trifarie partiunt̄: q̄dam enī cōtigua: q̄dam cōsequenter en- tia: quedā aūt cōtinua dicunt̄. Di. Cōtigua que sunt? Ma. Quoꝝ vlti ma simul sunt. vt orbes celestes: ⁊ elementoꝝ regiones. Orbes nēpe celestes similiter ⁊ elementa locis ꝓprijs separantur. vltima tñ eoꝝ ita cōiungunt̄. vt nullū sit corpus mediū. ⁊ hec simultas īmediationis nominat̄. Qr aūt dicit̄ duo corpa dura sine medio nō posse se cōtingere: sufficienter ostensum non est. experientia vero q̄ inter duas tabulas planas in superficie piunctas: ⁊ aq̄ īmersas humiditas reperit̄ (q̄ vtiq; sine subiecto non est) ex eo est: q: perfe cte plane non sunt: ⁊ fortasse ars hanc pfectiōem non attingit. quā tñ na- tura inter orbes celestes ingeniauit. ne si ibi aer vel aq̄ necessario mediaret cōtinuo motu consumeret. Di. Facile assentio. siħr ⁊ in his inferioribus aciem mucronis ligni sine aere aut aqua media cōtingere posse haud du bito. ad instituta igit̄ reuertentes que sint cōsequenter entia edicito. Ma. Consequēter entia sunt que habent se per ordinē: ⁊ coꝝ nullū est medium eiusdē nature. vt domus pma ⁊ secūda. Nam etsi inter has spaciū sit medi um: in quo vel lapis aut lignū cōsistat: naturā cōsequenter entiū nō tollit Uerūtamen pter hoc qd̄ sequit̄ cōsequenter ens dicit̄ ad pcedens. ⁊ nō ecō- trario. Si vero et hec se cōtigerint: habita dicunt. Di. Probe. Uerūtamē qd̄ querebā ex his edoceas. Ma. In omni motu mouens primū necessa- rio est simul cum eo qd̄ mouet̄ vel simultate adeq̄tionis. vt impetus cū la- pide piecto. Aut simultate īmediationis. vt trahens cū tracto. Rursus mo uentia ⁊ mobilia prima quādoq; esse separata: cōtigua aut habita ex dictis manifestū est. Nōnunq̄ vero sunt etiam continua. Di. Harū definitōes nondū attulisti. Ma. Cōtinua sunt quoꝝ vltima sunt vnū. vt vna superfi- cies partes corpoꝝ. ⁊ linea vna ptes superficierū. ⁊ punctū vnum partes linea rum continuat. In his nanq; terminus cōmunis in quo partes cōputant̄ indiuisibilis est. ideo ita principiū vnius. vt sit etiam finis alterius.

Aristoteles

Simul.

Separata

Contigua.

Continuū et si diuisibile sit in semp diuisibilia. ex indiuisi bilibus tamē nō est: nec actu infinitū. Ca. XXVII. Di.

EX talib⁹ igit̄ cōtinui substantiam integrari asseris? Ma. Nequaq; illa eadem indiuisibilia in cōtinui cōpositione essent vel cōti- nua. Cōtigua aūt cōsequenter entia. pma duo dici nequeūt. Indiuisibilia eadem vltima nō hñt quib⁹ se cōtingant: saltē ea parte q̄ indiuisibilia censent̄. vt linea in latitudine. superfi cies in pfundo: ⁊ pūctus in omni dimensione. Qd̄ si tertiū q̄s affirmauerit: mediū interea. diuisibile aut indiuisibile cōcedere necesse habet. non aūt di uisibile dicet. tunc enī cōtinuū non ex indiuisibilib⁹ cōstaret: nec indiuisibi le: eo q̄ mediū cōsequēter entiū eiusdē rōnis esse nō possit. Accedit ad hoc qd̄ Aristo. in phisicis de motu argumentat̄. dato nēpe mobili sup magni- tudine cuius motus tpe triū instantiū mensuret̄. rursusq; sup eadem ma- gnitudine in duplo velocius mobile voluat̄. huius motus necessario medie tate dari tpis mensurabit̄. Medietas aūt tpis triū instantiū: vno instante

Aristoteles.

integri totalis rorp dimidio cõstat. sic instãs minimũ ⁊ īdiuisibile in duo. par
tiet. ps aũt cũ sit minor toto dabit minus minimo. Alijs rõnib⁹ Aristo. hãc
pam cõclusionẽ affirmat. sed cũ ipa columna mathematice discipline esse vi
deat: q̃ lapsa totus Euclidis: ⁊ ceterorũ mathematicorũ labor inanis ⁊ sup
uacaneus appereret: eãipam horũ basib⁹ fulcire fortasse non erit inutile. Di. Euclid
Utilissimũ Ma. Partẽ linee recte esse in sublimi
⁊ ptem in plano impossibile Eucli. li. x. pbat. linea
igit recta sup plano erecta ipm contingit aliq̃ qd
nõ est ps eius. id aũt punctũ est indiuisibile. prete
rea signet q̃dratũ a b c d. ⁊ in eo diameter b c. in
costa q̃ a c. signent. duo pũcta imediata: de his q̃
totã costã integrant. q̃ sint e g. ⁊ rursus in costa op
posita signent alia duo pũcta. q̃ sint f h a. pũctis e

g. ad pũcta f h. ducant due linee eq̃ distãtes ipi basi c d. scz e f.
g h. Iste secabũt diametrũ per quã trãsire necesse hñt. vel in
pũctis imediat vel mediat: nõ vtriq̃ imediatis. q̃ sic nõ eẽnt
pla puncta diametri q̃z coste. ⁊ ex pñti diameter nõ modo nõ
esset coste assimeter. i. cõmensurabilis: sed etiã eq̃lis. cuius im
possibilitas li. vi. sup ca. xiiij. ex his q̃ hz Euclides in. x. ppõne
v. et vij. demõstrata est. Di. Quid aũt absurdi sequeret: si di
ctas lineas diametrũ nõ imediatis: sed mediat pũctis secare
pmissa rõne is cõpulsus fateat? Ma. Id absurdũ seq̃ mani
festũ erit. qd aut cõtra positõem data pũcta in costa mediata
fatebit: aut rectis lineis eq̃ distantẽ ducere possit negabit: cõ

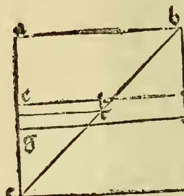

tra tredecimã pmi. Seq̃la facile pbat. nam inter duo puncta mediata dia
metri signet punctus medius. q̃ sit k a. a q̃ ducat linea recta in directũ: eq̃
distans lineis e f. et g h. hec secabit costã. vel in pũcto e. vel g. nec ratio est
q̃re potius in vno q̃z in alio: imo in neutro eq̃ distantiũ eadem natura est
nõ cõcurrere: si in infinitũ ptrahant. ex vlti. definitione pmi Euclidis. Ne
cessario igit assignãdus est pũctus medi⁹ inter e. ⁊ g. in q̃ linea ducta a pun
cto diametri k. cõtingat costã a c. sic pũcta e g. nõ erũt imediata. Di. Iaz
inuenisse mihi videre videor: q̃ totũ id argumentũ de diametro et costa in
fringã. Ma. Audiã. Di. Quãlibet linearũ a costa in costã ductã: diame
trum non in pũcto (vt asseris) sed plus q̃z in pũcto cõtingere ex eo videt
q̃ non ppendiculariter: sed ex obliq̃ sup ipam incidãt. Ma. Sic ptem li
nee recte in plano: ⁊ ptẽ in sublimi esse fateberis. qd (vt pmisimus) Eu
clides impossibile dicit. Qualitercũq̃ igit linea lineã secet non plus q̃z in
pũcto secare põt. q̃ latitudinẽ nõ habet. ex eo etiã candẽ lineã simul in di
uersis supficieb⁹ cõsistere li. vi. sup demõstrauimus. Di. Memini. Mag.
Rursus pfata cõclusio alio medio dilucidanda venit. Sint duo circuli. ma
ior b. ⁊ minor c. sup eodem centro a. sint q̃ pũcta imediata in
periferia maioris circuli b d. a quib⁹ ducant due linee recte ad
centrũ a. q̃ necessario trãsibunt per periferiã circuli minoris c.
hanc igit intersecabũt vel duob⁹ pũctis vel vno ⁊ codẽ tñ. si in
duob⁹: erũt tot puncta in periferia circuli minoris: quot in pe
riferia circuli maioris. sic circuli dati erũt eq̃les: q̃ habent par
tes numero ⁊ magnitudine eq̃s. numero q̃dem. quia tot pũcta
sunt vnius quot alterius. magnitudine aũt. q̃ punctus pũcto
maior esse neq̃t. Di. Dicet igit datas lineas periferiam mino
ris circuli in eodem puncto transire. Mag. Sic linee recte a
circũferentia ad centrũ ducte: extra centrũ concurrẽt: qd est cõ

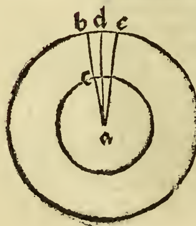

tra rōnem ⁊ circuli ⁊ centri. aut punctū ipius cōcursus in periferia mino-
ris circuli: centrū amboꝝ circuloꝝ erit (idem enī centrū habent) qđ ab
surdissimū est. Rursus ducat alia linea a pūcto … imediato pūcto d. ad cen
trum a. vel intersecabit periferiā minoris circuli in alio pūcto q̃ linea b a.
vel in eodē. si in alio sequit̃ idem qđ de lineis b a. ⁊ c a. cōclusum est. Si in
eodē igit̃ lineę tres b a. d a. et e a. in eodem puncto periferię cōcurrūt. ⁊ cō-
sequēter eadē rōne q̄libet linea a puncto imediato periferię maioris circu
li ad centrū a. ducta in periferia minoris circuli: cum dat̃ lineis cōcurret:
eritq; periferia minoris circuli pūctus vnus. sic circūferentia ęqlis centro.
Alia incōuenientia nō minus absurda adduci posset ex natura anguloꝝ:
⁊ trianguloꝝ: q̃ breuitatis causa collibeat transire. Di. Libēter. cum enī q̃ di-
cta sūt nō satis faciūt: q̃cunq; adduci possunt: eq̃ aut minus persuadebūt
Sed restat qđ lineā ex punctis compositā arguere videt̃ manifestius. Sphę-
ra eądem pfecte planū nō nisi in puncto tangit. hęc itaq; sup plano mota
ipm sp in alio ⁊ alio pūcto cōtingit: sicq; linea ex pūctis his compositā mo
tu suo describit. Ma. Hęc ipa est argumētatio quę prem adiecisam for-
tius fieri visa est: sed citius dissoluet: si vna partiū quę assumpta est sane
intelliget̃. Di. Quę? Ma. Hęc sphęra mota sup planū ipm temp in alio
⁊ alio puncto cōtingit. vñ cū hic motus sphęrę fiat in tempe: sensus ppositionis
eius est. in omi tempe sphęra planū in pūcto cōtingit. qđ falsum est
Correspondēt enī tps: motus: ⁊ magnitudo in q̄titate. sicut ergo sphęra pla
num non nisi in puncto indiuisibili tangere pōt. sic is cōtactus nō nisi in
mensura indiuisibili fieri habet. vt est instās tpis. Verū est itaq; sphęra sup
plano motā: pro q̄libet indiuisibile tpis motū eius mensurantis: planū in
alio ⁊ alio puncto cōtingere. Inter q̄libet aūt duo instantia est tps mediū
sit itaq;. vt sicut tēpus nō est ex indiuisibilib. sic nec linea in plano a sphę
ra in eodem tempore descripta.

Continuū diuisibile est in semp diuisibilia non tamē potest esse actu infinitum. Cap. XXVIII. Ma.

Ex his (vt tandē me colligā) cōcludit̃ continuū diuisibile esse in Augu.
semp diuisibilia. qđ ⁊ Augu. disseruit in li. de vera religione. Di.
Infinitū est igitur? Ma. Infinitū q̄dem potētia nō actu. Di.
Quare actu nō? Ma. Omne continuū q̄ntum est: cuius species ma Continuū
gnitudo ⁊ multitudo censent̃. magnitudo aūt omnis figurata est: terminoq; nō est actu
vel terminis claudit̃. vt linea punctis. superficies lineis. ⁊ corpus supficiebus. infinitum.
Multitudo vero omnis: ⁊ si in infinitum per ad additionem: aut multipli-
cationem crescere possit: actu tamen numerata est: saltem illi (inquit Au-
gustinus libro de ciuita. dei xii. cap. xviii.) de quo in Psalmo canit̃. et sapi- Ps. 146
entię eius non est numerus. Opposito itaq; modo se habent magnitudo ⁊ Magnitu
multitudo. illa per diuisionem ad indiuisibile nunq; deducit̃. nec additiōe do.
in infinitū crescere pōt. Ista diuisione ad indiuisibilē vnitatem redigitur: ⁊ Multitudo
additione crementi finem non accipit. sic illa diuisionis. ista vero additiōis
potentia infinita censetur. Contraria enī vis est numeri intelligibilis et sen
sibilis. vt inq̄t idē ad Nebridiū scribens. Ille enī cum infinite crescat: nō tñ
infinite minuit̃. nam non eū licet vltra monadē. i. vnitatē resoluere: cōtra
sensibil̃. nam cū nō sit aliud sensibilis nūerus nisi corpeoꝝ vel corpoꝝ q̄nti
tas: minui q̄dē infinite: sed infinite crescere neq̄t. Et iō fortasse merito phi i-

rebꝫ intelligibilibꝫ diuitias ponũt.in sensibilibꝫ egestatẽ. q̄d enĩ erumnosius
Diuitie. Egestas ꝙ minus atq̨ minus sp posse fieri:q̄d ditiꝰ ꝙ crescere q̄ꝫtum velis.hæc
tibi. Di. Infinitudini additiõis in multitudine facile q̄dẽ assentio.magni
tudini aũt in diuisione nõ oĩo fidem habeo.data nempe magnitudo bi-
pedal' per ablatiõem ptis pedalis.ꝛ itẽ pedalis statim absumit̃. Ma. Nõ
indocte de ptibꝫ eiusdẽ q̄ꝫtitatis argumẽtaris.qd aũt de diuisione cõtinui
deductũ est.de ptibꝫ eiusdẽ ꝓportiõis accipiẽdũ est.he sũt ea harmonia cõ
iuncte.vt queadmodũ scd̃a primã respicit.sic tertia scd̃am cõplectit̃.vt cum
data bipedal' magnitudo in pedalẽ ꝛ pedalẽ partit̃. Et rursus scd̃a pedal'
in semipedalẽ ꝛ semipedalẽ diuidit̃.sic enĩ pedalis medietas est bipedalis.
sic semipedal' medietas est pedalis:ꝛ vbiq̨ ꝓportio dupla.In has ptes cõti
nui diuisio in infinitũ ꝓgredit̃:nec possibile erit hanc diuisionis potentiã
simul in actu esse deductã.semp enĩ pars vna in alias duas medietates di-
uisibilis est Di. Erit itaq̨ continuũ actu infinitũ:cum actu in se comple
ctat̃ ptes eiusdẽ ꝓportionis infinitas. Mag. Scite infers.at vero cum he
ptes actu sit̃ in cõtinuo cõsistentes:actu separe esse nõ possunt: actuale infi
nitũ non constituũt.cuius natura est actu hr̃e ptes infinitas sepabiles: et
eiusdẽ molis.Et id fieri fortasse neq̄t.si enĩ fieret creatura eēt: ꝛ corruptiõi
obnoxiũ: q: ꝓ eo in eo ꝓtꝰ ĩfinitatiꝫ a creatore eq̄lis ꝓtut̃ corrũpi nõ pmit
teret.sic sil' ꝛ corruptibile ꝛ icorruptibile eēt.ipm aũt eq̄lis ꝓtut̃ cũ creatore
esse ex eo arguit̃. Quoꝝ excessus ad aliqd tertiũ sũt eq̄les ipa inter se eq̄lia
erũt:infinitoꝝ ad finitũ excessus vtrobiq̨ est infinitꝰ.igit̃ ĩfinita erũt eq̄lia.

De termino a q̄ motus ꝛ definitiõe q̄etis. Ca.XXIX. Ma.

Terminus a quo Etra ꝙ volebã calamus auolauit:ac pene epitomatis limites ex
cessit:reuertat̃ igitur ad instituti tramitẽ celerius.ꝛ qd restat ex-
arer compendiosius. Di. Optime.sed qd in p̄missoꝝ ordine sequit̃
terminus a quo motus p̄titulatũ est. Ma. Terminũ a q̄ motꝰ
dicimus a quo mobile moueri incipit.quẽ si p p̄mo ꝛ formali acceperimꝰ:
solam priuatiõem forme p motũ inducende dicit.vt in motu illuminatiõis
oculi:terminus a q̄ est cecitas.Pro materiali aũt ꝛ terminũ formalẽ cõco-
mitante:terminus a q̄ motus denoĩat subiectũ forma inducenda priuatũ.
Hic in gn̄atione subali est nõ ens.nõ q̄dem simplr̃: sed nõ ens in actu for
mali ꝛ specifico.vt materia p̄ma in corruptione.ꝛ in alijs motibꝫ est ens in
Quies. specie cõpletũ.vt in motu calefactionis est aq̄.aerꝰ aut aliq̄d tale.Mobile qd
in tio a q̄ existit ꝓprie q̄escit.q̄es nãq̨ p̄uatio motus ẽ eius qd motu caret
eo loco ꝛ tpe q̄bꝫ natũ est moueri: ꝛ s̄m eã dispõem q̄ natũ est moueri.

De termino ad quem motus. Cap.XXX. Di.

Erminus ad quẽ motus q̄d est? Ma. Forma per motũ ac-
q̄sibilis:driũ h̃ns:gr̃a sui ꝛ nõ alteriꝰ cuiuscũq̨ motũ termi-
nans.nec aliq̄d eundẽ vel aliũ motũ terminasse p̄req̄rens. Sꝫ
motũ per quẽ successiue introducit̃ p se finiens.vt sunt forme
nõ quorũcunq̨ generũ:sed forme q̄ꝫtitatis:q̄litatis.vbi ꝛ fortasse
ab his forme subales nõ sunt oĩo excludende. Et hec q̄dem de tio primo
ad quẽ accipe p̄missa admonet descp̄tio.Nam termini cõcomitantes subie
cta sũt a dictis formis denoĩata.Contrarietatẽ etiã:nõ ea tñ que est inter
duo positiua se mutuo ab eodẽ expellentia motus req̄rit. sed ea q̄ habitus
ꝛ p̄uatio opponunt̃ sufficit.prima eq̄dem solis. nec tñ oĩbꝫ q̄litatibꝫ cõ-
petit:hanc aũt in oĩu genere repiri contingit. Oĩi enĩ forme opposita est

p̄uatio in eo in quo talis forma non est:sed esse potest. Sed alie que sequū tur in definitione pticule alioꝝ generꝝ.formas excludūt.Vñ actio τ passio q̄ respectus sunt extrinsecus aduenietes in subiecto nō sunt :nisi forma aliq̄ ab agente in passum p̄ducta motū terminauerit.Silr τ q̄dam q̄litates ad motus alioꝝ introducunt.vt sanitas ad motū humoꝝ. Relationes aūt in aliq̄ acq̄runt qđ oīno mutatū nō est.vñ nūmus (inq̄t Augu.de trini li.v. cap.vlti.) pōt nulla sui mutatione multotiēs dici relatiue.vt neq3 cū inci pit dici:neq3 cū desinit:aliq̄d in eius natura vel forma q̄ nūmus est muta tionis fiat. Sic silitudo in hac papyro esse incipit si paries dealbat. cui pa pyrus similis esse posit.plurime aūt alioꝝ generū.forme ptibiliter non in ducunt. Di. Et itidem de Ubi videt sentiendū:ni successionē in eo mani festius ōidas. Mag. Relationū ptibilitatē in subiectis earundē pcipere possumus si q̄ta fuerint.Cum itaq3 corpi locanti (qđ vtiq3 diuisibile est) corpus locabile sit p̄sens:nō totū simul toti loco. sed ps pti.aut totū scđm ptem alteri τ alteri parti locātis applicat. q̄propter ipm vbi tali successiōe ptibiliter acq̄rit:τ ad extensionē sui subiecti extendi necesse est. Di. Succes sionē igit non in locāte:aut locato:sed in ipo respectu:quē vbi dicim⁹: siue locū formalē p̄sistere p̄tendis. Mag. Scite. de formis aūt subalib9 paulo post dissertabimus.nūc specierū motus τ nomia τ distinctionem annotare libet. Di. Probe.

De noīb9 τ distinctione speꝝ motus: Et quō Augmentatio et Diminutio dr̄nt a rarefactiōe τ cōdensatōe. Ca. XXXI. Ma.

Utatio ab Aristot.v.phisi.trifarie partit.Quedā nanq3 est de non subiecto in subiectū.τ generatio dicit:altera de subiecto in non subiectū opposita poni.τ corruptio appellat.tertia vero de subiecto in subiectū.τ Motus p̄prie censet.Subiectū autē dicit ens affirmatiue demonstratū.i.in actu formali constitu tum.Non subiectū aūt ens est in potētia non pura:sed in po tentia subiectiua.actu tñ existit in rerū natura.vti.est materia p̄ma.Patet itaq3 in quo generatōem τ corruptionē a motu secludit. Rursus aūt mo tum quē in q̄titate:q̄litate:τ vbi repertū asserit:noīb9 discriminat. Vñ eū q̄ est de q̄titate minore ad maiorē Augmentationē.oppositū aūt Diminu tionē vocat.qđ q̄dem ita accipiendū est.vt in augmentatiōe cū q̄titate eti am materiā addi.τ in diminutione cū q̄titate materiā diminui intelliga mus.per hoc enim a rarefactione τ cōdensatione differre dinoscunt:in quib9 nec q̄titas:nec materia addit aut demit. sed eadē q̄titas in rarefactione magis extendit.et extensa per cōdensatōez cōprimit. Sic rarefactio est mu tatio a seipo minus extenso:ad seipm magis extensum. Et cōdensatio est mutatio a seipo magis extenso:ad seipm minus extensum.Patz in lacte bu liente.τ rursus in frigidato.De augmēto qđ in aīatis fit:post hec tractabi mus.Amplius motū q̄ est in q̄litate alteratōem:ipm p̄o q̄ in Ubi est:Loci mutationē dicere cōsueuimus.Varū desc̄ptiones li.ij.in mediū tulim⁹. Sz hic de naturis alterabiliū:generabiliū:τ corruptibiliū lati⁹ disserendū est.

Mutatiōis pētio | Generatio. Corruptio Motus.

Augmentatio τ diminutio.

De naturis alterabiliū:generabiliū:corruptibilium: actione directa : reflexa: vniuoca:equiuoca:τ tactus diuersitate. Capitulum. XXXII. Discipu.

Lterabilia q̄ dicis? Ma. Entia naturalia actiua ⁊ passiua ad seinuicē. Naturalia q̄dem sūt: vt in materia conueniāt. Cō- Altera
traria aūt vt agant ⁊ patiātur. Nihil eñ oīno sīle in sīle: nec oīno dissīle in dissīle agit. Conueniūt igit̄ alterabilia in ma-
teria indifferēti ad vtriusq̄ formā: formis aūt diuersa sunt. vt mutua interea causari posset actio ⁊ passio. Attñ nihil pͥhibet idem in sīle specie: ⁊ gradu dissīle agere. vt magis calidū in minus calidū. et hoc q̄dem actione directa ⁊ vniuoca. Nam actione reflexa etiā eadē q̄litas seipām intendit. vt calor fontiū hyemali tpe: pͥpter circūstans frigus seipm̄ fortificat. Silr̄ eadē q̄litas in specie ⁊ gradu in materia dēsa: in oīno silem in specie ⁊ gradu existem in materia rariore agere pōt. Uirtus eñ vnita fortior ⁊ est seipā dipsa. Di. In oībꝫ igit̄ his aliq̄lis dissimilitudo repiri pōt: aut rōne circūstantis: aut materię subiectātis. Ma. Argute singula ppendis. Di. Sed si q̄litates sepatę essent (sicuti dudū circa altaris mysteria fide tenendū docuisti) num agere ⁊ pati possent. Mag. Contrariū dicere experientia pͥhibet. Di. Non est igit̄ necessariū alterabilia in materia cōuenire: q̄ q̄litates sepatę materiā non hñt. Ma. Actu q̄dem materiā non

Actio equiuoca.

habent: altitudine tñ in ea colcant. Di. Uniuoca aūt q̄re in pmissa limitatione adiectū est? Ma. Quia in actione ęquiuoca q̄ alia forma in specie a forma generantis inducit: actiua ⁊ passiua in materia colcare necesse nō est. ut cū cęlū agit in hęc inferiora motu: lumine ⁊ influentia. Celū eñ phs imateriale credidit. In actione aūt vniuoca: q̄ eadē forma in specie: cū for-

Uniuoca reflexa

ma generātis inducit̄ actiua ⁊ passiua: nō modo in materia colcant: sed et actiua a passiuis repati pñt. si vtus resistiua non sit maior: vel ęq̄lis vtute actiua patient̄. nec p aliq̄d aliud fortificata ⁊ indebita distantia applicata. Debite aūt applicata tūc erunt si mutuo tactu se contingūt. Di. Tactum quid dicis? Mag. Naturarū indagatores triplicē tactū distinguere solent: mathematicū vicз phisicū: ⁊ virtualē. Di. Mathematicus q̄s est? Ma. Is quo due pluresue magnitudines se tangūt sine actione ⁊ passione naturali. sic lineā contingere sufficiēt ⁊ circulū circulū: sphērā sphērā: li. vi Tact' mathem
sup̄ dictū est. Di. Phisicus aūt tactus quorū est? Mag. Eorū quorū diui- Phisi
sis magnitudinibꝫ vltima simul sunt ipis existibꝫ actiuis ⁊ passiuis adinuicem. vt cū ignis tangit lignū. Indiuisibile aūt per hoc q̄ adiectū est diuisis magnitudinibꝫ excludit. hic tactus in actione naturali ⁊ vniuoca requirunt. Di. Uirtualē quē dicis? Ma. Contactū non magnitudinū: sed q̄- Uirt
litatū ⁊ virtutū: eorū quę ad se agunt ⁊ patiunt̄. vt cū magnes attrahit ferrum. ⁊ generaliter quo agens sup̄ passium hꝫ virtutē hic inter oīa mouētia ⁊ mota necarius est. Cum aūt tristiciā nos tetigisse dicimus: methaphorice de tactu loq̄mur: Qm̄ vero nōnunq̄ mutua actione ⁊ passione alterabiliū Tertiū quiddā generat̄ aut corrumpit̄ generationis ⁊ corruptionis conditiones latius discutere fortasse non erit oīno supuacaneū.

De gñatione et corruptione quō dr̄nt a creatōe ⁊ annihilatōe. Insup q̄d gñatio simpliciter ẜm q̄d statim: ⁊ nō statim. ⁊ si in eodē cōposito possint eē plr̄es forme subāles. Ca. XXXIII. Di.

Eneratōem mutationē a nō esse ad esse: ⁊ corruptionē ab eē Ari
ad nō esse li. ij. sup̄ definieras. Ma. Probe. Hic aūt eadē repetenda cēsui. vt planiora fiant. Nō eñ intelligendū est vl̄ ge- Gen
neratōem a simplr̄ nō esse incipi. vel etiā corruptionē ad purum nihil terminari. quorū pmū creationi: scđm aūt annihi- simp

lationi deputatū est. vt aūt qđ volo enucleatius: accipias duplicē gn̄atōem
ab Aristo. distinctā psēq̄mur. Prima est generatio simplr: altera ḃm quid.
Di. Gn̄atio q̄ est? Ma. Gn̄atio sub: per hanc nēpe aliq̄d vel simplr esse
uptio incipit qđ prius nō erat. Uel q: per eam forma subālis acquirit: a q̄ res sim
pliciter. pliciter ⁊ sine addito denoiat. Simplr eñi dr̄ qđ sine addito dicit. vt cum ex
aere generat ignis. Corruptio aūt simplr est per quā tale esse vł forma sub
eratio stantialis deperdit. vt cū ignis in aere corrūpit. Di. Gn̄atio ḃm q̄d q̄ est?
quid. Ma. Generatio accñtis qđ subiecto in quo generat dat esse: non q̄dē sim
pliciter: sed tale ⁊ ipm cū addito denoiat. vt calor via alterationis in aquā
introductus dat aq̄ non eē aquęū: sed calidū. nec dicit aq̄ genita simplici
ter: sed aq̄ calefacta: accñs aūt qđ hac gn̄atione pducit esse simplr accipit
q: qđ nō erat generat. habet eñi esse distinctū ab esse sui subiecti; sed via
ñs non naturę extra ipm nec cōsistit. nec generat. ideo nō esse sed inesse dicit. Per
d inest oppositū de corruptione scđm q̄d sentiendū est. Generatio vero simplr dicta
rursus bifarie scindit. Quędā eñi est per quā in primā materiā substantial'
forma statim introducit. ⁊ corruptione opposita: eius forma vsq; ad mate
riam primā rursus sepatur. Hanc Aristo. ab alteratione distinguēs ait. Ge
neratio est mutatio huius totius in hoc totū nullo sensibili manente eodē
vt subiecto. vt cū ex aere fit ignis. totus aer in totū ignē transmutat. accipi
eratio endo totū cathegorematice. non aūt sincathegorematice. non eñi q̄libet p̄s
in aeris in quālibet ptem ignis cōuertit. manet eadem eadem materia p̄ma
quę prius erat sub forma aeris. nūc sub forma ignis. sed hęc sensibilis non
est. vt altera descriptionis pticula explicat. Cum igit materia via naturę si
ne formis esse non possit. necesse est vt corruptionē vnius: generatio alteri⁹
subsequat. Hinc dici solet. Generatio vnius: est corruptio alteri⁹. nō q̄dem
effectiue: sed cōsecutiue. Tali circulatiōe peripatetici mundū perpetuare co
nant. motus cęlestis psupposita ppetuitate: de qua hic disserendi locus nō
eratio est. Alia est generatio simplr: qua forma substātialis nō statim in materiā
im p̄mam inducit: sed in compositū ex materia prima: ⁊ forma substātiali cō
muniore. vt cum anima corpori phisico ⁊ organico vnitur. Similiter corru
ptio huius nō statim vsq; ad materiā primā ptendit. Forma aūt cadaue
ma ca ris quę in recessu animę in corpore reperit: nō essentialis: sed accidentalis
eris. est: sub qua corpus in viteriorem incinerationem cōtinuo tendit. Patet itaq;
differentia generationū ex parte subiectoꝝ ⁊ terminoꝝ. Subiectū eñi gene
rationis simpliciter ⁊ statim materia prima est. Subiectū aūt generatōnis
simpliter non statim. similiter et generationis scđm quid compositū est.
Rursus terminus partialis generationis simpliciter: forma substantialis
est. et terminus totalis totum compositū substantiale. Materia aūt non
generatur terminatiue: sed subiectiue. Terminus aūt partialis generatio
nis scđm quid (quę alteratio dicit) est forma accidentalis. Totalis vero
terminus est compositū ex subiecto et accidēte: tali forma. Di. Continue
paulisper. nam si per generatōem non statim forma substātialis in cōposi
tum substantiale inducit. eadem res duo esse substantialia. sicut ⁊ duas for
mas habebit: quod scurili ioco simillimū esse videt. Mag. Mordacius in
stas; sed nodū tuę argumentationis turpe solues: si distinctionē forma
rum ⁊ esse aduertere dignaberis. Di. Auscultabo q̄ diligenter. Magi.
Formarū substantialiū q̄dam generica est: quā corporeitatis dicūt: dans esse
ma ge substantiale corporeū: genericū: ⁊ incompletū: per quam res nullius speciei
ica. specialissime indiuiduum constituit. vt corpus organicum ante animę ad
uentū substantia corporea est. Et vt quibusdā placet sensitiua. ⁊ sic animal:

Forma spe-cifica.

sed nec hō.asinus.leo.⁊ sic de alijs speciebꝫ aīalis. Alia est forma subalis
specifica:dans eē subale specificū cōpletū:p quā ⁊ res certe speciei spēalissi
me ascribit.vt aīa rōnalis adueniēs corpi organico ipm humane spēi sub-
ijcit. Di. Unius ꝙ ɔpositi plres formas subales esse astruis:a quaꝝ vltima
tm̄ esse cōpletū specificū:⁊ ab alijs distinctū accipit. Mag. Idipm dicere
volebā.Hec aūt forma generica:quā ⁊ corpeitatis formā aiunt:ptiales for-
mas partiū.vtputa sanguinis ossis carnis ⁊ similiū cōplecti videt: ⁊ in so-
lo cōposito aīato reperit. Di. Eam negare amplius haud rōni cōsenta-
neū videt.Idem nēpe corpus aīalis qđ erat viuo:etiam post aīe discessum
video.magis aūt hāc identitatē ex accn̄tibꝫ:eisdēq꜄ viuo inerant:⁊ tā ꝙ̄ma
nēt dep̄hendo.vtputa cicatricē eādē:nec illa materie pme īmediatius inhe
rere facile crediderim:ne vel ɔpositioni pme scđam p̄feramus: aut sustātia
tionis non oīno accn̄ti porem fateamur Ma. Pluribꝫ hec positio argu
mentis tū naturalibꝫ:tū theologicis obfirmari posset.Terminū eādem trāſ
substātiatiōnis in altaris sacramēto materiā primā:aut etiā accn̄tibus so-
lum affectā qs tute affirmabit? Quis idē corpus Chr̄i qđ assūpsit de gl'iosa
Maria ꝟgine:qđ pependit in cruce:iacuit in sepulchro: et ad dexterā pr̄is
cōscendit ɔtra determinatōem scrē mr̄is eccl'ie negabit.ca.oīa cū seqn̄tibꝫ.
de conse.di.2.Uerūtn̄ qꝛ in pte aduersa defensores sunt acerrimi. cū qbꝫ nō
hic cōfligendi locus est qđ restat theologie refuantes:vn̄ digressi sumꝰ ce-
leriꝰ reuertamur. Di.Optime.nā supest qđ fortius me angit:cuiꝰ declaratio
ni hic locus cōuenientissimus videt Ma. Age paucis edicito qđ habes. De c... iij.ca...

Unde forme producant opiniones diuerse:et quid intersit in-ter creare et actionem nature. Cap.XXXIIII Di.

X q̄:a q̄:aut ꝙ̄ta sit mora inductionis forme subalis :nondū ex di-
ctis colligere possum. Ma. Amplissimū huius dubietat campum
lustrare ɔposum est:in q̄ nimirū multoꝝ pboꝝ agmina diuerso cal
le incedere ɔspiciunt.pmo occurrit Platonicoꝝ caterua:asserens ab intelli- Opi... toni...
gentijs oīm formas descendere.⁊ ꝑm merita ⁊ dispōes materie alijs nobili
ores:alijs impfectiores infundi.Hinc summū deoꝝ ad cōditorios deos: siue
intelligētias loquēte iducit.Hoꝝ sementē ego faciā:vobisq꜄ tradā vos: aut
exeq̄ par est.Hinc ⁊ in libro causarū dictū aiūt. Ois intelligentia est plena
formis.qđ tn̄ de speciebꝫ rerū ipis cōcreatis accipit ex eo qđ ibidē seqt. Ex li.cā...
intelligētijs sunt q̄ cōtinent formas minus vl'es:⁊ ex eis sunt q̄ ɔtinent for fitio...
mas plus vl'es.Rursus aūt ad formas vl'es separatas q̄s cōcedit ppetuas : et
pncipij scīe et generatōis.cetere forme in generat fieri habēt.sic calcei for- Ule i...
mant ad paradigma ligneū.qđ tn̄ extra calcei eēntiam maner. hoc est qđ post...
aiunt vl' ante rem forme aūt materie impfse vl'e sunt in re. a quibꝫ tertiū ante
per abstractionē accipit: qđ vniuersale post rem appellari solet.Alteriꝰ ꝓ
gredientes aduenīūt:q̄ formas oēs in materia latitare:⁊ actione efficien
tiū causarū in ppatulū pdire autumāt.ad hunc sensum Anaxagorā qđli- Opio...
bet esse in q̄libet scripsisse aiūt.q̄uis ⁊ id hr̄e videat longe pgnatiorē intel rago...
lectū:quē hic relatū iri locus nō est.Sequunt q̄ nō oīm formas/in singulis Terti...
latere:sed singulas in singulis non q̄dem inesse expleto: sed in rōnibꝫ semi
nalibꝫ esse fatent.Id fortasse non oīno extraneū erit ab his q̄ diuus Au Aug...
gusti.li.iij.de tri.disseruit dicens. Oīm q̄ppe reꝝ que corpaliter visibiliterq꜄ li.z.ca...
nascunt.occulta q̄dam semina in istis corporeis mūdi huius elemētis la-
tent.Et paulo post.Quoniā quecunq꜄ nascendo ad oculos nostros exeunt:

ex occultis seminib⁹ accipiunt ꝓgrediendi ꝑmordia: et incrementa debite magnitudinis: distinctionesqꝫ formarũ ab originalib⁹ tanq̃ regulis sumũt Et super Geñ. ad lr̃am li. v. et. vi. late candem sententiã explicuit. ⁊ nos li. sequenti: cũ de origine rerũ agendũ venit hec diffusius tractabimus. His a tergo sequũtur: qui quidẽ rõnes seminales inaminat̃ cõcedunt: sed nec ex illis aut eorundẽ formis generati formã nasci admittũt: necessarias aũt eẽ vt materiã disponant: ⁊ ad recipiendũ determinatã formã abilitent: qd̃ in ceteris que anima carẽt nc̃cariũ nõ est: cũ ex natura sua ad vnã et eiusdem specici formã introducendã coartata sint. Sed nec hic de animat̃ tractatũ ĩmisceri expedit. Cõmunem sententiã peripateticoꝝ teneamus: qui formas naturales per agentia naturalia de materię potentia educi affirmãt. Di. Ex materia igit̃ fit forma: aut ex alio qd̃ ĩ materia ꝑexistit? Ma. Ex materia fieri formã cõditiones principioꝝ ꝓhibent: ⁊ simplicitas forme. Di. Ex alio igit̃ inexistenti generãtur? Ma. Id omnino inficiari nõ possunt: qui de formaꝝ inchoatione sentiũt. Ceteri vero nec ex ꝑexistenti aliq̃ forme essentiã concedũt. Di. Ex nihilo igit̃ est. Ma. Ad sensum illũ q: nõ aliq̃ res est ꝑexistens forme essentiã integrans. nec ob id creari dicet̃ (qd̃ nõ agẽti naturali sed soli deo appropriat̃ vti Augu. loco quo supra. deducit) Hoc enĩ inter actione naturalez ⁊ creationẽ interessẽ videtur: quantũ ad ꝑsens sufficit: vt illa sine subiecta materia in qua fiat esse nõ possit: hęc aũt nullo ꝑsupposito fit ab eo qui sit̃ om̃ia cũ non eẽnt oriri iussit. Educere igitur formã de potentia materię: est in educendo materiã forme receptiuã ꝑexigere. Sed h̃ ꝓblema relinquẽtes que restant sub breuitate percurramus.

Si generatio possit dici ꝓprie motus. Et si introductio forme substantialis sit successiua / aut forma gradibus essentialib⁹ distincta Cap. XXXV. Di.

Ondũ si vl̃ instantanee aut successiue forme fiat inductio siue eductio dissoluisti. Ma. Rursus operosã rẽ aggredi conaris: nõ attendens q: ad finez nõ peruenit: qui om̃es q̃t cõspicit sequit̃ calles: celerius igit̃ qd̃ queris discutiamus. Di. Probe. Ma. Qui formaꝝ substãtialiũ eẽ in indiuisibili constituũ eas sit̃ totas subito generari fateantur necesse est nisi recipient̃ vel agent̃ diuersa cõditio morã causet. Alteratiões tñ ꝑuias ⁊ dispositiuas successiuas oẽs cõcedunt. positiõis huius argumentũ ex eo sumit̃ ꝙ substantia magis et minus nõ suscipit. ₛm traditionez Aristo. in cathegorijs. Et Porphirius Esse inq̃t vniuscuiusqꝫ est idem: nec intẽsionẽ nec remissionez suscipiens. Preter hos sũt nõ cõtemnende auctoritat̃ ph̃i ⁊ theologi qui formas substãtiales in esse quidem q̃dditatiuo indiuisibiles astruũt: vt sic nũeris assimilãtur. viij. Methaphi. rerũ species. sicut enĩ numeroꝝ species per adiectionez vnitat̃ variãtur. vt de ternario fit q̃ternarius adiecta vnitate: sic rerũ q̃dditates per additionez alicuius qd̃ põt esse pars q̃dditatis speciẽ mutant. vt rõnalitas adueniens an̄ali: de gñe facit speciez specialissimã. s. hoĩem. In esse aũt indiuiduali formis graduũ latitudinez assignãt: ₛm quos ip̃as magis ⁊ minus suscipere palã est. Id Auerrois d̃ formis elementoꝝ cõcessit li. ij. de celo et mũdo. Idem articulus quondã Parhisius cõdemnatus hr̃e videtur cuius tenor est talis. Item ꝙ incõueniens est ponere aliq̃s intellectus nobiliores alijs: q: cũ illa diuersitas nõ possit esse ex parte corpoꝝ: oportet ꝙ sit ex parte intelligentiaꝝ: et sic aĩe nobiles ⁊ ignobiles essent nc̃cario diuersarũ specierũ sicut intelligentię error q: si c̃ anĩa

christi nō eēt nobilior anima iude. Hanc pfectionē pme positiōis defenso
res nō in subalib₉ sed accñtalib₉:ialtē spūalib₉ ꝛ cōnaturalib₉ intelligēdā
aiunt.sed cū he pfectiones quātecunq̧ fuerint diuersaꝝ specieꝝ alas redde
re nō possunt articulū de talib₉ nō esse positū extenore.ipius manifestū.est.
Qd vero p:imꝑbatione graduū substantialiū in mediū fertur(q: cum qui
libet gradus'anie;esset anima:in vno hoīe essent anie multe:volūtates mul
te:quarū vna mereri:altera sit demereri posset)facillime ex his que Scho

Schotus

tus habet li.i.distin.17.q.vltima dissoluet.vbi ait. gradū indiuidualēꝫ nec
eē qdditatem nec partem quidditatē:sicut nec drñtia indiuidualis ꝛ q̄cū ꝙ
cōditio indiuidualis manifestat h̄ in ternario cui'si vna vnitas intendere
tur ꝑm aliquē gradū indiuidualē ternarius augmentaret nō aūt mutare
tur spēs nec plurificarēt vnitates. Non igitur gradus res est ea cui' est: sed
realitas eiusdē sicut nec drīa indiuidualis. Non igit̄ ab re determinatū est
ꝑ articulū ꝑmissum eos errare qui gradus huiuscemodi id cui aduenīunt
in aliā speciē transferre opinati sunt. Di. Sicut ḡ Johannē nō duos hoīes
dicim' ꝑpter naturā specificā ꝛ gradū in diuidualē:sic nec unā subam plu
rificari intelligendū est:ꝑpter plures gradus pfectionales. Ma. Etiam.
Sed in illis hoc interest:ꝙ drnia induidualis contrahit'naturam ad esse
hoc:gradus autem indiuidualiseam perfecit. Et eamꝯdifferentia indiui
dualis ꝙ etiam gradus vnū per se cum natura ꝯstituit:sed hec enucleati'
discutiēda relinq̄mus his qui in ꝑma pħia ingenia habēt exercitata. Di.
Facile ego graduū latitudineꝫ in formis etiā substantialib₉ crediderim:cū
cūcta in numero:pondere:ꝛ mensura creata satis eloquijs ꝑditū sit'Ma.
Cōmodissimū affers testimoniū. Sic eīn nūerus:pondus:ꝛ mensura'in sin
gulis librata sunt.vt nec duo oīno equalia repiri possint. Di. Ad opposita
de susceptione magis ꝛ minus. Itē de intensione et remissione eē rerum
ex dicti sufficienter responsuꝫ est.formarū simplicitatē obijcere volebā. nū q̄
in principio huius cap.de forma digesta sunt:memoria exhibuisset ꝯtuenda

Formarum subaliū inductio fit in instanti.

Sed nondū qd querebā de mora inductionis forme subalis manifestū est.
Ma. Verū q̄dem:nam id etiā apud eos qui gradus concedūt in dubiū ꝑpo
suꝫ est:ꝑsertim si huiusce inductio fiat ab agente naturali:nā virtutē diui
naꝫ has formas inducere in instanti palā est:cū oēs cause successionis ex
defectu agentis contingāt:q̄ in deo locū nō habet. Sic Schotus formā cor
poris in resurrectione nouissime dici ꝟtute diuina in instanti induci decl'a
sit.de eo aūt qd tu inquiris ita ait. si forma subalis posset successiue induci
(qd aliqui negāt) Di. Num iam dictū est causas successionis'ꝑncipalius
accidere ꝑpter agentis defectū? Ma. Et adde ꝑpter partes forme inducē
de aut subiecti recipient̄ aquarū vna prius recipit formā ꝙ alia. Di. Pla
cet.Cum igit̄ in formis sint ptes graduales nihil ꝓhibebit: agēs naturale
debilius huiusce formas inducere successiue. Ma. Illo cōcesso q̄d inferre

Sch li.4 q.5.

Si gñatio et corruptio proprie sint mo pns.

conaris. Di. Generationē ꝛ corruptionē eē motus. in his eīn sufficiens cō
trarietas.vt visum est.ꝛ termin' partibiliter et successiue acq̄sibilis ex iam
illatis:quid igit̄ obstat quo minus motus dici possint? Ma. Id qd Ari.
v.phicoꝝ.adiecit dicens.motū esse a subiecto in subiectū: gñationē'aūt a nō
subiecto:ꝛ corruptionē ad non subiectū. Di. Memini id in priorib₉ venti
latū eē. verūtamen nec hoc oēm generationē et corruptioneꝫ a motu sepa
rabit. Ma. Quam non? Di. Generationē ꝛ corruptioneꝫ nō statim:in qui
bus vterq̧ terminorū est subiectum:id est ens ex materia et forma compo
situm:vt videre est in generatione et corruptiōe asini:si anima ei's ab agē
te naturali induceret. Ma. Dum singula limatius ꝑquirere conaris nos
in ꝑcessu preter epitomaꝝ leges tardas.facile aūt tibi indultū iri: ꝑcupid'

Ari

tũ us sciendi animus persuadet. Di. Ceteris igitur postergatis: tempus videamus. nam et illud motus naturã consequi p̃missoꝝ ordo testatur.

Tempus si sit motus vel res alia per opiniones multas ventilatur. Capitulum. XXXVI. Mi.

Motus rerum tempus consequi. diuus Augu. li. xij. cõfessionũ insinuat dicens. Rerum mutationibꝰ fiunt tempora dum variantur et vertunt species. Sed circa explicationẽ entitatis tempo ris multoꝝ desudauere ingenia. Quidã nãq tẽpus primũ mobile dicebãt. cõtra quos Aristotel. li. 4. phisicoꝝ aiebat. Dicere tps esse vltimam spherã stultius est q̃ de tempe cõsiderare impossibilia. Cũ em̃ vltima sphera substantia sit p manens: cuiꝰ om̃es ptes sit actu existunt: tẽpus esse nequit: cuius esse successiuũ est: omnes partes simul actu nõ admittens. Fuere plures alij nõ minus a tramite phie exorbitantes: quoꝝ positiones silẽtio transire libet. eorum aũt qui s̃m phiam locuti sunt de tempore. Quidã ipsum rem absolutã et successiuã de genere quãtitatis astruũt: cum et Aristo. tempus p se quãtitatem libro quinto Methaphisice dicat. Alij tẽpus quidem rem realẽ et successiuã cõcedunt: sed ab entitate motus realiter nõ diuidunt. Unde et Auerrois. quarto phisicoꝝ. Motus diuisus p duo instantia tempus est. Aristoteles aũt nõnullis rationibus pbare conatus est tẽpus nõ esse motum. et Aurelius libro vndecimo confessione. Nemo inquit mihi dicat celestium corpoꝝ motꝰ eẽ tempora. Inter has dꝫligentiũ turmas: tertij sese interponẽtes subtili distĩctione: et tempus esse quãtitatẽ: et motus saluant et quid vltra addat ostendũt. Est aũt distinctio hec: vt paucis me absoluã. Motus accipi potest primo naturaliter p forma fluente partibiliter acquisibili sic est in eodem genere cum termino ad quẽ motus. Secũdo accipi solet formaliter p transmutatione successiua de genere passionis Tertio accipi potest p successiõe siue duratione: siue p quãtitate successiua transmutationis passiue. assimulatur aũt hec quãtitas lineę in hoc q solũ in longitudinis extensione diuidit. Hanc ipam quãtitatem a Philosopho quinto Methaphisicę tempus appellatã volunt. Hanc etiã Auerrois p duo instantia diuisam: tempus affirmat. Manifestũ itaq ex his tẽpus i motu primo et secundo realiter distare: et cũ ipo tertio mõ accepto in idẽ cõuenire. Qui aũt tẽpus oĩno cũ motu coĩre cõtendunt: sic vt duplicẽ motũ ...tem scꝫ qui est primi mobilis: et particularẽ aliarũ rerum sic et tempus vniuersale et particulare diuidunt. Sic em̃ dicit durationem motus intrinse...ĩ cuiuslibet forme in mora existentis. et vt Augustini sententiã cũ reuerentia (vt decens est) declinent: addunt tempꝰ vniuersale. non esse motũ parti...ularẽ. nec econuerso tempus particulare motũ vlem. vnde Augu. vbi su...ra. Cessante motu celi: rotã figuli moueri longas breuesq syllabas pferri ...osse et horũ gyros: et sonos tpe metiri astruit et ibidẽ cuiusdã voto cum ...ol stetisset. et victor Iosue preliũ pgeret sol stabat: sed tps ibat. p suũ quip...e spaciũ tẽporis. qđ sufficeret illa pugna gesta atq finita est. Sunt tamẽ ...ui tps vltra entitatẽ motꝰ nihil p̃ter rõnem mensure addere intelligunt ...rticulares motꝰ vel stante. non tpe actuali (qđ vtiq tunc non est) sed potẽ...iali. sicut et celi quietem demetiri posse asseuerant. Di. Singulas q̃s de ...mpe opiniones cõmemorasti alta mente reposui. te aũt cuinã haꝝ assen...ire. aut quã rem tempus dicere velis hianter expecto. Ma. Augustinus ...um esset tanta acrimonia ingenij preditus. vt omnes liberales artes. nul...o hominum tradente intelligeret. vt in quarto cõfessionũ libro de seipo re

Aug. li. ij. confessio.

Opiones de tempe.

Aristotel.

Auerrois Augustin. li. ij. confes.

motus tripliciter accipitur

Iosue. io.

Augusti.

fert:enigma hoc enodare cupiens.ibidem li.xi.in hec verba prupit.Tps si nemo ex me q̄rat scio:si quere̅ti explicare velim nescio.Nouit nimirū̄ exten sione̅ quandā esse tps:sed q̄lis cuiusuis entis ee̅t sufficie̅ter explicare nō po tuit.Hinc rursus ait.Exarsit aius me⁹ nosse istud implicatissimū enigma ꝛ iterū.Confiteor tibi dn̄e me ignorare ad huc q̄d sit te̅pus.libet itaq̄ ma gis ide̅ cū eode̅ replicare q̄ aliquid temere affirmare. nā si in supficie ver boꝝ veritas cōprobanda esset quelibet p̄missarū positionū defendi:ꝛ ad al terius obiecta posset responderi.At vero si tps ꝑm cōpletā rationez sine aia possit ꝯsistere:ex definitione eiusdem manifestū erit.

Definitio tpis explicat.nūerus triplex distinguitur.quō tpus motū mensurat.ꝛ si tps sine aia esse possit. ca.XXXVII. Di.

Anc igit quātocius exponas. Ma. Tempus vt Aristo.aiebat. Est nūerus motus ꝑm prius ꝛ posteri⁹. Nūerus aūt in triplici differentia describit. Est eñ nūerus q̄dam numerās.ꝛ est aīa Ari
Tempus Nūerus q̄ nūcramus.vt binarius ternarius. ⁊c.ꝛ nūerus nūe
Numerus triplex. ratus.ꝛ sunt res q̄s nūeramus.vt lapides aut boues. Hic rursus si notus fuerit poterit ꝛ alia nūerare siue metiri saltē reduplicatiue.vt ps baculi nu merata:ꝛ vlna facta aliq̄tiens replicata totā ignoti alicui⁹ panni q̄titatez notificat:numerat:ꝛ mensurat. Sic tps si nūeratū fuerit motū mensurat.
tp̄us motū mensurat. vt si scire volueris quātus sit motus quo codicem aliquē legendo transcur rere possis:ip̄m parti tpis note.vtputa hore applicas:q̄ aliq̄tiens repetita: totū lectionis motū dep̄hendis. Di. Palā loqueris. Sed tp̄us a quo mē surat ꝛ notificat? Ma. Tp̄us inquiūt a suis ptibus que sunt prius ꝛ po sterius:ꝛ nūc iterato notū fit.prius aūt ꝛ posteri⁹ in tpe sūt a priore ꝛ poste riore in motu:que rursus sūt a priore ꝛ posteriore.magnitudinis ꝛ mobilis: Verūtñ cū prius ꝛ posteri⁹ sine discretione eē nō possint.omis aūt discretio Tp
Discernere. numeꝝ includit:ꝛ ab anima est:ip̄az quoq̄ sine aīa eē nō posse necesse est. aia
Aristotel. discernere eq̄dem est diuersa videre:ꝛ vnū nō esse aliud cognoscere.Hinc et
Augusti. Aristoteles tp̄us sine anima nō esse argumentat. Idem et diuus Augusti. sentire videtur:sed hec missa facientes alia pcurramus.

De nūc tpis q̄d sit si vnū tm̄ in toto tpe sit.Ca.XXXVIII.Di

Estat vt,q̄d p nūc tpis insinuare velis edoceas. Ma. Nunc si ue instans tpis inq̄t Aristote.Est mensura eius qd̄ fert:ꝑm q̄ fert.Id.est nūc est mensura mutati eē i motu mobil. Sicut eñ totus mot⁹ toto tpe metit:sic indiuisibile motus qd̄ est mutatū esse:indiuisibili tpis notificat. Di. Nūc igitur cū indiuisibili sit ps tpis eē neq̄t ex his que de natura cōtinuoꝝ digesta sunt.Slr et mutatū esse pars mot⁹ nō est. Ma. Scite.vñ sic pūctus in linea:ita nūc in tpe ꝛ mutatū eē in motu sūt. Di. Infinita igit sunt? Ma. Et mō qua sup. Di. Quō ergo accipiendū erit:qd̄ Aristo.vnū et idem nūc ꝑm substantiā: sola rōne diffe rens in tpe pbare conatum aiunt? Ma. Fortasse eo sensu:vt vnūquodq̄ nūc de ptibus ꝯsideratū ꝑm se:idē sit in substantia. cōsideratū vero ad par tes tēporis:p̄teritā.s. et futurā quas ꝯtinuat rōne distinguit alia eñ rōne est finis p̄teriti:alia initiū futuri.sic ꝛ de mutato esse in motu. Di. Num et id sustineri posset qd̄ dicunt nūc vnū et idem suo fluxu in continuū causa re tēpus? Ma. Nequaq̄. Sicut nec ex fluxu puncti in longū linea:nec ex fluxu linee in latū superficies:nec ex fluxu superficiei in pfundū corp⁹ gñat

cõtinua eñi ex indiuisibilib⁹ eẽ non possunt:attñ illis imaginatiõibus ma-nuduci ↄsueuerũt ea ingenia q̃ mathematicas entitates itelligere nequeũt

De euo ⁊ eternitate. Capitulũ.XXXIX. Ma.

Reter tempus aũt(qδ est mensura motuũ: ⁊ corũ que dũ actu manẽt habent existentiã variabilẽ)ponit̃ euum quod est mẽsura corũ que dum actu manent hñt existentiã inuariabilẽ aut saltẽ non variatã. sicut sunt angeli et intellectiones corundem ⁊ cetere substantie create. At ṽo euum realiter ab angelo nõ distinguitur: nec nunc eui ab euo realiter separat̃. Est ⁊ tertiũ qδ soli deo attribuitur:et eternitas dici solet. Di. Eternitas q̃d est? Ma. Eternitas(vt inq̃t Boetius li.5.phice ↄsolationis ꝓsa sexta.)est interminabilis vite tota sil' ⁊ pfecta possessio. Dicit̃ aũt pfecta possessio:vt excludat dependentiã et ꝑticipationẽ oino eñi de⁹ independens est nulli⁹ ꝑticeps.de cui⁹ plenitudine omẽs accepim⁹. Et addit̃ tota sil.vt successionẽ remoueat. Successio nempe in eo locũ habere nequit qui semp est:nunq̃ defuit.nec aliq̃n deerit.apud quẽ etiã vt Jacobus testatur nõ est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio.de eo aũt ßm nos(inq̃t Aurelius)bene dicitur fuit.q: nunq̃ defuit:erit.q: nũq̃ deerit.est.q: semp est. vñ sequit̃ in definitione. vite interminabil. solus eñi(vt inquit apl's) de⁹ h̃z imortalitatẽ sed de his tractatũ vlteriorẽ theologie reseruare equũ est. Di. Breui igitur ßmone locũ ꝑcurramus.quẽ inter ea que ad motũ cõcurrunt vltimo ordine cõmemorabas. Boetius Jobis.i. Jacobi.i.

De Loco ⁊ eius speciebus. De vacuo quomõ corpalia in loco sint.⁊ si idẽ corpus sil' esse possit in diuersis locis.aut duo corpora in eodẽ loco. Ca.XL. Ma.

Locum Aristoteles definiens ait. Est vltima supficies corpis cõtinent̃ i nmobilis primũ. vt est supficies cõcaua aeris circũdãt̃ me.⁊ hec quidẽ est locus material. Formalis autẽ est respectus fundat' in locante ⁊ terminat⁹ ad locatuz.queãdmodum in cathegorijs de vbi visum est. Di. Jmmobilitatẽ autẽ loci qualẽ intelligis? Ma. Eam que motui locali opponit̃. Si eñi loc⁹ moueret̃ localiter p se vl' p accidẽs:ipius esset ali⁹ loc⁹. et rursus illi⁹ alius in infinituz. Jnsup et quiescẽs moueret̃ cũ circa ipm loc⁹ localiter mutaret̃.moueri eñi localit̃ est successiue aliuz et a liũ locum hr̃e.mobilis tñ est locus corruptiue p accidens ratione subiecti.veruntamẽ qui succedit est idem ꝑori.non p realẽ identitatẽ.sed equiualentiaz p cõparationẽ ad motum localẽ.sic fit vt qui localit̃ est imobilis.ßm equiualẽtiã est etiã incorruptibil. Di. Loci si que sint species subiungito. Ma. Locus in ꝓprium et cõem diuidit̃. Di. Proprius quis est? Ma. Qui scd̃m se et non ratione alicui⁹ ꝯtenti in eo.continet tm̃ vnuz locatum cui adeq̃tus est.vt supficies aeris circundantis me. Di. Adequatũ cur dicis. cũ locãs necẽario locato maius sit? Ma. Corpus locans quidẽ mai⁹ est locato.nõ aũt supficies locant̃ que loc⁹ dicit̃. hec eñi cuz spissitudinẽz non habeat addita locato maius non facit. Di. Locus cõis qui est? Ma. Qui continet locata pl'a non ßm se sed ratione locoꝝ ꝓpriorũ in eo ꝯtentoruz.sic celi vltima supficies loc⁹ est oĩm verumtamen diuersitatẽ essendi in loco nullaten⁹ silentio ꝑterire oportet.non eñi omniuz idẽ est mod⁹ essendi in loco.aliter eñi corpalia.aliter spũalia in loco dicim⁹. Di. Corpalia q̃liter? Ma. Circũscriptione siue commensuratiue Aristotel Locus proprius.

talia eȩdem cū quāta sint: ita supficie sil'r q̄nta corpis locantꝭ circūscribun
tur. vt totū locatū: toti loco cōmensuret. nec tñ totū cuilibet pti. sed ps lo
cati pti loci ita determinate (sicut diximus) locus locato sit eq̄lis. Quia ꝓo
locata corpa naturalia sūt: in locū ꝓpriū natura lr ferunt: in q̄ ⁊ quiescūt
⁊ ɔseruātur: ob ꝟtutem q̄n dā naturalib' locis a celesti harmonia insitā. in
aliena aūt loca nō nisi cū violentia mouent et detinētur. plana sunt hec
in grauib' ⁊ leuib' quoꝝ alterū naturaliter deorsū: sursū alterū fert. Di.
Nū corp' huiuscemodi sine loco esse posset aut loc' sine corpe? Ma. Posset
vtiq̄ ꝟtute diuina: si dꝰ aliqd taliū extra celū crearet vbi loc' nō est. aut
in celo annihilato aliquo corpe: spaciū vacuū relinq̄ret. Vacuū em̄ dicit lo
Vacuum quid sit. cus nō replet' corpe. aptus tñ repleri. id natura creata tñ abhorret: vt gra
uia sursū ferre cōcedat ne vacuū fiat. patet in aq̄ductib'. Sic et in clepse
dra supiore foramine obstructo aq̄ p inferiora nō effluit: sed suspēsa detine
tur donec aer superiore aperto foramie subeat ⁊ locū aque replear. Di. Ita
esse expientia didici. Sed dic queso: vnū ne corpus plib' in locis esse potest.
Ma. Imaginario que locū ⁊ locatū facile segregare neq̄t ɔtrariū clami
Hugo tat: qd etiā multi astruere conati sunt. doct' aūt Hugo de scō victore lib.
de sacra. parte. 8. c. 2. ideo īpotentię dei nō admittit dicēs. Qui fecit vnū cor
pus esset in vno loco fecit quū voluit: ⁊ si aliter voluisset aliter facere potuis
set. Rationes huiuscemodi possibilitatē ꝓbantes si libet a Schoto. li. 4. di.
10. requiras. Nōnulli etiā qd de. s. Amb. legit in testimoniū assumūt: qui dū
Schotus. Mediolani sacris altarib' assisteret: sil' etiā se Turōe exequijs. s. Martini i
terfuisse testat' est. Di. Difficillimū h' videtur intellectu: sil' em̄ tale corp'
in vno loco calefieret in alio frigesceret: in vno cibaret: i alio esuriret: i vno
sanū psisteret: in alio egrotaret: in vno viueret: i alio deniq̄ moreret: in vno
cōburi posset: in alio saluari. Sic si alimentū diuersis sil' in locis esset: sil' ab
hoie ⁊ cane sumeretur: simulq̄ forma hois ⁊ canis informaret: q̄ oīa q̄ ab
surda sint nemo est qui nesciat. Ma. Absurdissima sunt sed ad positiōes
einsdē in diuersis locis minime sequūtur: prius quippe essēntialiter ad varia
tionē posterioris nō mutatur. Queccūq̄ igitur absoluta corpi aduenīūt in
in h' loco eidem inerūt ipo sil' cōstituto in alio loco. vn̄ si hic comedit alibi
nō esurit: si hic sanū est alibi nō infirmatur: si hic viuit: alibi nō moritur:
⁊ sic de alijs. Qd si ɔtria agentia in diuersis locis patitur. vtputa hic ignem
alibi frigus: idē fit ac si illa corpi in vno loco tm̄ existēti applicarētur: nā ab
vtroq̄ patitur. nisi alterū alteri fortitudine sua impedimēto fiat. Sic pari
formiter dicendū de alimēto in diuersis locis ab hoie ⁊ cane cōmesto. cui'
em̄ stomachus in digerendo fortior inuenitur plus de cōi alimento accipit
si' eq̄liter sumūt. queadmodū si duo stomachi in vno eodemq̄ loco essent.
Daniel. Di. Illud ne possibile videtur. Ma. Possibile. Replere em̄ locū effect' est
ɔtis dimensiōes effectus aūt cū alius sit a causa: poterit per diuinā potētiā
auferri cā manēte queadmodū scpture testātur factū in igne q̄ ꝓiectis in
se trib' pueris: nihil molestię intulit: neq̄ illos cōtristauit: qm̄ q̄tū ad il
los dē calefaciendi vim suspendit igne ꝑmanente. vn̄ idem ignis ministros
regis quos repit ante fornacē qui eā incenderūt cōbussit. Di. Scpturis as
sentior facillime. ꝓferas igitur ex his testimoniū de coexistentia duoꝝ cor
porū in eodem loco: ⁊ satis mihi factū d' hac re fatebor. Ma. Mariā virginē
in partu ⁊ post partū: sicut ⁊ ante ptum credis? Di. Nihil firmius. Ma.
Simul igitur fuisse corp' Jesu puuli ⁊ virginalis vteri parietes in ntitate
ei' necessario credis? Di. Firmiter. Ma. Dn̄m clauso sepulchro resurrexisse
ecclīa fatetur: ⁊ ex euangelio argui pōt. Et cum sero clause essent fores vbi
erant discipuli cōgregati ꝓpter metum iudeoꝝ: intrauit ad eos Jesus ⁊ ste

rit in medio coꝝ. testatur Jõhannes. Di. Et huic fidem habeo. de locatiõe spirituali pauca subiungas.

De mensuratiõe locali spiritualiũ. Ca. vltimũ. Ma.

Spiritualia creata: q̃ sunt sp̃us boni angelice. s. sube aĩe hũane ꝛ sp̃us desertores q̃ sunt diaboli in loco sunt nõ circũscriptiue siue cõmensuratiue: cũ q̃titates dimẽsiones nullas habeant: sed p̃sentaliter ꝛ diffinitiue p' exhibitionem sue pñtie. sic ibi ꝙ nõ alibi. Cum eñi sint ṽtutes limitate (q2 creature) vbiqꜫ esse nequeñt. nec in locis plibꝫ sit: nisi deo iubente ꝛ faciente. Unde cũ angeli sunt in celo: nõ sunt in terra. inquit. Damasce li. i. Nec põt angelus esse in loco q̃tũcunqꜫ magno: eo ꝙ nõ in infinito sed determinato ꝛ finito: ꝛ fortasse in indiuisibili. nisi daret ratio euidens cur se p̃sentẽ exhiberi possit diuisibili ꝛ nõ indiuisibili. Di. Plures ne sil' eẽ possunt? Ma. Ita Richardus. 4. de tri. hr̃e videt: adducens qđ in euãgelijs legim' de obsesso per legionẽ: demonũ: legio aũt otinet. 6666. auctoritates: si que angelo locum negare vident. intelligende sunt de loco circũscp̃tiuo. Questiones ceteras cũ opinionibꝫ multis nunc discutiendas nõ suscipim'. De aĩa ṽo quõ insit corpi in sequẽtibꝫ loco suo pandet. Di. De increato autẽ sp̃u quem deuz intelligim': q̃d astruis? Ma. Ob sui infinitatẽ vbiqꜫ est. ip̃o testante p Jeremiã Celum ꝛ terrã ego impleo. Et pp̃ha regius de ip̃o loquẽs ait. Si ascendero in celuz tu illic es: si descendero in infernum ades. ꝛ vt Ap̃ls Atheniensibꝫ in cõtione dicebat. Deus nõ longe est ab vnoquoqꜫ nostrũ. in ip̃o eñi viuim': mouemur: ꝛ sum'. Di. Fortasse nõ multũ ab hac ṽitate aberat poeta cũ diceret. Jouis oĩa plena. Ma. Nemo sapiẽs gentiũ p̃hos oĩno a ṽitate alienos existimat. nã diu' Augu. li. 4. de tri. c. 15. dicit nõnullos coꝝ potuisse aciẽ ment' vltra oẽm creaturã trãsmittere: ꝛ lucẽ incõmutabil' ṽitatis q̃tulacũqꜫ ex pte cõtingere. Sed de his alio loco nos qđ cepimus p̃seq̃mur. Di. Probe verũ ne hui' libri ĩmoderati' pgrediat lõgitudo qđ reliquũ est ab alio volumine cõmodius ordiemur. Ma. Ut lubet: p̃sto sum.

Damasce.

Richardus

Jerem. 23.

Actuũ. 17.

Uergilius.

Augustiñ.

Finis octa ui libri.

Liber nonus De origine rerū na
turalium. De difficultate huius partis phie. Ca.I. Di.

Iro breuitatis ordine dū naturā definis: definitiōis pticulas
singulas: singula queq̨ (vti spoponderas) rerū naturaliū prin
cipia causas atq̨ elementa: insup mutationis spēs: ꝛ que ad
has necessarie sunt temꝑis ꝛ loci ꝯditiones: breuibꝫ q̄dem sed
pregnantibꝫ sententijs explicasti. Nunc itaq̨ ꝓmissoꝝ ordo ex
postulat: vt ad modū quo cuncte vniuersi spēs in esse ꝓdcant ac ꝑsistant pti
culari⁹ descendas. Ma. Oīm vniuersi specierū p̄mordia pticulari⁹ descri
bere: nō est inuētionis humane sed donū eius qui oīa ꝟbo ꝟtutis sue ex
nihilo creauit: Hoc donū sapiens se a deo accepisse cōmemorat dicēs. Ipe
eñi dedit mihi hoꝝ scientiā verā que sunt: vt sciā dispositionē orbis terraꝝ
ꝛ ꝟtutes elementoꝝ initiū ꝛ cōsumationē ꝛ medietatē tempoꝝ vicissitudi
nū ꝑmutationes ꝛ cōsummationes tēporū ꝛ morū mutationes: diuisiones
temporū: anni cursu ꝛ stellarū dispositiones: naturas animaliū et iras be
stiarū: vim ventorū ꝛ cogitationes hoīm: dr̄ntias virgultoꝝ ꝛ virtutes radi
cū. ꝛ q̄cūq̨ sunt absconsa et imꝓuisa didici. Sed vn̄ didicerit ondit dicēs
Oīm eñi artifex docuit me sapiā. Qui ꝟo id aggredi ꝓprijs viribus conati
sunt defecere ꝛ post labores innūeros nō tam certa q̄ꝫ diuersa posteris legē
da ꝯscripserūt: q̄rū mltitudo si i vnū ꝯgesta fuerit ı udē animū desperatio
nis iaculo cōfossum: manem: icumiū: aridūq̨ retro cedere cōpellit. ꝛ dum
alter alteri⁹ sntas aut ꝟitatis amore (qđ rarissimū est) aut arrogantie iniu
diciq̨ stimul⁹ agitat⁹ (qđ plurimū fieri solet) carpit lectorē quē iuuare debu
it: ab eo cognitionis gradu quē nō sine sudore conscenderet: deijcit. Fitq̨
vt nobiliores scientie aniliū fabularū numero supputare: pfessores suos nō
(vt olim) laudibus efferant: sed cōtumelia affectos deliros exhibeant. Di.
Manifesta quidē hec. Sed nec mihi hoꝝ disceptatiōes cure erunt si pauca
haurire possum: q̄bus animū meū sit et oblectare ꝛ ad altiora conscenden
tem fulcire valeā. laborē igit̄ istum subire haud graueris velim.

De origine/ratione/noīe ꝛ nūero elementoꝝ. Ca.II. Ma.

Reator oīm deus gloriosus volēs res ab eterno cogitas ꝓdire in
esse: earundē vnā in p̄ncipio materiā informem creauit: quā vt p̄
misimus Moses terrā inanē et vacuā abyssum ꝛ aquā. Anaxago
ras ꝟo chaos cōfusum appellat. ex quo vt idē astruit diuino si ꝑ
uenienre intellectu q̄ttuor ꝓdiere elementa: que oīm mixtorū de
q̄bus nunc agimus: materialia sunt principia. Ex his eñi mutua actione
Elementū nūc elemētoꝝ ptes: nūc mixtorū diuerse spēs erūpunt. Primū aūt de illis: d
istis ꝟo posteri⁹ disserendū. prius aūt que elementa et hoꝝ naturas cōme
Elementa morare oportet. Di. Sane. Ma. Elementi definitionē a ph̄o. 5. metha.
q̄ttuor sunt dilucidatā si attēdimus: nō multa sed vnū tm̄ elementū inuenim⁹: ait eñi
Elementū est ex quo aliq̄d componit̄ primo existēti indiuisibili specie i aliā
speciē. tale aūt quid aliud est nisi p̄ma oīm materia: que cū nō sit ex specie
hoc est forma in spēm. id est formā diuidi nescit. Cetere definitionis ptes li.
ı. ca. de materia enodate sunt. Extento aūt vocabulo q̄ttuor sunt que ele
menta vocant̄. ignis. aer. aqua. et terra. queꝝ quodlibet in materiā ꝛ spēm
siue formā resolui potest. Sunt eñi eadem principia resolutionis et cōposi
tionis. Horū in vniuerso ordinem distinctionē naturasq̨. libro. vij. c. m [illegible] de

Astronomia nobis sermo esset explanauimus. Hic autem ipa in qualitati
bus primis ⁊ secūdis ⁊ cōmunicare ⁊ differe nosse operepreciū est.

De qualitatib⁹ primis ⁊ secundis. Cap. III. Di.

Qualitates pme q̄ sunt? Ma. In genere tangibiliū (de quibus
ad psens sermo est) sunt calidū: frigidū: humidū: ⁊ siccū. Harum
pme actiue: relique vero passiue dicunt: eo q̄ iste maioris actiui-
tatis: ⁊ resistentie minoris. Ille aūt ecōtrario actiuitatis minoris
⁊ resistentie sunt maioris. Oēs tn̄ suo modo ⁊ agunt ⁊ patiunt. Di. Si
habes harū descriptiones addas? Ma. Calidū est qd̄ homogenia. i. entia
eiusdem nature cōgregat. ⁊ eterogenia. i. diuersarū naturarū entia segre
gat. Unde si pugillus minere auri igni tradat. actione caloris auri partes
confluūt. ⁊ ab his cupri porciones separant. Huius est materiā ad genera-
tionem mouere. Frigidū homogenia ⁊ eterogenijs conglutinat. Unde hye-
mali tempe lapidem: terrā: aquā: lignūue in vnum congelata cōspicis. Hu-
ius est materiā motam in suis plectionib⁹ sistere. Humidū termino pprio
male: alieno aūt bene terminat. Unde aq̄ in terminis suis non qescit: sed
donec cōtinentis latera attingat fluit: ⁊ his ex omni parte cōiungit. Hoc in
aere: ⁊ si sit verius: non tamen manifestius. Huius est formarū figurarūq̄
impssiones facile recipe. Siccum termino pprio bene claudit: alieno autē
male terminat. Uū lapis aut terra in suis terminis stabilit. cōtinentis aūt
laterib⁹ non ex oi pte coniungit. Huius est formarū cōfiguratiōes pseruare
Di. Qualitates scđe que sunt? Ma. Que a pdictis generationis originē
accipiunt: quarū decē annumerabimus: ad q̄s (si q̄ alie sunt) reduci pos
sunt. Sunt aūt he lubricū: aridum: grossum: subtile durū: molle: asperū: le-
ne: graue: ⁊ leue. Di. Num ⁊ colores q̄litates sunt? Ma. Colores: soni: sa
pores: odores. ⁊ cetere de quib⁹ in Cathegorijs determinatū est: q̄litates qui
dem sunt: sed de genere tangibiliū non sunt.

De q̄litatib⁹ elementoꝝ: ⁊ eoꝝ trāsmutatiōib⁹. Cap. IIII. Di.

Hunc quas nosse opter elementoꝝ in q̄litatib⁹ cōueniētias et diffe
rentias edicito. Ma. Unūquodq̄ elementoꝝ ex pmis qualita-
tibus duas cōtinet: quaꝝ primā sibi in summo (per naturā possi
bilem) determinat. Uū Ignis calidus est ⁊ siccus. Aer humidus ⁊ — Ambro. hexa. li. 3. c. 4.
calidus. Aqua frigida ⁊ sicca. Terra sicca q̄ frigida. Et iter hec ignis calidi
or: Aer humidior: Aq̄ frigidior: ⁊ Terra pprobat siccior. Et rursus ignis in
calore aeri: in siccitate vero terre simbolisat. i. conuenit. In vtraq̄ aūt aq̄
opponit. Aer in calore igni: in humiditate aque cōgruit: ⁊ in vtraq̄ a ter-
ra secernit. Aqua in humiditate aeri: in frigore terre copulat. in vtraq̄ vo
igni disiungit. Terra in frigore aque: in siccitate igni similat. In vtraq̄ ae
ri cōtraria reperitur. Di. Simbola itaq̄ sunt ignis et aer in caliditate: — Elementa simbola.
ignis ⁊ terra in siccitate. aer ⁊ aqua in humore: aqua ⁊ terra in frigore: nō
simbolisantia vero sunt ignis ⁊ aqua: aer ⁊ terra. Magi. Scite cōcludis. — Nō simbola
In his aūt trāsmutationis ordo talis est in simbolis qdem trāsitus fit fa-
cilior: in non simbolis aūt difficilior. ⁊ hoc tunc verū est dū resistentiā attē
dimus. In his eīn vna qualitatū: in illis aūt ambe resistunt. Si aūt actiui
tatem cōsiderabim⁹: vtrobiq̄ eiusdē facilitatis transitū inueniemus: nam
in simbolis vna tm̄ qualitatū agit. sic ⁊ vna solū resistit. In non simbolis
vero ⁊ due agunt: ⁊ due resistunt. vt ignis siccitate agit in aerem. ⁊ aer hu-

miditate resistit.ignis caliditate ꝛ siccitate agit in aquã:ꝛ aqua frigore ꝛhu
more obstat. Qualitatũ vero alterationes:ꝛ formaꝝ subalium generatio-
nis ordinẽ supioribꝫ tetigimus. Rõne aũt scdaꝝ q̃litatũ.q̃ sunt grossum et
subtile hoc interest.vt ex vno pugillo elementi grossioris decẽ generent̃ pu
gilli elemẽti prime subtilioris.vnde fit vt ex vno pugillo terrę generent̃ de

Elementoꝝ pportio in q̃litate.

cem pugilli aq̃.ꝛ ex vno aq̃ decem aeris.ꝛ ex vno aeris decem ignis. Sic ex
vno pugillo terrę centũ aeris:ꝛ mille ignis generant̃. nec tñ de materia plꝰ
sub vno pugillo terrę:q̃ȝ sub decẽ aq̃: centũ aeris.aut mille ignis cõtinet̃.
Vñ si elemẽta de materia eq̃ pticipant.ꝛ dicto ordine in raro ꝛ denso se ex
cedunt sphęrã terrę a sphęra aquę in decuplata sphera aeris in cẽtupla.
a sphęra aũt ignis in millecupla q̃ȝtitate supari necesse est. Hac via adiũ-
ctis his quę lib.vij.de orbiũ cęlestiũ distantia posita sunt:totius machinę

Augu.

mũdi mirabilẽ q̃ȝtitatẽ imaginabimur. Nam (vt ait diuus Augu.li.xi.
de ciuita.) visibiliũ oĩm maximus est mundus:inuisibiliũ deus. Et li.xxi.
maximũ mirabiliũ est mũdus. Di. Facile his assentio. sed q̃ pacto aerẽ

Quõ aer ẽ humidior q̃ȝ aqua

aq̃ humidiorẽ accipiendũ sit nondũ video:aq̃ eãdẽ sicca humectat:ꝛ ignẽ
extinguit. Aer vero ꝛ humida exiccat ꝛ ignem cõseruat. Ma. Hęc ita es
se:nõ est q̃ hesitet:sed sunt qui causas q̃runt. Qȝ enĩ humida in aere exic-
cari cõspicimus:nõ ab aere:sed vento q̃ est exalatio calida ꝛ sicca. ꝛ stellaꝝ
luce euenit.aer aũt ab his seiũctus humectat: ꝛ plus q̃dem intrinsecus q̃ȝ
aqua pter sui penetrabilitatẽ.aq̃ aũt magis extrinsecus humectat pter
densitatẽ. Vrtus enĩ vnita fortior est. Vñ si decẽ pugilli aeris in q̃ȝtitatẽ vniꝰ
pugilli aq̃ redacte per cõdensatõem fuerint:magis humectabũt: q̃ȝ aquę
pugillus ꝛ ignem extinguerẽt:quẽ iam pter raritatẽ cõseruãt. Est tñ prę
ter hęc in aere vnctuositas ignis pascitiua. Di. Sic fortasse calor ignis
in sphęra sua corpus si quod ascenderet facile non exureret:sed hęc missa
facientes:ad mixta sermonem vertamus.

De mixti productione. Capitulum.V. Ma.

Sicut vnũ elementũ in aliud transmutat̃ si id qȝ agit:passum in
substantia ꝛ virtute multũ excedat:sic ex cõcursu multoꝝ elemen
toꝝ mutua sese actione alterantiũ mixtũ generat̃.in quo elemen-
torũ ꝛ q̃litatibꝫ ꝛ formis substãtialibꝫ deficientibꝫ materię cõfiu-
unt:ꝛ mixtionis formã substantialẽ cum suis qualitatibꝫ recipiũt. Est au

In mixto quõ sint elementa.

tem hęc forma elementoꝝ formis actualior atq̃ pfectior formarũ elemen-
tariũ perfectiones in se complicans:q̃ȝ ꝛ q̃litates qualitatibꝫ elementorũ
consimiles:sed ꝛ pfectiores consequunt̃:per q̃s etiam actiones similes acti
onibꝫ elementoꝝ pducit. Ex his mixtionis definitio manifesta est,cũ dicit̃

Mixtionis definitio

Mixtio est miscibiliũ alteratorũ vnio. Patꝫ amplius elemẽta in mixtio nõ
permanere formaliter:nec in esse intenso nec remisso: sed virtualiter ad sen-

Qualitates virtuales.

sum datum. Similiter ꝛ materialiter manent: cũ materia mixti ex mate-
rijs elementoꝝ sit aggregata. Animaduertendũ aũt p̃ter q̃litates actuales
in mixto:alias quas virtuales dicũt reperiri:non aũt in elementis. Vñ piper
virtualiter est calidũ:ꝛ plumbũ frigidũ. Hę q̃litates secũde q̃litates ppri-
as mixti:aut veriꝰ ipas formas substãtiales mixtorũ cõsequunt̃:ꝛ (vt aiũt
q̃dam) ab influentijs cęlestibꝫ secreta actiõe innascunt̃. Hinc herbas gem-
mas p̃ciosas. similiter ꝛ metalla p̃ncipalioribꝫ stellis fixis ꝛ erraticis. Her-
mes Trimegistus ascripsit. Has etiam Raymũdus Lulij in Lapidario suo
excipere in p̃dispositas materias edocet. Sunt etiam qui omniũ terre na-

ſcentiū ſpeciales cęli ſtellas eſſe voluīt:ſm ꝙ etiā in Job legitur. Nūquid noſti ordinem celi:⁊ pones rationes eius in terra? Que vtiq; cōcedi poſſunt Job
iuxta ea que libro ſeptio de Aſtrologia diſputata ſunt. Di. Herbis gemmiſq; occultas ineſſe ꝟtutes vulgatū eſt prouerbiū. ſed dic queſo ſi ex vno elemento mixtū generari poſſit. Ma. Nequaq̄:ſi dicta ſane intellexeris. Accedit ad hoc ꝙ ait phs. Mixta ex eiſdē nutriunt:ex quib9 cōtingit ea generari:oīa aūt elementis non vno tm̄:ſed pluribꝫ paſci manifeſtū eſt. Diſci. 26.q.5.Nec
Cur dicis manifeſtū:cuius ad ſenſum patet oppoſitū in piſce:⁊ qui in ſolo mirum.
viuit ⁊ nutritur elemento aquę. Ma. Que apud nos eſt aqua elementū Ariſtoteles
non eſt:ſed mixtū.nam ⁊ in diſtillatiōe ab ea terreſtreitatis facile ſeparat:
cui ⁊ vnctuoſitas q̄dam aerea admixta cōſpicit. ⁊ eidē ignis q̄ddam ineſſe Mixtū nō
haud ambigitur:pars aūt aquea predominat. Ideo ſcriptura ſacra piſces nō generat
de aq̄ pductos cōmemorat dicens.Producant aq̄ reptibile aīe viuentis. ex elemēto.

Salamandra.

Salamandra quoq; ⁊ ſi igne viuere poſſit.vt recitat Augu.de ciuitate dei.ab igne tm̄ non paſcit:ſed vt quibuſdā viſum eſt de rore
cęli aut imbre nutrit.Et vt Pliū.teſtat libro.x.ſpeculi naturalis Augu.li.21.
Animal eſt lacertę figura.ignem tactum vt glacies extinguit. De de ciui.dei.
plantis autem que ſine p̄iacente ſemine ex nuda terra pullulare cernimus Plinius.
poſt hac latius perquirendū.

De diſtinctione mixtorum et mixtis prime et ſecunde compoſitionis. Capitulum.VI. Magi.

Et ſi oīm mixtoꝝ p̄ncipia vniuerſalia ⁊ remotiora eadē ſint:illis tamen alia ⁊ alia ꝓportione concurrentibꝫ diuerſa mixta efficiunt:quoꝝ etiā nōnulli alijs mixtis ꝑfectioribꝫ cauſe propinq̄ores exiſtūt.Et vt clarius q̄ dicenda ſunt capias:mixtorum diuerſitatē ſex generibꝫ enodabimus.Primū aūt ea que primę cōpoſitionis cenſent. Di. Que ſunt hec? Ma. Vapores ⁊ exalationes ꝟtute ſolis ⁊ alioꝝ aſtroꝝ ex terra ⁊ aq̄:alijſue corporibus reſolute:quas tamē nōnulli philoſophoꝝ quintū elementū:medium inter aerem ⁊ aquam opinati ſunt.In eo hec duo differūt. nam vapor calidus eſt ⁊ humidus.vt eſt fumus tempe pluuiali de mōtis vertice aſcendēs Exalatio aūt calida eſt ⁊ ſicca.vnctuoſa tamē humidite nōnunq̄ imbuta.vt eſt ventus in ventre aīalis generatus.Rurſus autē ſi iſta alterata fuerint:multoꝝ ⁊ in aere ⁊ in terra apparentiū cauſe erūt Di. Quoꝝ? Ma. Impreſſionū ignitarū aq̄ſaꝝ:⁊ medio modo ſeſe hñtiū.ignitarū q̄dē vt ſūt

ignis ppendicularis.candela accensa.lancea ardens.scintille euolātes. asub ascendens.asubdescēdens.capre saltātes.stelle cadētes.ignis pcedens. draco volans.⁊ q̄ sunt huiuscemōi nature.Aquosaꝝ aūt vt sunt grādo. grādule.nix. pluuia.pruina.ros.fontes.⁊ flumina.Medio aūt mō se hr̄e vident ventus ⁊ terremotus.Hec oīa (si vapores ⁊ exalationes genus pine cōpōnis cōstituunt) in gn̄e scd̄e cōpōnis locabim⁹. nam de horū ordine ⁊ generationis modo potius q̄ȝ de essentiali distinctione tractabimus.

De materia efficiēte: ⁊ locis impssionū ignitaꝝ. Cap.VII. Di.

E ignitis igit pmū te absoluas. Ma. Ignitarū impssionū materia est exalatio.causa effectiua calor inflammans.locus aūt regio aeris:quā trib⁹ interstitijs diuisaȝ accepimus:que sunt supremū:mediū:⁊ infimū. Di. Supremū quod dicis? Ma.Illā aeris ptem q̄ igni est vicina ⁊ cōtigua.tranqlla ab igne et stellis calida.pura.rara.⁊ lucida ad motū ignis (vn̄ ⁊ magis calescit) circūducta ⁊ hec ps aeris estus dici solet. ibi nec venti nec pluuia.vt expientia docuit eos q̄ in altissimis mōtib⁹ pulueri characteres inscripserūt:ac eosdē reuoluto āno illesos inuenerūt. Di. Mediū aeris intersticiū qd̄ est? Ma. Aeris ps a regione ignis semota.nec terre pxima frigida.tenebrosa.tempestuosa. ac demonū siue aereū potestatū habitatio caliginosa.vti li.vij.dictū est.Est aūt fridida:qr ab igne remota.⁊ stellarū radij a supficie terre reflexi:ad eam non ptingunt.hinc etiā obscura est et turbida. Di. Infimū qd̄ dicis? Mag. Aeris ptem supficiei aque ⁊ terre contiguā:a radijs reflexis calidā ⁊ illuminatā.Hoc tn̄ diuersis anni tpib⁹ non eodē modo cōtingit:Nam Sol in signis septentrionalib⁹ terras nr̄as directius respicit:radij angulos minores reflectunt: hinc ⁊ calor fortificat vt nōnunq̄ȝ exalatōes cōsumat.Sole aūt meridionalia signa plustrāte oppositū accidit:⁊ qn̄q̄ȝ frigus constrictiuū fit: qd̄ terre poros (ne q̄d exalare possit) cōstringit.In vere aūt ⁊ autūno dū sol eq̄noctio appropiat: hec tpate se hn̄t.iō tūc ignite impssiones magis gn̄ari possunt mō q̄ sequit.

Inter aeris Supr

Med

Infin

De generatione impressionū ignitarū. Cap.VIII. Mag.

Um itaq̄ȝ vtute Solis ⁊ aliorū astrorū a terra alijsue terrestrib⁹ corpibus eleuata fuerit exalatio.Si q̄dem in calore abūdauerit: ad supmū vsq̄ȝ aeris intersticiū ascēdit. Huius (si in subtilitate eq̄lis nō fuerit) ps grossa ⁊ multa inferius cōglobata:subtilior aūt in modū candele eleuata cōsistit.⁊ accensa adinstar ppendiculi. q̄ lapide vtunt apparet.⁊ ignis ppendicularis noiatur.Si vero ps grossa pauca sit:dicto modo impssio generat:quā lanceā ardentē ob silem figurā dicimus.Exalatio aūt ad hanc aeris regionē eleuata.si eq̄ subtilis in omnibus ptib⁹ fuerit:sed rara ps post ptem inflāmatur ⁊ euolat ad modū scintillarū a fornace euolantiū.vn̄ ⁊ nomē accipiūt. Si vero huiusce exalatio multū cōpacta:⁊ eq̄liter extensa inflāmat:impssio fit quā candelā accensam dicūt.nam ⁊ si eiusdē lōgitudinis sit:cui⁹ et altitudinis ob nimiā tn̄ distantiā,oblonga adinstar candele apparet.Si aūt talis exalatio ob materie paucitatē eq̄liter extendi nō possit inflāmata sursum tendit:⁊ gn̄ali noīe a subdescendēs noiat.He sunt q̄ in supmo aeris interstitio impssiones generant:mediū pcurramus.Vn̄ si exalatio mediocriter calida fuerit: mediā aeris regionē nō transgredit:sed in eadē subsistens:⁊ p frigus circūstans fortificat:⁊ accensa fit impssio q̄ asubdescendēs appellat. inflāmata eni descēdere videt:qm̄ a nube frigida deijcit.nōnunq̄ȝ etiā in descēsu nu

Ignite regionis superioris impssiones

Regionis ignite medie.

bibus frigidis extinguit. Qñq3 donec vnã pertranſeat occul-
tatur: rurſumq3 apparet. Ad inferius aeris interſticiũ deſcẽ-
damus. Exalatio enĩ debiliter calida: in aere qui circa terrã
eſt ſubſiſtit. que ſi multa fuerit ⁊ diſperſa: per frigus noctur
num circumſtans impellit: ⁊ ſe fortificando inflamamat: et
pars inflãmata ſurſum ſalit. vñ ⁊ capra ſaltãs dicit. apparet
enĩ ac ſi ſtupa accenſa per cãnam ſufflaret. Si autẽ exalatio
hęc cõtinua ſit ⁊ non multa: accenſa adinſtar ſtellę decidit: ⁊
quãq3 poſt ſe veſtigiũ relinqt. Si vero mlta ſit ⁊ bene compa-
cta accenſa in aere ſtat: ⁊ hoĩem tranſeuntẽ: aeraq3 impellẽ-
tem aut ſequit aut pcedit. Hęc aũt ignis fatuus dr: ⁊ frequẽ
tius circa patibula: cemiteria: aut coquinas: vbi viſcoſitas
multa eſt videt. Si vero exalatio multa fuerit: et inęqlis in
ſubtilitate. in vtroq3 extremo: qd ſubtilius eſt aſcendit: groſ
ſius aũt in medio ſimilitudinẽ facit ventris. cuius vnũ dicto
rum extremoꝝ caput: aliud cauda iudicat. ⁊ ſi circa vnũ ex-
tremoꝝ nubes frigida fuerit: ipm ex nubis humore fumat:
totaq3 hęc impſſio draco volans ignẽ aut fumũ ſpirans ap-
pellat. Per hęc ſi q̃ alię ignitę in aere conſpiciant impſſiones
facile diiudicari poſſunt: nec loca earundẽ ita determinaſſe
volui. vt alibi generari non poſſint. Ex his etiam que in eo-
dem interſtitio fieri habent q̃dam in ſupma eius pte: q̃dam
in media: alię in inferiore generant.

De materia efficiente loco ⁊ tempore impſſionum aquoſarum. Capitulum. IX. Diſcipu.

Citu digniſſima hęc ſunt: quibꝫ coꝝ q̃ vulgo appa-
rent mirabilia rões naturales aſſignare poſſum⁹.
Ad aqſas igitur ſmonẽ vertas. Magi. Aquoſaꝝ
impſſionũ materia vapor eſt. Cauſa effectiua remo
ta calor Solis et Aſtroꝝ. Propinq̃ aũt actio q̃litatũ pmaꝝ.
Tempus eſt hyems: ſi frigus cõſtrictiuũ in ea nõ abundaue
rit. Locus eſt aeris interſticiũ mediũ ⁊ infimũ. ſilr et venter
terrę: in quo cauernę ⁊ meatus varij ſunt: in quibus incluſi
vapores fontiũ ⁊ fluminũ cauſę fiunt. vt infra declarabitur.
Nunc modũ generationis aqſaꝝ tangamus. Di. Probe.

De Grandine. Capitulũ. X. Ma.

Um virtute ſolis ⁊ aſtroꝝ vapor eleuat: ſi calidior
fuerit mediã regionẽ aeris aſcendit: nec penetrat:
quẽ circũſtans frigus ppter ſui raritatẽ penetrat:
⁊ calore expulſo: ptes eius in aquã vertere ⁊ inſpiſſa
re incipit. Frigus aũt qñ magnũ eſt: ptes iam in guttas ver
ſas ⁊ fluentes cõgelat. et grandinẽ magnã vel paruã. ſm fri
goris ⁊ vaporis diuerſitatẽ generat. Nõnunq3 etiam vapor in
media aeris regione in guttulas cõuertit: q̃ cadentes in infi
ma regione per Antiperiſtaſim (eo q baec regio calida ſit)
congelat: tunc grando angularis: ⁊ ex multis guttulis ɔgela
ta cernit. imagines aũt aut hoĩm: aut beſtiarũ in grandine:
ſi quãdo repeiunt ab influentijs ſtellarũ cauſatę ſunt. Pili

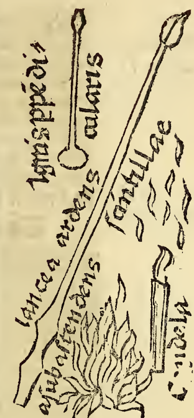

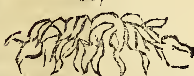

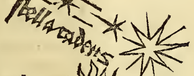

aūt in eo reperti:in vapore eleuant. Que aūt altius generant:angulos p cō-
Figura grā dinis. fricatōem in descensu amittit:⁊ rotunda cōspicit. Figura tñ naturalis grā
dinis lenticularis est:eo φ frigus circūstans magis ad latera vaporē con-
trahit q̄ sursum aut deorsum. Di. Cur hec impressio in vere frequētius q̄
alijs anni tpib⁹ generat? Ma. Quia ver calidū ⁊ humidū:generationi ⁊
eleuationi vaporis aptissimū. Estas aūt calida ⁊ sicca:vaporē exiccat. Hy-
ems frigida:sic ⁊ Autūnus multotiens ab inferiorib⁹ vaporem resolui nō
sinunt. Est eñ vapor materia grandinis multū calidus: ideo rarus a fri-
gore circūstante citius penetrabilis ⁊ cōuertibilis. Vñ etiam fit vt aq̄ cali-
da hyemis tempe:frigori exposita citius congelet q̄ frigida.

De Granulis et Niue. Capitulum.XI. Di.

Ranula aūt que in Martio ⁊ Aprili sepius cadunt vnde ge-
nerant? Ma. Ex eadē materia ex q̄ generat grando minus Gran
tñ calida in mediū aeris interstitiū eleuata.in loco tñ bassio
ri q̄ sit locus grandinis:per frigus in guttulas cōuersa:que
ante earundē casum aut consumptū:extrinsecus ad modū grā-
dinis congelant. intrinsecus aūt pp̄ter frigoris defectū molliores adinstar
niuis pmanent:⁊ tpib⁹ dictis in climatib⁹ sc. pri. primo:⁊ pncipio octaui
cadunt pp̄ter qualitatū conuenientiā. Di. Nix vero vnde fit? Ma. Ex
vapore calido ⁊ humido vtute Solis ⁊ astrorū ad infimā ptem medij interstiti
cijs aeris eleuato:quē pp̄ter sui raritatem circūstans frigus ingredit: in
aquā resoluit:⁊ simul tempe ad modū lane carpte cōgelat. Accidit autem
istud frequētius tpe hyemali remisso frigore:vñ ⁊ tali aerē humidū: q̄d
calidius est:⁊ viscosum non expellit:sed niui molliciem: et ouib⁹ alimentū
pstat. Sepe etiā nix dū per infimā aeris regionē descendit a calore ibidem
existente in aquam resoluitur. Unde quod in vallib⁹ pluuia super montiū
iuga nix eodem tempore cernitur

De Pluuia. Capitutulum.XII. Discipulus.

Luuia aūt quo modo generat? Mag. Cum virtute Solis et
astrorū vapor calidus.humidus.fumosus.⁊ grossus ad supre-
mā ptem infimi:aut inferiorē ptem medij interstitij aeris ele- Plu
uatus frigore circūstante in nubem: ⁊ nubes in aquā resoluit
⁊ ob grauitatē cadit. Guttatim vero ad terrā vsq̄ puenit que
si cum impetu ceciderit:imber dicit. Gutte aūt maiores q̄ nōnunq̄ So- Imb
le lucente cadunt:densius in aere generant. Di. Unde est φ aqua pluui
alis nōnunq̄ rubea videt? Mag. Ex adusta ⁊ sicca terrestreitate: q̄ va-
porib⁹ tempe caloris permiscet. Di. Sed vermes in imbre decidētes vn
de generant? Ma. Nōnunq̄ minuti ⁊ imp̄fecti virtute Solis in vapori- Ver
bus eleuant:⁊ in nube actiōe celeriore pficiunt. Interdū aūt ex materia plu
fecunda:⁊ generationi vermiū apta:eleuata cum vapore in nube:cooperā- den
tibus lumine ⁊ calore celesti pcreantur.

De Rore. Capitulum.XIII Discipulus.

Ris generatio que est? Ma. Ros generat ex vapore debiliter
calido:grosso ⁊ humido:non multū a terra: in infima aeris pte Ro
eleuato:per frigus nocturnū cōdensato:⁊ in aquā resoluto. vt in
simili videre est in vapore de vase distillarē nis ascēdere:⁊ q̄ in ale
bico supposito in aquā rōne frigoris cōuertit. Cadit aūt frequētius circa

crepusculū, tunc em̄ infima regio est frigidior. Di. Unde est ꝙ nonnūꝗ (vt aiunt) oues irroratis herbis paste moriunt. Magi. Cum vapor de humido aereo: qđ viscosuz est ⁊ dulce: mulcū habuerit: in rorem resolutus ⁊ herbis adherens: adueniente Solis calore decoquit: aquositas consumit: reliquū ad modū farine albe aut zuccari in folijs relinquit: ⁊ māna dici solet. Per easdem etiā causas Laudanū in aere generat. Oues itaꝗ dulcedinis auide plus ꝙ nature conueniat comedunt. Unde ⁊ fel in ipsis nimia cholera (cui⁹ ille ros fomentū est) replet: rumpit: ⁊ effusa cholera intestina rodit ea: vnde ⁊ ouis morit. Nōnunꝗ etiam ex tali rore epar opilatur. ⁊ sic mors ouib⁹ accidit. Horū experientias se vidisse Albertus magnus testat.

Manna. Laudanū

Alber. ma. 4. p̄te phic.

De Pruina. Capitulum. XIIII. Discipulus.

Pruine generatio qualis est? Ma. Talis ferme q̄lis ⁊ roris. Di. Ferme cur addis? Ma. Non ad gn̄atōem pruine requirit frig⁹ intensius: ꝙ sit frigus in generatione roris. vt vaporē calidū non modo in aquā resoluat: sed ⁊ resolutū congelet. Huius generatio ad sensum patet tempe hyemis: veris: aut autumni circa pilos animaliū: ex vapore calido. de ore aut corpibus earundē exeunte. Di. Apertissime ⁊ ignitas ⁊ aquositas impressiones descripsisti. ad reliq̄ pergamus. Ma. Siste paulisper. nam nondū om̄es que in supiorib⁹ in aquosaꝝ ordine numerate sunt transcurrimus. Di. Quas non? Ma. Fontes ⁊ flumina. Di. Uerum q̄dem: sed he memorie exciderant.

Pruina.

De fontiū et fluminū origine ⁊ ppetuitate. Ca. XV. Ma.

Enter terre (vt p̄misimus) cōcauitatib⁹ ⁊ meatib⁹ quasi visceribus plenus est: in quibus (q̄si vacui esse non possunt) vapores sunt eleuari a terra: qui cum in laterib⁹ cauernaꝝ in aquā resoluunt: guttatim distillant: riuulos efficiūt: q̄ vndeq̄ꝗ in loco bassiore confluentes: tandem erūpentes fontem faciunt. Di. Decliuior itaꝗ est locus emanationis ꝙ originis. Ma. Etiam. naturaliter in valle opposita ascendere possunt aque fontales ad altitudinē loci generatōis. Altius aūt si artis instrumento scandūt violenter fit: ne in natura vacuū relinq̄t ex eadem q̄ppe causa nōnunꝗ in iugo montis: fons scaturire cernit: cuius aq̄ per cauernas q̄si per cānalia que arte fiūt in sublime ferunt. Di. Sed vnde est ꝙ quosdā semp equa mensura manare: quosdā vero hyeme crescere: reliquos aūt estate minui: aut penitus deficere cōspicimus? Ma. Id ex dispositione montis seu loci originis ⁊ qualitatū mutationib⁹ accidit. Montes eq̄dem solidiores: quorū cauernas aer exterior facile ingredi non potest: perhenniores aquas euomunt: priorib⁹ ēm vaporib⁹ in aquā resolutis: ne sit vacuum mox resoluunt. alij quibus rursum in aquā cōuersis: semp alij succedunt. Montes vero porosi vapores non cōtinent: ⁊ aerem exteriorem (maxime aūt estatis tpe) exiccatum recipiunt cum calore exiccante. vt nec vapores: nec frigus cōuertens retineāt: accedit ad hec actio influentie exiccatiue: que nūc in illo: post hac in alio predominat loco: ex rotatione celorum. Unde etiam paludes in terram fertilem conuertuntur: hyemis etiam tēpore cum pluuie multe sunt accidentaliter hi fontes augent

Locus originis et emanatōis fontis.

De ppetuitate ⁊ defectu fontiū.

Dĩ. Sʒ calor in hyeme ⁊ frigus in estate fonti vñ eueniũt: cũ potius cōtra
riũ accidere deberet? Ma. Causa hui⁹ ex fortificatione frigoris cauernarũ
terrę accipit. Hyems eqdē n tpe cũ per exterius frigus pori terrę cō stricti

Fōtes sũt frigidiores in estate: et calidiores ĩ hyeme.

sunt: exalationes cal dę exitũ non inuenientes clausi resistũt ⁊ vapores: sil' ⁊
resolutas aq̃s calefaciũt in q̃tu n egressu ex exalare videnť. In estate vero
pori aperiunť: ⁊ exalatiões respirare possunt. Frigus aũt cauernaꝝ ꝓpter ex
teriorē caliditatē p Antiparistasim fortificatũ fontales aq̃s infrigidat. Ea
dem causa etiã cellaria estate frigescũt: ⁊ hyeme calescũt. Di. Assentio. sed
dic q̃so vñ thermis tanta caliditas: ⁊ fontib⁹ tanta diuersitas in colore: sa
pore: ⁊ varijs effectib⁹ innascit. Ma. Therme calescunt: q: circa mineras

Vñ fontiũ diuersitas

sulfureas ⁊ accensas fluunt. Fontiũ aũt diuersitas est ex varia primaꝝ q̃li
tatũ ꝑmixtione influẽtiaꝝ cōcursu minerarũ quoq ⁊ terrarũ p q̃s transe
unt diuersitate. Eorũ vero q̃ mirabiliora videnť rōnem particularē redde
re difficilli mũ. Est enĩ: vt recitat Aurelius Augu. li. xxi. de ci. dei. fons apud
Garamātes in die tam frigidus. vt bibi non possit. In nocte aũt tante cali
ditatis vt tangi neq̃at. Est ⁊ alius in Epiro q̃ accensam facem extinguit:
extinctā aũt accendit. Horũ ratio (vt aiũt) vis est naturę: aut potius vo
luntas dei. Di. Hęc igiť trāseamus. q̃s aũt p vsu nostro meliores ęstimas
edicito. Ma. Meliores sunt (vt phisici astruũt) leuiores in pondere: ꝑu

Fontes meliores.

riores in substātia. non stantes. sed cōtinuo sup luto puro ad orientē ꝓflu
entes. Di. Ecce in fontiũ naturas digressi causas fluminũ transiuimus.
Ma. Fluminũ causę eędem sunt que ⁊ fontiũ. Flumē eqdē fontiũ ꝯcursus
est. Vñ ex fontib⁹ Ior ⁊ Dan: q̃ sunt ad radices libani: fluuius Iordanis: e
quib⁹ ⁊ nomē habet: efficiť idem de fluminib⁹ terrę nostrę in ꝓmptu est
videre. Di. Probe. Sed quorsum flumina iugiť labentia perueniunt?
Ma. Ola liberioris aq̃ maris. s. sinus intrāt. vt ait Sal. Di. Mare igiť
ex his auctũ terminos ꝓprios transgrediť. cōtra id Psalmigraphi. Termi
num posuisti quē non transgredienť: neq cōuertenť operire terrã. Et Dñs

Psal. 103. Job. ca. 38.

ad Job. Quis cōclusit ostijs mare ⁊ infra. Circũdedi illud terminis meis ⁊
posui vectem ⁊ ostia: ⁊ dixi vsq huc venies: ⁊ non ꝓcedes amplius. ⁊ hic cō
fringes tumentes fluctus tuos. Ma. Propter hęc q̃dam flumina aliqua
per occultos terrę meatus a mari exire: rursus in alia parte illabi affirmāt
Nōnulli vero mare fluminib⁹ auctũ rursus cōtinuo Solis ⁊ alioꝝ Astrorũ
feruore per eleuatiōem vaporũ minui asserunt: ⁊ verũ ꝫ sustineri potest. Ait
enĩ scriptura. Oĩa flumina intrant in mare: et mare nō redundat. ad lo
cum vnde exeunt flumina reuertunť: vt iterũ fluant. Quę aũt per te addu
cunť scripturę: testanť diuini id esse opationis: nō naturę. qđ maxime in
eo apparet q fluctus vndosi maris: tanq̃ montes aquaꝝ insurgentes im
petũ suũ ad littus illidunt: ⁊ cōstitutos terminos custodiunt.

Aug. dei c. idem. Gen. flum. Ec.

De maris salsedine fluxu et refluxu. Cap. XVI.

Di. Via ad mare ſmo noster defluxit: causas salsedis q̃tidiani fluxus
⁊ refluxus eiusdē: si in ꝓmptu sunt pandas. Mag. Salsedinem
maris ꝓuenire ex ꝑmixtione sicci terrestris adusti ṽtute solis ele
uati: atq vaporib⁹ humidis mari incidentib⁹ ꝑmixti. vulgatũ est
Ex sili eqdem causa aq̃ per cineres colata amara fit. Accedit ad hoc q ar
dor solis dulciores: leuioresq aq̃s cōtinuo eleuat: terrestreitatib⁹ relictis: hęc
eqdē sepata debite aq̃s maris dulces relinq̃t: sicut nouerũt q̃ per vas cere
um clausum missum in mari aquã dulcem per poros instillantē recipiũt.
Flumina quoq si que de mari egrediũtur p arenã et terrã colata: nō ama

ra sed dulcia ad nos puenıũt:ꝛ dulcia cõtinuo reintrantia resistũt:ne ma-
re semp amarius et magis salsũ fiat. Sut tñ qui ipm a pmordio amaruꝫ
creatũ asserunt. Di. De fluxu autẽ et refluxu maris q̃ eodem die (vt aiũt)
bis aut q̃ter fieri solet:q̃d asseris? Ma. Hui⁹ causa ad lunã humidoꝝ dña-
tricem referenda est:ad ipius eqdem crementũ et decrementũ humores pe
ne vniuersoꝝ mutari certũ est. vñ luna sub sole currente (qd in nouilunio
euenit) lumẽ vtriusq̃ impeditũ aerẽ subtiliare nõ põt:q̃ ingrossatus in a-
quã vertitur:fitq̃ maris crementũ in substãtia qd effluxus necessario com-
mittat. Luna vero in opposito solis ꝯsistente qd in plenilunio ꝯtingit:totũ
lumẽ suũ inferiorib⁹ trãsmittit:nec solis lumen quo minus maria respiciat
ꝓhibet. Hinc aq̃ maris que ob sui grossiciẽ vapores ꝯtinet rarefit:ascendit
ꝛ effluit adinstar lactꝭ calefacti. Est aũt h̃ crementũ nõ insubstãtia sed ac
cidente p rarefactionẽ. In quartꝭ aũt interpositis nunc crescit ꝛ nũc dimi-
nuitur ex causis silib⁹. vñ in pma quarta lunatiõis decrescit mare in suba
In scda argumentatur accñtaliter rarefactionis via. In tertia rarefactio
decrescit ꝓpter luminis decremẽtũ. In q̃rta q̃ iam soli appropinq̃t rursus
suba maris augetur p aeris inspissationẽ. Quantũ. aũt ad quartas die na
turalis mare lunę motũ imitatur. Dum eñ luna sup horizonta versus cęli
mediũ ascendit:crescit ꝛ fluit mare. luna v̾o a medio celi ad occasum declinã
te decrescit mare ꝛ refluit. Rursus luna ab occasu versus angulũ noctis ꝓ
grediente mare crescit ꝛ fluit:ipa aũt ab angulo noctis v̾sus orientẽ ascen
dente decrescit et refluit. Di. Si fluxus maris motũ et lumẽ lune imitatꝭ
maria supra orizontẽ a quo intũescũt ꝛ fluũt luna sub orizonte gradiente?
Ma. Sequũtur motũ ipius lune ꝯcurrente lumĩe a stellis ꝛ pte cęli oppo
sitis reflexo. ea aũt sup orizonta morante idem fit lumine directo ꝛ mõ for
tiori. virtutes eñ reflexe debiliores sunt virtutib⁹ directꝭ. q̃ ab origine sunt
magis elongate. Di. Ex hoc ergo rõ patet. cũ nunc fluxus diurni noctur
nis sunt fortiores. nũc debiliores. ꝛ ecõtrario. Ma. Nõ tñ ex iã dicto hui⁹
causa sumi põt:eũ reflexũ lunare lumẽ tanti vigoris non sit:sed ex pdictis
decremẽto substãtiali et accñtali. Insup et ex distantia et ꝓpinquitate ma
iore. vñ luna existente in auge ecentrici ꝛ epicicli:fluxus debiliores sũt. eo q̃
tunc maxie sit elongata a terra. In opposiꝭ vero partib⁹ terre maxime est
ꝓpinq̃. ideo tũc fluxus fiunt fortiores. Silr si luna in circulo meridiano ipi
zenith fuerit magis ꝓpinqua. Cooperãtur ad h̃ stelle fixe quib⁹ luna cõiun
gitur:silr ꝛ planetarũ cõcursus ꝛ mora sup orizonta. Vñ si taliũ pl'es cause
coierint:nõnunq̃ diluuiũ pticulare efficiũt. Sic ꝛ nõnulli diluuij gñalis
causaꝫ assignare conati plurimoꝝ planetarũ cõcursuꝫ in Cancro calculatio
nib⁹ se inuenisse dixerũt. at vero illud sine rõne cũ huiuscemodi cõstellatõe
ducentꝭ ꝛ amplius annis diluuiũ pcessisse compertũ sit. Di. Vñ autẽ est cũ
dicte cause nõ tñ. mare. sed etiã cetera flumina respiciãt. ea tñ intumesce
re nõ faciũt? Ma. Preter dictas causas accidit etiã aq̃rũ dispositio. q̃ est
spissitudo. salsedo. ꝛ in vno loco status tpe longo. p spissitudinẽ aq̃ spũs cõ
ceptos fortiter retinet ꝛ in spumã vertiꝭ. a salsedine gñalem habet calorẽ. et
a statu in vno loco multorũ p solẽ recipit spirituũ gñationẽ. Hęc q̃ non in
omib⁹ marib⁹ eque fortia sũt. nec in fluminib⁹ dulcib⁹ reperiuntꝭ. ideo flu-
xus ꝛ refluxus in marib⁹ nõ est equalis. et in fluminib⁹ aut nullus. aut ita
modic⁹ vt pcipi facile nõ possit. Sic et mare mortuũ ꝓpter nimiã ei⁹ grossi
ciem a lune influentijs moueri nõ põt. dicit Albertus. Horizon aũt q̃ vbi
cunq̃ locoꝝ variatꝭ accessus et recessus in marib⁹ variari necesse est. Sunt
aũt qui motib⁹ oceani alias ab his que posite sunt rõnes afferunt. aiunt

eñi in mari abissum ꝓfundissimã: de qua rupti sunt fontes abissi. Juxta
quã ꝛ cauerne nõ ꝑue: in quib' de spiramine aquaꝝ venti cõcipiuntur qui
aquas maris p patentes terraꝝ cauernas in abissum attrahũt: ꝛ ea exun-
dante rursus magno impetu repellunt. Hos aũt ventos spũs ꝓcellaꝝ intel
ligunt: q̃ ab influxu lune: ꝛ ne vacuũ sit in natura frequentius mouentur.
alias causas breuitatis gratia transeo.

De terremotu. Capitulum. XVII. Ma.

Ex his etiã tremor terre ꝓuenit. Cũ eñi in visceribꝫ terre vapores
obstructi exeũdi locũ nõ inueniũt: i die p radios solares calefi
unt et subtiliant̃ rursus aũt p nocturnũ frigus ingrossantur: ꝛ
vtroq̃ mõ moti exitũ q̃rentes latera terre ꝛ cauernaꝝ cõcutiũt:
nõnunq̃ etiã rũpunt ꝛ terrã tremere faciũt: sepius aũt in nocte
Colles fiũt. Qđ si exitũ nõ inueniũt: nõnunq̃ terrã ad modũ monticuli aut collis ele-
uant: quã si rumpũt cineres et lapides eijciũt. Foueas magnasq̃ voragines
causant: q̃ si circa flumina eueniũt: ipa ad distantiã aliquã tota absorbent.
Si aũt in alueo exierint hi inclusi spũs aquã extra terminos ripaꝝ eijcien
Diluuiũ ꝑ- tes ꝑticulare diluuiũ efficiũt. Di. Sane. Sed ob quã cãm nõnunq̃ pestis
ticulare. terremotũ comitat̃? Ma. Spũs hi inclusi si venenosi fuerint: exeũtes aerẽ
Pestis seq̃- corrũpunt ꝛ inficiunt: ex q̃ pestilentiã ꝑticularẽ saltẽ in locis vbi hec accidũt
tur terre seq̃ necesse est. Di. Fortasse illi' eccl'ia meminit in bñdictione salis ꝛ aque
motum. cũ đr Nõ sit ibi spũs pestilens aut aura corrũpens. Ma. Nimirũ cũ ꝛ po
testates tenebraꝝ his spiritibꝫ intotiens vtant̃. aut vt hoies ledant in cor
pore: aut sensus alienent et visionibꝫ decipiãt. Ab his nõnunq̃ oculi ꝛ vul-
tus coꝝ qui subterraneos specus aut antra ingrediunt̃ imutant̃: maxime
aũt coꝝ q̃ a demonibꝫ responsa accipiũt: q̃ i huiuscemodi antris dari solẽt
Sed hec eo loco lati' discutiẽda sũt: q̃ necromãticoꝝ figmẽta ꝯfutabunt̃.

De ventis. Capitulum. XVIII. Discipulus.

Um ꝛ a talibꝫ cauernis montiũ venti egrediunt: Ma. Non oĩno
inficior. Uentus eñi vt patebit exalatio est calida et sicca: quã etiã
in visceribus terre gñari certũ est. q̃ egressa ꝛ lateraliter circa terrã
mota vent' noiatur. Di. Ad hoc fortasse illudere videt̃. qđ Uir.
Uergilius Eneid. i. Eolũ cuspide laterib' mont̃ infixa educentẽ ventos scribit. Et illud Dauí
Psal. 34. dicũ. Qui ꝓducit ventos de thesauris suis. Sed edicito cõem ventorũ origi-
nẽ. Ma. Uentus vt ꝑmisium est. Exalatio est calida ꝛ sicca lateraliter cir
ca terrã mota: Cũ eñi calida sit aeris regiones transire nitit̃: frigus aũt me
die regiõis obuians eã deijcit que (rõne caloris q̃ fortius in ea ꝓpter terre-
streitatẽ tenet̃) reascendit: ꝛ rursus a frigore cũ impetu ꝯsus terrã deijcit̃ ꝓ
pter calorẽ aũt quo semp in altiora tendit sil'r ꝛ ꝓpter aliarũ exalationum
occursũ nõ directe versus faciẽ terre sed lateralit̃ mouet̃. et vent': spũs: seu
flatus dicit̃. Dauidis aũt dictũ glosa exponit đ occult̃ causis. Di. Cur aũt
hec exalatio cũ calida sit nõ vt he e q̃bus ignite fiũt impressiones accendit̃.
Ma. Propter vnctuositat̃ carentiã: de q̃ si q̃dam habuerit nõnunq̃ accen
dit: sit vent' quẽ greci τυφαν απο του τυφω. i. incẽdo noiant. Hic fit dũ
exalatio terrestris vnctuositat̃ nõ oĩno expers: i nube ꝯclusa p foramẽ egre-
Typho dit: ꝛ pa egressa a terra resiliens: rõne caloris reascendens: ꝑti alteri descẽden
ti circularit̃ inuoluit: arbores q̃nq̃ eradicat: tecta atq̃ edificia alta deijcit
ꝛ inflãmata adinstar rote ardent̃ apparet. Si ỹo exalatio tota sil' a nube
Emephias egressa atq̃ frigore versus terrã ꝓiecta accendit̃: domos aut villas ꝯsumit:
ꝛ vulgo diluuiũ ignis: ꝛ ab alijs emephias dici solet. Cũ aũt duo vẽti oppo

liti ꝗ que fortes ↄcurrũt: aut vn⁹ a resistente fortiter repcutit: aut descẽdẽs
de aere supio ↄ aliũ a terra ascendentẽ ventũ obuiũ habuerit p girũ inuol
uũt pulueres: folia: paleas: ꝛ silia a terra eleuãt: et turbo dr. Di. Ventos
oppositos ꝗs dicis? Ma. Quoꝝ origo est ab opposit terre ptib. Quatuor
eqdẽ sũt venti pncipales a ꝗtuor mũdi plagis oriẽtes: ꝗrũ ꝗlibet duos hꝫ
collaterales. suntqꝫ nũero duodeci. vt subiecta admonet descptio. Hi oẽs ĩ
origine sũt calidi ꝛ sicci: ꝫ a terris diuersis p ꝗs flare solẽt: diuersas ꝗlita
tes sortiunt: ꝛ in pgressu ex pmixtõe exalationũ ꝗs reperiũt augent. Flatus
aũt ipoꝝ nõ nũqꝫ ex defectu caloris itercipit: calore aũt figurato restaura ꝛ.

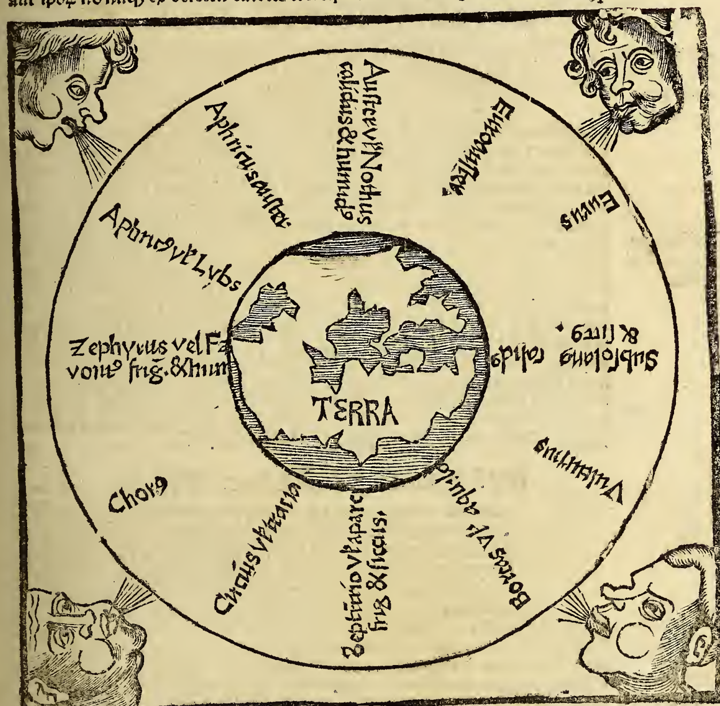

Pluuie etiam calor adurẽs. aut frigus intensum poros terre ↄstringens. vẽ
tos abscindũt. ex his nãqꝫ exalatio ꝛ materia venti aut absumit. aut eleua
ri phibet. Sed nec hꝰ ꝗdem silentio transire fas est. ventos sꝫ collaterales
nautis maria sulcãtib mlto plres esse cognitos. sm ꝗs vela regere nouerũt.
Concursu etiã mariũ nõ modo collaterales. sed etiã pncipales oriri possũt.

Nam due reflectiones in occidentē:vna in septentrionē:alia in austrū zephirū generant:due in orientē se diuidētes.eurū pcreant. Orientalis aūt τ occidētalia in septentrione concurrentes borcā:in austro vo austrū causant. Si oriental' vergens in austrū velocior fit occidētali:fit vent⁹ mediū inter zephirū τ borcā. Si aūt occidental' velocior fuerit fit vētus medi⁹ in borcā et eurū. Pariformit r τ in alijs est videre. Verūtamē nō semp ad nos deueniunt venti a q̄tidianis his fluctib⁹ geniti. Interdū etiā cardinales noib⁹ collaterali aliū:τ collaterales noib⁹ cardinaliū īscptos iuenies.ad reliq̄ trāscam⁹.

De tonitru τ coruscatione. Ca.XIX. Di.

Causa tonitrui τ coruscationis. Et adhuc qd circa naturas ventoꝝ declaradū cēsco. Ma. Qd? Di. An ne sonus quē tonitru dicūt:ex ventoꝝ aut poti⁹ nubium.collisione in supiorib⁹ causet? Ma. Vtrūq̄ in scptuns non ierioris ordinis viri tradidere. Principalior tñ causa h⁹ ē scissio nubis facta hoc mō. Cū vtute solis τ alioꝝ astroꝝ eleuat vapor:τ in eo exalatio vsq̄ ad mediū aeris intersticiū vapor exalationē circūdans in nubē inspissatur. hui⁹ frigus dum exalatio inclusa sentit se cōtrahit:fortificat:cōtra latera nubis impellit. in flāmatur:τ exitū nō inueniēs violenter nubē rumpit. Maxime aūt dū hanc nubē alia supior cōprimit:τ inferior fortius resistit. tunc em̄ exalatio nondū in flāmata nubem scindit:τ in exitu ex vehementia motus incendit. Hunc sonū tonitru:τ hanc incensionē corusca-

Visus velocior est auditu. tionē dicimus. Licet aūt sil' fiant:aut coruscatio post sonū (si exalatio nō in nube sed exeūdo inflāmat) prius tñ ignē q̄ sonū pcipimus ppt vis⁹ subtilitatē. Nōnunq̄ ignem videmus τ sonū nullū audim⁹.vt in estate tpe serotino. Sonus em̄ nisi fortis fuerit anteq̄ via multiplicatōis (de q̄ in musicis) p aera ad aurē pueniat deficit:aut pp̄ter debilitatē auditū nō mouet. Velocitatē visus τ tarditatē auditus sensibiliter expimur dum aliquē eminus ligna secantē.cernim⁹. frequēter em̄ sonū primi ictus tunc demū audimus dum ipm secūdario ligno ferire conspicimus. Ex calefacta aūt exalatione nubem frangi:τ ex fractione huiuscemodi sonū causari argumenta pbent castanea assata:τ vesica aere repleta et violenter cōpressa.

De fulmine τ eius effectibus. Cap.XX. Di.

Vnde aūt fit aut q̄d est qd tonitru cōmitat et fulmen dici solet? Ma. Fulmen nōnunq̄ dicit exalatio sulfurea venenosa violenter nube depulsa impetu suo τ vi penetratiua τ subtilitate arbores scindēs aīalia interficiens:τ metalla et cetera resistētia deoliēs atq̄ psumens.q̄ si grassior fuerit resistētia corpa adurit dglobatior vo dissipat. Qn̄q̄ aūt fulmē lapis est ex vapore τ exalatione terrestri et minerali i nube maxime viridi aut nigra vtute ignis τ influentiaꝝ decoctus:q̄ rupta nube cū impetu deijcit.muros findit.edificia dissipat τ inflāmat. Vtrūq̄ tamē exalationē.s.τ lapidē vent⁹ subtilis aūcedit:qui corpa mouet aut diuidit vsus q̄ fulmen venit. Quidā aūt phoꝝ psiderantes mirabilē fulminis opationē:ipm nō opus nature sed sūmi di

Effect⁹ fulminis mirabiles. effectū imediatū arbitrati sunt. Di. Hanc fulminis opationē patefacias. Ma. Ex multi pauca adducā que Auerrois Albertus et ceteri philosophorum cōmemorant. Primo nanq̄ fulmen gladiū in vagina.aurum in bursa τ pedē in calceo demolit. vagina bursa τ calceo illesis. porosa equidē sine resistētia ingredit:circa solida vero et resistentia diutius morat donec ea cōminuat τ resoluat. Sic et hoiem aut aīal aut intrinsecus in fauillā τ cinerē

redigit.extrinsecus aũt illesũ ⁊ sine macula relinqt. Retia etiã in aq̃ cõsũmit: que extra aquã minime ledit. Venenositate etiã sua vinũ interficit: ⁊ pxime stantem minime ledit. Sua subtilitate de pariete in pariete: de cubili in cubile: inferiore in supius mirabili velocitate mouet. Interdũ vas cõminuit: vino aliq̃diu in pellicula q̃dam ex viscositate vini subito extracta ⁊ idurata psistente: sed vinũ h̃ venenosũ reddit. Aĩalia aũt venenosa fulmĩe pcussa oĩe venenũ amittũt. Nõnunq̃ arboris aut vitis medullã interimit stipite pp̃ter porositatẽ illesa. Ligna aũt poros tortuosos h̃ñtia a fulmine facile nõ leduntur. Aliqñ fulmen vestẽ aut crines hoĩs adurit hoĩe illeso: nã cũ debilis ꝟtutis fuerit in id qđ aliquid humiditatis cõtinet. vt corpus hoĩs agere nõ potest: sed sicciora aggredit. tale etiã si cutem hoĩs penetrauerit ipm inflatum ⁊ colore immutatũ exhibet De reliquis ex iam dictis rõnes ⁊ causas assignare nõ erit difficile. cetera videamus. Di. Que? Ma. Galaxiam. Iridem. Halonem. et cometem.

De Galaxia. Capitulum. XXI. Discipulus.

Galaxiam quid dicis? Ma. Circulũ albũ in celo p pedes geminoꝝ ⁊ sagittarij principiũ ꝑtensum. Di. Hic fortasse est quẽ lib septimo cũ de natura stellarũ differeres circulũ lacteum dicebas nõ de natura elementari: sed celesti siue stellari. Ma. Hic ip̃e est. et a grecis glaxias a gala qđ est lac. latine circulus lacteus dici solet. Sed de eo mentionẽ fecisse iam nõ meminerã. Iridem videamus.

De Iride ⁊ Halone. Capitulum. XXII. Di.

Iris quid est? Ma. Arcus tricolor in nube rorida ⁊ cõcaua ex resplendẽtia solis oppositi apparẽs. Nubes eq̃dem rorida pp̃ter cõtinuitatẽ guttulaꝝ satis tersa atq̃ polita ad instar speculi se habet: sed pp̃ter puitatẽ guttulaꝝ non figurã solis vt est, sed colores quosdã ex reflectiõe radiorũ solariũ repñtat. queadmodũ ex resplendentia solaris lũinis p vitrũ aq̃ plenũ in obiecto pariete videntur. Di. Sed vñ puenit hec coloꝝ diuersitas? Ma. Ex nub dispositione. Nã vbi nubes fuerit densior fit reflectio fortior. ⁊ videt color puniceus. albũ eñi visũ p nigrũ rubeũ siue puniceũ a ppet. Vbi nubes rara: fit reflectio debilis: ⁊ videt color viridis Sed vbi rarior est nubes: fit reflectio debilior ⁊ videt color alurgus adinstar lapidis lazuli. Color ꝟo glaucus siue sanchos generat ex iuxta positiõe viridis ⁊ punicei. Vñ et iride marcescẽte punice⁹ in glaucũ transit. nõnũq̃ ex resplẽdẽtia iridis in nube supiore alia iris cernit: que est imago siue idolũ inferioris a sole causari: pp̃ter qđ in ea colores debiliores ⁊ opposito mõ situati appent: q̃q̃ etiã talis iris etiã q̃nq̃ a solis resplẽdentia fiat. Figura aũt arcualis iridi ex radioꝝ incidẽtia puenit. Et hui⁹ causa pncipali⁹ psistit in nube. vt dt ppõ. xix. tertie ptis pspectiue. vñ radius solis incidens p foramen rotundũ rotund⁹ est. in berillo tñ hexagono obiecto iris nõ rotũda ꝑm naturã radij: sed hexagona appet. pgressum tñ radiorũ a spherali corpe solis cooperari nõ oĩno abijciendũ censeo. Est eñi centrũ iridis in eadẽ linea cũ centro astri. vñ sequit vt iris semicirculo maior appere nõ possit. nisi forte q̃ñtũ distantis oclĩ videntur a terra addit: ⁊ tũc q̃dẽ semicircularis appet: cũ centra amborũ in horizonte sunt: vni⁹ in oriente: ⁊ alterius in occidente. Quãto aũt sol ab horizonte plus distat tanto arcus iridis semicirculo minor appebit. vñ sole existenti in meridie minima iridis portio posset videri Di. Posset ne iris causari ex resplendẽtia lune? Ma. Posset. Sed in coloribus longe debilioꝝ pp̃ter lunaris lumĩs debilitatẽ: non nisi luna plena no-

Colores Iridis.

Figura iridis.

Centrum iridis.

cturno tpe z vapore siue nube rorida mltū disposita. Circulus aūt circa lunā aut aliud astrū appens. Halo dici ɔsueuit. Et fit cū vapor in raritate z densitate mediocris diametralit̄ īter astrū z visuz nr̄m interponit̄ sup quē lumē astri incidens ipm in medio disiūgit. in extremitatib⁊ aūt radij refrāgunt̄ pp̄ter vaporis densitatē: in quib⁊ etiā colores (etsi debiles) vident̄. Ex eadē causa colores varios in aere cernim⁹: maxime aūt puniceū circa solis ortū vł occasuz: silr̄ virgas coloratas in nubib⁊ discontinuis videm⁹. In nocte aūt voragines z hiatus in celo videre nos dicimus: cū eadem in vapore cuius medium densius est propter longiorem distantiam contingant.

Halo.

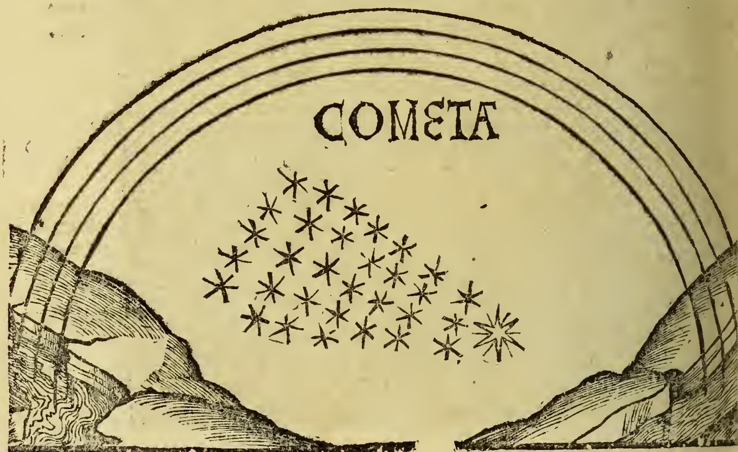

Soli aũt si nubes a latere obiecte fuerint ex reflectione plꝛes sol:s q̃s pare-lios greci dicũt:repñsentant.sicut in speculo aque imerso cũ sole stella cerni tur:q̃ nõ est nisi scd̃aria solis imago. Di. Facile his assentio. Sed d̃ Iride ambiguitatẽ imitrit:qd̃ nup in Gen.me legisse recordoꝛ:post diluuiũ gñale deũ in signũ federis qd̃ cũ Noe pepigerat:hunc arcũ in nubibꝰ se positurũ spopondisse. Si igit̃ eo mõ q̃ dictũ est causaret̃ vtiq̃ ante diluuiũ sepiꝰ ap-paruisset. Ma. Apparuit vtiq̃:sed tunc signũ federis nõ erat. Noe igit̃ in signũ federis ex institutione hunc arcũ acceperat.vt que aute hac pura res naturalis ⁊ nullius pacti signũ erat:tunc signũ esse inciperet:⁊ res natura lis in causis suis esse nõ desineret. Queadmodũ lapis quo agroꝝ limites di stinguũtꝰ nõ tunc lapis esse incipit cũ in signũ distinctionis erigit̃:sed tũc signũ esse cepit qui prius erat:sed distinctionis signũ nõ erat. Di. Intelli go. Sequit̃ aũt vt iuxta p̃missoꝝ ordinem nunc Cometam describas.

plures soles

Iris appa-ruit ante diluuium.

De Cometa ⁊ bellis/sterilitate terre/morte principũ/ ⁊ ceteris malis apparitionẽ cometis cõsequentibꝰ. Ca. XXIII. Ma.

Cometes est exalatio terrestris calida ⁊ sicca:pinguis ⁊ viscosa: v̾tute astroꝝ ad supp̃emã aeris p̃tem eleuata:⁊ ibidẽ incensa. Sunt tñ q̃ cometã exalationẽ dicunt subtilẽ nõ inflãmatã:sed lucentẽ a lumine solis et astroꝝ in ipa incorpato. Generat̃ hec exalatio actione astroꝝ in visceribꝰ terre: maxime dum pori p̾ frigus imingũtur:⁊ egredit̃ cũ p calorẽ resoluũtur. Nõ aũt tota sil' eleuatur sed pars post p̃tem ascendit:⁊ noue ꝯtinue generãtur:a q̃bꝰ etiã cometes in supioribꝰ nutrit̃ diutius:⁊ ipis ipeditis desinit citius. Diuersificantur aũt in q̃ntitate:figura ⁊ colore s̃m materie differentiã. vñ si materia i medio bñ cõpacta:in extremitatibꝰ v̾o circũquaq̃ rara fuerit:videt̃ q̃si astrũ crinosũ. Si aũt materia eq̃liter spissa:sed in longũ ꝓtensa sit. vt stella caudata ap-paret. Si aũt cauda corpe rarioꝛ fuerit:cernitur vt stella barbata. Raritas etiã ⁊ densitas materie colorẽ variant. Scd̃m Astrologos autem Cometa de natura Saturni: cerulei aut plumbei coloris est. que aũt de natura Io-uis alba adinstar argenti lucidi videt̃ ⁊ que de natura Martis rubea. q̃ de natura solis.vt aurũ argento mixtũ apparet.que de natura veneris:spissa vt nubes.cernit̃. Mercurius aũt cometẽ suũ ceruleũ demõstrat. Cauda etiã ⁊ capit draconis ⁊ aliaꝝ cõstellationũ nature mutationẽ in his facere dicũ tur:sed hec ad p̃sens cõmemorasse nõ ꝓbasse sufficiat. Di. Nondũ motũ et s̾cationes cometarũ explanasti. Ma. Cometes mouet̃ ad motũ cõtinẽ tis aeris:p diem naturalẽ circueundo terrã. Significationes cometarũ sunt varie.gñaliores autẽ sterilitates pestilentie ⁊ seditiones. Sterilitas quidem maxime vbi siccitas ⁊ caliditas intense nocere possũt: he eñi cometã ⁊ ãtce dunt ⁊ sequũtur: Priuat̃ etiã terra eo tempe cõiter oñi fecũdo humore. In terris autẽ paludinosis sequit̃ q̃nq̃ fertilitas. Pestilentie autẽ sequũt̃:nã cõsuba comete que subtilis est et bene digesta: alie exalationes segregate tanq̃ impuriores ⁊ venenose eleuãtur. Vñ ⁊ tpe comete añ aut post:ventus terre motus.⁊ ignite impssiones plurime fiunt. ex his itaq̃ aer infectꝰ ⁊ cõ tinuo inspiratus:vitalem spũm debilitat:⁊ tandẽ extinguit.ratione etiam siccitat̃ hoĩes incendit. Mortem aũt principũ Cometa fortasse ex eo signifi care dicitur q̃ Principes vt magis delicati vel intempati ab aere corrupto citiꝰ inficiũt̃.aut q̃ mors Principis vniꝰ plusq̃ multoꝝ popularium diuulgat̃

Cometa

Diuersitas Cometarũ

Colores co-metarum.

Motus Cometarũ.

Sēditiões aūt Cōtexte forsitā ꝑcant:ꝙ ab aere īmutato nō mō spūs vitalis
ſ; ⁊ aīalis īmutat ad cui⁹ īmutatione sensatiōes quarū pncipiū est variant:
fantasia ꝑturbat appetit⁹ irascibil' ⁊ ↄcupiscibil' excitat:ad cui⁹ impetū nō
nunq̄ rō cōdescendit:⁊ his motib⁹ falsa dijudicat: ⁊ volūtas q̄uis de se li-
bera ꝑ in dictamē rōnis impat. Sed vir sapiens.vt in li.7.ↄclusimus cum
Ptholomeo dominabit astris. Di. Quinimo ⁊ fatidicis astrologis.

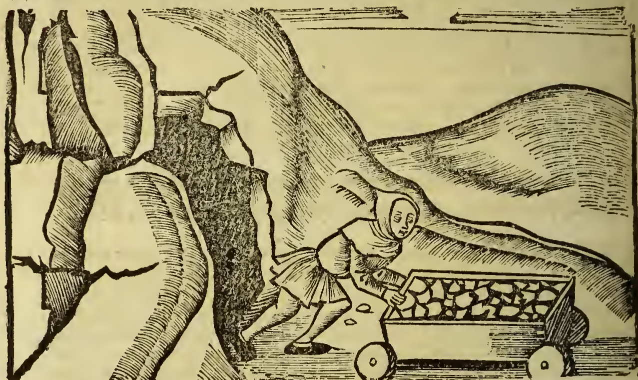

De mixtis tertie compōnis.q̄ sūt mineralia.Ca.XXIIII.

Ma. Ue sequūt in ordie mixtorū mineralia sūt.vi; lapides:sales.⁊ me
talla.q̄ ex vaporib⁹ ⁊ exalatiōib⁹ actiōe q̄litatū pmarū ⁊ colore ce-
lesti in terre viscerib⁹ ꝓcreant.vn̄ Plini.Fūdus terre p̄ciosissim⁹ ē
ibi eni oēs īfluentie celestes ↄfluūt:⁊ gēmas p̄ciosas causant.rōne
hui⁹ color maxim⁹ circa centrū generat ꝑm Ptholomeū et Calcidiū . Hinc
nōnulli ibi infernū esse argumētant. Nōnulli etiā terrā intrinsec⁹ lapidem
ↄtinuū:varijs tn̄ colorib⁹ distinctū asseuerant. Di. Dictorū gn̄atiōes ꝑticu
lari⁹ tangas. Ma .Lapides ex vapore et exalatione cū luto viscoso ꝑmixta
actiōe longa: diuersorū colorū ⁊ efficatie mltiplicis ꝑm materie naturas ꝓ
ducunt.Pura aūt terra lapis nō fit.vincens eni in eo siccitas:ipm coagu-
lari nō pmittit. Un̄ nisi vn̄quaq; irrigua esset aquis:sic corp⁹ aīalis sāgui-
ne:ꝑtes ei⁹ nō coherērēt.Aqua ṽo lapis fieri pōt:si vl' guttatim cadens cō
gelat frigore:⁊aut coagulat ṽtute minerali.Qd ingeniū Raymūdus Julij i
lapidario luculētissime ꝓsecut⁹ est.Interdū etiā suma aq̄rū in lapidē ṽtit.
ligna q̄ i aq̄ in lapides ṽtunt.Arena ite; ex luto viscoso indurat. Di. Sa-
les vn̄ fiūt? Ma. Ex vapore exalatiōi forti actione in diuersa ꝓportiōe ad
mixto: diuersi sales gn̄ant.vt sūt sal harmoiacū.vitriolū.nitrū.silr ⁊ sulfur
argentū viuū.auripigmentū.arsenicū.et silia.Quo⁊ q̄ facile ab igne fugiūt
spūs dicūt.Humores pingues in terra putrifacti bitumē efficiūt. Di. Metal
la un̄ generātur? Ma. Immediciate ex argento viuo et sulfure.Est q̄de;
argentū viuū suba aquea.mixta.terreo subtili.mixtione forti.Qd q̄de; ꝓue
nit si vapor subtil' exalatiōi pure:ṽtute caloris ꝓprie sol' ꝑ diutinas solutio
nes et coagulatiōes cōiūgat.Hui⁹ ꝑte; terreā q̄dā sulfur argenti viui nōiāt:⁊

Ptholome.
i alma.
Calcidius
in thimeo.
Pli.de mi-
rabilibus
mundi.
Auicēna de
mineralib⁹
Aristot.4.
Methe:or.
Raimūdus
Auicen̄ li.

eius' sepatiōe multū laborant. Claritatē habet ab aqua ⁊ aere īclusis: mobilitatē cōtinuā ab humiditate et pōdere. q̄ aūt nō adheret h₃ ex siccitate extrīseca Huiꝰ natura mirabil' mltoꝝ īgenia in stuporē ꝟtit. Un q̄dā ipm calidū: quidā humidū: quidā siccū quidā frigidū a dn̄o cē voluerūt Sulfur aūt est ex vnctuoso aereo terrestri subtili et igneitate decocto. Ex his itaq̄ duob₉ sc₃ argento viuo ⁊ sulphure diuerse coadunat̄: ⁊ in mineris terre decoctis: diuersa generant̄ metalla. et vt q̄busdā placet: si in terra manerēt natura decoctiōem argēti viui iteraret dōec ī argētū stabiliret̄: ⁊ sulfur ī aurū ꝟteret̄. Sūt āt metalla. Plumbū q̄dē ex argēto viuo īpuro grosso feculēto. ⁊ sulphure īpuro ꝑductū. Stannū ex argēto viuo puro ⁊ claro ⁊ sulphure sīmmūdo gn̄at̄. Ferrū ex sulphure spisso īpuro ⁊ adurēte cū argēto viuo modico et īmūdo creat̄. Aurū ex argēto viuo puro ⁊ claro: et sulphure rubeo ⁊ mūdissimo nō adurēte actōe sol' efficit̄. Cuprū vl' æs ex arg. vi. nō omnīo īmūdo ⁊ sulphure rubeo ⁊ grosso nascit̄. Alchimiste arg. vi. mercurium nolant: q̄ oīb₉ metall' iūgit̄ sic mercuriꝰ ī īfluētia ꝑm astrologos cū plāet̄ oīb₉ copulat̄. Argētū ex arg. vi. mōdo ⁊ albo ⁊ sulphure nō adurēte mōo ⁊ albo ꝑcreat̄. Accidit āt metall' ductibilitas ex vnctuositate ⁊ liq̄factibilitas ex mlt̄a aq̄sitate arg. vi. vn̄ q̄ plꝰ de arg. vi. ꝑticipāt. citiꝰ liq̄fiūt sic plūbū ⁊ stānū. ꝑ oppositū ęs. ⁊ ferrū. Di. Calibs ꝟo vn̄ gn̄at̄? Ma. Calibs ē ferrū purgatū ⁊ depuratū ꝑ ignitōes ⁊ extictōes mlt̄as. vn̄ efficit̄ vnctuositat̄ mīoris ⁊ faciliꝰ q̄₃ ferrū frāgit̄. nec oīno ī pōdere ęq̄parant̄. Aurichalcū āt ē cuprū ꝑ thuciā coloratū. Electri ꝟo spēs tres īueniūt̄ vnaq̄q̄ ex q̄dā gumi Arboꝝ īdurescit. q̄ ⁊ sucinū dicūt. Alia ex ꝑtib₉ auri tribꝰ ⁊ vna argēti ꝯflat̄. Tertia āt natural' ē q̄ in mīeris repit̄ sophisticata ab auro vix discernit̄ ⁊ īter alias ꝟtutes h₃ vnde venenū miro splēdore prodat' hinc ī ꝑcio est.

Sulphur.
Plūbum
Stānum
Ferrum.
Aurum.
Cuprm.
Calibs
auricalchum.

De metallorū trāſmutatiōe Ca. XXV. Diſ.

Reſtat de quo circa huius generis mixta te diſſerturū auidius
expecto. Ma. Qd eſt hoc? Diſ. Metalloꝝ trāſmutatio de q̄
alchimiſte ſe iactāt. ſi ſit poſſibil? Mag. Eoꝝ quoꝝ mate-
ria eſt eadē: crebrā fieri trāſmutatiōeꝫ docuim⁹. Num terra ī
aquā: ⁊ aqua in aerē: aer ī ignē ⁊ hec oīa ī mixti ſpēm trāſmu-
tātur: Sic cinis ⁊ arena obſcura in luciditiſſimi vitri ſubām actōe ignis ꝯtū-
tur. Diſ. Trāſmutātur ſi in preiacētē redacta fuerint materiā: aut ſal-
tē in eā cui⁹ forma forme generādē nō repugnat. Ma. Quid igit̄ obſtat q̄
minus hac via metalla in ſe trāſmutari poſſint cū oīm cōis ſit materia: Ad
hoc equidē m̄lti pꝛoꝝ p calcinatiōes: ſolutōes: et coagulatōes laborarūt: ſꝫ
minus vtiliter q̄ꝫ veraciter. cū artē nature actiōeꝫ ſcdm pciſionē imitari:
aut difficillimū ſit aut oīno īpoſſibile. Magis tñ veritati appropinquāt: qui
p p̄ncipia nature talē rē efficere ſtudēt q̄ ſine fumo fluat: ignē nō fugiat
ſube metalli p mīma mixta totū ꝙ min⁹ in minera decoctū ē celerrima ac
tōe cōpleat. hoc iā cōpletū elixir hoc ouū ⁊ lapidē pꝛoꝝ ⁊ ī ſuis p̄ncipijs ace
tū acerrimū: lapidē nō lapidē: mineralē: aīalē: vegetabilē: ſanguinē terram
oculoſam: vrinā ⁊ oīm reꝝ nōib⁹ noiāt. vt ſub methaphoris ⁊ figuris fatu-
os ⁊ auaros a via ꝟitatꝭ ſecluderēt: pbis ꝟo ⁊ nature p̄ncipia ſecreti⁹ rimā-
tib⁹ occultas nature oꝑatiōes pādcrēt. ars eadē ī ſe nulli⁹ laboris. ſꝫ op⁹ eſt
auctores alchimie — mulierū. ⁊ vt aiūt lud⁹ puerorū. Hui⁹ auctores p̄cipui fuere Hermes Geber
Auicēna: ⁊ hi q̄s tur ba pꝛoꝝ cōmemorat. moderniores aūt Raymūd⁹ lulij.
Arnold⁹ de noua villa. Albert⁹ magn⁹ q̄ꝝ oīm vn⁹ finis: ſed ꝑcedēdi mod⁹
diuerſus: oīs tñ ī limitib⁹ nature cōcluſus: e q̄b⁹ oīb⁹ huiuſcemodi trāſmuta-
tiōis poſſibilitas indubitata cōcludit̄. Sed ꝓculdubio ab his q̄ diuitib⁹ et
p̄ncipib⁹ ſe iūgūt ⁊ magna ꝓmittūt nequaq̄ꝫ attingit̄. Nā ſi ſcie hui⁹ ſecre-
a quib⁹ alchimiſtis cauēdū ſit — ta noſcerēt: ſeſe vtiqꝫ occultarēt: de theſauro tanto grās deo agerēt paupi
b⁹ bn̄facerent: nec alioꝝ opib⁹ indigerēt. Ab illis aūt maxime cauēdū: q̄ aut
receptas ꝓbatas: neſcio a q̄b⁹ Magnatib⁹ ſe hr̄e gl̄iātur lunā figere: et ad
gradus auri mediocris aut optimi tingere: mercuriū coagulare: ꝑtē cū ꝑte
⁊ varia augmēta poſſe efficere mētiri non verent̄ a q̄b⁹ nimirum tot hoim
millia decepti ⁊ alieni auri cupidi. ꝓprij ꝟo ꝙ habuere in ſūptuoſis expēſis
largiores oīno defecerūt: ⁊ quotidie deficiūt: nec aleō piculo cautiores deſiſt-
unt. Qd cū ī magnū reipublice detrimētū ꝟgat nō ab re eſt: ſi a magiſtra-
tib⁹ ⁊ cōi bono ꝓuidentib⁹: a fatua eorum preſumptione coerceantur. videnť
enim eſſe ⁊ de nūero illorū de quibus Paulus apl's ſcribit. Semp diſcentes
2 ad thi 3. — ⁊ nunqꝫ ad ſcientiam veritatis ꝑuenientes.

De vegetabilibus. Cap XXVI. Ma.

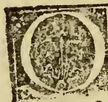

Quartū gen⁹ mixtorū eſt vegetabiliū: vt ſunt herbe: arbores
⁊ cetera hmōi. Di. Horū originē pandas. Ma. Si diuinꝭ
pꝛi traditionē attendim⁹ hec a p̄mordio ex terra iuſſu creato
Moyſes Gen. 1. — ris ꝓdierūt cū ait. Germinet terra herbā virētē ⁊ facientē ſemē
⁊ lignū pomiferū faciēs fructū iuxta gen⁹ ſuū: cui⁹ ſemē in ſe
met ipo ſit ſup terrā. Ecce creator oīm vegetabilia ſl' in eſſe ꝓdire iuſſit: ⁊
vt ſe p multiplicatōem indiuiduorū in ſpecie cōſeruarēt in ſemetipis ſemē
habere dedit. Et non mō vegetabilibus: ſed ⁊ cunctis animātibus hoc fe-
cunditatꝭ bn̄eficiū preſtitit. De hac re diuū Auguſtinū ⁊ theologū ⁊ pꝛm
aug. de tri. li. 3. c. 8. — excellentiſſimū in de tri. li. 3. diſſerentem audiamus. Omnium quippe rerū
(inquit) que corporaliter viſibiliterqꝫ naſcuntur: oculta quedam ſemina in

stis corporeis mundi hui⁹ elementis latent. Alia sunt eñ. hec iã conspicua
oculis nostris ex fructib⁹ ⁊ aïantib⁹. Alia vero illa occulta istorum seminũ
semina. Vñ iubente creatore pduxit aqua primũ natatilia: ⁊ volatilia. Terra
aũt prima sui gñis germina: ⁊ prima sui generis aïalia. Nec eñ tũc hui⁹
cemõi fetus ita pducti sunt: vt in eis q̃ pducta sunt: vis illa ꝯsumpta sit:
ꝫ plerũq; desunt cõgrue ꝑpamentorũ occasiones: q̃bus erumpãt et species
suas pagant. Ecce eñ breuissim⁹ surculus semẽ est: nam conuenienter mã
datus terre arborẽ facit. Hui⁹ aũt surculi subtili⁹ semen ali q̃d eiusdem ge-
neris granũ est. ⁊ hucusq; nobis visibile. Jam vero hui⁹ etiã grani semẽ q̃s
uis oculis videre nequeamus rõne tñ cõiicere possumus: q̃ nisi talis aliqua
vis esset in elementis: nõ plerũq; nascerent̃ ex terra que ibi seminata nõ es-
sent Nec aïalia tã multa: nulla marium feminarumq; cõmixtione p̃cedente
siue in terra: siue in aqua: que tñ crescunt ⁊ coeundo alia pariunt cũ illa nul
lis coeuntib⁹ parentib⁹ orta sint. Et certe apes semina filioꝝ non coeundo
concipiũt: sed tanq̃ sparsa p terras ore colligũt. Inuisibiliũ eñ seminũ crea
tor ipe creator est omniũ rerũ: q̃m quecunq; nascendo ad oculos nr̃os ex-
eunt: ex occultis seminib⁹ accipiunt pgrediendi primordia: ⁊ incremẽta de
bite magnitudinis: distinctõnesq; formarũ ab originalib⁹ tanq̃ regulis su
mũt. Et infra Ista quippe originaliter ac primordialiter in quadã textu-
ra elemẽtoꝝ cuncta iam creata sunt: sed acceptis opportunitatib⁹ prodeunt
Nã sicut matres grauide sunt fetib⁹: sic ipe mũdus grauidus est causis na- idẽ. c. 9
scentiũ. Et vt testatur Ambro. in hexa. nequaq̃ fieri põt vt nõ: aut semini
bus vtant̃ vniuersa gignẽtia: aut habeant aliqua que videantur cũ virtu-
te seminũ conuenire. Et vt Aug. Sup Geñ. li. 5. differit. arbor ex arbore per
surculi plantationẽ: ex semine arbor ⁊ semen ex arbore sed semẽ ex semine
nullo mõ nisi prius interueniat arbor nascet̃. Dis. Luculentissime do- ambro. li
ctor hic egregius: que aïo meo de his insidebãt dubia dissoluit. Mirari eq̃ ca. 6.
dem ampli⁹ nequeo: cur ex terra puluerisata: cribrata: ⁊ omni humana in- augustin⁹.
dustria seminib⁹ euacuata: spõte pululsant plante: ⁊ quidẽ in figura virtu
te colore: sapore ⁊ specie diuerse. Sic et de his que in aque supficie vident̃
oriri: quia elementa (que in superiorib⁹ apud nos pura nõ esse aiebas) se-
minib⁹ taliũ sunt impregnata. Sed congrue tẽporamẽtoꝝ occasiões qui-
bus ea erumpere dixit que sunt? Mag. Has qualitatũ primarũ actio
nes ⁊ celorum influxus in pportione nature concurrentes intelligo: ⁊ acci ibidẽ vbi
dentes causas (vt ipe doctor ait) secundũ naturam forinsecus adhibitas li. 3. de tri.
His equidem ea que secreto nature sinu abdita continentur: ⁊ foris crean
tur quodammodo explicando mensuras ⁊ numeros ⁊ pondera: que in oc-
culto acceperũt ab illo qui omnia in mensura ⁊ numero ⁊ pondere dispo
suit. Idẽ ꝫ diffusius libro. 6. super Geñ. psequit̃ ⁊ omnia primit⁹ a deo cre
ata fuisse: ⁊ p seculi tractũ ex occ͞lto i maĩfestũ locis ꝯgruis exercẽda testat̃.

De cremento ⁊ distinctiõe plantarũ. Ca. XXVII. Ma.

Irt⁹ nanq; ⁊ influxus coelestis supficiẽ terre penetrãs ptes subti
liores: q̃b⁹ dicta seminalis vis occ͞lta ıest: i sũmũ resoluit: rursusq;
ꝯdẽsat: ⁊ in radicis spẽs trãsfigurat. hec i fixa terre tãq̃ mr̃i vtu
te caloris ꝯnatural⁹ ⁊ sup celesti: hũorẽ terre circũiacẽt̃ alterat ⁊ nat̃e sue
ꝯueniens ẽ attrahit: ⁊ i sui ⁊ plãte subãm cõuertit. Vñ plãta radice loco
oris q̃ nutrimẽtũ accipit: ⁊ medulla p stõacho corde ⁊ epate vtit̃ i q̃b⁹ ac
ceptũ nutrimẽtũ digerit ⁊ digestũ ptib⁹ singulis p venulas subtiles trans-

ambrosius mittit.Stipitē ꝑ corpe medullā continente:corticē ꝑ cute stipitem ꝓtegē
in hexame- te Folia aūt ad fructuū defensionem et nodos loco neruoꝝ mēbra colligā-
rō.li.5.c.14. tium accipit Fructum vero in vsum viuentium ⁊ ornatū vniuersi.semē in
sup ꝑ spēi cōseruatiōe gignit.Et in hec ꝙ elementorum ptes ꝓportionabi
liter distribuit.Terreum nāq ꝙ mltū est ī stipitis ⁊ duaꝝ ptiū substantiā
transit.humidum aquosū ꝙ parū est in foliaꝝ corticē.Aereum subtile qd
est minus in florē.qd aūt viscosum in fructū assumit.In eo aūt qd semē-
tis vices agit:igneū qd minimū est delitescit.Per terrā coheret:ꝑ aquam
se diffundit ꝑ aerē ⁊ ignē planta cōsurgit. Dis. Plātas igit ꝗtuor ele-
ment̄ ꝯstare asseris. Mag. Etiā. Dis. Cur igit nō in aq̄ aere aut ig-
ne quēadmodū in terra pullulant aut nutriunt̄ cū ⁊ in his ꝙ singul' sin-
gula elemēta ꝑmixta sint. Mag. Elemēta apd nos ⁊ fortasse in toto
vniuerso iā nō pura ſʒ sibi ī oībꝫ mixta.Ambro.affirmat ⁊ ī naturalibꝫ ex
ercitato facile ꝓbatur.Plantas aūt nō in singul' oriri oībꝫ māifestū.Hu
ambro'.ī in ius aūt causā(qꝛ q̄ris) ex sapioribꝫ accipe cū terreū ī oībꝫ abūdare:cetera
i hexa.li.ca. aūt in q̄ntitate minore ⁊ a terra coherentiā plātis inesse oñsum est hinc in ter
sexto. ra figunt̄ ⁊ sufficiens nutrimētū iueniūt.In aq̄ aūt ad tps nutriri sed figi
nō pūt(paucis dēpt̄)ī aere ꝟo diuti':aut nutriri aut fingi ꝓpter sui subtili
tatē nequnt.In igne ab excessiuo calore citi' emarcescūt. Di. Oēs itaq
plātas a dñio terreas asseueras? Mag. ita sentio. Dis. Vn̄ ḡ ꝗdā cali-
das ⁊ hūidas mlti scribūt:cū neutra haꝝ q̄litatū terre cōueniat? Mag.
In plātis si ptes ītegrales.cōsideras ipas terreas a dñio dep̄hēdes.Si aūt
ptes ꝟtuales.⁊ qualitatū gradus attendis:quasdā calidas ⁊ siccas: alias
calidas ⁊ humidas.alias humidas et frigidas:nōnullas etiam frigidas ⁊
siccas inuenies: et hoc vel in gradu primo scd̄o tertio aut quarto scd̄m q̄
litatū intēsiōes ⁊ remissiōes.nā scd̄m has:similiter ⁊ ptiū elementaliū: in
ꝓportione multiplici variant̄ plāte nō mō in virtutibꝫ:verūetiam in fecūdi
tate:mō germinādi et effigie.Creator equidem olm(vt ꝑmisimus)vim hec
oīa cōtinentē sic indidit:vt cōgruis tēperamētoꝝ occasiōibꝫ qd in secreto
nature sinu abditū est in ꝓpatulū ꝓdire possit.Vn̄ quedā sunt q̄ ex radice
vnicū stipitē habēt:ex quo rursus rami:et ex his folia pullulant:⁊ sunt ar
bores.Quedam ex radice nō stipitē:sed ramos et ex his folia generāt ⁊ sūt
frutices.Quedā ex radice:nec stipite:nec ramis medijs folia germinant et
sunt herbe.Ex oleribꝫ aūt sunt que ex vna radice stipites ⁊ ramos mltos
accipiūt Et rursus quedā fructificāt:q̄dā sine fructu oī tpe manēt.Fruc-
tifere ꝑm digestiones semel tm̄ aut pluries in anno fructificant Fructū au
tē aut sub folijs sup folia in medio:sub cortice a stipite:aut a radice ꝓdu-
cūt.Amplius quedā oleū stillāt:q̄dā folia nō habēt:quedā etiā floribꝫ ca-
rēt.Oībꝫ aūt vt ait Plini' inest sex' diuersitas.in eadē ꝟo plāta teste pho
Plinius. vterq sexus non repit̄:ab auibꝫ semē deuoratū et egestū integ ū:si in rima
aristo. corticis ceciderit nōnūq pullulat.fitq vt in quercu:aliaue arbore cerusus
aut alterius generis planta reperiat̄.In his aūt que ꝑ surculi isertionem
in alieno stipite crescūt:natura stipitis in surculi naturā cōmutat̄.Sʒ his fi-
ambrosius nē faciamus Nā vt ait sanct' Ambrosi' in hexameron.li.5.ca.15.Inexplica-
bile est singulaꝝ rerum ꝓprietates exquirere.et vel diuersitates earū mani-
festa testificatione distinguere vel latentes occultasq causas indeficiētibus
aperire documētis.Et rursus.Quis aūt possit cōprehendere varietatem:
spēm gratiamq pomorum singularum quoq vtilitatem arborū: fructuū
succorumq proprietatem

De animalibus. Capitulum XXVIII. Dis.

D sequentis igitur ordinis mixta descendas. Mag. Que sequũtur quinti generis mixta animalia sunt irrõnalia: que in p̃nti q̃druplici ordine distinguim⁹. Sunt eñi quedã (vt ait scriptura) volatilia: quedã natatilia: quedam reptilia: ⁊ quedam gressibilia. Quorũ exordia ꝓpagationes ⁊ naturas in mediũ ferre ingeniũ vacillat: calamus repetet: et epitomatis breuitas nõ addmittit. Di. Saltem que iã ĩ ꝓmptu sunt verbis planis: succinctaq₃ orõne in vniuersali patefacias. Ma. Facile q̃dem tuis petitionib⁹ acq̃escerem: sed ea breuitate q̃₃ expetis et obscurus fio. ⁊ emulis quib⁹ me feriant iacula administro: verũtñ (non illis: sed tibi optime indolis adolescẽti in hoc epitomate obsequi statueram: vt petis p̃memorato ordine singula sub breuitate transcurram. Di. Probe

De volatibilibus ⁊ generatione ouorũ. Ca. XXIX. Ma.

Olatilia aues sunt: que alis seipas p̃ aera quo tẽdũt mouẽt. Hoꝝ ꝑmordiale exordiũ siłr a creatore est: qui disticta elementa ꝓ capacitate sua viuentib⁹ decorauit. aera quidẽ volatilib⁹: aquã natatilibus: terrã gressibilibus: ⁊ hec vtraq₃ reptilibus: ignẽ aũt q̇ ꝓpter sui debilitatẽ ⁊ siccitatẽ viuẽtibus habitaculũ p̃stare nõ põt: a viuenti aĩa nudũ reliquit. Di. Hec legislatoris historia pandit naturalẽ volatiliũ gñationẽ edocto. Mag. Volatilia q2 se in numero ꝯseruare nõ p̃nt (q̃niã corruptibilia sunt) ab auctore nature dicẽte. Crescite ⁊ multiplicamini ꝓpagationis vim acceperũt: qua se in specie cõseruẽt. Fit aũt hec ꝓpagatio ꝑ semĩs decisionẽ. vñ ⁊ in ip̃is sexuũ discretio est: ⁊ nos in sequẽtibus masculũ gallũ: ⁊ femellã gallinã appellabim⁹. His equidẽ duob⁹ coeũtib⁹ in matrice galline oua cõcipiunt. ⁊ ex illis pulli nascunt. primũ de ouis: demũ de pulloꝝ formatiõe tractabim⁹. Di. Qua vñ aut quõ generant? Ma. Ex spermate galline cuius ꝑs humidor ad extremitatis se expandit: ⁊ fit albumẽ terrestris vero ad centrũ se cõtrahit ⁊ fit citrina. ⁊ vitellus dici solet. ⁊ hec duo ꝓpter nature diuersitatẽ telis ꝑuis sepant In q̃busdã tñ ꝓpter caloris debilitatẽ colores hi disticti nõ sunt. vt in ouis pisciũ Ouũ cõceptũ calore matricis cui colligatũ est vegetat. donec ad cõplemẽtũ ꝑueniat. exinde vinculo quo matrici iungit rupto in lucẽ ꝓdit eo ordine. vt ꝑs acuta q̃ matrici adherebat vltimo exeat. testa in ventre mollis est: ne ꝑturiendo ledat mox aũt edita frigore durescit. Quantib⁹ nõ eadẽ est natura. nã q̃dã semel tñ in anno ꝑturiũt vt rapaces. quedã pluries vt colũbe. galline aũt domestice multotiẽs. ⁊ he cito deficiũt: qm̃ cib⁹ in sperma transit. Di. Scite hec dicta videt. Sed ad q̇d galli coitũ necessariũ arbitrare. cum ouũ ex solo galline (vt ais) spermate formet? Mag. Ut seminalẽ spm̃ imittat: quo ouũ ⁊ sustentat ⁊ fecunditatẽ accipit. Vñ gallina sine gallo ouans: aut ex inani alterius galline cõcubitu. aut osculo vel olfactu galli. vł flante zephiro oua q̃dẽ parit sed sterilia: que oua venti appellant. fit aũt hoc sepi⁹. nõ eñi gallina tñ q̃₃tũ gallus coitũ appetit. ideo multis gallinis gallus vnus sufficit.

De pulloꝝ ex ouis gñtiõe formatiõe ⁊ dr̃sitate. Ca. XXX. Ma.

Ua itaq₃ galli ꝯcubuit ꝯcepta a gallinis: nõnũq₃ a gallis interdũ alternati ab vtrisq₃ fouent. Albumẽ qđ calidũ ẽ ⁊ hũidũ ĩ q̃ ⁊ vis seminalis a gallo trãsfuso latitat. calore incubãt alteratur: ⁊ in triduo vel circa guttula q̃dã sanguinea in albumine v̇sus oui acumẽ apparet: ex qua cor pulli format. fitq₃ circa idẽ

vena magna in vmbilicos duos ramificata: quoꝝ alter ad telā vitelli. alter ad eā qua pullus cōtinetꝛ ptendit per ꝑmū pullo cibus de vitello ministratꝛ: reliquus secūdine deputatꝛ. Di. Subam igitꝛ pulli ex albumine: nutrimētū

De nutrimento pulli in ouo

vero ex vitello asseris. Ma. Sane. In argumētū huius accedit ꝙ vitellus cōtinue minuitꝛ. ꝛ si ꝙ residuū est nascētē pullū ī vmbilico seq̄tꝛ. vt statī natꝰ cibū habeat cōueniētē. in pfectis aūt iā vmbilicus nō apparet. Di. Nōdū nascentꝛ cōditionē: sed exurgētiū mēbroꝝ formationē q̄ro. Ma. In decem diebꝫ oīa mēbra pulli māifeste apparēt. ꝛ inter hec caput maximū. seq̄ntibꝫ decē fortificantꝛ ꝛ ordinatiusꝰ distiguuntꝛ. ꝛ a spū vitali singl'a viuificantꝛ. ita vt die vicesima pullus iā vociferare īcipiat. Hec aūt est positio ipius in matrice: vt caput s̄ pedē dextriū habeat: ꝛ ala dextra caput tegat. Omis m̄ī pedes nascitur ex acuta oui parte. Ex ouis aūt oblōgis galli: ex rotūdioribꝫ galline freq̄ntius gn̄atur. Di. Sed q̄d de ouis in quibꝫ nōnūq̄ꝫ duo vitel

Vultur. Phenix

li cōspiciuntur? Ma. Hec ex duplici coitu ꝑ aggregatiōem duoꝝ spermatū cōcipiūtur. Et siquidē fit tela vtrūq̄ꝫ distinguens gemellos: sin aūt pullū mōstruosum percant. Vultures aūt vt refert sctūs Ambro. in hexa. li. v. c. xo sine cōcubitu cōcipiūt ꝛ generāt. Et de carnis p̄mortue Phenicis hūore vermis exurgit. et processu temporis in prioris speciem reparatur.

De membroꝝ in pullis diuersitate. Cap. XXXI. Di.

Nde q̄so tantā in organis ꝛ mēbris volatiliū diuersitatē natura ingemauit? Ma. De interioribꝫ si q̄ris: ea ad opa vegetatiue necessaria ex his que post hac dicemꝰ cognosces. Exteriora vero ad alia opa: maxime aūt ad ea q̄ p̄de deputātur accōmodata sūt. Vñ q̄busdā visum acutiorē. alijs aut obtusiorē dedit. Acutū quidē rapacibꝫ vt a remotꝛ p̄dā cognoscant. ceteris vero q̄ circa terrā aut aquas versātur obtusiorē. q2 alimēto sunt ꝓpinquiores. Palpebras hn̄t mēbranulas nō carneas. nec oculos nisi per inferiorē claudūt ꝓpter duriciē corij cōtinentꝛ caput

Ambro. in hex. libro. v. cap. xx.

Dentibꝫ carent: ꝛ ꝓ his vtūtur rostris que rursus in rapacibꝫ acutiora sūt ꝛ adunca. vt p̄dam capere: ꝛ captā facilius dilaniare possint: qm̄ carnibꝫ vescuntur. ideo etiā vngues ceteris hn̄t magis aduncos. In aq̄ticis rostra sūt lata. vt ipis ꝓ hamo ꝛ collo ꝓ arundine hami: ꝛ pedibꝫ latꝛ (q̄ꝝ ꝛ digiti mēbranis ligātur) ꝓ nauigio vtātur loco anterioꝝ pedū alas hn̄t. volando se

Aues non mingunt

cauda dirigūt. Pectꝰ est acutū vt volādo paucū aeris moueat: ꝛ aera citiꝰ diuidat. Carnosum tm̄ est ne ex freq̄ntī aeris impulsione aut ledatur: aut īteriora infrigidātur. Nō migunt qm̄ parū bibūt: ꝛ si q̄d supflui sepatur in pl'uarū subam vertitur. Cetera pticularīꝰ īq̄rere nō ē p̄ntꝛ negocij. Sūt em̄ vt ait Amb. auiū gn̄a diuersa: q̄ mēoria aut cognitōe ꝯp̄hēdere q̄s possit?

De aquatilibꝫ. Capitulū. XXXII. Ma.

B aere itaq̄ꝫ in aquā delapsi. eā si possumꝰ trāsnatabimꝰ: spaciosū ꝛ magnū eq̄dē ē mare. ꝛ illic reptilia q̄ꝝ nō ē nūerꝰ. ꝛ aīalia inq̄t ꝓpheta pusilla cū magnis. Di. Et q̄ hec viderūt? Ma. Qui descēdūt mare in nauibꝫ faciētes opatōes ī aq̄s multꝛ. ipi in q̄t viderūt opa dn̄i ꝛ mirabilia eiꝰ ī ꝓfūdo. Pl'a eq̄dē ī mari q̄ꝫ ī terris sūt. ait Ambro in hexa. Et ea q̄ ī terris viuūt: ab his sibi noīa vēdicarūt. eo ꝙ priꝰ ī mariūsta ceperūt diuersis q̄ꝫ flūinibꝰ. Et ea q̄ timemꝰ in terris: amamꝰ ī aq̄s. Etem̄ noxia in terris in aq̄ īnoxia sūt. Atq̄ꝫ ipi āgues sine venēo. Leo terribilꝛ in terris dulcis in fluctibꝰ: sic videre ē de ceteris. Verūtn̄ vt testatꝛ Petrꝰ Lōbardꝰ oīa creata sūt īnoxia. sꝫ ꝓpter petm̄ facta sūt noxia. nihil itaq̄ꝫ hoī nocuissēt si nō peccasset. sꝫ hec theologie resuātes ad ꝓpositū reuertamur. Di. Videris astruere ꝛ aq̄tilia ꝑ creationē ī cē ꝓdijsse.

Ma. Moises hec docuit. Dixit eñ ds (vt ait). Producāt aq̄ reptile aīe viuē
t. Oīe aūt. q̄ natat reptādi hʒ vel spēm vł naturā. vt asserit Ambro. Et ne
hec in seipis deficerēt: ipis gn̄atiōis fecūditatē creator colcauit dicēs Cre-
scite ⁊ multiplicami ⁊ replete aq̄s. Fit aūt plerūq̄ hec gn̄atio p semis ppa- Genesis.i.
gatiōe;. vn̄ ⁊ ī aq̄tilib⁹ seu piscib⁹ sexuū discretio ē ⁊ ī plib⁹ corpis mole pʒ. Amb. vbi
Nā fēie marib⁹ ⁊ maiores sunt ⁊ lōgiores: carne quoq̄ duriores repiūtur. sup. cap. i.

De pullificatione pisciū. Ca. XXXIII. Ma.

QUi sexu discernūtur vētrū attritiōe coeūt: tāta aūt celeritate vt
visū fallāt ordinē tñ nature suāt ī sexu ⁊ gn̄e. vt nūq̄ piscis cū
alteri⁹ gn̄is pisce cōmisceat̄ dēpta murēa. q̄ sibilo vipe ad litt⁹
euocata cū ea coit. vt refert Amb. in hex. Tpe itaq̄ coit⁹ par cū
pari ābulat. femella oua ɔcipit in matrice: q̄ tñ nō pficiunt̄ do
nec piāt̄. tūc eñ mas ea subito seq̄t̄ ⁊ sele suo aspgit̄. aspsa ab aq̄ vt a blā-
da nutrice fouēda suscipiunt̄ p⁹ diē albescūt. dehic ocli apparere incipiunt
⁊ celeriter cōplent̄. maxie aūt si mlto sele pfusa fuerit. Primū ex residuo oui
hūore dehic ex aq̄ nutriunt̄. q̄ aūt masculo spmate tacta nō fuerit sterilia
manēt femella etiā maiorē ptē ouor̄ suor̄ pt⁹ tpe deglutit. q̄ forfasse sagax
natura puidit ne tota vnda piscib⁹ ipleat̄. hinc etiā magni corpis pisces p
paucor̄ filior̄ sūt Di. Quid aūt de his q̄b⁹ nō inest sex⁹ dr̄sitas? Ma. In Anguilla
omnib⁹ vtrūq̄ sexū esse astruūt sola dempta anguilla que scopulis se atte-
rit. eaq̄ strigmenta virtute influentiar̄ viuificata in anguillarū spēm trāse
unt. vel vt a ít pbs viscositatē p aures cōcipit. atq̄ fetū gn̄at. Quedā etiā e
pisciū gn̄e rore celesti (vt aiūt) cōcipiunt̄. sicut ostree ⁊ que in cōchilib⁹ degūt
⁊ quidē ex limo ⁊ putredine erūpūt. Di. Facile his fidē habeo. cū smonē
diui Augu. de mūdi fecūditate mēte reuoluo.

De diuersitate mēbror̄ in gn̄e pisciū. Ca. XXXIIII. Ma.

NEc in hoc gn̄e alantiū: natura in mēbror̄ distīctiōe defecit.
Nā pmū corpus oblongū edidit: q̄ aq̄s facili⁹ diuidāt: id q̄
q̄ corio leni aspo squamoso aut spinoso texit loco: māuū pe-
dūq̄ brācias ⁊ pīnulas q̄b⁹ se moueāt ordinauit. Cauda aūt
natādo oēs se regūt. hāc etiā cū dormiūt parūp mouēt, asserit
Plini⁹ sensuū vias hn̄t ocultas ne aq̄ ledant̄ pter oclos q̄ duriores sūt nec
colores medios discernere pter visus debilitatē facile pn̄t: ob id ⁊ piscato-
res eo color̄ gn̄e vtunt̄ sepi⁹. Nō spirāt. Qd̄ nob̄ ē spūs: illis est aq̄. Sic nob̄
spūs: ita illis aq̄ viuēdi ministrat subam. brācias hn̄t q̄s nūc plicāt ⁊ colli-
gūt: nūc explicāt atq̄ aperiūt. In hāc ḡ collectionē ⁊ aptionē dū suscipit̄ aq̄
⁊ trāsmittit̄ ac penetrat respirationis mun⁹ iplet: pulmone itaq̄ carēt: hūo
rē sanguini pportionatū possident: linguā habēt: sed nō vndiquaq̄ discre-
tā a palato. Dentes sunt ipis ex vtraq̄ mādibula acuti ⁊ pminētes. vt cibū
in ore tenere: diuidere: ⁊ deglutire citius possint: ne hūiditate aque effluat.
Disci. Si aqua nutriuntur vt premissum est: dentibus non indigent.
Mag. Aqua quidem nutriuntur sed non pura: sed ea que viscositatibus
terrenis inpinguata est. vt est pluuialis ⁊ per stercorum loca transiens. Nec
illa solum verumetiam vermibus: herbis: stercoribus: carne: pane, ⁊c. ⁊
generaliter semper minor est esca maioris. ita vt tempore pullificationis
etiam nonnulli pullos deuorent. Habitatio eorum confusa non est. sed vt
ait Ambrosi⁹ Hoc genus pisciū in illo sinu maris alitur: illd̄ ī alio ⁊ qd̄ hic

abundat:alibi deest.Fouendi tamē partus necessitate quidem loca mutant
Hec de aquatilibus cōib⁹ accipienda arbitror:non de singulis mōstris ma
rinis.Nunc stilus vndarū ꝓcellis madid⁹ terras reuiset:⁊ alis excussis:repti
lia gressibiliaue peruolet.

De reptilibus ⁊ gressibilib⁹:⁊ quare deus tam diuersas re-rum spēs condidit.que etiā nobis nociue ⁊ inutiles videntur.

Capitulum.XXXV. Discipulus.

Eptilia que dicis? Ma. Que corporis contractiōi ⁊ extensiōi in-
nituntur:quib⁹ se in anterius mouēt.parte equidē anteriore se extē
dunt:qua si aliqd solidi apphendūt:reliquū corpis post se trahūt
Et haec rursus trifarie partiūtur.Sunt em̄ que squamis ꝓ vnguib⁹
et costis crurium loco vtuntur:⁊ serpētia dici possūt.vt colubri.Et sunt q ore so
Serpētia. lidū cōprehēdētes se trahūt:que trahētia dici solēt.vt vermes.Et sunt que
q̄uis pedib⁹ moueant:magnā tn̄ corpis ptē terre applicāt:⁊ cōmuni noīe
Trahentia reptilia appellātur.sicut lacerte.stelliōes.⁊ plēs vermiū species.Que vo pedib⁹
gradiūtur duob⁹ pluribusue semp tn̄ equalib⁹ ⁊ reliq corpis pte terre non ini-
tuntur gressibilia sūt.Et hec oīa cōditor rerū ab initio verbo suo in esse pdire
iussit dicēs.Producat terra aīam viuentē in genere suo iumēta ⁊ reptilia ⁊
Reptilia bestias terre sm̄ species suas. Di. Quid creator facere voluit tāta animali-
um diuersitate:cū multa sint hūano generi nō modo inutilia:verūetiā no-
ciua? Ma. Noli ponere os tuū in celū:aut in altū extollere cornu tuū ⁊ lo-
qui aduersus deū iniquitatē.Sed pone ori tuo custodiā:⁊ ostiū circūstācie la
bijs tuis:⁊ phibe linguā tuā a malo:et labia tua ne loquātur dolū.nō em̄ po-
tuerūt a deo bono nisi bona fieri.vt et Plato affirmat ⁊ Augustinus in En-
Plato in chiridion cap.xi.cōprobat.Nature igit oīes:qnīā naturaꝝ prorsus oīm sū-
thimeo me cōditor bonus est:bone sunt.Et in de ciuitate dei li.xi.Nullā oīno na-
Aug.de ci- turā malā astruit:sed a terrenis vsq ad celestia inquit:et a visibilib⁹ vsq
uit.dei.li.xi c. ad inuisibilia sunt alia bona alijs alia meliora:ad hoc inequalia vt essent
xx.⁊ li.83.q oīa que artificis sapia metiēda sunt.Faciūt em̄ oīa ad decorē vniuersi quē-
admodū mlte rerū species diuersis colorib⁹ a pictore in eadē pariete effigia-
te.Et sicut in specie visibili hoīs.si vnū radatur supciliū q̄ ppemodum nihil
corpori:et q̄multū detrahit pulchritudini.vnde ⁊ Ambro.in hexacron.Sin
Ambro.li. gula coꝝ que generātur e terris specialē quandā rōnem habēt:que ꝓ virili por
hexa.li.5.c9 tione cōplēt vniuerse plenitudinē creature.alia ergo esui:alia alio nascuntur
vsui.nihil vacat.nihil inane germinat terra qd tibi putas inutile:alijs vtile
est:imo ipi tibi frequēter alio est vsu vtile.Quod escā nō adiuuat medicinā
suggerit:⁊ sepe eadē.que tibi noxia sunt:auib⁹ aut feris innoxiū ministrāt
pabulū Et rursus.Laudāt etiā dracones dominū:quia natura coꝝ et speci-
es.cum videtur:nō minimū vel decoris offendit:vel in esse rationis ostendit.
Non igitur oportet res insipienter vitupare.inquit August.sed vtilitatem reꝝ
diligenter inquirere.⁊ vbi ingeniū nostrū vl infirmitas deficit:ita credere oc
culta:sicut erant qdam que vix potuim⁹ inuenire:quia ⁊ ipa vtilitatis occul
tatio aut humilitatis exercitatio est aut clatiōis attritio. Et q noxia putas
homini quadruplici rōne cōueniūt.vt ait idē sup Gen̄.Aut em̄ penaliter le-
cōn̄.ad dunt:aut salubriter exercent:aut vtilter probāt:aut ignoranter docēt.vnd di
līraꝫ.li.3. uus Hieron̄.sup Ps:91.sup illo.q̄ magnificata sūt opa tua dn̄e. Marcioni
⁊ Manicheo hereticis qrentib⁹.Si ds oīa in vtilitatē holm fecit.qd culicē
cimicē:ac pulicē necesse facere fuit.Rn̄det dicens.vt ostēderetur tibi fragilitas
tua q cognitiōeꝫ tuā in celū ponis:respice morderis a culice ⁊ cōtremuisti; qd

in celū erigeris q̄ a culice vulneraris: Sed lōgius euagantē calamū ad ꝓpo-
sitā methodū reuocemus. Di. Operepreciū est ne quā cepimus de rerū ori-
gine disceptatiōez descendente sole truncatam relinquamus.

De multiplicatiōe animaliū diuersis modis per multa sancti Augustini dicta. Capitulum .XXXVI. Ma.

Ui et reptilia ꝛ gressibilia cōdidit: ipis specieꝝ cōseruationē per
seminis ꝓpagatiōez cōcessit dicēs. Crescite ꝛ multiplicamini ꝛ re-
plete terrā. Est itaqꝫ ꝛ talibꝫ sexuū differētia: q̄bus cocūtibꝫ ex Geñ.i.
sese in matrice femelle fet⁹ format. Salamādra dēpta: q̄ꝫ sex⁹ di-
uersitatē insitā aiunt. Lacertulos q̄qꝫ ꝛ Crocodillos Corucā ꝛ Ca-
meleonē inter q̄drupedia ouare: nature inq̄sitores asseuerāt. Di. Num et
ex reptilibꝫ q̄dā sine seminis ꝓpagatiōe ex putredinibꝫ q̄busdā exoriri cōspi-
cimus: Ma. Etiā fili. Sūt eñ (vt ait diuus Aug. in de ciuitate dei li. xv. ca
vltimo. ꝛ de trini. li. 3. ca. 8. ꝛ sup Geñ. ad Lrām li. 6. ꝛ. 5. ꝛ in. 3. de trini. ca. 9.) Augustin⁹
que de q̄busqꝫ rebꝫ sine cōcubitu ita nascūt: vt postea concūbant ꝛ generent
sicut musce. Alia vero in q̄bus nihil sit maris et femine sicut apes: que semi
na filioꝝ inq̄t nō cocūdo cōcipiūt: sed tanq̄ꝫ sparsa per terras ore colligunt.
Om̄ia eñ que sequētibꝫ erāt euoluēda tempibꝫ: ꝑmitus deus simul creauit. cū
faceret mūdū. Sed quomodo: In semine inq̄t om̄ia ꝑducta sūt ꝑmitus non
mole magnitudinis: sed in potētia cāli: ꝛ rursus. Multi hoies nouerūt ex qui
bus herbis aut carnibꝫ: quarūcunqꝫ reꝝ quibꝫ lubet succis ꝛ hūoribꝫ: vł ita
positis: vł obrutis: vł ita cōtritis: vł ita cōmixtis: que animalia nasci soleāt.
Et hoꝝ que ex corruptis aīaliū corporibꝫ nascūt: in ꝑmordio nō nisi materi-
aliter. quæ ꝟo ex terra. aq̄s. vł eis que terra germināte orta sūt. Magister in
sen. li. ij. dist. 15. tota creata nō negat. Di. Nunq̄d vero que per seminis ꝓpa
gatiōez ꝛ rerū putrefactiōez nascūt eiusdē speciei cēsenda sūt: Ma. Sunt Magister
vtriqꝫ. nā q̄ ex putredine oriūt: postea cōcūbunt. vt visū est. Quod vero Auer- sententiaꝝ
rois Auicēne impingit. om̄ia nata per ꝓpatiōez etiā nasci posse per putrefa-
ctionem: nō nisi in imꝑfectis accipiēdū est. hoiem eq̄dē ex putredine nasci Auerrois
quis sane mentis asseruit.

De mō propagationis animaliū/ ꝛ formatione corpis hūani ac de natura semis siue spermatis. Cap. XXXVII. Di.

Odum itaqꝫ ordinē ac temp⁹ cōceptionis formationis ac pt⁹
singuloꝝ discurras. Ma. Rem petis fili q̄ꝫ nō tēpus nobis
cōcessum. non ingeniū. nec compendij huius breuitas admit
tit: de his aūt vniuersaliora intelliges: si ad humani corporis
cōstitutionē stilo habenas laxabimus. Di. Si itaqꝫ iuxta Co
mici ꝟbū non pōt fieri qđ volo: velim q̄ qđ fieri possit. Ma. Homini pfe-
tū compositionis gradū q̄ est sextus attribuūt: cū sit quodāmō finis oīm. Terentius
ꝛ animātiū pfectissimū. hui⁹ corp⁹ saluator mōi in ꝑncipio de limo terre for in Eunu.
mauit ait scriptura: ꝛ eidē spiraculū vite insufflans: adiutoriū ex costa vna
fecit: ꝛ ipis cōiunctis creata subiecit: ꝛ gignendi ꝟtutē cōmuni ꝟbo indidit
dicens. Crescite. ꝛc. s. ꝑ seminis ꝓpagationē. Nam masculū ꝛ feminā creauit
eos. q̄ si tempe mō. loco. ꝛ ordine naturali concūbant: celoꝝ influxu cōcurrē-
te sibi simile ꝓcreant. Homo eñ inquit Phs ꝛ sol generant hominē Dis
Ne oīm obscuritas intelligendi semitam ꝑcludat: seminis rōnem afferas.

Ma. Sentent quod ꝛ sperma dicunt. est ps vtilis vltimi alimēti post tertiā digestionē decisa: et ꝑ cōseruāda specie in vasib; seminalib; (q̄ sunt testes) cōseruata. Hoc nōnulli ab epate. alij a cerebro. alij vero ab oīb; mēbris deriuari cōtēdunt: quoꝝ sententię cōtrarię nō sūt: si semē ab epate ꝓncipaliter a cerebro ꝑ pte maiore: ꝛ ab oīb; mēbris originaliter descēdere itelligimꝰ. Mãifestū tn̄ ī supflua eiꝰ emissione corpꝰ totū debilitari: ac tādē emori: q̄ heu m̄ltis euēit: q̄ facti sunt sicut equꝰ ꝛ mulꝰ q̄b; nō est itellectꝰ. Cū eñi sit ex suba alimēti vltimi vtilis ꝛ vitali pfusa spiritu: in eiꝰ iordinata deiectiōe alimētū mēbris ꝛ vita corpori subtrahit. Multū itaq; coeūtes citius deficiūt ꝛ moriunt. vt patet in passerib;. Eunuchi vero teste Galieno diutius viuere possunt. Sed de hac re post hæc si placuerit: medicoꝝ libros diligētius pspiciat: nunc q̄d cepimus sub breuitate percurramus. Galieni

De formatōe corpis hūani ī vtero materno. Cap. XXXVIII. Mag

F Eminib; itaq; viri ꝛ mulieris decisis: ꝛ in matrice femelle recepti vniunt vnitiua virtute ꝛ actione q̄litatū alterant. ꝛ vt phisici dicūt diuꝰ q̄q; Augu. li. 83. q. q. 56. restat. in p̄mis sex dieb; totū q̄si lacti aut spūe formā accipit. sequētib; trib; est inceptio linearū et pūctoꝝ vesiculaꝝ. post hæc dieb; sex penetrat in toto sanguinitas. Seq̄ntib; duodeci solidat in carnē ꝛ extendit hūiditas nuche. Deinde post dies nouē sepat caput ab hūeris ꝛ extremitates a laterib; ꝛ vētre: ꝛ vsq; ad pfecta mēbroꝝ lineamēta format vt quattuor sequētib; dieb; singula discerni possint. Primū tn̄ mēbra ꝓncipialia formant. quę sunt cor: epar: cerebrū: ꝛ seruētia. vt vmbilicus. stomachꝰ. testiculi. de hinc his ꝓpinq̄. vltimo manus pedes ꝛ reliq̄. Constat eñi humanū corpus multis diuersisq; mēbris vicz venis. neruis. arterijs. lacertis. musculis. ossib;. cartilaginib;. adipib;. carne. cute insuper ꝛ quattuor humorib;: que sunt Sanguis Flegma Cholera: Melancholia. Ex his aūt cętera que sunt cor: epar: cum alijs in humana effigie conspectis constant: quarum creationes per virtutes quas quidā digestiuam. formatiuam. assimilatiuā ꝛ concatiuā nominant specialius distinguere epitomatis breuitas fastidit. Veruntamen hoc silentio transire nō licet q̄ organisationis motꝰ sicut ꝛ partus tempora variantur. si est calor fortior ꝛ complexio melior. Vn̄ corpus viri citius formatur corpe mulieris. Sꝫ rursus in vtroq; est diuersitas. nā masculi corpus ad minimū in. 35. dieb; formatur: ꝛ in tali motus vitalis incipit die septuagesimo: partus vero ī mēse septimo expletur. Si vero corpus q̄dragesima die formatū sit: motꝰ ē die octuagesimo. ꝛ partꝰ in mēse octauo: ꝛ illi frequētius moriūtur. Q̄d si corpꝰ in. 45. cōpleatur die: motꝰ erit die nonagesimo: ꝛ partꝰ mēse nono. Corpus aūt femelle nunq̄ ante q̄dragesimū diē: sed: sed cōmuniter q̄dragesimoq̄nto cōpletur: ꝛ in tali motꝰ die nonagesimo: et ptus mēse nono sequitur q̄ est cōmunior ꝛ ptui cōuenientior. Vn̄ in. ij. Mach. c. 7. legimus matrem septem fratrum vni dixisse. Fili mi miserere mei quę te in vtero nouem mensibus portaui. sic sapiens ait decem mensiū tempe coagulatus sum in sanguine Sapiētię. c. 7. Si autem corpus. 50. die pfectū sit motus in cētesima: et partꝰ mense decimo sequitur. Natum tamē femelle corpus citius q̄ masculi cremētū pfectū attingit. Patet itaq; iuxta Macro. doctrinā de somno Scipionis quō dies qui sunt ab hora conceptionis vsq; ad diem motus triplicati natiuitatis mēsem iudicant mensi cuilibet. 30. dies tribuendo. habent eñi oīa animalia certum pariendi tempus scribit Aristotel' homine dempto.

Marginal notes: Formatio corporis humani; Tempus formationis; Mach; Macr; Aristo. aīalib.

Potentiis aie vegetatiue

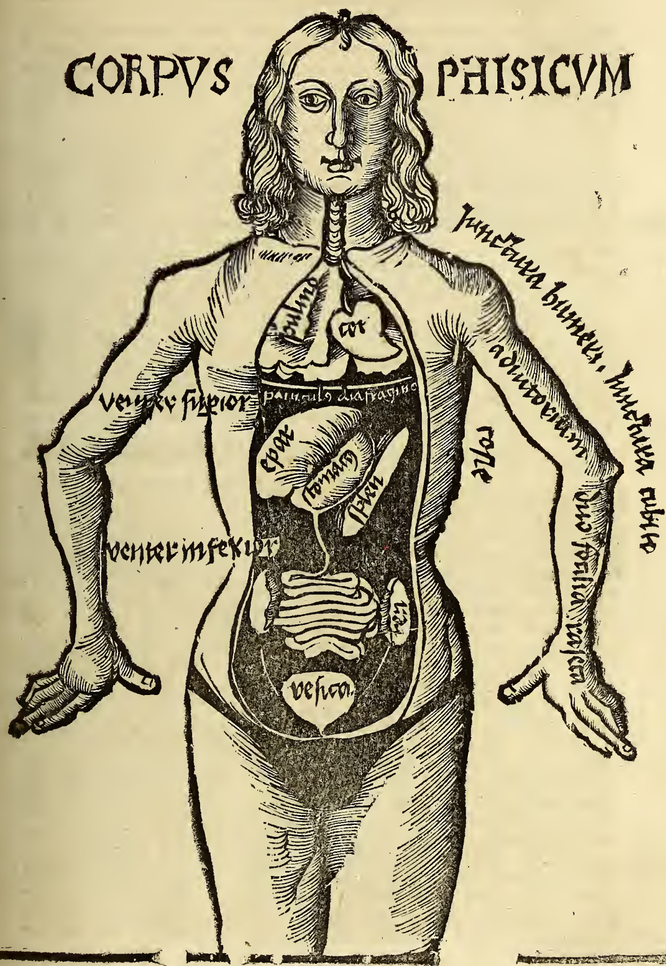

De nutrimento fetus in vtero materno. De secundina et venenositate sanguis mẽstrui mulieris. Ca. XX XIX. Di.

Etus in vtero vñ cremẽtũ sumit? Ma. In muliere grauida
cõceptu mẽstrua cõsueta fluere desinũt: et in tres partiunt̃ ptes
q̃ꝝ vna ad mamillas transit: in q̃b9 in lacteam substantiã deco
quit̃. Secunda in epate matris pfecte digerit̃. Tertia que sup-
fluitas est stat donec hora veniat vt expellatur. De prima ĩfãs
natus pascitur: de scd̃a in vtero fetus a die motus cibari incipit et auget̃
nõ tamẽ eam p os sꝫ p venas q̃ in vmbilico sunt (q̃b9 et matri iũctus est)
sumit. Cum aũt hic sanguis mẽstrualis optime sit digestus superfluitates
nullas nisi vrinales paucas in alendo fetũ relinq̃t: q̃ inter pelliculas circa
secundinã recipiunt̃: et in natiuitate simul expellunt̃. Di. Secũdinã quid
Secũdina dicis? Mag. Folliculũ in quo fetus cõtinet̃ et sequẽdo cũ eo nascit̃ vñ et
nomẽ sortitur. hic p cotilidones matrici alligatur. Est et alius pãniculus
Biles cui nomẽ biles: q̃ dimidiã partem fet9 circũdans recipit aquositatẽ vrina
lẽ ex vena vmbilicali. Est et terti9 pãnicul9 quẽ abgas noiant: q̃ totũ fetũ
circũdat. Necessari9 est aũt h̃ follicul9 p̃ter alia. vt fetũ a nociuis custodiat:
maxime ṽo a sanguine mẽstruo ĩdigesto: q̃ si nudũ fetũ attigeret statĩ ne-
caret. cũ et mulieres mẽstruose solo visu speculũ nouũ macula rubea depi-
gũt: et tenerꝫ infantẽ inficere possunt. vñ et nõnũq̃ꝫ guttule q̃dam ex eo infã
tẽ cõtingentes maculas rubeas in ipo cãnt: q̃s nec etiã p cutis excoriatio-
nem deleri cõtingit. Hic sanguis in viris ,ppter calorẽ fortiorem superflua
digerentem non est. et si quod residui est in pilos transit.

De Gemellis/monstris et abortiuis fetibus. Ca. XL. Dis.

Ucc clarius q̃ volui tradidisti. Sed restat vt cãs diuersitatis sex-
uum: gemellorum: monstrorum: et arbortiuorum edoceas. Mag.
Audisti seminũ cõceptionem esse in matrice. hec aũt (vt aiũt) sep
tem diuisa est interstitijs: quorum tria ad dexterã: tria ad sini-
strã: et vnum in medio collocatur. dextera autẽ sinistris calidiora
sunt: similiter et semen testiculi dextri semen testiculi sinistri in calore supat
Si itaque semẽ testiculi dextri in vnam ex cellulis dextre partis ceciderit
mas: si aũt semen testiculi sinistri in vnam de cellulis sinistre pt̃ recipiat̃ fe
mella gñatur. Si ṽo semẽ testiculi dextri ĩ ptẽ sinistrã ceciderit virago con
cipit̃. et cũ semẽ testiculi sinistri ĩ ptẽ dextrã trãsfert̃: vir effeminat9 nascet̃
In mediũ ṽo interstitiũ cũ semẽ recipit̃: fetus ex vtroq̃ꝫ genere pmixt9 na-
scet̃: quẽ hermafroditũ dicim9. Si aũt semẽ sit multũ: et in duas cellulas di
uidit̃ gemelli nascunt̃. q̃ tñ q̃nq̃ꝫ sed raro duplici coitu cõcipiunt̃. Silr̃ si se-
mẽ pl9 debito aut deficiat: aut abũdat: aut ĩ debito ordĩe ꝯcipiat̃: aut diuer
se spẽs cõmisceãt̃ vl' etiã si coit9 sup coitũ fecũdũ iterat̃ fet9 mõstruosis na
scet̃. Fet9 aũt nõnũq̃ꝫ ex ĩordinato motu. saltu. cibo. potu. vehemẽti terrore
matris. alijs q̃q̃ꝫ plib9 causis ante aut post cõpletã organisationẽ interficit̃
q̃ eiect9 a mr̃e abortus siue abortiu9 dicit̃ Lepsi ṽo et elephãtici (vt ait Hie-
Hiero. sup Ezechielẽ. ron. sup Ezechielẽ) tũc nascunt̃. cũ vir cũ muliere tpe mẽstruorũ cõmiscetur
causas alias si. q̃ sunt nõ excludit. Di. Est et aliud cui9 causaꝫ pãdas q̃-
so vñ. s. ĩfans nõnunq̃ꝫ pl9 vni parẽtũ q̃ꝫ alteri: iterdũ vero nulli assimilat̃ ĩ
effigie? Ma. Hui9 rei causaꝫ nõ oẽs candẽ asserũt. Sed si rem ppensi9 con
siderabim9: assilatõis causas ṽtutẽ generãtis calorẽ fortitudinẽ et imagi-
Ge. 30. natione inueniem9. Quaꝫ vltima p̃rarcha Jacob in discolorãdis ouib9 nõ

improuide p varietatē virgarū visus est. Inhæserat enī (vt ait Augu.) aīe a lo⁊ discolor fantasia ex cōtuitu variaꝝ virgaꝝ p oclos impssa: q̄ nō potuit nisi corpus qđ sic affecto spiritu aīabat ex compassione cōmixtionis afficere. vñ teneris fetuū primordijs colore tenus aspergeret. Sic reperte sunt mulieres que æthiopes nigerrimos pererunt: cū vterq̄ parens candidior esset. q2 tales imagines in cubilibus depictas coitus hora cōtemplabant. Qđ autem de virtute generant calore ⁊ fortitudine seminū dictū est: non mō de matre sed etiam de patre intelligi debet. Mulier eqdem nō mō passiue (vt quibusdam visum est) verumetiā actiue ad prolis generationē cōcurrit teste Aristo. li. de animalib. Attñ semen viri actiuitatis maioris repit. in eo nāq̄ igneitas ⁊ aeritas. In semine ṽo mulieris aqueitas ⁊ terrestreitas vincunt. vñ sperma viri se habet ad sperma mulieris vt coagulū ad lac. ob id dictū est sperma viri qualitati: ⁊ sperma mulieris quantitati infant cōgruit. Hęc autem missa facientes in pu huic libro finem imponamus.

De partu infantis: Capitulum. XLI. Mag.

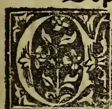

Cum itaq̄ infans tempus suū in vtero materno expleuerit numero supradicto: natura instigante fortitudine sua neruos quib9 matri alligatus est embrio rumpit: via qua cōceptus est sup caput: manib9 sup coxas extensis: mūdū ērūnosum ingredit. Interdū ṽo nō sine piculo in lat9: aut pedib9 aliq̄ nascunt: et tales nisi sagax obstetrix ẜterit cōmunit piclitant. Dis. Qua de re infans mox nat9 doloris ⁊ fletus vocē emittit? Mag. Q2 frigus inconsuetū sentit: ⁊ crudas tenerrimi carni admouere man9 abhorret queadmodū caro sauciata. vñ in aqua calida positus cōpescitur. Aut q2 q̄d maloꝝ ingressus sit ppherat quodāmodo. vñ ⁊ marem A. femellam ṽo E vagire dicūt: quasi ꝓthoplastis nostros Adā et Euā inculpātes: qui ⁊ sibi ⁊ nobis iusticiā originalem amittentes has miserias meruere. Solus autem zoroastes (vt refert Augu.) nat9 risit: nec ei boni mōstruosus risus ille portēdit. nā magicaꝝ artiū phibet fuisse inuētor: q̄ q̄dē illi nec ad psent vite vanā felicitatē ꝯ suos inimicos pdesse potuerūt. A Nino qppe rege Assirioꝝ cū esset ipe Bactrianoꝝ rex bello superatus est. Hactenus de origine rerum naturalium ⁊ modo nascendi hominum in hanc vallem lachrimarum. Aug. de ci. dei li. xxi. cap. 14.

De sex etatib9 q̄b9 tota vita hoīs metitur. Ca. XLII. Mag.

Quid aūt post hęc circa naturā hoīs agat: patientie exemplar Job clara voce deꝓmpsit i hęc ṽba. Homo nat9 de muliere breui viuēs tēpore replet multis miserijs: q̄ q̄si flos egredit et cōterit: ⁊ fugit velut vmbra: ⁊ nūq̄ in eodē statu pmanet. Vari at eqdē p sex etat grad9 q̄ vt scribit Isidor9 in ethimolo. sunt infantia ab ortu infant vsq̄ in septenniū. Hinc pueritia vsq̄ i annū q̄rtum decimū. Ab hinc adolescentia gnationi apta vsq̄ ad annū vicesimūoctauū ab eo iuuent9 omniū etatū firmissima vsq̄ in annū quinq̄gesimū. Grauitas que est declinatio a iuuentute in senectutē anno septuagesimosecūdo finit post has q̄ntū cunq̄ vite est senectuti deputat. Hic et regi9 ꝓpheta. dies annoꝝ nostroꝝ septuaginta annis. Si aūt in potentatib9 octoginta anni: amplius eoꝝ labor ⁊ dolor. Hęc de hoīs ortu scire putile: ignorare ṽo turpe: q̄s est qui ignoret? Ceterū si q̄d aliđ te moueat: alio volumine cōmodius ptractabim9. Nunc iuxta illud Ambrosianū Art9 solutos: nocturna q̄es laboris reddat vsui mentesq̄ fessas alleuet. vale. Dis. Et tu semp benevaleas. Isid. ethi. li. ii.

Finis Libri noni

Liber decimus de anima ꝛ potentijs eiusdem. Tract. primꝰ de opinionibꝰ philosophorū circa naturam anime. Cap. I. Di.

Alue pceptore colendissime. Mag. Et tu semp saluus sis fili. Uñ est ꝙ pter solitū ante sol' ortū gressu celeri aduenis? Sane ne oīa q̄ hesterno vespi de hūani corpis gñatiōe disseruimꝰ i telligis Dis. Sane oīa vt videre videor. Unū est aūt me iu dice scitu dignissimū: de cuiꝰ natura plīma cōiectans: totā pe ne noctē insomnē duxi: formidans vehemētius: ne fortasse id silētio trāsire decreueris. Est aūt (ne longioribꝰ ambagibꝰ vtar) ꝙ viuētibꝰ vitā ꝛ motū prestat. Ma. Nō ab re hoc scitu dignissimū iudicas. de quo ferme totius mūdi sapiētes retroactis secul' dubij diuersa posterꝭ reliquere opinionis sue mōimēta. nō q2 tale aliq̄d esse dubitarent. Quādoq̄dē (vt ait
Aug. li. io. de tri. c. io. ꝛ. 7. diuus Augu. li. x. de trini.) etiā si q̄s dubitat: viuit si dubitat vñ dubitet me minit: si dubitat: dubitare: se intelligit. Sꝫ q̄ ciꝰ natura substātia ue sit in dubiū versū est. Uñ quidā (inq̄t Au.) id corpis animā existimabāt: ꝙ am
Empedocles. Ericates. pliꝰ valeret in corpe. vt Empedocles ꝛ Ericates opinati sunt. Alij sanguinē alij cerebrū. alij cor eā eē putauerunt. alij ex minutissimis indiuiduisq3 cor pusculis q̄s athomos dicut: cōcurrentibꝰ in se atq3 coherentibꝰ eā cōfici crediderūt. Alij aerē. alij ignē subām eius esse dixerūt. alij eā nullā esse sub stantiā: q2 nisi corpꝰ: nullā subām poterāt cogitare: ꝛ eam corpꝰ esse nō in ueniebāt: sꝫ ipam temperatiōꝫ corpis nr̄i vel cōpagē pmordioꝝ q̄bꝰ ista ca ro tāq3 cōnectit esse opinati sunt. eo ꝙ oēs eā mortalē esse senserūt: q2 si ue corpus esset. siue aliq̄ cōpositio corpis nō posset vtiq3 immortaliter per manere. Qui ꝟo eius substantiā vitā q̄ndā nequaq3 corporeā sed vitā oē viuū corpus animātē ac viuificātē esse repierūt: cōsequēter ꝛ immortalem (q2 vita carere vita nō potest) vt quiq3 potuit pbare conati sunt. Dis. Opinio de ani. Aristo posteri

Quae huius dubietatꝭ causa tā ingens. vt tot eleuata sapientū ingenia at tonita redderet? Ma. Hec nimirū. qm̄ cū oīs nostra cognitio a sensi bilibꝰ ortū habeat. spūales autē subē de q̄ꝝ numero est ea que viuētibus vitā ꝛ motū largitꝭ: sensibꝰ non pcipiuntꝭ facile non erat nisi ex opationibus ad substantie illius cognitionē deuenire. vnd ꝛ ex his pene oēs positio nis sue argumēta sumpsere. Qui eñ eam pncipalē aliq3 corpis pticulā dix
Opinionū diuersitas. erūt inde moti sunt. ꝙ ab ea pncipalius motū aut sensum originari cre debant. Qui vero eam sanguinē. humorē. aerē vaporē ignē. aut aliud hui uscemōi corpoꝝ putauere. cōsiderabāt: q2 sine calido ꝛ humido vita esse nō pt. Qui aūt ipam ex elementꝭ omnibꝰ aut numeris cōpaginatā tradidere ea ad vim intellectualē: cuius est omnia discrere cognoscere referebāt. Quo rū sigillatim deducendi argumenta hic locus nō est: ne epitoma opꝰ in i mensum accrescat: breuibꝰ aūt ꝛ plāis ꝟmōibꝰ ipam ad mētē peripateticoꝝ q̄ꝝ pncipatū Aristotel' tenet describā: deinc ꝟo q̄d religio nr̄a ex his: pserti aūt de intellectiua recipiat: q̄d ue respuat cōmemorabimꝰ. Di. Optime.

De q̄ddtate aīe gradibꝰ viuēdi ꝛ tribꝰ aīaꝝ gñeribꝰ ca. II. Ma.

Ristoteles pmemoratas de natura aīe positiones li. i. quem de aīa inscribit enumerans: eas tanq3 a veritatꝭ tramitte deuiā tes abijcit: ꝛ cōsequēter opinionē suam hac definitione expli cās ait. Anima est actus primus substātialis corporis phisici organici: vitā habentꝭ in potentia. Anima inq̄t (actus est). i. for

ffia:q2 actuat z informat corpus.adiungit' aũt(pmus)a q̃ actus secũdariis q̃ sunt operationes vitales.vt sentire videre z similes immediate pcedunt. Subales vo adiecit:ne aiam formã accñtalem crederemus.vt sunt icia z albedo.sed subam p se psistentẽ:ex q̃ et corpe cui iuncta est vnũ p se ens cõstituit.vñ sequit(corpis)non aũt artificialis vt est statua.sed q subiũgit(phisici)id est naturalis in q̃ cũ diuersus habeat exercere viue opationes:ptiũ in situ z figura discretionẽ expostulat hinc addit(organici)Huiuscemodi vo corpus a natura(vt hesterna luce in calce lunoni docuimus)formatum inpotentia est.vt vitã.i.aiam recipiat.adiunctũ est ergo(vitã habent in potentia)q nõnulli ita intelligũt:vt corpus organicũ informaiã vita prima q̃ est aia:in potẽtia sit ad vitã secundã.i.vitales opationes fm diuersos viuendi gradus:q̃ sunt vegetare:sentire:mouere fm locũ z intelligere.hos in alia animae definitione explicans ait.Aia est pncipiũ q̃ viuim':sentimus:mouemur fm locũ:z intelligim' pmũ. Di. Et hanc expositionẽ planiorẽ reddas Mag. Plana esse videt ex dicẽ:ni forte hoc te moueat:q2 non omne aiatũ sentit:mouet fm locũ aut intelligit. Di. Hoc ipm est quod dubietat scrupulũ iniecit.viuunt cũ(vt aiebas)plante:nõ aũt sentiũt nec pgrediunt localiter. Mag. Num sentire vident frigora z calores intensos:a q̃b9 etiã se cõtrahũt:debilitant:marcescũt:z nisi hoz excessus tempamentũ acceperint totam plante harmoniã corrũpunt.q̃ facto animã ei9 deficere ipam q plãtã emori necesse. Dis. Ita esse expientia testat. Mag. Nõ ergo supioz pfectiones omnimodo ab inferiorib9 negande sunt.Sic cũ inferiorũ pfectiones in supiorib9 inueniunt:gradu tñ excellentiore:sic z supioz in inferiorib9 gradu cernunt obscuriore:in qua re mira totius vniuersi ptiũ harmonia attendit:z gratissime speculationi materia copiose ministrat:s; nũc ad incepta redeundũ est. Dis. Nõ itaq plantas eo mõ quo aialia sentire astruis? Mag. Probe.Nec philosophi oẽm aiam corpus suũ omib9 viuendi gradibus viuificare intelligũt.vegetatiua nanq viuificando vegetat Sẽsitiua viuificando et vegerat z sentire dat:cui vt in plurimũ fm locũ moure cõiungit.Intellectiua aũt oĩm harũ pfectiones in se cõplicans: corp' q informat:viuificando vegetat:sensibile reddit:localiter mouet z intelligit. Di. Tria itaq animarũ gña distinguis.vegetatiuũ s; z sensitiuũ z intellectiuũ. Mag. Recte.verũtñ non omnia simul discutienda suscipiamus ne ordine rerum pretermissio singuloz naturas nõ explicare:sed implicare magis videamur. Dis. Sigillatim igitur hec percurramus:primũ autem vegetatiuã animarum infimam aggrediamur.

De anima vegetatiua z potentiis eiusdem de nutritiua z digestionibus. Capitulum.III. Magister.

Anima vegetatiua vis quedã est in viuẽtib9:cõuertẽs alimẽtũ in su bstãtiã aliti:vt ipm in esse cõseruet:ad q̃titatẽ debitã pueh at:z simile.i spẽ generare tribuat.In hac descriptiõe tres v egetatiue potẽtie expmunt sunt nutritiua:augmẽtatiua:et gñatiua q̃z actus z obiecta differũt.Nutritiua(cui' sũt tres act9 appõere:vnire:assimilare:cui z alie q̃tuor potẽtie ministrãt fm Auicẽnã) p attractiuã vi caloris z siccitat:alimẽtũ natẽ aliti puenies potẽtia v3 aliqd attrahit.Per retẽtiuã vi siccitat z frigoris attractũ dõec alteret z digerat retinet.Per digestiuã vi caloris et hũiditat retentũ alterat z digerit.Per expulsiuã vo vi frigoris et humiditat digestũ impurũ a puro segregatũ ex

Margin notes: ...viuẽdi / ...anie ...itio / plante ...tiant / ...imarũ ...era tria / Ania vegetatiua / potẽte aie vegetatiue / Auicenna

pellit.vñ viuens sumptū alimētū dentib in ore cōterit contritū stomacho
infundit qui missum decoquens:decoctū magno cuidā intestino quod duo
Digestio prima — denum vocant trāsmittit:id rursus ab illo p intestinū ieiunū:cui cōiūgunt
subtiles quedā vene (q̄s misaraicas dicūt) ad epar vsq̄ puenit supfluū per
lōgationē egerit. In epate scđa celebrata digestione humores q̄ttuor segre-
gātur. Quod eni calidū ⁊ siccū ē cholere rubee deseruiēs parti ad cistā fellis:
Scđa — id est cholere:et q̄ frigidū ⁊ siccū melancholie aptū parti ad splenē. Quod
aūt frigidū ⁊ hūidū flegmati cōgruū parti ad pulmonē (vt nōnull' placet)
trāsmittit. Qđ vo. calidū ⁊ humidū in epate in sanguinē mutat. Supfluū
hui' digestionis p venā kylin que spine adiacz ad renes descēdit: p q̄s co-
latū ad vesicā:⁊ inde p virgā eijcitur. Sanguis in epate generat' p venas
maiores ad minores vsq̄ ad capillares ad singula mēbra diffunditur in q̄
b vltra digestus ⁊ in hūitates secūdas conuersus ea nutrit. hui' tertie di-
gestionis supfluitas: partim p sudores emittitur partim p epar ad vias vri-
ne reuertitur:⁊ mēbroꝝ dispōem phisici p tres intercapedines q̄s in vrinali
vase cōsid erant suo mō denūciāt. Verūtn̄ qđ de humoꝝ segregatiōe dictum
Tertia — est: nō scđm pcisionē accipiendū puto. vt nihil cholere melācholie aut fleg
mat. sanguis admixtū remaneat. nā dictos humores iesse sanguini extracto
per venas experientia docet. ex corruptiōe etiā eorūdē in venis egritudines
⁊ febres diuersas phisici testant. Unde in generatiōe hūoꝝ naturaliū cui'
libet pars cū sanguine vadit ad abilitādū sanguinē: ad nutriēdū mēbra ta
lis denōiationis cui' humor: sz quidē superior ad mēbra vadit grā necessi-
tat ⁊ vnitat. vt Auicēna c. de humorib. Patet itaq̄ nutritiuā i singul' mē
Auicenna. — bris operari q̄diu alitū viuit. sz diuerse: nā dū fort est in pncipio: pl' de ali
mēto cōuertit in aliti subam q̄ calor assumpsit. ⁊ tunc quidē augmētatio
Corporis augmentatio. — fit. Posthac nō pl' sed tantū q̄ntū deperditū est restaurat. ⁊ est stat'. De-
inde debilior effecta: nec deperditū quidē restaurare pōt sicq̄ aliti corporis
diminutio. Demū ea totaliter deficiente ipm viuēs q̄ꝫ interire necesse est.
hec causa distinctionis etatū. Et si rē ppensius cōsiderem' viuens mori in
cipit: ex q̄ esse accepit. Humidū nāq̄ radicali mēbris radicalib inhibitum
i quo vita vehitur restaurari nō pōt: sz p appositōem hūidi nutrimētalis
impediri ne citi' ꝯsumat. vñ queadmodū in lychno olei ps inbibita conti-
Viuens mox natū mori icipit. — nua actione caloris diminuitur. sz ne subito tota ꝯsumat p infusionē olei
q̄ ignis in pabulū attrahit. impedit. Sic ⁊ in viuēte esse naturales docuere
paulatim igit humido radicali deficiente viuens morti appropiat: donec to
to assūpto vita vt ignis lucerne extinguat. licet hoc hūidū p viā suffocatio-
nis factū extraneū mortē causet. sz hec accidentalis. supior naturalis.

Pot aug tiue

De augmētatiua potētia ⁊ quod cuislibet rei certus ē ter minus augmenti. decrementi. et duratiōis. Ca. IIII. Ma.

Augmētatiua q̄ purū est vltime digestiōis ⁊ potētia q̄ntū in
aliti subam ptit. Subsūt aūt eidē potētie tres. Quaꝝ pma ē
corpatiua q̄ alimētū in lōgū latū ⁊ pfundū extēdēs: qđ cuiq̄
mēbroꝝ deest distribuit: q̄ pl' ē aufert ⁊ alteri addit. vñ q̄rū
dā viuētiū aliq̄ mēbra i pncipio magna sūt: ⁊ paulopost mi
nora fiūt. Scđa assimilatiua ē singul' mēbris assimilās. Ter-
tia vnitiua: q̄ assimliatū ptib aliti vnit. vt carnē carni os ossi. ⁊ sic de alijs

Calor eq̄dem naturalis cōtinuo agens in corpus viuentis nōnullas ptes cō sumit: et sub exteriora cute poros vaporibꝰ impletos relinq̄t. hos ꝟtus vnitiua expulsis vaporibꝰ: alimento assi̇̄lato obstruit: qđ si tantū sit, alimentū ptes porosas extendit: ptem etiā extremitatibꝰ adgenerat. Operat̄ aūt augmentatiua nō vi caloris ignei: cuius est digerere: eterogenia disiungere: et homogenia aggregare. sed vi caloris viuificatiui hoc est naturalis: cui assimilat̄ calor Solis: et vi caloris alteratiui disponētis alimentum ad formā carnis: medulle: ossis. &c. Et hic est calor aīalis. Per frigus aūt membra coagulat. Per siccū ꝯtinuat et cōsolidat. Per humidū retinet et terminat. Est aūt huius potētie opatio a p̄ncipio viuentis: donec certā et sue speciei cōuenientem q̄ntitatem attingat. Oīm em̄ a natura constantiū certus est terminꝰ augmenti et decremēti et durationis periodus. Ignis aūt crementū: et si per appōem cōbustibilis in infinitū posse ꝓgredi videat̄, natura tm̄ hanc appositiōem nō admittit. Si em̄ oīa essent aut ignis: aer: aq̄: aut terra: sub motus esset decor vniuersi: quē in ꝓportione q̄dam harmoniaca partium: et in q̄ntitate et in q̄litate cōsistere ex dictis manifestū est. Nō solū aūt in elementis: sed etiā in his que ex elemētis conflata sunt corporibus. qđ si enucleatiꝰ rem ppendimus: ignē nec nutriri ꝓprie nec augeri inuenimꝰ. nō em̄ idem ignis nūero cōburens: et ex cōbustibili genitꝰ: sz p̄ore corrupto aliꝰ succedit.

Augmentatio naturalis quō fiat

Ignis non nutritur.

De gn̄atiua potentia quoꝝ sit generare sibi sil'e: et oīa creata creatoris exemplata sunt in pfectione diuersa. Cap. V. Oīa.

Eneratiua alimentū depuratū et in potētia aīatum: per seminatiuā in semen descindit: in q̄ sunt oīa totius mēbra: nō quidem corpis mole: sed vi causali. Per immutatiuā semē decisum in sanguinē: sanguinē in carneā: et Embrionis subam transmutat. per plasmatiuā aūt (alias informatiuā) singlas partes suis figuris et formis discriminat. Per calidū q̇ppe et humidū mollia creat. vt sunt caro. adipes. et medulle. per calidū et siccum cōpositiora. vt cor in aīalibꝰ. et radices in plantis. per frigidū et humidū exteriora. vt pilos et folia per frigidū et siccum solidiora. vt ossa et cortices celoꝝ accidentibꝰ influentijs plasmat. Tēpus inceptionis et desitionis operationū huiꝰ potetie libro precedenti expositū est. Necessaria est aūt hec potentia viuentibꝰ. vt indiuiduū qđ se in numero cōseruare nō pōt: in specie saluet. Hoc em̄ oīm viuentiū naturalissimū operū pħi acclamant. Oīa nempe creata creatoris q̄dam exemplata sunt: in q̇bꝰ potētia: sapiētia: et bonitas eius vt per speculū et enigma cōtemplat̄: in alijs q̇dem clarius. vt in intelligētijs et hoībus. in alijs minus. vt in ceteris aīantibꝰ. in q̇busdā vero obscurius. sicut in animatis. Deus em̄ (inq̄t Aurelius Augu. li. xij. de ciuita. dei.) summa essentia est: et alijs esse dedit: sed non summū: his amplius: alijs minus atq̄ naturas essentiarū gradibꝰ ordinauit. Vn̄ in ordine vniuersi ꝟtus virtutū in itellectibili: hec in intelligentiali: q̄ rursus in rōnali. Hec in imaginatiua: que rursus in sensitiua. Hec in vegetatiua: q̄ rursus in minerali. Hec in elemētatiua: que demū in chaos confuso occultata conspicit̄. Tali nimirū ordine per ascensū inuisibilia dei per ea q̄ facta sunt intellecta conspiciunt̄. Quid em̄ (inq̄t idem li. xi. de tri.) non ꝓ suo gn̄e. ac ꝓ suo modo habet similitudinem dei. Sed hic cibꝰ solidus est grandiū: non lac paruuloꝝ. Unde digressi sumus reuertamur. Vnūquodq̄ igit̄ creatorū nitit̄ se assimilare suo creatori modo pfectiore. gn̄aliter aūt in eo qđ est, ſp esse. Oīne em̄ qđ est (inq̄t

Grad' rerū enumerant̄

Aug. de ci. dei. li. ix. c. x.

Aug. de tri. li. xi. c. v.
Ad Rom. i.

Augu.de ci.dei.li.xi.)naturaliter desiderat suū esse cōseruare:ita vt miserri mi nolint interire:sed potius miseriā eoꝝ auferri.In viuentibꝫ aūt cū viue re sit esse:alata ꝓ modulo capacitatis sue nature semp viuere saltē in sub sequentibꝫ generationibꝫ contendūt.Hanc non minimā parentū ad prolē amoris causam scriptura sepius cōmemorat. Verū tamen posteritatis cō seruatio per generationes:nec omībꝫ alantibꝫ.sed perfectis tm̄ : non orba tis:nec spontaneā generatōem habentibꝫ perfecte comperit.Tenes ne fili q̄ modo digesta sunt? Di: Teneo.apertissime em̄ singula ꝓsecutus:⁊ nulla penitus circuitione vsus es:vt questionū stimulis te excitatū iri superua caneū q̄dem:indefessa aūt aure cuncta totius auscultāda existimarē. Ma. Sensitiuā igit̄ si placet simili ꝑcurramus cōpendio. Di. Placet.

Libri Decimi Tracta.ii.incipit.

De anima sensitiua et obiecto eius.que sensibilia ꝓpria. coīa. per se et per accidens.si substantia sentiri possit.a quo fiat sen sensatio.de sensu actiuo et passiuo. Cap.Primū. Ma.

Ala sensiti. Ensitiua anima ea est q̄.foris ⁊ intus reꝝ corporaliū formas corporeas p̄sentiū ⁊ absentiū percipit. In hac descriptione:et obiectū ⁊ potentie sensitiue anime innuunt.de illo aūt p̄us: de his vero posterius dicendū. Di. Obiectū ergo sensitiue quod dicis? Ma. Rem corpalem per spēm sensibilem. Sen sibile aūt est qd̄ natū est sensu ꝑcipi.⁊ bifarie diuidit̄.Quod

Obiectum sensitiue dam em̄ per se:quoddā per accn̄s sentit̄.per se q̄dem sensibile sentit̄:quod per ꝓpriam spēm sensum īmutat:vel vnū tantū : ⁊ est sensibile ꝓpriū.vt color visum.sonus auditū.vel plures.vt numerus.motus.magnitudo.figu ra et tempus.Magnitudinē em̄ non modo videmus:sed ⁊ tangimus.sic fi gura.⁊ reliq̄ a pluribus sensibꝫ percipiunt̄ ꝓpter sensum cōem:cui ꝑticula

Sensibilia cōmunia res sensus ꝑticipant.ideo sensibilia coīa dicunt̄. nec tamē sunt ita sensibi lia per se.vt sine alio sensum īmutare possunt:sed cum sensibile per se mo uent sensum.magnitudo em̄ sine colore nō videt̄: nec sine q̄litate tangibili tactu percipit̄.aerem nanq̃ magnū nō videm⁹:nec orbem celestē (vt aiūt) tangere possumus:eo ꝙ aer coloris ⁊ orbis celestis peregrinis expers sit im p̄ssionibꝫ.tn̄ per ꝓpriam spēm īmutat.vt tenet Trub.⁊.teg. Sensibile ꝑ ac

Sensibile ꝑ accidens cidens vero est qd̄ non per ꝓpriam:sed alienā speciē sentit̄.vt campana per spēm soni audit̄.⁊ lapis in specie coloris oculo cernit̄.Hoc aūt ex eo esse di noscit̄:qd̄ subē per ꝓprias spēs sensum īmutare neutiq̃ possunt. cui⁹ qui dem manifestissimū indiciū est : qd̄ p̄sentiā subē panis ante cōsecrationē ⁊ eius absentiā facta cōsecratione sensu non ꝑcipimus.Sunt aūt q̄ substā tiarū species cū accidentalibꝫ multiplicari:⁊ intellectui tanq̃ potentie ꝓ portionate p̄sentari opinant̄. Di. Obiectū ne an sensus sensatōes causat Ma Neutrū.vt cā totalis.vtrūq̃ ꝑo vt causa partialis cōcurrit. vn̄ Aug. de tri.li.xi.ait.A visibili ⁊ vidente gignit̄ visio.⁊ hoc q̄dem effectiue.Instru

Aug.de tri. li.xi. cap.ij. mentaliter em̄ videmus oculo ⁊ formaliter visione. Pariformiter ⁊ in alijs sensibꝫ distinguendū est. Di. Actiua igit̄ potentia sensus est? Ma. Acti ua quidē:quia cum obiecto sensatōem efficit.Est ⁊ sensus potētia passiua

Aristot.2.de anima. vt ait Aristoteles.Vel q: in potentia est ad actū primū q̄ est esse:⁊ in eum a generante reducit̄. Vel q: in actu p̄mo est:⁊ in potentia ad actū scd̄m qui est sentire;in quē per obiectū reducit̄.sentire equidē dr̄.eo ꝙ sensatōem re

cipiat.siue aũt sensatõem recipiat:siue ab obiecto immutet͛:sp͛ patit͛. Immutari cũ quoddã pati est.qd si a sensibili ꝓportionato fiat:saluatiua est passio ⁊ iocũda.Si aũt a sensibili excellenti fiat: passio est corruptiua ⁊ dolorosa.nam excellens sensibile sensum corrũpit.i.non facit distinctã ⁊ determinatã sensationẽ. Di. Una ne res est sensus actiuus ⁊ passiu9? Ma. Una.nomina autem diuersa.

Queres sit spẽs sensibilis: vnde causata.ad qd necessaria.et si accidẽs sine subiecto possit subsistere.et qd ad sensationẽ necessariu sit mediũ ꝓportionate elongatum. Cap.II.

Di. Sensibiliũ rõnes ex dictis manifeste vident͛.Specierũ aũt sensibilium naturas latius deducendas arbitror. Ma. Species sensibilis q̃litas est tertię specici.Et est idolũ siue imago eius qd sentit͛ etiã intentio dici solet:nõ q: in ipam sensus vt in obiectũ tendat sed q: est id p qd sensus formaliter in obiectũ tendit:cui9 ipa est ꝓpria imago siue silitudo.Unde sensibile qd ꝓpter sui materialitatẽ in sensu per essentiã recipi nõ põt:sui imaginẽ a sensu receptibilẽ ꝓducit:per quã discerni possit.Quemadmodũ si me petro carcere recluso manifestare voluero fores carceris totus penetrare non valẽs:saltẽ imaginẽ meã in charta effigiatam mitto:quã si forte per rimulã receptã cõspexerit: q̃lis ego sum statim agnoscit.⁊ q̃to hec imago mihi similior:tanto Petrus de ꝑsona mea certior fit.sic suo modo de sensibili et eius specie accipiendum est:intelligis ne? Di. Sane.sed cum spẽs sensibilis accñs sit (q: q̃litas) quõ de obiecto ad sensum vsq3 deueniat:nondũ manifestũ est.accñs cũ subiectũ suũ deserere ⁊ in aliud transmigrare via naturę impossibile esse:a te sepius audiui.dico aũt via naturę:dubiũ nanq3 non est:deum accñtia absoluta a subiectis posse separare:⁊ in esse conseruare.vt credimus circa altaris sacra mysteria. Ma. Forti argumento oppugnas:erroneę tñ inniteris imaginatõni.Opinaris cũ vnã ⁊ candẽ spẽm nũero ab obiecto productã per mediũ vsq3 ad sensum ꝑuenire.sicut nauis de ripa ad ripã per aquã defluit. Di. Aliter tu ne sentis? Ma. Longe aliter.aut cũ obiectũ cõtinuo aliam ⁊ aliã speciem per mediũ vsq3 ad sensum multiplicat:aut in codẽ instanti totã spẽm in toto medio inter ipm ⁊ sensu3 causat: si sufficiat ꝟtus eius.Ad sensationem itaq3 necessariũ est mediũ.vt p ipm spẽs multiplicet͛.Sensibile cũ positũ sup̃ sensum sensatõem nõ facit.hoc ęidem manifestũ in visu.nõ cũ videt͛ nisi res quãta:⁊ sub pyramide q̃ta quę mediũ necessario req̃rit ne basis ⁊ conus pyramidis coincidãt.In alijs aũt sensibile positũ sup̃ sensũ:facit sensatõem realẽ.vt cultellus neruũ inscindẽs dolorẽ causat. Intẽtional͛ vero imutatio p spẽm sine medio non fit. Necessaria est etiam debita inter obiectum ⁊ sensum distantia per quã virtus obiecti speciem multiplicare possit.vnde remotiora sentire non possumus.

Si spẽꝝ m̃ltiplica[illegible] p mediũ sit ĩstãtanea aut successiua. c.III.

Disci. Ec dum oẽm de hac re tulisti dubietatẽ. Mag. Nec id p̃tendebam:sed dic qd te moueat? Di. Instantanea ne: an successiua est harũ specierũ per mediũ multiplicatio? Mag. Instantaneã ait Aristo.contra Empedoclem:luminis esse multiplicationẽ ab oriente in occidentẽ.Sunt tñ qui nec totã spẽm ab obiecto ꝓduci contendunt:sed spẽm in ꝑte ꝓpinqua medij ꝓductam:rursus aliam in sequenti

medij pte pducere astruunt: et hanc rursus aliã et aliã: donec aut ad sensũ deuentũ sit: aut vltimo pducta species pptec sui impfectionẽ: et debilitatẽ aliam pducere nõ possit. sp em̃ aiũt posterior erit debilior. Hi specierũ multiplicationẽ successiuã: et in tpe fieri necessario fatent. tpus aũt illud ppter sui breuitatẽ impceptibile: et sic instans dici posse dicũt: nõ em̃ medij diuersitas tarditatẽ efficit. eodẽ em̃ tpe aer densus et subtilis illuminant. Hec tñ in pgressu specierũ densitatẽ faciunt. In occursu nanqʒ medij densioris aut subtilioris species aut reflectunt: aut refrangunt. qd̃ qliter aut qñ fiat facile erit eo loco quo de visu loq̃ ceperim⁹ demõstrare. Di. Hi ergo Aristotelis instans p tpe impceptibili accepisse arbitrant. Ma. Ita aiunt: cõtrariũ tamẽ ipe astruit: dicens ppter tantã distantiã posse sentiri: si successiua essʒ luminis multiplicatio. Posset tñ pro hac opinione dici Aristot. cõditionaliter locutũ essʒ ad sensum. Si lumẽ in instanti medio apto pro luminis receptione applicitũ fuerit: ipm̃ in instanti illũinabit. Et hoc qdẽ certũ est ex hoc qd̃ Augu de tri. li. vi. affirmat dicens. Splendor qui gignit ab igne atqʒ diffundit coeuus est illi: et esset coeternus si esset ignis etern⁹. Ueruntamen radiũ a luce totũ et non ptem genitã alterã gigni: pspectiua docet li. i. dicẽs. Quelibet punctũ luminosi aut illuminati: obiectũ sibi mediũ totũ illustrare: sphericè qdem: si a nulla ptem opacũ habeat. aut hemisphericè: si ex vna pte opacũ obstat. vñ et ɔsequẽter subiũgit: oẽm punctũ luminosi hemisphericaliter sup mediũ radiare. Pars itaqʒ luminis a luce genita: si pariter aliam de se gigneret: non modo indirectũ radiũ cõtinuaret: sed et orbiculariter aut hemispericialialiter se diffunderet. et sic obiectũ luminosum eque in speculo lateraliter et directe opposito reluceret: cuius cõtrariũ experientia approbat. Instantaneam esse igitur totius speciei per medij multiplicationem pbabilius habetur.

Aug. lib. vi [...] Pers[...] cois l[...] ppõ[...] ibidẽ [...] tione[...]

Quõ spẽs cõtrarioꝝ distinctim simul per mediũ multiplicant et in sensu recipiunt: qd̃ vmbra: qd̃ tenebre: et q̃ accñtia solo numero diuersa in eodẽ subiecto esse possint. Cap. IIII. Di.

Restat aliud qd̃ specierũ multiplicationẽ per mediũ oppugnat multa nãqʒ sunt sensibilia cõtraria, q̃ simul a sensu pcipiunt quoꝝ si spẽs (vt astruis) per mediũ ad sensum vsqʒ puenũt cõtraria simˀ essʒ necesse est. Hoc aũt non posse fieri: rõ cõtrarioꝝ approbat. Ma. Non est idẽ de sensibilib⁹ et specieb⁹ eorundem. Spẽs em̃ cũ habeãt esse spũalius et a materia depuratũ: nec ɔtrariant: nec cõmiscent: sed impmixte p idem mediũ simˀ multiplicant: simˀr et in eodẽ sensus organo simˀ recipiũt. alias albũ et nigrũ visui simˀ p̃sentata distinctim videri nõ possent: cuius oppositũ expientia indicat. Uñ ppõ. 7. prime ptis pspectiue dicit. Radios visibiliũ impmixte mediũ illustrare. hoc autẽ facile tali expimento cognosces. Sint plꝰes candele ardentes in eodẽ cubili qd̃ illuminãt: quarũ si successiue altera post alterã auferat. illuminatio cõtinuo minuet: eo ꝙ qlibet candelabrũ ablata lumẽ suũ tollat: et a productione ipius in tali medio desinat. Rursus videm⁹ plꝰes cãdelas circa idẽ opacum cõsistentes diuersas relinqre vmbras: etiã simul ex eadẽ pte: si altera in lumine sit vigorosior. Umbrã aũt esse lumen diminutũ ppõ. 25. p̃me ptis pspectiue docet. Sicut em̃ lumen p̃mariũ est: qd̃ a luce per radiũ directũ: reflexũ aut refractũ gignit: sic qd̃ a tali lumine nascit vmbra siue lumẽ scd̃ariũ dr: illud aũt nõ in rectũ: sed lateraliter diffundit. Di. Aliud igit noĩe vmbre: et aliud noĩe tenebre significare intelligis? Ma. Aliud quidem. Umbra equidem res est: q: priuatio lucis scd̃arie. Tenebra aũt oĩmoda lucis priuatio

Umbra est lumẽ diminutũ.

Ibidẽ ppositione. 25.

Ibi[...] sitio[...]

Um[...] Ten[...]

ꝛ nõ aliq̃ res est.vt li.8.ca.de ꝑuatione ostendimus. ꝛ fortasse apud nos repi
bilis non est.Umbre aũt variatõem in q̃titate rõne luminis ꝛ opaci.lib.7.c.
de eclipsib⁹ enodauimus. Di. Memini.Verũ tñ plẽs spẽs sit esse in codẽ
.li.v. medio:dictũ Aristo.v.li.methaphisice refutare videt̃ q̃ ait:Duo accñtia so
aph. lo numero differẽtia in eodẽ subiecto esse nõ posse: lumina aũt duo in eo
dem medio solo nũero differre quis dubitabit? Ma. Dictũ Aristo.intelli
gendũ est de accñtib⁹ realib⁹ absolutis eductis de potẽtia materię per mo
tum naturalẽ.Spẽs aũt sensibiles cũ sint accñtia intẽtionalia sit esse pñt. Plura accidentia solo nũero dĩsa pñt esse in eodem.
Silr due in codẽ pr̃e paternitates:q̃ sunt relationes : sic ꝛ plures species
memoratorũ solo numero diuerse:simul in organo memorię reseruant̃.q̃
de potẽtia materię minime educunt̃.Lumina ꝙ diuersarũ candelarũ:q̃ ꝛ
si de potentia materię educta sint:non tñ per motũ:q̃ in instanti. ideo sit
esse possunt. Di. Sane.Sed vñ est ꝙ sensus harũ specierũ in medio discre
tionẽ nõ attingit:sed plẽs vnã iudicat? Ma. Quia nũerus nõ nisi varie
tate dep̃hendit̃:q̃ sine materia non est.Species igit̃ a materia plus depu
rate minus discernũt̃.Hęc aũt de obiecto:Nunc sensitiuã ipam ꝑcurram⁹.

De potẽtijs animę sensitiuę in genere Cap.V. Ma.

Uius aĩe duo potentiarũ genera sunt:vnũ app̃hensiuũ: alterũ
scd̃m locũ motiuũ.De illo ꝑus:de hoc aũt posterius tractan
dum est. Di. App̃hensiuã quã dicis? Ma. Per quã aĩal
obiectũ per spẽm app̃hendit.Et hęc rursus biptita est.Quę
dam nẽpe sensibile nõ nisi actu p̃sens app̃hendit: hęc in ex
terioꝛib⁹ corpis partib⁹ situat̃.Alia vero etiã absentia cognoscit : ꝛ in cere
bri ventriculis habitat.Prima rursus in q̃nq̃ potẽtias ꝑticulares (quas
sensus exteriores dicunt) distinguit̃:quę sunt.Uisus: Auditus: Olfactus:
Gustus:ꝛ Tactus.qui ꝛ si eiusdẽ naturę ꝛ essentię sint cũ anima.separant̃
tamen ꝛ discernunt̃ organis:obiectis:medijs.ꝛ mõ app̃hendẽdi:quę oĩa
de singulis per ordinem edocenda sunt.

Potẽtia aĩe sensitiuę.

De Uisu et excellentia eius. Cap.VI. Mai.

Rimũ aũt de visu exordiamur:q̃ cum sensuũ sit subtilior ꝛ agilior:plures rerũ nobis dĩntias demõstrat: ꝑpter qd̃ ipm pręcęteris diligimus:ꝛ pro defensione ipius:oẽs alios exponimus: numirum qui sensus corpis (vt ait Aug.li.xi.de tri.) maxime excellit. Arist. ꝑmo Metha.
Di. Quid est visus? Mag. Est potẽtia sensitiuę app̃hensiua visibilis in oculo mediante diaphono.Obiectũ nanq̃ visus est visibile:organũ:oculus ꝛ medium diaphonũ. Di. Hęc eo quo iam cõmemorata sũt ordine expla nes necesse est. Aug.de tri. li.xi.ca.ij.

De obiecto visus:ꝛ de luce q̃ res sit si videri possit.q̃d lumen. ꝛ quõ sine obiecto opaco videri neq̃at. Cap.VII. Magi.

Biectũ visus visibile q̃dem est.Uisibiliũ aũt aliud lux.aliud lumẽ aliud color.ꝛ si q̃ sint alia in rõne dictorũ videt̃. Di. Quid est lux Ma. Est q̃litas in corpe lucido nata mouere ad motũ eius in quo est:in suo esse non dependens ab aliq̃ extrinseco.Accepit aũt esse a creatore in ꝑma rerum ꝑductione dicente.Fiat lux : et facta est lux. Hęc q̃ppe ante luminariũ ꝑductiõem Solis vices agebat per triduũ:in cuius naturã (vt q̃buysdam visum est) q̃rta die trãsijt.Nam ꝛ Dionysius de

Obiectum visus lux.

Gen.i.

Dionysius

diuinis noibus cap.4.hanc lucem.vel lucē vel substantiā Solis fuisse dis-
ferit:sed ad huc nō plene formatā.Est autē lux in Sole tanq̄ p se lucido.
In alijs aūt ꝑticipatiue:⁊ oim visibiliū Ipostasis est. ea ꝓpter claritas ei⁹
vti est videri neq̄t.potentiā eñi visiuā longe antecellit.Manifestat aūt se in
visibilibꝫ:in vno q̄dem clarius:in altero vero obscurius : ꝑm qd a diuersis
diuerse participat.Nullū eñi omnino corp⁹ lucis expers est.Hac manifesta-
tione se magis inuisibilē ꝓbat.Cum eñi oim inuisibiliū claritatē in se cō-
plicet.in nullo vti est explicatione ꝑfecta repsentat. quolibet equidē dato
aliud semp clarius esse pōt.qui ergo intelligit ipam ꝑfecte in visibilibꝫ vi-
deri non posse:verius eam videt.Tante aūt nobilitatis est: vt etiā corpalia:
q̄to plus lucis ꝑticipant:tanto ꝑfectiora ⁊ nobiliora censent.sicut videri est
gradatim in elementis.A nōnullis etiā nō minime autoritatis an ne sub-
stantia: accidens ne potius estimanda sit:in dubiū versū est.Unde ⁊ Augu.li.de li-
bero arbitrio.ait lucem corpibus primū tenere locū.Silr ⁊ sup Gen.ad lit-
terā lucē corpus noiat. Rerum naturaliū indagatores nō sensu tardi ; nec Ge
ipam corpis formā substantialē multis argumētis astruūt:sed ad mentē Aristo- ca.
telis libro de sensu ⁊ sensato eam q̄litatē corpis lucidi dicunt. vti pmissa Pt
indicat definitio.Sic ⁊ Auicen.vi.natu. lucem q̄litatē (que est pfectio trās- 4.

Damascen.

lucentis:ꝑm q̄ transluceus est) descripsit.Et Damasce.li.ij. Lux est q̄litas Au
accñtalis solis.Augustinū aūt ⁊ ceteros qui lucē corpis noie appellant nō
ipam q̄litatem:sed corpus aliqd multe lucis intellexisse affirmāt. Disci.
Lumen aūt que res est? Mag. Lucis imago ⁊ primaria eius deriuatio: Lu
Nunq̄ eñi (inquit Ptholemeus) lumen aduenit absq̄ corpe lumis cau-

Augustin⁹.

satiuo.Hinc ⁊ Augu.lumen habet pmanentiā per cōtinuā Solis infl[u]entiā
Sicut aūt lux in lumine tanq̄ in ꝓpria specie cernit:sic lumen in vmbra:
(quam secundariā lucis deriuatōem superius diximus) videt. vnde quē-
admodū colorū species primarie in occursu opaci : de se secūdarias species
gignūt:per quas vident que in medio videri non poterant.Sic lumen spe-
cies primaria lucis in medio est inuisibilis.in occursu aūt opaci de se spe-
ciem gignit per quā cernit.Primū patet de specie coloris vitri rubei multi-
plicata cum radio penetrante vitrum vsq̄ ad obiectū parietē in q̄ videt.
Scdm patet in fulgore emisso ab oclo moto in tenebris:q̄ in obiecta vnea
tunica opaca videtur.Similiter radius Solis per foramē tenebrosum car-
cerem ingrediens:ab homie incluso videt minime: si in opposita parte al-
terū foramen reperiat per quod transire possit : qd si obstruat iam radius
per secundariā speciem in obiecto opaco videtur.Patet itaq̄ si aeris regio
in infinitum protēderet sine obstaculo corpis opaci : etiam Sole in medio
celi existente:nihil in aere videret. Di. Lumen ergo q̄litatē a luce genitā
intelligo:sed subiectum eius quod dicis? Ma. Corpus manifestius autē
diaphonū siue transparens.Unde ⁊ Auicēna. Lumē est q̄litas: quā corpus
non translucens ac lucido mutuat.Aristoteles.Lumen est actus diaphoni
inq̄tum diaphonū.id est lumē forma est corpis transparētis:scdm q̄ actu
transparens est.Aqua eñi aer berillus vitrum:⁊ cetera huiuscemōi nature
fiunt actu transparentia a lumine ipa illuminante:in cuius absentia per-
spicua potius q̄ diaphona dicenda sunt.

De Colore et speciebus eiusdem. De generatione colorū tam extremoꝝ q̄ mediorum ꝑm diuersas phi losophoꝝ opiniones. Capitulū.VIII.

Magi-

Ux que perspicua reddit diaphona facit ⁊ ꝑspicua: ⁊ opaca co-
lorata. Huius autē intellectus ex coloris diffinitione ⁊ generati
one planior fiet. Di. Quid est color? Mag. Est extremitas
corporis ꝑspicui in corpore terminato: id est color est qualitas in Color.
extremitate corporis terminati siue opaci: que perspicuū tangit
Non ergo innuit diffinitio colorem esse extremitatē perspicui per inheren-
tiam: sed contingentiā qualitatiuā. Di. Nunquid non color etiam ꝓfun-
ditati opaci inest? Ma. Inest: diuisa enī massa auri color flauus non mo
do in supficie exteriore: sed etiam in interiore conspicit. Diffinitio aūt colo-
rem explicat ẜm esse formale: quo visibilis est in lumine. Unde lumen extre
mitatem diaphoni: illuminans colorē existentē in extremitate opaci conti-
gui actuat ⁊ visibilem reddit. Cum enī hec pars illuminata est: color videt:
etiam si mediū aut locus oculi illuminatus nō fuerit. Si aūt locus coloris
illūinatus nō sit: etiā ceteris illūinatis videri nequit. Hinc ꝑhus ait. Lumē Aristoteles
facit quodāmodo potentia colores actu colores. quia facit eos actu visibi-
les qui in tenebris aut ꝓfundo opaci erunt potentia visibiles. Per se autē
color dicit visibilis: qr in seipso habet causā esse visibilis. Di. Colorē itaq̄
non a luce in esse reali ⁊ materiali ꝓducit: sed existentē ⁊ visibilem in potē-
tia remota a lumine reducit: ⁊ fieri visibilem in potentia ꝓpinqua astruis.
Ma. Cōmunior horū philosophorū affirmat sententia. Di. Essentia au
tem coloris vnde causat? Ma. Nec de hac re concors oīm reperit opinio
Quidam enī lucem coloris: ⁊ omniū visibiliū Ipostasim esse sentiunt: nec
colorem aliud q̄ diuersam lucis terminatōem in diaphono aut opaco cre
dunt. sicut videre est de coloribꝯ iridis: halo: ⁊ pēnarū in collo pauonis aut
colūbe. Alij aūt colorē generari aiunt ex multiformi admixtione opaci cū
diaphono: cuius per se actus est lumen productū a luce tanq̄ prima colo
rum Ipostasi. lucis autē cōcursum necessariū ex eo arguunt: q in Eclipsi
Solis omēs colores solita priuant venustate. Nōnulli vero colores Iridis ⁊
Halo reales esse negant: nec permixtiōe corporū colorem fieri posse ex eius
simplicitate arguunt: sed ipm qualitatem simplicem ex actione qualitatū
primarum in corporibꝯ derelinqui asseuerant. Uidemus enī ex actione cali
di in humidū nigredinē: ⁊ rursus ex actione calidi in siccum albedinē ge-
nerari. Primū planum est in carbone generato ex ligno humido. Secundū
patet in cinere genito ex carbone sicco perusto. Huius autem causa esse vi
detur: quia calidum in humido partes aqueas terre cōmixtas exhalat in
fumū nigrū: ⁊ aereas ⁊ claras consumit: grossum aūt terrestre nigum re-
linquit. cuius si rursus grossiciem consumpserit: substantiā albam relinq̄t
Suo modo in alijs qualitatibꝯ imaginandū ẜm magis ⁊ minus in diuer
sis materiebꝯ. Sed nec ista quibusdā sufficere vident. nisi lux vt radicalis co
lorum causa concurrat. Frigidū eādem quod nec humidū: aqueū: nec aereū
cōsumit: sed vtrūq̄ cum terrestri cōstringens ⁊ cōdensans: nō nigrū: sed vt
in plurimū albū colorē relinquit. Est enī frigiditas mater albedinis: sicut
calor nigredinis. patet in niue: cristallo: berillo: marmore albo. et silibus.
Et vnde hoc: nisi quia hec corpora perspicua: si condensant: lucem receptā
fortius tenent. in opacis aūt maiorē densitatē nigredo. raritatē vero al-
bedo consequit ceteris paribꝯ. Di. Ad generatōem igit colorū: qualitatū
primarū actōem: ⁊ lucis diuersam in alteratis terminatōem cōcurrere pro
babile videtur. ⁊ hoc quidem in extremis. medij autem ex diuersa extremo Colores me
rum ꝑmixtione fortasse fieri habent? Magi. Nequaq̄ cum sint qualita- dij
tis eque simplices sicut extremi. Extremorū tamē naturā ꝑticipare dicunt

qꝛ ex diuerso causaꝝ extremoꝝ cōcursu generari hn̄t. Et in gn̄atione rubei
cause extremoꝝ eque cōcurrunt. ideo hic coloꝛ locum medij verius obtinet.
Nōnunq̄ȝ etiā ex supenatatiōe peruij colorati sup coloratū tlatū medij co
lores videnť. vt est coloꝛ apparens ex supeminentia vnguis sup sanguinem
digitoꝝ. hac via pleruq̄ȝ pictores varias coloꝝ species effingūt. Insuper ꝛ
colores diuersificari apud visum ſm diuersitatē luciū sup eos orientiū ꝓ
positio xij. ꝑme partis ꝑspectiue cōmunis affirmat. Di. Num aūt coloꝝ
Coloꝝ spēs. species certo numero designanť. Ma. Certo. Septē eni sunt. s. albus: fla
uus: croceus: rubeus: purpureus: viridis: nigeř. ad quos ceter reduci habēt
ſm nature participatōem. Hactenus autem de obiecto visus. Nunc orga
num perquiramus. Di. Sane.

De organo visus et natura oculi, qui ex septem tunicis et quatuoꝛ humoribꝫ integratur. Capi. IX. Ma.

Organū visus oculū cois sn̄ia affirmat. Hūc ex pelliculis siue tu
nicis q̄tuoꝛ: ꝛ humoribꝫ tribꝫ integrari cōpertū est. Prima tunica
Oculus. rum cōsolidatiua dicit̃ siue cōiunctiua: qꝛ totā oculi subām conti
net: iō fortis ē ꝛ pinguis: ne hūores q̄quo mō cōgelari aut efflu
ere possint. Huius ptem posteriorē sclirotica dicūt. Hec tunica ꝛ si alba sit
diaphona tn̄ nō est. iō in ante foramē hꝫ: ne ingressum specierū ꝓhibeat:
silr ꝛ in pte posteriore qua ad neruū obticū pringunt. Hanc sequit̃ cornea
cornu albo ꝛ subtili simillima. clara. lucida. dura. solida. ex multis frustulis
cōposita. Cuius etiā sunt q̄tuoꝛ pellicule subtiles. ꝛ est diaphona. vt speciebꝫ
sit puia. Huius ptem posteriorē nōnulli cerusinā dicūt. alij durā. Post eam
est vuea: qꝛ nigra vt vua. qꝛ in ea claritas glacialis aliq̄ modo obseruet̃: et
in ea species resplendeāt. sicut subijcit̃ plumbū vitro in cōstitutōne speculi
In antea lenis: intrinsecus villosa. Hec silr in antea foramen habet. vt sit
speciebꝫ puia. Huius extremā ptem secundinā appellant. Quarta subtilissi
ma est similis reti aranee. Hinc aranea dicit̃ ꝛ posterioꝛ pars retina. reti
net enim humorē scōm subtilissimū: quem glacialem vel cristalloidē pro
pter limpiditatē appellant. in eo situanť species visibiliū: qui vt in eo figi
possint aliqualiter spissus est. Post hūc est humoꝛ tertius in textura venaꝝ
quē vitreū dicūt: claritatē habet q̄ cū cristallino cōuenit: ruborē aūt ex san
guine venarū oculū tangentiū: quē ꝛ ipe digerit: et digestū Cristalloidi pro
nutrimēto mittit. Primus aūt humoꝝ albugineus est: albugini oui non
oīno dissimilis. Hic interpositus aranee cōtinet cristalloidē spiritum a du
ricie cornee ꝛ villositate vuee custodit: ꝛ suo humore ne siccitate tele circū
dantis exiccari possit ꝓseruat: trāsitus foramē vuee corneā cōtingit. Omes
hūores ꝛ tunicas in pte anteriore cōcentricas q̄dam aiūt: dēpta cōsolidati
ua ꝛ humore vitreo: ne ꝓpter fractiones multiplices generet̃ ꝯfusio. Alij tn̄
vueā ꝛ corneā ecētricas opinanť: ꝛ albugineū cornee ꝯcētricū describūt. Gla
cialis aūt portio est sphere maioris: ꝛ vitreus sphere minoris. oīm aūt hoꝝ
causas: insup ꝛ ecētricitatis rōnes exq̄rere: nō tam necessariū q̄ȝ laboriosū
videť. Di. Ad reliq̄ igit̃ ſmonem vertamus. Mag. Oculos rursus duo
nerui cōplectunť: per quos spūs visiuus diffundit̃: ꝛ spēs visibiliū deferunť
Sūt hi nerui rami vnius nerui a sensu cōmuni ꝓgredientis: qui circa ocu
los fit bifiduꝫ: ꝛ ptes adinstar fistulaꝝ amplianť: ramus dexter oculū dextꝝ
ꝛ sinister sinistrū oculū complectit̃. Locus aūt bifurcationis neruus obtic
dici solet: in quo ꝛ visio complet̃. Hinc est ꝙ res duobꝫ oculis cōspecta: nō
due sed vna videť. Hec de organo. restat vt mediū trāscurramus.

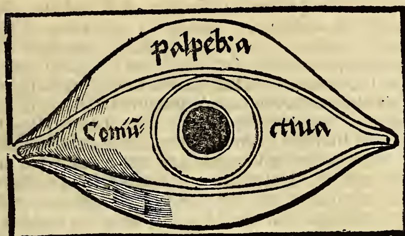

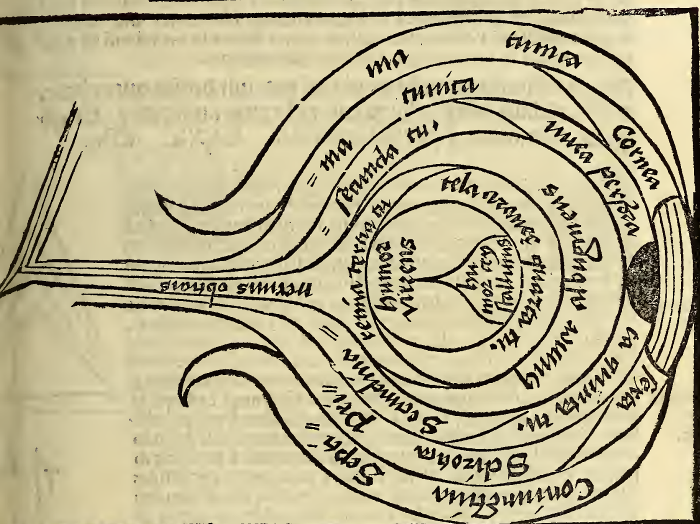

De medio videndi ⁊ noctulucis vnde lumen habeant/⁊ quare in die nõ videntur in lumine proprio. Ca. X. Di.

Ediũ videndi qđ est? Ma. Corpus pspicuũ ⁊ peruiũ: ⁊ saltẽ in vltima pte qua colori coniunctũ est actu dyaphonũ. Necesse ẽ eñi colorẽ a lumie excitari vt visum moueat: ꝓpter materialitatẽ naq3 suã: visui se minime ingerere põt. gignit ergo ꝺ se spẽs a materia depuratas: q̃s in lumine ⁊ imagine lucis tanq̃ i pncipio suo oculo imittit. Ea tñ visibilia q̃ noctuluca dicunt: cũ intrinsecũ ⁊ cõnatũ lumẽ habeant: etiã in nocturnis tenebris videri possunt: vt sunt q̃dam ligna pu

trida vermiculi: squamę piscium et similia Discipulus. Unde hęc corpora ingenitum lumen habent? Magister. Ab igne. Omne equidem mixtum elementis constat: eo modo quo pcedenti libro expositū est. In vermiculis igit quibusdam: quoniā sine sanguine sunt et frigidi: igneę partes circa digestionis locū cōcurrunt et ibi lucent. Sic et piscibus qui frigidi sunt: et in frigido degunt elemēto: natura squamas puidit multū duras et terrestres: ptes igneas ꝯseruātes p fortificatiōe caloris naturalis. In lignis aūt putridis ignis cū humido aereo ad extremitates colligit. Silr et in cęteris hęc non sine causa ordinata sunt: quaꝝ tamen paucissimas a phoꝝ turba enodatas inuenies. Hic ignis autem est vel cum q̄litate priore que est lux: vel posteriore quę est caliditas non existente: aut adurens non est: sed nature mixte conueniens. Di. Quid subest cause edicito: q hęc corpa nō in die in lumine suo congenito videntur. Ma. Quia in die a lumine solis quod maius est illustrantur. a quo etiam lumen cōnatum tanq minus et debilius obfuscatur. Ob quam causam etiam stellas in die nō nisi ab acutissimo visu: et in puteo aliquo posse conspici diximus.

De qualificatione medij vt videat res sub debita quantitate. Quid radius visualis, directus, reflexus, et refractus. Et qd pfecte rotundum pprie sit inuisibile. Ca. XI. Ma.

Oportet aūt mediū videndi: p certificatione quātitatis visibilis: p totum esse vniforme: et visibile pportionabiliter elongatū. Nulla enī quātitas rei imoderate distantis: est oculo certificabilis. dicit ppositio. 75. prime partis pspectiuę. Unde stellas vix in ovi quantitate iudicamus: quę terra longe maiores sunt. Et solus radius

Radius visualis.

ppendicularis porrigit directe alterius dyaphoneitat medio occurrente. dicit ppositio prime tertie part. hic radius reflectitur. p eandē lineā opaco obstante. Omnis aūt radius oblique incidēs medio alterius dyaphoneitat occurrente: aut frangit aut reflectit. Di. Continue paulisper calami habenas: donec quid radius p

.4. ppositio pme ptis. ppo. xix.

pendicularis et obliquus. quid insuper inter refrangi et reflecti intersit planius innotescat. Ma. Radiū visualem speciē rei visibilis dicimus. non vt lineā aut supficiem mathematicā pfundo carentem: sed corpalem et pyramidalē: cuius basis in re visa et conus in oculo vidente est. Totum autem luminosum pyramides sui luminis in quolibet puncto medij terminat. ideoq et oculus in quacūq parte medij existat: luminosum videre potest: sed diuerse. Nam quanto pyramis breuior tanto fortior: et angulū coni habet maiorē: ideo rem repsentat maiorē. Ex his facile cōcluditur perfectam rotunditatē esse inuisibilem: cum enī superficies

Mercurius Trismegi.

ęque a centro distat: extremitas eius in puncto indiuisibili terminat: itaq basim pyramidis fundari nequit. Hinc et Mercurius Trimegistus mundū ex se inuisibilem dixit: quia rotūdus est. q autem sol et astra rotunda videmus ex eo est: quia multū distant. et pyramis iam non in puncto supremo: sed linea arcuali sumitur. hęc aūt remotiori maior: et ppinquiori minor apparere videtur. Nec talia corpora sphęrica: sed plana videntur. etc. Si quando autem aliquid rotunditatis habere conspiciūtur. p

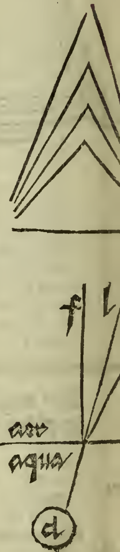

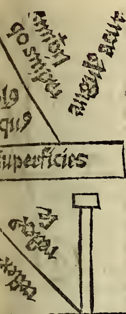

fecta tamen rotunditas videri nequit. Unde oculus sup̃ficiē sphe re in puncto cōtingens nihil eius videret: si etiā defectus medij non obstaret. Hec in p̃spectiuis latius in dagari possunt. Radi⁹ directus siue p̃pendicularis est ex cuius incidentia super sup̃fici em ex vtraq̄ parte relinquūtur anguli recti ⁊ eq̄les. Per oppositum dinoscit̃ radius obliquus. Radius aūt reflecti dicit̃: qui in occursu opaci per eandem: aut aliā lineam versus suū originem p̃ijcitur. sicut pila in parietem p̃iecta resilit. Sed in hoc est differē tia. nam eadem pila numero p̃ motū localem resilit: nō aūt idem radius reflectit̃: sed alius a principali obiecto luminoso generat̃ si vltra distantiā qua opacū ocurrit agere sufficiat. Radius v̾o refrangit̃ qui in occursu medij alterius dyaphoneitatis nō in di rectū multiplicat̃. sed versus perpendicularē a puncto incidentie ⁊ fractionis erigibilem accedit: aut a perpendiculari huiusmodi recedit. Hoc autem quomodo aut quando fiat sequentib⁹ con- clusionibus manifestabitur.

Cur res quādoq̄ videtur maior vel minor/ remotior vel p̃prior q̄ in veritate est. Capitulū. XII. Ca.

Onclusio p̃ma. Radius p̃pendicl'aris in sup̃ficie me dia diuersa⁊ dyaphoneitatū p̄tingente nō frangit̃. q̄ nō esset ratio q̄re magis ad vnā partē q̄ aliā de clinaret. in occursu tamē opaci in se vl' ad lat⁹ refle ctitur. Hec ꝯclusio p₃ ex p̃pōib⁹. 14. prime ⁊ prima tertie part̃ p̃spectiue cōis. vt sit superficies media i ter aerē ⁊ aquā a b. ⁊ radius p̃pendicularit̃ incidens c d. Cōclu- sio secunda. Radius obliq̄ incidens in occursu medij densioris ad p̃pendicularē frangit̃. p₃ per p̃pōem. 15. p̃me part̃. vt sit sup̃ficies incidentie media inter aerē ⁊ aquā a b. ⁊ radius obliq̄ incidens d c. veniēs a corpe luminoso d. per aerē in aquā. frangit̃ in super ficie media a b. in pūcto c. v̾sus p̃pendicularē c f. ⁊ cadit in g. q̄ si mediū esset vniforme p̃cederet in h. Cōclusio tertia. Radius ob lique incidens: veniēs a medio densiore in rari⁹ a p̃pendiculari diuertit. Patet per. 16. prime partis. vt sit sup̃ficies media iter a- quā ⁊ aerē a b. radius incidēs d c. veniēs a corpe luminoso d. exi stente in aq̄ medio densiore: in aerē mediū rarius in puncto e su perficiei a b. frangit̃. ⁊ p̃pēdiculari q̄ est d f. recedit: caditq̄ in g. q̄ si mediū esset vniforme p̃cederet in i. Harū aūt dua⁊ ꝯclusio- nū causa est: resistentie ⁊ actionis diuersitas. Unde radius veni- ens de medio rariore in densius penetrādo fortius agat necesse ē Ideo ad p̃pendicularē tanq̄ origini suo p̃pinquiorem declinat. Econtrario aūt qui venit de densiore in rarius: fortificatione nō eget: a p̃pendiculari euagat̃. Cōclusio quarta. Locus imaginis rei vise est vbi pyramis sub q̄ res videt̃. cū p̃pendiculari (a re vi- sa versus sup̃ficiem medij rem visam cōtinentis erigibili) ꝯiun- gitur. Ideo rem visam per radios fractos: extra locum suū neces se est apparere. et sic denariū existentē in fundo vasis superfusa aq̄ ab oculo posse conspici: q̄ ab eodē sine aqua neq̄t videri. Exem̄ ꝯclusionis ⁊ primi corrolarij. Sit d c. sup̃ficies aq̄ ꝯtinēs rē visā b. ⁊ perpendicularis erecta b d. et oculus existens in aereo radio

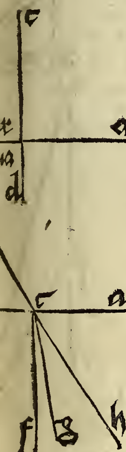

veniens a visibili b v'sus oculū.frangit in puncto c.a ꝑpendicu-
lari c f.⁊ cadit in o.que si mediū esset vniforme ꝓcederet in g.Py
ramis itaq; sub q̄ videt res b.cōiungit linee ꝑpēdiculari b d.in
pūcto i.in eodē oculus o.iudicat esse b.Patet ⁊ scōm correlariū
ꝙ oculus o.videt b.in aqua ꝑ radiū refractū: qd̄ videre nō poss;
ꝑ radiū directū b o.qui ꝓpter latus c k.vasis b a c k.ad oculum
transire neqt.Patet itaq; rē existentē in medio densiori ab ocu-
lo existēte in rariori videri ꝓpinquiorē:⁊ sic maiorē q̄ sit:q: vi-
det sub pyramide breuiore ⁊ angulo maiore. Exemplū est b.res
visa ab oculo o.in figura p̄cedenti.Res aūt exn̄s in medio rario
ri:oculo existēte in densiore videt remotior: ⁊ sic minor q̄ sit:q:
videt sub pyramide lōgiori ⁊ angulo minore:vt visibile f.existēs
in aere:visum ab oculo e.existente in aq̄ videt in puncto m.Est
em̄ radius incidens f c.qui in supficie media inter aquā ⁊ aerem
a b.in pūcto c.frangit ad ꝑpendicularē c d.⁊ cadit in e.q̄ si me-
diū esset vniforme ꝓtenderet in h. Pyramis aūt sub qua videt
visibile f.cōiungit ꝑpendiculari erecte ab f. v'sus superficiē a b.i
puncto m. Hinc facile ꝯcludit q̄re baculus partē habens in aq̄
⁊ ꝑtem extra aquam fractus apparet. Oculus em̄ existens extra
aquā:eā partē que est extra aquā in loco suo videt:illā v'o q̄ in
aqua est:in loco ꝓpinquiori q̄ sit iudicat.ideo he ꝑtes directe ꝯ
tinuate videri nequeūt.Verūtamē omnes hi radij refracti aut re
flexi directis sūt debiliores:q: a fonte ⁊ origine suo magis elōgati
⁊ ex obliq̄tate debilitati:rectitudo em̄ luci cōnata est.Hinc ⁊ etiā ꝑ
Jacobus hos res vident debiliori mō.Vn̄ ⁊ apl's Jacobus ait. Vir qui cō
templat faciē suā in speculo:⁊ se auertens statim q̄lis fuerit ob
liuiscit.videt em̄ hō faciē suā per radiū a speculo reflexum.

De natura ac diuersitate speculoꝝ que in coclearí polito ostendi possunt. De stella que videtur cum sole in speculo imerso aque ⁊ qd̄ idolum rei vise/nec est in ꝓfunditate speculi:nec in aere propinquo sed in superficie speculi. Capitulū.XIII. Discipulus

E natura speculoꝝ ꝑpauca saltē in hac digressione in
mediū ferre haud graueris p̄ceptor amātissime. Ma.
Ad speculi integritatē requirit ꝯtinuitas ⁊ leuitas in-
tensa:supficies regularis.Insup ⁊ eiusdē necāria est ꝑ-
fecta politura. ꝑt; in marmore:⁊ calibe plribusq; alijs lapidib; ⁊
metall' polit.Dyaphoneitas aūt si speculari corpori acciderit:ne
cessario opaco aliq̄ subducit supficiē ei' terminātem.ob id dyapho
nis vt sūt vitra:plumbū:supponit.vt radij ꝑtrāsire ꝓhibiti ad vi
dentē reflectant.Qd̄ aūt plumbū vitrob' aq̄ est fund' terre.radi
os em̄ aquā itrare manifeste ꝓbat:ꝙ ocl'us exn̄s i aq̄ solē videre
pōt directe Radios aūt nōnullos a supficie aque reflecti ex eo de
ducit:ꝙ i ea tāq; specl'o ⁊ solē ⁊ cetera obiecta ocl'us exn̄s in aere
ꝯtēplat.⁊ si aq̄ fundū nō hēret:nihilomin' i supficie radios aliq̄s
reflecteret.oīs em̄ supficies media inter duo corpa diuersaꝝ dya-
phoneitatū rōnē i specularē ꝑticipat.Sūt aūt specl'a varia:q̄dā
naq; sunt vniformia ⁊ plana:in q̄b; res videri pōt vti est:maxie
aūt aq̄ q̄eta.Hinc Ver.Nuꝑ me in littore vidi placidū dū staret

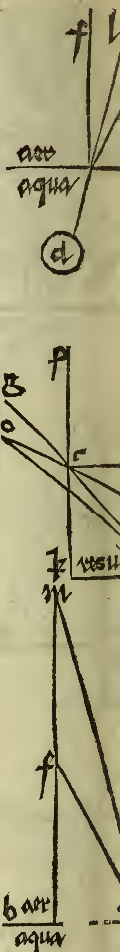

mare.&c.Sāguis hoīem ōndit nigruʒ ꝛ pallidū:oleum iuuenilē ꝛ amabilem
gladius latum aut oblongū.hęc aūt potius diffor miū speculoꝝ naturā pti-
cipant.Sunt autē ista aut concaua aut cōuexa.Concaua rem maiorē:con-
uexa minorē rep̄sentant.ꝛ latam quidē si sint spherica.oblongā vero si fue-
rint pyramidalia aut columnaria. Oīa hęc in coclearī po lito cōtinent.
in manubrij quidem basi planū:ī columna manubrij columnare vł pyrami
dale.sinus autē ab intra concauū:exterius vero conuexuʒ ostendit. Accedit
aūt imagini rei vise mltiplex variatio ꝑm diuersum ꝛ obiecti ꝛ speculi sitū
Vn̄ in speculo multe cōcauitat̄ pars inferioꝛ appet superioꝛ ꝛ ecōtrario: eo
ꝙ vna pars speciē supra aliā proijciat.Speculū in vna parte concauū:ꝛ al-
tera planuʒ duas rep̄sentare potest facies.In collo quidē ꝯiūctas:si sit pla
num inferius.aut in vertice colligatas.si planuʒ supius situetur. Sic et in
speculo īmerso aquę:ꝛ soli obiecto stella videt:quę stella non est.sed secun
dariuʒ solis idolum ex diuersitate supficierū speculi ꝛ aqua resplendēs. In
alijs tamē lucidis hoc fieri nequit ꝓpter radij debilitate.Hęc autē enuclea
tius in ꝑspectiuis ꝑquirenda sunt: ad reliqua ꝓperemus. Di. Restat qđ
fortius angit.an idolum obiecti in aere ꝓpinquo. aut ꝓfunditati specli sit
īmersuʒ nec ne? Ma. Neutrū affirmo.ipm equidē in aere speculo ꝯtiguo
nō esse.h᷑ maxime approbare videt.ꝙ tali aeris pte ꝯtinue agitata ꝛ varia-
ta.idolū rei vise īmobile ꝑsistit.vt fortissimo subtiliqꝫ ante speculum vento
spirante.quod vtiqꝫ neutiqꝫ fieret.si idolum hic aer contineret. Motis eīm
nobis inquit Aristo.mouent et ea que in nobis sunt.Rursus autē idolum
ꝓfunditati speculi īmersum non esse ꝓpositio.19.2.ptis ꝑspectiue adiuncto
cōmento late ostendit.ꝙ autē idolum qñqꝫ ꝓfundius īmersum videtur.ex
distantia obiecti est ad cuius situm et motū idolum variatur.et nō ad mo
tum speculi.Mirabile tamē quoddā in speculis reꝑiri est.qđ etiā Augu. ad Augusti.
nebridiuʒ occultum esse dixit.Quis specula ingentia sint.non reddunt ma
iores imagines.qꝫ sunt corpa etiā breuissima obiecta.in paruis autē specu
lis sicut in pupillis oculoꝝ. et si magna facies sese opponat breuissima tn̄
īmago ꝑ modo speculi formatur.Hic aliquid latet.Proba bilius itaqꝫ vide
tur idolum rei visę in superficie speculi recepi. non quidē supficietenus.sed
in puncto saltem naturali.Hui⁹ autē certissimum argumentuʒ est:ꝙ non
maius in maiore.nec minus in minore apparet superficie.Silr̄ si specu-
lum frangit.in q̄libet parte totū videtur.ꝛ celi medietas in paruo speculo
cernitur.quę vtiqꝫ nullaten⁹ fierent si dimensio longitudinis ꝛ latitudinis
attenderet.nec idolū dimensiones habet.sed est dimensionū spēs.sicut for-
ma lapidis existentis in anima indiuisibili.Hoc aūt necessariū esse dinosci
tur species in oculo distinctim ꝑ partes locati.ꝛ rem vt est in suis lineamē
tis rep̄sentare possint Nec idem idolum est quod videtur.sed semꝑ aliud ꝛ
aliud ad p̄sentiam obiecti generat.Hoc autē ex coꝛ apparet.ꝙ ad sitū et mo
tum obiecti variatur situs et motus idoli non eiusdem vt diximus in nu-
mero.sed similis ꝑ cōtinuatā.generationē in specie.Possibilitas aūt dictoꝝ
facile apparebit.si visionem sub angulo pyramidis cuius basis est in re vi-
sa fieri ꝯsideramus.Hinc ꝓpositio.15.secunde part̄ perspectiue asserit.a suꝑ
ficie speculi infinitas fieri completas reflectiōes formę rei visibilis.Hęc oīa Guictilo
ex perspectiua Guictilonis Alacen Bachonis et aliorum.insuper et libro de Alacen.
Speculis latius demonstrari habent. ad p̄sens autē cōmuniora prelibasse Bacho.
sufficiat ad methodum nostram vnde longius digressi sumus iam tandem
reuertamur. Di. Optime. Veruntamen quod paulo ante hac de visionis
modo cōmemorabas.indiscussum haud pretermittes.

De modo videndi/si fiat extramittendo vel intus suscipiendo & quomodo oĩs sensatio sit via assimilatiõis / vnde spũs sensitiui oĩa sensibilibꝰ sunt depurati. Cap.XIIII. Ma.

Aristote.

Visionẽ fieri per egressum spũs visibilis: ab oculo ad rem visam nõ cõtemnende auctoritatis viri tradidere. et Arist: causas assignans cur oculi ꝓfundi: aut in puteo existentes clarius vident: idem sentire videt: cũ aut id ob hoc fieri: ꝙ radij exeuntes minꝰ dispergunt. Hunc spiritũ imaterialẽ & agillimũ dicunt: vt in momento ad remotissima etiã visibilia aggredi & regredi possit. Sunt tñ qui spẽs visibilium & egredientẽ spiritũ in medio cõcurrere imaginant. Hanc positionẽ de egressu spiritus: fortasse nõ omnino esset difficile saluare: a multis tñ tanꝗ̃ phie & pspectiue dissona explodit. Ea ꝓpter & nos cõmuniorẽ snãm amplectentes: dicamus visionẽ fieri p receptionẽ specierũ visibiliũ in oculo p modũ pyramidis: cuiꝰ basis in re visa & conus in oculo est. Spũs autẽ visiuus lucidus & clarus a cerebro p neruos (de quibꝫ supra) ad oculos vsqꝫ descendens: & a speciebꝫ imutatus sensatione cõfusa regredit: ad cuiꝰ regressũ excitata anima: & cernens dyaphoni sui purissimi & penitus incolorati superficiem in silitudinẽ tingi se cõuertit ad obiectũ. vnde splendor venit et ipm discreta sensatione pcipit. Fit aũt hoc assimilationis via. Sicut eñ cera flexibilis artificis ingenio cõfiguratur rei artifici p̃sentialiter apposite. vtputa faciei humane leonis vel asini: nec artifex hanc cõfigurationẽ facere posset: si alam nõ haberet. Si igit cera esset alata: mens intꝰ existens cõfiguraret cerã omni figure sibi p̃sentate. Sic spũs visiuus animatꝰ aĩa sensitiua: p aĩaꝫ configurat speciei visibili quã offendit in oculo. patet igitur discretã visionẽ sine attentione rõnis fieri nõ posse: quãdoquidẽ multos p̃tereuntes (quoꝝ spẽs in oculos recipimus) minime agnoscimus: dũ attenti alijs nõ aduertimus. pariformiter de auditu: olfactu: gustu: & tactu intelligendũ est. Nã sicut spũs in oculo cõfiguratur speciebꝫ coloꝝ: ita in aure assimilat speciebꝫ sonoꝝ in naribus speciebꝫ odorũ: in lingua speciebꝫ sapoꝝ: & in toto corpe speciebus tangibiliũ. Opꝫ p̃cium est igitur huiuscemodi spũs a sensibilibꝫ omnino esse depuratos: ne intus existens extranea ꝓhibeat. vñ si spũs visiuus colore participaret: nõ indifferenter oẽm colorẽ: sed cũ tñ quo tinctus esset pciperet. queadmodũ videns p vitrũ rubeũ oĩa visa rubea existimat. Spẽs eñ mutuo se tingunt ait ꝓpositio prima secũde pspectiue. Hactenus de visu: nunc auditum pcurramus. Di. Id p̃missoꝝ ordo expostulat.

Plat... conic... alchi...

Mod... vide...

De v... exter... de c... .ii.d...

Quõ visus & auditus sint sensus discipline/auditus deffinit/organũ & mediũ audiẽdi declarant. ca .XV. Ma.

Verum ꝗ̃dem: nam in ordine sensuũ. Auditum secundũ obtinere locum Philosophi tradere: qꝛ preter visum sentit remotius et ad disciplinam magis est necessarius. que eñ a cunabulis discimus aut visu aut auditu pcipimus. Est autẽ auditus potentia sensitiue apprehensiua soni in aure mediante aere vel aqua. Di. In hac descriptione siliter obiectũ: organũ: & mediũ auditus enumerasse videris. Sonum eñ obiectũ: aurẽ organũ: aerẽ vel aquã mediũ auditus accipio. Ma. Sane accipis: & eo quidem facilius quo hec sepius audisti. Di. Verũ: nam in principio logices & in in Musice theorematibꝫ de sono haud obscure disser-

tum esse memini. Hic tamē ⁊ organū et medium latius veniunt explicāda. Ma. Auris (in qua organū auditus) substantia est cartilagiosa: vt fortitudine sua sit semꝑ patula. Tortuosa vero ⁊ anfractib⁹ ornata: ne extrinseca ⁊ auditui inimica: ipm quoqꝫ modo per subitū ingressum ledere possint. In ꝓfundo auris os quoddam est porosum: siccum et durum. in quo rursus pellicula q̄dam (quā alij meringā. alij tympanū auris vocant) aere cōnaturali repleta ꝯtinetur. speciebus soni prorsus vacua. vt omi sono assimilari possit. mediū audiendi aerem vł aquā esse ex eo manifestū est. ꝙ auris sana in vtroqꝫ cōstituta sonū ꝑcipit. audiunt eñi in aere aues ⁊ in aqua pisces. Vñ etiā circa aquas silentiū facimus. si quando prendere pisces attentamus. Di. Quis his ꝯtradicere posset? sed modū audiendi dilucida.

De modo audiendi / ⁊ quare dormientes patentibus auribus nō audiunt. Insuper qualiter orbicularis multiplicatio soni a Boecio declaratur / et qꝫ idem sonus ꝑ diuersas species a pluribus auditur. De sono Echo / et quomodo per murū audire possumus. Insuper qualiter sonus acutus stuporem dentib⁹ ingerat. Capitulum. XVI. Magister.

Cerebro neruus q̄dam ꝓtendit. ⁊ paululū ꝓgressus bifurcatur cui⁹ rami singuli ad singulas aures descendūt. spūm auditiuū ad tympanū vsqꝫ deferentes. q₂ speciebus soni aerem inclusum pulsant. imutatur ⁊ his cōfigurat⁹ regredit. ad cui⁹ regressium excitata aīa. ipm imutatū cernēs. ad obiectū vnde spēs multiplicant se couertit. ipmqꝫ discrete ꝑcipit. Egressum aūt spūs sensibilis ad organū esse necessariū. ex hoc facile patet ꝙ in somno son⁹ in aure receptus multotiens minime audit. nerui eqꝫ dē vaporib⁹ opilati spm audibilē exire ꝓhibent. fortior aūt son⁹ meatus aperit. ⁊ causato calore vapores resoluit. hinc spūs audibilis exiens dicto mō imutatur. Multiplicatione ꝓo speciei sonore ab obiecto ꝟsus aurē. Boetius uir vtriqꝫ doctrina ⁊ eloquio clarissimus in primo musice ꝑ sile manifestat dicens. Cum in paludib⁹ vel q̄etis aquis iactū eminus mergitur saxū. ꝑus in ꝑuissimū orbē vndā colligit. deinde maiorib⁹ orbib⁹ vndarū globos spargit. atqꝫ eousqꝫ dum fatigat⁹ mot⁹ ab eliciendis fluctib⁹ cōq̄escat. sempqꝫ posterior ⁊ maior vndula pulsu debiliore diffundit. ꝙ si q̄d sit qꝫ crescentes vndas possit offendere. statim ille mot⁹ reuertitur. ⁊ q̄si ad centrū vñ ꝓfect⁹ fuerat retōdatur Ita igit cū aer pulsus fecerit sonū pellit aliū ꝓximū. ⁊ quodāmodo fluctum aeris ciet itaqꝫ diffundit. ⁊ omniū circūstantiū sił ferit auditū. Atqꝫ illi est obscurior vox qui longi⁹ steterit. qm̄ ad eum debilior pulsi aeris vnda peruenit. Di. Unus itaqꝫ sonus nūero ab omib⁹ circūstantib⁹ percipitur. Ma. Idem ⁊ vn⁹ per diuersas tñ species. sicut idem color a plurib⁹ simul videtur. Formato eñi sono. alię eius species multiplicātur versus aurem meam qui sum ad dexteram. alie versus tuā: qui es ad sinistram. sīliter alie ab ante et retro: sursum ⁊ deorsum in modum sphere. sicut globus ignitus orbicular iter de se diffundit radios. ⁊ in q̄libet puncto medij pyramidē sub q̄ videri pōt terminat. Di. Intelligo. Sed vñ est ꝙ syluas muros qꝫ nobis vocātibus reclamare audimus? Ma. Audisti sonū ⁊ ei⁹ spēs in occursu obstaculi reflecti. ⁊ ad locū vnde ꝓfecti fuerant quasi ad centrū retonderi. si igit reflectio sit fortis ad aures nostras vsqꝫ perueniunt. Sic eundem sonum quē ore emisimus reflexe percipimus: modo tamen debiliore. q₂ virtutes re

Modus audiendi.

flexe directis sunt debiliores. Hic sonus reflexus a grecis HXω latine vero echo pferri solet. Attamē nō ita sonū reflecti accipiendū est: vt oīno nulla ei⁹ species murū aut obstacula penetret. experientia nāqꝫ testat̄: per murū parietē aut silua auditionē fieri: et si nōnunqꝫ cōfusam. in penetratiōe nempe figura cōfundit: substantia remanente hinc sepius sonū audimus: sed an ne vox et q̄lis sit: nō pcipimus. Sic colorꝫ nōnullas species opaca penetrare dicūt que a visu acutissimo et linceis oculis apprehēdendi possunt. Di. Subest q̄stiuncula: cui⁹ solutio tractatū de auditu claudat. Est aūt: q̄ via sonus acutus dentibꝫ stuporem ingerere possit? Ma. Neruus sensitiu⁹ in mandibula singulis dentibus ramusculis colligat̄. Huic neruus audibilis cōiūgitur: quē quidā acutiores soni penetrātes ramusculos nerui sensibilis pulsant et obstupēscere faciūt. Di. Optime. nunc olfactum videamus.

Ech

Vñ den

Quid olfactus, quid odor, quō generetur, et que odoris spēs de organo olfactus. Et quare hō nō nisi excellētia olfacit. et que animalia in singulis sensibus homini prestant. Capitulū decimū septimum. Ma.

Olfactus est potentia sensitiue apphensiua odoris p nares: mediante aere vl' aqua. Obiectū eīn olfactus est odor. organū in naso. mediū aūt aer vel aqua. Di. Odor quid est? Ma. Est passio sicci digesti in humido: alteratiua olfactus de potentia in actū vñ cū siccitas terrestreitati cōiuncta vi caloris in humido digeretur generat̄ q̄litas quā odorem dicim⁹. Patet in pomis: in q̄bus siccitas terrestris in humido: calore solis digeret̄ donec odoriferum fiat pomū. Di. Principia igit̄ odorū sūt siccitas in humiditate et calor agent̄? Ma. Aperte dicis. hec aūt principia q2 in harmonia et pportione variant̄: nec semp eodē mō cōcurrūt: hinc varie odorū spēs gignūtur. que sunt odor aromatic⁹ salsus: amarus: acutus: acetosus: stipticus. ponticus: vnctuosus: dulcis: insipidus siue fetid⁹: et si qui alij reperiūtur ad hos reduci hñt. Di. Organū despiciam⁹. Ma. Organū olfact⁹ in cerebro supra nasum sitū est: ne facile possit a ɔtrarijs offendi. Sunt aūt due carnūcule ad modū māmillarū concaue et spongiose versus cerebrū suspense. hñtes coopculū qđ p aeris inspirationē et respirationē aperit̄ et claudit̄. Id organū natura calidum et oīm odorum expers est. vt oīm sit susceptiuū. In hoīe aūt pprer magnitudinē cerebri cui⁹ cōplexio frigida est olfactus multū ledit̄: ideoqꝫ nō nisi excellētia olfacit: ob hoc rarissime etiā odorū somnia patit̄. Unde a quibusdā dictū est. Nos aper auditu: linx visu: simea gustu: vultur olfactu: et aranea tactu excellit.

Ol Od

Sp odo

Org olfa

De medio et mō olfaciendi. Et si odor realiter vel spiritualiter per mediū diffundatur. Ca. XVIII. Di.

E medio quid noui afferes? Ma. Nihil. Nā sicut sonus p aerem vel aquā auditū vsqꝫ puenit: ita et odor olfacimus eīn nos in aere: et in aqua pisces. Di. Olfaciendi aūt mod⁹ quis est? Ma. A corpore odorifero calore resoluente: odor p mediū diffundit̄ vsqꝫ ad nares. ibi inspiratiōe attrahit̄. et apto coopculo ad carnūculas ptingit ad q̄s rami vni⁹ nerui sensu cōi exeūtis ptendūtur: p q̄s spūs olfactiu⁹ delatus in occursu spēꝝ odoris imutat̄: fitqꝫ olfactio ɔfusa. aīa aūt ad regressū spūs exercitata cernens ipm imutatū spēbꝫ: se ad obiectū vñ huiusce pcessere spēs ɔuertit: ipmqꝫ assimilatiōis via secernit atqꝫ dijudicat. Verūtñ de odoris p mediuz

Modus olfaciendi

multiplicatiõ: est non parua inter phos disceptatio: alijs opinantib9 odorem non p spẽs et spũaliter: sed realiter a corpe odorifero vsq3 ad organum puenire: q2 per longinq terrarũ spacia percipit. unde et vultures occisoꝝ cadauera ante Troiã per qngenta miliaria olfecisse scribũt. Spẽs aũt ꝓpter sui spũalitatem citius in multiplicatione deficiũt. Accedit ad hoc q' nonnulli habitatores Indie odore cuiusdam pomi viuere: a quo et diutius se iuncti emori dicunt. species autẽ a materia sequestrate: nec calide: nec sicce sunt: nec nutrire aut cerebri humiditatẽ et frigiditate tempare possunt. Odor aũt. vt ait sctũs Amb. in hexa. li. vi. cap. vi. ideo nõ perfunctorie transit: sed diutius inhereat narib9. vt cerebrũ sensusq3 depascat. Ab alijs vero oppositam ptem non omnino respuentib9 dicit odorem in pncipio realiter per fumalem euaporatõem per medium transire. Circa organum aũt iam non realiter: sed per species diffundi. spũs enĩ olfactibilis ob sui spũalitatẽ nõ nisi a specieb9 põt inmutari: sensibile q3 supra sensum positũ nõ sentit. Ambrosius
Di. Hec opinio singula cõcordans ãplectenda videt, ad alia pgrediamur.

Quid gustus. quid sapor. que eius species. et quomodo generant. De medio et modo gustandi. et cur febricitanti dulcia vident amara. Cap. XIX. Ma.

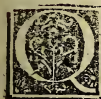

Ui sequitur in ordine sensuũ Gustus: est potentia sensitiue apprehensiua saporis in lingua: medio humido saliuali. Sapor eiusdem gustus obiectũ in ligua organũ et humidũ saliuale est mediũ. Di. Saporem describas. Ma. Sapor est passio seu qualitas humidi digesti in sicco terrestri: alteratiua gustus de potentia in actum. nam sicut odor generat ex digestione sicci in humido: sic econuerso sapor generat ex digestione humidi in sicco. vtrobiq3 aũt causa efficiens est calor solis vel ignis. Unde et fructus inmaturi coctione dulciores efficiunt. Et sicut ex diuerso cõcurso in harmonia et ꝓportione sicci in humido cum calore odores multi ꝓueniunt: sic ex multifario cõcursu humidi in sicco cum calore diuersi sapores ꝑcreantur. q'sunt sapor insipid9: dulcis: amarus: acutus: salsus: acetosus: põticus: stipticus: vnctuosus: insuauis: asper et durus. Et si qui alij reperiunt: horũ naturas participant. Ex quo manifestũ est odorũ et saporũ principia ita esse cõnexa. vt separatim non inueniant. sic nec he q̃litates q̃obrem etiam in nobis cõcurrunt. Di. Aperte loqueris. ad organi explanatõem nũc stilũ vertas. Ma. Organũ gustus neruus q̃dam est a cerebro descendens: in lingua ramificatus: et per eam adinstar retis expansus. Mediũ aũt est caro lingue porosa humido saliuali delibuta. Cum igitur hic sensus omĩ aĩali sit necessarius: nulli taliũ lingua aut caro loco lingue deesse potest. Cum itaq3 ab obiecto saporifero species per hoc mediũ vsq3 ad organũ multiplicant: spiritus gustatiuus per dictum neruũ descendens in occursu specierũ inmutatur: fitq3 gustatio cõfusa: regressio autẽ spiritu anima excitatur: et cernens ipm inmutatũ ad obiectũ vnde multiplicant species se cõuertit: ipmq3 dijudicat

Gustus.

Sapor.

Saporis species.

Gustandi modus

Di. Unde aũt febricitans dulce amarũ iudicat? Magi. Ex eo: quia pori lingue eius impleti sunt crudis et amaris fumositatib9: a stomacho ascendentibus: per quas dum species saporis multiplicant amaritudinẽ contrahunt: sicut species luminis transeuntes vitrũ coloratũ tingunt: aut quia intus existens fortius mouet.

Cur febricitanti omĩa. sũt amara

Tactus qui omi animali necessarius est definitur obiectum organum ⁊ medium tactus enumerant.⁊ quare obiecta sensuum contraria complectant aperitur. Hinc visio corpalis ⁊ intellectualis beatorū iucundissima ostendit. Et homo melioris tact⁹ esse probatur. Insuper quō tactus plures sensus et organum habere circa cor exponitur. Capitulū.XX. Magi.

Ostremo loco sensuum Tactū collocauimus:qui omi animali ita necessarius est.vt sine eo similiter.⁊ gustu:qui q̄dam tactus est:ne quaq̄ viuere possit.per ipm nanq̄ vitę contraria fugit: et amica ꝓsequit. Est em̄ tactus potentia sensitiue animę apphensiua:q̄litatis tangibilis:in neruo expanso adinstar retis per totū corpus mediante carne. Hic neruus (quem ⁊ oganū tactus dicimus) a cerebro oritur: p ceruicem ad medullā spinę dorsi deducit:⁊ per illam quę continet: in ossibus quib⁹ spina dorsi cōiungit: inde tenuissimis quasi riuulis per cuncta se membra diffundit. Di. Cum hic neruus organū tactus sit: carnē ipm coopericntē:mediū tangendi q̄litatem vero tangibilē obiectū tactus intelligo. Ma. Optime. Nec ista dilucidatione egent:nisi forte vt per qualitatem tangibilē intelligas cōmune quoddā ad calidū:frigidū:humidū:⁊ siccum:ad quas q̄litates secunde reducunt.de quib⁹ li.ix.cum de transmutationib⁹ elementoꝝ ageretur:dictum est:si meministi. Di. Memini:sed vñ est q non modo tactus:verūetiam oim sensuū obiecta cōtraria complectūtur? Ma. Ex eo:quia sensitiue cognitio debilis est : nec sine cōtrarietate differentias sensibiliū facile apphenderet. sagax igitur natura obiectis cōtrarietatē indidit.opposita em̄ iuxta se posita magis elucescunt. Hinc et ipoꝝ eadem est disciplina. Uerūtamen hęc cōtrarietas in obiectis : ita ad sensum moderata est q̄dam harmonica ꝓportione.vt excellens sensum corrumpat:discōueniens dolorem causet:delectationē vero debite ꝓportionatum ingerat:⁊ q̄dem tanto maiorem:q̄nto qd sentit : plus de natura obiecti participat.viuere em̄ sensitiue est sentire:⁊ obiecto suo refici. Unde si visibile esset qd lucis luminis:⁊ oim colorū naturas includeret. id delectabilissimū visui ꝓportionato sensatōem p̄staret. Pariformiter ⁊ de alijs sensibus dicendū arbitror. Qualis igitur istęc erit visio:quo oculus beati perfectissime dispositus intuebit humanitatē Chri: omniū visibiliū pulchritudines complectentē:qualis deniq̄ visio:oculi intellectualis intuentis intimius diuinitatē non modo visibiliū:sed ⁊ omniū sensibiliū ⁊ intelligibiliū exemplar pfectissimū. Di. Qualis sit nescio:sed mirum immodū gaudio iam ex his facile coniecto. Magi. Sane dicis.qualis sit nescio. nam nec oculus vidit:nec auris audiuit:nec in cor hominis ascendit: quę p̄parauit deus diligentib⁹ se. testat ille qui raptus in tertiū cęlū vidit:⁊ arcana audiuit:quę nec loqui licet. Sed vnde digressi sumus reuertamur. sicut enim sensibilia non equę rōnem obiecti participant: sic nec in omib⁹ animalib⁹ (vt premissum est) sensus equę vigent. Nam Linx visu: Aper auditu: vultur olfactu:Simea gustu:Aranea vero tactu preualere, perhibent. Hoīem aūt temꝑatissime cōplexionis.⁊ ideo ad ęqualitatē magis accedentē. Hinc et subtiliores tangibiliū differentias sentientē asseuerant. ⁊ in ipo per tactus diuersitatem ingenij discrimen dijudicant. Molles em̄ carne aptos mente autumant ceteris concinentib⁹:de quib⁹ phisionomia tractat. Di. Gratissima hęc fuere. Sol aūt occiduas versus in vndas tractatū de sen-

Ta

i.C
Isa

sibus claudere iubet. Verūtamen in modo tangēdi si quid speciale est pau cis edicas? Ma. Nihil: nisi fortasse q̄ organū q̄litatiuis dispositionibus informat: quib9 diuersis obiecti differentijs ꝓportionatur. Hinc ꝛ Aristote. hunc sensum plures astruit. In libro quoq; de sensu ꝛ sensato organū eius similiter ꝛ gustus circa cor ordinauit. ideo forsitan quia sensus sunt alimē ti: quod post digestionē completā formam vi caloris in corde orientis accipit. Nos aūt eos scd̄m q̄ obiecta discernere habent prosecuti sumus. Vale Di. Et tu semper bene valeto.

De natura: numero: et organis sensuum interioꝝ in genere. Capitulum. XXI. Discipulus.

Salue preceptor colendissime. Ma. Et tibi salus fili. Quid sibi vult: quaz vultus ostentat leticia? Di. Audies que he sterno vesperi de sensuū naturis disseruimus: dormiēs reuidi: ꝛ intellexi luculenter: mirari aūt haud sufficio dormitantem que vigilans ait posse recolere. Ma. Postq̄ sensuum interioꝝ quemadmodū ꝛ exterioꝝ naturas agnoueris: finē accipiet iste tua admiratio. Di. Cēsen istoc die singulos dilucidare posse. Mag. Etiā. perpauca em̄ habeo que de his in mediū ferre conor. Est aūt (ne diutius inhiantē animū tuū morer) potentia sensitiua interior: que sensibilia in eorundem absentia apphendit. Nam (vt pmissum est) sensibilia per species ꝛ idola ꝓpria sentiunt. Hec aūt a sensibus exteriorib9 recepta: per neruos organoꝝ ad cerebrum vsq; cōscendunt: vbi cum sensibus interiorib9 etiam remotis sensibilib9 sensationes causant. Et vt enucleatius que volo intelligas sensuū interiorū: ꝛ numerū: ꝛ organoꝝ discrimina premittam. Di. Optime. Ma. Sensus interiores numero quinq; sunt. vicz Sensus cōmunis: Imaginatiua: Estimatiua: Fantasia: que etiā imaginatiua dici solet. ꝛ Memoratiua. Horū organa in substantia cerebri subtilissimis secernunt pelliculis. que primū totum cerebrū tribus distinguunt ventriculis: quoꝝ anterior ꝛ medius (quoniā maiores sunt) rursus bipartiunt. Prima portio ventriculi anterioris: organū est sensus cōmunis. Secunda imaginatiue. Prima aūt ventriculi medij attribuit Estimatiue. Secūda Fantasie. Posterior vero ventriculus totus Memoratiue deputat Hec de organis dicta sufficiant: Operationes pcurramus eodem ordine.

De operationibus sensuum interioꝝ trium primoꝝ et qualiter Estimatiua intentiões elicit: et q̄d in hoīe cogitatiua siue ratio pticularis dicit Ca. XXII Di.

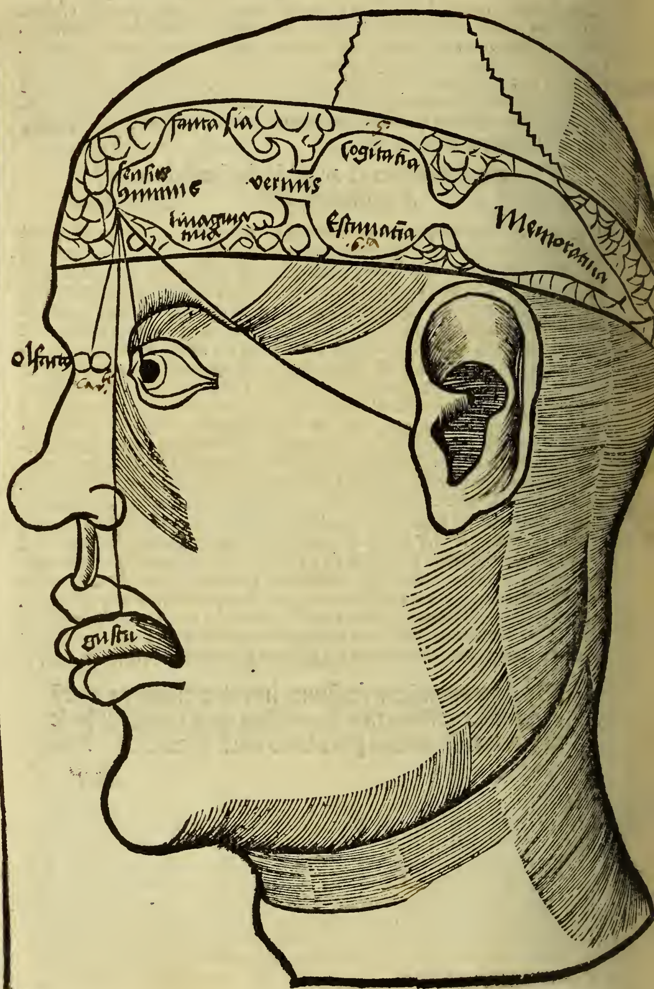
fantasia
sensus communis
vermis
Cogitatiua
imaginatiua
Estimatiua
Memoratiua
olfactus
gustus

Perationes sensus cōmunis q̄ sunt? Ma. Tres sunt. Primo eñ cognoscit sensatōes et sensibilia oīm sensuū exterioꝝ: etiā non p̄sentib⁹ obiectis: ideo cōis dicit. Scđo cōuenientias ꝛ differentias inter obiecta ꝛ sensuū discernit. Cum eñ pmo obiectū vnius cognoscit. scđo obiectū alterius apphendit. tertio actum format continentē virtualiter noticias amboꝝ obiectoꝝ: in quo ꝛ ipsoꝝ cōuenientias ꝛ differentias ponit. vt albū est dulce. sonus non est frigidus. ꝛc Tertio absentias obiectoꝝ dijudicat. vt qđ visus non videt: auditus nō audit. Sic de tenebra: silentio: ceterisq̄ obiectoꝝ p̄uationib⁹ iudicat Di. Hic ne is sensus est: a cuius organi centro: neruī ad organa exterioꝝ p̄rendūtur? Ma. Is est. vñ ꝛ p̄ hosce neruos oīm visibiliū species recipit: ꝛ quidē facile p̄pter organi humiditatē ꝛ calorē. diutius aūt retinere nō pōt: q̄pro-pter facta sensatōe: eas per neruoꝝ meatus imaginatiue transmittit: cui⁹ opatio est receptas species ꝛ imagines reseruare. vñ ꝛ nomē accepit. Hinc organū huius siccius ꝛ frigidius esse describit. Ne aūt que sequunt potentie ociose p̄maneant species ab imaginatiua: ad estimatiuā transeūt: ex q̄bus hec potētia intentiōes non sensatas eliciat. quēadmodū ouis ex speciebus lupi: colore scꝫ figura ꝛ alijs inimicitiā non sensatā eliciens ipm fugit s̄m Auicen. 6. natu. ꝛ hoc vl' naturali instinctu: si forte p̄us fraudē lupi experta non sit: vel experimento. vt asinus fouee qua nup periclitatus est appinquans casum timet ꝛ declinat. vel rōne cōiuncti. vt cerusia purpurea estimamus dulcia. Di. Intentiones que res sunt? Mag. Species sunt sensationū: ideo sensibiliū specieb⁹ multo simpliciores: ꝛ a sensib⁹ exteriori bus impceptibiles: p̄pter organoꝝ indispositōem. huic aūt potentie sunt p̄portionate: quā si ratio decorauerit. vt in hominib⁹: iam non estimatiuā: sed cogitatiuā appellare solemus: siue rōnem p̄ticularem.

Sensus cōmunis op⁹.

Imaginatiue opus.

Estimatiue opus.

Intentiōes quid sint.

De opationib⁹ fantasie diuersis in hoīe et bruto. ꝛ an in vigilantib⁹ fantasia operet. Capitulū. XXIII. Discipu.

Antastice potētie opatio q̄ est? Mag. Ex specieb⁹ p̄memoratis: cum ad organū ipsius p̄uenerint: diuersas imagines cōponit: que a sensu cōi p̄cipiunt: dū rursus ad ipm descēderint. Qm̄ vero hec potētia in hoīe rōne decorat: ideo nō necessario eodē mō opatur. Nōnunq̄ eñ ex cōpositione specieꝝ intētionū diuersarū mōstra fingit. q̄ꝛ nec aliq̄n silia vidit. In brutis aūt instinctu nature regit: qui in oībus eiusdē speciei silis est. ideo in talib⁹ fantasie opera non variant. Sili equidem ingenio oīs hirūdo nidū: ꝛ aranea telam texit. Huius potētie opera ꝛ si vigilantib⁹ non desint: raro tamen ab ipis percipiunt: p̄pter fortiores motus exterioꝝ. Dormientes aūt quoꝝ sensus extertiores vacant frequentius hec sentiunt: ꝛ somnia appellant: quia in somno appareant.

Somni ꝛ vigilie descriptōes ponunt: et cause eorundē varie declarant. hinc oīni aīali necessaria esse cōcludit. Ca. XXIIII.

N hui⁹ dilucidatōe parump ab instituto tramite digredi forrasse nō oīno erit inutile Di. Immo p̄necessariū. nam fere q̄rtā p̄tem vite: aut āplius inerti somno transigo. ꝛ vñ in me p̄ueniat: non dū plene intelligo. Ma. Sōnū quidā phoꝝ impotentiā sentiē-di ꝛ mouendi definiūt. Eadē q̄ppe via est spūs mouētis ꝛ sensitiui. Vigiliā ecōtrario potentiā sentiendi ꝛ mouēdi describūt. Alij somnū ligamentum sensuum: vigiliā aūt solutōem eorundē aiunt. In somno eędem sensus ex-

Ma.

teriores ligati ab opibus cessant:similiter ⁊ sensus cõmunis in ea opatiõe qua respicit sensus exteriores.In vigilia aũt quę finis est somni:ligati sensus rursus soluunť:⁊ ad solita ꝓcedunt opa. Di. Hęc ita se habere in me ipo experior:sed vinculũ hoc q̃le sit:aut vnde ꝓueniat edicito. Mag. Dũ nutrimentũ digeriť:ab ipo euaporatões grosse cerebrũ petunt:a cuius frigore in aquã resolute ob grauitatẽ descendũt: ⁊ cum ceteris vaporib) silr a frigiditate cerebri reuerberatis:meatus spirituũ ad sensus exteriores opilant.⁊ ne egredi possint in occursum specierũ sensibiliũ cohibent.Vñ q̃uis dormitantis aures sonorũ species penetrent:⁊.ad organũ vsq; ꝓueniãt: auditõem tñ facere nequeũt:eo q spũs audibilis per opilatos neruos egredi nõ possit.cõpleta aũt digestione separatur sanguis:cuius pars purior supiora cõscendit:grossior vero inferiora nutrit. Silr ⁊ calor q̃ fuerat circa digestiuã cõgregatus.⁊ ab exteriorib) ad interiora collectus : rursus diffundiť: meatus spirituũ penetrat:⁊ residuũ vaporũ cõsumens spiritib) viam aperit.Hinc Algazel somnũ definiens ait.Est attractio spũs ab exterioribus ad interiora.Sic somni causa effectiua est caloris:⁊ spirituũ in organis sensuum absentia:⁊ causa vigilie eorundẽ p̃sentia. Sed causę absentię taliũ multiplex est.sc; euaporatio nutrimenti.labor.ęgritudo.ętas prima.i.infantia.studij attentõ.cura ⁊ pauor. Di. Sane.nam in om̃ib) his reperire est qđ aut neruus opilet.aut calorẽ minuat. Sed cũ om̃e aĩal necesse habeat nutriri quoad vixerit:nullũ somni expers esse potest. Ma. Optime tamẽ in quibusdã vix est momenti aut more ꝑceptibilis. Causę ... Alga...

De somnio quid sit:⁊ qualiter a sensu cõmuni cognosciť.et quõ aliqui in somno loquunť et ambulant:et nisi excitati non cadũt;quare etiã eoꝝ que gesserunt nõ recordanť. Ca.XXV. Di...

Unc demũ quid sit somniũ describas. Ma. Somniũ (vt aiũt) est apparitio vel appꝛhensio fantasmatũ facta in dormiẽdo.Fãtas mata aũt imagines ⁊ rerũ simulacra dicimus: quę potentia fantastica ex specieb) diuersis fabricat:hęc em̃ in spũ lucido ⁊ claro: q̃si in speculo resplendẽt:vł sicut figura in aqua.Vñ sicut turbata aqua figurę indistincte in ea relucent:sic turbatis spiritib) indisticta somnia habemus quoꝝ vix aut raro recordamur.vt sunt somnia in p̃mo somno : cum grossa fumositas ex p̃ma digestione cibi ascendit. Deferunť aũt ad sensum cõem:a quo appꝛhensa ad organũ fantasię: nõnunq; ad cellã memorię reuehunť:multorũ nanq; somnioꝝ reminiscimur.Rursus.si sensus cõmunis sup p̃sentata simulacra cõuersus fuerit.vt sunt quę causanť a sensibilib) ꝓprijs:dormiens se videre:audire:bibere:loqui. aut etiã similia agere somniat.Interdũ etiã dormientes nõ mõ huiuscemõi somniãt:sed adinstar vigilantiũ exercent.sunt em̃ q̃ ambulant.loquunť.⁊ silia operanť. Di. Causam huius si potes afferas. Ma. Albertus naturaliũ indagator studiosissimus cãm in his duplicẽ inuenit.vic; fantasmatis impꝛssionẽ fortem:⁊ solutõem sensus a calore accñtali:qui cũ sanguine cholerico ad caput eleuatus per organa v̾tutis aĩalis descendẽs sensus quosdã:⁊ maxime remotos soluit.silr ⁊ virtutẽ motiuã ad motũ ꝓgressiuũ excitat : adde cõsuetudinẽ. Di. Cur aũt per abrupta scandẽtes minime cadunt:mox aũt excitati nõnunq; p̃cipites ruunt? Ma. Casus his qui per abrupta ascendũt:tũc maxime euenire solet:cum pericula attendentes formidare ceperint. eo enim v̾tutes ab exterioribus ad cor formidolosum se colligũt: ⁊ lacertos neruos Som... Fantas ta. Alber...

τ musculos motiuę organa destituunt. dormientes igit in talib9 securiores sunt: vbi excitati sepius cadunt. Di. Sed vnde est φ eoꝝ q̄ dormiētes gesserunt: euigilantes recordari non possunt? Ma. Recordatio (vt in sequētibus patebit) fit ꝑ spēs eorū que sensimus in memorię archa reseruatas Cum aūt actus illoꝝ fiant a sensibus accidentaliter solutis speciebꝫ ad memoriā liber non patet introitus. qui aūt in ipis actibus excitant̄: facilius saltem in semiplenam memoriā eorundē deuenire possunt.

De varijs somnioꝝ causis naturalibꝫ. et ab aīa et a corpore somniantis ꝓuenientibꝫ. Cap. XXVI. Di.

Ictis plane assentio. Sed si q̄d causę subest: cur nōnunq̄ q̄ videmus somnia vana sunt: interdū nobis vigilantibꝫ euenisse cognoscimus edicito. Ma. Somnijs somniorūq̄ euentibus causas subesse certū: sed easdē dilucidare ꝑdifficile. Di. Libeat saltē ex his que ꝑsto sunt cōmemorare. Ma. Somnioꝝ quasdā causas naturalis ꝓbia reliq̄s sacra eloq̄a manifestant. q̄s omēs diuus papa Grego. in. 8. li. moraliū ad sex genera reduxit. Grego. li. 8. moraliū.
Aliq̄n nanq̄ ait somnia ventris plenitudine vel inanitate. aliq̄n illusione aliq̄n cogitatione fit τ illusione. aliq̄n reuelatione. aliq̄n aūt cogitatione et reuelatione generant̄. Prima duo gn̄a ex naturalibꝫ nota relinq̄t. sequentia testimonijs scripturaꝝ cōfirmat. Oīm equidem somnioꝝ causa: si rem Causę somniorū.
ipsam attentius cōsideramus: vl' intrinseca est vel extranea. Intrancā dicimus corpus vel animā somniantis. Sepius eñ q̄ vigilātis mens cogitauerat: solicitius sopitis sensibꝫ recogitat. τ qđ optat speratq̄ vigilans in somnijs videre solet. Hinc Aristote. in Ethicis. Somnia studiosoꝝ laudabilia Arist. 2. eth.
asserit. Et Virgi. amantes sibi somnia fingunt. Hinc τ de amicis nr̄is de Vergili⁹ in Buccol.
quibꝫ magis solliciti sumus: multa per somnia ꝓuidemus. Interdū etiam tranquilla dormiētis aīa cupitę dubietatis solutōem inuenit. Corpis etiam diuersa habitudo varias somnioꝝ causas administrat. Hinc Melancholici res obscęnas: formas horribiles: τ teterrimas demonū species nōnunq̄ vidisse se attestant̄. maxime autē dū hic humor per medicinas aliq̄s aut balnea motus fuerit. Sic cholerici de igne: bellis: cede hoīm τ filia somniant. Flegmatici se in aquis vel niue cōsistere: aut etiā mel comedere: si mō flegma dulce ad palatū lingue distillauerit. Ex sanguinis aūt abundantia incubos somniamus: quos phisici apolexię futurę nuncios dicunt. idcoq̄ his a carnibꝫ. ouis. vino. τ ceteris que multū sanguinē generant: abstinendum esse persuadent. Quādoq̄ necessitas vires naturales exequi corpis sui curas coartat. Ideo famelicus comedit: sitibūdus fontibꝫ labra admouens satiari neq̄t. Nōnunq̄ ad membroꝝ passiones cōformes imagines format̄ Sic pueri dū vrinā emittūt: se in horto vel ameno loco vigilātes hec opari existimāt. Sic τ interdū dū natura seminalia vasa alleuiare studet: prurigine quā semen in mēbris efficit in descensu: deformitas q̄dam nefarij amplexus: aut osculi comitat̄. Augusti. vero. x. cōfessionū libro asserit tantū Augusti.
honestatis habitū hoīem posse acq̄rere. vt virtute ipius dissipabunt̄ fantasię male: que per somnia ingerunt̄ dormienti. Di. Hinc fortasse est. vt nōnunq̄ illicitis in somnis repugnare nitimur. Magi. Etiam fili. Rursus causę intrancę ab extrancis sepe mouent̄. Corpus quidē ab influxu celoꝝ τ circūstantiū elementoꝝ cōtactu τ aīa a deo vel angelo: fieri eñ pōt quas influētia celestis materię elemētari: plantis aut metallis imp̄mit formas.

easdem causet ꝛ in fantasię organo:sic ꝛ elemētoꝝ q̄litates q̄s circundant maxime aūt nudati capitis ptes consistr afficiunt. Nōnulli etiā natali con stellationi nō infimū locū in causandis somnis concedūt. Hinc interroga ti Astrologi p duodecim domoꝝ:ꝛ planetarū habitudines:qḋ q̄sq3 somni ando viderit:edicere conant.vt pz in li. Hali Abenragel de iudicijs stella rum:eo loco q̄ interrogatōes ptractat.s'd illos li.vij.a vera pħia exploden dos cognouimus:ad somnioꝝ extraneā spūalem causam accedamus:quā Simonides solam somnijs assignauit dicens. Somnia sunt solius dei im missiones:qḋ si verum esset bruta non frequenter somniarent. Hali.

Quomodo deus ꝛ angeli boni ꝛ mali: iubente aut pmittente deo varia immittūt somnia. Capitulū.XXVII. Di.

Hinc pauloante deū ꝛ angelū dicebas. Mag. Nec ab re deū nanq3 p somnia loq̄ sc̄ptura testat. Per somniū inq̄t loquar ad illū. Di. De angelo aūt q̄le testimoniū affers? Magi. De angelo bono est id qḋ Matheus euangelista angelū in in somnis apparuisse ac monuisse Joseph:pmo. Ne timeret accipere Mariā piugem suā. Scḋo.vt cū puero ꝛ matre eius fugeret in ęgiptū. Silr de angelo:indicante Danieli et Johāni euangel.q̄ ventura essent nouissimis dieb. Et vt sctō Thomę placet. dum angelus bonus imaginariā visionē causat:siue in vigilante siue in dormiente nullā formā imprimit:quę p̄us per sensum saltē aliq̄ modo suscepta nō sit: non enī facit cecum imaginari colores:sed spūs humoresq3 formis p̄acceptis in formatos mouet ad eam quā p̄tendit imaginatōem. Et rursus qñq3 intel lectū illuminat.vt q̄d visio p̄dicat intelligere possit. pz de Joāne euangel. ꝛ Daniele. Interdū imaginationē sine intelligentia fabricat. sicut in Pha raone cū vidit septē vaccas ꝛ spicas. Interdū somnia ꝛ eorundē intelligen tia etiā malis immittunt.pz de somnio qḋ audiuit Gedeon a Madianitis de q̄ Judicū.vij. Multotiens ꝑ deo pmittēte:angeli mali mentib hoim p somnia illudūt.vt testat c.epi.26.q.5.de sceleratis mulierib: quę demonū illusionib ꝛ fantasmatib seducte credunt ꝛ pfitent cū Diana nocturnis horis dea.vel cū Herodiade (quę caput scti Joānis bap.ab Herode adul tero expetijt) vel cum innumera multitudine mulierū eq̄tare sup quasdā bestias:ꝛ multa terrarū spacia intēpestę noctis silentio ptransire:ꝛc.de q̄b li.7.latius disertū est. Quare aūt ds talia pmittat in fine li.octaui ex sen tentia Augustini expositū esse memini.de talib illusionib btūs Job con querit dicens. Terrebis me per somnia:ꝛ per visiones horrore cōcuties. Nume. Math. Thoma. Job

Si et q̄ somnia euētuū futuroꝝ signa causaue existant.insup q̄liter ꝛ somnioꝝ obſuātia vana sit ꝛ deo odiosa. Ca.XXVIII. Di.

Sufficiēter ꝛ pro epitomatis angustia somnioꝝ causas explanasti: nūc qḋ volebā a quib futuros euētus expectare possimus edici to. Ma. Diuinationē somnioꝝ inquit Aristo.lib.ij.de vigilia et somno.nec est cōtemnere idoneū:nec oīno ꝑsuadere. Somniorū enī q̄dam signa sunt euentuū:q̄dam causa:q̄dam nec signū nec causa. Si gna sunt ea q̄ a corpis cōplexione ꝛ habitudine accidūt.q̄ etiā medici non negligenda.autumāt.vt in causas egritudinū facilius deuenire possint. Si gna itē dici pñt:q̄ a reuelatōe dei vel angeloꝝ bonoꝝ fiunt. Alia q̄dam cau sa sunt ꝛ occasio euentuū. Vñ cū q̄dam somniasset se morderi a leone mare Aristo Somn causę.

moreo: ex his qui in temploꝝ vestibulis cerni solent die postero cū templi fores pteriret: cōspecto leone dicebat. En nocturnus hostis meus: et immissa manu in os ipsius a scorpione delitescēte inibi letaliter lesus est. His prima sūt somnia casualia: qbꝫ extantibꝫ nōnunꝗ̄ euētus illoꝝ eueniūt. Hec duo postrema somnioꝝ gn̄a ita vanitate ⁊ maloꝝ spirituū illusione circūualla ta sunt. vt somniantibus pestifera: ⁊ creatori odiosissima ex sacris litteris palā sit. vn̄ in Leuitico legimus: nō auguriabimini: nec obſuabitis somnia. Et in Deutro. Propheta aūt ille aut fictor somnioꝝ interficiet. Et rursus nec inueniat in te q̄ ariolos sciscitet aut obſuet somnia. in Eccl'iastico aūt Somnia extollūt imprudētes. ⁊ infra. ne dederis in illis cor tuū. Et Eccl'iastes. vbi pl'a sunt somnia: ibi plures vanitates. Quāta aūt picula euenerit obſuantibus somnia hic cōmemorare: nec locus nec tempus admittūt.

De memoria ⁊ reminiscentia ⁊ quoꝝ aut qualiter recordari possimus de clausura memoratiue ⁊ qualitatiua eius dispositione. Capitulū vicesimumnonū. Magi.

Ide fili dum calamo in somnioꝝ cāpo habenas laxamus: instituti callem reliquimus. Di. Quid mirū si somniantiū more oberrauit calamus: qui somnia describere aggressus est: cū (vt inqt diuus Ambrosi. in hexameron) natura quadā fieri possit: vt hi qui aliquid intuent: vel dicendo exp̄mere volūt eoꝝ qualitatē que vel intuent vel loquunt assumāt. Correptis igit loris ip̄m ad semitā reducito. vt qd̄ reliquū est memorie officiū velocius pcurrat. Ma. Memorie ē spe cies ⁊ intensiones ab antefatis potentijs acceptas reseruare: donec rursus opandum sit. Di. Num id imaginatiue attributū est? Ma. Etiam: sed nō eo mō quo memorie. Hec equide solas spēs a sensu cōi receptas sine tē poris differētia custodit. Memoria vo ⁊ has ⁊ intētiones ab estimatiua eli citas: insup ⁊ fantasie imagines cū differentia tpis pteriti in quo sentiebāt reseruat. Accidit aūt vt eas vel totas āmittat: vel remissas ordine tn̄ ↄfuso retineat. Quas totas āmittimus ita obliuiscimur: vt necdum volumꝰ carū recordari possimus. Hinc Aurel. li. 14. de tri. ca. xij. Quod aūt quisq̄ penitꝰ obliuiscit nec cōmoueri eius vtiq̄ pōt. Quaꝝ aūt reliquias tenemus reminiscentia esse poterit. Di. Reminiscentiā quid dicis? Ma. Aristo. eam dicit resumptionē memorie alicuis nō totaliter obliti: p diuersum ratiocinatiuū ex memorat̄ ad inueniendū ptialiter oblitū. Hinc Augu. voluntas reminiscendi esse non pōt: nisi vel totū vel aliquid rei eius quā reminisci volumus in penetralibꝫ memorie teneamus. Hec nempe adiutorio fantasmatis sumpti aut a sili: aut a ↄtrario. aut a loco. aut tempe ⁊ sic de alijs: potentiā cognitiuā mouent ad app̄hendendū ptialiter oblitū: talibus equidē memoriā plurimū posse iuuari compertū est. Nōnunꝗ̄ etiā saluis speciebus tardius quod volumus recordamur. Organū eñ memoratiue ptiuncula cerebri: vermiculo sili claudit: sp̄us igit in quibus deferunt spēs nec introeunt nec exeunt: nisi hostiolū tale apiat. vn̄ quidā caput inclinant aut eleuant dū oblitū querūt. Di. Manif. sta sunt hec. Sed dic queso vn̄ hec memoratiue accidat diuersitas? Ma. Ex disproportione qualitatū ⁊ nimia frigiditate ⁊ humiditate. Vn̄ calidi ⁊ humidi facile est recipe: sed non diutius seruare. Rursus aūt sicci ⁊ frigidi tarde est recipere ⁊ firmius retinere. Iuuenes aūt ⁊ senes male memorie sunt: pp̄ter nimiū augmenti ⁊ decrementi motū in ipsis. sicut eñ recordatio exigit motꝰ agiles: sic memoria

animū quietū.hec ꝛ alia memoria naturalē ꝯcernentia in speciali tracta
tu:de artificiali aūt in fine rhetorices disseruimus.Di. Memini.

De potentia motiua imperatiua ꝛ ꝓsecutiua. De concupiscibili ꝛ irascibili a quibus oriuntur quattuor animi passiones. Capitulum.XXX. Magister.

Actenus apprehensiue naturā explicauimus: nūc ordo ꝓmissorū expostulat vt ꝛ motiuā ꝑcurramus. Di. Probe. Ma. Hanc bifarie ꝑtitam manifestū est. Quedā nanq; appetit ꝛ imꝑat:altera imperiū ꝓ grediendo ꝓsequit. necesse eñ est omni animali ꝑfecto vt qd per apprehensiuā agnouit:ꝑ appetitiuā appetat ꝯueniens:aut respuat ꝯtrariū.ꝑ ꝓgressiuā aūt quod appetebat ꝓsequat:et fugiat qd respuebat. Di. Est igit appetitiua potentia qua aiāl inclinat ad ꝓsecutionē vel fugā eius qd cognoscit? Ma. Scite defines appetitiuā: quā ꝛ sensualitatē ꝛ appetitū aīalem dicūt. Huic rursus subsunt. Cōcupiscibilis ꝛ irascibilis. Di. Concupiscipilis que est? Ma. Que tendit in bonū verū vel apparens:maxime aūt delectabile. Di. Irascibilis q̄ est? Ma. Que contra malū insurgit:ꝛ fert in bonū arduū:vtile vel honestū etiā si delectabile nō sit .vt potio amara.vt cōiter ph̄i autumant. Nō desunt aūt qui volūt ꝙ cōcupiscibilis respiciat ꝑ se bonū vel malū fugiendū vel ꝓsequendū.at vero irascibilis impedimentū ꝓsecutionis mali ꝛ fuge boni attendat:qd magis ꝓbabile videt. Impat igit cōcupiscibil' moueri ad ea q̄ videnť bona ꝛ necessaria. Irascibilis aūt mandat fugā coꝝ q̄ sunt ꝯtraria ꝛ nociua. Illa quietatur ꝑ cōiunctionē boni optati:hec ꝑturbat per eius ablationē ꝛ p̄ntiam ꝯtrarij. Vñ ꝛ ab his affectiones animi oriunť que sunt gaudiū ꝛ spes:a cōcupiscibili dolor:ꝛ timor ab irascibili. Has poeta iuxta platonicoꝝ sñiaꝫ tanq̄ origines vicioꝝ accidere aīe ex corpis societate ꝓhibet.dum inq̄t. Igneus est ollis vigor ꝛ celestis origo Seminibꝫ:q̄tū nō noxia corpa tardāt. Terrenis q; hebetant artus:moribundaq; mēbra. Hinc metuūt cupiūtq; dolētq; nec auras:Suspiciūt clause tenebris ꝛ carcere ceco. Sed nō oīa vicia aīe ex carnis corrupte societate accidere diuus Aurelius de ci.dei.li.14.c.3.manifestat Qualiter aūt hec affectiones vicioꝝ scaturigines existant:in moralibꝫ apparebit. Di. Institutū igit ꝓsequere:ꝛ organa dictaꝝ potentiarū explicato. Ma. Organū ꝯcupiscibilis ꝛ irascibilis circa cor vel ip̄m cor esse autumāt eo ꝙ cor in actibꝫ earū ꝛ dilatat ꝛ ꝯstringit:ꝛ sanguis ab exterioribꝫ ad cor vl' a corde ad exteriora remittitur. Hinc timidi pallent:ꝛ irati excandescūt in his nempe aīalis spūs ad vite fontē vt securior sit retrocedit. In illis aīa in ꝓpatulo videri desiderat ne videat formidulosa:et in vltionē se extendit.

Aurelius.

De triplici virtute motiua naturali vitali ꝛ animali de pia et dura matre cerebri vñ nerui sensuū ꝛ motuū instrtumēta oriūť Quō fiat motus. Que trahētia reptilia gressibilia natatilia ꝛ q̄ res potētia motiua organica ꝛ nō organica. Ca.XXXI. Di.

Onsequēter motiuā q̄ imperatū ꝓsequit:paucis ꝑstringito. Ma. Motiua trifarie scindit. Est eñ quedā naturalis:q̄dam: vitalis: ꝛ quedā aīalis. Naturalis in epate ꝑcipue ex nutrimēto sanguinē opatur: quē per venas ab epate ortas ad singula corpis membra transmittit: vt inde nutriant ꝛ crescant. Huius naturā in priorib; cum de

Motiua Naturalis.

vegetatiue potentijs differtū est: enodauimus. Uitalis opatur in corde: cui⁹
feruorem motibus dilationis ꝛ ↄstrictionis ꝑ aeris inspiratione̅ et expira-
tione̅ tempat. Et in sanguine ꝑ arterias a corde ortas: ad singula membra
exiens ossibus vitam largitur. Attrahit aūt cor aerem a pulmone: ꝛ pulsan
tes vene (quas arterias dicimus) cordi proxime a corde aera trahunt: que
aūt cuti cōiuncte videntur ab extrinseco per poros refrigerant. Inter has
medie a venis non pulsantib⁹ sanguine̅ subtiliore̅ accipiunt. Di. Uitalis
itaq̄ quā inpulsatiuā nominas: his solum animat̄ necessaria est que pul-
monem habent? Ma. Optime. Pulmo etem̄ caro est spongiosa. vt follis
aera recipiens. in plantis aūt motus omnes vis naturalis operat̄. Siliter ꝛ
in animalib⁹ inpfectis. vt sunt conche ꝛ ostree: modo tame̅ pfectiore q̄ȝ in
plant̄. Animat̄ in cerebro est a quo ꝑ neruos inde exeuntes sensib⁹ vigorem
ꝛ reliquis membris motū influit. Unde cerebrum quod sub craneo locatur
duabus pelliculis inuoluitur: quarū exterior craneo ꝓxima solidior est: ꝛ du
ra mater dicitur. Interior aūt que ꝛ tenerior est pia mater appellat̄. A pma
oriunt̄ nerui qui sunt instrumenta motus voluntarij: ꝛ ad capitis puppim
ꝓtenduntur. A secunda aūt nerui ꝓcedunt: qui ꝑ capitis prorā ad singula
sensuū organa descendunt. de q̄bus supra. Nerui vero dure matris ꝑ corp⁹
animalis ramificant̄: ꝛ in musculis ꝛ lacertis confluunt. per quos motiua
vis dilapsa animal mouet. eo quo sequitur ordine. Nam obiectū ab appre
hensiua cognitū per appetitiuā appetitur aut respuitur. Hec motiue vigen
ti in neruis. musculis. ꝛ lacertis imperat. vt ad ꝓsequendū desideratuȝ. aut
fugiendū contrariū corpus moueat. que dicto citius obtempans ligamen-
ta membroꝝ cōtrahens ꝛ relaxans. primū quide̅ ꝓpinquiora mouet. et hec
rursus alia donec obiectū vel ꝓsequendo obtineant. vel fugiendo abijciant
Di. Ita esse manifestū videt̄. nam brachiū motū mouet manū. manus di-
gitū. digit⁹ obiectū ↄtrectat. Ma. Pariformiter de crurib⁹. pedib⁹. ꝛ alijs
sentiendū. Hoc imperiū in brutis eo modo accipiendū est. quo pfectiones.
supiores. in inferiorib⁹ esse possunt. Sortit̄ aūt motiua in diuersis diuersa
noīa. nā q̄ dilatationis ꝛ cōstrictionis motu opatur cōtractiua dicit̄. vt in
vermib⁹. conchis. ꝛ ostreis. Que aūt de loco ad locū mouet. ꝓgressiua appel-
lat̄. ꝛ hec rursus in origanis diuerse enunciat̄. Quedā em̄ pedibus gradiun
tur. ꝛ sunt gressibilia. vt hō. equ⁹. quedā alis ferunt̄ ꝛ sunt volatilia. vt aues
q̄bus tn̄ sagax natura pedū vsuȝ ꝓpter alimenta q̄ in terris venant̄ nō ne
gauit. q̄ in supfluis nō abundat nec in necessarijs deficit. q̄dā costis trahūt̄
ꝛ ventre reptant. ꝛ sūt reptilia. vt serpe̅tes. q̄dam pe̅nulis agunt̄ natando. ꝛ
sunt natatilia. quoꝝ generationes in supioribus exposuim⁹. Rursus que ī
manibus rostris alijsue me̅bris ad opatione̅ adaptatur. opatiua dici solet.
Que pulmone̅ et vocalem arteriā vna cū lingua ad formatione̅ vocis mo-
uet vocatiua. ꝛ affectionū indicatiua dici pōt. Di. Aperte singula discussa
videtur. sed nondū que res sit motiua pspicuū est. Ma. Motiua vis sub-
stantia quedā est a corde originata. formā accipens in membris diuersis ad
distincta opera. Unde ad opationem nutrimenti formā accipit in epate ad
operatione̅ vite in corde. ad opus vero sensus ꝛ motus formā accipit in ce-
rebro. Animat̄ aūt hec suba quā ꝛ spm̄ dicimus aīa sensitiua (vt visuȝ est
ca. de mō videndi) ꝛ sine sanguine corpi nō iūgitur. Spūs em̄ inquit Aure-
lius in sicco habitare non potest. Preter hanc aūt homini inesse aliā moti
uā non organicā. que nō ptem post ptem. sed totū simul moueat. et eiusdeȝ
essentie sit cū intellectiua. Schotus astruit. hac mouebunt̄ corpora gloriosa
Di. Corpus est igitur motiua organica. spiritus aūt ꝓpter et subtilitate̅ et
agilitatem apellata. nō organica aute̅ cuius vltimo mentionem facis. non

corpus sed ipa anima intellectiua censet. Ma. Diserte dicta resumis. Di. Restat igit vt intellectiue conditiones edoceas. Ma. Id ab alio libro cōmodius ordiemur. Di Placet.

Liber vndecimus De natura origine ac immortalitate anime intellectiue & si anima intellectiua sibiipsi semper cognita sit in explicatione tamen nature eius multum laborauerūt sapientes. Capitulum.I. Magister.

Intellectiua quā & mentē dicimus: sola est qua a beluis secernimur: & creatoris imaginē expressius gerimus. Hec iuxta Aurelij sententiā in decimo. similiter et.xiiij. de tri.ca.x. sibiipsi semp cognita est. Ex quo em̄ esse cepit nunq̄ sui meminisse. nunq̄ se intelligere. nunq̄ se amare destitit. Nihil em̄ tam nouit q̄ id qd' sibi p̄sto est: nec menti magis quicq̄ p̄sto est q̄ ipa sibi. veruntn̄ terrenis inuoluta rebus: quas p sensus haurit nō semp se cogitat. Qui ergo in explicatione nature ipsius sudauere Arabes: greci: & latini p̄di se a terrenis ad sublimiora subleuātes: nō tam certas q̄ diuersas de ipa ptulere sententias: quaꝝ nōnullas ab initio libri decimi sub breuitate cōmemorauim'. reliqs psequēter nouē cāpis distributas: auxiliante deo lustrabim'. & in his quid pbice & catholice de natura aie sentiendū sit: venari tentabimus. Di. Probe. Primū itaq; cāpos enumera: dehinc ipos suo ordine pcurramus. Ma. Primus cāpus sit definitionis. Scd's diuisionis. Tertius identitat. Quart' vnitat. Quintus imptibilitat. Sextus originis. Septim' imortalitat. Octauus miserie. Nonus felicitat. Di. Nunc primū aggrediamur.

Campus definitionis in quo principaliores anime definitiones enumerantur. Cap.II. Magi.

Primū campū intrantib': multiplices anime definitiōes occurrūt qbus p̄gnantiores tn̄ dilucidande veniūt. Vn̄ quidā aiam in suo esse notificātes dixere. Anima est substātia spūalis simplex indissolubilis: inuisibilis: & incorporea: passibilis atq; mutabilis: carens pōdere. figura. & colore. Hec definitio seipam enucleat. Anima em̄ cū substātia sit incorporea q̄tā esse neqt: ideo nec pondus: figurā: colorē: aut alias corpeas qlitates recipit. hinc inuisibilis. i. nullo sensu corporea pceptibilis. q: substātia spūalis: simplex aūt p abnegationē ɔpositionis phisice ex materia et forma corporali. sic etiā indissolubilis. reliq in sequētib' clariora fient. Rursus in li. de spū & aīa dicit. Anīa est spūs intellectual. rōnalis. sp mouēs. sp in motu. bone maleq; volūtatis capax. Et Plato in Phedone. Anīa nūerus ē seipm mouēs: intellect' hui' in campo imortalitat edocēdus est: nūc definitiōes psequamur. Di. Sane. Ma. Qui aiam respectu corpis cui' forma est ɔsiderant aliter definiūt. nā ait Aurel. li. de q̄titate aie. Anīa est suba rōnis pticeps regendo corpi accomodata. & Remigius. Anīa est suba incorporea regens corpus. Aristo. quoq;. Anīa est pmus actus corpis phisici organici: vitā habent in potētia. At rursus. Anīa est principiū q viuim' sentimus: mouemur f'm locū & itelligimus pmū. Di. Manifesta sūt hec ex pmissis. Ma. Augu. animā intelligibilib' ɔparans ait. Anima est oim silitudo. Omnis q̄ppe cognitio p viā assilationis est. vt ptim tractatu pce-

Prima definitio anie | Scd'a dio. | Augusti. | Remigius. | Arestotelis | August

denti exposuimus. mens aūt q: omīa intelligit: omīb9 se assilare possit. necces
se est Seneca aūt eā in ordine ad finē ꝓpriū definiens ait Anīa spūs est in-
tellectualis ad beatitudinē in se: ⁊ in corpe ordinatus. qđ in campo penul-
timo ⁊ vltimo manifestū fiet. Sed num doctissimi Moysi sententiā silentio
pterībim⁹: ex cui⁹ ꝓphetie initio hec aīe definitio emergit. Anīa ē deiforme
spiraculū vite: ait nāq3 deus. Faciamus hoīem ad imaginē et silitudinem
nr̄am. hoīem nō q̄dem exteriorē qui corrumpit̃: cinis est enī ⁊ in cinerē re-
uertet̃ sed hoīem interiorē: qui iuxta aplicam sententiā de die in diē reno-
uat̃ ⁊ hec est aīa ecce deiformē. Sequit̃ Formauit igit̃ de⁹ hoīez de limo ter
re: ⁊ spirauit in faciē ei⁹ spiraculū (q̄ntum ad sensitiuā) vite (q̄ntū ad vegeta
tiuā) Et factus est hō in animā viuentē. Est enī hō interior aīa viuēs: ve-
getatiuā. sensitiuā. ⁊ intellectiuā cōplicans. vt in campis sequentib9 patebit.
Di. Latissim⁹ est hic cāpus: ⁊ breui s̄mone qđ in sequētib9 venari possit, de
mōstrans. pgrediamur igit̃ celeri⁹ ne q̄d necessarioꝝ oculos nr̄os aufugiat.

Campus diuisionis in quo primo anima in intellectum voluntatem ⁊ memoriā ptitur/ intellectus in agentem et passibilem diuidit̃/ ⁊ opera vtriusq3 explicantur/ nec intellectus nec obiectum solum/ sed vtrūq3 causa intellectiōis ostendit̃. Et speciem intelligibilē in memoria intellectiua que alia est a sensitiua reseruari ꝓbat̃. Ca. III. Ma.

Campo definitionū ꝯtiguus ē cāpus diuisionū: ⁊ tāto q̄dē latior
q̄nto lucidius ea q̄ definitiōes cōplicāt in ipo explicāt̃. In pmis
itaq3 maiorū auctoritas animā in tres potentias distributam
tradidit: q̄ sūt intellect⁹. memoria. ⁊ volūtas. Harꝝ naturas pau
cis edocebim⁹. Di. Primū igit̃ intellectū ꝓseq̄mur. Ma. Intellect⁹ est aīe
potētia qua oīa intelligit. Hic rursus in agentē ⁊ passibilē distribuit̃: q̄ nō
essentia sed opatione secernūtur. Di. Opus ergo intellect⁹ agent̃ qđ est?
Ma. Quadrupartitū est. Primū quo cū fantasmate in intellectu passibili
spēm intelligibilez cōcausat. Secundū quo cū specie intelligibili actū intelli
gendi ꝓducit. Tertiū quo ad habitū dispositionē inducit. Quartū q̄ habi-
tū pficit. Di. Intellectus passibilis opa q̄ sunt? Ma. Eadē sunt in cau
salitate receptiua: que ⁊ agent̃ in causalitate effectiua. Illius enī est omīa
facere. huius omīa fieri. Agens enī facit oīa potētia intelligibilia actu intelli
gibilia. Passibilis aūt oīm intellectiōes in se recipit. Dum spēm intelligibi-
lem ab agente ⁊ fantasmate causatā recipit ⁊ ꝯseruat: memoria intellecti-
ua dicit̃. dum vo actualez intellectionē ab agente ⁊ specie intelligibili ꝓdu
ctā accipit: intelligentia appellat̃: est enī memorie fecunde exp̄mere actualē
intellectionē. Di. Ad intellectionē itaq3 q̄ttuor cōcurrere videtur: fantas
ma. s. spēs intelligibilis. intellectus agens ⁊ passibilis. Ma. Sane infers.
Fantasma eq̄dem: qđ acceptum a re p sensus ipam singulariter sub cōdi-
tionib9 materialib9: q̄ sunt hic ⁊ nūc. ⁊c̄ repn̄tat. Utriq3 enī sensus exterio-
res. s. et interiores spēs recipiūt sine materia ab obiectis. Exteriores quidē
in pn̄tia obiecti sicut cera mollis recipit: sine materia formā pn̄tis et im-
pressē sigilli. Interiores aūt sensus recipientes spēs eas magis subtiliant: et
etiā in absentia obiecti ꝯseruant: vtriq3 tn̄ cū conditionib9 materialib9 a q̄
bus depurate. et abstracte cū intellectu : agente spēs intelligibiles quas et
simplices res in vlī repn̄tantes ꝓducunt: quas passibilis (in eo qđ memo-

ria est) custodit. Rursus agens dũ actulẽ intellectionẽ facere nitit: in specie intelligibili ꝓpter sui limpiditatẽ aciem figere nõ valens: iuxta Varronis sententiã se ad fantasma hui⁹ speciei cõuertit: qḋ ꝓter sui materialitatẽ ob staculũ pbet: queẽadmodũ visus in lumine sine opaco terminãte nõ figitur Quod si multaꝝ rerũ spẽs siꝉ in intellectu fuerint: hęc tñ intelligitur cuius spẽs fortius mouet. Concurrũt itaq̃ ad actualẽ intellectionẽ spẽs aut veri us obiectũ in specie p̃sens relucens ꝛ intellectus agens. vt cause ꝑtiales totalẽ cõplentes. nec enĩ obiectũ nec intellectus intellectionẽ sed vtrũq̃ siꝉ. A cognoscẽte enĩ ꝛ cognito pitur noticia. testatꝰ di. Aug. 9. de tri. c. xii. Di. Qua re igitꝰ nõ etiã obiectũ sed intellectũ intelligere dicimus. Ma. Nec obiectũ nec intellectũ agentẽ intelligere cõcedimus: sed intellectũ passibilẽ intelligentẽ a suscepta intellectione denotamus. sicut visum in se visionẽ recipientẽ videre dicimus. sic nõ pictorẽ albũ. sed dealbatũ pietem ab accepta albedine albũ appellamus. Di. Si igitꝰ deus intellectionẽ ꝓduceret: ꝛ candẽ in intellectui nr̃o infũderet intelligere diceremur. Ma. Etiã. Di. Rursus in ꝓductione actualis intellectionis nullus causalitatꝰ locus intellectui passiuo tribuitꝰ? Ma. De h̃ quid certi ꝓferã nõ habeo: diuerse eędem sũt magnoꝝ ꝛ phoꝝ ꝛ theologoꝝ opiniones. Scotus insup materiã diutius ventilatam dubiã reliq̃t. Sunt p̃terea qui spẽm intelligibilẽ in itellectu passiuo cõseruari inanc iudicant: quibꝫ ob angustiã epitomatꝰ nõ rõnes: sed diui Aurelij ṽba obijcimus. Ait enĩ de tri. li. 9. c. xi. Non omnino ipa corpa in aĩo sunt cũ ea cogitam⁹: sed coꝝ siꝉitudines: sed ne fortasse id de fantasmatibꝫ (q̃ etiã corporũ siꝉitudines sunt). quispiã intelligendũ otendat: qḋ in li. 14. scripsit. aĩaduertat tunc (inquit) ꝛ si vite hui⁹ mortalis transacte meminerimus: ꝛ credidisse nos aliq̃n quo nõ videbam⁹ memoriter recoluerim⁹: in p̃teritis atq̃ transactis deputabitꝰ fides ista: nõ in p̃ntibꝫ rebꝫ: spẽq̃ manentibꝫ. ꝛc. manifestũ est in exuta aĩa fantasmata q̃ organa q̃nta req̃runt locũ h̃re nõ posse. Di. Alia igitꝰ est memoria intellectiua: et alia sensitiua: quã pauloante in posteriore capitꝰ pte situatã audiuim⁹? Ma. Alia eędẽ: nã sensitiua nobꝫ cũ beluis cõis est: intellectiua aũt solius rõnalis mentꝰ potentia est que ad imaginẽ creatoris formata est: sed iam hec missa facientes ceteras diuisiões ꝑcurramus. Di. Tu festinas ad reliq̃: ego ṽo hic aliquãtisper manendũ censeo: donec intellectionis vim enucleatius pandas.

De causalitate intellectionis ꝛ obiecto intellectus insuper ꝛ de duplici cognitiõe abstractiua ꝛ intuitiua. Ca. IIII. O. a.

1 Iq̃do (inquit diuus Aug. li. 9. de tri. ca. xij) tenendũ est q̃ oĩs res quãcũq̃ cognoscim⁹ ꝯgenerat in nobis noticiã sui. cõgenerat. dic. i. cũ alio generat. s. intellectu. vñ subdit. Ab vtroq̃ enĩ noticia pariter a cognoscente ꝛ cognito. Cognitũ ṽo primũ ꝛ adequatũ intellectus nostri qḋ sit: nõ paruo labore a sapientibꝫ quesitũ est. Alijs deũ: alijs quidditatẽ rei materialis: ceteris ṽo ens in q̃ntũ ens ꝓ obiecto intellectus assignantibꝫ. Primũ de p̃mitate pfectionis: alterũ de obiecto ꝓ statu p̃ntis vite. Tertiũ aũt de obiecto intellectus ex natura potentie cõcedi põt. Nam deo q̃d prius in pfectione? q̃dditate materiali quid cõuenientius intellectui iniecto materię? Aut quid cõmunius ente: cũ nihil sit qḋ rõnem entis possit subterfugere. prima impssione impssum aĩe ait. Auicenna primo methaphisice. Quid aũt est quod anima nõ possit cognoscere intuitiue vel abstractiue: cũ etiam ab ente minimo vsq̃ ad maximũ creatũ nihil possit intel-

Marginal notes: Varro. — Auic.

lectum eius vel satiare vel quietare: donec apphendat eum: qui cunctaꝝ pfectiones in se complectit: ꝛ virtut est infinite? Di. Intuitiue qñ cognoscimus? Ma. Dum obiectū p̄sens. vt presens est apphendimus. Abstractiue aūt si obiectū in alio medio intelligimus aut sentim⁹. nam cognitio intuitiua ꝛ abstractiua sm̄ nōnullos haud infime auctoritatis doctores non tm̄ in intellectu sed etiā in sensu locū habet. Intuitiue nanq̄ colorē actu p̄sentem videmus: absentē abstractiue imaginamur. Intuitiue beati in patria dn̄ contemplant: ꝛ oīa creata: de quo tñ aliqui hesitātes ↄtrariū argumētant. Abstractiue rosa in hyeme a nobis itelligit. Di. Intelligo ista: latēt ꝯo alia que dictis in priori caplo cōtrariari vident. Ma. In mediū pro fer: si forte ꝛ huic tuo errori mederi possit. Di. Dictū esse memini ad intellectionē fantasma cōcurrere: quō igit. cognosci possunt: que sensib nec spēs nec fantasmata ingerūt. vt sunt ꝟtutes. habitus substantie imateriales ꝛ rerū omniū origo simplicissim⁹ deus. Rursus si spēs intelligibilis a fantasmate abstracta rem in vli repsentat (vt dictū est) Singularia q̄liter intelligi possunt? Ma. Hec silentio p̄terire negligentie esse nō parue: dissoluere aūt difficile. attamē qd in alioꝝ codicib legi haud silebo. Di. Probe.

Substantie immateriales virtutes habitus et cetera huiusmodi si a nobis pro statu isto cognosci possint et qua cognitione ꝛ per quid ꝛ si substantia materialis p ppriam speciem cognoscatur. Ca. V. Ma.

Uere qui imaterialiū rerū que pauloante cōmemorasti: noticiam in hac vita q̄ corpus qd corrumpit aggrauat aīam: haberi nō posse astruere conati sunt. Nōnulli vero de his cognitionem negatiuā: nō affirmatiuā nob concedūt. vt scire possum⁹ ꝙ angelus nō est lapis. nec lignū nec aliud. huiusmodi: sed que res sit scire non possumus. Ceteri cognitionē: quia est posse hic haberi de immaterialib concedūt: non aūt ppter quid. Talium em̄ entiū nobis aliquā cognitionē esse possibilem naturale desiderīū quo hec scire desideram⁹ indicat: q: ad impossibile ꝛ frustra esse non pōt: ꝛ tñ oīm est. dicente Aristo. primo methaphisice. Oēs hoīes natura scire desiderant. igit (p topicā) maximū scire qd est immaterialiū entiū maxime scire desiderant: quo adepto felices sunt. Summā equidē felicitatē in hac vita in speculatione altissimarū causaꝝ posuit. hinc ꝛ sapientē maxime felicē esse voluit. Sapiētia em̄ circa altissimas causas est. vt in moralib tradidit. Adde qd ab initio hui⁹ libri testimoniū ex Augu. p̄clarissimo volumine de tri. adhibui. qm̄ mens ipa (q̄ vtiq̄ imaterialis est) seipam cognoscit. Di. Possibilitatē mihi psuasam fateor modū cognoscendi apias: cum illoꝝ nulla habere possim⁹ fantasmata. Ma. Nec oīm que cognoscimus ppria fantasmata hausisse p sensus necesse est: qm̄ nec materiales q̄dem subas p pprias spēs sentim⁹. nā quorum p̄ntiam per pprias spēs videmus: absentiā eorundē mox eodē sensu notamus. Di. Nihil verius. Ma. Qui igitur absentiā panis in sacramento altaris post consecrationem nullo sensu pcipimus: ꝯn̄s est vt panis p̄ntiam ante ↄsecrationē per pprīā speciē nullo sensu pcepimus. Di. Contrarius videris Aristo. quē dixisse ferunt in eo. li. quē de aīa p̄titulauit. lapidē quidē nō esse in aīa (.s. dū intelligit) sed spēm lapidis. lapidē aūt esse subam materialē haud dubitas. Ma. Si dubito ab eodē l pede lesus veritatē expior: nō aūt pprīā spēm illi⁹ materialꝰ sube q̄ de se inuisibilꝰ ꝛ itāgibilꝰ est: in sensu vel aīa esse cōcedo: sed spēm accñtiū lapidis puta figure ꝛ

coloris &c. ad hunc sensum phi dictū accipio unde etiaz in eodem libro ait.
3.de anima accidentia magnā partē conferunt ad cognoscendū q quid est. Aliqua igi
tur p accidentia apphendimus. vt substantias materiales. Alia p cōposi
tionē diuersoꝝ fantasmatū. vt aureū montē. Nam vt scribit diuus Augu.
ad Nebridiū. Anima p vim augendi & diminuendi imagines format: quas
prius totas nō vidit. partes vero in alijs atq alijs rebus attigerat. Alia in
conceptu simplici intelligim⁹ vt deū in conceptu entis. vel ex pluribꝫ aggre
gato. vt q est ens verum infinitū. necessariū & sic de alijs. que sil' accepta so
li deo cōueniūt. Interdū imo sepius res et causas per effectus & operationes
cognoscimus. sic animā in viuente corpore arguimus. Anima autē seipam
intuitiue: nō p cuiuscūq spem cognoscit: qr nō ob aliud q̄ eo quo sibi pre
sens est. inquit Augu. in de tri. Et sicut corporearū rerū noticias p sensus
corpis: sic incorporearū rerū per semetipam: ergo et semetipam per seipam
nouit. qm̄ est incorporea. nam si non se nouit. non se amat.

Quā parua sit cognitio nostra in hac vita & quō phi losophi p creaturas in cognitionē creatoris deuenire potuerunt. Capitulum. VI. Discipulus.

J alijs medijs substantiaꝝ corporaliū & incorpaliū noticiā hau
rire nō possumus. diminuta est cognitio nostra. Ma. Recte
ais diminuta cū nec minime entis naturā & quidditatē vti est
pfecte scire possumus: q̄ diu in hoc mortali corpe a patria cele
sti exules pegrinamur. Corpus em̄ qd corrūpitur (inquit Sapiens) aggra Sap
uat animā & deprimit terrena inhabitatio sensuz multa cogitatē. & diffici
le estimam⁹ que in terra sunt et q̄ in pspectu sunt in uenim⁹ cū labore q̄ Arist
in celis sunt: sunt aūt quis inuestigabit: nec id oino Aristote. latuisse vide metap
tur. cui cū de hac re pmo exortus fuiss& in prima phia dicebat. Sic oculus
nycticoracis se habet ad lumen solis sic intellectus noster ad ea q̄ manife
stissima sunt in natura. hꝫ enim cognitio nr̄a ortū a sensibꝫ. vt in analeticis
ait. quibꝫ subie. vt pauloante dictū est. subiecte non sunt. q̄tūcunq tm̄ has
cognoscere concessum est ordine quodā cōceditur. vt de noticia vni⁹ aliud in
uestigemus. sic p accidentia in substantiaꝝ per effect⁹ in causarū noticias
deuenimus ordine ppostero quantū ad rerū naturas. Rursus ab oibꝫ his fi
nitis ad cognitionē infiniti cōditoris eleuamur. concept⁹ em̄ quos de eterno ad R
in cōmutabiliq deo formam⁹. a sensibilibꝫ & creaturis sumim⁹ vt diuinus
Paulus ad Roꝫ. arguens ait. Qd notū est dei manifestū est in illis. de⁹ em̄ Sap.
illis reuelauit (sed quō subiecit) inuisibilia enim ipi⁹ a creatura mūdi per
ca q̄ facta sunt intellecta cōspiciunt. Sempiterna quoq ei⁹ virtus et diuini i.Cor
tas. ois em̄ creatura inquit Augu. vi. li. de tri. c. iiij. pclamat se hre pstātissi
mū creatorē. nam vt ait Sapiens. A magnitudine speciei et creature co
gnoscibilr poterit creator coꝫ videri. sed cognitio hec impfecta et ex pte est.
qr vt ait apls p speculū in enigmate. Di. Quō p ea q̄ facta sunt potuere
primi phi in noticiā dei deuenire: cū vtiq deus nil' hoꝫ sit? Ma. Hac vtiq
via ipsi eū quesiere. vt ptꝫ p Aug. li. 8. de ci. dei. c. 6. et vt idem ait li. 8. de tri.
c. 2. nō parue noticie pars est si anteq̄ scire possumus qd sit deus: possum⁹
iā scire quid nō sit. et li. 15. c. 2. Sic em̄ sūt incōprehensibilia requirenda: ne Cardi
se existimet nil' inuenisse si q̄ sit incōprehensibile qd q̄rebat potuerit inue de Cu
nire. Hec ni fallor est illa docta ignorātia de q̄ Cardinalis de cusa secretorū
indagator sagacissim⁹ tres edidit libros. Intelligam⁹ itaq (vt Aug. in prin
cipio quīti libri de tri. docuit) deū si possum⁹ q̄tū possum⁹: sine q̄litate bo
nū: sine q̄titate magnū sine indigentia creatorē sine situ psidentē sine ha

bitu oīa cōtinentē sine loco vbiqꝫ totū sine tpe sempiternū: sine vlla sui mutatōe mutabilia facientē: nihilqꝫ patientē. Quisqs deū ita cogitat (inquit idē) ꝛ si nō pōt oīmodo inuenire quid sit: pie tñ cauet qꝫtum pōt: aliqd de eo sentire qd non sit. Sed de his altior disciplina est. Di. Illi igitur reseruanda sunt: ne ab incepta methodo longius nos abducant.

Si menti nostre concreate sint omniū rerum species siue notiones: ꝛ vnde habet qd etiam de his que non didicit iudicare potest. Qualiter insup accipienda sint verba Aristotelis quib; aiam tabule rase compat. Cap. VII. Ma.

De immaterialiū noticia sicut ꝛ corporaliū facillime responderi possunt: qui menti nre oīm rerū species ɔcreatas credideret: qs Platonici notiones appellant: q: incognita notificant ꝛ per illas aīa de oībus iudicat. ꝛ hec honesta. illa turpida dicit. inter vera et falsa discernit. artificū opa minus pfecta: (qꝫuis arte opandi talia nō didicerit) vitupat: pfectiora laudat. pportionibus in siībus reptis congaudet. nec (vt aiūt) sine illis pficere posset. sic nec dñs fugitiuū seruū insequēs. cuius oīno nullā cognitionē habet apphenderet: ꝛ a natiuitate surdus cū hareda nō fieret. Di. Tale qd in nobis esse experientia docet: sed an species siue notio sit: certū nō habeo. libenter tñ hanc opinionē si veram iudicas amplector. Ma. Si p notiones huiusce modi pme veritat radiū oīm entiū spēs ꝛ notiones cōplicantē intellexerit: ceteris in cognitione pferendi sunt. qꝫtum eñi lux ista in mente nostra efficiat: que ad imaginē ipsius creata est. diuus Augu. pfundissime in li. de vera religione disseruit. Insup ꝛ in ix. li. de trini. ca. 6. ꝛ li. 14. ca. 15. Si aūt per has notiones species intelligūt: que sunt intelligibiliū siītudines ppue: qles memoria nra intellectiua cōseruat pterita intellectōe. errori huic pximi sunt: q alas nras ante corpoꝝ vnionē retroactis seculis in celestib; habitasse: ꝛ ibidē deliquisse astruūt. Di. Hic error in supiorib; explosus est: sed dic qso Aristo. peripateticoꝝ pmus de cōcreatis aīe speciebꝫ quid sensit idem ne cū priorib;? Ma. Minime. Di. Cur igit aīam a pncipio tabule rase silem dixisse inuenit: cū vtiqꝫ rasam tabulā dicere vsus habeat: in q deleta sit q pus inerat scriptura vel pictura. sic de aīa dixere pores qui cam in descensu: ꝛ corporea molis vnione pteritoꝝ oblitam voluer. vt dictū est in supiorib;. Ma. Quid si Arist. minus ppie compatōem dictam expressit aut forte translator p tabula nuda ac plana rasam dixit. Di. Utrūqꝫ fieri potuit. Mag. Si qd restat ocyus pertractemus. Di. Alterū de cuius intellectione quesieram singulare est.

Quod singulare intelligi possit demonstrat: ꝛ qualiter intelligendū sit qd Aristoteles sensum esse singulariū. ꝛ intellectū vniuersaliū dixit exponitur. Capitulum. VIII. Ma.

Singulare nō posse itelligi nōnulli pter ea q pauloante dicta sūt ex eo pbare conant. q Aristo. sensum esse singulariū: intellectum vero vniuersaliū scripsit. E regione alij etiā singulare intelligibile astruūt: q: sub pcepto dilectionis cadit: dicente dño. Diliges pximū tuū sicut teipm. Et Joh. in canonica. Qui nō diligit frēm suū quē videt: deū quē nō videt quō diliget? Incognita aūt vt. s. Augu. li. x. de tri. testat. diligere non possumus. Amplius si actū singularē non cognoscimus: velle nō possum us q: nihil voliū nisi cognitū. Si igitur nec cognitū nec volitū agimus: dum

singulares actus pperramus:adulterij ꝛ rapinę minime peccamus: quia petm̄ adeo voluntariū esse dicit a diuo Augu.li.de vera religione. vt nullo modo sit petm̄ si non sit voluntariū. Di. Facile ex his singulare posse intelligi crediderim:si intelligendi ipm modū edocueris. Ma. In singulari tria reperies:sed non eque intellectū mouentia. Est em̄ ibi natura que de se indifferens est esse hoc vel aliud:sed per scōm quod differentia indiuidualis siue heccéitas dici solet:contrahit ad esse hoc singulare: qd̄ cōsequuntur accn̄tia qdam cōcomitant.que sunt forma:figura:locus:stirps:patria:tempus:de quib li.ij.de indiuiduo dictū est.per sensum natura sentit.vt quo:siue vt ratio formalis obiectiua.Differentia indiuidualis : siue heccéitatis sentit.vt conditio sine qua nō:cum cōditionib iam dictis eam consequentib.Totū autē singulare sentit vt obiectū quod.s. sensatōem terminat.Mouet igit potentiā sensitiuā natura non singularitas q̄uis: sine singularitate natura sensu percipi non possit:queadmodū colore sine q̄titate visus non videt.q̄uis q̄titas non sit ratio formalis:ꝛ primo mouens visionis. Di. Plane sensatōem singularis explicasti:q̄uis id quesitū non sit:sed magis quō intellectus singulare apphendat. Ma. Et id ex dictis mox apparebit.Si em̄ de cognitione intuitiua queris:intellectus singulare vt tria antedicta includit:intelligit. Si de abstractiua causaris intellectus singulare vt includit naturā cū heccéitate sine cōditionib indiuiduantib apphendit:non tñ sub rōne singularis.sicut nec sensus. Di. Aristoteli aūt quid respondendū censes:qui sensum singulariū ꝛ intellectū vniuersaliū dixit? Ma. Bene dixit:nec illis que iam differta sunt contrariat. Est em̄ sensus singulariū tm̄.intellectus aūt vniuersaliū:sed non tm̄ vniuersalium:cum etiam singularia intelligat Di. Optime.nunc si placet ceteras si que latent in hoc campo diuisiones intellectus detegas.

De intellectu practico ꝛ speculatiuo vñ hanc denoīatōem habeat:ꝛ quomodo intelligendū sit intellectum extensione fieri practicum. Capitulum.IX. Magister.

Amplius intellectū in practicū ꝛ speculatiuū diuisum cernimus:nō qdem partitione essentiali:sed accn̄tali tm̄. Practicū quippe ꝛ speculatiuū q̄uis actuū ꝛ habituū sint differentię essentiales ꝛ intrinsecę:intellectū tñ denoīant accn̄taliter et extrinsecę.vñ intellectus informatus actu vel habitu speculatiuo.vtputa sciētia aut sapientia speculatiuus dicit.Informatus aūt actu vel habitu practico.vt sunt ars ꝛ prudentia:practicus noīat. Ille speculabilia cōsiderat.i.verum in rōne veri.vt est principiū scientię aut sapientię. Iste opabilia attendit.i.obiectū in ratione boni.vt est principiū opationis que a græcis πρᾶξις dicitur.inde intellectus nomen sortitus est.Illius finis est speculari:scire:ꝛ veritas.Istius finis est opari:ꝛ opus. inde intellectus practicus siue opatiuus appellatur.impfecte qdem.i.opabilia vniuersaliter sine dictamine psecutionis aut fugę cōsiderat.Perficiet autē si opeabilia magis pticulariter ꝛ cum dictamine psecutionis aut fugę intelligat.vnde cum intellectus cibū sub rōne boni delectabilis intelligit.voluntas si determinat ipm velle sub ratione boni pncipiat actum practicū ꝛ intellectū.vt media cōsequendi cibū qrat impat.Intellectus autē hec media pquirēs iam practicus denoīat:q̄uis impfecte.Dum aūt vltra se extenderit.vt inuēta media in executione ponant in praxi perficietur.Di. Intelle

Inte
sp c
prac

ctus itaqꝫ imperfecte practicus extensione fit perfecte practicus? Ma. Probe. Actus enim siue intellectio circa inquisitionem mediorum conuenientium ad cibum consequendum: licet directiua sit, non tamen praxim .i. operationem dirigit. ideo intellectum non nisi imperfecte practicum denominare poterit. medijs autem inuentis in executione positis: intellectio praxim .i. operationem actu dirigit. ideo intellectum perfecte practicum denominare habet. fitqꝫ iuxta mentem Aristotel. in .3. de anima. intellectus extensione practicus. Intellectus inquam primus imperfecte practicus quia intellectus speculatiuus obiectum tamen in ratione veri speculatur: et nunquam fit practicus. Actus autem et habitus si ab obiecto aut a fine habeant quod sint practici magni et philosophi et Theologi diuersa senserunt: que alijs determinanda relinquimus. Di. Optime. Cetera interim percurramus. Aristoteles

Intellectus quando ratio et intelligentia dicatur: et quomodo in portionem superiorem que vir est: et inferiorem que est mulier diuidi intelligatur: et si in portione superiori tamen imago dei reperiatur. Cap. X. Ma.

Si paulo intimius hunc campum lustrabimus: intellectum rationem: et huius portionem superiorem intelligentiam et virum: inferiorem pro rationem ac mulierem appellari conspiciemus. Sinderesim autem et conscientiam a nonnullis intellectui: ab alijs vero voluntati attributas inueniemus. Di. Hec quesso latius explana. Ma. Intellectus quia per discursum et ratiocinando intelligit, ratio conuenienter dicitur. Cuius portio superior: quoniam incommutabile contemplans supernam et internam consulit veritatem intelligentia est. eo quod simplicius et quietius huiusmodi apprehendat. inferior autem portio inferioribus tractandis gubernandisqꝫ deputata: a ratiocinando nomen retinet. in illa est sapientia ad contemplationem eternorum atqꝫ incommutabilium pertinens: in hac scientia actioni qua bene vtimur temporalibus coherens. Tunc autem inquit diuus Aurelius li. xij. c. xiiij. de trin. his bene vtimur. si quicquid in vsu temporalium facimus: eternorum adipiscendorum contemplatione faciamus: per ista transeuntes illis inherentes. Et in eodem li. Hanc virum: illam autem mulierem appellat. Idem quoqꝫ insinuari per Apostolum affirmat. dum scribens .i. Corinth. xi. Uir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago et gloria dei est: mulier autem gloria viri est. Di. Quid per velamen intelligitur? Ma. Potentiam cohibentem: quoniam quantumcunqꝫ (inquit) se extenderit in id quod eternum est: tanto magis inde formatur ad imaginem dei: et propterea non est cohibenda. vt se inde contineat ac temperet. et ideo vir (.i. portio superior: cuius est eterna contemplari) non debet velare caput. quia vero illi rationali portioni que in rebus corporalibus temporalibusqꝫ versatur: periculosa est nimia in inferiora progressio: debet habere potentiam super caput: quod indicat velamentum: quo significatur esse cohibenda (scilicet inferior portio: cuius est temporalibus intendere) Fit autem hec cohibitio a portione superiore: que in speculo consilij presidet: et viri officium exercet: et cum carnali sensu magis elongata sit validior est. Inferior autem portio sensualitati vicina sepius emollitur: et facile consentit. hinc mulieris naturam imitatur. Unde sicut in Paradiso terrestri: serpens mulieri illecebram ingessit: cui consentiens de ligno vetito comedit: et vir in idem consentiret illexit: qui cum vxoris insolentiam non cohibuit diuinum mandatum transgressus est: et nobis mortem intulit. Sic in paradiso spirituali mentis nostre sensualitas illecebras corporis portioni inferiori exhibet: que vt mulier emollita consentit et portioni superiori de eadem ad manducandum consentiendumqꝫ prebet: que si non viri officium exerceat mulierem cohibendo: sed membra iniquitatis arma peccato exhibet. vt si potestas sit etiam corpore compleatur: iamiam simul de cibo vetito comedit: et anime mortem per peccatum intulit. Di. Diuersarum Augusti.

ne an vnius essentię sunt hę portiōes? Ma. Unius.vn̄ cū eas cōmemorasset
Augusti. set Augu.subiunxit.Cū igit̄ disserimus de natura mentis humanę:de vna
q̄dam re disserimus:nec eam in hęc duo q̄ cōmemoraui nisi p officia gemi
nam⁹. Di. Cur igit̄ in vna tm̄.s.supiore imaginē dei dictū est? Mag. Or
vt idem astruit:ex hac ꝯspectam cōsulit veritatē. Illa aūt intendit in agē
da inferiora.Qd̄ q̄dem ita accipi pōt vt in supiore imago dei sit magis ex
p̄ssa.in inferiore aūt minus expressa:ideo in illa:non aūt in altera esse dici
tur.qua aūt rōne mens dei imaginē gerat:fortasse in sequentib⁹ enodabit̄
Nunc qd̄ reliquū est breui s̄mone transcurramus. Di. Ex p̄libata distri-
butione restat.vt de Sinderisi ꝛ cōscientia loquamur.

De Sinderisi ꝛ cōscientia vnde nomina habeant: ꝛ si intellectui aut voluntati attribuenda sint: et q̄liter ad syllogismū practicum concurrunt. Capitulum.XI. Magi.

Qui sinderisim ꝛ cōscientiā voluntati attribuūt:in intellectu ꝙ
duo ponūt corr̄ndentia.Primū est lex naturę: quę est vniuer-
salis regula operandoꝝ:huic in volūtate corr̄ndet q̄dam mo-
tor vlis:stimulans ad talia p̄ncipia vl'ia: semp cōcordans di
ctamini legis naturę.Ideo Sinderisis dicit̄ a sin.i.cō.ꝛ here-
sis electio.q̄si electio cōcordans legi naturę.Lex aūt naturę dictat bonū eli
gendū:ꝛ malū fugiendū.Huic igit Sinderisis cōcordans bonū appetit:sem Augu[sti.]
perꝙ malo remurmurat.Hanc Aug.in li.de baptismo paruuloꝝ describēs Sind[eresis.]
ait.Sinderisis est lumē innatū:ꝛ aīe concreatū:quo dirigimur ꝛ mouemur
ad faciendū ea q̄ ptinent ad vitatōem culpę ꝛ penę: ꝛ adeptionem glorię.
vn̄ sicut in intellectu est lumē naturale:quo p̄ncipijs intelligibiliū natura
liter assentimus:ꝛ intellectus siue habitus p̄ncipioꝝ dicit̄.sic in volūtate lu
mē est naturale respectu opabiliū appetēdorū:qd̄ Sinderisis dicit̄. Scdm̄
qd̄ in intellectu ponūt.est ratio recta de particularib⁹ agendis: cuius dicta
men q̄si subsumit sub p̄ncipijs vniuersalib⁹.huic in volūtate correspondet
q̄dam motor pticularis:stimulans ad opus s̄m dictamē rōnis recte. Hinc Consc[ientia.]
dicit̄ consciā:eo ꝙ sit electio deliberatiua in volūtate:ꝯcordans cū scientia
in ratione recta.Uel dicit̄ consciā q̄si cōcludens scientia. vn̄ in syllogismo
practico Sinderisis maiorē ponit ex dictamine legis naturę. Recta ratio
minorē subsumit:ꝛ cōscientia cōcludit. verbi grā dicit̄ Sinderisis. omne
malū vitandū est.Subsumit recte rōnis portio supior Adulteriū est malū:
q̄ a deo phibitū.vel portio inferior.Adulteriū est malū: quia turpe et in-
honestū infert.Consciētia igit̄ adulteriū est vitandū. Di. Sicut ergo in
speculabilib⁹ habitus p̄ncipioꝝ dicit̄ intellectus:ꝛ habitus conclusionū sci
entia.sic in opabilib⁹ habitus p̄ncipioꝝ est Sinderisis: ꝛ habitus cōclusio-
num est cōscientia. Ma. Scite cōcludis ex dictis:ꝛ opinionaliter alludis
que Sinderesim ꝛ consciam intellectui practico potius q̄ȝ volūtati attribu
it.Ait eīm Damasce.li.4.Cōscientia nostra est lex intellectus nostri.Sinde-
Damascen̄. risis aūt (vt testat̄ diuus Hieron̄.sup Ezech) scintilla est cōscientię. ꝛ hoc
Hierony. si tenere placuerit ea q̄ Sinderesim ꝛ cōscientiā voluntati tribuēda arguūt
q̄ Sinderesis remurmurat malo.ꝛ cōscientia remordet. intelligenda sunt
ostensiue ꝛ dictatiue:ꝛ quodāmodo inclinatiue:sine tn̄ coactionis necessita
te.Sunt etiā qui conscientiā intellectui: Sinderesim aūt volūtati accōmo
dant.qd̄ sil'r ex intelligentia dictoꝝ saluari pōt.Si aūt Sinderesis extingui
possit:ꝛ conscientia etiam erronea sub pctō ad opus liget: ꝛ alia h uiusce

modi dubia vtrūqꝫ cōcernentia Theologie reseruamus. Nunc si quid aliud in hoc cāpo latitare existimas: ostende. Di. Prime diuisionis q̄ aīam in intellectū: memoriā: ⁊ voluntatem distribuis. prima duo membra pro epitomatis capacitate satis lustrauimus. superest vt tertij voluntatis. sez naturam diligentius perquiramus.

De potentia rationali motiua: que est voluntas: et eis subseruientibus: irascibili ⁊ concupiscibili. Insup de diuisione voluntatis ⁊ in naturalē ⁊ deliberatiuā. Cap. XII. Ma.

Sicut in sensitiua p̄ter apph̄ensiuam: etiā appetitiuā siue motiuā ostendimus. sic ⁊ in rationali p̄ter cognoscitiuā quam intellectū noīamus siue rōnem: etiam appetitiuā inuenimus: quā voluntatem dicimus. Et est (vt inq̄t Augu. li. de duab' aīabus) motus animi cogente nullo ad aliqd: vel non admittendū vel adipiscendū. Sub- Augu.
sunt eñ volūtati irascibilis ⁊ cōcupiscibilis per hanc cōtraria nō admittit Voluntas.
per illā cōuenientia adipiscit: veruntamen vna sunt res cū volun[..]tate: nec realiter ⁊ organice ab ea distinguunt quēadmodū in sensu. Hic est appetitus rōnalis motum imperans in rōnalib': ad ea que ratio cognoscit. Cognitum nanqꝫ ab intellectu sub rōne boni obiectū fit volūtatis: cū qua vt causa partialis ad actū volendi cōcurrit: sicut species intelligibilis ⁊ intellectus ad actū intelligēdi. ita vt quodlibet in sua causalitate pfectum sit: ab alio indepēdens: pfectior tñ est intellectus in actu intelligendi: ⁊ voluntas in actu volendi q̄ꝫ obiectū: nisi forte in obiecto beatifico. Hanc rursus bifarie diuidūt. in naturalē vicꝫ ⁊ rōnalem. Naturalē q̄dem vocant voluntatem: qua volumus que non appetere non possumus. vt sunt esse. viuere. sci- Naturalis.
re. ⁊c. Rōnalem vero appellant: qua non naturalia q̄ ⁊ appetere ⁊ renuere Rōnalis
possumus: volumus. Hanc similiter deliberatiuā dicunt: nam ex deliberatione id appetit: ⁊ aliud respuit.

De Libero arbitrio. Capitulū. XIII. Magi.

Facultas aūt rōnem ⁊ voluntatē cōplectens: liberū arbitriū dici solet: de q̄ catholici doctores plures edidere libros: in quib' naturā: cōditiones: ⁊ varia circa id incidentia dubia: quoꝝ decisio in theologia appme est necessaria: dissoluunt. Sed ab his nunc stilū reuocemus: ne constitutos limites excedamus. Di. Saltem liberi arbitrij descriptionē aliquā ex memoratis libris in medium pferas. Ma. Augu. ipm ita describens ait. Est facultas rōnis ⁊ volūtatis Liberū ar-
qua bonū eligit gra assistente: ⁊ malū eadem desistente. Facultas inquit. i. bitrium.
potentia siue potestas rōnis ⁊ volūtatis: non q̄ liberū arbitriū ex his duobus constitutū sit: sed q̄ ad actum eius hec duo cōcurrunt. habet eñ se per modū electionis: qua e duob' altero recusato vnū eligimus. Ad electionem aūt ratio necessaria est: p quā dijudicat qd alteri pferat. ⁊ voluntas p quā id qd platū ē appetat. Dicit itaqꝫ arbitriū ab arbitrādo q̄ꝫtū ad rōnē: ⁊ liberū q̄ꝫtū ad motū volūtatis. qd sequit ⁊ obiectū et adiutoriū demonstrat. Est eñ liberū arbitriū circa bonū a rōne discretū: ⁊ a volūtate acceptum: gr̄a aūt assistens adiutoriū est ad bene agendum: desistens aūt puatiue ad oppositū: sicut absentia naute ad piclitationē nauis. Huius ampliorē dilucidatōem in Augustino: Bernardo: Anshelmo: et ceteris materiā hanc

tractantib; perquiras. Ecce in termino huius campi constituti ediuerso ali um cõspicimus: in quo nõnulla venabimur: que ad pdictoꝝ intelligentiã cõducunt. Di. Nunc igitur celeres ingrediamur.

Cãpus identitatis: si potẽtie aie sint realiter identificate essen tie aie. ꝛ quõ trinitas ꝛ imago reperiat in aia. Ca. XIIII. Magi

In hoc campo multiformem cõflictum (non tam inter pħos: q̃ inter sacre theologie pfessores) cernere est. Affirmantibus alijs quas percurrimus anime potẽtias a substantia anime realiter diuersas: ꝛ accñtia esse de secũda specie q̃litatis: accidentia tñ insepabilia. Alijs ediuerso afferentib; anime potentias esse anime ptes inter se q̃dem realiter distinctas. non aũt ab essentia anime: q̃uis nõ omnino eedem sint ipi. In tertia acie pugnãt: qui potẽtias anime easdẽ substãtialiter concedũt cũ essentia anime: ab eadẽ tñ differre realitatib; relatiuis astruũt. Preter hos accedũt quib; nec hoc q̃dem suffi cienter dictũ videt: sed ipas essentie anime realiter identificatas: formal'r aũt distinctas asseuerant. Et idem sensisse diuũ Aug. liq̃do apparet: ex his que in multis locis libroꝝ de trinitate scpsit. e quib; id qđ li. x. cap. xi. asse ruit adduxisse sufficiat. ait nanq;. Hec igit tria. memoria. intelligentia. et voluntas. quoniã non sunt tres vite: sed vna vita. nec tres mentes: sed vna mens. consequenter vtiq; nec tres subẽ sunt: sed vna suba. Et paulo post. Quo circa hec tria: eo sunt vnũ: quo vna vita: vna mens: vna essentia. eo vero tria quo ad seinuicẽ referunt. Et in fine eq̃lia sunt tota singula totis singulis. ꝛ tota singula simul omib; totis. et hec tria vnum. vna vita. vna mens. vna essentia. Hec Augu. que si vna cũ his q̃ in alijs libris. maxime aũt in ix. xi. et. xv. disseruit: ad intentionẽ auctoris referant: glosulas eoꝝ q̃ in opposita parte sunt non admittunt. Mouet ꝛ aliud: nam beatitudinẽ anime per se cõpetere manifestũ ex li. xiij. de trini. Beatitudo autẽ per intellectũ inest: dicente ipa veritate. Hec est aũt vita eterna: vt cognoscãt te verũ deũ: ꝛ quem misisti Jesum Chrm. Intellectus itaq; (cui saltem ppin quius inerit beatitudo) accidens si est ꝛ non eiusdẽ nature cum anima: beatitudo per accñs inerit anime. Di. Anime igit ꝛ potentiarũ eiusdẽ vnã naturã astruis? Ma. Non modo ego: sed quẽ in testẽ pduxi diuus Aurelius: cuius sententia nec Hugo de sctõ victore discrepatiin eo quem de spũ ꝛ anima ptitulauit libro (quẽ et nõnulli Augustini esse voluere) dicens. Anima sm sua opa varijs nuncupat nominib;. dicit nanq; anima dũ vegetat: sensus dum sentit: animus dum sapit: mens dũ intelligit: ratio dum discernit: memoria dum recordat: dum vult volũtas: spũs dum cõtemplat. Ista non differũt in substãtia queadmodũ in noibus: quoniã omia vna essentia: pprietates q̃dem diuerse: sed essentia vna ratiõalis. ꝛ vna anima in essentia simplex: in officijs multiplex. Et rursus. nec aliud. nec minus est ratio in substantia q̃ anima. sed vna eademq; substãtia sm diuersas potẽ tias: diuersa sortitur vocabula. Diuus insup Bernardus sup Cantica ait. Quedam in anima intueor. memoriã. intelligentiã. ꝛ voluntatem. hec tria ipa est. Di. Unanimis illoꝝ videtur in hac re sententia. superest autẽ vt quod obstare videtur dissoluas. Trinitatis imaginem in anima sm tres potentias repertaz pridem accepi. tres vero persone pater. filius. ꝛ spiritus

Augu
Joan
S. Hu
Aug.
Bern

sanctus: q̄uis in diuinitatis essentia conueniant: inter se tamen realiter differunt. igitur pariformiter potentię animę realiter distinguunt. Ma. Super benedicte trinitatis imago non precise consistit in trib⁹ animę potentijs. quia ꝛ si in his sit cōsubstantialitas: non tamen distinctio realis. Nec consistit in actibus potentiaꝝ. in illis equidē ꝛ si sit distinctio realis: non tamē cōsubstantialitas. Consistit igitur in potentijs. vt subsistūt actibus suis. sic eñ in ipis reperit̃ cōsubstantialitas realis diuersitas: et ordo originationis. Nam sicut a patre filius. ꝛ ab vtroq̄ spūssanctus. sic quodāmodo a memoria fecunda noticia gignit̃. ꝛ in intellectu recipit̃: ab vtroq̄ autem velle originatur. Id aūt latius discutiendū Theologię reseruamus: interim quid in campo vnitatis lateat perquirendū est.

Campus vnitatis in plantis est tm̄ aīa vegetatiua / in brutis est tm̄ anima sensitiua / in hoībus est tm̄ vna anima. scʒ intellectiua: in qua cętere continent̃: sicut trigonus in tetragono. Et si aut quō Embrio primo viuat. Capitulū. XV. Di.

Quid in hoc campo venatu dignū arbitraris: cum non vnam: sed tres animas esse in principio libri decimi dictū sit? Ma. Qd dictū cōmemoras de animarū numero hic haud tractabimus: sed si omnes hę animę in vno viuente simul cōsistant: in transcursu huius campi venabimur. Di. Optime. ad hoc igitur stilo habenas relaxa. Ma. In vegetabilib⁹ ꝛ plantis vnam tm̄ animam vegetatiuā. scʒ vnanimi sententia omnes p̄dicant. In animalib⁹ vero quę homines non sunt p̄ter animā sensitiuā (quę et nutritionis: augmētationis: ꝛ generationis opera exercet) aliam esse animā pauci opinati sūt in philosophia minus exercitati. De hoīe autē nōnulli p̄cellentes: doctiq̄ philosophi: vel incertam sententiā ptulisse: vel tres distinctas animas in eodem posuisse inueniunt̃. Cęteri vero rem limatius cōsiderantes: ꝛ superfluitatem naturam exhorrere intelligentes: vni homini vnam animā tm̄ attribuunt. hęc est intellectiua cuius naturam presentis libri in diuersis venamur campis. Di. Necesse est igit̃ huic opera ꝛ vegetatiue ꝛ sensitiue ascribere. non eñ homo tm̄ intelligit: sed et vegetatur ꝛ sentit: et s̄m locū mutatur. Ma. Probe. id nanq̄ Aristoteles insinuat: cuʒ premissas animas in intellectiua: queadmodū trigonum in tetragono contineri asserit. Manifestum aūt ex mathematicis trigonū ꝛ tetragonū specie differre si separatim cōsistant. qui autem in tetragono continet̃ trigonus nō trigoni: sed eius a quo continet̃ tetragoni formę subest. Sic vegetatiua: sensitiua: et s̄m locum motiua trigonum integrant: quam aīam bruti dicimus: et sub specie sensitiua cōsistunt: quibus si intellectum addideris tetragonus fit: in quo dictus trigonus continet̃. nec iam in forma trigoni: sed tetragoni subsistit. quē humanā animā: mentē: siue intellectū noīamus. Neminē equidē philosophię gnarum latere poterit inferiorū perfectiones: ꝛ excellentiore modo superiorib⁹ inesse: vegetatiuā itaq̄ ꝛ sensitiuā et motiuam in homine non vegetabilis aut brutalis: sed rationalis animę dicimus. Unde ꝛ in libro de Ecclesiasticis dogmatib⁹ cap. 14. et in libro de spū ꝛ anima ca. 48. dicitur. Neq̄ duas animas esse dicimus in vno homine. Sicut Iacob⁹ ꝛ alij syrorū scribunt vnam animalē qua animet̃ corpus: et immixta sit sanguini. alterā spiritalem quę rōnem ministret: sed dicimus vnā esse cau

oteles (margin)

demū alam in hoīe quę ꝛ corpus sua societate viuificet:ꝛ semetipam sua rōne disponat.habens in se libertatē arbitrij.vt in suę substantię eligat co gitationē qđ vult. Di. Quō igitur Embrionē vitę:pmo quidē vita plan- te:dehinc vita aīalis:demū aūt vita hoīs intelligendū putas? Ma. Em- brionē non aīa ppria:sed matris cui colligatus est ꝛ vegetare ꝛ sentire in- telligo.sicut pustulā in corpe excrescentē.nec intellectiua ante expletam for matōem infundit.vt manifeste deducit Augu.li.q.ve.ꝛ no.test.ꝛ.c Moyses 32.q.2.Und ꝛ in lege pceptum est.Si qs pcusserit mulierem pgnantē: ꝛ illa abortiuū fecerit:si non fuerit formatū mulctet pecunia: si aūt formatū fu erit:reddat aīam p anima.Ex quo apte monstrat ante formatōem Em- brionē nō viuere:nec aīam cū carne seminari : sed ordo quē pmissa innuit auctoritas:in hoc accipi pōt.vt per animā mrīs pmo vegetādi:dehinc sen- tiendi exerceant opa.Intellectiua vero superueniens cepta psequit opera:et simil' motiuā influit:qua interdum materni vteri parietes pulsat.Intelle ctionē aūt non nisi in nato:ꝛ post tpis interualla ostendit. Di. Plane. Sed dic queso in qua potissimū corpis pte aīam residere existimes. Ma. In eo qui sequit campo id celeri venatu dephendemus. Disci. En patet ingressus:quid tardas?

Vita [e]brioni[s]

Capus imptibilitatis.aīa intellectiua est in nulla corpis par ticula determinate.sʒ tota in toto.ꝛ tota in qlibʒ ei9 pte.nec ma ior in maiore.nec mior in minore.licʒ pfectius in vno opet q̄ȝ in alio.ꝛ q etiā fatui sunt rationales. Cap.XVI. Mag.

Qui anime aliquā ex corpis substantia ptem in sedem regni sui de terminant corporeā dicant necesse est:id aūt per loci spaciū longi- tudine:latitudine:ꝛ altitudie ita sistit vl' mouet.vt maiore sui pte maiorē locū occupet:ꝛ breuiore breuiorē : minusq̄ȝ sit in pte q̄ȝ in toto.Anima vero per omnes corpis particulas tota simul adest. inqt Augu. ad Hieronī.nec minor in minoribꝫ:ꝛ in maioribꝫ maior: sed alicui intensi- us:alicui remissius:ꝛ in singulis tota adest.neq̄ȝ eīn aliter qđ in corpe nō toto fit:tā sentit.Nam cū exiguo puncto in carne viua aliqd tangit:q̄ȝuis locus ille nō solū totius corpis nō sit:sed vix in corpe videat: animā tamē totā non latet:neq̄ȝ id qđ sentit per corporis cuncta mēbra discurrit : sed ibi tantū sentit vbi fit.Unde ergo ad totā mox puenit:qđ non in toto fit: nisi q: ꝛ ibi tota est vbi fit.nec vt tota ibi sit cętera deserit. viuūt eīn ꝛ illa ea psente vbi nihil tale factū est. Qđ si fieret:et vtrūq̄ȝ simul fieret: simul vtrūq̄ȝ totam pariter nō lateret.Idem in de tri.li.vi.cap.vi.affirmat. Di. Si tota in qlibet pticula cōsistit:singule hominis ptes hoīes dici possunt. Ma. Dici qdem possunt:non aūt a doctis:sed stultis.Stultus est eīn qui in nobis ossa ꝛ vngues hoīes dicit.ait Aurelius de ciui.dei.li.vij.In eutro- genijs nanq̄ȝ forma non parti:sed primo toti inest. Di. Aliud et forte sit responsione dignū,queri potest:si tota vbiq̄ȝ est:cur non in pede videt:ꝛ ocu- lo audit? Ma. Miror te huiuscemodi qrere:qui libro pcedenti ad sensa- tionem organa indebita pportione necessaria intellexisti. Di. Si nō ma ior in maiore:nec minor in minore:cur alios alijs rōnabiliores: ingeniosio res aūt memoria pstantiores dicimus? Ma. Quantitatē virtualē:ꝛ gra- duū tam accidentaliū q̄ȝ essentialiū latitudinē ab anima non secludo:quē admodū libro viij.deductū est:sed ne peregrina videat hęc positio.diuum Augusti.libro xij.de ciui.cōsulas : ait nanq̄ȝ. Cū eīn deus summa essentia.

Augu[stinus] ... origin...

Augu[stinus]

sit: hoc est summe sit: ⁊ ideo inmutabilis sit: reb⁹ quas ex nihilo creauit esse dedit: sed non sūme esse sicut ipe est. ⁊ alijs dedit esse amplius: alijs minus atq; ita naturas essentiarū gradib⁹ ordinauit. Preter hec aūt ratione corporum et organorum in quibusdā anime operationes pfectiores cernim⁹ vnde tales alijs prestantiores noīamus. quemadmodū lucernā splendidiorem dicimus: que lumen subtiliore aut vitro: aut cornu circūdat: tenebrosiorem autē que vitro aut cornu grosso turbido aut imundo candelā continet non fit mutatio in lumine: sed in circūdante corpore per subtile libere radios diffundit: qui in opaciore reuerberantur. Di. In stultis igitur ⁊ fatuis anima rationalis est cuius tamē ob corpis indispositionē opera min⁹ emicant. Ma. Recte: nam ⁊ si intellectiua organica non sit: cōiuncta tamen corpori corporaliū species per sensus recipit.

Anima hominis indiuisibilis est, nec ad sectionē ⁊ membri diuisionē partit. nec retrocedit. sed viuificare illud membrū desinit probatur exemplo cuiusdam presbyteri quod Augustinus refert. Cap. XVII. Di.

Queso ne succenseas: si dictis aliud qd fortius mouet adiungā: totā in qualibet parte animā astruis: abscisa manu aīa cuz eadem decidet: aut in brachiū in qua tū prius erat retrocedit. Ma. Quātocunq; diuiso a toto membro indiuisibilis anime substantia nō partitur: nec se retrahit: cū prius in qualibet pte tota sit. Abcisum tamē membrū viuificare desinit. nihil aūt obstare videtur quo minus huic loco psens sit: quē abscisum membrū aū occupabat cum toti cōiungeret. Di. Contradictionē admittis: simul equidem informans ⁊ nō informans esset. Informans quidē corpus ⁊ nō informans abscise partis locum. Ma. Hec contradictionē (que est ad idem et scdm idem) non includunt. Di. Probe. memini nunc talia libro secundo audisse. Sed quid si manus arescat: arescit ne in eadem anima: Ma. Ne quaq;: incorruptibilis est eī: vt mox parebit. desinit aūt in tali membro vegetatio ⁊ sensus ipo manente vnito toti: qd in sanis quoq; potest saltē ad tempus fieri. Unde ⁊ Augusti. de ciui. xiiij. c. xxiij. plerosq; fratres recentissima memoria expertos ait. presbyterū quendā restitutū nomine in parochia Calamen. ecclesie: ita se dum voluisset abstulisse a sensibus: vt nō modo vellicantes atq; pungentes nō sentiret: sed nec aliqn admoti ignis adustionē declinaret: in ipso etiam tāq; in defuncto nullus inueniebat anhelitus: hominū tamē voces si clari⁹ loquerent tanq; de longinquo se audisse postea referebat. Clarum est hoc argumentū vnitatis vegetatiue sensitiue ⁊ intellectiue in homine: et dominij mentis super vires suas. Hic hō mortuus non erat: qui adhuc astantiū voces quasi e longinquo audiebat: sed in eo aīa se a tactus sensatione cōtinebat: ne multiplicatas ad organū qualitates aduerteret: q: spiritui egredienti ad organa sensuū influxū suspenderat. quēadmodū si candela illuminās cubile esset animata: radios suos ad centrū lucis dū vellet attraheret: fieretq; cubile tenebrosuz sine luminis extinctōe vl candele separatōe. Di. De idemptitate vegetatiue: sensitiue. ⁊ intellectiue in hoīe: sit: ⁊ ipius impartibilitate q̄ volui audiui. de q̄ntitate pro vegetatiue ⁊ sensitiue in vegetabilib⁹ ⁊ brutis: si idem sentias nondū intellexi.

Si anima sensitiua in brutis sit extensa et diuisibilis opiniones ponuntur. ꝛ si diuisione anima multiplicari possit ꝑquiritur. Capitulum.XVIII. Magi.

Ensitiuã brutoꝝ esse indiuisibilem: nec in minore minorẽ: aut maiore maiorẽ non spernende auctoritatis pñi credidere que tota sentit: quod in singulis partib; corpis sit cũ totam nõ lateat: nec absens sentire posset. manifestũ est etiã ex priorib; quoniã species visibiliũ in oculo extense nõ sunt igit̃ nec potentia ꝑ idem de specieb; ꝛ interioribus potentijs intelligendum non est autẽ epitomatis nostri positiones multis rationib; fulcire: sed vnũ ex ꝓbatissimis in testem assumere. Cedentibus aũt ceteris diuo Augu. placuit hunc aduocare qui in li. de quãtitate anime nõ modo intellectiue: sed sensitiue quoq; extensionẽ localem demonstrat longe abesse. Sed in oppositum multos mouere solet: q̃ in annulosoꝝ ꝛ quorundã vermium diuisione vtraq; pars ꝛ motum ꝛ sensum seruat: id autẽ aut partitione: aut multiplicatione anime fiat necesse est: multiplicationẽ vti nature principijs cõtrariam refutant. partitiõe igitur fiant concludunt. Di. Et. ego nõ; inerter cõclusum existimo: mi argumenti nodulum inualidũ deduxeris? Ma. Animã de anima multiplicari: ꝛ quasi ex traduce nasci in superiorib; explosũ est: quod aũt de candela accensa aliam accendentẽ sine luminis sui diminutione in delucidationẽ dicti adducunt falsum esse constat. nõ enĩ lumen sine substantia in quo subiecrat̃ in alterã transfertur candelã (accidens enĩ de subiecto in subiectũ non migrat) substantia igit̃ lucida quã in candele capite flagrare cernimus: nisi continuo de corpore candele restauret̃ citius ad incensionem adductarũ candelarũ consumeret̃. Di. Ad aliud aũt q̃d dicis: nam vt aiunt indiuisibilis punctus ad diuisionẽ linee in vtranq; ꝑtem totus cadit. sic ꝛ anima. Ma. Punctũ actu esse in linea libro octauo reꝓbatum est. esto autem actu sit: vel destruitur si actionem diuisionis accipit. aut in alteram partem solus cadit. Di. Sic pars reliqua esset actu infinita. q2 termino nõ clausa. Ma. Nõ esset quidẽ clausa termino extrinseco sʒ itrinseco. Di. Duo igit̃ in linea pũcta in potentia fuere que diuisione facta in actum reducunt? Ma. Probe. Sic quidam in planta vel bruto vnã actu dicunt animã: potentia plures que diuisione consũmata in actum ꝓdeunt virtute forme prioris: ꝛ bñficio corporis celestis calore coagente. Huiꝰ nempe maxime est seminaria excitare: cubantur enĩ et oua a calore simi. Sic vtranq; partium diuise plante. plantã dicunt impfectam. Facile autem perfici posse propter partium similitudinẽ: vtrobiq; enĩ manent quo alimẽtum digeritur. In surculo autẽ absciso ꝛ si radix nõ sit (cuius est alimentũ sumere) sufficiens tamẽ cibos per poros donec radices mittat põt introire ipsa nempe radix non nisi ꝑ poros solet alimentũ attrahere: quib; obstruct̃ deficiet planta et emoritur. Facile autẽ iuuatur si radix finditur et lapillus in fissuram ne concrescant extrema immititur. Anguille autẽ ꝛ huiusce generis animaliũ partes diuisionis animalia vocant impfecta. nec posse perfici propter partium maiorẽ diuersitatẽ: non enim os et id quo digestio celebratur in singulis partibus reperitur. At vero diuus Aurelius eo libro quẽ de anime quantitate ĩtitulauit nõ modo intellectiuã verunetiã brutalem: nec loco contineri ꝛ ideo corporalem quãtitatem non habere docuit. Id quoq; nõ omnino extranea similitudine explicuit. nam et si nomen ꝑ litteras tanq̃ per partes diuidi possit: intelligentia tñ seu significatio nõ potest: q2 nec

longa nec lata est. Sicut aūt dilaniato corpore aīa discedit: sic diuisum nomen significationē quā habuerat pdit. In quibusdā tamē nominib' viuūt ptes lrarum. quasi frusta corpoꝝ anīa nō diuisa. vt in hoc noīe Lucifer qđ in duas partes sectum in vtraq₃ viuit: vel potius quasi viuit: nō cū eandē vitā: id est significationē habet diuisum quā integrū. Di. Nescio si expressior silitudo ad hanc rem demonstrandā inueniri possit. Jam tn̄ in mentem venit qđ nudiustertius ad dissoluendā hanc de partibilitate sensitiue anīe questionē in mediū attulit ignotus quidā: quē habitus ꝛ mores delirū magis q₃ pħm ostentabant. Ma. Quid ait is: non cū amictus corpis magnopere: sed dicent̄ ꝟba pensanda sunt. Di. Dicebat is brutalē aīam p se quidē indiuisibilē esse: p accidens aūt diuidi posse ad diuisionē corpis qđ informat. Ma. Nō pter pħiam locut' est. nā ꝛ diuus Augu. loco quo sup: positionē hāc nō improbat: sed doctissimoꝝ viroꝝ esse affirmat nos ad alia pperemus: e regione quippe cāpum spaciosissimū. ituco: cui nomē ē origo.

Campus originis. De origine anime gentiliū ꝛ catholicoꝝ opiniones sub breuitate recitantur. et manicheoꝝ insania hic improbatur. q: dicit animā esse ptem diuine substantie. Cap. XIX.

Discipulus:

Quid in hoc campo venatu dignū arbitrare? Ma. Id quod non mō oim seculoꝝ ꝛ gentiū pħos attonitos reddidit: sed ex nr̄is quoq₃ nōnullos pniciose errare: ceteros snīam suā aliq₃diu suspēdere: ꝛ q̄d verius salubriusq₃ de essentia ꝛ origine anīe dici possit: ingenti labore pquirire coegit. Di. In primis de pħis deinde de ceteris te absolvas. Ma. Phoꝝ positiones in principio li. x. saltē vl'i sermone cōmemorauim': nec tam necessariū q₃ operosū est omes singillatim explicare. Stoici aīam corporeā astruūt. Hippō aquā credidit Democritus ignē affirmauit. Diogenes ꝛ anaximenes suba₃ aie aereā esse voluere. Permenides ex terra ꝛ igne. xenophātes ex terra ꝛ aq̄. Epicurus ex igne aere ꝗ spū mixtā. Vn̄ Varro aīam desiniens ait. Anima est aer cōceptus ore de feruefactus in pulmone tpatus in corde: diffusus in corpus. Empedocles ex q̄ttuor element̄ ꝯcretā. Critias sanguinē cordi diffusū. Crisippus spm̄. Hiparcus ignis vigorē. Hinc ꝛ Maro. Igneus est ollis vigor. Heraclit' scintillā stellaris essentie. alter Heraclitus exalatōem humidā. Philolaus Aristoxenes: harmoniā. Quib' alludunt. Siminias affirmans aīam esse harmoniā ex partib' corpis integrātibus resultantē: ꝛ Dinarchus q̄ttuor elementoꝝ ꝯcordiā harmonicā. Almeō diuinū quoddā se sp mouēs. xenocrates numerū maxie virtut̄ Pithagoras ꝛ Plato numerū se mouentē. Anaxagoras intellectū Aristoteles endelechiam siue actū ꝛ corpis formā. Et rursus de origine disceptantes: quidā eā sp fuisse. alij incepisse tradidere. Taliū snīas diuus Hierony. nostris cōmiscēs quinq₃ ꝑcipuas opiniones de origine anīe cōmemorat: scribens Marcellino ꝛ anapsichie: dicens. Sup anime statu memini vr̄e q̄stiuncule: imo maxime ecclesiastice q̄stiōis. Vtrū lapsa sit de celo (vt Pythagoras pħs: oēs platonici ꝛ Origines putant) anima. An a ppria dei suba. vt Stoici. Manicheus' ꝛ Hispanie Priscilliani heretici suspicant̄. An in thesauro habeantur dei olim condite. vt quidā ecclesiastici stulta ꝑsuasione cēsidunt. An quotidie a deo fiant ꝛ mittant̄ in corpora: scđm id qđ in euāgelio scriptū est. Pater me' vsq₃ mō opatur ꝛ ego operor. An certe ex traduce. vt Tertulian' Apollinaris ꝛ maxia pars occidentaliū autumant. vt quō corp' ex corpe. sic anīa

nascatur ex anima.ꝛ simili cũ brutis aĩantib⁹ cõditione subsistat. Hec ille Augu.quoq₃ casdẽ opiniones:dempta scd͠a in libro tertio de libero arbitrio Augu
Itẽ in ep͠la ad Marcellinũ:in ep͠la ad sanctũ Hiero.de origine aĩe in ep͠la ad Optatũ de eodẽ recitauit.sed nullã amplex⁹ in sententia aliq̃diu suspẽsus p̄manasit.Manicheoꝝ tñ errorẽ semp refutauit.quẽ ꝛ biũs Hiero.in expositione fidei ad Damasum papã anathematisat. Tanto eñi facilius hic error cõuincit̃:q̃to manifestiore p̄tradictõe₃ i angaria se cõclusit.Si eñi aĩa Imp
dei pars est creata esse nequit.creatã tñ dicit qui ipam de dei substantia p̄ error
Hierony. ductam intelligit. Amplius dei essentiã non om̃ino simplicẽ: sed tot p̄ticul niche
distributã quot sunt anime.Rursus dei p̄tem toti homini imp̄fectiorẽ.aut quãlibet animaꝝ imensam om̃ipotentẽ.ꝛ si que talia de deo verificant̃ dici necesse est ꝛ qđ execrabilius est.deũ peccatis obnoxiũ.sicq₃ eternis supplicijs cruciandũ necessario sequit̃. Hunc errorẽ a diuo Augustino multifarie ex- Augu
plosum reliquem⁹.si prius vnũ testimoniũ ex ipius libris adduxerim⁹.in li.xi.de ciui.dei.ca.xxij.circa finẽ intulit. Si Manichei non desiperent vel potius insanirent:si dei naturã sicuti est incõmutabilẽ atq₃ om̃ino incorruptibilẽ crederent.cui nocere nulla res possit.animã vero que volũtate mutari in deterius ꝛ peccato corrumpi potuit.atq₃ ita incõmutabilis luce priuari.nõ dei p̄tem nec eius nature.que dei est.sed ab illo conditã longe imparẽ conditori christiana sanitate sentirent.hec ibi.Quod ṽo duplicẽ animã in homine.vnã bonã.alterã mouentẽ ad malũ ꝛ bonũ facere nequeuntẽ fabulant̃.errorẽ nõ minuit sed auget. Nam fingunt.cũ deus videret q̃ta labes ꝛ vastitas imineret regnis suis.nisi aliud aduerse genti opponeret ꝛ ei resisteret misisse hanc virtutẽ.i.animã bonã.de cui⁹ cõmixtione cũ malo ꝛ gẽte tenebraꝝ mundus sit fabricatus.Errorẽ hunc teterrimũ diuus Augu.libro de duab⁹ anim̃ab⁹.ꝛ libro cõtra Fortunatũ funditus eliminauit.Quid eñi stultius ꝛ execrabilius dici potuit q̃₃ om̃ipotentẽ aliquã aduersam gentẽ timuisse. Primã ꝛ tertiã opiniones in campo imortalitatis ventilabim⁹. Philosophoꝝ aũt opiniones q̃ttuor principales que dicunt animã vl' aerẽ. fumũ.flatum.ignẽ.siue scintillã.sanguinẽ mouentẽ cor.ꝛc.sapiens p̄bus libro Sapientie.ca.ij.refutauit.ꝛ Aristote.primo de anima inconuenientes docuit.Nunc duas vltimas sub breuitate p̄curramus. Di. vt liber.

Anime non sunt ex traduce: sed singule singulis corpib⁹ a deo creantur noue ꝛ infundunt̃: Opinio Anicẽne de intelligentiaꝝ p̄ductione refutatur. Ca.XX. Di.

Nimas procreari ex traduce p̄ter scriptuarũ auctoritates. quas diuus pater Augu. in p̄fatis ep̄lis resoluit id maxime arguebat.q2 ab Adam om̃es nascimur filij ire.nõ autẽ ratione carnis(cui peccatũ inesse nemo sanus credit) igitur ratione anime.que ex anima illius traducat̃. vel vt corpus de corpore.vel vt lucerna de lucerna accendit̃.aut in semine a parentis anima sit' descindatur Discussis aũt falsitatis tenebris.hec quoq₃ opinio reiecta est.ꝛ singu- lia.f
las animas singulis nascentib⁹ quotidie a deo fieri. vt rõni ꝛ fidei cõsonũ tiaꝝ.
receptum ꝛ approbatũ est.tum ab Augustino tum a Hieronymo.qui p̄cete ris hanc questionẽ elaborauere.Unde Augustinus li.de Ecclesiasticis dog- Ider
matib⁹ sic ait.Animas hominũ nõ esse ab initio inter ceteras intellectua- spũ
les naturas nec sil' creatas.sic Origenes fingit. Neq₃ cũ corporib⁹ per coitũ .i.48
seminantur sicut Luciferiani Cirillus et aliqui latinorum presumptores .40.

affirmant:sed dicimus corpus tm̄ coniugij copulā seminari.creationē vero anie solū creatorē nosse:eiusq̄ iudicio corpus coagulari in vulua:z compingi atq̄ formari:ac formato iam corpore alam creari atq̄ infundi vt viuat in vtero hō ex anima cōstans z corpe:z egrediat viuus ex vtero plenus humana suba.attestat idem glo.in ca.qō vero.32.q.2.Cōsentit diuus Hieron. li.2.ctra Rufinū.z in epla ad eundē.z regius pphta dicens.Qui finxit singillatim corda eoz.Isaias quoq̄ ait in psona dni. Omnē flatum ego feci quas scripturas de animab expon̄ut.Aristo.quoq̄ libro de aialib.16.solum intellectū ab extrinseco aduenire docuit. Quod autē Auicenna in sua methaphisica de intelligentiaz vnius ab alia insup ad animarū ab intelligentijs pductione,disseruit.z autor libro causarū eundē secutus affirmauit.vt minus sufficienter pbatum z catholice assertioni ɔtrariū explodit. Isa.ca.57.

Anima est materia simplex nec ex materia corporali nec spirituali composita phisice licet cōposita sit methaphisica compositione: Capitulū XXI. Magister.

Veruntm̄ catholicoz nōnulli:z si aīas vt dictū est singulas singul' a deo creari z infundi astruant:imateriales tm̄ illas esse non admittūt:quoz alij vt facilius que obijciunt ppellere valeāt: aīas nō materia corpali sed spūali extensionis:puationis: z corruptionis penitus imuni cōsistere affirmāt. facile vtrūq̄ sine pbie z fidei iactura defensari potuit:eas tm̄ nec de materia corpali nec spūali:s de nihilo a deo creari Magister sentē.li.2.dist.17.z Dionysius li.d diuinis noibus scripserūt Substantie quippe spūales sic sunt in corpales ita z imateriales. Qd autē Augu.li.de.Eccl'asticis dogmatib.oēm creaturā corporeā dicit:mox causā et intellectū dicti subiungit.q: nō vbiq̄ sunt sed localiter circūscribunt.sic aīa q carne claudit:vt post hac declarabit.Idem in epla ad Hiero.de origine anie deducit. Di. Simplex igit essentia sit aīa? Ma. Simplex est p exclusionē cōpositionis phice: q est ex materia et forma naturali. cōposita vo est cōpositiōe methaphisica:que est ex realitate z realitate.quaz vna se hz in potētia vt qō.altera in actu vt quo.ab illa genus: ab ista differentia sumit.Hinc Boetius li.de tri.In omi qō est citra pmū est h z hoc.id ē qō est z quo est.Est et in ea accidēt et subiecti compositio.de luce em̄ in tenebras:de scientia in ignorantiā mutabilis est.de illa Augu.li.6.de tri.z.xi. de ciui.dei asseruit. nos reliq̄ pcurramus.

Excusat se auctor de tarditate ad respondendū z positiones de origine anie vegetatiue z sensitiue enumerat. Ca.XXII. Di.

Que de origine z substantia anie digesta sunt:de sola intellectia intelligēda inducta testimonia psuadent.de vegetatiua igit et sensitiuā quid astruis? Ma. Difficiles difficillimis q̄stiones ac cumulas:nō aduertens materias grandes(vt inq̄t Hiero.)ingenia parua ferre nō posse.insup q̄ odiosum sit ex mult positionib vnā pferre nihilipendis:Ego aūt ecōtrario ad respondendū efficior tardior:quo ingenij puitatem.stili ruditatē.z epitomatis pscriptos limites ɔsidero attētius:quoz pmū arcana nature nō penetrat: alterū sane conceptū obscurius explicat.vltimū nec se lectum corroborare:nec neglectū sinit rationib cofutare. Di. In singulis his eo facili venia dabo:quo minus ea a te exquiro: plano aūt sermone ad ppositam questionē respondere te plurimus

hortor. Ma. De brutali aĩa diuersi diuersas ptulere sñias. Asserentib9
alijs a creatore oĩm has animas in pⁱmordio ex materia quadã spũali pro
ductas ꝯsequẽter vero ex illis in specie consimiles actione nature eductas.
Alijs oppositũ tuentib9 visum est eas ꝛ a primordio ꝛ deinceps a solo crea
tore de nihilo fieri: qbus suffragari videt dictũ Augustini li. de vera religio
Augustin⁹. ne dicent. Nulla vita est que nõ sit ex deo: qꝛ deus vtiq; sũma vita est: ꝛ ipe
fons vite. ꝛ regius ꝓpheta: cũ de animantib9 terre marisq; sermonẽ texeret
subiecit. auferes spiritũ eoꝝ ꝛ deficiẽt: ꝛ in puluerẽ suũ reuertent. Emittes
Psal. 103. spm̃ tuũ ꝛ creabunt ꝛ renouabis faciẽ terre. Ceteris deũ a quotidiana crea
tione sequestrantib9 ꝑsuasum est aĩam ab anima generari: nõ ꝑ decisionẽ
aut ꝑtium separationẽ: sed queadmodũ accensa candela alias accendẽdo si
ne luminis ꝓprij diminutione multiplicat: cũ eñ oĩs aĩa (vt aiunt) indi
uisibil' sit: ad diuisionẽ materie in ptes vtrobiq; tota cadit: sic cernere est i
surculi decerptione: ꝛ anguillarũ diuisiõe. Sed qꝛ nec ea sñia satis ꝑspicua
videt placuit reqs animas hui⁹ generis a pⁱmordiali rerũ origine beneficio
creatoris vl' ex nihilo: vl' pcreata rõne seminali esse cepisse. deinceps aũt nõ
ꝑ creationẽ sed nature actionẽ ex inditis a creatore element gñatiuis semi
nalib9 coagente celoꝝ influxu in ꝓpatulũ ꝓdire. ẜm ꝙ scriptũ est in Genesi lib.
Producant aq̃ reptile aĩe viuent. ꝛc. Hec sentẽtia verbis diui Augu. corro ꝛ.9.
borari posset. q̃ ex egregij de trinitate ipius volumine li. 9. cũ de plant age
ret inseruimus. Et libro de ecclesiasticis dogmatibus ait. Animaliũ ꝟo aĩe
cũ carne ipa carnis viuacitate nascunt: ꝛ cũ carnis morte finiũtur. Sic in
libro de spũ et aĩa legit. Libro quoq; de aĩalibus Aristo. idem sensisse vide
tur. Sunt tamẽ q̃ nec semen nec celi influxũ viuẽtes substãtias attingere cõ Ari.
cedunt. agens eqdem ꝑstantius est passo: oĩe aũt viuẽs ꝑstantius est non mal
viuẽte. ex. xij. de ciui. dei. inaĩati igit celi ꝛ q̃libet semina viuentẽ aĩam attin
gere nequeũt. Oĩs itaq; anime causalitatẽ deo imediatius attribuũt: nec
tñ animas tales creari admittũt. creatio nãq; nullã ꝓ recipiẽda forma ma
teriã exigit: sicut in plant ꝛ aĩalibus esse cõspicimus. Hec positio et si ꝓbie
pⁱncipijs innitat: pcedenti tñ preiudiciũ non facit. Nam qđ de nobilitate
agent assumit: nõ rõne essentiarũ sed causalitate accipi põt. nobili⁹ est eñ
agere q̃ pati. vel qꝛ in simplicibus ꝛ vniuocis locũ habet: celũ aut et semi
naria vis vnã causaꝫ aggregãt: cui⁹ ad minus pars vna equoca est ad for
mã introducendã. Celũ insuꝑ inaĩatum ex his que li. xij. digesta sunt cõce
dimus. Seminaria aũt elemẽta oĩno mortua dicere non possumus. viuũt Se
eñ semina accepta a creatore vita latenti: q̃ oportunis tꝑamentoꝝ occasi viu
onib⁹ excitata erũpit: spẽs suas ꝓagit. iuxta sancti Augustini traditionẽ.

Campus imortalitatis inq̃sitio imortalitatis anime multoꝝ fuit sed inuentio paucoꝝ: quoꝝ nõnulli ob amorem alterius vite necauere seipsos: quod tñ minime licet insuꝑ quibus rationibus tum a Platone tum ab alijs anime imortalitas persuasa sit. Capitulum vecesimumtertium. Discipulus.

Celeri nũc gressu quẽ ex aduerso campũ intueor auide ꝑcurta
mus. vt sit cũ sol' occubitu hic liber finẽ accipiat. Ma. Haud
scite hũc vastissimũ campũ innumeris anfractib⁹ interceptũ va
rijs item ꝛ densissimis vepribus consitũ: celeriore cursu ꝑcurren
dum mones: nam diuus Aure. in xiij. de trini. ca. 9. de vera beatitudine et

anime immortalitate diſſerens ait. Humanis quippe argumentationibus
hec inuenire conantes: vix pauci magno prediti ingenio: abundantes ocio:
doctriniſq; ſubtiliſſimis eruditi: ad indagandā ſolius anime immortalita
tem peruenire potuerunt. Qui tamen anime beatā vitam nō inuenerūt ſta-
bilem. i. verā ad miſerias eam quippe vite huius etiā poſt beatitudinē re
dire dixerunt. ꝛc. Di. Lento igitur paſſu hec duo ꝑ ordinem deſpiciamus
Ma. Anime immortalitatē pbo:ꝛ nōnulli cū didiciſſent amore future feli
citatis ſibi ipſis manus intulerūt. vt Cleantes Criſippus zeno Empedocles
ꝛ Cato. inquit Lactanti⁹ li. 3. c. 18. inſtitutionū. Et btūs Hieroñ. ſup Danie-
lem. c. i. zenonem principē ſtoicorum inferos et immortales animas cōceſſe
aſtruit. Theobrotū quoq; lecto Platonis li. vbi de īmortalitate aīe diſpu-
tat: ſe ꝑcipitem dediſſe de muro. atq; ita ex hac vita emigraſſe ad eam quā
credidit eſſe meliorē. Augu. pmo de ciui. dei c. xxij. refert. Verū in codē nulli
hominū licere in ſeipſm man⁹ truculētas inijcere abunde deducit. Nos hu-
iuſcemodi ꝛ varias rōnes ꝓ affirmanda anime īmortalitate ꝯſulto ꝑterim⁹
nec ex his que ab Ariſtotele in libro de anima. in methaphiſica aut in ethi
cis ſcripta cernunt̄ euidens demōſtratio colligi poterit. Ceterū in de anīali
bus ſolū intellectū ab extrinſeco aduenire aſtruit. in li. ꝯo de pomo ꝛ mor
te (ſi ipſius eſt) id clarius expreſſit. Di. Platonis autē argumentū quod eſt
cui Theobrotus tñ credidit: Ma. Numerus ſeipſm mouens indeficiēs eſt
anima numerus eſt ſeipſm mouens. non igitur anima interire poteſt. Di.
Numerum ꝛ motum inter accidentia cōnumerari li. 8. digeſtū eſt. animaꝫ
vero ſubſtantiā eſſe ea que in decimo libro tractata ſunt cōprobant. ſic ſyl-
logiſmi premiſſi alterā ꝓpoſitionem falſam eſſe neceſſario ſequitur. Mag.
Numerū numerantē ꝛ motum ſe mouentem (qualem Plato credidit ani-
mā) ſubſtantiā eſſe nihil horum que diſſeruim⁹ ꝓhibet. vnde cū in mouen
tib⁹ ꝛ motibus deueniendū ſit ad id quod ex ſe mouet̄: nō ꝑticipatione mo
tus ꝑter intellectū nullū aliud aſſignari poteſt. Prima nempe cauſa īmo-
bilis eſt: ꝛ primū corporū ſtare poteſt: in ipſo enī motus a ſubſtantia ſecer-
nitur. Di. Num ꝛ anima exuta corpe ipſm mouere deſinit: Ma. Etiā ſi-
li. acceſſorius equidē eſt hic motus. Unde debita corporis harmonia corrupta
motus viuificationis in eo deſinit: ꝛ anima (que ſine tali motu corpus non
informat) recedit: ſeipſam aūt motu intellectuali mouere in ꝑpetuum non
ceſſabit. intellectus enī alijs ſup ſeipſm reflectitur motus ꝛ circularis efficit̄
nunq; enī ſeipſam intelligere deſtitit ex quo eſſe cepit: ait Aureli⁹. Di. Ha- Augu. de
bet igitur motus ſui principiū? Ma. Animā ſui eſſe deum habere auctorē tri. li. 14. ca
cognouimus. quō ergo motum ipſius quo viuit principio carere dicemus? pitulo. 10.
Vides quia rotunditas motui congruit. facilius enī mouetur quod magis
rotundum eſt: maximū igitur rotundū quo rotundius dari nō poſſet: ſi ſu-
per ꝑfecte planū caderet: motum cōtinuaret ſine termino: eſſet nanq; mo-
uens ꝛ mobile. Sic intellectualis natura ex quo eſſe cepit: ſeipſam ſine fine
intelligit: ꝛ cū alia cognoſcit ratiocinando ſe mouet. vt quattuor nō ſunt
duo. q2 ꝗttuor tria continet. duo aūt tria non habent. pariformiter ꝛ in ce-
teris. Preterea tempus inter corruptionis cauſas Ariſtoteles cōmemorat. ꝗ
enī corrūpunt̄ generata ſunt et tempe menſurant̄. tps aūt vt viſuꝫ eſt cū ſit
numerus ab aīa dependet. aīa vero tpi ſubdita nō eſt: ſed ad tps ſe hꝫ vt
viſus ad oculū: ꝗ licet ſine oculo non videat. tñ non habet ab oculo qđ vi
ſus eſt. ſic aīa in mēſuratiōe motuū tpe vtit̄. ꝛ in hūc vſuꝫ varia inſtrmēta
fabricat. Motus itaq; diſcretionis aīe q2 tempe menſurari nō hꝫ: tpe finiri
nequit: ideo ꝑpetuus eſt. Adde q2 nullus vel numerus vel motus poteſt an-
me menſurandi ac numerandi motū euacuare: q2 omēs ꝑcedit motu ſuo

intellectiuo.Uñ ratio circuli ante oẽm morã est nec tpe constringit. Hec tñ in aĩa rõnali reperit:silr ꝛ cetere mathematice discipline:ꝛ incorruptibiles scibiliũ veritates.quare ꝛ aĩam imortalem esse manifestũ erit. Di. Non mediocriter mouet ꝙ veritates inuariabiles quas aĩa abstractas itelligit cõplicat ꝛ addiscenti miro mõ explicando manifestat:nec in talibꝫ corpore necessario vtit.limpidius nãqꝫ hec intueor dũ clausis oculis:ꝛ quo ad fieri potest mentẽ supra corpus eleuo. Ma. Plane. nã pphe in extasi aut raptu: silr ꝛ in somnis secretissima cõtemplantur.clarius aũt ab omni corpali mole liberata aĩa talia intuet. Di. Persuasus sum. Ma. Confirmat hoc: ꝙ marcescente corpe reddit aĩa ad contẽplandas altissimas veritates expeditior nec a maxime itelligibilibꝫ leditur queãdmodũ dissolubiles potentie ab excellenti sensibili corrũpuntur.Preterea desideriũ naturale frustratoriũ esse nequit.li.3.de aĩa.ꝛ. phisicoꝝ.ꝛ primo de celo ꝛ mũdo aristoteles astruit.Omnes hoĩes aũt naturali desiderio beatitudinẽ appetũt. ait sanctus Augu.li.3.de tri.c.8.et Aristo.primo ethicoꝝ.Beatitudo ꝟo nõ põt haberi in hͦ mundo.scdm beatum Augu. libro.ꝛꝛ.de ci.et Boetiũ li.3.de cõsolatione phie.igitur necessariũ est aĩas in aliud seculũ durare:ibiqꝫ desiderata beatitudinis eternitate potiri.Sed quid plura:ĩmago ꝛ resplendẽtia viuentis in secula creatoris quõ desineret cũ nec dies illustrata sole desiceret si in nostro hemisperio sol semp consisteret. Ari Au Bo

Quibus scriptnrarũ testimonijs confirmari possit anime imortalitas. ꝛ quõ anima respectu dei mortalis sit qꝛ mutabilis ꝛ de duplici eius morte. Cap.XXIIII. Magister.

Ed ne a quopiam veritatis lumẽ qđ ex pmissis de aĩe ppetuitate hausisti obtenebrari possit:ipm sacroꝝ eloquioꝝ muro circũda vñ ait veritas.ego vitã eternã do eis. ꝛ Aurelius in ecclesiasticis dogmatibꝫ.c.15.(quẽ librũ nõnulli Gennadij dicũt)solum hoĩem credimꝰ habere aĩam substantiuã:que exuta corpe viuit:ꝛ sensus suos atqꝫ ingenia viuaciter tenet. nõ cũ corpore morit sicut Arabs asserit:neqꝫ postmodũ interitura sic zenon dicit:qꝛ substantialiter viuit.Idẽ libro de spũ ꝛ aĩa ca.48.dicit.ꝛ Dyonisius de diuinis noĩbus ca.4.Anime hũane hñt ex bonitate diuina ꝙ sint intellectuales ꝛ ꝙ habeãt substantialẽ vitã ꝛ incõsumptibilẽ.ꝛ Cicero in li.de senectute introducit Socratem apud Platonẽ dicentẽ.Quid multa sic mihi psuadeo sic sentio cũ tanta celeritas animoꝝ sit:tanta mẽmoria pteritoꝝ futuroꝝ prudentia:tot artes:tante scientie non posse eam naturã que res eas cõtinet esse mortalẽ:Et in fine adiungit.O pclarum diẽ cũ in illud animorũ cõcilium pficiscar.ꝛ cũ ex hac turba ꝛ colluuione discedã ꝛ plura ibidem Ualerius quoqꝫ maximus libro secũdo nõ nulla ad id ppositum contulit. Uirgilius quoqꝫ in sexto enei.ꝛ Ouidius libro nono methamor.ꝛ poetarum numerosa turba animã imortalem credidit. Sed quibꝫ nec ista satis faciunt ca.penultimo.xxiiij.q.iij.legant.ꝛ ꝯtrariũ asserentes inter hereticos inuenient. Di. Si sacris litteris dicta firmare contendis que contraria videntur ex his testimonia dissoluas necesse est.ait eñi Apostolus loquens de deo qui habet immortalitatẽ solus.Et ppheta Ezechiel.Anima que peccauerit ipsa morietur Ma. Fortiter opponis:sed hec longe aliter accipienda sunt.Solus eñi deus immortalitatẽ habet: qui cum incõmutabilis sit sicut vitã in semetipo habet sic seipm cõseruat:ꝛ ipm nõ esse impossibile est. An mo Joa Au Dio Cice Val ma i.T Ezc .18.

aia aũt mutabilis de bono in malũ accepit esse per creatõem:z a creatore
perpetuat per indesinentẽ cõseruatõem. Ezechiel aũt vaticiniũ de morte p
petm̃ qd priuat aiam vita gr̃e:intelligendũ est.de q̃ in li.Sap.per maliciã
occidit hõ animã suã:qz petm̃ grãm expellit.cuius p̃sentia aia sicut corpus Sap.16.
per ip̃am viuit.inq̃t Augu. Est z alia anime mors.z q̃dem pessima alienatõ
sꝫ eius a vita dei in eternitate supplicij.vt testat idem li.6.de ciui. sed de Augu.li.6.
hac in campo miserie.nunc que restant in hoc campo lustrabimus. de ci.ca.xij.

Sola rõnalis anima imortalis est:positio aũt Platonicoꝝ de aia mũdi:in quã plantaꝝ z brutoꝝ aialiũ animas resoluendas putant.exploditur et contrariũ luculẽtissimis testimonijs sancti Augustini astruitur. Capitulum.XXV. Discipu.

A Nime humane solũ:an z ceteris imortalitatẽ inesse credis? Ma. Aug.de Ec
Premissam ex li.de ecclasticis dogmatib testiõm solũ hoiem im le.dog.c.xv.
mortalem habere aiam explicat.qd si minus est:adducã quod in et xvi.
eodẽ cap.sequẽti addit.Animaliũ vero anime nõ sunt substãtie:
(intellige corruptibiles) vnde sequit.sed cũ carne ip̃a carnis viuacitate na
scunt:z cũ carnis morte finiunt.z ideo nec rõne regunt: sicut Plato z Ale
xander putant.sed ad oĩa nature incitamẽta ducunt. Di. Si igit iuxta Platonis z
Platonicoꝝ positõem imortales sunt aie:etiã irrõnales.arbore succisa.z be Alexandri
stia moriente.vbi manent illarũ aie:si non corrũpunt? Ma. In animã positiones.
mundi inquiũt resoluunt.nam (vt aiũt) ab ip̃a sunt. Vñ sicut aia rõnal
tota in toto:z tota in q̃libet pte hois est ; sed non eadẽ officia in oĩb ex
ercet:in oculo etẽm videt.z dicit visiua.in aurib audit:z est auditiua.z sic
de alijs.sic vt aiũt:anima mũdi imptibilis in toto mũdo tota.zc. lapidib
p̃stat esse:plantis vegetare:brutis sentire.Hec inquiũt ante aduentũ intel
lectiue Embrionẽ vegetat:z id exerciciũ in nõnullis mortuis exercet:quib
z vngues z capilli crescũt. Triplicẽ eẽm gradũ animaꝝ Varro distinguit.vt
refert Aurelius li.7.cap.25.vegetatiuũ in plantis sensitiuũ in astris q̃ mun Augu.de ci
di sunt oculi:z intellectiuũ in q̃ homines deo vident siles. Solos eẽm illos uita .li.14.
animaduertisse q̃d sit deus crediderit:qui cũ animã motu ac rõne mũdũ
gubernantẽ affirmant.Nam z ip̃e (vt ait Aurelius) dicit deũ se arbitrari
esse animã mundi:z hunc ip̃m mundũ esse deum.Alludit Virgilius cũ ait
Jupiter est qdcunqz vides quodcunqz mouet. Plato aũt mundũ esse ani
mal beatissimũ z sempiternũ.sic et sidera instanter affirmant. Unde et hõ
grece microcosmus.i.minor mũdus dicit.hoc aũt qz improprie dicerent si ma
crocosmus.i.maior mũdus:cuius homo silitudinem gerit: animã non ha
beret. Et qz ab hac anima olm motus ordo et discretio est:si ip̃a qz nume
rus seip̃m mouens appellat. Nec mirũ Aristo.camip̃am naturã sagacem:
alij fatũ:alij necessitatẽ cõplectionis dicere voluere. Singuli tamẽ positio
nes suas moderantes:de quib differendi locus non est:in illa nõ mõ ani
mas:sed z olm rerũ formas ante rerũ pductiones:nõ q̃dem tempe sed na
tura p̃existere Platonici voluere.nec formas vt in reb sunt: z in mũdi ani
ma p̃m rem:sed p̃m essendi modũ tm̃modo differre. Multa secretiora que
dam philosophie circa anime mundi declaratõem explicanda veniũt:que
consultius in epitomate istoc silentio p̃terimus. Augu.vero in locis preno Augusti.
minatis positõem de anima mundi satis exterminat.Quid aũt de anima
bus stellaꝝ:z ex cõsequenti aliarũ mundi partiũ sentiam li.7.nõ oĩno p̃
terisse memini. Di. Conclusionem igitur in p̃misso ex li.de Ecclasticis

dogmaticis capitulo tenendā censes? Ma. Etiā fili.Vñ ꝛ in li. de fide ad Petrū loquēs ait.Quosdā spūs sic deus creauit.vt sp essent.quosdā vero vt q̄nq̄ spūs desinerēt:illos itaq̄ desituros.quosdā ex aq̄. q: sic voluit ꝑduxit ex terra.Et infra.Spūs oīm animaliū tamdiu spūs sunt:q̄diu in corpib; viuūt.anima q̄ppe q̄ rōnis capax diuinitus facta nō est cū carne sua: ꝛ incipit ꝛ desinit viuere:q: q̄n corpi vitā non tribuit: ꝛ ipa non viuit.Atq̄ ita miro modo cū oīm carni aīa sit causa viuendi spūs: tñ irrōnalis tamdiu viuit:q̄diu in carne manere potuerit:ꝛ dum a carne sua sepatur extinguitur.Alludit dictis ꝙ btūs Grego.in quarto dialogoꝝ: de triplici spū a deo creato astruit. Di. De ratione vero quam idem locus a brutis seiungit: quid ais? Ma. Tu primū quid te moueat exponas.

Animalib; brutis inesse rōnem impfectam ꝛ informem quō cōcedi et argui possit ex his que opari solent. Cap.XXVI. Di.

E multa preter ordinē cōmiscere videamur ꝑprio capite de hoc loq̄ exordiamur:vides ne (vt minimis ad maiora ascēdam) araneas circa ediū fenestras telas suas ordinatim cōtexere.ꝛ in centro vel circūferētia p̄dam aduolitantē.s. Muscam diligenter obseruare? Formicas in estate granoꝝ aceruum cōportare in cōseruandis singulari industria vti? Item hirūdines q̄ artificiose ex luto nidos cōglutinare oīm videnti pspicuū est.Quid dicā de canib;:quib; tanta inest discretio.vt dñm ab alienigena: latronē ꝛ homicidam ab insonte in vindicta secludant:in biuio feram altera declinasse pre syllogisant.Ciconiarū:equoꝝ:et elephantū naturas longū esset cōmemorare:qui singulari p̄diti noscunt ingenio. Ma. De brutoꝝ rōne Philonē Ph... an...

Hieron. scripsisse Hieron.li.de vi.illustrib; testat. Hanc si nos ꝙ irrōnabilib; non omnino adimere voluerim⁹:ipam non simpliciter rōnem:sed rōnem informem dicere possumus.Sicut em̄ visus in coloꝝ discretione cōfusus est ꝛ informis:format aūt rōne inter albū ꝛ nigrū discernente: sic brutoꝝ discursus:si q̄s in operando cernit cōfusus est:nec satis distinctus.Huius in homine silem quodāmodo cōspicimus:intellectū tamen formari haud ignoramus.Nunquid qui vocabuloꝝ vim ignorat: legens librū per differētias lrarum:syllabaꝝ:ꝛ vocū discurrit:intellectus aūt si adhibet:discursum esse bene aut male dijudicat. Di. Si cani a deo vim collatam dici posset:qua ex his q̄ sensu deprehendit specialius syllegiset:informē tamē esse hunc discursum:cū nesciat si bene a male discurrat. Ma. Hanc vim rōnem nonnulli appellant:cū discursus et discretio (q̄uis confusa) omnino a rōne se

Augusti. iungi non possit.Unde ꝛ Aurelius li.xi.de ciui.cap.xxvij. Inest sensibus irrationabiliū animaliū:ꝛ si scientia nullo modo at certe q̄dam scientie similitudo ait aūt scientia nullo modo.Nam vt in libro de fide ad Petrū scribit nullā intelligendi facultatē diuinitus acceperūt.Et Dauid rex. Nolite fieri Ps. sicut equus ꝛ mulus:quib; non est intellectus.In impfectiorib; aūt operibus.vtputa grana illo vel illo loco reponere:telā in fenestra potius q̄ alia domus parte texere.ꝛc.ptim ex experimento ꝛ memoria p̄teritoꝝ est in his que experte sunt:ptim ex nature instinctu.nam telam texit aranea.ꝛ grana colligit recenter formica ꝑducta.Opatur aūt ꝛ inclinat nature instinctus in eisdem specie ad silia.ideo omnes hirūdines similes nidos aranee telas siles fabricant.qui aūt cognitione rōcinatiua operant opus ad placitū variant.Unde nec omnes hoies scriptores:ꝛ qui scriptores non silibus chara

cteribus scribūt. Di. Aperte loq̄ris: nec alia dilucidatiōe opus est. ad alterū qd Augu. in p̄missis v̄bis innuit. aīarū scʒ regressum: s̄monem vertamus.

De reuolutiōe aīarū a cęlo in humana ⁊ bestiarū corpa. ⁊ de ingressu earundē in cęlū q̄ ⁊ q̄d philosophi senserunt. Ca. XXVII. Magi.

Non omnibus: quibus (vtcunq̄) animę imortalitas innotuit causa coniunctionis cū corpe: ⁊ recessus ab eodem ęquę patuit. In primis aūt opinionē illorū: qui aīas tempe p̄cessisse corpa voluere sub breuitate transcurramus: dehinc indubitam veritati sniam teneamus. Di. Probe. Ma. Pythagorā aiunt primū μετεμψυχωσιν id est transanimatiōes docuisse: ⁊ adeo q̄dem generalē. vt aīarū nostrarū in bestias: ⁊ rursus bestiarū in hoīes: ⁊ tandē in plantas transitum crederet. Hinc (vt testat diuus Hieroń. li. ij. contra Iouinianū cap. 35.) Pythagorici omne qd mouet et viuit: edendū non putant: ⁊ eiusdē criminis reos arbitrant: qui abietem quercū ue succiderint cuius patricide sūt ⁊ venefici. Ipse insup Pythagoras se dicit in bello Troiano fuisse militē Euphorbiū: ⁊ ibi occisum a Menelao: qui minor Atrides dicebat. Vn̄ Ouidius li. xv. μεταμορφωσεων id est de transformatis opinionem Pythagore ptractans in persona ipius ait. Ipse ego me memini Troiani tempe belli Pāthoides. Euphorbus eram: cui pectore quodā Hesit in aduerso grauis hasta minoris Atride. Et rursus in eodem. Morte carent animę semp priore relicta. Sede nouis domibus viuūt habitantq̄ recepte. Oīa mutant nihil interit errat ⁊ illinc Huc venit: hinc illuc et quoslibet occupat artus. Spiritus: eque feris humana in corpa trāsit. Inq̄ feras noster nec tpe deperit vllo. Vtq̄ nouis facilis signat cera figuris. Nec manet vt fuerat: nec formas suat easdem. Sʒ tm̄ est eadem: aīam sic semp eandē esse: sed varias docet migrare figuras. Plato altissimarū speculationū cupidissimus: Pythagore dogmata audiēs: nō modo nō respuit: sed ipe quoq̄ animas hominū post mortem reuolui vsq̄ ad corpa bestiarū scripsit ⁊ tenuit. Hūc secuti Apuleius: Plotinus: Porphirius: Varro: Virgilius: Tertulianus: Origenes quoq̄ nōnulla q̄uis impia de animarū reditu scripsere. Quorū alij omēs animas puras ab initio cōditas arbitrant. ⁊ eas quę ab omni cōtagione corporis libere sunt cęlū possidere appetitiuas vero corporū latenti desiderio de celo prospicere. ⁊ pondere terrenę cōtagionis paulatim in inferiora dilabi corpibus diuersis coniungi: et ab his tandē resolutas ⁊ purgatas: nō ea qua descenderūt porta ad supos reuerti. Duas equidem in cęlo portas pro descensu ⁊ ascensu animarum. Macrobius super somnio Scipionis ad mentem Platonicorū explanat. Prima est porta hominū et descensus. Cancer scʒ altera, Capricornus porta deorum quę rursus ascendentes animę immortalitatē deorū consequunt. Galaxia autem per signiferū pretensus circulus locus est beatorū. Cętera autem signa transeuntes quasi ebrię ex visis diuersis: obliuiscunt eorum quę habebant in cęlo. In sphera Saturni acquirunt intelligentiā. In Ioue vim agendi. In Marte animositatis ardorem. In Sole sentiendi opinandiq̄ naturam. In Venere motus voluptatum. In Mercurio interp̄tandi vigorē. In Luna vim augurandi. Purgatas q̄q̄ euocari ad letheū fluuium. vt inde bibentes obliuiscant p̄teritorū malorū quę in corpibus passe sunt: et ad supera conscendant: et ab his rursus in inferiora reuerti cu-

Pythago. · Hieroń. · Ouidius. · Plato · Macrobius.

plant.vñ Vergi.platonice dixit.Lethēū ad fluuiū deus euocat agmine ma
Vergilius gno (scʒ animas) Scʒ immemores sup̄ cōuexa reuisant.Rursus ⁊ incipiant in
6.eneido. in corpa velle reuerti. Jnsim̄ etiā Apuleius desipuit.vt in li.de deo Socratꝭ
Apuleius. assereret aīas hominū in demones trāsire vl' lares si boni sunt.vel lemures
Varro siue laruas si mali.Manes aūt deos dicūt.Varro aūt animarū reuersionē
ita cōstrinxit.vt nō in bestiarū:sed ꝓpria corpa redire eas diceret.Porphi-
Porphiri⁹. rius ꝗ idem asserit:⁊ post purgatōem de celo non reuersuras: amplius in
alia corpora.Purgatōeʒ vero animarū quā theurgiā dicūt: ⁊ has falsas opi
niones Aurelius li.9.⁊ 10.de ci.sufficienter cribrauit. Et b.Ambro.li.de fi-
Aug.de ci. de resurrectionis ca.penulti.et vlti.huius figmenti auctores irridet dicēs.
li.22.cap.28. Neqȝ em̄ mirū debet videri:qđ creditis vos in bestias posse mutari: qui be
Ambrosius stias adoratis. Di. Pythagoram:Platonē:Porphiriū:ac ceteros gentilita
tis caligine obfuscatos in difficillimis q̄stionib⁹ animarū: scʒ origine ⁊ per-
petuitate errasse paruifacio.Originē vero quē singulari ingenio ⁊ vite pu-
ritate claruisse:⁊ sacras literas non modo legisse:verūetiam abūde exposu-
isse ferunt:in dictis q̄stionib⁹ delirasse ꝗs facile crederet? Ma. Nemo:ni-
si qui eius scripta singulari diligentia cōsideraueret. Di. Et qui fuere isti?
Hieron. Ma. Diui Hierony.⁊ Augu.ingenio:eloq̄o:doctrina:fide ⁊ sanctitate cla
rissimi Di. Pauca si p̄sto sunt:ex ijs de Origenis circa aīas errore deducas.

Origenis error de lapsu animarū de celo:et mutatione earundem in demones:et de saluatione demonū.Ca.XXVIII.Ma.

Eatus Hieroñ.ad Auitū scribens inter ceteros errores Orige
Origenis nis:quos in libris ΠΕΡΙ ΑΡΧΩΝ id est de p̄ncipijs docuit. etiaʒ
opinio. hunc de animab⁹ apte ostendit.⁊ in expositione fidei ad Da-
masum papā cōdemnat.Credidit em̄ Origenes (vt plano ser-
mone pauca referā) aīas in celis fuisse angelos.vbi q̄ postq̄
peccauerūt deiectas in istū mundū in diuersa corpa:tanq̄ in
carceres pro delicti q̄litate:in quib⁹ si noluerint ad meliora cōuerti:in alio
mundo demones fieri: demones quoqȝ si voluerint ad meliora cōuerti in
alio mundo vel mūdis:per supplicia atqȝ tormenta in corpibus erudiri:et
rursus ad angelicā puenire dignitatē.Nos ꝗ si negligentius nō egerimus
in corpib⁹ angelos futuros ait.Aīam etiā angelū ⁊ demonē (q̄s vni⁹ asserit
nature:sed diuersarū voluntatū) pro magnitudine negligentie ⁊ stulticie
iumentū posse fieri:et pro dolore penarū ⁊ ignis ardore magis ac magis eli
gere vt brutū animal sit.⁊ in aq̄s habitet ac fluctib⁹:ac corp⁹ assumere hu-
ius vel illius pecoris.Et q̄uis hec dogmata nō iuxta suā sniam in primo
periarchon dicat:in sequentib⁹ tm̄ multa alia erronea inducens suā fatet.
vt patet per Hieroñ.quo sup̄.Epiphanius ꝗ in ep'la ad Joānem hierosoli-
Epiphani⁹ mitanū ep̄m (quā sctūs Hieroñ.e græco in latinū transtulit) Origenem
hec sensisse libere astruit.Jnsuper ⁊ discipulos suos docuisse ne quis oret in
celum ascendere:ne peius iterū peccans q̄ ante peccauerat:rursus p̄cipitet
in mundū.Propter has nanqȝ animarū circulatōes diuersos sibi inuicem
succedere mūdos sensit ⁊ scripsit:inq̄t diuus Augu.li.xi.de ci.dei.cap.23.Er
rorem hunc pessimū Augustinus varijs locis cōfutat.vtputa.li.xi.cap.xxiij.
li.xij.ca.xiiij.xix.ca.xx.in ep'la ad sctm̄ Hieronymū de origine anime.de codē
Augusti. ad Euodiū.⁊ Optatū.⁊ li.xij.de trini.cap.vlti.Sacri etiam Canones errorē
istum inter hereses damnāt.xxiiij.q.iij.cap.penulti.

Q, anima non est in corpe vt in carcere in quo luat in celo cōmissa:sed vt in ꝓprio perfectibili. Cap.XXIX. Di.

Xplosa vanitate quid tenendū sit videamus. Ma. Alas rati
onales q̄tidie singulis corpib⁹ sufficiēter dispositis singulas
a deo creari ⁊ simul infundi ex ṗdib⁹ liquet. Infunduntᷣ au
tem non vt carcerib⁹ in quib⁹ nescio q̄ priora delicta luant: q̄
em̄ sitᷣ infundendo creant ṗus non erant: nec peccauerūt. Hic
⁊ Apl's loquens de Jacob et Esau ait. Cū em̄ nondū nati fuissent: aut ali- Apl's.
quid boni egissent aut mali: ex vocante dictū est. Jacob dilexi: Esau autē
odio habui. Rursus qui carcerib⁹ penaliter includuntᷣ: eos non modo non Malach. i.
amant: sed si possunt effugiūt. anime aūt tali amore corpibus copulantᷣ. vt
iuxta Apl'i vocem nō expoliari: sed superuestiri velint. Di. Num idem dixit
desideriū habēs dissolui ⁊ esse cū Chr̄o. Et iterū. Infelix h̄ō ego: q̄s libera-
bit me de corpe mortis huius? Dauid insup ait. Heu mihi q2 incolat⁹ me⁹ ij. Cor. 5.
plongatus est. Mag. Prompte scripturarū loca adducis: sed fortasse mi ad Phil. i.
nus bene intelligis. Nam vt b. Tho. exponit. Paulus nō refugiebat corpis ad Rom. 8.
naturā: q2 ab eo expoliari nolebat iuxta ṗorem vocē: sed volebat carere in- Tho. 2a 2e.
fectione cōcupiscētie: ⁊ corruptione corpis: que aggrauat alam ne possit de .q. 25. arti. 5.
um videre. Vn̄ notanter dixit de corpe mortis huius. Non igitᷣ anima corpi
tanq̄ carceri: sed ꝓprio pfectibili vnitᷣ: non per assistentiā. vt rector naui:
quēadmodū maledictus Auerrois somniauit. sed per realem informatio-
nem. vt per se forma. vt exp̄mit Clementina vnica de summa tri. et fide ca- Clemētina.
tholica. Cum aūt talis informatio cōsistat in ꝓportōne harmonica: que in
alio eadē nō reperitᷣ. ideo nec aia vnius: corpi alterius vt forma cōiungitᷣ:
sed cuiq3 ꝓpria infunditᷣ creatoris volūtate. vt in eis ipi famulantes maio
rem merean̄tᷣ vnionem aliq̄n perfecte cōsequendā in aduentu iudicis. inq̄t
Athanasius in symbolo. Om̄es hoies resurgere habent cū corpibus suis: ⁊ Athanasi⁹.
reddituri sunt de factis ꝓprijs rōnem: ⁊ qui bona egerunt ibunt in vitam
eternā: qui vero mala in ignem eternū. que duo sequentib⁹ campis indagā
da veniūt. Di. Optime. prius tamē separationem ⁊ reunitionem anime
et corporis latius persuadebis.

Quō aīa reuniri possit corpi exemplo deducitᷣ. ⁊ Auerrois opi- nio de vnitate intellectus reprobatᷣ. Insup resurrectōem a gen tilib⁹ creditā ab eccl'ia. Chr̄o. apl'is ⁊ ꝓphetis multipliciter atte statam esse ostenditur. Capitulum. XXX. Discipu.

Anima cū in ꝓportione q̄dam vnita sit corpi: necessario sepabitᷣ
ꝓportione resoluta: q2 vero imortalis est sub̄a separa non interit:
sed per se subsistit. nec t̄n ꝑpetuo desiderio suo q̄d ad corpus hab3
cui⁹ per se forma est frustrabitᷣ. natura aūt idem corpus nūero re
solutū in cineres restaurare nō p̄ot: restaurabitᷣ igitᷣ ab eo qui ip̄m primo
ex nihilo in cōmuni oīm materia creauit: cui pmanens aīa vt ꝓprio pfecti
bili reunietᷣ. Quēadmodū em̄ pcutiens vitrū in ꝓportione integrū vim quā
dam imittit motū ⁊ sonū harmoniacū in eodē efficientē: quā rupta vitri
ꝓportione ⁊ integritate necesse est mox abscedere que vis si incorruptibilis
esset sub̄e ⁊ per se subsistere posset donec aliqua arte vel ingenio vitri refor
matio reuniretur in eodem vtiq3 pretermissum motū ⁊ sonū continuaret.
Di. Placet hec manuductio: nā creationi ⁊ infusioni anie videtᷣ plurimū
ꝯuenire: non enim extra vitrū percutiens vim hanc causat ⁊ vitro imittit:
sed in vitro eam concitat. Sic ⁊ creator animā non prius creat extra corpus
⁊ postea infundit: sed sitᷣ eodem instanti corpori creando infundit. in quo
motu s viuificatōis ⁊ itellectōis varios exercet. Ma. Scite q̄d volui resu

nis. Dis. Aliud aũt video pauloante cõmemoratũ:qd nondũ intelligo.
Ma. Plura fortasse.nec eñi omnia dilucidare possum⁹:verũtñ edicito qd
te dubiũ reddat. Di. Cur auerroim ⁊ maledictum ⁊ somniantem appel auerr
laueris. Ma. Quia hic catholicam irridens synceritatẽ ad mahumetica ca erro
ninã perfidiã redijt ⁊ dũ Aristotelis lucubratões in mult non in docte ex-
posuisset tñ eũ locũ qui de ppetuitate anime rõnalis est:nõ tã obtenebrauit
q̃ etiã rationib⁊ ⁊ argumentationib⁊ tele arance paulo fortiorib⁊ deprauare
conatus est:intm vt diceret vnũ ⁊ eundẽ numero oib⁊ hoib⁊ esse intellectũ:
qui corp⁹ non realiter inherendo informaret:sed coassistendo intelligentiã
pstaret.quo dicto qd turpius:a philosophia vera qd remoti⁹:in fide xpi qd
execrabilius? Di. Nihil pfecto:sequeret eñi castos quosq̃ ac virtuosos cũ
lenonib⁊ auarissimis eadẽ labe teneri:infectos ⁊ ex corpe ⁊ aia nõ vere vnũ
posse fieri cõpositũ. Ma. Adde q̃ mox in sequentib⁊ demõstrabit:oẽs ho-
mines in eterna glia beatificandos:eosdẽq̃ in eternis cruciatib⁊ pũiendos.
Si eñi vnius hõis intellect⁹ diuina pfrueret visione oẽs beati erũt q̃ꝛ hic
idẽ intellectus est.rursus si vnius intellectus dyabolo ⁊ socijs eius adiudica
bit ad gehẽnã oẽs ardebũt pariter quoꝝ hic idẽ est intellect⁹. Di. Intel-
ligo.sed fortasse si hic intm desipuit.nec resurrectiões in vitã vel penã credi-
dit. Ma. Credidit.vtiq̃ q̃ ⁊ intellectũ imortalẽ cognouit:⁊ pp̃ter futuras
spurcicias legi Mahumetici seruiuit in eadẽ pmissas.Non eñi resurrectio
mortuoꝝ ⁊ alia vita a solo xpo ⁊ aplis in no.test.pp̃bis quoq̃ i ve. pdicata
est.sꝫ a gentib⁊ etiã pnunciata vti clarevidere est in versib⁊ Sybille eritree qs
diuus Augustinus li.18.c.24.de ci.cõmemorat.Plato etiã scripsit aĩas ad
corpa redituras. vt ante patuit.⁊ aug.li.22.de ci.c.27.testat sic Vergilius.sic
Pythagoras senserunt.Labeo q̃ ⁊ Marc⁹ Varro nõnullos resurrexisse scrip Sybi
serũt.vt recitat augustinus in eodẽ li.c.28. Di. Naturalib⁊ igit rõnib⁊ fu- augu
turã resurrectionẽ venari poterimus. Ma. Qua pp̃ter? Di. Quia vtiq̃ iã Labe
dicti phi eã nõ ex fide possibilẽ crediderũt. Ma. Verũ.actñ vel auctoritate Varr
scripturarũ antecessoꝝ suoꝝ vel ipa experientia pmoti possibilẽ fore anime
⁊ corporis reunionẽ pcessere.nã naturali indagine:nec a priore nec a posterio
re(vt qdã opinant)id sufficienter pbari poterit:sed articulus est fide credit⁹
vt patet in simbolo aploꝝ.vbi dr. Carnis resurrectões.in symbolo Niceno
vbi dr.resurrectionẽ mortuoꝝ.In symbolo athanasij vñ pmo adductũ est
testimoniũ.Insup dñs in euangelijs.Apli in suis eplis.fere oẽs pp̃he vete-
ris legis idẽ luculentissimis testimonijs struunt:que ad pñs pretereũda sũt
ea tñ diuus augustinus in libro.18.de ciui.dei sufficienter deducit nos cam
pum glorie ingrediamur.

Campus Glorie.In hoc campo inquirit ad quã gloriã pue-nire possit anima intellectiua nũc corpe exuta ⁊ demũ eidem in resurrectõe vniuersali reddita.vbi interim sint anime exute bonoꝝ ⁊ maloꝝ donec corpora resurgant.Quib⁊ etiã bonis ani-me bonoꝝ interim pfruantur ⁊ quibus dotibus ornentur.

Capitulum.XXXII. Discipulus.

Faustam felicissimãq̃ sp hãc pdicauerim horam q̃ amenissimi hui⁹ cãpi sepib⁊ appropinq̃m⁹.Jucundissimã q̃ppe i eo futuram venationẽ nomẽ ipm quo ititulat⁹ est pmittere videt:neq̃ eñi crudeles imanesq̃ bestias sentib⁊ spinis aut grauiter olẽtib⁹ pa-ludib⁊ latitare fas est in eo loco cui nomẽ gloria est. Ma.

Probe.Quoniã nemo hic habitabit in mõte dñi nisi qui ingredit̃ sine ma-
cula:vt agnũ immaculatũ tollentẽ peccã mundi sequatur quocũq͂ ierit i pa
scuis vberrimis.qui aũt ex hac lachrimarũ valle egrediens maculas secum
defert; ꝯpunctionis oleo non lauitas nec ignis incendio purgari potent: ſꝫ
in exteriores tenebras ꝓjciet̃ in infanũ inferiorem.Macule ꝟo q̃ cõpũctio-
nis oleo hic mollite fuerint edacia ignis purgabuntur in eo loco quẽ ob id
purgatoriũ dicimus; que mundare ab omni contagione corruptionis:sicut
ꝛ ille que maculas aut non ꝯtraxerint aut hic anteq̃ exirent diluerũt:e ue-
stigio ad superos euolabunt:vbi in placidissimis sedibꝫ ꝯstituuntur donec re-
cipiant corpa.sed iam incorruptibilia que ornent non onerent inquit di-
uus Augustinus li.xv.de tri.c.xxv.Et rursus li.xiij.de ci.dei.c.7.Idẽ sub his
verbis exprimit dicẽs.Anime pioꝝ iam sunt in requie:ꝛ impiorum in tormẽ
to donec eorum corpora reuiuiscant:illoꝝ ad vitam:aliorum ad mortem p-
tuam.Et in Enchyridon.c.io8.ꝛ ius põtificũ.13.q.2.c.tempus.Tps qd in-
ter hoĩs mortẽ ꝛ vltimã resurrectionẽ interpositũ est:aĩas abditis recepta-
culis cõtinet.sicut vnaqueq͂ digna est:vel requie vel erũna:p eo qd sortita ẽ
in carne.dum viueret.Deducunt̃ aũt anime ad hũc glĩe montẽ ab angelis
sanctĩ.vt dñs refert̃ de anima mendici Lazari.Nec mirũ si ab his ducuntur
in requiẽ quos in labore habuere coadiutores ꝛ custodes:faciẽ tñ dei sp cõ
tẽplãtes.ait eñ.dñs.Angeli eoꝝ semp vident faciẽ patris mei.Sup q̃ ꝛ diu'
Hiero.magna inquit dignitas est aĩaꝝ.vt vnaqueq͂ ab ortu natiuitatis sue
habeat ad sui custodiã angelũ deputatũ.Huic tu speciali orõne cõplacere mach.18.
studeꝛ:ꝛ in cõspectu eius sp praue agere pertimesce.vt corporis tui ꝓportione Hieron.
dissoluta animã tuã ad dictũ glĩe montẽ in iocunditat̃ cãpo constitutũ de
ducat:vbi q̃ta glĩa.q̃tũ gaudiũ.quãta deniq͂ felicitas sit enumerare quis
ꝯtenderet:cũ Apls raptus in celũ tertiũ dicat.nec oculus vidit.nec auris au-
diuit.nec in cor hominis ascenderũt q̃ ꝓparat̃ deus diligentibꝫ se. Di. Cre i.Cor.i.
do.qꝛ vt sunt explicari ꝟmone aut ab humano aĩo hic cõphendi nõ pos Isaie.64.
sunt.Attñ de his pauca saltem ꝛ in genere dici posse haud dubito.tu igit̃
q͂ ex multoꝝ codicibꝫ didicisti breui compendio edisseras. Ma. Faciã qd
potuero: nec attendo eos q̃ vel sue prudentie innitentes:vel cãino dẽte om-
nia qd ipi non fecerũt corrodentes ꝛ huiuscemõi philosophie ꝓncipijs a pri
mis rudimentis nõ deberi cõmisceri calumniabu nt:in quoꝝ auribꝫ nihil
dulce resonat qd nõ ab Aristotele ꝛ ceteris gentilibꝫ elaboratũ est.nobis pla
cet verũ a quocũq͂ dictum. Sed vt ad rem redeamus que petitioni tue
nũc satisfacere possunt: sunt que de dotibꝫ anime a catholicis tractatori
bꝫ digesta sunt.Anima nempe que hic fide:spe:ꝛ charitate eterni patris fi
lio subarrata est:cũ sponso suo adducta fuerit:correspondentibꝫ ornabitur
atq͂ dotabit̃ dotibus q̃ sunt visio:dilectio:ꝛ fruitio.in quibus tota aĩe feli-
citas complectitur:si securitatem addideris de non finiendo.Nam vt inq̃t
diuus Augu.li.13.de trin.c.8.btã vita esse nõ potest nisi sit immortalis. Augu.

Quomodo his dotibus felices erunt anime potentie
primo ꝛ ꝓbas aĩa/ꝛ qd essentiã dei ocul' corporeis nec
hic nec alibi in ꝓpria natura videbimus ſꝫ oculis men
tis qd sanctoꝝ testimonijs ꝓbat̃.Cap.XXXI. Di.

Auolamplius iā cōmemorata dilucidanda sunt preceptor co-
lende. Ma. Actus glie principiales ſm quos anima in deū ꝯ
uertitur:vt in essentiale beatitudinis p̄miū tres distinguuntur
videre.ſ3 diligere ⁊ frui.Rōnalis eīn vis cuius nunc est credere
per fidem:⁊ videre ꝑ speculū in enigmate:tunc videbit apte.vi
debimus(inquit Johannes in sua canonica)ipm sicuti est facie ad faciem
Concupiscibilis cuius est hic amare.tunc diliget ꝑfecte sine interruptione.
Irascibilis cuius est erigi:⁊ in ardua tendere ꝑ spē tunc apprehender conti- .i.Co
bitq3 certe:ꝯtinue:⁊ cum securitate.Primo itaq3 ꝑficietur intellectus beati- .i.Jo
fica ⁊ clara visione.Secundo voluntas ꝑfectissima adsuauissima dilectione
Tertio memoria firmissima securitate ⁊ continua retentione sicq3 tota aīa
ꝑfecta iucundissimaq3 fruitione.Vñ ⁊ Bern.Clareuall' scrūs abbas.Deus fu
turus est intellectui plenitudo lucis.voluntati multitudo pacis:memorie ꝯ
tinuatio eternitat. Di. Beatitudo igit̄ p̄mo potentijs inerit:⁊ ꝑ has ani- Bern
me? Ma. Ita non spernende auctoritat theologos Bonauenturā. ſ. et
Schotum ſensisse manifestū est nisi eīn sic esset:tūc seclinis potētijs ita q̄
deum nec intellectus videat nec volūtas amet:beata poterit esse anima q̄
anili fabule simile est.Veruntn̄ de subtilioribꝫ questionibꝫ hic sup sedēdum
⁊ tempis exiguitas ⁊ epitomat leges iubent:neq3 eīn de subtiliore disſcitōe
potentiarū q̄d cuiq3 tribuat agerevolui.cū irascibili inter ceteras locū dedi.
Di. Ad finē festinantiꝰ ꝑperas amātissime p̄ceptor:⁊ plīma indiscussa sub
densissimis arbustis latitare pateris. Ma. Quia iamdudū epitomat limi
tes nos egressos video.Sed que sunt q̄ latitare nō pateris? Di. Quō ibi de
um quē essentiale beatitudinis premiū astruis videbimꝰ? Ma. Deꝰ iuxta Si d
nature sue ꝓprietatē nec hic nec post finalē resurrectiōe3 corporeis ocul' vi- visib
deri pōt:cū ipe sit incorporeus.ita disseruit Augu.ad Fortunatū scribens:⁊ Aug
ne cuipiā hesitationis aut diffidentie scrupulus remācat:⁊ testes assumūt
Aplm Johem dicentē Deū nemo vidit vnq̄3.vnigenitꝰ filiꝰ q̄ est in sinu pa- Job.
tris ipe enarrauit.Paulū q̄q3 diuinū Timotheo scribentē de deo quē nul- .i.th
lus hoim vidit:ſ3 nec videre pōt. Preter hos diuinū Hieroni. Ambrosiū A-
thanasiū Gregoriū Nazāzenū q̄q3 idē sensisse testatꝰ ē.Qō aūt in mlt scrip-
ture locis deū ab hoibꝫ visum legimꝰ:nō fuit ꝑ ꝓpriā deitat naturā:ſ3 ꝑ as
sumptā sic placuit creaturā.Huiꝰ silitudinē ad Paulinā scribēs adducit di
cēs.Sicut volūtas nostra inuisibilis per q̄scunq3 vult voces se ad extra ma
nifestat. Di. Quō igit ipm videbimus si oculis non cernemꝰ? Ma. Ocul'
corporeis quibus hic vtimur nō cernemꝰ:sed oculis mēt deū iā cōmemorati
viri doctissimi deū videndū astruunt.Sic quoq3 intelligēdū aiunt qō dns Ma
ait.Beati mūdo corde:qm̄ ipi deum videbūt.sic ⁊ cetera de hac re scriptura
rum testimonia intelligunt.de his q̄ppe oculis ⁊ Paulus Ephesijs scripsit Eph
dicens.Det vobis in agnitionē eius illuminatos oculos cordis vestri.

Quod electi varia miraq3 secretissima mysteria in deo
videbunt:Trinitatis scilicet p̄destinationis prouiden
tie.⁊c.nec continuitas huius visiōis aliquādo fastidiū
pariet/aut minus mirabilia erunt post multa annorū
milia q̄3 ab initio. Capitulum.XXXIII. Disci.

Lane siue oculo corpis siue mentis deū visuros beatos certū est.
Ma. Certissimū. Di. Sed qd ampli⁹ videbūt? Ma. Extra deū
queris aliud p quē: in quo: et cū quo sunt oīa? Audi diuū Grego.
in.xij.moraliū circa finē loquentē de sanctis aīab⁹. Qui intus (in
quit) oīpotentꝭ dei claritatē vident: nullo mō credendū est: q2 foris sit ali-
quid qd ignorent. qd dictū sctūs Bonauentura ad ea q̄ saluti pfecte ne-
cessaria sunt limitat. Erit nempe ibi (vt diu⁹ Aug. scribit in li. de triplici ha
bitaculo) assidua lectio libri vite. i. eterne veritatꝭ: et sūme sapientie: et verbi
dei que est Christi iesu visio. vbi quicquid nos nunc latet manifestū erit. ibi
ratio manifesta est: cur hic electus est et ille reprobatus: cur hic in regnum
assumptus: et ille in seruitutē redactus. Cur alius in vtero moritꝭ: alius ī in-
fantia: alius in iuuentute alius in senectute. Cur alius paup et alius diues:
cur filius adultere baptizatꝭ. et aliqnādo filius legitime cōiugis ante baptis
mū moritꝭ. Cur qui bene incipit viuere aliquādo male finit. qui male inci-
pit sepe bene finit. Hec oīa et hmōi multa in libro vite plana et apta oīi-
bus erunt. Ibi omniū bonū oībus patebit. ibi oēs inuicem suas cogitati
ones cognoscent: ibi minim⁹ maiorē sine dubio habebit gl'iam q̄ totū ha-
bens mundi regnū. etiā si eternum esset. Tanta iocunditas lucis eterne est.
vt etiā si non liceret amplius manere in ea q̄ vnius diei mora: ppter h̄ so-
lum innumerabiles anni hui⁹ vite pleni delicijs in circūfluentia tempora
liū honoꝝ: recte meritoq3 cōtemnerentꝭ. Non eīn falso aut paruo affectu di-
ctū est Quoniā melior est dies vna in atrijs tuis sup milia. Et paulo infra — Psal. 83.
idem Augu. ait. Faciem dei si oēs carcere inferni inclusi viderent: nullā pe — Aug. in li.
nam: nullū dolorē: nullamq3 tristiciā sentirent. Cuius p̄sentia si in inferno — de triplici
cū sanctis habitatorib⁹ appareret: cōtinuo infernus in amenū conuerteretꝭ — habitaculo
paradisum. Et infra in eodē. ibi p speculū diuine claritatis et ipm deum vt
est videbimus. quātum possibile est creature. et nosipsos et ceteros vera et certa
scientia cognoscem⁹. tunc abdita creaturaꝝ et ipius inferni videndo videbi
mus. Tūc iustis manifestū erit quod deus est inuisibilis: incomprhēsibilis sine
initio sine fine ante oīa. Quicqd interest inter nasci: qd ad filiū ptinet. et
pcedere qd ad spiritūsanctū. excepto q vnus ex vno natus sit: alter ex duo-
bus pcessit. Et quod pater nō pcessit filiū tempe sed origine nec spiritū san-
ctum. Et quod oīa dei vnū sunt in deo excepto q ad relationē ptinet. et quod
mundus erat in deo anteq3 in seipo esset nō mūdus sed deus. Et quod vbi
q3 totus sine loco. magn⁹ sine quātitate. bonus sine qualitate. Et quod oīa
penetrat munda et imunda sine sui pollutione. Ecce fili hec et alia que di-
uus Augu. in prefato libro. insup in soliloquio. meditationū manuali. En-
chiridion. c. 94. et in fine p̄clarissimi voluminis de ciuitate dei luculentissi-
me psequitur: in hoc regno videbunt electi intuentes deū. et tu inquiris qd
amplius visuri sunt: non attendens quo hec visio totū hominē satiabit. di-
cente regio pphera. Satiabor cū apparuerit gloria tua. Di. Petitioni nec
(q̄uis minus discrete) satisfactum intelligo. Sed num ex frequenti longaq3 — Psal. 19.
visione taliū: anima satiata tandem fastidire incipiet? Ma. Neutiq3 deli-
cie eīn ipsius (vt Augustinus in dicto libro ait) sine fastidio satiant que cuꝫ
a beatis inueniuntꝭ: semp tamen desiderantꝭ: et esuriem et sitim sine pena effi — Augustin⁹.
ciūt: id est ardenti sp desiderio semp delectant. Scriptuꝫ est eīn q edunt me
adhuc esurient. et q bibūt me adhuc sitient. Cui⁹ etiā secreta mirabilia vidē
tibus ea semp noua sunt et mira. et nō plus cū incipiunt videri. pariunt stu
porē cernentib⁹ q̄ post mille annos et millies mille. Et cū angeli ab initio — Eccle. 24.
mundi ea soliti sint videre. inde hodie nō min⁹ mirantꝭ ea q̄ primo die.

Anime beate vident nunc corpus Christi in celo: et alia corpora intuitiue et abstractiue: nõ tamen mediante fantasmate: et scientias hic cõquisitas nõ amittunt post resurrectionem beati triplicẽ visionẽ habebunt. Ca.XXXIIII. Di.

Nimarũ visionẽ que ante corpo℞ resurrectionẽ vtuntur intel
lectionẽ intelligo. Ma. Probe. Di. Spiritualiũ tm̃ erit an
ne etiã corporaliũ? Ma. Etiam corporaliũ. vident eñ nunc
corpus christi et alio℞ si qui iã plene resurrexerũt. Di. Beati
tudinis ratio hoc q̃dem exigit: sed quõ hoc fieri possit questi
onẽ hr̃e videt. Ma. Quapropter? Di. Quoniã ex superiorib
manifestũ est intellectionẽ sine specie intelligibil fieri nõ posse hec aũt a fan
tasmate: fantasma a speciebus receptis p organa corporis originẽ trahit: que
exuta anĩa nõ habet. Ma. Intellectionẽ fieri a cognoscente intellectu pa
riter et ab obiecto p̃sente in specie intelligibili certũ est: et in p̃cedentib diui
Augu. auctoritatib roborat. Speciẽ vero itelligibilẽ a fantasmate: et hec rur
Sap.9. sus a corporeis sensib abstrahi: nũc q̃dem necesse est ppter hoc qd Sapiens
dicit. Corpus qd corrumpit aggrauat aĩam: et terrena in habitatio deprimit
sensum multa cogitantẽ. Tunc aũt cũ carnale pondus exuerit anima: libere
ab obiectis p̃sentib imediate abstrahere poterit spẽs intelligibiles. intelli
getq nõ modo abstractiue recedentib obiectis: sed etiã intuitiue p̃sentib
Auicenna. obiectis. Hinc et Auicenna li.vi. naturaliũ dicebat. Anima sepata clari9 vi
debit veritatẽ q̃ cõiuncta. Sunt tñ viri catholici qui noticiã quã de nouo
acquirent exute anĩe fieri astruunt p species nõ ab obiectis receptas: sed a
deo influxas. Di. De scientijs aũt hic pquisitis quid erit? Ma. Indefici
ens labor: quo nõ tm̃ pbi de imortalitate anime edocti: verũetiã sũmi theo
logi et sancti p̃res scientia cumulare conati sunt: euidens argumentũ est q
Hieroni. illas etiã in animab sepatis p manere credebãt. Hinc diuus Hiero. in plo
go Biblie Paulinũ ad studiũ cohortans ait. Discamus in terris quo℞ scien
Aplus. tia nobis pseueret in celo. Di. Contrariũ sentire visus est sctũs Apl's Pau
lus. Ma. Ubi nam? Di. In prima epl'a ad Corinth. ca.xiij. vbi ait. Cha
ritas nunq̃ excidit (et mox) scientia inquit destruetur. Ma. Destruet qui
dẽ quo ad actũ nõ quo ad habitũ nec eñ tunc intelligendo ad fantasmata
Augustin9. se conuerteret que nulla erunt: species aũt remanebũt. vnde et sanctus Aug.
li.xiiij. de trini. c.ij. Tunc inquit vite hui9 mortalis meminerim9 et credidisse
De hac tri nos aliq̃n que nõ videbamus memoriter recoluerim9. Erit aũt vt in li. de
plici visiõe triplici habitaculo Aug. testat. Electis dei trina visio. Intellectual. qua pu
loquit etiã ro mentis oculo in spiritu deũ videbunt et suas animas et virtutes intimas
li.12. super et spiritus angelicos. Spũales qua silitudines corporũ in spiritu nõ fallaci
Geñ. ad li fantasia inspicient: qua visione etiã hodie fruuntur spiritus iusto℞ a corpo
teram. ribus exempti. Et corporalis qua corpa cernent: quorundã splendentia vt
sol. quorundã vt luna. aliorum vt stelle.

Corpo℞ beato℞ gloria deriuatur ab anima: et que maiore gloria fulgebit super alios se nõ extollit: nec qui minore alteri inuidet sed ob mutue charitatis pfectionẽ quilibet de beatitudine alterius tantũ gaudet quãtũ de illa quã ipse possidet: ibi erit et fruitio pfecta: et ad vtrũq consequendũ vtilis est scientia et dei noticia hic acquisita. Capitu. tricesimum quintum. Di.

I vt hec Augu.verba sonant:btōꝝ corpa in claritate diuersa erūt. de animaꝝ glia idem sentiendū censeo. Ma. Probe. Nā Apls Paulus his verbis qbus ⁊ Augustinus vsus est diuersitatē remuneratiōis astruere voluit:cum aūt corporū glia ab anime beatitudine maiore vel minore ꝑueniat:vtrūq exemplificans de corporibus cōplexus est.nōnulli tū in sola charitate beatoꝝ corpa alia ꝑcellere sentiunt. Di. Sed hec dictis aduersari vident: vbi beatos oībꝫ bonis satiari conclusuꝫ est:quō aūt oībꝫ satiabit ⁊ quietus erit in alijs videt q sibi desunt tanta bona? Ma. Hoc eni in filijs seculi fieri nequit:vbi iuxta poete vocem inuidus alterius rebus marcessit opimis Ibi aūt ꝓ inuidia charitas. ꝓ odio ꝑfecta erit dilectio.⁊ tanta:vt in eadē vrbe(queadmodū in ꝑfato li. Aug.ex-
ta. ꝑssit)ꝑmiū singuloꝝ oīm.⁊ omniū singuloꝝ erit ꝑ charitatē. ibi nullus supior supbus erit:nullus inferior inuidus.Et in manuali capi.penultimo.Si quis alius quē oīno sicut teipm amares eandē beatitudinē haberet duplicaret gaudiū tuū:qꝛ nō minus gauderes ꝓ eo q ꝓ teipo.Si vero duo vl tres vel multo plures idipm hrent:tantundē ꝓ singulis quantundē pro teipo gauderes:si singulos sicut teipm amares. Ergo quid erit in illa ꝑfecta charitate innumerabiliū beatoꝝ angeloꝝ ⁊ hominū: vbi nullus diliget aliū minus q seipm? Non eni aliter gaudebit vnusquisq ꝓ singulis alijs q ꝓ seipo.Si ergo cor hominis de tanto bono suo vix gaudiū suum capiet:quō capax erit tot ⁊ tantoꝝ gaudiorū? Et vtiq qm qtum quisq diligit aliquē tantū de bono ei⁹ gaudet.Sicut in illa beata felicitate vnusquisq sine cōparatione plus amabit deū q se ⁊ omnes alios secū:ita plus gaudebit absq extimatione de felicitate dei.q de sua ⁊ omniū alioꝝ secum. Di. Non mō petitōi mee his satisfactū fateor:sed etiā qd de dilectione mouere statuerā dubiū enodatū est.de fruitione vo quid? Ma. Talis tantaq erit tibi fruitio supbenedicte ac excellentissime trinitat(nam res quibus fruendum est sunt pater.⁊ filius.⁊ spūssanctus.ait Augu.li.i.de doctrina xpiana)quanta fuerit ipius ⁊ cognitio et dilectio.est eni frui(vt idem scribit li.x.de trini.c. xi.)amore inherere alicui rei ꝓpter seipam: ⁊ est vti cū gaudio non adhuc spei sed iam rei. Incognita aūt quia amare non possumus: vt in eodē li.c. .i.⁊.3.testatur.ideo.c.x.ait.fruimur cognitis in quibꝫ voluntas ipis ꝓpter se ipam delectata cōquiescit. Di. Ad mensurā igit visionis siue cognitionis erit mensura dilectionis:⁊ ad modū vtriusq erit mensura fruitionis. Ma. Probe.vnde diuus Augu.in manuali.c.vltimo ait.Tantū gaudebūt qtum amabunt:tantū amabunt qtum cognoscent.⁊ in Soliquioꝝ libro ca.i.ait Ob hoc eni non te diligit dñe.quia non te cognoscit.⁊ paulo post.Hinc est ergo dñe q non tantū diligo quantū debeo:quia nō plene cognosco te. sed qꝛ parū cognosco parū diligo: et quia parū diligo parū in te gaudeo. Di. Mihi igitur proderit ad fruitionis ꝑfectionem:si in cognoscendo deum hic me exercuero? Ma. Utiq. nam idem doctor in manuali quo supra ⁊ Soliloquio dnm deprecatur dicens.Oro te deus meus vt cognoscam te:amem te:vt gaudeam de te:⁊ si non possum in hac vita ad plenū: vel ꝓficiam de die in diem vsq dum veniat illud ad plenum: ꝓficiat in in me hic noticia tua vt ibi fiat plena.⁊c.que sequunt. Di. Non mediocriter ergo errare vident:qui accepto dono intellectus:caducis vanitq intenti diuinis insudare negligunt.⁊ pigritiam suam pallientes aiunt. Ut quid frustra in his q ꝑfecte hic sciri nō possunt.ingeniū nō sine labore fatigarem. cū eadē eque cum alijs in patria visurus sum. Ma. Illos errare nemo sane mentis dubitat. Nam ⁊ angelus dicebat Danieli.Qui autem docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti.⁊ qui ad iusticiā erudiunt multos,quasi stelle in

Augustin⁹.

Frui.

pp̄etuas eternitates. Sunt tamē alij qui subtiliori fuco de nō discendo tem-
pore operiunt. dicunt enī celestem hierarchiam nō in plenitudine sciētie:
sed charitatis culmine finiri. Unde Seraphin qui denoīatur a plenitudine
charitatꝭ supremꝰ est ordo. sub quo Cherubin. qui a plenitudine sciētie no-
men accepit. Di. Ad hec quid tu? Ma. Cherubin a plenitudine sciētie
quā pre oībꝫ inferioribꝫ habet denoīari certū est: silr ⁊ Seraphin a pleni-
tudine charitatꝭ: sed l Seraphin esse minorē scientiā ꝙ̄ in Cherubin catho-
lici negant. vt patet p Magistrū in sententiaꝝ li. ij. dist. 9. ⁊ Bonouētura ibi
Magister dem. questione. 4. tantū igiꝭ Seraphin in scientia Cherubin excellit ꝙ̄tuꝫ
sententiaꝝ in charitate. a charitate aūt ille sup̄mus ordo tanꝙ̄ nobiliori dono noīa-
Bonauen̄. tur: ad qđ p̄fecto scientia ordinaꝭ. Cherubin aūt nō a charitate sed a scien-
tia noīari debuit. q: iam supior ordo a charitate nomen sibi vendicabat.
Di. Patet igiꝭ: q: scientia ⁊ cognitio magna se sola ad beatitudinē nō p̄fi-
cit. Ma. Probe. Sed ad charitatē ordinatā p̄ficit. Scientia enī vt aplꝰs te-
Aplꝰs. statur sine charitate inflat. inflatis aūt ⁊ superbis in illa regione claritatis
aditus nullus patebit. Alludit nec contrariaꝭ dictis quod Hugo de sancto
Hugo. Uictore in cōmentarijs celestis hierarchie dicit. Intrat dilectio: ⁊ appropin-
quat vbi scientia foris stat. Sed hec missa facientes quoniā alterius specu-
lationis sunt nec hoc loci definienda: qđ cepimus p̄sequamur: ⁊ de glia cor-
poꝝ (que ipsis erit post resurrectionē) loquamur.

Tempus vltime resurrectionis humanitus inuestigari nō poterit: futura est tamen in momento: ministerio angeloꝝ ⁊ diuina virtute: in voce tube: et si aliqui viui remaneāt in aduentu domini. Capitulum. XXXVI. Di.

Auloante futurā resurrectionē nō solū mihi cōuenientissime per-
suasam: verū etiā sacrarū litteraꝝ testimonijs firmissime cōprobatā
Augustinꝰ. memini. sed quādo aūt quō fiat nunc cupio edoceri. Ma. Impor-
tune omnino illud queriꝭ quando fiat. ait diuus Augu. libro. xviij.
Actuum de ciui. dei. c. 43. Si enī hoc nobis nosse p̄desset a quo melius ꝙ̄ ab ipso deo
magr̄o interrogantibꝫ discipulis disceret? Nō enī siluerūt inde apud eū. sed
a p̄sente quesierunt dicentes. Dn̄e si hoc in tp̄e rep̄sentabis regnū israel. At
ille. Non est inquit vestrū nosse tp̄a que pater posuit in sua potestate. Fru-
stra igiꝭ annos q̄ huic seculo remanēt computare ac definire conanꝭ: cū h̄
scire nō esse nostrū ex ore veritatꝭ audiamꝰ. Un̄ fili quotqt hunc calculatiōi
operā dedere: religiosissime etiam ac bone vite vtriusq; sexus hoīes: experien-
tia teste defecere. nam dudum p̄terierūt (anni in quibꝫ ipsi mundi finē sta-
tuerunt. Di. Quia nosse h̄ nostrū nō est: nūquid aliud qđ p̄posuerā respō-
sum inueniet? Ma. Inueniet: sed impfectū. Que enī lingua explicare pos-
set: q̄liter oīm hoīm ab initio seculi vsq; in vltimū diem vbiq; terraꝝ: in ter-
re visceribꝫ descentiū. ab ignibꝫ. ab aquis. aut quibuscꝫ voraginibꝫ ꝯsump-
toꝝ in cineres: aut vsq; in elementa resolutoꝝ. a varijs vel bestijs vel hoi-
bus cōmestoꝝ: in momēto: in ictu oculi resurgere habeāt. vt diuus Paulus
Ad thessal. in p̄ma ep̄la ad Thessal. testaꝭ. Di. Mira dicis. Ma. Si operantis infi-
.4. capi. nitā virtutē ꝯsiderares facile assentires. qui enī oīa ex nihilo p̄ducere po-
tuit verbo (dixit nāq; ⁊ facta sūt) eadē oīa informare potest in momēto. Attamē
M attb. 24 vt doctores catholici ex scripturis colligūt: collectio puluerꝫ āgeloꝝ ministerio
fiet: q̄ cū finite sint potentie nō in instanti sed in tp̄e: q̄uis breuissimo opa-
ri hn̄t. Inductio aūt formarū tam mixti: ꝙ̄ anime intellectiue v̄tute diuina

fiet instanti ſm Schotū in quarto. Hanc ṽtutem apl's tubam ⁊ vocē arch
angeli appellat. i. christi: qui est magni conſilij angelus. q̄ de ſeipo idē teſta
dicēs. Veniet hora in q̄ oēs qui in monumētis ſunt audient vocē filij dei
⁊ pcedent q̄ bona fecerūt in reſurrectionē vitę: qui vero mala egerūt in re-
ſurrectionē iudicij. i. eterne mortis. Dabit enī vt pphēta ait voci ſue vocē
virtutis. Di. Auſculta que ſi verū ſit quod Christū dixiſſe aſtruis? Magi.
Euāgelio tu nō credis: ⁊ ei in cuiꝰ ore dolus inuentus nō est? Di. Credo:
ſed ipm cōtraria dixiſſe haud approbo. quō enī audient vocem dñi q̄ in mo
numentis ſunt nec viuūt. Si aūt tunc demū audient cū iam reuixerīt nō in
voce reſurgent? Ma. Prius natura audiūt q̄ꝫ reſurgūt. vtrūqꝫ aūt ſil' ⁊ eo
dem momēto tempis fiet. ſic ⁊ ordinē quem apl's inſinuat accipere debemꝰ
vbi dicit. Mortui qui in Christo ſunt reſurgent primi: deīn nos qui viuimꝰ
q̄ relinquimur ſil' rapiemur cū illis in nubibꝰ obuiā in aera. Di. Dum p
ſcripturaꝝ teſtimonia a me dubia auferre conaris: noua prioribꝰ accumu-
las. Quō enī apl's cū his quibꝰ ſcribit in reſurrectione ſe viuentē relicturū
ait: qui dudum oēs mortui ſunt? Ma. Non ſe ⁊ illos quibus loquebat
ſupuicturos vſqꝫ ad reſurrectionē voluit: ſed coꝝ quos viuētes inuenturus
est christus pſonam in ſe: ⁊ illos qui tūc ſecum videbant trāſfigurabat. Aſſe-
rit btūs Augu. li. 22. de ciui. dei. ca. 22. Nec h̄ alienū tibi videat: cū non ſolum
in ſcripturis: ſed gentiliū quoqꝫ ſimiles orōnes ornatiſſime poni reperiant.
Di. Probe. Sed hi viuentes in aduentu dñi quō reſurgent: ſi viui obuiam
christo in aera rapientur? Ma. Verū est qđ apl's Corinthijs ſcribit. Oēs
reſurgemus. ⁊ vt alia littera habet. oēs dormiemꝰ. Illi igit̄ qui viui reperi
unt: raptu obuiā christo ſil' ⁊ morientur ⁊ reſurgent. ait diuus Augu. loco: q̄
ſupra ꝯcordat: qđ in eccleſiaſticis dogmatibꝰ. ca. 6. ⁊. 7. ſcripſit. Sctūs autē
Hierony. ad Marcellam in ſolutione tertie queſtionis ait. taliū corpa viuo
rū in ipis anima manente traſformari: quēadmodū ſurrectura de corrup-
tione ⁊ mortalitate in corruptionē ⁊ imortalitatē. Nec ibidē cuiuſdā gręci
opinionē recitat (vt q̄dam dicunt) ſed ppriam: quā dictis apl'i firmari nitit.
Nec huic ſententie Augu. in dictis locis oīno cōtrariat̄ cū vtrūqꝫ ſuſtine-
ri poſſit. Unde in de ciui. li. 20. ca. 20. poſt ventilatā queſtionē ait. quō aūt fit
futurū qđ noſtre ratiuncule viribꝰ vtrūqꝫ conijcimꝰ: tunc potius erit vt noſ
ſe poſſimus. Di. Nos quoqꝫ donec fiat: cum tantis viris opinari potius:
q̄ꝫ temere aliquid aſſerere debemus. Reſtant tamen alia que indiſcuſſa pre
tereunda non ſunt. Ma. Audiam.

Paulus

Augustinꝰ.

Hiero.

De quantitate reſurgentiū paruulorū etiam ⁊ gigantium De ętate et ſexu quoniam in vtroqꝫ reſurgent viri et mu lieres: pudenda tamen non erunt dedecori ſed honori. Capitulum. XXXVII. Diſcipulus.

Circa reſurgentiū q̄ꝫtitatem nōnulla alia circa eorundē q̄litatē
futurā occurrūt: que ſi in ſcripturis reſoluta ſint nec ne edoceas.
Primū ſi pueri ſtatura puſilli aut gigantes tota corpis mole re
uiuiſcent? Ma. Ad hec diuus Augu. vltimo li. de ciui. dei. c. 15.
reſpondens ait. Suā recipiet quiſqꝫ menſurā: quā vel habuit in iuuentute.
etiā ſi ſenex est mortuus vl' fuerat habiturus ſi ante est defunctꝰ. In tali eq̄
dem ętate iuuentutis. ſ. q̄ circa triceſimū annū currit: Christū reſurrexiſſe le-
gimus. Apl'o aūt teſte oēs in virū pfectum in menſurā ętatis plenit udi-
nis Christi ei occurremꝰ: in menſurā inq̄t nō corpis: ſed ętatis. Di. Pa-

Augustinꝰ.

ad Eph. 4.

tres igiẗ ꝓris seculi quos multos cētenarios annoꝝ supergressos scriptura astruit in resurrectione nō nisi trigintatriū aut q̄ttuor annoꝝ erūt? Ma. Nec id apl's ꝓtendit sed om̄es nos corpora ei⁹ stature ⁊ plenitudinis reha-bituros testaẗ: cui⁹ fuere iuuentuẗ tempe. vñ ait. in viꝝ ꝑfectum. Di. Dū p apostoli testiōm vnū dubietaẗ vuln⁹ sanare satagis: aliō infers. Si ēm oēs in virū ꝑfectū resurgem⁹ aut mulieres nō resurgent aut sexu ꝑmutato oēs in viros transformabunẗ. Ma. Neutrū sana fides recipit. Nam Christus a Saduceis interrogatus: cuius septē fratrū erit vxor? r̄ndit. nō nubent qō ad fe[m]inas ꝑtinet: neq̧ vxores ducent. quod ad viros. Unde ⁊ diuus Augusti. loco quo supra. c.17. Utrūq̧ sexum resurrecturū ait. Et in li. de ecclesiasticis dogmatib. c.40. dicit. In resurrectione ex mortuis sexus forma nō mutabitur: sed vir mortuus resurget in forma viri: ⁊ femina in forma femine. Idez in expositione fidei ad petrū. Erunt aūt tunc membra feminea (inquit) nō accōmodata vsui veteri sed decori nouo: quo nō alliciaẗ aspicientis cōcupiscentia que nulla erit: sed de laudeẗ sapientia atq̧ clementia: qui ⁊ qō nō erat fecit: ⁊ liberauit a corruptione quod fecit. In ṽbo aūt apl'i virū ꝓ hoīe accipi posse sequēti. ca. docet. Sicut ibi. Btūs vir q̄ timet dn̄m. cū sint ⁊ femine que timent dn̄m. Aliū tñ intellectū ponit. quē breuitas hic relegauit.

Mat.
Mat.
Ps.h

Omnia resurgent in hoīe que ceciderunt in morte: nec tamen erit excessiua quantitas: caro a quocunq̧ cōmesta resurget in illo in quo primo erat aīata. Soluiẗ quod oponitur de costa Ade vñ formata est eua: de abortiuis ⁊ mōstris. Ca. XXXVIII.

Disc

n Um sicut genitalia resurrectura ad decorem asseris: sic ⁊ quelibet alia membra: insuꝑ capillos: vngues: intestina: ⁊ humores resurgentes: abituros credis? Ma. Totum qō in morte cecidit ꝓculdubio resurget: electis ad decorē: reprobis in cōfusionē. Nā ⁊ de his que hic ad ornatū ⁊ ad necessitatē corꝑis sunt: scṗtura testimoniū ꝑhibet. Uñ de ornamētis corporeis dn̄s ait discipulis. Capillus de capite vestro nō peribit. Et rursus capilli capitis vestri numerati sunt. De his que corpus integrant fides dicit. Carnis resurrectionē: ⁊ ne dubiū cuipiā de ossibus remaneret ꝓpeta ait. Custodit dn̄s om̄ia ossa eoꝝ: vnū ex his nō conteret. Qō vtiq̧ in futurū accipiendū est. nam hic ossa sanctoꝝ non solū ꝯtrita sed ab infidelib⁹ incinerata legimus. Si adhuc dubitas exemplar patientie Job gentilē audi. Scio inquit ꝙ redemptor meus viuit: ⁊ in nouissimo die de terra resurrecturus sum: ⁊ rursum circūdabor pelle mea et in carne mea videbo deū. quē visurus sum ego ipse: ⁊ oculi mei cōspecturi sunt: ⁊ nō ali⁹. Di. Si itaq̧ vt hec approbant testimonia totū hoīs resurget: mira deformitas erit: capilli. s. longissimi. excessiui vngues. ⁊ corꝑa vel obesa vel impinguata ⁊ in mōstruosis in im̄ensum dilatata. Ma. Non interest ad vnitatē resurgentis si nō q̄libet portio materie in ꝓstinum locū restituaẗ. sicut exemplificat diuus Augu. in Enchiridion. ca. 88. de statura aurea cōminuta ⁊ iterū refusa. Siliter ⁊ in vltimo de ciui. ca. 19. vbi ⁊ de vase ex limo facto sili tudinē adiecit. in om̄ib⁹ enī illis seruata integritate substātie sola deformitas ꝑibit: sic ⁊ de om̄ipotente artifice sentiendū. nā qō minus est q̄ꝫ decet: creator nouit vñ supplebiẗ qō plus est q̄ꝫ decet: materie seruata integritate detraheẗ. Pulchra nāq̧ erunt electoꝝ corꝑa. Pulchritudo aūt vt ibidē ait. est partiū ꝯgruentia cū quadā coloris suauitate. Principalia tñ mēbra locis suis dicenter restituēda. Ezechiel ꝓuidisse legiẗ in figura future resurrectiōis.

Luce.21.
Math.10.
Psalmista.
Job.19.
Augustin⁹.
Pulchritu.
Ezech.37.

ait eum. Accesserūt ossa ad ossa: vnūquodq; ad iuncturā suā. Di. Placēt hec sed queso patienter feras: si alia que interim orta sunt dubia in mediū pferam. Ma. Patienter. Di. Hominū carnes vel a bestijs deuorate aut ab alijs imanioribus hominib; cōmeste in quo resurgent? Ma. Nec illud diuus Augu. indiscussum reliquit. ait nāq; in Enchyridion. ca. octuagesimo septimo. Nō aūt perit deo terrena materies: de qua mortaliū creat caro: sz in quēlibet puluerē cineremue soluet: in quoslibz halitus aurasq; diffugiet in quācunq; aliaꝝ corporū subām: vl' in ipa elementa vertet: in quorūcunq; animaliū etiā hoim cibum cedet: carneq; mutetur: illi anie humane puncto tpis reddet. q̄ illam primit⁹ vt hō fieret: cresceret viueret: animauit. Idē de fide ad Petrum Et in pclaro volumine de ciui. dei li. vltimo. c. xx. astruit. Di. Costa igit sumpta de Adam vn̄ Euam formatā legimus in Adam in quo primo animata est: resurget. ꝛ Eua vbi erit? Ma. Totū in eo resurgere tandē dicimus in quo primo esse cepit: nō ad aliud ordinatū. Costa autē de qua causaris: ꝛ si in adam primo ceperit ad Eue tñ substantiā ordinata erat nō ad integritatē ade: in quo vel supflua fuit: aut loco eius de⁹ carnem suppleuit. Sic ꝛ liberoꝝ corpa nō in partib; in qbus primo in semine ceperunt. resurgent: ꝛ gloriosum xpi corpus scdm Damascenū de purissimis sanguinib; virginis Marie S. sancti opatione formatū in christo resurrexit nō in ipa intemerata vgine. In abortiuis aūt et monstris integrabit' qd nō dum erat integrum instaurabitur quod fuerat viciatū: inquit Aurelius in Enchi. Et in bimembris singule anime. singula corpora obtinebūt. ac si gemini nati fuissent nullis coherentibus etiā que coherentia nata fuerāt.

Gen. 2.
Damasce.
Augu. ca. 84. ꝛ duobus sequentibus.

Corpora post resurrectionē nō erunt in grauamen animabus sed in maiorē gloriam qz imutata dotabuntur dotib; quattuor Capitulum. XXXIX. Discipulus.

Ita olm dubioꝝ nodositatē a me pfugasti. vt pter vnicū tantū. nō remāserit qd a resurrectiōis fide deterreat. Nondū eīn accepi quō ad locū glorie aiarū ptineat corporū resūptio. marie qz nōnulle de in habitatōe lutee subie attediatas dixisse legimus. Heu mihi qz incolat⁹ meus plongat⁹ est. Et cupio dissolui ꝛ esse cū xpo. Nimirū qz vt Sapiēs asserit. Corpus qd corrūpit aggrauat aiam. ꝛ ipedit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē. aut alteriusmodi futura corpora credenda sūt. Ma. Alteriusmodi. id est aliter glificata. ꝛ in suba tñ eadē de qua re vnū hoc testimoniū sufficere arbitror. qd diuus Paulus apostol⁹ in pima epistola ad Corinthios scribit. Seminatū inquit i corruptōe. surget in corruptōe. Seminatū in ignobilitate surget in glia. Seminatū in infirmitate. surget in virtute. Seminatū corpus animale. surget corpus spūale. Et infra. Oportet eīn corruptibile hoc induere incorruptōez. ꝛ mortale hoc inducre imortalitatē. ꝛc. que vba catholici expositores dilucidantes: imutatione beatoꝝ corpoꝝ in quatuor precipue futurā distinxere: que dotes corporis dicunt. quibus in despōsatione animarū suarū ornabunt. Sunt autez impassibilitas: claritas: subtilitas: ꝛ agilitas. vn̄ ꝛ eedem dotes in li. Sap. innuunt. cū dicit. Fulgebūt iusti: ꝛ tanq; scintille in arūdineto discurrēt. Et Aurelius Augu. li. vltimo de ciui. ait. Aberit a corpib; nostris omnis deformitas (per claritatē) omnis tarditas (per agilitatē) omnis infirmitas (per subtilitatē) omnis corruptio (per impassibilitatem) Que aūt diuus Anshel. li. de similitudinibus vltra hec cōmemorat: sub pdictis cōtinent. nūqd tale corpus oneri erit aie? Di. Neq;. Sz de his qso latius disseramus.

Sapie. 9.
i. Cor. 15.
quattuor corpis dotes post resurrectiōez.

Quid dotes corpori conferant. ⁊ qđ nõ ęquales in omnibus erunt. Capitulum.XL. Magister.

Aug.li.xxij de ci.c.18.

B impossibilitatis dote ita electoꝝ corpa ab om̃i passione immunia erũt vt nec ab infernali incendio lędi:nec ab acie ferri acutissima penetrari possint: sed potius qđlibet obiectũ ad instar radij solaris cristallũ penetrantis transirent: coꝝ nempe harmonia ⁊ compago amplius resolutiõi ⁊ corruptibilitati nõ subiacebit. Di. Claritas quid conferet? Ma. Miram pul-

Claritas.

chritudinē. Pulchritudo vero vt Augu. loco quo supra: ⁊ in epl'a ad Nebridiũ ait. est cõtinentiũ partiũ cum quadã coloris suauitate. Per claritatem igit corporibus color ꝓprius nõ auferet: sed ꝑficietur: quoniam fulgebũt iusti (inquit dñs) sicut sol in regno patris coꝝ. Erit tñ hic splendor nõ offendens sed demulcens visum ⁊ in ptãte btõꝝ est claritatē suã vel occultare in toto vel in pte manifestare. Christus eñi inquit Augu. sua resurrectione ostendit quale futurũ sit corpus nostrũ. Ipse aũt nunc claritatē suã ostendebat nũc ꝓ libitu occultabat: vt euangelica testatur hystoria. Di. Subtilitas aũt qđ? Ma. Ut penetrare possit qđlibet corpus nõ gloriosuz nõ quidē ꝑ poros: aut diuidēdo partes sed sil' coexistendo. Di. Fieret itaq̃ penetratiuo dimensionũ? Ma. Et hanc esse possibilē octauus liber edocuit. nõ eñ dimensionũ penetratio duo corpa sil' esse ꝓhibet: sed repletio loci q̃ dimēsiones ꝯsequit. vt effectus causam. Potest aũt deus auferre vł suspendere posterius priore pmanente sic abstulit vel supendit actõem seu calorē in fornace pueroꝝ. sic facit in corpe glorioso. Di. Nõ igit a natura fiet gloriosi corpis cũ nõ glorioso i eodē loco coexistētia: sed ꝟtute diuina. Ma. Non aliter intelligũt qui per subtilitatis dotē hoc fieri astruũt. nõ eñ corpus hãc dotem a natura habet: sed a deo. Rursus gloriosuz corpus locũ replere põt ⁊ non gloriosum expellere. nihil equidē sibi resistere poterit: sed ipm alteri. Unde ⁊ se palpabile exhibere. aut tactũ penetrãdo poterit latere. Uñ ⁊ Christus ait. Palpate ⁊ videte. Qđ aũt diuus Gregorius ait. Corrumpi necesse est qđ palpatur de hoc quod tactui subiacet accipiēdũ est. Di. Sed nũquid duo gloriosa sil' esse poterũt? Ma. De talibus non est sicut de glorioso ⁊ nõ glorioso: quoniam gloriosum penetrabile nõ est nisi ad voluntatē alterius cuius est corpus. Di. Agilitas aũt ad qđ? Ma. Ut vbi vult spũs mox ibi sit corpus suũ sine fatigatione in retardatione in tpe imperceptibili: possunt eñi beati mouere corpora sua vł ꝓgressiue ⁊ organice: vel sil' totũ: ⁊ hoc ꝑ potentiã motiuã nõ organicã ſm Scotum. Di. in octauo libro huius epitomatis motũ grauis sursum violentũ eē: nullumq̃ talē ꝑpetuari posse dissertũ memini: quõ igit animarũ fęlicitas cũ corporibus ꝑpetua manebit: an forte qr grauitatē mitterent? Ma. Deperire a corpibus beatoꝝ grauitatē haud facile ꝑsuaderi poterit cũ nec corpis sit vicium: nec deformitas quę sola auferent seruata subę integritate. vt Augu. in vltimo de ciui. li. c. xix. dicit. Nec ex hoc violentia est in motu taliũ. cũ cõueniat eis scđm naturã supiorem bonitate sua sic ordinante. Uñ idem in eodē capi. ait. Multa grauia terrena sunt corpa sicut plumbũ ⁊ formã tñ ab artifice accipiũt qua nature valeant sup aquã: ⁊ vt accipiat qualitatē corpus humanũ qua ferri in celũ ⁊ esse possit in celo om̃ipotenti artifici ꝯtradicit. hec ibi. Et fortasse sibi hanc eandē qualitatē Esaias dicere voluit: cũ ait. Assument pennas vt aquilę ⁊ volabunt ⁊ nõ deficient. current ⁊ non laborant. Qđ autē diuus Augu. loco quo supra de ablatione graui ponderis a corpe ponit. deũ hoc posse non aũt facturũ dicit. Poterit inquit. nõ aũt vt faciet.

Aut si quis in contrarium contendat: ex sententia Augustini deum ablaturum pondus grauitatis: intelligi potest quantum ad impedimentū: nō quantum ad essentiā. illud em̄ deformitatē importat hoc perfectionē. Di. Equales ne sunt oīm dotes? Ma. Nequaq̄. nam vt pauloante dictū est vbi de triplici electoꝝ visione tractauimus: ad mensurā meritorum dotabitur anima ⁊ ex consequenti corpus ex redundantia nempe glorie in corpus quas iam percurrimus dotes: cōsumationem ⁊ perfectionē accipiūt. ait em̄ diuus augustinus ad dioscorum. Tam potentē fecit deus animā: vt ex eius plena felicitate redundet in corpus sanitas: perpetua ⁊ vigor incorruptibil. Et apl's vas electionis Corinthios de resurrectionis gloria informans ait. i. Coꝝ. 15. Alia claritas Solis. alia claritas Lune. alia claritas stellarum. Stella enim differt a stella in claritate: sic ⁊ resurrectio mortuorum. Di. Memini de hoc hesterno vesperi nō nihil dictū esse sed nūquid et ceteri corporis sensus in actu erunt quemadmodum oculi?

Homo totus ꝑfecte beatificabitur in anima ⁊ corpe. de sensibꝫ aūt oībꝫ si habebūt opatōes suas. nō facile est deuenire. Capitulū. XLI. Magister.

Totum hominē in anima ⁊ corpe ꝑfecte beatificari in supna hierusalē vnanimi omniū sn̄ia concessum est: de eo aūt qđ queris: temere definire quis audebit: Sunt em̄ qui oēs sensus corporis in actu esse cōcedunt ꝑ spēs influxas ꝑ quas videbunt: audient olfacient: gustabunt ⁊ tangent que presentia non sunt: mō multo ꝑfectiore q̄ꝫ adam in statu innocentie. ⁊ presentia silr̄ ꝑceptas spēs cognoscent: alij sensationem absentium ꝑ spēs influxas nō accipiunt. De visu et tactu nō dubitant quia ibi ⁊ obiecta ⁊ media cōuenientia habere possunt. De vocali laude ⁊ auditu idem licite opinandū astruunt. Olfactū aūt ⁊ gustū ꝓpter imꝑfectionē quandā: silr̄ ⁊ obiectorum ⁊ mediorum diuersorum absentiam: non esse in actu existimant: oēs tamen premiandos ex anime redundantia cōcedunt. Quia vero scripturaꝝ testimonia facillime ad spiritalē intelligentiā inter pretari possunt: ea ꝑtermitto: nō ꝯ obiecē nō de medio sentiendi: aut modo questioneꝫ facio: vbi chr̄s iesus dei filius deus erit oīa in omnibꝫ abstergens oēm lachrimā ab oculis sanctorum ⁊ retribuens abundanter facientibꝫ superbiam: sed non in hac terra viuentiū: sed in regione vmbre mortis: cuius fumigantes voragines abruptaq̄ꝫ ardentiū montium iuga celerrime nunc demū peragrabimus. Di. Id promissorum ordo expostulat: vt tandem lustratis oībus: ad campum miserie venandi causa gressus nostri tendant: si forte aliquid et venatu et scitu dignum: de antenatiuo hec abyssus exhibeat.

De locis infernalibꝫ q̄ttuor in cāpo miserie discretis in genere ⁊ de limbo patrū vbi ⁊ q̄lis fuerit: testimonijs sancti augustini ⁊ Gregorij particulariter disputat. Capitulum. XLII. Ma.

Sequitur typus loci Infernalis.

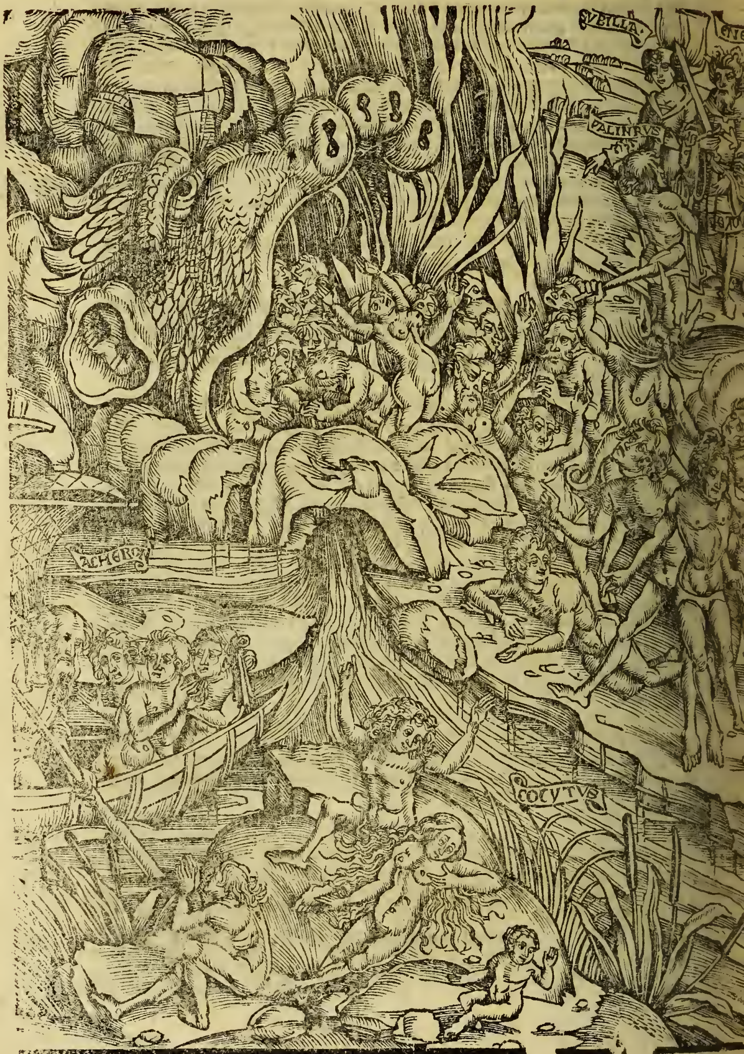
SVBILLA.
PALINRVS
ACHERON
COCYTVS

Orridus est hic cãpus:in q̃ nõ elemẽta sed elemẽtoꝝ magis deke-
catiões residẽt.nebula.caligo.tenebra.⁊ vmbra mortꝭ seculo li.u. ãt
flet⁹⁊ stridor dẽtiũ habitãtes nũq̃ destituẽt:ſ hęc in lacu inferio
re:ab initio aũt tolerabiliora loca intrãtib⁹ patẽt.Quadrifarie nã
q̃ h cãpus ptitus est.A pncipio Limb⁹ patrũ:post hunc Purgatoriũ:sub q̃
limb⁹ pueroꝝ:⁊ in loco infimo locus infernalis dãnatoꝝ. Di. Consimilẽ
audiui ptitionem fundi.terrene modis li.septimo cũ de.terra ageret. Ma.
Uerũ.sed celerius hęc loca egressi nõdũ q̃d ptineãt spectauim⁹:nũc aũt sin-
gillatim de omib⁹ differem⁹. Di. Primũ igiꝭ de Limbo patrũ si q̃d habes Luce.16.
scitu dignũ:in mediũ pferas. Ma. Limb⁹ patrũ locus est apud inferos Augu.
tormentꝭ impioꝝ remotissimus:quẽ nõnulli sinũ Abrahę a dño in Euange Limbus
lio appellatũ voluit.i.requiẽ credentiũ.De hoc loco diuus Aug.in egregio.vo patrum
lumine de ci.dei li.xx.ca.xv.sic ait.Non absurde credi videꝭ:antiquos etiam
sanctos q̃ venturi cristi tenuerunt fidẽ:locis q̃dẽ a tormentꝭ impioꝝ remo-
tissimis.sed apud inferos fuisse donec eos inde sanguis christi:⁊ ad ea loca
descensus erueret.Cui p oĩa alludit sanctissimus papa Gregorius li.12.mo- Gregorius
raliũ ca.19.dicẽs.Ante aduentũ mediatoris dei ⁊ hominis:omis homo q̃
uis mũde pbateq̃ vite fuerit:ad inferni claustra descendit.⁊ cap.sequenti.
nec tamẽ ita iustoꝝ animas ad infernũ dicim⁹ descendisse.vt in locis pena
lib⁹ tenerentꝭ:sed esse supiora inferni loca esse alia inferiora credẽda sunt.vt
⁊ in supiorib⁹ iusti reqescerẽt:⁊ in inferiorib⁹ iniusti cruciarentꝭ.Ab his p-
pheta dei adiutorio se pueniẽte liberatũ cõfiteꝭ dicẽs.Nisi q2 dñs adiuuit
me:paulo min⁹ habitasset aĩa mea in lacu inferiori.Et iteꝝ.Eruisti ani ps.92.⁊.8.
mã meã ex inferno inferiori.Et exẽplar patiẽtie btũs Job hũc abhorrẽs di quinto
cit.Quis mihi tribuat:vt in inferno ptegas me.⁊ pater patriarchaꝝ Ja- Job.
cob:ne forte nimia tristicia poccupatus dño peccaret:et ad hũc tormẽtorũ
locũ mortu⁹ descenderet filijs suis ait.Deduceꝭ canos meos cũ dolore ad i
feros.iuxta diui Augustini itetptationẽ libro.12.sup Geñ.ad litterã.cõis tñ
expositio id de Limbo patrũ intelligendũ asserit. Di. Limbum patrum es Geñ.42.
se sufficienter inducta testimonia pbant:sed cũ ab inferno inferiore ⁊ locis
penarũ sit remotissimus.vnde infernus non dici possit nondum accipio.
Ma. Respectu laci inferioris supior infernus non diciꝭ:respectu aũt celoꝝ
infernus nominaꝭ.Nam vt inquit diu⁹ Grego.circa finẽ li.xiij.moraliũ:q̃tũ
ad sublimitatẽ celi:spaciũ hui⁹ aeris non immerito dici infernus poteſt:i Gregorius
quẽ iuxta apl'i Petri sniam ruentes apostare angeli in iudicio cruciãdi re- 2.Petri.2.
seruanꝭ. Di. Plane q q̃rebã btũs Grego.dissoluit:Purgatoriũ lustremus.

Purgatoriũ esse post hanc vitam cõtra Grecos scripturarum testimonijs astruitur.⁊ qõ suffragijs iuuari possint purgandi probatur. Capitulum.XLIII. Mag.

Urgatoriũ esse erutis animab⁹:plerim̃ Greccoriũ ipugnare viti nõ Error græ-
sũt.q̃s catholici viri multotiẽs:nouissime aũt in cõcilio Florẽtino corum
sub Eugenio quarto psentib⁹ Græcorum patriarcha:episcopis:et Conciliũ
ipetatore:luculentissimis rõnibus ⁊ scripturarũ testimonijs conui florentinũ.
cerũt.operosum nimis esset oẽs scpturas de purgatorio loqntes hic cõme-
morare. Di. Saltẽ aliquas edicito. Ma. Num egregiũ Psalten legisti:co David.
loco quo ait.Transiuim⁹ per ignem ⁊ aquã:⁊ eduxisti nos in refrigerium.
Di. Legi ps.65. Ma. Num ⁊ Judam Machabeũ virũ fortissimũ cõmen-

datū in audisti: quia duodecim milia dragmas argenti misit Hierosolimā: eas ibi offerre ꝓ peccatis mortuoꝝ: iuste ꝛ religiose de resurrectione cogitās
Di. Audiui supius in officio qḋ eccl'ia de mortuis frequentat: insuper ibi ad dicitur sctā ꝗ ꝛ salubris cogitatio ꝓ defunctis exorare vt a peccatis soluerent.
Ma. Sane. Audi ꝛ euangelistā. Mathēū hic dñm dixisse refert. Esto consentiens aduersario tuo. ꝛc. ꝛ sequit ne in carcerē mittaris. Amen dico tibi nō exies inde donec reddas nouissimū quadrantē. Et infra. Qui dixerit verbū ꝯ spm̄ sanctū: non remittit ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. Sūt igitur vt infert sanctus Gregorius q̄dam pctā que in alio seculo remittuntur Apostolica q̄ꝫ tuba Corintheis aperto sermone de purgatorio insonuit cum dicit. Uniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus arserit detrimentū patietur: ipse aūt saluus erit: sic tñ q̄si ꝑ ignē. Q̄uis iuxta traditionem Augustini hec sententia etiam de tribulatione pñtis seculi verificari possit. vt in Enchyridion. c. lxvij. Et li. xxi. de ciuita. dei c. penultiˀ·. Cæterū quæ ꝛ q̄ꝫra testimonia doctores eccl'ie de purgatorio ꝛ suffragijs quib⁹ purgandi iuuari possunt ꝑ hibeant testant sacri canōes distin. xxv. para. alias ꝛ eadē distin. Qui in aliud seculū. ꝛ ca. qualis. de pe. dist. vij. in fine nullus. et xiij. q. ij. c. tps. c. animæ. c. non estimemus. ꝛ ḋ cele. missa. c. cum marthe in fine. ꝛ magister li. iiij. dist. xlv. Uerūtñ glo. magna. c. tps. xiij. q. ij. nominās mediocriter malos q̄ in mortali decesserunt Augustini verba non sane intelligit: qm̄ talib⁹ suffragia nulla prodesse possunt: vt patet per doctores in. iiij. distin. xlv. ꝛ diuū Augustinū de verbis Apostoli q̄ ait. Frustra his pietatis officia īpendia suis: q̄ sine fide opante ꝑ dilectionē: eiusq; sacramētis de corpe exierint. tales aūt sunt oēs qui in mortali: q̄uis vnico decedūt; igitur.

Math
ibidem
Grego
i.Cor
Augu
Canon
Petru
bardu
Augu

Ubi aut in qua mundi parte purgatoriū sit/pena qualis/q̄ tortores in eo quantū purgandi adiuuari a viuis desiderāt q̄uis patienter penā hanc sustineant. Cap. XLIIII. Di.

Abunde de purgatorio sniam scripturaꝝ testimonijs solidasti: sed vbi sit nondū ostendisti. Ma. Hugo de sctō victore li. ij. de sacramentis pte. xvi. c. iiij. astruit hunc locū oīno non esse determinatū. Et fortassis inq̄t ꝓbabilius erit: vt in his potissimū locis singuli penā sustinere credant: in q̄b⁹ culpā cōmiserūt. Hoc doctores theologie in. iiij. sup mgr̄m distin. xx. cōcedūt de quibusdā singulari dispensatione dei nō oībus: qm̄ sm̄ cōmunē legē hunc tormētoꝝ locum consistere circa infernū fuisse de mente diui Gregorij quarto dyalogoꝝ claret
Ne tibi cure sit ḋ loco purgatorij: sed quō hic ꝑ penitentie lamenta de peccatis satisfacias: et penā hanc acerbissimā euadas. Nā iuxta beati Augustini traditionē. Qui in aliud seculū distulit fructū cōuersionis prius purgādus est igne purgationis. hic ignis ꝛ si eternus nō sit: miro tñ modo grauis est. excellit eñ oēm penā q̄ꝫ vnq̄ꝫ aliq̄s passus est in hac vita. nunq̄ꝫ in carne inuēta est tanta pena: licꝫ mirabilia martyres passi sint tormenta: et multi neq̄ter q̄ꝫta sepe sustinuerūt supplicia. de peñ. disti. vltima circa finē. ꝛ dist. c. Qui in aliud seculū. ꝛ iiij. senten. dist. xx. Et rursus Aug. in de verbis apl'i. sermone de igne purgatorij ḋt. Ille ignis purgatorius durior erit q̄ꝫ q̄d potest in hoc seculo penaꝝ videri aut cogitari aut sentiri. Di. Memini nōnulla Maronem in. 6. eneiḋ. de grauitate penaꝝ purgatorij disseruisse. Mag. Nec mirum si platonicus de hac re Platonicorum sniam descripsit. Nā post q̄ꝫ alas in corporib⁹ quattuor passionibus affici cōmemorasset; que sunt me

Hug
Greg
Augu
pe.li.
ten.d

tus:cupiditas:gaudiū:⁊ tristicia:subiungit ꝗꝝ in alio seculo passure sint: si immūde exierunt.⁊ sic.6.eneid. Quin ⁊ supmo cū lumine vita relinq̄t (.i. cū nouissimo die vita relinq̄t corp⁹) Non tñ oīe malū miseris nec funditꝰ oīs corpee excedūt pestes:penitusq̄ necesse est Multa diu cōcreta modis inolescere miris. Ergo exercent penis.veterūq̄ maloꝝ supplicia expendunt: aliꝫ pandunt̄ manes suspense ad ventos:alijs sub gurgite vasto infectum eluit̄ scelus:aut exuritur igni. Di. Plane Vergilius hic aīas in aere: aq̄ ⁊ igne purgari exposuit. Sꝫ dic q̄so q̄ tortores in hoc loco existūt. Ma. In certū diffiniri quis poterit? Opinant̄ aūt nō infime auctoritat̄ theologi:q̄ sola iusticia diuina purgādos igne mediante vti instrumēto torquer: q̄uis illuc ab angelis bonis deducant:⁊ fortasse mali sequant̄:vt assistentes saltē penis eoꝝ satient̄:quos a virtut̄ tramite penitus deijcere nō potuerūt. Non aūt equū videt̄ illos a demonibꝫ torq̄ri:quos dū viuerent diuina adiuti gratia vicerūt. Di. Assentio facillime:sed nūq̄d patienter ferūt purgandi tam acerbas penas? Ma. Patiēter. Nouerūt enī q̄ iuste hec patiunt:⁊ iusticiā diligūt:nec aliter se ad celestia gaudia pucnire posse sciūt:donec nouissimū quadrantē reddant:aut suffragijs adiuuent̄. Vñ in psona taliū animarum sanctus Job dicit. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei quia manus domini tetigit me. Sed heu surda aure hos clamores audimꝰ pentes filioꝝ:⁊ filij parentum:nec attendimus q̄to desiderio anhelant ad consortia beatoꝝ ascendere:ad quos certissimas spe sperant se pucnire. De ipis enī in libro Sap. dicit̄. Spes illoꝝ immortalitate plena est. Sed de his hactenus:ad inferiora descendamus. Di. I prere sequar.

Virgilius.

Thomas.
Bonauen.

Job.

Sapientia.

De Limbo pueroꝝ.⁊ si paruuli nō baptisati sensus penā suistineāt:⁊ qualiter post resurrectionē pmanebūt. Ca.XLV. Mag.

Ab purgatorio iuxta pmissam partitionē cāpi miserie Limbꝰ est paruuloꝝ. Quāuis nōnulli inferiorē ptem Limbi patrū pueris deputatā credant. Pueris inq̄ꝫ nō oībꝫ sed sine baptismat̄ lauacro decedētibꝫ ante vsum rōnis. De illis ⁊ si ex canone sacre scripture nihil certū haberi possit. Augu. tñ nō pauca disseruit. In libro eodē de fide ad petrū in declaratiōe fidei ait: illos insolubili nexu in eterna dānatione retineri. Et paulo inferius. Qualitas male vite ab infidelitate incipit q̄ ab original̄ peccati reatu initiū sumit:in q̄ quisq̄s viuere ita incipit.vt ante siniat vitā q̄ ab eius obligatione soluat̄:si vnius diei vel vnius hore spacio aīa illa vixit in corpe:necesse est eam cū eodē corpe interminabilia gehenne sustinere supplicia:vbi diabolus cū angelis suis in eternū arsurus est.⁊c. Et in eodē libro.ca.24.et est de cōse.distin.iiij.c.firmissime tene.⁊ nullatēus dubites:puulos q̄ sine sacramēto sancti baptismat̄ de hoc seculo transeūt:ignis eterni supplicio puniēdos. Et in libello de origine aīe ad sanctū Hiero. multis repetitisq̄ vicibꝫ animas taliū dānandas astruit:⁊ silr̄ i alijs scriptis suis diuersis:que longū esset cōmemorare. Di. Dura nimis ⁊ crudel̄ hec videt̄ assertio:vt pijssimus deꝰ cuiꝰ misericordie nō est numerus:eos tam crudeliter in eternū puniat ob solius originalis culpā:q̄ nec ppria voluptate ptraxerūt:nec in potestate habuerūt regenerationis sacri baptismatis sacramentū accipere vel respuere. Ma. Plurimi tecū sentiūt:⁊ in hac pte sanctū Augustinū negāt. Sed fortasse hoc q̄ nō parue ptinacie est crimē tātū doctorem in ea pte simpliciter negare:q̄ receptꝰ est a sacris canonibꝫ:dicto canone. Firmiter.⁊ de hereticis c.iij.⁊ a mult̄ sanct̄ ⁊ catholicis expositoribꝫ sustinet̄.vti videre est in doctoribꝫ sup quarto dist.4. Qm̄ si q̄s alia di

Augu.

ui Augustini opuscula non pigre legerit inueniet: qb⁊ predicta mitigare po Augu
terit. In Enchyridion qppe cap. 93. sic ait. Mitissima sane oim pena erit eo
rū: q preter peccatū qđ originale traxerunt nullū insup addiderūt. Et libro
de baptismate paruulo⁊. Recte potest dici (inquit) puulos sine baptismo de
cedentes mitissimā oim futuros sustinere penam. ⁊ est de ꝯsecratione distin-
ctione quarta. c. regenerante. Et amplius libro quinto ꝯ Iulianū. Ego ita-
ꝙ non dico paruulos sine baptismo morientes tanta pena esse plectendos. Math
vt eis melius esset non nasci: cum hec dominus de peccatore sceleratissimo
dixerit que aūt qlis ⁊ quāta erit: definire nō possumus: nō tn̄ audeo dicere
ꝙ eis vt nulli essent: ꝙ vt ibi essent potius expediret. Ecce fili trib⁊ testimo
nijs habes dicto⁊ que tibi crudelia visa sunt mitiorē intelligentiā ab ipso
auctore traditā. Aut verius ꝙ paruuli ignis eterni afflictionē nō sentiēt cer
tā limitationē. Di. Unde hoc vltimū argumētaris? Ma. Ex dictꝭ eiusdem
doctoris. ait qppe ſmone. xxvi. ad Heremitas. Melius est omi esse carere ꝙ
in inferno iacere. Et sctūs Hieroñ. sup Hieremiā. lib. iiij. Melius est nō esse Hiero
ꝙ viuere in supplicijs. Et sup Ecclesiasten. cap. 4. Melius est omnino nec
sensum hr̄e sub e ꝙ infeliciter vel esse vel viuere. Item rursum. Melius fue-
rat ei (scilicet Iude) omnino nō esse ꝙ eternos cruciatus ppeti. Sic igiꝭ. vt ꝯ
Iulianū scribit: non fuisse melius paruulis istis non nasci: ꝙ in sua dam-
natione esse manifeste ꝯcluditur: quia non veniunt in inferno eterno igne
cruciandi. Di. Euidens argumentatio. miror aūt cur sctūs Augustin⁹ in
prioribus auctoritatib⁊ terribilius in ꝟbis sonuerūt ꝙ sentire voluit. Ma.
Fortasse vt pestiferam heresim Pelagij ⁊ Celestij in Carhaginensi ꝯcilio (cui
interfuerat diuus pater) damnatā a fideliū aurib⁊ lōgius ppelleret. Hi equidē 24.q.
heretici hominē a seipo sine gr̄a posse iuste agere ⁊ paruulis baptisma ne-
cessariū nō esse: nec datū pdesse dogmatisauerant: cū sine illo saluari possēt
Contra quē errorē etiā in libello de origine anime ad sctm̄ Hieronymū ita
scripsit Quisqs dixerit ꝙ in xp̄o viuificabunꝭ etiā paruuli. q sine sacramen
ti ei⁹ pticipatiōe de vita exeunt: hic pfecto et ꝯ apl'icam pdicationē venit: ⁊
totā condēnat ecclesiā. Et in libro de baptismo paruulo⁊. ꝫ allit (inqt) ⁊ fal
litur q eos in dānatiōe predicat nō futuros: dicente Apl'o per delictū vnius
oēs homines in ꝯdemnatōe. ad Romanos ca. 5. ⁊ de cōsecra dist. iiij. canone ad Ro
Regenerāte. Di. In quali igiꝭ damnatōe erunt si vt deductū est cū ipijs
igne eterno nō ardebūt? Ma. Nunquid audisti: q⁊ dixit in auctoritate ꝯ
Iulianū. Que aūt: qualis aut quanta erit pena illo⁊: definire nō possumus
Dicit tn̄ ibidem: q⁊ in tenebris manent. ⁊ est de consecratiōe dist. iiij. cano-
ne. Nulla. He tenebre: vt nōnullis visum est interiores nō exteriores intelligē
de sunt: q⁊ scꝫ visione dei ineternū puati sunt. de baptis. c. 3. ⁊ libro scđo Sē-
tentia⁊ dist. xxxiij. Quantū aūt illud sit (haud dubiū q⁊ magnū) diu⁹ Aug.
terribilissimis ꝟbis⁊ sententijs explicare voluit. Uerūtn̄ vt ait scūs Bonauē Bona
tura in quarto dist. iiij. Uolūt quidā ꝙ paruuli de hac priuatōe nō dolebūt
sed diuino iudicio ⁊ misericordia faciente. de statu quē habebūt ꝯtēti erūt:
nouerūt enī (inqt idem doctor li. ij. dist. xxxiij. q. penultima ⁊ vltima.) ad quid
creati: ⁊ ob quā cām illo puati ⁊ ꝙ miseri sint in inferno inferiore sub ipis
ꝯstituti: diuino tn̄ iudicio eo⁊ cognitio ⁊ affectio ita equa lance libranꝭ: vt
nec dolorē vel afflictionē exteriorē vel interiorē sentiant: ⁊ ita ppetuanꝭ: vt
nec tristicia deijciat nec leticia reficiat: vt nec pficiāt nec deficiāt. sed semper
vniformiter manet: nec esurient: nec sitiēt ⁊ ꝙuis corpa gl'iosa habituri nō
sint i resurrectōe vltima: nihil tn̄ patiūꝭ precti dia ꝟtutetiā si in igne in-
fernali volutarenꝭ. hec Bonauētura. Di. Ex his manifestū diuū Augusti-
nū bene dixisse. qm̄ melius est his paruulis sic esse ꝙ oino nō esse. Ma.

Etiam fili. Sed sine ad ppositā methodū redeamus. nescio eñi quod in materiā etiā apud theologos nō plene digestā. stilo habenas amplius q̃ equū fuerit laxauerim. Di. Vis igitur in lacum inferiorem descendamus. Ma. q̃ celerrime.

Infernum esse vnusquisq̃ lege sua edoctus credere hz et qd sub terra sit sanctus Gregorius affirmat q̄ autem in illo pena q̃s cibo q̃s potus summarie enumeraf. Ca. XLVI. Ma.

Infernū esse reproboꝝ receptaculū argumēt̄ ꝛ scripturis stabilire quanq̃ opo(r)sum nō sit; consulto tn̄ ꝑterire liber; ne vltra q̃ opt(e)t in calce epitomat̄ lōgi⁹ digrediamur: aut rē ab vniuersitate gētiū creditā in dubiū reuocare vel saltē frustra demōstrare videamur. Iudeus a pphet̄ edoctus infernū credere necesse hz. Saracenus ex alchorano Mahumeti instruct⁹ infernū negare nō pōt. Christian⁹ multiplici euāgelioꝝ testimonio fulcit⁹ infernū esse nō in dubiū vertit sed quō euadat sumopere studet. Reliq̄ autē gentilitas nescio si aptius testimoniū de resurrectiōe vltima. ꝛ inferno q̃ beati Job gētil' asserre possit. Di. Saltē vbi infernus sit edoceas. Ma. Nūquid ego illic fui: vt situm eius ꝛ locū edicere possem? Di. Nec etiā in limbo aut purgatorio habitasti; attamē quid de his cantholici senserint clare disseruisti; itidē de inferno attemptes queso. Ma. Diuus Augustin⁹. xx. li. de ci. dei. c. 16. ait. Ignis eternus cuiusmōi. ꝛ in qua mūdi vel rerū parte futurus sit. hominem scire arbitror neminē. nisi forte cui diuinus reuelauerit spūs. Qd ego q̄dem in beato Gregorio cōpletū haud dubitauerim: quoniā infernū sub terra esse: maxime in libro dyalogoꝝ quarto astruit. Unde et Theodericū regem in Sicilia insula in ollam Uulcani deiectum fideli testimonio comprobat. Et Hieronymus Jone' scdo super illo vbo. Proiecisti me in profundum maris. Sicut cor est in medio animalis; sic infernus in medio terre esse phibet. In super terram fuisse apertam; et deglutisse Dathan et Abyron descendentes viuos in infernū scptura cōmemorat. Di. Plane de loco respōdisti; de pena aūt q̄d dicis? Ma. Nō mihi (Uirgilius inq̄t) si lingue cētū sint; oraq̃ cētū. Ferrea vox oēs scelerū ꝯphendere formas. Omia penarū ꝑcurrere nomina possem. Canit eñi regius ꝑpheta. Dñs pluet sup pctōres laq̄os ignis; sulfur spirit⁹ ꝑcellaꝝ ps calicis. id est passionis coꝝ. Di. Si hec pars in toto q̄ntum putas erit? Ma. Forte q in capitulo quadragesimo Ecclesiasticus ait. Furor zelus tumultus fluctuatio et timor mort̄ iracundia ꝑseuerās ꝛ ꝯtentio sanguis ꝛ romphea oppssiones fames cōtritio ꝛ flagella sup iniquos creata sunt hec oīa ꝛ sup pctōres septuplū. Et alibi caplo tricesimo nono addit bestiaꝝ dentes ꝛ scorpij ꝛ serpentes ꝛ romphea vindicans inexterminiū impios. Alludit beatissimus Moses in persona irati dñi Deutero. xxxii. di. Immittā in eos dentes bestiarū; ꝛ deuorabunt eos aues morsu amarissimo. Quid plura: cum beatus Job ca. xxiiij. de impio dixerit. Omnis dolor irruet sup eum. ꝛ rursus ad nimium calorem transient ab aquis niuium. Si de cibo potuq̃ infernali queris audi legislatorē Mosen Deutero. xxxij. De vinea inquit Sodomoꝝ vinum eorum: et de suburbanis Gomorre. Di. Ciuitates has sulfure ꝛ igne in fauillam redactas scriptura loquit: ꝛ mare q mortuū vocant sub iordane testimoniū phibet. Ma. Sane qd sequitur ausculta. Uua coꝝ vua fellis ꝛ botri amarissimi. Fel draconū vinum eorum

Marginal notes: Judei / christiani / sarraceni; augustinu(s); gregorius.; hieronym⁹; psal. 105.; Uirgilius. in. 6. eneid; psalm̄.; ecclesiasti.; Moses. Deutro.; Job.; Deutro.; gen. c. 19.; deut. 32.

ꝛ venenum aspidū insanabile. Dn̄s ꝙ per hieremiam ait. Ecce ego cibabo hiere.
populū istum absinthio: et potum dabo eis aquā felis. Frustra conor sin-
gula ſmone explicare. cū iuxta Sapient̄ vocem orbis terrarum pugnaturus Sapie
sit contra insensatos vt per que peccat quis: per hec torqueat̄. Hinc magn⁹ ibid.c
Basilius. Feces omniū elementoꝝ ꝛ lesuras v̄tutes in fine mundi: ab ipis Basili
separandas et ad cruciatū maloꝝ in infernū mittendas astruit.

Si aut quomodo anime exute ab igne corporali pati possunt ꝛ qualiter sententie sanctoꝝ de his intelligende sint. Capitulum. XLVII. Discipulus.

Nunc igit̄ vsq ad finē mundi ꝛ corporū resumptiōes ab his cruciati
bus immunes sunt reproboꝝ anime? Ma. Nequaquā. qm̄ ista
elementoꝝ defecatio ad punitionis augmentū nō ad initiū futura
est. sicut et corporū resumptio. Di. Quomodo exute anime a corpo
ribꝫ prememorat̄ cruciari interim quibunt: cum corpora in spiritum agere
non possint: vti ex his que octauo libello disseruim⁹ claret? Ma. Ubi au-
ctor creaturaꝝ operat̄ vt vult ꝛ iusticia exigit: quid natura habeat aut pos
sit non magnificandū est. si eni ex nihilo cuncta in esse prodire iussit (dixit
enim et facta sunt) quid miraris si preter solitū nature cursum spiritus per
corpora puniri: an forte ita creat̄ causis potentiā suā alligauit. vt sine his a-
gere quicquam nō possit: hoc equidem quidā vanissimi philosophorū sense
runt. Di. Tales libro octauo vbi de causis disputatū est errasse cognoui.
Ma. Potest igit̄ dn̄s oīm preter causas secundas aut ɔsuetum earundem
ordinē operari? Di. Etiam. Ma. Non igitur impossibile videatur si spi
ritum per corpus castigat. Di. Non de possibilitate: sed de modo quero.
Ma. Quis nouit sensum dn̄i: aut quis consiliarius eius fuit: tu sic viuas vt
modū punitionis experientia non addiscas: quin illius cōtēplatione ꝛ me-
tu moderatioꝝ effectus eiusdem queas ꝛ cruciatus effugere. ꝛ futuris bonis
potiri. Sunt qui actionis passionisq naturas iuxta hūane philosophie tra-
ditionem attendentes: ignem ꝛ cetera que scriptura enumerat nō realia ſꝫ
imaginaria existimant. Alij aūt hec qdem omnia realia sed actionē imagi-
nariā esse ɔtendunt. Reliqui vero quoꝝ auctoritatē catholici nō spernunt: greg
ignem inferni realē ꝛ corporalē esse scripserūt et illo eodem igne spiritus in
corporeos vt sunt exute anime: ꝛ demones realiter cruciari fatentur. Nā di-
uus gregorius libro quarto dialogorum ignem infernalem corporeū dicere
non ambigit. et ꝙ animas exutas exurat hoc medio arguit Si (inqt) diabo
lus eiusq angeli cū sint incorporei: corporeo igne cruciādi sunt. Quid mirū
est si et anime anteq̄ recipiant corpa possint igne corporeo cruciari: si for-
te de antecedente dubitas audi Dn̄m in euāgelio Mathei ca. 25. Ite male-
dicti in ignē eternū q̄ paratus est diabolo et angelis ei⁹. Sētentie illi⁹ beat⁹
Gregori⁹ causam assignans li. nono moraliū. ca. l. ait. Quāuis angelorum at
q hominum natura sit longe dissimilis: vna tamen pena implicat quos
vnus in crimine reatus ligat. ꝛ venerabilis Hugo de sacrament̄. pte. xvi. ca.
iij. argumento Gregorij assentiēs ait. Uerisimile auctoritate sacri eloquij et
catholice v̄itat̄ testimonio probat̄ corporali ꝛ materiali igne: aias etiā nunc
ante susceptionē corpoꝝ cruciari. Quod aūt sanctus Gregorius scripsisse le
gitur: quod spiritus in eo ardent quod se ardentes vident: dictis minime
cōtrariatur. Nam cum spiritus instrumentorum siue organorū diuersitatē

nõ habeant: om̃is sensus illis eq̃lis est. ait Hugo vbi supra. vt videlicet sit il- Hugo
lis videre qđ tangere ꝛ tangere quod dolere. Vñ rursus in dialogo. Anima
nõ solũ videndo: sed experiẽdo incendiũ patit. Augu. aũt Aurelius lib de ci- Gregorius.
dei. xxi. ca. x. recitata opinione que spiritib; aerea corpora assignat. in quib; Augustin⁹.
ignis incendiũ patiant subiungit. Si aũt quisq̃ nulla hr̃e demones corpa
asseuerat: nõ est de hac re aut laborandũ operosa inq̃sitione. aut cõtensiosa
disputatione certandũ. Cur eñ nõ dicamus q̃uis miris. tamẽ veris modis
etiã spiritus incorporeos esse. et pena corporal' ignis affligi. si spirit⁹ hominũ
etiã ipsi ꝑfecto incorporei ꝛ tunc potuerit includi corporalib; mẽbris. ꝛ tunc
poterunt corpoꝝ suoꝝ vinculis insolubiliter alligari. Quod aũt idẽ Doctor
libro. xij. sup Genesim de infernali locu ꝛ tormentis disputat. in in retractatio
num libro quõ accipiendũ sit manifestat.

Quõ ignis spiritũ detinet. ꝛ ipse se detentũ attente cõsiderat insup ignẽ infernalẽ ꝛ penã esse eternã ꝓbatur. et opiniones sex enumerantur. Cap. XLVIII. Ma.

Rdinauit aũt iusticia diuina clementũ maxie afflictiuũ: vt super
bũ spm̃ quasi carcere detineat: ꝛ ip̃e detentũ ibidem attente consi- Psalm̃.
deret. ab eo quidẽ quem odio implicabili odit. dicente Psalmista.
Superbia eoꝝ q̃ te oderunt ascendit semp. Illud aũt quãtũ affli-
ctionis reprobis generet ex seip̃o coniicere hõ facillime posset. qui ab inimi-
cissimo sibi aliquo ꝑpetuis vincul' q̃uis sine alia molestia corpis deputat⁹
esset. Vñ nõnulli th[eo]logoꝝ hanc esse spirituũ ꝛ animaꝝ ante resurrectionẽ
xxi. gehennã tradiderũt. Di. Cũ aũt idem sic ignis oẽs detinens. eadẽ olm pe-
.16. na est. qđ sũme iusticie derogat. Ma. Idem q̃uis ignis oẽs inuoluat nõ
tñ eq̃liter exurit. nec oẽs eque intense se detentos ꝯsiderãt. diuina hoc ip̃m
18. opante iusticia teste scptura Apocalipsis capite decimooctauo. Quãtũ glori
ficauit se ꝛ in delicijs fuit. tantũ date illi tormentũ ꝛ luctũ. Nam dicente iu
stissimo legislatore. ꝓ mensura pcti erit et plagaꝝ modus. Di. Nõ erit igi
tur gehenna eterna queadmodũ euangeliũ cõminat sed finita queadmo-
dũ delectatio et nũerus pctõꝝ. aut aliã cãm eternitatis penaꝝ assignabis.
in⁹. Ma. Prompte. b. Augu. ait li. xxi. de ci. c. xij. Hõ factus est malo dign⁹ eter-
us no. qui hoc in se peremit bonũ qđ esse posset ineternũ. et sanctus Gregorius
dicit. Voluissent iniqui si potuissent sine fine viuere. vt potuissent sine fine
peccare. ostendunt qz in pctõ semp viuere cupiũt qui nunq̃ desinunt peccare
dũ viuũt. Ad magnã igit iusticiã iudicantis ꝑtinet. vt nunq̃ careant suppli-
cio q̃ in hac vita nunq̃ voluerũt carere pctõ. de pe. dist. in. pma para. voluis
sent. Perniciosissime igit errãt pmo qui tandẽ nõ solũ hoĩes om̃es. sed ꝛ de-
mones misedia dñi liberãdos autumant. q̃uis post multa annoꝝ curricu-
uz. la vt Origeniste. Hinc ꝛ poeta ait i sexto Eneidoꝝ. facilis descensus auerni
Noctes atq; dies patet atra ianua Ditis. Sed reuocare gradũ supasq; eua
dere ad auras. Hoc opus hic labor est. Errant scđo. qui sctõꝝ p̃cib; cunctos
saluandos existimant. Errant tertio: qui saltẽ om̃es baptisatos ꝛ euchari-
stie sacramẽto cõmunicatos ab eternis cruciatib; sequestrare contendunt.
Errant nihilomin⁹ quarto. qui hanc sniam ad eos retorquẽt: qui dicta sa
cramenta in vera fide ꝯsequũtur: licet postea in heresim labantur. Non mi-
nus deuiant a veritatis tramite: qui solã Christi fidẽ vsq; in mortis articulũ
seruatã sufficere arbitrant. cũ iuxta apostolicã doctrinã fides sine operibus
mortua sit. Demũ longe a regno dei absunt qui facientib; opa misedie q̃[uis]

uis alias maliciose egerint finalē salutē ꝑmittunt. Tantoꝝ erroꝝ figmēta
τ scripturaꝝ pallus quibꝫ imitātur: diuus Augu. nō tam abunde ꝙ doctissi
Augustin⁹. me libro de ciui. dei. xx.a. ca. xvij. vsqꝫ in finem redarguit. et eternitatem ge-
hennalis incendij luculentissime ꝓbauit.

Corpora Damnatoꝝ sine cōsumptione eternaliter posse ī infernalibꝫ tormētis ꝑmanere edocet quibusdā mirabilibꝫ nūc in mūdo reptis. quō hic ignis sine lignis sp esse possit. et si repbis ad aliq̄d luceat aucto. scti Grego. determinat. Ca. vltimū. Di.

Acris eloquijs τ tante auctoritatē doctoribꝫ facillime assentior: sꝫ
quō damnatoꝝ corpa edoces gehēne flāmas sine incineratione
τ ꝯsumptionē in sempiternū sustinere possint intellectu difficile
Insup τ corpalē ignē qualis est infernalis sine corporeis fomē-
tis diutius posse consistere ex pbia cōuincit impossibile. Magi.
p̄monui pauloante hoc obtutū mentis nō ad mundane imp
fectēqꝫ pbie traditionē: sed ad summe iusticię hic puniētē omnipotentiā cō-
uertendū: que tanta insolita τ mira fecit in mundo sensibili. vt hoꝝ ꝯsidera
tione: nec de quo hesitas oīno videatur impossibile. Salamandra viuit in
igne. nōnullū genus vermiū in calidarū aquaꝝ scaturigine reperit. Nouissi
mi Sicilię montes qui tanta diuturnitate tempis atqꝫ vetustate vsqꝫ nunc
τ deinceps flāmis estuant. atqꝫ integri pseuerant: satis idonei testes sunt (in
quit Augustinus li. xxi. de ciui. ca. 4.) nō omne quod ardet absumi. Pretermit
Augustin⁹. to breuitatis causa alia mira q̄ tantus doctor contra incredulos in eodem
libro cōmemorat. Beatus item Gregorius libro .xv. moraliū ca. 50. testatur.
Hac pbreui sententia quę li. Job. c. xx. scribitur. quod tu in dubiū vertis lu-
culenter dissolui. dicit nempe. Deuorabit eum ignis qui nō succendet. Quia
Gregorius (inquit Gregorius) omnipotentis iusticia futuroꝝ prescia: ab ipsa mūdi ori-
Job. xx. gine gehenne ignem creauit: qui in penam reprobroꝝ esse semel inciperet: sꝫ
ardorem suū etiā sine lignis nūꝙ finiret. Cum enī sit corporeus τ in se mis
sos reprobos corporaliter exurat: nec studeo hūano succendit: nec lignis nu
tritur: sed creatus semel durat inextinguibilis τ succensione nō indiget: τ ar
dore nō caret. Aliud insup mirū in hoc igne dictus sanctus Gregorius pa-
pa libro. 9. moraliū. ca. 49. esse affirmat. Di. Quod? Ma. Quia gehenne
flāma reprobis nequaꝙ lucet ad cōsolationis gratiā: τ tamē lucet ad penā
nam sequaces quosqꝫ suos secum in tormento reprobi: flāma illustrante vi
suri sunt. quorū amore deliquerunt. qtenus qui coꝝ vitā carnaliter cōtra p̄-
cepta cōditoris amauerūt: ipsoꝝ quoqꝫ eos interitus in augmento sue dā-
nationis affligat. Di. Heu heuꝙ pauci intendunt. quę scriptura τ sancti
viri de inferorū perpetuo cruciatu testātur. Ma. Ideo vt dn̄s ait. lata por Math.
ta τ speciosa est vita que ducit ad ꝑditionē: τ multi sunt qui intrant p eā.
Angusta aūt porta τ arta via est que ducit ad vitam: τ pauci sunt qui in-
ueniunt eam. Di. Docti fortasse tm̄ qui beatorū gl'iam pariter τ damna-
torum imensem penā ex scripturis nouerunt? Ma. Nequaꝙ. non enī (scri
bit Paulus Romanis) auditores legis iusti sunt apud deum: sed factores le Ad R
gis iustificabuntur. Et rursus scientiā inflare testatus est. Inflati autem τ
tumidi Angustam portā intrare minime possunt.

Sequitur Liber. xij. qui est Pbie moralis.

Liber. XII. De principiis Philosophie moralis qd scientia ad acquisitionem virtutum ꝛ bene viuendum necessaria sit ꝛ meriti magni. Cap. I. Ma.

Salue fili. Di. Et tu preceptor colendissime. Ma. Unde
hec mesticia: quā ꝛ vultus et gressus tardior in te osten
tant? Di. Quia me a felicitatꝭ culmine lōgius deiectū
inuenio. Ma. Quā ob cām? Di. Faustū felicēq̄ me
existimabā: si q̄si phie (cuius ad ethera vsq̄ laudes extol
lebas) pncipia rerū quoq̄ causas cognoscerē verū longe
aliter euenire ex his que hesterno vespi disseruim⁹ intel
ligo. Artissimā nempe que ducit in campū glie viā: latis
simā vero que ad campū miserie aditū pstat ipo verita
tis ore cōprobasti. Rursus etiā sciam instare apli voce
ostendisti: ꝛ cū hac q̄ plures apud inferos oclusos docuisti. Ma. Paucis
admodū q̄ cōmemoras: sed irrefragabilib⁹ testimonijs cprobata sunt nō tm̄
phie aut cuiusuis scie studiū vel ascensum vl' campū glie impedire: vl' descē
sum in miseriā cōpellere. sed ad illā virtutib⁹ cōscendere. ad hāc vitijs delabi
posse queq̄ dissertū est. Resipisce igit paululū. nec te phie inseruisse tantisp
penitebit. Hec em̄ charitate suffulta callē virtutū aperit. ꝛ viā vitioꝝ pclu
dit. Sine scia quippe (vt diuus Aurelius li. xij. de trinitate testatur. ca. xiiij)
nec vtutes ipe qbus recte viuit haberi possunt: p quas hec vita misera sic
gubernet: vt ad illā que vere btā est pueniat eternā. Rursus q̄ hac pollent:
deū hic saltē p speculū ꝛ enigma: ꝛ alibi facie ad faciē limpidi⁹ cognoscent.
Nōne noctycorax hō ꝛ aqla etiā in eadem ppinquitate ad solē ipm diuerse
vidēt. scḋm acuitionē ꝛ vigorē oculoꝝ: Hinc ppha Daniel. Qui docti fuerit ful
gebūt q̄si splendor firmamēti: ꝛ q̄ ad iusticiā erudiūt mltos q̄si stelle in ppe
tuas eternitates. Nec illa phie ps q̄ humanaꝝ rerū noticiā pollicet. cui⁹ ꝛ tu
pncipia plibasti pptersse cquirēda est: s; vt moralitati studioue bn̄ viuēdi
cōiuncta in rerū diuinarū agnitionē aggressuz parat: vtrāq̄ em̄ phie descp
tio (q̄s operi pmissaz memini) cōplectit. Di. Ita est. Ma. Et Lactanti⁹ li.
de falsa sapia ait. Uirtus aūt cū scia iuncta sapia est. Discussa igit rōnali ꝛ
naturali: moralē (si liber) pcurramus. Di. Libet ꝛ quidē maxime.

De diuisione philosophie moralis in Ethicam: Politicā: Economicā: ꝛ Monasticā: ꝛ qd duplici. via mala cohibent pena. s. virtutū: laude: ꝛ de ordine dicendoꝝ. Cap. II. Mag.

Philosophie pars quā Moralē dicūt humanoꝝ actuū regimē pā
dit virtutū et vitiorum oppositorū rationes explicat. ꝛ in quo
demū hoīs felicitas cōsistere possit pquirit. Hanc in Ethicam. Phia moralis.
Politicam. Economicā. ꝛ Monasticā diuidunt. Ethica de vtu Ethica.
tib⁹ vitijs ꝛ felicitate hoīs differit. Politica regimē multitudi Politica
nis regni vel ciuitatis. Economica vni⁹ familie aut domus. Monastica pri Econōica.
uati hoīs gubernationē edocet. Primā si haud segnes lustrauerim⁹: aliarū Monastica.
ptem non minimā expeditam cognoscemus. omnes em̄ qui vel multitudinis
vel domus vel suijpsius curā gerunt. callē virtutū ambulandū pollicitatio Iuuenalis.
nibus ꝛ exhortationib⁹ pcurāt. Quis em̄ (inquit Iuuenalis satyra quarta)
virtutē amplectit ipm pmia si tollas? Uiā aūt vitioꝝ legib⁹ mltiplicib⁹ cohi
bent. ꝛ necessario quidē. Nam om̄is etas ab adolescentia pna est ad malū.

Deñ.viij.z.xij.q.i.ols etas. Multi aũt nõ amore ꝟtutis: sed timore pene de-
clinant pauciores ꝟo animi sui passiones ne in vitia ꝯsurgant: virtutibꝫ co-
hercere studẽt. Nã vt in eplis testat Horatius. Oderũt peccare boni virtutꝭ
amore. Oderũt peccare mali formidine pene. Dicente aũt scptura. Stultoꝝ i-
finitus est nũerus. Et Lactanti⁹ firmian⁹ in exordio institutionũ suaꝝ ad-
uersus gentes scribit. Quia virtutibꝫ amaritudo pmixta est: vitia ꝟo volup
tate cõdita sunt: illa offensi hac deliniti ferunt in pceps: ac bonoꝝ specie fal
si: mala p bonis amplectunt. Di. Primũ igit qd ꝟtus: deinde q̃ ani passio
nes ꝟtutibꝫ cohercende: demũ virtutũ z oppositoꝝ vitioꝝ rõnes speali⁹ inda
gãde sunt. Eo nãqꝫ seruato ordine singula memorie cõmendare erit facili⁹.

Lactanti⁹ — Hora

Quid virtus: quõ sit mediũ: qualia extrema: mediũ q̃liter su-mendũ z attingendũ: virtutes quõ acq̃rende. Cap. III. Ma.

Aristoteles

Uirtus vt principiũ.

Ristoteles in secũdo li. Ethicoꝝ. virtutẽ z quo ad principiũ di
rectiuũ: z qua ad actũ describit. Di. In ordine ad principiũ
directiuũ q̃liter? Ma. Uirtus est habitus electiuus in medio
existens q̃ ad nos: determinata rõne. vt sapiẽs determinabit
Habitũ dicit virtutẽ: vt genus ei⁹ ostendat ppinquũ. Est eñ
ꝟtus q̃litas ani nõ oĩs: sed que habit⁹ dici solet. habit⁹ qdẽ
a volũtate elicitus: z recta rõne determinat⁹. Potentie aũt z passiones que
etiã in aĩa inueniunt ꝟtutes nõ sunt: qꝛ naturaliter z sine electione insũt
ideo ab his nec laudamur nec vituperamur sicut a virtutibꝫ. In medio autẽ
virtus existit duoꝝ. s. extremoꝝ: vni⁹ quidẽ ꝟm supfluitatẽ: alterius aũt ꝟm
indigentiã. et hoc quidẽ ꝟm substantiã ꝟtutis. nã ꝟm rõnem boni est opti-
mũ in illo genere: z ita extremũ. Ambo aũt vitia (qꝛ a recta rõne ꝟm plus z
minus deuiant) alterã extremitatẽ obtinent. Addit aũt quo ad nos: nõ ꝟm
rem: qđ eñ vni multũ est: alteri cõueniens reperit. At qꝛ rectitudo circa me
diũ in indiuisibili est: ideo bñ agere ꝯtingit vno mõ tñ: peccare aũt modis
infinitis. Difficile est eñ tangere mediũ z id tenere. Facile aũt circũquaqꝫ
ab eodẽ discedere: queadmodũ videre est in sagitarijs: quoꝝ is tñ centrum
designatũ ꝯtingit: qui p lineã rectã sagittã dirigit: ceteri aũt plus z minus
declinant. Determinatio igit in virtute nõ cuiuslibet: sed sapient est ꝟm di
ctamẽ rõnis recte. Cõformem virtut definitionẽ diuus Aurelius libro de q̃
titate aĩe potius dicens. Uirtus est eq̃litas q̃dam vite: vndiqꝫ cõsonans ra
tioni. Di. In ordine aũt ad actũ q̃liter virtus definit? Ma. Uirtus est q̃
bonũ facit habentẽ: z opus eius bonũ reddit. Utrãuis aũt z que principiũ
z que actu n explicat. Augu. in li. ij. de libero arbitrio in vna complectit: cũ
ait. Uirtus est bona qualitas mentis qua recte viuitur: qua male nemo vtit
tur: quã deus in nobis sine nobis opatur. Uirtus est qualitas non oĩs sed
bona. z habitus: non corpis sed mentis. Uitia autẽ z si habitus sunt ment
ad malũ inclinantes; a talibus tñ virtus discreta est: cum dicit qua recte vi
uitur. Tunc aũt recte viuitur: cum homo ꝟm rectaꝫ rõnem. vt vtiqꝫ sapiens
determinabit opatur: ab his aũt que ad bonũ z ad malũ esse possunt vir-
tus diuisa est cum addit: qua male nemo vtitur. Licet eñ virtutibꝫ vt ob-
iectis male z in superbiã quis vtatur. actu tñ virtutis z vt virtus est habi-
tus directiuus: male nemo vtit. Hec definitio cõmunis est oĩbus virtutibꝫ
Qđ aũt adiectũ est: quã deus in nobis sine nobis opatur: infusas ab acqui
sitis secernit. Quedã eñ virtutes sũt q̃ nullo humano conamie haberi pos-
sunt: sed sola dei largitate anime infundunt. vt sunt fides: spes: z charitas:

Passiones nõ sunt virtutes.

Aug

Uirt

quas deus in nobis sine nob̄ opatur.sine nobis.q̄dem agentib⁊:nob̄ tñ vel
nō resistentib⁊ vl̄ cōsentientib⁊: in ceteris aūt etiā nobis agentib⁊ cooperat̄.
Et has ptim doctrina:ptim assuefactione conq̄rimus.Doctrina q̄dē:si q̄d
bonū vel malū: licitū vel illicitū:bene maleue fiat aliquo docente cognosci
mus.Hinc Seneca ait.Uirtus sine studio sui esse non potest.Assuefactione
vo si id qd̄ bonū cognouim⁹ opamur ⁊ diligimus.nō eñi(inquit.Augu.li.xi.
de ci.dei.c.xxviij)qui scit qd̄ bonū est:vir bonus dicit̄: sed qui diligit bonuȝ
qd̄ scit.Queādmodū aūt vna hyrundo nō facit ver:nec dies vna calida esta
te:sic nec opatio vna bona v̄tutē.⁊ mala vitiū.Ex actib⁊ aūt frequēter rei
teratis generat̄ habit⁹.⁊ quidē tales q̄les sunt actus.Uñ nō modicū differt
iuuenes bene vl̄ male asuesci.Alterat eñi cōsuetudo naturā.maxime aūt in
his in quib⁊ preuiā dispositiōeȝ.reperit maiorē:⁊ animi passionē magis aut
minus radicatā.Nam Tullio teste.ingenijs nostris innata sunt semina vir
tutū:q̄ si adolescere liceret:ipa nos ad btām vitam natura pducerent. Di.
De talib⁊ vt nunc disseramus p̄missorum ordo expostulat.

De passionib⁊ cōcupiscibilis: que sunt cōcupiscentia: desideriū gaudium:leticia:amor:odium:fastidium:abbominatio:acedia inuidia:dolor:tristicia:⁊ misericordia. Cap.IIII. Ma.

Passiones siue affectiones anī sunt q̄s a cōcupiscibili ⁊ irascibili
potētijs ⁊ obiectis haꝝ exoriri dixim⁹.Cōcupiscibil̄ nāq̄ȝ in ob- Passio con
iectū suū qd̄ est bonū delectabile fert̄: vel ꝑm placentiā vel di- cupiscibilis
splicentiā.Placentia aūt esse pōt respectu boni vl̄ mali.Boni q̄
dē p̄prij vel alteri⁹.rursus aūt p̄prij distant̄ vel cōiuncti. si di-
stantis ⁊ p appetitū simplicē est cōcupiscētia p appetitū in tensuȝ:⁊ est desi
deriū.Placētia aūt de boni p̄prij ⁊ cōiuncti adeptione:est gaudiū.de vsu et
fruitione.est leticia animi quidē:cū sit circa disciplinas cōtemplatiuas cor-
pis:si fiat circa gustū ⁊ tactū. Quaꝝ q̄dam fiunt necessarie ⁊ naturales. vt
nutrire ⁊ indigentie succurrere.q̄dam naturales.sed necessarie nō sūt. vt ge
nerare.Cōmendat̄ eñi etiā v̄ginitas.Alie ɔtra naturā sunt ⁊ sp fugiende.vt
gula.ebrietas.luxuria.ornatus sup̄fluus.⁊ his filia.Placentia vero respectu Amor
boni alteri⁹ in nobis amorē siue dilectionē efficit:cū alteri bonū appetimus Dilectio
Sed placentia mali respectu p̄prij esse nō pōt (nemo eñi vnq̄ȝ carnē suā p-
priā odio habuit.inq̄t apls ad Ephe.v.)sed respectu alieni:⁊ odiū causat. Odium
Malū eñi appetim⁹ his q̄s odio habem⁹.qd̄ si inueterasceret:in rancorē verte Rancor
tur. Di. Cōcupiscibilis vero q̄ in delectabile fert̄ ꝑm displicentiā q̄s efficit Displicētia
passiones? Ma. Displicentia vel est respectu boni vl̄ mali.Si boni:aut p
prij aut alieni.Rursus si p̄prij:aut cōiuncti vel absent̄.Si cōiuncti fit fasti
diū:q̄ est simplex respuitio illius boni.⁊ abhoīatio:que est ardens ⁊ intensa Acedia
respuitio illius boni.Si absent̄ fit acedia. que bonū tale adipisci negligit.
Displicentia aūt boni alieni est inuidia.Uñ in eplis Horatius.Inuidus al
terius marcescit reb⁊ opimis.At vero displicentia respectu mali est vl̄ p̄prij
vel alieni.si p̄prij erit dolor:qui ē afflictio ex absentia cōuenient̄.et tristicia
ex p̄sentia discōuenientis.Si aūt displicētia fit respectu mali alieni.miscōia
dici pōt. Di. Ex his sextuplicē in passionib⁊ cōcupiscibilis colligo ɔtrarie-
tatē.Prima cōcupiscere ⁊ fastidire.Scōa desiderare ⁊ abhoīare.Tertia gau
dere ⁊ dolere.Quarta letari ⁊ tristari. Quinta amare siue diligere et odire.
Sexta misereri ⁊ inuidere. Ma. Scite.mēbra p̄ncipalia in vnū colligis:nec
omīmodā illoꝝ cōuenientiā aut distinctionē exq̄rere epitomat̄ breuitas ad
mittit. Di. Scio.Irascibilem igit̄ simili compendio pcurramus.

De passionib⁹ irascibilis que sunt Ambitio: Paupertas spiri/tus: Spes: Desperatio: Supbia: Humilitas: Dominatio: Subiectio: Contēptus: Reuerētia: Audacia: Penitētia: Ira: Impatientia: Timor: ⁊ Magnanimitas. Ca.V. Ma.

Passio irascibilis.

Irascibilis in obiectū suū qđ est arduū ⁊ difficile fert̄ ꝑ robur et
debilitatē. ẜm robur q̄dem ꝑ modū ꝓsecutionis. ẜm debilitatē
ꝟo ꝑ modū fuge. Prosequēdo tendit vl̄ in bonū: vel insurgit cō/
tra malū. Rursus in bonū honoris vl̄ excellentie. Qđ si distans
fuerit: tendit ꝑ ambitionē que est appetit⁹ talis boni simpliter.
aut ꝑ spem. q̄ est appetitus tal̄ boni cū ꝯfidentia obtinendi. In obtentū ꝟo
bonū honoris: tendit ꝑ superbiā dn̄ationē ⁊ cōtemptū. Supbia eq̄dem alios
cupit excellere. Dn̄atio p̄esse. Cōtemptus subiectos ꝑuipendere. Cōtra malum
aūt insurgit vl̄ memoratū vel p̄sens vl̄ expectatū ꝑ audaciā irā: ⁊ magnani
mitatē. Di. Scđm debilitatē ꝟo ⁊ ꝑ modū fuge quo tendit? Ma. A bo
no vl̄ malo. a bono dico honoris vl̄ excellentie: p̄senti vel absenti. Si a bono
honorabili p̄senti ꝓprio erit hūilitas. Si ab alieno. erit reuerētia ⁊ subiectio
A bono aūt absēti ꝓprio si resilit: pauptas spūs est. ⁊ simplex illi⁹ fuga vel
desperatio. ⁊ est fuga intensa ꝓpter diffidentiā obtinendi. A malo aūt p̄teri
to fugit ꝑ penitentiā. a p̄senti ꝑ impatientiā. a futuro ꝑ timorē. Qui si fiat
in app̄hendendo ẜm dispositionē ꝓximā agonia dicit̄. ẜm dispositionē ꝟo re
motā ex imaginatōe magna fit admiratio. ex īsolita stupor. In opando aūt
respectu mali futuri. est aut segnicies respectu mali in ope. aut erubescētia
respectu mali in ꝟbo. aut verecūdia respectu mali ī opinione. Di. His etiā
facile oppositōes passionū ī irascibili colligo. Cōtraria ē eīn ambitioni pau/
ptas spūs: Spei desperatio Supbie hūilitas: Dn̄ationi subiectio: Contēptui
reuerētia: Audacie pn̄itia: Ire impatientia: ⁊ timor magnanimitati. Ma.
Probe. Possunt tn̄ passiōes Irascibilis ⁊ Cōcupiscibil' lati⁹ dilatari: ⁊ ad du
as vl̄ q̄ttuor poti⁹ restringi. Dilationē in ꝓcessu de ꝟtutib⁹ ⁊ vitijs videbi/
mus: restrictionē ꝟo paucis ędicemus. Concupiscibilis nēpe de bono p̄senti
gaudet: de futuro sperat. Irascibilis de malo p̄senti tristat̄: de futuro timet.

Quattuor passiones que sunt Leticia: Tristicia: Timor siue metus: Cupiditas in brutis ⁊ etiā in humana volun/tate inueniunt̄ vt Augustinus astruit. Cap.VI. Di.

Sed dic queso cōiuncti tm̄ sunt an ne etiā animi sepati? Ma.
Concupiscibilē ⁊ irascibilē sensualitat̄ ⁊ volūtatis esse li.x. supra
audiuim⁹: nec passiones a sensualitate que in brutis est sine rō
ne secludimus gaudet eīn leo de preda app̄hensa: sperat de ca
quā trino ꝓsequit̄ saltu: tristat̄ de quartana febre quā actu patit̄. timet de
eadē que ꝓximo reuertit̄. In volūtate aūt a sensualitate ⁊ carnis infirmita
te liberata: passiones dictas Augu. li. xiiij. de ciui. c. v. ex platonicoꝝ dictis cō/ Au
tra eosdē cōcludit: ⁊ cōseq̄nter eas volūtates noīat dicens. Interest aūt q̄lis
sit voluntas hoīs: q2 si ꝑuersa est ꝑuersos habebit hos motus: si aūt recta ē
nō solū inculpabiles: verū etiā laudabiles erunt. volūtas est q̄ppe in oībus
imo oēs nihil aliud q̄ȝ volūtates sunt. Nam q̄d est cupiditas ⁊ leticia nisi
voluntas in coꝝ cōsensionē ab his que volumus? Et q̄d est metus atq; tri/ Id
sticia nisi volūtas in dissensionē ab his que nolumus? Sed cū cōsentimus
appetendo ea q̄ volum⁹ cupiditas. cū ꝯsentimus fruendo his que volumus
leticia vocat̄. Itemq; cū dissentimus ab eo qđ accidere nolumus: talis volū

tas metus est. Cū aūt dissentimus ab eo, qđ nolentib⁹ accidit: talis volūtas tristicia est. Et omnino p varietate rerū q̄ appetunt vel fugiunt: cū allicitur vl offendit voluntas hoīs: ita in hos vel illos affectus mutat ꝛ vertit. Eas quoq; nos dū hic sumus ex humane cōditionis īfirmitate habere paulo infra ꝓsequitur. Causas igitur aut potius incitamēta aut cōfortamenta has ꝓpter voluntatē nō inutiliter ꝑquiremus. Di. Utilissime. Idem. c. 9.

Qualiter passiones rationes corporalis dispositionis variantur, et pro diuersitate apprehensiue diuerse originantur. Capitulum. VII. Magister.

Passiones dicte a varietate rerū ꝛ potentia apphendente (vti ex dictis liquet) originant. ex dispositione aūt apphensionis ꝟtutis motiue ꝛ mēbroꝝ corpis corroborant ꝛ debilitātur. Di. Ex dispositiōe apphensionis q̄liter? Ma. Nōne ex forti imaginatione casus quidā ex alto ꝓspicientes multi timent ꝛ frequēter cadunt: alij ex imaginatioe forti ꝛ ꝯfidentia quā hābēt in medicū: sanitatē sperant ꝛ cōsequūtur. Di. Certissima hec sunt: de dispositiōe motiue qđ dicis? Ma. Asuefactio abilitat: qui ĝ sepius letant. sperant: timent: vel tristātur. ad hos actus ꝓmptiores expeditioresue euadūt. Di. Hoc quoq; manifestū. De dispositione mēbroꝝ aūt quid affers? Ma. Motiua mēbris vt instrumētis vtitur: in quib⁹ triplex spūs in sanguine p corpus inuehit naturalis. s. vital' ꝛ aīalis. de quib⁹ lib. x. supra tractatū est. Sanguis aūt nō mō mēbroꝝ que nutrit: sed ꝛ spirituū diuersitatē causat: illi rursus passionib⁹ cōferunt. Uñ sanguis tpat⁹ in tenuitate ꝛ grossitie ꝓpter spūs lucidi abundantiā disponit ad gaudiū: cōtrarius ad tristiciā. Naturaliter em̄ aīa in luce gratulat. in tenebris ꝟo tristatur. In nocte igit oēs sumus timidiores. Sanguis vero clarus: sed plus calidus aptat ad irā que tanto diutius feruet q̄to sanguinis sub̄a cōpactior fuerit. Tenuis ꝟo ꝛ frigidus ad timorē: pariformit' i ceteris ē videre. Cor aūt cū fons ꝛ origo sit sanguinis in oīb⁹ his passionib⁹ mouetur. Unde in gaudio leticia cor paulatim dilatat: ꝛ membris virtutē occurrendi obiecto cōuenienti īfluit: ideo interiora paulatim frigescūt: ꝛ exteriora in tali affectione calefiunt. In tristicia oppositū accidit: nā obiectū discōueniens qđ coniunctū est respuente aīa paulatim cor constringit: nec spūs in mēbra sufficienter diffundunt hinc exteriora īfrigidātur: silr ꝛ quedā interiora. In timore aūt si obiectū cū spe fugiendi apphendit: cor ꝯstringit fortiter: ꝛ spūs et calor ad intestina mouentur. vñ timentiū cor tremit. ꝛ vox ꝛ anhelitus minuūtur. ꝛ intestina circa que spūs et calor coartantur soluta. supfluitates emittūt nec cōtinere possunt. et facies pallescunt. In verecūdia aūt ꝛ erubescentia natura ad ꝯfidentiā resistendi excitat. et exteriorib⁹ succurrēs genas colorat. In ira autem et audacia sanguis accensus cor inflāmat et dilatat. et exteriora quoq; in vindictam calefacit et aptat. Ex his cetera patent. nec speciali deductiōe indigent. nisi forte tu aliter sentias. Di. Non. Sed nūc qualiter mens eas refrenet virtutibus exponendum est. Ita quippe cum nudiustertius diui. Boetij pħicas consolationes percurrerem: scriptum reperi gaudia pelle: pelle timorem: spem q; fugato. Nec dolor adsit: nubila mens est vincta q; frenis hec vbi regnant.

Corroboratio ꝛ debilitatio passionū triplex.

Sanguis iudiciū iuxta passiōes

Cordis iudiciū iuxta passiones.

Boetius.

De diuisione virtutum in intellectuales/Morales et theologicales. Capitulum.VIII. Magister.

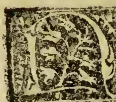
On omnib⁹ ꝟtutib⁹ mens vtitur in frenandis passionib⁹: sed moralibus tantum: nec tamen in his omnibus. Di. Quã in nuis virtutum diuisionẽ lucidius explana. Ma. Uirtutũ q̃ dam intellectuales: quedã morales: ⁊ alie theologicales vocãt virtu
Di. Intellectuales q̃ sunt? Ma. Que intellectũ in quo sub/ tellect
iectantᷓ pficiunt. speculatiuũ nẽpe intellectũ sapia. scia. ⁊ intellect⁹ in ope/ ratione sua dirigunt ars ⁊ prudentia intellectũ practicũ regulant. Di. Quęso ne pigeat te latius istæc deducere.

De virtutibus intellectualibus intellectu scientia ⁊ sapientia. Capitulum.IX. Magister.

Ntellectus speculatiui opus theoriã siue speculationẽ: finẽ aũt Arist
scire liber.xi.š.edocuit. Scibiliũ aũt q̃dã esse pncipia: ⁊ quedã ꝯ .i.Po
clusiones logica patefecit pncipia ꝟo mox cognitᷓ termĩs ab in tellectu apphenduntᷓ lumine naturali. terminoꝝ aũt cognitio a sensu oritᷓ. vt omne totũ est mai⁹ sua pte. q̄ si frequẽtius itera tũ fuerit: in intellectu fit habit⁹ q̃dã ad huiuscemõi apphensionẽ intellec tũ abilitans ⁊ inclinans. ⁊ eodẽ noĩe (scʒ intellectus) noĩatur. Rursus a utẽ Scie
cõcl'iões p pmissas ⁊ resolutionẽ earundẽ vsq̄ ad pncipia via demõstratio nis inuestigantᷓ. ⁊ unde habitus gnatus scĩa dicitᷓ. Huius spẽs in principio opis pmisimus. Opinio aũt ⁊ suspitio cũ circa falsum esse possint: virtutes non sunt. Ad notitiã vero altissimaꝝ causarũ quę via nature certissime sũt Pbs.
⁊ maxime intelligibiles: intellectũ nr̃m (q̃ ad hęc se hʒ sicᷓ oculus noctycora thapl
cis ad radiũ solis) inclinat habitus: quẽ sapiam vocamus. Hic habitus tã/ Sapi
to ceteris pemĩnet q̃to circa nobilius obiectũ versatᷓ. hinc Aristo. de celo et mundo li.2. ait. Magnũ est de reb⁹ celestib⁹ posse aliq̃d cognoscere vel de re b⁹ nobiliorib⁹: etiã debili rõne. Et in li. de aĩalib⁹. Amabile est inq̃t magis paꝝ aliq̃d cognoscere de reb⁹ nobiliorib⁹ q̃ multa de reb⁹ ignobiliorib⁹. Ex dictᷓ facile est singuloꝝ definitiões elicere. Di. Elicias igitᷓ. Ma. Intellect⁹ est habit⁹ pncipioꝝ. Scĩa est habit⁹ ꝯclionis p demõstrationẽ acq̃sit⁹. Sa pientia aũt cognitio est reꝝ diuinaꝝ. vñ ⁊ apl's inter hos duos habitus. sci ad C
ẽtiã viʒ ⁊ sapiam discernit scribens Corinthijs. Alij inq̃t datᷓ smo sapie: alij smo scie. ⁊c̃. Et diuus Augu. de trini. li. xij. ⁊. xiiij. differentiam hoꝝ late prosequitᷓ
Reliquũ est vt habitus ĩtellectus pericl'o discutiamus. Di. Id ip̃m volui Aug

De arte ⁊ prudẽtia habitib⁹ intellectualib⁹ et q̃d prudens esse nemo possit nisi etiam bonus sit. Capitulum.X. Ma.

Ntellectus practicus circa cõsiderationẽ veritatᷓ q̃ ad opus ordiat dupl̃ici via incedit. Prima vt opus tñ sit pfectũ ex recta rõne. ex huius frequentatione habitus generatᷓ: intellectũ ad opatione ab ilem pmptũq̄ reddens: hunc pħi artẽ noĩant. Scõa via est q̃ in/ prud
Are tellectus veritatẽ ad opus ordinat. vt. ip̃e opans pficiatᷓ. ⁊ in suis actib⁹ or Arist
dinetᷓ. hinc generatus habitus intellectũ ad hmõi abilitans: prudentia dici tur. Horũ aũt habituũ differentia ex definitionib⁹ suis clarius habetᷓ. Di. Has igitᷓ ĩ mediũ ferre haud recuses. Ma. Ars (vt ait Arist. li. 6. Ethi.) est recta ratio rerũ factibiliũ. Facere aũt vt idẽ testatᷓ li. 9. Metha. est actus

trāsiens in exteriorem materiā.sic ędificare secare scribere ⁊ hmōi.Ars ita-
q; virtus est factiuus cū recta rōne.i.ratio directiua factionū in reb⁹ exteri
orib⁹.Nō igit̄ artis est artificē bonū facere sz op⁹.ideo nō hz pfecte rōnē v̄
tut̄.Prudētia aūt est recta ratio agibiliū.Agere aūt p phm vbi s̄ ē actus p Agere
manēs in ip̄o agente.vt intelligere.velle ꝯsiliari ⁊ hmōi.Prudētia ḡ est rō di
rectiua actionū in ip̄is opantib⁹.⁊ hz ratione v̄tut̄ pfecte.quia impossibile
est(inq̄t philosophus li.6.Ethi.)esse prudētē.⁊ nō exn̄tem bonum.

Quō differt Ars ⁊ Scientia.⁊ que artes liberales ⁊ que mechanice. Cap.XI. Discipulus.

Hic obsecro in quo arte a scientia distinctū habitū dicis:cū scien-
tiarū nōnulle etiā artes noīari soleant:patet de Grāmatica Logi
ca Rhetorica ⁊c. Ma. Quas opponis scientias etiā noīari artes
manifestū est:nō tn̄ pprie:sed extento art̄ noie:nā in ip̄is reperit̄
aliquid per modū operis.vtputa syllogismoꝝ fabricatio:opus numerandi Ars libera-
aut mēsurandi ⁊c.Dicunt̄ aūt hę scie artes liberales:ad differentiā mecha les
nicarū.nā ille animū liberū pmittunt circa opus ppriū qd̄ est consideratō mechanice
veritat̄.Hę a tali ope ad exteriora recedere.adulterari ⁊ mechari faciūt.Vn̄
⁊ mechanice dicunt̄.Sunt aūt homini necessarię.cecidit eīn hō p peccatū in
ignorantiā ⁊ iuuat̄ p sapientiā:in concupiscentiā ⁊ iuuat̄ per virtutem ⁊ in
firmitatē ⁊ defectus multos.⁊ iuuat̄ per artem mechanicam nemo eīn car
nem suam odio habuit.Inuenit igitur humana ratio ad singulas corporis
necessitates singulas artes:quę tn̄ ad sēptenariū a doct̄ reducunt̄(vt patet
in politicis)videlicet lanificiū.Armatura siue fabrilis.Nauigatio:Agricultu
ra.Venatio.Medicina ⁊ theatrica. Di. Harum rationes veloci saltem ac
breui s̄mone percurras.

De artib⁹ mechanicis in speciali.que a nobis possint exerceri Capitulū.XII. Mag.

Lanificiū quę p̄ma est continet operationes:nendi:ꝯsuendi:retor-
quendi ⁊ que fiūt manu:acu fuso pectine subula calamistro gir-
gilo alabro:in materia lini lanę canapi pelle pilo ⁊ suberis.Insup
vsum floccorum filtroꝝ sagoꝝ sagmatū funiū matularū:⁊ sporta
rū ex straminib⁹ vel viminib⁹.Armature species due sunt Architectoria et
Fabrilis.Architectoria in cementariā ⁊ carmētariā partit̄.Fabrilis in mal-
leatoriā fusoriā ⁊ sculptoriā diuidit̄.Continet̄ igit̄ sub armatura quicquid
armoꝝ est.Ibi artifices metallarij alchimistę ⁊ que operant̄ dolabris secu
rib⁹ lima serra terebro trulla in osse arena lapide luto latere ⁊ ligno ⁊c.Na-
uigatio cōtinet oēm industriā emendi vendendi mutuandi:in domesticis ⁊
peregrinis nauigationib⁹.Verū tn̄ mercatura etiā alijs modis q̄z nauigati-
one fieri habet.Eam aūt Tullius sordidam nominat.Sordidi etiā sunt q̄ Tullius p̄
mercātur a mercatorib⁹ q̄ statim vendant.nihil eīn pficiūt nisi ad modū mo officio
mētiant̄.Agricultura oēm agri cultū cōplectit̄.Quadruplicē aūt agrū distin rum.
guunt s. Aruū.qui sationib⁹ ⁊ segetib⁹ deputatur.Consitum qui nemori⁹
constat:vinet̄ oliuet̄ ⁊ pomerijs.Pascuū:qui pascua germīat vt prata Flo-
ridū.vt est ortus ⁊ rosarij.Hanc Tullius libro primo.Officiorum laudat di
cens omniū reꝝ ex quib⁹ aliquid acquiritur nihil est agricultura melius ni
hil vberius:nihil dulcius: nihil libero homine dignius.Venationū alia Fe
rina alia aucupium alia piscatura.Omne igit̄ venandi genus siue in terra
mari aquis ⁊ aere continet.Insup ⁊ oīa officia piscatoꝝ carnificum coq̄rū hieronim⁹
caupoū ⁊ tabernariorū.Verūtn̄ ante diluuiū esus carnium in vsu nō erat

testat̃ sctūs Hieronymus ⁊ canon.xxxv.di.ab ex ordio. Medicina: corpꝰ vel tuetur vel restaurat salutē: sub qua chyrurgia apotecarioꝝ: pigmentarioꝝ balneorū rasorum turba militat. Theatrica cōtinet oēs artes ad ludos ptinentes. Est aūt ludus aut gymnicus: Agon: Cirensis: Scenicus aut Gladiatorius. Gymnicus q̄ in gymnasio exercet̃ ꝑ saltū cursum iactū virtutū atq̧ luctationē. Agon ꝗ in cursu celeritate sagittandi peritia ad cythară ꝗ et tibias incedendi gestib' ꝯsistebat. Cirenses ludi a circuieundo dicti sunt. Scenicus in theatris exercebat̃: in qb' in parata domūcula q̄ scenā dicūt: Comici Tragici Histriones ⁊ mimi fabulas recitabant. In amphitheatro gladiatorius cū actibus militarib' exercebat̃. In phanis aūt deorū laudes etiā non sine obscenitate decantabant̃ ⁊ demonstrabantur. In arenis pugiles inter se: ⁊ cum bestijs exercebantur. In conuiuijs alearū ludus: rithmi: ⁊ musica frequentabat̃. Di. Qui oīm dictarū artiū primi extitere inuētores? Ma. Capitulū quartū libri Genescos nōnullos enumerat. Sȝ gētiliū vanitas alios assignat: nos ad reliqua ꝓperemus. nam. ⁊ si sine his non edificet̃ ciuitas (vt ait Sapiens) nō tñ sedebunt sup sellā iudicis. ⁊ testamētū iudicij non intelligent: nec palā facient disciplinā ⁊ iudiciū: sed solū operationi art̃ vacabunt. Non igit̃ ingenuis ⁊ singulari i genio ꝓditis adolescentulis (de q̄rū numero vnū te habeo) hȩ artes exercende sunt. A christifidelib' insup nō nulle quasi illicite ⁊ saluti cōtrarie habent̃: maxime aūt theatrica: q̄tū ad multas eius spēs. Demum ex animo tuo nunq̄ discedat q̄tum preciosissimi tpis Reges principes Comites Nobiles diuitiaꝝ affluentia splendentes ⁊ (qđ execrabilius est) Clerici diuino cultui mancipati in venationū inutili laboriosa ⁊ periculosa arte amittunt ꝓpter anserem quidē vilissimū: pauprimis viduis pupillisq̧ panē segetib' pullulantē q̄drupedū tritura perimētes cōculantesq̧. restituent ꝓculdubio eo loco q̄ ipi pauprimi erūt. Di. Nihilo magis in ꝓcerū caterua obtestor. Ma. Juste. Sed nunc si libet prudentie conditiones enodabimus. Di. Liber vtiq̧ perplacetq̧.

De prudētia ⁊ ptib' ītegralib'. ⁊ quō futura scire possumꝰ. Ca.

Prudentie naturā tūc facilꝰ intelligemꝰ. si date definitiōi ipiꝰ etiā diuisionē ꝑ oēs ptes explicitā adiūxerimꝰ. Di. Definitio prudētie (ni fallar) hec est. Prudētia est recta rō a nobis agibiliū. Ma. Augustinꝰ ꝗ li. 83. questionū ait. Prudētia est cognitio rerū appetendarū ⁊ fugiendarū. alludit ꝑ oīa li. i. de li. ar. Tulliꝰ ꝓo. ij. rhetorice ait. Prudētia est rerū bonaꝝ ⁊ malaꝝ veraꝝ scīa. Sed iurisconsultꝰ in. l. iusticia. pa. iuris prudētia. ff. de iust. ⁊ iur. ita definit. Prudētia est diuinarū hūanarūq̧ reꝝ noticia iusti atq̧ iniusti scīa. Di. Idē si bñ memini dr̃ insti. eodē pa. i. Sȝ de his sat: ad prudētie diuisionē ꝓgamꝰ. Ma. Prudētiā in ptes integrales potētiales ⁊ subiectiuas inuenio ptitā. Di. Integrales q̄ ⁊ q̄ sunt? Ma. Memoria Intellectꝰ Rō Solertia Docilitas Prouidētia Circūspectio ⁊ cautio. Tria vltima prudētiā integrāt vt est ꝑceptiua. reliq̄ vt est cognoscitiua. Di. Hec latius explana. Ma. Prudētiam eē circa ꝯtingentiā agibiliū: definitio data in supiorib' indicat. Hoꝝ autē cognitio si p̄terita sint: mēoria dr̃. si pñtia vel instātia intellectꝰ noiat̃. et frequēter ex mēoria nascit̃. Nā in ꝯtingentib' agibilib' vt plurimū futura similia sunt p̄terit̃. ait pħs. ij. rhetorice. Vñ prudens arguit. Si talia talibus cōcurrētib' hactenꝰ accidere potuerūt: sic ⁊ nūc ⁊ infuturū accidere pñt. Eccūs sapiens docet dñ inq̄t. Memēto q̄ ante te fuerit. Et Seneca. Qui de p̄terito nihil cogitat vitā ꝑdidit. vñ de prudēti Juda machabeo scriptura testat̃ ante viderat valida castra inimicoꝝ victorias patrū p̄teritas ad mēoriā re-

uocãs militũ ait.memẽtote quõ salui facti sunt prẽs nr̃i. Rursus aũt habi
ta recta existimatione de fine:via mẽorie ꝛ intellectus media in ꝓmptu inue
niẽda sunt p q̃ finis attingi possit:ꝛ id fit p solertiã q̃(vt ait Aristo.i.poste
rioꝝ)est subtilitas inueniẽdi mediũ in nõ ꝑspecto tpe.inuentis autẽ medijs
opus est ea debite posse applicare ad finẽ:regulas vniuersales ad pticulariã
cõiungere ꝛ ex notis ꝓcedere ad noticiã nõdũ cognitoꝝ.hoc ptinet ad rõem qꝛ
ꝯo nec oĩa bñ ꝯsiderare possum⁹ occurrẽtia circa agibilia(qm̃ pticularia sũt)
ab alijs edoceri.ꝓcipue aũt a senib⁹ ꝛ expertis indigem⁹.Vñ ꝛ Sapiẽs ait.In
multitudine ꝑsbyteroꝝ.i.senioꝝ prudentiũ sta:ꝛ prudẽtie illoꝝ ex corde ꝯiun- Eccl.6.
gere.Id aũt fit p docilitatẽ q̃ q̃s disciplinabilis efficit.ꝛ alioꝝ cõsilijs acqui
escit.Ampli⁹ futura q̃ circa agibilia occurrere pñt ꝓspicere:ꝛ ad finẽ cũ pñti
b⁹ cõuenienter ordĩare necesse est ꝙ fit p ꝓuidentiã q̃ est futuroꝝ.nã pterita
aut actu pñtia aliter ordĩari nõ pñt.Circũstantias etiã negocij ꝑus inuentis
ꝛ ordĩatis in finẽ cõpari oportet qᵭ fit p circũspectionẽ.Oportet demũ etiã vita-
re ĩpedimẽta ꝛ cauere:ne vitia ꝓ ꝟtutib⁹ se ingerãt.ꝙ fit p cautõem.Hec oc Deut.32.
to sub cõpẽdio scptura cõmẽorat dũ ait.Gens absq̃ cõsilio est ꝛ sine prudẽ-
tia vtinã saperẽt ꝛ intelligerẽt ꝛ nouissima ꝓuiderent:saperẽt scꝫ pterita per
mẽoriã intelligerẽt.pñtia p intellectũ rõem solertiã ꝛ docilitatẽ ac nouissima
ꝓuiderẽt.p ꝓuidẽtiã circũspectionem ꝛ cautionẽ.Possum⁹ enĩ cognoscere fu
tura:saltẽ in suis causis.De⁹ aũt vt in seipsis.ꝛ quibus voluerit per ꝓphetie
donum comunicare.

De prudentie partibus potentialibus que sunt εὐβουλία γνώμη σύνεσις et de dono consilij. Ca.14.

Di. Consequnter prudẽtie ptes potẽtiales edissere. Ma. Prudẽtie ptes
potẽtiales tres sũt scꝫ Eubulia Synesis ꝛ Gnomi.prudentie eqdẽ partes potẽ
ꝓncipal' act⁹ est recte ꝓcipe.de ꝓcipiẽdis át ꝓmũ ꝯsiliari.deĩn iudi tiales
care oportet.Primũ ad eubuliã.scd̃m ad Synesim ꝛ Gnomi ptinet.Est enĩ Eu prudentie.
bulia rectitudo cõsilij ad finẽ bonũ p vias cõgruas ꝛ tpe cõueniẽti.vñ
εὔβουλος id est prudẽs siue bñ ꝯsiliatiu⁹:ꝛ tal' nec velox nec nimis tard⁹ ꝛ Eubulia
firm⁹ esse dꝫ. Di. Cur aũt addis ad finẽ bonũ? Ma. Quia cõsiliũ bonũ
nullũ eẽ põt si finis mal⁹ in ꝯsiliando ꝯstituat aut ad finẽ vie male inueniãt
Hoc ipm vocabulũ insinuat dicit enĩ Eubulia ab eu ꝙ est bonũ ꝛ a ποτου
βυλη id est ꝯsiliũ q̃si bonũ ꝯsiliũ Nõ igr̃ recte cõsiliat latro ad latrociniũ
qꝛ finis mal⁹:nec fur vt furto paupi succurrat.nã ꝛ si finis bon⁹ sit(.s.paupi bonũ consi
subuenire)via tñ illicita est p furtũ.vt testat b.augusti.14.c.xiiij.q.5.Forte ita lium
videre est in alijs circũstãtijs actus moral'. Di. Sinesis q̃ est? Ma. Que augustin⁹
recte iudicat de cõsiliatis scd̃m leges cões.hui⁹ iudiciũ iusticia legal' exeq̃tur Synesis
Gnomi aũt recte iudicat de cõsiliatis si leges deficiũt.ꝛ hui⁹ iudiciũ epikeia
exequit.vt ꝙ furioso deposit⁹ gladius reddẽdus nõ est.Interdũ etiã ex cau- Gnomi
sis oportet a cõi lege discedere .Enĩ ꝯo(vt ait Sapiẽs)cogitatiões mortaliũ ti
mide ꝛ icerte ꝓuidentie nostre indiget homo:necessario in his q̃ ad salutem
sũt ꝛ rẽpublicã ab altiori ꝓncipio dirigit a q̃ dat his q̃ syncere petunt donũ
cõsilij:p qᵭ spũssctũs mouet hoĩem p modũ salubrioris ꝛ certioris cõsilij. donum con
silij

Prudẽtie ptes subiectiue enumerant ꝛ prudẽtia monastica hoĩ vtilis ꝛ necessaria cõprobat. Cap.XV.

Di. Restat vt prudẽtie ptes subiectiuas edoceas. Ma. Prudẽtie spẽs
quinq̃ solent assignari.s.prudẽtia Monastica Economica Politi
ca Regnatiua ꝛ Militaris.Prima necessaria est hoĩ q̃tum ad se.
Scd̃a hoĩ vt familiã suã gubernet.Tertia hoĩ vt sc. politie rectori

debite subijciat.Quarta vt quis rempublicā strenue regat.Quinta vt Ciuis
bonū cōe strenue defendat. Di. Has igitur spēs sub breuitate explanes.
Ma. Prudentia singularis hōi necessaria est ad salutē:nā cognitōem sui prude
docet sine qua(vt ait Bernhardus sup Cantica)nemo saluatur.Vñ homo mona
cū in honore esset nō intellexit(scȝ seipm)cōparatus est iumentis insipiētib9 Bern
τ similis factus est illis.Vñ τ Helimandus scribit in tēplo Appollinis tale psal.
oraculū fuisse datū ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ hoc est nosce teipm.Ex hoc nēpe ho belim
mo se humiliat:τ vnicuiq; qđ suū est reddit:iuxta pcepta legis nature τ de
calogi:de quib9 differendi locus hic nō est.Hāc Richardus describit dicēs
Monastica scia est q̄ sui curā gerēs:cunct sese erigit τ exornat virtutib9.ni
hil in vita admittens quo non gaudeat nihilq; faciens penitēdū.

De prudentia Economica.τ qualiter vxor sit regenda. ī sup quib9 virtutib9 mulier pollere debeat. Cap.XVI. Di.

Prudentiā Economicā declares. Ma. Hac prudētia indiget qui prude
familiā regere habet:prudentiā tñ monasticā nō negligat:nā qui econ
sibi neq; est:cui bonus erit:In familia aūt vt dr̄ libro p̄lo politi aristo
corū tres cōitates necessarie sunt.viri scȝ τ vxoris ppter opus gene
ratiōis.Dñi τ serui ppter opus administrationis.Patris et filij ppter ppe
tuitatē:q fieri neq̄t si patri filius nō succedit.Ad has cōitates singula pruden
tie regimina accōmodanda sunt.In pmo equidē vir vxori sue affabiliter p
uiuat:ne vita eius sit cū tristicia.aut cogat extrāeis solacijs se imiscere: vñ
infamiā facile posset incurrere.In correctiōe vero:aliter cū honesta.aliter cū
contumace et supba optet pcedere.Scđo vir vxorē decenter tractet in orna
mentis τ alijs necessarijs.Nō eñ sicut ancilla sed vt socia tractanda est:qa Gen.
nō de pedib9:sed latere viri est formata.Aliter aūt est vxor ciuis.aliter milit
aliter regis ornanda scđm diuersitatē tempoꝝ τ locoꝝ Ideo infelices Ma
cedones ples in rhetorica nominat:eo q suis vxorib9 illicita pmittebāt.Rur
sus Valerius maximus Romanos cōmendat:qr vxorib9 de necessarijs pui Valer
debant.Tertio vir vxorē sine zelotipia diligat:ne sibi cōtinuā cordis anxieta maxi
tē τ vxori nō puadi fidē icitamētū prestet q̄ sec9 ad vxores se hñt dāna mlta
non scripto:sed experimento addiscent.Rursus autem vxor debet esse casta
τ pudica.verecunda τ taciturna pia τ discreta.Casta quidem esse debet: ne Vxor
vinculum matrimonij indiuisibile soluat:τ ne illegitimi cū legitimis viro casta
in hereditate succedant.Unde fornicatio mulieris periculosior est q̄ȝ viri.Ca
stitatis vero custos est sobrietas.vnde ait Valerius maximus.Romanis mu
lierib9 vsus vini olim ignotus erat.Sit τ pudica q̄ntum ad exteriores corpo
ris gestus.Mulieris eñ est(vt inquit Chrisostomus)domi philosophari et
a dissensionibus se cohibere:nec minimū abusionis genus est mulier sine
pudicitia.gratia aūt super gratiam mulier sancta τ pudorata.Sit etiam ve phūs
recunda.ne dicatur ei illud Hieremie.3.Frons mulieris meretricis facta ē Ecc
tibi noluisti erubescere.Inuerecunda quippe mulier attentare audet quod Pia
vir nō ppetraret.Verecundie autem signum est taciturnitas:que est vt ait ta
ornamentum mulieris.qđ laudatum inuenitur a Sapiente.Mulier sensa
ta τ tacita non est immutatio anime erudite.Sit insuper pia et discreta : vt
familiam cum qua semper conuersatur consoletur τ pauperibus cum mo
deramine elemosynam erogando compatiatur.

De regimine seruorum et vnde Seruitus orta sit. Capitulum. XVII. Magister

Ecunda cõitas familię est dñi et serui. Natura oēs liberos genu Seruorum ortus.
it: fortuna aūt seruos ↄstituit. Serui enim ceperūt ꝓpter appetitus corruptionē intellectus tarditatē et tēporaliū penuriā. Primum manifestū in Cham filio Noe. q ꝓpter maliciā suā q patris pudenda reuelauit: ideo ipe et posteritas sua seruituti est dedit. sic geñ. c. 9.
rebelles et in bello victi mācipia quasi manu capta dicebantur: et ad seruiendū seruabant. Scdm cōueniens est: nam intellectu tardi magis sunt robusti et ad onera sustinenda apti. econtrario corpore debiliores sunt magis sapientes: et ad regendū alios abiliores. Tertiū cōmunissimū est. penuria nanqȝ rerum tēporaliū plurimos etiā honestas et ingenio pollētes seruire cogit. etiā his q serui sunt seruoꝝ coꝝ id est peccatoꝝ. Hos aūt consolat diuus Augustin⁹ li. 4. de ci. dei ca. 3. dicens. Bonus si seruiat liber est: malus aūt si regnet seruus est nec vnius hominis sed q grauius est tot dñoꝝ qt Dñoꝝ et vitioꝝ. Debent itaqȝ domini ad seruos tali prudentia vti vt sint in loquēdo erga seruos placidi: ne verbis durioribꝫ exasperent. vnde Seneca Qui in seruos suos iraprudentia scitur crudelis est: satis ostendit ptātem ad alienos sibi defuisse. Seruis igit hilarem te prestes (inquit) superiorem te colant potius q timeant. Nimiā tñ erga eos familiaritatē caueant qr contemptū parit. Sint in remunerando benefici ne necessitate cōpulsi furent. Sint et in mādando discreti: ne nimis oneribꝫ laboꝝ grauent. vnde et dñs in lege eos die septimo q̄escere: et anno septimo liberos a seruitute iussit exire. econtrario serui debent esse fideles in cōmissis sibi a dñis: vt bona coꝝ conseruent. Sint intelligentes in preceptis. vt que dñi moneant: recte intelligant. et que intellexerunt cum obedientia exequantur: sic enim erunt decentes in obsequijs: non enim decet seruū q iussus est si possit: cauillationibꝫ suis ꝑlare. vñ dicit Nō sit mihi seruu⁹ medic⁹ ꝓpheta sacerdos. Medic⁹ est si iussus afferre aquā frigidā eā sanitati contrariā ꝑsuadet. Propheta est: si missus ad debitorē eū iam non posse domi reperiri syllogisat. Sacerdos deniqȝ cēset: si q iniui⁹ facit: saluti aīe cōtrariū arguit. Decētia aūt in obseq̄o tūc seruat: si nō mō corporis mūditia sed et moꝝ integritas custodit. ne vxor ne filij et filie corrūpant. Nam vt ait Menāder. Corrumpūt bonos mores colloq̄a praua qđ et apl's approbat.

Deu. 15. Seruorum item erga dños.

Menander. Paulus. i. Coꝝ. 15.

De regimine filioꝝ a patribꝫ et pedagogis. Ca. XVIII. Ma.

Ertia familię cōitas est patris et filij. Iure equidē naturali Ciuili et diuino pater circa filios sollicit⁹ esse debet: ꝑpis ministrādo nutrimētū q̄tū ad corpis necessitatē: et disciplinā quātū ad moꝝ honestatē. Nā vt ait Apl's. i. ad Timoteū. v. Si qs suoꝝ et maxime domesticoꝝ curā nō hꝫ: fidē negauit. Primū nec bruta q̄dē negligūt quantūcūqȝ ferocia: sed singula filios suos sūmo studio alūt: donec ad debitā ꝑducta fuerint q̄titatē et robur. l. i. ꝑa. ius naturale. ff. de inst. et iure Crudeliores itaqȝ bestijs erunt q liberis suis alimēta nō ꝑstant: nec alimēta tantū ꝑstare sufficit: sed et substantiā in hereditatē relinq̄re debēt. xvi. q. i. ꝑdicator. et Apl's ait. Nō debēt filij thesaurisare parētibꝫ sed parentes filijs Filius tñ Patrē egentē cogit alere. xx. q. 4. c. Inter Scdm rursus bestias pro modulo suo imitari videm⁹. qm̄ educatos pullos ad mores et act⁹ nature et spēi sue ꝑuenientes ꝑuocāt. Hinc leo catulos suos ad predam ducit. Aquila pullos sup eos volitans ad volandum ꝑuocat et sic videre est in singulis. Stolidior est igit hic bestia: q filios suos si ad meliora studia inducere no

Parētum erga filios. prudentia.

Apl's

deu. 32.

lit. saltē eos manuū suarū labores manducare.⁊ artem qua ipos enutriuit
non edocet sed ociari taxillorꝫ ludo questū querere:hinc scortari furari la-
trocinari:tandēqꝫ morte turpissima interire pmittit. Di. Heu quātū hec
stulticia nrā etate nō mō plebeos:verū altioris ordinis homines obcecauit
Sed dic queso summatim quādo ⁊ in qbꝫ maximope filij a parentibꝫ sint edo
cendi? Ma. Ab ineunte etate.Nā vt ait Horatius in eplīs.Quo semel im hor
buta recens suabit odorē Testa diu.⁊ Seneca libro.de moribꝫ.Educatio q̄
dem ⁊ disciplina mores facit:⁊ id sapit quisqꝫ qđ didicit.Est eñ vt ait Ari
stoteles.Cōsuetudo altera natura seu alterat naturā:in hoc differens tan-
tū:qꝫ natura semp ē.Cōsuetudo sepe.Hinc ⁊ Seneca libro scđo de ira.Edu
catio filiorꝫ maximā.diligētiā plurimū pfuturā desiderat:facile est eñ aios
teneros cōponere:sed difficile scindūt vitia que nobiscū creuerunt.Et Oui
dius in eplīs.Ars fit vbi a teneris crimē condiscit annis.Qđ et Salomon oui
testatr.dicens.Adolescens iuxta viā suā gradit cū senuerit nō recedit ab ea. pue
nā ⁊ ab adolescentia oīs etas ad malū prona est.verūtñ in disciplina tenē
dus est modus etati cōgruens.Tractari eqdem mollius etas imbecilla so- Sen
let ait Horatius cui ⁊ Quintilianus alludit dicens.Ingenia puerorꝫ nimia
emendationis seueritate deficiunt:nā desperāt ⁊ dolent ac nouissime oderūt
qđqꝫ maxime nocet:dū oīa timent nihil conanť. Di. Manifesta sūt hec.
Nūc.in quibꝫ instituēdi sunt aperias. Ma. In arte moribꝫ ludis ⁊ socie-
tate.Ad primū monet censor morꝫ Cato.Si tibi(inqt)sint filij nec opes:tūc Cat
artibꝫ illos Instrue q̄ possint inopē defendere vitam.Et rursus.Disce ali-
quid:nam cū subito fortuna recedit.Ars remanet:vitāqꝫ hōis non deserit
vnqꝫ.vñ ⁊ Octauianus augustus liberos suos in omi arte fecit erudiri:vt si
qñ ad egestatē venirent haberent vñ honeste viuerent.In moribꝫ vo:vt ci-
bū ⁊ potū parce sumant passionesqꝫ refrenent.Ex cibo nēpe ⁊ potu supfluo
naturam in pncipijs vitalibꝫ eneruant ingenia pdunt fiunt lasciui rixosi i
vbis pcaces ⁊ in sensu pprio pertinaces.Singulis tu causas naturales red
des si tantille etatis ⁊ vini pastusqꝫ supflui naturas attenderis. Di. Verꝫ
nec in his te latius imorari volo.Sꝫ dic oro p ludos qđ intelligis? Ma.
Non illū qui fortune innitiť.vt ludus chartarū taxillorꝫ ⁊c.nam hi ludi nō
mō lege dīa sunt inhibiti sed etiam imperialibꝫ cohercendi.Sꝫ cū ipm exer ph
ceant quē phs in politicis necessariū asserit in vita humana.Et est qdam
deductio p quā vitanť tedia vite inertia corpis ⁊ pnitas ad lasciuiam.Ociosi
nāqꝫ esse nō possunt.Nō aūt sp in discipline sūmo rigore tenēdi sunt ne de-
ficiant.nāqꝫ caret alterna requie durabile nō est.Ludis igitur honestis ani
mi ⁊ corpis exerceanť:ludis quidē animi audiendo historias fabulas hone
stas ⁊c.ludis quoqꝫ corpis currendo saltādo sagittādo ⁊ alijs q̄ mēbra abi-
litant:et animum mala contagione non illaqueant. Di. De societate qđ
affers? Mag. Societas praua vt pestis fugienda:bona vero amplectā- sa
da est.Nam vt testatur pphā regius.Cum bonis bonus eris:cum puersis p
uerteris.Et si vna ouis morbida totum gregem inficit:multo magis praua ad
societas teneros animos molles ⁊ impssioni dispositos facillime ledit.Heu
sine scriptura hoc confirmat crebra experientia.Socientur igitur filij hone
stis.⁊ sūmo studio educantur in disciplina ⁊ correctione dñi.vt ea que fidei
sunt et ad cultū dei ptinēt teneris inbibāt annis:cū cito sūt creduli:nec id deu
nē qrētes Nō aūt deo tātū:sꝫ ⁊ parentibꝫ ⁊ senioribꝫ reuerētiā noscāt exhibe
re.nā filius cōtumax ⁊ inobediēs a Mose iussus est lapidari ⁊ alibi.corā cāo
capite psurge:⁊ honora psonā senis.In cura itaqꝫ ⁊ correctiōe filiorꝫ parentes
sint solliciti ne tm̄ Heli sacerdote iusto dei iudicio subita morte occumbant.
Pedagogis qꝫ ea ipsa ⁊ lōge amplior cura studiū ⁊ industria habenda est.

Alia tñ circa ingenia ingenitorũq̈ ad militiã spiritualem aut ciuilem assu mendorum ratio est. De quib' in aliũ tractatũ plixior s̃mo seruandus est: nunc ad prudentiã politicã transeamus.

De Prudentia politica regnatiua, ⁊ ea q̃ est in subditis. Capitulũ. XIX.

Magister.

Ristoteles politice prudẽtie duas spẽs esse voluit. Architectoriã in p̃cipe ⁊ politicã in subdit. Di. Architectoria q̃ est? Mag. Ea q̃ dr̃ regnatiua siue legis positiua. Principi nãq̈ incumbit deo placere pp̃lo p̃ posse satisfacere reipublice puidere ⁊ rectas leges cõdere. Per p̃mũ populi timorẽ ⁊ reuerentiã acquiret. vt p3 de Salomone li. Reg. iij. c. 8. et 9. vñ ⁊ Claudian' cõponit orbis regis ad exẽplũ. nec sic inflectere sensus humanos edicta valent q̃ vita regent. Mo bile mutat sp̃. cũ principe vulg'. Per scdm amorẽ ⁊ dilectiõe3 populi sibi cõciliabit. nõ eñi quispiam ꝯ regẽ murmurabit si ip̃m oẽs nõ nimis seuerũ prudentiũ cultorẽ bñficientiũ retributorẽ et delinquẽtib' punitorẽ equum videbũt. Per tertiũ et quartũ rempublicã integrã. ꝯseruabit: ne deficiente an nona populi media deficiant aut a q̃piã calũniã sustineant. Di. Nũc de politica pauca addas. Ma. Prudẽtia q̃ subditi nouere p̃ncipi obedire, et ciuib' cõuiuere cõe nomẽ retinuit. ⁊ politica dicta est. Sũt aũt vt describit Tullius li. i. de officijs in republica psone triplices iudices sc3 siue Magistratus Ciues ⁊ pegrini. vt etiã clarius expssit scriptura in lege Mosi. vñ ⁊ magistratib' ait. Judices ⁊ magistrat' cõstitues in oĩb' port tuis (antiq̃ eñi solebant iudices causas in port ciuitat audire) ambigue aũt cause ⁊ ardue ad vnũ tantũ summũ sc3 sacerdotẽ referebant. De ciuib' statuit ne se in par uis reb' molestarẽt dicẽs. Ingressus vineã p̃rimi tui comedas vuas q̃tũ tibi placuerit: foras aũt ne efferas tecũ. In mutuo nec vsuras nec pignus reciperẽt p̃cepit: nec etiã importune exigreẽt. De pegrinis v̾o ait. aduenã nõ cõtristabis neq̈ affliges cũ Mãdauitq̈ tertio anno decimã fieri p̃ peregrinis pupillis ⁊ viduis. Di. Mira cõditoris sapientia singul' puidens necessaria Ma. Mira vtiq̈ attingẽs a fine vsq̈ ad finẽ fortiter ⁊ oĩa disponẽs suauiter. Di. Reliquũ est vt prudentiã militarẽ percurramus.

De prudentia militari, ⁊ his que militem ornant. Capitulũ. XX.

Magister.

Ilitaris prudẽtia est operis bellici ordĩata ad ꝯfẽsionẽ boni cõis vt par habeat. Ob hãc equidẽ cãm tantũ bellũ gerẽdũ est De hac prudẽtia multi dissertissime scripserũt. attamẽ nõ tam lectione q̃ exercitio addiscit. Verũtñ videat bonus miles vt in primis deum a quo fortitudinis donũ accepit benedicat: pura intentiõe pugnet hostib' s̃ dẽ fuer: victis q̃ miscdiam p̃stet. Sic eñi augustin' bonifaciũ instruit. Et scũs Johes baptista militib' regulã statuens dicit. neminẽ concuciatis neq̈ calumniã faciatis: ⁊ contenti estote stipendijs vestris. Luce. iij. Bernhardus insuper scribẽs ad milites templi: nõ mediocriter corripit eos qui se ⁊ eq̈s serico opiunt: hastas clipeos sellas frena ⁊ calcaria depingũt: auro argẽtoq̈ ornant. Militaria inquit sunt hec insignia: an muliebria potias ornamẽta Nũquid forte hostil' mucro reuerebit aurũ gẽmis parcet: serica penetrare nõ poterit? ⁊ alibi. vtilior est in ꝯflictu lorica ferrea q̃ stola linea. Hic ⁊ picl s pbs. ait. Nõ pictura nõ aurũ: nõ lapides s3 scutũ diuulsũ. fracta galea: glad'

Margin notes: 6. Ethi. — claudian' — tul i. s; ou. ict 6. — Sapie. 8. — prudentia militaris — augu. — Joh. bap. — Bernh. s.

hebes facies vulnerata cedũt militib9 ad ornatũ. Di. Sed q̄ tāta sufferre possunt? Ma. Non est effeminati ⁊ in delicijs assueti: sed hi tm̄ de q̄b9 Vegetius loquit᷑ qui sub diuo ⁊ labore nutriunt᷑: solē patientes: vmbram negligentes balneoꝝ nescij: delitiarum ignari ⁊ parco cibo contenti. Di. Heu ꝙ rarũ phenice in terra nostra simillimũ est hoc militie genus. Ma. Eos itaqꝫ relinquentes persequi ad virtutũ diuisionē redeamus. Di. Hacten9 de intellectualib9 dissertũ est. nunc ordo exigit vt morales adeamus. vegē

De virtutib9 moralib9 in generali: ⁊ quare inter has quattuor cardinales dicunt᷑. Ca. XXI. Ma.

Orales ꝟtutes sunt q̄ appetitũ inclināt ad act9 licitos ⁊ honestos Mos cū inclinationē vel etiā ꝯsuetudinē ad aliq̄d agendũ īporta. Di: Nũ etiā iste certo nũero ꝯplectunt᷑? Ma. Etiā fili. Duodecim cū a pħo enumerant᷑ sc3. Prudentia Justicia Fortitudo Tēperantia Masuetudo Liberalitas Magnificentia Magnanimitas Philotimia Veritas Amicitia siue affabilitas ⁊ Eutropelia. Alia queq̄cūqꝫ sunt ad has reduci hñt. vt patebit in ꝓcessu. Di. Cur inter intellectuales habit9 prudētiā enumeratā etiā moralib9 ꝑponis? Ma. Prudentia scd̄m essentiā intellectualis habit9 est: scd̄m materiā vero moralis. Preponit᷑ aũt ceteris q̄si mater. iuxta. ca. pñtiũ. i. q. v. vbi d᷑. Discretio id est prudētia mater est ꝟtutũ. Ad hāc etiā ⁊ tres in ordine seq̄ntes (q̄ sunt Justicia Fortitudo ⁊ Tēꝑantia) oēs alie reduci hñt. Hinc iste q̄ttuor ꝑncipales ⁊ cardinales dicunt᷑: q2 sicut in cardine ianua ꝟtit᷑ claudit᷑ ⁊ aperit᷑ sic in his ꝟtutib9. cor humanũ ꝟtit᷑ scd̄m rōem vt vitijs claudat᷑ ⁊ bonis actib9 aperiat᷑. Di. moraliũ igit᷑ tractatũ ꝙtotius aggrediamur ⁊ cor nostrũ his cardinib9 immittam9. Ma. Omnis virtus moralis est vel circa actum interiorē dirigendũ vt prudentia. vel circa actum exteriorē ad alteꝝ vt iustitia vel circa passiones s̄ enumeratas. vt cetere oēs: sic patet illud Ouidij. Tendit in ardua virtus. Di. Nũ ⁊ moraliũ rōes. singillatim ꝓseq̄ intendis? Ma. Etiā. Di. Primũ igitur de prudētia disseras.

virtu mora

cardi virtu

Ouid de po

De prudētie cōtrarijs q̄ sũt īprudētia Astutia Dol9 Fraus Precipitatio ⁊ similia. Ca. XXII. Mag.

Rudentie definitionē: diuisionē: ⁊ partiũ declarationē paulo ante hac digessimus: nec supest nisi vt de vitijs opposit᷑ pauca addam9 Nā vt Augu. ait. mēs regnũ ꝟtutũ adiscipi nō pōt nisi ꝑus excusserit iugũ vitioꝝ. Di. Probe. Ma. Prudētie in cōmuni opposita ē īprudentia: q̄ hō diuertit se a regulis q̄b9 rō prudētie rectificat᷑. Prudentia insup carnis: astutia dolus ⁊ fraus: nimia sollicitudo incōstātia ⁊ negligētia: ꝑcipitatio ⁊ incōsideratio prudētie aduersa sũt. Prudētia cū finē bonũ ꝑponit. prudētia carnis malũ. vt prudēs latro latrociniũ ⁊ crapulosus carnis curā tm̄ intēdit. Prudētia ad finē bonũ vias bonas inuenit: astutia malas ⁊ apparētes excogitat. Prudētia vias bonas inuētas fini ꝑcōceptio ꝟbo ⁊ facto applicat: dolus vias malas excogitatas ꝟbo q̄dē. Fraus. aũt facto fini malo easdē vias adiũgit. sic ꝙ astutia excogitat: dolus ⁊ fraus exequunt᷑. Maxime aũt in acq̄sitiōe ītēpaliũ circa q̄ etiā fieri h3 nimia sollicitudo. Prudētia cōstāter ⁊ diligēter ꝯsiliata ⁊ iudicata in ꝑcipiendo exeq̄t᷑. ꝑ incōstātiā ꝟo ⁊ negligētiā hec eadē obmittunt᷑. Prudētia ꝑ Eubuliā recte ⁊ ordinate ꝯsiliat᷑. ꝯtrio ꝑ ꝑcipitationē ex impetu volũtat᷑ ⁊ passionis ordinatũ ꝯsiliũ negligit᷑. Prudētia ꝑ Synesim ⁊ Gnomi de ꝯsiliat᷑ ꝟa iudicat: ꝯtrio ꝑ incōside

Augu

iprud

prude carni Astut Dolu Frau

rationẽ nõ intelligendo ea ex quib⁹ rectitudo iudicij pendet male iudicat. Que aũt alijs partib⁹ prudẽtie ↄtrariant: vno noīe imprudẽtia noīant. Hec sunt q̃ de vitijs prudentie opposit scire operepreciũ est. nũc iusticiã percurram⁹.

De iusticie definitionibus ⁊ cõtrarijs vitijs. Cap. XXIII. Di.

Iusticia quid est? Ma. Iusticie acceptiones due sunt. Prima, vt ꝑ legis imperiũ ordinat actus oīm virtutũ ad bonũ cõmune ⁊ iusticia legal' dici solet: ꝑ eam nãq hõ cõcordat legi ordinanti act⁹ oīm virtutũ in bonũ cõe. sicut charitas ordinat oīa in bonũ diuinũ. De hac dicit ꝙ sit oĩs ꝟtus. Secunda acceptio iusticie est. put equalitatẽ ↄstituit in his que sunt ad alterũ. Hec a iuriscõsulto sic definit. Iusticia est constans ⁊ ꝑpetua voluntas ius suũ vnicuiq tribuens. Iusticia volũtas est. i. volũtatis habitus siue q̃litas cõstans ⁊ perpetua: nã opans ꝑ virtutẽ opatur imobiliter quantũ ad ꝓpositũ. Vñ vt quis iust⁹ sit. optet ꝙ habeat ꝓpositũ ꝑpetuo ſuandi iusticiã: ⁊ i illo firmit pmaneat. ideo addit ↄstans. ⁊ sequit tribuens vnicuiq deo. s. ⁊ homini. Ius suũ. i. rem iustã ipsi debitã. Accipit eñi hic ius nõ ꝓ habitu qui est ars boni et equi: sed ꝓ re iusta. Et Phus. Iusticia est habit⁹ a quo hñtes opatiui sunt iustoꝝ ſm electionẽ iusti. Ambro. quoq vir sctũs in li. officioꝝ sic eã definit.

.ff. de iust. ⁊ iure. l. iusticia.

Justicia est q̄ vnicuiq3 qđ suū est tribuit:alienū nō vendicat:vtilitatē ꝓpri
am negligit vt cōem eq̄tatem custodat. Di. Ex his accipio materiā circa
quā iusticie esse operationes ⁊ res alteri ab altero debitas:de vitijs aūt oppo
Iniustum facere. Iniustum pati. sitis q̄d ais? Ma. Justicie ꝓprie nō hʒ extrema maliciosa:sed habitū.cō
trariū qui dicit̄ iniusticia.Extrema assignant̄ quantū ad actū. vt iniustuz
facere:⁊ iniustū pati.Hoc ꝓprie malū nō est nisi in agēte.aliud aūt fieri pōt
nō ex habitu iniusticie.s.si nō fiat ex intentione:sed ex negligētia vel passio
ne.Ex intentione iniustū quis facit:si ius suū vnicuiq3 nō tribuit:aut iniu
ste iudicat.vel q2 rectitudinē iusticie ꝑtermittit.vt in iudicio ꝑuerso ⁊ in iu
sto.vl' q2 nō subiectos iudicat.vt in iudicio vsurpato.Uel q2 in iudicādo cer
titudinē rōnis nō hʒ.vt i'iudicio suspicioso ⁊ temerario ex indicijs leuib9 l'
uidia aut ꝓpria malicia ꝑcedente:q̄ latius deduci possent. Di. Intelligo ve
rūtamē nūc magis partiū iusticie(si que sint)explanationē audire affecto.

De ptib9 iusticie subiectiuis:que sunt iusticia cōmutatiua ⁊ iusticia distributiua:in q̄ vituperat̄ ꝑsonaꝝ acceptio.Ca.24.Ma

Iusticie ꝑtes trifarie sūt:subiectiue.s.integrales ⁊ potētiales. Di. Arist Eth
Subiectiue q̄ sunt? Ma. Justicia cōmutatiua ⁊ iusticia distri
Justicia cōmutatiua. butiua.Cōmutatiua eq̄litatē in cōmutationib9 inter duas sin
gulares ꝑsonas seruat in ꝓportione arithmetica. vtputa tantū
sit ꝑciū q̄ntum valet res empta.⁊c.Sunt aūt cōmutationes m'tiplices.q̄daʒ
Cōmutationes voluntarie. eīm sunt volūtarie.q̄dam inuolūtarie.Uoluntarie vbi amboꝝ interuenit cō
sensus.vt emptio:venditio:cōductio:locatio:cōmodatio:mutuidatio.⁊c.In q̄
bus neglecta iusticia cōmittunt̄ fraudulentie m'tiplices ⁊ vsure.que rectifi Inuo tarie.
cari dn̄t p iusticiā restitutiōis via.Inuoluntarie cōmutationes sūt in quib9
alter nō ꝯsentit:sed ledit̄ v̄bo vel facto. Uerbo quidē in iudicio vl' extra iu
diciū.In iudicio p iudicē:accusatorē:⁊ testem.Extra iudiciū aūt p ꝯtumeliā
si q̄s ea que sūt ꝯtra honorē alicui9 in noticiā ipius ⁊ alioꝝ deducit:p detra
ctionē q̄dē si ista fecerit occulte vt deroget alteri9 phame p susurrationē:si p
hec intendit occulte amicitiā separare:p maledictionē.si alteri malū intē
dens imꝑcat̄ p derisionē.si p verba ⁊ cachinnos aliū erubescere facit.p sub
sannationē:si idem facit naso rugato. In facto aūt alter ab alio ledit̄.in re
vel ꝑsona. In re quidē p furtū in occulto:⁊ p rapinā in publico. In ꝑsona
v̄o ꝓpria vl' coniūcta.vtputa vxore aut liberis.p homicidiū:mutilationē:v̄
berationē:aut incarcerationē.Has omnes cōmutationes eq̄re habet iusticia
Justicia distributiua. cōmutatiua saltē restitutiōis. Di. Justicia distributiua que est? Ma. Per
quā bona cōia iuste distribuūt̄:nō tn̄ eq̄litatē q̄ntitatis que est arithmetica
sed eq̄litatem ꝓportionis que est Geometrica custodit. Non eīm bona cōia
eq̄lia sunt:nec ciues eq̄les.opter q̄ distribuentē merita ⁊ ꝯditiones:vtriusq3
accipientis attendere:⁊ respectu illoꝝ bona illis diuidere: aliter strenuis bel Per accep
lantib9:aliter formidolosis:aliter ingratib9:aliter plebis.Uerūtamen ꝑmaxi
me cauenda est in talib9 ꝑsonarū acceptio: que fit cū aliq̄d alteri dat̄ ꝓpter
aliquid q̄d nō est causa nec facit ad cām:ꝓpter quā accipiens tali dono di
gnus sit. vt in collatione beneficioꝝ:si cōsanguineo minus idoneo ꝯferant̄.
In exhibitiō reuerentie:si diuites ꝓpter diuitias solū honorent̄.In execu
tiōe iudicioꝝ:si pauꝑ supprimat̄:⁊ potentior eidē ꝯtra equitatē ꝑponatur.

De partib9 integralib9 iusticie que sunt facere bonū:⁊ declinare a malo.Et insup de ꝑtibus potētialib9 eiusdē.Ca.XXV.Di.

Remissorum ordo nunc expostulat vt ptes integrales iusticie videamus. Ma. Partes integrales iusticie sunt facere bonū et declinare a malo ꝛ alio noie dicit innocentia. Justicia nēpe eq̄litatē ↄstituit in his que sunt ad alterū. ꝛ hec faciendo bonū. s. alteri debitū. Et cōstitutā equalitatē fuat: declinādo a malo alteri nociuo. Primū variat p omissionē boni debiti. Scdm p transgressionē mandati phibentis malū alteri inferre. Di. Manifesta sunt hec: trāseamus ad alia. Ma. Que restant ↄtutes: sunt annexe iusticie: que ipsius dicunt ptes potentiales. vt sunt religio: pietas. obfuantia: obedientia: vindicatio: penitentia: gratitudo: veritas. fidelitas. liberalitas. amicitia. siue affabilitas. epikeia. ꝛ si que alie sint que ad dictas reduci possunt. Di. Num ꝛ de his pauca saltem in mediū ferre dignaberis. Ma. Jam dicta explanare altioris discipline est. theologie. s. at vero qꝛ pauca petis: tibi morē geram ꝛ harū descriptiones cū enumeratione partiū pandā p̄misso ordine retento.

Partes integrales iusticie.

Di. Primū itaqꝫ de religione tractandum venit.

De religione ꝛ vitijs oppositis que sunt supstitio: tentare deū piuriū: sacrilegium: ꝛ simonia. Capitulū. XXVI. Ma.

Religionē ptinere ad iusticiā definitio indicat. nā eam definiendo ait Tullius. Religio ↄtus est que supiori cuidā nature quā diuinā vocant curā cerimoniāqꝫ vel cultū affert. Per curā actū interiorē religionis innuit: qui est deuotio ꝛ oratio. Per ceremoniā insinuat actū ipsius exteriorē. qui est adoratio. Religio eñ cult⁹ dei est q̄ grece latria: eusebia. vl' theusebia dicit. vt ait Aug. li. x. de ciui. dei. c. i. et consistit in cognitione. dilectione. ꝛ debita subiectiōe dei. hoc est qđ in Enchyridion dicit. s. i de: spe. ꝛ charitate colim⁹ ꝛ hoc (vt testat Guilhelmus) fit corde p deuotionē ꝛ orōnem mentalē. ore p orōnē vocalē. corpe per adorationē. i. genuflectiōē ꝛ ↄstractionē. vel inclinationē. ope p oblationē. p̄mitias. decimas. sacrificia. ꝛ sacramenta. ꝛc. Di. Opposita religionis que sunt? Ma. Supstitio ꝛ irreligiositas. illa quidē p excessum. hec ꝯo p defectū. Supstitio nēpe cultū dei vel creature exhibet vel deo. mō tñ indebito ꝛ phibito. vt puta p ceremonias legis mosaice. de spēbus supstitionis circa finē li. 7. nōnulla deducta sunt. Di. Memini. Sed irreligiositatē quid dicis? Ma. Quicqđ ad contemptū vel irreuerentiā dei ad rerū sacrarū fieri pōt. Dei quidē p tentationē ꝛ piuriū: q̄ nā deū per ꝯba aut facta tētat de ipsius scia volūtate ꝛ ptāte dubitat: itaqꝫ de ficit. qꝛ deū vera fide nō colit. Similiter qui deū in periurio testem falsitatis aduocat. de ipsius sapiētia ꝛ iusticia hesitat. Rerū aūt sacrarū irreuerentia fit per sacrilegiū ꝛ simoniā. Sacrilegiū quidē est. si violentia in psonam sacram. locum sacrum. vasa sacra. aut res ad sustentationē sacrarū psonarū ordinatas cōmittit. Simonia autem est studiosa voluntas emendi ꝛ vendendi aliquid spūale. aut spirituali annexū. ꝛ fit a manu. vt dando pecuniā p obtinendo beneficio. ab obsequio. vt dando beneficiū spūale p fuitio corpali. a lingua. vt ↄferendo ecclīam indigno ad p̄ces alicuius.

Guilhem⁹.

Irreligiositas.

Sacrilegiū

Simonia

De pietate: obseruātia: que ꝛ dulia: de obedientia ꝛ gratitudine virtutib⁹ religioni cōiunctis: in eo qđ cultū debitū parentibus supiorib⁹ ꝛ bñfactorib⁹ exhiberi volūt. Cap. XXVII. Di.

Pietas aūt qđ ē? Ma. Est (vt inq̄t Tulli⁹) p q̄ sāguie iūctis patrieqꝫ beniuol' officiū ꝛ diligēs tribuit cult⁹ ꝛ h' q̄dē ppt ēē ꝛ gubnari qđ a parētib⁹ ꝛ a patria pticipam⁹. Qꝛ ꝯo de⁹ sūm⁹ parēs ē ꝛ gubernator. nōnūqꝫ pietas p di cultū accipi solet vt ptꝫ p Aug. li. x. de ci. di. c. i. Et qꝛ ↄsāguinei ab eodē parēte pcesse re teste Pho li. 8. Ethi. ideo noie ↄsāguineorꝫ parētes. ꝛ noie pentū etiā ↄsāguinei itelligūt. noie qꝫ patrie cōciues ptinent. Discipuli s

Tullius.

Parentes esse colendos quartū pceptū decalogi indicat.vbi ideo fortasse lō
geuitas vite pmittit:q2 illis cultus exhibet a quib9 nobis vita cōmunicat
Ma. Probe.Consistit aūt parentū cultus in reuerentia:obediētia:z necessi
tatis cura. Di. Extrema pietatis que sunt. Ma. Que a medio recedunt
p excessuz qdem si parentes deo in dilectione pponimus.p defectū vo si in
tuitu dei pentes etiā in necessitate ↄstitutos relinqmus:intrādo.s.religiōez.
Thomas.2a nā hoc nō expedit fm sanctū Thomā.Si aūt parentes in necessitate nō sūt
2e.q.c.i.ar. licitū est z pietas.teste diuo Hieronī.in epla ad Eliodoz.p calcatū inqt per Hiero
quarto. ge prēm:p calcatā perge matrē ad vexilla crucis euola summū pietatis ge
nus est in hac re fuisse crudelem.Amplius aūt cū psone in dignitate cōsti
tute gubernationis z discipline nostre curā gerant: ptes nō inepte dicūtur
Ideoq z ipis cultus quidā exhibendus est:quē virtutes:obsuantia:z obe
Guilhel. diētia ↄtinent.Est eni fm Guilhelmū Parisieū.Obedientia obsuantia fm
regulā sacte scripture maiorib9 qbuscūq debita.Obseruātia aūt vt Tullius Tullius
ait.Est p quā hoies aliq dignitatē pcellētes cultu z honore dignāt.Hic cul
tus dulia dici potest.dulis eni dicit suitus p quē exhibet honor supioribus.
Honor aūt vt ait Aristo.4. Ethico.est exhibitio reuerētie in signū virtutis. Phs.
virtutis quidē in honorato:vel in eo cui9 vices gerit existētis.Hinc z plati vicio
si honorari possūt:imo ad hac princeps aplo2 petrus admonet dicēs.Subdi i.Petr
ti estote.z sequit.nō tm̄ bonis z modestis sed etiā discolis.Ex pcedentib9 faci
le est z illis virtutib9 ↄtraria assignare. Di. Facillimū. Ma. Sicut aūt pē
tib9 p pietatē:supiorib9 p obseruātiā z obediētiā quē debemus honorē reddi
mus:sic benefactorib9 p gratitudinē vices rependim9. Est eni gratitudo fm Tullius
Tulliū q amicitia2 z officio2 alterius memoria z remunerādi volūtas cōti
net.Notāter aūt de memoria mētionē facit.nā vt ait Seneca li.3.de bñficijs Senec
Ingrat9 est q bñficiū se accepisse negat qd accepit. Ingrat9 est qui dissimulat
Ingrat9 est qui nō reddit.Ingratissim9 oim q est oblitus.Volūtas aūt in de
finitione data ponit.nā idē ait.Gratitudo est minus grata si sit coacta.Est
aūt in reddēdo bñficiū sūmope cauēdū ne citi9 reddat:aut plus debito dif
ferat.nā in his extremū ē gratitudinis p excessū. Sic in nō reddēdo alte2 ex
tremū est (ingratitudo sc3) p defectū.Plura de gratitudine z eius ↄtrarijs Aplus
induci possunt:que epitomatis breuitas excludit.Verūtm̄ id faciendū vtilissi thessal
mū est.vt deo in oib9 z sp grati simus:ab eo eni quicqd habem9 accepim9
teste aplo.i.ad Co2.4.Quid habes qd nō accepisti:q.d.nihil. In oib9 igit
gracias agere alio loco docuit. Di. Nunc vindicationem exponas.

De vindicta Crudelitate/z Neglientia vitijs oppositis. De penitentia z Epikeia. Capitulū.XXVIII. Ma.

Tullius

Vindicatio (auctore tullio)est p quā vis seu iniuria z oē q obscu
rū est.i.iniuriosū defendēdo z vlciscendo ppulsat.Necessaria est hec
virtus in ptāte cōstitutis:verūtm̄ opepreciū est vt intētio vindicant
ferat pncipaliter ad bonū p vindictā pcurandū.vic3 vl ad emēdati
onē peccāt vl saltē ad cohibitionē eius:z quietē alio2:iusticie cōsuationē et Apls
dei honorē.nā vt ait apls.Minister dei est qcūq vindex est in irā ei q malū man.
facit.z hoc accepta a deo ptāte:z iā dicta intētione.qm̄ qui alia intētiōe vin
dicat:nō vindictā que virt9 est:sed alterū ei9 extremū qd seuitia siue crudeli
tas dr exercet.Sic q negligēs est corrigēdo subditos:alte2 ei9 extremū ample
ctit qd negligētia dici pōt. Qui aūt ppria auctoritate vīdicare psumit:sibi

vsurpat qđ dei est. Ait eñi dñs. Mihi vindictā siue mea est vltio: ⁊ ego retri
buā eis in tempe. Huic virtuti altera coheret: quā pniam dicim9: nō eā q̄
sacramentū est: sed q̄ virt9 moralis est. Sicut eñi vindicatio mala in alijs pu
nit. sic penitētia in seipa malefacta corrigit. Est eñi vt ait Augu. q̄dam ira- Augu. de
scentis vindicta puniens in se qđ dolet cōmisisse. Euenire solet aūt sepius pe. dis. 3. pa-
vt in vlciscēdis ⁊ vindicādis iniurijs: de quib9 prudens ɔsiliari hꝫ leges ex- ra. pnia.
presse nō sint. ꝑpter causas speciales de nouo emergētes. Necessaria ē igit̃
ꝟtus prudentē circa hmōi dirigens. Di. Et hāc Gnomin cū de prudentia
ageret̃ nominasti. Ma. Tenacis es memorię: si etiaꝫ meministi virtutem
quandā iudicium Gnomin exequentē ibidem exp̄ssam. Di. Memini. nam
epikeia est nomē eius. Ma. Probe. Di. Hic ne latius de hac disserere cō
tendis? Ma. Non est necessariū: nisi fortasse eius descriptio p̄termissa sit.
Est eñi Epikeia habit9 directiuus legis: vbi lex deficit ꝑpter aliquē casum
pticularem. Nōnunq̄ȝ etiā verba legis p̄termittit. si incōueniens sequeretur
⁊ attendit ad intentionē legislatoris que semꝑ est ad vtilitatē reip. Ideoq̄ȝ
argui non potest ꝑ regulā iuris que dicit. Certum est ꝙ eis cōmittit in legē
quę verba legis amplectens cōtra legis nitit̃ voluntatē. Di. Sed dic quę
so vnde hoc nomen habet? Ma. Ab epi quod est supra. ⁊ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ
iusticia. Di. Ad alia stilum verte.

De Veritate: Mendacio: Jactantia: Jronia: Simulatione: ⁊ Hypocrisi vitijs veritati oppositis. Cap. XXIX. Ma.

Uę sequit̃ inter virtutes iusticie ɔiunctas: veritas dicit̃. vna ð vir
tutib9 moralib9. Di. Huius diffinitionē afferas. Ma. Ueritas vt
Tullius ait. Est ꝑ quā imutata quę sunt: aut ante fuerūt: aut fu-
tura sunt dicunt̃. Jn actibus quippe humanis quib9 hoīes. verbo
factoq̄ȝ cōmunicant mediū tenere laudabile est. Qui ergo nec verbo nec fa-
cto maiora vel minora de seip̄o dicit: aut recognoscit quę sint: verax dicit̃
a veritate ꝟtute iam definita. Sub hac simplicitas vt excludit duplicitateꝫ
cordis ⁊ dolum: silr ⁊ fidelitas que ɔsistit in reddendo ꝑmissa cōtinent̃. Ue-
rūtamen vt ait Jsidorus in malis ꝑmissis fidē rescindere licet. nec tñ veri
tas est ī dictis de seip̄o: sed etiā de alijs. vt data innuit definitio quę cōmu
nis est. Di. Extrema aūt quę sunt? Ma. Jactantia ⁊ Jronia siue Jrrisio
Hinc iactator ⁊ irrisor vel iron dicunt̃ q̄ dictis laborant vitijs. Jactator ma
iora de se ꝟbis ⁊ factis fingit q̄ȝ sint in eo. aut ꝑpter gl'iam aut lucrū: aut
q2 talis est. Jron vilia ⁊ minora de se dicit q̄ȝ in eo existant: vilia nēpe q̄ in
se nō cognoscit de se dicit: ⁊ maiora quę ī ꝑsona sua scit de seip̄o negat. Nō
est igit̃ Jron q̄ vilia de se dicit q̄ in se cognoscit: aut maiora obticēs nō tñ
negās minora: quę etiā ī se scit dicit. Quia ꝟo dictū est veritatē etiā ad ex-
tranea ptinere: ſm hoc aliud oppositū cōmunius iā dicta includens eidem
assignat̃. Di. Quod? Ma. Mendaciū qđ quidē triplex esse distinguitur.
vicꝫ iocosuꝫ qđ fit grā ludi ⁊ risus. officiosuꝫ qđ fit vtilitatū causa. ⁊ pniciosū
qđ fit aīo fallendi alterū vt ei noceat. Sub his cōtinent̃ octo spēs ab Au- Augu. 22. q.
gu. li. ɔtra mendaciū enumerate. Simulatio quoq̄ȝ mendaciū est in exterioꝝ 2. primū.
signis factoꝝ ɔsistens ſm Thomā. sub hac etiā Hypocrisis continet̃. q2 simu
latio q̄dam est qua quis fingit se ꝑsonā alterius. vt peccator fingit se ꝑsonā
iusti. Est tamē quedā simulatio quę interdū est vtilis. vt ait sctūs Hierony.
vt ꝙ Christus se longius ire finxit discipulis euntib9 in Emaus.

De amicitia siue affabilitate: Discolia: Adulatione. De amicicia ꝛ generibus ac ꝓprietatibꝫ eiusdem. Cap.XXX. Ma.

Abitꝰ aūt quo se aliquis delectabilē alijs ꝟbis factis ue exhibꝫ: in his que seriose sūt Amicitia: vel magis ꝓprie affabilitas dicit. Hinc amicꝰ siue affabilis: qui cūctos grate alloquit. vt eos delectet ꝛ neminē cōtristet: scit em̄ ꝯformare se moribꝫ diuersoꝝ. Di. Extrema huius que sunt? Ma. Placiditas ꝛ discolia. Nā qui affando abūdat tantū vt delectet: placidus est. Si aūt hoc causa lucri faciat. blāditor siue adulator dici solet. Qui aūt affādo deficit: neminē ꝟbis aut facto delectat ꝗnimo eos cuꝫ quibꝫ cōuersat: ꝯtristari nō veret litigiosus siue discolus recte noīatur: nec hō dici meretur. Est em̄ hō naturalr anīal sociale. societas autē sine affabilitate ꝯseruari nequit. Di. Qua rōne illos ꝟtuosos asseris q̄ affando hoībꝫ placent: cū scꝓtura hmōi rephēdat:

Ait em̄ regius ꝓpheta in Psalmo quinquagesiimosecūdo. Deus dissipat ossa eoꝝ qui hoībus placent. Et Sapiens. Ante sermonē non laudes virū. Et rursus. ante mortem nō laudes hoīem. Ma. Scriptura īmoderatam affabilitatē respuit ex qua aliq̄d mali sequi pōt. moderatā vero cōmendat alio loco dicens. Cōgregationi pauperū affabilē te facito. Di. Qua de re hanc virtutē magis ꝓprie affabilitatē q̄ꝫ amicitiā noīatā asseruisti? Ma. Quia ꝓprie factis aut verbis exterioribꝫ ostendit. si etiā affectu veri amoris mens nō afficit: ꝛ ad oēs notos ꝛ ignotos exercit. Amor aūt qui in affectu est: ꝓprie amicitia dicit. ꝛ hec a Philosopho libro octauo ꝛ nono Ethicoꝝ describit. Di. Quomodo? Ma. Amicitia est beniuolētia mutua nō latēs ratione boni. In hac definitione beniuolētia genus est. Mutua ꝑ differentia additur. q꞉ debet esse readamatio amati: qui etiā se ab alio amari scire de-

bet. Ideo adiūgitur nō latens: sed patens ⁊ manifesta nō verbo aut lingua
tantū: sed opere ⁊ veritate. vt Iohānes admonet dicens. Non diligamꝰ verbo
aut lingua: sed opere ⁊ veritate. nam qui aliter amat: amicus solo nomine
est: inquit sapiens. Per vltimā clausula definitionis qua dicit rationē boni
finis ⁊ cause amicitię ponunt. que sunt bonū vel vtile vel delectabile vel ho-
nestū. ⁊ ꝓm hec tria bona tria amicitię gña distinguūtur. Prima duo gña Eccl.
sicut cito oriunt: sic cito facileq̄ dissoluunt: cessante scꝫ bono delectabili vel
vtili. vñ Sap. ait. Si largior ei fueris assumet te: ⁊ si nō habueris relinquet
te. Amicitia vero que est ꝓpter bonū honestū (qđ est virtus) vt oriat lōgiore
indiget experientia ⁊ difficilius soluit. Tullio nāq̄ attestante li. de natura de
orū. Nihil est ꝟtute amabilius. nihil qđ magis alliciat ad diligendū: cum ꝓ
pter veritatē ⁊ ꝓbitatē etiā quos nunq̄ vidimus diligamꝰ. Unde ⁊ idē ait
libro officiorꝫ. Omniū societatū nulla p̄stantior: nulla firmior q̄ cū viri boni
moribꝫ similes sunt familiaritate coniuncti. Di. Qualiter aūt soluit ami-
citia? Ma. Si alter in viciū incorrigibile ceciderit: aut vltra aliū in virtu-
te multū ꝓfecerit aut in sublimiori officio in statu cōstitutus fuerit: aut lō
gius diutiusq̄ sine spe reuertendi absentauerit. Proprius eñ amicitię actus
est cōuiuere delectabiliter ⁊ vnanimiter: qꝛ amicorꝫ idem velle idē nolle est.
inq̄t Cicero. Et rursus amicitiā definiens ait. Amicitia est rerū humanarū
⁊ diuinarū cū beniuolentia ⁊ charitate cōsensio. Amicorꝫ insuꝑ oīa debēt
esse cōia. xij. q. i. dilectissimis. Amor etiā verus amantē in amatū transfert.
Ideo verus amicus est alter ipe. vñ Seneca Si aliquē amicū existimas cui
nō tantū vis quantū tibi vehemēter erras. Et Aristophanes dicebat hanc
esse amicorꝫ conditionē: vt vnus esse vellet alter vel in alterō. Alludens huic
Iohānes apl's ait. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deꝰ in eo. Et qđ
Paulus dr. Qui adheret deo vnus spūs est. In oībꝫ quoq̄ (vt ait plato)
similitudo est amica. In casibꝫ aūt assignat similitudo deficit: ⁊ cetera q̄ iam di-
cta sunt esse definiūt. Di. Res p̄ciosa est vera amicitia. Ma. Etiā fili. nā
vt ait Sapiens. Amico fideli nulla est cōparatio. Non solū aūt amicitia res
p̄ciosa est: sed vite humane necessaria. vt habet Aristo. viij. Ethi. ⁊ Sapiens
testat dicens. Ue soli: q̄m si ceciderit nō habet subleuantē. Subleuat autē
amicus diues pauperē in necessarijs subueniendo: ⁊ pauꝑ diuitem ꝓtegen-
do: iuuenis senem fouendo ⁊ cōsolando: senex aūt iuuenem a via mala reuo
cando. Qđ nimiū cōsiderans Quintilianus declamationū li. v. dixit. Non re
perio quid in rebꝫ humanis excogitauerit natura p̄stantius amicitia. Et
Tullius li. de amacitia. Oībꝫ inquit rebꝫ humanis amicitia p̄ponenda est
nihil eñ est tam nature aptum tāq̄ cōueniens ad res secūdas vl' aduersas
q̄ amacitia. Illas ac plerasq̄ alias amacitię ꝓprietates antiquitꝰ apud
Romanos pictura amacitię demonstrabat. Di. Cuiusmodi? Ma. Depin
gebat iuuenis forma discooperta capite q̄ erat tunica rudi induta: in cuꝰ
fimbria scriptū erat mors ⁊ vita: in fronte ęstas et hyems: habebatq̄ latus
apertum vsq̄ ad cor: ⁊ brachium inclinatū: digito cor ostendens: ibi scriptū
erat longe ⁊ ꝓpe. Di. Edissere quęso singulorꝫ ꝟcationem. Ma. Forma
iuuenalis indicat amicitiā semꝑ recentem: nullaq̄ tempꝛis diuturnitate te
pescentem. Nudum caput vt oībus pateat: ⁊ amicus nullo vnq̄ tempore
amicū suū publice confiteri erubeat. Rude autē indumentū ostendit. vt ami
cus nulla ardua extremamq̄ inopiam ꝓ amico subire non recuset. Uita et
mors in vestimento scribuntur: nam qui vere diligit: vsq̄ ad mortē amat.
Estas ⁊ hyems. qꝛ ⁊ in ꝓsperis ⁊ in aduersis eq̄ amicitiā seruat. Latus ap-
tum habet vsq̄ ad cor: qꝛ nihil amico celat. Brachiū inclinat ⁊ digito cor
ostendit. vt opus cordi: ⁊ cor verbis correspondeat. Longe ⁊ prope scriptū est.

qr vera amicitia nullo tempe aboletur: nullaue locoꝝ intercapedine amicū separat. Di. Beatus cui p omē viuendi spaciū taliusmodi amicus aderit. Ma. Eregione ꝟo miser solus ab omni fideli societate alienus nā vt ait Valerius maxim᷒.li.4. Deserta est vita hoīs:nullius amicitię cincta ꝑsidio . et Valer
Seneca. Seneca ad Lucillū. Nullius boni sine socio iocunda est possessio. Di. Manifesta sūt hec:ad reliq̄ ꝓperemus. Ma. Affabilitati vicina est Eutropelia:mediū in iocosis ꝟbis vel factis cōstituēs.magis tn̄ ꝓprie tēperantie cohęrens:ideo tractatū illius in eū locū vbi de tēpantia aget reseruam᷒. Di. Optime. Nūc igit liberalitatē iter ꝟtutes iusticie vicinas ꝯnūeratā edisseras.

De Liberalitate:Auaritia:ꝛ ꝑdigalitate vitijs oppositis insuper de misericordia ꝛ eius extremis. Cap.XXXI. Ma.

liberalitas
Pecunia Liberalitas affectū animi ad pecunias moderat. Pecunias aūt vt ait phs.4.eth.omnia dicim᷒ quoꝝ dignitas nūmismate mensurat vt sunt oīa que possidet hō in diuitijs. Dicit aūt pecunia a pecore.antiq̄ eni habebāt in pecorib᷒ qd habebāt.inq̄t Augu.li.de doctrina chr̄iana.ꝛ canon. Qui ḡ pecunias dat quib᷒ oportet:qn̄ vbi ꝛc.delectabiliter:nec in dādo tristat. liberal' dr̄ tali mō etiā pecunias a suis possessionib᷒ recipit:vt alijs dare habeat:dat tn̄ libenti᷒ q̄ȝ recipiat.qr dare est difficilius ꝛ sic ꝟtuosius q̄ȝ recipere.vt pꝫ testimonio christi dicent. Beatius est dare q̄ȝ recipere. ꝛ Ouidius Crede mihi res ē ingeniosa dare. Di. Extrema hui᷒ que sunt. Ma. Auaritia ꝛ ꝑdigalitas. Auaritia nempe vt Tullius ait est inordinat᷒ amor habendi. Consistit aūt in trib᷒:in appetendo:acq̄rendo ꝛ retinendo. Prima ꝓhibet. Exod.xx. Nō cōcupisces rē proximi tui. Scd̄a fit furto vsura rapina ludo illicito fraude ꝑiurio: mēdatio ꝛ similib᷒ a scripturis nō mō diuinis sed et legib᷒ impialib᷒ ꝓhibitis. Nam vt inquit Tulli᷒ li.2.officioꝝ. Nullū viciū deterius est auaritia:ꝑsertim in ṗncipib᷒ ꝛ rē pub.gubernantib᷒. Tertius que aptius liberalitati opponit. tenacitas dici solet.ꝛ vt hui᷒ vitij imanitatē Doctores sancti ostendāt: Auaritiā oīm maloꝝ radicē appellāt.vt pꝫ per Augu.de ci.li.i.c.x. Idem sentit b.Grego.47.dist.bonoꝝ auctor.29.dist. Hec ergo de pe.dist.ij.qr ꝛ Apls ad Thimo.6.sola hec crescit in senib᷒ vitijs declinātib᷒.nec hui᷒ crementi est finis aut numerus. Iuuenal. Crescit amor nūmi q̄tūȝ pecunia crescit.ꝛ Ouid. Creuerūt ꝛ opes ꝛ opū furiosa libido.ꝛ cū possideāt plā:plura petunt. Sic quib᷒ intumuit suffusa:venter ab vnda. Quo plus sūt pote plus sitiunt aquę. Et Sapiens Eccl.5. Auarus nō implet pecunia:ꝛ q̄ amat diuitias fructū nō capiet ex eis. Idem Horatius diuitib᷒ improperat dicēs. Quid iuuat imensuȝ te argenti pondus ꝛ auri. Furtim defossa timidū deponere terra. Et rursus Sapiens. Cuncti dies eius(scꝫ diuitis)pleni sunt laborib᷒ ꝛ erūnis:nec p noctē mente quiescit. Et alibi. Auaro nihil est scelestius. Ob id ait. Virgi. Q̄d nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames:ꝛ Lucanus li.3. Ferrū morteq̄ȝ timere auri nescit amor. Semp eni(vt inq̄t Horatius in eplīs)auarus eget. Ipsi nāq̄ȝ tam deest qd hꝫ q̄ȝ quod nō hꝫ.ait Quintilian᷒ ꝛ Boetius li.3.ꝯsolatiōis phice. Auaritie nihil satis est.ꝛ vt testat Seneca ad Lucillum. Cū cetera vitia cū senescente hoīe senescant sola auaritia iuuenescit.ꝛ vt addit Asculanus sp virides frondes seruat. Di. Sufficiēter ad ꝑsens pestifere tenacitatis aculeos ostendisti. ad aliud liberalitatis extremū queso ſmonē vertas. Ma. Secundum Liberalitatis extremum prodigalitas est: in hoc a virtutis medio recedens qr dat etiā vbi: cui ꝛ qn̄:non oportet. Multis

Augu | Auar | triplo | Exo | Aug | Greg | Apls | Iuue | Oui | infa | Ecc | Hor | in se | Ecc | Virg | Luc | Hor | Qui | Boe | Sen | Ascu

igitur.(vt inquit Aristo.)ꝓdigus.ꝓdest ⁊ facile sanat̄:cū eñ omnia effuderit Seneca.
cessabit:sed hoc viciosū esse.s.Ambro.li.offi.insinuat.Insuper q̄liter liberali- auscultat.
tas seruatis debitis circūstātijs p medium secure ꝓgrediat̄:copiose demōstrat
Di. Ita me in ca.nō satis dis.86.legisse memini sed ni fallar.Liberalitatē
nōnunq̄ misericordiam vocat. Ma. Haud falleris.Mia eñ ⁊ si sit effectus Miscdia.
charitatis in actu tñ exteriore similitudinē h; cū liberalitate.Huic q̄tū ad ac
tum q̄ est dare opponit̄ obduratio.q̄tū ad actū qui est misereri cōtrariat̄ in
uidia.Mic longior tractatus theologie reseruandus est.

De magnificētia/Bannausia/⁊ ꝑuificētia vitijs oppositis ⁊ quō magnificētia etiā reꝑit̄ in pauꝑib⁹. Ca.XXXII. Ma.

Iberalitati p additōes Magnificētia ꝓxima est.liberalitas nāq̄ Magnificētia.
cōes,vsū pecunie respicit:magnificētia magnū sūptū ipi⁹ attēdit
Magnific⁹ eq̄dē ꝓmpte delectabiliter:vbi ⁊ q̄n:opter magnos sū Luce.14.
ptus facit attēta sūptuū ⁊ opis circa q̄d expēdēdi sunt ꝓportiōe
iuxta Dñi vocē.Quis ex vobis volens turrē edificare nō ꝑus.se-
dens cōputat sumpt⁹ q̄ necessarij sunt si habeat ad ꝑficiēdū. Vñ principali-
ter hec ꝟtus locū h; respectu rerū cōium ⁊ diuinaꝝ.vtputa circa edificatiōes
tēploꝝ ecclīaꝝ ⁊ hospitalioꝝ:nec vt ait phs.4.Eth.Magnific⁹ sumptuosus aristoteles
est circa seipm.nisi in his q̄ sine solēnitate licite fieri nō pñt.vtputa in nup-
tijs intronisatiōib; ⁊ silib;. Di. Regia videt̄ hec ꝟtus:⁊ paucis accōmoda-
tus actus eius. Ma. Sane dicis.diuitib; eñ ⁊ potētib;(ait Ambro.)supa-
būdātia dat̄ a deo:vt meritū bone dispensatōis acq̄rant.Quantū ꝟo ad ha ambro.
bitū ⁊ interiorē actū q̄ est electio interior.hec ꝟtus etiā pauꝑib; inesse reꝑit̄:
vñ ⁊ Dñs mulierē pauꝑculā q̄ in gazophilatiū misit duo era minuta pl⁹ ob- Luce.19.
tulisse q̄ diuites cōmendauit.Et illō Tullius innuere visus est:cū ait:Ma-
gnificētia est rerū magnarū ⁊ excelsarū cū animi quadā ampla ⁊ splendida
ꝓpōne cogitatio atq̄ admīstratio. vt cogitatio referat̄ ad actū interiorem ⁊ tullius
admīstratio ad exteriorē. Di. Extrema huius q̄ sunt? Ma. Bānausia in retho.
(quā nos ꝯsumptionem dicere possumus)⁊ ꝑuificētia Bānausus eñ multa
ꝯsumit inutiliter vbi ⁊ q̄n nō oportet:ad instar fornacis oīa ꝯsumētis vnde
nomē traxit.Paruific⁹ ꝟo estimat se sp plus fecisse q̄ oportet.Vñ interdum
ꝓpter ꝑuū q̄d exponere nō vult operis magni dignitatē totā ꝑdit aut dimi-
nuit.Ne te lateat magnificētiā in ter/eas q̄ fortitudini anumerant̄ cōnume
rari.quia etiam tendit in aliq̄d arduum sicut fortitudo.

De Fortitudine ⁊ q̄liter etiā in beatis martirib⁹ fuerit. De Timiditate ⁊ audacia vicijs oppositis.īsuꝑ de virtutib⁹ fortitu dini annexis. Capitulum.XXXIII. Di.

Am igit̄ fortitudinis tractatū agrediamur. Ma. Fortitudo fortitudo.
ꝟtus est moral̄ ⁊ cardinalis:nō fortitudo corpis sed ani. Il-
lam eñ ⁊ bestias hr̄e cernimus.⁊ hoīes bestiales inq̄b; ꝟtutis
nō est locus.Hāc aūt hoīes tñ qui animi passiōes. Audaciā
sc; ⁊ timorē circa pericula moderāt̄.Est eñ fortitudo.vt inquit
Phs medietas circa timores ⁊ audacias.Fortis eq̄dē in trepidus ⁊ delectabi martyres
liter t̄ribilia īminētia aggredit̄.vel illata sustinet ꝓpter bonū rōnis. Maxi- fortes
me aūt in bello vbi bonū cōe ⁊ sal⁹ reipub.tuet̄ ⁊ maximū terribiliū q̄d est ad heb .xi.
mors expectat̄.Hāc ꝟtutē q̄nti fecerint ⁊ excoluerīt veteriores ferme oēs hi-
storie clamitant.Hac ꝑmaxime claruere milites xp̄i: Scti martires:q̄ vt ait
Apl's ad Hebreos.xi.in testimoniū fidei fortes facti sunt in bello:obduraute

rūt ora leonū extinxerūt impetū ignis:effugarūt aciē gladij.castra ꝟtern̄t exteroꝝ.alij distenti sunt nō suscipiētes redemptionē alij ꝟo ludibria ⁊ ꝟbera expti insup ⁊ vincula.⁊ carceres lapidati sūt:secti sūt tentati sunt:in occisione gladij mortui sunt.Nec tm̄ oēs martyres censent̄ qui talia patiunt̄. sed q̄ ex charitate ⁊ cā fidei talia subierunt. Di. Extrema fortitudinis q̄ sunt? Ma. Timiditas ⁊ audacia. Di. Timiditas quid est? Ma. Est passio appetit⁹ succūbēs circa terribile.Timidus em̄ sive moll' refugit huiusce modi aggredi ⁊ sustinere eo ꝙ sibi videat̄ītolerabile.Strenu⁹ aūt honestos labores hilariter adit.timidus ab aggressis retrocedit.Hęc passio animum multū cruciat:excedit em̄(inq̄t Quintilianus)oēm calamitatē diebꝫ ac noctibꝫ timere. Di. Audacia q̄d est? Ma. Est passio appetit⁹ ꝯsurgēs circa terribilia.Hāc fortitudo tpat.dū bonū ꝯsequēs ⁊ circūstantias act⁹ prudenter pēsat.sepius em̄ audax siue ꝑtinax sine rōne more feraꝝ maximis ꝑiculis se ingerit.vñ ꝟtute nō pollet sed vitio tēmeritat̄ intumescit.q̄ vt tullius ait li.i.art̄ noue Rheto.Est animi incōsiderata doloꝝ ꝑpessione gladiatoria ꝑiculoꝝ susceptio.Et hoc quidē ob modica:aut etiā nulla bōa nō amore ꝟtut̄:sed īanis glīe.Ido nō ab re supbꝫ dici pōt:q̄a frequēter inimicū humilē aut deiectū ꝯoccisfaciēt̄ inconsiderate aīo tumido aggredit̄ sicut Golias Dauid:a quo iusto dei iudicio interijt.Nā vt ait q̄dā. Parca necat morsu spaciosum vipera taurū.A cane nō magno sępe tenet̄ aper.Qui aūt vera ꝟtutę fortis est.nec temere nec inconsulte timet.ait diuus Augu.⁊ hiero.super Johelem.Justi ⁊ fort̄ viri est nec aduersis frangi:nec ꝓsperis subleuari:sed in vtroqꝫ moderate conseruari. Di. Nunquid hęc virt⁹ cū cardinalis sit annexas alias habet? Ma. Habet quas commemorauim⁹:scilicet patientiam:ꝑseuerantiā:magnificentiā ⁊ magnimitatem. Di. De his quoqꝫ pauca subiungas.

De Magnanimitate.⁊ quō nō ē cōtraria hūilitati.de ꝓprietatib⁹ magnani.de ꝓsūptione et pusillanitate vicijs oppositis Ca

Jrca actū fortitudinis q̄ est ꝑicula aggredi necessari⁹ ē anim⁹ ꝓmpt⁹:ad quē adiuuat fiducia:q̄ꝫ pauloāte definiuim⁹:sub q̄ ⁊ Magnaimitas exp̄mit̄.Magnanimitas em̄:vt est q̄si ꝑs fortitudinis:est.spōtanea difficiliū aggressio.necesse ē etiā ne anim⁹ ab īcept̄ deficiat.ad'ꝙ magnificētia ꝯducit.Est em̄ gl'iosa q̄dā aīi claritudo pulchre res arduas administrās.i.exeq̄ns.⁊ Macrobius de sōno Scipiōis.Magnificētia est negocioꝝ difficiliū ⁊ p̄claroꝝ ꝯsumatio sic accepte magnificētia ⁊ magnanimitas.vt sunt circa res arduas ⁊ mort̄ ꝑicula:q̄si ꝑtes sūt fortitudinis:ſꝫ vt sūt circa alias materias arduas.vtpura magnificētia circa magnos sūpt⁹.⁊ magnanimitas circa magnos honores ꝟtutes sūt morales ⁊ sp̄eales fortitudini tm̄ vt p̄ncipali ꝯnexe. Di. Pauloante de magnificētia dictū recolo:hic magnanimitatē describas. Mag. Magnanimitas dicit̄ q̄si magnoꝝ:siue ad magna aīositas.Maxim aūt q̄d ī vsum hōis inter exteriora venit est honor.hūc em̄ deo adhibem⁹ nihil maius hñtes.Honor in signū ꝟtut̄ exhibet̄:is aūt cui honor exhibet̄ excedere pōt ⁊ deficere aut medio mō se hr̄e:⁊ tūc magnanim⁹ appellat̄.q̄ magnis honoribꝫ q̄bꝫ ob magnitudinē donoꝝ dei ⁊ virtutū dignus est.dignificat se ⁊ q̄ñ optet. Di. Nec hoc ꝟtuosū videt̄.Hūilitas em̄ q̄ mr̄ ꝟtutū ⁊ custos est:talia ꝯtēnit. Ma. Hęc ꝯria nō sūt.Magnanim⁹ em̄ ꝯsiderat̄ donis dei ad ꝑfecta ꝟtut̄ opa rēdit:⁊ honores ī signū taliū exhibitos nō respuit.Hūilis ꝟo defectibꝫ ꝓprijs pēsat̄ seipm̄ cōtēnit.Magnanim⁹ viciosos ⁊ a ꝟtutibꝫ deuiātes despicit.Hūil' defect⁹ alioꝝ obliuiscēs bona tm̄(si q̄ sūt)īspicit.⁊

his cõpaẗ ad defectus ꝓprios se ceteris inferiorẽ existimat. Et vtrũq₃ ꝓtuo sum est. vt rex Dauid vno versiculo inducat dicens. Ad nihilũ deductus est in cõspectu eius (scꝫ magnanimi) malignus. Timẽtes aũt dñm glorificat (s. ipse humilis) Est autẽ si diligẽter animaduerteris: magnanimus scd̃m oẽs virtutes pfectus: alias eñ non esset magnis honoribꝫ dign⁹. Hũc phs a quibusdã ꝓprietatibꝫ cognoscendũ describit. Est eñ pmo motu lentus ꝛ voce grauis: quia nõ circa multa discurrit: sed circa magna tñ intendit. Scd̃o est bñficij imemor: qꝛ ꝑ beneficio gratias accepto non vult alijs subdi: imo magis gaudet in potiore vices rependere. Tertio vtiẗ ironia qꝛ inferioribus non totã suã magnitudinẽ ostẽdit: ſꝫ maioribꝫ tãtũ. Quarto nõ cõuiuit alijs qꝛ adulationẽ deuitat: ideo multitudini se nõ imisceat ſꝫ: ſꝫ qñ ꝛ sic oportet Quinto ꝓponit infructuosa fructuosis. i. honesta q̃ ad aliã necessitatẽ nõ ordinanẗ: ꝓponit vtilibꝫ q̃ ad alias necessitates ꝓsunt ꝛ fructificãt. Hinc Themistocles dũ de marito filię sue quereret an pauperẽ ꝛ virtutibꝫ ornatũ vel locupletẽ ꝛ parũ ꝓbatũ hr̃e vellet: respondit. Malo virũ pecunia indigẽtem q̃ pecuniã viro. Di. Extrema huius quę sunt? Ma. Presumptio ꝛ pusillanimitas. Presumptuosus nãq₃ ad maiora tendit q̃ sibi cõueniant: aut q̃rit honorari ex bonis fortunę: quibꝫ ꝓprie honor nullus debeẗ. Hinc etiam ambitiosus dr̃: amans primos ambitus in conuiuijs. Pusillanimitas vero recusat in id tendere qd̃ ei cõmensuratũ est ꝛ respuit honores quibꝫ dignus est. id frequenter ex accidia ꝓuenit. vñ ꝛ piger ſuus merito a dño suo cuius pecuniã abscondens nihil negociatus est repręhendiẗ. vt scribit Mattheus c. xxv. Magnanim⁹ aũt ꝑ mediũ hoꝝ tutissimus ibit: honores qbꝫ dign⁹ est accipit: ꝛ illos in deũ (a quo dona ꝓpter quę honoraẗ hꝫ) refert dicens. Non nobis dñe nõ nobis: sed noĩ tuo da gloriã. Sicut aũt magnificentię q̃ est circa magnos sumptus: liberalitas iungiẗ q̃ est circa cões sumptus: sic magnanimitati circa honores magnos cõsistẽte Euphilothimia iungiẗ.

psal. i4.
Propetates magnani.
Themistocles.
Presumptuosus
Pusillanimis.
Mat. 25.
psal. ii4.

De Euphilothimia. Cap. XXXV. Disci.

Euphilothimia q̃ virtus est? Ma. Que modũ circa acceptiões honoris cõis debiti cõstituit. dicta a philos qd̃ est amor ꝛ thimos debit⁹. hic euphilothimi⁹. i. debiti honoris ęqu⁹ amator. Di. Extrema illi⁹ q̃ sunt? Ma. Philothimia ꝛ aphilothimia. Hinc philothimi⁹. i. amator honoris etiã sibi nõ debiti. Et aphilotim⁹ etiã debitos honores nõ diligens. Hoc aũt si vitiũ sit mortale: in domo dñi tñ humilitaẗ vestigia sequi poterit: si iste honoris cõtempt⁹ ex cõsideratiõe ꝓprioꝝ defectuũ ꝓcesserit. Alia quę circa imaginationem occurrũt vicia circa hãc virtutẽ occurrere possunt. ꝛ circa honorẽ cõem. reliqua ꝑcurramus

Euphilothimia

De Perseuerantia/pusillanimitate siue mollicie ꝛ ꝑtinacia. Capitulum. XXXVI. Discipulus.

Consequẽs est vt ꝑseuerãtiã videam⁹. Ma. Perseuerãtia vt Tullio placuit. Est i rõne bñ ꝯsiderata stabil' ꝑpetuaq₃ ꝑmãsio La bori eñ inqt Quitilian⁹ oꝑtet isistere vbi effect⁹ ꝑmittiẗ. Et rursus ꝑseuerãdũ est qꝛ cepim⁹. Di. Quid si vires deficiunt. Ma. Alo tñ (inqt idẽ) ꝑseuerem⁹: Nã teste Ouidio in de põto. Oia deficiũt anim⁹ tñ oia vincit. Ille etiã vires corp⁹ hr̃e facit. Hec virt⁹ fili adeo necessaria est: vt sine ea viriliter aggredi oĩno nihil prosit. sicuti ipa veritas chr̃s testaẗ dicẽs. Nemo mittẽs manũ suã ad aratrũ ꝛ respiciẽs retro (. i. a salo penitẽdi) apt⁹ erit regno di. ꝛ rursus. Qui aũt ꝑseuerauerit vsq₃ i finẽ h salu⁹

Perseuerãtia.
Luce. 9.
Mat. 24.

et Bernhar.ad Januēſes ſcribit nec obſequiū mercedē hꝫ.nec bñficiū grām
Hero. nec laudē fortitudo.⁊ in chr̄ianis(Hiero.di.ad furiā)nō q̄rūt initia ſꝫ finis.
Paul⁹ male icepit ſꝫ male finiuit.Jude laudāt exordia:ſꝫ finis ꝑditōe dam=
nat.Et idē ſup Math.Nō em̄ cepiſſe ꝟtutꝭ eſt: ſꝫ ꝑfeciſſe.cepiſſe em̄ mltorū
eſt.ad culmē āt veniſſe paucoꝝ.Adſtipulat̄ qđ Grego.dt.Multi bñ incipiunt
Gregorius. ⁊ male finiūt.q: nō ꝑſeuerāt.de pe.di.ſ.⁊.pa.mlti.⁊ itē. Incaſſū inq̄t bonum
agit̄ ſi añ t̄minū vite deſerat̄.q: ⁊ fruſtra velocit̄ currit q̄ priuſq̄ ad metas
ꝑueniat deficit.de pe.di.ꝫ.c.Incaſſū.Sꝫ in his q̄d diuti⁹ moror: cū nec tota
dic oī in laudē ꝑſeuerātie adducere queā:ſi etiā mēorie tenerē.Huic opposi=
ta ſunt mollicies ⁊ ꝑtinacia. Mollis triſticijs vincit̄ ⁊ ꝓpter diuturnitatē ⁊
laborē facile ā bono recedit.nā vt ait Therēti⁹ in anđ.ingeniū ē oīm a labo=
phs.6.eth. re ꝓcliue ad libidinē.Pertinax āt pl⁹ q̄ꝫ opꝫtet in ſuo ſenſu ſtat.⁊ illi ſūt freq̄n
ter melācolici.et etiā ſupbi q̄ ſibijp̄is videt̄ ſcioli.q̄b⁊ dr̄.ne innitaris prudētie
tue.et alibi.nolite cē prudētes apđ voſmetip̄os. Di. Sat̄ pꝫ ex his ꝑſeuerā
tie ratio.Patiam videamus.

De patiētia.ſub q̄ cōtinet̄ cōſtātia ⁊ lōganitas.Ca.XXXVII.

Patiētia inq̄t Tullius eſt honeſtatis ſiue vtilitat̄ cauſa rerū ar=
Auguſtin⁹. duaꝝ ac difficiliū volūtaria ac diuturna ꝑpeſſio.Augu.li.de pa=
Gregorius. tiētia inq̄t.Patiā ꝟtus eſt qua mala equo aīo toleram⁹.Greg.
ꝟo ſup Lucā ait.Patiētia eſt aliena mala equanimiter ꝑpeti:⁊
nullo malo aīo in aliquē ad vindictā moueri.Hec vt pluribus
Horatius. edoceri poſſet auctoꝝ teſtimonijs:potior eſt ꝑtiū fortitudinis.vñ Horatius in
odis.Lati⁹ regnes auidū.domādo ſpm̄:q̄ꝫ ſi Libyam remot̄ gadib⁊ iungas:
⁊ vterq̄ꝫ penus Seruiat vni.Gades inſula eſt vbi ſunt colūne herculis inter
Ouidius. Aphricā ⁊ Europā etiā a penis id eſt afris inhabita.⁊ Ouidius de arte.Ce=
de repugnāti:cedēdo victor ab ibis.⁊ moraliſſimus Cato. Quē ſupare potes
Catho interdū vince ferēdo.Si forte hec tibi haud ſatis fecerūt.audi Sapiētē.Me=
lior eſt patiēs viro forti.vbi gloſa.Minor ē victoria vrbes expugnare q̄ꝫ ſeip̄m
vincere.nam teſte Seneca Bis vincit qui ſe vincit:⁊ is interimit̄ q̄ ſuis armis
perit.Huius tam preclare ꝟtut̄ preconia.s. Ciprianus in ep̄la de bono patie.
Ciprianus. lucide explicat dicēs.Patiā eſt q̄ nos deo cōmēdat.⁊ ſeruat.Ip̄a eſt que iram
temperat:liguam refrenat: mentem gubernat pacem cuſtodit diſciplinam
regit:libidinis impetū frangit:timoris violentiā comprimit:incendiū ſimul
tatis extinguit:cohercet potentiā diuitum:inopiam pauperū refouet:tuetur
in virginibus beatam integritatem in viduis laborioſam caſtitatē:in ma=
ritatis indiuiduam charitatem. facit humiles in proſperis: in aduerſis for=
tes:contra iniurias ⁊ contumelias mites.docet delinquentibus cito ignoſce
re.temptatōes expugnat:perſecutiones tolerat: paſſiones et martiria conſu
mat.Ipſa eſt que fidei noſtre fundamenta firmiter ponit: que incrementa
ſpei ſublimiter ꝓuehit.Ipſa facit vt efficiamur filij dei dñ chriſti tolerantiā
imitamur.Hec ille.Hac ſpecie fortitudinis potiſſime milites chriſti vicerunt
a vexillifero ſuo edocti.qui ait.In patiētia veſtra poſſidebit̄ animas veſtras
Luce.xi. Nam hac habita omnia onera leuia videntur.Quintilianus nempe ait.Nul
la pena eſt niſi inuito.et rurſus:nullum habemus niſi ab impatientia dolo
rem.Et ſcđm nōnullos theologos hec non minima cauſa erit cruciat⁹ per=
Conſtantia petui.Sub hac et conſtantia et longanimitas continentur.Eſt em̄ conſtan=
tia vt ex quarto Ethicorum ſumitur ſtabilitas animi firma et in bono
propoſito perſeuerans. ariſt

De tēperātia virtute Cardinali.q̄s tēperat⁹.⁊ q̄ tēperantie ptes Insup de differētia verecūdie erubescentia et honestatis. Capitulum.XXXVIII. Magister.

Ardinaliū virtutū quarta Temperantia dicit.⁊ est(vt ait Aureli⁹ li.de libero arbitrio)affectus coherceens ⁊ cohibēs appetitū ab his reb⁹ q̄ turpiter appetunt.Moderat eni passiōes sensuū gust⁹ ⁊ tactus in his q̄ ad vite spēcieiq; conseruationē necessaria sunt.gustū quidē in cibo p abstinentiā in potu vo p sobrietatē dirigit.Tactū aūt q̄tū ad actus generationis imediatos p castitatē.quantū vero ad consequētes ⁊ accidentales:vt sunt oscula ⁊ amplex⁹ impudici:p pudicitiā cohercet. Tēperatus itaq; dr qui vbi ⁊ qñ optet a delectabilib⁹ abstinet:nec in hoc cōtristat.Plures nāq; necessitate coacti:q: impotentes sunt ⁊ īfirmitate hr̄e nō pñr vel timore pene a delectabilib⁹ abstinēt ⁊ tpari nō sūt q: in abstinēdo tristant. Di. Partes huius si q̄ sunt pter dictas enumera queso. Mag. Tēperantie ptes in triplici differentia constituunt.Quedā tñ subiectiue q̄dā integrales:quedā vo potentiales sunt.Integrales dici possunt sine qb⁹ non est.vt verecūdia siue erubescētia:p q̄ fugimus turpitudinem tēperātie cōtrariā.⁊honestas p q̄ pulchritudinē ⁊ decorē temperātie(quo inter ceteras vtutes emicat)amamus.pter verecundiā eni turpia occulte facimus pter erubescētiā vero talia agere oīno desistimus:⁊ vtrūq; facim⁹ ne vituperium incurramus.vñ Aristoteles.4.Ethico.verecūdiā timorē ingloriationis dicit.Nō tñ spēalis est virtus sed passio laudabilis maxime in iuuenib⁹ pdit eni.vt ait Ambrosius ingenuas natales.vt patet in Sem ⁊ Japhet filijs Noe:qui a uersa facie nudatū patrem tegebant.Honestas vero q̄ a nōnullis modestie cōnectit in quibusdā intantū ascendit vt non timore pene nec vituperij turpia nō faciāt:sed virtut amore ⁊ vicij odio male agere abhorrescant.Hinc Seneca ait.Si scirē deos ignoscituros ⁊ hoies ignoturos deniq; pctm abhorrerē. Di. Tēperātie ptes subiectiue q̄ sunt: Ma. Abstinētia:Sobrietas:Castitas ⁊ pudicitia quas pri⁹ cōmemorauim⁹. Di. Has paulo latius deducas. Ma. Utilissimū ac pnecessarium est:nam vicia his contraria gula sc; ⁊ libido maxime hoies decipiunt sua voluptate(inquit diuus Hieronim⁹)⁊ ea deponere eo difficilius q̄ eis vti ē dulcius.

augustin⁹.

ptes temperantie.

verecundia est passio nō virtus.

De Abstinētia/Sobrietate/Crapula/⁊ Ebrietate Capitulum.XXXIX. Magister

Bstinētia ⁊ sobrietas mutuo se cōplectūt.nā q̄d pderit abstinentia si in cibis tpare ⁊ ebrietate incalescere vino.Nō aūt hic mētionem facimus de abstinētia q̄ ieiuniū ab eccl'ia institutū dici cōsueuit:sed de ea vtute q̄ carnē ⁊ spm in naturis proprijs cōseruat:nō psigēdo horā vel cibi q̄litatē Est aūt natura spūs carni dñari q̄ fieri pōt si abstinētia si sobrietas obseruet.cōtrariū et peius accidit si negligant.Nā vt testat Augustinus.Ebrietas aufert memoriā:dissipat sensum:cōfundit intellectū:cōcitat libidinē:inuoluit linguā:corrūpit sanguinē:oīa mēbra debilitat:vitā diminuit:⁊ oēm salutē exterminat.⁊ Crisostomus.Abūdātia cibo⁊ morbū facit:molestias ingerit:⁊ egritudines gerat:cōputrescere facit corpus humanū:⁊ macerat egritudine diutina:⁊ tunc cū morte crudeli cōsumit.Hieroñ.q̄ ait. Morbi saturitate nimia cōcitant. Et ne forte gulosus doctorib⁹ sanct fidē hr̄e diffidat:ipi in testiōm medicine pfessores assumūt:q̄ hax rerū sit ⁊ artē et experientiā hñt.ait itaq; Hierony.in Aphorismis Ipocrat scriptū ē.Crassa ⁊ obesa corpa:nisi ablatione

abstinētia.

De M.dis. v.me.talis.

Ipocras.

sanguis iminuant in paralisim ꝛ pessima morboꝝ genera crūpere. Et Galie⁹
in exhortatione medicine ait. nec viuere posse diu: nec sanos esse quoꝝ vita et
ars sagina est. Et sapiēs. In multis escis erit infirmitas. Et rursus. Sani
tas est aīe ꝛ corpis sobrius potus. Et Boetius li. ij. ꝯsolationis ꝓbice paucis
minimisqꝫ natura ꝯtenta est: cui⁹ satietatē si supfluis vrgere velis: aut iniu
cūdū fiet ꝙ infuderis aut noxiū. Multa qꝫ mala scrīs Amb. ex crapula hūa
no generi ab antiq̄ euenisse testat. que sumati videri pñt. ca. Sexto die. di.
xxxv. Gula cū regnantē a paradiso expulit. abstinētia ad paradisū errātē reuo
cauit. Gula fuiturē induxit nō cū esset hodie fuit⁹ si ebrietas non fuisset.
Heu qꝫ mltos pauptatē adduxit: q̄ liguriēdo breuissimis dieb⁹ totā subam a
ꝓgenitorib⁹ ꝯq̄sitā mlto labore deuorauere. nō attēdētes illō Sapiēt. Qui
diligit epulas in egestate erit. heu quot homicidia fecit. Amaritudo cū est
aīe vinū multū potatū. inq̄t Sapiēs. ꝛ Oseas ꝓpheta. Uinū ꝛ ebrietas aufe
rūt cor. iꝛōnē. Ebrietas cū vt ait Senec. nihil aliō est nisi voluntaria; isania
Or vt testat Tulli⁹ in paradoxis. Uoluptas aīm a sede sua ꝛ statu dimouet.
Macrobi⁹ qꝫ libro saturnaliū. In pecudū ferarūqꝫ numero habet q̄squis vo
luptatib⁹ vacat. Quinimo bestijs viliores sunt: q̄ vltra necessitatē raro pas
cunt: dū aūt se crapula grauatas sentiūt: abstinēt donec sumpta alimenta
digesserūt. Gulosi ipatiētia gule (inq̄t Hieroñ.) vomitu remediant: ꝛ qō tur
piter ingesserūt turpius egerunt. Hi sunt bibuli: q̄ incredibilē vini quātitatē
vna die haūriūt: ꝛ ꝑdit sensib⁹ ꝑ supiora ꝛ inferiora emittūt. Sicqꝫ laudat
peccator in desiderijs anime sue: ꝛ iniquius bñdicit. Nā pncipes populoꝝ q̄
talia de medio auferre debent eodē crimine (qō pudor est dicere) irretiti sepi
us inueniunt. Hi sunt quoꝝ (vt ait aplus) Deus venter est. Ab hoīe cū (in
q̄t Augu.) colit qō pre ceteris diligit. De his sobri⁹ rex Dauid exclamat. Se
pulchrū patens est guttur eoꝝ. ferent cū ora edaciū quemadmodū sepulch
ra cadaueribus mortuoꝝ repleta. Ab q̄d dicā: viuūt vt cōmedant ꝛ bibāt non
aūt cō edūt ꝛ bibāt exemplo Socrat vt viuere possint. Efficiunt insup sicut e
quus ꝛ mulus q̄b⁹ nō est intellectus: in luxuriā ꝓcliues. Nam vt ait Hiero.
Uenter mero estuans cito spumat in libidinē. Quos aplūs admonet dicens.
Nolite inebriari vino in quo est luxuria. Et Salomon. Luxuriosa res est vi
nū. Et Therēt. Sine cerere ꝛ bacho friget ven⁹. Ouidius qꝫ. Nox et amor: vi
nūqꝫ nihil moderabile suadent. Dñs etiā talib⁹ per ꝓphetam cōminatur di
cens. Ue qui ꝯsurgitis mane ad ebrietatē sectandū. ꝛ potandū vsqꝫ ad ves
peram: vt vino estuetis. ꝛ ꝑ seipm ait. Attendite ne grauent corda vr̄a in cra
pula ꝛ ebrietate. Sed q̄d diutius in his calamū relaxe: nō cū epitomat ca
pere posset breuitas crapule casus lamētabiles: ꝛ aduersus eādē scripturas
insurgētes. Est cū (vt inq̄t Canon) ebrietas oīm vitioꝝ fomes ac nutrix.

Di. Bestiale hoc vitiū q̄ iam procerū adolescentia maxime laborat oīm stu
dio euitare conabor. Sed dic q̄so quid quātūue sumēdū sit de alimento vt
oībus huic pesti locus ꝑcludat. Ma. Diu⁹ Aug. in ꝓpto ꝯmone determiat
dicens. Nō interest q̄d vel q̄tū alimētorū quis sumat: pro ꝯgruentia hīm
atqꝫ ꝑsone sue ꝛ valitudinis necessitate: sed q̄ta felicitate ꝛ serenitate animi
careat: cum vel oporteat: vel necesse est carere. Fieri cū potest vt sine aliquo
vitio cupiditatis vel voracitat ꝑciosissimo cibo sapiens vtat: insipiens aūt fe
dissima gule flāma i vilissimā ol⁹ ardescat. vt pz de Esau vēdēte ꝓmogēita
suo ꝑ decoctione rufa. Di. Delicati igit cōsuet vesci pñt: Ma. Pñt cū mo
deramine: nā si ad silia cogerent egrotarent. De modis q̄b⁹ nos gula pulsat
ꝯsule Gregoriū virū oīm virtute decoratū li. xx. moraliū. ꝛ de cōse. dist. v. c. qnqꝫ
modis. aut cū gulosus tps indigentie pueniit: cibos lautiores querit: nimis
accurate parat: nimiū sumit: desideriū nō refrenat. aut in his oībus excedit

Sed hec de temperantia circa iustũ: que noib⁹ abstinentię et sobrietatis intelligitur: et de extremo eius intemperantia. scʒ quę fit per excessum: quã gulam nolamus sufficiant. Alterũ extremũ p defectũ quod insensualitas in gustu dicit morale est vitium: in schola autem domini virtus. Unde quidam ex sanctis patribus crudis oleribus et aqua contenti: coctum autem aliquod sumere luxuriam deputabant: ait diuus Hieronymus. Hieron.

De charitate coniugali et virginali/ que et virginitas et quõ amittitur et premiatur. Capitulũ. XL. Discipulus.

His igit dimissis tẽperantiã circa tactũ pcurram⁹. Ma. Id rerũ ordo exigit: nã q in gustu tẽpati fuerint: facile in tactu modũ tenebũt. Intẽpati aũt in gustu: difficile tẽpati esse pñt ĩ tactu. Uicina em̃ mẽbroꝝ sunt stomach⁹ et pudẽda. ait Hieroñ. vt ex vicinitate mẽbroꝝ intelligat cõfederatio vitioꝝ. Et vẽter mero estuans cito spumat in libidinẽ: luxuriosa ꝙ res est vinũ. et Galieno dicente medico. Animas ita nimio sanguine et adipib⁹ q̃si luto inuolutas nihil celeste: sed semp de carnib⁹ cruciare: et ventris inglutiem cogitare. Temperantia itaqʒ (ne longius abeam) circa tactũ p castitatẽ et pudicitiã exprimit. Castitas vt pmissum est delectatiões tact⁹. in reb⁹ venereis moderat in cõiugatis: viduis: et virginib⁹. In cõiugatis. vt. s. causa plis tm̃ aut vitandę fornicatiõis: vel reddẽdi debitũ his vacent: tẽpib⁹ et locis cõgruis: modo naturali nõ aũt causa explende libidinis. Nã et sextus Pythagoric⁹ dicebat. Adulter ẽ in suã vxorẽ ardentior amator. et apl's. vt sciat vnusquisqʒ vas suũ possidere. Inuiduis pcipit castitas etiã honorari. vt turtures post obitũ mariti alteri nõ copulant: sed corpe et mente a carnalib⁹ delectationib⁹ in ppetuũ abstinent. In virginib⁹ castitas pcipua inuenit. nã vt ait diu⁹ Augu. in lib. de viduitate Bona est pudicitia cõiugal: melior vidualis: et optima virginal. Et Dama. libro. iiij. Quãto angelus homini est supior: tanto virginitas est nuptijs honorabilior. Est aũt (vt ait Augu. libro de nuptijs) in carne corruptibili ppetua incorruptiõis meditatio. Duo em̃ dicit virginitas. integritatẽ vicʒ corpis: et habitũ electiuũ obseruandi integritatẽ illã in ppetuũ. et sic est vtus. Debet igit vgo in pposito firmo habere in ppetuũ nũqʒ velle in carnis corruptionẽ cõsentire. quo stante virgo pmanet: etiam si violenter claustra pudoris infringant. vt Augustinus in libro de ciuitate dei. c. 16. et 18. disseruit. et hi vere vgines nõ sunt paruuli integri corpore: quia ppositũ non habẽt. nec etiam adulti volentes aliquãdo nubere. Castitates laudes Augustin⁹ in sermone quodam ad heremitas succincte quidem: sed splendide explicat dicens. O castitas ornamentum nobilium: exaltatio humilium: nobilitas ignobilium: pulchritudo vilium: solamen merentium: augmentum pulchritudinis: decus sancte religionis: minoratio criminum: multiplicatio meritorum: dei amica. angeloꝝ cognata: patriarchaꝝ vita. pphetaꝝ corona apostoloꝝ cingulũ. martyrũ auxiliũ. confessoꝝ vehiculũ. virginũ speculũ. viduarũ refugiũ. et cunctoꝝ bonoꝝ gaudiũ ac solatiũ. Hec est illa vtus quę nos deo cõmendat: quę nos angelos facit: quę nos sup sydera extollit. Uirginitas vo pconia et tẽporis et epitomat angustie nõ capiũt. Est em̃ (vt ait Hieronym⁹) angelis semp cognata vginitas. Est agni dei singularis pdiss: qua

Margin notes: dist. 55. de cõse. dis. v. ne tales. — Augustin⁹. — Damasce. — Augu.

Sequunť eñ (inq̃t ioh. apl's) agnũ q̃cũq; ierit: ꝛ p̄ꝫ ceteris aureolã portabũt Apoc
q̄ꝫ sola mẽte amissam p penitentiã recuperabũt. Deperditã aũt etiã p corpo
ris corruptionẽ. s. p resolutionẽ seminis voluntariã nũq; recuperabũt. nec de
us (inq̃t Hie.) ꝟginẽ post ruinã suscitare põt: q: faceret ꝙ id qđ factũ est nõ
esset factũ: ꝙ est ĩpossibile. hinc Ouidius in eplis. Nulla reparabil' arte lesa .55.q.
pudicitia est. nõ q: deus violata ꝟginitať claustra reintegrare neq̃t: hoc pauli
eñ oĩpotentie sue derogat: sed ꝙ violata: violata non sit: deus non facit. Ouid
Di. De pudicitia loquamur.

De pudicitia ꝛ cõtinentia ꝛ q̄ꝫ maxime necessaria sit cõiugatis viduis solutis et ꝟginib⁊. Capitulũ. XLI. Ma.

Pudicitia nõ mõ delectatione venereas declinat: verũetiã signa libi
dinis cohibet. In matrimonio quidẽ: debitũ nature modũ ꝛ ordi
nem custodit. In viduis discursum indicit: q: ꝛ apl's discurrentes re
darguit dicens. Ociose eñ discunt circuire domos. Delicias abscin
dit. Vidua eñ (idem inq̃t) que in delitijs est mortua est: ꝛ vestiũ ornatũ de-
ponit. In virginib⁊ p̄cipue sensus ꝛ cogitationes a venereis auertit. nã im-
pudicus oculus impudici cordis est nuncius. ꝛ Quintilianus. Oculi tota no
stra luxuria: aures si colloquijs turpib⁊ patent. virginitatẽ ꝑdunt ꝛ capiũt
vñ Sap. Irretiuit eũ multis ſmonib⁊. ꝛ apl's. Corrũpunt bonos mores collo Quin.
quia p̄ua. Amplexus ꝛ oscula incendunt ꝛ insanire faciunt. Cogitationes im
mũde vt p̄missum est facile aduenientc: consensu totã virginitatẽ adimunt Proue
Cauenda est igiť virginib⁊ maxime societas ꝑuersa. nã vt ait Sapiens. Qui .i. ad.
se iungit fornicarijs neq̃ erit. Vitanda sunt ꝛ ocia. nam dicit Chato. Ocia
dant vicia. Ouidius remedioꝝ primo. Queriť Aegisthus quare sit factus a- Ecci.
dulter. In promptu causa est: quia desidiosus erat. Item ocia si tollas perie Catho
re cupidis arc⁹. Ꝺñosos aũt aĩos (inq̃t Sene. ad Lucillum) labor nutrit. Et Ouid
Hierõ. ad Rusticũ monachũ. Ama studia scripturaꝝ: ꝛ carnis vicia nõ a- Senec
mabis. Pudicitia q̃ est in soluť: ꝯtinẽtia dici solet: q̃ est vna de ꝑtib⁊ potẽti Hiero
alib⁊ tẽꝑantie. Habes itaq; fili q̃ ad p̄sens de tẽꝑãtia tact⁹ te scire uolui:
cui p excessũ luxuria ꝛ ĩpudicitia opponunť: p defectũ aũt insensualitas tac
t⁹: q̃ vitiũ est nature. nobilissimũ nãq; operũ in viuẽtib⁊ est ğnare sibi simi-
le. ꝛc. Magni tñ meriti est in schola dñi: vt visum est. Di. Luxuriã igitur
ꝛ impudicitiã ꝓsequere. Ma. Impudicia notificať per contrarietatẽ iam
dictorum de pudicitia. Di. Ad luxuriam igitur stilũ verte.

De Luxuria/modis ꝛ spẽb⁊ ac fillab⁊ eiusdẽ. Ca. XLII. Mag.

Luxuria inordinatus est appetit⁹ venereoꝝ: cui⁹ occasiones multas
scriptura cõmemorat. vt sunt ocia. segnicies. somn⁹. caro. feia. vinũ
Catho ꝓsperitas. lud⁹. carmina. forma. pueri. De ocio atq; segnitie sup apđ
Ouidiũ allegatũ. c. primo. De somno sapiẽs Catho testẽ se exhibet
dicens. Pl⁹ vigilia semp somno ne dedit⁹ esto. Nã diuturna q̃es vitijs alimẽ
ta ministrat. Caro de se spermare multũ administrat. Vñ. Subtrahe ligna fo
cis: si vis extinguere flãmas. De femina supfluũ est testimonia adducere: q̃ ambro
tñ fere innumera sunt. Lege sctm̃ Amb. li. i. de officijs vbi ait. Janua diabo
Hierony. lica iniq̃tať: scorpionis ꝑcussio: nociuũ gen⁹ est femina. cũ primat: stimu
Paulus lat: ꝛ ignem accendit. De vino diuum Hierõ. ꝯsulas dist. xxxv. ca. venter me
ro estuans cito spumat in libidinẽ. Et apl'us. Nolite inebrari vino. in quo ē

luxuria. De ꝓsperitate Ouidius de arte.li.ij. Luxuriant animi reb⁹ plerūq̃ secūdis. Ludentib⁹ nūq̃ se miscuisse Sara uxor iunioris thobie gloriat. Carmina.i.lasciue cantilene. de quaꝝ vi in Musicis nōnulla memorauim⁹. Forma h̄ est pulchritudo: q̄ iuxta Sapientē fallax ⁊ vana est. Prouer. B.3i. Puer. Nam vt scribit Helinādus. Idē facit etas in puero qđ sexus in muliere. Cetera breuitati studēs ꝑtereo. Hoꝝ aūt intelligentiā facile ex dict̄ capies. Di. Facillime. Ma. Hec pestis ꝑ fenestras.i.sensus corꝑis nr̄i ascēdens. vt serpens lubricus ꝑ noue clausuras penetrat donec aīam sponsā christi ꝑficere oppmat. Primo em̄ fit sensualis delectatio nō ꝯscientie rōne. Scđo delectatio morosa. Tertio cōsensus in actū. Quarto sequit̄ appeti⁹ libidinosus. Quinto colloquiū de cōuentione. Sexto cōtactus ꝑ oscula ⁊ amplexus. Septimo opus imundū ꝑficit̄. Octauo asuefactio. Nono obstinatio generat̄. Nam h̄ vitiū vltra hoc ꝙ substantiā tēporaliū cōsumit maxie infamat: vitā abbreuiat: grām tollit: etiā intelligentiā aufert: ⁊ q̄si bestiam impenitentē eternis cruciatib⁹ infert. Ob hanc deus vniuersū mundū. Noe dempto vxore filijs et vxorib⁹ coꝝ ꝑ aquā diluuij ꝑemit Gen̄.7. Corruperat em̄ oīs caro viā suā ob hanc igne ⁊ sulfure subuertit deus Sodomā et Gomorrā ⁊ oēm circa regionē Gen̄.19. Hoc vitiū fere totius orbis potentes in excidiū Troie ꝓuocauit: sapientissimū Salomonē infatuauit: Dauid regē ad crudele adulteriū: ⁊ crudeli⁹ homicidiū induxit: Samsonē fortissimū oculis ⁊ vita priuauit. et heu heu inferni baratrū accumulatissime replet ⁊ repleuit. Hec oīa testimonijs roborare breuitas ꝓhibet: q̄r oratio ad alia festinat. Et quidē turpissima ⁊ mortifera hec pestis: sicut diuersis gradib⁹ ad mortificandū aīam serpit: quoꝝ semꝑ vlterior in culpa est grauior: sic pariformiter in multas spēs diffundit. q̄ sunt Simplex fornicatio soluti cū soluta corrupta. Adulteriū.i. accessus ad alienū thorū: cōiugati cū coniugata: vel cōiugati cū soluta: aut soluti cū ꝯiugatis. Stuprū cū virgine. Incestus cū consanguinea vel affine. Raptus cū puella violenter de domo patris rapta. Sacrilegiū cū ꝑsona sacra. Vitiū ꝯtra naturā. cui⁹ spēs sunt mollicies. cū quis ꝑ seipm voluntarie polluit̄. Sodomia masculi cū masculo. femine cū femina. Bestialitas hoīs cū brutor: ⁊ modus innaturał qui multiplicit̄ variat̄. Hec oīa pctā sūt mortalia: posteriora tn̄ priorib⁹ grauiora multiplici lege inhibita. Di. De clara queso. Ma. Longū esset de singulis tractare: sufficiat igit̄ de adulterio hoc deducere: qđ inter grauia est cōmunis. Hoc vitiū lex nature execratur. ꝑ illud. Quod tibi nō vis fieri: alteri ne feceris. Vn̄ ⁊ pagani adulteros puniunt. Lex Mosi tales lapidare ꝑcipit. Lex euangelij hm̄ōi damnat. Lex canonica penitentiā septenne infligit. Lex imꝑialis capite priuat. C. de adul. l. Quis Vltra has species iam enumeratas: hoc detestabile vitiū etiam octo filias nephandas generat. que sunt Cecitas mentis. Pcipitatio. Inconsideratio. Inconstantia. amor sui. Amor seculi. ⁊ desperatio vite future. de quib⁹ latius videre est in traditione theologie.

De partib⁹ potentialib⁹ Temperātie. De Continentia Malicia Bestialitate ⁊ virtute heroica. Ca. XLIII.

Di. Remissoꝝ ordo expostulat: vt nūc ptes potentiales tꝑantie explicemus. Ma. He ptes sunt: ꝯtinentia: mā suetudo: clemētia: ⁊ modestia: sub q̄ alie ꝯtinent̄. Di. Cōtinentia q̄d est? Ma. Est anim⁹ Continētia
inuictus a delectatiōe. Caro em̄ vt ait Apl's ꝯcupiscit aduersus spm̄. Hanc cōcupiscentiā anim⁹ ꝑ cōtinentiā refrenat nō mō circa gestū ⁊ tactū: verum etiā circa quascūq̃ delectatiōes a quib⁹ inuictus ꝑmanet si bn̄ ꝯsiliat̄ ⁊ ab eo nō recedit. ꝙ si ꝯtrariū stat incontinentia fit ⁊ animus passionib⁹ cedit.

Primo quidē per ꝑuolationē.ſi ante cōſiliationē ex impetu paſſionib⁹.vinci
tur.vt cholerici ⁊ melācholici.Scḋo ſi ꝯſiliatio ſit:ſed in ea nō pſeuerat. im
mo magis paſſionē ſequit.vt frequēter flegmatici ⁊ ſanguinei.q̄ ſi peruerſi
tas rōni ita ꝯnectur vt malū bonū dicat ⁊ in eo finē ꝯſtituat: dicit malicia
Iſaie.v. quib⁹ cōminatur dñs per ꝓphiaȝ dicens. Ue vobis qui dicitis malū bonū.⁊ Mali
bonū malū.Si ꝟo limites humane nature cōcupiſcentia egredit:⁊ animus
vincit erit beſtiliatas.vt in cōcubitu cū brutis. In hoc eīm ſola ſenſualitas Beſti
q̄ beſtijs cōicamus dominat:ideo beſtiales dicunt qui tale ⁊ ſilia opantur.
Qui aūt a ſenſualitate ſe abſtrahūt:⁊ l intellectiua qua dijs ꝯpamur.vltra
cōem modū ꝓficiunt.Heroes id eſt diuini vł deificati a pħis noiantur.⁊ vir Hero
.7.Ethico. tus coꝝ heroica dr.Tenētes aūt mediū inter beſtiales ⁊ heroes virtuoſi ſūt
⁊ cōtinentes ꝓprie noiant. Di. Manſuetudinē ſilr breuitate explanes.

De Manſuetudine.Clementia.Pace.Iracundia.Crudelitate Ferocitate.Seueritate ⁊ Inuidia. Ca.XLIIII. Ma.

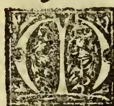

Anſuetudo ⁊ clementia ſilr explanātur.animū circa ire paſſiōes
cohibent: ne limites debitas tranſiliat. Ira eīm ſm Tulliū eſt Tulli
libido puniendi eū q̄ feciſſe videt iniuriā. Ubi duo innuūt ſcȝ Ira.
appetit⁹ vindicte ⁊ pena infligenda.Primū māſuetudo q̄ ⁊ mi
titas dicit refrenat ⁊ paſſionē ire diminuit. Scḋm clementia
.4.Ethico. moderat. ⁊ penā infligendā mitigat ſic intelligende ſunt harū definitiones
clemētina. quib⁹ definiūtur.Manſuetudo eſt moderatiua irarū. Clementia vero eſt ꝑ
Tullius in quā animus concitat⁹ in odiū alicu⁹ benignitate retinet. ſcȝ ne oēm penaȝ Manſue
rhetori. debitā infligat. Ponit aūt hic odiū ꝓ ira q2 odiū eſt ira inueterata.Ad virtu tudo.
Mat.xi. tē māſuetudinis ſuo exemplo ſpeālr chriſt⁹ nos admonet dicens. Diſcite a Odiu
i.ad thi. 6. me.q2 mit ſum ⁊ humilis corde.Et ꝑ aplm Tu hō dei ſectare pacificā mā-
ſuetudinē.inſup ⁊ per Sapientē. Fili mi in manſuetudine ſerua aīam tuā
q2 vero tūc labori forti⁹ inſiſtit cū fructus copioſus ſperat: idē dñs.māſue-
tudinis p̄mia ꝓmittit maxima cū ait:Beati mites:qm̄ ipi poſſidebūt terrā
ſcȝ viuentiū.Hinc pſalmiſta.Manſueti hereditabūt terrā.⁊ delectabunt in
multitudine pacis.Habito igit(iuxta ſnīam Senece)cū hoībus pacē.cum Mat.
vitijs bellū.Remiſſius eīm impanti(vt idē ait)meli⁹ paret. Melius eſt etiā pſal.
dño reddere rōem de nimia miſcḋia q̄ȝ de nimia ſeueritate.inqt Criſoſtom⁹
Et ſine clemētia ⁊ miſcḋia lex Chriſti nō implet teſtatur Hiero. Di. Ex-
trema Manſuetudinis que ſunt? Ma. Iniraſcibilitas ⁊ ira ſiue iracūdia
Pſalmi. 4. Deficere eīm ab ira ꝑ iraſcibilitatē ⁊ nūq̄ȝ iraſci.laudabile nō eſt. Uñ ꝓpha
iraſcimur ait.Iraſcimini ⁊ nolite peccare.Iraſcit eīm iuſtus(inquit Augu.6.q.i.pa.fi Augu
tripliciter. nali)peccat palearū id eſt maloꝝ.ſed nō odit.Rurſus:nimiū iraſci intolera
bilius eſt ⁊ tripłr fit. Primo ex leui cā ⁊ velociter ⁊ extreme:⁊ illi mox miteſ-
cunt.qḋ videmus in cholericis ꝓpter caliditatē Eſt eīm ira ebulitio ſangui
nis circa cor.inquit Ariſtoł p̄mo de aīa.⁊ Ganfredus in poetria. Ira gen⁹
Ira. flāme mater⁊ furoris: ab ipo Felle trahens ortū cor ⁊ interiora venenat.
Hos pħs Acrocolos vł acutos nominat:ab acros qḋ eſt extremū.⁊ colos ira
Eccle.25. Alij iram diutius retinent:ꝓpter materie groſſitiem:vt melancholici quos
amaros vocat.Non tm̄ eſt ira ſup irā mulieris ait Sapiens.⁊ hoc ꝓpter de
Seueri bilitatē rōnis.Tertij qui graues appellant: irā cōceptam obſtinato aīo te-
Feroces nent nec deſiſtunt donec vindictā inferant.⁊ illi Seueri ſunt ſi ſm leges pu
Crudeles niunt. Feroces ſi ſine cauſa puniūt:aut ſi in hoīm cruciatu delectant.Cru
deles ſi grauiores q̄ȝ lex dictat penas inferunt.Hi iam tertij ordinis iracū-
di potius beſtie q̄ȝ hoīes dicendi ſunt. q2 obſtinato aīo ſunt.nec miteſcunt

hō aūt mitis fieri pōt dicente Horatio. Nemo id est nullus hō adeo ferus ē qui nō mitescere possit ꝛ Ouidius. Candida pax hoīes trux decet ira feras. Iuste aūt cōparatū est: vt tales nō alios tm̄ sed seipsos grauius puniant: cū ira in ipis inueterata in inuidiā vertit. dū eīm vindictā ad libitū suū sumere nō possunt de ꝓximo suo sēper cū odio habebūt. ꝛ de bonis eius tristant. qđ est natura inuidie: quā ꝛ Ouidius li. 2. metha. nō indocte describit (Sedet inquit pallor in ore) nā filie eius vt ponit Grego. li. 31. moraliū. sunt odiū: detractio susurratio. exultatio in aduersis. ꝛ afflictio in ꝓspēris. vnde etiā (macies in facie) qꝛ putredo ossiū inuidia. ait Sapiens in puerbijs. Et horati⁹. Inuidus alteri⁹ rebus marcessit opimis. ꝛ videt illius ꝓspera cū lachrymis Id eo nūꝗ̄ ridet. qꝛ sp̄ viciniū pecus grandius vber habet. et in agro alteri⁹ fertilior seges est. Insuper et rubigine infectos hꝫ dentes: qꝛ bona ꝛ vitam alioꝝ rodit (pectora felle virent) a quo sine intermissione cruciant. Vñ Hieronimus. O inuidia primū tui mordax. Est ꝛ lingua suffusa veneno. qꝛ semp̄ ꝯtra deū vel supiores murmurat q̄ ꝓximo talia bona de quibꝫ dolet tribuunt. Comedit etiā carnes viperea. qꝛ solo alterius malo pascit. vñ Ouidius Ledere viuos liuor ꝛ iniusto carpere dente solet. Inquieta est ꝛ cōtinuo tabescit. nam vt ait Ciprianus. Mala cetera finē habent: inuidia terminū nō habet. Utinā igit inqt Socrates inuidi in omībus ciuitatibꝫ oculos ꝛ aures haberēt: vt de oīm felicitate torquerētur. Hec pestis de sanitate alioꝝ infirmat: de vita morit. vñ ꝛ domus eius sm̄ ouidiū in imo est in nigris vallibus. qꝛ inuidus quantū potest se occultare nititur. Hec domus sole caret. qꝛ inuidus excecatus malicia nō intelligit nec videt ꝙ bonū de quanto cōmunius de tanto melius. Uentū nō habet. qꝛ in vijs suis nō ꝓsperat. Est ꝛ semp̄ frigida. igne charitatis omnino expers. que papyrus caperet. aut qs calamus exararet huius vicij imanitates. per filias eīm suas in oēs generationes ab origine seculi se diffundit. donec ad initiū suū redeat. Incipiēs scꝫ cuius inuidia mors intrauit in mundū. Filijs aūt inuidie iam proxime cōmemoratis cognate sunt filie ire. quas btūs Grego. ponit loco quo supra. Rixa scꝫ vnde bella ꝛ homicidia pcedunt. Tumor mentis. Indignatio a q̄ ꝛ murmuratio Contumelia. Clamor qui inducit scandalū. Blasphemia siue maledictio: q̄rum deformitates prudens theologus discernit: nos qđ cepimus ꝓsequamur. Di. Placet. Nunc aūt modestiā ꝓsequere.

De modestia ꝛ eius speciebus. quarū prima Humilitas cuius gradus hic cōmemorantur Et similiter vitiū eidem oppositum quod est superbia. cum gradibus et filiabus describitur. Capitulum. XLV. Magister.

Modestia (vt ait Tullius) est per quā pudor honestus clarā ꝛ stabilē ꝯpat auctoritatē id est grauitatē. Hec virtus nōnulla interiora ꝛ quedā exteriora hōis moderat: quibꝫ resistere nō est oīno difficile. ꝛ plres sub se cōtinet ptes. q̄ sunt humilitas: studiositas: eutropelia ornatus taciturnitas verecūdia sufficiētia moderatio. Di. De his pauca que habes in mediū ferre haud graueris. Ma. Faciā ac lubens. ꝛ pmū de humilitate que vt definit. s. Bernhar. est contēptus ꝓprie excellētie. Hec appetitū refrenat ne inordinate tēdat in magna: estimādo se supra id qđ est hec virtus apprime necessaria est. nā sine ea nemini potest esse salus. de pe. dis. i. pa. Taciturnitatis. Perfectio aūt ipius duodecim gradibꝫ cōplect quos

vir dei sanctus z humilis Benedict' in regula sua cōmemorat. Primus est
Grad' humilitatis. corde z corpe humilitatē ostendere defixis in terrā aspectibus. Secūdus pau Bndic
ca z rōnabilia loqui nō cla morosa voce. Terti' raro z difficile ridere. Quar-
tus vsqz ad interrogationē tacere. Quintus in cōi viuere. Sextus se oībus
viliorē z credere z pnunciare. Septimus ad offīa se in indignū z inutilē ex-
istimare. Octauus pctā ppria pure cōfiteri. Nonus p obedientia in duris et
in asperis pacientiā amplecti. Decimus oīni obedientia se subdere supiori.
Undecimus nō delectari voluntate ppriā implere. Duodecimus deū timere
z omniū que pcepit memoriā habere. His gradibz ascendit in montē dñi; Isaie
p viciū vero oppositū qd est supbia tot gradibus descensus fit in baratrū z
carcerē teterrimū diaboli. Di. Superbia quid est? Ma. Est (vt inquit Super
Augu. de ci. 14. c. 13.) puerse celsitudinis appetitus z in li. de Innocentia. Sup
bia inquit est inordinatus amor pprie excellentie. z hoc quidē quadrupliciter
ter sm btm Grego. li. 14. moraliū. Aut em superbi bona a semetipsis habere
existimant. Aut si datum desuper credunt tñ suis merit deputant. Aut cer
te cū iactant se habere qd nō habent. aut despectis ceteris: singulariter vi-
deri appetūt: De quibz oībus Dauid se vnico vsiculo excusat dicens. Dñe
nō est exaltatū cor meū: neqz elati sunt oculi mei: neqz ambulaui in mag-
nis neqz in mirabilibz supra me. reddendo singula singulis. Di. Gradus
aūt supbie qui sunt? Ma. Quos btūs Bernhardus z post eū sctūs Tho- Super
mas enumerat. Primus est curiositas: quo quis minime ptentus terminis gradus
sibi conuenientis cognitionis: querit scire videre audire z sic ceteris sensibz
experiri quod nō decet. nō em saciatur oculus visu: nec auris auditu inquit
Salomon. Secundus est leuitas mentis ad iudicandū alios et ad docendū
noua: qz si estimat ceteris prudentiorē. Tertius est inepta leticia si psperat
in malis. letantur em (ait Sapiens) cū malefecerint z exultant in rebz pessi-
mis. Quartus est iactantia vel loquacitas: nō attēdens qz laus in pprio ore Prouer
sordescit. Et illud Catonis. Nec te collaudes nec te culpaueris ipse. Quare?
subiungit. h faciunt stulti quos gloria vexat inanis. Quintus singularitas
facere scz aliqd vltra cōia vt reputet melior. Sextus Arrogātia q quis alijs
pesse nulli subesse qrit: z adulatiōibz acqesceit. Septim' psumptio q se ad ea
q vires suas excedūt ingerit sufficientē se reputādo. hic ptra Catonis admo
nitionē ad ɔsiliā accedit nō vocat'. nō reputans bene actū qd ipe nō dicta
uerit. Octauus Defensio pctī. z vt ait Seneca in libro declamationū. h z eq-
le oīm est vt vitia sua malint excusare qz effugere. Nonus Simulata pfessio
Prouer. 16. vt videat hūilis z penitens. qz locus defensioni nō est. Decimus Rebellio. nol
le scz obedire supioribus. Impius em cū in pfundū venerit pctōz ptemnit.
Undecim' Libertas peccandi. vt neminē timeat. qz socios p pcedentes gra-
dus ptemnit. p decimū ꝺtiā supiores despexit. libere ergo delectat facere qd
Psalmista placet. Duodecim' est Consuetudo peccandi vt oīm mandatoz dei imemor
Psal. 13. dicat insipiens in corde suo. nō est deus. In his gradibus multe ex filiabus.
filie supbie Supbie sunt expresse. Sunt em filie supbie Ambitio: Presumptio: Arrogātia
Pertinacia: Curiositas: Ingratitudo: Iudiciū temerariū: Irrisio: Temptare
deū: adulatio. z inanis glia. que si laudē in apto appetit alias de se filias gi
gnit. q sunt imodestia ornat': inobedientia: iactantia: ptinacia: hypocris: di-
scordia: z ꝯtentio. de qbz smo copiosior theologie reseruabit. Di. De Stu
diositate aūt que est secunda Modestie pars: quid dicis?

De Studiositate z vitio opposito Curiositati. Capitulum. XLVI.

Magister.

Eſte Ariſtotele in principio metha. Oēs hoīes natura ſcire deſiderāt. nec intellectus intelligēdo etiam maxīa ītelligibilia fatigat꜀ ꝛ ꝓpter infirmitatē ſue capacitat꜀ a nulliꝰ creature cognitōe ꝗetatur verum tm̄ cū īmerſus ſit materie. ad ea q̄ manifeſtiſſima ſ꜀t nature ſe hꝫ vt ocl's nycticoꝛacis ad lumē ſol꜀ quibꝫ ſi īmoderatiꝰ in heſerit ī inextricabiles erroꝛes incidit. vt videre eſt in opiniōibꝫ phoꝝ gentiliū ꝛ coꝝ quos hereticos dicimꝰ quos Sapiēs admonet. Altioꝛa te ne q̄ſieris ꝛ foꝛtiora te ne ſcruteris: ꝛ in plibꝫ opibꝫ eius nō ſis curioſus. mltos eīm ſupplātauit ſuſpitio illoꝝ ꝛ in vanitate detinuit ſenſus eoꝝ ꝛ q̄ ſcrutatoꝛ ē maieſtat꜀ opprimet꜀ a gl'ia. eiꝰ. ꝛ Apl's nolite alta ſape ſed ſapite ad ſobrietatē. Aperte igit꜀ ꝛ velle ſcire aut q̄ ſunt inhibita: aut q̄ ſunt admiſſa: nō tn̄ ordinādo illa in finē vltimū: ſed ſimplr vt coꝝ habeat꜀ noticia: vanū eſt. vt ptꝫ Sapientie. 8. Vani ſunt oēs hoīes in quibꝫ nō ſubeſt ſcientia dei: id eſt qui nō ordināt ſcientiā ſuā ī cognitionē dei. Ab hac vanitate ſit ſtudioſitas appetitū coercet: ꝛ intra limites cōſtitutos retinet. vltra quos vitiū curioſitat꜀ abducit. Curioſus enim (vt inquit Auguſtinus libro de vtilitate credenda) eſt qui ea requirit que nihil ad ſe pertinent. Auguſtī

De Eutropelia. Bomolchia ꝛ Ruſticitate. ꝛ quō quandoqꝫ ludo ſit inſidendum. Cap. XLVII. Q.a.

On aūt tantū laboꝛes exterioꝛes hoīem frangūt: ſed ꝛ interioꝛes ex cōnexione virīū aīe ad coꝛpus: hoīem debilitāt ꝛ eneruant. qd aduertētes maioꝛes ad interuptionē taliū ſequaces hoꝛtati ſunt. vn̄ Aug. li. 2. muſice volo tandē tibi parcas: nā ſapientē decet interdū remittere actꝰ rebꝫ agendis intentū. Et Pamphilius. Parce iuuēnti cōplectere gaudia vite. Leta deo et letis paſcere coꝛda locis. Et moraliſſimꝰ Chato. Interdū tuis interpone gaudia curis. ꝛ Henricus Samaraenſis. ꝑualet in cunct꜀ mode-

sta discretio rebus. Qua sine virtutũ grande pibit opus. Ouidi⁹ quoq̃. Qd caret alterna requie durabile nõ est. Hec repat vires fessaq̃ mẽbra leuat: ⁊ rursus. Ferreus assiduo cõsumit annulus vsu. Da requiẽ: quiet⁹ ager bene credita reddit: Et phs. Requies ⁊ ludus in vita sũt necessaria. Di. Cur igitur nõ sepius nec omi ludo nos insistere pateris? Ma. Ne in vsũ malũ incidatis. nam qd semel est imbuta recens suabit odorẽ Testa diu. Et vt inquit Sapiẽs. Adolescens iuxta viã suã gradiens. etiã cũ senuerit nõ recedit ab ea. Ludo igit ⁊ ioco vti quidẽ licet: inquit Tullius: sed sic somno ⁊ quietib⁹ ceteris: ⁊ tũc quidẽ cũ grauib⁹ ⁊ seriosis reb⁹ satis fecerim⁹. Quod aũt a multis ludis te tuosq̃ cõplices inhibeo: eo fit: q: aut petulẽtes obsceni aut flagitiosi sunt cũ honore sil' ⁊ subam ⁊ animã auferẽtes. Et exercentib⁹ tales ludos circa vltimã necessitatẽ res suas donare: vitiũ est imane: nõ virt⁹ inqt Augu. sup Joannẽ. dis. 86. c. donare. Et Hiero. parua sunt dare histrionib⁹: ⁊ sacrificare demonib⁹. de quib⁹ ⁊ Johes os aureũ sup Math. sic ait. vbi est ludus vel saltatio ibi est diabolus. Honestos autẽ ludos nec ipa sacra sc̃ptura vetat: vti videre est p Alexandrũ d'ales. ij. pte. q. 57. ⁊ sctm̃ Tho. scda scde. q. 168. Hoc ego a medio (qd solũ ṽtuosum est) in ludis declinemus. virtuti studeam⁹. quã phs Eutropeliã. nos vrbanitatẽ aut iocunditatẽ dicere possum⁹. Eutropolus itaq̃ dicit: q̃si bene se vertens ad oĩa ⁊ eius ṽba ludicra vel iocosa. si q̃n cõuitia dicere videt illa nulli⁹ famã ledunt. sed cũ delectatione ẽ nendationẽ inferũt: sequit eũ ⁊ diligẽter obseruat: qd vir sctũs Ambro. primo de officijs monet dicens. Caueam⁹ ne dũ relaxare animũ volum⁹: soluam⁹ oẽm harmoniã quasi cõcentum bonoꝝ operũ. q: ṽo ait Persius. Mille hoim spẽs ⁊ rerũ discolor vsus. Velle suũ cuiq̃ est nec voto viuit vno. Et Ouidius de arte. Pectorib⁹ mores tot sũt quot in vrbe figure. Eutropolus in singulis q̃tum ad psonã tẽpus: ⁊ locũ cuncta pspicere hꝫ. vt nequid nimis attẽptet moduq̃ in reb⁹ vltra citraq̃ quẽ nequit psistere rectũ obseruet. Di. Extrema hui⁹ virtutis que sunt? Ma. Bomolochia ⁊ Rusticitas siue Agreikaia: inde Bomolchus ⁊ Agrestis. Ille excedit hic deficit. Ille, singula dicta ⁊ facta alioꝝ seruat ⁊ rapit vt in risum vertat. nõ curans si etiã eosdẽ cõtristet dictus a bomos altare ⁊ lochos raptor. eo qd ad instar milui expectãtes: vt de ara imolantiũ carnes rapiat. sic ipe alioꝝ dicta ⁊ facta in iocũ ⁊ vitia vertit. Agrestis est tristis i' omib⁹: in nullo ludo q̃uis honesto ⁊ bñ circũstantionato delectat: ob id omib⁹ ẽ grauis: ⁊ a societate honesta eliminãdus. h' in melãcholicis plurimũ est vitiũ nature poti⁹ q̃ꝫ moris. quib⁹ cõpatiendũ est. Di. Alias modestie partes si que sunt afferas.

Ouidius de ponto. cplis ⁊ arte. 4. ethic. puerb. Tullius. August. Hieron. Jo. Cri. Alexan. de ales. Thomas. phs. Eutropol⁹. Ambro. Persius. Ouidi. Therẽ. in and. Horat. satyris. Bomo. lochus. agrest.

De modestia ⁊ verecundia seruanda in oculis et alijs sensibus. similiter ⁊ in lingua. Ca. XLVIII. Ma.

Reter dicta. multa sunt modestiã cõcernentia. nã vt ait Sapiens. Amictus corpis: risus dentiũ: ⁊ gressus hois enunciãt d eo Et Aug. Incõpositio corpis q̃litatẽ indicat ment. di. 41. pa. vt cleric⁹ Et Hiero. Nec affectare sordes nec exq̃sire delicie laudẽ pariũt. Et hec quantũ ad ornatũ exteriorẽ. in quo supflua abscindunt p sufficientiã. qd nõ nimis exq̃sita requirãtur: fit p moderationẽ Motũ ṽo gestũ ⁊ incessuꝫ cõponit verecũdia. de qua Ambro. li. primo de officijs. Sic in senib⁹ grauitas ⁊ in iuuenib⁹ alacritas. sic in adolescentib⁹ verecũdia velut quadã nature dote cõmendat. Hec in ipo corpis motu. gestu ⁊ incessu tenenda est. Habitus eñi mentis cernit in statu corpis. ⁊ vox quedaꝫ est ani corpis motus. Hec ambro. nimirũ verecũdia in hoie oim sensuũ cu

Eccle. 19. Augustin⁹. Hierony. Verec

stodiā parit. q̄ ablata mox mors intrabit. vt inq̄t Hieremias. Mors ascen-
dit p fenestras nr̄as. Fenestre aūt q̄d sūt: nisi oculi aures nares os ⁊ manꝰ:
remie. Hinc morꝰ Quintilianꝰ inquit Totius hois libertas ē oculos pdidisse. Ocu
intilia li sunt p quos paupratē ferre nō possumꝰ. Oculi tota nr̄a luxuria. Hi nos i
li. cāp. oīa quotidie vitia pcipitant mirant̄ adamant cōcupiscunt. Sunt igit̄ ir-
ritamentū vicioꝝ: duces scelerū. ait Seneca de remedio fortuitoꝝ. vn̄ Augu.
neca nec dicatis vos hr̄e animos pudicos. si habiat̄ oclos impudicos: q2 impu-
gustinꝰ. dicus oculus impudici cordis est nūcius. 32. q. 5. c. nec solo. Alij siŕ sensus co
hibendi sunt: maxīe aūt in lubrico posita lingua. hęc eñ vt ait Juuenalis Juuenalis
est, mali ps pessima sui. Hanc virtute taciturnitat̄ cohibeamꝰ a malo: ⁊ la-
bia nr̄a nō loquant̄ dolū. Hoc aūt q̄ꝫ sit difficile. Quintilianꝰ explicat dicēs
nullā difficiliorē credo q̄ꝫ silencij virturē. Et Cato. Virturē primā puto cōpe Cato.
scere linguā. Proximus ille deo est qui scit r̄one tacere. Et Ouidius de arte Ouidius
amandi. Eximia est v̄tus pstare silentia reb. At cōtra grauis est culpa ta psalmis
cenda loqui. Si igit̄ vis vitā scꝫ eternā ⁊ diligis dies videre bonos: ait regꝰ ps. 33.
ppha. phibe linguā tuā a malo: ⁊ labia tua ne loquāt̄ dolū. ⁊ cetera quę lō
neca gū esset hic psequi. Regulā tn̄ Senece aureis characterib describendā aīo
lustius. tuo recondas. Di. Quā: Ma. Aliū silere qd vis: primus sile. Nā volat irre
Jugur. uocabile verbum. ⁊ vt ait poeta. Nusq̄ꝫ tuta fides. Salustius quoq̄ꝫ. Paucis
charior fides q̄ꝫ pecunia. Prolixū nimiū esset oēs modestie ptes enumerare: Virgilus.
quarū etiā multas ex his quę in ceterarū virtutū explanatōib dicta sunt eneidorum
colligi pn̄t. Leges ⁊ post hac Senecam saltem in tractatu de quattuor vir-
tutibus: leges ⁊ Prouerbia Salomonis ⁊ librum quem Ecclesiasticū dicūt
q̄bus si plurimas sn̄ias David regis Psalmigraphi cōiunxeris nō erit ne-
cessariū a gentilibus moralitates cōquirere. qd eñ ab ipis colligimus tāq̄ꝫ
ab iniquis possessoribus auferimꝰ. inquit diuus Augu. ⁊ canon Dn̄s decla- Augustinꝰ
rauit. i. q. i. De ceteris vero quas plibata diuisio virtut̄ Theologicales vocat
Gentilitas ignorat: deus eñ illas infundit istis quos per sacri baptismatis
vndam milicie sue ascribit. Di. De illis nunc demum pauca subiungas.
Ma. Perpauca: nam completior tractatus de illis theologie reseruandus
est: in qua abundantissime declarantur.

De virtutib theologicis in genere. Ca. XLIX. Di.

Uot itaq̄ꝫ ⁊ q̄ sint virtutes theologicales hic edissere. Ma. Tres
sunt Fides Spes Charitas. Di. Theologicales quare dicte sunt: Virtutes
hoꝝ. xij. Ma. Quia sola dei reuelatione nob in theologia manifestant̄ ⁊ theologica
a deo nobis infundūtur: ⁊ in deū tanq̄ꝫ in suū obiectū dirigūtur les vnde
q̄ est finis vltimus ⁊ beatitudo seu felicitas pfecta ad quā hō creatus est. ⁊
his v̄tutib suffultus pueniet. Per fidē quippe deū agnoscit. p Spem in deū
tendit: ⁊ tandē posse cōsequi confidit: p Charitatē deū sup oīa desiderat et
diligit. Di. Non pigeat queso paulo latius has virtutes describere.

De Fidei definitiōe ⁊ Symbolis ⁊ Articulis fidei ab apostolis positis. Capitulum. L. Magister.

Fides a doctorib varie definit̄ ⁊ vere: placet tn̄ eā quā Apl's ponit
dilucidare. hic in epistola ad Hebreos dicit. Fides est substātia spe
randaꝝ rerū argumentū nō apparentiū. id est. Fides est lumē quoddā a do
infusum. quo habetur substantia. i. principium rerum sperandarū scꝫ futu
re beatitudinis. argumentū. i. mediū conuincens mentē ad essentiendū nō
apparentibus nobis seu vel ratione naturali. Unde sicut subā accidētibus

subest ꝛ prior: sic fides ceteris virtutibꝫ prior est ꝛ fundamentū. de quo Paulus loquit̄ ad Coꝝ. dicēs. Fundamētū aliud nemo potest ponere ꝑter id qḋ positū est: Jesus Christus .i. fides xp̄i: que facit vt res que sperant̄ in futuro in nobis subsistant. ꝛ que inuisibilia sunt in mēte nostra apparcāt. hinc etiā argumentū appellat̄. Di. Que sunt aūt he res quaꝝ fides esse dicit̄? Ma. Que sūmarie ꝑ articulos in symbolo apostoloꝝ explicāt̄ ꝛ in simbolo patrum ꝛ athanasij latius declarant̄ ꝛ in sacris elogijs veteris ac noui testamēti auctore spiritu sancto tradunt̄. Di. Symbolū apostoloꝝ hoc ne est qḋ in ecclesia sub officio misse decantat̄? Ma. Non: sed id simbolū patrū: siue Nicenum appellatur. Quod aūt ad primas dicūt sacerdotes: ꝛ incipit. Quicūqꝫ vult saluus esse. Athanasij est. Et reliquū qḋ omnes fideles in orōnibꝫ suis premittūt. ꝛ incipit Credo in deū. Apostoloꝝ est .i. ab Apostolis cōpilatum est. Petrus nempe apostoloꝝ primus dixit. credo in deū patrē omnipotentē creatorē celi et terre. Adiunxit Andreas. Et in Jesum christū filiū eius vnicum dominū nostrū. Joannes euangelista adiecit. Qui conceptus est de spiritusancto natus ex Maria virgine. Jacobus maior intulit. Passus sub pontio pylato: crucifixus mortu⁹ ꝛ sepultus. Thomas addidit. Descēdit ad inferna tertia die resurrexit a mortuis. Jacobus minor subiunxit. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotent̄. Philippus sup addidit. Inde venturus est iudicare viuos ꝛ mortuos. Bartholomeus dixit. credo in spiritū sanctū. Mattheus addidit Sanctā ecclesiam catholicam (.i. vniuersalē) sub intellig̃ credo: nec additur in. Simon subiecit. Sanctoꝝ cōmunionē: remissionem peccatoꝝ. Judas Thadeus superaddidit. carnis resurrectionē. Mathias ꝯclusit dicens. Vitam eternam Amen.

De vtilitate fidei, de actibꝫ interioribꝫ eiusdē. ꝛ infidelitate vicio fidei cōtrario, de apostasia heresi ꝛ blasphemia. ca. LI. Ma.

Ec fili mi (quicūqꝫ vult saluus esse fieri) necesse est vt actu interiore credat ꝛ si necesse fuerit actu exteriore cōfiteat̄. dicente ap̄lo ad Rom. Corde credit̄ ad iusticiā: ore aūt cōfessio fit ad salutē. Et christus. Qui nō crediderit cōdemnabit̄. Et rursus. Qui nō credit iaꝫ iudicat⁹ nā iuxta apostolicā vocē. Sine fide īpossibile est placere deo. Actus aūt fidei interior qui est credere: q̄uis vnus sit tribꝫ modis tn̄ dicit̄. vt habet Magister sen. li. 3. dis. 23. scꝫ credere deū. scꝫ esse om̄ipotentē creatorē oīm ꝛc. Credere deo. h' est credere vera esse q̄ deus ꝑ scripturas dicit: q2 ip̄e est sūma veritas. Credere in deū est (vt ait Augustinus) credēdo amare credendo diligere. credēdo in eū ire ꝛ eius mēbris incorpari (q2 est sūma bonitas) ꝙ si quis om̄ia discernere nō possit: credat qḋ ecclesia credit ꝛ nō errabit. Actus aūt fidei exterior qui est fidē ꝓ loco ꝛ tp̄e confiteri: fieri habet nō tm̄ ore vel sermone: sed etiā opere. nā vt ait Hiero. Quotienscūqꝫ vincimur vicijs atqꝫ pctis totiens deū negam⁹. ꝛ econtrario: quotiēs boni aliq̄d agimus deū cōfitemur. Di. Fidei ne vitiū quēadmodū ceteris virtutibꝫ opponit̄? Ma. Etiā infidelitas scꝫ vt dicit renitentiā his que fidei sunt. aut q2 fidē auditā suscipere cōtemnit. vt in gentilibꝫ. aut q2 fidē in figurā susceptā in figurato abijcit. vt in iudeis. aut q2 suscepte fidei in manifestatiōe veritat̄ cōtradicit. vt in apostat̄ ꝛ hereticis. de quibꝫ btūs Petrus ait. Melius eis erat non cognoscere viā veritat̄ q̄ꝫ post cognitā retrorsū cōuerti. Om̄es isti sicut vicio ꝯtrario fidei laborant. sic ꝛ actus actibꝫ fidei ꝑdictis oppositos hn̄t. nec em̄ corde deū deo ꝛ in deū vere pureqꝫ credūt. nec ore cōfitentur. sed cordis infidelitatē nōnunq̄ꝫ blasphemo ore ꝛ opere exprimunt. Di. Cōtine paulisper

Mar. vl.
Joan. 3.
Hebr. xii.
Augustin⁹. ad Ro. 4.
Actus fidei exterior.
Hiërony.
2. Petri.

Actus f[...] interior
Infideli[...]
Alexand[...] de ales. [...] scōe trac[...] tu de ap[...] sta.

calamū donec quid apostata: q̇d heretic⁹ ꝛ q̇d sit blasphem⁹ edoceas. Ma. Apostata (vt doctori irrefragabili visū est) q̇ temerarie a statu fidei obediētie ecclesiastice vel regiōis recedit. Hereticus (vt Augustinus ait li. de vtilitate credēdi) est qui alicui⁹ tpalis cōmodi ꝛ maxime glorie ꝑncipatusq̧ sui gratia. falsas ac nouas opiniones vel gignit vel sequit. Blasphemus aūt vt s. Thome placet est q̇cunq̧ negat aliq̇d de deo qđ sibi ꝯuenit vel attribuit deo aliquid qđ ei nō cōuenit: aut creature tribuit qđ deo appriat. Qđ si ex certa malicia fiat pctm̄ est in spm̄ sctm̄ ꝛ irremissibile id est facile nō remissibile. Quāuis ſm Augustinū pctm̄ in spm̄ sctm̄ ꝓprie sit finalis impenitentia. et illud nec h nec in futuro seculo remittitur. Di. Dei me protegere gracia ab omnibus his cauebo: sed perge. apostata hereticus blasphem⁹ Mat. xij. augusti. de ṽbis dñi

De spe ꝛ oppositis vitijs que sunt presumptio ꝛ desperatio. Capitulum. LII. Magister.

Spes ſcđm Mgr̄m in sententijs. li. 3. dis. 26. Est certa expectatio future beatitudinis ex meritis ꝛ gr̄a ꝓueniens. Proprius nēpe act⁹ spei est expectare. dicēte aplo. Si qđ nō videm⁹ speramus: ꝑ patiētiam expectamus. Certa aūt dr̄: q: nō est nisi in id qđ est possibile nobis adipisci: id est in deū siue beatitudinē quā adipisci possumus si gr̄e dei coopari voluerimus. vñ addit ex meritis ꝛ gr̄a ꝓueniēs: qm̄ sine meritis beatitudinē sperare nō spes ſ; ꝑsūptio dici pōt qđ est vnū vitioꝝ spei oppositū. Di. Presūptio q̇d est? Ma. Vitiū ex supbia natū. q̄ q̇s talē se existimat ꝙ deus eū etiā peccātē nō excludet a sua gr̄a. vel nō puniat. ꝛ sic ꝑuipēdit diuinā iusticiā ꝛ inter pctā in spm̄sctm̄ cōnumerat. Di. Aliud vitiū ne spei cōtrariat? Ma. Etiā desperatio. q̄ (vt dicit glo. sup id Geñ. 4. maior est iniquitas mea ꝛc̄) est blasphemia in spm̄sctm̄. que nō remittit in hoc seculo: neq̧ in futuro q: aut putat deū nolle dimittere: aut nō posse tanq̧ aut oīa nō possit: aut inuideat saluti. cōtra qđ dñs ꝓmisit dicēs. qm̄ in me sperauit liberabo eum. Et Dauid. qm̄ nō dereliq̄sti q̄rentes te dñe. ꝛ cetera mlt̄a in veteri ꝛ nouo testamento. Di. Illa missa facientes: Charitatem videamus. Spes ꝑsumptio Richar. li. 3. dis. 36. Desperatio Geñ. 4. Psalmus

De charitate ꝛ quō deū nosipos/ proximos/ ꝛ corp⁹ nostrū ꝛ proximorū diligere iubemur. Capitulū. LIII. Ma.

Charitas vt magister li. 3. definit. Est dilectio q̄ diligit deus ꝓpter se: ꝛ proxim⁹ ꝓpt̄ deū vl' in deo. Quattuor em̄ ait diuus Aug. li. de doctrina chr̄iana ex ordine diligēda sunt. vnū sup̄ nos qđ est deus. Aliud qđ sumus nos q̄tū ad aīaꝫ. Tertiū qđ est iuxta nos .i. proximus. Quartū qđ est infra nos hoc est corp⁹. Deū q̇ppe (vt ait definitio) diligere debemus ꝓpter se: q: est sūmū bonū. Et vt anshelmus ait: q̄ mai⁹ cogitari nō pōt. Aut etiā q: amicitia om̄is sup cōicatiōe fundat. vt charitas sup cōicatiōe beatitudinis de⁹ autē essentialit̄ bt̄itudo est: ideo ꝓpter se ꝛ ante om̄ia diligēdus. Si modū queris modus vt ait diuus Berñ. est sine modo. q: cā est infinita. vñ in lege scp̄tū est. Diliges dn̄m deū tuū ex toto corde tuo: ꝛ ex tota aīa tua: ꝛ ex tota fortitudine tua. In euāgelio Luce addit. ꝛ ex om̄ib; virib; tuis: ꝛ ex om̄i mēte tua. In marco dr̄. et ex tota ṽtute tua: qđ tm̄ in via hac totalit̄ neq̄mus: in p̄ria aūt ꝑficiem⁹. Secūdo debem⁹ nosipos diligere: qđ ex eo patꝫ. qđ post p̄ceptū dilectiōis dei subiūgit et proximū sicut teip̄m. vbi ponit ꝑ exēplari dilectio nostra ad dilectiōeꝫ proximi. Nos aūt ꝛ proximū diligere debem⁹. vt bt̄itudinis ꝑticipes: sic ꝑ proximū nō solū intelligūt hoīes sanguine iuncti aut amicitia ſ; etiā inimici ꝛ angeli boni. oēs dist. 27. Augu. Anshelm⁹ Deut. 6. Luce. 10.

cū̄ tales nobis vł exhibēt vel exhibere possunt aliqđ misericordie opus: iuxta parabolā in euangelio Luce expssam. Di. Si inimicos malosq̧ hoies diligo: pctm̄ ⁊ malū̄ amabo. Ma. In his diligere debes hominem non culpam seu vitiū̄. vt Canon edocet dist. 87. Odio habeant pctā nō hoies. Diligendū̄ aūt dicit definitio primū̄ in deo vł pp̄ter deum. In deo q̇dem si iust⁹ est qui manet in deo p̱ gratiam. Propter deū vero si iniustus est. vt per gratiam iustus fiat ⁊ in in deo maneat: velle quippe debemus p̱ximo nr̄o vitam eternā ⁊ ea que ad hāc deseruiūt sic̄ ⁊ nobis volumus: ⁊ si necesse sit ipi adiumēto esse debemus. Di. Quartū̄ aūt qđ infra nos est. s. corpus cur Augu. inter diligenda cōnumerat: cum nos ⁊ p̱ximū̄ diligere p̄ceptū̄ sit. Ma. Tū̄ ad excludendū̄ errorem Manichei dicentis. corpus ⁊ quecūq̧ visibilia a malo p̄ncipio creata: tum q2 ex redū̄dantia ⁊ cōcomitantia corpus btitudinis p̱ticeps est: sup̱ qua fundat̄ charitatiua amicitia. vn̄ ⁊ Prosper ait. Corp⁹ nostrū̄ quia p̱s nostri est. ad hoc diligendū̄ nobis est. vt saluti eius ac fragilitati naturali ꝯsulam⁹ ⁊ agamus q̄tenus spiritui ordinate subiectum ad eternam salutem accepta immortalitate ⁊ in corruptione p̱ueniat. de pe. dist. ij.

Charitati oppositū̄ odiū̄ eoꝝ q̄ diligere debem⁹. Ca. LIIII. Di.

Oppositū̄ charitati vitiū̄ ꝯn̄ter explicato. Magi. Charitati s̄m actum suū̄ principalē iam declaratū̄ qui est diligere opponitur odiū̄. cuius actus est odire vel deum. vel nosip̄os. vel p̱ximū̄. vel corpus que iubemur (vt premissū̄ est) diligere. Deū̄ q̇ppe pctōres odiūt: non app̄hensum pt sūmum bonū̄. q2 vt Dionisius ait de diuino verbo. c. 4. Oībꝫ amabile ⁊ diligibile est primū̄ bonum ⁊ pulchrū̄: s3 apprehensum vt peccatoꝝ p̱hibitorē: ⁊ peccantiū̄ punitorē. vellent eī̄ impij legem p̱hibentē mala nō esse. vt libere ⁊ impune possent peccare. ⁊ id pctm̄ maximū̄ est s̄m doctores. sicut charitas dei virtutū̄ maxima. Seipsos autem pctōres odiūt: q2 p̱ pctm̄ animā p̱priam occidūt: dicente sc̄ptura. Os qđ mentitur occidit animā. Ideo Psaltes ait. Qui diligit iniquitatē odit animā suā. Di. Igitur custodit eam in vitam eternā. cōsequētia valida est ex sententia dn̄i. Qui odit animā suam in hoc mū̄do in vitā eternam custodit eā. Ma. Hec dicta sunt de p̱te sensitiua. que saluti rōnalis ꝯtraria appetit quam hic amātes ipi cōsentiendo ab ap̄lo rep̄rehēdunt. ad Thimotheū̄ dicēte. In nouissimis diebꝫ instabūt tēpa p̱iculosa: ⁊ erunt hoies amātes seipsos ⁊c. Proximos aūt peccatores odiūt: aut q2 vitia eoꝝ rep̄hendūt: ⁊ veritatē ipis dicūt s̄m q̄ Comicus ait. Ueritas odiū̄ parit. q2 vt Saluator ait. Oīs q̄ male agit odit lucē: vt nō arguāt op̱a eius. aut q2 p̱pter eoꝝ bonitatē malicia eoꝝ magis manifestat̄. cōtraria eī̄ iuxta se posita magis elucescūt. aut lesi aliquando iniuriā dimittere sine vindicta nolūt. ⁊ hi in orōne dn̄ica ipis iudiciū̄ imprecant̄ dicentes. Dimitte nobis debita nostra: sicut ⁊ nos dimittimus debitoribꝫ nostris. q̄si dicerēt. dn̄e sicut nos nolumus dimittere p̱ximo: sic̄ tu nobis pctā non dimittas: ⁊ q̇dem dū̄ orant in p̱sona p̱pria. Corpus aūt odiunt qui vel luxuria vł crapula: aut īmoderata abstinētia inualidū̄ ad sufferendos labores diuini cultus reddūt. Di. Ista ad presens sufficere videntur. ceteros actus charitatis si qui sunt percurramus.

Actus charitatis interiores minus prīcipales d̄scribūt / qui sūt gaudiū̄ / pax / et miscōia. Uitia oppōita sūt accedia / inuidia / discordia / cōtentio / scisma / rixa / bellū̄ / seditio / obduratio. Ca. ſſ. Ma.

Haritatis actū principalem qui est dilectio. plures alij actus et effectus virtuosi concomitantur: quorum nonnulli interiores sunt: ceteri exteriores. Di. Interiores qui sunt? Ma. Gaudium. Pax et Misericordia. Qui enim deum vere diligit: de eius honore et laude gaudet. vt apostolus monet dicens. Gaudete in domino semper. Qui autem deum odit contrario actu egrotat. s. accidia que est tristicia aggrauans mentem vt nihil boni ei agere libeat. dicit Damascenus. et eodem vitio laborare inueniunt qui seipsos oderunt. Qui autem proximum oderunt per inuidiam: de eius bonis torquentur vti in superioribus dictum est. Est enim inuidia tristicia in alienis bonis (in quibus. s. alios nobis meliores putamus secundum b. Gregorium) Rursus qui vere diligit deum seipsum et proximum: cum omnibus habet pacem. Que vt Dionisio visum est li. de diui. no. est omnium vnitiua et consensus operatiua. Amicorum enim (vt Tullius ait li. de amicitia) idem est velle et nolle. Inimicus autem ab eo quem odit dissentit. Corde quidem per discordiam: ore per contentionem. Opere per scisma rixam bellum et seditionem. Di. Haec latius explanato. Ma. Discordia dissensio est aliquorum scienter facta non in opinionibus parum conferentibus (ad amiciciam enim concordia opinionum non requiritur secundum phm. 9. Ethicorum) sed in his que ad salutem aut rempublicam pertinent. Hoc autem quantum malum sit Sapiens edocet cum ait. Sex sunt que odit dominus: et septimum detestatur anima eius. huc septimum vt paulo infra ait. est is qui seminat inter fratres discordias. Contentio autem vt ait Amb. Est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Scisma autem illicita diuisio per inobedientiam facta ab ecclesia. Rixe sunt quando ex ira inuicem se percutiunt. dicit glosa super epistolam ad Gal. v. Siue est contradictio vsque ad facta perueniens dum alter alterum ledere molitur. Bellum autem est cum populus aut ciuitas contra aliam insurgit. Seditio vero est tumultus ad pugnam: et proprie inter partes multitudinis vnius inter se dissentientes: siue sequatur pugna seu non sequatur. Demum miserie horum quos diligimus vere in corde nostro compatimur. nobis quidem vt Sap. monet dicens. Miserere anime tue placens deo. proximis autem vt apostolus docet dicens. Gaudere cum gaudentibus: flere cum flentibus ipsis si possumus auxilium ferendo: et presertim per elemosynarum elargitionem. Qui autem odiunt vel se vel alios per obdurationis vitium in mortem ruunt: nec anime sue miserentur peccata deplangendo: nec proximis in necessitate subueniendo.

Actus charitatis exteriores sunt beneficentia elemosyna: et correctio fraterna que est elemosyna spiritualis. Ca. LVI.

Di. Charitatis exteriores actus qui sunt? Ma. Beneficientia: Elemosina et correctio fraterna. Quos enim diligimus illis etiam pro loco et tempore benefacere studemus. secundum quod apostolus monet dicens. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: et ex speciali domini mandato etiam inimicis benefacere iubemur. ipso dicente. Benefacite his qui oderunt vos. per elemosynam in eos quos amamus: et interiorem animi effectum opere exteriore exequimur spiritualiter et corporaliter. Spiritualiter quidem si iniurias remittimus: afflictum consolamur: defectus aliorum patienter toleramus: ignorantes instruimus: et pro omnibus oramus versus. Consule castiga remitte. fer. ora. solare. Sub consule comprehenditur etiam doctrina. Corporaliter si esurientem pascimus. sitientem potamus nudum tegimus. hospitem colligimus infirmum visitamus captiuum redimimus. et mortuum sepelimus. Versus. Visito poto cibo redimo tego colligo condo. Preter hec charitas si vera sit pene innumera alia operatur. nam vt ait apostolus Patiens est benigna non emulatur. non inuidet non agit perperam. i. peruerse non inflatur per

ſupbiam.nõ eſt ambitioſa.nõ querit que ſua ſunt.non irritatur.i.non ad iram preuocatur.non cogitat malũ.non gaudet ſuper iniquitate (ſcꝫ proximi). Congaudet aũt veritati.ſ.ab alijs facte. Omnia ſuffert.omnia credit.ſ.q̃ veritas pſuadet. Omnia ſperat.omnia ſuſtinet. His ꝓ..nſatis ꝛ proſper li.de vita contemplatiua in laudẽ eius exorſus eſt dicẽs. Charitas vt mihi videt̃ eſt recta voluntas ab omnib⁹ terrenis prorſus auerſa:iuncta deo inſeparabiliter ꝛ igne quodã ſpũſancti a quo eſt:ꝛ ad quẽ refertur incenſa:inq̃namẽti om̃is extranea:corruptiõis neſcia:nulli vitio mutabilitatis obnoxia:ſuper oĩa que carnaliter diligunt̃ excelſa:affectionũ oĩm potentiſſima:diuine cõtemplatiõis auida:in om̃ib⁹ ſemp inuicta:ſũma actionũ bonaꝝ:ſalus moꝝ finis celeſtiũ ꝑceptoꝝ:mors criminũ:vita virtutũ:virt⁹ pugnãtiũ:palma victoꝝ:arma ſanctaꝝ mentiũ:cauſa meritoꝝ bonorũ:premiũ pfectoꝝ:ſina qua nullus vnq̃ deo placuit:cum qua aliquis peccare nõ poteſt. Fructuoſa in penitẽtib⁹.leta in ꝓficientib⁹.glorioſa in pſeuerantib⁹.victorioſa in martirib⁹. opoſa in omnib⁹.om̃ino fidelis ex qua quicq̃d eſt boni operis viuet.quia vt Augu.ait.Charitas eſt radix oĩm bonoꝝ. Sine illa eñi apl's nec ꝓphetiã nec martiriũ nec elemoſinas aut alia valere teſtat̃ in epl'a pma ad Coꝝ. Et ad Thimotheũ ait. Finis precepti eſt charitas de corde puro ꝛ cõſcientia bona ꝛ fide non ficta. In his eñi duob⁹ mãdatis que ſunt de d lectiõe dei ꝛ ꝓximi tota lex pendet ꝛ ꝓphete.ait dñs. Ante omnia igit̃ hanc habere ſtudeamus. vt tranſcẽſo mortalitatis ſtadio ad eterne cõtemplatiõis gl'iam pueniamus adiuuãte ꝛ preſtãte dño noſtro ieſu chriſto.qui cũ pr̃e ꝛ ſpũſancto viuit ꝛ regnat in ſecula ſeculorum benedictus deus. Di. Amen. Et viciſſitudinem laborum tuorum idem ipſe retributor omnium bonorum retribuat.

Abetis itaq̃ ingenui adoleſcentes (nam vobis primo hec Margarita dedicata eſt) habetis inq̃ epitoma omnis philoſophie:q̃ntitate quidem puum:ſed cõtinẽtia imenſũ.per libellos.tractatos.capita cũ ſũmarijs ſententijs mira breuitate ꝛ ſtilo ſimplici:ex diuerſis ꝛ phoꝝ ꝛ theologoꝝ ſanctorũq̃ patrum cõmentarijs excuſſum.vt ꝛ breuitas memoriã adiuuet:ſtili ſimplicitas intellectũ iudem non excludat:auctoritas originalium voluntatem alliciat: quoꝝ multociens cum in proſa tum in carmine integre ſententie aſſumũt̃: ne in ſugillatiõeꝫ alioꝝ videat̃ auctor om̃ia voluiſſe innouare. Nõnulloꝝ tñ neotericoꝝ nomina in opinabilib⁹ obticent̃:ne quẽpiã nomẽ abſterreat quẽ tñ ſententia delectat. Veterũ autẽ maxime quattuor doctoꝝ ꝛ colũnaꝝ eccleſie.ꝛ inter hos Aurelij Auguſtini verba cũ annotatiõe libroꝝ ꝛ capitum expreſſius ponunt̃:vt habeant.calũniatores quo dentem inuidie redundãt:q̃b⁹ nihilominus multociens ab auctore diuerſis in locis reſpondet̃. Viderunt ꝛ reuiderũt ſingula auctor ipſe ꝛ omniũ facultatũ non infimi profeſſores:quorum nomina liber vite contineat optate. Si quid autẽ ſane doctrine contrarium inuenitur:emendent quorum inter eſt nihil quippe temere voluit:qui ſcriuſſit ſentire aut defendere:ſed in omnibus aliorum et melius ſentientiũ iudicio magis q̃ proprio inniti.

Index summariorũ totius epitomatis Margarite phĩlosophice ſm alphabeti ordinem.

Incipientia ab A.

Incipientia ab Æ

k

Incipientia ab N

Incipientia a Q

Incipientia ab R

Ad Lectorem presentis operis.

Accipe candide lector Margaritam Philosophicam iam denuo recognitam:castigatam et emendatam sententiis quenque tractatibus et figuris nouis et auctam et illustratam:quam si tibi pro viatico comparaueris paruo ere: habebis dubio procul rem scitu et lectu iucundam. Cuius te delectatio conseruabit: que studioso tibi satisfaciet ad vota.vt.n. margarite ipse gemmas et lapilles preciosos: facile nitore suo candidissimo superant. Ita et presentis operis lectio multa aliorum scripta opera prestare iudicatur. Cum quo te bene valere industrius vir Joannes grüningerus operis excussor et optat et precatur. Ex Argentorato veteri Pridie kalendas Junii. Anno redemptionis nostre duodecimo supra mille quingentos.

Appēdix Mathe seos in Margaritā philosophicā

Sequuntur nominatim quę ĩ hac appendice complectuntur

Grecarū litterarū institutiones
Hębraicarū litterarū rudimenta
Musicæ figuratæ institutiones.
Architecturę Et perspectiuę ru=dimenta.
Quadrātum varie compositiōes.
Astrolabij messehalath compositio
Astrolabij noui Geographici. compositio
Formatio Torqueti.
Formatio polimetri.
Vsus et vtilitates eorūdē omniū
Figura quadrantis poligonalis

GRAECARVM LITTERARVM INSTITVTIO. PER. I.A. COLLECTA.

GRAECARVM LITTE
RARVM INSTI
tutio.per.I.A.
collecta.

Introductiões in lr̃as grecas studiosis adolescentib⁹ ꝯgrutissimas scribere tẽtaui.vt ⁊ in eis ꝓnihil sit q̄ animos.discipulorꝫ subterfugiat.Nihil em̄ ꝑtermittere est animus(vt cū Aldo Romano loquar) qđ vtile credamus futurꝫ his:qui grecas litteras discere concupiscunt:optimeq̃ȝ scire latinas.Quãobrem hoc q̄si ꝓludium cecini:in quo grecas litteras omnis ac diphthongos earumq̃ȝ nomina et potestatẽ quemadmodū in latinum trãsferant breuiter annotauimus.

Nemo em̄ potest mea sentẽtia satis eruditus existimari apud nr̃os homines:vbi cognitionem grece litterature ignorauerit. At eam scire quõ quispiam posset:vbi ꝓprietates:vbi differentias;vbi prima litterarũ elementa non perfecte tenuerit. Si em̄ Catho ip̄e maior:cumulū scientiarũ sibi defuturũ existimauit:qñ grecas lr̃as ignoraret: vt iam senio grauis sibi eas viatici loco ꝯpararet.vt Cicero noster testat̃.Quanto magis et nos qui Cathone lõge inferiores sum⁹ ne dicā ꝯpanditipas addiscere debem⁹.

Habetis itaq̃ȝ ingenui adulescentes et studiosi bonarū litterarū: que vobis in fronte huius sum pollicitus Supest vt nobis habeatis q̄ȝ plurimā grãm:quā tamẽ vel cumulatissime relatam existimabo: si emeritis sine cunctatione lucubrationes nr̃as.Qđ si (vt spero)feceritis erit vobis duplex bonū:quod ⁊ nũc discetis rudimẽta litterarū grecarum:⁊ facietis me post hac ad cetera his mlto maiora digniora q̃ȝ edenda alacriorem.

Alphabetum grecum,

Littere apud Grecos sunt q̄ttuor et viginti.

Alpha αλφα. A.α.
Vita. βηтα. B.β.
Gāma. γαμμα. G.γ
Delta. δελτα. D.Δ
Epsilon. εψιλον. E.ε
zita. ζητα. .ζ.
Ita. ητα. H.η
Thita. θητα. Θ.θ
Iota. ιωτα. I.
Cappa. καππα. .k.
Lambda. λαμβδα. L.λ
My. μυ M.μ
Gni. Nυ N.ν
Xi. ξι. X.ξ
Omicron. ομικρον. O.o
Pi. πι. P.π
Rho. ρω R.ρ
Sigma. σιγμα. S.σ
Taf. ταυ T.τ
ypsilon. υψιλον Y.υ
phi. φι ph.φ
Chi. χι ch.χ
psi. ψι ps.ψ
Omega. ωμεγα.
Ω.ω.id est o magnum

De diuisione litterarꝫ grecarꝫ.

Diuidunt̃ autẽ he quattuor et viginti lr̃e grece bifariā.hoc ē in duas partes.vocales scꝫ ⁊ consonantes.

Vocales sunt septem.

Alpha	Epsilon	ita	iota
A α	E ε	H η	I ι
ypsilon	omicron	omega.	
Y υ	O o	Ω ω	

Diuiduntur septẽ vocales in tres partes:in semper longas:semper breues:⁊ cōmunes.

Vocales semper longe.

ita	omega.
H η	Ω ω

Vocales semper breues.

Eppsilon	Omicron
E ε	O o

Uocales ancipites vel cōes sunt tres
Alpha. ypsilon Iota.
Α α Υ υ Ι ι

De diphtongis.

Diphtongi ex vocalibus fiunt: sunt autē diphtongi duplices pprie & impproprie.

Diphtongi pprie sunt sex.
Α Ι α ι. αλφα ιωτα alpha iota.
Α Υ α υ αλφα υψιλον.
alpha. ypsilon.
Ε Ι ει d Ειωτα. Eiota.
Ε Υ ευ Ευψιλον. eypsilon.
Ο Ι οι Οιωτα. oiota.
Ο Υ ου Ουψιλον. oypsilon.

Diphtongi im pprie sex que abusiue ita dicuntur.

Alpha cum iota subscripto sic ᾳ
Ita cum iota subscripto sic. ῃ
Omega cum iota subscripto sic. ῳ
Omega cum iota adscripto sic. ωι
Omega ypsilon sic. ωυ
Ita ypsilon sic ηυ

De consonantibus.

Consonātes sunt decem & septem.
Uita. Gamma. Delta. zita.
β γ δ ζ
Thita Cappa Lambda
θ κ λ
Mi Gni Xi Pi Ro
μ ν ξ π ρ
Sigma Taf Phi chi
σ τ φ χ
Psi.
ψ
Que diuiduntur in duas partes semiuocales & mutas.

Semiuocales sunt octo.

zita. Xi Psi Lābda. mi.
ζ ξ ψ λ μ
gni ro Sigma.
ν ρ σ
Rursus semiuocales diuiduntur in duas partes in duplices & in immutabiles.
Duplices sunt tres. zita psi xi.
ζ ψ ξ
Immutabiles sunt quattuor. scilicet lambda mi gni ro
λ μ ν ρ
Sigma vero remanet semiuocalis.

Mute sunt nouem.
vita gamma delta cappa pi.
β γ δ κ π
taf thau phi chi
τ θ φ χ
Que secantur in tres partes: in tenues aspiratas. & medias.

Tenues sunt tres.
Cappa pi taf
κ π τ

Medie item tres
vita gamma delta.
β γ δ
Rursus aspirate tres θ φ χ
Et sciendum tres tenues κ π τ habere suas aspiratas θ φ χ
Medias vero β γ δ haber. Igitur κ suam aspiratam χ. & mediam γ. π vero habet suam aspiratam φ. et mediam β.
τ habet suam aspiratam. θ. mediam varp. δ Constituantur autem sic.

κ	Te	γ	Me	χ	Aspi.
π	nu	β	di	φ	ra
τ	es	δ	ε	θ	te

Que tantā habent inter se cognationem. vt tenuis sepe transeat in suam aspiratam & mediam.
Item aspirata in tenuem mediāq;
Rursus media in tenuē atq; aspiratam. quod facile patet exemplis.
κ transit in suam aspiratā χ in fine dictionis sequente vocali aspirata
τ transit in θ
π transit in φ
Quā transmutationē pulchrū est depchēdere in cōiugationib9. Nam idcirco prima cōiugatio baritonoꝝ habet φ aspiratā ante α in pterito.q:

in presenti est π tenuis:
β mediam ππ et ipm φ
In futuro est ψ q̄ est πσαβ π φπτ.
Eodem modo secuda coiugatio bari-
tonorum. Ideo habet in preterito X
q̄ in presenti est γ media k. tenuis
k τ. et ipm X. Infuturo vero tran-
seut in ξ quia valet quod k tenue.
Est enim ξ. k σ.
Mutant etiam aspirate in suas te-
nues in preteritis geminantib3 pma
quod fit ad euitandā cacophoniā. id
est dissonantiam.
Preterea in preteritis passiuis medie
pro aspiratis ponunt ante μ α ι. γ
pro χ. β pro X.
Rursus medie trāseunt in aspiratas
γ in X. β in φ
Item in tenues γ in k. β in π
Qd̄ τ latini faciunt grecas litteras
in nostras cōmutātes: qd̄ paulopost
vbi quam modo grece littere in no-
stras transeant ostendemus.

De potestate litterarum omnium τ diphtongorum.

A α facit a. vt alla. αλλα. agathos. αγαθοσ.
B β facit u. vt varuaros. βαρβαροσ. vaue. βαβαι.
Γ γ facit g vt. γεγραφα. gegrapha.
Δ δ facit d. vt Δαιδαλοσ. Dedalos.
E ε facit e. vt εγω. ego
Z ζ facit z. vt ζαθεοσ. zacheus.
H η facit i longum. vt φηρη. phiri.
Θ θ facit th. vt θανατοσ. thanatos.
I ι facit i. vt ιακχοσ iachos.
K k facit c. vt κορυδων. corydon.
Λ λ facit l. vt λαλοσ. lalos.
M μ facit m. vt μαρμο.
N ν facit n. vt ναι. nae.
Ξ ξ facit x vt ξανθοριξ. xanthotrix
O ο facit o paruum. vt οβελισκοσ ouclistos.
Π π facit p. vt παππα. pappa.
P ρ facit r. vt ρωμα. rhoma.
Σ σ facit s vt σαρξ. sarx.
T τ facit t. vt ταλαντον. talanton.
Y υ facit y. vt υμνοσ. hymnos.
Φ φ facit ph. vt φιλοσ. philos
X χ facit ch. vt χριστοσ. christos.
Ψ ψ facit ps. vt ψιχ. psix. ψελλιζομαι psellizome. ψε. pse.
Ω ω facit o longum. vt ωκα. oca.
ψιτονοσ. χρωζω. chroso.

De potestate diphtongorum.

AI αι facit e. vt αιγισ. egis.
AY αυ facit af. mediū inter b et f. vt αυρικα. africa. αυλη. auli.
EI ει facit i longum vt. εισ. is. εικων. icon. χειρ. chir.
EY ευ facit ef medium inter b τ f vt. ευγε. efge. θησευσ. thisebs.
OI οι facit i longum. vt οιμοι. imi
OY ου facit u vocalem longam. vt ουκουν. vcun.

De ptāte diphtōgoꝝ imppꝛie

α cum iota subscripto facit a. vt ενθαθιοπια. Enthathiopia.
αδο. ado.
H cum iota subscripto facit i longū vt τημουση. timusi. πυρηδεσ. nirides.
ω cum iota subscripto facit o longū vt παλινωδια. palinodia.
τωανθρωπω. Toanthropo.
Veteres vero non subscribebant iota sed adscribebant sic. τωιανεια. toenia. τημουσηι. timusi.
τραγωιδια. tragodia.
Quemadmodū littere ac diphtongi grece in latinum transferantur.
A α mutatur in a. vt καλαθοσ. calathus.
Interdum in e vt ταλαντον. talentum.
Item mutatur in i vt καναστρον canistrum.
Item in o vt μαρμορ. marmor. κορυλοσ. corylus.
Et in v vt. ηρακλησ. Hercules. Hyperthesi
Et in ae diphtōgū. vt ασκληπιοσ esculapius.

B mutatur frequentissime in b. vt
φοιβοσ. phoebus. βαρβαροσ.
barbarus. Aliquãdo in p. vt. βαβαι.
papę. q̃ 7 greci παπαι. dicunt.

Item in ph. vt θρίαμβοσ. triũphus

γ mutat̃ in g. vt γωβιοσ. gobi-
us. γενοσ. genus.
Uertit etiam in. n. in his dictionib9
que apud grecos mutarunt. ν. in γ.
sequentibus κ χ ξ. vt αγγελοσ. an-
gelus. διφθογγοσ. diphtongus.
αγκυρα. Ancora. αγχισησ. An-
chises. σφιγξ. spinx.

Quoniã ante γ κ χ ξ. nõ admittitur
ν apud grecos: mutatum est in γ. qđ
Romani rursus in n. cõmutarunt.
Et si antiqui grecam orthographiã
obseruantes. Aggelus diphthoggus.
geminato g. scribebant.

Δ cõmutatur in d. vt. διδω. dido.
δαιμων. demon.
Interdum in b. vt διο. bis.
Et in l. vt. υλυσσευσ. vlisses.
Sicut apud nos. vt sedes sella. nam
d. et l. inuicem cedunt.
Epsilon mutat̃ in e. breue. vt εγω
ego. γενεσισ. genesis.
Z remanet vt. ζακυνθοσ. zacin-
thus. ζεφυροσ. zephyrus.
Interdum mutat̃ in geminum. ss. vt
μαζα. massa. πατριζω. patrisso.

Η mutat̃ in e. longũ. vt πηνελοπη.
penelope. πηνελοπησ. penelopes.
ηρακλησ. hercules.
Interdum in a longum vt. μητηρ.
mater. ναισ. nais. φημα. phama
σιμηπισι apis. θρακε. thrace.
Item in diphtongum. vt κηρη.
cera. σκηνα. scena. σκηνοπηγια.
scenophegia. ηθικα. ethica.

Θ mutatur in th. aspiratũ. vt. θρακε
thrace. θυρσοσ. thursus.
Interdum in suam tenuem id est t.
vt τρίαμφοσ. triumphus.
Item in suã mediam. i. d. vt θεοσ.
deus. θεα. dea.

Ι mutatur in i. modo longũ modo
breue. vt αγχισησ. anchises.
νεστοριδεσ. nestorides.

Κ mutatur in c. vt κακοσ. cacus
κωκυτοσ. cocytus.
Interdum in suam mediam. g. vt
κωβιοσ. gobius. κυκνοσ. cygnus.
αγνοσ. Agnus.
Item in p. vt λυκοσ. lupus.

Λ mutatur in l. vt. παλλασ. pallas.
λυγξ. lynx. λυρα. lyra. λυξ. lux.
λωτοσ. lotus.

Μ mutat̃ in m. vt γραμματικοσ.
grammaticus. στεμμα. stemma.
μεμνηνι. memini. μελπομενε.
melpomene.
Ν vertitur in n. vt ναυισ. nauis.
ναισ. nais. νυξ. nux. νυκτελιοσ.
nyctelius.
Ξ vertitur in x. vt ξενοφων.
xenophon. ξενιον. xenium.

Omicron vertitur in o breue. vt
ολυμποσ. olympus.
Item in v. vt ολυσσευσ. vlisses
πορφυρα. purpura. συρακοσιοσ.
syracusius.
Sed frequens mutatio est o in v. in
fine dictionis. vt κυπροσ. cyprus.
ομηροσ. homerus. πηλιον. pelium.
ιλιον. ilium.
Interdum in e. vt γονυ. genu. ποσ.
pes. αλεξανδροσ. alexander.
καπροσ. caper.
Π mutat̃ in p. vt πασιφαε. pasiphe.
παπποι. pappi.
παππα. pappa.
Interdum in suam aspiratam que
est apud nos ph. vt τροπαιον.
tropheum. λαπιθαι. lapbithe.
υψιπυλε. hypsiphile.
Item in suam mediaz que est apud

nos b. vt πυξος. buxus. αψυρτος.
Nam ψ. est ps. vt αραψ. arabs
ρ vertitur in r vt ρητωρ.
rhetor. Ubi sciendum omnem dictionem
que apud grecos scribitur per ρ in
principio dictionis transferri a no-
stris in r cum aspiratione. vt ρεα. rhea
σ mutatur in s vt σισυφος.
sisyphus.
Interdum in x. vt αιας. aiax.
πιστριξ. pistrix. Ubi imitamur
dores.
Item in t. vt συ. tu. σε. te. quod item
doricum est
τ vertitur in t vt τροια.
ταντααλος. tantalus.
Inuenitur etiam mutatum in σ. sigma
precedente. vt οσσα. ossa.
υ plerumque remanet γερονυμος. Hie
ronimus. συνωνυμον. synonimum
Transit etiam in v. vt ρωμυλος. rho
mulus. πυξος. buxus. πορφυρεος.
purpureus. συς. sus δυο. duo.
κυβερνητης. gubernator.
φυγα. fuga. βοτρυς.
Botrus. μυς. mus. γονυ. genu.

φ vertitur in ph. vt φιλοσοφος.
philosophus. Aliquando etiam in f
vt φυγα. fuga. φαμα. fama.

Item in suam tenuem. vt σφαιρα.
sphera. Et etiam in suam mediam vt
αμφω. ambo.
χ mutatur in c cum aspiratione sic.
ch. vt χρυσης. chryses.
χρυσοστομος. crisostomus.
χριστος. christus
Que littera quia habet figuram x.
nostri sunt qui putant: cum sic scribitur.
xps per x. et p. scribi latinas litteras.
cum ea que x. videtur sit χ et que vi-
detur p. sit ρ. Et grece scribatur cum
sic scribitur. xps χρς. sic scriptum sem-
per fere legimus in sacra pagina. La-
tine vero scribendum est. per c. aspira-
tum sic. chrystus.

Eodem modo decipiuntur in IHS cre-
dentes esse aspirationem hanc litteram
H. cum sit ita greca vocalis: que ad
nos in e longum frequentius commu-
tatur. vt ιησους. iesus
Item quia greci etiam sic scribunt.
ητα. id est ita quod est simile nostre
longiuscule aspirationi. Latini sic scri-
bunt. i h s. quod vulgus per aspiratio
nem scribi existimat.

Quoniam in sermonem de aspiratio
ne incidimus: illud annotatione dig
num existimauimus acceptam esse aspi
rationem nostram ab accentibus gre
cis. Nam Dasian. et psilen. in vnum
coniungentes: Romani fecerunt eam
aspirationem: qua nos in grandiu-
sculis vtimur litteris: qui tamen accen
tus nunc fere exoleuerunt apud grecos
qui eorum loco iuniores alias figuras
habent.
Hanc nos aspirationem modo in s.
vertimus. vt εξ. sex. επτα. septem.
ερπιλλον. serpillum.
Modo in v. vt εσπερα. vespera.
ενετος. venetus. Sed frequenter in
nostram aspirationem vt υμνος.
Hymnus. Ησιοδος. hesiodus
ομηρος. Homerus.

ψ mutatur in ps. vt αιθιοψ. ethiops
ψευδομαρτυρ. Pseudo martyr.
ψαλτηριον. Psalterium.
Aliquando transit in b. vt αραψ.
arabs. αψυρτος. absirtus.
Omega transit in o longum. vt.
ωκεανος. Oceanus. ειδωλον.
idolum.

Quonam modo diphthongi ad nos veniunt.

οι mutatur in æ diphthongum vt
αινειος. Aeneas. εβραιος. hebre-
us. παλαιστρα. palestra.
παιαν. pean.
Interdum diuiditur. vt αιαξ. aiax.
μαια. maia.

Αυ vertitur in au. vt. αυλα aula θησαυρος. thesaurus.
Sed caue ne te decipiant Nicolaus: Menelaus: et similia que non habent diphtongum: quia sunt a græcis in αος.
Ει mutatur vel in e longum vt. αχιλλειος. Achilleus. καλλιοπεια. Calliopea.
Vel in i longum. vt. Νειλος. nilus θαλεια. thalia. ειδωλον. idolum.
Ευ in eu diphtongum nostram. vt. θησεος. Theseus. ευγε. euge. ευρος. eurus.

Οι mutatur in oe diphtongum. vt φοιβος. phoebus. οινοφορον. enophorum.
Ου mutatur in v longam. vt. μουσα. οιδιπους. oedipus.

De diphtongis improprie.

α cum iota subscripto transit in ę. diphtongum. vt. τηληδα. huic lęde.

η cum iota subscripto transit in ae. diphtongum vt. τωποιητη. huic poętę.
ω cum iota subscripto transit in oe diphtongum. vt κωμωδια. comędia. τραγωδια. tragedia.
Ex diuisis autem his litteris sillabe fiunt. Ex sillabis dictiones: Ex quibus oratio.
De quibus sigillatim in Grammatica latina dicendum: quantum vtile nobis Hec enim ad presens dicta sufficiant Si quis vero inflectiones grecarum dictionum scire voluerit: legat Constantini Lascari Erotemata: siue fratris Vrbani institutiones grece grammatices: vbi eius rei copiosam habebit materiam. Finis.

Philosophi quomodo legendi ex Basilio.

Et fere omnes qui modo aliquid in philosophia scripsere vt quisquis maxime potuit: virtutem laudarunt: quibus sane credendum est conandumque vt in vita nostra id ostendamus. Nam quisquis ea quę alii verbis diuinarant philosophantur: rebus ipsis affirmatis vere sapit: ceteri velut umbre volitant. Nec secus ea res se habet quam si pictor ęgregiam viri formam imitatus sit. hic autem reuera talis existat qualem ille in tabula expresserit. Qui enim virtutem in cętu hominum laudant: amplissimisque verbis extollunt: ipsi vero, et libidinem temperantie et quęstum iusticie anteponunt. hii mea sententia nihil differunt ab histrionibus: qui cum poemata in scena agunt sepe vt reges vel vt potentes prodeunt: cum neque reges sint neque potentes neque omnino forsitan liberi. At qui musicus quidem si id vllo modo vitare potest: numquam patitur lyram sibi dissonare: neque chori princeps inconcinnum sibi chorum habere. Ipse vero quispiam secum dissidebit: neque vitam consentaneam verbis prestabit. Sed Euripide auctore linguam quidem iurasse dicet: mentem vero iniuratam mansisse: et bonum videri quam esse magis cupiet. At hic est vltimus iniurie terminus: si quid credere oportet Platoni: bonum videri cum non sis.

Institutio hebraica

Ad hebraicarum sanctissimarum litterarum amorem & studium inductio quedam.

Icut res eedem sunt penes omnes: sic affectus animique conceptus naturales rerū similitudinē ptē dentes: iuxta Aristotel' sniaz primo Periherme. ecdem existunt. Sic & ab initio labiū vnū deus cōdidit. sermonēque eundē sacro id cōtestante eloquio. Geñ. xi. Ut pariter et ad placitū instituta verborū signacula a signatarū rerū nō exorbitarent natura. Sed effecit apud hoīes primeuos linguarū confusionē: que antea iam & in angulis fuerat opata ruinam: pestifera illa multūque execrabilis supbia. Qua pmoti oriētales illi tū corpe tum mente conditiōis elati hoīes regnū affectarent celeste. Neue foret terris securior arduus ether. Altaque struxerūt cōgestam ad sidera turrim. At ppie artis zelotes dn̄s omp̄s pater: supbieque durissimus vindex. Juxta familiarū numerū & genera diuisit linguarū. Quo factū extitit: vt alterutrum iussa negligētes: op⁹ dimiserūt impfectū. Dispersi itaque in terre diuersa climata ꝑmoīb⁹ sunt etiā plurib⁹ locuti. Sola autez hebrea familia diuina dispositione: pristine lingue vsum retinuit: a quo fuit extunc hebraica cognoīata: eiusmōi aūt lingue hoīes Strabo cosmographus in. xiiij. libro tradidit: ab initio barbaros appellatos cōficto noīe: non qꝛ penitus apud eos loquendi sit iners ratio. Habēt em̄ ad regulā ideoma cōpositū: grāmaticāque artē exercent. Sed qꝛ difficulter/aspere/ dureque loquūt. Cognata tn̄ plurimū rebus nomia adinueniētes. Omes aūt orientales nationes moleste ferunt barbarorū nomē. Preter illū cum suo populo Moysen: qui palā se duriloquū: barbarūque esse non inficias iuit: idque memorieque litteris prodidit. Herodotus etiā (historie quē patrē noīant) libro secūdo egyptios asserit se nolle dici barbaros: magis vero cūctas ceteras natiōes: cū ob multā ruditatē ante multis tēpib⁹ nondū apud se inuētis litterarū characterib⁹ ipsarū rerū imaginib⁹ scripserint. Quia aūt abhorrēt et tam dedignant̄ hoc vocabulū: vtpote regioni sue ignominiosū estimātes: idcirco sunt ab hostib⁹ suis Judeis Barbari appellati cum dixerunt. In exitu israel de egypto: domus iacob de populo barbaro. Erubescant itaque egiptij Barbaros se dici: atque iniuriarum agant: at Moyses coram deo se Barbarum hoc

Aristotel
Genesis
Ouidius
hebreorum idioma primum
hebrei dicātur barbar

est crassilinguem grauiloquumqꝫ confiteri non est dedignatus
Exod. 4. cum ait. Mi domine: non sum vir elegantiarum sed grauiore ꝛ
graui lingua. Cum tamen, vt Eupolemus de regibus iude gre
Eupolem. Moyses cus historicus Moysen dicat apprime sapientem fuisse: et gra
maticam litterarumqꝫ cognitionem iudeis primus tradidisse.
Qui eam postea phenicibus ob viciniam sunt largiti: deindeqꝫ
phenices grecorū pueris ob alterna inter eosdē cōmertia rōnem
Isidorus distribuisse characterꝫ. Idipm ꝛ Isidorus sētit primo etymol.
grecas scꝫ litteras cū earundē denoīationibꝫ ab hebreorꝫ caracte
ribꝫ esse sūptas: vti ab aleph alphabetaqꝫ a bet sic et de nōnullis
alijs. Unde cū e grecorū fontibꝫ latinorū linguā scaturisse: indu
hebree ꝛ ī bitatū habeat ꝛ certū: recte hebreorꝫ scripturā antiquissimā con
littere anti cludit. Sed et primos hominū vniuersi rerū vetustissimarum
quissime. exquisitores semꝑ fuisse barbaros asseuerāt. Num deniqꝫ scrip
torū quisqꝫ (si illis non credit̄) inueniri possit Moysi qui sit an
Legis libri antiquissimi. tiquior: proferat̄ in mediū aliud volumen quoddam ante Tro
ianū excidiū per litteras memorie cōmendatū preter hebreoruꝫ
Tullius. codices. Nam post annos centūquinquaginta tandē primarij
grecorū vates Homerus ꝛ Hesiodus Cicerone teste Troiam
secuti sunt. Quibꝫ paulo prior Orpheus cum suis sacris fuit:
sed nihil ad hebreorꝫ Moysen qui valde longo tempe precedēs
scriptas leges codicibus demandauit: seu deus ꝑ ipm. Sicqꝫ igi
tur tempe fuit prior alijs scriptis hebreorꝫ sermo. sic vt puritate
sanctitate/ꝑcationū affluentia: ac deniqꝫ vtilitate omēs antecel
Puritas hebreorꝫ litterarum lit. Qd si de eiusdē puritate ambigit̄ comꝑent̄ lingue. examinen
tur scripture. ꝛ nulla purior inueniet̄ pudicitior nulla. Siquideꝫ
a puritatis cum sit ipa fonte deriuata: sermonis huius etiā san
sanctitas ctimoniā quis non plurimū demiretur: quo deus cū homine: et
homines cū angelis locuti perhibent̄: coram ꝛ non per interpteꝫ
faciead faciem: nō per antrū triphonij: nec delphoreni: tripodē
Zoroaster sed sicut solet amicus loqui cum amico. Unde ꝛ zoroaster prim⁹
ethnicorum theologus barbara verba (ob inditam eis a deo ip
so ad mirabilem virtutem) mutari vetat. Barbara intelligens
hebraica vel inde propinquius deriuata. Potuit nihilominus
ꝛ hominū creator: eorum indidisse nature linguam aliam curio
sam quācunqꝫ: an nō ꝛ ipē grecam ꝑfari eloquentiam valuisset:
sed et electo suo israelitico populo docēdo inspirasse potuisse qs
dubitat. Sed humillima semper amplectens altissimus: noluit
hāc primo homini cōplantādo adamasse demōstrauit. Insuper et
carnem assumpturus nō grecam: non latinam: sed hebream sibi

virginem̄ delegit in matrem. Sed et nobiscū viator ingrediēs et egrediēs: nunq̄d grecis aliquādo grece predicasse phibet. Nō ne et hi cū sint om̄es hebrei audiuimus eos loquentes nostris linguis magnalia dei. Siq̄dem loquebant (vt q̄dam dicunt) hebraice: quos singuli intelligebāt ppriis ac si linguis fati fuissēt Nō alias vt quis linguas flocci pēdendas putet sunt hec inducta. Quinimo sancto protestante Hieronimo christiani religioni q̄d vtilitatis obuenerit grecis litteris haud paucis dici posset sed vt nullam aliarum huic in sanctitate pponendam putares in medium sunt hec delata: nō tam ob autorū sanctitatē q̄ veterū anctoritatē. Mosaice deniq̄ legis sit stilus simplex: litteresq̄ cortex impolitus: nemo nisi q̄s non legerit ignorat: sed ob hoc minime contēnendus. Flosculi nanq̄ sermonū: elegātiarūq̄ venustas: post Moysen curiosis potius q̄ sinceris hominib⁹ est excogitata. Attamē q̄ sint sub corticis barbarie inscrutabilia fidei morūq̄ sacramenta studiosissimis quibusdā illarum litterarum exploratum iri contendit. Qualis fuit proculdubio nostris temporib⁹ vir ille vndecunq̄ doctissimus Joannes Picus comes Mirandulanus: nedum latinorum: grecorum: hebreorumq̄ disciplinis illustratus: sed et (vti ex scriptis suis videre possumus) arabum: saracenorumq̄ litteris eruditus: hic plane in fine Eptapli de Mosaica lege verba faciens dicit. Penes hebreorum profūdiores magistros esse paradoxō dogma: qd̄ vt in dubiū vno ore cōfirmāt Omniū artiū: om̄is discipline et diuine et humane integram cogniti onem in q̄nq̄ libris Mosaice legis ĭcludi dissimulatā aūt et occultatam in ipsis litteris quibus legis dictiones contexte sunt. In tota etenim lege resolutis vocabulis elementa eadem si diuulsa capiamus et iuxta regulas quas ipi tradūt: que de eis conflari dictiones possunt si rite tū positione: tum nexu coagmētemus futurum dicūt vt elucescāt nobis (si simus capaces occluse sapientie) mira de rebus multis secretissima dogmata eruiq̄ in lucem om̄em doctrinā secretaq̄ omniū liberalium disciplinarum. Hec vir ille prestātissimus: sicut nō probat asserens: ita nec negat contemnens: tum quia magnos hec opinio habere dicit autores. Tum quia de Moyse qui in tota dei domo se fidelem exhibuit: maiora etiam facile credi possunt. Eum autem virū in prima legis sententia eadē iuxta datas regulas practicantē qualia fidei. philosophieq̄ portenta obtunderint si scire velis eiusdem Eptapli fine m cōspicias videbis (ni ducar opinione falsa) quo modo sub hebraicarum litterarum colūbina simplicitate versu

Eptaplū

notabile.

Appollogia cia lateat serpentina. Siquidem vt in Appologia sua dicit idez Picus Mirādulanus. Sat erat vulgaribꝫ ꝛ ꝑ simplicē histori/ am/nūc dei potentiā:nūc in improbos iram in bonos clemētiaꝫ in om̄es iusticiā agnoscere:ꝛ ꝑ diuina salutariaꝗ̄ p̄cepta ad bn̄ eptapla beateꝗ̄ viuēdū:ꝛ cultū vere religiōis instituit:at misteria secreti ora:ꝛ sub legis cortice rudiꝗ̄ verboꝝ p̄textu latitātia altissime di uinitatis archana populo palā facere. Quid erat aliud q̄ꝫ dare sanctū canibꝫ:ꝛ inter porcos spargere margaritas. Ruditati ni bilominus auditorū qui splendorē discipline Mosaice ferre nō vtilitas hebraicarū litteraꝝ possunt:oportuit velata facie verba facere:ne qui illuminādi su scipiebant:nimio lumine excecarent. Hec ille in diuersis libroꝝ passibꝫ. Taliū itaꝗ̄ litterarū peritia quid vtilitatis, quid sciētię quid deuotiōis afferat.ac meriti:nedū bisce doctoris illius tra ditiōibꝫ claret:qui in primis legis characteribꝫ piculū faciēs di uina opitulāte clemētia (speciali que solet gratia adesse huius studiosis obseruatoribꝫ)talia fidei philosophicarūꝗ̄ dogmatū misteria cōquisiuit:qualia vix aliqua priscoꝝ doctoꝝ ex tota Bi blia colligi potuerūt. Sꝫ ꝛ idipm patet ex euidēti vtilitate quā moderni tempis theologi consequunt ex studiosissima legis in terpretatione doctissimi fratris Nicolai de Lira. de q̄ verū hoc Nicolaus de Lyra inter theologos prouerbiū terit. Nisi Lyra lirasset nemo docto rum in Bibliā saltasset. Huius tempis intelligo addi sic ꝛ huic posset:si nicolaus hebraicoꝝ litteraꝝ peritia caruisset: nequaꝗ̄ lire sonitus ad saltandū prouocāsset. Qd̄ si dicat post tantos tū Hieronymi:tum lire quorundāꝗ̄ aliorum labores huius ideo matis summopere studiosoꝝ:nedum non necessariam: sed nec vtilem esse modernis sacre theosophie cultoribꝫ huius lingue intelligentiā quandoquidē coꝝ inuentioni cū nihil supaddi pos sit:quin/om̄ia ad amussim rimauisse credant. Huic sane opini/ oni obuiat Aurelius Augustin⁹ ad volusionū in hęc verba scri Augusti. bens. Tanta inquit est sacrarum profunditas litterarum:vt in eis quottidie proficerem:si eas solas ab ineūte puericia vsꝗ̄ ad decrepitam senectaꝫ maximo ocio sūmo studio meliore ingenio conaret addiscere. Tam etiam multiplicibus misteriorū vmbra culis opaca intelligenda proficientibꝫ restant:tantaꝗ̄ non soluꝫ in verbis/quibus sunt ista dicta:verum et in rebus intelligen/ dis latet altitudo sapiētie. vt animosissimis/acutissimis flagrā/ tissimis cupiditate discendi hoc contingat quod eadem scriptu tura quodā in loco habet. Cum cōsumauerit homo tūc incipit hęc ille. Unde nec eos credendū est vsꝗ̄ adeo sacras hebreorum

litteras elebrasse. vt subsequentibus nō inueniendas vel etiam
micas reliquerint: cū tamen interum multa valde ab inquisitori
bus sint fidei morūq; misteria ex eisdem litteris ad inuenta: plu
ribusq; voluminibus exarata/sed ꝛ iudeis inuēientur. Q, si di
xeris te priscorū monumentis contentum amplius nihil inda
gare posse vel velle. Apostolum saltē audias Chorinthios āmo/
nentem/quatenus qui manducat/non manducantem non sper
nat. Si demum hebreorum codices causeris aliquibus in lo
cis (vbi de christi diuītate vł alijs quibusq; fidei testimonio oc
currūt) ab in fidelibus deprauatos. Respondebitur nō vsq; a
deo corruptos esse quin veritatis vestigia a dilgētioribus valeāt
deprehendi: cū non nisi in puncta de facili soleat vipereū illud iu
deorū genus virus sue infidelitatis effūdere. Accedit ꝛ illud cer
tum vicz ante Hieronymi tempa vitiatos fuisse hebreoꝝ volu/
mina/in eisdez locis sicut ꝛ nostris tempibus timere habem? si
cut et nōnulli iudeoꝝ doctores dicūt ob rationabiles causas a
patribus eoꝝ alteratas esse sententias. Teste tripartito magistri
Cōradi sūmerhart de verbo icarnato. Unde nō ob id debet nec
potest aliorum locorum que de christo nō exponūt auctoritas re
fragari. Quinimo ꝛ in alijs inueniri solēt ex eoꝝ litteris que no
stris traductionibus prodi minime potuerūt Hoc igitur hebre/
orum antiquissimū ideoma iure sanctitatis lingua nūcupatū. ꝛ
si nouellis discipulis rude videatur ꝛ incōptū/quobrem ꝛ curio/
sis orationū sententiarūq; coloribus delectaris nauseabile vide
atur ꝛ insipidum. instar sancti Hieronymi profectioribus tamē
ac fidelibus alumnis suis multa eloquentia decoratū apparet,
Eodē super Esaiam teste Hieronymo. vbi eundem falerata elo
quentia adornatū profitetur. Ad paulā etiā scribēs hebraicarū
litteraꝝ alphabetū cum septemplici colligatione facte prodidis
set summis mysterijs refertum talibus est eam adhortatus. Oro
inquit quid hoc secratius sacramēto quid hac voluptate iucū/
dius q̄ dei scire prudētiam/et in abdita eius intrare/et sensum
creatoris inspicere/et sermones domini tui q̄ ab huius mūdi sa
pientibꝫ irridetur plenos esse sapientia spirituali. Habeant sibi
ceteri suas opes/gemma bibant/serico niteant/plausu populi de
lectentur nostre diuitie sint in lege domini meditari die ac no/
cte. pulsare ianuam non patentem/panes trinitatis accipere ꝛ se
culi fluctus domino preeunte calcare Discamus itaq; in ter/
ris: quorum scientia perseuerat in celo.

Musica

Figurata

De dispositione lingue ad hebreũ

Capitulum primum.

Veras litteras debita pronũciatiõe in mediũ proferre cupiẽs/vt litterarũ et punctorũ/qui bus scribitur noticiã habeat necesse est vñ et redditur etiã ab ineũte etate nutritis in eadem admo dũ lectiõe difficilis/vt vix inhabitãtẽ terras nostras iudeum/q̃uis doctũ/inuenias quẽ inter legendum nõ plerumq̃ titubantem deprehendas. Tanta nãq̃ est pũ ctorum multa et discors differẽtia quorũ aliqua supra litterarũ figuras aliqua infra/nonnulla deniq̃ inter litteras cõduntur. Sed et leguntur aliqua/alia vero pertranseuntur intacta/vt visiue potẽtie legentis ea omnes vires/totoq̃ potestas/presertim eorundẽ non asuetis vix/suppetãt. Accedit nihilominus et requisi ta lingue gutturis/labiorũq̃ singularis et multiplex dispositio/vt nõ nisi natura inclinatis eidem nõ mul tum grauis optime legendi labor occurrat.

De litterarum hebraicarũ nume ro/figuris et ordine. Capitulum secundum

Eiusdem igitur scripture legendi modũ assig naturus primũ/postea punctorum tibi signa bo vires/demum intelligendi modum superficialem breuibus reserabo. Atq̃ iterum de litterarum numero figuris et ordine primum verbum faciam. Subinde earum inter se differẽtias pertractabo. Omnes igitur littere quibus hebreorum sermo conscribitur iuxta li brorum numerum de Canone Biblie secundum Hie ronimum existentium numero vigintidue Figurarũ tñ siue characterum sunt. xxvii. q̃nq̃ em littere sunt duplices scilicet. Caph. Mem. Nun. Phe. Zadeck.

Aliter em̄ scribunt per litteras pr̄cipia/medietatesq̄ dborũ/aliter fines vnde et quinq̄ libri a plerisq̄ du plices existimãtur. Samuel Melachim Deberaim Ezres Hieremias cũ Canath id est lamẽtatiõibus su is. Litterarũ autẽ figure secundum cõmunem scribẽ/ di modum sunt he.

Hes/Sain/Vau/He/ Dalets/ Gimel/Bets/Aleph
ח ז ו ה ד ג ב א

Nun/Mem/Mem/Lamech/Caff/kaff/Jots/Tes
finale finale finale
נ ם מ ל ך כ י ט

Zadech/Zadeck/Fe/Phe/Ayn/Semech/Nun/Taff
finale finale
צ ץ פ ף ע ס ן ת

Schin/Res/Quff/
ש ר ק

Has litteras primũ inuenisse Mosẽ tradunt legẽsq̄ vete/testa/diui nitus reuelatã talibus scripsisse voluminibꝰ (ea vol ũedo denõiasse) proprie nõ libris Omes autẽ he littere cõsonãtes sunt nõ vocales et cum punctis quibus iũ/ guntur/de quibus post hac dicetur sillabas cõstituũt. Harũ etiã lr̃aruz differẽtia mul tiplex signatur. Quin q̄ enim he litterarũ figure dictõnuz nõ finẽ obseruãt et ponuntur nunq̄ in dictiõis initio/sed nec in medio sine sũma quadã significatione/vti phas est videre ꝺ littera ם Esaie septimo capitulo vbi non sine grãdi et magno miraculo principium sibi dictionis לםרבה lemarbe vẽdicasse videtur. sed alias reperies nusq̄. Alie aũt littere non tã in principio q̄ fine locãtur qui tupliciter et proũnciãtur iuxta quicq̄ correquisitorũ istrumẽtoruz officia. Sunt nãq̄ quattuor lr̃e quaruz prolocutio gutturis motõem requirit quaruz est hoc si gnum lr̃aruz אהחע vñ et gutturales dicũtur sũt itẽ quattuor palati cõtactum exigẽtes hac dictione sig/

nate/ גיכק Tertio lingue motu formantur/quarum quinq3 assignantur hac dictione monstrate דטלנת quattuor sunt non nisi dentium vsu formabiles. Similiter quinq3 quarū prese fert hec dictio typū זסצרש Demum quattuor sunt labys vtentes vt sunt בומפ vnde solet plerūq3 contingere vnius instrumenti altera scribere per alterā dictionum/significatione minime alterata. Sunt enim idē נשא et נטל tollere significantes/vel auferre. Similiter גן et גנה quarū vtrūq3 hortum signat. Inueniuntur eodē in loco Cāticorū quarto additur duarū litterarum sonus nariū obstructione proferri. vt sunt Mem et Nun.

Est etiam litterarū dispar coditione. Sunt nanq3 radicales vel fundamētales alique/et alie seruiles inueniūtur et radicales pro quarū est euidētiori idagatiōe sciendū/omnes fere habraici sermonis primitiuas dictiōes mōasillabas eē/vel bisilabas. Oēs etiā dictōes duabus litteris scribi solent vel tribus/raro aūt quattuor rarissime quiq3 que ob nimiā paucitatē ab hebreorū doctoribus non cōputantur. Hi igitur litterarum characteres/que in primitiuo. quod אבא nominant scribi solent tantū radicales vel fundamētales dicuntur. que autē gratia coniugationū declinationnm vel compositionū pro tempore apponuntur. seruiles dici possunt/ vndecim sunt littere/ que sunt sic radicales vt nunq̄ seruiant que ab hebreis שרשי id est radicales nominantur/Quarum sunt he dictiones signa [illegible] que a suo ouar propter nullā cōiugationem quo quomodo valeant resecari. Sūt similiter vndecim que sic plerumq̄ seruiunt vt pro tēpore et radicales existant ab hebreorum doctoribus nūcupate איתן משה Quarū sunt illa signa וכלב [illegible] inter quas alique solum in initio dictionū seruos se ex

Distinctio litteratum

radicales

hibent. vt sunt quorũm signum אלכשׁ alique super hoc et fini adiiciuntur/ vt sunt contenti in hac dictio ne הוים הבר Seruiles autem que sint in significando officia dicetur in sequentibus. Sunt preterea nõnulla litterarũ que se subsequẽtes in eadẽ vel distinctis dictõibus litteras attenuãt aut tenue pronũciari faciunt vt sunt בגד que בגדכפת dicuntur/ quarũ tres ille בגד non tam in principio vel medio ꝙ fine cõstitute hoc efficiunt. Sed ת in fine tantum locata postpositam lr̃am reddit tenue pronunciandã de litteris punctorũ susceptiuis et qualium inferius patebit Cum etiam de litterarũ conditionibus hic agatur nõ videtur tandem et neglectui dandum instar grecorũ et hebreos iuxta litterarũ ordinẽ suputationũ signa tenere vt vnitatis signũ sit א penes eosdẽ qualitatis ב Ternarii ג Senarii ו Vigenarii כ Trigenarii ל sicq; secundum ordinem vsq; ad ק que centenariũ signat. Vnde primi nouem pro digitis vtuntur. sequentibus vero loco articulorũ qua propter vnã alteri cõnectãdo numerus resultabit cõpositus. Hec de litteris succincte dicta sufficiant.

DE CONDITIONE ET ORDINE PVN CTORM CAPITVLVM. III.

De essentialioribus hebraice scripture characteribus sine quibus videlicet scribi non potest mentionem fecimus. nũc de minus principalioribus minusq; necassariis scz punctis disseramus. Solum namq; in sacris eorum coditionibus de canone biblie penes eos existentibus hebrei talium punctorum vsum habẽt. Alios autem eorũ li/

bros non punctuatos/nō nisi conquisita ex sacris vo/
luminibus legendi cōsuetudine legere possunt. Unde
vnum est singulare summaqꝫ dei prouidentia cōstitu
tū vt lingue illius quisquis externus adipisci peritiā vo
luerit ex solius legis sacris codicibus cōquirere possit
Cū ibi tantūmodo puncta quibus distincte legitur in
ueniantur. Quāq̄ autem nō ab initio legis puncta fu
isse dicāt. Sed a prestātissimo legis doctore ezra super
addita perhibeātur post babilonicā iudeorum capti/
uitatē. idipsum tamē intelligerem non de omnibus
punctis quibus modo vtūtur/siquidē aliquos semper
extitisse credo. E medio nāqꝫ sublatis om̄ibus pūctis
relinqueretur sane equiuocatio tanta/talisqꝫ in legen
do cōfusio vt non foret cuiqꝫ legēti satis integrum cui
se tuto sentētie cōmitteret. Per multa nāqꝫ cernitur in
solis litteris et magna equiuocatio sed his adhibitis
debitis pūctorū apicibus admodū rara deprehenditur
Sunt autem punctorum duo genera quorum aliqua
ca pun
um
alia
a voca
vocalium vires habētia cum litteris quibus iūgun/
tur sillabā cōstituunt. et sunt talium nouē. Alia sunt
nō quidē ad vim vocalium litteras cōtrahētia/ sꝫ alio
quodā modo litterarum qualitates īsinuātia. et id du
pliciter/vel enī litterarum naturales voces mutāt vel
per se stare ostēdunt. Unde nō puncta sed litterarum
signa veniunt nuncupāda. Quorum diuersitas nō fi
gurarum dispositiōibus sꝫ locorum est proprietatibus
capienda. Idē nāqꝫ punctum figura diuersis in litte/
ris vel etiā iuxta eandē diuersimode locatum diuer/
sa significare solet. Primum igitur de vocalibus pun
ctis. Post hec d̄ litterarum signis tractabitur vocalia
ncta
plitia
puncta sunt duplicia scꝫ simplicia atqꝫ cōposita. No/
uē sunt non ob id simplitia vocata qꝛ figura simplicis
apicis conscribitur/sꝫ qꝛ vnius vocalis significatiua

patsah Primum פַּתָּח patsah vocatur et infra litteram ponitur talis _ figure/significans litterã cui iungitur a clarum vel e mense deflecti. vt sic.
la. cha. ka. ia. ta. ha. za. va. ha. da. ga. ba. a.
לַ חַ כַּ יַ טַ הַ זַ וַ חַ דַ גַ בַּ אַ
ta/scha/ra/ca/za/za/fa/pa/ha/sa/na/na/ma/ma/
Cõmetz תַ שַׁ רַ קַ צַ צַ פַ פַּ עַ סַ נַ נַ מַ מַ
Secundum קָמֶץ cometz vocatur talis figure ָ significans a sueuicum quod inter a clarum et o mediũ profertur posset q; nostris litteris taliter scribi a
ma. la. cha. ka. ia. ta. ha. za. va. ha. da. ga. ba. a.
מָ לָ כָ כָּ יָ טָ חָ זָ וָ הָ דָ גָ בָ אָ
ta/ssa/ra/qa/za/ za/ fa/ ipa/ ha/ sa/ na/ na/ ma/
zare תָ שָׁ רָ קָ צָ צָ פָ פָּ עָ סָ נָ נָ מָ
Tertium צֵרֵי zere dicitur in hunc modum figurat ·· deflectẽs suprapositam sibi litteram in e obscurum et proprie pronunciatum sic scribitur.
me/ le/ che/ ke/ ie/ te/ he/ ze/ ve/ he/ de ge/ be/ e/
מֵ לֵ כֵ כֵּ יֵ טֵ חֵ זֵ וֵ הֵ דֵ גֵ בֵ אֵ
te/ sse/ re/ qe/ ze/ ze/ fe/ pe/ e/ se/ ne/ ne/ me/
Segol תֵ שֵׁ רֵ קֵ צֵ צֵ פֵ פֵּ עֵ סֵ נֵ נֵ מֵ
Quartum est סֶגּוֹל segol tribus punctis tali mõ ∵ dispositis constitutũ/deducens litterã supra positã
ve/he/de/ge/be/e
in e clarũ vel sueuicũ. Sicut scribit. וֶ הֶ דֶ גֶ בֶ אֶ
Vñ quatenus illorũ differẽtia facilius cõmẽdetur memorie sumãt vulgariã hec duo nõia mer/ significatũ huius dictiõis mare/et mer.i.fabula vel rumor. In quorũ primo posita vocalis ẽ zere in scdo segol. Sz in hac dictõe latina zere pria vocalis segol scda zere.
Quintũ שְׁוָא schewa dr duobus pũctis sic ordiatũ significãs e breue qz nri iudei legũt mediũ int o et e per

nasum de quo singulares regule dabūtur sic scribitur
he ge de be E
ה ג ד ב א Scheua
Sextum חירק Hirick vocatur vno puncto infra litteram figuratū q̄ i ad hi di gi bi i
vocalem contrahit sicut hic patet ה ד ג ב א Hirck
Septimum est holem חולם signatū vnico pūcto supra litteram ad ho do go bo o
sinistrā eius cōstituto significās o vt ה ד ג ב א Holem
Octauum est שורק schurick tribus punctis infra litteram hoc modo ordinatis ⋱ et significat vocalem quandam litteram inter u h du gu bu u
et i medio mō se habentē/scribitur sic ה ד ג ב א schirick
Nonū est punctū mellupim מלאפום vnicū intra vau litteram tantū collocatum faciens cum eadē vo calem vt sic. hu du gu bu u
הו דו גו בו או Vn̄ notes oēs pūctos vo melupim
cales infra lrām ponendos preter holem supra ad litte re sinistrā partē. Ex mellupim intra vau litterā collo catā. Exēplū primi est אב vel חירק Secūdi hoc da tur exemllum ... de pūcto scheua tales damus regu Nota
las in sacra scriptura obseruabiles. Prima talis ē pū ctum scheua sub prima dictiōis lr̄a positū pro e breui eg ē dū est. ab almanis aūt ob nimiā breuitatē quasi insensibiliter pronūciatur. ... vt hic secūda regula Regule de scheua Prima
punctū scena inter duo pūcta positum nō tāgitur sed syllabe finem indicat/sicut in hac dictione ... . Ter Scda
tia regula. Si littera vnica equipollēte duabus prop ter do gesch in ea positū locetur schena. et hoc in dictio nis medio Legitur illud punctū ac si sub duabus litte ris bis poneretur. Tunc em̄ sub prima positum nō tā geretur. sub secunda vo pro e breui legeretur vt videri potest in hac dictione ... que mibbene legitur non mibbne sed nec mibebene. Quarta regula si quādo eiusdez speciei due littere īmediate collocētur sub qua Tertia Quarta

rū pria pōatur scheua sub alia cernitur [illegible] scheua p e breui tāgat alterū p e lōgo Si āt nō sunt similes ille due lr̄e et sub earū qualibet scheua ponit primū non tāgitur sz prioris syllabe finē facit sicut in scda regula dictū fuerat scōm vero pro e breui legitur. Exēplum patet in hac dictiōe [illegible] que iechōneho legitur. Exemplū secundi vt in hac dictione [illegible] nichretsu nō nicheretsu et hoc de punctis simplicibus dictū. Tria sunt puncta cōposita Primū vocatur hateph patsah compositū ex hateph/id est scheua et patsah sic figuratum. Secundum vocatur hateph cometz compositū sic : _ Tertiū hateph segol tali modo formatum a ∵.. Hos antē compositos apices legētium discordo adinuenit. Erant aliqui doctiorum qui aliquas dictiones puncto cometz notari voluerunt vt [illegible] non etiā de erāt dicētes easdē scheua designari [illegible] Sic et super aliis quibusdam dictionibus vigebat cōtrouersia. vt ibi [illegible] et [illegible] Cum autem vtrisq subesset par ratio cum non iccirco significata mutarentur dictionum conclusum extitit vtrumq punctum sine vitio legi non posse. quod quisq voluisset/et hec ratio est secundum aliquos. Sunt alii qui dicunt in eisdem compositis scheua debere producēdo legi. vt simul hec oīa ∵: e longo equiualeant sic et de aliis. Hactenus de vocalibus punctis. Puncta cōposita

DE LITTERARVM SIGNIS
CAPITVLVM QVARTVM.

Itterarum signa sunt quattuor. Quorum primum dogesch dicitur et est punctum instar Hirick sed inter litteras clauditur vñ si fuerit positum in litteris [illegible] indicat eas pronunciari debere naturalibus Litterarum signa

vocibus sicut in hac dictione השתה in aliis autē lit-
teris si aliquādo positum inuenitur in medio dictiōis
signat geminas esse legēdas. Sicut in hac dictione.
בה in prima autē littera quecunq₃ sit positu₃ dogesch
vult eā durius ꝓnunciādum nō geminari vt ī hac di
ctione באלהים sed nunq₃ positum in litteris gutturali
bus reperies nec etiam in littara res cum eedem gemi
nari non possunt. Animadnertendum autē indifferen-
ter poni dogesch in littera vaū et etiā mellupim. Si
nanq₃ preter punctum in ipsa clausum nullum aliud
eidē littere punctum seu aliud signum adueniat pun
ctu₃ illud mellupim est et deflectit in u vocalē vt hic
וראה Si autem cum eedem puncto in littera vau po
sito alius punctus supra vel infra lrā₃ callocaretur do
gesch et redditur littera duplex. Scdm alia puncta de
flectitur seu determinatur. vt hic חזה hasah. vel sic
מחזה mezafeh. Secundum litterarum signum est
raph instar puncti parsah formatum tamen ponitur
supra litteram. significat autem sub se locatam tenue
explicandam sicut in hac dictione דגי Signatum
autem supra quattuor has litteras בכפת mutat na-
turales earum voces כ quidem in ch vt בכל chal. ב in
f multum tenue sic greci becha ꝓnunciari solent vt
בכה et פ in ph vel f durum vt hic. פניך phane-
cha ת in s blesa lingua prolatum. vt hic. בית bets.
את secundum vere loquentes quo pronūciandi mo-
do nostrates iudei verecundantur vti. vt posserq₃ no-
stris litteris in hunc modum ts separari. Sic hic
בית ets. Raphe autem supra vau signatum in f etiā
mutat vel in consonantem. Alia quedem duo puncta
sunt/ que supra litterā schin habent poni sicut holem
vnde si ad dexterā partem superiorem locatum fuerit

equivalere facit litterā schin sch. et punctū tale iam in dicitur. אִישׁ isch. Si antē sinistrum caput collocatū extiterit valet s durū sicut samech et tunc Schmol dicitur. Sicut em̄ lamin hebraice/dextrum dicitur latine sic schmol sinistrum importat. Est et aliud qddā punctum in sola littera ה vel subtus locabile qđ mappick vocant/nō littere alicuius nota/sʒ potius sentētie Significat enim pronomē relatiuum eius illius eiusdem et cetera cōdeclinea vt in hac dictione videtur. בְּקִרְבָּהּ in medio eius vel illius. In hispanorūʒ codicibus intra litterā ה positūʒ regulariter īuenitur vt sic בְּקִרְבָּהּ Aduertēdum preterea nullā illarum sex litterarum אהוי ע quoquomodo nō punctatā superioribꝰ punctis legi/vbicūq ponatur. Instantiam patitur hec regula in his duabus litteris iots et vau. Primo si iots in fine ponitur dictiōis antequā immediate littera queuis etiaʒ ponatur puncto Cometz patsah/ vel holē directa/tūc enī iots tāgitur. Exēplum de patsah vt חַי De cometz/vt יָדָי De holeʒ vt אוֹי Similiter iots tangitur in fine si penultima vau fuerit punctata Mellupim/ vt תָּלוּי talui Excipitur etiaʒ ab hac regula vau in hac dictiōe qñ est in calce posita si precedens immediate littera sit iots/etiā si ipsi vau schevua fuerit ānotatū vt hic יָדָיו et si vau in fine sine precedēte iots locata fuerit legitur pro f imperfecto/ vt שָׁלֵו nisi punctetur alio puncto a schevua tunc em̄ pūcti exigentiā legi oportet vt hic לֵוִי Tandē et hoc nō est negligendū quandocunq littera hes vel ain vltio loco ponitur easq immediate patsah precedit qualiscūq precedens vocalis legetur citius vocalis a q̄ haspirationū illaruʒ sonus audiri debet vt hic רוּחַ nō em̄ ruha legitur/ruah Sic etiā יוֹדֵעַ iodeah pronūciatur non iodeha legitur. De legendi modo tibi sufficiant

Schmol

mappick

Exceptio regule

Exceptio de vau

Nota

Musica figurata

Musice figurate prefatiuncula.

Ophionē dyrceum An
tiope Lincei cōiugis Methei thebani regis filie. ac Ep
paphani Jouis ⁊ Junonis filij (vt poete referunt) fili
um Mercurius. a ceca gente deus creditus p̄mū citha
donasse fert. Qua accepta art ita peritus euasit: vt fa-
bulosa dicant saxa sua spōte se muris imposuisse. Mer
cur9 quoq; cū in Cylleno monte lyram ꝑ testudinem
inuenisset eā septē decorauit cordis. ac p̄mū Orpheo tra
didit: cuius cantu Euridicem ab inferis reuocasse dicit. Ecce hi q̄ instrumē
tis potiri sunt: sine huius art vera noticia (si fictis est adhibenda fides) q̄d
pfecerint. oīm fere poetarū libri pleni sunt. Ad q̄d nos faciemus: q̄ regulis p̄
ceptisq; informamur q̄tumq; nostrū ab his distet initiū ipi officis intelligi-
mus. Sed q̄d honoris emolimētūue accipiemus pricipe. Nō saxa sua spōte
se muris imponēt. nec ab inferis reuocamus quenq;: qd fictū ⁊ incongruus
est. Sed si dei summi laudes decantauerimus: coronā immarcessibilem con
sequimur: ⁊ vitā accipiemus eternā. nēpe nō modo poetaꝝ ex libris laudes ac
cipere poterimus. sed ⁊ in libro vite aureis characteribꝫ nomina nostra scri-
bent. nec ars nostra a Mercurio (qui apud inferos manet) erit. Sed a chri
sto iesu omniū plasmatore q̄ in ethere regnat. Ecce q̄ dispar meritū ⁊ q̄ di-
spares art preceptores habemus. Sed ꝓhemij satis. tertiā nunc ptem modū
formamq; mensuralis Musice aggressuri. 10. capitulis distinguimus.

De notaꝝ figuris tanq̄ principijs materialibꝫ. Ca. I.

Figura est species notarū cognitionē faciens: p quā oīs ꝓpor
tio armonicaliter exprimi habet. Harū nos octo ponimus licet
antiqui quinq; solū locatūt. credentes in his quinq; dumtaxat
fore ꝓportiones p primos Musice gradus pura modum. temp9
⁊ plationē. nō tamen errauere. habet eīm minima specialissimā
speciei rōnem que in duas alias tantūmodo scindit. Rursus ⁊ alia in alias
duas. ⁊ sic in infinitū. quo fit vt de sequentibꝫ tribꝫ nulla scientia esse phibet
sꝫ habilitas quedā. adeo eas apposuere p̄mi artis Autores: nos vero abilita
tis gratia nō omittimus. Sunt autē he notaꝝ figure vicz. Maxima. que qua
drangularis extat figura. filū quoq; habens ductū vel sursum vel deorsum
in dextra eius pte: cuius longitudo triplicat latitudinē. Longa autem qua
drata est figura queadmodū maxima caudata: sed ⁊ longitudine ⁊ latitudi-
ne equalis. Breuis vero corpus est positū semp quadratum absq; filo. Semi
breuis figura est que s̄m rectam ꝓportionem p̄dicte speciei medietatē ob
tinet. Uel est nota ad modum oui formata: nullam habens caudam. Mini-
ma eiusmodi est figure in corpore: sed filum adiectum habet. Semi-
minima eiusdem ꝓportiōis cū minima est: sed colorata aut non colorata. sꝫ
vncum habens ductū deorsum parte dextra. Fusa corpus est in toto forma-
tum vt minima coloratū. vnum quoq; habens vncum vel duos sine coloris
variatiōe. Semifusa eiusdem speciei cū minima est colorata: duos quoq;
habens vncos datos deorsum pte dextra. vt nō colorata eosdē obtinēs vncos

& filum adhuc ab infra in quo iterum vncum sursum habet sinistra. Quare semper alia ex alia cōsurgit. vt inquit Naso. Ex alijs alias recipit natura figuras Idem est siue cauda ascendat siue descendat.

Figure notarum sunt octo.

Maxima
Longa.
Breuis
Semibreuis
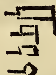

Minima
Semiminima
Fusa
Semifusa

De trib⁹ primis Musice gradibus tāq̄ p̄ncipijs material' b⁹. Cap. ij.

Nde modus est figurarum coordinatio: varios animi effectus in cantu demonstrans. Vel sic. Modus est triū longarum cōtra maximam. aut trium breuium contra longam. Vel est duarum longarū contra maximam. aut duarum breuium contra longā positio. Circa modū vero varie sunt Musicorū opiniōes. et plerique diuersimode sentientes. id nihilominus qd rectius existimauerimus breuiter aperiemus. Quēadmodū enim in Musica plana modus saltuum atque consonantiarū species ostendit. Sic impresentiarum etiam numerū notarūq; valores per tempus & plationem informat. De hoc Hora. dicere conat libro sermonū cum ait. Est modus in reb⁹ sunt certi deniq; fines. hoc tamē Musicaliter sic intelligi habet. Vbicunq; est modus ibi est tempus & platio sed non econuerso. Nam modus agit in maximus longas. & breues quo ad augmentationem. Est autem duplex modus. Maior qui in longis & maximis consistit. Minor vero in longis & breuibus: sed in breuib⁹ nihil triplicat Amplius modus. in pfectum & imperfectum scinditur. vt in subiecta descriptione claret. Sed vt verum fatear: In Musicorum voluntate hec posita sūt parua ratione alioquin circa omnia signa modus versatur.

Modus duplex
Maior: Perfectus / Imperfectus
Minor: Perfectus / Imperfectus

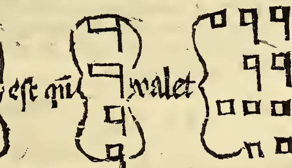

Tempus est mensura vocis prolate vel omisse sub vno motu ꝯtinuo. Vel sic Tempus est duarum vel trium semibreuium aut valoris earundē contra breuem positio. Est aūt duplex tempus perfectum videlicet & imperfectum agitq; dumtaxat in breues & semibreues vt sequitur At plane Musice tempus est tempus durationis eiusdem. mensuralis autem Musice tempus p tactū moueri habet. de hoc Naso ait. Ipsa quoq; assidua voluunt tps motu

Tempus est duplex — Perfectum / Imperfectum — Est quando — valet

Prolatio est cognitio soni semibreuibus minimisque figuris mensurati. Vel sic. Prolatio est duarum vel trium minimarum aut valoris earundem pro semibreuem expositio. Est autem prolatio biptita. aut est trium contra vnam et maior appellatur. aut duarum contra vnam et dicitur minor. agitque solum in semibreues et minimas. In plana autem musica prolatio est ipse cantus in se.

Prolatio est duplex — Maior / Minor — Est quando — valet

Modus vero tempus et prolatio primi et speciales artis Musice gradus dicuntur: per quos tanque per magis principalia ascenditur. Qui si per ternarium computantur numerum perfecti sunt. Secundum Boetium qui ait In musica omne ternarium fore perfectum. omne vero binarium imperfectum fieri. hoc etiam Virgilius notare videtur cum inquit. Numero deus impare gaudet. Differunt tamen inter se hec tria. Modus nanque respicit maximas: longas: et breues. tempus vero breues et semibreues. prolatio vero semibreues et minimas.

De signis in syncopatione. Capitulum. III.

Signum est quod priorem facit cognitionem de cantu. quo ad modum tempus: et prolationem. de signis profecto veteres optime senserunt frustra enim modus: tempus: et prolatio absque signis agnoscerentur cum priorem eorum dent cognitionem. Illi tamen varia ponentes signa. nos vero propter mensure tarditatem ea omittimus. nam vbi modus ibi tempus et prolatio. quamuis non econtra. in omnibus enim signis tempus et prolatio est: sed non modus. Quare aliam nobis ponamus signorum diuisionem. Sunt enim signa primitus quadruptita. Nam aliqua sunt signa prolationis maioris. quedam minoris. aliqua diminutionis. et quedam modi. vt in subiecta apparet figura. In plana autem Musica signa sunt littere locales et claues positiue.

Modi — perfecti / imperfecti — temporis imperfecti per diminutionem

Minoris prolationis — Perfecti / Impfecti — temporis

Minoris prolationis — Perfecti / Imperfecti — temporis per diminutionem

Maioris prolationis — Perfecti / Imperfecti — temporis

Hebraica

Aduertendū ꝙ priores Musici binis circulis ⁊ pūcto tres Musice grad⁹ designarunt isto modo. ita videlicet. vt circulus exterior modū indicaret: interior vero tempus. et punctus ꝓlationem. Moderniores vero cātores ob carminum velocitatem huiusmodi signa peruerterunt: ponentes pro eo que interioris circuli officiū haberet cifram. quare adhuc numerus appositus circulo vicē obtinens circuli minoris tempus respicit. cūqꝫ huiuscemodi numerus fuerit ternarius tempus ꝑfectum designat. si vero binari⁹ imꝑfectū: ⁊ semꝑ in diminutione ponitur. Amplius aūt nostri in circulo iuxta numerū posito modū designauere. tale obtinentes discrimen: vt si plenus foret circulus modum ostenderet perfectum. Si vero semiplenus imꝑfectū. Si aūt se solo poneretur circulus absqꝫ numero: tempus designaret. ⁊ punctus in circulo locat⁹ ꝓlationē. maiorem / absētia vero eiusdē minor ē. non aduertēdo ceteras additiones. Sunt ꝑter hec adhuc alia signa intrinseca quibus non nunꝗ̄ cantilena dinosci poterit. Et sunt triptita. Est enim aliqued modi. aliquod temporis. ⁊ quoddam ꝓlationis. Modi perfecti signum intrinsecum est trium longarū denigratio. vel pausa tria occupans spacia. Temporis ꝑfecti aūt signum est denigratio triū breuiū vel pause descendentes ad medium spacij eiusdem. Sed signum ꝓlationis est duarum semibreuiū coloratio: vel due pause ascendentes ad mediū spacij. ⁊ cum huiusmodi tria signa desint est ꝓlatio minor. tempus imperfectum ⁊ modus imperfectus: nisi specialiter cantus esset signatus signo extrinseco.

Alia signa non existentia de carminis ꝯstitutōe:
- Reinceptionis
- Conuenientie
- Pause generalis.
- Aspirationis
- bmollis b

Csolfaut.
Ffaut.

De notarum syncopatione.

Syncopatiōis due sunt spēs:
- Semiditas fit in tempore imperfecto quando semicirculus per tractum diuidit. vt hic. ibi eīm dumtaxat medietas omniū notarum canitur
- Diminutio autem fit in tempore perfecto quādo circulus diuiditur per tractum. vt hic. ibi enim solūmodo tertia ps notarū aufertur. Uult eīm cantum in tali signo modi cū velocius tangi debere ꝗ̄ in illo. Sunt enim vnum et idem in esse ⁊ valore.

De tactu ⁊ notarum valore. Capitulum. IIII.

Tactus est continua motio in mēsura contenta. Tactus aūt ꝑ figuras ⁊ signa in singulis Musice gradib⁹ fieri hꝫ. Quare nihil aliud est ꝗ̄ debita ⁊ cōueniens mensura modi temporis ⁊ ꝓlationis: ſm eīm horū diminutionem. ⁊ augmentationē figure notaꝝ tangunt. Cuius priorē cognitionem signa indicare habent. Qd̄ aūt vnaqueqꝫ figuraꝝ in singulis quoqꝫ gradib⁹ valeat tactus. ptꝫ ex notaꝝ multiplicatione ſm vniuscuiusqꝫ signi informationē. qd̄ subiecta descriptio sane ostendit. Pro cuius euidētia specialiori aduertendum ꝙ vna semibreuis in singulis signis vnū valet tactū altera tm̄ ps vt dictū est: in signoꝝ diminutione sola canit. Hinc est ꝙ in hmōi signis vel notule velocius tangi dn̄t vel semꝑ duo tactus simul accipi ꝓ vno. ita vicꝫ vt tunc vna breuis tangetur tactu. nos tamen primū modū obſuemus tangendo semꝑ semibreuē tacta in singulis Musice gradib⁹ ꝓportionibus demptis.

Notarū valor mōdi ꝑfecti tꝑis ꝑfecti maioris ꝓlationis

o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o

o o o o o o o o o o o o o o o o o o

bre bre bre bre bre bre

lon lon

Maxima

Notarum valor modi perfecti.temporis imꝑfecti.minoris ꝓlationis.

o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o

o o o o o o o o o o o o o

bre bre bre bre

lon lon

Maxima

Notarum valor minoris ꝓlationis.tempis ꝑfecti.ꝛ modi imꝑfecti.

o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o

o o o o o o o o o o o o o

bre bre bre bre

lon lon

Maxima

Notarum valor maioris ꝓlationis.tꝑis ꝑfecti.ꝛ modi imꝑfecti.

o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o

o o o o o o o o

bre bre bre bre

lon lon

Maxima

Notarum valor maioris ꝓlationis tꝑis imꝑfecti ꝛ modi minoris.

o o o o o o o o o o o o o o o o

o o o o o o o o

bre bre bre bre

lon lon

Maxima

Notarum valor minoris ꝓlationis tp̄is imꝑfecti ⁊ modi ꝑfecti.

O Maxima 2 longa 6 breuis 3 o semibreuis 1 minima 4

C Maxima longa 4 breuis 2 semibreuis 1 minima 4

Cum igit̄ valor notarũ in tactu cõsistat. tactus ṽo in figuris. ⁊ figure in signis. Necesse visũ est nobis p̄mitus figurarũ multiplicationē posuisse: ac deinũ notarũ valores per tactũ adiunxisse: perq̧ signorum modi. temporis ⁊ ꝓlationis indicationem demonstrasse. Suntq̧ em̄ summe in cantu necessaria. Per hæc item vis oĩm figurarum simul ⁊ ligaturarũ dinosci habet. Quemadmodũ em̄ valor existit in tactu: ⁊ tactus in figuris: figureq̧ in signis. sic etiam in ligaturis sed vario modo. Aduertendũ tñ q̧ color semꝑ aufert tertiã partem: nisi in tempib⁹ perfectis non signatis: vbi color Emiolã repñtat ꝓportionem. licet ibidē color etiam tertiã ꝑtem auferat in tactu: nõ tamen perfecte id facit in motu. In tempe ꝑfecto color nonnunq̄ nihil adimit: imo solum perfectionis vel alterationis vel imperfectionis gratia opponit: fitq̧ tantũmodo in modo in breuibus ⁊ semibreuib⁹. in tempe in semibreuibus et minimis. in ꝓlatione in minimis ⁊ semiminimis.

De punctis ⁊ perfectione. Capitulũ. V.

Punctus est qõdã titellũ inter duas notas ponit̄ aut ꝑoris medietatē addit. aut diuidit tp̄s aut ꝑficit notam. Unde nos tm̄ tres ponimus punctos: cũ antiq̄ sex posuerũt. vic3 punctũ additiõis. diuisionis. perfectionis. alterationis. imꝑfectionis. ⁊ trãspositionis. Sed nos sequẽtes tres in diuisiõis pũcto ꝯsideram⁹

Punctus est triplex

Diuisionis est duorum tp̄m ab inuicē sepatio: hic non canit̄ nec circa notã locat̄: sed paulo alti⁹ vl' ꝓfundi⁹. deseruitq̧ perfecto tp̄i. maiori ꝓlatiõe dēpta qꝛ ibi est iꝑfectio. vt h̄ 2 1 2 1 3 1 2

Additiõis est stimulatio note ad lat⁹. hic idem pũctus canit̄: ⁊ semꝑ v3 medietatē note sue ꝑcedentis circa q̄ ponit̄. deseruitq̧ oĩb⁹ ꝓlationib⁹ tēpib⁹ ⁊ modis imꝑfectis. vt hic. 2 3 1

Perfectionis est q̄ facit additionē note ꝑcedent̄: ⁊ diuisionē sequẽtis. Amouet em̄ dubiũ ⁊ ꝑfectã reddit ꝑcedentē. hic solum deseruit perfecto tempi. vt hic 3 3 deniq̧ nõnulli eũdē ꝓ additiõis pũcto locarũt qõ falsum est: qm̄ punctus ꝑfectionis interdum cantatur: sed diuisiõis nũq̄. vt hic cantatur. 2 1 2 1 2

De reliquis vero tribus nemini sit cura: qm̄ sub his trib⁹ cõprehendunt̄ respectu tamen diuersorum.

De notarũ perfectione.

Perfectio est notã imꝑfectã ꝑfectã reddere fitq̧ in mõ. tp̄e ⁊ ꝓlatione imꝑfectis. ⁊ hoc mediãte pũcto. Oĩs igit̄ pũct⁹ additiõis siue ꝑfectiõis addit⁹ cuiuscũq̧ note iꝑfecte: valet sꝑ dimidietatē note ꝑcedentis: redditq̧ figurã ꝑfectã

De pausis Capitulum sextum.

Pausa est silentium vocis vel aspirationis mensura per tm intervallum aut spacium temporis quantum figura pro qua ponitur contineri potest. Sunt autem pause ex fragilitate humane vocis per cantores invente triplici de causa.

Pausa poni propter tria
- Primo propter refectionem anhelitus. quia sicut in cantando figuras notarum ponimus: ita in tacendo pausas locamus.
- Secundo propter notam difficulter locandam: quia non omnes note sono et melodie deserviunt.
- Tertio propter cantus variationem: quia nunc cantare nunc pausare variare est. et quanto variabilius: tanto delectabilius audientibus apparet: gaudet enim varietate natura.

Pausarum alia Generalis. Et est virgula simplex vel duplex per omnes lineas chori tracta: designatque finem vocis.

Modi est tractus tendens ad lineam quartam occupans tria spacia: et valet totidem breves propter modum.

Longa complet duo spacia et unam lineam supergreditur pertingens usque ad tertiam et valet longam ubique modo excepto perfecto.

Pausa est tractus de linea ad lineam complet unum spacium: et valet breuem in omnibus signis

Semipausa est virgula a superiori parte linee descendens ad medium spacij eiusdem valet Semibreuem in omni signo.

Suspirium est tractus ab inferiori parte linee ad medium spacij eiusdem: valet minimam ubique

Semisuspirium est virgula equalis suspirio: sed a parte superiori uncata: valet Seminiminimam in omnibus signis.

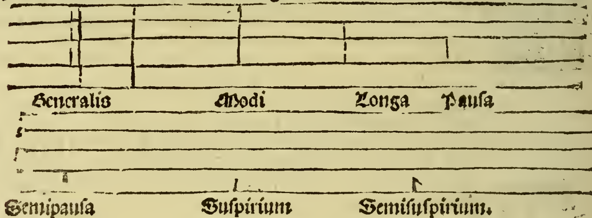

Semipausa   Suspirium   Semisuspirium.

De Ligaturis. Capitulum. VII.

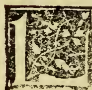

Ligatura est notarum congeries simul condependens iuxta formam quadrate vel oblique: estque caudata in sinistra vel dextra parte: habens caudam ascendentem vel descendentem: vel caret cauda: vel ubique caudata. Si habet caudam in dextra parte siue ascendentem siue descendentem longa est. Si vero habet caudam in sinistra parte descendentem breuis est una cum intermedijs: si autem ascendentem. Semibreuis est una cum sequente. Cetere ligature subiectis duobus metris facile dinosci habent.

Prima carens cauda longa cadente secunda.
Ultima quadrata dependens sit tibi longa

Musica figurata.

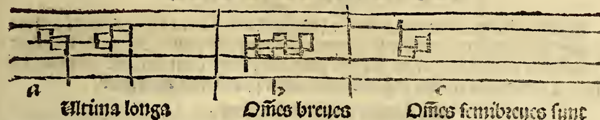

De notarum imperfectione. Capitulum. VIII.

Imperfectio est alicuius note in numero ternario depredatio. Uel sic. Impfectio est notam pfectam impfectam reddere. Fit autem pfectio dupliciter ab ante z retro. z hoc dupliciter.

Imperfectio in Tempore. | Modo imperficit ante z retro.
fit tripliciter. | ab vna ante z retro impfici possunt
Prolatione | habent imperfici a valore eius añ z retro.

Pausa añt nūq̄ impficit nec sibis silem impficit imo sp figura minor maiorē pcedentē impfici hz z nō sequentē nisi mediaret punctus diuisionis.

De alteratione. Capitulum Nonum.

Alteratio est p̄prij valoris bm note formā duplatio. Ul' sic. Alteratio est alicui' note minoris respectu maioris geminatio z fit tripliciter

Primo fit
In modo qñcūq̄ due breues ponunt̄ inter duas longas perfectas vel ante z post impfectas redditas: secunda erit altera valebitq̄ duas breues.
In tempore qñcūq̄ due semibreues ponunt̄ inter duas breues perfectas aut aliunde impficiendas: secunda alteratur: valebitq̄ duas semibreues.
In platione quandocūq̄ due minime ponunt̄ inter duas semibreues tempore cōpleto vel aliunde impfectio. secunda alteratur et facit duas minimas.

Maxima añt non alterat̄ cum nō habeat maiorē se. nec sub minima habet fieri alteratio in figuris: quia triplatione carent. neq̄ pausa alterat̄ pōt tñ deponi alteratio per punctū diuisionis z notaz denigrationem.

Pro cuius euidentia specialiori aduertendu q̄ qñ due breues inter duas longas claudunt̄ perfecti modi sine aliquo puncto secunda alterat̄.

Si numerus ternarius inter duas longas clauditur sine aliquo puncto. Prima longa est plena z breues ad seinuicem reducuntur.

Si autē vna superflua fuerit vltra numerū ternariū prima breuis primā longā imperficit. sed si punctus mediat inter penultimā z vltimam breues vltima breuis sequentem longam imperficit.

Si due fuerint residue vltra numerū ternarium prime tres imperfectiōe stant: z vltima alteratur longis manentibus perfectis.

Si aūt inter duas longas pausa breuis claudit̄ cum figura breui ꝛ pausa precedit: breuis alterat̄. aut si pausam sequitur punctus. pausa impficit p̄cedentē ꝛ breuis sequentē. Si aūt pausa sequitur breuem: ipsa impficit sequentē longam. ꝛ breuis precedentem. quia pausa non alteratur.

De semibreuium alteratione.

Si due semibreues inter duas breues claudunt̄ tēpis perfecti sine aliquo puncto: secunda alteratur. Sed si quattuor semibreues inter maiores ponūtur prima precedenti cōnumerātur.

Quotiens autem quattuor semibreues ita ponuntur: prime due coniunctim alie separatum. Ultima sequentem imperficit. Si in medio due coniūgantur prima precedentem imperficit.

Si tres quarū vltime due ligate semibreues diuisim posita primā impficit ꝛ vltima alterat: nisi punctus pfectiōis cum prima poneret̄. Si autem prime due sunt ligate ꝛ vltima diuisa pro eodem tempore computantur.

Si autem quinqȝ ponunt̄ semibreues inter maiores: quarū prima ꝛ vltime due diuisim ponunt̄. secunda ꝛ tertia coniunctim: prima semibreuis primam imperficit: ꝛ vltima vltimam. Sed si prime due semibreues coniunctim ponuntur vltima alteratur.

Sed minimarum alteratio que ratione ꝓlationis fit est talis: qualis est in modo ꝛ tempore: nisi ꝙ ibi est respectus minimarum ad longas.

Regula verissima.

Quandocūqȝ igit̄ in ꝓlatiōe maiorū due minime: in tempe perfecto due semibreues: aut in modo pfecto due breues fuerint residue: secunda alterat̄.

De proportionibus. Capitulū. X.

Proportio est duorū numerorū inequalitas. Uel sic. proportio est duarum q̄ntitatū eiusdē gn̄is vnius ad alterā inequalitate vel excessu certa habitudo. Et q̄uis ꝓportiōes sint plus ac infinite. octo tamen artis preceptores armonie deseruientes pre ceteris in vsum deferre voluerunt ꝓpter vocū ꝯsonantias ac consonātiarum partes.

	Dupla		Dyapason
	Tripla		Dyapason dyapente.
	Quadrupla		Bisdyapason.
Octo ꝓportiones musicales	Sesquialtera.	continet simphoniam dictam.	Dyapente
	Sesquitertia		Dyatesseron.
	Sesquiquarta		Dytonus Semi.
	Duplasupbipartiens.		Dyapason dyatesse.
	Sesquioctaua.		Tonus

Est igitur dupla ꝓportio qn̄ maior numerus cōtinet minorē dupliciter. vt q̄ttuor ad duo. sex ad tria. vel octo ad quattuor. Musicaliter q̄dē qn̄ due breues minime cōtra vnā ponunt̄. aut. 4. contra. 2. vel. 8. contra. 4. cuius signum est cifra algorismica binaria omnibꝫ signis associata. vt hic.

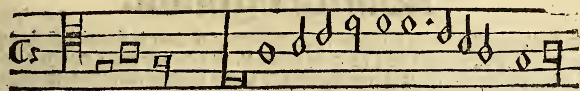

Discantus Dupla

Tripla ꝓportio est qñ maior numerus continet minorē tripliciter.vt.3.ad.1.vel.6.ad.2.aut.9.ad.3.musicaliter quādo.3.minime ponunt contra vnā.aut.6.cōtra.2.vl.9.cōtra.3.Cuius signū est cifra ternaria algoristica.vt hic.exēm.

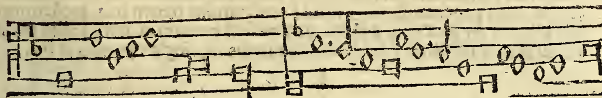

Discantus. Tripla.

Quadrupla ꝓportio est quādo maior numerus cōtinet minorē quadruplicit vt.4.ad.1.vel.8.ad.2.u.ad.3.Musicaliter quādo quattuor minime cōtra vnā ponunt.aut.8.contra.2.aut.12.ad.3.Cuius signū est quaternaria cifra algoristica:cuilibet adiuncta signo.vt hic.4.exēm.

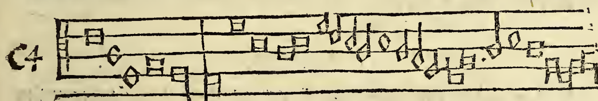

Discantus. Quadrupla.

Sesquialtera ꝓportio est quādo maior numerus continet minorem semel & eius alteram partem.Ut quādo tres minime contra duas ponuntur.vel sex ad quattuor.Dicitur quoqꝫ alio nomine sextupla. Cuius signuꝫ est ternaria cifra algoristica posita supra binariam.vt 3/2.Emiola autem penes colorem cognoscitur quia omnes note denigrantur.

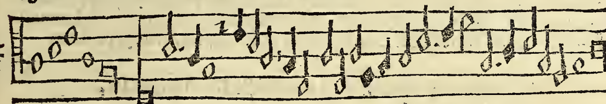

Sesquialtera.

Sesquitertia ꝓportio est quando maior numerus cōtinet semel minorē et eius tertiam partem.vt.4.ad.3.vel.8.ad.7.musicaliter quando.4.minime cō tra.3.vel.8.cōtra sex ꝓferuntur.Cuius signum est cifra quaternaria posita supra ternariam.vt hic.4.vel semicirculus reuersus.vt hic exēm.

Sesquiquarta pportio ē quādo maior numerus cōtinet in se minorē semel et eius quartam ptem.vt 5 ad 4 vel.10.ad 8.Et sic musicaliter quādo.5 mi-nime proferuntur cōtra 4 aut.10.cōtra.8.Cuius signum est quinaria virgu-la algoristica posita supra quaternariā.vt hic 5 vel semicirculus cōuersus cū puncto.vt hic exemplum.
4

Dupla superbipartiens est qñ maior numerus continet minorem bis.et eius duas ptes.vt octo ad tria.Habet enim octo bis ternarium numerum et eius duas ptes.Musicaliter quādo octo minime contra tria proferuntur aut sedecim ad sex.Cuius pportionis signū est octonaria cifra posita supra ternariam.vt hic 8.vel semicirculus cōuersus cū virgis ꝛ puncto vt hic.
3

Sesquioctaua pportio est quādo maior numerus continet minorē semel et eius octauam ptem.vt nouem cōtra octo.vel 8.ad.16.Est enim octonari-us dimidiū 16.cui addit̃ octaua ps et erunt 18.Musicaliter quando nouem minime ponuntur contra octo.vel 16.cōtra 18.Cuius signum est cifra.9.po-sita supra 8.vt hic 9. vel sic.
8 8

Et si hec modica pportionū discussio non ad pfectam musice demonstra-tionē cōducat:confert nihilominus ingentem vtilitatem quibuslibet canta-re volentibus.Nam sepenumero quorundā musicorū capitosa mens huius-modi pportiones nititur confundere.Ita vt contra preceptoꝝ ordinatiōem: ac etiā ex omni parte bene fundatam positionē.quidam male fundare.qdaꝫ signa peruertere.qdam triplam sesquialteri immiscere.aut aliam p alia po-nere solent:dicentes ne forte noscant̃ insuper ꝛ gloriant̃ si qd noui fecisse ne-mini preter ipsos notū non attendētes ꝙ ꝛ fatuus ꝛ amēs animo pcipe pōt qđ nemo pter eū nouit.Sicut ꝛ caupo indoctus qui debita parieti inscribit signo sibi solo legibili.Quapropter pportiones illas annectere volebamus: quo facilius ab omibꝫ huic sciencie studere volentibus intelligi possint.

De modo cōponendi seu contrapuncto simplici.

Ista itaqꝫ prioribus partibꝫ cōpendiosa sufficiētiqꝫ informatio ne eorundē.que nō modo ad Gregorianū cantum.verum ad to-tius Pitagorici cantus cognitionē maxime cōducere videbantur Postremo vero hac vltima parte de modo cōponendi seu cōtra-puncto simplici quippiam disseramus.Que tametsi realiter idē sint.tñ(cū modus cōponēdi quo ad diuersarū vocū cōpōem cōtrapunctus ꝟo ad plani cant⁹ fortisatiōem considerek)nihil prohibet ea ratione distīre

Est etiam sortisare vt summatim dicamus.cantū nonnullū diuersis melodijs improuise ordinate.Componere vero nihil aliud fore ac diuersos cantus per discretas cōcordantijs in vnum colligere perhibemus.Est tamen duplex cōtrapunctus.Coloratus videlicet.cum discantus aliqs siue plures per diuersas figuras fundantur.tenore q̄ ex diuersis notaꝝ specieb⁹ composito. Et simplex q̄dem hic est.cum discantus nōnullis vel plūs per semibreues dūtaxat fundantur in simplici tenore ex eisdem notulis composito.ꝛ de illo ꝑ puncto hac parte intendimus diuidentes illam in sex capitula.

Quid sit ꝓportio/consonantia et dissonantia. Ca.I.

Proportio vero hic intenta fit cū vna vox distāt ab alia vł grauitate vel acumine.talis distantia interuallū vocat.Est enī interuallū soni acuti grauisq̄ distantia.hmōi aūt interualla a Musicis vel modi vł species nuncupant.Que licet ꝑm arithmeticos sint plures ac infinite.cum nūerus sit multiplicabił in infinitum(nam.22.que est dupla.24.que est tertia.26.que est quinta.ꝛ sic de alijs queq̄ istaꝝ sub tribus duplis reperit̄)Attamen cōmunis vsus cantorum et vocum possibilitas.20.contentat vocib⁹ videlicet p̄ma.2.3 4.5.6.7.ꝛc.vlterius q̄dem numerando ꝛ ꝓcedendo vsq̄ ad vicesimā speciem.Ex his vero.12.puta primā.3.5.6.8.10.12.13.15.19.20.dantur consonantie.Est enī consonantia dissimiliū inter se vocum in vnum redacta concordia.Reliquie autem intercepte sc̄z scd̄a.4.7.9.11.14.16.18.dissonantie dicunt̄ quaꝝ nulla discantum ingreditur maxime simplicem.licet in discantu floribus ornatu q̄ q̄ istarum cum minima vel seminima tangi possit.Est enim dissonantia duorum sonorum sibimet impmixtorum ad aures pueniētiū aspera ꝛ iniocunda collisio.cum enim sibimet misceri nolunt ꝛ quodāmodo integer vterq̄ conatur peruenire.ꝛ cum alter alteri officit ad sensum vterq̄ insuauiter transmittitur.

Que cōsonantie dicantur.perfecte que imperfecte et quare ita vocentur. Capit.secundum.

Consonantie biptite sunt.Quedam enim sc̄z.1.5.8.12.15.19.perfecte vocitantur.quoniā per se stare possunt.neq̄ vna ꝛ eadem tam ascendendo q̄ etiā descendendo vti debeamus.Cetere vero puta 3.6 10.13.17.20.Imperfecte sunt.tum quia per se nulla stare potest:sed semper post se perfectam exigit sibi viciniorem:vnde suam recipiat essentiā ꝛ perfectionem.tum etiam quia vna ꝛ eadem sepenumero vtimur in ascensu atq̄ descensu.Rursus quidem illasip̄as nostri ita diuisere.Has enim q̄ ceteris essent molliores deorsum precipitarent ad consonantiā ꝑfectam statim sub ea cōterā tanq̄ ad proximiorē eius essentiā ꝛ ꝑfectionem maxime tenore consurgente. Sed acute sursum tenderent ad continentiā maiorem supra ipam precipue tenore descendente.vel saltem vnisonū faciente. Quo fit vt tertia mollis quā ipī semiditonū nuncuparūt vnisonū exigit.ꝛ tertia dura quā dytonū dixere quintā ꝛ sexta maior vel tunusculum diapēte semp post se duplam requirit.sexta vero minor cū non ingrediet̄ discātū simplicē

nulli īspeciei perfecte subordinanda censetur. idemq; cū ceteris agendū est: quoniam omnes ad predictas quattuor reducuntur Comprehēdētes cm̄. 8 .i.5. sub vnisono. 10.17. sub tertia. 12.19. sub quinta ꝛ sub sexta. 13.20. Quicq̄d enim post duplam reperitur repetitio ꝛ reiteratio dici solet.

	6	13	20	
Cōsonantie sunt	5	12	19	quia vnum ꝛ equale redunt sonum. cetera
quadrupartite	3	10	17	que in subiecta descriptione videantur.
	1	8	15	

19 12 12 8 5 1 1 | 20 17 13 10 6 3 1

Sex consonantie pfecte — Sex imperfecte

18 16 12 11 9 7 4 2

Octo dissonantie.

De vocum compositione. Capitulum. III.

Upiens igitur componere quippiam. In pmis tenorem vl' etiā alium chorum ponat ad placitum necesse est: ita tamē vt bene formet fm toni exigentiā sub quo regulatur. Sitq; cāt' in cōtexendis pportionib' ne quid min' apte. puta vel tritonum vl' semidiapente: aut deniq; quempiā alium inusitatū modum ponere conetur; neq; magnis intervallis ipm tenorē conficiat. sz punctatim

per secundas: tertias: quartas procedere plurimum eundem exornat: nonnunq̄ tamen etiam per quintas et sextas: sed non nisi in certis tonis. Maiori tamen opere censeo: melodie quis studeat discrete q̄ amabili: et cum tenor nimis basse processerit sursum transponatur ad quartam vel quintam: aut denique vspiam alibi cum recte neumari poterit ibidem. quibus ita dispositis ponantur tunc alij chori modo quo sequitur.

Quid sit discantus / vnde dicatur / et quo pacto formetur. Capitulum. IIII.

Discantus est aliquorum diuersorum cantuum consonātia. Dicitur enim discantus quasi diuersus cantus. eo ꝙ illi cāt⁹ quibus discant⁹ efficitur differre debeant. ita videlicet si vn⁹ ascendit alter descendat et econuerso: possunt tamē simul ascēdere vel descendere propter cantuum pulchritudinem. Nos vero discantū pro vno duntaxat choro puta altiori accipientes. eisdem regulis formem⁹.

Prima regula. ꝙ nunq̄ due consonantie perfecte eiusdem speciei se simul in ascensu vel descensu sequi debeant nisi in vnisono. Potest nihilominus octauā sequi quinta. vel econuerso. ita videlicet vt tres consonantie perfecte diuersarum specierum se simul comitentur et non plures. Tres tamen vel quatuor consonantie imperfecte similes se sequi possunt maxime tenore punctatim consurgente aut cadente.

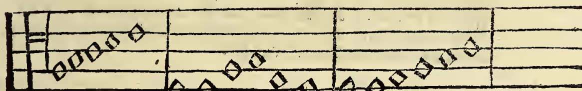

Bene valet   Non valet

Tercia regula. ꝙ consonantie proximiores in discantu queri debeāt Verbi gratia terciam mollem sequatur vnison⁹. terciā durā quinta: nōnunq̄ tamen etiam eam octaua sequi potest: tenore cadente ad diapente. Semper autem sextam maiorem sequatur dupla: tenore precipit ante per vnū gradum. sexta vero minor discantum nō ingrediens ob sui duriciem et discrepantiam quintam non requirit. si tamen eundem ingreditur. hoc fit nō nisi multis sextis punctatim descendentibus.

Quarta regula. ꝙ in omnibus choris cōsonātie perfecte cum imperfectis misceri dēnt. ita ꝙ inter duas perfectas vna mediat imperfecta et econtra Verbi

vi gratia inter vnisonum ꝛ diapente: tertia. inter diapente ꝛ duplam sexta
inter hanc quoqꝫ ꝛ. 12. 10. Tres tamen aut quattuor tercie vel decime vt dictū
est se sequi possunt. dum vna perfecta sequatur quam requirunt.

Quinta regula ꝙ nunqꝫ plures sexte in ascensu se sequi poss u nt. quāuis
hoc ipm in descensu optime fieri poterit. ita tamen vt vltimam istarū sequa
tur vna perfecta puta ipā dupla quam requirit. Potest tamen nōnunqꝫ sex
tam sequi poterit decima. tenore cadente dytono vel ad dyatesseron. nōn in
qꝫ etiam sequi poterit eam dytonus tenore ascendente ꝑ dyatesseron.

Sexta regula vult discantum nunqꝫ vel raro poni debere supra tenorem
in quinta: posito tamen contrapuncto infra tenorem in dupla: immo sepe
numero in tertia sexta octaua vel decima poni poterit: ꝛ hoc ꝓm consonā
tiarum exigentiam.

Vltima regula vult eundem semper formalibꝫ clausulis claudi. Neqꝫ sal
tum pati ad dyapason deorsum: licet bene sursum. ita tamen vt semper dul
cior melodia obseruetur.

De formatione contrapuncti. Capitulū. V.

Rima regula. Si discantus ponitur cum tenore vnisono: bas
sus poni potest. 3. 5. 8. 10. 12. infra tenorem. Sic quoqꝫ cum bas
susꝰ positus fuerit cum tenore in vnisono: discantus in simili
forma poni poterit supra tenorem.

Secunda regl'a. Si autem discantus ponitur in tertia supra tenorem: bas
sus poni poterit in tertia: octaua: vel decima infra tenorem. nonnunqꝫ eti
am in sexta: dum fit de sexta in octauam clausulatio. Sic quoqꝫ si bassus
ponitur in tertia infra tenorem: discantus potest sibi iungi in tertia: sexta:
octaua: ꝛ decima supra tenorem.

Tertia regula. Quando discantus ponitur in quinta supra tenorem: bas
sus potest sibi iungi in vnisono cum tenore: vel in tertia supra tenorem. Sed
infra non nisi in dyapason. ꝛ interdum etiam cum sexta: cū tenor discantꝰ
formā assumpserit. dumqꝫ fit de sexta in octauam clausulatio: manente di
scantu cum contrapuncto in decimis: talis enim dispositio dulcissimū red
dit sonū. Sic quoqꝫ si bassus ponitur in quinta sub tenore: discantus pōt
sibi iungi in vnisono sexta vel octaua.

Musica figurata

Quarta regula. Si discantus ponitur supra tenorem in sexta, bassus debet poni in quinta vel saltem in tertia, aut in duodecima, vel saltem in decima infra tenorem.

Quinta regula. Si discant⁹ fuerit posit⁹ in octaua supra tenorem: bassus deb3 poni in tertia vel quinta supra tenorem. Uel in tertia, quinta, octaua, decim, aut duodecima infra tenorem. Si aūt bassus ponitur in octaua īfra tenorem discāt⁹ potest sibi iungi in eisdē ꝯcordātijs iam dictis sup̄ tenorē.

Sexta regula. Si discantus ponitur in. 10. supra tenorē bassus poterit poni in. 5. 8. supra tenorem, aut in. 3. 8. vel. 10. infra tenorem.

Septima regula. Si bassus ponitur in decima infra tenorem: discantus potest sibi iungi in tertia: sexta: octaua: vel decima supra tenorē. ꝛc. Sed si bassus fuerit positus in duodecima sub tenore: discantus potest poni in sexta vel octaua supra tenorem, nonnunꝗ̄ etiam in quarta sup̄ tenorem cōtrapuncto stante in duodecima, quinta vel saltem in tertia sub tenore.

Exm̄ p̄me regule Sc̄de regule Tertie regule Quarte regule

Quinte regule Sexte regule

Quibus clausulis debeat claudi vnaqueqꝫ vocum. Ca. VI.

Omnis enim cantilena quo ad discantum tenorem bassum nõ in formalibus clausulis vult clausulari.

Omnis clausula discantus ex tribus notis constituta semper habebit vltimam sursum. vt hic.

Sed om̄is clausula tenoris ex totidem notis constituta habebit vltimam deorsum. vt in illo exemplo.

Clausule contrapuncti diuersimode formantur. iste tamen processus in omni positione communiter obseruatur.

Regula

Omnis igitur discantus in quacunqꝫ claue ponatur: semper eius penultima dꝫ poni in sexta sup̄ tenorē. ꝛ bassus in eadē nota in. 5. infra tenorē. vt h

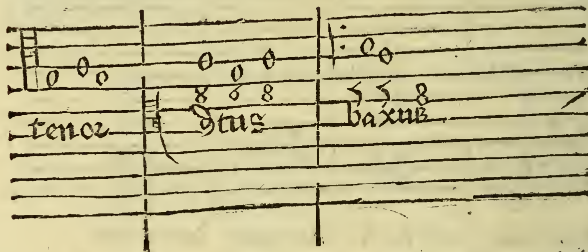

Est tamen summopere aduertendum quod si tenor clauditur in mi: discantus debet sibi iungi vt supra. Penultima autem contrapuncti poni debet in tertia: ꝛ non in quinta infra tenorem. Sed si tenor discantus clausulam assumpserit. capiat discantus formulam tenoris clausulando de tertia in vnisonum cum tenore. ꝛ stabit penultima contrapuncti in tertia. Uel etiã clausulando de quinta in tertiam. ita tamen vt bassus cum tenore clausuletur de sexta in octauam: sitqꝫ positus sub discantu in decima.

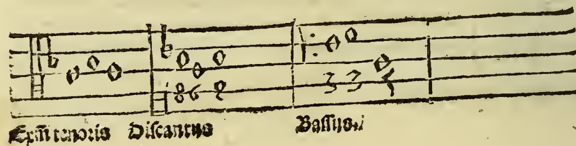

Tertia supra tenorē	Bassus habebit sub tenore	5 8 10 6 4	Altus habebit sup̄ bass	8 12 8 6 5 3 3 5 8 15. Sup̄ 10 infra 3 5. Sup̄ 8 infra 3 5.
Sexta	Bassus	3 8 10 12	Altus	8 3 8 5 3 5 6 10. 3 5 6 8 12 13 3 5 8 10 15
Decima	Bassus	5 8 10 6	Altus	5 8 10. 3 5 6 10 12 13 15 3 5 8 12 15 17. 3 8 10 15.
Tredecia	Bassus	5 6	Altus	Si b 5 6 8 10. Si b. R 5 8 10 12
Decima septima	Bassus sub tenore	3 5 8 10 12 13	Altus	5 6 8 10 13 15 4 6 8 12 sup̄ 3 5 8 infra 4 6 sup̄ 3 4 6 īfra 3 6 8 5 sub 4 infra 3 5 8 10. supra 3 infra 4 6 8.
Quarta	Bassus	5 8 7	Altus	5 10 6 4 13 3 5 12

specie- / imper- / is Di / cus aut / n.

Unisonus vt supra — Bassus vt prius — 3 / 5 / 8 / 10 / 12 / raro 6 — Altus vt prius — sup 5 infra 8 / 8 5 / 10 5 3 / 12 8 5 3 13 / 15 10 8 5 3] / 8 5

Quinta — Bassus — 8 / raro 6 / Interdu͂ 4 — Altus — 10 5 3 / sup 6 5 infra 3 / sup 6 infra 3 5

De speciebus perfectis

Octaua — Bassus — 3 / 5 / 8 / 10 / 12 / raro 6. — Altus — 5 6 8 / 8 3 10 / 12 10 13 5 6 3 / 13 12 8 6 5 3 18 / 15 18 13 8 5 6. / sup 10 8 3 infra 3 5]

Duodecima — Bassus — sup 3 / 8 — infra 8 — Altus — sup 3 5 6. infra 8 10 / sup. 3. 6 infra. 3. 5 / 3 5 8. 10. 12 15 17

Decima quinta vel duplex octaua. idem — Bassus — Sup 8 / 6 / 5 / 3 — Infra 5 / 5 — Altus — 3 5 infra 3 4 6 8 10 12 / 3. si b. 5 / sup 4 6 8 infra 3 5.] / 3. si b. 4. 6. 8. 10 / 3 si b 5 i 6 8 10 si b. 12 / 3. 5. 6. 8. 10. 12 15

Undecima — Bassus — 3 / 5 / 8 — Altus — 10. 8 / 3. 8. 10. 12 / 4. 6. 11. 13

Consonantiarum alia

- Simplex
  - Perfecte
    - Unisonus — Vox
    - Quinta — Perfecta — Diapenthe maior / Dytonus
  - Impfecte
    - Tertia — Impfecta / Perfecta — Que alio noie dicunt — Semidytonus / Ex eadem maiori
    - Sexta — Impfecta — Ex eadem minori
- Copposita
  - Perfecte
    - Octaua / duodecima — Componit — Quindecima / Nonadecima — Usque ad finitum
  - Impfecte
    - Decima / Tredecima — Componit — Sextadecima / Vigesima — Usque ad infinitum

m

Musica figurata

Littere initiales tonorum.

Primus tonus habet C faut D solre F faut A lamire

Secundus G amaut A re Cfaut D solre F faut A lamire

Tertius E lami G ♮ Csolfaut;

Quartus Cfaut d Elami Ffaut Alamire Gsolreut.

Quintus Ffaut al Csolfaut.

Sextus Cfaut Dsolre Elami Ffaut Alamire

Septimus Gsolreut b c Dlasolre.

Octauus Cfaut d e f g a, Csolfaut

Predicti toni cognoscuntur in fine; sed eorum differentie in principio.

		Finales		
Ascendit a finali ad	Primus	d	Secundus	Ascēdit a fina
sextam & ad septimā		Prothus		li ad quintam
& octauam, nec vltra	Tertius	e	Quartus	raro ad sextaz
nonam quintus qui		Deuthrus		rari⁹ vltra sep
caret descensu potest	Quintus	f	Sextus	timā irreglrit.
ascendere ad decimā		Trithus		
	Septimus	g	Octauus	
		Tetrardus		

Impar vult sup; Sed par tibi tendit ad infra.

Autentus — Plagalis

Descendit a finali p	Primus	a	Secundus	Descendit a fina
tonuz nec vltra. Sed	Tertius	♮	Quartus	li ad tˀtiā & q̄rtaz
autentus triti. id est	Quintus	c	Sextus	et interdum ad
q̄ntus tonus non hz	Septimus	d	Octauus	quintaz regulrit.
tonū infra finalē; sed				
semitonū q̄ facit se-				
midyapēte ad b acu-				
tum; ideo nunq̄ de-				
scendit regulariter.				

Affinales

Septimum caput de tonis.

Quamuis in Musica mensurali non docetur de tonis. Sed necesse est scire octo tonos: nam vt Holandrinus ait. Qui octo tonos ignorat pro Musico non reputatur.

Toni sunt duplices. videlicet toni Autenti de numero impari & de sui natura plus ascēdūt q̄ descendūt: & hoc a pma & vltima notis computando.

Plagales sunt de numero pari: & plus descendunt q̄ ascendunt.

Et vtrobiq; sunt quattuor. scilicet in hunc modum.	Primus Tertius Quintus Septimus	Et finiuntur	Dsolre Elami
	Secundus Quartus Sextus Octauus		Ffaut Gsolreut

Interdum sunt transpositi. Nam omnis tonus potest poni artificialiter in quartam supra eius notam finalem: & ibi terminare melodiam suam.

Primus Secundus	In Alamire vel in Gsolreut
Tertius Quartus	In Bfa ♮ mi vel Alamire.
Quintus Sextus	In Csolfaut vel Bfa ♮ mi.
Septimus Octauus	In Csolfaut vel Dlasolre

Musica figurata.

Hec igitur sunt lectores candidissimi musicorum excerpta quasi omnium mihi visa vtiliora nilqȝ fore omissum: cum sane rem ipsam inspexerimus quod ad huius artis vtilitatem conducere videbatur. Qd enim singulorum preceptorum autoritatas non posuerim: nec in processu cum priscis concordauerim facit breuitas promissa. ac ipsorum antiquorum plana ⁊ compendiosa sufficiensqȝ informatio. Ex quorum scriptis velut apes ex floribus digniora queqȝ collegi. ⁊ quanta potui celeritate rem ipsam scribere compulsus. Quamobrem vos oratos iri queso vt si quid petulanter dictū aut minus bene a me factum fuerit bonitate/patiētia ⁊ eq̄nimitate vestra corrigat. Valete fauste.

Marsilius Ficinus.

Officium Musici est in sono gratiam cantus: in cantu sermonis elegātiā imitari: meminisse etiā motus animi/multo/magis oportere consonātes esse q̄ȝ voces. Inconcinnus enim alienusqȝ a musis est Musicus. cui dum cōsonat vox lyraqȝ mens dissonat. Jubet Dauid Mercuriusqȝ quandoquidem deo monente canimus: canamus/⁊ deum.

Jure igitur Musicam capit om̄e quod viuit. vt antiqui p̄mōstrarunt nobis de quibus exempla pauca subnectam. Socrates qui dicitur in senectute sua hanc didicit. existimans si ei Musica deforet sibi cumulū sciētie defuturum. Adde mirabile dictu ꝙ Diodorus stoicus cecus: cū i phia antea versatus fuisset fidibus quoqȝ mirūimmodū assidue operam dare cepit. quibus i studijs ocul' nec aurib' egebat. idē ⁊ alij q̄ȝplures suis tēpibus fecisse tradūtur. quos percēsere non datur in presentia locus. Sed cum sacerdotes scholares nimis rudes in eoꝝ canticis audiui: quoꝝ exempla nec crediderim digna qui confusiones ac errores per maxime in sancta ecclesia depromunt: has subtilissimas tradidi regulas. vt vnusquisqȝ diligens auditor arte vsu ⁊ immitatione multum excellens in cantu euadere potest. Sed parcant pij correctores magis intelligentes quorum correctionibus parere non dedignabor.

Architecture

Architecture et Perspectiue Rudimenta

Rchitectura (que geometricis rōibus numeroq; clauditur) magnū adiumentā affert cis rebus. que ad edificiorū machinamentorūq; structurā attinent. etiā ad instrumenta quib' immense magnitudinis saxa i ncredibili fragore et celeritate iaculant' ⁊ voluūt per que nonunq; puo momento hostes labefactant': muri et menia quatiunt'. Maxime vero ad rerū magnitudines pfun ditates: locorūq; distātias arie dep̄hendendas. Hanc aūt tripertitam esse cognouim': ⁊ in icgnographiā: orthographiam: ⁊ scenographiā distinctā cum qnelibet illaꝝ particulari or sit. Est enī icgnographia fiendaꝝ in plana forma linealis et figuris Geometricis ꝯsignatio: q̄ vulgari vocabulo plattam formam appellare solent. illam Eudoxum ⁊ Architam inchoasse: varijsq; formis illustrasse accipim'. Ortographia est materialis ⁊ artificialis iuxta icgnographie demonstrationē ⁊ Geometrie theoremata rerum fabricatio: queādmodū sunt congesta magna edificia: etiam scalpture et huiusmōi alia. Differt aūt ab icgnographia que absolute formaliter versat' in lineis: punctis: superficieb': ⁊ numero. Ortographia vero formaliter et materialiter versat' in lineis: punctis: supficieb' corporib': ⁊ maxime pondere: cuius diuerse sunt dimensiones iuxta diuersitatē corporis ponderosi: nam aliter seruatur norma in lapideis: aliter in ligneis corpib': aliter in metallis: cum vnū ponderosius existat reliquo. In lapideis vnus q̄dratus sex alios sibi eq̄les sustentat in altū: etiam cum his alios sex minores q̄dratos figura ꝯsa ex maiori quadrato resultantes: ⁊ sic ꝑcedendo fit pyramidale ꝯgestum: q̄ in re Archimedem Siracusanū mirifice industrie virum huius discipline ante alios omnes doctrina p̄cellentē admiror et extollo: q̄ p̄cipue aere concauiq; orbis ⁊ globi celestis inuentor: nec minus admirabilis artifex extitit: pfuit enim ea tempestate circumuallatis dura obsidione Siracusis: ⁊ tandē potita vrbe incognitus a marcelli milite i teremptus.

Scenographia est linearū radialiū oculi vel vmbre dimēsio. Vn̄ altitudines: lōgitudines: latitudines: ⁊ profunditates quarūcūq; rerū dep̄hendunt'. Cui iūgitur ꝑspectiua positiua: que designatrix est ⁊ magistralis imitatio oīm q̄ fixo oculo ꝯp̄hdi pn̄t. Ea differt a Scenographia queādmodū distāt, q̄litas ⁊ q̄ntitas. Perspectiua ꝯsat' circa q̄le q̄niā i pingēdo silitudinē cura situū ⁊ ꝓportionū habet'. Ortographia porro q̄ntitatē ⁊ q̄litatē ꝯsiderat. Verū enī dimissa iā Icgnographia ⁊ Ortographia: vtpote (q̄ magis mechanicis opationib' q̄ litteraꝝ designatōe egeāt) Scenographie ⁊ perspectiue expeditionē aggrediamur hinc initiū sumētes

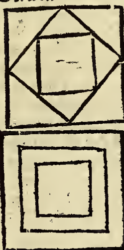

Tractatus de compositiõe instru mentorum tam Geometricalium quam Astronomicorum

Ensurationes artifitiales que Scenographia practica dicitur
tres sunt species.scz Altimetria Planimetria et Polimetria. Al
timetria est quando solam in rebus altitudinis lõgitudinem
querimus Planimetria dũ rei latitudinẽ scrutamur. Polime
tria quando longitudinẽ: latitudinẽ: et pfunditatẽ inuestiga-
mus. Primo mõ mensuramus dimensionẽ linearum. Scdo superficierum Ter-
tio dimensionem corporum. Ergo igitur tractatum istum (in quo docebi-
mus mensuras omnium rerum cognoscere) in duas partes diuidimus. Nã
in prima parte tractabimus de quadrantis in secunda parte de cõpositiõe
Astrolabij messehalat et torqueti et vtilitatibus et vsu eorundem quarte par
tis circuli aliorumque instrumentorũ cõpositione de vsu et vtilitatibus considẽ

De compositione quadrantis

Est ergo quadrãs quoddam instrumentum quartã
partem circuli et quasdam linearum ptractiones cõtinens.per
qđ possumus gradũ solis et eius declinationem: et stellarum altitu-
dines accipere horas temporis discernere: rerum altitudines: ciui
tatũ ab inuicem distantias: terrarum longitudinẽ: puteorum pfunditatẽ
inuenire. Fiat igitur hoc modo quadrans. Accipiatur materia lignea vel
alicuius metalli: deinde reducatur ad formã.4.partis circuli.deinde fiat cir
culus in aliqua tabula plana: cuius 4.ps adequet quadranti: et illius circuli
rectissime accipiat quarta pars cum circino et sm illius quantitatem fiat q
drans. Et infra latera quadrãt dimittat spaciũ partiũ ex omi pte ptrahẽ-
do.2.lineas rectas pstituentes angulũ omnino rectum infra angulũ quadrã
tis qui angulus vocetur a. et fiat sm hanc artem Protrahat vna linea sub-
tilis ab angulo quadrãt b.ad angulũ c.et diuidat in duas partes eqles: et i
puncto medio ponat pes circini imobilis: et alius pes extẽdat ad aliquẽ pun
ctum iuxta a.a quo puncto tu vis ptrahere lineas rectas iuxta latera qua
drant que infra se ds cocludere quartam ptem circuli extenso illo pede mo
bili ipius circini ad illum punctũ. Postea sm illũ situm moueat vsus b.et c
et sic signetur locus in linea subtili iam ptracta: vbi pes circini mobil tãgit
illam lineam. Et a puncto iam dicto iuxta a.vsque ad punctũ contactus iux
ta b.c.ducant due linee et includent intra se.s eius angulũ rectũ: et inferius
vnã quartã partem circuli ptrahendo vnam lineam superficialem que conti
net quartam partẽ circuli rectissime vnius circuli: et illa pars inferior qua
drant vbi est illa linea circumferentialis vocet limbus. et ille due alie partes
extreme vocentur latera quadrant. Et sunt latus quadrant dextre due ta
bule que erunt equaliter distãtes ab extremitatibus lateris c. Et sunt pforate
duis foraminibus eque distantibus linee a.c.descendenti. Item infra lineam cir
cumferentialem inferiorẽ.scz b.c.protrahant linee due circulares eque dist-
antes: intra qs dimittant aliqua spacia infra q describi possunt in inferiori

spacio iuxta limbum singuli gradus: et in superiori numerus graduum. ut patebit in figura. etiam linea inferior scilicet b. c. diuidatur in duas partes equales: et quelibet pars linee c. b. diuidatur in .5. et quelibet illarum partium in alias tres: et linee diuisionum protrahantur ab alia circulari inferiori ad aliam circularem superiorem duo occupando spacia inter circulos continentes .18. spacia in longum. Inferior quoque pars in limbo diuidatur ita quod quelibet in dictorum .18. portionum sit diuisa per quinque gradus equales. protrahantur que linee diuisionum ab inferiori circulari linea ad aliam circularem sequentem primum spacium occupando: et erunt effices .90. gradus tot enim debent esse in .4. cuiuslibet circuli: et illud spacium sic distinctum per gradus vocamus limbum. Consequenter dimitatur spacium ad quantitatem duorum digitorum et dimidij prope illud: et protrahatur linea circularis distinguens spacium inferius a superiori: et vocitetur ista linea f. g. et linea illa diuidatur in sex partes equales: et vocentur puncta diuisionum. ita quod cognoscantur h. i. k. l. m. n. et componatur quadrans tabula p. plana et taliter ligatur cum clauo quod non moueatur de loco facile. tunc alia tabula coniungatur ei inequali superficie in puncto c. ita quod linea a c. possit protrahi in continuum et directum in illa tabula versus c. Et tunc ponatur pes circini imobilis in puncto a. et alius pes extendatur in linea a c. extra quadrantem donec pes existens in puncto a. sit mobilis et transeat directe per punctum a b. Consequenter queratur alius punctus in linea a c. versus a. donec alius pes circini mobilis transeat per punctum a. Et iterum restringatur pes circini et iterum queratur alius punctus in dicta linea versus a. donec alius pes mobilis transeat per lineam a k. et sic fiat semper querendo punctum versus a. in lineam a c. donec sex linee protrahantur superficiales seu circumferentiales a puncto a. ad sex puncta videlicet h i k l m n. et iste erunt linee horarum: quoniam per has accipiuntur hore dierum artificialium.

Sequitur nunc de Cursore.

Postea dicendum est de cursore. Fiat quedam concauitas in spacio intercepto tunc lineas circuli in limbo inferiori c b. et inter lineam circularem superius que vocatur g f. et in illa. concauitate situetur quedam tabula que currat et moueatur in illa concauitate a termino ad terminum. Illa igitur tabula habeat tantum in longitudine .48. gradus in limbo: et si habeat plus hoc est de bene esse cursoris et non esse. In latitudine autem diuidatur in quattuor partes equales cum quibusdam lineis circularibus. Longitudo enim cursoris diuidatur in duas partes equales per lineam rectam perfectam per totam longitudinem equedistantem ab extremis. Et sic extremitas cursoris dextra. p. et sinistra. s. et linea media vocatur q. et inferius r. Tunc sciendum est quod .3. spacia inferiora in latitudine cursoris. Et .3. spacia superiora continebunt duas medietates zodiaci cum signis: gradibus: et numero graduum. Et sex spacia intermedia continebunt duas medietates anni cum mensibus: diebus: et numero dierum. Quequidem due medietates anni respondent duabus medietatibus zodiaci: nam in vna medietate mouetur sol per vnam medietatem zodiaci: et in alia per aliam. Et ita istis duabus medietatibus respondent sex inferiora spacia. et sex superiora. Consequenter incipiendum est ponere signa in tribus spacijs inferioribus: et in tribus spacijs superioribus. Et primo incipiemus ponere Arietem in tribus lineis inferioribus iuxta lineam mediam

q r.verſus p. Et ponatur linea media curſoris ſuper principium alicu⁹ gradus in limbo: ⁊ cōputent̄ vndecim grad⁹ ⁊ dimidius in limbo: q̄a tanta eſt declinatio ſolis in Ariete: in fine quoq; vndecimi gradus ⁊ dimidij ponat̄ vna ps regule: et alia pars ſuper pūctū a. et protrahat̄ vna linea recta occupans tria ſpatia īferiora: et tria ſuperiora: et illa tria ſpatia correſpōdēt ſignis īferiorib⁹ Arieti: et ſuperi⁹ Virgini. Poſtea a fine vndecimi grad⁹ ⁊ dimidij cōputent̄ octo grad⁹ ⁊ dimidius ibi. ponat̄ regulā ſic̄ prius: ⁊ protrahatur linea in trib⁹ inferiorib⁹ ſpatijs: ⁊ in tribus ſuperioribus: ⁊ erūt duo ſpacia aliorū duorum ſignorū. ſcʒ Cancri ⁊ Leonis: quoniā illoꝝ eadem erit declinatio. Et tunc in fine curſoris verſus p. inter lineas iam ꝓtractas. et illū finē erunt ſpatia duorū ſignoꝝ. ſcʒ Geminorū ⁊ Cancri. Deinde fiat diuiſio alia in alia parte curſoris. ſ. ita ꝙ dimittat̄ ſpaciū vndecim graduū ⁊ dimidiū inferius: ⁊ aliud ſuperius: et in iſtis duobus ſpacijs ſcribent̄ duo ſigna Piſces inferius: et Libra ſuperius. Item in duob⁹ ſpacijs octo grad⁹ et dimidij ponant̄ alia duo ſigna: Aq̄rius inferius: ⁊ Scorpio ſuperius. Poſtea alia duo ſigna remanentia. ſ. Capricornus inferi⁹: ⁊ Sagittarius ſuperius. Et qđlibet paciū de tribus inferioribus ſpacijs diuidat̄ per triginta gradus: ita quod gradus ſcribent̄ inferius: et numerus graduum ſuperius. et ſuper numerū graduū nomina ſignorum: et erunt tria ſpacia inferiora occupata ⁊ tria ſuperiora: tunc remanent. 6. ſpacia intermedia in q̄bus ſcribent̄ duodecim menſes: ꝙ fiet hoc modo. Videatur in tabula in quo gradu Capricorni incipiat Januarius: et ſuper illum gradum ponatur regula: et ſuper pūctū a. ⁊ ꝓtrahat̄ vna linea tria ſpacia occupādo q̄ ſunt ſuper tria ſpacia inferiora: poſtea videatur in eadem tabula in quo gradu Aquarij Februari⁹ incipiat et ſuper illū gradum ponat̄ vnū caput regule: et aliđ caput ſuper pūctum a. et protrahat̄ alia linea occupando iſta tria ſpacia eadē: et in ſpacio intercepto inter illas duas lineas ꝓtractas: per illa duo ſpacia ſcribat̄ Januarius. Et ſuper illum gradū ponat̄ regula et ſuper pūctū a. et protrahatur vna linea tria ſpacia occupando que ſunt ſuper tria ſpacia inferiora: p⁹ea videatur in eadē tabula in quo gradu Aq̄rij Februarius incipiat: et ſuper illum gradū pōat̄ vnū caput regule: et aliud caput ſuper pūctū a. et protrahat̄ alia linea occupando iſta tria ſpacia eadem: et ī ſpacio intercepto īter illas. 2. lineas ꝓtractas per illa duo ſpacia ſcribat̄ Januari⁹ in īferiori ſpacio illoꝝ triū: et in inferiori ponatur dies menſis Januarij: ⁊ ī ſpacio medio numerus dierū. vñ vidēdū eſt. ſi menſis habeat triginta dies: tunc diuidat̄ in ſex ꝑtes equales. ⁊ q̄odlibet ſpaciū diuidat̄ in q̄nq; dies: ⁊ erūt triginta. Si vero menſis habeat trigintaunum dies: tunc primo dimittat̄ ſpacium vnius diei ſ̄m eſtimationē ꝓpinquā veritati: ⁊ reſiduū ſpacium diuidatur in ſex ſpacia: ⁊ quodlibet illorum ſex in quinq; ſicut prius. Cōſequēter videat̄ in tabula in quo gradu piſcium incipit Marcius: et ſuper illum gradum ⁊ ſup a. ponatur regula: ⁊ protrahat̄ linea ſicut prius: ⁊ erit ſpaciū in quo ſcribetur Februarius qui ſolum vigintiocto dies habet. vnde poteſt diuidi in quattuor ſpacia equalia: quorum quodlibet tenet ſeptem dies. Poſtea videatur in quo gradu Arietis incipiat Aprilis: ⁊ ponetur regula ſic̄ prius: ⁊ erit ſpacium in quo ſcribatur Marcius cū diebus ⁊ numero dieꝝ. Poſtea ponatur ſuper gradum Arietis in quo incipit Aprilis: ⁊ ꝓtrahat̄ linea ſicut prius. Poſtea fiat vt infra de omnib⁹ mēſib⁹. Et ſciēdū ē ꝙ Decēber ⁊ Junius deberent ſcribi ita ꝙ vna illorum medietas ſcribatur inferius in medietate inferiori: ⁊ alia medietas in medietate ſuperiori: ad ſignandum ꝙ in duob⁹ medietatib⁹ duorū illoꝝ menſiū aſcendit Sol in zodiaco ⁊ ī duobus deſcēdit. Et ſicut ſcribunt̄ menſes in parte inferiori Curſoris īfra ſcri-

bantur in parte superiori :⁊ sic quadrans est magne quantitatis ; tot sunt
spacia sub mensibus quot sunt dies in mense.vt nouem linee ꝯtinentes.q̄-
nos dies:vel sex vel septem ꝓtrahantur occupando duo spacia ; vt melius
scribantur numeri dierum ⁊ distinguantur inter se:⁊ linee distinguentes
dies non occupent nisi vnum spacium.Si autem quadrans nō fuerit mag
ne quantitatis:ponatur vnum spaciū ꝓ duobꝫ diebꝫ vel tribus ſm possibi
litatem quantitatis Cursoris.Et hec de Cursore dicta sufficiunt.

Scala

Deinde fiat scala altimetra sicut patet in quadrante:⁊ fiat sic linea a k.
que est ab a.vsqꝫ ad Cursorem: si quadrans Cursorem habeat;vel ab a.vs
qꝫ ad k.si non habeat Cursorē diuidatᷣ in.2.partes.per.10.(pꝛimi euclidis)
vel in puncto medie diuisionis ponatur pes circini immobilis:et alius pes
extendatᷣ vsqꝫ ad punctū in angulo iuxta a.⁊ tunc ille pes mobilis ſm in q̄
tangit dictum punctum sub motu signet duo puncta in lineis descenden-
tibus iuxta latera quadrantis.Et a puncto k.non est Cursor:vel in cōtac-
tu linee medie cum sua circumferentiali linea in limbo:si non est Cursor ꝓ
trahantur due line recte:⁊ iuxta illas due occupantes duo spacia:⁊ vtraqꝫ
linea diuidatur in duodecim partes equales:⁊ ꝓtrahantur linee illas diui
siones designantes:⁊ spacia inter lineas ex vtraqꝫ parte intercepta dicuntᷣ
puncta:⁊ superius scribatur numerus punctorum incipiendo a lateribꝫ qua
drantis:⁊ diuidendo iuxta artem lineam mediam quadrantis.Deinde in
puncto a.ponatur clauus subtilis cui aligemus filum de serico subtili: in
cuius fili extremitate ponemus perpendiculum de plumbo vel alterius rei
ponderose.Et margarita perforata mouetur super filum de loco ad locum
⁊ erit completa compositio quadrantis veteris.

Alius quadrans horarius fiet illo modo.

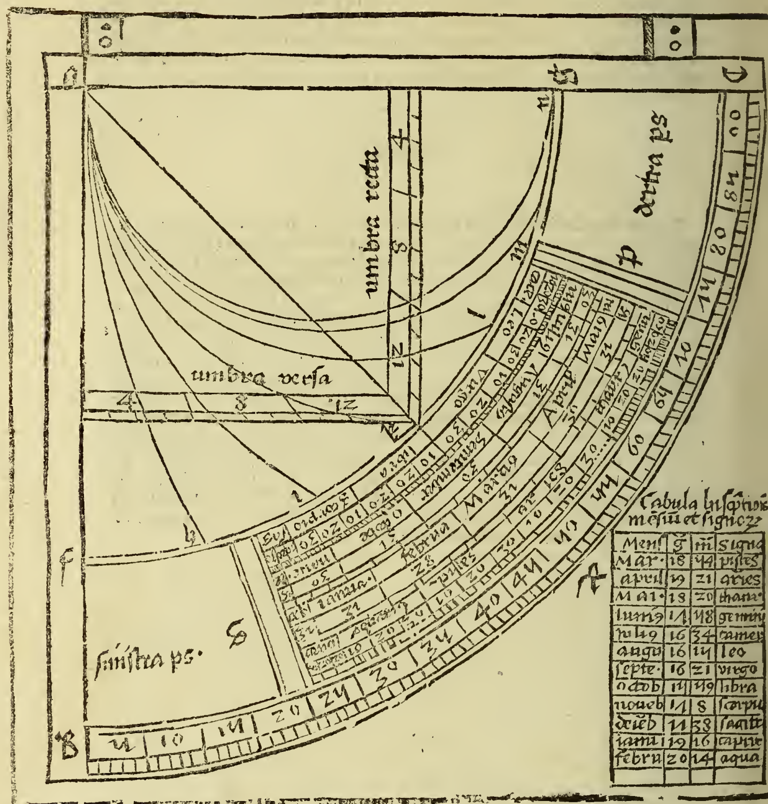

Tabula ingressionis mensium et signorum

Mens	g	m	signa
Mar.	18	44	pisces
april	19	21	aries
Mai.	18	20	thaur.
iunius	14	48	gemini
iulius	16	34	cancer
augu	16	14	leo
septe.	16	21	virgo
octob	14	49	libra
noueb	14	8	scorpi
decẽb	11	38	sagitt
ianu	19	16	capric
febru	20	14	aqua

Diuisa quarta parte circuli in. 90. gradus. Partiat linea a.c. in tria equalia: et trahant linee circũferẽtiales: quarũ suprema circa a erit tropicus cancri: media p Ar. ete: tertiaq est limbo capricorni. Postea queratur maxia eleuatio Solis in cancro hora. ii. ex tabla sequenti: et ista numerẽt in limbo a b. versus c: et super talem terminũ et centrum a posita regula signet punct⁹ intersectionis in linea cancri. Siliter

fac in Ariete ⁊ Capricorno:⁊ habebis tria puncta per que due lineam ro=
tundã querendo centrum ab extra:⁊ illa meridiana. In alijs autem horis
queras pariformiter eleuationes siue declinationes Solis in alijs signis et
fac circulos vt in linea duodecima cum auxilio tabule sequentis:⁊ habebis
semꝑ tria puncta correspondentia que sufficiunt. Expost queras.⁊c.in alijs
signis sꝫ Thauri:Gemini:Leonis:Scorpionis.⁊c̃.in linea duodecima:⁊ fac
partem circuli.vt in Cancro:Ariete:⁊ Capricorno.vt exemplariter cõsequen
ter videbis.

Hore etiam inequales:siue temporales vel planetarum nonnũꝗ̃ si libet ru
bee huic quadranti inscribuntur tali modo. Diuidat̃ limbus in sex partes
equales posito pede circini in punctum a.⁊ in qualibet harum diuisionum
sicut circumferentie vsꝗ̃ ad centrum habebis sex horas ante:⁊ sex post me
ridiem. Deinde pone regulam ad centrum a.⁊ ad punctũ vbi linea planete
intersecat duodecimam horam:⁊ signabis intersectionem in lineam sextã.⁊
sic per omnes circulos signorum post ponis circinũ in a.⁊ ad illa puncta in
linea hora sexta rubea:⁊ fac partem circuli ⁊ habebis signa ad illum qua=
drantem.

Scala altimetra inscribit̃ tali mõ huic q̃dranti sicut ꝑus habitũ est.

Ista figura potest mutari in aliam regionem addẽdo vel minu endo singulis horis differentiam eleuationis equinoctialis.

12		1 / 11		2 / 10		3 / 9		4 / 8		5 / 7		6 / 0		7 / 5		8 / 4	
g	m	g	m	g	m	g	m	g	m	g	m	g	m	g	m		
64	34	62	45	55	48	46	55	38	56	26	51	16	59	7	36	♋	
62	11													5	7	♌	♊
53	47											8	18			♍	♉
42	0	40	15	35	16	28	9	19	24	9	41	0	0			♎	♈
30	29									2	7					♏	♓
22	45															♐	♒
18	21	17	11	13	31	7	51	0	28							♑	

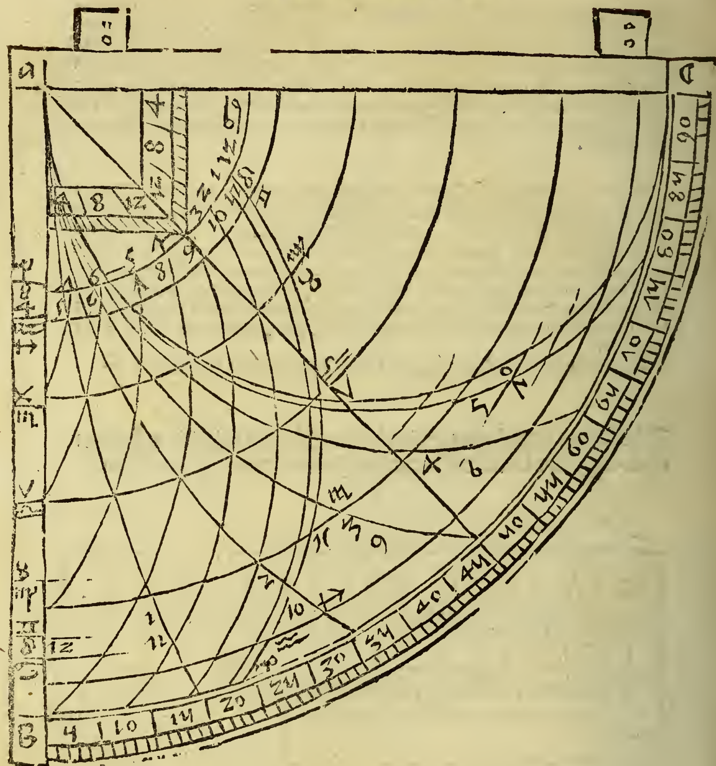

Polimetrum ad labellãd' valẽs

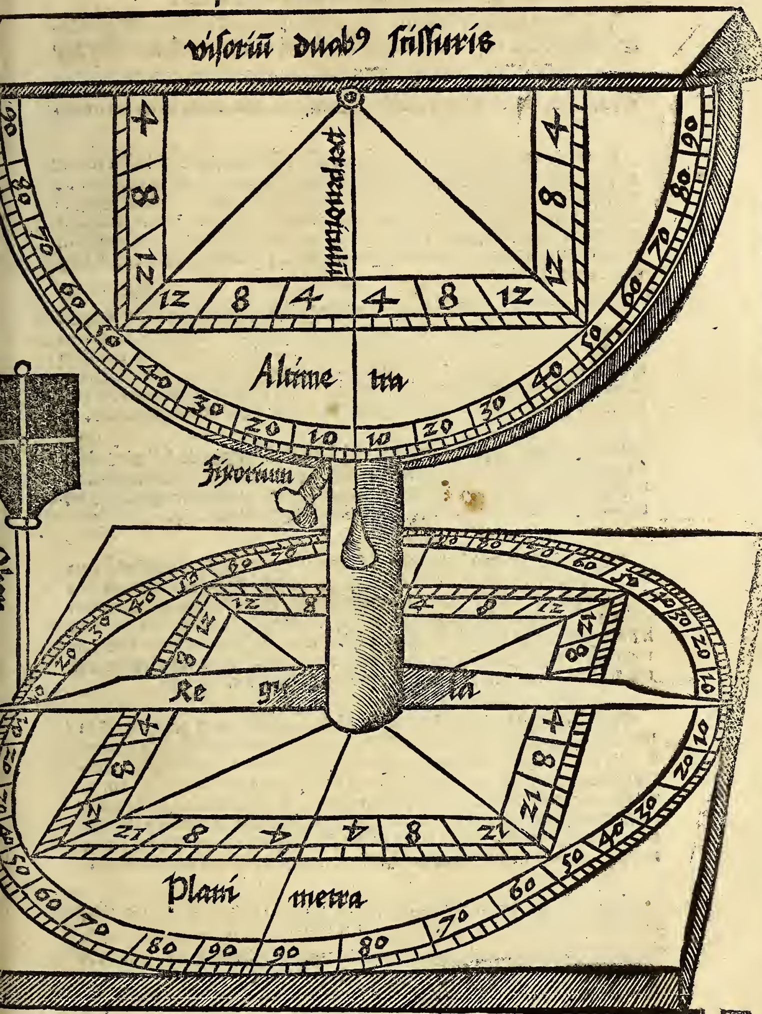

Tractatus

De compoſitione virge viſurandi.

Eſt enim virga viſurandi inſtrumentum per quod inueſtigat craſſitudo ſeu capacitas cuiuſuis dolij ſeu vaſis et fiat hoc mō

Primo recipiat virga longa ſm tuā voluntatē quadratā duri ligni ⁊ bñ cōpacti. ⁊ in vno eius latere ſcribe lōgitudo: in alio latere ſcribe latitudo.

Secundo oportet te ꝯſiderare ad ꝙ menſurā. i. cuius patrie vel ciuitatis vel oppidi velis ipam virgam habere. Exempli grā apud ſctm̄ deodatum. 9. menſure faciunt vnā omā: 4 copione faciunt menſurā. Tunc ſume 4 copinas aq̄ ⁊ eas infunde in vno vaſe recto optime ⁊ eq̄liter interius fabricato manu vel torno ſtagneo vel ereo: vel ex materia. i. de ligno et erit menſura aque. Huius igitur ꝓfunditatem menſurabis preciſiſſime cum virgula lignea ⁊ eam ſignabis.

Tertio habeas menſam longam ⁊ latam ſatis politam leuem ⁊ equam ſm ꝙ vis habere longam virgam. ſup ꝙ menſam trahes lineam bene apparentē ſm longitudinē menſe: cuius principiū ſit a. Quam lineā diuide p menſuram ꝓfunditatis p̄dicte ſignatam in vga lignea vſq ad eiuſdē linee finem notando quodlibet punctū in linea: que puncta erunt equales diſtantie deſignantia menſuras integras vel partes equales longitudinis.

Quarto pone virgam ꝓpoſitam vbi ſcriptū eſt longitudo ſup̄ dictā lineā ſcriptam in menſa. ponendo a. virge. i. eius principiū ſeu caput ſuper a. linee id eſt ſuper eius principio. Et diuide partem ſeu latus longitudinis virge ſcd̄m partes ſeu diuiſiones vel puncta longitudinis linee.

Quinto ſume cum circino quo iuſtius poteris dyametrum vaſis in quo aq̄ poſita fuerit: quem quidem dyametrum duplicatū ſupra longitudinem dicte linee incipiendo ab a. erit diameter vnius circuli figurati ſupra dictam lineam cuius punctū erit c. punctum oppoſitum a. In circumferentia circuli ſm extenſionem linee erit c. prima. quarta b. ſcd̄a habebit d. ſm aliā diametrum tranſuerſum linee ſeu diametro p̄dicto. Et linea conſtituens diametrum illius circuli extenta in longum vocabitur a c.

Sexto querenda eſt menſura latitudinis ponenda in ea parte vge q̄ in ſcripta eſt latitudo que ſic inuenit. Extendat circinus a pūcto c. ad punctū d vel b preciſe: ⁊ ponat vnus pes circini ſ centrū c: ⁊ alius pes ſup̄ lineā extentā. ſ. a c. et ibi fiet punctus vel nota p f. Tūc iterū aperi circinū ab f. in b. vel d. ⁊ ſic apertū pone vnū eius pedem iterum ſupra centrū c. ⁊ aliū pedem ſupra lineam extentam. ſ. a c f. ⁊ ibi pone notā g. Et ſic extendendo circinū; ponendo ad centrū: q̄rendo noua pūcta poteris ꝓcedere in infinitū ſm linee longitudinē menſe tue. Que q̄dem puncta erunt puncta latitudinis.

Septimo iterum ſume virgam tuam: cuius principiū vt tactum eſt ſit a. Et pone ſupra centrum in circulo. ſ. c. ſm latus. vbi in ſcripta eſt latitudo Et vbi virga tetigerit extremitatē circuli ſuper c. fac notam in virga. i ⁊ vbi

tanget f.fac notam signatã 2.7 vbi tanget g.fac notã 3.sic semper pcedendo Et scias cũ per mensurã latitudinis ad vnum punctorum longitudinis ve neris si non pcise conuenerint in vnũ punctũ erratũ est:vel qr linea extenta sup mensam non est recta:vel qr circinus nõ fuit iuste extentus.Et eius er roris de causa denuo incipiendum erit.

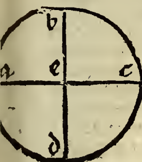

De vtilitatibus z operationibus quadrantis

Altitudo Solis.

Jcto de compositione quadrantis:Dicendum est de opationi bꝫ tam Astronomicis:qꝫ Geometricis que habentur per eum Si ḡ velis scire altitudinem Solis in omni hora per quadran tem:pone punctum a.quadrantis versus Solem:et punctũ e.versus te.et dimitte radiũ solis transire per ambo foramina duaꝝ tabularum perforatarum:z vide quem gradum ex gradibus in limbo abscindat perpendiculum:z respicie numerum graduum sumptũ superius:z numerus graduũ ostendet tibi altitudinem Solis.

De gradu Solis inueniendo per Cursore.

Si velis scire in quotu gradu signi sit Sol per cursorem : respice in quo mense es: z in quotta die illius mensis. Et pone filum perpendiculi per illum diem in Cursore: et nota super quod signum sub illo mense: z super quem gradum illius signi cadit filum:quia in illo signo et in illo gradu illius signi erit Sol.

De declinatione Solis et eius distantia ab equinoctiali

Si velis scire declinationē Solis:z que sit distantia eius ab equinoctiali per Cursorem:pone filum super gradum in quo est sol ꝑm artem iam dictã z nota gradum in limbo super quem cadit filum: z pone filum super lineã mediam Cursoris:z nota super quem gradum in limbo cadit perpendiculũ et computa quot sunt gradus in limbo inter primum z vltimum et causam eius de termino Solis.

Ad sciendum latitudinem alicuius regionis

Si vis scire latitudinem regionis: et distantiam cenith ab equinoctiali siue altitudinem poli quod idem est Altitudinem Solis accipies in meridie Sole existente a principio arietis, vel libre: et illam altitudinem subtrahe de 90. gradibus et residuū erit latitudo regionis siue altitudo poli. Uel sic accipe altitudinem solis in meridie: et de altitudine Solis subtrahat Solis declinatio eiusdē diei. Si Sol est in signis septentrionalib, vel addat si Sol est in signis meridionalib. Et q post subtractionē vel additionem remanserit subtrahat a. 90. gradib: et habes latitudinem regionis siue altitudinē poli. vel sic. Accipe altitudinē alicuius stelle fixe notabilis iuxta polum quādo est in maiore altitudine de nocte. Et altitudinem in eadem nocte vel in alia: et minor altitudo subtrahat de maiori: et medietas differentie addat altitudini minori: q inde puenit est altitudo poli siue latitudo regionis.

Ad habendum horas cuiuscunq diei in omni regione

Si vis scire horas diei in omī regione. vide latitudinem regionis siue altitudinem poli vt dictū est Argentine fere gradus. 48. et cōputa tot gradus in limbo quadrantis: incipiendo a latere quadrantis super q infixe sunt tabelle pforate: et vbi ille nūerus terminabit moue Cursorem donec pncipium Arietis cadat sub ipo ppendiculo directe. Et talis situs Cursoris eternus q̄drant erit in regione illa. Uel sic. Accipe altitudinē Solis in meridie: et non moue ppendiculū a situ in quo cadet: et moue Cursorē donec dies cui in meridie accepisti altitudinē si cadat sub pdendiculo iste erit situs Cursoris ppetuus in illa regione. Cum igitur Cursor fuerit sic dispositus: pone ppendiculum sup diem cuius horam vis habere: et trahe margaritam donec cadat supor lineam circumferentialem vltimam que est finis sexte hore. Postea dimitte radiū Solis ptransire per vtrūq foramen: et nota locum Margarite in horis qm ipa ostēdet tibi horā diei in quo es. Si em̄ cadat super lineā primā circumferentialem erit pma hora. Si cadat supra secundam lineam erit secunda. et sic deinceps.

Ad habendū idem per quadrantem sine Cursore

Si vis habere per quadrantē sine Cursore Accipe in tabulis quadrant gradū Solis: et cum gradu Solis in tabula declinationis: accipe Solis declinationē et subtrahe a latitudine regionis in qua es: si Sol fuerit in signis septentrionalib, vel adde. Si fuerit Sol in signis meridionalib: et qd post subtractionem vel additionē remanserit tene Et tot gradus cōputa i limbo a latere quadrantis super quot infixe sunt tabule perforate: et pone perpendiculum vbi terminatur numerus: et moue Margaritā vsq ad lineā meridionalem: ille erit situs Margarite ad talem diem: tunc permitte radium Solis trāsire per ambo foramina: et nota locum vbi cadit Margarita et habes horam.

Ad habendū horas equales in quadrante horario sine Cursore

Ad cognoscendū horas equales in illo quadrante ponat Margarita ad signū et ad gradū Solis: et eleuet vel deprimat quadrans in Sole donec radius Solaris ptransierit ambo foramina: et quam lineā Margarita in ppēdiculo tetigerit notabis: et numerus horarum superpositus ad singulas lineas indicabit quesitum.

Architecture.

De reꝝ mēsuratiōibus et primo de Altitudinibus.

SI velis scire altitudinē alicuius rei accessibilis. Respice altitudinem rei per ambo foramina vno oculo: ⁊ accede ad rem vel recede a re in tantū donec perpendiculū cadat sup̱ lineam mediam quadrantis .i. super .45. gradum. Deinde accipe altitudinem oculi tui vsq̧ ad plātā pedū: ⁊ tātū accipias retro te q̄ꝫnta est altitudo oculi tui ad terrā ⁊ nota locum: deinde mensura quot sunt pedes inter notā ⁊ fundamentū turris vł alteri' rei mensurande: ⁊ habebis altitudinē eius. Si vero res nō est in loco plano: respice pūctū aliqđ i re mēsurāda ꝑpēdicło cadēte sup̱ lineā. a b. q̄ est i sinistro latere q̄drāt̄ Et nota punctū: tūc nō accipias altitudinē q̄ est ab ocło tuo vsq̧ ad terrā: sed loco illius altitudinis sit altitudo pūcti notati a terra: tūc q̄ꝫta est inter pedē tuū ⁊ rē mēsurādā: tāta est altitudo a pūcto notato supius cōputādo: adde tūc illi altitudini altitudinē pūcti ꝓnotati. a terra: ⁊ habebis q̄situm. Uel sic respice sūmitatē altitudinis rei ꝑ ambo foramina sic ꝓus ⁊ ꝯsidera sup̱ quē locū q̄drāt̄ cadit ꝑpēdiculū. Et si ceciderit sup̱ latus vmbre recte. s. in dextro latere sume numerum punctoꝝ vmbre recte respiciendo sup̱ quottū pūctū cadat ꝑpēdiculū. Si aūt ceciderit sup̱ latus vmbre v̄se. ꝑ numeꝝ pūctoꝝ vmbre v̄se: diuide. i.

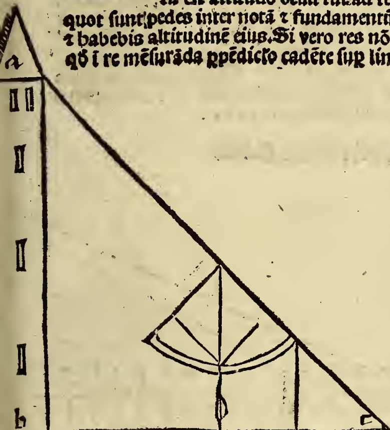

4 4. ⁊ q̄d exierit post diuisionē sume. Deinde mensura distantiā inter te et turrim: ⁊ qđ fuerit in hac distantia multiplica per. ii. ⁊ ꝓductū diuide ꝑ numerum punctorū vmbre ꝓus sumpte: ⁊ sup̱ illud pđ exierit adde quātitatem tue altitudinis: ⁊ qđ remanserit erit altitudo turris.

Sole lucente.

Etiā hoc idē fit sole lucēte ꝑ vmbras sic. Expecta donec Sol fuerit in altitudine. 45. graduū: tūc vmbra cuiuslibet rei est eq̄lis rei: mensura tūc vmbrā ⁊ habebis altitudinē rei. In alijs autem horis erit proportio cuiuslibet rei ad rem: sicut in eadem hora est proportio numeri vmbre recte ad duodecim. Et si fuerint sex puncta in vmbra recta: que sc3 medietas de duodecim: esset tūc vmbra medietas rei in altitudine est et sic de alijs q̄ in figura presenti latius patēt.

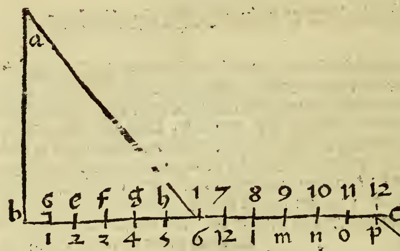

Sed ad hoc q̄ scias omniū hora accipe vmbram: oportebit te mutare vmbrā rectā & v̄sam econuerso. Si autē vis ex vmbra versa habere numerū pūctorū vmbre recte per numerū punctorū vmbre verse diuide 144. & illud qd̄ exierit post diuisionē est nūerꝰ punctorū vmbre recte. Si vis inuenire vmbras versas per rectam: diuide 144. per numerum punctorum vmbre recte: & exibit tibi in diuisione numerus punctorum vmbre verse.

De turri vel re inaccessabili.

Si autem turris fuerit inaccessabilis mensurādo vide sūmitatē eius p ambo foramina & respice numerū punctorū vmbre recte sic p̄us & pone signū in loco ī quo tu stas in hora ↄsideratiōis. Et intellige q̄ foramina debent esse valde stricta p que debet trāsire radius visualis ad rei altitudinis cōprehēsionē aliter cū cito eēt error. Postea elonga te a turri vel approxima ei s̄m lineā rectā & iterū respice altitudinē turris & quere numerū pūctorū vmbre recte ad hūc situ secūdū in quo scd̄o stabis & pone signū a in loco illo & mēsura quot sunt pedes inter duo signa & retine illud: postea subtrahe numerū minorē vmbre recte d maiori & habebis differētiā. Et distātiā inter dicta duo loca mltiplica p 12. & pductū diuide per differentiam prius acceptam. Et illi q̄ exierit adde quantitatem tue altitudinis & q̄ remanebit erit altitudo turris.

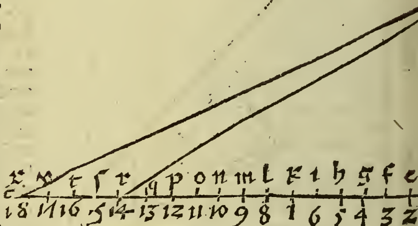

De turris in mōte mēsuratione.

Qd̄ si tu steteris in valle & altitudinem alicuius turris stantis in mōte volueris metiri cōsidera primo altitudinē montis p duas statiōes s̄m formā prius immediate dictā: deinde cōsidera altitudinē turris & montis simul & remoue altitudinē montis de altitudine totius congregati simul & residuum est altitudo turris.

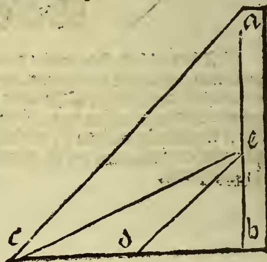

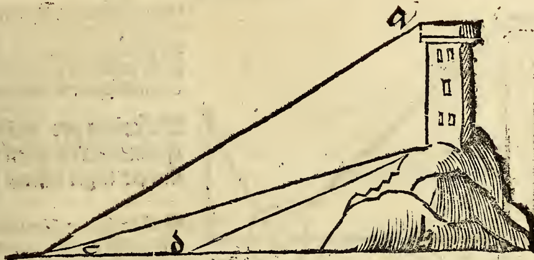

De mensuratione alicuius rei sine quadrante.

Si autem nonhabeas quadrantẽ: velis mensurare altitudinem. Accipe vnam virgam ꝛ erigatur sup planum perpendiculariter: que habeat notam quãtitatem. Et tunc pone oculum tuum iuxta terram mouẽdo caput huc ꝛ illuc: donec radius visual' transeat per sumitatem virge ꝛ per superiorem partem altitudinis turris. Deinde considera quantitatẽ int̃ locum super quem est oculus in hora considerationis: ꝛ inter inferiorem partem altitudinis rei.

multiplica
b.c. p d.e. e
pductum divi
de p c.d et
exibit a.b

a
b
d
c

Idem per virgam et vmbram.

Itẽ aliter ad idẽ scꝫ p ꝛez vmbras. Cũ e ñ aliqua res (cuius altitudinẽ volueris cognoscere) vmbrã fecerit. Accipe ṽgam erectã super planũ ppendiculariter prope terminũ vmbrę rei mẽsurãde: ita q vna pars virge cadat in vmbra: ꝛ alia extra vmbram: ꝛ nota locũ in virga vbi vmbra incipit tangerẽ virgã: ꝛ p q̃ntitatẽ virge que est inter tactũ vmbre ꝛ planũ: multiplicet̃ quãtitas totius vmbre q̃ est inter aliũ conũ contactũ vmbre ꝛ virgam: ꝛ exibit altitudo rei mensurande.

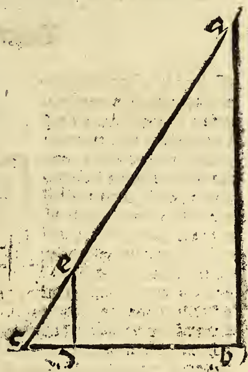

Aliter ad idem per speculum.

Ponatur speculum in plano: ꝛ procede huc et illuc donec videas rei altitudinem: per altitudinem oculi tui a plano multipli

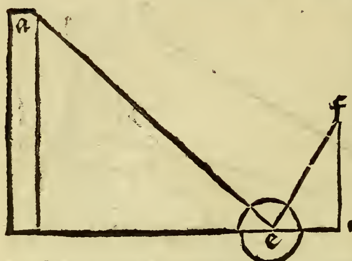

cetur q̄ntitas que est inter inferiorē ptē altitudinis ꝛ speculūꝛ pductū diuidat̄ ꝑ distātiā inter ptdē tuā ꝛ speculūꝛ exibit altitudo rei mensurande.

De secūda pte mēsurādi q̄ planimetra dicit̄ꝛ primo de lōgitudinē plani.

Secūda spēs mēsuratiōis que planimetra dicit̄ habet duas partes. Prima est de arte mensurandi planum in longum.

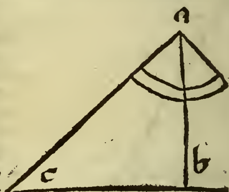

Secunda in longū ꝛ latū. De primo igit̄ dicēdū Cum volueris mensurare longitudinem alicu' plani cum quadrante sta in vno termino planiꝛ respice alterum terminum plani per ambo foramina tenendo conam quadrantis in q̄ scꝫ clauus in filum annectitur iuxta oculum ꝛ conum quadrantis per quem mutatur tabula cursoris versus planum mensurandum tunc ꝑspecto termino plani mensurandi accipiat̄ numerus punctorum vmbre recte. ꝛ per .ii. multiplica quantitatem ab oculo tuo vsqꝫ ad pedeꝫ et productum diuide per numerum punctorum vmbre; et exibit quantitas longitudinis plani.

Aliter sine quadrāte.

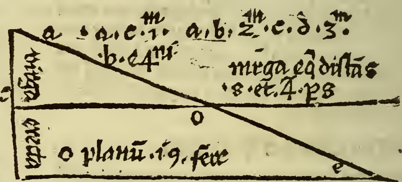

Erigatur virga vna perpendicularit̄ in vno termino plani terre vel aq̄ ꝛ causa exempli vocetur planum b e. ꝛ virga erecta a bꝛ virge a b. insistat alia virga equedistāter plano constituēs cū virga a b. anguluꝫ rectū ꝛ sic virga c d. Postea iuxta virgam erectaꝫ ponat̄ oculus tuus ꝛ respiciat̄ alter t̄minus plani mensurandi: et vocetur locus in virga c d punctus d. per quem transit radius. Deinde per quantitatem c d. multiplica quantitatem a b. ꝛ productum diuide per quantitatem a c. ꝛ exibit longitudo plani quesita.

Idem per speculum

Idem facias per speculum sicut prius: ꝛ iacens intelligat erecta: Et linea que tibi signabat altitudinem: modo signabit plani longitudinem. Et reliqua que prius significauit planum: sit linea ꝑpendiculariter instans lõgitudini in plano in quo deberet poni speculum erectum sup̱ vnũ latus eius.

De mensuratione plani in longum et latum.

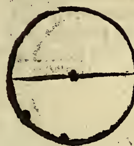

Si vis mensurare planũ in longũ ꝛ latũ: tunc planũ aut ē circulare aut angulare. Si circulare medietas diametri ducatur in medietatem circumferentie ꝛ productũ dabit aream totius circuli. Quantitas vera circumferentie habetur sic tripletur diemeter ꝛ addatur ei septima pars diametri productum dabit quantitatem circumferentie. Si aũt sup̱ficies fuerit triãgularis tũc si fuerit equilatera mẽsuret̃ sic.

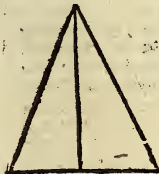

Diuidatur vnum latus trianguli in duas partes equales ꝛ a puncto diuisionis ad angulum oppositum protrahatur vna linea recta tũc illa linea sic ducta ducatur in vnam partem lateris diuisi ꝛ habebitur quantitas triãguli. Si autem triangulus habeat duo latera equalia et tertiũ inequale diuidatur in duo equalia ꝛ a puncto diuisionũ trahatur linea ad angulum oppositum ꝛ vna medietas linee diuise ducatur in lineam protractam ab angulo ad punctum diuisionis ꝛ productũ dabit aream Si autem fuerit triũ angulorum inequaliũ tunc ab angulo ad latus oppositum trahatur linea ꝑpẽdicularis ꝛ illud latus super quod cadit ꝑpendicularis ducatur in illã ꝑpẽdiclarẽ ꝓducti medietas q̃ dabit aream eius.

Si autem superficiem quadratam vis mensurare duc vnum latus in alterum productum dabit aream eius.

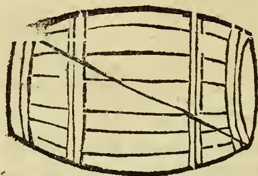

Si alicuius dolij capacitatē vis habe-re p̄mo inuestigetur area profundi dolij per eius diametrum: vt dictū est prius: postea sume lōgitudinem dolij: et per lon-gitudinem illam multiplicet area: et deno minatio dabit quantitatem dolij: vti in precedentibus satis habitum est.

Usus virge seu vsus bacilli visurā (di.

Cum volueris metire alicuius cupe continentiam: tunc recipe diametrū fundorum et diuide differentiam inter longiorem et breuiorem in virga in parte latitudinis: et nota locum cū creta vel alia aliqua re, et serua. Postea sume diametrū vasis in medio et nota etiā cū creta: et iterū diuide differētiā fundorum: et diamatri medietatis vasis quā nota Et hec erit dyametrus toti9 vasis. Tūc mensura vas per partē longitudinis virge et per ptes equales que sunt partes mensurarum et nota longitudinem. Et videas quot sunt partes lō-gitudinis: et hec erit cōtinentia vasis.

De artificiali perspectiua positiua.

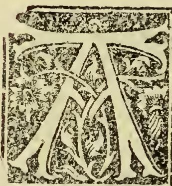

Fundamētis edificatū iri mox sensim extrue-dum, venit corpus et tectum imponendum. Etenī (qd philosophicis speculatiōib9 perspectum est) omnes res videntur tanq̄ per lineas ab oculo egredientes. scz per triāgulum cuius basis est res visa: eiusq̄ diameter su-per partes ipsius rei vise discurrit. Sed lux ab oculo nō egreditur: verū ex lucis exterioris splendore in oculum cadente fit reflectio quasi a speculo ignito: per quē for-me rerum concipiuntur. Quarū quidem formarum de-signatiua expressio deriuatur a pūcto: qui licet indiui-duus sit euoluitur tamen et in lineam ac lineas explicatur. Ex quibus figu-re componuntur: per quas cum punctis et lineis huiusmodi via ad ꝓpositū aperitur. Punctus principalis inperspectiua debet ad normam oculi con-stitui: qui punctus dicitur fixus vel subiectus. Deinde linea produci ad vtrā q̄ partem: et in ea duo alia puncta equedistantia a subiecto signari: pro-piora in presenti: et remotiora in distanti visu que dicuntur tertia puncta. Possunt etiam fieri in ipsa linea alia puncta vbi apparatus edificij plurium angulorum vel aliud quid situ diuersum occurrerit. Dicitur autem pyrami-dalis: quia anguli seu acies pyramidum (de quibus postea dicetur) ex pun-ctis in ea signatis deducuntur. Vocatur etiam orizontalis: quia solem orien-tem ostendi: et occidentem abscondit. et semper equat oculum hominis vbi-cūq̄ fuerit: etiam si turrim excelsam ascenderit vel supercilium montis. Ad quam quoq̄ altitudinem extremitas: seu terre siue maris debet semper ter-minari: nisi altiora intermedij montes fuerint obiecti.

Qd si superficiei penthagone vis areã habere tunc si un[us] equaliũ laterũ vnũ lat⁹ in seipm ducat ꝛ pductũ ternario multiplicetur ꝛ a summa existẽte subtrahat quantitas vnius lateris ꝛ medietas totius erit area.

De mensuratiõe lõgitudinis/ latitudinis et pfũditatis et primo de profũdis corporibus.

Unc de puteoꝝ pfunditate: et vasoꝝ capacitate tractabimus. Si ergo putei pfunditatẽ velis metiri: ab vno latere putei respice cũ quadrãte t rm i nũ oppositi lateris in fũdo putei. Et notetur quãtitas diametri latitudĩs putei. Accipiat igit hora consideratiõis numerus pũctoꝝ vmbre in latere quadrati et m'ltiplica q̃titatẽ diametri latitudinis putei per .12. ꝛ diuide p numeꝝ pũctorum vmbre. Et exibit pfunditas putei. Si aũt putei capacitatẽ vis habere: per areã putei pfunditas multiplicet: ꝛ pductũ dabit putei capacitatem.

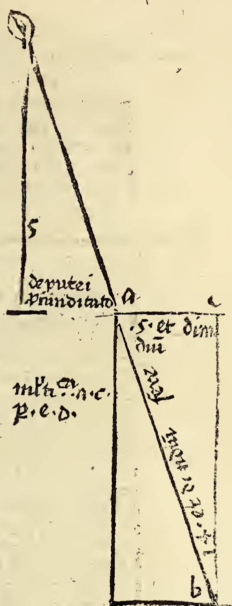

De modiȷ̃ capacitate

Si vero colũne grossitiem vis inuestigare: sumat quãtitas latitudinis ꝛ ducat in se ꝛ habebis areã: p q̃s areã multiplicet lat⁹ colũne ꝛ pductũ dabit eius grossitiem.

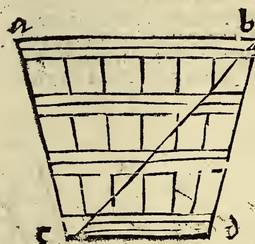

Si vero alicuius modij rotũdi capacitatẽ vis p scrutari: sumat diamet supior: sequetur medietati excessus maioris addita minori: ꝛ habet tunc area fundi. vt dictũ est de circulo: ꝛ videat quot digitoꝝ sit vel palmoꝝ per aream illam multiplicetur altitudo modij ꝛ productũ dabit quãtitatem capacitatis modij. Qd si habueris aliquam mensuram pua vnius denarij vel duorum tenens mensuram vini: quãtitas modij multiplicẽ in numerus quãtitatis parue mensure denomĩatio ostendit: quotiens minus vas continetur in modio: ꝛ ita si paruum vas fuerit vnius denarij scietur quot denariata vini sint in modio.

De dolei capacitate.

Deinde alia inferior linea statuenda est que terrea dicitur: ⁊ in ea (si edificiũ supererigi vel dimensionis racio concipi pretendat) puncta partita cũ circino apte apto disponi: plura vel pauciora ẜm oportunitatem ppositi interagendum etiam alijs punctis apparatui rerum necessarijs vtendũ erit que hic non designantur sed manifestabunt per figuras.

Plures quoq̃ alie ducende sunt linee: quarum omnes a punctis in linea pyramidali cõstitutis exeuntes generaliter dicuntur radiales: quia pcedunt ab ipsis tanq̃ radij a sole vel stellis. Specialiter tñ laterales pyramidũ nominant visuales: subiectũ in perspectiua denotantes: ⁊ earũ medie diametrales. Linee vero cõmissuris seu adunatiõib⁹ edificiorum deseruientes: seu directe siue perpendiculares: nõ habent alia superaddita nomina.

Figurarũ aũt alie habẽt p elemẽtis. alie p exẽplis seu inductiuis. Sed hic primum: de his q̃ p elementis habent fit mentio: que omnes a spherica tanq̃ a matre originẽ trahũt. Nam trigonus ⁊ tetragonus (qui maxime pspectiue deseruiũt) ab ea deducunt seu p eam iustificant. A trigono quidem pyramides procedũt: que etiã pyre. i. ignis similitudinem preferunt: late deorsum et sursum acute. Et possunt singuli latiores vl' arctiores longiores vel breuiores: aliq̃ figurari: pro exigentia operũ. Nam iacenti a dextris fit contraria a sinistris: ⁊ pendenti similiter. Oĩes tamen quocũq̃ modo fiant cõcurrũt ⁊ inuicem (sicut litere) operantur: earũq̃ angul seu acies ex punctis in linea pyramidali assignatis oriunt: excepta acie pyramidis: penultimo loco subsignate: que a puncto in aerem coniecto deducit. Si quas autem aliũde deduci oportebit: rerum fingẽdarũ speculatio docebit. Prima autẽ figura trigonus vel triangulus dicitur. Secunda pyramis recta. Tertia euersa. Quarta iacẽs. Quinta duplex. Sexta diffusa. Septima bicornis vel cornuta. Octaua pendens vel inclinata. Nona (de qua premissum est) area. Decima tetragonus vl' triangulus: per quem spacia depingenda disponenda sunt aut pauimento limitato: aut (si rebus fingendis vel ordinationi earum necessarium fuerit) dista ntijs discretis.

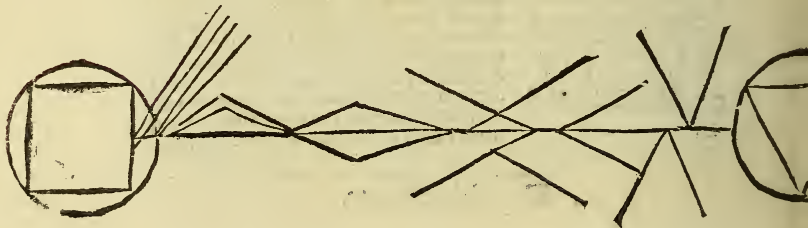

Ceterum diuersitas aspectuum rerum obiectarum semper considerāda ē. ꝓsertim edificiorum: nam aut visunt a fronte: aut ab angulo: equilateraliter: vel inequilateraliter: ex cōmuni: aut: eleuata sede. Et (sicut ꝓtractū est) de ꝓsenti aut distanti visu: in personis quoqꝫ in eisdem statuendis adequāda est quātitas earum, ad magnitudinem ipoꝝ edificiorum: vt singula rite quadrent: et industriam artificialem redoleant.

Ad huc notandum est ꝙ res siue magnitudo visibilis (que est materia huius artis) quandoqꝫ aspicitur: vt ab integro concipiatur: et tunc diameter pyramidis seu trianguli visualis: cadit ex directo super ipam rem nonnunqꝫ aspicitur. vt pars aliqua attentius intueatur: et tūc dyameter pyramidis ad ipam partem conuertitur. Quemadmodum acus horologij (quod quadrantem vocant) si lapis magnes circūducatur. Cuius propositi exemplū patet per Tetragonum primo suppositum erectum quidem et eleuatū quoniā qui totum simul aspexerit prioris propositi argumentum tenebit. Qui autē ad cornu seu angulum dextrum inflexerit oculum: illic virtus visiua transferet pyramidis dyametrum. Qui vero ad leuum reflexerit similiter.

Minoratio autem Tetragoni strati comꝓhenditur per lineas visuales: a puncto subiecto super inferiores seu proximos eiusdem angulos cadentes: et persectiones dyametrorum pyramidarum inclinataꝝ ꝓ͂nsarum a tertijs punctis duplo a subiecto remotis: vel amplius aut etiam minus ꝑm sedem fingentis: et ꝓsentem aut distātē visum. Circulus ꝟo qui circa Tetragonum erectum extat sphericus: circa stratū fit oualis aut lenticularis: ꝑm differentias sediū et visuū premissorum. Que propositiōes sup secundā figurā possunt comꝓhendi. Tertia deinde figura Tetragonum ipm cōtinet absqꝫ spherali circumferentia: remanentibꝫ pyramidibꝫ premissis. Que tamē deinceps in alijs sequentibꝫ figuris non ponentur in integrum: sed id solum ex eis quod erit necessarium.

Diminutio quoqꝫ pauimenti accipitur super huiusmodi tetragonū: punctis partitum et lineis radialibus distinctū: a sectionibus diametroꝝ pyramidalium inclinatarum sicut premissum est.

Et possunt fieri alia diuersa pauimēta et multiplicari ac dilatari ad placitū. Qd qui planiciei cāpestris spacia diminuere voluerit: ꝓtractis lineis rectis pauimenti sufficit intentum habebit: nisi alia Geometrali idustria id facere pernouerit. Quantitas vero seu minoratio personaꝝ duobꝫ modis accipitur: aut enim ex cōmuni: aut ex eleuata sede conspiciuntur. Si ex sede cōmuni: a situ pedum earū capiuntur: et linea pyramidali. Quā etiā lineā persone huiusmodi possunt a luminibus sursum excedere: vel amplius īꝑceriore aut gygantea magnitudine. Si ex eleuata sede: vtendū est inclinata pyramide a puncto subiecto vel altero ex tertijs exeunte: cuiꝰ latitudo basis aperiat: altitudinē prime seu maioris ꝑsone in spacio statuende: scōm cuiꝰ pyramidis in arctationem ꝑsone huiusmodi a plantis ad summa capitū accipiēt minorationē. Quarum trium ꝓpositionum ponuntur exempla per

tres figuras sequentes pauimenta Ex quib⁹ figuris nouissima ordinat̄ fm̄
sedem paululū eleuatum tantū: que tamen altius potest eleuari. etiā super
eleuari: ⁊ linea orizontalis ac acus pyramidis inclinare simul inaltari: pro
longatiue: aut dilatari: vt ꝑnotatū est in articulo de figuris elementarib⁹:
ꝓut ⁊ plane ꝯꝑhendetur ab intenti speculatorib⁹. Ubicūq3 aūt pueri vel ado
lescentes erunt fingendi pro etatib⁹ singulo⁊ venient in quantitate altitudi
nis metiendi. Quib⁹ pueris ceterisq3 vbilibet assignatis personis: proportio
nes legitime dabunt̄ pro magnitudinib⁹ suis. Et quod de personis ꝑ oīa
dicitur de ceteris animantib⁹ similiter intelligit̄. Porro diminutio latitu
dinis columnarum ⁊ similium rerum accipitur ex diminutionib⁹ tetragōī
supereleuatis tanq3 a basi columnis ⁊ rebus huiusmodi. Altitudines vero
constant per pyramides oportunas: iacentes sc3 aut pendentes fm̄ earundē
columnarum sublimitatē ⁊ videntis sedem. Sed hoc aduertendum est: q̄ ī
visu multū distanti seu longinquo: expedit sepenumero vti industria ⁊ inge
nio similiter ⁊ in multis alijs speculationi argutiorum relictis.

Proinde (supradictis ad effectum pretentum plane susceptis) figure exē-
plares ad inductiuam descripte videantur. Que concipientur per elementa
pre missa tanq3 per litteras verba. Quin potius super huiusmodi figuris in
telligentur eorundem elementorum officia: q̄ñ videlicet planis formis sta-
tuendis (a quibus edificia huiusmodi exurgunt) ⁊ reb⁹ effingendis ac com
missuris seu adunationibus earum manuductiuam habent aptitudinem.
In figuris quidem edificiorum a fronte conspectorum pyramis recta paui
mentū ꝯstituit: ⁊ due vel plures hincinde iacentes latera seu parietes. Euer
sa vero testudinem aut tectū desuper: in edificijs quoq3 ab angulo conspect̄
diffusa ⁊ bicornis operantur: duplex in vtrisq3 pendens pluribus reb⁹ aerea
nonnullis gradibus ponendis deseruit. Edificia ꝟo non ꝓtrahant̄ aut vari
entur ad omnem plenitudinem: propter spacio⁊ angustias ⁊ faciliorē con-
ceptum artis ⁊ operis. Operis quidē non pictoris: sed pictorum ⁊ artificum:
atq3 oīm amatoris. Qui querentibus perspectiue exordia: qualia ex libris
et designationibus ac oraculis peritissimo⁊ addita exercitatione cone q̄ po-
tuit: fines leuco⁊ pertrāsiens ꝓmere voluit. Preter que multa sunt et artis
⁊ nobilis pingendi subtilitatis archana: lōga eruditione doctiorum ⁊ actua
li rerum naturalium atq3 artificialium contuitu: ⁊ permensa figuratione
exquirenda. Sculptorum autem nondum tritorum ipsiusq3 protrahēris sex
tam de eadem pcurrentis omissa vel minus explorata: dirigant videntes le-
ui peniculo perficientes omnia.

Tetragonus erectus cum recto circulo.

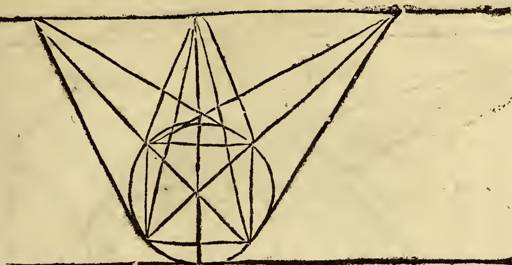

Minoratio tetragoni strati & circuli qui figuram ovalem reddit.

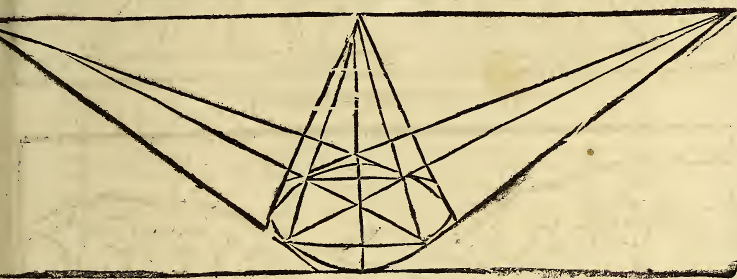

Tetragonus sine spherali circumferentia.

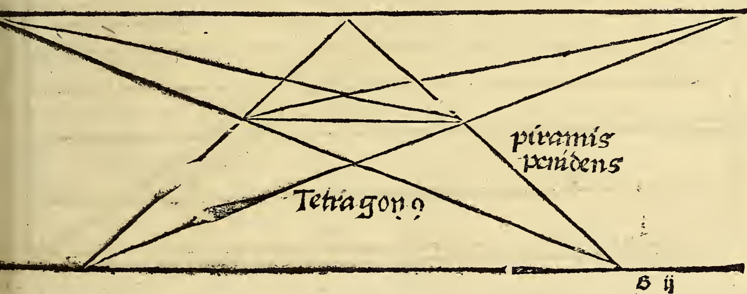

Perſpectiue poſitiue

Diminutio pauimenti excepta ſuper Tetragonu͂

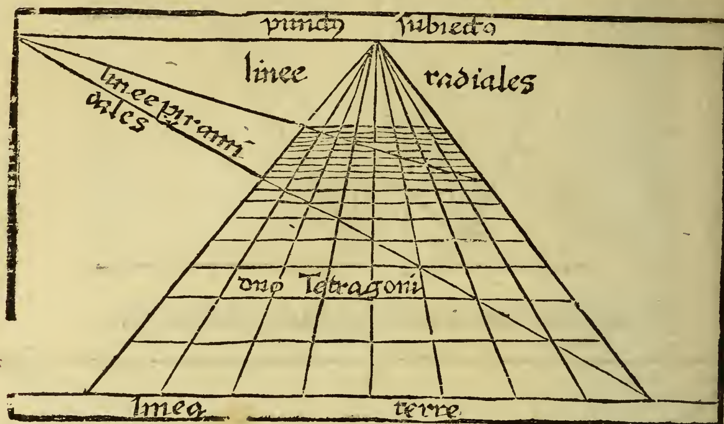

Diminutio Campeſtris planteici

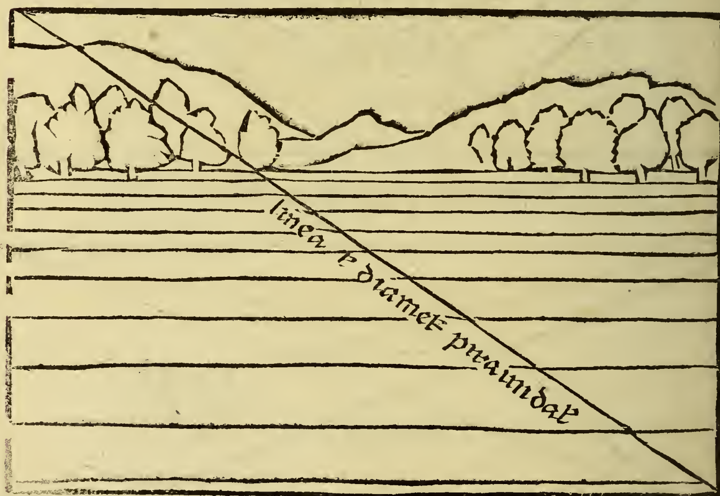

Minoratio personarum ex cōmuni sede.

Minoratio personarum ex eleuata sede;

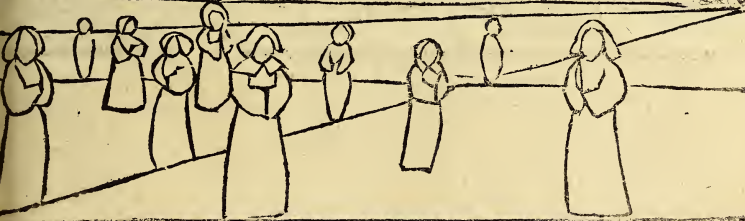

Perspectiue positiue

Edificium quadrangulare a fundamento vel pauimento extractũ ab vno puncto scʒ subiecto/ac recta ⁊ euersa pyramide.

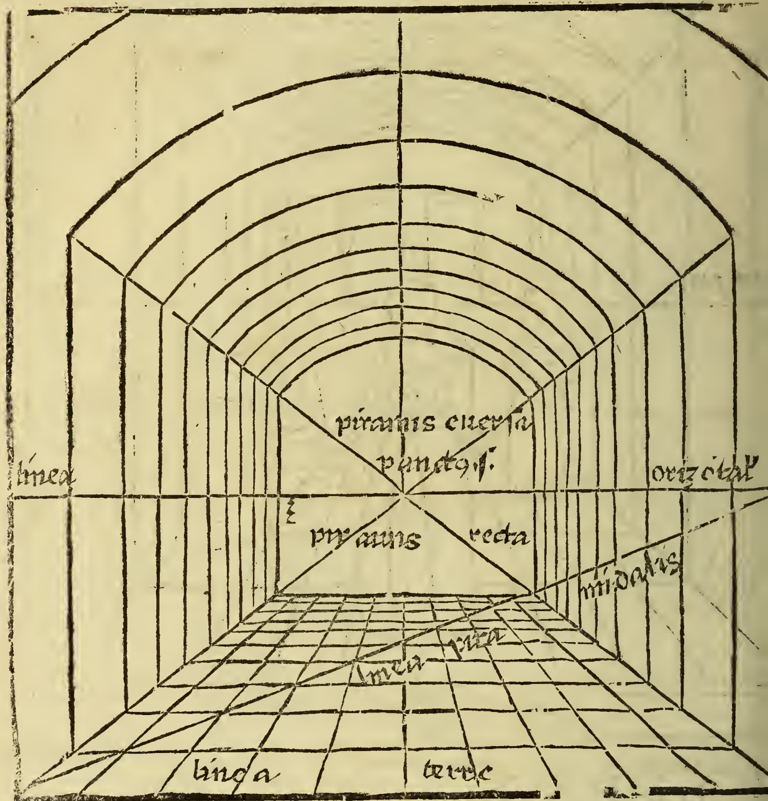

Perspectiue positiue.

Edificium, a forma plana eductum duobus tertijs punctis: et diffusa pyramide.

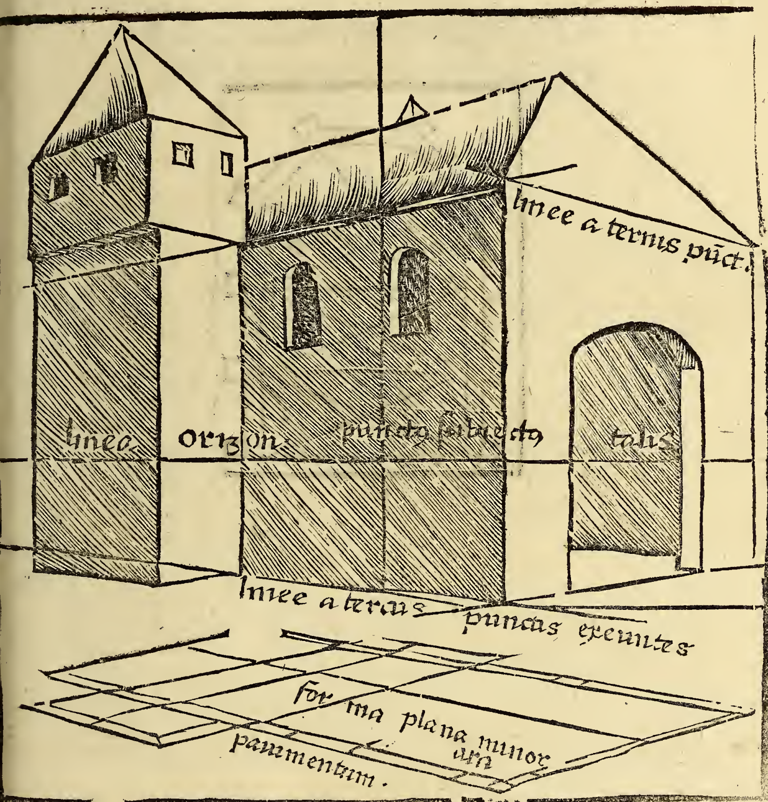

forma
platta

Tractatus de compositiõe Astrolabii Messehalath

Figura resolutinis soli de sphere inplanum

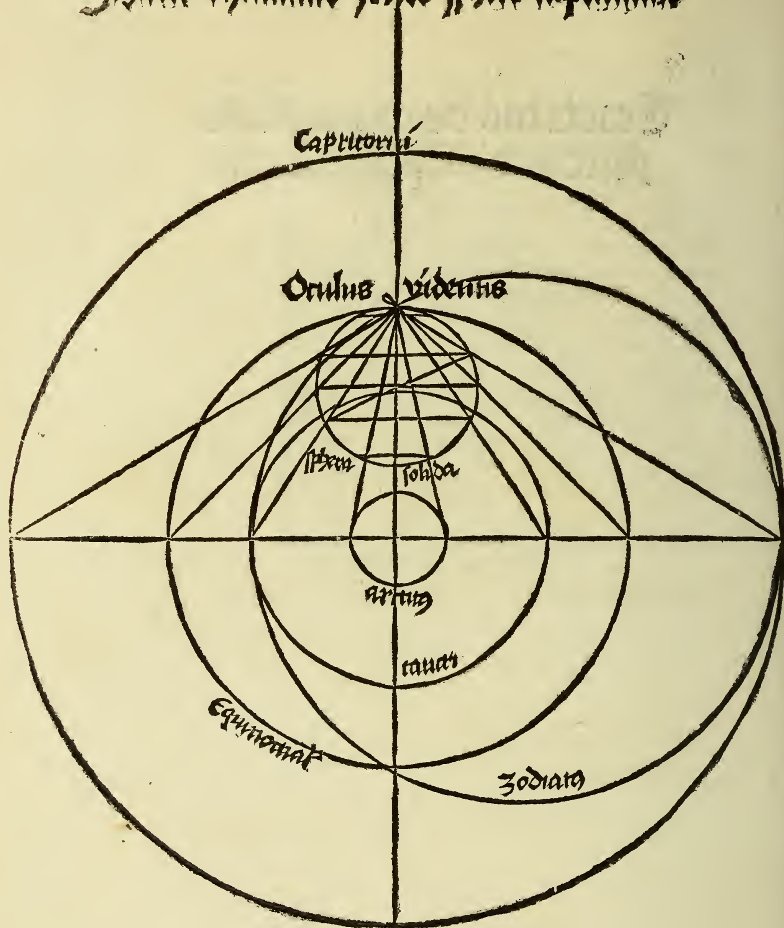

De compositione Astrolabii

Capitulum.I.de p̄patiõe matris

Strolabiũ nomẽ grecũ est cuius interpretatio est acceptio stellaꝝ: nam accipiatur ex eo veritas earum rerũ quarum scientia queritur ex locis stellaꝝ: et dicit Ptolomeus quod sit quasi sphera extensa in plão oculo supra posito in polo australi eritqꝫ punctus ipsius axis et circuli qui sunt indirecte appositi: quoꝝ cuspis est cenith capitis in eadem climate almicantarath dicunt̃. Et initiũ sumũt ex circulo hemispħij. Cum ergo volueris facere astrolabiũ ad cuiuscumqꝫ latitudinẽ. fac tabulam ꝑ matre que sit latior rethi ꝑ q̃ntitatem latitudinis limbi: qui limbꝰ debet esse latior circulo capricorni super eam quantitatem latitudinis in qua potest describi graduũ almuri: qui est denticulus egrediens a capite capricorni super gradus limbi predicti cuius limbi densitas sup quãtitatem rethis. Post hec dimittas spaciũ litteris e. et facies iterũ duos circulos adiuicem propinquos inter q̊s erũt gradꝰ succedentes rethe diuides qꝫ spatiũ q̃d fuerit inter ipsos circulos per 360. diuisiones equales/ et incipies scribere ab initio quarte occidentalis et meridiane ex puncto. a. eundo. b. c. d. et iterũ reuertendo ad a. continuatim vsqꝫ in. 360. diuisiones. Deinde extrahas lineas diametrales de a. ad. c. et de. b. ad. d. eas q̃ꝫ abscidas vnã per alteram super punctũ cuspidis. e. ita q̃d sint quadrantes equales post hec statues in interiore parte circulum Capricorni arietis et cancri. iuxta modum inscribendi hos circulos quẽ octauũ capitulũ docet: et hoc de preparationis matris.

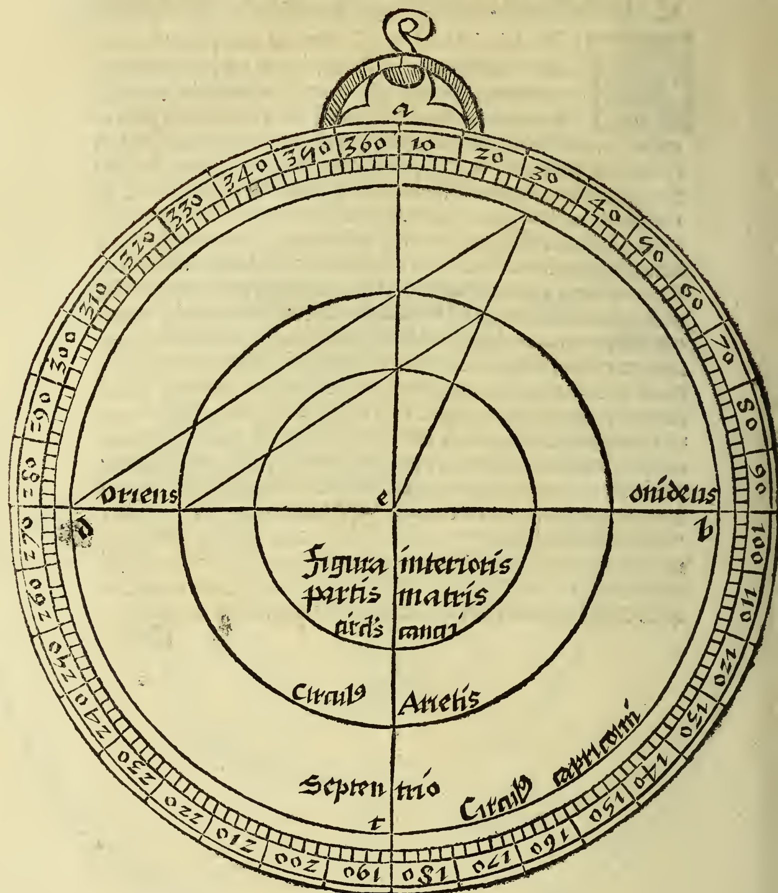
a
Oriens
e
b
d
Figura interioris
partis matris
circlus cancri
Circulus Arietis
Septentrio
t
Circulus capricorni

De dorso astrolabij Capitulū .2.

Facies q͂ circulum sup extramitatem tabule dimittas q͂ spatiū in quo possunt scribi littere numeri et incipias scribere litteras a puncto .d. q̄ ē i orizōte vsq͂ in punctum .a. qui est sub armilla qui significat in astrolabio meridiam ꝑfitiasq͂ in eadē q̄rta .90. gradus hoc modo diuidas q͂ ꝑdictam q̄rta per .18. diuisiones eq̄les: ⁊ scribas in prima diuisione .5. et in scd͂a .10. in tertia .15. et sic augmentando vsq͂ ad .90. et ꝑ hāc q̄rtam accipies altitudinē solis actionū stellaꝝ. sic facias etiam in ceteris quartis incipias scribere a puncto orientis vsq͂ in meridiem .i. ex .d. m .a. vt supra dictum est deinde incipies a puncto d. et facies sic vsq͂ in .c. post hec ex .b. in .c. descriptis litteris iteꝝ facias duos circulos ꝓpinquos inter quos erit modicum spatium in quo erunt gradus designandi qui gradus vt supra diximus cum litteris erunt in vna quaq͂ quarta .18. diuisiones distribute et in vna quaq͂ diuisione .5. ita vt in vna quaq͂ q̄rta inueniant̄ .90. diuisiones triū signoꝝ. Et fiūt oēs 360. gradus q̄ sunt gradus duodecī signorū sub q̄bꝫ etiā dimittas spaciū in q̄ describas litteras numeri graduū q̄ diuidāt grad᷒ vni᷒ cuiusq͂ signi per .30. diuisiōes/incipies a capite signi ita vt in prima diuisiōe sint .5. et i scd͂a .10. et in tertia .30. Et hic diuisiōes erūt linee venietes ab extramitate tabule q̄ diuidant grad᷒ et litteras superiores. Post hec facies duos circulos inter quos dimittas spacium quod diuidas p .12. ꝑtes equales/in quibꝫ describas nomina signoꝝ. Et oēs isti circuli ex vno pūcto in vnū punctū habebunt .s. e. qui est in medio tabule ⁊ incipies ab ariete et inicio quarte occidētalis ⁊ meridiane q̄ est pūct᷒ b. ꝓcedēs versus meridiē q̄ ē pūct᷒ .a. ⁊ diuides vnūq̄dq͂ signū p .30. diuisiōes vt sup̄ Post hec pōes reglā ꝫ sup .18. gradū ex geminis/i hoc aūt tꝑe ponat̄ sup .17. gradū ⁊ hoc ē ꝓpter motū octaue sphere ⁊ tāges eā cuspidi ꝑ lineā subtilē: Deiñ diuidas lineā a cuspide vsq͂ i cirl'm sibi ꝓpiorē p .32. diuisiōes pōe sumitatē ꝑme diuisiōis ex ꝑte cuspidis cuspidē circl'i signoꝝ: ⁊ accipies ex hac linea .30. diuisiōes eq̄les erūt q͂ īter vtrasq͂ cuspidis vna diuisio existis .32. diuisiōibꝫ inter caput linee ⁊ circl'm altera diuisio prohibens eos ne se contingant iterum facias circulum ⁊ diuidas eū per .365. diuisiones, scilicet numerum dierum anni solaris si fuerit astrolabium magnum et si nō fuerit pone eos binos et binos deinde facies

ſub eo circulum alium in quo erit numerus dierum menſiū latiorum poſt hec pones regulam ſuper.15.gradum ſagitarij et iunges eam cuſpidi circuli ſignoꝝ et pones notā in circulo mēſiū erit qꝫ initiū decembris(tēpore aūt moderno ſcꝫ anno.1494. compartum eſt pro verificatione opus eſſe ponere regulā ſupra 18.gradum ſagitarij)et erunt ab eo decembri vſqꝫ in punctū.c. qui eſt in ſeptentrione.15.dies et remanebit poſt hec ſpatiū abſtiſis et ſubtraceis.15.diebus decembris et.50.dies ſuper quos diuides reliquam partem circuli.i.m͞ltiplices.50.ſepties primo in.7.ſc͞do in.5.tertio in.2.Poſtea iterū in.5.Et ideo hoc īgeniū inuentum fuit quia nō erat apta multiplicatio.365.Et ſcito q͞d ſol ingreditur caput arietis.9.die menſis marcij et initium cancri.16.die iunij et initium libre.xi.die ſeptembris et initium capricorni.xv.decembris iterum cum diuides annū ponas regulā ſuper centrum ſignorum et ſuper diuiſionē rerum ſemper et nota quod circulus menſiū pōt fieri cōcentricus et idem eſt.

Tabula ſolis ad locādū menſes

Menſes	g.	m̄.	ſig.	Menſes	g.	m̄.	ſig.
Martꝰ	16.	53.	piſces	Septē.	14.	35.	ꝟgo
Aprilis.	14.	15.	aries	Octob.	14.	13.	lib.
Maius	16.	15.	thaurꝰ	Nouēb.	15.	20.	ſcorp.
Iunius	16.	13.	gem̄.	Decem.	15.	52.	ſagitta
Iulius	14.	47.	cancer	Ianua'	17.	28.	cap.
Auguſt.	14.	0	leo	Februarꝰ	18.	53.	aqua.

De cõpositione Astrolabij

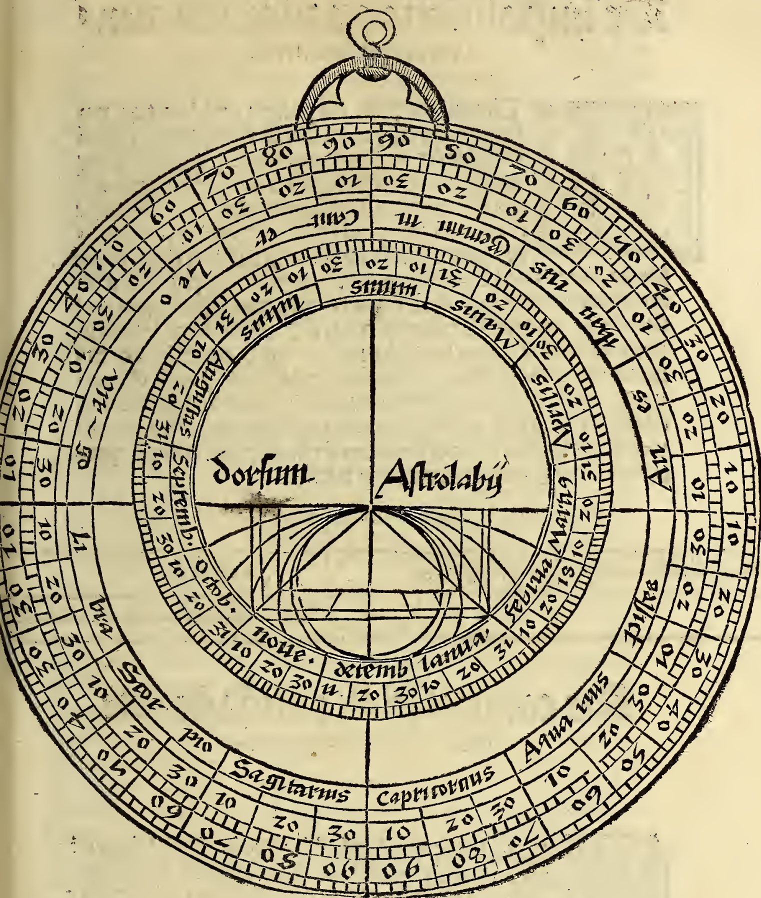

De impositione quadrantis vm-
bre Capitulum tertiũ.

Um autem volueris ponere quadrantem vmbre iungas cuspidem circuli signorum per lineã subtilem et occultam que vadit p mediũ quarte occidentalis ⁊ septentrionalis equaliter cuius finis erit circulus mensium: postea pduces ex fine eius duas lineas ad sumitatẽ tabule⁊ erit q̃drãs ex rectis angulis: deinde facias post ipas duas lineas alteras ppe eas inter quas erunt puncta iterũ facies duas lineas istis latiores inter quas erũt lr̃e et diuidas spatia que sunt inter eas litteras exutraq̃ parte p.6. diuisiones. Spatiũ vero quod est strictum diuidas per.12.et incipias scribere ex diametris circuli signorum et si vis in astrolabio hr̃e duas q̃drantes facias in alia quarta septentrionali et orientali similiter qui est iuxta eã. Etiam potes inter duas quadrantes infra circulũ mensiũ constituere lineas horarias. vt sic in quadrante per quas habebis horas naturales diei in dorso.

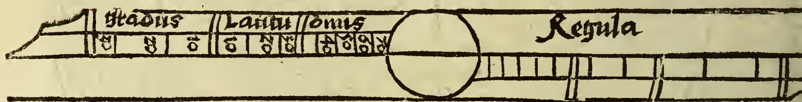

De compositione alidade siue
regule Capitulum quartũ.

Lidada q̃ et regula dicit̃ sup dorsũ astrolabij ponit̃ fit hoc mõ. Faciam⁹ tabulam angustã in similitudinẽ regl'e cui⁹ lõgitudo sit vt lõgitudo tabl'e dorsi ⁊ pl⁹ p eã quãtitatẽ q̃ possit abscindi due tabule perforate ad accipiẽdũ altitudinẽ ⁊ lineabis illã p mediũ i lõgitudine

et postq̃m lineaueris ipsam: abscinde de ipsa quantum sufficit ad faciendũ duas tabulas predictas. Postea diuidas eam per mediũ in duas partes: et abscinde dimidiũ regule ex vna parte et ex alia parte econuerso: et seruabis lineam que est in medio eius: que vadit per axem dum abscinderis q: in ea erit fiducia ꝛ acies sumitatem regule versus lineam fiducie a sursum vsq̧ deorsum: vt fiat subtilis sumitas regule et possint videri gradus. post hec compones tabulas duas: et super vnam lõgitudinem ab axe: ꝛ seruabis vt linee que sunt in predictis tabulis cadãt super lineam regule orthogonaliter et perforabis eas ante compositionem earũ: et sint foramina vnius longitudinis. Sint que ipa foramina super lineam tabularum equaliter perforata: et in vna quaq̧ tabula sint duo foramina maius et minus. Minus quidem ad accipiẽdũ radios solis in die: et maiꝰ ad accipiẽdũ stellas in nocte. Et sciendum quod centrum duarum tabularũ que sunt super caput alidade et axis alidade debent habere idẽ centrum: et linea que est in regula debet respondere centro dictarum tabularum equaliter cum collocatur ĩ regula siue alidada. Et scito quod armille per quas suspenditur astrolabium reflectuntur super spinas suas quousq̧ vna quaq̧ earum currat in alidada: quasi super acumen gladij: ne tardatur scʒ motus eius. et forte esset in se aliqua declinatio ad aliquẽ punctũ. et si nõ fuerit foramen bene factum in quo est alidada que est armilla reflexa. que figitur in matre super lineam mediatricem certissime ac propter hoc fit aliq̃ tortuositas in acceptione altitudinis hoc debes infra pbare. Mittas p foramẽ filũ et suspende in eo aliquod ponderosum: Post hoc suspendas astrolabium p filũ alterum ex eodem foramine Tunc si abiecit filũ sup filum et nõ declinauerit ab eo erit verax: si vero declinauerit studetunc adaptare eum remouendo foramen ad ipam partem ad quã declinat filum. Cum volueris cõstituere horas in regula diuide longitudinẽ vniꝰ tabularum q̃ est in regula in: q̃ sũt foramina p. ix. diuisiões est q̧ ipa tabula statꝰ: deinde diuide siĩitudinẽ iporum statuũ in tabula vel in pergameno vel in quouis: ꝛ diuides eã scʒ similitudinẽ per punctos: post hoc pones regulam sup. ix. gradus ex altitudine: et scies mox quantũ habebis ex vmbra vers. ꝛ et eriges: circinũ super quantitatem ipsorum punctorum graduum quos inuenisti ad eandẽ altitudinẽ: et pones ipam quantitatẽ in regula a radice pdicte tabule: q̧ dimisisti quousq̧ puenit

ad finem vmbre erit ꝙ hic finis hore prime. Deinde pones eti am regulam upra.30.gradus et scias quantū cōuenit etiā ea ex vmbra versa: et apices circinū sup quantitatem puncto p̄: ꝛ pões ip̄am quantitatem in regula a radice p̄dicte tabule: quā dimisi sti quousqꝫ puenit ad finē vmbre: eīt ꝙ idē terminus finis secun de hore: ꝛ terā ponas regulam supra vmbrā.45. deinde supra vm brā.75. qui eīt finis.5. et qd̄ residuū erit hora.6. ꝛ nō habet finē ī regula: Postea reuertet̄ vmbra: eīt ꝙ initiū sexte finis septime: ꝛ initiū quinte finis octaue: et initiū quarte finis none: ꝛ initium secūde finis vndecime: ꝛ initiū prime finis duodecime: ꝛ si volue ris extrahere vmbras harum altitudinum ex tabula vmbre: idest ex tabula altitudinis: vmbre: per quam scitur vmbra omnis altitudinis: fac ita: habita longitudine linee regule: que cadit inter vtrasqꝫ tabulas: imo celum vsqꝫ ad clauū: ꝗa cōueni entius est: vt inter clauū sint om̄es vmbre: ꝛ adde illi lōgitudini 4. altitudines totius tabule: a supficie regule vsqꝫ ad sūmū ip̄ꝰ tabule: et si plus sit. 4: similitudinibꝫ tonꝰ tabule etiā cū suis fo raminibus bene est: et si sic nō fuerit: nō sit minꝰ eis. 4. similitu dinibꝫ: quia finis. 4. similitudinibꝫ est finis hore quīte Postea pones ip̄am lineam in tabula vel in pergameno vel in alio in quo volueris. Deinde extrahe a sumitate linee lineam super erectum angulum et accipe ex eo sup quantitatem tabule, et scito ip̄m punctū: et extrahe ex eo puncto lineam super angulū erectum quousqꝫ volue ris: et fac quartam partem circuli.

Tabula vmbre uersę: per quā cōstitues horas in regula.

Gra	punt	Min
14	3	13
30	6	46
44	12	0
60	20	47
74	44	46
90	0	0

alidada horaria vmbra infinita

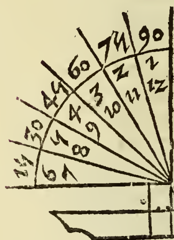

De formatõe almicãtarath Ca. II.

Post hoc facias de almicantarath sic: diuide quartã
scʒ equinoctiali puta i k in .90. ptes equales et ptem
l h in .90. ptes equales. Deinde numera ab i versus
k descendendo per tot gradus: per quot polus in q̄
cũqʒ regione eleuatᷣ supra orizontẽ: et vltimũ gradũ signa extra
circulum arietis et libre cũ alq̄ puncto incrasti. Similiter hoc
idam fac numerãdo ab l versus h ascẽdẽdo etiã tot gradꝰ sicut
prius: et iterũ vltimũ gradũ signa. Deinde pone regulam super
gradum signatum terminantẽ eleuationem poli: in qua cumque
regione ex parte i versus k cum vna parte, et ex alia super pun
ctũ l et signa contactum a c diametri. Postea pone regulam ex
vna parte sup notã scdm signotã ex pte l h ac versus h: ⁊ iterum
sup punctũ l et iterũ cõtactũ diametrũ signa. Postea inuenies cẽ
trũ inter pdicta puncta signatum in diametro puta inter pũctũ
primi cõtactꝰ ꝟsus c et scdi ꝟsus a: quo inuẽto duc circulũ qua
si dimidiũ mãifestũ: incipiẽdo a circulo capricorni trãseũtẽ per
primũ pũctũ et p pũcto l et i et terminãdo vna pte circuli capri
corni ⁊ sic habueris pricipũ almicãtarath: postea formabis alia
almicantarath sic diuidendo semicirculũ pdictorũ punctorũ: scʒ
ab vna nota ad aliã trãseũdo p h et i de latitudine regiõis cuiꝰ
cũqʒ in dupla puncta qdqd vis habere almicantarath vt si vis
habere s .45. diuide illd spatiũ inter mediũ in .90. vel vis hr̄e .90
diuide .180. ratio huiꝰ est q̄re duplantᷣ pũcta: q̄ facto vno circu
lo fiũt duo almicãtarath. Et nota si habueris .45. cirl'os q̄libʒ va
let duos gradꝰ: si .90. q̄libʒ valet vnũ: ergo diuide i .180. tũc q̄libʒ
valet vnũ: vel diuide in .90. et tũc quilibet valet duos gradꝰ: vl'
in .45. tũc q̄libet valet .4. gradus: vel in .36. tunc quodlibet va
let .5. gradus: vel in .20. tunc quilibet valet .9. gradus. Et tũc fac
vt prius pone regulã sup scdã diuisionẽ ex pte .k. super pũctum
sequentẽ primũ punctũ ⁊ etiã sup scdm. Pꝰ primũ punctũ pri
mi almicantarath ex pte vna ⁊ ex pte alia sup pũctũ l. ⁊ vbi regu
la interscecat diametrũ a c fac pũctũ: deinde põe regulã i alia q̄rta
.s. i. k. etiã pꝰ primã diuisionẽ primi almicãtarath ex vna pte ⁊
ex alia iterũ sup pũctũ l ⁊ vbi regula itersecat diametrũ a c fac pũ
ctũ. Postea q̄re centrũ in medio istorũ pũctorũ signatorũ i diame
tro: et fac tibi almicãtarath scdm ⁊ sic fac de omibꝰ aliis scdm
velle tuũ. Et nota si vis scire vtrũ almicantarath sint bene facta
vide prius vltimũ almicantarath: ⁊ si inuenies ꝙ circulus ca
pricorni distat ab equinoctiali per .23. gradus .33. minutas .30. se
cunde bene stant almicantarath.

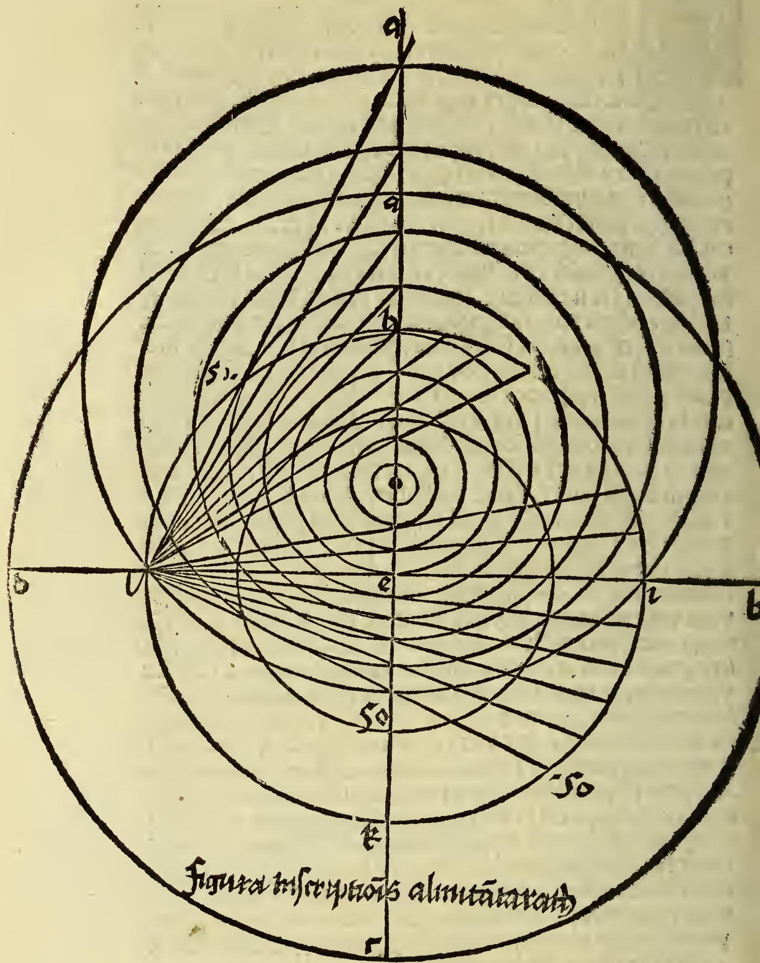

Figura inscriptiōis almutātarath

De formatõe Azimut Capi.vi.

Ost almicantarat h sequnt azimut rectitudinũ qꝛ p ipam scim⁹ in directo cui⁹ ptis mũdi sit aliq̃ regio q̃ taliter fiũt inuenies primo cenith regionis tue sic Accipe latitudinẽ regionis siue eleuationẽ poli a pũcto versus et ibi facies notã sup q̃ pones regulã ex vna pte: et ex alia pte oppositũ sup punctũm lz et vbi abstindit diametrum ac erit cenith regionis tue siue cenith almicantarath qd idem est et si illud punctum erit met cũ puncto vltimo almicantarath in medio vltimi circuli bene ẽ p⁹ ea accipias nũerũ eiusdẽ eleuatiõis a pte.h versus g ascẽdẽdo et ibi iteꝝ põas notã postea põas unã partem regule sup eandẽ notam ex vna pte et aliã sup pũctũ l ex opposito et vbi abscindit diametrũ a c ptractũ fac punctũ et signabis per.n.et erit semp extra punctũ.b.c.post ea inuenies centrũ istoꝝ punctoꝝ.m ⁊ n.et erũt inter.b et c.puncta semper et tunc duc circumferentiã trãseuntem per eadẽ puncta que circũferentia a puncto.g.transeundo recte per punctum.m.ad punctũ.lz.directe erit manifesta.Et a puncto.lz.vltro per.n.ad punctũ.g.transeundo erit occulta semp Et ille circul⁹ pro primo azimuth tenebit qd ⁊ oĩa sequẽtia scribere debes cũ rubrica vl' alio colore post ea quadra predictã circũferentiã et quãlibet quadrationẽ diuide in 9 ptes ita qd in vniuerso erũt.36.diuisiones post ea fac.diametrũ multũ in medio.p̃dicti azimuth quãto longi⁹ poteris ptrahe ex vtraq̃ pte inqua diametrꝝ Cẽtra oĩm aliorũ azimut inuenies sic pone vnã pte regule sup cenith regiõis ⁊ aliã sup primã diuisionẽ in mediate sequẽtẽ versus.lz.vl.g.cẽith et vbi regula intersecat diametꝝ occultũ fac pũctũ idẽ erit cẽtrꝝ secũdi azimut post ea pedẽcircini immobilẽ pone sup punctũ itersectionis et fac circũferentiã trãseuntẽ p cenith vsq̃ in finẽ vltimi almicantarath illa p sc̃do azimut tenebit post ea pone regulam sup primã diuisionẽ in mediate sequẽtẽ cenith ex vna parte et ex alia pte cenith et iteꝝ signabis cõtractũ regule ĩ diametro occulto postea sup tertiũ et deinde sup quartũ.⁊c.et sic oĩa azimut ptrãsibunt cenith regionis vltimã azimut facias cũ linea illo mõ capias lineã vel phalangã et inpone ei clauũ pnũ ĩ fine linee quẽ clauũ pones in centro vltimi et penultimi.⁊c.versus finẽ azimut et ex alia pte linee ponas pennã vel cõsimile qd põe ad cenith.s.punctũ.m.et sic fac vltimum azimut scilicet que terminatur versus lineam medie noctis in horizonte.

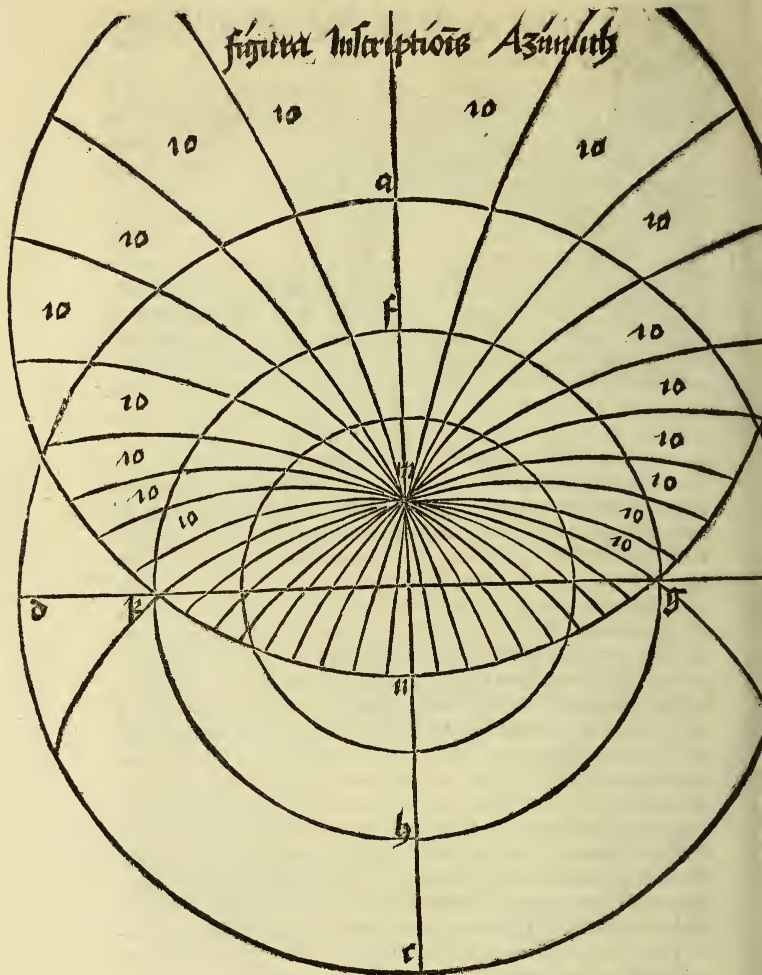
figura inscriptiõis Azimuth
a
f
m
d
k
g
n
h
c

De inscriptione horarum inequalium Capitulum. VII.

Postea facias lineas horarias hoc modo diuide circulum capricorni in vacuo existentem incipientem ab vno almicantarath vsque ad aliud in. 12. partes equales et similiter fac de circulo equinoctiali etiam eum diuidendo in tot partes et totũ etiam de circulo cancri Postea inuenies centrũ prime linee horarie vbicũque poteris diuersa loca in tabula hinc et inde querendo quo inuento fac circulũ transeũtẽ per primas tres diuisiones incipiendo tñ a primo puncto capricorni transeundo per primum punctum equinoctialis et definiendo in primo puncto cancri deinde quere centra aliorum que similiter inuenies tunc signa horas scz 1 2 3 et 4. incipiendo secundum dexteram manum scribere.

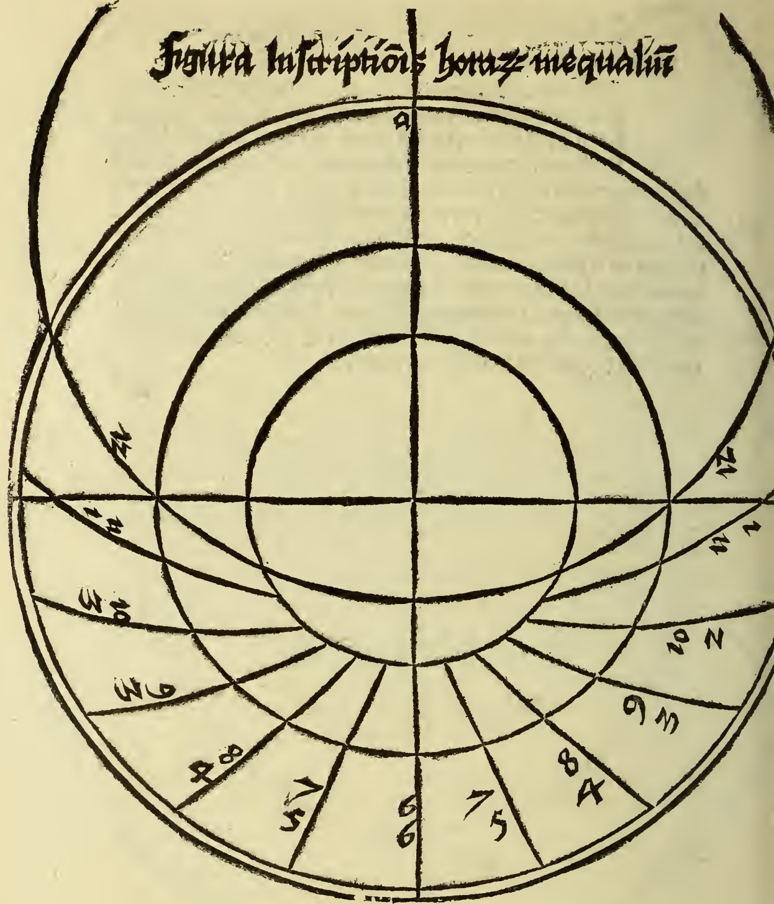
Figura inscriptiōis horaꝝ inequaliū
a
12
1 11
2 10
3 9
4 8
5 7
6 6
7 5
8 4
9 3
10 2
11 1
12

De cōpositione Astrolabij

De formatiōe Tabule regionū .s. triū circulorum Capricorni arietis et cancri Capitulū. VIII.

Posito centro in medio quarūlibet earū duc circulū iuxta extremitatem: relicto tñ spatio. ad placitū cōpetēti etiā ad q̄ntitatem duoꝝ calamoꝝ si aūt vis astrolabiū facere in ipa matre met tunc relinq̄ spatium trium aut vltra ita q̄ possint ibi scribi lr̄e et grad⁹ et numer⁹ graduū q̄ vocet̄ limb⁹ circulus aūt ab eo descript⁹ vocat̄ circulus capricorni et talē cū duobus inferioribus ad centrum versus. s. eq̄noctialē et cancri sp̄ scribe cū rubrica et hoc si facis astrolabiū ex ligno. Quē circulū. s. capricorni q̄drabis duab⁹ diametris quas notabis lr̄is in hunc modū ita quod. a. pōitur in meridie vbi ponitur armilla idest tenaculū instrumēti. b. in Oriente. c. in opposito. a. et. d. in opposito. b. Deīde formabis circulū arietis et libre puta equinnoctialē hoc modo diuide quartā ꝑtem circuli capricorni puta ab a v̄sus b in. 9. ꝑtes taliter diuide primo in tres secūdo quēlibȝ illoꝝ iteꝝ in tres tertio quēlibet in duas et erūt. 18. deinde quēlibet in quinq̄ et erunt. 90. postea pone regulam sup scdām partē. 33. minutiarum et. 30. secundas p̄dictarū diuisionum ex vtraq̄ ꝑte quia tanta est solis maxima declinatio ab ariete nūerādo ab a v̄sus b et nō ecōuerso et ex alia ꝑte super punctum d et vbi regula absciderit diametrum a c fac punctū postea pone pedem circini in centrꝫ eiusdem circuli capricorni et fac circulum in superficie tangendo p̄dictum pūctū et tunc eundē circulū q̄drabis signādo 4. lr̄is quadraturas vt pri⁹ ponēdo h sub a et i sub b et k sub c et l sub d q̄facto pōe regulā sup centꝫ ex vna parte et ex alia sup. 23 gradū. 33. minuta et 30 scda. p̄dictarū diuisionū. i. sup punctū q̄ fuit finis. 24. grad⁹ vl' q̄si et vbi regula intersecat circulū arietis ꝛ libre ibi fac pūctum māifestū Deīde pōe reglām sp̄ pūctū p̄dictū (iā signatū ī eq̄noctiali) ex vna ꝑte et ex alia ꝑte sup pūctū i v̄sus occidētē ꝛ vbi intersecat diametꝫ a c fac pūctū māifestū sup q̄ cōstitues circulū cancri qui vocat̄ trope⁹ estiual' ꝛ debȝ eē in ordīe p̄dictorum Deīde īprime tabulas ad asserē q̄ꝫ q̄ sūt scdm tuū velle ꝛ hoc ad asserē circulariter efossū scdm āplitudinē astrolabij / ita vt astrolabiū neq̄quā tabulā vn diq̄ excedat nec ī supficie nec ī āplitudie p⁹ hoc plōga diametꝫ a c ex vtraq̄ ꝑte q̄nto lōgi⁹ poteris ꝑ regulā tuam

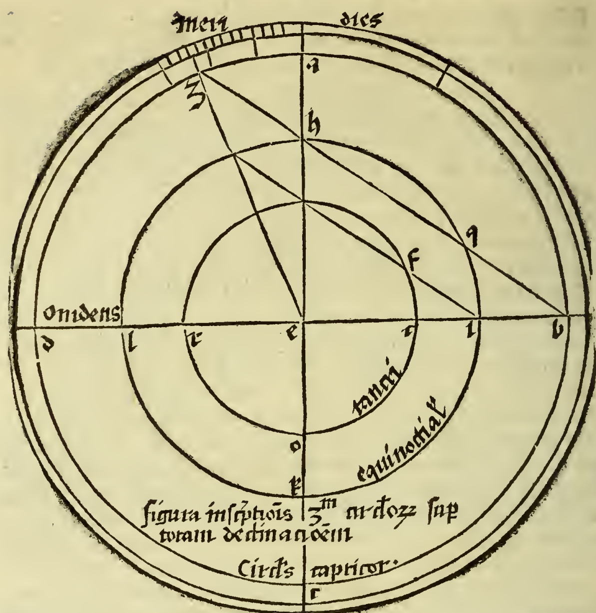

De formatōe rethis Cap.IX.

L henthabut quod interpretatur aranea vel rethe ppter figuram similem sic pcede fac circulum capricorni in extremitate huius asseris qui deberet esse equalis circulo capricorni in tabula regionis facti ita quod valde modicum extra circulum capricorni relinquatꝰ Quē quadrabis duabꝫ lineis signando in vna q̄rta idest in meridie a ad orientem versus.b.sequatꝰ ordine recto prius in matre c opponitꝰ a d vero opponitꝰ b pꝰ hoc facias circulum equinoctiale et circulum cancri sicut fecisti in matre sine

De cõpositione Astrolabii

in facie astrolabij; post hoc signabis quartas circuli eq̃noctialis talibus lr̃is i k h l ponẽdo h sub a i sub b k sub c l sub d Et facto circulo cancri sicut in matre signabis cum quattuor lr̃is scz m sub h n sub l o sub k p vero sub i et qñ feceris rethe de materia spissa tunc ex vtraq; parte facillos tres circulos sub eadem extensione et vtrobiq; diuidas equinoctialem equaliter in.360. partes postea scribe in inferiori parte scz que debet poni super faciẽ lr̃as a b c d et sicut dictum est sed in alia parte que in supiori parte debet esse scz que videtur scribe a d c b et pone principium arietis circa d in oriente et quere thaurũ versus e sicut in alia parte fecisti hoc tamen fit propter excisiones vt directe fiant ne superior aut inferior pars declinat ab altera

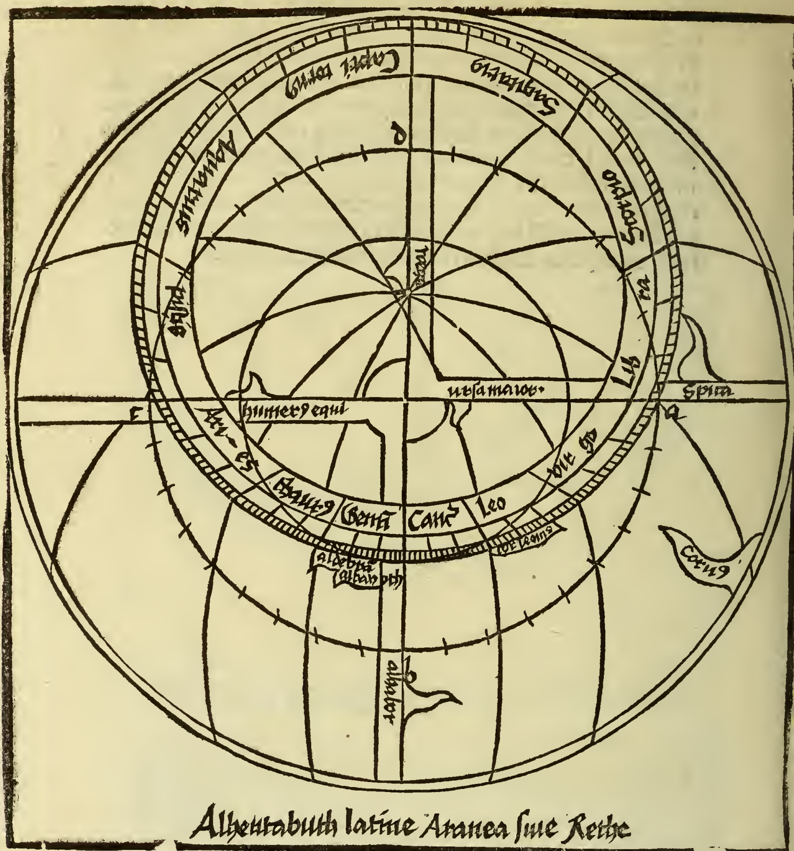

Alhentabuth latine Aranea ſiue Rethe

De compositione Astrolabii.

De formatione zodiaci Ca. X.

k

Post hoc fac zodiacum hoc modo inuenias centrum
in linea a c inter punctum o et a quo in vento pon esu
per ipm centrum inuentum pedem circini inobilem
et fac circulum transeunte per o z a et per punctu i et l
postea super eodem centro fac inferius alium circulum iterum
in tali latitudine in qua vis habere zodiacu postea fac grad⁹
zodiaci hoc modo diuide primo equinoctialem in 360. Et pone
regulam ex vna parte super centrum terre idest super centrum
capricorni arietis et ex alia parte super gradum equinoctialis z
35. minuta numerando a l versus k quia ibi erit principiu arie-
tis et vbi linea vel regula abscindit zodiacum fac lineam p du-
os circulos vel omes et locus intermedius de l vsq ad illam
lineam signetur per. 5. gradus arietis post hoc vide in tabula a
scensionis signoz in circulo recto quid correspodeat. 10. gradib⁹
positis in latere in linea deseruiente zodiaco sup qua est scriptu
linea numeri et hoc ex pte arietis et qz sibi correspondet 9. gra-
dus et. ii. minuta pone regula sup 9. gradus et. ii. minuta equi
noctialis numerando ab l versus k et vbi regula abscindit zo-
diacu ex pte zodiaci ibi fac lineam paruam in linea zodiaci ad
gradus diuisionis z seruabit tibi finem 10. gradus arietis con-
similiter vide in linea nueri. 15. z vide qd sibi correspodeat ex pte
arietis z sic fac de oib⁹ gradib⁹ arietis z postea fac grad⁹ thauri
hoc mo vide qd ex pte thauri correspodeat illi nuero. 5. posito i
linea nueri z sup circulu nueri pone regula in equinoctiali nue-
rando k z ex alia pte sup centru et ibi regula abscindit zodiacu
ibi habebis quinq gradus thauri z sic similiter fac de 10. gradi
bus thauri et. 15. etiam similiter et oim alioꝝ signoꝝ sic di
stingues sicut in tabula occurrit hoc tm posito quod qncumq
terminantur tria signa qui debentur vni quarte tunc incipias
in sequenti quarta immediate iterum numerando 5. 10. 15. vsq
ad 30. zc.

Figura diuisiõis zodiaci p arcũ Sup medie declinatiõis polum

Tractatus.

De impositiõe stellarũ fixarũ. XI.

Ost. hoc stellas hoc modo infige vide in tabula longitudinem a principio signũ cuius est stella ⁊ pone regulam super vltimum gradum latitudinis stelle et vide etiam vtrum stella sit meridionalis vel septentrionalis tunc numera gradus latitudinis in equinoctiali ab d versus c. et signa vltimum gradum postea pone regulam super punctum a. ex vna parte et ex alia super notam vel super gradum signatam et vbi regula abscindit diametrum d b. fac notam postea pone vnum pedem circini ad centrum terre ⁊ aliam ad notam predictam et moue circinum versus lineam prius signatam et ibi pes circini quod stetit in nota tangit lineam ibi erit cacumen stelle Si autem stella sit meridionalis tunc nũera eius latitudinẽ ab d versus c et pone regulã ex vna parte super a e t ex alia super vltimum gradum latitudinis ⁊ vide vbi regula abscindit diametrum b. fac notam ibi postea pone vnum pedẽ circini quo stat in nota versus lineam primo signatam ⁊ vbi idẽ vis tangit lineam ibi est cacumen stelle et similiter fac de aliis stellis imponendo cuilibet signo vnam stellam vel plures scđm quod placet et postquam rethe perfecisti sicut esse debet ipsum peruertas si posuisti litteras in rethe sicut in mr̃e ⁊ tunc ponas ip̃m superfaciem astrolabij coniũgendo centrum equinoctialis in matre ita quod volui possit in matre.

Figura inscriptiõis stellaꝝ fixaꝝ sup latitud. ab eq̃tore et lõgitudinem in ecliptica

		Longitudo		Latitudo		
Stelle in gallaxia	Signa	gradus	minuta	gradus	minuta	Pars stellarum
Gallina	Thaur.	20	0	21	30	7^{b}
Aldebran	Gemi.	2	0	15	0	7^{t}
Albayoth		9	30	44	30	7^{t}
Rigel		12	0	9	40	meri^{t}
Orion		20	30	6	50	7^{t}
Alhabor	Cancer	.4.	30	16	20	meri^{t}
Corleonis	Leo	20	30	14	40	7^{t}
Ursa maior	Virgo	2	30	64	40	7^{t}
Spica	Libra	15	0	8	20	merid^{t}.
Altameth		29	0	22	0	7^{t}
Uega	Capricor	5	0	38	10	7^{t}
Alkayr		20	30	6	30	7^{t}
Mirach	Aries	8	40	24	0	7^{t}
Menkar	Thaurus	7	40	1	0	7^{t}
Aldebran	Gemini	1	26	14	20	7^{t}
Rigel		12	38	8	0	merid^{t}
Alyahor		7	38	45	48	7^{t}
Alhabor	Cancer	6	0	15	30	merid^{t}
Alforath	Leo	10	38	15	10	merid^{t}
Corleonis		21	3.	15	21	7^{t}
Coruus	Virgo	2	38	11	30	merid^{t}
Alkorab		23	30	13	0	7^{t}
Alpheta	Scorpio	3	26	26	0	7^{t}
Cauda Scorpionis	Sagittarius	1	0	19	0	7^{t}
Aldurap	Aquarius	11	10	50	0	7^{t}
Humerus equi	Piscis	21	0	25	0	7^{t}

Einde facias lineam crepusculi hoc modo ponas. principium cancri in rethe super almicantarath. 18 gradus complet ex parte occidentis et signa locum principij capricorni in parte horarum ex parte orientis Postea ponas primum arietis similiter super. 18. gradum almicantarath ex parte occidentis et signa locum principij libre in parte horarum ex parte orientis et sicut fecisti in occidente cum cancro et ariete consimiliter fac cum eisdem cancro et ariete ex parte orientis. ponendo ipsorum principia super almicantarath. 18. gradus et signando in parte horarum loca ipsorum oppositorum et postquam omnia hec fecisti habebis inter horas quattuor notas per quas fac describendo transire vnum circulum cuius centrum erit in meridiana seu in linea medij celi cuius medietas extras in astrolabio vocatur linea crepusculina et in quibuscumque signis non inuenitur abscisio cum eodem circulo ibi continue habetur nox lucida sicut est in omnibus latitudinibus maioribus. 48. gradibus. 26 minutis et . 30 . 26. Omnis stella aut signa que sunt rethi inter circinum equinoctialem et zodiacum dicuntur in latitudine septentrionali et iterum sex signa ibi posita videlicet aries: thaurus gemini cancer leo virgo dicuntur signa septentrionalia alia vero que sunt extra dicuntur meridionalis.

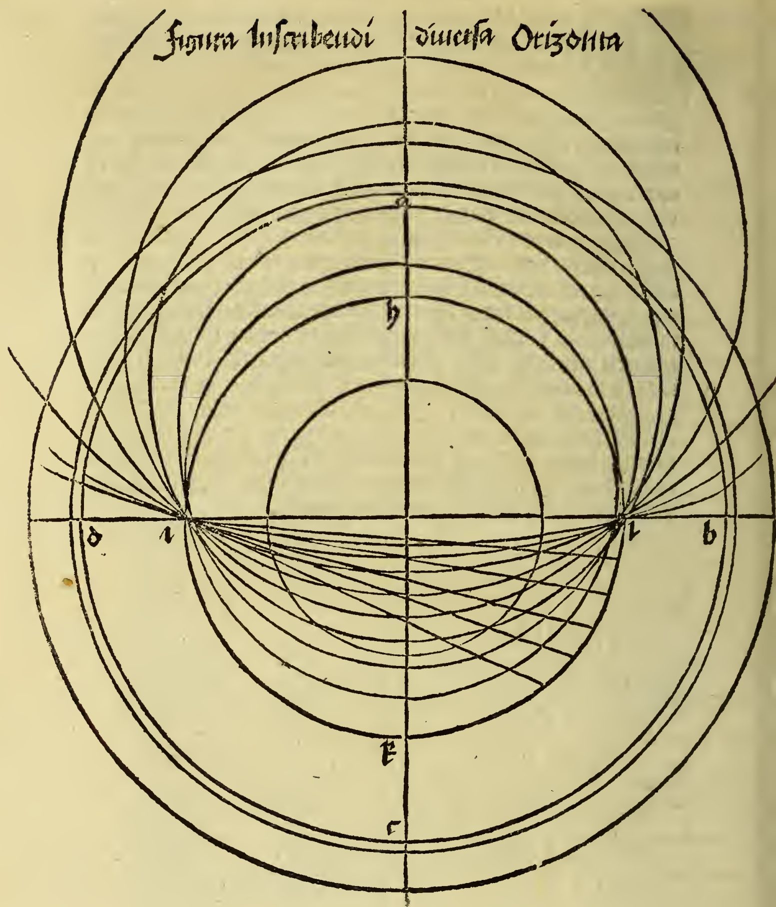
Figura Inscribendi diversa Orizonta
h
d
l
b
k
c

De compositione Astrola.

Cum aūt volueris componere astrolabiū nouū geographicū ad varios vsus validū: constituas tabulā rotundā clauo qđ matre affixā sic vt volubil' existat in qua etiā cōstituas tres circulos iuxta octaui capituli traditionē scʒ capricorni arietis ⁊ libre cū cācri ita vt capricorni intra extremitatē tabule ferat̃ vt alius circulus extra circulū capricorni stare possit intra quā ponant̃ gradus lōgitudinis. postea diuidas illam tabulā in quattuor ptes equales duobꝫ diametris: ⁊ quālibet quartā in.90.diuisiones eq̄les: potes qꝫ illas sub diuidere p nonē ita vt q̄libet diuisio.10.diuisiōes cōtineat vel.18.vt q̄libet diuisio.5.diuisiōes cōtineat scđm qđ tabl'a maior vel minor existat q̄ diuisiōes erūt tibi grad⁹ lōgitudinis: deinde pone regl'aʒ ex vna pte supra cētrū circuloꝝ ⁊ ex alia pte supra quālibet illoꝝ diuisionū ⁊ ptrahas lineas vsqꝫ ad exteriorē circulū q̄ erūt tibi meridiāe inter quas scribas numeꝝ graduū lōgitudinis ita incipiendo.10.20.30.vsqꝫ.360.potes etiā subdiuidere p.5.scđm qđ magnitudo tabl'e req̄rit ⁊ incipias in occidēte ⁊ versus oriente postea inscribas grad⁹ latitudinis q̄s p circl'os paralellogranos diuidas in.10.vel.5.sicut in gradibus longitudinis fecisti ⁊ sic procedas. Diuisa iam qualibet quarta equinoctialis in.90.partes equales ponas regulam ex vna parte eq̄noctialis supra punctum.l.et ex alia parte supra primum punctū barum diuisionum in equinoctiali numerando ab i.versus k. et vbi regulam diametrum a.c.tanget ibi ponas vnam pedem circini et alium pedem supra centrum terre et ducas circulum facias qꝫ ita cum alijs diuisionibus vsqꝫ ad punctum k.⁊ erūt a centro terre vsqꝫ ad equinoctialem 9.diuisiones q̄ constituūt 90.gradus latitudinis: deinde ponas regulam ex vna parte.l. supra primam diuisionem alterius quarte numerando ab k.versus l.⁊ vbi regula diametrum a.c.extra equinoctialem versus c. absciderit ibi ducas circulū et scribas intra equinoctialē et būc circulum.10.et similiter modo procedas cum alijs diuisionibus donec circulum capricorni conprehendas: potesqꝫ ad singulas diuisiones scribere gradus latitudinis incipiendo ab equinoctiali versus centrum.90.gradus et ab equinoctiali versus capricorni.23.gradus.

L

Figura inscriptionis graduū Longitudinis et Latitudinis
Sup tabulam regionum

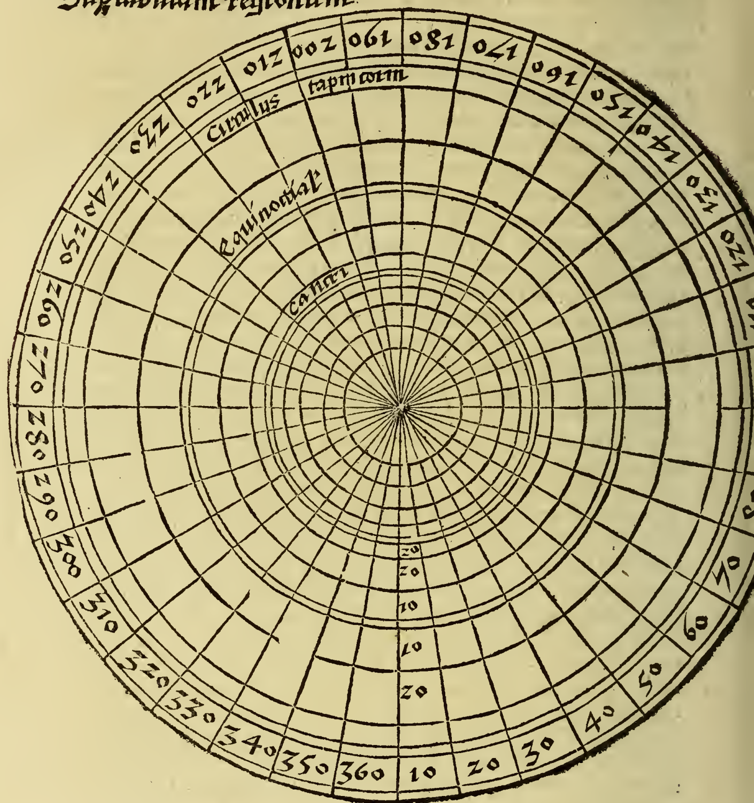

Postea inferas ad gradus longitudinis et latitudinis generalem geographiam iuxta tabularum ptholomei vel aliorū traditionem sicut sequens figura indicat.

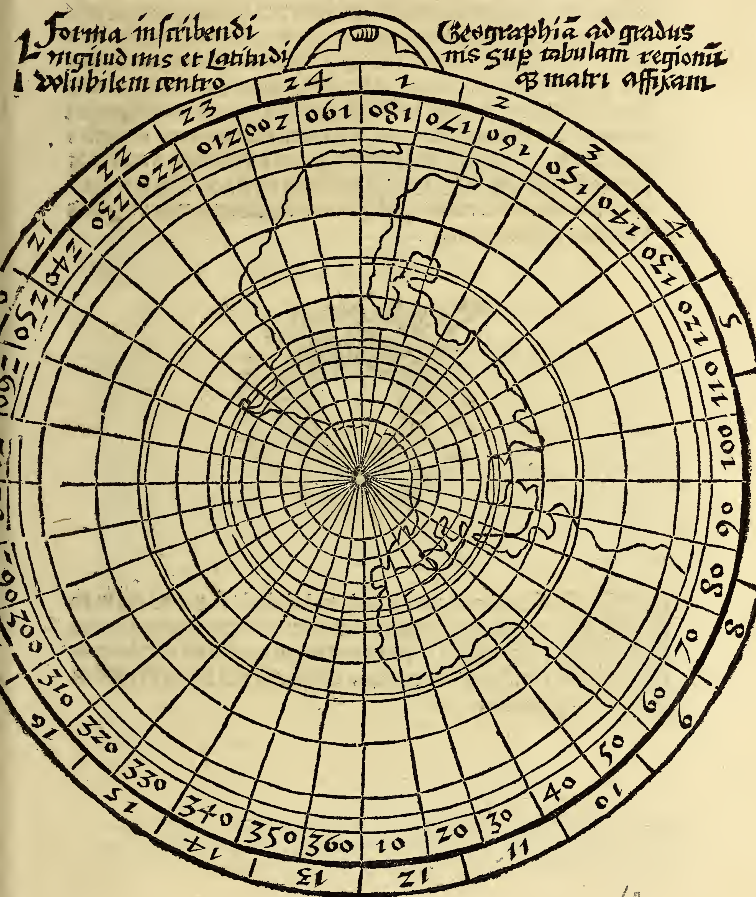

PArata iam tabula geographica ⁊ zodiaco sumas aliã paruam tabulam rotundam ⁊ super tabulam geographicam eodem clauo afigas vt etiam volubilis existat cuius extremitates vltra.30.gradus latitudinis a centro non excedant fac quod circulum per extremitatem et hũc diuidas per diametrum in duas partes equales Deinde quẽlibet semicirculum in.12.partes equales eruntq̃.24.diuisiones que constituunt.24.horas ⁊ incipiõs scribere numerum horaꝝ de occidente in orientem ita vt in quelibet extremitate diametri ponatur hora duodecima erit vna meridiei et altera opposita medie noctis insuper ponas alias horas intermedias ex vtraq̃ parte ad diuisiones scꝫ a prima secunda tertia.⁊c.vsq̃ duodecimam:potest q̃ illa rotula ꝑ aliquibus partibus excidi vt ꝑ ipaꝝ videatur tabula maior.

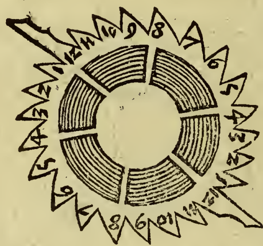

DEinde ponatur regula vel alidada super paruam rotulam horariam eodem clauo afixam quam ex octauo capitulo cõponas tandem constituas zodiacum inter ambos tropicos clauo afixum iuxta decimi capituli traditionem.

Utilitas Astrolabij

De inuentione veri motus solis: similiter ⁊ dies mensis.

Cum scire volueris gradum solis. Pone regulam sup̱ diē mensis presentis et gradus a sūmitate illius tactus erit gradus solis: qui cuius signi sit videbis ⁊ cū ex alia ꝑte notabis in zodiaco ⁊ in rethi diem que mensis inuenias ꝑ gradus solis. Regula eñ posita sup̱ gradus solis diem quesitum ostendit.

De altitudine solis et stellarum.

Cum altitudinem solis ⁊ stellaꝝ inuenire volueris. Sume eundē gradum iam primo inuentū cuius figura in circulo signorū in rethi. Deinde vide qđ signū illi supponat ⁊ sume de ipo totidē gradus sicut transiuit de suo signo: Et nota diligenter ipsum gradū qui dicit nadir. i. oppositus gradui solis ⁊ hoc memoriter serua. Deinde Suspende astrolabiū de manu dextra ꝑ eius armullā in sinistro tuo lattere soli opposita: deinde subleua vel deprime regulam donec radius solis ꝑ ambo foramina tabule transeat: quo facto vide ꝑ quot gradus eleuat in quarta altitudinis quia ſm hoc habet altitudo sol sup̱ emisperium in linea vel orizonte orientali eleuat regula ⁊ solis altitudo. Similiter ⁊ in nocte facias cū stellis fixis visis per foramina.

De inuentione hore inequalis et signi ascendentis.

Si aūt vis scire certitudinem hore inequalis ⁊ signi ascendentis. Pone gradus solis in rethi sup̱ almicantharat altitudinis sue ex ꝑte oriētis si fuerit ante meridiem. Aut ex ꝑte occidentis si fuerit post meridiem vbi accepisti altitudinē. Et sup̱ q̃ horarū ceciderit madir gradus solis illa est presens hora ⁊ signū quod simul ex ꝑte orientalis orizontis erit oriens. i. ascendens: qđ vero in occidentali est occidens. Quod vero ceciderit in linea meridionali: illud mediū celi: et eius Nadir est angulus terre: et si illa altitudo vł gradus solis ceciderit inter duo almicantharat: vide differentiā numeri inter almicantharat p̄cedens ⁊ altitudinem solis ⁊ denoīa differentiā ipsaꝝ de numero longitudinis almicantharat quod est sex si almicantharat cōtineat. 6 gradus: et si tres gradus denomina ꝑtem illius de tribus. Postea scito motū almuri ab initio primi almicantharat vsque ad initiū scđe almicantharat in gradib; marginis et sup̱ partē denoīatam ab eis pone notam ſm ꝓportionē differentie dicte ex sex vel de tribus vel duob; ⁊ tunc habebis certū gradū inter duo almicantharat si posueris almuri sup̱ mediū in gradibus dictorum notaꝝ: et tunc cōsidera horas sicut prius dictū est. Si illud idē in nocte scire cōsideras: Accipe altitudinē alicui⁹ stelle in rethe alhentabuth descripte ex ꝑte illa que transit ex ꝑte orientis vel ex ꝑte occident pone cacumen ipsius stelle in almicantharat ipsius altitudinis accepte ꝑ regulam in dorso matris et gradus solis indicabit horas noctis sicut eius diei de alijs omnibus vt dictum est superius facias.

De inuentione crepusculi duplicis.

Cum volueris scire finem crepusculi vespertini: et initiū crepusculi matutini: Uide cum venerit gradus solis ad lineam crepusculi occidentalis ⁊ tūc est finis [illegible] cum ad orientalem tunc est initiū. Uel sic. Cū nadir solis ve

nerit ad.18 gradus almicantarath in oriente erit finis crepusculi vespertini et cum venerit.18.gradus almicantarath in occidente erit initiū crepusculi matutini. Uel sume altitudinem alicuius stelle modo dict e et pone in⁹ almicantarath super similem numerū tunc videbis vbi iaceat gradus solis si super lineam crepusculi vespertini tunc habebis initium noctis ꝫm opinionem vulgi certe si aūt super lineā ortus habebis initiū diei.

De inuentione arcus diei atq̄ noctis

Si scire volueris arcus diei et noctis pone locum solis.i.gradum in q̄ sol est super primū almicantarath in oriente et nota locum in almuri inter gradus lymbi ꝑost ea moue gradum solis vsq̄ ad occidentē et nota etiam locū eūdem almuri in ipsis gradib⁹ et motus ipsius ab vna nota in aliam notā arcus est diei reliqui ꝟo circuli est arcus noct̄ quia illa duo ꝯtinebūt 360.gradus q̄ est quantitas diei ⁊ noctis:⁊ illud facias de stellis fixis in nocte si vis scire earum moram super terram.

De quantitate horarum inequalium.

Si vis scire quantitatem horarum inequalium diei diuide arcū diei per 12.⁊ habebis numerū graduum horarum diurnarum q̄ si subtraxeris de.30 remanebit numerus graduū hore nocturne quia hora inequalis nocturna cum hora inequali diurna facit.30.gradus in omni die qui sunt due hore inequales et si remanent gradus aliquo supflui videlicet 2 vel 3 resolue illos in minutas et minutas per secundas.

De horis inequalibus.

Quando vis scire que sit hora diei inequalis sic ꝓcede accipias solis altitudinem sicut dictū est in secundo canone ⁊ memorit̄ serua illā.deinde moueas rethe donec ponas punctum q̄ est gradus solis in almicantarath et vnū almicantarath semper sume ꝓ 5.gradus si tm̄ illo factū est astrolabiū īnpone similē numeꝝ altitudinis solis q̄ accepisti et vide punctū nadir super q̄ horarū ceciderit ex horis in tabula ꝯstitutis hec est hora quā q̄ris.

De horis inequalibus diei.

Scias etiam q̄ hore diei per nadir solis hore noct̄ ꝑ grad⁹ solis inueniūtur ⁊ quicquid ceciderit suꝑ hemisperium orientale ex gradib⁹ circuli sui ex stellis in rethi posit̄ ipm̄ erit ascendens in eadē hora,⁊ o ꝯtū occidens ⁊ q̄cq̄d ceciderit suꝑ lineā medij celi erit ī medietati celi ⁊ ei⁹ oppositū sub media terra. Si aūt in ipsa positione ꝯtingat gradū solis cadere inter duo almicantarath tūc sic facias pone p̄mo suꝑ nūeꝝ q̄ accepisti ꝓut veri⁹ poteris q̄ si vis ꝟi fecare pone ipm̄ suꝑ almicantarath ⁊ ꝓximum id est sub gradu sol'⁊ nota locū almuri in limbo ⁊ signa locū ei⁹.deinde pone eūdē gradū suꝑ almicantarath ibi supius ⁊ iterum nota locū almuri ⁊ pone etiā ibi signū postea vide quot gradus sint inter primū locū almuri et ꝫm ⁊ sume de gradibus limbi talē ꝓportionē cū almuri q̄ se hn̄t grad⁹ altitudinis q̄ sūt inter duo almicātarath ad q̄rtā ⁊ tūc ad ipam ꝓportionē pōe almuri⁊ cadꝫ grad⁹ solis in almicātarath suꝑ numeꝝ qui ei ꝯiungitur veraciter.

Si horas eq̄les īuenire volueris in nocte.Sume altitudinē alicuius stelle fixe ex stellis posit̄ in rethi ⁊ pōe ipam suꝑ altitudinē ī almicātarat postea vide suꝑ q̄ horā cadat grad⁹ sol' ⁊ erit hora q̄ q̄ris ⁊ hoc scias q̄ si stella q̄ accepisti fuerit in p̄te orientali cū pones suꝑ almicātarat ex p̄te orient̄ ecōtra.

De inuentione horarum equalium.

Si horas diei equales volueris q̄rere,diuide arcū diei ꝑ 12.⁊ habebis numerū horarū equaliū diei vel subtrahe nūeꝝ horaꝝ diei a 24.horis ⁊ numerus remanens horas noct̄ ostendit, ex illo canone patꝫ q̄ 15.grad⁹ valēt vnam

horā equalē. Si aūt in diuisione manebunt gradus per auctores q̄ʒ quinde-
cim resolue eos in numero. l. 60. ꝛ tunc diuide per 15. ꝛ numerus denotans ꝑ
uabit numerum.

De partibus horarum.

Cum transierit ps hore ꝛ volueris scire quodda ps hore sit scito numerꝫ
graduū ꝑ altitudinē in limbo ab initio hore vsq; ad almuri ꝛ quomō ille
numerus se habebit ad nūcꝫ totius hore sic pars hore transacta se habebit
ad totā horā Si aūt vis scire numcꝫ graduū alicuius hore: moue gradū sol'
ad ꝑncipiū huius hore: ꝛ nota tactū limbi ꝑ almuri et tunc moue ad finem
hore ꝛ nota locū almuri ꝛ q̄ sūt grad⁹ iter notas tot grad⁹ hꝫ talis hora.

Si vis scire quot hore eq̄les transierūt scđa die accipe gradū sol' ꝛ pōe su-
per almicātarath altitudinis ꝛ signū locū almuri in gradib⁹ postea volue re-
tro gradū sol' vsq; ad ꝑncipiū almicātarath gradū in orizonte orientali et
tunc etiā nota locū eiusdē almuri. postea diuide grad⁹ q̄ sunt inter duos no-
tas ꝑ. 15. ꝛ habebis horas equales Similiter facias in nocte ꝑ stellā sup suā
altitudinē positā retrahendo gradū solis vsq; ad occidens vel orizontē occi-
dentalē q̄ idē est ꝛ diuidēdo vt ꝑus. Silr facias in nocte postq̄ȝ inueneris ho-
ras ineq̄les ꝑ grad⁹ sol' ꝛ ꝑ altitudinē arc⁹ stelle loco almuri reducēs gradū
sol' ad orizōtē occidentalē qn̄ incipit nox ꝛ notab ibi locū iteꝫ almuri ꝛ spa-
ciū iter hoc duo loca diuide sicut ꝑus ꝑ quindecim et inuenies eodē mō q̄
sunt hore ꝑterite equales noct. Si aūt volueris reducere horas ineq̄-
les diei vel noct ad horas eq̄les scit gradib⁹ horaꝫ diei vel noctis ineq̄liū q̄
sūt diuidescas ꝑ q̄ndecī ꝛ habeb eq̄les Silr de horis ineq̄lib⁹ horas equales
diuidendo per duodecim.

De altitudine solis in meridie

Si vis scire altitudinē solis in medio die q̄ est initiū recessiōis pone gra-
dū solis sup lineā medij celi ꝛ numerus graduū almicantarath a loco in ori-
zonte est altitudo medij diei eiusdē similiter facias cum stellis fixis.

Si ꝑ alidadā horariā vis horā diei naturalē ineq̄lē hr̄e pōe alidadā sup
altitudinē medij diei illius astrolabij suspensi ꝛ ꝑte illud ad solē tā diu do-
nec vmbra vniuiusq; anguli superioris pinule cadat in alidada in directo
sui lateris et vbi ceciderit in diuisionib⁹ erit hora inquesita.

De inuentione horarum inequalium in dorso astrolabij

Item per alidadā idest regula astrolabij etiā in dorso et linee horarum
inter latera gnomonis si sint ibi posite vt in quadrante sup altitudinē sol'
meridiana etiam illa die pone alidadā idest regulam et vbi meridian⁹ cir-
culus idest linea finis sexte hore secuerit lineam fidutie ipsius alidade po-
ne ibi signum de incausto et illud valet siticationem margarite in quadrā-
te deinde altitudinem solis in quacumq; hora. et illud signum inter horas
dabit horam naturalem inequalibus vt in quadranto.

Nota et amplius scito quod circulus signorum diuiditur in duos semi-
circulos quorum est a capite capricorni in caput cancri et alius a capite
cancri in caput capricorni: ꝛ caput capricorni est solsticium hiemale et
caput cancri solsticium estiuale. Scito etiam quod omnis duo grad⁹ eque

distantes ab aliquo horũ solstitiarũ sunt vnius declinatiõis versus septentrionem vel meridiem vt dies eorum vel noctes sunt equales ⁊ vmbre ⁊ altitudines sunt equales in media die semper.

De gradu solis ignota.

Si volueris scire gradũ solis ignotum. Pone notam inter almicantharat sup altitudinẽ medie die quẽ inuenisti prius per regulam in dorso astrolabij: deinde volue rethe donec aliqui gradus cadent super illam notam in predicta linea descripta cadentq duo gradus sup ipsam notã quorũ vnum scias esse gradum solis per signũ mensis cuius fuerit dies.

De equalitate dierum.

Si volueris scire que dies: cui diei sit equalis: scias hoc p gradus distantes eque a solsticijs.

De gradu longitudinis stelle.

Gradum vero longitudinis habebis per filum positum sup polũ zodiaci q est centrum zodiaci per totam declinatione inuentũ per .23. gradus que est maxima declinatio.

De Cenith ortus solis.

Si volueris scire Cenith ortus solis vel alicuius stelle fixe. Pone gradus solis: vel stellam sup orizontẽ orientalem: ⁊ aspice si accidat de azimut super qd sit ortus: hoc est cenith ortus solis ⁊ sup simile eius erit occasus in simili eius quarta siue septentrionalis siue meridionalis.

De quattuor plagis.

Ad habendas quattuor mundi plagas veraciter. Accipe altitudinẽ solis vt supra ⁊ vide in qua quarta illa altitudo sit. Postea pone gradum solis in rethi in sua altitudine: deinde vide in qua altitudine ipse gradus solis sit inter lineas azimut a principio quarte orientalis q incipit a coluro septentrionali siue medie noctis linea a qua incipies computare quott⁹ fuerit numerus tũ sume in dorso astrolabij in ipso coluro a pncipio capcorni versus armillam pcedendo p orientẽ: si est ante meridiem vel p occidentẽ: si est post meridiẽ: et vbi numerus idẽ finit ibi pone regulam. Deinde astrolabiũ vtroq manu tenẽs sursũ: nõ suspẽdẽdo p armillã: sed capias ad ambas manus visa eius supficie posteriori diligent͛ re appone soli donec radius solis trãseat p ambo foramina mediclinũ: tũc caute pone illud sup terrã vt nõ moueas ad aliq ptẽr habebis q̃ttuor lineas ĩ cẽtro astrolabij cõcurrẽtes q̃ttuor mũdi plagas directe oppositas indicans sc3 orientalẽ: occidentalẽ ⁊c. Similiter opaberis in nocte p stellã fixã vel locata regula iam in dorso astrolabij sursum versa eius supficie eque distante orizonti: vt in primo dictũ est fac vmbrã ambor angulor pinulle cadere sup duo latera regule sc3 dextrã vmbrã et sinistrã vmbram sup latus dextrũ ⁊ sinistrũ ⁊ statim habebis q̃ttuor lineas vel plagas mundi predictas.

De declinatione cuiuscũq gradus signorum.

Si volueris scire declinationẽ cuiuscũq gradus signorũ. Pone eum super lineam medij celi vel diei restito eius altitudinẽ ab orizonte per almuri numerum: Deinde scito altitudinem capitis Arietis ⁊ libre: in eadem linea:

deinde scito altitudinem vtrãq; et differentiã ipaꝝ altitudinũ, q est declinatio eius gradus ab equinoctiali linea quo inuenitur quando minor nũerus subtrahitur a maiori Si aũt gradus signi fuerit septentrionalis est declinatio septentrionalis: ꝛ si meridionalis est meridiõalis Scito etiã quoꝝ gradus septentrionalis signoꝝ sunt altiores equinoctio ꝙ est in capite arietis et eius oppositi, scꝫ libre et meridianoꝝ inferiores sunt ꝓm declinatiões eoꝝ ab eo. Maior aũt declinatio est in capite cancri et capricorni: eodẽ mõ inuenies declinationem stellarum fixarum.

De altitudine poli.

Scito ꝙ latitudo regionis altitudo poli sit latitudo Cenith capitis eius ab equinoctiali circulo versus septentrionẽ et meridiẽ: que similis est altitudini poli septentrionalis et de pressiani eius oppositi ab orizõte q duo semꝑ sunt equales Cum ergo latitudinẽ cuiuscumq; regionis scire volueris altitudinem solis in media die cõsidera q̃ꝫ cum minues de. 90 si sol fuerit in initio arietis ꝛ libre et quod est residuũ erit latitudo regionis tunc enim erit motis solis in equinoctiali linea. Si vero in alio gradu finitur sol eiusdem gradus declinationem ꝯsidera ꝑ tabulã declinationis solis vel ꝑ regulas antedictas quam minuas de altitudine solis in media die fuerit septentrionalis. Si ꝟo meridionalis add: ad illam et habebis altitudinem initij arietis in regione illa q̃ꝫ subtrahes sicut predictũ est a 90 ꝙ remanserit erit distãtia cenith ab equinoctiali linea vel si volueris accipe altitudinẽ cuiuslibet stelle altiorem qñ est in medio celi et cuius elongationem ab equinoctiali linea cum q fac vt dictã est prius. Si aũt certius vis scire quere cuius vis stelle non occidentis in eadem regione altitudinẽ altiorẽ qñ est in medio celi et inferiorem scꝫ minuando cuius altitudinem in linea septentrionali et sic altitudo ipius stelle extenditur vltra. 90. gradus scꝫ in linea septẽtrionali ꝑ polum versus cenith tam maximam altitudinem q̃ꝫ minimã: ꝛ vtrusq; simul collecte table medietatem que est altitudo poli in eadem regione.

De rotulis matris temporum almicantarath.

Si vis scire ad quam regionem vel latitudinem facta sit tabula astrolabij almicantarath: vide in linea meridiana ꝙ almicantarath sunt a circulo equinoctiali vsq; ad cenith vel ab axe. i. centro astrolabij vsq; ad orizontem in septentrione ꝛ super latitudinem facta est illa tabula altitudo vero arietis est tot graduũ quot sunt ab eodem circulo ad orizontem vel a cenith ad axẽ.

Dũ inuentione horarum per astrolabium vbi non habetur tabula.

Cũ in aliqua regione cuius latitudo in tabulis astrolabij non sunt descripta volueris inuenire per illud astrolabiũ horas latitudinis illius regionis et latitudinis ꝓpinquioꝝ scꝫ tam maioris: q̃ꝫ minoris. Nota differentiã deinde ꝓportione illius differentie: ad differentiã que est inter minorẽ latitudinem in descriptã et maiori inter quas vis est latitudo regionis illius memorie cõmenda. Postea vero accepta solis altitudine in eadem regione q̃re

horas per latitudinem minorem et p latitudinem maiorem et harum horarum diuersarum differentiarum ptem ſm pportionem differentiarũ superius sumptaꝝ quam ptem addas horis minoris latitudinis si fuerit paucìores hore maioris latitudinis et subtrahes ab eiusdem si fuerint plures et que tunc manserint hore erunt hore illius regionis. Sic facias in horis nocris et alijs operationibus.

De inuentione gradus solis per albentabuth retbi.

Cum quali die gradum solis per albentabuth scire volueris per altitudinẽ eius in media die considera, quam nobis in almicantarath in meridiana linea: tunc quartum circuli in qua finitur solgira et gradus quo continget notam altitudinis in meridiana linea est gradus solis.

De longitudine regionum.

Longitudo regionis ab alia est distantia meridiana circuli vnius a meridiano alterius cumq; volueris scire longitudinem inter duas regiones cõsidera initiũ eclipsis lunaris per quot horas distet a medio ꝓcidentis dici I vtriusq; regionibus: deinde minue horas vnius regionis sc3 minoris de horis alterius et quo remanserint erunt hore longitudinis inter vtriusq; multiplica eas in .15. ⁊ habebis quot graduũ sit eaꝝ longitudine ab inuicẽ: longitudinis aũt quarũdem regionũ et elongationes circulorum eaꝝ regionum meridianorũ idest meridiane vltime regionis habitabilis in occidente. ⁊ eaꝝ latitudinis idest distantias ab equinoctiali notauimus in quadã tabula.

De distantijs ciuitatum.

Si q; miliaria sint inter duas regiones a se inuicem distantes scire volueris longitudinem et latitudinem inter vtramq; considera deinde longitudinem in se ductam. i. multiplicatã latitudine multiplicate in se aggrega. i. adde et collecte: inde sume tolle: extrahe radicem sc3 quadratam ⁊ vnicuiq; sc3 gradui ipsius radicis ⁊ dimidio gradui da .100. miliaria italica vel .16. the tunica ⁊ per tot miliaria distat vna regionum ab alia si aũt earum latitudo fuerit eadem fac cum gradibus longitudinis tantum sicut debet fieri cũ gradibus radicis. Si vero longitudo fuerit vꝫa fac cum longitudine tantũ: ⁊ inuenies quod queris.

De ascensu signorum in circuli recto.

Si aũt ascensiones signoꝝ in circulo directo equinoctiali scire volueris initium cuiusuis signi super lineam meridianam. Pone et locum almuri in margine nota: et postea moue rethe donec finis signi cadat super lineam meridianam et gradus q̇bus mouebitur almuri erunt ascensiones eiusdẽ signi ⁊ simile facias ad q̇libet portionem circuli signorum.

De ascensione signorum in circulo obliquo.

Ascensiones aũt signorum in circulo obliquo in qualibet regione poteris inuenire sic. Moue rethe ab initio signi vsq; ad finem eiusdem ⁊ gradus quibus mouebitur almuri in margine erunt ascensiones signorum in eadem regione mouebis aũt signum in parte orientali orizontis vt scias cuius ascensionis vt aũt scias eius moram in occidente mouebis in parte orizõ

tis occidentali. Ita etiā fiet in qualibet circuli portione. Gradibus etiā ascensionis diuisis p quindecim et residuo quod remanet p hore fractionibus ꝯputato habebis horas equales per quos ascendit vel eis diuisis per numerū gradum hore inequales contendit per quot horas numerales vel in equalis cum fractionibus quodlibet signum: vel planeta: vel qualibet portio ascendat vel occidat in qualibet regione. Si aūt hoc scire volueris diuide arcum diei per duodecim.

De cognitione stellarum incognitarum.

Ut habeas notitiā stellarum incognitarum: quo posite sunt in astrolabio sume primo altitudinem alicuius stelle note sꝫ aldebran que est notissima stellarum: que est in fine thauri et pone eam in almicantarath super similem altitudinem. Postea vide stellam quā volueris scire: sup quantum altitudinem iaceat super almicantarath et in qua parte sit sꝫ in oriente vel in occidente: quo viso regulam pone in dorso astrolabij super illam altitudinem et verte astrolabium ad eandem plagam celi in qua accepisti stellam in q̄ inuenisti in astrolabio est maior stella quam vides per foramina regula est illa quam queris.

De vero motu stellarum.

Scire volens gradum stelle ignote in astrolabio nam posito: vel planete donec ille planete et stella sit in meridie expecta deinde visa in celo aliqua stella cuius locum procerto scias in astrolabio insignata: ꝫm eius altitudinem rethe dispositeꝭ ponendo stellam super almicantarath super altitudinē similem et in directe gradus signorum qui est in linea medij celi erit stella de qua dubitas et est longitudo eiꝰ. Nota latitudo autem eius patet computando almicantarath. i. nota illius altitudinis stelle incognite vsꝫ ad equinoctialem. Potes etiam per occasum solis disponere rethe si nullam stellā cognoueris: et sic cognosces omnes stellas sꝫ accipiendo altitudinem alicuius stelle note vt si transiuit vna hora post occasum silis tunc moue rethe vel almuri per quindecim horas et sic habes oppositionem. Similiter si trāsierint due: moue almure vel rethe per. 30. gradus limbi.

De loco luno vel cuiusꝫ planete.

Cum in quo gradu signi luna vel planeta scire volueris altitudinem lūel considera et eam in almicantarath in parte in qua fuerit nota: deinde stelam aliquam in rethi tam super altitudinem suam in eadem hora cum altitudine lune acceptam in parte qua fuerit pone: et gradus circuli zodiaci qui ceciderit in almicantarath super notam altitudinis lune erit gradus lune. Si autem apparuerit in die facias cum altitudine eius: et altitudine solis. Considera igitur cuius signi sit gradus. Idem poteris quoꝫ eodem modo planetarū loca inuestigare: si earum altitudinē in nocte poteris notare.

De gradu signi liuio.

Cum in quo gradu signi sit linea scire volueris quo habeat mensis lunaris in eadem die considera excludendo diem coniunctionis et numerando a sequenti post coniunctionem. Quibus duplicatis qd collectiuũ fuerit diuide: dando vnicuiqꝫ signo quinqꝫ gradus et incipias a signo in quo fuerit sol tpe cõiunctionis et vbi finierit numerus in eodem signo est ⁊ luna et si remanserit vnum infra .5. cũ perambulauerit luna sex grad⁹ et si duo duodecim et si tres .18. ⁊ ita vsqꝫ in .5. semper ꝓ qlibet vno residuo pone sex grad⁹

De locis planetarum.

Loca vera planetarum poteris inuestigare alo modo verius. Sume altitudinem planete qñ est iuxta lineam medij celi et serua eam: ⁊ sume ascendens eadem hora ꝑ aliqꝫ stellarum fixarum et hoc etiam serua .i. signetur motus almuri cum hora: postea vide cum ille planeta incipiat descendere a linea medij celi et sume eius altitudinem qñ sit inequalis altitudini prius sumpte ante lineam medij celi et iterꝫ in eadẽ hora sume ascendens et horã per aliquã stellã fixã .i. signa tactũ almuri in limbo. deinde sume medium inter ascendes principiũ et secundũ ꝑ almuri in limbo et gradus qui ceciderit tunc super lineam medij celi in illo est planeta. Simili mõ potest inueniri verus locus stelle fixe.

De planetarum latitudine.

Scire volens vtrũ planeta sit austral' vel septentrionalis a via solis considera vtrum altitudo qꝫ sumpsisti qñ erat in linea ꝓpe lineam medij celi sit equalis altitudini gradus in quo est planeta vel maior vel minor tunc' directus est in via solis et nullã habet altitudinẽ. Si altitudo planete est maior qꝫ gradus in quo est planeta tunc planeta est septentrionalis a via sol' si minor tunc est australis et tantum declinat a via solis qꝫtum est maior vel minor ibi altitudo exempli gra ponendo gradus planete in medio celi et tunc videndo altitudinem huius gradus sic scꝫ numerando almicantarath vsqꝫ ad gradum in linea medij celi positum.

De retrogradatione planetarũ.

Utrum planeta sit retrogradus vel directus sic poteris inquirere cuiusvis eorum altitudinem stelle ꝯ fixe memorie ꝯmenda deinde post tertiã nocte vel quartã in qua est similis motus planete cum stelle fuerint in similitudine prime altitudinis eiusdem altitudinem planete cõsidera que si fuerit minor sua altitudine prima erit planeta directus si fuerit in parte orientali et si fuerit in pte occidentali retrogradus et si secunda altitudo planete fuerit maior altitudine prima est retrogradus si hora accepta altitudinis fuerit ex pte orientis et si fuerit ex pte occidentis directus est oppositum autẽ videbis in luna quia nunc retrograditur nunc dirigitur.

De equatione duodecim domoꝝ.

Nota domus hic: ꝓportio aliqua circuli equinoctialis directe ẽm qꝫtitatẽ eleuationis cuius signi in eadem regione cum in domos duodecim volu

eris adequare gradum ascendentem sup lineam octaue hore.i.finem eius-
dem hore pone tunc gradus zodiaci qui occiderit sup lineā medie noctis ē
initium secunde domus deinde reducto gradu ascendentis ad finē x hore
gradus inuentus super ꝑdictā lineam medie noctis est initium tertie dom⁹
Reducens quoq eundem gradum ascendentis ad orizontē orientalem ⁊ ei⁹
medie in orizontem occidentalem gradus vero in eadem ꝑnominata linea
medie noctis existens erit initium quarte:pones etiā nadir gradus ascen-
dentis sup finē secūde hore et tunc linea ꝑdicta medie noctis indicabit tibi
initiū quinte domus.Si aut posueris idem nadir ascendentis super finē
quarte hore cadet initiū sexte domus super eandem lineam medie noct.In-
itium aūt septime domus est nadir ascendentis:⁊ inicium octaue nadir se
cunde ꝑncipium noue nadir tertie et decime nadir quarte et ꝑncipiū vn-
decimo nadir quinte:⁊ duodecime nadir sexte.

De eadem per aliā formam.

Habito ascendente et aliis tribus angulis pone regulam veluellam sup
rethe constitutum super gradum ascendentem et gradus limbi inter eā vel
uellam et armillam et punctū meridianum diuisi in 38.partes equales sūt
ascensiones trium domoꝝ ab ascendente in meridiem.vnde si posueris eam
super primā tertiā ab ascendente versus armillā habebis in zodiaco initiū
duodecime domus. Et si super secundā tertiaꝫ initiū vndecime domus.Ea
dem de gradibus limbi inter ascendentē et punctū anguli terre et habens
alias duas domus.Nadir aūt istaꝝ sunt initia aliorum sex domorum No
ta regula veluella:dicitur regula sicut est in dorso quadrante vt sic.

Item gradus ostendens dicit̄ angulus orientalis et gradus qui cadit su
per lineā medie noctis dicitur secundus angulus scꝫ septentrionalis gradus
aut qui cadit super orizontē occidentalē dicitur angulus occidentalis.

De aspectibus planetarum.

Si aūt duaꝝ planetaꝝ vel gradum qꝫlibet volueris scire pone eandē re-
gulā scꝫ veluellā sup ipos:⁊ vide gradus limbi intermedios qui si fuerint.60
erit aspectus sextilis hoc est per sextā ꝑtem circuli que est duo signa.Si.90.
erit quartus:quia tunc distant per tres signa que faciunt quartam partem
zodiaci: Si.120.si trinus:Si.180 oppositi quia sic distāt p medium circulū
que est.180.graduū: Si aūt circa terminos quinq minus fuerit:erit appli-
catio ad aspectus:Si plus erit separatio ab eodem si velociter sequitur.Scōm
quosdam eidem aspectus habentur ex gradibus equalibus in zodiaco ꝭm
vero Ptolomeū aliter fit scꝫ ꝭm gradus ascensionum q ad modum et equa
tio domorum fit ⁊ verius.

De raditionibus.

Raditionum alia dextra alia sinistra:pro sinistra raditione gradu pla-
nete super lineā meridionalē posita almuri motu dextro ꝓradiatione hexa
gonali sextili aspectu.60.gradus procedat pro detrigonali quarto.90 p tri-
gonali ternis.120. et notetur medii celi gradus ipse est enim prime radiatio
nis locus:deinde gradus planete super almicantarath orientale ponas at-
q iterum almuri signa ꝓcedatq almuri motu dextro ꝓhexagonali quidē
60.p detragonali 90.40.trigonali.120.et notetur gradus ascendens : ipse
enim radiationis secunde locus est Accipe itaq differentiā duarū istarum

radiationum et serua cum. deinde gradus qui super lineam medij celi hora inceptionis opis super meridianum pone ⁊ signetur almuri procedatqꝫ motu dextro donec planeta gradus meridiane incidat fiatqꝫ nota in almuri ⁊ accipiatur duorum numerorum interstitium dicaturqꝫ indifferentiam radiationum quoqꝫ inde producetur per medium arcus lucis seu dici ipi⁹ planete diuidatur si super terram fuerit radiatio planete si vero sub terra per medium arcus arietis: cuius tāndem ex diuisione exierit: erit equatio radiationis: que equatio minuetur radiatione minori si fuerit planeta inter decimam domum ⁊ primā domū aut inter quartam ⁊ septimā ⁊ si fuerit inter decimam ⁊ septimā aut inter quartam ⁊ primā additur equatio sup radiationem minorem. Sicqꝫ post additionem ⁊ subtractionē habebis radiationem quesitam pro dextra radiatione habenda erit processus almuri motu sinistro ab occidente in oriens ꝓmouendus cetera aut supra. Notandum quod ista practica radiationū habet veritatē qn̄ locus radiationis cadit ante angulum: si aut locus radiationis cadit vltra angulum quidem frequenter fit in radiatione trina ⁊ multotiens in radiatione quarta ⁊ aliquando in radiatione sextili tunc eñi est alius modus practicandi scꝫ p tabulas ascensionum signorum in circulo recto ⁊ obliquo. Notandum etiam qꝫ si planete cuius radios vis ꝓijcere fuerit inter gradus occidentis ⁊ decimī operaberis cū gradu opposito scꝫ madir planete precise sicut dicit canon ⁊ tunc locus radiationis erit locus oppositus ille quem inuenisti ⁊ operaberis reducendo madir planete ad lineam medie noctis. Exemplū de radiatione sinistra sextili scribatur pro calculatione alicuius planete. Saturnus 6. gradus virginis mediū celi. 20. gradus leonis gradus medij celi prime radiationis locus. 10 gradus scorpionis gradus ascendens secunde radiatiōis locus. 19. gradus libre differentia istaꝝ radiationum gradus. 21. gradus medij celi. 20. leonis interstitium duoꝝ numeroꝝ. 16. ꝓductū ex multiplicatione 316. arcus dici saturni. 205. equatio radiationis gradus. 3. minutoꝝ. 20. medi⁹ arcus lucis. 102. radix. 9. saturni generalis sinistra. 6. gradus. 40. minutarum scorpionis.

De annis natalis vel mundanis.

Cum volueris anni natalis vel mundani querere reuolutionē gradū ascēdentis transacti anni supra orizontem in oriente pone et per locum almuri in margine signa post hoc almuri ab eodem loco in. 87. gradus ⁊. 19. minuta noue ⁊ gradus zodiaci qui ceciderit super orizontem est gradus ascendēs eiusdem anni. Si aut plures fuerint anni pro vno quoqꝫ anno reduces almuri in. 86. gradus ⁊. 19. minuta ⁊ gradus zodiaci existens in orizonte in parte orientali erit ascendens illius anni. Si aut volueris scire quod hore equales inter annū preteritum seu annum reuolutum sint gradus p almuri ambulationis diuide per. 15. ⁊ numerus qui exierit ex diuisione est numerus equalium horarum inter vtrumqꝫ annum exeuntium. Si queris de annis futuris: reuolue almuri a parte occidentis versus orientem. Si vero q̄ris de annis preteritis volue almuri ab orizonte orientali versus occidentē a parte orientis.

De dorso astrolabij.

Quadrantis in astrolabio constituti sunt latera singula in. 12. partes eqles diuisa vocantur puncta vmbre. Sed notandum est quod latus inferi⁹ vocatur vmbra extensa ⁊ aliud latus vmbra versa ⁊ vnum repñtat pūcta

vmbre extense ⁊ aliud vmbre verse cum ergo per hoc opus scire volueris q̄d sint gnomonis vmbre extense in vmbra versam ⁊ econuerso considera altitudinem solis cum fuerit.45.gradum tunc est enim vnaquamq; earum.12 punctorū equalis suo gnomoni.Si autē altitudo solis maior fuerit tāget latus vmbre extense super aliquod punctum:igitur pūcta que sunt a tactu regule in diametrum sunt puncta vmbre extense ⁊ si diuiseris ea per.144. inuenies puncta vmbre verse.Si vero altitudo solis fuerit minor.45.gradibus tactus regule in vmbra versa ostendet eius puncta per que diuide.144 ⁊ habebis puncta vmbre extense.Nam si puncta vmbre verse multiplicaueris in puncta illius vmbre extense prouenient ex multiplicatione .144. que prouenient etiam ex multiplicatione.12.in se ipsis que sunt partes gnomonis.Sciendum quod si in acceptione vmbre per altitudinem solis ceciderit regula in parte alicuius puncti ⁊ volueris eam denominare a toto moue regulā ab initio illius puncti in partem ipsam vbi prius ceciderit in pte vbi accepisti altitudinem ⁊ vide per quot gradus mouetur regula qui gradus erunt gradibus ipsius partis deinde moue regulam ab initio illius puncti in finem illius ⁊ vide iterum per quot gradus moueatur regula qui grad⁹ erunt totius puncti ergo proportione se habet gradus partis ad gradus totius tante proportione se habet gradus puncti ad totū punctum.

De altitudine solis per scalam altimetram inuenienda.

Ut autem per vmbram inuenias solis altitudinem:pone regulam super puncta vmbre extense si fuerit paciora tactus eius in quartam altitudinis ostendet altitudinem. Si autem plura fuerint duodecim diuide per.144. inuenies puncta vmbre verse super que pone regulam et tactus eius in quarta altitudinis ostendet tibi altitudinē si fuerit vmbra.12.punctorum est altitudo.45.graduū .Si vero cum punctis habueris fractiones vide quid debeatur si de gradibus vt supra dictū est.⁊c. Cum volueris medie diei vmbram inuestigare altitudinem solis in medio eiusdem diei quere ⁊ per eam inuenies vmbram vt supra dictum est.

De mensurationibus.

Cum eleuate rei altitudinem volueris scire regulam super.45.gradus in quartam altitudinis pone ⁊ tam diu ante vel retro te moueas donec p vtrius; tabule foramina rei eleuate videas summitatem tunc sita est longitudo a loco in quo fueris in radice fundamentum rei cum additione stature tue a visu vel oculo in terra tanta erit procul dubio altitudo rei. Si autem rei altitudinem vt non mouearis a loco volueris inuenire regulam tam diu sub leua vel deprime quod per vtrumq; foramen videri rei possis cacumen tunc si ceciderit super puncta vmbre extense recte considera quāta pportione se hñt.12. ad ista pūcta in tāte pportiōe se habebit altitudo rei ad lōgitudie; ī terre ⁊ ipaz cū addita fuit tua statura lōgitudinis.Si vero ceciderit super

puncta vmbre verse quotta pars erunt puncta de .12. tota pars erit altitudo rei illius longitudinis inter te ꝛ eius radicem coniuncta longitudini statura tua. Unde notandum quod si fuerit regula super diametrū quadrantis est. Si altitudo equalis longitudini si addita statura et si fuerit super vmbram extensam rectā erit alt[illegible] maior lōgitudini. Si vero regula est super versam est minor longitudine. [illegible] aut distantia inter te et rem mensurandā non fuerit plana vt si terra sit tortuasa tunc pone regulam super lineā oriētis et occidentis ex parte ambarum tabularum regule et nota aliquod pūctum in radice rei mensurande et tunc pone oculum tuum ad terrā a quo exprima altitudinem rei non addendo staturam.

Si aūt rei in accessibilis altitudo sicut fossatum vel murus metienda fuerit per vtrumqꝫ foramen regule metiendo rei sumitatem aspice que inspecta puncta vmbre quot sint respiece que exempli causa dicantur tria que in latere vmbre recte vel verse que continentur per acto retro ab eodem loco ꝑge vt mensurande rei cacumen et per vtrumqꝫ foramen videas quo visu numerus punctorum vmbre denuo vide que scꝫ erunt duo puncta que in .12. cōtinentur sexies et interuallum statiounm .12. pedum vel plurium notabis esse his peractis numerus continens ternarius scꝫ quattuor a maiori cōtinenti binarius scꝫ .6. auferentur et binarius qui remanserit memoria quē detur ꝛ interuallum duarum stationum quia ex ꝓportronibus remanserit binarius duplum altitudinis et in accessibilis rei pro certe habeatur est enim vera hec regula subtractione continentium facta Si vnum remansit interuallum stationum metiens erit altitudinis rei equale. Si duo duplum. Si tria triplum et sic de alijs intellige.

Si queris per astrolabium scire planiciem .i. longitudinē aree per vtrumqꝫ foramen regule limitem eius ex aduerso positum considera postea puncta vmbre super que steterit regula ad .12. compara. Et equalis fuerit proportio punctorum ad .12. talis est cōparatio stature tue ad planiciem.

Finis practice messehalath.

Declaratio speculi orbis compositi A Gualtero Lud. Canonico Deodatensi.

Ad speculi orbis cognitionem sphere materialis noticia requirit: vt. s. sciatur, quot sint celi circuli et quo eisdem terra suis partibus subiaceat. Pro breui tamen eiusdem declaratione annotandum quod extremus in hoc orbis speculo circulus (qui est imobilis vocatur limbus horarum. Hic enim in se. xxiiij. horas diei naturalis quod tempore meridiei incipiens: adusque sequentis diei artificialis meridiem durat. Estque horarum quelibet in minuta. lx. diuisa.

Intra hunc limbum est rota volubilis: in qua geographia. i. terre descriptio depicta videtur: cuius extremus circulus habet gradus longitudinis ab occidente ad oriente: qui sunt quater. 90. i. 360. Et recte in ea rotula linee per centrum transeuntes dicuntur meridionales dece abinuicem gradibus distantes: que vero circulares videntur palellelares appellantur dece itidem abinuicem distantes gradibus. Ubi etiam tres circuli cernuntur notabiliores ceteris: quorum maior est tropicus Capricorni medius equator: tertius vero tropicus Cancri.

Deinde est parua rotula volubilis circa centrum in qua sunt hore noctium ac dierum signate per totum orbem.

Postea affigitur centro circulus volubilis qui zodiacus vocatur in quo duodecim conspiciuntur signa eorundemque gradus et minuta vna cum mensibus et diebus.

Sunt et due circuli portiones extremitatibus suis limbo affixe quarum maior ad rem faciens Horizon vocatur alius atque alius forma dus secundum distantias regionum sa polomundi quod ex sphera materiali

Est insuper index centro affixus (qui vocatur (satis liquet Alidada) inquo signati cernuntur gradus latitudinis ab equatore ad polos: quo quoties vtendum fuerit: media ipsius linea per centrum transiens consideranda venit. Et hec pro partium intellgentia. Nunc ad rei vsum accedamus.

Utilitates speculi principaliores sunt sex: quarum

Prima est quod longitudo diei et noctis cuiuscunque regioni haberi potest: hunc in modum. Considera in Zodiaco signum in quo sol fuerit et signi gradum: ductoque eodem ad partem horizontis orientalem ita quod horizon et signi gradus in puncto se tangant: pone ostensorem siue indicem (qui alidada vocatur) directe super gradum solis: tunc quot horas inueneris ab ea hora quam index in limbo horarum contigerit vsque ab meridiem: tot habet horas di

midia dies: quas si duplaueris: toti⁹ diei horas habebis. Quod si longitudinē diei aut noctis nō in tua sȝ q̄cūq; alia regione scire volueris forma tibi illi⁹ regiōis horizōta ꝛ facile inuenies quod q̄ris

Secūda quod omni hora sciri potest signū ascēdēs.

Pone indicē sup gradū solis in Zodiaco ꝛ circūduc zodiacū pariter ꝛ indicē directe sup horā cui⁹ ascēdētē scire desideras: tūc id signū ꝛ signi grad⁹ ascēdūt q̄ horizōta oriētē ꝑsus cōtigerint.

Tertia quod cognoscitur in q̄ꝝ hoīm Zenith. i. pūcto verticali sol gradiatur

Moue rotulā cosmograp hicam tantisp dū linea meridiana eius regionis in q̄ es directe veniat ad horā meridianā verteq; indicē in libo horaꝝ sup eā diei horā q̄ id scire cupis ꝛ duc ad indicē signū ac signi gradū vbi sol fuerit. Dico igitur quod quo loco gradus solis ꝛ index se intersecāt: ī ppēdiculariter subiacentiū zenith est sol: siue hoc fuerit supra mare siue supra terram.

Quarta quod scitur q̄bꝫ sol his ī anno q̄bꝫ semel ꝛ q̄bꝫ nūquā veniat supra caput.

Non est difficile in rotula cosmographica videreque regiōes iaceant inter tropicos ꝛ que extra. Jacentes ergo inter tropicos bis habent solem supra caput: qui perpendiculariter sub tropicis: semel: qui vero extra nunquam.

Quinta in quarum hominū Zenith coniunctionē oppositionem ꝛ eclipsim solis aut lune fieri contingat.

Cognita hora et minuto coniunctionis: oppositionis: vel eclipsis: ponatur index sup eā horā in limbo horaꝝ ꝛ ducatur gradus signi: in quo huiusmodi fieri contingit: ad indicē: sciatq; talia fieri in eius regionis zenith que intersectioni indicis ꝛ zodiaci perpendiculariter subiacet. Et hec quidem veritatem habent dempta lune eclipsi: que fit in signo ꝛ gradu huiusmodi intersectioni opposito.

Sexta quota sit hora in quacunq; totius orbis regione.

Pone horam diei tue regionis in minori rotula (que cētro affixa est) ad lineam meridianam regionis in qua es: ꝛ quas meridianas queuis aliarum horarum contigerit: totam horā esse scias in qualibet regione cuius meridiana contingitur. Sunt preterea multe alie speculi cōmoditates: quas habūde nouerūt astrolabij cognitionem habentes.

Inscribat^{z} huic tabule dorsum Astrolabij

Capricornus

Aquarius

Piscis

Aries

Taurus

Cancer

Sunt due tabule volubiles et totū per q̄ erigat^{z} ad declinationē solis

Erigat^{z} ad eleuationē poli

Figura formationis Torqueti

Canones

A primo de eius situatione in qualibet regione qn huius instrumēti vsum hore volueris situabis ipm in loco alio ita qd vndiqꝫ orizontē libere videre possis sic obtabis aream planā de plastro vel de ligno equi distantem orizonti Et hoc vt recte fiat perpendiculum in gno mine edificatorum conduat in qua constituas lineam meridia nam deinde aree predicte affigias tabulam ligneam infimam q̄ orizon dicitur affixam tabule equinoctiali ita qd de cetero amo ueri non possit:et pars equinoctialis eleuata versus meridiem: affixum autem latus versus septentrionem: duo autem latera illorum media lineę meridiane equidistanter collocent̄ et sic im mobiliter perpetuo seruetur tabula infima orizon nuncupata: deinde eleuabis equinoctialem per angulum ad hoc deputato scd̄m eleuationem ꝛ equinoctialem in tua regione Et zodiacum similiter per suum angulum sunt deputatam scd̄m quantitatē maxime declinationis solis eleuabis super equinoctialem istis sic factis situatum est ꝑ tua regiōe et hic situs iostrū triū ptiū equinoctialis scꝫ zodiaci et orizontis teneat̄ semper inuariabili ter :vel aliter possis situare orizontem instrumentū area planeta equinoctiali et zodiaco suo mō vt iam dictū est eleuatis:pone ali dadā zodiaci siue turnū qd idē est sup gradū solis in orbe signoꝝ p cano nem si sequentē inuentū et expectare optet vel occasum solis q ui ipe sol orizontem occupabit omnibꝫ sic dispositis ꝛ in uariabiliter retentis verte totū instrumentū quousqꝫ radius so laris p ambo foramina ipius alidade ꝑciat̄ isto tn̄ seruato qd ps eq̄noctial'elata versus meridiē dirigat̄ ꝛ situatū est instrmē tū ꝑ omni vsu ꝛ ex futura et nnn est opꝰ istū laborē aliq̄ pacto re iterare. Deiñ gradus ab almuri ptrāsitus a nota ori.

De gradus solis inuentione. Ca.i.

Lidadā zodiaci siue turnū pōe sup diē mēsis ī quo h oc q̄ris ꝛ sumitas eiꝰ in orbe signoꝝ gradū solis ōndit ꝛ ecōtra p gradū solis cognitū diē mēsis inue stigare possimus.

De altitudine solis quolibet tp̄e canon. II

Uerte cirl'm magnū q̄ ē ppēdicl'a sup zodiacū ꝛ sup alidadā loca tꝰ quo radiꝰ sol'itrat p ābo foramina p̄mulaꝝ turni sil'r moue regl'am in cētro magni circl'i affixā quousqꝫ radiꝰ p ambo fora mina pimulaꝝ diffundat̄ et tunc nota gradū ipius q̄drantis vel

semicirculi filo ppēdicularitersup positū quoꝝ ipe est gradus altitudinis solis et sic habebis altitudinē solis ad oēm horā tam ante quā post meridiē nec non meridianā ꝛ mō etiā altitudinū cuiuscūqꝫ stelle indagabis voluatur tantomō regla cū q̄drantiquousqꝫ corpus stelle ꝑ ambo foramina videaꝛ ꝛ filū ppendiculi ōndit altitudinē stelle ad istud instans.

Dē figura celi Canon. III.

Cuius gradū solis ꝑ suū canonē cognitū cū alidada sūt supposita versus solē dirige donec radius solis ꝑ ambo foramina ꝑ'ſiciaꝛ Et tūc habebis figurā celi ꝑ stellas notas ad oēm horam ꝑ modū infra scriptū.

De gradu ascēdētis et. 4or. domorū cardinaliū iuētiōe. Ca. IIII.

Figura celi ꝑ p̄cedentē. ca. inuenta ad idē instans inane ternum cū q̄drante ꝛ circulo magno donec filū ppendiculi mediū lineā q̄ est orizontis tangat regula cū magni circuli sp manente fixā i diametro ad equidistantiā zodiaci ptracta et extremitas turni ex pte orizontis dabit gradū ascendente et pte occidētis dabit gradū ꝑ gradu occidentis: cognosce ꝑ gradū oppositum gradui orientis et econtra gradū orientis ꝑ gradū oppositū gradui occidentis. Gradū aūt medij celi dabit latus q̄drantis extēs a line a meridiana in medio orizontis ꝑ tracta orthogonaliter. Et gradū opposit⁹ ē grad⁹ medie noctis anguli terre quarte domus.

De arcu diurno et nocturno solis. Ca. V.

Solis gradū cū turno verte ad oriens deprimēdo vel eleuando donec ppendiculū cadat sup equantē vel mediā lineam i quadrante equissime. et notes almuri in equinoctiali et hec ē nota eius ad ortum solis: deinde volue gradū eundem solis cū turno eleuando vel deprimendo totū orbem signorum donec iterū perpēdiculū super eundem equantem rectissime steterit ꝛ notes vt prius gradum almuri inequinoctiali et hoc est nota eius ad occasum solis et gradus equinoctialis pertransiti per almuri a prima nota in secundam est arcus diurnus et residuum circuli est ortus nocturnus Et si arcum diei diuisoꝝ ꝑ quindecim gradus habes quantitatem diei in horis cum suis minutis et residuum eius de. 24. est quantitas horario noctis Si autem diuiseris per. 12. habebis quantitatem hore temperalis vł inequales vel partes horarum.

De horis diei vel noctis ab ortu vel occasu p̄teritis Ca. VI.

Pone almuri ſuꝑ notã eius ad ortũ ſolis: deinde volue totũ circulum ſignoꝝ cum turno donec ingrediatur radius ſolis ꝑ ambo foramina ⁊ et iteꝝ notes almuri in equinoctiali et hec ẽ nota eius ad illud inſtans: deinde gradus ab almuri ꝑtranſitus ⁊ nota ortus ſolis vſq; ad notã tui inſtantis ꝑ partes horarum illius diei et habebis horas inequales ab ortum vel occaſu tranſactus vel diuide ꝑ.15.et habebis horas equales ab ortu ſolis ꝑfectos cum ſuis minutis eodẽ aũt facias in nocte et inter notas quaſcumq;.

De verificatione planetarum nec nõ ſtellarũ tã in lõgitudine quam in latitudine Ca.VII.

Si vis verificare loca ſtellarum fixarũ vel eraticarũ tã in lõgitudine quã in latitudine ſuppoſito qđ gradus ſolis ſit bñ certus hoc modo ꝓcedas: fac figurã celi ad occaſum ſolis et nota almuri in equinoctiali ad eandem horam: deinde volue ſolũmõ turnũ abſq; orbe ſignorũ ad et quouſq; ꝓijciat radios ſuos et ꝑ ambo foramina ipſius regule circuli magni tũc ſumitas turni circulo ſignorũ dat gradum longitudinis ⁊ certiſſime ad horã occaſus ſolis cũ diuerſitate aſpectus et ſumitas vero regule circuli magni oñdit latitudinẽ eius ab ecliptica ſeptentrionalem ſi regula a ꝑte altior fuerit media diametro vel meridianã ſi regl'a inferior fuerit iam dicta diametro) cum diuerſite aſpectus et infallibiliter eodem mõ fieri poteſt in omnib; ſtellis alijs q̃ tempe occaſus ſolis videri poſſint. Si vero ſtelle ꝑ occaſus ſolus videri nequeant nota tẽpus ab occaſu ſolis tranſactũ et ꝓ qualib; hora tranſacta numera 15.gradus ⁊ nota almuri tꝑe occaſus et vbi numerus fuerit pone almuri in gradibus equinoctialis deiñ moue turnũ tantũmõ ad quamcũq; ſtellam placuerit. Et regulam circuli magni quouſq; per ambo foramina regule corpꝰ ſtelle videat̃ et tunc turnꝰ oſtendit longitudinem ſtelle in zodiaco et regula eius latitudinẽ in circulo.magno ambo foramina infallibiliter põt etiã ꝑ locum et iam inuẽtũ ſtellarum fieri rectificatio ponendo turnum ſuper gradũ et in longitudine et regulã ſuper latitudinem et in circulo magno ⁊ mouendo zodiacũ cum ſi ſuppoſitis quouſq; radij per ambo foramina ꝓijciatur ⁊ tunc habebis figurã celi ad illud inſtans: Et ſi tunc aliquam ſtellam rectificare vel fac vt prius mouendo turnum ſolumõ at zodiaco quieſcente. Et nota quod ſi gradus per ambulationis almuri a nota occaſus ſolis ſunt gradus.15.adde dimidium gradum ſuper locum ⁊ inuentum ad occaſum ⁊ ſi.30.vnum gradum adi

cios et sic de aliis Et habebis certum locum et ad horam instantis. Cum quo fac figuram celi vt dictum est et verifica stellam quam volueris et habebis verum locum longitudinis stelle et eius latitudinē. Et partem latitudinis si decus voluerit pōe eas ad tabulam stellarum et serua et per hunc modum pn̄t corrigi errores antiquarum tabularum et tolletamarū et similiū ista et alia quam plura sagax opator facile inueniet. Finis.

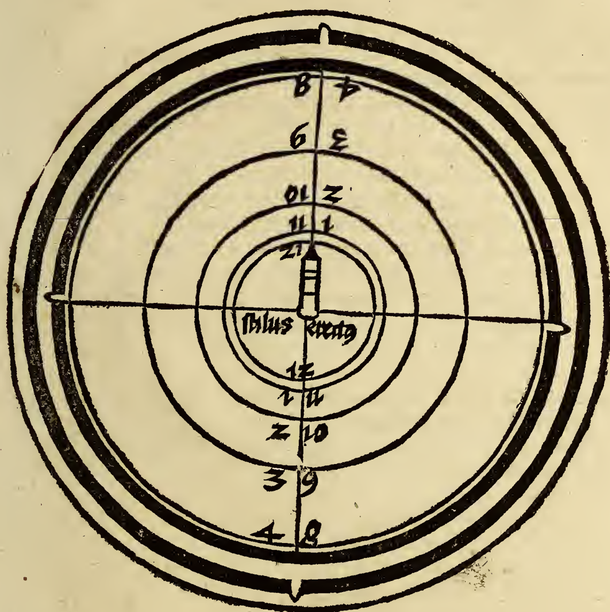

Completum est hoc opus per virum industrium Joannem grüninger Ex Argenterato veteri Pridie kalendas Junij. Anno redemptionis nostre duodecimo supra mille quingentos.